

تصویر ابو عبد الرحمن الکردي

حياة الصحابة
رضي الله عنهم

به کوردی

کاندهلوی

له صفیقه فه ره مووده کان

شیخ ناصر الدین الالبانی

وهر کتورانی : نهیاد جه کال

به ره کتبی دیوودم

ژیانی ھاوہ لان

(رضی اللہ عنہ)

نووسینی:

زانای پایہ بہرز محمد یوسف الکاندھلوی

وہرگیرائی:

نہاد جلال حبیب اللہ

ھاوہم بہ تہ تحقیقی فہرموودہ کان لہ سہر بنہمای برپاری فہرموودہ ناس

محمد ناصر الدین الالبانی

بہرگی دووہم

۲۰۱۱ زاینی

۱۴۳۲ کوچی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پیناسى كتيب

ناوى كتيب: ژيانى ھاوہ لان (ﷺ).

نوسەر: محمد يوسف الكاندهلوى

وہرگيړانى: نهاد جلال حبيب الله.

سال و نورهى چاپ: يه کهم/۲۰۱۱-۱۴۳۲

شوينى چاپ: چاپخانهى پى نوى

ژمارهى سپاردن: ۱۲۶۵ - ۲۰۱۱

تيراژ: ۲۰۰۰

مافى له چاپدانه وهى پاريژراوه بو

كتيبخانهى روشنير

(بهشی هه شته م)

(پێغه مبهەر (ﷺ) و هاوه لانی چۆن سامانی خۆیان و نه وهی خوا پێی ده به خشین له ریی خواو جیی رهزامه ندی خوادا ده یانبه خشی، چۆن نه وه یان لاخۆشه ویستر بوو له وهی بو خۆیان بیت، چۆن به هه رباریکه وه بیت خۆیان له به خشی دوا ده خست و به که سانی دیکه یان ده به خشی).

(پێغه مبهەر (ﷺ) و هاندان له سه ر به خشین)

موسلیم و نه سائی و جگه له ویش له جه ریره وه (ﷺ) هیئاویانه ده لیت: له نیوهی پوژدا له خزمهت پێغه مبهەر (ﷺ) بووین و خه لکیکی بی به رگی پی یه تی پو شه ر به رگو عه با هاتن بو لای، شمشیریان له ده ست بوو، زۆر به یان به لکو هه موویان له (موزه ر) بوون، پێغه مبهەر (ﷺ) رهنگی گوڤا (رهنگی ناخۆش حال) کاتیك ئه و سه ختی ه ی ئه وانی بی نی، چوویه ژووره وه و دواتر هاته دهره وه و فه رمانی کرد به بیلال تا بانگی داو نوێژێ کردو دواتر وتاری خوینده وه و ئه م ئایه ته ی خوینده وه (یا ایها النای اتقوا ربکم الذی خلقکم من نفس واحده) تا کو تایی ئایه تی (ان الله کان علیکم رقیبا) ههروه ها ئایه تی (اتقوا الله ولتنظر نفس ما قدمت لغد) دوا یی فه رمووی (تصدق رجل من دیناره، من دره مه، من ثوبه، من صابره، من صاع تمر من حتی قال ولو بشق تمره) واته (با هه رکه س به دیناری، به دره مه ی، به جلی، به مشتی ببه خشی، به مشتی خورمای، تا فه رمووی به له ته خورمایه کیش ببه خشی) یه کیك له پشتیوانان مشتی زیاتری هیئا. پاشان خه لکی به دوایدا هاتن تا نه وهی دوو به شه خواردن و جلم دی تا نه وهی ده بینم پو خساری پێغه مبهەر (ﷺ) ده گه شایه وه وهك نه وهی زیڕپو ش بیت، پێغه مبهەر (ﷺ) فه رمووی (من سن فی الاسلام سنة حسنة فله اجرها واجر من عمل بها، من بعده من غیر ان ینقص من اضوهرهم

شيء، ومن سن في الاسلام سنة سيئة كان عليه وزرها و وزر من عمل بها بعده من غير ان ينقص من اوزارهم شيء) واته (هركهس له ئيسلامدا سوننه تيك دابنيت پاداشتي خوى و نه وهى ههيه كه كارى پى دهكات له دواى خوى بهى نه وهى له پاداشتي نه وانيش كه م بكات، هركه سيش له ئيسلامدا شتيكى خراب دابنيت تاوانى خوى و نه وهى له سهره كه له دواى خوى دهيكات بهى نه وهى له تاوانى نه وانيش كه م بكات).^۱ پيشتريش فرموده مان له سهر نه وه هينا كه پيغه مبه (ﷺ) هانى موسلمانان ده دات له سهر به خشين له پى خوا دا.

حاکم - به صه حیحى داناوه - له جابره وه هیناویه تی ده لیت: به نی عه مری کوپی عه وف له پوژی چوار شه ممه له خزمهت پیغه مبه ردا (ﷺ) بوون ئینجا فرموده كه دینیت تا نه وهى ده لیت: فرمووی (ئهى كۆمه لى پشتیوانان) وتیان: به لى ئه ی پیغه مبه رى خوا (ﷺ) فرمووی (کنتم في الجاهلية اذ لاتعبدون الله وتحملون وتفعلون في اموالكم المعروف و تفعلون الى ابن السبيل حتى اذا من الله عليكم بالاسلام و بنیه اذا انتم تحصنون اموالكم، فيما ياكل ابن ادم اجر، وفيما ياكل السبع و الطير اجر) واته (ئیه له سهرده می نه فامیدا كه خواتان نه ده په رست و ماندو ییتان ده چه شت و له مالوساماندا به چا كه ده تانبه خشی و بو پیبواریشتان ده به خشی تا نه وهى خواى گه وره به ئيسلام و به پیغه مبه ركه ی منه تبارى كردن ئیستا ده كه ونه كۆكرده نه وهى سامانتان، له وهى نه وهى ئا دم ده یخوات پاداشتي له سهره، له وهى ئا ژهل و بالنده ده یخوات پاداشتي له سهره) خه لكه كه گه رانه وه و ههركامیان سی ده رگای له باخچه كه یه وه ده كرده وه.^۲

ئین عه ساكیر له نه نه سه وه هیناویه تی ده لیت: یه كه م وتاری پیغه مبه ر (ﷺ) كه چوویه سهر مینه ر سوپاس و ستایشی په روه ر دگاری كرد و فرمووی (ئه ی

^۱ - له الترغیب والترهیب ج ۱ ص ۵۳ دا واهاتووه.

^۲ - له الترغیب والترهیب ج ۴ ص ۱۵۶ دا واهاتووه.

خەلکینە خواى گەورە ئىسلامى وەك ئايىن بۆ ھەلېژاردون، دەى بە بەخشندەىى و ئاكارى جوان ھاودەمى باش بن بۆ ئىسلام، بزائن بەخشندەىى (سەخاوەتمەندى) درەختىكى بەھەشتە و پەگەكانى لە دونیادان، ھەركامتان سەخاوەتمەند بیت بەردەوام پەيوەستە بە پەگىكەوہ تا ئەوہى خواى گەورە دەىخاتە بەھەشتەوہ، وریابن، دەست داخراوێى درەختىكى ناو دۆزەخە و پەگەكانى لە دونیادان، ھەركامتان دەست داخراوہ بەردەوام پەيوەستە بە پەگىكەوہ تا خواى گەورە دەىخاتە دۆزەخەوہ، دووجار فەرمووى: سەخاوەتمەندى لە پەرورەدگارەوہیە، سەخاوەتمەندى لە پەرورەدگارەوہیە).^۱

(ھەزى پىغەمبەر (ﷺ) و ھاوەلانى بۆ بەخشىن)

ترمزى لە عومەرەوہ (ﷺ) ھىناوێەتى كابرىيەك ھات بۆ لای پىغەمبەر (ﷺ) و داواى لىكر دشتىكى پىبدات، ئەویش فەرمووى (ما عندي ما اعطيك ولكن ابته علي شئيا فاذا جائني شئى قضيتە) واتە (ھىچم لانيە تا بتدەمى بەلام شتىكم لەسەر بفروشه كە شتىكم بۆ ھات دەیدەمەوہ) عومەر وتى: ئەى پىغەمبەرى خوا، پىم بەخشى، دەى شتىك كە نایتوانى خوا لەسەرى دانەناوى، پىغەمبەر (ﷺ) ھەزى نەكرد بە قسەكەى عومەر، يەكێك لە پشتیوانان وتى: ئەى پىغەمبەرى خوا ببەخشەو مەترسە لەوہى خواوہنى عەرش كەمى بكاتەوہ، پىغەمبەر (ص) زەردەخەنەى كردو لە پوخسارىدا زەردەخەنە لەسەر قسەكەى پشتیوانەكە بىنراو فەرمووى (بھذا امرت) واتە (وا فرمانم پىكراوہ).^{۲، ۳}

^۱ - لە كنز العمال ج ۳ ص ۳۱۰ دا ھاتووە.

^۲ - ضعیف.

^۳ - لە البداية والنهاية ج ۶ ص ۵۶ دا ھاتووە، بەزارو ئىبن جەریرو خەرائینیش لە مكارم الاخلاق وە سەعیدى كورپى مەنسوریش ھىناوێەتى، لە كنز العمال ج ۴ ص ۴۲ دا واھاتووە. ھەیسەمى

ئین جهریر له جابر وه (ﷺ) هیناویه تی که سیک هات بۆ لای پیغه مبه (ﷺ) و داوای لیکرد، ئه ویش پیی به خشی، پاشان یه کیکی ترهات و داوای لیکرد و پیغه مبه (ﷺ) به لینی پید، عومهری کوپی خه تتاب هه ستاو وتی: ئه ی پیغه مبه ری خوا داوات لیکراو به خشیت، پاشان داوات لیکراو به خشیت، پاشان داوات لیکراو به خشیت، وهک ئه وهی پیغه مبه (ص) رقی له و قسه ی بیئت، عه بدوللای کوپی حوزافه ی سه همی هه ستاو وتی: ئه ی پیغه مبه (ﷺ) ببه خشه و مه ترسه خاوه ن عهرش که می بکاته وه، وا فه رمانت پیکراوه، له کنز العمال ج ۳ ص ۳۱۱ دا واهاتوه.

به زار به سه نه دی هه سه ن و ته به رانی له ئین مه سه ووده وه هیناویانه ده لیئت: پیغه مبه (ﷺ) چوو بۆ لای بیلال و بری خورمای له لابوو، فه رموی (ئه ی بیلال ئه مه چیه؟) وتی: ئه مه م بۆ میوانه کانی تۆ ئاماده کردوه، فه رموی (اما تخشی ذن ان یكون لك دخان في نار جهنم انفق يا بلال و لا تخش من ذي العرش اقلالا) واته (مه گهر ناترسیت له دۆزه خدا بۆت بیته دووکه ل ئه ی بیلال ببه خشه و له وه مه ترسه خاوه نی عهرش که می بکاته وه) ۲.

ئه بویه علا له ئه نه سی کوپی مالیکه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیئت: سی بالنده م پیشکه شی پیغه مبه (ﷺ) کرد و ئه ویش یه کیکیانی ده رخواردی خزمه تکاره که ی دا، بۆ به یانی هه ندیکی لی هینان پیغه مبه (ص) فه رموی (الم انهک ان ترفعی شیئا اغدا فان الله تعالى یاتی برزق کل غد) واته (مه گهر دووره په ریزیم لی نه کردیت که

ج ۱۰ ص ۲۴۲ ده لیئت: به زار هیناویه تی و تیایدا ئیسحاقی کوپی ئیبراهیمی حونه نی هیه که زۆرینه به لاوازی ده زانن و ئین حیببان متمانه ی پیده دات و ده لیئت هه له ده کات.

۱ - صحیح.

۲ - ئه بونه عیمیش له الحلیه ج ۱ ص ۱۴۹ دا له عه بدوللآوه به و جوژه هیناویه تی، ئه بویه علا و ته به رانی له ئه بی هورهیره وه به هه مان شیوه به سه نه دی هه سه ن هیناویانه، له الترغیب والترهیب ج ۲ ص ۱۷۴ دا واهاتوه.

ھىچى لى ھەنەگىرى بۇ بەيانى، چۈنكى خۇا ھەموو پۇژىك پۇزى دەنېرىت) ھەيسەمى ج ۱۰ ص ۲۴۱ دەلىت: كەسەكانى سەنەدەكەى جى متمانەن، ئەھمەدەش لە ئەبولبوختەرى لە ەلەھە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: عومەرى كوپى خەتاب بە خەلكى وت: زىادەھەكى ئەم سامانە لامان ماۋەتەۋە، ئەۋانىش وتيان: ئەى ئەمىرى باۋەرداران ئىمە سەرقالمانكردوويت و دەرەتت بۇ كەس و كارو بازىرگانىت نىە، دەى ئەۋە بۇ تۆ، عومەر (ﷺ) بە منى وت: تۆ چى دەلىت؟ وتم: ئەۋان وتيان چى بكە، وتى: بلى، وتم: بۇ دىنبايىت دەكەيت بەگومان، وتى: ھەردەبىت ئەۋەى وتت بىللىت، وتم: بەلى بە خۇا دەيلىم، بىرت دىت كاتىك پىغەمبەر (ﷺ) تۆى نارد بۇ سەدەقە كۆكردنەۋە چوويت بۇ لاي ەبباسى كوپى ەبدولموتەلىب و ئەۋىش سەدەقەكەى پى نەدايت، كىشەھەك كەۋتە نىۋانتانەۋە، تۆ بە منت وت: لەگەلم ۋەرە بۇ لاي پىغەمبەر (ﷺ) تا پى بلىن چى كردوۋە، چووين بۇ لاي پىغەمبەر (ﷺ) و بىنيمان ماندوۋ شەكەت بوو، گەراينەۋە و بۇ بەيانى چووينەۋە لاي ۋشحال بىنيمان. پىت وت: ەبباس چى كردوۋە، پى دەفەرمويت: مامى پىاو جىى باوكىەتى! بۇمان باسكرد كە پۇژى يەكەم ماندوۋىتى ئەۋمان بىۋە و بۇ پۇژى دوۋەم خۇشى ئەۋمان بىنىۋە، ئەۋىش فەرموۋى (انما اتيتما في اليوم الاول وقد بقي عندي من الصدقة ديناران، فكانما الذي رايتما من خثوري لذاك، و اتيتما في اليوم و قد وجهتهما فذاك الذي رايتما من طيب نفسي) واتە (ئىۋە پۇژى يەكەم ھاتن و منىش دوۋ دىنارى سەدەقەم لامابو، ئەۋ ماندوۋىتىەم لەبەرئەۋەبوو، ئەمرو ھات و منىش ئەۋ دوۋ دىنارم بەخشىبوو ئەۋە ئەۋ خۇشالەيەم بوو) عومەر وتى: راست دەكەيت بە خۇا. لە دونيا و دواپۇژدا سوپاست دەكەم^{۲۱}.

۱ - ضعيف.

۲ - ئەبۋبەھەق و بەيھەقى و ئەبوداۋدىش ھىناۋىانە، لە سەنەدەكەدا ئىتر سالىك لە الحلىة ج ۴ ص ۳۸۲ لە ئەبولبوختەرىيەۋە ھىناۋىيەتى عومەر - فەرموۋەكە بەۋ واتايە دىننىت -

بہزار لہ تہلحہ کی کوہی عہدوللّٰوہ (ﷺ) ہیناویہ تی دہلیت: پارہیہ ک ہینرا بو عومہر (ﷺ) و ئہویش لہ نیو موسلماناندا دابہشی کردو ہندیکی لی مایہوہ، لہوبارہوہ راویژری پیگردن ئہوانیش وتیان: بوچی ئہگہر دہکریت داینانییت بو جیگریک! دہلیت: عہلیش ہیچی نہدہوت، وتی: ئہی ئہبولحہسہن بوچی قسہناکہیت؟ وتی: ئہوان قسہیان کرد، عومہر (ﷺ) وتی: دہبیٹ قسہم بو بکہیت، وتی: خوا پشکی ئہو داراییہی بریوہتہوہ، باسی سامانی بہحرہینی کرد کاتیک ہات بو لای پیغہمبہر (ﷺ) و نیوانیان تیگہوت تا دابہشکردنی شہو، نویژہکانی لہ مزگہوتدا کرد، ئہوہم لہ پروخساری پیغہمبہردا (ﷺ) بینی تا لی بوویہوہ، وتی: قہینا ہر دہبی دابہشی بکہیت، ئہویش دابہشی کرد بہسہرمداو لہوہدا ہشت سہد درہم بہرکہوت^۱.

ئہحمہدو ئہبویہعلا لہ ئوم سہلہمہوہ ہیناویانہو دہلیت: پیغہمبہر (ﷺ) بہ رہنگ گوہروی ہات بو لام، منیش ترسام لہ ئازارہوہ بیٹ، وتم: ئہی پیغہمبہری خوا بوچی رہنگت گوہراوہ؟ فرمووی (من اجل الدنانیر السبعة الٹی اتینابہا امس امسینا و ہی خصم الفراش) فی الروایۃ (اتتنا و لم ننفقہا) واتہ (لہ پیناو ئہو حہوت دینارہی دوینی بو مان ہات، ئہومان بردہ سہرو ہیشتا لہ کہناری جیگہکہدایہ) لہ گیرانہوہیہکیشدا (بو مان ہاتوہو نہمانبہخیشوہ)^۲.

تہہرانی لہ معجم الکبیر بہ گیرہرہوہی جی متمانہی جی پشت پی بہستن لہ صہحیدا - لہ سہہلی کوہی سہعدہوہ (ﷺ) ہیناویہ تی دہلیت: پیغہمبہر (ﷺ)

ہیسہمی ج ۱۰ ص ۲۳۸ دہلیت: ئہحمہد ہیناویہ تی و کہسہکانی سہنہدہکہی صہحیح، ئہبویہعلاو بہزاریش ہیناویانہ بہلام ئہبولبوختہری لہ عہلی و عومہریشہوہ نہبیستوہ، بوہ مورسہلی صہحیحہ، تہواو.

^۱ - ہیسہمی ج ۱۰ ص ۲۳۹ دہلیت: لہ سہنہدہکہدا حہجاجی کوہی ئہرتہ ہیہ کہ مودہللہسہ.

^۲ - صحیح.

^۳ - ہیسہمی ج ۱۰ ص ۲۳۸ دہلیت: کہسہکانی سہنہدہکہی ہردوکیان صہحیح.

بهزار له عهبدولای کړې عهباسه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: نه بوزهر (ﷺ) پی پی و تم برازاگیان، من له گه ل پیغه مبه ر (ﷺ) بووم ده ستیم گرتبوو، پی پی فهرمووم (یا اباذر ما احب ان لي احدا ذهبا و فضة انفقته في سبيل الله اموت يوم اموت ادع منه قیراطا) واته (ئهی نه بوزهر چه زنا که م هینده ی کیوی ئو حود زیرو زیوم

٢ - صحيح

()

هه‌بیت له پیناو خوادا بیبه‌خشم به‌لام له پوژری مه‌گمدا چنگیکم هیشتبیتیه‌وه) و تم: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا قیراتیك؟ فهرمووی (یا اباذر اذهب ای الاقل و تذهب الی الاکثر، ارید الاخرة و ترید الدنيا، قیراطا) (ئه‌ی ئه‌بو زهر بو که‌متر ده‌چم و بو زیاتر ده‌چیت، دواپوژم ده‌ویت و تو‌ش دونیات ده‌ویت، به‌لی قیراتیك) سی جار پیی و تمه‌وه^۱.

ئه‌حمده له ئه‌بو زهره‌وه هیناویه‌تی هات بو لای عوسمان و ئه‌ویش مؤله‌تی داو دارده‌ستیك به ده‌ستی‌ه‌وه بوو، عوسمان وتی: ئه‌ی که‌عب: عه‌بدولپرهمان مردو پاریه‌کی به جیه‌یشتووه، تو چوونی ده‌بینیت؟ وتی: ئه‌گهر مافی خوای تی‌دا داوه گرفت‌ی نیه، ئه‌بو زهر گوچانه‌که‌ی هه‌لگرت و دای له که‌عب و وتی: گویم له پیغه‌مبه‌ر (علیه‌السلام) بوو ده‌یفه‌رموو (ما احب لو ان هذا الجبل لي ذهباً انفق و يتقبل مني اذرنه خلفي ست اواق) (ئه‌ی عوسمان سویندت ده‌دم به خوا بیستووته؟ سی جار. وتی: به‌لی^۲،

له كنز العمال ج ۳ ص ۳۱۰ هیناویه‌تی و تیایدا ده‌لیت: عوسمان به که‌عبی وت: ئه‌ی ئه‌بوئیسحاق پی‌ت وایه زه‌کاته‌که‌ی داوه ئایا ئیتر ترسی له‌سه‌ر خاوه‌نه‌که‌ی هه‌یه؟ وتی: نا، ئه‌بو زهر گوچانیکی پی‌بوو دای له‌به‌رگوویی که‌عب و دواتر وتی: ئه‌ی کو‌پی کچه جووله‌که‌که تو بانگه‌شه‌ی ده‌که‌یت مافی پی‌ی خوای تی‌دا نیه، ئه‌گهر زه‌کاتی به‌خشی له کاتی‌کدا خوا ده‌فه‌رمویت (و یؤثرون علی انفسهم و لو کان بهم خصاصة) خواش ده‌فه‌رمویت (و یطعمون الطعام علی حبه مسکینا و یتیم‌ا و اسیر‌ا) خوا ده‌فه‌رمویت (و فی اموالهم حق معلوم للسائل والمحروم) به‌و جو‌ره له قورئاندا نموونه‌ی وای ده‌هینایه‌وه.

۱ - صحیح.

۲ - ته‌به‌رانی به هه‌مان شیوه هیناویه‌تی، هه‌یسه‌می ج ۱۰ ص ۲۳۹ ده‌لیت: سه‌نه‌ده‌که‌ی به‌زار سه‌نه.

۳ - هه‌یسه‌می ج ۱۰ ص ۲۳۹ ده‌لیت: ئه‌حمده گێراویه‌تی‌ه‌وه له سه‌نه‌ده‌که‌دا ئیبن له‌یعه هه‌یه که‌ چه‌ند که‌سیک به لاوازی ده‌زانن. ئه‌بویه‌علاش گێراویه‌تی‌ه‌وه، به‌یه‌ه‌قی له غه‌زوانی کو‌پی ئه‌بی حاته‌مه‌وه به دو‌رو‌دریژی هیناویه‌تی.

ٺه بوداودو ترمزي - دهليٽ سهنه دهكهي صهحيحه - و دارمي و حاكم و بهيهقي و ٺه بونه عيم له الحليه و جگه له وانيش له عومره وه (ﷺ) هيٺاويانه دهليٽ: پيغه مبه (ﷺ) پوڙيڪ فهرماني پيكردين ببه خشين. له و كاته دا بري سامانم لايو، وتم: ٺه مڙو پيش ٺه بوبه كر دهكهوم ٺه گهر بيتو برياربي پوڙي پيشي بكهوم، نيوهي سامانه كه مم هيٺا، پيغه مبه (ﷺ) فهرموي (ما ابقيت لاهلك؟) واته (چيت بو مال و منالت هيشتووه ته وه؟) وتم: بوٺم هيشتبته وه؟ وتم: هيٺدهي ٺه مه، ٺه بوبه كريش چي لايو وه مووي هيٺا، فهرموي (ٺه بوبه كر چيت بو مال و منالت هيشتووه ته وه؟) وتي: خواو پيغه مبهري خواو بو هيشتوونه ته وه، عومهر دهلي وتم: تاماوم پيشي ناده مه وه.^۱

بهيهقي له (شعب الايمان) له حه سه نه وه هيٺاويه تي دهليٽ: كه سيڪ به عوسماني (ﷺ) وت: ٺهي سه رمايه داران خيرتان برد، ده به خشن و نازاد دهكه ن هج دهكه ن و چاكه دهكه ن، عوسمان وتي: ٺيوهش ٺيره ييمان پي ده به ن، وتي: ٺيمه ٺيره ييتان پي ده به ين، وتي: ده ي سويند به خوا دره هميڪ كه كه سيڪ به سه ختي ده يبه خشيت (زور له خوي دهكات له تاو نه بووني) خير ي زياتره له ده ه زار كه مي ناو زور.^۲

عه سكهري له عوبه يدوللاي كوري موحه ممه دي كوري عائيشه وه هيٺاويه تي دهليٽ: داواكه ريڪ له به ردهم ٺه ميري باوه رداران عه ليذا وه ستاو ٺه ويش به حه سه ن يان حوسه يني وت برؤ بو لاي دايكت و پيي بلي شهش دره هم له لا به جي هيشتوويت، دره هميكي بهينه، چوو ٺينجا گه پرايه وه، عه لي وتي: دايكم پيي وتم: شهش دره همت بو ئارد به جي هيشتووه، عه لي وتي: ٺيماني به نديه كه راست

۱ - له منتخب كنز العمال ج ۴ ص ۳۴۷ دا واهاتووه.

۲ - حسن.

۳ - له كنز العمال ج ۳ ص ۳۲ دا واهاتووه.

نیه تا نه وهی له لای خوا به جی متمانه و بی گومان تربیت له وهی له دهستی خویدایه، پیی بلئی: شەش دره مه که بنیریت، نهویش پاره کهی نارد و عەلیش دای به داوا که ره که، ده لیت ههنگاوی نه نا تا کابرایه که دای به پالیدا و و شتریکی پیبوو دهی فروشت، عەلی وتی: ئەم و شتره به چه نده؟ وتی: به سه دو چل دره مه، عەلی وتی: بیبهسته وه با دواتر پاره کهیت بدهینی، کابرا به سستی وه و چوو، دواپی که سیک هات و وتی: ئەو و شتره هی کییه؟ عەلی وتی: هی منه. وتی: ئایا دهی فروشیت؟ وتی: به لئی. وتی: به چه ند؟ وتی: به دوو سه دو دره مه. وتی: باشه، و شتره کهی برد و دوو سه دو دره مه کهی پیدایا، سه دو چل دره مه کهی به کابرا داو شەش دره مه کهی هی نا بو فاتی مه و نهویش وتی: ئەمه چیه؟ وتی: ئەمه ئەو به لینهیه که خوا له سه ر زمانی پیغه مبه ره کهی پییداوین (من جاء بالحسنة فله عشر امثالها). (هه ره کهس چا که یه که بکات ده به رامبه ری بو هه یه).

ئه حمه دو نه بودا دو و نه بویه علا و ئین خوزه ی مه و جگه له وان له ئوبه یه وه (ﷺ) هی نا و یانه ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) به به خشش خوازیه وه نارد می و منیش دام به لای که سیکدا، که پاره کهی کو کرده وه هیچ نه دی له سه ری بیت جگه له و شتریکی بچوک، وتم: دهی ئەوه له جیاتی سه ده قه که ته بیده. وتی: ئەمه بو شیرو سواریش نابیت، به لام ئەمه و شتریکی گه نجی گه وهی قه له وه، هانی بیبه. پیم وت: من شتیک نابم فه رمانم پی نه کرابیت، ئەوه پیغه مبه ری خوا لیت نزیکه ئەگه ر پیت خوشه برو بو لای و پیی بلئی، ئەگه ر قبولی کرد وه ریده گرم، ئەگه ر نا وه ری نا گرم، وتی: باشه، له گه لم هات و و شتره کهی هی نا تا چووینه خزمه ت پیغه مبه ر (ﷺ)، وتی: ئەهی پیغه مبه ری خوا نوینه رت هات بو لام تا سه ده قه ی مالم وه رگریت ئەهی به خوا له مالمدا هیچ بو پیغه مبه ری خوا و نیردرا وه کهی نه بوو، له پیشترا هه موو مالم بو کو کرده وه، ده لیت نه وهی له لامه که شیرو سواری نیه ئەوه بدهم، من و شتریکی

گه وړه ی گه نجم پیداوه تا بیبات که چی پازی ناییت، وایناومه بولای تونه ی پیغه مبهری خوا. پیغه مبه ریش (علیه السلام) فهرمووی (ذاک الذی علیک فان تطوعت بخیر جزاک الله فیہ و قبلناہ منک) واته (ئوهوت له سهره، ئه گهر خو به خوشی خیرت هیه خوا پاداشتت بداته وه له سهری و ئیمهش لیّت وهرده گرین) وتی: دهی ئه وه تا ئه ی پیغه مبهری خوا هیناومه بیگره. پیغه مبه ر (علیه السلام) فهرمانیکرد تا وهریگرین و نرای بهرکه تی بول مال و سامانی کرد.^۱

بوخاری له (الادب المفرد) ص ۴۳ له عه بدولای کوپی زوبهیره وه هیناویه تی ده لیّت: دوو ئافرتم نه دیوه به خشنده تر بن له عائیشه و ئه سما (رضی الله عنهما) به خشنده ییشان جیاوازیّت، عائیشه (رضی الله عنها) بهر بهر کوی ده کرده وه که زور ده بوویه وه دابهشی ده کرد. ئه سماش (رضی الله عنها) هیچی هه لئه ده گرت بول به یانی.

عه بدولر ه زاق و ئین پراهویه له که عبی کوپی عه بدولر ه حمانی کوپی که عبی کوپی مالیک له باوکیه وه هیناویانه ده لیّت: موعازی کوپی جه بهل که سیکی نه رمونیانی گهنجی هه لکه وته ی ناو گهنجانی هوزده کی بوو و هیچی نه ده هیشته وه، بهر ده وام قهرزی وهرده گرت تا ئه وه ی هه موو پاره که ی به قهرزه وه ده چوو له خزمهت پیغه مبه ردا (علیه السلام) داوای بول کرد تا له خاوهن قهرزه کانی داوای بول بکات تا بوی دانه نین، به لام ئاماده نه بوون، ئه گهر ئه وه یان له پیناو که سیکدا واز لی بهینایه ئه وه یان بول پیغه مبه ر (علیه السلام) ده کرد، پیغه مبه ر (علیه السلام) هه موو ماله که ی له پیناو قهرزه که یدا بول فروشت تا ئه وه ی موعاز هیچی نه مایه وه، تا له فه تی مه که که دا پیغه مبه ر (علیه السلام) کردی به بهرپرسی ده سته یه که له یه من تا بازرگانی بول بکات موعاز له وی مایه وه و ئه میر بوو، ئه و یه که م کهس بوو له مال و سامانی پری خوا دا بازرگانی کرد، له وی مایه وه تا ئه وه ی ده سته که وت و پیغه مبه ر (علیه السلام) مرد، که هاته وه

^۱ - له کنز العمال ج ۳ ص ۳۰۹ دا واهاتوه.

عومەر بە ئەبوبەكرى وت: ھەۋال بنزىرە بۇ ئەۋ كابرار ھىندى بەشى ژيانى دەكات بىدەرىۋ ئەۋى تىرى ۋەرىگرە، ئەبوبەكرى وتى: پىغەمبەر (ﷺ) ناردى بۇ بازىرگانى و منىش ھىچى لى ۋەرنىگرىم مەگەر خۇى بىدات. عومەر چوۋ بۇ لى موعاز بەۋەى ئەبوبەكرى بە گوىى نەكرى. عومەر ئەۋەى بۇ موعاز باسكرد، موعاز وتى: پىغەمبەر (ﷺ) منى نارد بۇ بازىرگانى و منىش نايكەم، پاشان موعاز بە عومەرى وت: بە گوىت دەكەم ۋە فرمانت بەجى دەگەيەنم، من لە خەۋمدا بىنىم: من لە خەۋزە ئاۋىكدا بووم ۋە ترسام بخنكىم، تۆش پزگارت كردم، موعاز ھات بۇ لى عومەرو بۇى باسكرد ۋە سوينى خوارد ھىچى نەشارىتتەۋە تەنانەت قامچىيەكەشى. ئەبوبەكرى وتى: بەخوالىت ۋەرنىگرىم من داۋمە بە تۆ، عومەر وتى: ئىتر بەۋجۆرە باشە. موعاز ئەۋكات چوۋ بۇ شام.^۱

ئەبۇنەعیم لە الحلیة ج ۱ ص ۲۱۳ لە رېگەى عەبدولرەزاقەۋە بە سەنەدى لە كەعبى كۆرى مالىكەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: موعازى كۆرى جەبەل گەنجىكى جوانى نەرمونىانى ھەلگەۋتەى گەنجانى ھۆزەكەى بوو، ھەرچى لى داۋابكرایە دەییەخشی یا ئەۋەى قەرزىكى كرد ۋە پارەى پى نەھىشت، بە ھەمان شىۋە فەرمودەكە دىنىت.^۲ حاكم لە فەرمودەكەى جابرەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: موعازى كۆرى جەبەل يەكك بوو لە جۋانتىرین كەسەكان ۋە رەۋشت جۋانتىرین ۋە دەست كراۋەتىرىيان، قەرزىكى زۆرى كرد، خاۋەن قەرزەكان ھاتن بۇ داۋاى قەرزەكە تا چەند پۇژىك لە مالەۋە خۇى شارەدەۋە لىيان تا ئەۋەى سكالایان كرد لى پىغەمبەر (ﷺ)، ئەۋىش ناردى بە شوین موعازداۋ ئەۋىش ھات ۋە خاۋەن قەرزەكانىشى لەگەلدا بوون. وتیان:

^۱ - لە كنز العمال ج ۳ ص ۱۲۶ دا ۋاھاتوۋە.

^۲ - حاكم ج ۳ ص ۲۷۳ لە عەبدولرەحمانى كۆرى كەعبى مالىك لە باۋكىيەۋە بە كورتى ھىناۋىيەتى، حاكم ج ۳ ص ۲۷۳ دەلىت: ئەم فەرمودە لەسەر مەرجى بوخارى و موسلىم صەحىحە ۋە ئەۋانە نەيانھىناۋە. زەھەبىش لەسەرى كۆكە.

ئەى پيڤەمبەرى خوا مافەكەمان وەر بگەرەو لىي، فەر مووى (رحم الله من تصدق عليه) واتە (پەرحمەتى خوا لەوەى لە قەرەكەى يارمەتى دەدات) ھەندى ئەو ەيانكرد و ھەندىكى دى پازى نەبوون و وتیان: ئەى پيڤەمبەرى خوا مافەكەى خومان لىي دەويت، پيڤەمبەر (ﷺ) فەر مووى (اصبر لهم يا معاذ) واتە (موعاز لە بەردەمياندا خۆت بگرە) پيڤەمبەر (ﷺ) لە كالا و سامانى موعازى سەندو دايەو ە بە خاوەن قەرەكەكان و ئەوانيش لە نيو خوياندا دابەشيانكرد، پيڤەمبەر (ﷺ) مافەكەيان بەردەو و وتیان: ئەى پيڤەمبەرى خوا بۆمان بفروشه، فەر مووى (خلوا عليه فليس لكم عليه سبيل) واتە (وازی لى بهيئن مافتان لەسەريەو نيه) موعاز چو بۆ لای بەنى سەلەمە، يەكيك پى و ت: ئەى ئەبوعەبدولرەحمان ئەگەر داوات لە پيڤەمبەر (ﷺ) بگردايە باش بوو وا ئەمرو ەزار كەوتوو، موعاز وتى: داواى لى ناكەم، چەند پوژيک مايەو، ئينجا پيڤەمبەر (ﷺ) بانگيکرد و ناردى بۆ يەمەن و فەر مووى (لعل الله ان يجبرك و يؤدي عنك دينك) (بەلكو خوا قەرەبووت بۆ بكاتەو ە قەرەكەت لەسەر لایەرى) موعاز چو بۆ يەمەن و لەوى مايەو تا پيڤەمبەر (ﷺ) مردو ئەو سألەى تيايدا عومەرى كوپى خەتتاب حەجى كرد ھاتە مەككە و ئەبوبەكر عومەرى لەسەر حەج دانا، لە پوژى (الترويه) لەوى بەيەك گەيشتن و دەستيانكردە مى يەكدى و ھەركاميان سەرەخوشى مەرگى پيڤەمبەريان لەوى ديكەيان دەكرد، دواتر پيڤەو ە بوون و قسەيان دەكرد، ئەو كات عومەر ھەندى غولامى دى، - ئينجا فەر موودەكەى ئيبن مەسعود دىنييت - .

حاکم لە ريگەى ئەبوانيلەو ە لە عەبدوللاو ە ھيئاو يەتى: كە پيڤەمبەر (ﷺ) مردو ئەبوبەكریان بە خەليفە دانا، پيڤەمبەر (ﷺ) موعازى ناردبوو بۆ يەمەن، ئەبوبەكر عومەرى لەسەر حەج دانا و موعازى لە مەككە بيىنى و چەند كۆيلەيەكى پى بوو، وتى: ئەوانە چين؟ وتى: ئەوانە خەلاتم كراون، ئەوانەش بۆ ئەبوبەكرن، عومەر وتى:

١ - ئيبن سەعديش ج ٣ ص ١٢٣ لە جابرەو ەو جوړە ھيئاو يەتى.

ۋاي دەيىنم بىيانبەيت بۇ ئەبۇبەكر. بۇ بەياني پىي گەيشت، وتى: ئىبن خەتتاب دويىنى بىنىم بەرەو ئاگر دەچووم و توش دەتگرتە تا نەكەوم، بۇيە ملەكەچت دەبىم، كۆيلەكانى برىدو ئەبۇبەكر وتى: ئەمانە خەلاتىكران بۇ من و ئەوانەش بۇ تو، ۋا خەلاتەكەمان دايەتەو، موعاز چوو بۇ نويژو سەيرى كرد لە دوايەو نويز دەكەن، وتى: بۇ كى نويز دەكەن؟ وتيان: بۇ خوا، وتى: دەي ئىووش بۇ ئەو بن، ئازادى كردن.^۱

(بەخشىنى ئەۋەدى ھەزى لىيەتى)

شەش زاناي فەرموودە لە ئىبن عومەرەو (ﷺ) ھىناۋيانە دەلييت: عومەر لە خەيبەر زەويەكى دەستكەوت، ھات بۇ لاي پىغەمبەر (ﷺ) وتى: زەويەكم دەستكەوتوۋە كە ھىچكات سامانىكى لەو چاكترم دەستكەوتوۋە، تۇ فەرمانى چىم پى دەكەيت؟ فەرموۋى ئەگەر دەتەويت ئەسلەكەي بەيئەرەو ۋە بىكە بە سەدەقە، عومەر سەدەقەي كرد تا ئەسلەكەي نەفروشييت و خەلات نەكرى و نەكرىت بە ميرات و بۇ ھەژاران و خزمان و نزيكان و ئازادىكران و لە پىي خوادا و بۇ ميوان بىت، گرفت نىە ھەركەس سەرپەرشتى بكات بە شيۋەيەكى پەوا لىي بخوات يان خواردنى دوستيك بدات بەبى زيادەپەروى و لادان.^۲

عەبدى كوپى ھەمىدو ئىبن جەريرو ئىبن نەزىر لە عومەرەو ھىناۋيانە نامەي نووسى بۇ ئەبۇموساي ئەشعەرى (ﷺ) تا كەنيزەكىكى گىراۋى جەلەۋلاي بۇ بفروشييت، ئەۋىش بانكى كەنيزەكەكى كردو وتى: خوا دەفەرموييت (لن تنال البر حتى تنفق مما تحبون) عومەر ئازادى كرد.^۳

^۱ - حاكم ج ۳ ص ۲۷۲ دەلييت: زەھەبى لەسەرى كۆكەو لەسەر مەرجى بوخارى و موسليم صەھىحە و ئەو داۋنە نىانھىناۋە.

^۲ - لە نصب الراية ج ۳ ص ۴۷۶ دا ۋاھاتوۋە.

^۳ - لە كنز العمال ج ۳ ص ۳۱۴ دا ۋاھاتوۋە.

ئىبن سەعد ج ۴ ص ۱۲۳ لە نافعە ۋە ھىناۋىيەتى عەبدوللاى كوپرى عومەر كەنيزەكىكى ھەبوو، كاتىك زۆر پىنى سەرسام بوو ئازادى كردو مارەى بېرى لە مەۋلايەكى، كەنيزەكەكە مندالىكى بوو، نافع دەلىت: عەبدوللاى كوپرى عومەرم دى ئەو مندالەى دەرگرتە باۋەش و ماچى دەركدو دەيوت: ئاى بۇ بۇنى فلانە كەس واتە ئەو كەنيزەكەى ئازادى كرد.

بەزار لە ئىبن عومەر ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئەم ئايەتەم بىر كەۋتە ۋە (لن تنالوا البر حتى تنفقوا مما تحبون) بىرم كىردە ۋە خوا چى پى بەخشىوم، خوشەۋىستىرىنيان مەرجانە كە كەنيزەكىكى پومىم بوو، وتى: دەى لە پىناۋ خوادا ئازاد بيت، ئەگەر لە شتىكدا پەنام بگرتايە لەبەر خوا بيت مارەم دەبېرى.

ئەبۇنەعيم لە الحلية ج ۱ ص ۲۹۴ لە نافعە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئىبن عومەر كە زۆر بە شتىك لە سامانى سەرسام بوايە لە پىنى خوادا دەيبەخشى، - نافع كە كۆيلەى بوو - ئەۋەيان لى بەدى كرد، لەۋانەيە يەككىيان پەلەى بىكردايە ۋە بچوايەتە مزگەوت، كە ئىبن عومەر دەيبىنى لەۋ بارە باشەدايە ئازادى دەركد، ھاۋەلەكەى پىنى دەوت: ئەبۇعەبدولرەحمان بەخوا ئەمانە قىلت لى دەكەن، ئىبن عومەر دەيوت: ھەركەس بە پىناۋى خۋاى گەرە ھەلمانخەلەتتىن بۇى دەخەلەتتىن، نافع وتى: ئىۋارەيەك ئىبن عومەر بە وشترىكەۋە بە سامانىكى زۆرەۋە چۈۋ كە سەرسامى چۈۋنەكەى بوو يەكسەر ۋەستاندى ۋە لەسەرى دابەزى ۋە وتى: فافع پەشۋو بارى لابەن ۋە بىرازىننەۋە ۋە بىبەنە شوپنى خۋى با قەلەۋ بىى، لە گىرەنەۋەيەكى دىكەدا لە نافعەۋە وتى: لەسەر وشترەكەى بوو دەرچۈۋ - واتە ئىبن عومەر - كە بە وشترەكەى سەرسام بوو، وتى (ئىخ ئىخ) ۋەستاندى ۋە دواتر وتى نافع كەل ۋە پەلەكەى

۱- ھەيسەمى ج ۶ ص ۳۲۶ دەلىت: بەزار ھىناۋىيەتى ۋە لە سەنەدەكەيدا كەسەك ھەيە نايناسم، حاكم ج ۳ ص ۵۶۱ ھىناۋىيەتى ۋە ئەۋەشى بۇ زىاد كىردۈۋە، نافع مارەى بېرى، بەۋە ئوم ۋەلەدى بوو، ئەبۇنەعيم لە الحلية ج ۱ ص ۲۹۵ لە پىگەى مۇجاھىد ۋە جگە لەۋىشەۋە ھىناۋىيەتى.

لەسەرلەبە دەمبىيىنى بۇ شىتتىكى دەۋىست، ھەستام بارەكەيم لابرە، پىيى وتىم: سەيركە بزانە ۋەك سەرى ھىچى لەسەر بەدى دەكەيت؟ وتىم: بۇ خاترى خوا پىم بلى ئەگەر دەتەۋىت بىفرۆشم بەنرخەكەى دەيكېرم، وتى: پىك و پىك بردى و زەنگى كىرە مىلى و بردىە شوپىنى خۆى، ھەركات سەرسامى شىتتىكى سامانى بوايە دەيبەخشى. ھەر ئەو دەلىت: ئىيىن عومەر سەرسامى ھەر سامانىكى بوايە لە پىيى خوادا دەيبەخشى، جار ھەبوو لە كۆپىكدا سى ھەزارى دەبەخشى، دووجار ئىيىن عامر سى ھەزارى پىدا، وتى: ئەى نافع دەترسم درھەمەكانى ئىيىن عامر لە خشتەم بىەن، بىرۇ تۇ ئازادىت، يەك مانگ لە سەر گۆشت خواردن نەدەچوۋ مەگەر لە سەفەر يان لە پەمەزاندا، مانگ ھەبوو خۆى دەگىرت و پارچە گۆشتىك چىە نەيدەخوارد.^۱

ئەبونەيم لە الحلية ج ۱ ص ۲۹۷ لە سەعيدى كۆپى ئەبى ھىلالەۋە ھىناۋىيەتى عەبدوللاى كۆپى عومەر (ﷺ) لە جوحضە دابەزى و نەخۇش بوو، وتى: حەزم لە ماسىيە، گەپان و دەستيان نەكەوت تەنھا يەك دانە نەبىت، ژنەكەى (سەفەيەى كچى ئەبوعوبەيد) بردى و بۆى ئامادەكرد و بۆى ھىنا، ھەزاريك ھات و لاى ۋەستا و ئىيىن عومەر پىيى وتى: بىيە، ئەۋانەى دەۋريان وتيان: سبحان الله تۇ ئالەت بوو بۇ ئەمە، ئىمە شىتى ترمان پىيە پىيى دەدەين، ئەۋىش وتى: عەبدوللا لەگەلى خۇشى دىت. ھەروەھا لە پىگەى عومەرەۋە ئىيىن سەعد بەو جۆرە ھىناۋىيەتى و تيايدا ھاتوۋە: ژنەكەى وتى: درھەمىكى پى دەدەين ئەۋە لەمە بۆى باشتەر، تۇ حەزەكەى خۇت بەدى بەيئە. وتى: حەزى خۇم ناۋىت.^۲

^۱ - تەبەرائىش بە كورتى ھىناۋىيەتى، لە المجمع ج ۹ ص ۳۴۷ دا ھاتوۋە، ئىيىن سەعد لە نافعەۋە بە كورتى لە ج ۴ ص ۱۲ دا ھىناۋىيەتى.

^۲ - ھەروەھا لە پىگەى نافعەۋە ھىناۋىيەتى، ئىيىن سەعدىش ج ۴ ص ۱۲۲ لە حەبىبى كۆپى مەزروۋقەۋە بە زىيادەيەكەۋە بەۋ واتايە ھىناۋىيەتى.

بوخاری و موسلیم له ئەنەس و هیناویانە دەلیت: ئەبوتەلحە له مەدینەدا له هەموو پشתיوانان زیاتر دارخورمای هەبوو، خوشەوێستترین سامانی (بەیرەحا) بوو پەرووی له مزگەوت بوو، پیڤەمبەر (ﷺ) دەچووێ ناوی و تیایدا ئاوی پاکێ دەنۆشی، ئەنەس دەلیت: کە ئەم ئایەتە دابەزی (لن تنالوا البر حتی تنفقوا مما تحبون) ئەبوتەلحە چوو بۆ لای پیڤەمبەر (ﷺ) و وتی: ئەی پیڤەمبەری خوا (ﷺ) خوای گەورە دەفەرمویت (لن تنالوا البر حتی تنفقوا مما تحبون) خوشەوێستترین سامانی منیش (بەیرەحا) یە و له پرێی خوادا دەیبەخشم و چاوەرپێی پاداشتی خوا دەکەم، ئەی پیڤەمبەری خوا بزانه خوا له چیدا پیی خوشە خەرجی بکە، پیڤەمبەر (ﷺ) فەرمووی (بخ! ذالك مال رابع) واتە (بخ! ئەو سامانیکی جی قازانجە). له صەحیحی بوخاریدا دواتر ئەمەشی هیناوه (وقد سمعت ما قلت و اني اري ان تجعلها في الاقرين) واتە (من قسه کهی تۆم بیست و پیم باشە لەناو نزیکاندا بیبەخشیت) ئەبوتەلحە وتی: وادەکەم ئەی پیڤەمبەری خوا، ئەوه بوو لەناو نزیکان و ئامۆزاکانیدا دابەشی کرد.

سەعیدی کوپی مەنسور و عەبدی کوپی حەمید و ئیبن موزیر و ئیبن ئەبی حاتم له موخەمەدی کوپی مونکەدیرەوه هیناویانە دەلیت: کە ئەم ئایەتە دابەزی (لن تنال البر حتی تنفقوا مما تحبون) زەیدی کوپی حارسە بە ئەسپیکەوه هات کە پیی دەوتر (شبله) هیچ سامانیکی هیندە ی ئەو لای خوشەوێستتر نەبوو، وتی: ئەمە بەخشیومە، پیڤەمبەریش (ﷺ) قبوڵی کرد و ئوسامە ی کوپی لەسەر دانا، پیڤەمبەر (ﷺ) ئەو ی له پوخساری زەیددا بەدی کرد و فەرمووی (ان الله قد قبلها منك) واتە (خوا لێی وەرگرتوویت) ئیبن جەریر له عەمری کوپی دینارەوه بەو جۆرە هیناویەتی، عەبدولرەزاق و ئیبن جەریریش له ئەیبوبەوه هیناویانە دەلیت: له ساماندا سی بەشدار هەن: قەدەر بۆ بردنی خێرو خراپە ی له لەناوچوون و مەرگ

فہرمانت لیٰ و ہرناگریخت، میراتگر چا و ہرپی دہکات سہر بنیتہوہ دواتر و ہریدہگریخت و توش سہرکونہ کراویت، نہ گہر توانیت لہ پہککوتہترین نہو سیانہ بیت مہبہ، خوی گہورہ دہفرمویت (لن تنالو البر حتی تنفقوا مما تحبون) بزائن نہم و شترہ خوشہ ویستترینی سامانہ بویہ حہز مکرد پیچی بخم بو خوم.

(بہ خشین لہ گہل پیویستیدا)

ئین جہریر لہ سہہلی کوری سہعدہوہ ہیناویہ تی دہلیت: نافرہ تیک عہبایہ کی ہینا بو لای پیغہ مہر (ﷺ)، سہہل وتی: چنراو بوو و چوار دہوری ہہبوو، نافرہ تہکے وتی: نہی پیغہ مہری خوا ہاتووم تا نہم بہرگت بدہمی، پیغہ مہر (ﷺ) و ہریگرت و پیویستی پی بوو و پوشی، یہکیک لہ هاوہ لانی لہ بہریدا بینی و وتی: نہی پیغہ مہری خوا چہندہ جوانہ، بیدہ بہ من، فرمووی بہ لی، کہ پیغہ مہر (ﷺ) نہوہی فرموو هاوہ لانی سہرکونہ یانکرد و تیان: چاکت نہ کرد کاتیک دہزانی پیغہ مہر (ﷺ) پیویستیہ تی و و ہریگرتوہ کہچی تو داوای دہکیت، دہزانی ہرکس داوای ہرچی لی بکات نالیٹ نا، وتی: بہ خوا تہنہا لہ بہر نہوہ وامکرد بہو ہیوایہی بہرہک تہکیم بہرکے ویٹ کاتیک پیغہ مہر (ﷺ) نہمہی پوشیوہ، بہ لکو بہمہوہ کفن بکریم.

ئین جہریر لہ سہہلہوہ (ﷺ) ہیناویہ تی دہلیت: بہرگ و پاراویہ کی پہژمینی رہش ہات بو پیغہ مہر (ﷺ) و چوار دہورہ کی سپی بوو بہوہوہ چوو بو ناو هاوہ لانی و بہ دہستی دای بہ سہر پانیدا و فرمووی (الا ترون الی ہذہ ما احسنہا) واتہ (سہیری ناکن چہند باشہ) دہشتہ کیہک وتی: بہ دایک و باوکمہوہ بہ قوریانت بم نہی پیغہ مہری خوا، بیدہ بہ من - پیغہ مہر (ﷺ) داوای ہرچی لی بکرایہ ہرگیز نہیدہوت نا - فرمووی (بہ لی) نہوہ بوو پییداو داوای دوو بہرگی سادہی کردو پوشینی فرمانی بہ وینہی نہوہش کردو بوچی چنرا، پیغہ مہر (ﷺ) کوچی دواپی کردو ہیشتا لہ کاتی چنیندا بوو.

۱ - لہ کنز العمال ج ۴ ص ۴۲ دا واہاتوہ.

(چیرۆکی ئەبووعەقیل (ع.ه.ه.))

تەبەرانی لە ئەبووعەقیلەو هەیناویەتی لەسەر دوو مەشت خورما شتی لەسەرشانى پادەکیشاو یەکیکیانی دەبرد بۆ کەسوکاری و ئەوی تریشی لە پیناوا خاودا بەخشی و دەیهینا بۆ لای پیغەمبەر (ﷺ) و پێ دەوت، پیغەمبەر (ﷺ) پێی فەرموو (انشره في الصدقة) (بە خێرو سەدەقە بێبەخشە) دوو پوووان گالتهیان تێدا دەکرد وتیان: خوا پیویستی بەو نێه، بە مەشتی خورما خێری بۆ بکریت، خوای گەرەش ئەم ئایەتە دابەزاند (الذين يلمزون المطوعين من المؤمنين في الصدقات والذين لا يجدون جهدهم) دوو ئایەتی هیناوه.^١

بەزار لە ئەبوسەلەمە و ئەبوهورەیره و هەیناویەتی دەلیت: پیغەمبەر (ﷺ) فەرموو (تصدقوا فاني لريد ان ابعث بعثا) واتە (بەخشن چونکە دەمەویت دەستەیکە بنیرم) عەبدولرەحمانی کۆری عەوف هات و وتی: ئەی پیغەمبەرێ خۆ من چوار هەزارم هەیه، دوو هەزاری دەدم بە قەرز لای پەرەردگارم و ئەوی دیکەشی بۆ ژن و منالم، پیغەمبەر (ﷺ) فەرموو (بارك الله فيما اعطيت و بارك لك فيما امسكت) واتە (خۆ بەرەکەت بخاتە ئەوێ بەخشیت و بەرەکەت بخاتە ئەوێ هێشتووتەو) یەکیک لە پشتیوانان مایه و دوو مەشت خورما دەستکەوت و وتی: ئەی پیغەمبەرێ خۆ من دوو مەشت خورما هەیه، مەشتیکی لە پێی پەرەردگارمدا و مەشتیکی بۆ ژن و منالم، دوو پوووان گالتهیان پێکرد و وتیان: ئەمە وەک ئێمە عەوف دەیبەخشیت بۆ پووایماییه، یان وتیان: خۆوا پیغەمبەر (ﷺ) پیویستی بەو مەشتە نێه؟ خوای گەرە ئەم ئایەتە دابەزاند (الذين

١- هەیسەمی ج ٧ ص ٣٣ دەلیت: کەسەکانی سەندەکە ی جی مەمانەن بەلام خالیدی کۆری یەسار کەس نابینم قەسە وای لەسەر بکات، تەواو.

يىلمىزۇن... بەزار دەلىت: نەمانبىستوو ھەس لە ھەرموودەكەى عومەرى كوپرى
ئەبوسەلەمەۋە ھىنايىتى جگە لە تالوتى كوپرى عىماد^۱.

(چىرۆكى عەبدوللەي كوپرى زەيد (ﷺ))

حاكم ج ۳ ص ۲۳۶ لە عەبدوللەي كوپرى زەيدى كوپرى عەبدەرەبەۋە كە بانكى پى
نیشاندرە ھىناويەتى ھات بۇ لای پىغەمبەر (ﷺ) و تى: ئەى پىغەمبەرى خوا ئەم
ھەۋشەم بەخششە بۇ خواۋ پىغەمبەرەكەى، دايك و باوكى ھاتن، وتيان: ئەى
پىغەمبەرى خوا ئەۋە پالپىشتى ژيانمانە، پىغەمبەر (ﷺ) گىپرايەۋە بۇيان، دواتر
مردن و كوپرەكەيان بە مىراتى ۋەرگرت. زەھەبى دەلىت ئىرسال لە سەنەدەكەدا ھەيە.

(چىرۆكى يەككە لە پىشتىوانان)

موسليم و جگە لەۋىش لە ئەبۋھورەيرەۋە ھىناويانە وتى: كابرايەك ھات بۇ لای
پىغەمبەر (ﷺ) و تى: مەن دەست كورتم، ئەۋىش ناردى بۇ لای ھەندى لە ژنەكانى،
وتيان: سويىند بەۋ كەسەى بە ھەق تۋى ناردوو تەنھا ئاومان ھەيە، تا ھەموويان
ئەمەيان وت، دوايى پىغەمبەر (ﷺ) ھەرموۋى پەھمەتى خوا لەۋ كەسەى ئەمشەۋ
مىواندارى دەكات، يەككە لە پىشتىوانان وتى: مەن ئەى پىغەمبەرى خوا، بىردىيەۋە بۇ
مالەۋە بە ژنەكەى وت ھىچمان ھەيە؟ وتى: تەنھا نانى مەندالەكانمانە، وتى: دەى
بە شتىك سەرقاليان بگە. ئەگەر نانايان ويست بىيانخەويىنە، كە مىوانەكەمان ھاتە
ژورەۋە چراكە بكوژىنەۋە تا وابزانىت مەنىش نان دەخۆم، لە گىپرانەۋەيەكى دىكەدا

۱ - ضعيف.

۲ - ھەيسەمى ج ۷ ص ۲۲ دەلىت: لە سەنەدەكەدا عومەرى كوپرى ئەبوسەلەمە ھەيە كە عىلى و
ئەبۇخەيتەمە و ئىبن حىببان مەمانەيان پىداۋە شوعبە و جگە لەۋىش بە لاۋازى دەزانن و كەسەكانى
دىكەيان جى مەمانەن، تەۋاۋ.

ئەگەر ويستى بخوات ھەستە و چراكە بكوژئەنەو، دانىشتن و ميوانەكە نانى خوارد و ئەوانىش بە برسېتى سەريان نايەو، بۆ بەيانى ھاتەلای پېغەمبەر (ﷺ)، ئەۋىش فەرموۋى (قد عجب الله صنيعكما) واتە (خو بە و كارەتان بەرامبەر ميوانەكەتان سەرسام بوو) لە گېرآنەو ھەكدا ھاتوۋە: ئەم ئايەتە دابەزى (و يؤثرون على انفسهم ولو كان بهم خصاصة).^۱

(چىرۆكى ھەوت مالىەكە)

تەبەرى لە ئىبن عومەر ھەو ھىناۋىيەتى دەلىت: سەرە مەرىك ھەوت مالى كىرد و ھەركاميان دەياندا بەوى دىكەيان، ھەمووشيان پىۋىستيان پىۋى بوو تا ئەۋى گەرايەو ھە بۆ مالى يەكەم.^۲

(ئەۋى قەرز دەدات بە خوا)

ئەحمەد و بەغەوى و حاكم لە ئەنەسەو ھىناۋىيەتە كابرەكە وتى: ئەى پېغەمبەرى خوا فلان كەس دارخورمايەكى ھەيە و منىش دىۋارەكەم لايەتى، دەى پىۋى بلى تا بەشم بدات، پېغەمبەر (ﷺ) پىۋى فەرموۋ (اعطه اياها بنخلة في الجنة) واتە (بەرامبەر بە دارخورمايەكى بەھەشت بىدەرى) بەلام كەسەكە ئامادە نەبوو، ئەبۇدەھداح ھات و وتى: ئەو دارخورمايەم پىۋى بفروشە بەرامبەر ھەوشەكەم، ئەۋىش رازىبوو، ئىنجا ئەبۇدەھداح ھات بۆ لای پېغەمبەر (ﷺ) و وتى: ئەى پېغەمبەرى خوا دارخورماكەم لى كرى، دەى بىدە پىۋى من داۋمە بەتۆ، فەرموۋى (كم

۱- له الترغيب و الترهيب ج ۴ ص ۱۴۷ دا واهاتوۋە، بوخارى و نەسائىش ھىناۋىيەتە، لە گېرآنەو ھەكدا موسلىمدا ناۋى ئەو ھاۋەلە ھاتوۋە كە ئەبۇتەلھەيە، لە تەفسىرى ئىبن كەسىر ج ۴ ص ۳۳۸ دا ھاتوۋە، لە گېرآنەو ھەكدا تەبەرانىدا ناۋى ئەو كابرە ھاتوۋە بە ئەبۇھورەيرە ناۋى ھاتوۋە، ھەكدا ئىبن جەجەر لە فتح البارى ج ۸ ص ۴۴۶ دا واهىناۋىيەتى.

۲- له كنز العمال ج ۳ ص ۱۷۶ دا واهاتوۋە.

من عذق راح لابی الدحداح فی الجنة) چہند دارخورمای پربرہ لہ بہہشتدا بؤ
 نہبوودہحداح دانراون) چہند جاری فہرمووی، پاشان نہبوودہحداح چوو بؤ لای
 ژنہکھی و وتی: ئہی ئوم دہحداح لہو حہوشہ برؤ دہری فروشتوومہ بہ
 دارخورمایہکی بہہشت، ئہویش وتی: فروشتنیکی بہ قازانجہ، یان شتیکی لہو
 جوڑہی وت^۱.

ئہبویہعلا لہ عہبدوللای کوپی مہسعودوہ ہیناویہتی دہلّیت: کہ ئہم ئایہتہ
 دابہزی(من الذي یقرض الله قرضا حسنا) نہبوودہحداح وتی: دہستت بینہ، دہستی
 ہینا، وتی: حہوشہکەم بہ قہرز داوہ بہ پەرورددگارم، حہوشہکھی شہش سہد
 خورمای تیدابوو، ہات و چوو تا ہاتہناو حہوشہکە، ئوم دہحداح لہگہل منالہکانی
 لہوی بوون، وتی: ئوم دہحداح وتی: بہلی، وتی: بیئرہ دەرہوہ بہ قہرز داومہ بہ
 پەرورددگارم^۲.

^۱ - صحیح.

^۲ - لہ الإصابة ج ۴ ص ۵۹ دا واهاتووہ، ہیسہمی ج ۹ ص ۳۲۴ دہلّیت: ئہحمەدو تہبرانی بہ
 سہندی صحیح ہیناویانہ، تہاو.

^۳ - ضعیف.

^۴ - ہیسہمی ج ۹ ص ۳۲۴ دہلّیت: ئہبویہعلاو تہبرانی بہ سہندی جی متمانہ ہیناویانہ
 کہسہکانی سہندہکھی ئہبویہعلا صہیحن، تہاو مہسعودوہ بہو جوڑہ بہ سہندی لاواز
 ہیناویہتی، لہ المجمع ج ۳ ص ۱۱۳ دا ہاتووہ، ئیین مندہش ہیناویہتی، لہ الإصابة ج ۴ ص ۵۹
 ہیناویہتی. ئیین ئہبی حاتمہ ہیناویہتی، لہ تہفسیری ئیین کہسیر ج ۱ ص ۲۹۹ دا واهاتووہ،
 تہبرانی لہ عومہری کوپی خہتتابوہ بہو واتایہ بہ سہندی لاواز ہیناویہتی، لہ المجمع ج ۳
 ص ۱۱۳ دا ہاتووہ، پیشتہر قسہی عہبدولرہحمانی کوپی عوفمان ہینا کہ وتی: ئہی پیغہمہری
 خوا چوار ہزارم ہیہ، دوو ہزاری بہ قہرز دہدم بہ پەرورددگارم.

(بەخشىن لەسەر ئىسلام)

ئەحمەد لە ئەنەسەۋە ھىناۋىيەتى پىغەمبەر (ﷺ) لەسەر ئىسلام داۋاي ھەرچى لىبكردايە دەيبەخشى، يەككە ھات بۆلەي و فەرمانى كرد مەپكى زۆرى سەدەقەى نىۋان دوو شاخى پى بدريت، لە گىرانه ۋەيەكى دىكەدا ھاتوۋە: ئەگەر كەسك دەھات بۆلەي پىغەمبەر (ﷺ) دۇنياي بويىت شەۋناكاتوۋە تا ئايىنەكەى لا خۆشەيىستەر دەيىت لە دۇنياۋ ھەموو ئەۋەى لە دۇنيادا ھەيە، تەبەرانش لە زەيدى كۆپى سابتوۋە ھىناۋىيەتى دەليىت: يەككە لە عەرەبەكان ھات بۆلەي پىغەمبەر (ﷺ) و داۋاي خاككى نىۋان دوو شاخى كرد، ئەۋيش بۆى نووسى و ئەۋيش مۇسلمان بوو و ھاتە لاي ھۆزەكەى و پىي و تن: مۇسلمان بىن چۈنكە لەلەي كەسكەۋە ھاتوم كە بەبى ترس دەبەخشىت.^۱ لە چىرۆكى مۇسلمانبوۋنى سەفۋانى كۆپى ئومەييەدا ھىنامان (پىغەمبەر (ﷺ)) بەناۋ دەستكەۋتەكاندا دەگەرپاۋ سەفۋانى كۆپى ئومەييە لەگەلدا بوو، سەفۋانى كۆپى ئومەييە سەيرى دۆلىكى پىر حوشترۋ مەپى دەكردو زۆر سەيرى كرد، پىغەمبەر (ﷺ) چاۋى لىي بوو، فەرموۋى (ابا ۋەب يعجبك هذا الشعب؟) واتە (ئەبۋوھەب ئەۋ دۆلە سەرسامى كىرۋىت؟) وتى: بەلى، فەرموۋى (ھولك وما فيه) واتە (چى تىدايە بۆتۇ) سەفۋان يەكسەر وتى: ئەم دەروۋنە تەنھا لە دەروۋنى پىغەمبەر دەچىت، شاىەتى دەدەم ھىچ پەرۋەردگار ك نىە جگە لە خواۋ موحەممەدىش بەندەۋ نىردراۋى خوايە، يەكسەر مۇسلمان بوو.^۲

^۱ - له البداية والنهاية ج ۶ ص ۴۲ دا ھاتوۋە، مۇسلىمىش بەۋ جۆرە لە ئەنەسەۋە ھىناۋىيەتى.

^۲ - ضعيف.

^۳ - ھەيسەمى ج ۹ ص ۱۳ دەليىت: لە سەنەدەكەدا عەبدولپىرەھمانى كۆپى يەحياى عزرى ھەيە، لە بارەيەۋە ھاتوۋە، مەجھول (ناديارە) كەسەكانى دىكەى جى متمانەن، تەۋاۋ.

^۴ - ضعيف.

(بەخشین لە جیھادی رێی خوادا)

(بەخشینی ئەبوبەکر (رضی اللہ عنہ))

ئێبێن ئیھساق لە ئەسماوھ ھیناویەتی دەلیت: کە پێغەمبەر (ﷺ) لە گەل ئەبوبەکر دەرچوو، ئەبوبەکر ھەموو مالهەکی خۆی ھینا کە پێنج ھەزار درھەم یان شەش ھەزار درھەم بوو، ئەسما دەلیت: باپیرم ئەبوقوھافە ھات بۆ لامان و چاوی لە دەست دابوو، وتی: بەخوا واسەیردەکم ئەبوبەکر ھەموو پارەکی لە گەل خۆی بردوو و ئێوەی بێبەش کردوو، دەلیت وتم: نا بابەگیان، ئەو پشکیکی زۆری بۆ ھێشتووینەتو، ئەسما دەلیت: چەند بەردیکم خستە گۆزەییەکی ناو مالهووە کە باوکم لەوێ پارەیی داوەنا. کراسیکم دابەسەریداو دەستیم گرت و خستە سەری و وتم: بابەگیان دەستت بخەرە سەر پارەکە، ئەویش دەستی خستە سەرو وتی: ئەگەر ئەوێ بۆ بەجی ھێشتن باشی کردوو، ئەمە باشە بۆتان. ئەسما وتی دەی سویند بەخوا ھیچی بۆ بەجی نەھێشتووین، بەلام ویستم باپیرم ھیور بکەمەو^۱ ۲. پێشتر وتمان لە غەزای تەبووک سامانەکی خۆی بە بری چوار ھەزار درھەم بەخشی.

۱- واقیدی و ئێبێن عەساکیڕ لە عەبدوللای کوپی زویەیرەو ھیناویانە، لە کنز العمال ج ۵ ص ۲۹۴ دا ھاتوو.

۲- صحیح.

۳- لە البدایة والنهاية ج ۳ ص ۱۷۹ دا ھاتوو، ئەحمەد و تەبەریش بە ھەمان شیو ھیناویانە، ھەیسەمی ج ۶ ص ۵۹ دەلیت: کەسەکانی سەنەدی ئەحمەد صەحیحن جگە لە ئێبێن ئیھساق،

(به خشینی عوسمانی کوپی عه ففان (ﷺ))

ئه حمده له عه بدولپرهمانی کوپی حه بابی سلمیه وه هیئاویه تی ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) وتاری خوینده وه و هانی سوپای پوژی سه ختیدا، عوسمانی کوپی عه ففان وتی: سه د و شتری به چهك و شمه كه كانیه وه له سه ر منه، پاشان له مینه به دابه زی و دووباره هانیدان، عوسمان وتی: سه دی تر به چهك و شمه كه كانیه وه له سه ر من، ده لیت: بینیم پیغه مبه (ﷺ) به م جوړه دهستی ده جولاند - عه بدو صمه د وهك سه رسورمان دهستی ده هیئا - فه رموی (ما علی عثمان ما عمل بعد هذا) (عوسمان له مه ودوا له سه ری نیه هه رچی بکات) به یه قی هیئاویه تی و سی جار ده لیت و باس ده کات كه سی سه د و شتری به چهك و شمه كه وه ئاماده کردوه، عه بدولپرهمان ده لیت: من بینیم پیغه مبه (ﷺ) له سه ر مینه به بوو ده یفه رموو (ما ضر عثمان بعدها - او قال بعد اليوم) (دوای ئه مه - یان فه رموی دوای ئه مپو - هیچ زیان به عوسمان ناگه یه نیئت)^۱.

حاکم ج ۳ ص ۱۰۲ له عه بدولپرهمانی کوپی سه مره وه هیئاویه تی ده لیت: عوسمانی کوپی عه ففان هات بو لای پیغه مبه (ﷺ) و هه زار دیناری هیئا کاتیک سوپای پوژی سه ختی ئاماده کرد، عوسمان له ژوره که ی پیغه مبه (ﷺ) داینا، پیغه مبه (ﷺ) وه ریگرت و فه رموی (ما ضر عثمان ما عمل بعد هذا اليوم) چه ند جاریک وتیه وه.^۲ له فه رمو ده که ی ئیین عومه ردا هاتوه پیغه مبه (ﷺ) فه رموی (اللهم لاتنس لعثمان، ما علی عثمان ما عمل بعد هذا) واته (خوایه عوسمان له بیر مه که، عوسمان له دوای ئه مه چی بکات زیانی پی ناگه یه نیئت).

۱ - ضعیف.

۲ - له البدایه و النهایه ج ۵ ص ۴ دا واهاتوه، ئه بونه عیم له الحلیه ج ۱ ص ۵۹ دا بهو جوړه هیئاویه تی.

۳ - حاکم ده لیت: ئه م فه رمو ده سه نه ده که ی سه حیحه و بوخاری و موسلیم نه یانه هیئاوه، زه ه بی ده لیت سه حیحه ئه بونه عیم له الحلیه ج ۱ ص ۵۹ بهو جوړه له عه بدولپرهمانی له ئیین عومه روه هیئاویه تی.

ئین عه‌دی و دارقوتنی و ئه‌بونه‌عیم و ئین عه‌ساکی له حوزه‌یفه‌ی کۆری
یه‌مانه‌وه هیناویانه ده‌لیت: پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) ناردی بۆ لای عوسمانی کۆری عه‌ففان و
داوای کرد له ئاماده‌سازی سوپای پۆژی سه‌ختیدا تارمه‌تی بنوینی. عوسمانیش
ده‌هه‌زار دیناری نارد و خرایه به‌رده‌ست، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) قبوولی کرد و سه‌رو
خواری پی ده‌کرد و نزی بۆ (عوسمان) ده‌کرد و فرمووی (فغر الله لك يا عثمان ما
اسرت و ما اعلنت و ما اخفيت و ما هو کائن الی ان تقوم الساعة، ما یبالي عثمان
ما عمل بعد هذا) واته (ئه‌ی عوسمان خوای گه‌وره له نه‌ینی و ئاشکرا و دیار و
نادیارت خو‌ش بی‌ت تا پۆژی دوایی، عوسمان له دوای ئه‌مه چی بکات گرفتی
نیه) ^١.

ئه‌بویه‌علا و ته‌به‌رانی له عه‌بدولپه‌حمانی کۆری عه‌وفه‌وه هیناویانه ئه‌وه‌ی بینی
کاتی که عوسمانی کۆری عه‌ففان پاره‌ی نارد بۆ پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) تا سوپای سه‌ختی
ئاماده بکات و جه‌وت سه‌د ئوقیه‌ی زی‌ری هینا. ^٢

ئه‌بونه‌عیم له الحلیه ج ١ ص ٥٩ له قه‌تاده‌وه هیناویه‌تی ده‌لیت: عوسمان هه‌زار
دانه‌ی گرت‌ه‌خۆ، تیایدا له غه‌زای ته‌بووک په‌نجا سوار (ئه‌سپ) بوون، ئین عه‌ساکی
له حه‌سه‌نه‌وه هیناویه‌تی ده‌لیت: عوسمان (ﷺ) نو سه‌د و په‌نجا و شترو په‌نجا
ئه‌سپی ئاماده‌کرد یان وتی: نو سه‌د و جه‌فتا و شترو سی ئه‌سپ واته له غه‌زای
ته‌بووکدا، له المنتخب کنز العمال (ج ٥ ص ١٣) دا واهاتووه، پیشت‌ر باسما‌نکرد
عوسمان له غه‌زای ته‌بووکدا خه‌رجی سی یه‌کی سوپای ئاماده‌کرد تا ئه‌وه‌ی ده‌وترا
هه‌رچه‌کیان پی‌ویست بوایه بۆی دا‌ین ده‌کردن.

^١ - ضعیف.

^٢ - له المنتخب کنز العمال ج ٥ ص ١٢ دا واهاتووه.

^٣ - هه‌یسه‌می ج ٩ ص ٨٥ ده‌لیت: له سه‌نه‌ده‌که‌دا ئیبراهیمی کۆری ئی‌بان هه‌یه که لاوازه. ته‌وار

(بەخشینی عەبدولپەرەحمانی کوپی عەوف (ﷺ))

ئەحمەد لە ئەنەسەو هیناویەتی دەلیت: عائیشە (رضی اللہ عنہا) لە مائەو بوو کە دەنگیکە لە مەدینە بیست، وتی: ئەو چیە؟ وتیان: کاروانەکی عەبدولپەرەحمانی کوپی عەوف لە شامەو هاتوو و هەموو شتیکی پێیە، حەوت سەد و ستر بوون، دەلیت: مەدینە یەکیارچە دەنگ و شلوقی دایگرت، عائیشە (رضی اللہ عنہا) وتی: گویم لە پیغەمبەر (ﷺ) بوو دەیفەرموو (قد رایت عبدالرحمن بن عوف یدخل الجنة حبوا) (عەبدولپەرەحمانی کوپی عەوف بێنی بە گاکۆلکی دەچوو بە ناو بەهشت) عەبدولپەرەحمان ئەمە بیستەو، وتی: ئەگەر بتوانم بە لەسەرپی دەچمە ناوی، چی بارو کۆلی هینابوو هەمووی لە پێی خوادا بەخشی.^۱

ئەبونەعیم لە الحلیە ج ۱ ص ۹۹ لە زوهریەو هیناویەتی دەلیت: عەبدولپەرەحمانی کوپی عەوف لە سەردەمی پیغەمبەر (ﷺ) بەشیکی سامانی چوار هەزاری بەخشی، دواتر چل هەزار دیناری بەخشی، پاشان پێنج سەد ئەسپی لە پێی خوادا بەخشی، دواتر لە پێی خوادا هەزارو پێنج سەد و لاخی گرتە ئەستۆ بو بەخشین، هەموو سامانی لە بازگانیدا بوو، لە البدایة والنهاية ج ۷ ص ۱۶۳ لە موعەمەر لە زوهریەو بەو جۆرە هیناویەتی دەلیت: عەبدولپەرەحمانی کوپی عەوف لە سەردەمی پیغەمبەر (ﷺ) بەشیکی سامانی بەخشی، دواتر چل هەزار دیناری بەخشی، دواتر پێنج سەد ئەسپی لە پێی خوادا ئامادەکرد لە گەل پێنج سەد و لاخدا، زۆری سامانی لە بازگانیدا بوو.^۲ پێشتریش هینامان کە عەبدولپەرەحمانی کوپی عەوف (ﷺ) لە غەزای تەبووکدا دوو سەد ئوقیە بەخشی.

۱ - ضعیف.

۲ - ئەبونەعیم لە الحلیە ج ۱ ص ۹۸ لە ئەنەسەو بەو جۆرە هیناویەتی. ئێین سەعد ح ۳ ص ۹۳ لە حەبیبی کوپی ئەبی مەرزوقەو بەو واتایە هیناویەتی، لە البدایة والنهاية ج ۷ ص ۱۶۴ دا دەلیت: لە سەندەکی ئەحمەددا بە تەنها عەمارە کوپی زادانی سەیدەلانی هەیه کە لاوازە،

۳ - لە الاصابة ج ۲ ص ۴۱۶ دا واهاتوو،

(بەخشىنى ھەكىمى كۆرى حىزام (ﷺ))

تەبەرانى لە ئەبۇحازمە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: نەمانىيىستىبو لە مەدىنەدا كەس ھەبىت لە پىي خوادا زىاتر لە ھەكىمى كۆرى حىزام (ﷺ) بەخشىت، دەلىت: دوو دەشتەكى ھاتنە مەدىنە ۋە داۋايان كەسك لە پىي خوادا ئامادەيان بىكات (بۇ جىھاد)، ھەكىمى كۆرى حىزاميان پىي نىشان درا، چوون بۇ لاي لەناۋ كەسوكارىدا بوو، ئەۋىش پىرسىياري لىكردن چىيان دەۋىت؟ ئەۋانىش وتيان چىيان دەۋىت، ھەكىم پىي وتن: پەلەمەكەن تا بىمە دەرۋە بۇ لاتان، ھەكىم بەرگىكى دەكرەبەر كە لە مىسرەۋە بۇ ھاتبو لە پەنجەرە دەرۋە ۋە نىرخەكەى چوار دەرەم بوو، داردەستىكى بە دەستەۋە بوو، دوو غولامىشى لەگەلدا بوو، ھەركات بىدايە بە پال شەخەلدانىكدا يان سەتلىكى شەخەلدا پىزالىكى تىداۋايە بۇ وشتر بشىايە تا لە پىي خوادا بەكار بىت ھەلىدەگرت ۋە بەلايەكى داردەستەكەى چاك ۋە پاكى رادەگرت ۋە دواتر بە دوو غولامەكەى دەۋت: ئەمە لاي خوتان ھەلگرن، دوو دەشتەكەكەش يەككىيان خۇي ئەۋەى دەكرە وتى: قوپت بەسەر پىزگارمان بىكە، بەخوا ئەم كاپرا ھىچى لە دەست دەرنايەت، ھاۋەلەكەى پىي وت: قوپت بەسەر پەلەمەكە با سەبىرەكەين، ھەردووكىيانى برد بۇ بازارو سەبىرى كىرد دوو وشترى چاك ۋە قەلەۋ ۋە پىك ۋە پىك ھەن، ھەردوۋ وشترەكەى بە پىۋىستىيەكانىانەۋە كرى، دواتر بە دوو غولامەكەى وت: پزالە فرى دەن شىاۋى ئەۋ وشترانە نىيە، پاشان نان ۋە پىۋىستى پىدان ۋە پارەيەكىشى پىدان لەگەل دوو وشترەكەشدا، ئىنجا يەككىيان بەۋى تىرى دەۋت: سۈيىند بەخوا تا ئىستا نەمبىستىبو كەسى دەستگەرۋە ھىندە چاكەخۋاز بىت.

تەبەرانى لە ھەكىمى كۆرى حىزامەۋە ھىناۋىيەتى خانۋىيەكى لە موعاۋىيە بە شەست ھەزار كرى، وتيان: بەخوا موعاۋىيە ھەلىخەلەتاندىت، وتى: لە سەردەمى

نہ فامیدا به کوندهی مہی و ہرمده گرت، دہی نیوہ دہکەمە شایەت ئەمە لە پرسی خوادا و بوہ ژاران و ئازادکراوان دہبەخشم، نیستا کی هەخەلە تاوہا لە گیرانەوہیەکی دیکەدا بە سەد ہەزار^۱.

(بەخشینی ئیبن عومەر و هاوہلانی دیکەش (ﷺ))

ئەبونەعیم لە الحلیہ ج ۱ ص ۲۹۶ لە نافعەوہ میناویہتی دەلیت: ئیبن عومەر زہویہکی بە دوو سەد و شتر فروشت، سەد دانە یانی لە پرسی خوادا بەخشی و مەرجی لە سەر خاوەنەکانیان دانا نہیان فروشت تا (وادی القری) ی پی تیپەرینن. پیشتر لە باسی هاندانی پیغەمبەر (ﷺ) بو جیہاد و بەخشینی ساماندا باسمانکرد عومەری کوپی خەتتاب لە غەزای تەبووکدا سەد ئوقیہ و عاصمی کوپی عەدی نەوہد کۆل خورمای بەخشی و عەبباس و تەلحە و سەعدی کوپی عوبادە و موحمەدی کوپی مەسلەمەش (رضی اللہ عنہم) سامانیکی زۆریان بەخشی، لە باسی جیہادیشدا وتمان کابرایەک و شترێکی لە پرسی خوادا مینا و قەیسکی کوپی سلعی ئەنساریش (ﷺ) لە جیہاددا لە پرسی خوادا بەخشینی هەبوو.

(بەخشینی زہینەبی کچی جەحش و ئافرەتیکی دیکەش)

بوخاری و موسلیم - بە دەقی موسلیم - لە عائیشەوہ (رضی اللہ عنہا) میناویانە دەلیت: پیغەمبەر (ﷺ) فەرمووی (اسرعکن احاقا بی اطولکن یدا) واتە (ئەوہتان خیراتر دەگاتەوہ بە من کە دەست کراوەتر بیت (بەخشندەتر بیت)) دەلیت: ئیتر ئەو ئافرەتانە بە تەواوەتی دہکەوتنە بەخشین، لە هەموومان زیاتر زہینەب بوو، چونکە خۆی ئیشی دہکرد و دہیبەخشی. لە پیگەییەکی دیکەوہ هاتوہ: عائیشە (رضی اللہ عنہا) وتی: کاتیکی لە دواي مەرگی پیغەمبەر (ﷺ) لە

۱- مەیسەمی ج ۹ ص ۲۸۴ دەلیت: تەبەرانی بە دوو سەدەد میناویہتی، یەکیکیان حەسەنە، تەواو.

مال یه کیلکمان کوډه بووینه وه و دهستان له سهر دیوار داده نا تا دریژی بکهینه وه،
وامانده کرد تا نه وهی زهینه بی کچی جهش مرد که ئافره تیکی کورت بوو و له
ئیمه دریژتر بوو، نه و کات زانیمان پیغه مبه (علیه السلام) مه به سستی به دریژی دهست
به خشین بووه، زهینه ب ژنیکی دهست پهنه گین بوو، خوشه و سمینی ده کرد و له پی
خوادا دهیبه خشی.

(به خشین به هه ژاران و نه داران و دهست کورتان)

نه بو عوبه یه له الاموال له عومهری کوری سه له مهی دولیه وه هیناویه تی
ده لیت: عومهر (رض) له نیوهی پوژدا وتی له ژیر سایه ی درهختی کدا ئافره تیکی
دهشته کی هه بوو، له خه لکی دوور بوو، که خه لک چوو نه و ئافره ته هات بو لای و
وتی: من ئافره تیکی هه ژارم و منالیم هیه، نه میری باوه پردارانیش عومهری کوری
خه تتاب موحه ممه دی کوری سه له مهی نارد بو مه سه له ی کوکرنه وهی پاره به لام
هیچی پی نه به خشین، پهحمه تی خوات لی بیته به لکو تو له لای سکا لمان بو
بکهیت، نه ویش هاواری کرد یه رفه ره موحه ممه دی کوری سه له مه م بو بانگ بکه،
وتی: من هینه بارم ناله باره ده بیته له گه لم هه ستیت بیته بو لای، وتی: پشت به
خوا نه و دهیکات، وتی: ئاده ی، نه ویش هات و وتی: سه لامت لی بیته نه ی نه میری
باوه پرداران، ئافره ته که شه رمی لی کرد، عومهر وتی: چون که م تا چاکترینتان

١ - له الاصابه ج ٤ ص ٢١٤ دا واهاتوه، ته به رانی له المعجم الاوسط له عائیشه وه (رضی الله
عنها) هیناویه تی و له فهرمووده که یدا عائیشه ده لیت: زهینه ب په تی ده چنی و دهیدا به
سریه کانی پیغه مبه (علیه السلام) و نه وایش له غه زاکانیاندا به کاریانده هینا، هه یسه می ج ٨ ص ٢٧٩
ده لیت: که سه کانی سه نه ده که ی متمانه یان پی دراوه، هه ندیکیشیان لاوازییان تیدایه، پیشت
باسمان کرد ئافره تان بو ئاماده سازی غه زای ته بووک یارمه تی موسلمانان دها و میسک و یان
دهنارد.

ھەلبېتىم چى دەلىت ئەگەر پەرۋەردىگار پىرسىيىرى لىكردىت لەسەر ئەم ئافرەتە؟
چاۋانى موخەممەدىش فرمىسكىيان لى دەھات، عومەر وتى: خۋاى گەرە
پىغەمبەرى خۋى نارد، ئىمەش بىرومان پىي ھىناۋ شويىنى كەوتىن، ئەۋىش بەپىي
فەرمانى پەرۋەردىگار كارى كرد، كەۋتە بەخشىنى خىر بۇ ھەژاران تا خۋاى گەرە
لەسەر ئەۋ بارە بىردىيەۋ، دواتر ئەبۇبەكر لەسەر ئەۋ سوننەتە چوۋ تا خوا بىردىيەۋ،
ئەۋىش مەنى لە دۋاى خۋى دانا، مەنىش ھەۋلەدەم چاكتىن ھەلبېتىم، تۆم ناردۋە
دەۋى سەدەقەى ئەمسال و سالى پىشۋوى بەدەرى نازانم خۆزگە دەمناردىت، پاشان
فەرمانى كرد اريك شەكى بۇ بىنن، گەنم و پۆنى (زەيتى) پىدا وتى: ئەمە بىبە تا لە
خەبەر پىمان دەگەيت، ئىمە دەمانەۋىت بچىنە ئەۋى، لە خەبەر ئافرەتەكە
ھاتەۋە، لەۋى فەرمانى كرد دوۋبارى دىكەى پى بەن و وتى: ئەمە بىبە و زىاترىشى
تەدۋىيە تا موخەممەد دىت بۇ لاتان، وتوۋمە مافى ئەمسال و سالى دواترىشت پى
بدات، لە كىز العمال ج ۳ ص ۳۱۹ دا ۋاھاتوۋە، دوۋبارە ئەبۇعوبەيدو بوخارى و
بەبەقىش لە ئەسلەمەۋە ھىناۋيانە دەلىت: لەگەل عومەرى كۆرى خەتتاب (ﷺ)
چوۋم بۇ بازار، ئافرەتلىكى گەنج گەشت بە عومەرى كۆرى خەتتاب و وتى: ئەۋى
ئەمىرى باۋەرداران مىردەكەم نەماۋە و مىندالانىكى بچوۋكى بۇ بەجى ھىشتوۋم،
سويىند بەخۋا كەسيان گەرە نىن - ناگەنە ئەژنۇ - ھىچ كشتوكال و شىريان نىيە،
دەترسم گورگ (سالى و شەكەسالى و نەبوۋنىيە) بىيانخوات و مەنىش كچى خەفانى
كۆرى ئىمەى غىفارىم كە باۋىك لەگەل پىغەمبەر (ﷺ) لە ھودەبىيەدا بەشداربوۋە،
عومەر لەگەلى ۋەستەۋ نەچوۋ، دواتر وتى: مەرھەبا لە ۋەچەى نرىك. پاشان چوۋ
بۇ لاي وشتىكى رىك و پىك كە لە مالىدا بەستراۋويەۋە، دوۋبارى پىرى خۋاردنى
لەگەل بىرى پارە و جل لە نىۋان دوو كۆلەكەدا دانا و پەشۋەكەى دايە دەست
ئافرەتەكە و دواتر وتى: بىبە تەۋاۋ نايىت تا خۋاى گەرە چاكتان بۇ دەنىرىت،

کابرایه وتی: ئەمی باوه‌پداران زۆرت پێدا، عومەر وتی: دایک پۆله پۆت بۆ بکات، باوکی له‌گه‌ڵ پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) له‌ حوده‌یبیه‌دا به‌شداربووه، سویند به‌خوا ده‌مبینی باوک و برای ئەم ئافره‌ته‌ کاتیکی گه‌مارۆی قه‌لایه‌کیان دابوو، فه‌تھمان کردو پشکی خۆمانمان تیدا داوا ده‌کرد.

(به‌خشیانی سه‌عیدی کوری عامری)

(کوری جزیمی جومه‌حی)

ئهبونه‌عیم له‌ الحلیه ج ١ ص ٢٤٤ له‌ هه‌سسانی کوری عه‌تیوه‌ هیناویه‌تی ده‌لیت: کاتیکی عومهری کوری خه‌تتاب موعاویه‌ی له‌سه‌ر شام لابرد سه‌عیدی کوری عامری کوری جزیمی جومه‌حی نارد، ده‌لیت: له‌گه‌لی که‌نیزه‌کیکی قوریش که‌ زۆر جوان بوو چوو، هینده‌ی نه‌برد تا پیویستییه‌کی زۆری هه‌بوو، عومهر ئه‌وه‌ی بیسته‌وه‌و هه‌زار دیناری بۆ نارد، ده‌لیت: بریه‌ی لای ژنه‌که‌ی و وتی: عومهر ئه‌مه‌ی بۆ ناردین، ئه‌ویش وتی: بۆچی پۆن و که‌ره‌و خواردنمان بۆ ناکریت؟ وتی: له‌وه‌ چاکترت پێ نیشان بده‌م؟ ئەم پاره‌ ده‌ده‌ینه‌ ده‌ست که‌سیک تا بازرگانی پێ بکات بۆمان و ئیمه‌ش له‌ قازانج و زامنه‌که‌ی ده‌خوین، وتی: ده‌ی باشه‌. ئه‌ویش که‌ره‌و خواردنی له‌گه‌ڵ دوو وشترو دوو غولامدا کپی که‌ پیویستییه‌کانیان له‌سه‌ر جیبه‌جی ده‌کردو به‌ سه‌ر هه‌ژاران و نه‌داراندا ده‌یانبه‌خشی، هینده‌ی نه‌برد تا ژنه‌که‌ی پێی وت: ئه‌وه‌نده‌و ئه‌وه‌نده‌ی فه‌وتا به‌لکو بیگی‌پیته‌وه‌، ئه‌ویش هینده‌ی لی بیده‌نگ بوو تا ئه‌وه‌ی ئازاری دا، - ئه‌و ته‌نها شه‌وانه‌ ده‌چوویه‌ ژووره‌وه‌ - یه‌کیک له‌ که‌سانی خزماتی که‌ چوویه‌ ژووره‌وه‌ بۆ لای پێی وت: چی ده‌که‌یت؟ تو ئازاری ئه‌و کوپه‌ت داو ئه‌ویش به‌و پاره‌ خیری کردوه‌، ئه‌ویش له‌تاو خه‌فته‌دا له‌سه‌ر ئه‌و سامانه‌ گریا، پاشان پۆژیکی پیاوه‌که‌ هاته‌ ژووره‌وه‌ بۆ لای و وتی: له‌سه‌رخۆبه‌ من چه‌ند

ھاۋرېيەكم ھەبوون كەمىكە لىك جىابوونەتەۋە ھەزناكەم لىيان دورېم و دونيا و چى تىدايە بۇ من بىت، ئەگەر يەككى لە حۇرىەكان لە ئاسمانەۋە دەرېكەۋتايە ھەموو دونياى پۇشن دەرگەۋە و پووناكى پووى پووناكى مانگ و خۇى دەبەزاند و تۆزى خىرى دونيا و چى تىدايە دادەپۇشىن تۆ لە من زىاترى لەۋەى واژت لى بەيىم بۇيان تا ئەۋەى واژ لەۋان بەيىم بۇ تۆ، ژنەكەش ھىۋرېۋىيەۋە و پارى بوو.

ھەرۋەھا لە عەبدولرەھمانى كوپى سابىتى جومەحيەۋە ھىناۋىيەتى و لە فەرۋودەكەيدا ھاتوۋە: كە دەچو و بۇ بەخشىن خواردنى بۇ مالىۋەيان دەرگى و ئەۋى دىكەشى دەبەخشى و ژنەكەشى پىي دەۋت: زىادەى بەخششەكەت كوا؟ دەيوت: دام بە قەرز. ھەندى كەس ھاتن و تيان: ژن و منالت ھەقيان ھەيە لەسەرت و خزمانت مافىيان لەسەرت (زاۋاۋ خزمانى ھاۋسەرى) وتى: من بۇ لە دەستدانى حۇرىەكان خزمان و پەزنامەندى ھىچ كەس پىش ناخەم، ئەگەر يەككى لە ئافرەتەنى بەھەشت دەرگەۋن دونيا پۇن دەرگەۋە ۋەك چۇن خۇر پۇشنى دەرگەۋە، من لە كارۋانى يەكەم دواناكەۋم و پاش ئەۋەى بىستەم پىغەمبەر (ﷺ) دەرگەۋە (يجمع الله عز وجل الناس للحساب فيجيئ فقرء المؤمن يرفون كما يرف الحمام، فيقال لهم: قفوا عند الحساب، فيقولون ما عندنا حساب ولا اتيتمونا شيئا، فيقول ربهم: صدق عبادي فيفتح لهم باب الجنة فيدخلونها قبل الناس سبعين عاما) واتە (خۋاى گەرە خەلكى كۆدەكاتەۋە بۇ لىپىچىنەۋە، ھەژارنى باۋەرداران دەرگەۋە ۋەك كۆتر سەما دەرگەۋە، پىيان دەرگەۋە: پراۋەستەن بۇ لىپىچىنەۋە، ئەۋانىش دەرگەۋە: ھىچ حسابىكەمان نىۋە ئىۋە ھىچقان پى نەداين، پەرۋەردگارىيان دەيوت: بەندەكانم راستيان كرد، بەۋە دەرگەۋە بەھەشتيان بۇ دەرگەۋە ۋە ھەفتا سال پىش خەلكەكە دەچنە ناۋىيەۋە).

پىشتەر چىۋىكىكى سەعيدمان ھىنا كە پىي وت: دەرگەۋە چى تا بىدەينە دەست كەسىك تا زىاتر لە تواناى خۇمان بۇمان بەيىتەۋە؟ وتى: دەى باشە. ئەۋىش كەسىكى خرمى جى مەمانەى خۇى بانگكرد و پارسپارد و وتى: ئەمە ببە بۇ لاي

(بہ خشینی عہدوللای کوری عومہر (رضی عنہ))

هەرودها له ڕینگهیهکی دیکهوه له نافعوهه هیناویهتی ئیبن عومەر کاتیئیک نهخۆش بوو چهزی به تری بوو ، منیش هیئشوویهک خورمام به درههمیک بو کپری ، خستمه دهستی ، به هه مان واتا هیناویهتی ، له کووتاییهکهیدا دهئیت بهردهوام کابرا دههاتهوه داوای دهکردو ئهویش دهیوت : بیدهنی ، تا ئهوهی له سییهم یان چوارهم جاردا به سوالکه رهگهه و ت : قورپت به سه ره شه ره ناکهیت . به درههمیک بو م کپری و هینام بو ی تا بیخوات .^۲

١ - ئه‌بونه‌عيم له الحلية ج ١ ص ٢٤٥ دا هينايويه‌تى.

٢- مهرودها ئیبن موبارک به شیوهی دهقی یه کهم به کورتی هیئاویهتی، له الاصابة ج ٢ ص ٢٤٨
دا هاتووه، ته به رانیس هیئاویهتی، له المجمع ج ٩ ص ٣٤٧ دا هاتووه، ئیبن سهعد ج ٤ ص ١١٧

29

(دانه دهست هه ژار)

ته به رانی و حه سه نی کوپی سوفیان له موحه ممه دی کوپی عوسمان له باوکیه وه
هیناویانه ده لیت: حارسه ی کوپی نوعمان - له گیرانه وهیه کی تر دا له حارسه ی
کوپی نوعمان وه - چاوی له دهست دا بوو، بویه په تیکی له شوینی نویژه کهیه وه
بو بهرده رگای ژووره که ی دانابوو، نه گهر هه ژاریک بهاتیه بو لای ده چوو له
زه مبیله که ی شتیکی ده هینا و په ته که ی ده گرت تا ده هاته وه و دهیدایه دهستی، ژنو
منالی ده یانوت: ئیمه له بری تو دهیده ینی، وتی: من گویم له پیغه مبه (عزیز) بووه
ده یفه رموو (مناولة المسكين تقي مصارع السوء)^۱.

ئیین عه ساکیر له عه مری له یسیه وه هیناویه تی ده لیت: لای واسله ی کوپی
ئوسقع بووین، یه کیک هات داوای لیکرد، ئه ویش پارچه یه کی هه لگرت و فلسیکی
له سهردانا و هه ستا و خستیه دهستی، وتم: ئه بولئوسقع کهس نیه له کهس و مالت
له جیاتى خوت بیده نه دهست؟ وتی: با، به لام هه رکهس خوی شتیك بداته دهست
هه ژاریک به هه ر هه نگاویکی تاوانیکی ده سپرته وه، که خستیه دهستیه وه به هه ر
هه نگاویکی ده تاوانی ده سپرته وه.^۲

ئیین سه عد له نافع وه هیناویه تی ئیین عومه ر شه وانه که سوکاری خوی له
دهوری کو ده کرده وه، ده لیت: که دهنگی هه ژاریکی ده بیست هه لده ستا پیشکی
گوشت و نانی خوی بو ده برد و ده گه پرایه وه سهیری ده کردن ئه وان لی بوونه ته وه،
نه گهر تو شتیكت لی پیی گه یشت ئه ویش پی ده گه یشت و دواتر به یانی پوژووی
ده گرت (تو چه ندهت ده خوارد ئه ویش ئه وه نده ی لی ده خوارد).

۱ - ضعیف.

۲ - له الاصابة ج ۱ ص ۲۹۹ دا واهاتوه، ئه بونه عیم له الحلیة ج ۱ ص ۳۵۶ و ئیین سه عد ج ۲
ص ۵۲ له موحه ممه دی کوپی عوسمان له باوکیه وه به جوژه هیناویه تی.

۳ - له کنز العمال ج ۳ ص ۳۱۵ دا واهاتوه.

(به خشین به داواکاران)

ئین جهریر له ئەنەسەو (ﷺ) هیناویەتی دەلیت: پوژیکیان پیغەمبەر (ﷺ) چوو بۆ مزگەوت و عەبایەکی نەجرانی چاک و توندوتۆڵ چنراوی لەبەردا بوو له دواوە دەشتەکیە هات، سوچی عەباکە ی گرت تا لامی پیغەمبەر (ﷺ) ماندوو کرد، وتی: ئەی موحەممەد لەو مالە ی خوا کە لەلاتە بەشمان بدە. پیغەمبەر (ﷺ) لای کردەو و زەرەخەنە ی کرد و فەرمووی (مووا له) واتە (برۆن پیی بدەن).^۱

هەر وەها لە ئەبوهورەیرەو هیناویەتی دەلیت: لەگەڵ پیغەمبەر (ﷺ) پوژانە (بەیانیان) لە مزگەوت دادەنیشتین، کە هەڵدەسا بچیتەو بۆ مالەو بە پیو بووین تا دەچوو بە مالەو، پوژیک هەستا، کە گەیشتە نیوێ کۆرە کە دەشتەکیە خۆی گەیانە لای و وتی: ئەی موحەممەد دوو و شترم بدەری چونکە لە سامانی خۆت و باوکت نایدەتی، کە پیی گەیشت عەباکە ی پراکیشا و لامی سوور کردەو، پیغەمبەر (ﷺ) فەرمووی (لا واستغفر الله، لا احمک حتی تقیدنی) سێ جار ئەمە ی فەرموو، پاشان کە سێکی بانگکرد و پیی فەرموو دوو و شتری بدەری، باریکی گەنم و باریکی خورما.^۲

ئەحمەد و تەبەران لە نوعمانی کوپی موقرینەو هیناویانە دەلیت: بە چوار سەد کەسی موزینەو هاتین بۆ لای پیغەمبەر (ﷺ)، ئەویش فەرمانی خۆی پیکردین، هەندێ وتیان: ئەی پیغەمبەر ی خوا خواردنمان پی نیە. پیغەمبەر (ﷺ) بە عومەری فەرموو (زودهم) واتە (بیانەری و بۆیان بپیچەرەو) وتی: تەنھا بری خورما هەیه کە برواناکەم بەشیان بکات، فەرمووی (انطلق فزودهم) واتە (برۆ

^۱ - له كنز العمال ج ۴ ص ۴۳ دا واهاتوو، مالکیش لەگەڵ بوخاری و موسلیم لە ئەنەسەو (ﷺ) هیناویانە، هەر وە کە لە البدایة والنهاية (ج ۶ ص ۳۸) دا هاتوو.

^۲ - له كنز العمال ج ۴ ص ۴۷ دا واهاتوو، ئەحمەد و چوار زانای فەرموودەش جگە لە ترمزی لە ئەبوهورەیرەو بەو جۆرە هیناویانە، لە البدایة والنهاية ج ۶ ص ۳۸ یشدا واهاتوو.

بياندهرى) ئه وىش بردينى بۆ ئه وى و تيايدا خورما هه بوو وهك خورماي تازهى نيوه گه ييو وابوو، وتى: هه لگرن. ئه وانيش پيويستى خويان هه لگرت، وتى: من كۆتا كهسيان بووم، سه يرم كرده وه و شويىنى خورمايه كم لى ون نه بوو له كاتيكد ا چوار سه د كه س لىيان بر دبوو.^۱

ئه حمه د و ته به رانى له دكىنى كورى سه عىدى خه سه مه وه هينا و يانه ده لىت: ئيمه و چوار سه د و چل كه س هاتىن بۆ لاي پيغه مبه ر (ﷺ) ته نها خورماي چوار مانگه و نه گه يشتووم لايه، فه رمووى (هه سه ته بيانده رى) عومه ر وتى: ئه ي پيغه مبه رى خوا بيستم و به گويت ده كه م، هه ستم و ئيمه ش له گه لى چووينه سه ره وه بۆ ناو ژوورىكى، كللى له ژووره كهيدا هينا و ده رگا كه ي كرده وه، دكىن ده لىت: له ژووره كه خورما هه بوو وهك تازه پيكه ييو و وابوو، هه لگرن، هه ركه سه و به شى پيويستى خوى هه لگرت، من كۆتا كهسيان بووم لامكرده وه وهك ئه وه وابوو يه ك خورما مان لى نه بر دىت.^۲

ئه بونه عيم له الحية ج ۱ ص ۳۶۵ له دكىنه وه هينا و يه تى به چوار سه د سواره وه هاتىن بۆ لاي پيغه مبه ر (ﷺ)، به و جو ره فه رمووده كه دىنىت، تيايدا عومه ر وتى: ته نها خورماي سه ره تا و كه من بۆ خو م و ژن و منالم، ئه بوبه كر وتى: گو يگرو گو يرايه ل به، عومه ر وتى: به لى. ئه بونه عيم وتى: ئه م فه رمووده سه حىحه و به لگه يه كى پيغه مبه رايه تيه. ئه بونه عيم له الحية ج ۱ ص ۳۰۰ له ئه فله حه وه هينا و يه تى: ئيين عومه ر به ر په رچى هىچ داواكارىكى نه دا يه ته وه ته نانه ت كه سى گول هه بوو په نجه كانى خوينيان لى ده چوپا له قا په كهيدا له گه لى نانى ده خوارد.

۱ - ضعيف.

۲ - هه يسه مى ج ۸ ص ۳۰۴ ده لىت: كه سه كانى سه نه دى ئه حمه د سه حىحن.

۳ - صحيح.

۴ - هه يسه مى ج ۸ ص ۳۰۴ ده لىت: كه سه كانى سه نه دى هه ردووكيان سه حىحن، ئه بو دا و ديش به شىكى هينا وه، ته را و.

(خېرۇ سەدەقەكان)

ئەبۇنەئىم لە الحلىة ج ۱ ص ۲۲ لە ھەسەنى بەسرىيە ۋە ھېناۋىيە تى ئەبۇبەكرى
 صدېق (ﷺ) سەدەقەى ھېنا بۆلەي پېغەمبەر (ﷺ) ۋە شاردىيە ۋە (بە شاراۋىي
 ھېناى) وتى: ئەي پېغەمبەرى خوا ئەم سەدەقەم بۆ خوايە ۋە خوا چاۋەپېمە،
 عومەر (ﷺ) بە ئاشكرا سەدەقەكەى ھېنا وتى: ئەي پېغەمبەرى خوا ئەمە
 سەدەقەكەمە ۋە دىگەرپېمە ۋە لاى خوا (لاى ئەو ۋادەم ھەيە) پېغەمبەر (ﷺ)
 فەرمۇي (يا عمار! وترت قوسك بغير وتر، ما بين صدقتكما كما بين كلمتيكما)
 واتە (ئەي عومەر بەبى پەت كەۋانەكەت چەمانەۋە، نېۋانى سەدەقەى ھەردووكتان
 ۋەك نېۋانى قسەى ھەردووكتان وايە).^۱

ئىبن عەددى ۋ ئىبن عەساكىر لە ئىبن عومەر ۋە ھېناۋىيە تى دەلىت:
 پېغەمبەر (ﷺ) فەرمۇي (من يشتري لنا بئر رومة فيجعلها صدقة للمسلمين سقاها
 الله يوم القيامة من العطش) واتە (كى بېرى رەۋمەمان بۆ دىكەرت ۋ دىكات بە
 سەدەقە بۆ مۇسلمانان تا خواى گەۋرە لە پۇژى دوايىدا تىنۋىتى نەھىلى)
 عوسمانى كۆپى عەففان (ﷺ) كېرى ۋ كرى بە سەدەقە بۆ مۇسلمانان.

تەبەرانى ۋ ئىبن عەساكىر لە بەشپەرە ۋە ھېناۋىيە دەلىت: كە كۆچەرەن ھاتنە
 مەدىنە ئاۋيان بۆ نەبۋى كەبىرەكى بەنى غىفار كەنىيەكى ھەبۋى پېنى دەۋترا پەۋمە،
 بە مەشت ۋ پېرە ئاۋى لى دەفروشت، پېغەمبەر (ﷺ) پېنى فەرمۇ (بعنيها بعين في
 الجنة) واتە (پېم بفرۆشە بەرامبەر كەنىيەكى ئاۋ بەھەشت) وتى: ئەي پېغەمبەرى خوا
 خۇم ۋ مال ۋ مائەم بەس ئەمەمان ھەيە ۋ ئاتوانم، عوسمان ئەمەى بېست ۋ كېرى بە
 سى ۋ پېنچ ھەزار دىھەم، پاشان ھات بۆ لاى پېغەمبەر (ﷺ) وتى: ئەي پېغەمبەرى

^۱ - ئىبن كەسىر دەلىت سەنەدەكەى جەيدە، بە يەككە لە مۇرسەلەكان دادەنرىت. لە التتخب ج ۴

(خه لات و دیاریه کان)

ته به رانی له ئه بی مه سعوده وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: له گهل پیغه مبه ر (ﷺ) له غه زایه کدا بووین که خه لکی تووشی سه ختی بوون تا ئه وه ی بی هیواییم له موسلمانان و خوشحالیم له پروخساری دوو پروواندا به دیکرد، پیغه مبه ر (ﷺ) ئه مه ی بینی فه رمووی (و الله لا تغیب الشمس حتی یاتیکم الله برزق) واته (سویند به خوا شه و ئاوانا بیئت تا ئه وه ی خوا پوزیتان بو ده نی ریئت) عوسمان (ﷺ) زانی فه رمایشتی خوا و پیغه مبه ر که ی راسته، بویه چوارده و لآخی به باری خواردنه وه کپی و نو دانه یانی نارد بو پیغه مبه ر (ﷺ)، که پیغه مبه ر (ﷺ) ئه مه ی بینی فه رمووی (ئه مه چییه؟) وتی: عوسمان به دیاری بو ی نارد و ویت، خوشی له پروخساری پیغه مبه ردا (ﷺ) بینرا و ناخوشی و بی هیوایی پروخساری دوو پرووانی گرته وه، بینیم پیغه مبه ر (ﷺ) ده سته کانی به رز کرده وه تا سپیایی بنبائی ده رکه وت و نزای بو عوسمان ده کرد به جوړیک پیشتر و دواتریش نه مبیستبو و نزای وا بو که س بکات (اللهم اعط عثمان، اللهم افعل بعثمان) ^۱. ^۲ (خوایه به خشه به عوسمان، خوایه بکه بو عوسمان).

ئه بونه عیم له الحلیه ج ۱ ص ۲۲۸ له ئین عه بباسه وه هیناویه تی ده لیت: ئه گه ر مانگیك یان هه فته یه ك یان ئه وه نده ی خوا بیه ویت ئه رکی خه رچی مالیکی موسلمانان بگرمه ئه ستو لام خوشه ویستتره له هه ج و له دوا ی هه ج، ئه گه رته به قی شت هینده ی نرخ ی شه ش یه کی دره می (دانق) پیشکه شی براهه کی باوه پردارم بکه م لام خوشه ویستتره له دیناریك که له پیی خوادا بیبه خشم.

^۱ - ضعیف.

^۲ - هه یسه می ج ۹ ص ۸۵ ده لیت: ته به رانی گپراویه تییه وه له سه نه ده که یدا سه عیدی کوپی موحه ممه دی وارق هه یه که لاوازه، ئین عه ساکیر له ئه بی مه سعوده وه به و جوړه هیناویه تی. له المنتخب ج ۵ ص ۱۲ دا واهاتوه.

(نان پیدان)

بوخاری له الادب و ئیبن زه نجهویه له علیهوه (علیه السلام) هیئاویهتی دهلیت: نهگهر هندی له هاوه لانه له سهر مشتت خواردن کۆبکه مه وه لام خوشه ویستتره له وهی بچم بو بازارو پینچ کۆیله بکرم و نازادیان بکه.

بهیههقی له عهبدولواحیدی کوری ئهیمه نه وه له باوکیه وه هیئاویهتی دهلیت: جابر (علیه السلام) میوانیکی هات و ئه ویش نان و سرکه ی بو هیئانین، وتی: بخون من بیستوومه پیغه مبه (علیه السلام) دهیفه رموو (سرکه یه که خواردنی چه ند باشه) قور به سهری بو که سانیک گالته بکه ن به وهی بویان داده نریت، قور به سهری بو ئه وهی ئه و شته ی له ماله که ی دایه به که می ده زانیت دایبیت بو هاوړیکانی،^۱ ئه بویه علاش هیئاویهتی به لام ئه و دهلیت: هینده به سه بو خراپه ی که سیك تا ئه وهی دهخریت به رده می گالته ی پی بکات، له سه نه ده که ی ئه بویه علادا ئه بوتالیبی قاصی هیه که نایناسم، که سه کانی دیکه ی سه نه ده که ی ئه بویه علا جی متمانه ن، له سه حیجیشدا به کورتی هاتوه، ته واو.

ته به رانی له المعجم الاوسط به سه نه دی جهیید له جه میدی ته ویله وه له ئه نه سی کوری مالیکه وه (علیه السلام) هیئاویهتی دهلیت: هندی هاتن بۆ لای و له کاتی نه خوشیه کیدا سهر دانیان کرد، ئه ویش وتی: ئه ی که نیرزه ک ئاده ی شتیک بینه بو هاوه له کانمان با پارچه یه کیش بیت چه نکه من بیستم پیغه مبه (علیه السلام) فهرمووی (مکارم الاخلاق من اعمال الجنة) واته (ئاکاره به رزه کان له کاره کانی به هه شتن)^۲.

^۱ - له کنز العمال ج ۵ ص ۶۵ دا واهاتوه.

^۲ - ضعیف.

^۳ - له کنز العمال ج ۵ ص ۶۶ دا واهاتوه، ئه حمده و ته به رانی له المعجم الوسیط هیئاویانه.

^۴ - حسن.

تەبەرانى لە شەقىقى كۆرى سەلەمەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: من و ھاۋرىيەكم چووين بۇ لاي سەلمانى فارسى (ﷺ)، سەلمان وتى: ئەگەر پىغەمبەر (ﷺ) پىگىرى نەكرادىيە لە زۆركردن ئەوا زۆرى دەكرد بۇ ئىۋە و دواتر نان و شىرى بۇ دەھىنان؟ ھاۋرىيەكم وتى: ئەي ئەگەر لە خويىكەماندا گىيائ بۇنخوش ھەبى چەند باشە، ئەو كات سەلمان مەسىنەكەي خۆى ناردو ئەۋىش بە پەھنى گرت و گىياكەي ھىنا، كە خواردمان ھاۋرىيەكم وتى: سوپاس بۇ خوا كە بەۋەي پىيى بەخشىۋىن پازى كردووين، سەلمان وتى: ئەگەر پازى بوويتايە بەۋەي خوا پىيى داۋىت مەسىنەكم لە پەھندا نەدەبوو.^۲

ئەبۇنەعەيم لە الحلیة ج ۱ ص ۱۵۳ لە ھەمزەي كۆرى صوھەيبەۋە ھىناۋىيەتى صەھەيب (ﷺ) خواردنى زۆرى دادەنا، عومەر پىيى وت: ئەي صوھەيب تۆ خواردنى زۆر دەبەخشى ئەمە زىادەپەۋىيە لە ساماندا صوھەيب وتى: پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (خياركم من اطعم الطعام و رد السلام) واتە (چاكتىنتان ئەۋەيە نان بدات و ۋەلامى سەلام بداتەۋە) ئەمە واىكردوۋە وابكەم.^۳

^۱ - لە الترغيب والترهيب ج ۴ ص ۱۵۲ دا ۋاماتوۋە ھەيسەمى ج ۸ ص ۱۷۷ پاش ھىنانى لە تەبەرانىيەۋە دەلىت: سەنەدەكەي جەيىدە، ئىبن عەساكىرىش ج ۱ ص ۴۲۸ بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى.

^۲ - ھەيسەمى ج ۸ ص ۱۷۹ دەلىت: تەبەرانى گىپراۋىيەتيەۋە كەسەكانى سەنەدەكەي صەھىحن جگە لە موحەممەدى كۆرى مەنسورى تووسى، لە گىپرانەۋەيەكى دىكەدا: پىغەمبەر (ﷺ) پىيى ليگرتىن بۇ مىۋان (زۆر كار بكەين) (خەرجى زۆر بكەين) لە كاتىكدا لامان نەبىت (لە تواناماندا نەبىت).

^۳ - صحيح.

پیغه مبهرا (علیه السلام) نان ده به خشیئت

موسلیم ج ۲ ص ۸۲ له جابر وه (رضی الله عنه) هیئاویه تی ده لیت: من له مالی کدا دانیشتبووم، پیغه مبهرا (علیه السلام) دای به لامداو ناماژهی بو کردم، چووم بو لای، ده سستیگرتو چوون تا گه یشتینه مالی یه کیک له ژنه کانی، چوویه ژوره وه و مؤله تی بو وهرگرتو منیش چوومه ژوره وه له پشت پهرده وه، فهرمووی: ئه ری نان هه یه؟ وتیان: به لی، سی کولیره هیئراو خرا نه سهر سفره یه ک، پیغه مبهرا (علیه السلام) یه کیکیانی هه لگرتو خستی به رده م خوی و یه کیکیشی له به رده می مندا دانا، پاشان سییه می هه لگرتو له تی کردو نیوهی لای خوی و نیوهی له به رده م مندا دانا، پاشان فهرمووی پیخور (چه ری) هه یه؟ وتیان: نا ته نها بری سرکه نه ییت، فهرمووی (هاتوه فنعم الادم هو) واته (بییه نن دهی ئه وه پیخور یکی زور باشه).^۱

ته به رانی له عه بدوللای کوپی سه لامه وه هیئاویه تی پیغه مبهرا (علیه السلام) عوسمانی دی که وشتریکی پیبوو گه نم و غه زوبه زو هه نگوینی پی بوو، فهرمووی (انخ) بیوه سستی نه، ئه ویش وه ستاندی، داوای به رد یکی کردو له سه ری غه زوبه زو هه نگوین و گه نمی دانا، دواتر ئاگریان له ژیریدا کرده وه تاپی گه یشت، پاشان وتی: بخون، پیغه مبهرا (علیه السلام) لیی خواردو پاشان فهرمووی (هذا شیء یدعوه اهل فارس الخبیص) واته (ئه مه خواردنیکه خه لکی فارسی تیکه ل ده یخون).^۲

ئه بوداود له عه بدوللای کوپی بوسره وه هیئاویه تی: پیغه مبهرا (علیه السلام) ته شتیکی هه بوو چوار کهس هه لیانده گرت پیی ده وترا (الغراء)، بو جیشته نگا سوچه دی ئه و

۱ - فهرموده ناسانی سوننه هیئاویانه له جمع الفوائد ج ۱ ص ۲۹۵ یشدا هاتووه.

۲ - حسن.

۳ - له جمع الفوائد ج ۹ ص ۱۹۷ دا واهاتووه، هه یسه می ج ۵ ص ۲۸ ده لیت: ته به رانی له هه رسیکیاندا (موعجه مه کانی) هیئاویه تی و کهسه کانی سه نه ده که می موعجه می سه غیرو وه سییتی جی متمانه ن.

كاتيان برد، تەشتەكە (بەلەمەكە) ھېنراۋ تىرتى تىداكردو تاويان تىدا، كە زۆر بوون پىڭمبەر (ﷺ) چەمايەۋە، دەشتەكەكە وتى: ئەۋە چىيە؟ پىڭمبەر (ﷺ) فەرموۋى (ان الله جعلني عبدا كريما و لم يجعلني جبارا عنيدا) واتە (خوامنى كىر دوۋە بە بىندەيەكى بە سۆزۈ بەخشىندەۋ بە كەسىكى خۇسەپپىن و ملەجىرى دانەناۋم، پاشان فەرموۋى (كلوا من جوانبها و دعوا ذروتها يبارك فيها) واتە (لە لاكانىيەۋە بخۇن و ناۋەكەى وازلى بهيىن تا بەرەكەتى تى بىكەۋىت) ۲.

(ئەبۇبەكر (ﷺ) نان دەبەخشىت)

موسلىم ج ۲ ص ۱۸۶ لە عەبدولپەرھمانى كوپى ئەبۇبەكرەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: چەند مىۋانىكىمان ھاتن بۇلامان. دەلىت: باۋىك قەسى لەگەل پىڭمبەر (ﷺ) ھەبوۋ لەۋ شەۋەدا، چوۋ و وتى: ئەۋى عەبدولپەرھمان ئاگات لە مىۋانەكان بىت، كە ئىۋارە ھات ھىنانمانە شوپنەكانيان، ئامادەنەبوون نان بخۇن و وتيان: با باۋىك بىت و لەگەلمان نان بخوات، منىش پىم و تن ئەۋە كەسىكى پۇلايىنە، دەرسم ئەگەر نان نەخۇن ئازارم بدات، ھەر ئامادەنەبوون، كە ھاتەۋە ھىچى نەكردو يەكسەر وتى: رىيائى مىۋانەكان بوون؟ وتيان: نەبەخۋا، وتى: مەگەر بە عەبدولپەرھمانم نەۋتبوو؟ وتى: منىش خۇم دوورگرتبوو لىي، وتى: عەبدولپەرھمان، منىش خۇم لى شارەۋە، وتى: گەمژە سوپىندت دەدەم ئەگەر دەنگم دەبىستىت ۋەرە. منىش چوۋم، وتم: بەخۋا تاۋانى مىنى تىدا نىيە، ئەۋە مىۋانەكانتە پرسىاريان لى بىكە، نانم بۇ ھىنان بەلام ئامادەنەبوون نان بخۇن تا تۇ نەيەيتەۋە، وتى: بۇچى ناننى ئىمەتان قىل نەكردوۋە؟ ئەبۇبەكر وتى: دەۋى بەخۋا ئەمشەۋ لىي ناخۇم، وتيان: دەۋى بەخۋا ھەتا لىي نەخۋىت لىي ناخۋىن، وتى: ھەرگىز شەۋى وا

۱ - حسن.

۲ - له المشكاة ص ۳۶۱ دا واهاتوۋە.

شەر حالەم نە دىيىو ھاوار بۆتان بۆچى خواردنمان قبول ناكەن؟ پاشان وتى: يەكەميان لە شەيتانەو بوو دەى نەكەتان بخۆن، نان هيئرا، بە ناوى خواوہ نانى خواردو ئەوانيش نانيان خوارد، بۆ بەياني چوو بۆ لاى پيغەمبەر (ﷺ) و وتى: ئەى پيغەمبەرى خوا چاكەيان نواندو منيش لاريم نواند، ئينجا بۆى گيرايەوہ چى بووہ، ئەويش فەرمووى (بل انت ابرهم و اخيرهم) واتە (بەلكو تۆ چاكەكارترو چاكترينيان بوويت) دەليّت: باسى پشكى سڤينەوہى (كفارة) سويندەكەم پى نەگەشت.

ناندانى عومەرى كورى خەتتاب (ﷺ)

مالك له ئەسلەمەوہ هيئاويەتى بە عومەرى وت: وا لەولا وشترىكى كويڤر هەيە، وتى: بىدە بە مالك تا سوودى لى وەر بگرن، وتم: كويڤرە، وتى: با بخريته ريزى وشترەكانەوہ، وتم: چۆن بلەوہ پييت؟ وتى: ئايا ولاخى سەرانیە يان ولاخى بەخشين؟ وتم: هى سەرانیە، وتى: بەخوا دەتانەويّت بيخۆن، وتم: نيشانەى ولاخى سەرانیە لەسەرە، فەرمانى كردو سەرپرا، نو قاپى لاو، هەرچى ميوە و شەمەكى خوشى بوایە لەو قاپانەدا دايدەناو دەينارد بۆ ژنەكانى پيغەمبەر (ﷺ) كۆتا جار دەينارد بۆ حەفصە (رضي الله عنها)، ئەگەر كەموكورتیەكى هەبوایە پشكى حەفسە دەبوو، لەو قاپانەدا گوشتى ئەو سەرپراوہى دادەناو دەينارد بۆ خيزانەكانى پيغەمبەر (ﷺ)، فەرمانى كرد چى مايەوہ لى بنريّت، كۆچەران و پشتيوانانى بۆ بانگکرد.^{۱، ۲}

۱ - صحيح.

۲ - له جمع الفوائد ج ۱ ص ۲۹۶ دا واهاتووە.

(ناندانى تەلھى كۆرى عوبەيدوللا ﷺ)

ھەسەنى كۆرى سۇفيان و ئەبونەئىم لە المەرفە لە سەلەمەھى ئەكۈدەھ (ﷺ)
ھىناۋىانە دەلىت: تەلھى كۆرى عوبەيدوللا بىرىكى خۆى لەلەى شاخ فرۆشت و
نانى دەرخواردى خەلك دا، پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (انك يا طلحة الفياض) ئەى
تەلھە تۆ زۆر سوود بەخشى).^۱

(ناندانى جەغفەرى كۆرى ئەبوتالىب ﷺ)

ئىبن سەعد ج ۴ ص ۲۸ لە ئەبۇھورەيرەھ ھىناۋىيەتى دەلىت: چاكتىن كەس بۆ
ھەژاران لە بەخشىندا جەغفەرى كۆرى ئەبوتالىب بوو، دەيرىنەھە و چى لە مالىدا
ھەبوايە دەرخواردى دەداين تا ئەۋەى ھىزەى بۆ دەھىناين و ھىچى تىدانەبوو، لەتى
دەكرىد و ئىمەش چى تىدابوايە دەمانلىسىيەھە.

(ناندانى صوھەيبى رۆھى ﷺ)

ئەبونەئىم لە الحلىة ج ۱ ص ۱۵۴ لە صوھەيبەھ (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: نانكىم
چاك كرە بۆ پىغەمبەر (ﷺ) و بۆم برەو ئەۋىش لەگەل ھەندى كەسدا دانىشتىبوو،
چووم بۆلەى و ئامازەم بۆ كرەو ئەۋىش ئامازەى كرەو پىئى نىشامدام كە ئەى
ئەۋانە، و تەم: نا، ئەۋىش بىدەنگ بوو، مەنىش لە شوئىنى خۆم ھەستام، كە سەيرى
كرەم ئامازەم بۆ كرە، فەرموۋى (ئەمانەش) و تەم: نا، دووجار ئەۋەى كرە يان سى
جار، و تەم: بەلى، ئەۋانىش، بەلام شتىكى سادە و كەم بوو، خۆى و ئەۋانىش ھاتن و
نانيان خوارد و لىيشى مايەھە.

^۱ - لە امىنتەب ج ۵ ص ۶۷ دا ۋاھاتوھە.

ناندانی عه بدولای کوری عومهر (الله)

ئه بونه عیم ج ۱ ص ۲۹۸ له موچه ممه دی کوری قه یسه وه هیناویه تی ده لیت: عه بدولای کوری عومهر ته نهها له گه ل هه ژاراندانانی ده خوارد تا ئه وه زیانی به له شی ده گه یاند، ژنه که ی بری خورمای بو ناماده کرد، نه گهر نانی بخواردایه ده خواردی ده دا (ناو)، له ئه بی به کری کوری حه فسه وه که عه بدولای کوری عومهر تا هه تیویک له سه ر سفره و خوانی نه بوایه نانی نه ده خوارد.

حه سه ن هیناویه تی که ئین عومهر نه گهر نانی به یانی یان ئیوارهی بخواردایه هه تیوانی ده وری بانگده کرد، پوژیک نانی به یانی ده خوارد ناردی به شوین هه تیویکداو نه یدوژییه وه، ئه و خواردنه وه یه کی شیرینی هه بوو که له دوا ی نان ده بخوارد وه، هه تیوه که هات و له نان ببویه وه و ئین عومهریش ئاردیکی شیراوی به دهسته وه بوو تا بیخواته وه، ئه ویش پییدا و وتی: بیگهر، و ابزانم ده ست بر او ماف خواراو بوویت.

هه روه ها له ج ۱ ص ۲۹۸ له مه یمونی کوری مه رانه وه هیناویه تی ژنه که ی ئین عومهر سه رکۆنه ی ده کرد، پییان وت: ئه ری دلت ناسوتیت بو ئه و پیره؟ وتی: چی لی بکه م هه رچی خواردنی بو دروست ده که ی که سیك بانگ ده کات ییت بیخوات، ناردی به شوین هه ندیک له هه ژاراندان که له سه ره پری داده نیشتن کاتیک ده چوو بو مزگه وت، ژنه که ی ناردی به شوینیاندا و نانی پیدان و پیی وتن: ئیتر نه یه نه سه ر پیی، پاشان ئین عومهر هاته وه بو ماله وه، وتی: بنیرن بو لای فلان و فلان، ژنه که ی خواردنیک ی بو ناردن و پیی وتبوون نه گهر بانگی کردن مه یه ن بو لای، ئین عومهر وتی: ده تانه ویت نه مشه و نان نه خوّم، ئه ویش نانی نه خوارد.^۱

ئه بونه عیم له الحلیه ج ۱ ص ۳۰۲ له ئه بوجه عفری قاریئه وه هیناویه تی ده لیت: مه ولاکه م وتی: له گه ل ئین عومهر ده چووم بو خزمه تکردنی، ده چوویه لای

^۱ - ئین سه عد ج ۴ ص ۱۲۲ به و شیوه هیناویه تی.

ھەركانىيەك بانگى خەلگەكەي دەكرد تا نانى لەگەل بخۇن، گەورە كوپرەكانى دەچوونە ژوورو نانيان دەخوارد، ھەبوو دووپارو يان سى پارووى دەخوارد، لە (الجحفۋ) دابەزى و ئەوانىش ھاتن، كۆيلەيەكى رەشى بى بەرگ ھات، ئىين عومەر بانگى كرد، كۆيلەكە وتى: شوينم نىيە وا جىيان گرتوۋە. بىنيم ئىين عومەر پىيى بۇ كردوۋە و بۇ چەمىيەۋە تا سەرى برە لای سنگى.

ئىين سەعد ج ۴ ص ۱۰۹ لە ئەبوجەغفەرى قارئىيەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: لەگەل ئىين عومەر لە مەككەۋە چووم بۇ مەدىنە. ئەو لەگانىكى گەورە پىبوو كە تىايدا نان دەخووسىنرا، كوپرە ھاۋەلانى و ھەركەس بەھاتايە لەسەرى كۆدەبوونەۋە تا ئەۋەى ھەيانبوو بە پىۋە نانى دەخوارد، وشترىكى پىبوو دوو كۆلى زيادەى لەسەربو، شەرىتە و ئاويان تىدابوو و پىبوون، ھەركاميان قاپىكى ھەبوو لەو شەرىتەى دەخواردەۋە (پى دەكرد) تا لىي تىر دەبوو.

ئىين سەعد ج ۴ ص ۱۰۹ لە ميعەنەۋە ھىناۋىيەتى: ئىين عومەر كە خواردنىكى دروست دەكرد كەسىك بە شان و شكۆبۋايە بىدايە بە پاليدا بانگى نەدەكرد و كوپرە برازاكانى بانگيان دەكرد، بەلام ئەگەر ھەژارىك بىدايە بەلايدا بانگى دەكرد و ئەوان بانگيان نەدەكرد، دەيوت: كەسىك ھەزى پى ناگات بانگى دەكەن و كەسىك كە ھەزى پى دەكات بانگى ناكەن و خويانى لى بى ئاگادەكەن.

(ناندانى ۋە بىدوللاي كۆرى ۋە مەرى كۆرى عاص (ﷺ))

ئەبۇنەئىم لە الحلىة ج ۱ ص ۲۹۱ لە سولەيمانى كۆرى پەبىيە ۋە ھىناۋىيەتى لە سەردەمى موعاۋىيەدا لەگەل مونتەرى كۆرى حارسى زەبى بە دەستەيەكى قورئان خويئانى ئەھلى بەسەر ۋە چوۋ بۇ ھەج، وتيان: بە خوا يەككە لە ھاۋەلانى جى پەزنامەندى موحەممەد (ﷺ) نەبىنن و فەرمودەيەكەمان بۇ نەگىرئە ۋە ناگەپئىنە ۋە. بەردەوام پرسىارمان دەکرد تا ئەۋەى بۇمان گىردرايە ۋە ۋە بىدوللاي كۆرى ۋە مەرى كۆرى عاص لە خواروۋى مەككە ۋە دابەزى، ئىمەش چوۋىن بۇ لاي، بىنيمان باريكى گەۋرە سى سەد سواری ھەبو، سەدىان سواری دوو سەدىشيان پىچراۋە بوون، وتمان ئەمە ھى كىيە؟ وتيان: ھى ۋە بىدوللاي كۆرى ۋە مەرى، وتمان: ھەموۋى ھى ئەۋە؟ ئىمە بىستوۋمانە لە ھەموان خاكىترە. وتيان: ئەم سەدىان بۇ براكانى ھىناۋنى، دوو سەدەكەش بۇ خەلكى ناۋچەكان و ميوانەكانى كە دىن بۇ لاي، ئىمەش زۆر سەرمان سوپما لەۋە. وتيان: سەرتان لەۋە سوپنەمىنئىت، چونكە ۋە بىدوللاي كۆرى ۋە مەرى كەسىكى دەۋلەمەندە ۋە بە مافى سەرشانى دەزانئىت تا خەرجى زياترى ھەبئىت بۇ ئەۋانە دىن بۇ لاي، وتمان: بمانبەن بۇ لاي. وتيان: لە مزگەۋتە، چوۋىن بە شوئىندا تا لە پشت كەعبە ۋە بىنيمان دانىشتبوو، كەسىكى بالا كورتى چاۋلىل بوو، پارچە قوماشى خەتخەت و مېزەربەسەر بوو، كراسى لەسەرشان نەبوو، پىلاۋەكانى لە لاي چەپيە ۋە دانابوو.^۱

^۱ - ئىبن سەد ج ۴ ص ۱۲ لە سولەيمانى كۆرى پەبىيە ۋە ھەۋاۋىيە بە زىادە ۋە ھىناۋىيەتى.

(ﷺ) ناندانى سەدى كۆرى عوبادە

ئىبن عەساكىر لە سەدى كۆرى عوبادە ۋە ھىناۋىيەتى قايىكى پەر لە مۇخى ھىنا بۇ پىغەمبەر (ﷺ) ئەۋىش فەرمۇۋى (ئەى سەد ئەمە چىە!) وتى: سۈيىند بەۋ كەسەى كە تۆى بە ھەق ناردۋە چل جەرگدارم سەربرپۋە ھەزمكرد تىر مۇخت بكم، پىغەمبەر (ﷺ) خواردى و نزاى خىرى بۇ كرد.^۱

ئىبن عەساكىر لە ئەنەسەۋە ھىناۋىيەتى سەدى كۆرى عوبادە (ﷺ) پىغەمبەرى (ﷺ) دەعوەت كرد، برى خورما و نانى بۇ ھىنا و ئەۋىش خواردى، پاشان قايىك شىرى بۇ ھىنا و ئەۋىش خواردى ۋە ۋە فەرمۇۋى (اكل طعامكم الابرار و افطر عندكم الصائمون و صلت عليكم الملائكة، اللهم اجعل صلواتك على ال سعد بن عبادە).^۲ (چاكەكاران نانتان بخۇن و رۇژۋە وانان لاتان رۇژۋو بكمەۋە و فرىشتەكان صەلەۋاتتان لەسەر بدەن، خاۋىيە صەلەۋاتت ببارىنە بەسەر خىزانى سەدى كۆرى عوبادەدا).

ئىبن سەد ج ۳ ص ۱۴۲ لە عروۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: گەشىتم بە سەدى كۆرى عوبادە كە لەسەر بەرزاۋىيەكەۋە ھاۋارى دەكرد: كى ھەزى لە چەۋرى يان گۇشتە با بىت بۇ لای سەدى كۆرى عوبادە، پاشان گەشىتمە لای كۆرەكەى ھەمان ھاۋارى دەكرد، لە پىگەى مەدىنەدا دەچووم و گەنجىك بووم كە عەبدوللاى كۆرى عومەر بەرەۋ زەۋىيەكى دەچوۋ دای بەلامدا، وتى: ئەى گەنجى بزانە لەسەر بەرزاۋىيەكەى سەدى كۆرى عوبادە كەس دەبىنىت بانگ بكات، سەيرم كرد وتم: نا، وتى: راست دەكەيت.

^۱ - لە كنز العمال ج ۷ ص ۴۰ دا ۋاھاتوۋە.

^۲ - لە كنز العمال ج ۵ ص ۶۶ دا ۋاھاتوۋە. لە لايەكى دىكەشەۋە لە ئەنەسەۋە بەۋ ۋاتايە بە دوورو درىژى ھىناۋىيەتى، تيايدا ھاۋاتوۋە: برى لە سەسم و برى لە خورماى بۇ ھىنا، لە كنز العمال ج ۵ ص ۶۶ دا ۋاھاتوۋە.

(ﷺ) ناندانى ئەبوشوعەيىبى ئەنسارى

بوخارى لە ئەبومەسعودى ئەنسارىيە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: يەككە لە پىشتىوانان ھەبوو پىي دەوترا ئەبوشوعەيب، غولامىكى قەلەۋى ھەبوو، وتى: خواردنىكم بۇ ئامادەبەكە تا پىغەمبەر (ﷺ) و پىنج كەس بانگ بىكەم، يەككە شوپىيان كەوت، پىغەمبەر (ﷺ) قەرموۋى (انك دعوتنا خامس خمسة و هذا رجل قد تبعنا فان شئت اذنت له وان شئت تركته) واتە (تو ئىمە ئەم پىنجەت بانگىردو ئەمەش كابرايەكە شوپىمان كەوتوۋە، ئەگەر دەتەۋىت مۆلەتى بدە، ئەگەر شى دەتەۋىت ۋەرى مەگرە) وتى: بەلكو مۆلەتم داۋە، موسلىم ج ۲ ص ۱۷۷ لە ئەبومەسعود ۋە بەر جوۋرە ھىناۋىيەتى، پىغەمبەر (ﷺ) ى بىنى و برسىتى لە پوخسارىدا بەدىكىرد، بە غولامەكە ى وت: قوربەسەر خواردنىكمان بۇ ئامادەبەكە بۇ پىنج كەس - بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى.

(ﷺ) ناندانى بەرگىدروۋىيەك

موسلىم ج ۲ ص ۱۸۰ - دەقەكە ھى ئەۋە - و بوخارى لە ئەنەسەۋە ھىناۋىيەنە بەرگىدروۋىيەك مىۋاندارى پىغەمبەر (ﷺ) ى كىرد بۇ خواردنىك كە دروستى كىردبوو، ئەنەسى كورى مالىك وتى: لەگەل پىغەمبەر (ﷺ) چووم بۇ ئەۋ خواردنە، نانكى كەنمى لەگەل قاپىكى پىر گۆشتى خستە بەردەم پىغەمبەر (ﷺ) ئەنەس دەلىت: دەمدى پىغەمبەر (ﷺ) (دباۋ) ى لەلاكانى قاپەكانى كۆكردەۋە. لەۋ پۇژدەۋە ھەزم لە (دباۋ) بوو.

(نانداني جابري ڪوري عه بدوللا (ﷺ))

بوخاري له جابره وه هيٺاويه تي ده لئيت: له پوڙي خندهق چالمان هه لده كه ند
شتيكي رهق هاته بهرده ممان، هاتن بؤ لاي پيغهمبر (ﷺ) و وتيان: ئهم شته رهقه
له چاله كه دا هاتووه ته پيمان، فهرمووي (انا نازل) واته (من داده به زم بؤي) پاشان
هه ستا و سكي به بهرديك به ستبوو، سي پوڙ ماينه وه و هيچمان نه خوارد،
پيغهمبر (ﷺ) پيڪه كه سي هه لگرت و لييدا و به توندي گهرايه وه، وتم: ئهي
پيغهمبري خوا موله تم بده بؤ ماله وه، به ڙنه كه م وت پيغهمبر (ﷺ) م له باريڪدا
دي كه هي خوگرتن نه بوو، هيچ خواردن ههيه؟ وتي: گهنم و بزئم ههيه، بزئه كه م
سه رپري و گهنم كه م هاري و كردم هه وير تا گوشته كه مان ناماده كرد، دواتر هاتم
بؤ لاي پيغهمبر (ﷺ) و هه ويره كه شڪا بويوه وه (ناماده بوو) و گوشته كه ش له سهر
دوو بهرد بوو، خهريڪبوو پيڏه گهيشنت، وتم: سووڪه نانيڪم ناماده كردوه ئهي
پيغهمبري خوا خوٽ و كه سيڪ يان دوو كه س ورن، فهرمووي (چه نديڪه؟) وتم:
ئوه ندهيه. فهرمووي (ڪثير طيب، قل لها لاتنزع البرمة ولا الخبر من التنور حتى اتي)
واته (زؤرو پاڪه، به ڙنه كه ت بلي گلينه كه و نانهوڪه له ته نووره كه دهرنه كات تا ديم)
فهرمووي هه ستن. كوچهران و پشتيوانان و هاوده مانيان هاتن، كاتيڪ چوو بؤ لاي
ڙنه كه سي وتي: قوربه سهر پيغهمبر (ﷺ) كوچهران و پشتيوان و هاوده ماني هيٺاوه،
وتي: مه گهر پيٽ وت؟ وتي: به لي، فهرمووي (ادخلوا ولا تضاعظوا) واته (بچنه
ڙووره وه و قهره بالقي مه كه ن) نانهوڪه سي پارچه پارچه ده كرد و گوشتي له سهر داده نا و
گلينه و ته نووره كه سي ده خسته كارو دهيدا به هاوه لاني و دواتر لايده برد، بهو جوړه
وايده كرد تا هه موو تي ربوون و هه مووي مايه وه، فهرمووي (كلي هذا و اهدي فان
الناس اصابتهم مجاعة) (ئهمه بخو و بيه خشه، چونكه خه لڪي تووشي برسيٽي
بوون) بوخاري هيٺاويه تي و بيهه قي له الدلائل له جابره وه به زياتر هيٺاويه تي،
تيايدا ده لئيت: كه پيغهمبر (ﷺ) به بري خواردنه كه سي زاني به هه موو موسلماناني

وت (قوموا الى جابر) واته (هستن بچن بؤ لای جابر) دهلیت: تووشی شهرمیک بووم که تهنه خوا دهیزانیت، وتم: له سهر مشتیک بری گهنو شتمان بؤ هات، چووم بؤ لای ژنه کهم و وتم: حیات چوو، پیغه مبه (عليه السلام) هه موو خه لکی خه نده قی هیناوه، وتی: پرسپاری لی کردیت خواردنه که چهنده؟ وتی: به لی، وتی: دهی خواو پیغه مبه ره کهی باشت دوزان، دهلیت: به وه ژنه کهم خه فه تیکی زوری له سهر لابر دم، پیغه مبه (عليه السلام) فه رمووی (بضنة ذورء قرة بالغی مة کةن) پیغه مبه (عليه السلام) سه رقالی چاککردنی گوشته که بوو و دهیدا به خه لکه که تا هه موو تیروبون و پرتله سهره تا مابوویه وه، پاشان فه رمووی (کلی و اهدی) (بخو و به دیاریش بنیره) نهو ژنهش به رده وام دهیخوارد و نهو پوژهش دهیبه خشی، هه روه ها ئیین نه بی شهیبه هیناویه تی، له کو تاییه که یدا دهلیت: پیی وتم نه وان ههشت سه د کهس بوون، وتی: سی سه د کهس بوون.^۱

بوخاری له لایه کی دیکه وه له جابره وه بهو جوړه هیناویه تی و تیایدا هاتووه: پیغه مبه (عليه السلام) هاواری کرد و فه رمووی (یا اهل خندق ان جابرا قد صنع سؤرا فحیها بکم) واته (نهی خه لکی خه نده ق جابر خواردنیکی ئاماده کردووه، دهی بچن بوی) پیغه مبه (عليه السلام) فه رمووی (لاتنزلن برمتکم ولاتخبزن عجینکم حتی اچیء) سه ره کهی دامه گرن و هه ویره که تان مه کهن به نان تا دیم) چووم و پیغه مبه (عليه السلام) هات و خه لکی هاتن، چووم بؤ لای ژنه کهم، وتی: ئابرووت بر دم، وتم: تو چیت وت وامکرد، ژنه که بری هه ویری دهر هیناو پیغه مبه (عليه السلام) تفی تی کرد و به ره که تی تی که وت، دواتر چوو بؤ لای گلینه که و تفی تی کرد و به ره که تدار بوو، پاشان فه رمووی (ادعی خبازة فلتخبز معك و اق حی من برمك ولاتنزلوها) (نانکه ری بانگ بکه و با له گه لت نان بکات و سه ره که بیاریزن دایمه گرن) که سه کان هه زار کهس

^۱ - صحیح.

^۲ - له البدایة و النهایة ج ۴ ص ۹۷ دا واهاتووه.

بوون، سویند به خوا هه موو خواردیان و تیربوون و چوون و هه مووی به پیری مایه وه.^۱

ته به رانی له جابره وه هیئاویه تی ده لیت: دایکم خواردنیکی ئاماده کرد و تی: برۆ بۆ لای پیغه مبه (ﷺ) و میوانداری بکه، چووم بۆ لای پیغه مبه (ﷺ) و وتم: دایکم شتیکی ئاماده کرد وه، ئه ویش به هاوولانی فهرموو (ههستن) په نجا کهس له گه لی ههستان، له بهر دهرگا دانیششت و پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی (ادخل عشره عشره) (ده ده بیان به ره ژوره وه) خواردیان تا تیربوون و لیی مایه وه.^۲

(ناندانی ئه بوته لحه ی ئه نساری (ﷺ))

موسلیم ج ۲ ص ۱۷۸ له ئه نه سه وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: ئه بوته لحه به ئوم سولهیمی و ت دهنگی پیغه مبه (ﷺ) بیست که لاوازیوو و برسیتیم لی به دیکرد، هیچمان ههیه بۆ خواردن تا بانگی بکه، و تی: به لی، چه ند مشتی گهنمی دهر هیئاو دواتر په رویه کی هیئاو پیچایه وه و خستیه ژیر کراسه کهم و دواتر گیرایه وه، ئینجا نارد می بۆ لای پیغه مبه (ﷺ)، چووم و سهیرم کرد پیغه مبه (ﷺ) له گه ل خه لکیدانیشتبوو، له لایان وه ستام، پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی (ئه بوته لحه تو ی نارد؟) و تم: به لی: فهرمووی (بۆ خواردنی که؟) و تم: به لی، پیغه مبه (ﷺ) به وانیه ی چوارد هوری فهرموو (ههستن) که وتنه پری و منیش له پیشیان وه چووم تا چوومه لای ئه بوته لحه و پییم و ت: ئه بوته لحه و تی: ئه ی ئوم سولهیم پیغه مبه (ﷺ) له گه ل هاوولانییدا هاتوه و هیچمان نیه دهر خواردیان بدهین، و تی: خواو پیغه مبه ره که ی باشت دهران، ئه بوته لحه چوو تا گه یشت خزمهت پیغه مبه (ﷺ) و له گه لی هات تا هاتنه ژوره وه، پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی (هلمی ما عندک یا ام سلیم) واته (ئوم سولهیم

۱ - موسلیم ج ۲ ص ۱۷۸ له جابره وه بهو جوړه هیئاویه تی.

۲ - هه یسه می ج ۸ ص ۳۰۸ ده لیت: که سه کانی جی متمانن.

چىت لايە ئادەى بېھىنە) ئەۋىش ئەۋ نانەى ھىنا، پىغەمبەر (ﷺ) فەرمانى كرد
پىيى و وردى كردو ئوم سولەيم جامىكى پۇنى ھىنا. پاشان پىغەمبەر (ﷺ) ھىندەى
خوا بىەۋىت شتى لەسەر فەرموو، پاشان فەرمووى (ئىذن لعشرة) واتە (دە كەسىيان
بانگ بكة بۇ ژورەۋە) مۆلەتى دان و ھاتن و تىريان خواردو چوونە دەرەۋە، دواتر
فەرمووى (ئىذن لعشرة) ئەۋانىش ھاتن و تىريان خواردو چوونە دەرەۋە،
ئەمجارەيش فەرمووى (مۆلەتى دە كەسىيان بدە) بەۋ جۆرە ھەموويان ھاتن و تىريان
خوارد، ھەموويان ھەفتا يان ھەشتا كەس بوون.^۱

ناندانى ئەشەسى كۆرى قەيسى كندى (ﷺ)

تەبەرانى لە قەيسى كۆرى ئەبوحازمەۋە ھىناۋىەتى دەلىت: كاتىك ئەشەس
بەدىلى ھىنرا بۇ لاي ئەبۈبەكر (ﷺ) كۆتەكەى كىردەۋەۋ خوشكەكەى لى مارە بېرى،
ئەۋىش شمشىرەكەى ھەلگرت و چوۋىە بازارى و شتر فرۇشى و ھەر وشتىكى
بىدىبايە مىلى لىدە كىردەۋە، خەلكى ھاۋارىيان كرد ئەشەس بىباۋەپ بوو، كە
لىۋىۋىەۋە شمشىرەكەى لابر دو وتى: سوۋىند بە خوا بىباۋەپ نەبووم، بەلام ئەۋ
پىاۋە خوشكەكەى خۇى لى مارە كردم، ئەگەر لە ولاتى خۇماندا بوۋىنايە چىشتى
ئاھەنگەكەمان لەمە جىاۋاز بوو، ئەى خەلكى مەدىنە بخۇن، ئەى خاۋەن و شترەكان
ئىۋەش وەرن پارەكەتان وەربگرن.^۲

۱- بوخارىش لە ئەنەسۋە بەۋجۆرە ھىناۋىەتى، لە البداية والنهاية ج ۹ ص ۱۰۵ دا ھاتوۋە
ئىمامى ئەحمەد و ئەبۈيەعلاۋ بەغەۋى ھىناۋىانە، ھەرۈك لە البداية والنهاية دا فەرمودەۋ
دەقىيان زۆر ھاتوۋە، تەبەرانىش ھىناۋىەتى لە المجمع ج ۸ ص ۳۰۶ دا ھاتوۋە دەلىت:
ئەبۈيەعلاۋ تەبەرانى ھىناۋىانە، ئەۋەشى بۇ زىاد كىردوۋە كە نىكەى سەد كەس بوون،
كەسەكانى سەنەدەكەى ئەبۈيەعلاۋ تەبەرانى كەسانى صەحيحن.

۲- لە الاصابة ج ۱ ص ۵۱ و المجمع ج ۹ ص ۴۱۵ دا ۋاھاتوۋە، ھەيسەمى دەلىت: كەسەكانى
سەنەدەكەى صەحيحن جگە لە عەبدولمۇئىنى كۆرى ەلى.

ناندانى ئەبۇبەرزە (ﷺ)

ئىبن سەئىد ج ۴ ص ۳۵ لە ھەسەنى كۆپى ھەكىم لە داىكىھو ھىناۋىيەتى كە ئەبۇبەرزە (ﷺ) نانىكى بەيانى ھەبوو كە تريت بوو و نانىكى ئىۋارە بۇ بىۋەژنان و ھەتيوان و ھەژاران.

(مىۋاندارى مىۋانانى ھاۋۋى ناۋ مەدىنە پاك)

ئەبۇنەئىم لە الحلية ج ۱ ص ۳۷۴ لە تەلھى كۆپى عەمرەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: كابرايەك كە لە مەدىنە ناۋبانكى ھەبۋايە لاي پىغەمبەر (ﷺ) دادەبەزى، ئەگەر ناۋبانكى نەبۋايە لاي ھاۋەلەكانى صوففە دادەبەزى، وتى: من لەۋانەبووم لاي ئەھلى صوففە دابەزىم، ھاۋدەمى كەسىك بووم - پۇژانە لاي پىغەمبەرەۋە مشتى خورماي بۇ دوۋكەس دەھىناۋمان - پۇژىك سەلامى نوپۇش دايەۋە، يەككىمان بانكى كرد، وتى: ئەي پىغەمبەرى خوا خورما سكى سوتاندووين و بەرگمان دپاۋ نەما، پىغەمبەرىش (ﷺ) چۈۋىيە سەر مېنبەرەكەي و سوپاس و ستايشى پەرۋەردگارى كرد و دواتر باسى كرد لە ھۆزەكەيەۋە چى تووش بوۋە، فەرموۋى (من و ھاۋەلەكەم زياتر لە سيانزە شەۋ (بضع عشرة) ماينەۋە و جگە لە بەرھەمى دارى ئەراك ھىچ خواردنىكىمان نەبوو، چۈۋىن بۇ لاي براكانمان لە شۈپنەكانيان و خواردنى زۆرىنەيان خورما بوو، ۋەك خۇيان پىيان دايىن، سوپىند بە خوا ئەگەر نان و گوشتىم بۇ شك بىردنايە بۇم دادەنان، بەلام لەۋانەيە بگەنە سەردەمىك يان ھەركامتان پىيى بگات بەرگى پەردەي كەعبە دەپۇشن و بە تەشت و لەگان بۇتان دىنن و دەبەن).^۱

^۱ - تەبەرائى و بەزارىش بەۋ جۇرە ھىناۋايانە، ھەيسەمى ج ۱ ص ۳۲۳ دەلىت كەسەكانى سەئەدەكەي بەزار ھەحيچن جگە لە موحەممەدى كۆپى عوسمانى عقىلى، تەۋاۋ. ئىبن جەرر

ته به رانی له فه والهی له یسیه وه هیئاویه تی ده لیت: ده چووین بو لای پیغه مبه (علیه السلام) و دیاریان لای داده به زی و نهوانی دیکهش لای نهلی صوفقه، من له ناو نهلی صوفقه دابه زیم، یه کی له پوژ هینی بانگی کرد و تی: نهی پیغه مبه ری خوا خورما ناوسکی خوار دین، پیغه مبه (علیه السلام) فه رموی (خهریکه هه رکامتان بژیت به ته شت و له گان بو ی بهیئریت و وهک بهرگی پوشتی که عبه بیوشن).^۱

به یهه قی له سه له مه ی کوپی نه کو ده وه هیئاویه تی ده لیت: پیغه مبه (علیه السلام) نو یژی ده کرد بو هاوه لانی دواتر لای کرده وه ده یفه رموو به هاوه لانی (با هه رکه سه و به پیی نه وه ی لایه تی که س بباته وه بو مال) که س هه بو یهک و هه بو دوو که س و هه بو سیانی ده برده وه، پیغه مبه ریش (علیه السلام) نهوانی دیکه ی ده برده وه.^۲

نه بونه عیم له الحلیه ج ۱ ص ۳۴۱ له موحه ممه دی کوپی سیرینه وه هیئاویه تی ده لیت: پیغه مبه (علیه السلام) که شه ده هات خه لکیکی ناو صوفقه ی له نیوان هندی له هاوه لانی دا به ش ده کرد، هه بو که سیکیان دوویان سی که سی ده برده وه تا ده که سی هیئا، سه عدی کوپی عوباده (علیه السلام) هه موو شه ویک هه شت که سی ده برده وه بو ماله وه.^۳

نه بونه عیم له الحلیه ج ۱ ص ۳۳۸ له نه بو هورهیره وه (علیه السلام) هیئاویه تی ده لیت: پیغه مبه (علیه السلام) دای به لامداو فه رموی (ابا هر) وتم: به لی نهی پیغه مبه ری خوا،

هیئاویه تی، له کنز العمال ج ۴ ص ۴۱ دا هاتوه نه حمه دو حاکم و ئین حیببان هیئاویانه، له الاصابه ج ۲ ص ۲۳۱ دا هاتوه.

۱- له سه نه ده که دا میقدادی کوپی داود هیه که لاوازه، که سه کانی دیکه ی جی متمانه ن، هه یسه میش ج ۱۰ ص ۳۲۳ و ده لیت.

۲- کنز العمال ج ۵ ص ۶۵.

۳- ئین نهی دونیا و ئین عساکیر به جوړه به کورتی هیئاویانه، له منتخب کنز العمال ج ۵ ص ۱۹۰ دا هاتوه.

فهرمووی (برو بۆ لای ئه هلی صوفه و بانگیان بکه) ده لیت: ئه هلی صوفه هاش میونانی ئیسلام بوون و مال و ژن و سامانیان نه بوو، که سه ده قهیه کی بۆ ده هات دهینارد بۆیان و هیچی لی هه لئه ده گرت، نه گهر دیاریه کی بۆ بهاتیاه دهینارد بۆیان و خۆیشی به شیکی لی هه لئه گرت.^۱

ههروه ها له ج ۱ ص ۳۵۲ له ئه بوزهره وه هیناویه تی ده لیت: من له ئه هلی صوفه بووم، که شهو ده هات ده چووینه بهر ده رگای پیغه مبه ر (علیه السلام)، ئه ویش فهرمانی ده کرد هه رکه سه و که سیکی له گه ل خۆی ده برده وه، هه رکه سه له ئه هلی صوفه ده مانه وه ده که سه یان زیاتریان که متر پیغه مبه ر (علیه السلام) خواردنه که ی خۆی ده هینا و له گه لیان نانی ده خوارد، که لی ده بووینه وه ده یفه رموو (له مزگه وتدا بخه ون) پیغه مبه ر (علیه السلام) دای به لامدا و من له سه ر پوو که وتبووم، ئه ویش به پی دای له سک و فهرمووی (ئه ی جوندوب ئه و پراکشانه چییه؟ ئه وه پراکشانی شه ی تانه).

ههروه ها له ج ۱ ص ۳۷۴ له ته خفه ی کوپی قه یسه وه (علیه السلام) هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه ر (علیه السلام) فهرمانی کرد به هاوولانی، هه بوو که سیکی، هه بوو دوو که سی ده برده وه، تا ئه وه ی پینج که سه مانه وه، پیغه مبه ر (علیه السلام) پیی فهرمووین (به ریکه ون) له گه لی چووین بۆ لای عایشه (رضی الله عنها) فهرمووی (ئه ی عایشه نان و ئاومان بۆ بینه) ئه ویش خواردنی (جه شیشه) ی هینا، ده لیت: ئه وه مان خوارد ئینجا خواردنی (حیسه) ی هینا و خواردمان، پاشان فهرمووی (عایشه خواردنه وه مان بۆ بینه) ئه ویش قاپی شیر ی هینا، خواردمانه وه، پاشان فهرمووی (نه گهر ده تانه ویت بمیننه وه، نه گهریش ده تانه ویت بچن بۆ مزگه وت) وتمان: ده چین بۆ مزگه وت. من له مزگه وتدا له سه ر سک که وتبووم که که سیکی به پی لیی ده دام فهرمووی (ئه مه پراکشانیکه خوا رقی لییه تی) وتی: سه یرمکرد ده بینم پیغه مبه ری خوایه.

^۱ - بوخاری و موسلیم هیناویانه.

ته به رانی و نه بونه عیم له جه هجاهی غیفاریه وه هیناویه تی ده لیت: له گهل هندی
له کهسانی هۆزه که مدا که ده یانه ویست موسلمان بن چوین بو لای
پیغه مبه (عليه السلام) و ئیواره هات و له گهل پیغه مبه (عليه السلام) بووین، که پیغه مبه (عليه السلام)
سهلامی دایه وه فهرمووی (یاخذ کل رجل بیده جلیسه) واته (هر کامتان دهستی
نه وهی پالی بگریت و بیات وه) له مزگه وتدا ته نها پیغه مبه (عليه السلام) مایه وه، من
که سیکی گهره و قبه و دریز بووم کهس نهیده بردمه وه، پیغه مبه (عليه السلام) بردمیه وه
بو مالی خوئی، شیری بزنی پیدام و منیش ته واوم کرد، شیری حوت بزنی بو
دوشیم و منیش هه مویم خوارده وه، نوم نه یمن وتی: خوا نه وه برسی بکات که
نه مشه و پیغه مبه ری خوی برسی کرد، فهرمووی (بهسه نوم نه یمن هه موو کهس و
ئیمهش پوزیمان له سه ر خوی) به یانیان کرده وه له گهل هاوه لاند کۆبوویه وه
هر کهس دهیوت چی بو کراوه، من وتم: شیری حوت بزنی پیدام و منیش
خوارده وه له گهل ناند، ئیواره له گهل پیغه مبه (عليه السلام) نوژیان کرد، فهرمووی (با
هر کهس دهستی نه وهی خوئی بگریت، له مزگه وتدا ته نها من مامه وه
پیغه مبه (عليه السلام)، من که سیکی دریز بووم و کهس نهیده بردمه وه، پیغه مبه (عليه السلام)
بزنیکی بو دوشیم منیش تیربووم، نوم نه یمن وتی: نهی پیغه مبه ری خوا مه گهر
نه مه میوانه که مان نه بوو؟ فهرمووی با، ئینجا فهرمووی (نه مشه و له قاپی
باوه رداراندا نانی خوارد، پیشتر له قاپی بی باوه راندا نانی خوارد، بیباوه ر له
حوت قاپدا ده خوات و باوه ردار له یه ک قاپدا ده خوات).^۱

بهیه قی له واسله ی کوپی ئوسقعه وه هیناویه تی ده لیت: ره مه زان بوو و ئیمهش
خه لکه صوفه بووین پوژوومان گرت، له کاتی پوژوو شکاندندا هه رکامان له گهل

۱- له کنز العمال ج ۱ ص ۹۳ دا واهاتوه، ئین نهی شهیبهش به و جوړه هیناویه تی، له الاصابه
ج ۱ ص ۲۵۳ دا هاتوه، به زارو نه بویه علا هیناویانه، له المجمع ج ۵ ص ۳۱ دا ده لیت: له
سه نه ده که دا موسای کوپی عوبه یده ی ره بزی هیه که لاوازه.

ئەھلى بەيغەتدا دەچووين، شەۋىك كەس نەيبردېنەۋە بەيانيەن كىردەۋە ھەموومان كەس نەھات بىمانبەتەۋە، چووين بۇ لاي پېغەمبەر (ﷺ) و وتمان چى بوۋە، ئەۋىش ناردى بۇ لاي ھەرىكە لە ژنەكانى تا پرسىاريان لى بكات ھىچيان لايە؟ ھەركاميان ھەرچى لابوايە لە مەلەكەيدا دابەشى دەكرد، پېغەمبەر (ﷺ) ھەرموۋى كۆببەنەۋە نزاى كىرد ھەرموۋى (خوایە داۋاى ھەزل ۋ پەحمەتى خۆت لىدەكەم چونكە بە دەستى خۆتە و جگە لە تۆ كەس بە دەستى نىە) ھىندەى نەبرد ھەركەس داۋاى مۆلەتى كىرد بەرخىكى برژاۋ و كولاۋىشى ھىنا. پېغەمبەر (ﷺ) ھەرمانى كىرد خرايە بەردەستمان تا تىرمان خوارد، پېغەمبەر (ﷺ) ھەرموۋى (ئىمە داۋاى ھەزل ۋ پەحمەتمان لە خوا كىرد، ئەمەش ھەزلىەتى و پەحمەتەكەشى بۇمان لە لاي ماۋە) ^۱.

بوخارى لە عەبدولپەھمانى كوپى ئەبۇبەكرەۋە ھىناۋىيەتى خەلكى صوفە كەسانىكى ھەژار بوون، پېغەمبەر (ﷺ) جارىك ھەرموۋى (ھەركەس خواردنى دوو كەسى ھەيە با سى كەس بباتەۋە، ھەركەس خواردنى چۈارى لايە با پىنج يان شەش كەس بباتەۋە) يان ھاۋشىۋەى ئەۋەى ھەرموۋى، ئەبۇبەكر سى كەسى بىردەۋە، پېغەمبەر (ﷺ) دە كەسى بىردەۋە، ئەبۇبەكر سى كەس بوۋ، مەن و دايك و باۋكەم بووين، نازام ئايا وتى: ژنەكەم و خەزمەتكارەكەم لە مالمەنداۋ مالى ئەبۇبەكر بوون، ئەبۇبەكر لاي پېغەمبەر (ﷺ) شەۋى كىردەۋە، پاشان ھىندەى خوا بىەۋىت شەۋ مایەۋە، ژنەكەى پىى وت: بۇچى نايەيت بۇ لاي ميوانەكانت - يان ميوانەكەت؟ وتى: مەگەر نانت پى نەداون؟ وتى: نامادە نەبوون نان بخۆن تا تۆ بىتتەۋە، مەنىش چووم خۆم شارەۋە، وتى: يا غەش، لىى توۋرەبوو و سەركۆنەى كىرد، وتى: بخۆن سویند بە خوا ناخۆم، ئىمە ھەرتىكەيەكەمان دەخوارد لە خوارەۋەى زىياتر دەبوو تا

^۱ - حسن.

^۲ - له البداية والنهاية ج ۶ ص ۱۲۰ دا واهاتوۋە.

تیربووین و خواردنه که زیاتر له سهره تای بوو، نه بوبه کر سهیری کرد وهك خوی یان زیاتره، به ژنه که ی وت: یا اخت فراس وتی: نا چاوه کهم نیستا سی بهرامبه ری پیشتره، نه بوبه کر لیی خوارد، وتی: سوینده کهم له شهیتانه وه بوو، پاشان تیکه یه کی لی خوارد و بردی بو لای پیغه مبه (ﷺ)، من لای به یانیم کرده وه، به لیئیک له نیوان نیمه و خه لکیدا هه بوو، کاته که به سهرچوو، دوانزه که سمان بینی هه رکامیان چند که سیکی له گهل بوو، خوا ده زانیت له گهل هه رکامیاندا چند که س هه بوو، هه موو لییان خوارد، - یان به وجوره ده لیئت - جگه له وانه ش هه روا، ده لیئت: جیا بووینه وه.^۱

دارقوتنی له (کتاب الاسخياء) له یه حیای کوپی عه بدولعه زیزه وه هیناویه تی ده لیئت: سه عدی کوپی عوباده سالیك خوی غه زای ده کرد و سالیك قه یسی کوپی غه زای ده کرد، سه عد له گهل خه لکیدا غه زای ده کرد، کو مه لیك میوانی زوری موسلمان هاتن بو لای پیغه مبه (ﷺ)، سه عد له و سوپایه دا بوو نه مه ی بیست، وتی: نه گهر قه یس کوپی من بیت ده لیئت: نه ی نسطاس کليله کان بینه تا پیویستی پیغه مبه (ﷺ) دابین بکه م نه ویش ده لیئت له باوکیه وه نامه یه ک به یین ده دات له لووتی و کليله کان وهرده گری و پیویستی پیغه مبه (ﷺ) دابین ده کات، شته که وابوو و قه یس سه د کو ل پیویستی برد بو پیغه مبه (ﷺ).^۲

ته به رانی له مه یمونه ی کچی حارسه وه هیناویه تی ده لیئت: سالیکی وشکه سالی هات و ده شته کیه کان ده هاتن بو مه دینه، پیغه مبه (ﷺ) فه رمانی به هاوه لآن ده کرد هه رکه سه و ده سستی یه کیك بگریت و بیبا ته وه بو ماله وه و شه و میوانداری بکات، شه و یکیان ده شته کیه ک هات، پیغه مبه (ﷺ) خوارد نیکی ساده و بری شیری لابوو،

^۱ - له چند لایه کی دیکه وه له سه حیحه که یدا گیراویه تیه وه و موسلیمیش هیناویه تی، له البدایه والنهایه ج ۶ ص ۱۱۲ دا واهاتوو.

^۲ - له الاصابه ج ۳ ص ۵۵۳ دا واهاتوو.

دهشته کیه که هه مووی خوارد و هیچی بۆ پیغه مبه (ﷺ) نه هیشته وه، شهویک یان دوو شه و مایه وه و ئه ویش هه موو خوارد نه که ی ده خواردن منیش به پیغه مبه (ﷺ) وت: خوا بهر که ت نه ده یت ته ئه م دهشته کیه، نانه که ی پیغه مبه (ﷺ) ده خوات و به شی ناهیل یت، پاشان شهویکی دیکه هینایه وه و ته نها که میکی خوارد، به پیغه مبه (ﷺ) وت: مه گه ر ئه مه هه ر ئه و نیه - به موسلمان ی هات بو یه وه - فه رمووی (ان الکافر یا کل فی سبعة امعاء و ان المؤمن یا کل فی معی واحد) واته (بیباوه ر له حه وت قاپدا ده خوات و باوه ردار له یه ک قاپدا ده خوات) ^١

ئین سه عد ج ٣ ص ٢٢٨ له ئه سه له مه وه هیناویه تی ده لیت: له سالی سه ختی و ناره حه تیدا عه رب له هه موو لایه که وه به ره و مه دینه ده هاتن، عومهر ی کوپری خه تتاب فه رمانی کرد به که سانیک تا له سه ریان پاوه ستن و خواردن و چه وری و نانیان له گه ل دابه ش به که ن، (ابن اخت النمر) و میسوهر ی کوپری مه خزومه و عه بدولپر هحمانی کوپری عه بدوللای عوقبه ی کوپری مه سعود، ئه مانه که ئیواره ده هات ده هاتن بۆ لای عومهر و هه والیان پیده دا له سه ر باری خو یان، هه رکامیان له لایه کی مه دینه وه بوو، ده شته کیه کان له نیوان (راس الثنیة) تا (راتج) تا به نی حارسه تا به شی ئه شه هل تا به قیغ تا به نی قوره یزه دابه ش بیون، ده شته کیه کان لای به نی سه له مه بیون، ئه مانه له مه دینه بیون شه ویک گویم له عومهر بوو - خه لکی لای ئه و نانی ئیواره یان خوارد بوو - وتی: بزائن چه ند که س لای ئیمه بووه، له سه ره تا وه ژمار دنیان سه یریان کرد حه وت هه زار که س، وتی: ئه و مال و خیزانانه بژمیرن که نه هاتوون و نه خوش و منداله کانیش بژمیرن، سه یریان کرد چل هه زارن، پاشان چه ند شه ویک مانه وه و خه لکی زیادی کرد، فه رمانی کرد و خه لکه که ژمیردان،

١ - صحیح.

٢ - هه یسه می ج ٥ ص ٣٢ ده لیت: ته به رانی به ته واوه تی هیناویه تی، ئه حمه د کۆتاییه که ی هیناوه، که سه کانی سه نه دی ته به رانی که سانی سه حیحن، ته واو.

سەپىريان كۆر ئىوانەى نانپان خواردوۋە دە ھەزارو ئىوانى دىكەش پەنجا ھەزارن،
 ھىندەى نەبرد تا خۋاى گەورە بارانى پەحمەتى نارد، كە بارى سەپىرەم كۆر عومەر
 ھەموو ھۆزىكى لەوانە پاسپارد تا ئىوانەى لای خۋىيان بەرەو شوپىنى خۋىيان
 بنىرنەو ھە نان و كۆلىان پى بىدەن، سەپىرەم كۆر عومەر خۋى ئىوانەى دەكۆر، ئىسلەم
 دەلىت: ھەيانبوو دەمەرد، سەپىرەم كۆر دوو لە سىپان مەردن و يەك لە سىپان مانەو،
 دەمبىنى ئىوانەى دەورى عومەر لە بەيانى ھەو كارىيان دەكۆر تا پۆژئاوا دەبوو،
 پاشان نانى نەخۆشەكانيان دەدان و دواتر سەرقالى كارى گەنم و خوارن بوون،
 عومەر دەپوت: پۆن بىنن، دەكرایە ناو مەنجەلى گەورەى سەرنەگر تا گەرمیەكەى
 دەچوو، دواىى نانى پىدا دەكرا، عومەر لە مالى ھىچ منال و ژنىكىدا لەوماو ھا
 ھىچى نەدەخوارد مەگەر ئىوانەى لەگەل خەلكى دەخوارد تا ئىوانەى خۋاى گەورە
 خەلكى بووژاندهو.

ئىبن سەعد لە فراسى دەپلەمى ھەو ھىناو پەتى دەلىت: عومەرى كۆرى
 خەتتاب (رضي الله عنه) ھەموو پۆژىك لەسەر سەفرەكەى بىست و شترى سەردەپرى كە عەمرى
 كۆرى عاص (رضي الله عنه) لە مىسەر ھەو دەپناردن.^۱

دەپنەو ھەرى و ئىبن شازان و ئىبن عەساكىر لە ئىسلەم ھەو ھىناو پەتى كە عومەرى
 كۆرى خەتتاب شەو پەك دەگەرا، سەپىرى كۆر ئافرەت پەك لە ھەوشەى مالىكەو
 منالەكانى لە دەوریدان و دەگرین و مەنجەلىكیش لەسەر ئاگرىبوو كە پرى كۆر بوو لە
 ئاو، عومەر لە دەركاكە نزىك بوو ھەو و تى: ئافرەت (يا امة الله) ئەو مندالانە بوچى
 دەگرین؟ و تى: لەتاو برسپىتى دەگرین، و تى: ئەى ئەو مەنجەلى سەر ئاگرە چىە؟
 و تى: ئاوم تىكردو ھەو ھەلىانخەلە تىنم تا ئىوانەى بخەون و ابزانن شتى تىايە،
 عومەر گرپا و دواتر چوو بو (دار الصدقة) و فەردەپەكى ھىنا و پرى خورما و
 چەورى و جل و درەمى تىكرد تا پرىبوو، پاشان و تى: ئىسلەم بىدە بەكۆلما، و تى:

^۱ - له المنتخب كنز العمال ج ۴ ص ۳۸۷ دا واھا توو.

ئەي ئەمىرى باۋەرداران من لە برى تۆ ھەلیدەگرم، پىئى وتم: دايكت بۆت بگرى ئەسلەم خۆم ھەلیدەگرم چونكە من لە پۇژى دوايیدا لییان بەرپرسیارم، ھەلیگرت تا بردیەو ھەلە مالى ژنەكە و مەنجهلەكەى ھیئا و چەورى و خورماي تیکرد و بە دەستەکانى خۆی دەيجولاند و فووی دەکرد بە ئاگرەكەدا، دەمبىنى دووكل لە پىشیهو ھەردەھات، بەوجۆرە نانى بۆ لیئان، پاشان بە دەستى خۆی تییدەکرد و نانى پییدەدان تا تیرپوون، دواتر چوویە ھەردەو بە نەعلەکانیان ھەلدەقونى وەك وینەى گورگ یارى بۆ دەکردن و منیش ترسام ھىچى پى بلیم، بەو جۆرە یارى بۆ مندالەکان دەکرد و ئەوانیش پیكەنین، ئینجا ھەستا و وتى: ئەسلەم دەزانیت بۆچى وامکرد؟ وتم: نا، وتى: بینیم دەگریان ھەزم نەکرد بچم و مالتاوايیان لی بکەم تا بیانبینم پیدەكەنن، كە پیكەنین دلّم ئارامى گرت.^۱

لە البداية والنهاية ج ۷ ص ۱۳۶ لە ئەسلەمەو ھەلیدەگرم و دەلیت: شەویك لەگەل عومەر چووم بۆ گەرەكى (واقیم) لەوی لە (صەدار) ئاگرىكمان بینى، وتى: ئەسلەم ئالەویو، ئەمشەو نەچووینەتە ئەوی، بابروین بۆ لایان، چووین بۆ لایان سەیرمانکرد ئافرەتیکە و چەند مندالیكى لە دەورە، ئینجا بەو واتایە دەیھینیت.^۲

۱ - لە المنتخب كنز العمال ج ۴ ص ۴۱۵ دا واما توو،

۲ - تەبەرى ج ۵ ص ۲۰ بەو واتایە بە چەند زیادەيەكەو ھیئاویەتى.

(دابه شکردنى خوراك)

ئەحمەد لە ئەنەسەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئوكەيدىر قايىكى (گۆزەيەكى) بەخششم پيشكەشى پىغەمبەر (ﷺ) كرد، كە لە نوپژ بوۋىيەۋە داي بە لاي ھەندى كەسداۋ ھەركاميان و پارچەيەكى پى دەدان، پارچەيەكى دا بە جابر، پاشان گەپرايەۋە بۆ لاي و پارچەيەكى تىرى پىدا، جابر وتى: پيشتر پىت دام، فەرموى (ھەزە لىنات عبد الله) واتە (ئەمە بۆ كچەكانى عبد الله).^۱

ئىبن جەرير لە ھەسەنەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: لە دەۋمە تولجەندەل قايىكى ھىنا ئەۋ خواردنە تياۋو كە بىنيتان پيشكەشى پىغەمبەر (ﷺ) كرد، ئەۋكات سويند بە خوا پىغەمبەر (ﷺ) و خىزانەكانى پىۋىستيان پى بوو، كە لە نوپژ بوۋىيەۋە بە كەسىكى فەرموو تا بىگىرپت بەسەر ھاۋەلەكانىدا، كەس ھەبوو دەستى دەبردە ناۋى و بىرىكى دەردەھىناۋ دەيخوارد، ھىناى بۆ خالىدى كۆرى ۋەلىد دەستى بردە ناۋى وتى: ئەي پىغەمبەرى خوا خەلكى يەكجار ھەلىانگرت من دووجار، فەرموى (كل واطعم اهلك) واتە (بخۆۋ بەشى مال و منالەكەشت بدە) لە كنز العمال ج ۴ ص ۴۷ دا ۋاھاتوۋە.

بوخارى لە ئەبۇھورەيرەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: پوژىك لە نىۋ ھاۋەلاندا خورماى دابەش دەكرد، بە ھەركەسە ۋە ھەوتى دەبەخشى، بۆ من ھەوتى بەخشى ۋە يەكىكىيان بى ناۋك بوو، زۆر ھەزم لەۋەبوو چونكە جوينى خوش و سووك بوو، موسلىم ج ۲ ص ۱۸۰ لە ئەنەسەۋە ھىناۋىيەتى خورمايەك ھىنرا بۆ (ﷺ) ئەۋىش پەلەى بوو و دابەشى كرد لە نىۋان ھاۋەلانداۋ بەخىرا لىي دەخوارد.

۱ - ضعيف.

۲ - له جمع الفوائد ج ۱ ص ۲۹۷ دا ۋاھاتوۋە. ھەيسەمى ج ۵ ص ۴۴ دەلىت: لە سەنەدەكەدا ەلى كۆپى زەيد ھەيە كە لاۋازە لەگەل ئەمەشدا فەرموودەكەى ھەسەنە.

ئىبن عەبدولھەكەم لە لەيسى كۆپى سەعدەۋە ھىناۋىيەتى خەلكى مەدىنە لە سەردەمى خىلافەتى عومەرى كۆپى خەتتابدا (ﷺ) لە سالى وشكى و نەبوونىدا توۋشى سەختى بوون، ئەۋىش نامەى نوۋسى بۇ عەمرى كۆپى عاص لە مىسر: (لە بەندەى خوا عومەرى ئەمىرى باۋەردارانەۋە بۇ عەمرى كۆپى عاص، سەلام پاشان سوۋىند بە خوا ئەى عومەر گوۋىت لى نىيە ئەى عەمر خوت و ھاۋدەمانت تىرىن من و ھاۋدەمانم لە ناۋبچىن، دەى فرىاكەۋە، دەى فرىاكەۋە).

عەمرى كۆپى عاصىش ئەم نانەى بۇ نوۋسى:

(بۇ بەندەى خوا عومەرى ئەمىرى باۋەرداران لە عەمرى كۆپى عاصەۋە پاشان بەلى بە سەرچاۋ، دواتر بەلى بە سەرچاۋ، وا كاروانىكم بۇ ناردىت سەرەتاكەى لاي تۆيە و كۆتايىيەكەى لاي مەن. سەلام و پەرھەمت و بەرەكەتى خوات لى بىت).

عەمر كاروانىكى گەرەى نارد كە سەرەتاكەى لە مەدىنە و كۆتايىيەكەى لە مىسر بوو، كاروانەكان يەك لە دواى يەك دەھاتن، كاتىك ئەمانە گەشتەنە لاي عومەر دابەشى كرد بە سەر خەلكدا و بۇ ھەرماللىكى مەدىنە و دەۋرۋەرى و شترىكى بە كۆل و خوردينەۋە دانا عەبدولپەرھمانى كۆپى عەۋف و زوبەيرى كۆپى عەۋام و سەعدى كۆپى ئەبى ۋەقاصى نارد تا دابەشى بىكەن بە سەر خەلكدا، ئەۋانىش بۇ ھەرماللىك و شترىكيان بە خواردنى ناو كۆلەكەيەۋە دانا تا نانەكە بخۆن و شترەكەش سەرىپىن و گوشتەكەى بخۆن و چەۋرىيەكەشى بەكاربەينىن، سوۋدىش ۋەربىگىن لە ۋە بەرگەى كە خواردنى تىدايە بۇ لىقە يان شتى تر، بەمە خۋاى گەرە ۋەروۋى لە خەلك كەردەۋە، ئىنجا فەرمودەكە دىنىت كە كەنداۋى لە نىلەۋە بۇ قىزم لىداۋە تا خواردن بىكەن بۇ مەدىنە و مەككە، ھەرۋەھا ئىبن خوزەيمە و ئەبوعوبەيدە ۋە حاكىم و بىيەقى لە ئەسلەمەۋە ھىناۋايانە كە ئەسلەم و تى: عومەرى كۆپى خەتتاب لە سالى نەبوونىدا نوۋسى بۇ عەمرى كۆپى عاص - فەرمودەكە دىنىت - تىايدا ھاتوۋە: كاتىك يەكەم كاروان ھاتە مەدىنە زوبەيرى بانگىرد و تى: بىرۇ بۇ سەرەتاي ئەۋ كاروانە و پىشۋازى لىبكە و ھەرماللىك توانىت بانگيان

بەكەت بانگيان بىكە بۆم، ھەركەس نەتتوانى بېھىنىت ئەۋا بۆ ھەرمالىك وشتىك و كۆلەكەي پېدە ۋىيانبە تا دوو كراس پېۋشن و وشتەكە سەرىپن و چەۋرىيەكەي ھەلبىگرن و گۆشتەكەي و بەرگەكەي بەكاربېھىنن و دواتر بېرى لە گۆشتى و شك و چەۋرى و گەنم لى بىنن و بخون تا خوا پۇزىيان بۆ دەنىرىت، زوبەير ئامادە نەبوو و وتى: بە خوا تاماۋىت شتى ۋا نابىنىتەۋە، پاشان كەسىكى دىكەي بانگىرد - ۋابزانم تەلحە بوو - ئامادەنەبوو، پاشان ئەبوعوبەيدەي كوپرى جەراھى بانگىردو ئەۋىش چوو، پاشان اسدەكات عومەر ھەزار دىنارى دا بە ئەبوعوبەيدە ۋەۋىش قىۋلى نەكرد، دوايى لەسەر ئەۋ قەسەي عومەر پىيى وت قىۋلى كىرد. ^۱ دواتر باسى ئەۋە دەكەين پېغەمبەر (ﷺ) خواردنى لەناۋ پىشتىۋانان و بەنى ظفردا دابەشكرد لە باسى رېزىگرتن و خزمەتكردنى پىشتىۋاناندا باسى دەكەين.

(پۇشىن ۋا دابەشكردنى جىل ۋە بەرگ)

ئەبۇنەئىم لە حىبانى كوپرى جىزى سولەمىيەۋە ھىناۋىيەتى ئەۋ دىلەي ھىنا بۆ لاي پېغەمبەر (ﷺ)، جىلى خەتخەتى دا بە جۈزىيو ئەۋىش لە لاي مۇسلمان بوو، پېغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (ادخل على عائشة تعطيك من الأبردة التي عندها بردين) (بېرۇ بۆ لاي عائىشە تا لەۋ جىلانەي (عەبا) لە لاي ھەن دوو دانەت بىداتى). ئەۋىش چوو بۆ لاي ئاعىشە و وتى: خوا ئاگاي لىت بىت لەۋ جىلانەي لاتن يەككىم بۆ ھەلبىزىرە، چۈنكە پېغەمبەر (ﷺ) دانەيەكىيانى داۋە بە من، ئەۋىش سىۋاكىكى دارى ئەراكى پاكىشا كە درىزىبوو، وتى: ئەۋە ئەۋە ھەلبىگرە، ئافىرەتى عەرەب نەدەبىنران. ^۲

^۱ - لە المنتخب ج ۴ ص ۳۹۶ دا ۋاھاتوۋە.

^۲ - لە المنتخب ج ۵ ص ۱۵۳ دا ۋاھاتوۋە.

ئىبن سەعد لە جەغفەرى كۆپى موحەممەد لە باۋكيەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: بىر ك پۇشاك لە يەمەنەۋە ھىنرا بۇ لاى عومەر (ﷺ) ئەۋىش داى بە خەلك، ئەۋانىش بەۋ بەرگانەۋە چوون ئەۋىش لە نىۋان گۆرۈ مېنبەردا دانىشتىۋو و خەلكى دەھاتن و سەلامىيان لىدەكرد و نزاىان بۇ دەكرد، ھەسەن و ھوسەين (ﷺ) لە مالى فاتىمەى دايكىانەۋە لەگەل خەلكەكە ھاتن و ھىچ لەۋ جالانەيان لەبەردا نەبوو عومەرىش نىۋچاۋانى دابوۋ بەيەكدا، وتى: سۆيىند بە خوا ناھەسىمەۋە تا بەرگتان نەدەمى، وتيان: ئەى ئەمىرى باۋەرداران بەرگت دا بە ھاۋلا تىانت و باشت كرد، وتى: لەپىناۋ ئەۋ دوو كەسەدا بەبى ئەۋ بەرگانە لەناۋ خەلكدا دەچن، بە زىادم زانى بۇيان كەچى نەيانبوو، پاشان نامەى نوۋسى بۇ يەمەن كە دوو بەرگ و پۇشاك بۇ ھەسەن و ھوسەين بىنەۋە پەلەش بگە، ئەۋىش دوو دانەى بۇ نارد و عومەرىش پىيدان، لە كىز العمال ج ۷ ص ۱۰۶ دا ۋاھاتوۋە، پىشتىر باسى چىرۋكى ئوسەيدى كۆپى حوزەيرو موحەممەدى كۆپى مەسلەمەمان كرد لەگەل عومەردا سەبارەت بە دابەشكردنى جل و بەرگ لەناۋ خەلكدا لە باسى پىزگرتنى پىشتىۋانان، ھەروەھا عومەر جلىكى بىتۋوكى چاكى دا بە ئوم عەممارە لەبەر ئەۋەى لە پۇژى ئوھوددا بە باشى دەجەنگا، ئەمەمان لە باسى شەپكردنى ئافرەتاندە ھىناۋە.

زوبەرى كۆپى بەكار لە موحەممەدى كۆپى سەلامەۋە ھىناۋىيەتى عومەرى كۆپى خەتتاب ھەۋالى نارد بۇ شىفای كچى عەبدوللاى عدۋى كە ۋەرە بۇ لام، وتى: مەنىش بەيانى چووم بۇ لاى و عاتىكەى كچى ئوسەيدى كۆپى ئەۋلەيسەم لەبەر دەرگا كەيدا بىنى، چوۋىنە ژوورەۋە كەمىك قسەمان كرد، ئىنجا عومەر داۋاى بەرگىكى كرد و پىيداۋ دانەيەكىشى دا بە من، مەنىش و تم: ئەى عومەر من لە پىش ئەۋ مۇسلمان بووم و ئامۇزاتم، تۆ ناردوۋتە بە شوۋىن مندا، بەلام ئەۋ لە خۇيەۋە

هاڻوڪو، عومر وٽي: ٺهه مهه تنهنجا پوڻ ڏانا ٻوڙ، ڪه پيڪه وه هاتن بيرمڪردوه ٺهه وه
تو نزيڪتربو له پيغهمبر (ﷺ).^۱

ئين عساڪير و ٺهه موساي مديني له (ڪتاب استدعاء اللباس) له ئوصبوغى
ڪورپى نباته وه هيٺاويانه دهليٽ: ڪه سيڪ هات پو لاي عهلى (ﷺ) و وٽي: ٺهه
ٺهه ميرى باوه ڀداران من پيويستيه ڪم به تو ههيه به رزم ڪردوه پو لاي خوا پيش
ٺهه وهى به رزي بڪه مه وه پو لاي تو، ٺهه گهر به جيئى بگهيه نيت سوپاسى خوا
سوپاسى توڻ ده ڪم، ٺهه گهر نه يڪه نيت سوپاسى خوا ده ڪم و له توڻ ده بورم،
عهلى وٽي: بنووسه پو سه رزه وي، من هه زنا ڪم زه بووني سڪالا له پوخسارتدا
ببينم، ٺهه ويش نووسى من پيويستيم ههيه، عهلى وٽي: دهى ڪراسيڪت له سهر من،
پو هيٺا و ڪابراش هه ليگرت و پوڻ و دواتر وٽي:

ڪسوتني حلة تبلى محاسنها فسوف اكسوك من حسن الثنا حلا
ان نلت حسن ثنائي نلت مكرمة و لست تبغي بما قد قلت بدلا
ان الثناء ليحي ذكر صاحبه كالغيث يحيى نداء السهل و الجبل
لاتزهد الدهر في خير توفقه فكل عبد سيجزي بالذي عملا

عهلى وٽي: دنيا ريشم له سهر بيت ٿا بتدهمى سه دينا هينراو پييدا، ئوصبوغ
وٽي: وٽ ٺهه ٺهه ميرى باوه ڀداران بهرگيڪ و سه دينا؟ وٽي: بهلى گويم له
پيغهمبر (ﷺ) بوو دهيفه رمو (انزلو الناس منازلهم) واته (به پيئى ڪه سه ڪان
هه لويست بنوينن) دهى ٺهه مش پلهى ٺهه ڪابرايه لاي من^۲.

ترمزي له ئين عه عباسه وه هيٺاويه تي ڪه سيڪ هات داواي ليڪرد و ئين عه عباس
پيئ وٽ: ٺايا شاهيه تي ده دهيت هيچ پهروهر دگاريڪ نيه جگه له خواو موحه مهه

^۱ - له الاصابه ج ۴ ص ۳۵۶ دا واهاتوه.

^۲ - ضعيف.

^۳ - له كنز العمال ج ۳ ص ۳۲۴ دا واهاتوه.

پیغه مبهری خواجه؟ وتی: به لی، وتی: رهمه زانیش به پوژوو ده بیئت؟ وتی: به لی،
وتی: داوات کردووه و داواکاریش مافی هیه، مافی سهرشانمه بیینه لات، نه ویش
جلیکی پیداو دواتر وتی: بیستم پیغه مبهر (ﷺ) دهیفرموو (ما من مسلم یکسوا
مسلمًا ثوبا الا کان فی حفظ الله مادام علیه منه خرقة)^۱.

(ناندانی موجهیدان)

نه بوبه کر له (الغیلانیات) و ئیین عه ساگیر له جابری کوپی عه بدوللاوه (ﷺ)
هیناویانه پیغه مبهر (ﷺ) دهسته یه کی نارد و قه یسی کوپی عوباده ی له سهریان
دانا، چوون و ماندووبوون و قه یس نو و لاخی بو سهرپرین، که چوونه وه نه وه یان
باسکرد بو پیغه مبهر (ﷺ)، نه ویش فهرمووی (ان الجود من شیمه اهل ذالک البیت)
واته (به خشنده یی له شهریتی نه و ماله یه) ئیین نه بی دنیا و ئیین عه ساگیر له
رافعی کوپی خدیجه وه هیناویه تی ده لیئت: نه بو عوبه یده له گهل عومه ری کوپی
خه تخاب هات و به قه یسی کوپی سه عدی وت: بریارمداوه پیئت بلیم سهرنه بریت، که
سهرپریری و نه مه گه یشته وه لای پیغه مبهر (ﷺ) (بنه فی بیت جود) واته له غه زای
الخطب.^۲ ته به رانی له جابره وه هیناویه تی ده لیئت: قه یسی کوپی سه عدی کوپی
عوباده له سهرده می پیغه مبهردا (ﷺ) بردینی، تووشی برسیتیه ک بووین و نه ویش
حه وت و لاخی بو سهرپرین، له که ناری ده ریا دابه زین و سهرمانکرد گه وره ترین
حووت له وی دایه، سی پوژ لیمان خوارد و چیمان لی و یست لیمان هه لگرت و چووین

^۱ - ضعیف.

^۲ - مجمع الفوائد ج ۱ ص ۱۴۷.

^۳ - له منتخب کنز العمال ج ۵ ص ۲۶۰ دا واهاتووه

تا ھاتىنە ۋە خىزمەت پىئەمبەر (ﷺ) ۋە پىيمان وت چى بوۋە، وتيان: ئەگەر بىمانزانيايە پىيى دەگەين پىش ئەۋەى بىروات ھەزىمان دەکرد لەۋى لامان بوايە.^۱

ئەبوعوبەيد لە قەيسى كوپى ئەبى ھازمە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: بىلال ھات بۇ لاي عومەر كاتىك ھات بۇ شام سەر كىردە سەربازىيە كانىش لە لاي بوون، وتى: ئەى عومەر ئەى عومەر، عومەر وتى: ئەمە عومەرە، وتى: تۆ لە نىۋان ئەمانە ۋە خوادايت و نىۋانى تۆۋ خوا كەس نىيە، دەى بزانه كى لەبەردەستت و كى لە راست و چەپتەۋىيە، چونكە ئەوانەى ھاتوون بۇ لات سوئند بە خوا تەنھا گۆشتى بالندە دەخۆن. عومەر وتى: راست دەكەيت لەم كۆرەمدا ھەلئاسم تا بۇ ھەركەسىكى موسلمانان دوو قاپ گەنم و ئەۋەندەش زەيتيان بدەنى، وتيان ئەى ئەمىرى باۋەرداران بۆى دابىن دەكەين ئەۋە لەسەر ئىۋەيە خۋاى گەۋرە خىرو بەخششى زۆر كىردوۋە، وتى: دەى باشە.^۲

^۱ - ھەيسەمى ج ۵ ص ۳۷ دەلىت: لە سەئەدەدەدا عەبدوللاى كوپى صالھى نووسەرى لەيس ھەيە، عەبدولمەلىكى شوعەبى كوپى لەيس دەلىت: جى متمانەيە ۋە ئەحمەدو جگە لەۋىش بە لاۋازى دەزانن و ئەبوحەمەزەى خەۋلاننىش نايئاسم، كەسەكانى دىكەى سەئەدەدە جى متمانەن، تەۋاۋ.

^۲ - حسن.

^۳ - لە كنز العمال ج ۲ ص ۳۱۸ دا ۋاھاتوۋە، تەبەرائىش لە قەيسەۋە بەو جۆرە ھىناۋىيەتى، ھەيسەمى ج ۵ ص ۲۱۳ دەلىت: كەسەكانى سەئەدەدە صەھىحن جگە لە عەبدوللاى كوپى ئەحمەد.

خەرجى پىغەمبەر (ﷺ) چۈن بوو؟

بەيھەقى لە عەبدوللاۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: لە ھەلەب گەيشتەم بە بىلالى بانگىزى پىغەمبەر (ﷺ)، وتم: ئەى بىلال پىم بلى خەرجى پىغەمبەر (ﷺ) چۈن بوو، وتى: شتىكى نەبوو مەگەر ئەۋەى من ھەمبوو لەو كاتەۋەى خوا بە پىغەمبەر ناردى تا كۆچى داۋىى كرد وابوو، ئەگەر موسلمان بەاتايە بۆ لاى و بىيىنايە ھەژارە ھەرمانى پىدەكردم دەچووم قەرزەم دەكردو جل و شتم بۆ دەكپى و جلم پىدەداۋ نام پىدەبەخشى تا ئەۋەى يەكىك لە بىباۋەرەن ھاتە پىم وتى: ئەى بىلال من توانام ھەيە ئىتر تەنھا لە من قەرزەكە، وتم: پۆژىكىيان دەست نويزم گرتو چووم تا بانگ بدەم بىنېم بىباۋەرەكە لەگەل دەستەيەكى بازگاناندايە، كە منى بىنى وتى: ئەى ھەبەشى، منىش وتم: ئەى لەبىھ، ئەۋىش پوۋگىزى نواندو قسەيەكى رەقى كردو وتى: دەزانىت تۆ و ماۋەى مانگ چەندتان ماۋە؟ وتم: نزىكە. وتى: تەنھا چوار شەۋت ماۋە تا بىم قەرزەكەت لى ۋەر بىگرمەۋە چونكە من ئەمەم لەبەر پىزى خۆت و ھاۋەلەكەت پىنەدايت بەلكو تا بىيت بە كۆيلەم و بەرت بدەم تا لەناۋ مەرۇمالا تدا بىكەۋىتە لەۋەراندن ۋەك چۈن پىشتەر وابوۋىت، وتى: منىش بەۋ قسەيە ۋەك خەلك دلگران بووم و چووم و بانگمدا و نويزم كردو پىغەمبەر (ﷺ) گەرايەۋە بۆ مائەۋە، منىش داۋاى مۆلەتم كردو چووم بۆ لاى، وتم: ئەى پىغەمبەرى خوا بە داىك و باۋكەۋە بە قوربانت بىم ئەۋ بىباۋەرەى بۆم باسكردىت كە قەرزى لى ۋەردەگرم ئاۋاى پى ۋەتم تۆش و منىش ھىچمان نىيە تا قەرزەكەم بدەمەۋە ۋەۋىش ئابرووم دەبات، دەى مۆلەتم بدە تا بچم بۆ لاى ھەندى لەۋ شوينانەى موسلمان بوون تا خۋاى گەۋرە پۆزى پىغەمبەرەكەى بدات تا قەرزەكەم بداتەۋە، چووم تا گەيشتەم مائەۋە و شمشىرو خەنجەر و رەكەم و نەعلەكانى لاى سەرم ھەلگرت و پوۋمكردە ئاسمان و ھەرچى دەخەتم بىداردەبوۋمەۋە تا بىنېم شەۋىكم ماۋە خەۋتم تا ئەۋەى بەرى بەيانى يەكەم ھات، ويستم بچم بىنېم كەسىك ھاۋارى دەكرد ئەى بىلال بېرۇ بەدەم ۋەلامى پىغەمبەرى خواۋە، چووم تا گەيشتەم لاى، سەيرم كرد چوار ۋلاخى پېر بار لەۋىن، ھاتم بۆ لاى پىغەمبەر (ﷺ) و داۋاى مۆلەتم كرد، پىي ھەرمووم (بىشر فقد جاءك الله بقضاء دينك) واتە (مژدەت لى بىت خۋاى

گه وره دانه وهی قهرزه که ی بۆ ناردیت) سوپاسی خوام کرد، فهرمووی (الم تمر علی
الركاب المناخات الاربع) واته (ئه ری ئه و چوار و لاخه مؤلدراره نابیهیت؟) وتم: با،
فهرمووی (فان لك رقابهن وما عليهن) واته (دهی خوڤیان و باره که شیان بۆ تو) جل و
به رگ و خوار دنیان له سهر بوو گه وره ی (فدک) به دیاری نارد بوونی، پیغه مبه ر (ﷺ)
فهرمووی (فاقبضهن اليك ثم اقضي دينك) واته (بیان به بۆ خوټ و دواتر قهرزه که ت
بده ره وه) وتی: وامکرد و باره که م لی لابر دن و ئالفم پیدان و دواتر چووم تا بانگی
به یانی دووهم، که پیغه مبه ر (ﷺ) نویژی کرد چووم بۆ به قیغ و په نجه کانم خستنه
گویم و وتم: کی قهرزی لای پیغه مبه ری خواجه با بیټ، بده ره وام ده مفرۆشت و قهرزم
ده دایه وه تا هیچ قهرزیک له سهر پیغه مبه ر (ﷺ) نه ما تا دوو ئوقیه یان ئوقیه و
نیویک زیاده بوو، دواتر چووم بۆ مزگه وت و زۆری پۆژه که م چووبوو، پیغه مبه ر (ﷺ)
به ته نها له مزگه وتدا دانیشتبوو، سه لام لی کرد، فهرمووی (ما فعل ما قبلک؟)
واته (ئه وهی پیشترت چی کرد؟) (چیت کرد به و شته؟) خوای گه وره هه موو
قهرزه کانی پیغه مبه ری خوای دایه وه و هیچی له سهر نه ما، فهرمووی (هیچی
زیاده بوو؟) وتم: به لی دوو دیناری، فهرمووی (انظر ان تریحني منهما فلست بداخل
على احد من اخلي حتى تریحيني منهما) واته (بزانه ئاسوده م ناکه ییت له ده ست ئه و
دوو دیناره، چونکه ناچمه مالی هیچ کام له ژن و مالم تا ئاسوده م ده که ییت له ده ست
ئه و دوو دیناره) که س نه هات بۆ لامان و پیغه مبه ر (ﷺ) له مزگه وتدا مایه وه تا
پۆژبوویه وه، پۆژی دووهمیش له مزگه وتدا مایه وه تا کوټایی پۆژ ئه و کات دوو سوار
هاتن، بردنم و کراس و خواردنم بۆ کپین تا پیغه مبه ر (ﷺ) نویژی کرد و فهرمووی (ما فعل
الذي قبلک؟) وتم: خوا ئاسوده ی کردیت لی، ئه و کات الله اکبری کرد و سوپاسی خوای
گه وره ی کرد له ترسی ئه وهی نه وه که مه رگ بیته پی و ئه وپاره ی لامابیټ، پاشان شوینی
که وتم تا چو بۆ لای ژنه کانی و سه لامی له یه که به یه کیان کرد تا کاتی چوونه وه مال و
خه وی هات، ئه مه وه لامی ئه و پرسیاره بوو که لیټ کردم.^{۲، ۱}

۱ - ضعیف.

۲ - له البداية والنهاية ج ۶ ص ۵۵ دا واهاتوو، ته به رانی له عه بدوللآوه به و جوړه میناویه تی، له کنز العمال ج ۴
ص ۳۹ دا واهاتوو.

دابه شىكرىدەن ۋە چۈنىتتى دابه شىكرىدەن سامان

لەلەيەن پىغەمبەر ھەۋە (ﷺ)

تەبەرانى لە ئوم سەلەمەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: مەن بىزىم زىياترىن سامانىك خرايە بەردەم پىغەمبەر (ﷺ) تا ئەۋ پۇژەي خوا بردىەۋە، ئەۋەبۇۋ لە تارىكى شەۋدا تورەكەيەكى بۇ ھىنرا ھەشت سەد درەم ۋە نامەيەكى تىدابوۋ، ئەۋىش ناردى بۇ مەن ۋە ئوكتات شەۋبۇۋ، پاشان دۋاى درەنگەشەۋ گەپرايەۋە لە ژوورەكەۋ لە شۈيىنى نۆيژەكەيدا كە بۇ ئەۋ ۋە خۇم ئامادەكردبۇۋ ۋە نۆيژى كەرد، چاۋەپى بووم ۋەۋىش نۆيژەكەي درىژكردەۋە، دۋاى چۈۋىيە دەرەۋە ئىنجا گەپرايەۋە، بەۋ جۇرە تا بانگى بەيانى درا، نۆيژى كەرد ۋە دۋاتر گەپرايەۋە ۋە فەرمۇۋى (اين تلىك الخريطة التي فتنني البارحة؟) (ئەۋ خەرىتەي شەۋ مەننى توۋشى فىتنە كەرد كۋا؟) بانگى كەرد تا بىھىنن ۋە دابه شىكرىدەن، ۋەم: ئەۋ پىغەمبەرى خوا شتىكت كەرد كە پىشتىرات نەدەكەرد، فەرمۇۋى (كنت اصلي فاوتي بها فانصرف حتى انظر اليها ثم ارجع فاصلي) ۋە (مەن نۆيژم دەكەرد ھىنرا، ھاتم ۋە سەيرىم دەكەرد ۋە دۋاتر گەپرايەۋە نۆيژم دەكەرد) ۱.

حاكم ج ۳ ص ۳۲۹ لە ھەمىدى كۆپى ھىلال لە ئەبى بوردە لە ئەبى موسا ئەشەرىيەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئەلانى كۆپى ھەزەمى لە بەھرەيەۋە ھەشتا ھەزارى نارد بۇ پىغەمبەر (ﷺ)، نە پىشتىرو نە دۋاترىش ھىندە سامان نە ھاتبۇۋ بۇ پىغەمبەر (ﷺ)، فەرمانى كەرد لە سەر ھەسرىك بلاۋكرايەۋە ۋە بانگ دراۋ پىغەمبەر (ﷺ) ھات ۋە بە پىۋە سەيرى سامانەكەي دەكەرد ۋە ھاتن ۋەۋىش پىۋە دەبەخشىن، ئەۋ پۇژ پۇژى بەدر بىرى ئازادكردنى خۇم ۋە غىفلىشەم بەخشى ۋە ئەۋ

۱ - صحيح.

۲ - ھەيسەمى ج ۱۰ ص ۳۲۵ دەلىت: تەبەرانى بە چەند سەنەدىك گىراۋىيەتيەۋە ۋە ھەندىك لە سەنەدەكان سەھىحن.

پاره‌ی نه‌بوو، ده‌ی له‌و پاره به‌شم بدن پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فهرمووی (خ‌ذ) واته (به) نه‌ویش کردی به کراسی‌کدا که زی‌ری له‌سهر بوو چوو و نه‌یتوانی، سه‌ری به‌زکرده‌وه بو‌لای پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) و وتی: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا بیده به کو‌لما، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) زهرده‌خه‌نه‌یه‌کی کردو فهرمووی (اما اجد ما وعد الله فقد انجزني ولا ادري الاخرى) (یه‌کی له‌و شتانه‌ی خوا به‌لینی ئیدا بووم بۆی هینامه‌دی ئه‌و‌ی دیکه‌شیان نازانم) (قل لمن في ايديكم من الاسرى ان يعلم الله في قلوبهم خيرا يؤتكم خيرا مما اخذتم كنكم و يغفر لكم) ئه‌مه باشتربوو له‌وه‌ی له‌ منی وه‌رگرت و نازانم به‌ لی‌بورده‌نه‌که‌ش چی ده‌کات.

ئه‌بویه‌کر سامان دابه‌ش ده‌کات و یه‌کسانیشی تیدا به‌کار دیت

ئین س‌ه‌د له‌ سه‌ه‌لی کو‌ری ئه‌بی ه‌ه‌سمو ج‌گه له‌ویشه‌وه هیناویه‌تی ئه‌بویه‌کر (ﷺ) له‌ به‌رزایی مه‌دینه (السنح) م‌ال‌یکی دیاری ه‌ه‌بوو و که‌س پاسه‌وانی نه‌ده‌کرد، پ‌یی و‌ترا: ئه‌ی خه‌لیفه‌ی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) ئایا له‌سهر به‌یتولمال که‌سی‌ک دانا‌نی‌یت بو‌ پاسه‌وانی؟ وتی: ترسی له‌سهر نیه، و‌تم: بو‌چی؟ وتی: ق‌ف‌لی له‌سهره، چی تیدا بوایه ده‌یبه‌خشی و ه‌یچی تیدا نه‌ده‌ه‌یشه‌وه، کاتی‌ک ئه‌بویه‌کر له‌ مه‌دینه شوینی گو‌ری به‌یتولمالی له‌ویدا دانا که‌ تیایدا بوو، له‌ شوینه ه‌وزو خ‌ی‌له‌کانیان و له‌ جو‌ه‌ینه‌وه بر‌یکی ز‌وری سامانی بو‌ ه‌ات‌بوو، له‌ سه‌رده‌می خ‌ی‌لافه‌تی ئه‌بویه‌کر دانی ئه‌بوسه‌لیم کرایه‌وه و سه‌ده‌قه‌ی بو‌ ده‌نارد و ده‌خرایه به‌یتولماله‌وه، ئه‌بویه‌کر به‌سه‌ر که‌س که‌س و ده‌سته ده‌سته‌دا دابه‌شی ده‌کرد و ه‌هر سه‌د که‌سی‌ک ئه‌وه‌نده‌و

١- حاکم ده‌لیت: ئه‌م فهرمووده له‌سهر مه‌رجی موس‌لیم سه‌حیحه و بو‌خاری و موس‌لیم نه‌یان‌ه‌یناوه، زه‌ه‌ه‌بی ده‌لی له‌سهر مه‌رجی موس‌لیم سه‌حیحه، ئین س‌ه‌د ج ٤ ص ٩ له‌ ه‌میدی کو‌ری ه‌یلاله‌وه به‌ر جو‌ره به‌ر واتیه هیناویه‌تی و باسی ئه‌بویه‌کرده‌و ئه‌بوموسای نه‌رکردوه.

نه و نه دهی بېرته کت، له دابه شکر دندا يه کسانى ده گرتې بهر، له نيوان کويله و نازاد و ژن و پياو و گوره و بچوکدا، و شتر و نه سپ و چه کى ده کړى و له پيښاو خوادا دهيدا به خه لکان، ساليکيان برى بهرگى که له لاديوه هينا بوونى له زستاندا دابه شى کردن به سهر بيوه ژنانى خه لکى مه دينه دا، کاتيک نه بوبه کر مردو به خاک سپيږدرا عومهرى کورى خه تتاب سپارده کاني بانگ کرد و بردنى بو مالى نه بوبه کرو عه بدولړه حمانى کورى عه وف و عوسمانى کورى عه ففانيشى له گهل بوو، چوونه ناو به يتولمال و هيچ دينارو دره ميکيان تيډابه دى نه کرد و شوينى پاره يان به ديکرد ته واو ببوو، تيايدا دره ميکيان بينى به وه سوزيان جولاً بو نه بوبه کر، له مه دينه له سهرده مى پيغه مبهردا (عليه السلام) پيوهرىک هه بوو که چى سامان لاي نه بوبه کر هه بوو ده پيورا، پرسيارى ليکرا نه و سامانه ي هينرا بو نه بوبه کر چه ند بوو؟ وتى: دوو سده هزار^۱.

نه حمده له (الزهد) له ئيسما عيلى کورى موحه ممه ده وه هينا ويه تى نه بوبه کر (عليه السلام) برىک سامانى دابه شکر دو له نيوان خه لکيدا يه کسانى کرد. عومهر پيى وت: نهى خه ليفه ي پيغه مبهردا (عليه السلام) يه کسانى له نيوان هاو هالانى به درو خه لکى ديکه دا ده که يت؟ نه بوبه کر وتى: دنيا گه ياندنه و چاگرتينيشى ناو نه ده که يه تى، فزل و زيا دهى له پاداشتياندا يه، نه بو عوبه يده يش له ئيبين حه بيب و جگه له ويشه وه هينا ويه تى نه بوبه کر قسه ي له گهل کرا له سهر نه وهى له دابه شکر دندا هه ندى که س جيا بکاته وه، نه ويش وتى: فزليان لاي خوايه نه م بژيو يه يه کسانى تيډا با شتره^۲.

به يهه قى ۳۴۸ له نه سله مه وه هينا ويه تى ده ليت: نه بوبه کر بوو به خه ليفه و به يه کسانى له نيوان خه لکدا دابه شکارى ده کرد، به نه بوبه کر وترا: نهى خه ليفه ي پيغه مبهردى خوا به لکو فزلى پشتيوانان و کوچه ران زياتر بکه يت. وتى: نه وهى

۱ - صحيح.

۲ - له كنز العمال ج ۳ ص ۱۳۱ دا واهاتوه.

۳ - له كنز العمال ج ۲ ص ۳۰۶ دا واهاتوه.

ہے یا نبو و لیان کرد رایہ وہ، ہم ژبانہ پیشہنگی تیایدا باشترہ لہ جیاکاری. عومہر لہ عہ بدوللای مہولای غہ فرہوہ ہیئاویہ تی دلّیت: ئہ بوبہ کر کہ و تہ دابہ شکاری و یہ کہم دابہ شکاریشی ئہ وہ بوو عومہری کوری خہ تتاب پیی و ت: فہ زلی کؤچہ رانی یہ کہم و پیشینان پیش بخہ. و تی: پیشینہ یان لی کرد راوہ، بویہ بہ یہ کسانی دابہ شکاری کرد.

بہ یہ قی و ئین ئہ بی شہیبہ و بہ زار و حہ سہ نی کوری سوفیان لہ عومہری مہولای غہ فرہوہ ہیئاویہ تی دلّیت: کاتیک پیغہ مہر (علیہ السلام) کؤچی دواپی کرد لہ بہ حرہ نہ وہ سامانیک ہات، ئہ بوبہ کر (علیہ السلام) و تی: کی شتیکی یان پیویستہ کی لای پیغہ مہر (علیہ السلام) ہہ بوو با ہستیت و ہریگریتہ وہ، جابر (علیہ السلام) ہہ ستا و تی: پیغہ مہری خوا فرمووی (ان جائنی مال من البحرین لاعطینک ہذا و ہذا) واتہ (ئہ گہر لہ بہ حرہ نہ وہ سامانیکم بو ہات دلّیابہ ئوہ نہ وہ و ئوہ نہ دہت پی دہ بہ خشم) سی جار ئامارہی بہ دہستی کرد، ئہ بوبہ کر پیی و ت ہہ ستہ و بہ دہستہ کانی خوت ہہ لیبگرہ ئویش وایکرد و پینج سہد درہم دہرچوو، و تی: ہہ زاری پی بدن. لہ نیوان خہ لکدا بہ دہ درہم دہ درہم دابہ شیکرد و تی: ئہ مہ ئو بہ لیئانہن پیغہ مہر (علیہ السلام) بہ خہ لکی دان. تا ئوہی سالی دواتر ہات پارہیہ کی زیاتر لہ وہی بو ہات بہ بیست درہم بیست درہم دابہ شکی کرد و زیادہیہ کی لی مایہ وہ پینج درہم پینج درہم دابہ شیکرد بہ سہر خزمہ تکارہ کاند او و تی: ئیوہ کؤمہ لی خزمہ تکار تان ہن خزمہ تتان دہ کەن و چارہ سہری کارتان دہ کەن ئیمہش کہ میکمان بریہ وہ بویان، و تیان: بوچی فہ زلی کؤچہ ران و پشتیوانان نادہیت بہ سہر خہ لکدا لہ بہر ئوہی پیشتر موسلمان بوون و لای پیغہ مہر (علیہ السلام) پلہ و پایہ یان بہر زبوو، و تی: پاداشتی ئہ وانہ لای خوایہ، ہم ژبانہ یہ کسانی و پیشہنگی تیایدا لہ جیاکاری باشترہ، بہو شیوہیہ ہہ نگاوی نا - فرموودہ کہی ہیئاوہ، و ہک دواتر دہ یہنن - پیشتر دادپہر وہی عہ لی و یہ کسانی لہ دابہ شکردنیدامان باسکرد کہ عہ لی چی بہو ژنہ عہرہ بیہ و ت کہ و ہک مہولاکہی پییدا و تی: من سہیری کتیبی خوام کرد نہ مدی فہ زلی کوری ئیسماعیل بدات بہ سہر کوری ئیسا قدا (علیہما السلام).

(دابەشکاری عومەری فاروق و فەزڵدانی بە پێشینەو خاوەن نەسەبەکان)

ئێبەن ئەبى شەیبە و بەزارو بەیھەقى لە عومەرى مەولای غەفرەو هیناویەتی -
فەرموودەکە دینیت وەك پێشتر هینامان - تیايدا هاتوو: کاتیک ئەبوبەکر (سەرئالانرهلوی)
مرد عومەر هاتە شوینی و خوای گەورە فتوحاتیکی زۆری پێ بەخشی و سامانی
زیاتری بۆ هات، وتی: ئەبوبەکر سەبارەت بەم سامانە پرایەکی هەبوو و منیش
پرایەکی دیکەم هەیە، ئەو کەسەى دژ بە پیغەمبەر (سەرئالانرهلوی) شەپى دەکرد لەگەڵ ئەو
کەسەى لەگەڵ پیغەمبەر (سەرئالانرهلوی) بوو و شەپى دەکرد وەك یەکیان نابینم، بۆیە
کوچەران و پشتیوانانی پێشخست و بۆ بەشداربوانی بەدر پینج هەزاری دانا،
ئەوانەى پێش بەدریەکان موسلمان ببوون بۆ هەركامیان چوار هەزاری دانا، بۆ
خیزانەکانی پیغەمبەر (سەرئالانرهلوی) دوانزە هەزاری دانا جگە لە صفیە و جەویرە کە بۆ
هەركامیان شەش هەزاری بریەو، ئەوانیش ئامادە نەبوون وەرى بگرن، عومەر
وتی: لەبەر کوچکردنیان ئەوهم بۆ برینەو ئەوانیش وتیان: لەبەر کوچ بووت
نەبرینەتەو بەلکو لەبەر پلە و پایەیان لای پیغەمبەر (سەرئالانرهلوی)، ئیمەش پلە و پایەمان
وەك ئەوان بوو، ئەویش تیگەیشت و یەكسانی كردنەو، بۆ عەباسی كۆری
عەبدولموتەلیب دوانزە هەزاری بریەو لەبەر نزیکى لە پیغەمبەر (سەرئالانرهلوی)، بۆ
ئوسامەى كۆری زەید چوار هەزاری بریەو، بۆ حەسەن و حوسەین (سەرئالانرهلوی) پینج
هەزاری دانا و وەك باوکیان حسابی بۆ كردن لەبەر نزیکیان لە پیغەمبەر (سەرئالانرهلوی)، بۆ
عەبدوللای كۆری عومەر سێ هەزاری دانا، وتی: بابە گیان بۆ ئوسامەى كۆری زەید
ئەوئەندە و بۆ منیش سێ هەزار داناو، باوکی فەزلیكى زیادەى نەبوو کە تۆ
نەتبیئت و خویشی فەزلیكى نیه کە من نەمبوویت، وتی: باوکی ئەو لە باوکی تۆ
لای پیغەمبەر (سەرئالانرهلوی) خوشەویستتر بوو، خویشی لای پیغەمبەر (سەرئالانرهلوی) خوشەویست
بوو، بۆ كۆرانی كوچەران ئەوانەى بەشدارى بەدر بوون دوو هەزار دوو هەزار بریەو.

عومهری کوپی نه بوسه له مه دای به لایدا وتی: ههزاری بۆ زیاد بکه ن یان وتی: ههزاری بۆ زیاد بکه نهی غولام، موحه ممه دی کوپی عه بدوللا وتی: له بهرچی له ئییه زیاتری پی ددهیت؟ فه زلی باوکی له فه زلی باوکمان زیاتر نه بوو، وتی: له بهر نه بوسه له مه دووه زارم بۆ بریه وه و له بهر ئوم سه له مه ش هه زارم بۆ دانا نه گهر تو وهك ئوم سه له مه ت هه یه با هه زارت بۆ زیاد بکه م، بۆ عوسمانی کوپی عه بدوللا کوپی عوسمان واته برازای ته لحه ی کوپی عه بدوللا (ع) - واته عوسمانی کوپی عه بدوللا - هه شت سه دی بریه وه، بۆ نه زری کوپی نه نه س هه زار دره م ته لحه پیی وت: ئیین عوسمان وهك نه و هات بۆ لات نه وه نده ت بۆ بریه وه، من له پوژی ئو حود گه یشتیم به باوکی نه مه و له سه ر پیغه مبه ر (ع) پرسیار لی کردم وتم: وابزانم کوژراوه. نه ویش شمشیره که ی هه لگرت و خو ی یه کلا کرده وه و وتی: نه گهر پیغه مبه ر (ع) کوژرایت نه و! خوا زیندو وه و نامریت، جهنگا تا کوژرا، به لام نه و مه ری ده له وه پاند، ئیستا ده تانه ویت به یه کسان دایا نبینیم، عومه ر هه موو ته مه نی به و جوژه کاری ده کرد - فه رمووده که دینیت وهك دواتر بریکی دیکه ی دینین -^۱

به یه هقی ج ۶ ص ۳۵۰ له نه نه سی کوپی مالیک و ئیین موسه یبه وه هی ناویه تی عومه ری کوپی خه تتاب پینج هه زاری بۆ کوچه ران و چوار هه زاری بۆ پشتیوانان نووسی، بۆ نه وانیش به شداری به در نه بوون له کوپانی کوچه ران چوار هه زاری دانا، له وانه عومه ری کوپی نه بوسه له مه ی کوپی عه بدوللا ی مه خزومی و ئوسامه ی کوپی زهید و موحه ممه دی کوپی عه بدوللا ی جه حشی نه سه دی و عه بدوللا ی کوپی عومه ر (رضی الله عنهم) بوون، عه بدولره حمانی کوپی عه وف وتی: ئیین عومه ر له وانه نیه، نه و و نه و؟! ئیین عومه ر وتی: نه گهر ما فیکم هه یه بمده ری نه گهر نا مه مده ری. عومه ر به ئیین عه وف وت: به خوا من و تو هه ردوو کمان پینج هه زارمان نابیت.^۲

۱- ده قه که هی به زاره وهك له المجمع ج ۶ ص ۴ دا واهاتوه، ده لیت: له سه نه ده که دا نه بومه عشه رنه هه یه که لاوازه و به فه رمووده ی نه و داده نریت.

۲- ئیین نه بی شه یبه به و جوژه هی ناویه تی، له کنز العمال ج ۲ ص ۳۱۵ دا واهاتوه.

ئىين عەساكىر لە زەيدى كوپى ئەسلەمەۋە ھىناۋىيەتى عومەرى كوپى خەتتاب كاتىك موۋچەى بۇ خەلك بېرەۋە بۇ عەبدوللاى كوپى حەنزەلە دوو ھەزار درھەمى دانا، تەلحە برازاىەكى خۇى ھىناۋ وەك ئەۋى بۇ نەبىرەۋە، وتى: ئەى ئەمىرى باۋەرداران ئەۋ پشتىۋانىيەت پىش برازاكەم خست؟ وتى: بەلى چونكە من باوكيم بىنى لە پۇژى ئوحد شمشىرەكەى خستبۋىيە كار وەك پەناۋ خۇ وىكردى وىتر.^۱ ئەحمەد لە ناشرەى كوپى سىمى يەزەنىيەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: لە پۇژى (جالبە) گويم لە عومەرى كوپى خەتتاب بوو كە وتارى بۇ خەلك دەخوئىندەۋە دەيوت: خۋاى گەۋرە منى بە خەنزەدارى ئەم سامانەۋ دابەشكەرى داناۋە، وتى خۋاى گەۋرە دابەشى دەكات و من لە كەسوكارى پىغەمبەرەۋە (ﷺ) دەست پىدەكەم دواتر لە شەرەفمەندترىنيانەۋە بۇ ژنانى پىغەمبەر (ﷺ) دە ھەزارى بېرەۋە جگە لە جوەيرە و صفىيە و مەيمونە، عائىشە (رضى الله عنها) وتى: پىغەمبەر (ﷺ) دادپەرۋەرى لە نىۋانماندا دەكرد، عومەرىش واىكرد دواتر وتى: من لە ھاۋەلاندا بە كۆچەرانى يەكەم دەست پىدەكەم - چونكە بە ستم و دوژمنايەتى لە مالمەن دەركران - پاشان شەرەفمەندترىنيان بۇ ئەھلى بەدر پىنج ھەزارو بۇ پشتىۋانانى بەشداربوۋى بەدر چۋار ھەزارو بۇ بەشدارانى ئوحدىش ھەزارى بېرەۋە، كى زووتر كۆچى كرىبىت لە پىشتر پىى دەبەخشىرىت، كى ھىۋاشى لە كۆچدا نواندىبىت ھىۋاشى لە بەخشىنىدا دەكرىت، كەس جگە لە بارى كۆلى خۇى سەركۆنەى كەس نەكات. من پۇژىستان بۇ دىنمەۋە لە لابرىدى خالىدى كوپى ۋەلىد (ﷺ) من فەرمانم پىكرد تا ئەۋ پارەۋ سامانە لەسەر لاۋازانى كۆچەرەن دابىنى كەچى دای بە تواناۋ خانەدان و قەسە پۇشستۋەكان، بۇيە لامبردو ئەبوعوبەيىدەم دانا، ئەبوعەمەرى كوپى حەفص (ﷺ) وتى: سۈيىد بەخۋا: ئەى عومەرى كوپى خەتتاب جىى پۇژى نىت تۋ كاربەدەستىكت لابرد كە پىغەمبەر (ﷺ) دىناۋو، شمشىرىكت خستە كالان كە

۱ - لە كىز العمال ج ۲ ص ۳۱۹ دا ۋاھاتۋە.

پیغمبر (ﷺ) هه لیکیشابوو، ئالایهکت دانا که پیغمبر (ﷺ) هه لیکردبوو،
حه سودیت به ئاموزاکه م برد عومهری کوپی خهتتاب وتی: تو زور نزیکی، ته مهنت
که مه، ده مارگیریت بو ئاموزاکه ته هیه.^۱

عومهری کوپی خهتتاب (ﷺ) دیوانی مووچه و به خشین (العطایا) داده نیت

ئین سهد ج ۳ ص ۲۱۶ و بهیهقی ج ۶ ص ۳۵۰ له نه بی هوریره وه هیئاویه ده
ده لیت: له لای نه بوموسای نه شعهریه وه (ﷺ) چووم بو لای عومهری کوپی
خهتتاب (ﷺ) و هشت سهد هزار درههم بو برد، پیی وتم: چیت هیئاوه؟ وتم:
هشت سهد هزار درههم هیئاوه، وتی: هاوار بو چوون عومهری کوپی خهتتاب
بنویت و خه لکی شتیکیان بو هاتوو که له وکاته وهی ئیسلام هاتوو تا ئیستا شتی
وایان بو نه هاتوو، نه گهر عومهر بکهوی چی له کاتیکدا نه پارهی لایه له شوینی
خویدا دایه نیت قوربه سهر ده بیت، که نویژی به یانی کرد دهسته یه که له هاوولانی
پیغمبر (ﷺ) هاتن بو لای، پیی وتن: شهو شتی که بو خه لک هاتوو که له و
کاته وهی ئیسلام هاتوو شتی وایان بو نه هاتوو، من رایه کم هیه و ئیوهش راویژم
پیی ببه خشن، پیی باشه پیوانه و بهش بو خه لک دابنیم، وتیان: نهی نه میری
باوهرداران وامه که، خه لکی دینه ناو ئیسلام و سامان زیاد دهکات به لام به نوسین
بیانده ری، هه که خه لک زور و سامانیش زور بوو به و جوهر دهیانده ییتی، وتی:
راویژم پیی بدن سهره تا له کامیانه وه دهست پیبکه م؟ وتیان: له تووه نهی نه میری

۱ - صحیح.

۲ - هیهسه می ج ۶ ص ۳ ده لیت: نه حمده هیئاویه تی و که سهکانی سه نه ده که ی جی متمانه ن
بهیه قیش ج ۶ ص ۳۴۹ له ناشرهی کوپی سمی یه زه نیه وه به و جوهر هیئاویه تی، به لام باسی
پوزشی لابرندی خالید و دواتری نه هیئاوه.

باوھرداران تو بەرپرسی ئەو کارەیت، ھەیانبوو دەیوت ئەمیری باوھرداران چاکتر دەزانیت، وتی: نا، بەلکو لە پیغەمبەرەوھ (ﷺ) دەست پێدەکەم، پاشان نزیک لەو بەو جوړە، بەو جوړە دیوانی دانا، لەبەنی ھاشم و مۆتەلیبەوھ دەستی پیکرد و بە ھەموویانی بەخشی، دواتر بەنی عەبدشەمس و دواتر بەنی نەوفەلی کوپی عەبدمەناف، بۆیە بە بەنی عەبدشەمس دەستی پیکرد چونکە لە دایکەوھ برای ھاشم بوو.

ئەین سەعد ج ۳ ص ۲۱۲ و تەبەری ج ۵ ص ۲۲ لە ڕیگەیی خۆیەوھ لە جوبەیری کوپی حوھیرسەوھ ھیناویەتی عومەری کوپی خەتتاب (ﷺ) لە دانانی دیواندا راویژی بە موسلمانان کرد، عەلی کوپی ئەبوتالیب (ﷺ) پێی وت: ھەموو سالیك چیت لا کوپوویەوھ ھەمووی دابەش بکە و ھیچی لی مەھیڵەرەوھ، عوسمانی کوپی عەففان وتی: پارەیکەکی زۆر دەبینم کە تەواو بەشی خەلک دەکات، ئەگەر نەژمێردرین تا بزانییت کی وەری گرتووە و کی وەری نەگرتووە لە ترسی ئەوھ ی پارەکە وابلۆ نەبیئتەوھ، وەلیدی کوپی ھیشامی کوپی موغیرە وتی: ئەی ئەمیری باوھرداران چوومە شام و سەیرم کرد پادشاکیان دیوانیکیان دانابوو و دیوانی سەربازانیان ھەبوو، تۆش وابکە. ئەویش پارەکی ئەوی وەرگرت، عقیلی کوپی ئەبوتالیب و مەخزەمەیی کوپی نەوفەل و جوبەیری کوپی مەتەمیش (ﷺ) ھەمان ڕیان ھەبوو - ئەمانە لە وەچەزان نەسەبدارانی قورەیش بوون - عومەر وتی: ھەرکەس و بەپێی پلە و پایەیی ناوی بنووسن، ئەوانیش لە بەنی ھاشم و دواتر ئەبوبەکر و ھۆزەکەیی و دواتر عومەر و ھۆزەکەیی لەسەر خیلافەت دەستیانیپیکرد، کاتیك عومەر سەیری کرد وتی: بە خوا گومانم وابوو واییت بەلام لە نزیکیی لە پیغەمبەرەوھ (ﷺ) دەست پێ بکەن تا عومەر دەخەنە ئەو شوینەیی کە خوا دەیەویت.

ئەین سەعد ج ۳ ص ۲۱۲ و تەبەری لە ڕیگەیی خۆیەوھ ج ۵ ص ۲۳ لە فەرموودەکەیی ئەسلەمەوھ ھیناویەتی دەلیت: بەنوعەدی ھاتن بۆ لای عومەر و

وتيان: تۆلە خەلىفەنى پىغەمبەرى خاۋىت يان خەلىفەنى ئەبۇبەكرۇ ئەبۇبەكرىش خەلىفەنى پىغەمبەرى خاۋىيە، وتيان: ئاۋا، دەى خۆت لەو شۆيىنە دابىنى كە ئەو خەلگە دايا نناۋىت، وتى: بەخ بەخ بەنى عەدى، دەتانەۋىت لەسەر پىشتم بخۆن تا چاكەكانم بدم بە ئىۋە، بەخا تا سەرەتان دىت ئەگەر چى نووسىنىش لەسەرتان بنوسرى - واتە لە كۆتايى ھەمواندا بنوسرىن - من دوو ھاۋرىم ھەبوو كە پىيان برى، ئەگەر لىيان لادەم لىم لادەدرىت، سوپىند بەخا لە دىنا نەگەشىتىنە فەزىل و ئەو پاداشتنەى لە پۆزى دوايى لەخا دەمانەۋىت لە موخەمەدەۋە (ﷺ) دەيىپىن، ئەو لە ھەموۋان شەرەفمەندترە ھۆزەكەشى لەناۋ عەرەبدا شەرەفمەندترىنە بەو جۆرە تا دەپرات، عەرەب بەھۆى پىغەمبەرەۋە شەرەفمەندىۋون، ئەگەر ھەندىكمان بە باۋباپىرانىكى زۆرۈ ئەۋەى لە نىۋانماندايە پىيى بگەين تا دەگەينە ۋەچەۋ نەسەبى دواتر تا ئادەم لىيى جىبابىنەۋە تەنھا لە چەند باپىرىكى كەمەۋە نەبىت، لەگەل ئەمەشدا سوپىند بەخا ئەگەر عەجەمەكان كارىكەن و ئىمەش بىكارىين ئەۋان لە ئىمە لە موخەمەد نىزىكتىن لە پۆزى دوايىدا، ئىتر با كەس نەپوانىتە نىزىكى و بە ۋىستى خوا كارىكات، چونكە ھەركەس كەموكورتى لە كارىدا ھەبىت ۋەچەۋنەسەبى پىشى ناخات.

(گہرانہ وہی عومہر (ﷺ) بو پای نہ بوبہ کرو علی (رضی اللہ عنہما) لہ دابہ شکر دندا)

بہ زار لہ عومہری کوپی عہ بدوللای مہ ولای غہ فرہوہ ہی ناویہ تی دلّیت: لہ بہ حرہینہ وہ سامانیک ہات بو نہ بوبہ کر - ئینجا وک پیشتر ہی نامان بہ دورو دریژی فرمودہ کہ دینیت - تیایدا ہاتوہ: پوژی ہینی - عومہر - ہاتہ دہرہ و سوپاس و ستایشی پەرہردگاری کرد و تی: قسہیہ کتان بیستوہ دلّیت نہ گہر عومہر - یان نہ گہر نہ میری باوہرداران - بمردایہ فلان کہ سمان دادہ ناو بہ یعہ تمان پیڈہ دا، دانانی نہ بوبہ کر کتوپربوو، بہ لی، سویند بہ خوا کتوپربوو، ئیمہ نمونہ ی وک نہ بوبہ کرمان لہ کوئی بوو تا گہردنی بو کہ چ بکریّت وک چوّن بو نہ بوبہ کر گہردنمان کہ چ کرد. نہ بوبہ کر پای دابہ شکردنی یہ کسانی ہہ بوو، من پای جیا کردنہ وہو پلہ بہ ندیم ہہ بوو، نہ گہر بو نہم سائی دواتر بژیم دہ گہریمہ وہ بو را کہ ی نہ بوبہ کر، را کہ ی نہو لہ را کہ ی من با شتر بوو، - ئینجا فرمودہ کہ دینیت^۱.

(عومہر (ﷺ) سامان دہ بہ خشیت)

ئیین سہ عد ج ۴ ص ۲۰ لہ حہ سہ نہ وہ ہی ناویہ تی دلّیت: لہ بہ یتولمالی عومہر دا پاش دابہ شکردنی بہ سہر خہ لکدا شتیّک مایہ وہ، عہ بباس بہ عومہزو خہ لکی وت: پیّتان چوّنہ نہ گہر مامی موسا (علیہ السلام) لہ ناوتاندا بواہہ پریژتان دہ گرت؟ وتیان: بہ لی، دہی من لہو لہ پیشترم، من مامی پیغہ مہرہ کہ تانم، عومہر خہ لکی نواندا نہوانیش نہو زیادہ یان پیڈا کہ ما بوویہ وہ.

^۱ - ضعیف.

^۲ - ہیسہ می ج ۶ ص ۶ دلّیت: لہ سہ نہ دہ کہ دا نہ بومہ عشر نہ جیح ہییہ کہ لاوازہ کار بہ فرمودہ ی دہ کرت.

ئەبویە علا لە عائیشەو (رضی اللہ عنہا) هیئایەتی چەکمەجەیه کات بۆ
 عومەری کوپی خەتتاب (رضی اللہ عنہ) ئەویش سەیری هاوولانی کرد تا بزانیئت بە کۆی
 بدەن، وتی: مۆلەت دەدەن بینێرم بۆ عائیشە لەبەر ئەوەی پیغەمبەر (صلی اللہ علیہ وسلم) ئەوی
 خۆش دەوێست؟ وتیان: باشە، ئەویش بردی بۆ عائیشە، ئەویش کردیەو و ترا ئەمە
 عومەری کوپی خەتتاب بۆی ناردوویت. وتی: دواي پیغەمبەر (صلی اللہ علیہ وسلم) چی
 پرویکردووەتە عومەر؟ خوايە قبوڵیم بۆ بەخششی مەهیڵەرەو.^۱

ئێین سەعد لە ئەنەسی کوپی مالیکەو (رضی اللہ عنہ) هیئایەتی دەلیت: ئەبۆبەکر (رضی اللہ عنہ)
 لەسەر سەدەقە داینام، منیش چووم و ئەبۆبەکر مرد، عومەر وتی: ئەی ئەنەس
 هیچت بۆ هیئایین؟ وتم: بەلێ، وتی: ئەوەت بۆ هیئایین - ئازەل - و سامان بۆ تۆ.
 وتم: لەو زیاترە، وتی: ئەگەر ئەوەش بۆ تۆ بیئت، پارەکە چوار هەزار بوو، من لە
 خەلکی مەدینە دەولەمەندترین بووم.^۲

ئەبونەعیم لە الحلیة ج ۳ ص ۳۵۵ لە عەبدوللای کوپی عوبەدی کوپی
 عومەیرەو هیئایەتی دەلیت: کاتیک خەلک لەبەردەم عومەردا پشکی خۆیان برد
 سەری بەرز کردەو و سەیری کابرایەکی کرد پیکرانیک بە پووخسارییەو بوو،
 پرسایاری لیکرد و ئەویش پێ و ت لە غەزایە کدا وای لیها توو، وتی: هەزاری بۆ
 بژمێرن، هەزار درهەمی دا بە کابرا، پاشان ماوێهە و ستاو پارەکە کە نار خست،
 ئێنجا وتی: هەزاری بۆ بژمێرن، هەزاری تری دا بە کابرا، چوار جار ئەوەی کرد،
 کابرا لە زۆری ئەوەی پێی بەخشرا شەرمی کرد و دەرچوو، وتی: پرسایاری لیکرا
 پێی و ترا ئێمە بینیمان کابرا لە زۆری بەخشینە کە شەرمی دەکرد و دەرچوو،
 عومەر وتی: سویند بە خوا ئەگەر بمایەتەو هەتا درهەمی بەمە هەر پێمەدا،
 کەسیک لە پێناو خوادا لێی بدریئت پووخسار سپیە.

۱ - هەیسەمی ج ۶ ص ۶ دەلیت: کەسەکانی سەنەدەکە سەحیحین.

۲ - لە کنز العمال ج ۳ ص ۱۴۸ دا واهاتوو.

(عەلی کۆری ئەبو تالیب (ﷺ) سامان دابەش دەکات)

ئەبو عوبەید لە (الاموال) لە عەلی وەهیناویەتی لە سالیکیدا سی جار بەخشینی هەبوو پاشان لە ئەسبەهەنەو پارەیهکی بۆ هات وتی: بەیانی بۆ بەخشینی چوارەم بێن، من خەزنی ناکەم بۆتان، پەتەکانی دابەشکرد و هەندیک وەریان گرت و هەندیکیش وەریان نەگرت.^۱

(عەلی و عومەر (رضی اللہ عنہما) چی لە

بەیتولمالدا یە دابەشی دەکەن)

بەیەقی ج ۶ ص ۳۵۷ لە یەحیای کۆری سەعید لە باوکیەو هیناویەتی دەلیت: عومەری کۆری خەتتاب (ﷺ) بە عەبدوللای کۆری ئەرەمی وت: بەیتولمالی موسلمانان هەموو مانگیك جارێك دابەش بکە، هەموو هەینیەك جارێك دابەشی بکە، دوایی وتی: هەموو پوژیک دابەشی بکە، دەلیت: یەکیك هەستا و وتی: ئەمیری باوەرداران بەلکو ئەوەی لە مال و سامانی موسلمانان ماوه بیهێڵیتەو و بۆ سەختیەك یان دەرچوونیك، عومەر بە کابرای وت: شەیتان لەسەر زمانتە، خۆی گەورە بەلگەکە ی پێ داوم و لە خراپە ی پاراستوومی، پیغەمبەر (ﷺ) چی بۆ ئامادەکرد منیش ئەوەی بۆ ئامادە دەکەم گوێرایەلی خواو پیغەمبەرەکەم.

ئەبونەعیم لە الحلیە ج ۱ ص ۴۵ لە ئیبن عومەر وەهیناویەتی دەلیت: لە عیراقەو پارەیهک هات بۆ عومەر و ئەویش کەوتە دابەشکردنی، کەسیك هەستا و وتی: ئەمیری باوەرداران بەلکو بیهێڵیتەو بۆ کاتی دوژمنایەتیەك کە دوژمن بێت یان سەختیەك کە بێت. عومەر وتی: چیتە خوا بتکوژیت، شەیتان لەسەر زمانت قسەدەکات، خۆی گەورە بەلگە ی ئەوەی پێ داوم، سویند بە خوا ئەمڕۆ لە فەرمانی خوا لاندەم، نا، بەلام پیغەمبەر (ﷺ) چی بۆ ئامادەکردین منیش خۆمی بۆ ئامادە دەکەم.

^۱ - لە کنز العمال ج ۲ ص ۳۲۰ دا واهاتوو.

ئين عه ساڪير له سهله مهى ڪوڙي سه عيده وه هيٺاويه تي ده لئيت: پارهيهك هيٺرا
 بؤ عومهرى ڪوڙي خه تتاب (ﷺ) عه بدولر حمانى ڪوڙي عه وف هه ستاو وتى: ئهى ئه ميرى
 باوه ڀداران بؤچى لهو سامانه له به يتولمال ناهي لئيت وه بؤ ته نگانه يان پوڊاويكى ڪتوپر
 ئه ويش وتى: ئه م قسه ته نها هى شه يتانه، خواى گه وره به لگه ي پيداوم وه له شه ڀرى
 پاراستوومى، ساليك خوا ياخى بم له ترسى شتيكى هاتوو، له خوا ترسييان بؤ
 ئاماده ده كه م، خوا ده فرمويٽ (ومن يتق الله يجعل له مخرجا ويرزقه من حيث لا يحتسب)
 ده بيٽه ئاشوب بؤ ئه وهى دواترم.^۱

ئين سه عد ج ۳ ص ۲۱۵ له حه سه نه وه ده لئيت: عومهر نووسى بؤ حوزه يفه (ﷺ)
 به خشش و پؤزى خه لك بده، ئه ويش بؤى نووسى و امان ڪرد وه و زؤر ڪيشى لى
 ماوه ته وه، عومهر بؤى نووسى ئه وه پشكه يه كه خوا پيداون، ئه وه هى عومهر و بنه مال هى
 عومهر نيه، دابه شى بكه به سه رياندا.

ئه بونه عيم له الحليه ج ۱ ص ۸۱ له على ڪوڙي ره بيعهى والبيه وه هيٺاويه تي ده لئيت:
 ئين نه باج هات ووتى: ئهى ئه ميرى باوه ڀداران به يتولمالى موسلمانان پريووه، ئه ويش
 وتى: الله اڪبر هه ستايه سه ڀري و ده ستي گرت به ئين نه باجه وه تا چوو بؤ لاي
 به يتولمالى موسلمانان ووتى:

هذا جنائي وخياره فيه و كل جان يده الى فيه

ئهى ئين نه باج ئادهى خه لڪى ڪوفهم بؤ ڪؤبكه ره وه له ناو خه لڪدا هاوار ڪراو چى له
 به يتولمالدا بوو هه مووى به خشى و ده يوت: ئهى زه ردو سپى (هه موو شته كان) كه سى تر
 له خسته به رن نه وهك من. بهو جوڙه تا هيچ دينار و درهه ميكي تيڊا نه ما، دواتر فه رمانى
 ڪرد پاك بڪري ته وه و دوو پڪات نويزي تيڊا ڪرد.

له موجهه ميعى تيميه وه ده لئيت: على (ﷺ) گسكى به يتولمالى دهاو تيايدا نويزي
 ده ڪردو ده ڪرده مزگهوت له پيٺاوه ئه وهى له پؤڙي دواييدا شايه تي بؤ بدات.^۲

۱ - له منتخب كنز العمال ج ۴ ص ۳۱۹ دا واهاتووه.

۲ - ئين عه بدولبير له الاستيعاب ج ۳ ص ۴۹ له موجهه ميعى تيميه وه بهو جوڙه هيٺاويه تي.

له موعازى كورى عه لا له باوكيه وه له باپريه وه دهليت: گويم له على كورى
 نه بوتاليب بوو دهوت: له و فهينو به شى هه تانه تنها شووشه يه كم هه يه كه ديهقان
 پيشكه شى كردم دواتر چوو بو به يتولمال و چى تيدابوو دابه شى كرد و دواتر
 دهوت: ههركه س قاپه خورماى هه بيت و پوزانه لى بخوات سهركه وتوو و براوه يه.
 له عهنته روى شه يبانيه وه دهليت: على (ﷺ) له سهرانه و خهراجى خه لكى هه
 خاوهن شوين و پيشه يه كه دهبرد تا له سوژن كارو خاوهن پهت و گوريس هه مان
 شتى وهرنه دهگرت، پاشان له نيو خه لكدا دابه شى دهكرد، له به يتولمالدا چى بوايه
 دابه شى دهكرد به بى نه وهى شه و بيت مهگهر سهرقاليه كى بوايه شه وى به سهردا
 دههات و به يانى دابه شى دهكرد به بى نه وهى دنيا من له خشته مبه و برؤ جگه له من
 له خشته ببه. ئه م شعره ي دهوت:

هذا جنائي و خياره فيه و كل جان يده الى فيه

ئه بو عوبه يده له عهنته روه دهليت پوزيك چووم بو لاي على (ﷺ) قه نهر هات
 بو لاي و وتى: ئه ي ئه ميرى باوهرداران تو كه سيكت هيج ناهي ليته وه و كه سوكارى
 خوشت له و سامانه دا پشكيان هه يه و منيش شتيك بو شار دوو يته ته وه. وتى:
 چيه؟ وتى: ده ي وهره تا بزانيت چيه. برديه مائيكه وه كه بهرگيكي گه وره ي پر
 قاپوقا چاخى زيپريان تيدابوو، كه على نه وهى بينى وتى: دايكت پوله پوت بو
 بكات، ده ته ويئت ناگريكي گه وره به يته ماله وه؟ پاشان ده يپيواو به هه
 شه ره فمه نديك پشكيكي ده داو دهوت:

هذا جنائي و خياره فيه و كل جان يده الى فيه

من له خشته مبه و جگه له من له خشته ببه.

١- له منتخب كنز العمال ج ٥ ص ٥٧ دا واهاتوه، ئه حمه د له (الزهد) و موسه دده دا له
 موجه معيه وه به هه مان شيوه هيناويه تى، له المنتخب ج ٥ ص ٥٧ دا واهاتوه.

(راي عومەر (ﷺ) لەسەر مافى مۇسلمانان لە بەيتولمالدا)

بەيھەقى ج ٦ ص ٣٥١ لە ئەسلىمە ھە ھىناۋىيەتى دەلىت: گويم لە عومەر (ﷺ) بوو دەيوت: بۆ ئەم سامانە كەس كۆيكەنە ھە و بزائن كى شيائويەتى، پاشان پيى وتن: من فرمانم پيى كردوون بۆ ئەم سامانە كەس كۆيكەنە ھە و بزائن كى شيائو، من چەند ئايەتيكى قورئانم خويندە ھە بىستم خوا دەيفەرموو (ما افاء الله على رسوله من اهل القرى فله كل لرسول ولذي القربى واليتامى والمساكين وابن السبيل كي لا يكون دولة بين الاغنياء منكم وما اتاكم الرسول فخذوه وما نهاكم عنه فانتهوا واقتوا الله ان الله شديد العقاب. للفقراء المهاجرين الذين اخرجوا من ديارهم واموالهم يبتغون فضلا من الله ورضوانا وينصرون الله ورسوله اولئك هم الصادقون) سويند بە خوا تەنھا بۆ ئەوانە نىيە (والذين تبوءوا الدار والايمان من بعدهم يحبون من هاجر اليهم ولا يجدون في صدورهم حاجة مما اوتوا ويؤثرون على انفسهم ولو كان بهم خصاصة) سويند بە خوا بۆ ئەوانەش نىيە (والذين جاءوا من بعدهم) سويند بە خوا ھەر مۇسلماننىك لەو سامانەدا پشكى ھەيە پيى دراييت يان پيى نە دراييت تەنانت ئەگەر شوانىكى ناوچەى عەدەنىش بيت، ھەروەھا ج ٦ ص ٣٥٢ لە مالىكى كوپرى ئەوسى كوپرى ھەدسانە ھە لە باسى چىرۆكىكدا ھىناۋىيەتى ئەم ئايەتەى خويندە ھە (انما الصدقات للفقراء والمساكين.... تا كۆتايى ئاسايەكە) وتى: ئەمە بۆ ئەوانە. ئينجا ئەم ئايەتەى خويندە ھە (و علموا انما غنمتم.... تا كۆتايى ئايەتەكە) پاشان وتى ئەو بۆ ئەوانە، ئينجا ئەم ئايەتەى خويندە ھە (ما افاء الله على رسوله.... تا كۆتايى ئايەت)، پاشان ئەمەى خويندە ھە (للفقراء المهاجرين.. تا كۆتايى ئايەتەكە). پاشان وتى: ئەوانە كۆچەران بوون، ئينجا ئەمەى خويندە ھە (والذين تبوءوا الدار.... تا كۆتايى ئايەتەكە) وتى: ئەمە پشتيوانانن. وتى (والذين جاؤا من بعدهم.... تا كۆتايى ئايەتەكە). وتى: ئەمە خەلكى لىي تىبگات ھىچ مۇسلماننىك نە ماو لەم سامانەى ھە تانە تەنانت كۆيلەشتان بەشى

ههیه تیایدا. ئەگەر بژیم - به ویستی خوا - هیچ موسلمانیک نابیت مهگەر ئەوهی مافی خۆی پیبدریت، تەنانەت شوانیک لە (سر) و (حمیر) دەبیت مافی خۆی بگاتە دەست و تیایدا تەویلی عارەق نەکات، ئین جەریر لە مالیکی کۆری ئەوسەوه بەو جۆره هیناویەتی، لە تەفسیری ئین کەسیر ج ٤ ص ٢٤٠ دا واها توه.

(تەلحەى كۆرى عوبەیدوللا (ﷺ) سامان دابەش دەکات)

تەبەرانی بە سەنەدی حەسەن لە تەلحەى کۆرى یەحیا لە دایەگەرەیهوه (سوعدا) رضي الله عنها دەلیت: پۆژیک چووم بۆ لای تەلحە - مەبەستی تەلحەى کۆرى عوبەیدوللایە - سەیرم کرد بارگرانیەکی پیوه دیارە، پیموت چیتە؟ پیدەچیت لەبەر ئیمە ماندوو و هیلاک بیت، وتی: بە راستی تۆ نمونەى ئافرەتى موسلمانیت، بەلام بڕیک سامانم لا کۆبۆتەوه و نازانم چی پی بکەم، وتی: دەى بۆچی پیی بیتاقەت دەبیت ئەو خەلکە بانگ بکە و لە نیوانیاندا دابەشی بکە، وتی: ئەى غولام ئادەى ئەو خەلکەم بۆ بانگ بکە پرسیارم کرد لە خەزنەدار کە چەندى دابەشکرد؟ وتی: چوار سەد هەزار.^١

ئەبونەعیم لە الحلیة ج ١ ص ٨٩ لە حەسەنەوه هیناویەتى دەلیت: تەلحە (ﷺ) زەویەکی بە حەوت سەد هەزار فروشت و شەویک ئەو پارەى لامایەوه ئەو شەوه لە ترسی ئەو سامانە تا بەیانى نەخەوت، کە بەیانى هات دابەشیکرد بە سەر خەلکدا.^٢ حاکم ج ٣ ص ٢٧٨ لە سوعدای ژنى تەلحەوه (رضي الله عنهما) هیناویەتى دەلیت: تەلحە هات بۆ لام و سەیرم کرد دلگرانە وتم: بۆچی بە پووختار گرژى

^١ - لە الترغیب والترهیب ج ٢ ص ١٧٦ دا واها توه، هەیسەمى ج ٩ ص ١٤٨ دەلیت: کەسەکانى سەنەدەکەى جیمتمانەن، ئین سەد ج ٣ ص ١٥٧ و ئەبونەعیمیش ج ١ ص ٨٨ بە هەمان شیوه هیناویانە.

^٢ - ئین سەد ج ٣ ص ١٥٧ بە دوورو درێژى هیناویەتى.

ناندانی عه بدولای کوری عومەر (الله)

ئەبونه عیم ج ۱ ص ۲۹۸ لە موچه مەدی کوری قەیسەوہ هیناویەتی دەلیت: عه بدوللای کوری عومەر تەنھا لە گەڵ هەژاراندا نانی دەخوارد تا ئەو زبانی بە لەشی دەگەیاندا، ژنەکە ی بپێ خۆرمای بۆ نامادەکرد، ئەگەر نانی بخواردایە دەرخواردی دەدا (ناو)، لە ئەبی بەکری کوری حەفصەوہ کە عه بدوللای کوری عومەر تا هەتیویک لەسەر سفرەو خوانی نەبوایە نانی نەدەخوارد.

حەسەن هیناویەتی کە ئیبن عومەر ئەگەر نانی بەیانی یان ئیوارە ی بخواردایە هەتیوانی دەوری بانگدەکرد، پۆژیک نانی بەیانی دەخوارد ناردی بە شوین هەتیویکداو نەیدۆزیەو، ئەو خواردنەوہیەکی شیرینی هەبوو کە لە دوا ی نان دەبخواردەو، هەتیوہ کە هات و لەنان ببویەو و ئیبن عومەریش ئاردیکی شیلراوی بە دەستەوہ بوو تا بیخواتەو، ئەویش پێیداو وتی: بیگرە، وایانم دەست بپراو ماف خوارا و بوویت.

هەرەوہا لە ج ۱ ص ۲۹۸ لە مەیمونی کوری مەرانیوہ هیناویەتی ژنەکە ی ئیبن عومەر سەرکۆنە ی دەکرد، پێیان وت: ئەری دلت ناسوتیت بۆ ئەو پیرە؟ وتی: چی لی بکەم هەرچی خواردنی بۆ دروست دەکەین کە سیک بانگ دەکات ییت بیخوات، ناردی بە شوین هەندیک لە هەژاراندا کە لە سەرەپیی دادەنیشان کاتیک دەچوو بۆ مزگەوت، ژنەکە ی ناردی بە شوینیاندا و نانی پێدان و پێی وتن: ئیتر نەیهنە سەر پێی، پاشان ئیبن عومەر هاتەوہ بۆ مالهەو، وتی: بنیرن بۆ لای فلان و فلان، ژنەکە ی خواردنیک ی بۆ ناردن و پێی وتبوون ئەگەر بانگی کردن مەیهن بۆ لای، ئیبن عومەر وتی: دەتانەویت ئەمشەو نان نەخۆم، ئەویش نانی نەخوارد.^۱

ئەبونه عیم لە الحلیة ج ۱ ص ۳۰۲ لە ئەبوجە عفری قاریئەوہ هیناویەتی دەلیت: مەولاکەم وتی: لە گەڵ ئیبن عومەر دەچووم بۆ خزمەتکردنی، دەچوویە لای

^۱ - ئیبن سەعد ج ۴ ص ۱۲۲ بەو شیوہ هیناویەتی.

ھاۋتەمەنى ھەندىٰ لە كوپانى زوبەير بوون، ئەو پۇژ نە كوپرو نە كچى ھەبوو،
 عەبدوللا دەلىت: لەسەر قەرزەكەى ۋەسىيەتى بۇ دەكردم ۋە ھىوت كوپى شىرىنم
 ئەگەر نەتوانى بىدەيتەۋە داۋاى يارمەتى لە مەۋلاكەم بكە، وتى: سوئند بە خوا
 نەمزانى چى ويست تا ئەۋەى وتم: بابەكيان مەۋلاكەت كىيە؟ وتى: خوا، سوئند بە
 خوا ھەر سەختىك ھاتبىتە پىم لە ئايىنەكەيدا ۋەتوومە ئەى مەۋلاى زوبەير
 قەرزەكەى بدەرەۋە. ئەۋىش داۋىيەتەۋە زوبەير كوژرا ۋە ھىچ دىنار ۋە ھىچ درەمەمىكى
 بەجى نەھىشت جگە لە دووپاچە زەۋى - لەۋانە يەككىيان باخ بوو - لەگەل يانزە
 خانوۋى ناۋ مەدىنە ۋە دوو خانوۋى مەدىنە ۋە دوو خانوۋى بەسرە ۋە خانوۋىيەكى
 كووفە ۋە خانوۋىيەكى مىسر، ئەو قەرزەى لەسەربوۋ ئەۋەبوو كاپرا سامانى بۇ
 دەھىنا ۋە مائىناۋاىى لى دەكر، زوبەير ھىوت تا بەلام پىشنىنە، مەن دەترسم ۋە
 بىت، ھىچ بەرپرسىيارىتى ۋە كۆكرەنەۋەيەكى سامان ۋە كارىكى نەدەگرتە ئەستۆ
 مەگەر ئەۋەى لە غەزايەكدا بوۋىت لەگەل پىغەمبەر (ﷺ) يان لەگەل ئەبۇبەكر ۋە
 عومەر ۋە عوسمان (رضي الله عنهم)، عەبدوللاى كوپى زوبەير دەلىت: قەرزەكەىم
 ژمارد سەيرمەكر دوو مىيۇن ۋە دوو سەد ھەزار، دەلىت: ھەكىمى كوپى حىزام
 گەيشت بە عەبدوللاى كوپى زوبەير، وتى: برازاگيان براكەم چەند قەرزى
 لەسەربوۋ؟ ئەۋىش پىى نەۋت ۋە وتى: سەد ھەزار، ھەكىم وتى: سوئند بە خوا
 بىروام نىيە پارە ۋە سامانتان بەشى ئەو قەرزە بكات، عەبدوللا پىى وت: ئەى دەلىت
 چى ئەگەر دوو مىيۇن ۋە دوو سەد ھەزار بىت؟ وتى: بىرواناكەم دەرەقەتى بىن، ئەگەر
 پەكتان كەۋت پىم بلىن زوبەير باخىكى بە سەد ۋە ھەفتا ھەزار كرىبوو عەبدوللا
 فروشتى بە يەك مىيۇن ۋە شەش سەد ھەزار، دواتر ھەستا ۋە وتى: كى قەرزى لاي
 زوبەيرە با لە بەرامبەرىدا ئەۋ باخە ۋەربگىت، عەبدوللاى كوپى جەغفەر - كە
 چوار سەد ھەزار قەرزى لاي زوبەير بوو - بە عەبدوللاى وت: ئەگەر دەتانەۋىت
 بەجى دىم بۆتان عەبدوللا ۋە نا وتى: ئەگەر دەتانەۋىت دواى دەخەم بۇ ھەر
 كاتى ئىۋە بتانەۋىت عەبدوللا ۋە نا، وتى: دەى پارچەيەكى بدەن بە مەن عەبدوللا

وتى: لىرەۋە تا ئەۋى بۆتۇ، دەلىت: ئەۋە لى فروشت و قەرزەكەى پى دايەۋە و بەشى كردو چوار پشك و نيوەيشى لى مايەۋە، ھات بۆ لای موعاۋىيە و عەمرى كوپى عوسمان و مونزىرى كوپى زوبەيرو ئىبن زەمەى لەگەلدا بوو موعاۋىيە پى وت: بە چەند باخەكەت فروشت؟ وتى: بۆ ھەر پشكىك سەد ھەزار وتى: چەندى لى مايەۋە؟ وتى: چوار بەش و نيو مونزىرى كوپى نەزىر وتى: پشكىك بە سەد ھەزار دەۋىت، عەمرى كوپى عوسمان وتى: پشكىك بە سەد ھەزار دەۋىت ئىبن زەمەش ئەۋەى وت: موعاۋىيە وتى: چەندى ماۋەيتەۋە؟ وتى: پشك و نيوىك، وتى: بە سەد و پەنجا ھەزار دەمەۋىت، دەلىت: عەبدوللای كوپى جەغفەر بەشەكەى خۆى بە شەش سەد ھەزار لای موعاۋىيە فروشت، كە ئىبن زوبەرىر لە دانەۋەى قەرزەكەى لىبۋىيەۋە بەنوزوبەير وتيان: مىراتەكەمان لە نىۋاندا دابەش بکە، وتى: نەبەخوا لە نىۋتاندا دابەشى ناكەم تا لە كاتى ھەجدا چوار سال ھاۋار بکەم: خەلکىنە كى قەرزى لای زوبەيرە با بىت بۆ قەرزەكەى، دەلىت: ھەموو سى يەكى ھەبوو، ھەركام لەو ئافرەتانەش دوو مىيۇن و دوو سەد ھەزارىيان بەركەوت ھەموو پارەكەى پەنجا مىيۇن و دوو سەد ھەزار بوو، ئىبن كەسىر لە البداية والنهاية ج ۷ ص ۲۴۹ دا دەلىت: ھەموو ئەو پشكەى بە مىرات لە نىۋان مىراتگراندا دابەشكرا سى و ھەشت مىيۇن و چوار سەد ھەزار بوو سى يەكى جى ۋەسىيەتەكەشى نۆزدە مىيۇن و دوو سەد ھەزار بوو، كۆى ھەموۋى پەنجا و ھەت مىيۇن و شەش سەد ھەزار بوو، ئەو قەرزەى پىشتەر دراىەۋە دوو مىيۇن و دوو سەد ھەزار بوو، بەمە ئەۋەى بە قەرز و ۋەسىيەت و مىراتەۋە بەجى ھىشت پەنجا و نۆ مىيۇن و ھەشت سەد ھەزار بوو ئەمەمان بۆيە ھىنا چونكە لە صەحىحى بوخارىدا ھەيە و پوانىنىكى لەسەرە دەبىت ئاگادارى

بىن.

(عەبدولپەرھىمانى كۆپى عەۋف (ﷺ))

سامان دابەش دەكات

حاكم ج ۳ ص ۳۱۰ له ئوم بەكرى كچى مىسۋەرەۋە ھىناۋىيەتى عەبدولپەرھىمانى كۆپى عەۋف (ﷺ) زەۋىيەكى بە چل ھەزار دىنار كرى، لەناو بەنى زەھرەۋ ھەژارانى مۇسلمانان و كۆچەرەن و ژنانى پىغەمبەردا (ﷺ) دابەشى كرد لەو سامانە بىرىكى نارد بۇ عائىشە؟ ئەۋىش وتى: كى ئەمەى نارد؟ وتم: عەبدولپەرھىمانى كۆپى عەۋف، چىرۆكەكەى گىپرايەۋە، عائىشە وتى: پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (لايخنو عليكن من بعدى الا الصابرون) واتە (لە دواى من تەنھا خۇپراگران سۆزىيان دەبىت بۇتان (خىزانەكانى)) خۋاى گەۋرە لە ئاۋ و كانىاۋى بەھەشت عەبدولپەرھىمانى كۆپى عەۋف تىر ئاۋ بكات. ئەبۇنەعەيم لە الحلىه ج ۱ ص ۹۹ لە جەعفەرى كۆپى بەرقانەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: بىستەم عەبدولپەرھىمانى كۆپى عەۋف سى ھەزار مالى پىزگار كىرد (يارمەتىدان و ئاگاي لىيان بو).

(ئەبۇعوبەيدەى كۆپى جەراچ و موعازى كۆپى جەبەل و

حوزەيفە (رضي الله عنهم) سامان دابەش دەكەن)

تەبەرانى لە المعجم الكبير لە مالىكودارەۋە ھىناۋىيەتى عومەرى كۆپى خەتتاب (ﷺ) چوار سەد دىنارى ھەگرت و خستىيە كىسەيەك و داى بە غولامىك و وتى: بىبە بۇ ئەبۇعوبەيدەى جەراچ و دواتر لە مالىھەۋە ماۋەيەك لەگەلى بىمىنەرەۋە تا بزانىت چى دەكات، ئەۋىش چو و وتى: ئەمىرى باۋەرداران دەلىت ئەمە بۇ

۱- حاكم دەلىت ئەم فەرمۇدە سەنەدەكەى صەحىحە و بوخارى و مۇسلىم نەيانەيىناۋە، زەھەبى دەلىت: مۇتەسىل نىيە ئەبۇنەعەيم لە الحلىه ج ۱ ص ۹۸ و ئىبن سەعد ج ۳ ص ۹۴ لە مىسۋەرەۋە كۆپى مەخرەمەۋە بەو جۈرە ھىناۋىيە بەلام لە گىپرانەۋەكەى ئەبۇنەعەيمدا ۋاھاتوۋە (لن يحنو عليكم بعدى الا الصابرون) حاكم ج ۳ ص ۳۰۸.

پىۋىستى خۆت بەكاربەيئە، وتى: خوا رەھمەتى بەسەردا دابارىنى، پاشان وتى: ئەي كەنىزەك وەرە، ئەم ھەوتە ببە بۇ فلان و ئەۋە بۇ فلان تا ھەموۋى تەۋاۋىر، غولامەكە گەپرايەۋە بۇ لاي عومەرو پىيى وت: چى كىردوۋە، عومەر بە ھەمان شىۋە ناردى بۇ مەغازى كوپى جەبەل و ھەمان فەرمانى پىكرد، ئەۋىش بىردى بۇي و پىيى وت: ئەمىرى باۋەرداران پىت دەلىت: ئەمە بۇ بىرى پىۋىستىت بەكاربەيئىت، ئەۋىش وتى: رەھمەتى خۋاي لى بىت، ئەي كەنىزەك وەرە، ئەمە ببە بۇ مالى فلان و ئەۋەندە ببە بۇ مالى فلان، ئەۋ كات ژنەكەى موعاز دەرگەوت و وتى: ئىمەش – بەخوا – ھەژارەن بەشمان بدە، كە چى تەنھا دوو دىنارى تىدا مابوو، موعاز ئەۋ دوو دىنارەى بۇ فرىدان، غولامەكە گەپرايەۋە بۇ لاي عومەرو پىيى وت چى بوۋە، عومەر بەۋە دلخۇش بوو و وتى: ئەۋانە براى يەكتەن، گىپرەۋەكانى ئەم فەرموۋە تا مالىكودار جىمتەمانە و ناسراون، مالىكودارىش ناناسم.^۱

^۱ - له الترغيب والترهيب ج ۲ ص ۱۷۷ دا واهاتوۋە، ھەيسەمى ج ۳ ص ۱۲۵ دەلىت: تەبەرانى لە المعجم الكبير هينايويه تي و مالىكودار ناناسم و كەسەكانى دىكەى سەنەدەكە جى متەمانەن، تەۋاۋ. دەلىم: لە الاصابة ج ۳ ص ۴۸۳ دا ئىبن ھەجەر هينايويه تي و دەلىت: مالىكى كوپى عياضي مەۋلاى عومەرە كە پىيى دەۋترا مالىكودار، شارەزايى و بىرتىزى ھەبوو و فەرموۋەكەى لە ئەبۇبەكرى صديق (ﷺ) بىستوۋە. لە ھەردوۋ شەيخى زانا موعازو ئەبۇعوبەيدەشەۋە فەرموۋەدى گىپراۋەتەۋە، ھەردوۋ كوپەكەشى عەۋن و عەبدوللا فەرموۋەدىان لىۋەگىپراۋەتەۋە، ھەروەھا ئەبۇصالحى سمان فەرموۋى لى گىپراۋەتەۋە، ئىبن سەعد لە چىنى يەكەمى تابىعىنى مەدەنەدا ناۋى ھىناۋە دەلىت: ناسراۋ بوۋە، ەلى كوپى مەدىنى دەلىت: مالىكودار خەزەندەدارى عومەر بوۋە، تەۋاۋ. لە الاصابة دەلىت: لە (فوائد داود بن عمر الضى جمع البغوي) لە رىگەى عەبدولرەھمانى كوپى سەئىدى كوپى يەربوۋى مەخزومى لە مالىكودارەۋە ھىناۋىانە – بە ھەمان شىۋە دەيەننىت – ئىبن سەعد ج ۳ ص ۳۰۰ لە مەئەنى كوپى عىساۋە ھىناۋىيە تي دەلىت: پىشنىارمان بۇ مالىكى كوپى ئەنەس – بەۋ جۆرە بە كورتى دەيەننىت –.

(عہدوئی کوری عومہر (ﷺ) سامان دابہش دہکات)

نافع هیڤاوییه تی موعاوییه سەد ھەزاری نارد بۆ ئیبن عومەر، ئەویش بە خیرایی ھەمووی بەخشی و هیچی لانەما.

ئەيۇبى كوپرى وائىلى راسبى دەلىت: چووم بۆ مەدینە و كابرايەكى دراوسىنى ئىبن عومەر پىنى وىم: لەلایەن موعاویەوہ چوار ھەزار و لەلایەن كەسىكى دىكەوہ چوار ھەزار و لەلایەن كەسىكى دىكەشەوہ دوو ھەزار و مىوہىەك ھات بۆ ئىبن عومەر، ئەویش ھاتە بازارو ئالفى بۆ و لاخەكەى دەویست و درەمىكى كەم پىنى

بوو، زانيم ئه وهی بۆ هاتوو، چووم بۆ لای و وتم: دهمه ویت له سهر شتیك پرسیارت لى بکه و حه زده کهم راست وه لأمم بدهیته وه، وتم: مه گهر له لای مو عاویه وه چوار هه زار و له لای که سیکی دیکه وه چوار هه زار و له لای که سیکی دیکه شه وه دوو هه زار و قه یفه یه کی بۆ ئه بوعه بدولپر حمان نه هات؟ وتی: با، وتم: دهی من بنیم به پاره یه کی که مه وه بۆ ئالف ده گه را، وتی: هینده ی نه برد تا دابه شی کرد، قه یفه که ی هه لگرت و خستیه سهر پشتی و دواتر چوو و بریدیو هاته وه، وتم: ئه ی کۆمه لی بازرگانان چی ده که ن به دنیا له کاتی که ئاین و عومهر دوینی ده هه زار دره مه ی دروستی بۆ هات، که چی ئه مپۆ به دره مه یی که مه وه بۆ ئالف ده گه را بۆ و لاخه که ی.

ئاین سه عد ج ٤ ص ١٠٩ له نافع وه هیناویه تی ده لیت: بیست و ئه وه نده هه زار هات بۆ ئاین عومهر، ئه ویش له شوینه که ی هه لئه سا تا هه مووی به خشی - ئه وه ی بۆ زیاد کرد وه وتی: به رده وام ده یبه خشی تا چی لای بو نه ما، دوا یی هه ندی له وانه ی پیی ده به خشین هاتن بۆ لای داوای قهرزی له هه ندی له وانه کرد که پیی به خشی بوون ئه وانیش پییان به خشی، مه یمون ده لیت: که س هه بوو پیی ده وت: پیسکه، سویند به خوا درۆ ده که ی له وه ی سوودی بۆ هه بوو پیسکه یی نه بوو.

(ئه شه ری کو ری قه یس (ع) سامان دابه ش ده کات)

ته به رانی له ئه بو ئیسا قه وه هیناویه تی ده لیت: قهرزیکم لای کابرایه کی کنده بوو و منیش به یانیان ده چووم به لایدا، نوێژی به یانیم له مزگه وته که ی ئه شه ری کو ری قه یس ده کرد، که پیشه وا وه لأمی دایه وه له بهر پیی هه رکه سی که دا جلیک و نه علیک و پینج سه د دره مه ی دانا، وتم: من خه لکی ئه م مزگه وته نیم، وتم: ئه مه چیه؟ وتیان: ئه شه ری کو ری قه یس له مه که وه هاتوو^١.

ناندانی عه بدولای کوپی عومەر (ص ۱۰۰)

ئەبونه عیم ج ۱ ص ۲۹۸ لە موچه مەدی کوپی قەیسەو هیناویەتی دەلیت: عه بدولای کوپی عومەر تەنھا لە گەڵ هەژاراندا نانی دەخوارد تا ئەو زیانی بە لەشی دەگەیاندا، ژنەکە ی بڕی خۆرمای بۆ نامادەکرد، ئەگەر نانی بخواردایە دەرخواردی دەدا (ناو)، لە ئەبی بەکری کوپی حەفصەو هە عه بدولای کوپی عومەر تا هەتیویک لەسەر سفرەو خوانی نەبوا یە نانی نەدەخوارد.

حەسەن هیناویەتی کە ئیبن عومەر ئەگەر نانی بەیانی یان ئیوارە ی بخواردایە هەتیوانی دەوری بانگدەکرد، پۆژیک نانی بەیانی دەخوارد ناردی بە شوین هەتیویکداو نەیدۆزیەو، ئەو خواردنەو یەکی شیرینی هەبوو کە لە دوا ی نان دەبخواردەو، هەتیو کە هات و لە نان ببویەو و ئیبن عومەریش ئاردیکی شیراوی بە دەستەو بوو تا بیخواتەو، ئەویش پێیداو وتی: بیگرە، وایانم دەست بپراو ماف خواراو بوویت.

هەروەها لە ج ۱ ص ۲۹۸ لە مەیمونی کوپی مەرانیو هە عه بدولای کوپی عومەر سەرکۆنە ی دەکرد، پێیان وت: ئەری دلت ناسوتیت بۆ ئەو پیرە؟ وتی: چی لی بکەم هەرچی خواردنی بۆ دروست دەکەین کە سیک بانگ دەکات ییت بیخوات، ناردی بە شوین هەندیک لە هەژاراندا کە لە سەرەپیی دادەنیشان کاتیک دەچوو بۆ مزگەوت، ژنەکە ی ناردی بە شوینیاندا و نانی پێدان و پێی وتن: ئیتر نەیهە سەر پێی، پاشان ئیبن عومەر هاتەو بۆ مالهەو، وتی: بنیرن بۆ لای فلان و فلان، ژنەکە ی خواردنیک ی بۆ ناردن و پێی وتبوون ئەگەر بانگی کردن مەیهە بۆ لای، ئیبن عومەر وتی: دەتانهویت ئەمشەو نان نەخۆم، ئەویش نانی نەخوارد.^۱

ئەبونه عیم لە الحلیة ج ۱ ص ۳۰۲ لە ئەبوجە عفری قاریئەو هە عه بدولای کوپی عومەر و لا کەم وتی: لە گەڵ ئیبن عومەر دەچووم بۆ خزمەتکردنی، دەچوویە لای

^۱ - ئیبن سەعد ج ۴ ص ۱۲۲ بەو شیوێ هیناویەتی.

بەنى فلان و بەنى فلان لەو خىزمەتچىسى. تا ئەۋەدى كەمىكى لە ژىر جەلەكەدا مایەۋە، پىيى وت: ئەي دايكى باۋەرداران خوا لىت خوش بىت سوپىند بە خوا ئىمەش ماڧمان ھەيە تىايدا، وتى: ئەۋەدى لە ژىر جەلەكەدايە بۇ ئىۋە، وتى: لە ژىر جەلەكەدا ھەشتا و پىنج درەھەممان بىنى، پاشان دەستى بەرزكردوۋە بۇ ئاسمان و وتى: خوايە دواى ئەم سالە بەخششى عومەرم نەگەيەنیتەلا (تەمەنم نەگاتە سالىكى تر ئەم كاتە) ئەۋە بوو مرد.

ھەرۋەھا ئىبن سەعد لە موحەممەدى كوپرى كەعبەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: بەخششى زەينەبى كچى جەخش (ﷺ) دوانزە ھەزار بوو تەنھا يەك سال ۋەريگرت، ئەۋ دەيوت: خوايە سالىكى تر نەگەمە ئەمە چونكە فیتنەيە، پاشان لە نيوان خىزماۋ ھەژاراندا دابەشى كرد، عومەر ئەمەي بىستەۋەۋە وتى: ئەۋە ئافرەتىكە خىرى پىي نيازە، لەسەرى ۋەستاۋ سەلامى بۇ نارد و وتى: بىستوۋمە دابەشت كردوۋە، بۇيە ھەزار درەھەمى بۇ نارد تالاي خوى بىھىلئىتەۋە، ئەۋىش بە ھەمان شىۋە بەخشى.

(بەش برىنەۋە بۇ لە دايكبوو)

ئىبن سەعد ج ۳ ص ۲۱۷ ۋ ئەۋەۋەبەيدو ئىبن عەساكىر لە ئىبن عومەرۋە ھىناۋىانە دەلىت: دەستەيەكى بازگانان ھاتن و لە شويىنى نوپژ دابەزىن، عومەر بە عەبدولرەھمانى كوپرى عەۋفى وت: دەكرىت ئەمشەۋ لە دەست دزى لىنەكردن پاسەۋانىان بىت؟ ئەۋ شەۋە ھەردووكيان پاسەۋانىان دەكردو نوپژيان دەكرد ھىندەي خوا بۇي نوۋسىبوۋن، عومەر گوپى لە گريانى مندالىك بوو، چوو بەرەۋ لاي گريانەكەۋ بە دايكى وت: لە خوا بترسەۋ بەرامبەر كۆرپەكەت باش بە. پاشان گەپرايەۋە بۇ شويىنەكەي خوى و دوۋبارە گريانەكەي بىستەۋەۋە چوۋيەۋە بۇ لاي دايكى و ھەمان شتى پىوت و گەپرايەۋە، لە كۆتايى شەۋدا ھەمدى گريانى

۱ - لە الاصابە ج ۴ ص ۳۱۴ دا ۋاھاتوۋە.

كۆرپەكەي بىست و ھات بۆلای دايكى و وتى: قورپت بەسەر دەبينم دايكىكى خراپىت، بۆچى ئەم كۆرپەت ئەم شەو چاۋ بەيەكدا نانېت؟ وتى: ئەي بەندەي خوا ئەمشەو سەرکۆنەي زۆرت كردم من لە شىرى دەپرەمەو و ئەويش ئامادەنيە، وتى: بۆچى؟ وتى: چونكە عومەر تەنھا بۆكەسى لەشیر بپراۋە بەشى بپروەتەو. وتى: تەمەنى چەندە؟ وتى: ئەوئەندە مانگە، عومەر وتى: قورپت بەسەر پەلەمەكە لە شىر بپرانەوئەيدا، نويزى بەيانى كردو لەتاو كلىپەي گرياندا خەلكى لە قورئان خویندەنەوئەكەي تىنەدەگەيشتن، كاتىك سەلامى دايەو و تى: بەدبەختى بۆ عومەر دەبى چەند مندالى موسلمانانى كوشتبىت، دواتر وتى: بانگەواز بكرىت لەشیر بپرانەنەوئەي مندالاكانتانا پەلەمەكەن چونكە بەشمان بپروەتەو بۆ ھەر مندالىكى موسلمان كە لە دايك دەبىت، ئەمەشى بۆ ھەموو شوینەكان نووسى (ئىمە بۆ ھەر مندالىكى موسلمانى لە دايكبوو بەش دەپرىنەو).^۱

(پیشكاريى لە بەخشين بۆ خودو نزيكان لە بەيتولمالدا)

ئىبن سەعد ج ۳ ص ۱۹۸ لە عومەرەو (ﷺ) ھىناويەتى كە دەلىت: سامانى خۆم وەك سامانى ھەتيو دەزانم، ئەگەر ھىندە پىويستىم پىي نەبىت وەرى ناگرم، ئەگەرئيش ناچاربووم بە دروستى و پەوايانە لىي وەردەگرم، لە گىرانەوئەيەكى دىكەدا دەلىت: خواي گەرەم لای خۆم وەك سامانى ھەتيو داناو (من كان غنيا فليستعفف ومن كان فقيرا فلياكل بالمعروف).

ھەرەھا لە عروەو ھىناويەتى عومەرى كوپى خە تتاب (ﷺ) وتى: لەم سامانەدا ھىندەم بۆ پەوايە كە لە پىويستى خۆم ببەم. لە منتخب كنز العمال ج ۴ ص ۴۱۸ دا واهاتووە.

^۱ - لە كنز العمال ج ۲ ص ۳۱۷ دا واهاتووە.

ئىبن سەعد ج ۳ ص ۱۹۸ لە عىمرانە ۋە ھىناۋىيەتى عومەرى كۆپى خەتتاب (ﷺ) ئەگەر پىيۇستى ھەبۋايە دەچۈۈ بۆ لاي بەرپىرسى بەيتولمال و قەرزى لادەكرد، ھەندى جار لەسەرى سەخت دەبوۈ بەرپىرسى بەيتولمال دەچۈۈ بۆ لاي و داۋاي قەرزەكەى لىدەكردەۋە، ئەۋىش بىنانوۋىيەكى بۆ دەھىنايەۋە يان موۋچە و بەشەكەى خۆى ۋەردەگرت و قەرزەكەى دەدايەۋە.

ھەروەھا لە ج ۳ ص ۱۹۹ لە ئىبراھىمەۋە ھىناۋىيەتى عومەرى كۆپى خەتتاب خەلىفە بوۈ و بازىرگانی دەكرد و كاروانىكى ئامادەكرد بۆ شام و ناردى بۆ لاي عەبدولرەھمانى كۆپى عەۋف و داۋاي چۈۈر ھەزار دىنار قەرزى لىكرد، بە نىردراۋەكەى وت پىيۇ بلى لە بەيتولمال ۋەرىبگىرت و دواتر بىگىرپىتەۋە، كە نىردراۋەكە ھات بۆ لاي پىيۇ وت: چى وتوۋە، عومەر پىيۇ گەشىت و پىيۇ وت: تۆ وات وتوۋە، ئەگەر پىيۇ ئەۋەى تۆ بىيىت بىرەممايە دەتانوت ئەمىرى باۋەرداران بىرەۋىيەتى ۋازى لىبەھىنن بۆى و لە پۆژى داۋايدا پىيۇ دەگىرا، نا، من وىستم لە كەسىكى كۆلنەدەرى چىروۋكى ۋەك تۆ ۋەرىبگىرم ئەگەر مەردم لە سامانى خۆم ۋەرىبگىرپىتەۋە.^۱

ئىبن عەساكىر لە بەرائى كۆپى مەعروۋە ھىناۋىيەتى عومەر (ﷺ) پۆژىك دەرچۈۈ تا چۈۋىيە مەنبەرە سكاۋىيەكى كىرد، ھەنگۈىنى بۆ نىردراۋ لە بەيتولمالىشدا ھىزەيەك ھەبوۈ، وتى: ئەگەر مۆلەتم دەدەن دەيىبەم ئەگەر نا لىم ھەرامە. ئەۋانىش مۆلەت يان دا.^۲

ئەھمەد لە الزھەد لە ھەسەنەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: پارەيەك ھىنرا بۆ عومەر (ﷺ) ھەفسەى كچى عومەر ئەمەى بىست و ھات و وتى: ئەى ئەمىرى

^۱ - ئەۋەۋىيەيدەش لە الاموال و ئىبن عەساكىر لە ئىبراھىمەۋە بەۋ جۆرە ھىناۋىيە، لە المنتخب ج ۴ ص ۴۱۸ يشدا ھاتوۋە.

^۲ - منتخب كنز العمال (ج ۴ ص ۴۱۸).

باۋەرداران مافى نىزىكانت بىدە لەم سامانە، خۋاى گەۋرە ۋەسىيەتى كىردۈۋە بۆ نىزىكان، ئەۋىش پى ۋت: كچى شىرىنم مافى نىزىكەكانم لە سامانى خۆمە بەلام ئەمە بەشى مۇسلمانانە، فىل لە باۋكت دەكەيت ھەستە، ئەۋىش ھەستا ۋ بە شوين خۇيدا گەرايەۋە.^۱

ئىبن ئەبى شەيبە ۋ ئەحمەد ۋ ئىبن ئەبى دنيا ۋ ئىبن ئەبى حاتم ۋ ئىبن عەساكىر لە ئەسلەمەۋە ھىناۋيانە دەلىت: عەبدوللاى كوپرى ئەرقەم دى ھات بۆ لاي عومەر (ﷺ) ۋ ۋتى: ئەبى ئەمىرى باۋەرداران جل ۋ بەرگى جەلەلامان ھەيە قاپوقاچاخى زىوینمان لايە، بزانە پۇژىكت ھەيە تا تيايدا فەرمان بکەيت شتىكى لى بکەين، ئەۋىش ۋتى: كە بىنيت دەستم بە تال بوو پىم بلى، پۇژىك ھات ۋ ۋتى: ۋادەبىنم ئەمرو دەستت بەتالە، ۋتى: بەلى، ئادەى بەرەيەك ۋالاکەن ۋ شتەكەى لەسەر دانين، تا ھات ۋ لەسەرى ۋەستا ۋ ۋتى: خۋايە تۆ باسى ئەم سامانەت كىردۈۋە ۋ فەرموتە (زىن للناس حب الشهوات..... حسن المئاب) ھەروھا فەرموتە (لكيلا تاسوا على مافاتكم ولا تفرحوا بما اتاكم) ئىمە تەنھا دەتوانين دلخوش بين بەۋەى بۆت جوان كىردۈوين، خۋايە ۋامان لىبكە بە ھەق بەكارى بخەين ۋ پەنادەگرم بە تۆ لە خراپەى. ۋتى: كوپرىكى خۋى ھىنا كە پىى دەۋترا عەبدولرەھمانى كوپرى بەيە، ۋتى: بابەگيان خاتەمىك بىدەرى، ۋتى: بىرۇ بۆ لاي دايكت تا قاۋوتت بداتى، ۋتى: سويند بە خوا ھىچى پى نەدا.^۲

ئەحمەد لە الزھەد لە ئىسماعىلى كوپرى موحەممەد ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: مىسك ۋ عەنەبەر لە بەھرەينەۋە ھىنرا بۆ عومەر ۋ ۋتى: سويند بە خوا ھەزەكەم ئافرەتىكى پىۋانەكارى باش پەيدابكەم تا ئەۋ بۆم پىۋىت بۆ ئىۋەى لەنىۋ مۇسلماناندا دابەشى بکەم، عاتىكەى كچى زەيدى كوپرى عەمرى كوپرى نوقەيرى ژنى پى ۋت: من بۆ ئەۋە باشم بۆ چى من نەيكەم؟ ۋتى: نا، ۋتى: بۆ چى؟ ۋتى:

^۱ - لە منتخب كنز العمال ج ۴ ص ۴۱۲ دا ۋاھاتوۋە.

^۲ - لە منتخب كنز العمال ج ۴ ص ۴۱۲ دا ۋاھاتوۋە.

دەترسم بېكەيت و واى لېكەيت - پەنجەكانى خستە نېوجانگەكانى - و مل و گەردنى پى بىسرىت بەۋە بەشىكى زياتر لە موسلمانان بېهيت.^۱

ئىبن سەعد و ئىبن ئەبى شەيبە و ئىبن عەساكىر لە ھەسەنەۋە ھىناۋيانە عومەرى كۆرى خەتتاب (ﷺ) كە نىزەكىكى بىنى لە تاۋ لاۋازىدا پېچى دەخوارد؟ وتى: ئەۋ كە نىزەكە چىيە؟ عەبدوللا وتى: ئەۋە يەككە لە كچەكانت، وتى: كام كچەمە؟ وتى: كچى من، وتى: بۇ چى واى لېھاتوۋە؟ وتى: كارەكەى تۆ ھىچى پى نابه خشيت، وتى: ئەرى بەخۋا، بەرامبەر كۆرەكەت چىيە؟ دەى بەرامبەر كۆرەكەت تېكۆشە كابرا. المنتخب كنز العمال ج ۴ ص ۴۱۸.

ئىبن سەعد و ئەبوداۋد ئەبوعوبەيد لە الاموال لە عاصمى كۆرى عەمرەۋە ھىناۋيانە دەلىت: كاتىك عەمەر ھاۋسەرى پىدام ماۋەى مانگىك خەرجى لە بەيتولمال پىدام، پاشان يەفای پەردەدارى ناردم بۇ لام، چووم بۇ لاي، وتى: بەخۋا وام نەدەزانى ئەۋ سامانە بۇم ھەللا بىت ئەۋەى بىگرمە دەست مەگەر بە ھەقى خۆى نەبىت، كە گرتمە دەست ھەرگىز ھەرام نەبوو لەسەرم، من خەرجى مانگىكم لە بەيتولمال پىدايت، ئىستا بۇت زىياد ناكەم بەلكو يارمەتيت دەدەم، ئەۋيش بە داھاتى سامانى خۇم لە باخدا، بېرۇ بېفروشەۋ دواتر بچۇ بۇ لاي يەككە لە بازگانانى ھۆزەكەت و لە كەنارىدا كارىكە، ئەگەر شتىكى كرى لەگەلى بەشداربەۋ داۋاي خەرجى لېكەۋ خەرجى مال و منالت بەرپوۋەبە.^۲

دەينەۋەرى لە (المجالسة) لە مالىكى كۆرى ئەۋسى كۆرى ھەدسانەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: پۇستەى پاشاى پۇم ھات بۇ لاي عومەرى كۆرى خەتتاب (ﷺ) و ژنەكەى عومەرى كۆرى خەتتاب قەرزى دىنارىكى كردو بۇنىكى پى كرى و خستىيە ناۋ خشلەۋەۋ لەگەل پۇستەكەدا ناردى بۇ ژنى پاشاى پۇم، كە گەيشتە

^۱ - لە المنتخب كنز العمال ج ۴ ص ۴۱۳ دا ۋاھاتوۋە.

^۲ - لە المنتخب ج ۴ ص ۴۱۸ دا ۋاھاتوۋە.

دەستى خالى كىردۈپرى كىرد لى خىشلىۋ وتى: بىبە بۇ ژىنەكەي عومەرى كۆپى خەتتاب، كە ھىنايان بۆي پىژاندىيە سەر جلىك، عومەرى كۆپى خەتتاب ھاتە ژوورەۋە و وتى: ئەمە چىيە؟ ئەۋىش وتى: چى بوۋە، عومەر خىشلەكەي ھەلگىرت و فرۇشتى و دىنارىكى دا بە ژىنەكەي و ئەۋى دىكەي خىستە ناۋ بەيتولمالى مۇسلىمانانەۋە. سەئىدى كۆپى مەنسۇرو ئىبن ئەبى شەيبە و بەيھەقى لى ئىبن عومەرەۋە (ﷺ) ھىناۋيانە دەلىت: وشتىكىم كرى و ناردەمە لادى تا قەلەۋ بوۋ بىردىم، عومەر ھاتە بازىر و سەيرى كىرد وشتىكى قەلەۋ ھەيە، وتى: ئەمە ھى كىيە؟ و ترا ھى عەبدوللەي كۆپى عومەرە، ئەۋىش دەيوت: عەبدوللەي كۆپى عومەر! بەخ بەخ ئەي كۆپى ئومىرى باۋەرداران؟ منىش ھاتم و تىم: ئەي ئەمىرى باۋەرداران چىتە؟ وتى: ئەمە وشتىرە چىيە؟ و تىم: ئەمە ھى خۆمە و كىرىم و ناردەم بۇ ناۋلەۋەر تا ھەك مۇسلىمانانى تر ھەمىيىت، وتى: وشتىرەكەي كۆپى ئەمىرى باۋەرداران بلەۋەرپىن؟ وشتىرى كۆپى ئەمىرى باۋەرداران ئاۋىدەن؟ ئەي عەبدوللەي كۆپى عومەر بىرۇ سەرمەيەكەت ۋەربىگرەۋە و ئەۋى دىكەي بخەرە بەيتولمالى مۇسلىمانانەۋە.^۱

ئىبن سەئىد ج ۳ ص ۲۱۹ و ئىبن جەيرىو ئىبن عەساكىر لى مۇجەمەدى كۆپى سىرىنەۋە ھىناۋيانە خىمىكى (زاۋايەكى) عومەرى كۆپى خەتتاب ھات بۇ لى عومەر و داۋى لىكرد لى بەيتولمالى مۇسلىمانان يارمەتى بدات، عومەرىش پىيادا ھەلشاخا و وتى: دەتەۋىت ھەك پاشايەكى ناپاك بىچمەۋە بەردەم پەرۋەردىگار؟ داۋى ئەۋە لى سامانى خۆي دە ھەزارى پىدا.^۲

ئەبۇعوبەيد لى عەنتەرەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: لى (خەۋەرنەق) (شۈيىنىكى كوفە) چووم بۇ لى عەلى كۆپى ئەبۇتالىب و قەيغەيەكى لى سەر بوۋ لى تاۋ سەرمادا دىلەرزى، و تىم: ئەي ئەمىرى باۋەرداران خۋى گەۋرە لىم سامانەدا پىشكىكى بۇ خۆت و مال و مىنالت دانائەۋە

۱ - لى مەنتەخىز كىز العمال ج ۴ ص ۴۱۹ دا ۋاھاتوۋە.

۲ - لى كىز العمال ج ۲ ص ۳۱۷ دا ۋاھاتوۋە.

ئیسټاش له تاو سهرمادا دهله رزیت!! وتی: سویند به خوا هیچ له مال و سامانتان نابهم،
 هم قهیفه ش ئه وهیه که له مالی خومه وه هینراوه، یان وتی: له مه دینه وه هاتووه.^۱

(گیرانه وهی سامان)

(نه و پاره و سامانه ی بویغه مبه ر) (عزیز الله)

ده خریته روو ده یگیرته وه

یه عقوبی کوری سوفیان له ئیبن عه عباسه وه هیناویه تی ده لیت: خوی گه وه
 یه کیك له فریشته کانی له گهل جبریل (علیه السلام) دا نارد بوی لای پیغه مبه ر (عزیز الله)
 فریشته که به پیغه مبه ری (عزیز الله) وت: خوی گه وه سهرپشکت ده کات له نیوان
 نه وه ی به نده یه کی پیغه مبه ر بیت یان پاشایه کی پیغه مبه ر بیت، پیغه مبه ر (عزیز الله)
 لایکرده وه به لای جبریلدا وه که نه وه ی پراویژی پی بکات، نه ویش ئامارهی بوی کرد که
 خاکی به، پیغه مبه ر (عزیز الله) فهرمووی (بل اکون عبدا نبیا) واته (به لکو به نده یه کی
 پیغه مبه ر) دوی نه و قسه به پالده نه وه نانیکي ته ووی نه خوارد تا نه و کاته ی
 گه رایه وه لای خوی گه وه.^۲

ته به رانی به سه نه دی حه سن و به یه قی له ئیبن عه عباسه وه هیناویانه ده لیت:
 پیغه مبه ر (عزیز الله) پوژیک له گهل جبریل له سهر سه فابوون، پیغه مبه ر (عزیز الله) فهرمووی (یا
 جبریل والذی بعثک بالحق ما امسی لال محمد سفة من دقیق و لاکف من سویق)
 واته (نه ی جبریل سویند به و که سه ی تو ی به حق ناردو وه بنه مالهی موحه ممد به
 مشتت گه نم و مشتت ناردی هارو شه ویان نه کردو وه ته وه) هم قسه ی کرد خیرا
 ده نگیکی به رز له ئاسمانه وه هات ترساندی، پیغه مبه ر (عزیز الله) فهرمووی (امر الله

^۱ - له البداية والنهاية ج ۸ ص ۳ دا واهاتووه، نه بونه عیم له الحلیة ج ۱ ص ۸۲ له هارونی کوری
 عه نته روه له باوکیه وه به و جوړه هیناویه تی.

^۲ - بوخاری له التاريخ و نه سائیش هیناویانه، هه روه ها له البداية والنهاية ج ۶ ص ۴۸ دا
 واهاتووه.

القيامة ان تقوم؟) (خوای گه وره فه رمانی به پوژی دواپی کرد تا دابیت؟) وتی: نا، به لام خوا فه رمانی به ئیسرافیل کردو دابه زی بۆ لات کاتیک ئەو قسه ی تو ی بیست، ئیسرافیل هات بۆ لای وتی: خوا قسه که ی تو ی بیست کلله کانی خه زینه کانی زهوی پیداو و ناردومی بۆ لات و فه رمانی پیکردم تا پیشنیارت بۆ بکه م شاخه کانی تو هامت بۆ بکه م به زومرود و یاقوت و زیرو زیو، ئەگەر ده ته ویت پاشایه کی پیغه مبه ر به یان پیغه مبه ریکی به نده. جبریل ئاماژه ی بۆ کرد خاکی به، ئەویش فه رمو ی (بل نبیا عبدا) واته (به لکو پیغه مبه ریکی به نده) سی جار وتیه وه^۱.

ترمزی به پله ی حه سه ن له ئەبو ئوما مه وه له پیغه مبه ره وه (ﷺ) هیئاویه تی ده فه رمو ی (په ره ردگارم پیشنیاری بۆ کردم تا ده شته کانی مه که م بۆ بکات به زی، وتم: نا، ئەی په ره ردگار، به لام پوژیک تیریم و پوژیک برسی بم - سی جار ئەمه یان هاوشیوه ی ئەمه ی فه رمو - ئەگەر برسی بووم ده پاریمه وه له به رده متدا و یادت ده که م، ئەگه ریش تیربووم سوپاست ده که م)^۲.

عه سه که ری له عه لییه وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لییت: پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمو ی (فریشته یه ک هات بۆ لام و وتی: ئەی موحه ممه د په ره وه ردگار ت سه لامت لی ده کات و ده فه رمو ی ئەگەر ده ته ویت ده شتی مه که م بۆ ده که م به زی، ئەویش سه ری به ره و ئاسمان به رزکرده وه و فه رمو ی (نا په ره ردگارم، به لام پوژیک تیریم بۆ

^۱ - ضعیف.

^۲ - له الترغیب والترهیب ج ۵ ص ۱۵۷ دا واهاتووه، هه یسه می ج ۱۰ ص ۳۱۵ ده لییت: ته به رانی له (المعجم الوسیط) دا هیئاویه تی و له سه نه ده که دا سه عدانی کوپی وه لید هیه که ناینا سم و که سه کانی سه نه ده که سه حیح، ته واو.

^۲ - ضعیف.

^۱ - له الترغیب والترهیب ج ۵ ص ۱۵۰ دا واهاتووه.

ئەوێ سوپاست بکەم بۆ ئەوێ پوژیک برسی بم و لیت بپاریمەو (داوات لێ بکەم) له كنز العمال ج ٤ ص ٣٩ دا واهاتوو.

بهیههقی له ئین عهباسهوه (ﷺ) هیناویهتی دهلیت: یهکیک له بیباوه پان له پوژی شهیری ئەحزابدا کوژرا، نارديان بۆ لای پیغه مبه (ﷺ) که جهسته که ی بنیره بۆمان بهرامبه بهوه دوانزه ههزار دهدهین، ئەویش فهرمووی (هیچ خیریک له جهسته و به هاو پارهدا نیه) ^١ ئەحمەد هیناویهتی پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی (ادفعا اليهم جيفته فانه خبيث الجيفة خبيث الدية) واته (لاک و کهلاکه که ی بدهنهوه پنیان چونکه کهلاکی پیس خوین باییشی پیسه) بۆیه هیچی لێ وهرنهگرتن. ^٢ ئین ئەبی شهبهش له عیکره مهوه هیناویهتی نهوفه ل یان ئین نهوفه له پوژی خهنده قدا ئەسپه که ی خستیه خواره وه کوژرا، ئەبوسوفیان بۆ تهرمه که ی سه د وشتی بۆ پیغه مبه (ﷺ) دانا، پیغه مبه (ﷺ) ئاماده نه بوو هیچی لێ دهر بگریت و فهرمووی (بیبه نه چونکه خوین پاداشتی پیسه و کهلاکیشی پیسه). ^٣

ته بهری له عروه وه هیناویهتی هه کی می کوپی حیزام (ﷺ) چوو بۆ یه مه نه و جل و بهرگی یه مه نی (ذوین) ی کپی و هینا یه وه بۆ مه دینه بۆ لای پیغه مبه (ﷺ) و پیشکهشی کرد، ئەویش وهرینه گرت و فهرمووی (ئیمه دیاری بیباوه وهرناگرین) واته (انا لا نقبل هدية مشرك) هه کی م فروشتی و پیغه مبه (ﷺ) فهرمانی کرد بۆی کپدارو کردیه بهری و دواتر پییه وه چوو بۆ مزگه وت، هه رگیز نه مدی بوو که س ئەوه نه د پنی بکه ویت، دهتوت مانگی چواره ده شه وه یه، که بینیم خۆم نه گرت و وتم:

بدا واضح ذوغرة وحجول
بمنفرع ناء الذباب سجول

ما تنتظر الحکام بالحکم بعدما
اذا واضحوه المجد اربی عليهم

١ - ضعیف.

٢ - ترمزیش هیناویهتی و دهلیت فهرموده که غه ربیه، له البدایه والنهایه ج ٤ ص ١٠٧ دا واهاتوو.

٣ - له كنز العمال ج ٥ ص ٢٨١ دا واهاتوو.

پېغەمبەرىش (ﷺ) پېگەنى^۱

حاكم ج ۳ ص ۴۸۴ لە ھەكىمى كوپى حىزامەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: موھەممەدى پېغەمبەر (ﷺ) لە سەردەمى نەقامىدا لە ھەموو كەس لام خۆشەيىست بوو، كە بوو بە پېغەمبەر و چوو بۇ مەدىنە ھەكىمى كوپى حىزام لە كاتى ھەجدا چوو سەيرى كرد جلى (دويزن) بە پەنجا درھەم دەرۋىش، كرى تا بە دىارى بىبات بۇ پېغەمبەر (ﷺ)، بىردى و ويىستى ۋەرىبگىرىت بەلام پېغەمبەر (ﷺ) ۋەرى نەگرت، ەبەيدوللا دەلىت: ۋابزانم فەرمووى (ئىمە ھىچ لە بىباۋەران ۋەرنەگىرىن، بەلام ئەگەر پىت باشە بە پارە دەيبەين) منىش پىمدا تا ھاتە مەدىنە و كرديە بەرى و لەسەر مېنەبەر بىنىم لەبەرى بوو، ھىچكات ۋەك ئەو پۇژ نەمبىنىبوو ھىندە جوانى بگەۋىت، پاشان داي بە ئوسامەى كوپى زەيد، ھەكىم لەبەرى بزن باشترم ۋاۋكى من لە ۋاۋكى ئەو و دايكم لە دايكى ئەو باشترە، ھەكىم دەلىت: چوومەۋە بۇ مەككە و بە قسەكەى ئوسامە سەرسام بووم.^۲

ئىبن ەساكىر لە ەبەدوللاى كوپى بورەيدەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: مامى عامرى كوپى توفەيلى عامرى پىيى وتم: عامرى كوپ توفەيل ئەسپىكى پىشكەشى پېغەمبەر (ﷺ) كردو عامر بوى نووسى تووشى دوومەلىكم لىدەرەكەوتوۋە، بەلكو لە لاي خۆتەۋە دەرمانىكم بۇ بنىرىت، پېغەمبەر (ﷺ) ئەسپەكەى ۋەرنەگرت چونكە موسلمان نەببوو ۋ قاپىكى ھەنگوئىنى بۇ ناردو فەرمووى (تداۋ بەھا) واتە (ۋەك دەرمان بەكارى بەيئە).

^۱ - لە كنز العمال ج ۳ ص ۱۷۷ دا ۋاھاتوۋە، تەبەرانى بەو جۆرە لە ھەكىمى كوپى حىزامەۋە ھىناۋىيەتى، لە المجمع ج ۸ ص ۲۷۸ دا ۋاھاتوۋە دەلىت: لە سەنەدەكەدا يەعقوبى كوپى موھەممەدى زوھرى ھەيە كە زۆرىنە بە لاۋازى دەزانن و پراى متمانەشى لەسەرە، تەۋاۋ.

^۲ - حاكم دەلىت: ئەم فەرموۋدە سەنەدەكەى صەھىحە ۋ بوخارى ۋ موسلىم نەيانھىناۋە، زەھەبى دەلىت صەھىحە.

ناندانی عه بدولای کوپی عومەر (ﷺ)

ئەبونه عیم ج ۱ ص ۲۹۸ لە موحه مەدی کوپی قەیسەوہ هیناویەتی دەلیت: عه بدولای کوپی عومەر تەنھا لەگەڵ هەژاراندا نانی دەخوارد تا ئەو زیاڵی بە لەشی دەگەیاندا، ژنەکە ی بپێ خۆرمای بو ئامادەکرد، ئەگەر نانی بخواردایە دەرخواردی دەدا (ناو)، لە ئەبی بەکری کوپی حەفصەوہ کە عه بدولای کوپی عومەر تا هەتیویک لەسەر سفرەو خوانی نەبوایە نانی نەدەخوارد.

حەسەن هیناویەتی کە ئیبن عومەر ئەگەر نانی بەیانی یان ئیوارە ی بخواردایە هەتیوانی دەوری بانگدەکرد، پۆژیک نانی بەیانی دەخوارد ناردی بە شوین هەتیویکداو نەیدۆزیەو، ئەو خواردنەوہیەکی شیرینی هەبوو کە لە دواي نان دەیخواردەو، هەتیوہ کە هاتو لەنان ببویەوہو ئیبن عومەریش ئاردیکی شیلراوی بە دەستەوہ بوو تا بیخواتەو، ئەویش پێیداو وتی: بیگرە، وابزانم دەست بپراو ماف خواراو بوویت.

هەروەها لە ج ۱ ص ۲۹۸ لە مەیمونی کوپی مەرانیوہ هیناویەتی ژنەکە ی ئیبن عومەر سەرکۆنە ی دەکرد، پێیان وت: ئەری دلت ناسوتیت بو ئەو پیرە؟ وتی: چی لی بکەم هەرچی خواردنی بو دروست دەکەین کەسیک بانگ دەکات ییت بیخوات، ناردی بە شوین هەندیک لە هەژاراندا کە لە سەرەپیی دادەنیشان کاتیک دەچوو بو مزگەوت، ژنەکە ی ناردی بە شوینیاندا و نانی پێدان و پێی وتن: ئیتر نەینە سەر پێی، پاشان ئیبن عومەر هاتەوہ بو مالهوہ، وتی: بنیرن بو لای فلان و فلان، ژنەکە ی خواردنیک ی بو ناردن و پێی وتبوون ئەگەر بانگی کردن مەین بو لای، ئیبن عومەر وتی: دەتانەویت ئەمشەو نان نەخۆم، ئەویش نانی نەخوارد.^۱

ئەبونه عیم لە الحلیة ج ۱ ص ۳۰۲ لە ئەبوجە عفری قاریئەوہ هیناویەتی دەلیت: مەولاکەم وتی: لەگەڵ ئیبن عومەر دەچووم بو خزمەتکردنی، دەچوو یە لای

^۱ - ئیبن سەعد ج ۴ ص ۱۲۲ بەو شیوہ هیناویەتی.

ھەزار درھەم بېنەنەۋە بۇ بەيتولمال، كە ھىنرا بۇ عومەر وتى: پەخمەتى خوا لە ئەبۇبەكر بە پراستى ئەۋانەى دواى خۇم بەھىلاكدە برد.

ئىبن سەعد ج ۲ ص ۳۹ لە ئەبۇبەكرى كۆپى ھەفسى عومەرۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: عائىشە (رضى الله عنها) چوۋ بۇ لاي ئەبۇبەكرى لەبارى سەرەمەرگدا بوو و ئەم شەرى وت:

لعمرك ما يغني الثراء عن الفتى اذا حشرجت يوما وضاق الصدر
ئەۋىش ۋەك توۋرە سەيرى كردو وتى: دايكى باۋەرداران ۋانىيە، بەلكو (وجاءت سكرة الموت بالحق ذلك ما كنت منه تحيد) من ھەۋشەيەكم بۇ بەجى ھىشتبويىت و لە دەروندە شتىك ھەبوو، بۇيە بېگىرەۋە بۇناۋ مىراتەكە، وتى: بەلى، گەراندەۋە، وتى: لە ۋاكتەۋەى كاروبارى مۇسلمانانمان گرتە دەست دىنارو درھەمىكىش چىيە نەماندە خوارد، بەلام لە خواردنىان دەچوۋە سىكمان و لە سادەى بەرگەكانىانمان ۋەردەگرت، لە بەشى مۇسلمانان كەم و زۆر ھىچمان نەبوو جگە لەم كۆيلە ھەبەشىيە ۋە ۋە شترە شىردەرە ۋە ئەم بەرگى قەيفە، ئەگەر مردم بىياننيرە بۇ عومەر و خۇت دوربىگرە لىيان، ئەۋىش ۋايكرد، كە نىردراۋ ھات عومەر گرىا تا ئەۋەى فرمىسكەكانى چاۋيان جۇگەيان بەست و دەيوت: پەخمەتى خوا لە ئەبۇبەكر بەپراستى ئەۋانەى دواى خۇى ھىلاك كرد، دووجار وتى: ئىنجا وتى: ئەى غولام لايانبە، عەبدولپەرحمانى كۆپى عەۋف وتى: سبحان الله ئەم كۆيلە ھەبەشىيە ۋە ئەم ۋە شترە بەرگى قەيفە بە نرخى پىنچ دىنار بىبەين دەلىيت چى بىكەين؟ وتى: بېگىرەنەۋە بۇ ژن و منالى، وتى: نا سويند بەۋەى موحەممەدى بە ھەق ناردوۋە ھەرگىز ئەمە لە ئەستۋى مندا نايىت لە كاتىكدە ئەبۇبەكر لەسەرەمەرگدا دورە پەرىزى لىكردن من بىيانگىرەۋە بۇ ژن و منالى؟! مەرگ لەۋە نىزىكترە.

(عومهری کورپی خه تتاب (ﷺ) سامان ده گیریته وه)

مالیک له عه تای کورپی یه ساره وه هیئاویه تی پیغه مبه (ﷺ) به خششیکی نارد
 بو عومهری کورپی خه تتاب ئه ویش وهرینه گرت، پیغه مبه (ﷺ) پیی فهرموو (بوچی
 گیراته وه؟) وتی: ئه ی پیغه مبه ری خوا مه گهر خو ت پی ت نه فهرموین چاکتر بو مان
 ئه وه یه له کهس هیچ وهرنه گری ت، فهرمووی (امنا ذالک عن المسالة، فاما ماکان عن
 غیر مسالة فانما هو رزق یرزقه الله) واته (ئه وه له داواکردنه وه، به لام جگه له
 داواکردن ئه وه پوزییه که خوا پی ت ده به خشیت) عومهر وتی: ده ی سویند به وه ی
 گیانی منی به دهسته تاماوم داوا له هیچ کهس ناکه م و به بی داواکردن بو م بی ت
 وهریده گرم، مالیک به و جو ره به مورسه لی هیئاویه تی، به یه ه قی له زهیدی کورپی
 ئه سله م له باوکیه وه ده لی ت: گویم له عومهری کورپی خه تتاب بوو ده یوت -
 فهرمووده که دینیت -^۱

ئین سعه دو ئین عه ساکیر له ئین عومهر وه هیئاویانه ده لی ت: ئه بوموسای
 ئه شعهری فهرشیکی پیشکه شی عاتیکه ی کچی زهیدی کورپی عه مری کورپی
 نوفه یلی ژنی عومهر کرد و ابا زانم بال و بستیک بوو، عومهر چوو بو لای ژنه که ی و
 بینو وتی: ئه مه ت له کو ی بوو؟ وتی: ئه بوموسای ئه شعهری پیشکه شی کردم،
 عومهر هه لیگرت و دای له سه ری ژنه که ی تا ئه وه ی سه ری ئازاری بهرکه وت، دواتر
 وتی: ئه بوموسام بو بهینن و ماندووی بکه ن، هیئراو ماندوو کرا و ئه ویش ده یوت:
 ئه ی ئه میری باوه پداران په له مه که، وتی: چی وایکرد ئه مه پیشکه شی ژنه که م
 بکه ی ت؟ پاشان عومهر هه لیگرت و دای له سه ری ئه بوموسا و وتی: بیبه هیچ
 پیو یستیمان پیی نیه.^۲

^۱ - مرسل.

^۲ - له الترغیب والترهیب ج ۲ ص ۱۱۸ دا واهاتوه.

^۳ - منتخب کنز العمال ج ۴ ص ۳۸۳.

ئىبن ئەبىدولھەكەم لىھە ئىسى كۆپى سەئدە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىل: مەقۇس داۋاى لىھە مەرى كۆپى عاص كىرد تا لا پالى شاخى (موقەتتم) ى بە ھەفتا ھەزار پى بفرۆشیت، عەمىرى كۆپى عاص سەرى لەۋە سوپما، عومەر نامەى بۇ نووسى پرسىارى لى بکە بۇچى ئەۋەندەى پىدايت لى كاتىكدا بۇ كىشوكال ناشىت و ئاۋى بۇ ناچى و سوودى لى ۋەرناگىرىت؟ ئەۋىش پرسىارى لىكرد و مقۇس وتى: ئىمە لى كىتەبەكاندا سىفەتىمان بىستوۋە كە چىنراۋى بەھەشتى تىدايە، ئەۋىش ئەۋەى نووسى بۇ عومەر، عومەرىش بۇ نووسى: ئىمە پىمان وایە چىنراۋى بەھەشت تەنھا بۇ باۋەردارانە چى لى مۇسلمانان ھات بۇ لات لەۋى بە خاكىان بسپىرە و بە ھىچ نىرخىك ئەۋ زەۋىيەى پى مەفرۆشە.

ئەبۇعوبەيدەى جەراھ (۱۰۰) سامان دەگىرىتەۋە

بەھەقى ج ۶ ص ۲۵۴ لىھە ئەسلىمەۋە ھىناۋىيەتى دەلىل: ئەۋ كاتەى سالى وشكەسالى بوو عومەرى كۆپى خەتتاب نامەى نووسى بۇ عەمىرى عاص - فەرمۇدەكە دىنىت - تىايدا دەلىل: پاشان ئەبۇعوبەيدەى جەراھى بانگىرد و ئەۋىش بردى و كە گەرايەۋە عومەر ھەزار دىنارى بۇ نارد، ئەبۇعەيدە وتى: من ئىشم بۇ تۆ نەكردوۋە ئەى كۆپى خەتتاب، من بۇ خوام كىردوۋە ۋ ھىچ لى تۆ ۋەرناگىر لى سەرى، عومەر وتى: پىغەمبەر (ﷺ) ئەگەر بۇ كارىكى بناردىنايە پى دەبەخشىن ئىمە ھەزەمان نەدەكرد ۋەرىبگىر لى بەلام پىغەمبەر (ﷺ) پازى نەدەبوو، دەى تۆش ۋەرىبگىرە كابر، بۇ ئايىن و دىناشت سوودى لىۋەرىگەر، ئەۋكات ئەبۇعوبەيدە ۋەرىگرت.

۱- ئىبن خوزەيمە و ھاكىمىش بەۋ جۆرە لىھە ئەسلىمەۋە ھىناۋىيە، لىھە مەنتەخەب كىز العمال ج ۴ ص ۳۹۶ دا ۋاھاتوۋە.

سه عیدی کوری عه مر (ﷺ) سامان ده گیریته وه

نه سائی و ئیین عه ساکیر له عه بدوللای کوری زیاده وه هیناویانه عومهری کوری خه قتاب (ﷺ) هه زار دیناری به خشی به سه عیدی کوری عمر (ﷺ) ئه ویش وتی: هیچ پیویستیم پیی نیه، بیده به که سیك له من زیاتر پیویستی پییه تی، عومهر وتی: له سه رخوبه تا فهرمووده یه کی پیغه مبه رت (ﷺ) بو بگیرمه وه، پاشان ئه گهر ویستت هه لیبگره و ئه گهرنا وهریمه گره، پیغه مبه ر (ﷺ) شتیکی پیشکه شی کردم و منیش وه ئه و قسه ی تۆم وت، پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (من اعطی شیئا من غیر سؤال ولا استشراف نفس فانه رزق من الله ولا یرده) واته (هه رکه س شتیکی پیدرا به بی سوال و داواکردن و خۆزه بوون نواندن ئه و پۆزییه که و خوا پیی داوه باوهری بگریت و نه یگیریته وه)، سه عید وتی: تۆ خۆت له پیغه مبه رت (ﷺ) بیست؟ وتی: به لی، ئه ویش وهریگرت. ^۱ حاکم ج ۳ ص ۲۸۶ له زهیدی کوری ئه سه له مه وه هیناویه تی عومهر به سه عیدی کوری عامری کوری حوزهیمی وت: بوچی خه لکی شام خوشیان ده وییت؟ وتی: ناگام لییانه و سۆزو تیکه لیم بۆیان هیه، ئه ویش ده هه زاری پیداو سه عیدیش وهرینه گرت و وتی: من چند کۆیله و ئه سپم هه ن و بارم باشه، ده مه ویت کاره که م له پیناو خوادا بو موسلمانان بی، عومهر وتی: وا مه که پیغه مبه ر (ﷺ) سامانیکی پیدام و منیش هه مان قسه ی تۆم کرد، پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (اذا اعطاک الله مالا لم تساله ولم تشره نفسک الیه فخذہ فانما هو رزق الله اعطاک اياه). ^۲ (ئه گهر خوا شتیکی پییه خشیته که داوات نه کرد بیته و ده روونت رووی تینه کرد بی وهری بگره چونکه ئه وه رۆزیه که خوا پییه خشیویت) له کنز العمال ج ۳ ص ۳۲۵ دا ده لیته: که سیك بوو له شام جیی په زامه ندی بوو، عومهر پیی وت: بو خه لکی شام خوشیان ده وییت؟ وتی: له گه لیان غه زا ده که م و سۆزم بۆیان هیه، عومهریش ده هه زاری بو خسته پروو و وتی: بیبه و له غه زاتدا سوودی لیوهر بگره، وتی: من پیویستم نیه، - ئینجا فهرمووده که به و جوړه دینیت -.

^۱ - له کنز العمال ج ۳ ص ۳۲۵ دا واهاتوه.

^۲ - به یه قی و ئیین عه ساکیر له ئه سه له مه وه هیناویانه.

(عبداللای کوری سه عدی) (ﷺ) سامان ده گیریته وه

ئه حمه دو حه میدی و ئین شه یبه و دارمی و موسلیم و نه سائی له عه بدوللای
 کوری سه عدی وه هیناویانه که چوو بۆ لای عومەر (ﷺ) - له ماوهی خیلافه تیدا -
 عومەر پی وت: ئه ری بۆچی بیستوومه تو چهند کاریکی خه لک له دوا ی یه
 دینیت؟ ئه گهر کریی کارت پی درا حه زنا که ییت؟ وتی: به لی، عومەر وتی: ده ی بۆچی؟
 وتی: من چهند ئه سپ و کۆیله یه کم هه ن و بارم باشه و ده مه ویت کارکردم له پیناو
 خوادا بۆ موسلمانان بیئت، عومەر وتی: وامه که، من ده مویست و ابکه م و
 پیغه مبه ر (ﷺ) به خششی کردم و منیش وتم بیده به که سیکی له من هه ژارتر،
 تائه وه ی جاریکیان پییدام و هه مان شتم وت: فه رموی: (بیگه ره و هه لیبگه ره و به خیر
 بیبه خشه و هه رچی به که له و سامانه به بی داواکردن و چاولیبوون بۆت هات
 وه ریبگه ره، هه رچی به کیش وانه هات مه پۆ به دایدا) ئین جه ریر لیوه ی هیناوه ده لیئت:
 عومەر له سه ر سه ده قه یه که داینام که به جیمگه یاند کریی کاره که می پییدام، وتم: من
 بۆ خوام کردووه و پاداشتی شتم لای ئه وه، وتی: ئه وه ی پیئت ده ده م بیبه، من له
 سه رده می پیغه مبه ردا (ﷺ) کاریکم کردو ئه ویش به خششی کردم و منیش هه مان
 قسه ی تۆم کرد، پیغه مبه ر (ﷺ) فه رموی: (اذا اعطيتك شيئا من غير ان تسالني فكل
 و تصدق).^۱ (ئه گهر شتی کم پییدا ییت که داوات لینه کردبم لیی بخۆ و به خشه).

(حه کیمی کوړی حیزام) (ﷺ) سامان ده گړیتته وه

عبدالپر ه زاق له سه عیدی کوړی موسه ییبه وه هی ناوی ه ته ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) له شهړی حونه ی ن به خشش ی کی دا به ه کیمی کوړی حیزام نه ویش به که می زانی، نه ویش بوی زیاد کرد، ه کیم وتی: نه ی پیغه مبه ری خوا کام به خششت چاکتره؟ فهرمووی (الاولی) واته (یه که میان). پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (یا حکیم بن حزام ان هذا المال خضرة حلوة فمن اخذه بسخاوة نفس و حسن اكله بورك له فيه، ومن اخذه باستشراف نفس و سوء اكله لم يبارك له فيه وكان الذي ياكل ولا يشبع واليد العليا خير من اليد السفلى) واته (نه ی ه کیمی کوړی حیزام نه م سامانه سه وزو پاک و چاکه، هه رکه س به سه خاوه تمه ندی بیبات و به چاکی بیخوات ده بیته به رکه ت بوی، هه رکه س به خوژه بوون نواندن و خراپ خواردن بیبات به رکه تی لی نابینی ت و وه که نه وه وایه ده خوات و تی رنابی ت، ده سستی بالا له ده سستی خوارو و باشتره) ده لیت بۆ توش نه ی پیغه مبه ری خوا؟ فهرمووی (و منی) وتی: ده ی سویند به وه ی توی به حق ناردو وه دوا ی تو هه رگی ز داوا له که س ناکه م، تا مرد هیچی له دیوان و به خشش و هرنه گرت، عومه ری کوړی خه تتاب ده یوت: خوا یه من تو له سه ر ه کیم به شایه ت ده گرم بانگی ده که م بۆ مافی خوی له م سامانه داو نه ویش نایه ویت، وتی: به خوا له تو و که سی تریش هیچ و هرنه گرم.^۱

بوخاری و موسلیم له ه کیمی کوړی حیزام وه هی ناویانه ده لیت: داوام کرد له پیغه مبه ر (ﷺ) و نه ویش پیی به خششیم سی جار وامکرد، دواتر فهرمووی (نه ی ه کیم نه م سامانه سه وزو چاک و پاکه) ئینجا فهرمو و ده که به وجوره دینی ت تا ده لیت: نه بو به کر ه کیمی بانگ کرد تا به خشش ی بکات نه ویش ئاماده نه بوو هیچی لی و ه ر بگری ت بۆ عومه ریش هه روا بوو، عومه ر وتی: ده ی نه ی کو مه لی موسلمانان ده تانکه م به شایه ت له سه ر ه کیم که من نه و مافه ی خوا له م به شه دا بوی دانا وه

^۱ - له کنز العمال ج ۳ ص ۳۲۲ دا واهاتو وه.

پيئده دهم و نه ویش ئاماده نیه و هریبگریټ، حه کیم له دواى پیغه مبهه (ﷺ) تا مرد هیچی له کهس وهرنه گرت.^۱ حاکم ج ۲ ص ۴۸۳ له عروه وه هیناویه تی حه کیمی کوپی حیزام هیچی له نه بوبه کر وهرنه گرت تا مرد، بو عومرو عوسمان و موعاویه ش هه روابوو تا مرد (رهزای خوا له هه موویان بیټ).

(عامری کوری ره بیعه (ﷺ) پشک ده گیریته وه)

نه بونه عیم له الحلیة ج ۱ ص ۱۷۹ له زهیدی کوپی نه سه له عامری کوپی ره بیعه وه هیناویه تی کابرایه کی عه ره ب لای دابه زی، عامریش پیزی زوری گرت، پیغه مبهه (ﷺ) قسه ی له سه ر کرد، کابرا هات بو لای و وتی: من لای پیغه مبهه (ﷺ) داوام کردوه دۆلیکی زور باشی عه ره ب پر مه وه، ویستم به شیکی بو تو و نه وانی دواترت بیټ، عامر وتی: نا پیویستم به و پارچه یه ت نیه، نه مړو سوره تیک دابه زی له دنیا بیزاری کردوین (اقترب للناس حسابهم وهم فی غفلة معرضون).

(نه بوزه ری غیفاری (ﷺ) سامان ده گیریته وه)

نه بونه عیم له الحلیة ج ۱ ص ۱۶۰ له عه بدوللای کوپی صامتی برارای نه بوزه ره وه هیناویه تی ده لیت: له گه ل مامدا چووم بو لای عوسمان، به عوسمانی وت: مؤله تم بده بچم بو (ره بزه) وتی: باشه، ده لین بری ئاژه لی صه ده قه ت بده نی تا ئیواره و به یانی هه تب، وتی: نا پیویستم به وه نیه، پشکی نه بوزه ره به شی ده کات، پاشان هه ستاو وتی: له سه ر دنیا ی خو تان سوور بن و وز بینن له ئیمه و ئایین و په ره ردگارمان نه وان سامانی عه بدول پر حمانی کوپی عه وفیان دابه ش ده کرد، که عیبشی له لابوو، عوسمان به که عبی وت: سه باره ت به وه ی نه م سامانه

^۱ - له الترغیب والترهیب ج ۲ ص ۱۰۱ دا واهاتوه و ده لیت: بوخاری و موسلیم و ترمزی و نه سائی به کورتی هیناویانه.

ناندانی عه بدولای کوپی عومەر (ﷺ)

ئەبونە عیم ج ۱ ص ۲۹۸ لە موخە مەدی کوپی قەیسەوہ هیناویەتی دەلیت: عەبدوللای کوپی عومەر تەنھا لە گەڵ هەژاراندا نانی دەخوارد تا ئەو زیاڵی بە لەشی دەگەیاندا، ژنەکە ی بڕی خۆرمای بوو نامادەکرد، ئەگەر نانی بخواردایە دەرخواردی دەدا (ناو)، لە ئەبی بەکری کوپی حەفصەوہ کە عەبدوللای کوپی عومەر تا هەتیویک لەسەر سفرەو خوانی نەبوایە نانی نەدەخوارد.

حەسەن هیناویەتی کە ئیبن عومەر ئەگەر نانی بەیانی یان ئیوارە ی بخواردایە هەتیوانی دەوری بانگدەکرد، پۆژیک نانی بەیانی دەخوارد ناردی بە شوین هەتیویکداو نەیدۆزیەو، ئەو خواردنەوہیەکی شیرینی هەبوو کە لە دوا ی نان دەبخواردەو، هەتیوہ کە هات و لەنان ببویەو و ئیبن عومەریش ئاردیکی شیلراوی بە دەستەوہ بوو تا بیخواتەو، ئەویش پێیداو وتی: بیگرە، وایانم دەست بپراو ماف خواراو بوویت.

هەرەوہا لە ج ۱ ص ۲۹۸ لە مەیمونی کوپی مەرانیوہ هیناویەتی ژنەکە ی ئیبن عومەر سەرکۆنە ی دەکرد، پێیان وت: ئەری دلت ناسوتیت بوو ئەو پیرە؟ وتی: چی لی بکەم هەرچی خواردنی بوو دروست دەکەین کە سیک بانگ دەکات ییت بیخوات، ناردی بە شوین هەندیک لە هەژاراندا کە لە سەرەپیی دادەنیشان کاتیک دەچوو بوو مزگەوت، ژنەکە ی ناردی بە شوینیاندا و نانی پێدان و پێی وتن: ئیتر نەیهەنە سەر پێی، پاشان ئیبن عومەر هاتەوہ بوو مالهەو، وتی: بنیرن بوو لای فلان و فلان، ژنەکە ی خواردنیک ی بوو ناردن و پێی وتبوون ئەگەر بانگی کردن مەیهەن بوو لای، ئیبن عومەر وتی: دەتانهویت ئەمشەو نان نەخۆم، ئەویش نانی نەخوارد.^۱

ئەبونە عیم لە الحلیە ج ۱ ص ۳۰۲ لە ئەبوجە عفری قاریئەوہ هیناویەتی دەلیت: مەولاکەم وتی: لە گەڵ ئیبن عومەر دەچووم بوو خزمەتکردنی، دەچوو یە لای

^۱ - ئیبن سەعد ج ۴ ص ۱۲۲ بەو شیوہ هیناویەتی.

ئەبۇنەعیم لە الحلیه ج ۱ ص ۱۸۴ لە ئەبۇرافعی مەولای پیغەمبەر(ﷺ) ھەتتا و یەتی دەفەر مویت (کیف بك يا ابارافع اذا افتقرت؟) وتم: مەگەر لەمەدا سەرناکەوم و ناپۆم؟ فەرمووی بە'لێ، فەرمووی چیت ھەیە؟ وتم: چل ھەزار کەھی خوایە، فەرمووی (نا، ھەندیکى بېخشەو ھەندیکى بھێلەرەو و بۆ کوپرە کەت بەکاری بێنە) وتم: ئەى پیغەمبەرى خوا وەك چۆن مافمان ھەيە بەسەریانەو و ئەوانیش مافیان ھەيە بەسەرمانەو؟ فەرمووی (بە'لێ، مافی کوپ لەسەر باوک ئەو ھە قورئانى فیربکات) عوسمانى کوپى عەبدولرەحمان ھەتتا و یەتی (کتیبى خوا و تیرھاویژى و مەلەوانى فیربکات) یەزید ئەمەشى بۆ زیاد کردو و (مال و سامانى پاکى بۆ بەجى بھێلێت). وتى: ھەژاریى من کەى دەبیّت؟ فەرمووی (دواى من، ئەبوسەلیم دەلیّت: بینیم دواتر ھێندە ھەژارکەوت دادەنیشت و دەیوت کى یارمەتى ئەم پیرە کوپەرە دەدات، کى دەستگیرویى کەسیک دەکات کە پیغەمبەر(ﷺ) پىی فەرمو و ھەژاردەکەویت، کى دەبەخشیت، چونکە دەستى خوا دەستى بالایە و دەستى بەخشندە دەستى نیوەند و دەستى داواکاریش نزمە، ھەرکەیش دەولەمەندبى و داواىکات نیشانەيەکی ھەيە لە پوژى دوايیدا پىی دەناسریتەو، سەدەقە بۆ دەولەمەند و بۆ لەش ساغ دروست نیە، بینیم کەسیک چوار درەھمى پىدا ئەویش درەھمیکی لى گیرایەو و بۆى، ئەویش وتى بەندەى خوا خیرەکەم مەگیرەو، وتى: پیغەمبەر(ﷺ) دوورە پەریزی لیکردم زیادەى سامان ھەلبگرم، ئەبوسەلیم دەلیّت: بینیم دواتر دەولەمەند بوو تا ئەو ھى دەبەرەبەرى ھەبوو، دەیوت خۆزگە ئەبۇرافعی لە ھەژاریەکەیدا یان لە کاتى ھەژاریدا بمردايە، دەلیّت: بۆ مەملووکەکەى بە ھەمان ئەو نرخەى پىی کریبوو بۆى دەنووسى.

(عەبدولرەھمانى كۆرى ئەبۇبەكرى صدیق (رضی اللہ عنہ))

سامان دەگىرىتەۋە

حاكم ج ۲ ص ۴۷۶ له ئىبراھىمى كۆرى موھەممەدى كۆرى عەبدولعەزىزى كۆرى عەبدولرەھمانى كۆرى عەۋفەۋە له باۋكىيەۋە له باپىرىيەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: موعاۋىيە سەد ھەزار درھەمى نارد بۆ عەبدولرەھمانى كۆرى ئەبۇبەكرى صدیق دۋاى ئەۋەى ئامادەنەبوو بەيىعت بدات بە يەزىدى كۆرى موعاۋىيە، عەبدولرەھمان ئامادەنەبوو ۋەرىبگىرىت و تى: ئايىنم بە دنيا بفروشم؟ چوۋ بۆ مەككە تا لەۋى^۱ مرد.

(عەبدوللەي كۆرى عومەرى فاروق)

(رضي الله عنهما) سامان دەگىرىتەۋە

ئىبن سەعد ج ۴ ص ۱۲۱ له مەيمونەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: موعاۋىيە فىلى بۆ عەمرى كۆرى عاص نايەۋە و دەيوستى بزانىت چى له دەرونى ئىبن عومەردايە بزانىت دەيەۋىت شەرىكات يان نا، وتى: ئەى ئەبۇعەبدولرەھمان بۆچى دەرناچىت تا بەيىعتت پى بدەين؟ تۆ ھاۋەلى پىغەمبەر (ﷺ) و كۆرى ئەمىرى باۋەردارانىت و له ھەموان شىاوتىرى بە خىلافەت، ھەموو خەلكى لەسەر ھەمان قەسى تۆن؟ وتى: بەلى جگە له كەمىنەيەك، ئىبن عومەر وتى: ئەگەر تەنھا سى كەلەگەت له شارى (ھەجەر) بمىنىتەۋە من پىۋىستىم بەۋە نىيە، دەلىت ئەو كات زانى شەپرى ناۋىت، وتى: ئەى دەتەۋىت بەيىعت بەكى بدەيت خەرىكە خەلكى لەسەر ئەۋە يەكەدەنگن و ئەۋىش له ھەردوۋخاكدە پشك و له ساماندا بە برى زياتر له پىۋىستى

^۱ - زوبەيرى كۆرى بەكار له عەبدولعەزىزەۋە بەۋجۆرە ھىناۋىيەتى، له الاصابە ج ۲ ص ۴۰۸ دا ۋاھاتوۋە.

خۆت و كوپرو دواترت پىشكت پى دەدات؟ وتى: ئۆف بۇ تۆ؟ لەلام مەمىنە و ئىتر نەيەت بۇ لام؟ ھاۋار بۆت. ئايىنى من بە دىنارو درەمى ئىۋە نىە، ھىۋادارم لە دنيا دەرچم و دەستم پاك و سىپى بىت.

ئەبۇنەعەيم لە الحلىة ج ۱ ص ۳۰۱ لە مەيمونى كوپرى مېھرانەۋە ھىناۋىيەتى ئىبن عومەر نامەيەكى نووسى بۇ غولامىكى و كاتى بۇ دانا، كە سەرەتاي كاتەكە تەۋاو بوو نووسراۋەكەى بۇ ھىنا و پىرسىياري لىكرد ئەمەت لە كوى بوو؟ وتى: من كارم دەكرد و داۋاشم دەكرد، ئىبن عومەر وتى: پىسى و چەپەلى خەلكت بۇ ھىناۋم و دەتەۋىت دەرخواردى منى بدەيت؟ تۆ لەبەر خوا ئازادىت و چىت ھىناۋە بىبە بۇ خۆت.

(عەبدوللەي كوپرى جەغفەرى كوپرى)

ئەبۇتالىب (ﷺ) سامان دەگىرتتەۋە

ئىبن ئەبى دنيا و خەرائىبى بە سەئەدى ھەسەن لە موحەممەدى كوپرى سىرىنەۋە ھىناۋىيەتى دىھقانىكى خاكى (سۈاد) لەسەر ئەۋە قىسەى لەگەل ئىبن جەغفەر كرد تا عەلى بدوئىنەت لەسەر پىۋىستىك، ئەۋىش پىيى وت و عەلىش (ﷺ) دابەشى كرد، دىھقانەكە چل (دىنار) ى بۇ نارد، ئەۋىش گىپرايەۋە و وتى: ئىمە چاكە نافروشىن.

(عەبدوللەي كوپرى ئەرقەم (ﷺ) سامان دەگىرتتەۋە)

بەغەۋى لە رىگەى ئىبن عوبەيىنە لە عەمرى كوپرى دىنارەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: عوسمان عەبدوللەي كوپرى ئەرقەمى لەسەر بەيتولمال دانا و كرئى سى سەد ھەزارى پىدا، ئەۋىش ئامادەنەبوو وەرىبگىرت – ئىنجا ھەمان شىۋەى فەرمۇدەكەى مالىك دىنەت – دەلىت: بىستم عوسمان مۇلەتى سى (۳۰) ھەزارى دا بۇ عەبدوللەي كوپرى ئەرقەم و ئەۋىش ئامادەنەبوو وەرىبگىرت و وتى: من بۇ خوام كردوۋە.^۱

۱ - ضعيف.

۲ - له الاصابة ج ۲ ص ۲۷۴ دا واهاتوۋە.

(عومهري كورى نوعمانى كورى موقرين) (ﷺ)

سامان ده گيرته وه

ئىبن ئه بى شهيبه له موعاويهى كورى قېرره وه هيناويهى ده لئيت: من لاي عومهري كورى نوعمانى كورى موقرين دابه زيبوم، كاتيك په مه زان هات كابريه ك كيسيك دره مى بو هينا، وتى: ئه مير موضعه بى كورى زوبير سه لامت لى ده كات و ده لئيت هه رچى قورئان خوينه شتيكمان بو ناردووه توش ئه مه وه ربگره، ئه ویش پيى وت: بلى سويند به خوا به مه به ستي دنيا ويستی قورئانمان نه خویندووه، ئه مه شى بو ببه ره وه.^۱

(ئه سماو عايشه كچانى)

ئه بوبه كرى صديق (ﷺ) سامان ده گيرنه وه

ئه حمه دو به زار له عه بدوللاى كورى زوبه يره وه هيناويانه ده لئيت: قوته يه لى كچى عه بد ئه سعه د له به نى ماليكى كورى حسل چهند دياريه كى قفل و په پكه و غه ز و به زى بو ئه سماى كچى ئه بوبه كر هينا، ئه و كات بيا وه پ بوو، ئه سما ئاماده نه بوو دياريه كه ي وه ربگريت و بچيته ناومالى، عايشه پرسىارى كرد له پيغه مبه ر (ﷺ) خواى گه وره ش ئه م ئايه ته ي دابه زانده (لا ينهاكم الله عن الذين لم يقاتلوكم في الدين... ان الله يحب المقسطين). ئينجا فه رمانى پيكره دياريه كه ي وه ربگريت و بچيته مالىه وه.^۲

ئه بونه عيم له الحية ج ٤ ص ٢٠٤ له عايشه وه هيناويهى ده لئيت: ژنيكى هه ژار شتيكى پيىوو و هات بو لام تا بيكا ته ديارى بو من، منيش سوزم بوى جولا و هه زم

١ - الاصابة ج ٣ ص ٢١ دا واهاتوه.

٢ - هه يسه مى ج ٧ ص ١٢٣ ده لئيت: له سه نه ده كه دا موضعه بى كورى سابت هه يه كه ئىبن حبيب ان به جى متمانه و ده سته يه كيش به لاوازي ده زانن، كه سه كانى ديكه ي سه نه ده كه سه حيجن، ته و او).

نەكرد لىيى ۋەربىگرم، پىغەمبەر (ﷺ) پىيى فەرموم (فەلا قىلتيه و كافاتيها! فارى انك حقرتيها فتواضعي يا عائشة فان الله يحب المتواضعين و يبغض المستكبرين) واتە (دەي با لىت ۋەربىگرتايە ۋەستىگىرۋىيىت بىكردايە، مەن ۋاي دەيىنم تۆگالتە ۋە كەمىت لە پۈودا نواندوۋە، دەي عائىشە خاكى بە چونكە خوا كەسى خاكى خوش دەۋىت ۋەرقىەتى لە كەسانى خۆبەزلان.

ئىبن جەرىر لە ئەبوسەئىدە ھىناۋىيەتى دەلىت: تەۋاۋ ھالمان خراپ بوۋ ۋە كەس ۋە كارم پىيان ۋەتم بىچم بۆ ۋاي پىغەمبەر (ﷺ) ۋە داۋاي شتىكى لىيى بىكەم، چووم ۋە يەكەم شت كە لە پىغەمبەرم (ﷺ) بىست فەرموۋى (مەن استغنى اغناھ الله ۋەمەن استعف اعفە الله ۋەمەن سالنا لم نذكر عنه شيئاً وجدنا) واتە (كى داۋانەكاۋ بوۋنى بويت ۋە داۋانەكات) خوا دەۋلەمەندى دەكات، خۆگرتەن ۋە عەفاۋى بىگىتەبەر خوا ئەۋەي بۆ دەكات، ھەركەس داۋاي شتىكىمان لىيى بىكات ئەگەر شىك بىبەين لىيى ناشارىنەۋە) مەنىش ھىچم لىيى داۋانەكرد ۋە گەپامەۋە، ئەۋ كات دىنيا دابارى بەسەرماندا (سامان ۋە پۈزىمان زۆر بوۋ).

ئىبن جەرىر لە ئەبوسەئىدە ھىناۋىيەتى پۈزىك بەياني كىردەۋە ۋە لەتاۋ بىرسىتىدا بەردىكى لەسەر سىكى دانابوۋ، ژنەكەي - يان كەنيزەكەكەي - پىيى ۋە: بىرۈ بۆ ۋاي پىغەمبەر (ﷺ) ۋە داۋاي لىيىكە، فلان كەس چوۋ بۆ ۋاي ۋە داۋاي لىيىكرد ۋە پىيدا، مەنىش چووم بۆ ۋاي ۋە پىغەمبەر (ﷺ) ۋە تارى دەخوئىندەۋە، بەۋ فەرمائىشتەي گەيشتەم كە دەيفەرموۋ (مەن يستعفف يعفە الله ۋەمەن يستغن يغنە الله، ۋەمەن يسالنا اما ان نبذل له او نواسيه - شك ابوحمزة - ۋەمەن يستغن عنا احب اليا ممن يسالنا) واتە (ئەۋەي دەۋلەمەندى بوۋ ۋە داۋانەكات خوا دەۋلەمەندى دەكات، كى خۆي بىگىت خوا دەچىت بەھانايەۋە ۋە ئاگاي لىيى، ھەركەس داۋا لە ئىمە بىكات يان پىيى دەدەين يان سۆزۈ بەدەمەۋە چوونمان بۆي دەيىت - ئەبوحەمزە گومانى ھەبوۋ - ھەركەس لە ئىمە داۋانەكات لامان خوشەۋىستىترە لەۋەي داۋامان لادەكات) دەلىت: مەنىش گەپامەۋە ۋە داۋاي ھىچم لىيى نەكرد، دواتر خوا بەردەۋام پۈزى بۆ

دەناردىن تا ئۇ دەۋى بېروم ۋابوۋ كەس لە مالى پىشتىوانان ھىندەي ئىمە دەۋلە مەند نەبوۋ.^۱

بەزار لە ئۇبى سەلەمەي كوپى عەبدولپەرحمانى كوپى عەۋف لە باۋكىيەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: لاي پىغەمبەر (ﷺ) بەلىنىكم ھەبوۋ كە فەتھى قورەيزە كرا چووم تا بەلىنەكەيم بۇ بباتەسەر، گويم لىي بوو دەيفەرموو (من يستغن يغنه الله ومن يقنع يقنعه الله) (ھەركەس بىياك بىت خوا دەۋلە مەندى دەكات ھەركەسىش رازى بىت خوا قەناعەتى پىدەبەخشى) منىش لە دەروونى خۇمدا وتم: دەي داۋاي ھىچى لى ناكەم.^۲

ئەحمەدو نەسائى ۋ ئىبن ماجە ۋ ئەبوداۋد بە سەنەدى صەحىح لە سەۋبانەۋە ھىناۋىيە دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (من يكفل لي ان لايسال الناس شيئا اتكفل له بالجنة) واتە (كى زامنى ئۇم بۇ دەكات داۋاي ھىچ لە كەس نەكات زامنى بەھەشتى بۇ دەكەم) من وتم: من، ئىدى داۋاي ھىچى لەكەس نەدەكرد.

ئىبن ماجە ۋا ھىناۋىيەتى دەلىت: داۋاي ھىچ لە خەلك مەكە، سەۋبان جارەھەبوۋ قامچىكەي لەسەر ۋلاخەكەي دەكەوت بە كەسى نەدەوت بىدەرەۋە دەستم، دادەبەزى ۋ ھەلىدەگرتەۋە،^۳ پىشتىش باسى بەيەتدان لەسەر كارەكانى ئىسلامان كرد ۋ فەرموۋدەكەي ئەبوئوما مەمان ھىنا لەسەر بەيەتدانى سەۋبان لەسەر ئۇ دەۋى داۋاي ھىچ لە كەس نەكات، ئەبوئوما مە دەلىت: لە مەككە لە قەرەبالغىدا بىنىم قامچىكەي دەكەوت ۋ جار ھەبوۋ دەكەوتە سەر پىشتەملى

^۱ - (لە كنز العمال ج ۳ ص ۳۲۲ دا ۋاھاتوۋە).

^۲ - ضعيف.

^۳ - (ئەبوسەلەمە فەرموۋدەي لە باۋكىيەۋە نەبىستوۋە، ئىبن موعىن ۋ كەسانى دىكەش ئەمە دەلىن،

لە الترغيب والترهيب ج ۲ ص ۱۰۴ دا ۋاھاتوۋە).

^۴ - (لە الترغيب والترهيب ج ۲ ص ۱۰۱ دا ۋاھاتوۋە).

كەسلىك، كاپرا دەيگرت و دەيدايە دەستى و ئەۋىش نەدەگرت تا دابەزى و خۇي
 ھەلىگرتەۋە،^۱ لە كنز العمال ج ۳ ص ۳۲۱ لە ئىبن ئەبى ملىكەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت:
 جار ھەبوو پەشۋى و لاخەكە لە دەستى ئەبۇبەكر (ﷺ) دەكەوت و دەيدا بەرانی
 و شترەكەيدا، و شترەكەى دەۋەستاندو پەشۋەكەى دەگرتەۋە دەست، دەيانوت بۇ چى
 پىت نەۋتىن تا بىدەينەۋە دەستت؟ وتى: خوشەۋىستەم فەرمانى پىكردم داۋاي ھىچ
 لە كەس نەكەم.

(ترس لە بەرۋودا كەردنەۋەى دنيا)

(ترسى پىغەمبەر (ﷺ))

بوخارى ص ۵۷۸ لە عوقبەى كوپى عامرەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت:
 پىغەمبەر (ﷺ) داۋى ھەشت سال لەسەر گۆپى كوژراۋانى ئوحد وەك مائىۋاىي
 زىندو و مردوۋەكان قسەى كردو دواتر چوۋىيە سەر مېنبەر و فەرموۋى (انى بىن
 ايدىكم فرط وانا عليكم شهيد و ان موعدم الحوض، واني لانظر اليه من مقامي
 هذا، واني لست اخشى عليكم ان تشرکوا ولكني اخشى عليكم الدنيا ان
 تنافسوها) واتە (من لە نيۋانتاندا پىشپەرەۋتەنم، من شاھىدەم بەسەرتانەۋە و وادەتان
 سەر ھەزى كەۋسەرە و ئىستە لەم شوينەمەۋە سەيرى دەكەم، لەۋە لىتان ناترسم كە
 ھاۋەل بۇ خودا دابىنن، لەۋە لىتان دەترسم كىپركى دنيا بكن) دەلىت ئەۋە كۆتا
 پوانىن بوو كە سەيرى پىغەمبەر (ﷺ) كرد.^۲

بوخارى لە الرقاق لە عوقبەى كوپى عامرەۋە ھىناۋىيەتى پىغەمبەر (ﷺ) پۇژىك
 دەرچوو و لەسەر كوژراۋانى ئوحد نوپىژى كرد - ئىنجا فەرموۋدەكە دىنىت و
 تيايدا ھاۋەۋە (واني والله لانظر الى حوضي الان واني قد اعطيت مفاتيح خزائن

^۱ - (تەبەرانى و ئەحمەد و نەسائىش لە سەۋبەنەۋە بەكورتى ھىناۋىيە، ئەحمەد شى ھىناۋىيەتى).

^۲ - صحيح.

الارض - او مفاتیح الارض - وانی واللہ ما اخاف علیکم ان تشرکوا بعدي ولکنی اخاف علیکم ان تنافسوا فیہا).^۱

بوخاری و موسلیم لہ عہری کوری عہوفی ئہنساریہوہ ہیناویانہ پیغہمبہر (ﷺ) ئہبوعوبہیدہی کوری جہراحی نارد بو بہحرہین تا سہرانہی ئہوی بو بہینیت، ئہویش لہ بہحرہین ہینای، پشتیوانان ئہمہیان بیست و چون بو نویژی بہیانی و لہگہل پیغہمبہردا (ﷺ) نویژیان کرد، کہ پیغہمبہر (ﷺ) لیبویہوہ چو، ئہوانیش چوونہ خزمتی، پیغہمبہر (ﷺ) کاتیئک ئہوانی بینی زہردہخہنہی کردو دواتر فہرموی (وابزانم بیستوتانہ ئہبوعوبہیدہ لہ بہحرہینہوہ شتیکی ہیناوہ) وتیان: بہلی ئہی پیغہمبہری خوا، فہرموی (ابشروا واملوا ما یسرکم! فواللہ ما الفقر اخشی علیکم ولکن اخشی ان تبسط الدنیا علیکم کما بسطت علی من کان قبلکم فتنافسوها کما نتافسوها فتلککم کما اہلکتہم) واتہ (بہ موژدہبن و چیتان پی خوشہ ہیوای بو بخوازن، سویند بہ خوا لہ ہہزاری لیتان ناترسم، بہلام دہترسم دنیا بہ پروتاندہ بکریتہوہ وک چون بو ئہوانہی پیش ئیوہ کرایہوہ ئہو کات پکہبہری لہسہر بکہن وک چون ئہوان کردیان ئینجا لہناوبچن وک چون ئہوانی لہناوبرد).^۲

ئہحمہد و بہزار لہ ئہبوزہرہوہ (ﷺ) ہیناویانہ دہلیت: کابرایہکی ہہلویست رہق لہ خزمت پیغہمبہردا (ﷺ) ہہستا و تی: ئہی پیغہمبہری خوا وشکہسالی خواردوینی، پیغہمبہر (ﷺ) فہرموی (لہ شتی جگہ لہوہ زیاتر ترسم ہہیہ بوٹان، کاتیئک دنیا بہسہرتاندہ دہرژیت، بریا ئوممہتہکم زیری نہدہپوشی).^۳

^۱ - ضعیف.

^۲ - (لہ الترغیب والترہیب ج ۵ ص ۱۴۱ دا واهاتوہ).

^۳ - (گیرہرہوہکانی فہرمودہکہی ئہحمہد صہحیح. لہ الترغیب والترہیب ج ۵ ص ۱۴۴ دا واهاتوہ).

بوخارى و موسلىم لە ئەبوسەئىدى خۇدرىيە ۋە لە فەرموودەيە كەدا ھىناۋيانە دەلىت: پېغەمبەر (ﷺ) لەسەر مېنبەر دانىشت و ئىمەش لە دەۋرى دانىشتىن، فەرموۋى (ان مما اخاف عليكم ما يفتح الله عليكم من زهرة الدنيا وزينتها) واتە (ئەۋەي ترسم ھەيە لىي بۆتان ئەۋەيە خۋاي گەۋرە جوانى و گۈل و گۈلزارى دىياتان لە پەۋدا بىكەتەۋە).^۱

ئەبۇبەك ۋە بەزار لە سەئىدى كۇرى ئەبى ۋە قاسەۋە ھىناۋيانە دەلىت: پېغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (لانا الفتنة السراء اخوف عليكم من فتنة الضراء، انكم بفتنة الضراء فصبرتم، وان الدنيا حلوة خضرة) واتە (بەپاسىي فېتنەي خۇشگۈزەرانى لە فېتنەي ژيان سەختى ترسناكتەرە بۆتان، ئىۋە بە فېتنەي نەبۋنى و ژيان سەختى تاقىكرانەۋە و خۇتان گرت، دىياش سەۋز و شىرىن و بەتامە).^۲

تەبەرانى لە عەۋفى كۇرى مالىكەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: پېغەمبەر (ﷺ) لەناۋ ھاۋەلاندا ھەستەۋ فەرموۋى (ئايا لە نەبۋنى و دەستكورتى دەترسن، ئايا چاۋتان لە دىيايە، بىرتان لاي نەبىت چۈنكە خۋا فەتھى فارس و رۇمتان بۆ دەكات، نۆرى ناۋ دىياتان پېدەدرى تا ئەۋەي ئەگەر بەرو لادان بچن ھەر ئەۋ دىيايە بەرەۋ لادان ئاراستە دەگرى).^۳

^۱ - (لە الترغيب والترهيب ج ۵ ص ۱۴۴ دا ۋاھاتوۋە).

^۲ - ضعيف.

^۳ - (لە سەنەدەكەدا كەسەك ھەيە كە ناۋى نەھاتوۋە، كەسەكانى دىكەي سەنەدەكە سەھىحن،

لە الترغيب والترهيب ج ۵ ص ۱۴۵ دا ۋاھاتوۋە).

^۴ - (لە سەنەدەكەيدا مانەۋەيەك ھەيە (تەۋاۋىيە)، لە الترغيب والترهيب ج ۵ ص ۱۴۲ دا ۋاھاتوۋە).

(تەرسى عومەرى كۆپى خەتتاب (ﷺ) و گىرانى) بە دەست لە ۋەداكرانهۋەى دنياۋە)

بەيھەقى ج ۶ ص ۳۵۸ لە ميسوهرى كۆپى مەخرەمەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: بىرى دەستكەۋتى قادىسيە ھىنرا بۇ عومەرى كۆپى خەتتاب و ئەۋىش سەيرى دەكرىد و دەگرىا، عەبدولپەرحمانى كۆپى عەۋفىشى لەگەلدا بوو، عەبدولپەرحمان پى وت: ئەى ئەمىرى باۋەرداران ئەمىر پۇرۇشى و كامەرانىيە، وتى: بەلى، بەلام ئەمە بچىت بۇ ھەر كۆمەل و گەلىك دۆژمنايەتى و پق و كىنەيان بۇ بەجى دىلىت،^۱ بەيھەقىش ج ۶ ص ۳۵۸ لە ئىبراھىمى كۆپى عەبدولپەرحمانى كۆپى عەۋفەۋە ھىناۋىيەتى كاتىك خىش و سامانى كىسرا ھىنرا بۇ لاي عومەرى كۆپى خەتتاب عەبدوللاى كۆپى ئەرقەمى زوھرى پى وت: بۇچى لە بەيتولمالدا دايانايىت؟ عومەر (ﷺ) وتى: ناخەيتە بەيتولمال تا دابەشى دەكەين، عومەر گىرا و عەبدولپەرحمانى كۆپى عەۋف پى وت: ئەى ئەمىرى باۋەرداران بۇچى دەگرىت؟ بە خوا ئەمىر پۇرۇشى سوپاس و خۇشى و كامەرانىيە، عومەر وتى: ئەم شتە (سامان) خوا بىدات بەھەر دەستە و گەلىك توۋشى دۆژمنايەتى و پق و كىنەيان دەكات.^۲

بەيھەقى ج ۶ ص ۳۵۸ لە ھەسەنەۋە ھىناۋىيەتى عومەرى كۆپى خەتتاب ھەروۋى كىسراى بۇ ھىنرا و خرايە بەردەستى، لەنا و خەلگەكەدا سوراقەى كۆپى مالىكى كۆپى جەھشەم ھەبوو؟ دەلىت: بازەكانى كىسراى كۆپى ھورمىزى بۇ فرىدا و خستىيە دەستىيەۋە و بازەكانى گەيشتنە نرىكى سەرشانى كاتىك لە دەستى سوراقەدا بىنىنى وتى: سوپاس بۇ خوا كە بازەكانى كىسراى كۆپى ھورمىز لە

^۱ - (خەرائىتىش لە ميسوهرەۋە بەو جۆرە ھىناۋىيەتى، لە كىز العمال ج ۲ ص ۳۲۱ دا ھاتوۋە).

^۲ - (ئىبن موبارەك و عەبدولپەرزاق و ئىبن ئەبى شەيبە لە ئىبراھىمەۋە بەو جۆرە ھىناۋىيە، لە كىز العمال ج ۲ ص ۳۲۱ دا ھاتوۋە، ئەھمەد لە (الزھد) و ئىبن عەساكىر لە ئىبراھىمەۋە بەو جۆرە بە كورتى ھىناۋىيەتى، لە كىز العمال ج ۲ ص ۱۴۶ دا ھاتوۋە).

دہستی سوراقہی کوپری مالیکی کوپری جہ عیشہ می ئہ عرابی بہنی مودلیجدان، پاشان وتی: خواہ من دہزائم پیغہمبہرہکەت حەزی دہکرد سامانیکی دہستکەوئیت تا لە پیناوتو دا بیبەخشیت بە بەندەکان، ئەو ت لئ دورگرت لەبەر ویست و خواستی خووت، پاشان وتی: خواہ دہزائم ئہبوبہکر حەزی دہکرد سامانیکی دہست کەوئیت تا لە پئی تو دا بیبەخشیت بە بەندەکانی تو، لەبەر ویست و خواستی خووت لئ دورگرت، خواہ پەنادەگرم بەتو ئەمە دا و تیکەوتنیکە بو عومەر پاشان ئەم ئایەتە ی خویندەوہ (ایحسبون انما نمدہم بہ من مال وبنین نساوع لہم الخیرات بل لا یشعرون)^۱.

ئەحمەد بە سەنەدی حەسەن و بەزارو ئہبویەعلا لە ئہبوسنانی دوئیلیہوہ ہیناویانہ ہات بو لای عومەری کوپری خەتتاب و دہستہیەکی کوچەرانی یەکەمی لەلابوو عومەر ناردی شوشہیەکی بۆنیان لە قەلای عیراقہوہ بو ہینا، خاتەمیکی تیدابوو، یەکی لە کوپەکانی بردی و خستہ ناودەمی، عومەر لئ سەندو گریا و ئہوانہی چوار دەوریان پینان وت بوچی دہگرت لەکاتی کدا خوای گەورہ سەری خستیت بەسەر دوژمن دا و دلخۆشی کردویت؟ عومەر (ﷺ) وتی: گویم لە پیغہمبەر (ﷺ) بو دہیفەر موو (لافتح الدنیا علی احد الا لقی اللہ عز وجل بینہم العداوۃ والبغضاء الی یوم القیامۃ) واتە (دنیا بەرووی ہەرکەسدا بکریتہوہ خوای گەورہ تا پوژی دوایی دوژمنایەتی رق و کینہ دہخاتە نیوانیانہوہ) منیش لەوہ دہترسم^۲.

حەمیدی و ئین سەعد ج ۳ ص ۲۰۷ و بەزارو سەعیدی کوپری مەنسور و بہیہقی ج ۴ ص ۳۵۸ و جگہ لەوانیش لە ئین عەبباسہوہ ہیناویانہ دہلئیت:

۱- (عەبدی کوپری حەمید و ئین موزیرو ئین عەساگیر لە حەسەنہوہ بەو جوہرہ ہیناویانہ، لە منتخب کنز العمال ج ۴ ص ۴۱۲ دا و اہاتوہ).

۲- حسن.

۳- لە الترغیب والترہیب ج ۵ ص ۱۴۴ دا و اہاتوہ.

ئومەرى كۆپى خەتتەب كە نوپۇزى دەكرد لاي خەلك دادەنىشىت، ھەركەس ئىشىكى ھەبۋايە دەيدۋاند، كەس ئىشى نەبۋايە ھەلدەسا و نوپۇزى بۇ خەلك دەكرد و لەلايان دانەدەنىشت، منىش و تم: ئەى يەرۋا ئەمىرى باۋەرداران چىەتى؟ وتى: ھىچى نىە. دانىشتەم و عوسمانى كۆپى عەففان (ﷺ) ھات و دانىشتە و يەرۋا چو و وتى: ئىبن عەففان و ئىبن عەبباس ھەستەن، چووين بۇ لاي ئومەر دەبىنن لەبەردەستىدا پارسەنگىكى پىر سامان ھەيە وتى: سەيرى خەلكى مەدىنەم كىرد و ئەم دوانەتەنم بە دەۋلەمەندترین زانى، ئەم سامانە بىەن و دابەشى بىكەن، چى زىادەبوو بىگىرەنەۋە، عوسمان چەمىەۋە و منىش لەسەر ئەرنۇ كەۋتم و تم: ئەگەر كەم بوو بۇمان زىاد دەكەيت؟ ئومەر وتى: بەردىك لە شاخىك، مەگەر ئەمە ھى خوانىە كە موحەممەد و پىستەرقەيان دەخوارد، و تم: بەرى بەخۋا، سویند بەخۋا ئەمە ھى خۋايە و موحەممەد زىندوبۋايە ئەگەر فەتخىكى بۇ ھەبۋايە كارىكى جىا لەۋ كارەى تۋى دەكرد، ئومەر تورەبوو و وتى: ئەى چى بىكەم؟ و تم: لىى دەخوارد و دەرخواردى ئىمەشى دەدا، ئومەر كىپەى گىران گرتى و تا ئەۋەى بارى شىۋا و دواتر وتى: ھىوام وايە بەدەست بەتالى لىى دەرەنەچم نەبۇم بىت نە لە دژم بىت.^۱

ئەبوعوبەيد و ئىبن سەعد ج ۳ ص ۲۱۸ و ئىبن راھەۋىيە و شاشى و ھەسەن لە ئىبن عەبباسەۋە ھىناۋايانە دەلىت: ئومەرى كۆپى خەتتەب بانگى كىردەم و منىش چووم بۇ لاي دەبىننم لەبەردەستىدا كەۋلىك ھەبوو كە زىرى تىدابوو، وتى: ئەمە لەنىۋ ئەۋ خەلكەدا دابەشى بىكە، خۋا زانائەرە كاتىك ئەمەى لە پىغەمبەرەكەى و ئەبۋبەكر بە دوورگرت و دای بە من، ئايا بۇ خىرە يان بۇ شەپرو زىانە، پاشان گىرا و وتى: نەسویند بەۋەى گىانمى بەدەستە ئەگەر بە پىغەمبەرەكەى و ئەبەبەكرى نەدا نىازى پىيان خراپ نەبوو ئەگەرىش دای بە ئومەر لەبەر چاكە و وىستى بۇ ئومەر نىە.^۲

^۱ - كنز العمال ج ۲ ص ۳۲۰. ھەيسەمى ج ۱۰ ص ۲۴۲ دەلىت: بەزار بە سەنەدى جەيد ھىناۋايەتى.

^۲ - له كنز العمال ج ۲ ص ۳۱۷ داۋاھاتوۋە.

ئەبوعوبەيدو عەدەنى لە عەبدولرەحمانى كۆرى عەوفەو ھىناويانە دەلىت:
 عومەرى كۆرى خەتتاب ناردى بە شويىنداو منىش چووم بۆ لاي، كاتىك گەيشتمە
 بەردەرگا گويم لە نوزەو گريانى بوو، وتم: انا لله وانا اليه راجعون، بۆ ئەمىرى
 باوەرداران سويند بەخوا موسيبەتى ھاتوو، كە چووم بۆ لاي سەرشانىم گرتو
 وتم: ھىچ نىيە ھىچ نىيە ئەمىرى باوەرداران، وتى: بەلكو تەواو سەختو
 خراپە، دەستى گرتو بردمىيە ژوورەو سەيرمەرد بېرى تويشوو لەسەرىك دانراون،
 وتى: ئىستا دەردى بنەمالەى خەتتابە لەبەردەم خوادا، خواى گەورە ئەگەر
 بىويستايە ئەمەى دەدا بە دوو ھاوھلەكەم - واتە پىغەمبەر (ﷺ) و ئەبوبەكر - تا
 سونەتيكىان بىكردايە لەسەرى و منىش پىشەنگىم پىبەبىكردايە وتم: دانىشە با بىر
 بگەينەو، چوار ھەزار چوار ھەزارمان بۆ دايكى باوەرداران دانا، بۆ كۆچەرەن چوار
 ھەزار چوار ھەزارو بۆ خەلكەكەى دىكەش دوو ھەزار دوو ھەزار تا ئەوەى
 ھەموومان دابەشكرد.^۱

(تەرس و گريانى عەبدولرەحمانى كۆرى عەوف (ﷺ) لە بەرھوداكرانەوہى دنيا)

بوخارى ص ۵۷۹ لە سەئىدى كۆرى ئىبراھىم لە باوكىيەو ھىناويەتى
 عەبدولرەحمانى كۆرى عەوف بە پۆژوو بوو و خواردينكى بۆ ھىنرا، وتى:
 موصەبى كۆرى عومەير زۆر لە من باشتربوو لە عەبايەكدا كفن كرا كە سەرى
 دادەپۆشرا قاچەكانى دەردەكەوتن، كاتىك قاچەكانى دادەپۆشرا سەرى دەردەكەوت
 - بىنىم وتى: ھەمزە لە من چاكتر بوو كۆژا، دواتر دنيا بەوجۆرە لە پروماندا

^۱ - (لە كنز العمال ج ۲ ص ۳۱۸ دا واھاتوو).

ڪرايه وه - يان وتي: به مجوره له دنيا مان پندراو دترسين چاڪه كانمان بڻ پيش خرابن، پاشان دهگريا تا خوار دنه وهڪي به جيئيشٽ^۱.

ئهبونه عيم له الحليه ج ۱ ص ۹۹ له نه وفلي ڪوري نياسى هوزه ليه وه هيئاويه تي دهليٽ: عه بدولر حمانى ڪوري عه وف لامان داده نيشٽ و چاڪترين هاوڪڙر بوو، پوڙيڪ لامان نه بوو تا چووين بڻ مالى، چوويه ژورو خوى شورڊو دواتر هاته دهره وه لامان دانيشت، له گانيڪمان بڻ هيئرا كه نان و گوشتي تيڊابوو، كه دانرا عه بدولر حمانى ڪوري عه وف گريا، پيمان وت: نهى ئه بومو حه ممد بڻ چي دهگريت؟ وتي: پيغه مبر (ﷺ) دنياى به جيئيشٽ و خوى و مال و منالى تيريان نه خوار له ناني گهنم، (ترمزي و سراج له نه وفه وه بهو جوړه هيئاويانه^۲.

به زار له نوم سهله مه وه (ﷺ) هيئاويه تي عه بدولر حمانى ڪوري عه وف چوو بڻ لاي و وتي: دايه گيان ترسام سامانم له ناو ببات، من له ناو قورپيشدا له هه موان سامانم زياتره، وتي: ڪوري شيرينم ببه خشه من له پيغه مبرم (ﷺ) بيست دهيفرموو (ان من اصحابي من لايراني بعد افارقه) واته (له ناو هاوه لانمدا ههيه دواى نه وهى به جيئى ديئم نامينيٽه وه) عه بدولر حمان چوويه دهره وه و گيشٽ به عومر (ﷺ) و وتي: پيغه مبر (ﷺ) چي به نوم سهله مه وتووه، عومر چوو بڻ لاي نوم سهله مه و وتي: سويندت ددهم به خوا من له وانهم؟ وتي: نا، له دواى توپيش وه لامى كهسى تر ناده مه وه^۳.

۱ - ضعيف.

۲ - (ئهبونه عيم له الحليه ج ۲ ص ۱۰۰ به هه مان شيوه هيئاويه تي).

۳ - له الاصابة ج ۲ ص ۴۱۷ دا واهاتووه).

۴ - (هه يسه مى ج ۹ ص ۷۲ دهليٽ: كه سه كانى سه نه ده كه سه حيحن).

(ترس و گریانی خه بابی کوپی نه رت (ﷺ))

له دهست به روودا کرانه وهی دنیا

ئه بویه علاو ته بهرانی به سه نه دی جهید له یه حیای کوپی جه عده وه هیناویانه ده لیت: خه باب (ﷺ) که وتبوو هه ندی له هاوه لانی پیغه مبه (ﷺ) سهر دانیان کردو وتیان: ئه ی نه بو عه بدوللا موژده ت لیبت، ده چیته سهر حه وزی موحه ممه، وتی: چوئن ئه وه ده بیئت؟ ئا مازهی کرد بو سهر و خواروی ماله که ی وتی: پیغه مبه (ﷺ) فرمووی (انما یکفی احدکم کزاد الراكب).^۱ (بو هه رکامتان هینده ی تویشووی سواریک به سه).

ئه بونه عیم له الحیة ج ۱ ص ۱۴۵ له تاریقی کوپی شه هابه وه هیناویه تی ده لیت: هه ندی له هاوه لانی پیغه مبه (ﷺ) سهر دانی خه بابیان کردو وتیان: ئه بوعه بوللا موژده ت لی بیئت، براکانت به یانی بویان ده خریته پوو، نه ویش گریا و وتی: من ئازارم نه بوو به لام ئیوه که سانیکتان بیرهینامه وه و ناوی براکانتان لاهینام، ئه وانه هه موویان به پاداشتی خوینانه وه چوون و منیش نه ترسم پاداشتی ئه و کارانه ی باسیان ده کهن نه وه بیئت که دوا ی ئه وان پیمان درا.^۲ ئه بونه عیم له الحیة ج ۱ ص ۱۴۴ له حارسه ی کوپی موزیه وه هیناویه تی ده لیت: چووین بو لای خه باب و سکی له حه وت وه سوتینرابوو (داخ کرابوو) وتی: ئه گهر پیغه مبه (ﷺ) نه یفه رموایه (لا یتمنین احدکم الموت) واته (که سستان هیوا ی مه رگ نه خوازیت) هیوا ی مه رگم ده خواست، یه کیکیان وتی: باسی هاوه لیبتی پیغه مبه (ﷺ) و چوونه لای بکه، وتی: ترسام ئه وه ی لامبوو له و چل هه زار دره مه ی مال بمینیته وه.

ئه بونه عیم ج ۱ ص ۱۴۵ له ریگه یه کی دیکه وه له حارسه وه به و جوړه به کورتی هیناویه تی و نه وه ش ده لیت: له گه ل پیغه مبه (ﷺ) بووم و دره میکم نه بوو ئیستا

^۱ - (له لا الترغیب والترهیب ج ۵ ص ۱۸۴ دا واهاتوه).

^۲ - (ئین سهد ج ۳ ص ۱۱۸ له تاریقه وه به و جوړه هیناویه تی).

له پال خانوه که مدا چل هزار درهم ههيه، دهليٽ: دواتر کفنه کهي هينرا، که بيٺي گريا و وتي: به لام حه مزه کفنيکي بو نه بوو جگه له عه بايه کهي خهت رهش و سبي، که سهری داده پوشر ا قچه کاني دهرده که وتن، که قچه کاني داده پوشران سهری دهرده که وت، تا نه وهی درابه سهر سهریدا و له سهر قچه کاني شمه ک دانرا.^۱

نه بونه عيم له الحية ج ۱ ص ۱۴۵ له نه بووانيل و شه قيقی کوري سه لمه وه هيناويه تي دهليٽ: چووين بو لای خه باب - له کاتي نه خوشيدا - وتي: له م تابوته دا هه شتا هزار درهم ههيه، سويند به خوا پامنه گرتوه و له هيچ داوا کاري کم نه گرتوه ته وه، دواتر گريا، وتمان بوچی ده گريت؟ وتي: چونکه هاوه لائ چوون و دنيا هيچی لی کم نه کردنه وه، ئيمه ش ماينه وه تا نه وهی شويٺيک شک نابيه ن بويان - بو موسلمانان - جگه له ناو خوّل، نه بونه عيم دهليٽ: نه بوئوسامه له ئيدريس وه هيناويه تي و دهليٽ: حه زم ده کرد نه وه و نه وه بوايه يان وتي: پشقل يان شتي تر بوايه، نه بونه عيم ج ۱ ص ۱۴۶ له فهرموده کهي قهيسه وه هيناويه تي دواتر دهليٽ: که سانيکي پيش ئيمه چوون و هيچيان له دنيا نه برد، ئيمه دواي نه وانه ماينه وه تا دنيا مان هاته پيش و که سمان نازانين له کوي دايدنه نين جگه له ناو خوّل، موسلمان له هر چيه کدا به خشيويه تي پاداشت وهرده گريت جگه له و به خشينه ي بو ناو خوّل.

بوخاري له خه باب وه هيناويه تي و دهليٽ: له گه ل پيغه مبه ر (ﷺ) ته نها له پيناو خوا دا کوچمان کرد و پاداشتمان لای خوا مسوگر بوو، هه مانبوو چوو و له پاداشته کهي هيچی نه خوارد له وانه موضعه بي کوري عومير که له پوڙي نوحود کوڙاو ته نها پارچه جليکي به جيهيشت، کاتيک سهريمان داده پوشي قچه کاني دهرده که وتن، که قچه کاني مان داده پوشي سهری دهرده که وت، پيغه مبه ر (ﷺ) فهرمودي (غطوا بها راسه واجعلوا على رجليه الاذخر) هه مانبوو به ره مه کهي پي گه يشت و ده چنيٺه وه.^۲

۱- (ئين سهد ج ۳ ص ۱۱۷ له حارسه وه به جوړه هيناويه تي).

۲- (ئين سهد ج ۳ ص ۸۵ و ۸۶ ټيټي شهبه ش به و جوړه هيناويه تي و له كنز العمال ج ۷ ص ۸۶ يشدا هاتوه).

(ترس و گریانی سہلانی فارسی (ﷺ))

لہ بہرہ و داکرانیہ وہی دنیا

ئہ بونہ عیم لہ الحلیۃ ج ۱ ص ۱۹۹ لہ ئہ بولبوختہری لہ کہ سیکی بہنی عبسہ وہ
ہیناویہ تی دلّیت: لہ گہل سہلانی فارسی بووم، باسی فہتی کانزاو خشلّی
کیسرای کرد کہ خوا پیشکشی موسلمانانی کرد، سہلمان وتی: پوژیان
دہ کردہ وہ دینارو درہمیک و مشتی نانیاں نہ بوو، پاشان ئہی کہسی بہنی عبسہ
ئاویہ، دواتر دامان بہ لای (بیادرتذری) دا ہمان شتی وت.^۱

تہ بہرانی لہ کہ سیکی بہنی عبسہ سہرہ ہیناویہ تی دلّیت: لہ پال کہناری
دیجلہ دا لہ گہل سہلانی فارسی دہ چووم، وتی: ئہی کہسی بہنی عبسہ دابہ زہ و
بخورہ وہ، ئاوم خواردہ وہ، وتی: ئہو خواردنہ وت ہیچی لہ ئاوی دیجلہ کہ نہ کرد؟
وتم: بروام نیہ، وتی: دہی زانیتیش وایہ لیی وہر دہ گریت و کہم ناکات، دواپی
وتی: سہرکہ وہ، دامان بہ لای چہند خہرواریکی گہنم و جودا، وتی: دلّین ئہمہ
فہتہ بومان و سہختیشی بو هاوہ لانی موحہ ممہد نایہ وہ، بو ئیمہ چاک و بو ئہوان
خراپہ؟ وتم: نازانم بہ لام دہ زانم خراپہی بو ئیمہ و چاکہی بو ئہوانہ، وتی:
پیغہ مہر (ﷺ) سی پوژی یہک لہ دوا ییہک تیرنہ: بو نا گہیشتہ وہ لای
پہرہ ردگاری.^۲

ئہ بونہ عیم لہ الحلیۃ ج ۱ ص ۱۹۵ لہ ئہ بوسوفیانہ وہ لہ ماموستاکانیہ وہ
ہیناویہ تی دلّیت: سہعدی کوپی ئہبی وہ قاص (ﷺ) چوو بو لای سہلمان و
سہردانی کرد، سہلمان گریا، سہعد پیی وت: بوچی دہ گریت؟ دہ گہیتہ وہ بہ
هاوہ لانت و پیغہ مہر (ﷺ) لہ سہر حہوز دہ بینی و پیغہ مہریش (ﷺ) کہ مرد لیّت

^۱ - صحیح.

^۲ - (ہیسہمی ج ۱ ص ۲۲۴ دلّیت: لہ سہنہ دہکدا گیرہرہ وہیہک ہیہ کہ ناوی نہ ہاتو وہ و
کہ سہکانی دیکہی جی متمانہن).

(ترسی ئەبوھاشمی کۆری عۆتبهی
کۆری رەبیعهی قورەیشی (رضی اللہ عنہ))

١ - صحيح.

٣ - صحيح.

(ترس و گریانی نه بو عوبه یدهی کوری جه راج (ﷺ)) له بهر وودا کرانه وهی دنیا)

ئه حمده له ئه بی حه سنه موسلیمی کوری ئه کیه سی مه ولای عه بدوللای کوری عامر له نه بو عوبه یدهی کوری جه راحه وه هی ناویه تی ده لیت: باسی کرد هه ندی هاتن بۆ لای و بینییان ده گری، یه کی و تی: نه بو عوبه یده بۆچی ده گری؟ و تی: بۆیه ده گریم پیغه مبه ر (ﷺ) له پۆژی فه تحیکی موسلماناندا که به خشی موسلمانانی ده دا تا باسی شامی کرد فه رموی (ان ينسا في اجلك يا ابا عبدة! فحسبك من الخدم ثلاثة خادم يخدمك، و خادم يسافر معك، و خادم يخدمك اهلك و يرد عليهم، و حسبك من الدواب ثلاثة: دابة لرحلك و دابة لنقلك و دابة لغلامك) واته (ئهی ئه بوو عوبه یده ئه گه ر مه رگت دوا که وت ئه و له خزمه تکاردا سی خزمه تکار به سه، خزمه تکاریک خزمه تی خو ت بکات، خزمه تکاریک سه فرت له گه ل بکات، خزمه تکاریک خزمه تی مال و مالت بکات و کاریان بۆ بکات، له ئاژه لیشدا سیانت به سه، ئاژه لیکیان بۆ بارو کو لت ئاژه لیک بۆ گواستنوت، ئاژه لیک بۆ غولامه که ت)

۱- ئیبن ماجه له نه بو وائیل له سه مره ی کوری سه هم له که سیکی هۆزه که یه وه که ناوی نه هی ناوه هی ناویه تی ده لیت: لای نه بو هاشمی کوری عوتبه دابه زیم و مو عاویه هات بۆ لای - فه مووده که به و جو ره دینیت - ئیبن حیبان له سه حیه که یدا له سه مره ی کوری سه هم وه هی ناویه تی ده لیت: لای نه بو هاشمی کوری عوتبه دابه زیم ئه و کات ناساغ بوو، مو عاویه هات بۆ لای - فه رموده که دینیت و ره زینیش هی ناویه تی و ئه وه ی بۆ زیاد کرد وه که مرد ئه وه ی به جی هیشتبوو کو کرایه وه گه یشته سی دره هم، ئه و شته شم حساب کرد که تیایدا هه ویری ده شیلاو تیایدا ده یخوارد، (له الترغیب والترهیب ج ۵ ص ۱۸۴ دا واهاتوه، به غه وئ و ئیبن سه که ن له نه بو وائیل له سه مره ی کوری سه همی که سیکی هۆزه که یه وه هی ناویه تی، له الاصابه ج ۴ ص ۲۰۱ دا هاتوه و ده لیت: ترمزی و جگه له ویش به سه نه دی سه حیح له نه بو وائیل وه هی ناویه تی ده لیت: مو عاویه هات بۆ لای نه بو هاشم - فه رموده که دینیت - حاکم ج ۳ ص ۶۳۸ له نه بو وائیل و ئیبن عه ساکیر له ریگه ی سه مره وه هی ناویانه، له کنز العمال ج ۲ ص ۱۴۹ یشدا هاتوه).

پاشان من سهیری ماله کم ده کم پر له کویه، سهیری گه وره کم ده کم ده بینم پر له نازل و نه سپ، دهی چوون بگه مه وه به پیغه مبه ر(ﷺ) له دواي نه مه له کاتيکدا پیغه مبه ر(ﷺ) وه سیه تی بو کر دین (ان احبکم الي و قربکم مني من لقيني على مثل الحال الذي فارقني عليها) واته (خوشه ویستترین و نزیکترینتان له من نه وه به وه باره وه بگاته وه پیم که له سهری لیم جیا بو ته وه)^۱.

دنیا نه ویستی پیغه مبه ر(ﷺ) و هاو ده لانی و له دنیا

دهر چوون به بی کر دنه به ری

دنیا نه ویستی پیغه مبه ر(ﷺ)

نه حمده به سه نه دی صه حیح له ئین عه با سه وه هی ناویه تی ده لیت: عومه ری کو پی خه تاق(ﷺ) وتی: چووم بو لای پیغه مبه ر(ﷺ) له سه ر ه سیریک بوو، ده لیت: دانیشتم و جله که ی له سه ری بوو هیچی تری له سه ر نه بوو، ه سیره که له سه ر لاتنه نیشت و له شی دهر که وتبوو، بری گه نم له گه ل له گه ل گه لای داری صه مغم له لایه کی ژوره که دا بین، هه روه ها پیسته یه کم دی که هه لواسراو هه بوو، چاوه کانم فرمیسیکیان رشت و پیغه مبه ریش(ﷺ) فه رموی (بوچی ده گریته هی ئین خه تاق؟) وتم: نه ی پیغه مبه ری خوا چوون نه گریم که نه وه ه سیره کاری کردو وه ته سه ر له شت و نه وه ش خه زینه که ته ته نها نه وه ی تیدا ده بینم، که چی کیسراو قه یسه ر له ناو به ره م و پرو باراندا ده ژین و توش پیغه مبه رو هه لبرارده ی خوایت و نه وه ت هیه، فه رموی (یا ابن خطاب اما ترضی ان تكون لنا الاخرة ولهم

۱ - ضعیف.

۲ - (هه یسه می ج ۱۰ ص ۲۵۳ ده لیت: نه حمده گپراویه تیه وه له سه نه ده که دا که سیک هیه ناوی نه ها تو وه که سه کانی دیکه ی جی متمانه، ته واو، ئین عه ساکی ریش به و جو ره هی ناویه تی له منتخب ج ۵ ص ۷۳ دا واهاتوه).

الدنيا؟) واتە (ئەي ئىيىن خەتتە ئايا پازى نىت پۇژى دوايى بۇ ئىيەمە دىنيا بۇ ئەوان بىت؟) ھاكىم ھىناوئەتە دەلىت: لەسەر مەرچى موسلىم سەھىيە دەقەكەشى ئەوئە عومەرەتە: چوومە ژوورەو بۇ لاي پىغەمبەر (ﷺ) پاش ئەوئە مۇلەتمە ۋەرگەرت، لە ژوورەكەدا لەسەر بەرگەكەي پاكشاپو ۋە بەشىكى لەسەر خۇل بوو، لە ژىر سەرىدا پىشتىكە بوو كە گەلەي خورما داپۇشراپو، لەسەر سەرىشىيە ۋە كەنارىكى ژوورەكەدا، سەلامم لىكردە دانىشتە ۋەتم: تۇ پىغەمبەر ۋە لىبىژاردەي خاۋىستە كىسرا ۋە قەيسەرىش لەسەر كورسى زىپو فەرشى ئاورىشمەن، فەرموۋى (اولئك عجلت لهم طيباتهم و هي وشيكة الانقطاع، وانا قوم اخرت لنا طيباتنا في اخرتنا) واتە (ئەوانە خۇشەكانىيان بۇ پىش خراۋە ۋە زوۋ نامىنى، ئىمەش خەلىكىن خۇشەكانىيان بۇ دواخراۋە بۇ پۇژى دوايى).

ئەھمەد ۋە ئىيىن ھىببان لە سەھىيەكەدا ۋە بەيەقى لە ئىيىن عەبباسە ۋە ھىناوئەتە پىغەمبەر (ﷺ) لەسەر سەرىك بوو ۋە عومەر چوۋىە ژوورەو بۇ لاي ۋە سەرىكە كارى كوردوۋىە سەرى جەستەي پىغەمبەر (ﷺ)، عومەرەتە: ئەي پىغەمبەرەي خاۋا بۇچى كومبارى يان پاخەرى ناخەيتە ژىرت كە لەۋە نەرمىتەيت، فەرموۋى (مالي وللدنيا، ما مثلي ومثل الدنيا الا كراكب سار في يوم صائف فاستظل تحت شجرة ساعة راح وتركها) واتە (من دىنيا چىمان بەچى، نمونەي من و

۱ - حسن.

۲ - ئىيىن ھىببان لە سەھىيەكەدا لە ئەنەسە ۋە ھىناوئەتە عومەر (ﷺ) چوۋ بۇ لاي پىغەمبەر (ﷺ) بە ھەمان شىۋە فەرموۋەكە دىنەيت، لە التەرىب ۋە التەرىب ج ۵ ص ۱۶۱ دا ھاتوۋە، ئەھمەد ۋە ئەبۇعلاش بە ھەمان شىۋە فەرموۋەكەي ئەنەسىيان ھىناۋە، ھەيسەمى ج ۱۰ ص ۳۲۶ دەلىت: كەسەكانى سەنەدەكەي ئەھمەد كەسانى سەھىيە جگە لە موبارەكى كوپى فوزالە كە ھەندى مەمانەي پى دەدەن ۋە ھەندىكىش بلاۋى دەزانن، تەۋاۋ).

دنيا ۋەك سۈرۈك ۋايە كە لە پۇرۇشكى گەرما ۋۇراۋىدا بېرات، لە ژۇر سايەى سىبېرىكىدا تاۋىك لادىت دواتر بېراۋ بەجىي بھىلئىت^۱.

بەيھەقى لە عائىشەۋە ھىناۋىيەتى دەلئىت: ئافرىدەتتىكى پىشتىوانان ھات بۇ لام ۋە سەيرى پاختەرەكەى پىغەمبەرى (ﷺ) كرد كە قەيغەيەك بوۋ، پاختەرىكى پەژمىنى بۇ ناردەم ۋە پىغەمبەرى (ﷺ) ھاتە ژۈرەۋە بۇ لام ۋە فەرموۋى (ئەى عائىشە ئەمە چىيە؟) ۋەتم: ئەى پىغەمبەرى خوا فلانە ئافرىت ھات ۋە پاختەرەكەى تۈى بىنى ۋە چۈۋ ۋە ئەمەى بۇ ناردەم، فەرموۋى (بىگىرپەۋە عائىشە، سۈيىد بەخوا ئەگەر بىمۈستايە خواى گەرە شاخى زىرو زىۋى پىدەدام)^۲.

ئىبن ماجە ۋە ھاكەم لە ئەنەسەۋە ھىناۋىيە دەلئىت: پىغەمبەرى (ﷺ) بەرگى خورى دەپۇشى ۋە پىلاۋى قايشدارى دەكردەپى، دەلئىت: پىغەمبەرى (ﷺ) نانكىى ناباشى دەخوارد ۋە جلىكى رەق ۋە ناخۇشى دەپۇشى، بە ھەسەن ۋە ترا: نانكە چۈن بوۋ؟ ۋەتى: ھىندە رەق ۋە ناخۇش بوۋ پىغەمبەرى (ﷺ) لەگەل قۈمى ئاۋدا ئىنجا قۈۋتى دەدا^۳.

۱ - صحيح.

۲ - (لە الترغيب والترهيب ج ۵ ص ۱۶۰ دا ھاتوۋە. ترمىزى بە صەحىحى ۋە ئىبن ماجە لە ئىبن مەسعودەۋە بەۋ جۈرە ھىناۋىيەتى، تەبەرانى ۋە ئەبۇشەيخ لە ئىبن مەسعودەۋە بە شىۋەى فەرموۋەكەى عومەر ھىناۋىيەتى، لە الترغيب والترهيب ج ۵ ص ۱۵۹ دا ھاتوۋە، ئىبن حىببان ۋە تەبەرانى لە عائىشەۋە ھىناۋىيە، لە الترغيب والترهيب ج ۵ ص ۱۶۲ ۋە المجمع ج ۱۰ ص ۳۲۷ دا ۋاھاتوۋە).

۳ - ئەبۇشەيخ بە دورور ۋە دىرژىتر لەۋە ھىناۋىيەتى، لە الترغيب والترهيب ج ۵ ص ۱۶۳ دا ۋاھاتوۋە.

۴ - حسن.

۵ - ضعيف.

ئىبن ماجە و ئىبن ئەبى دىنيا لە (كتاب الجوع) و جگە لە ویش لە ئوم ئەیمەنە ۋە
ھىناۋىانە گەنمىكى ھاپى و كوردى بە خواردن بۆ پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (ئەمە
چىھ ؟) وتى: خواردنىكە لاي خۇمان ئامادەى دەكەين ھەزەمكرد بۆ تۆيشى دروست
بەكم، فەرموۋى (بىگىرە ۋە ۋاىي بېشىلە) ۲.

تەبەرانى لە سەلماي ژنى ئەبۇرافىعە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ھەسەنى كۆرى
ەلى و ەبدوللای كۆرى جەغفەرو ەبدوللای كۆرى ەبباس ھاتن بۆ لام، وتیان:
بېرى لە خواردنمان بۆ دروست بەكە كە پىغەمبەر (ﷺ) ھەزى بە خواردنى دەكرد،
وتى: كۆرە شىرىنەكانم ئەمرو ھەزى پى ناكەن، ھەستام و گەنم ھىنا و شىلام و
شىۋە نانكىم ئامادەكرد و چەورىەكەشى زەيت بوو، بېبەرم بەسەردا كرد و بردم
بۆيان و وتم: پىغەمبەر (ﷺ) ھەزى لەمەبوو. ۴

ئەبۇشەيخى كۆرى دىيان ل (كتاب الثواب) لە ئىبن عومەر ۋە ھىناۋىيەتى
دەلىت: لەگەل پىغەمبەر (ﷺ) دەرچوۋىن تا چوۋىيە باخ و ھەشەيەكى پىشتىوانان و
لە خورماكەى ھەلدەگرت و دىخوارد و پىي فەرمووم (ئەى ئىبن عومەر بۆچى
ناخوۋىت ؟) وتم: ئەى پىغەمبەرى خوا ھەزى پى ناكەم، فەرموۋى (بەلام من ھەزى پى
دەكەم و ئەمە بەرەبەيانى چوارەم پۆژە كە ھىچ خواردنىك ناخۇم، ئەگەر بموۋىستايە
داوام دەكرد لە پەرۋەردگارم، ئەویش ۋەك مولكى كىسرا و قەيسەرى پى

۱- (لە سەنەدەكەدا يوسفى كۆرى كەسىر ھەيە كە لە نوۋجى كۆرى زەكوان نادىيارە، حاكم
دەلىت: سەنەدەكەى صەحىحە، لە الترغيب والترهيب ج ۵ ص ۱۶۳ يشدا ھاتوۋە).

۲- حسن.

۳- (لە الترغيب والترهيب ج ۵ ص ۱۵۴ دا ۋاھاتوۋە).

۴- (ھەيسەمى ج ۱۰ ص ۳۲۵ دەلىت: كەسەكانى سەنەدەكەى صەحىحن جگە لە فائىدى مەۋلاى
كۆرى ئەبۇرافىع، لە الترغيب والترهيب ج ۵ ص ۱۵۹ دا دەلىت: تەبەرانى ھىناۋىيەتى و سەنەدەكەى
جەيىدە).

دەبەخشىم، ئىتر ئەي ئىبن عومەر ئەگەر لەناو خەللىكدا مايتەۋە كە پۇزى سالىان دەشاردەۋە و متمانە لاواز دەبوو چى دەكەيت؟) سويند بەخوا ھىندەي نەبرد ئەم ئايەتە دابەزى (و كايىن من دابة لاتحمل رزقها الله يروقها و اياكم وهو السميع العليم) پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (خوای گەۋرە فەرمانى پى نەكردووم بە خەزىنەي دنيا و شويىنكە وتنى ئارەزوۋەكان، ھەركەس خەزىنەي دنيا بىكەت و نيازى ژيانىكى مانەۋەيىت ئەۋا ژيان بەدەستى خوايە، بزانن من دىنار و درھەمىك ناھىلەمەۋە و ھىچ پۇزىەكەش بۇ بەيانى ناشارمەۋە).^۱

تەبەرانى لە (المعجم الاوسط) لە عائىشەۋە (رضي الله عنها) ھىناۋىيەتى دەلىت: قاپىكى شىرو ھەنگوين ھىنرا بۇ پىغەمبەر (ﷺ) ئەۋىش فەرموۋى (شربتین فى شربة و ادمین فى قدح! لا حاجة لي به، اما اني لازع ان ھەرام و لكن اكره ان يسالني الله عزوجل عن فضول الدنيا يوم القيامة، تواضع ذكر الموت احبه الله) (دوۋ خواردەۋە لە يەك دانەداۋ دوۋ شلە لە قاپىكدا، ھىچ پىۋىستىيەكم پىي نىيە، من نالىم ھەرامە، بەلام ھەزناكەم لە پۇزى دوايىندا خوای گەۋرە لەسەر زىادەي دنيا پرسىيەم لى بىكەت، لەبەر خوا خاكى بە، ھەركەس لەبەر خوا خاكى بىت خوا بەرزى رادەگىرت، ھەركەس خۇبەزلزان بىت خوا پسۋاى دىكەت، ھەركەس دەستىگىرتەۋە خوا دەۋلەمەندى دىكەت، ھەركەس زۆر بىرى مردن بىكەت خوا خۇشى دەۋىت).^۲

۱- (لە الترغيب والترهيب ج ۵ ص ۱۴۹ دا ۋاھاتوۋە، ئىبن ئەبى حاتمە لە ئىبن عومەرۋە بەۋجۇرە ھىناۋىيەتى، لە سەنەدەكەدا ئەبۇلەتۋۋى جوزەرى ھەيە كە لاۋازە، لە تەفسىرى ئىبن كەسىر ج ۳ ص ۴۲۰ دا ۋاھاتوۋە).

۲- ضعيف.

۳- (لە الترغيب والترهيب ج ۵ ص ۱۵۸ دا ۋاھاتوۋە، ھەيسەمى ج ۱۰ ص ۳۲۵ دەلىت: لە سەنەدەكەدا نەعىمى كوپى مورعى عەنبەرى ھەيە كە ئىبن حىببان متمانەي پىدەدات و چەندىكى دىكەش بە لاۋازى دەزانن، كەسەكانى دىكەي سەنەدەكە جى متمانەن).

دنيانە ۋىستى ئەبۇبەكرى ۋىدىق (ﷺ)

بەزار لە زەيدى كۆپى ئەر قەمەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: لە گەل ئەبۇبەكرى (ﷺ) بوۋىن كە داۋاي ئاۋى كۆر، ئاۋ ۋ ھەنگۈىن ھىنرا، كە خستىيە سەر دەستى گىريا ۋ كەپە گرتى ۋ تا ۋامانزانى توۋشى شتىك بوۋە، ھىچ پىرسىيارمان لى نە كۆر، كە لىبۇۋىيە ۋە تەمان: ئەي خەلىفەي پىغەمبەر (ﷺ) چى ۋاى كۆر بە ۋ جۆرە بگىرىت؟ ۋتى: مەن لە گەل پىغەمبەر (ﷺ) بوۋم كە بىنىم شتىكى لە خۇى دور دەگرت ۋ مەنىش ھىچ نە دەبىنى، ۋ تە: ئەي پىغەمبەرى خا دەبىنم پال دەنىت ۋ ھىچ نابىنم؟ فەرمۇى (الدنيا تگوت لى فقلت اليك عنى فقلت ام انك لست بمدركى) ۋ تە (دنيا كشا بۆم، ۋ تە: لىم دور بەكە ۋەرەۋە، ۋتى: تۆ پىم ناگەيت) ئەبۇبەكرى ۋتى: ئەۋەم لە سەر سەخت بوۋ ترسام لە فەرمانى پىغەمبەر (ﷺ) لامدايت ۋ دىنا پىم گەيشتيت^{۱ ۲}.

ئەبۇنەئىم لە الحلىة ج ۱ ص ۳۰ لە زەيدى كۆپى ئەر قەمەۋە ھىناۋىيەتى ئەبۇبەكرى داۋاي ئاۋى كۆر ۋ قاپىكى بۆ ھىنرا كە ئاۋ ۋ ھەنگۈىنى تىدايت، كاتىك نىزىكى دەمى كۆرەۋە گىريا ۋ ئەۋانە ۋ چۈرەۋى لە لاي بوۋن گىريان، بىدەنگ بوۋ ۋ ئەۋانىش بىدەنگ بوۋن، دواتر گەپايەۋە گىريا تا ۋاىانزانى ناتوان پىرسىياري لىبەكەن، دواتر پوۋخسارى سېرى ۋ گىيانىكى بە بەردا ھاتەۋە، پىيان ۋ بۆچى

۱ - ضعيف.

۲ - (ھەيسەمى ج ۱۰ ص ۲۵۴ دەلىت: بەزار گىپراۋىيە تىيەۋە لە سەنەدەكەدا عەبدولواھىدى كۆپى زەيدى زامىد ھەيە كە لاي زۆرىنە لاۋازە ۋ ئىبن حىببەنىش لە جى متمانە كاندا ناۋى ھىناۋە دەلىت: فەرمۇدەي ئەگەر لە سەرىيەۋە بىت بەجىمتمانە دادەنرىت، كە سەكانى سەنەدەكە جى متمانەن، تەۋا. لە الترغيب والترهيب ج ۵ ص ۱۶۷ دا دەلىت: ئىبن ئەبى دىنا ۋ بەزار ھىناۋىيە ۋ گىپرەۋەكانى جى متمانەن جگە لە عەبدولواھىدى كۆپى زەيد، ئىبن حىببەن ھەمان قەسى پىشتىرى لە سەر ھىناۋە، تەۋا).

ۋاگىرەيت؟ بەھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى ۋە ھەشى بۇ زىادىدۇر ۋە گىراۋ ۋەتى: سۈيىند بە خوا ئەگەر تۇلە دەستىم پىزگار بىت ئەۋانى تىرت لە دەستىم پىزگارىيان نابىت.^۱

ئەھمەد لە الزھەد لە عائىشە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئەبۇبەكر (ر.ئە.ئە) مردو دىنارو درھەمىكى بەجىنەھىشتىبو، پىشتىر سامانى خۇى بردو خىستىيە بەيتولمالەھ، ھەروھە لە عروھە ھىناۋىيەتى كاتىك ئەبۇبەكر بوو بە خەلىفە چى درھەم دىنارى ھەبوو لە بەيتولمالى مۇسلماناندا دايىنا ۋەتى: مەن بازىرگانىم پىۋە دەكرىدو كارم پىۋە كرىد، كاتىك بووم بە خەلىفە مۇسلمانان پىيان نەدا بچم بە دواى بازىرگانىدا.^۲ ئىبن سەعد لە عەتاي كوپى سائىبە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: كاتىك بەيەت درا بە ئەبۇبەكر لە سەر شانى بىرى عەبا ھەبوو دەچو بۇ بازىر، عومەر ۋەتى: بۇ كوى دەچىت؟ ۋەتى: بۇ بازىر. ۋەتى: چىدەكەيت لە كاتىكدا بويت بە خەلىفە مۇسلمانان؟ ۋەتى: ئەى لە كوى شىتى بۇ مال ۋە منالەم پەيدابكەم؟ عومەر ۋەتى: ۋەرە ئەبۇعوبەيدە شىتىكت بۇ دەپرىتە ۋە، چوون بۇ لاي ئەبۇعوبەيدە ۋە ۋەش ۋەتى: بەشى دوو كەسى كۇچەرانت بۇ دەپرىتە ۋە كە چاكىرىن ۋە باشرىنىيان نەبىت، بەرگى زىستان ۋە ھاوىنىشت بۇ دەپرىتە ۋە، ئەگەر وىستىت بىگىرە ۋە ھى تىرىنە، بۇ ھەر پۇژىك نىو مەپرىان دانا لەگەل پۇشتەى سەر ۋە سىنگ.

لە ھەمىدى كوپى ھىلالە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: كاتىك ئەبۇبەكر بوو بە خەلىفە ھارەلەنى پىغەمبەر (ﷺ) ۋە تىيان ھىندە بىرە ۋە بىۋ خەلىفە پىغەمبەر (ﷺ) بەشى بىكات، ۋە تىيان: باشە، عەباكانى ئەگەر دايىنان لەبرى ئەۋان ھاروشىۋەيان ببات ۋە ئەگەر چو بۇ سەفەر ۋە لاخى بۇ دابىن دەكەين ۋە خەرجى بۇ ژن ۋە منالى دەكىشىن ۋەك چوون پىشتىر خەرجى ژن ۋە منالى دەكىشا پىش ئەۋەى بىتتە خەلىفە، ئەبۇبەكر ۋەتى: پازىم.^۳

^۱ - (ھاكم ۋە بىيەھى بەۋجۇرە ھىناۋىيانە، لە كىز العمال ج ۴ ص ۲۷ دا ۋاھاتوھ).

^۲ - (لە كىز العمال ج ۳ ص ۱۲۲ دا ۋاھاتوھ).

^۳ - (لە كىز العمال ج ۳ ص ۱۳۰ دا ۋاھاتوھ).

(دنیا نه ویستی عومہری کوری خه کتاب (رچ))

ته بهری ج ۴ ص ۱۶۴ له سالمی کوری عہدوللاوہ هیئاویہ تی ده لیت: کاتیک عومہری کوری خه کتاب بوو به خلیفه له سہر هه مان پوزی نه بوبه کر چوو که بویان بریبوویه وه، نه لام دواتر پیویستی زیاتری کرد، بری له کوچه ران له وانه عوسمان و عہلی و ته لحه و زوبه یر (رضی الله عنہم) کو بوونه وه، زوبه یر وتی: به لکو بلین خهرجی عومہر زیاد بکات چونکه پیویستی تی، عہلی وتی: نیمه ش پیشت نه و نیاز هه مان هه بوو، دهی با بچین، عوسمان وتی: نه وه عومہر با بچین پاری پی بکهین، وتیان ده چین بولی حه فسه و پرسپاری لی ده کین و داو ده کین بیشاریت وه، چوون بولی و فرمانیان کرد تا هه والی ده سته یه که بهینی و ناوی که سی لانه بات مه گهر نه وهی به وه پازی بیت، نینجا له لای چوون، له و باره دا عومہر گه یشت و تو وره یی له پرو خساریدا به دیکرا وتی: نه وانه کی؟ وتی: پیویست ناکات بیاناسیت تا رای تو ده زانم، وتی: نه گهر بمزانیایه کی پوم رهش ده کردن تو له نیوان من و نه واندایت سویندت ده دم به خوا چاکترین بهرگی پیغه مبه (علیه السلام) له مالتدا چی بوو؟ وتی: دوو کراسی بهرگ که تانی که بولی کاتی هاتنی وه فد ده یکرده بهر، و له پوزی هه ییشدا وتاری پی ده دان، وتی: نهی چ خوار دنیکی ده خوار، تو ده یزانی؟ وتی: نانیکی گه نمان برژاند و چه وریمان کرد به سه ریدا و به پون ته پرمانکرد و لی خوار دو له بهر حه زبوونی لی. وتی: نهی پاخهری چی بوو؟ وتی: پوشتیه کی چرو شلوق که له هاویندا ده مانخسته ژیرمان له زستاندا نیوه یمان راده خست و نیوه که ی دیکه شمان ده دا به سه رماندا، وتی: نهی حه فسه دهی پیان بلی پیغه مبه (علیه السلام) به پیوانه وه زیادهی له شوینی خوی دانا و پشکی خوی دواخت، دهی به خوا منیش واده کم، نمونه ی من و دوو هاوہ له کم وک سی کهس وایه که ریگه یه که ده گرنه بهر، زیاده یه کی تویشووی هه بووه و گه یشتووه، دووه میش هه روای کردووه، دواتر سییم هاتووه نه گهر پیی نه وان بگریته بهرو به

بەش و تويىشۋى ئەوان پازى بىت پىيان دەگات و لەگەلىان دەبىت، ئەگەر پىگەيەكى دىكە بگىرتەبەر ناگات پىيان.^۱

ئىين عەساكىر لە ھەسەنى بەسرىيە ھىناۋىيەتى دەلىت: چوومە كۆپكى مەزگەۋتى بەسەر و سەيرمەرد دەستەيەكى ھاۋەلانى پىغەمبەر (ﷺ) باسى دىنا ئەۋىستى ئەبۇبەكر و عومەر و فەتى ئەۋ دوانە لە ئىسلامدا و ژيان پاكىيان باس دەكەن، لىيان نەزىك بوومەۋە، لە نىۋانىاندا ئەحنەفى كۆپى قەيسى تەمىمى (ﷺ) ھەبو، گويم لىي بوۋ وتى: عومەرى كۆپى خەتتاب لە سىرىيەكدا بەرە و عىراقى بەپىكرىن، خۋاى گەرە عىراق و ولاتى فارسى بۇ فەتج كرىن، تىايدا دەستكەۋتى فارس و خوراسانمان بەدەستەيىنا و لەگەل خۇمان ھىنامان و لىمان ھەلگرت و كرىدەبەر، كە ھاتىن بۇ لاي عومەر پوۋى لى وەرگىپراين و قسەى لەگەل نەكرىن، ئەمە لەسەر ھاۋەلانى پىغەمبەر (ﷺ) سەخت بوۋ، عەبدوللاى كۆپى كە لە مەزگەۋت دانىشتىبو، سكالامان لا كرىد كە ئەمىرى باۋەرداران ئەۋ جەلى لەبەر دىۋىن كە نەبىنىبوۋ پىغەمبەر (ﷺ) و ئەبۇبەكرى صدىقى خەلىفە بىپوشن، ئىمەش چۈۋىنە مالىمان و جەلەكانمان لا بردو بە جلى پىشتىرمانەۋە چۈۋىن بۇ لاي، سەلامى لە يەكە بە يەكەمان كرىد دەستى كرىدە مىلى يەكە بە يەكەمان وەك ئەۋەى پىشتىر نەبىنىبىن، ئىمەش دەستكەۋتەكانمان خستە بەردەستى و ئەۋىش بە يەكسانى لە نىۋانماندا دابەشى كرىد، لەنىۋ دەستەۋتەكاندا بەرچىنەيەكى جۆرەكانى زەرد و سەۋزى تىكەلەى ھەبو، عومەر چەشتى سەيرى كرىد تام و بۇنى خۆشە، بۇيە پوۋى تىكرىن و وتى: سۈيىند بەخۋا ئەى كۆمەلى كۆچەران و پىشتىۋانان لە نىۋاندا كۆپى باوك و برا دەكۆژىت لەسەر ئەم خۋاردنە، پاشان فەرمانى كرىد و برا بۇ كۆپانى ئەۋانەى لە خزمەت پىغەمبەردا (ﷺ) كۆژابوون لە كۆچەران و پىشتىۋانانىش،

^۱ - (ئىين عەساكىر لە سالامى كۆپى عەبدوللاۋە بەۋ جۆرە ھىناۋىيەتى. منتخب كنز العمال ج ۴ ص ۴۰۸).

پاشان عومەر ھەستا و چوو بە دوايدا ھاۋەلانى پېغەمبەر (ﷺ) چووين، وتيان: ئەي كۆمەلى كۆچەرەن و پىشتىوانان سەبارەت بە دنيا نەۋىستى و جوانى و پاكى ئەم كابرايە چى دەلىن؟ بە راستى لەو كاتەۋەى لەسەر دەستى ئەو خۋاى گەۋرە ۋلاتى كىسرا و قەيسەرى بۇ فەتح كىردووين و پۇژھەلات و پۇژئاۋا و ۋەفدى ۋەرب و ۋەجەمى داۋىنەتە دەست دىن بۇ لاي و ئەو جەبەيەى لەسەر دەبىنن كە دەبىنن كە دوانزە پىنەى تىايە، ئەگەر پىرسىار لە كۆمەلى ھاۋەلانى موخەمەد بىكەن ئىۋە گەۋرەى ھاۋەمانى خىزمەت پېغەمبەر (ﷺ) و پىشتىنەى كۆچەرەن و پىشتىوانانن بەلكو ئەو جەبەيە بىگۇرپىت بە كراسىكى نەرمى وا كە رەنگ و بۆيەكى ھەيىت، بە يانىيان قاپى خواردن و ئىۋارانىش قاپى خواردن بۇ خۇى و كۆچەرەن و پىشتىوانانى دەۋرى ھەيىت، ھەمويان وتيان: ئەمە تەنھا قەسى ۋەلى كوپى ئەبوتالىبە، چونكە لە ھەمووان زىاتر دەتۋانى بىدوئىنى ۋە لە كچەكەيەۋە خىزمەتى - يان ھەفسەى كچى - چونكە ژنى پېغەمبەر (ﷺ) بوو و لەبەر پلەى پېغەمبەر (ﷺ) گوئى لىدەگرپىت، ئەۋانىش ۋەلىيان دۋاند، ۋەلى وتى: مەن ئەۋە ناكەم بەلام با ژنەكانى پېغەمبەر (ﷺ) ئەۋە بىكەن چونكە ئەۋان دايكانى باۋەردارانن و دەۋىرن پىنى بلىن، ئەحنەف كوپى قەيس دەلىت: داۋايان كىرد لە ۋەلىشە ۋە ھەفصە ھەردووكيان پىكەۋە بوون، ۋەلىشە وتى: مەن ئەۋە بە ئەمىرى باۋەرداران دەلىم. ھەفصە وتى: بىرواناكەم بىكات و دۋاترىش بۆت دەردەكەۋىت، چوون بۇ لاي ئەمىرى باۋەرداران. ئەۋىش لە خۇى نىزىك كىردنەۋە، ۋەلىشە وتى: ئەي ئەمىرى باۋەرداران مۆلەت دەدەيىت قەسەت لەگەل بىكەم؟ وتى: بىفەر مو ئەي دايكى باۋەرداران. وتى: پېغەمبەر (ﷺ) بەرە ۋە بەھەشت و پەزىلەت پەروەردىگارى چوو و دنياى نەۋىست و دنياش ئەۋى نەۋىست، ئەبۋبەكرىش پاش زىندووكىردنەۋەى سۈننەتى پېغەمبەر (ﷺ) و كۈشتى درۋزان و تىكشكاندننى بەلگەخۋازى پوۋچەلەى پاش دادپەرۋەرى لەنا و ھاۋلاتيان و يەكسانى دابەشكارى و پەزىلەت پەروەردىگارى بە شوئىن پىنى پېغەمبەر (ﷺ) چوو و خوا بىرەۋە بۇ ناۋ پەھمەت و پەزىلەت پەروەردى

خۇي و گەياندىيەۋە بە پىغەمبەر (ﷺ) لە (الرفيق الاعلى) ئەم كەسە دىيائى نەۋىست و دىيائى ئەۋى نەۋىست، خۇي گەۋرە لەسەر دەستى تۆفەتخى خىشل و كانزاي كىسرا و قەيسەر و ۋلاتى ھەردو كىيانى ھىنايەدى، سامانى ئەۋ دوو ۋلاتە ھىنرا بۆت و شوينەكانى پۇژمەلات و پۇژئاۋا ملكەچت بىوون و ئىمەش داۋاي پشتگىريزىاترى ئىسلام لەلايەن پەرۋەردگار ھەۋە دەكەين، نىردراۋانى عەجەم و ھەفدەكانى عەرەب دىن بۆلات و دىن و دەچن و تۆش ئەۋ جىبەت لەبەر تە، دوانزە پىنەى تىايە، بەلكو بىگۇرپىت بە جىلىكى نەرم كە پەنگو بۆيەكى ھەبىت و بەيانيان نانت بۆ ھىنرى و ئىۋارانىش قاپى نان بۆ خۇت و كۆچەرەن و پشتىۋانانى لاي خۇت بەھىنرىت. عومەر ئەۋكات بە سەختى گىرا و دواتر وتى: بۆ خوا پرسىيارت لى دەكەم ئايا دەزانىت پىغەمبەر (ﷺ) دە پۇژيان پىنج يان سى پۇژيان نىۋانى ئىۋارە و بەيانىك تىرنان بوو تا گەرايەۋە لاي پەرۋەردگارى؟ وتى: نا، ئەۋىش پۈۋى كىردە عائىشە و وتى: بىنيوتە پىغەمبەر (ﷺ) لەسەر سىفرەيەك لە بەرزى بىستىكى سەر زەۋىيەۋە خۋاردنى بۆ بەھىنرىت لەسەر زەۋى دايىدەنا و فەرمانى دەكرد سىفرەكە لا بىرىت، وانىە؟ وتيان: بەرى ۋەللا. عومەر بە ھەردو كىيانى وت: ئىۋە ژنانى پىغەمبەر (ﷺ) و دايكانى باۋەرداران، ماقتان لەسەر باۋەرداران ھەيە بەتايىبەت لەسەر من، بەلام ھاتوون ھەزى دىنايىم زىاد بىكەن و منىش دەزانم پىغەمبەر (ﷺ) جەيەكى خورى پۇشى لەتاۋ پەقى و نالەباريەكەيدا بەرگەكەى ھەلدە پرواند، ئايا ئەمە دەزانن؟ وتيان: بەرى ۋەللا وايە، وتى: دەزانن پىغەمبەر (ﷺ) لەسەر عەبايەك لە مالىكەيدا دەكەوت ئەى عائىشە، بە پۇژپادەخراۋ بە شەۋ جىگەى خەۋتن بوو، ئىمە دەچۈۋىن بۆ لاي دەمانبىنى كاريگەرى ھەسىرەكە لەسەر لەشى دەرەكەۋتوۋە، ئەى ھەفسە تۆ پىم بلى شەۋىك جىي نەرمەت بۆ پراخست ئەۋىش نەرميەكەى بەدىكرد پاكشاۋ لەخەۋ ھەلنەسا تا بىلال بانگى دا، پىيى فەرموۋىت ((يا ھفصە ماذا صنعت؟ اتيت المهاد حتى ذهب بي النوم الى الصباح)) واتە ((ئەى ھەفسە چىت كرد؟ ئەمشەۋ جىي نەرمەت پراخست تا خەۋ بىردمىيەۋە تا بەيانى؟)) من و دىنيا

لە كۆي، بۆچى توۋشى پاخەرى نەرم دەكەن، ئەي ھەفصە مەگەر نازانىت پىغەمبەر (ﷺ) خوا لىي خوش ببو لە پابردو و داھاتوۋەي - شەو برسى و سوجدە و نوپژكارو لە تارىكى شەو و ساتى پۇژدا لەبەر خوا دەگريا تا خوا بردىو ھە بۆ پەھمەت و پەزەمەندى خۆي، عومەر نانى خوش نەخوات و بەرگى نەرم و جوان نەپۆشى، ئەو پىشەنگى بە ھەر دوو ھاۋەلەكەيەو دەكات، دوو شەلمەنى كوناكاتەو مەگەر شىرو ھەيت، تەنھا مانگى جارى ھىندەي بەشى خەلكى گوشت دەخوات، ھەر دووكيان - دايكى باۋەرداران - چوون بۆ لاي ھاۋەلەن و ئەۋەيان پى وتەن، عومەر بەو جۆرە بوو تا گەيشتەو بە پەروەردگارى.^۱

عەبدولرەزاق و بەيھەقى و ئىبن عەساكىر لە عىكرىمەي كۆپى خالىدەو ھىناۋيانە ھەفصە و ئىبن مۇتەيىع و عەبدوللەي كۆپى عومەر (ﷺ) عومەرى كۆپى خەتتەيان (ﷺ) دواندو وتیان: بەلكو نانىكى خوش بخۆيت تا لەسەر ھەق بەھىزتر بىت، وتى: دەزانم ئىۋە تەنھا نىيازتان ئامۇژگارىيە، بەلام مەن دوو ھاۋەلى خۆم - پىغەمبەر (ﷺ) و ئەۋبەكر (ﷺ) - بەو جۆرە بەجىھىشت، ئىستا ئەگەر رىگەكەيان بەردەم ناگەم بەمەنزلگايان.^۲

ئىبن سەعد لە ئەبۇئومامەي كۆپى سەھلى كۆپى ھونەيفەو (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: عومەر (ﷺ) ماۋەيەكى دوورو درىژ لە بەيتولمال ھىچى نەدەخوارد تا برسەيەتى داۋ ھىلاكى كرد، ھەۋالى نارد بۆ ھاۋەلەنى پىغەمبەر (ﷺ) و پراۋىژى پىكردن، وتى: مەن سەرقالى ئەم كارەم و ھىچىشى لى نابەم، عوسمانى كۆپى عەففان (ﷺ) وتى: بخۆۋ نانىش بدە (بە مال)، سەعيدى كۆپى عەمرى كۆپى نۇفەيلەش ۋاي وت، بە ھەلى وت: تۆ چى دەلىت؟ وتى: بەيانى و ئىۋارە لىي بخۆ، عومەر ئەو پرايەي ۋەرگرت.^۳

^۱ - (لە منتخب كنز العمال ج ۴ ص ۴۰۸ دا ۋاھاتوۋە).

^۲ - (لە منتخب كنز العمال ج ۴ ص ۴۱۱ دا ۋاھاتوۋە).

^۳ - (لە منتخب كنز العمال ج ۴ ص ۴۱۱ دا ۋاھاتوۋە).

عەبدى كۆپى جەمىد ئىبن جەرىر لى قەتادە ۋە ھىناۋىيە دەلىت: بۇمان باسكرا عومەرى كۆپى خەتتاب (ﷺ) دەپوت: ئەگەر بىمەۋىت لى ھەموۋتان خۇشتەر دەخۇم ۋە جۋاتر دەپۇشم، بەلام خۇشەيەكانم دەھىلمەۋە (بۇ پۇژى دۋاىي). ھەروەھا عومەرى كۆپى خەتتاب كە چۈۋ بۇ شام خۋاردنىكى بۇ دروستكرا كە پىشتەر نەبىنىبوو، وتى: ئەمە بۇ ئىمە ئەى بۇ ئەۋ موسلمانە ھەژارانەى مردن و تىريان لى نانى جۇيش نەخوارد؟ عومەرى كۆپى ۋەلىد وتى: بەھەشتيان بۇ ھەيە، چاۋانى عومەر فرمىسكاۋى بوون و وتى: ئەگەر ئەمە بەشى ئىمە يىت - بەشى دنيا - و ئەۋانىش بەھەشت بىن بە پاستى چاك بردۋىانەتەۋە.^۱

ئىبن ماجە لى ئىبن عومەر ۋە ھىناۋىيەتى كە عومەر چۈۋ بۇ لى و ئەۋىش لىسەر سفرە بوو، جىى بۇ كىردەۋە، وتى: بىسم الله و بە دەستى پارۋىيەكى ھەلگرت و دۋاترىيەكىكى دىكەى برد، دۋاتر وتى: من خۋاردنىكى چەۋر بەدى دەكەم كە چەۋرى گۇشت نىيە، عەبدوللا وتى: ئەى ئەمىرى باۋەرداران من چۈۋم بۇ بازار بۇ ئازەلىكى قەلەۋ دەگەرېم تا بىكېم دەبىنم گرانە، بۇيە بە درەمىك لاۋازىكم كېرى و درەمىكىشم خستەسەر بۇ قەلەۋىك، وتى: دەمەۋىت ئىسك بە ئىسكى بىنىتەۋە بۇم، وتى: پىغەمبەر (ﷺ) ھەركات دوو شتى بۇ بەتايە يەكىكىانى دەخوارد و ئەۋى دىكەى دەكرد بە خىر، عەبدوللا وتى: ئەى ئەمىرى باۋەرداران بىيە، ھەرگىز دوو خۋاردنم لى لا كۇنا نابنەۋە مەگەر ئەۋەى منىش بەۋ جۇرە بكەم.^۲

ئىبن سەعد ج ۳ ھ ۲۳۰ لى ئەبۇحازمەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: عومەرى كۆپى خەتتاب (ﷺ) چۈۋ بۇ لى جەفەسى كچى، جەفەسە گۇشتاۋىكى ساردو نانكىكى بۇ ھىنا، پۇنى كىردبوو بەسەر گۇشتاۋەكەدا، وتى: دوو خۋاردن - شلەمەنى - لىيەك قاپدا ناخۇم، قەدەگەمەۋە بەخۋا.^۳

۱ - (منتخب ج ۴ ص ۶-۷)

۲ - لى كنز العمال ج ۲ ص ۱۴۶ دا ۋاھاتوۋە.

۳ - ضعيف.

ئىبن سەعد ج ۳ ص ۲۲۰ لە ئەنەسەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: عومەرى كۆپى خەتتەم بىنى ئەۋ پۇژ ئەمىرى باۋەرداران بوۋ مۇشتى خورماي بۇ ھەبوۋ تا بىخوات تا لەگەل خەرابەكانى بىخوات.

لە سائىبى كۆپى يەزىدەۋە دەلىت: لاي عومەرى كۆپى خەتتەم نانى شەۋم خوارد، نان و گۆشتى دەخواردو دوايى دەستى دەھىنا بەسەر قاچىداۋ دەيوت ئەمە خاۋلى عومەرو بىنەمالەكەيەتى، دەينەۋەرى لە سابتەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: جارود لاي عومەرى كۆپى خەتتەم نانى خوارد، كە لىبۋىيەۋە وتى: ئەي كەنيزەك ئادەي خاۋلىكە بىنە با دەستى بىرپىت، عومەر وتى: دەستت بە سمتت بىرە.

ئەبۇنەعيم لە الحليۋ ج ۱ ص ۴۹ لە عەبدولرەھمانى كۆپى ئەبۇلەيلاۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ھەندى خەلكى عىراق ھاتن بۇ لاي عومەر، عومەر سەيرى كرد خانەدانانە دەخۇن، وتى: ئەي خەلكى عىراق ئەگەر بىمەيۋت ۋەك ئىۋە خواردنى نايابم بۇ ئامادە دەكرىت، بەلام ئىمە لە خۇشى دىيامان دەھىللىنەۋە بۇ پۇژى دوايىمان، مەگەر نەتانبىستبۋە پىغەمبەر (ﷺ) بە خەلكانىكى فەرمۋە (اذھبتم طيباتكم في حياتكم الدنيا).

ئەبۇنەعيم ج ۱ ص ۴۹ ۋ ھىنادى كۆپى ھەبىبى كۆپى ئەبۇوسابىت لە ھەندى لە ھاۋەلانىيەۋە لە عومەرۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى كە خەلكىكى عىراق ھاتن بۇ لاي ۋ تىياندە جەرىرى كۆپى عەبدوللا (ﷺ) ھەبوۋ، ئەۋىش تەشتى خواردنى نان و زەيتى بۇ ھىنان، پىي وتن: ھەلگرن، ئەۋانىش بە جۇرە ناھەزىك لىيان ھەلگرت، عومەر پىي وتن: دەبىنم چى دەكەن، ئەي چىتان دەۋىت؟ بەتام ۋ شىرىن ۋ گەرم ۋ ساردتان دەۋىت تا بىكەنە ۋرگتان؟!.

ئىبن سەعدو عەبدى كۆپى ھەمىد لە ھەمىدى كۆپى ھىلالەۋە ھىناۋىيەتى ھەفسى كۆپى ئەبۇلەعاص (ﷺ) ئامادەي خواردنى عومەر (ﷺ) بوۋ، نانى

۱ - (لە منتخب كنز العمال ج ۴ ص ۴۰۵ دا ۋاھاتۋە).

نەدە خوارد، عومەر پىيى وت: بۆچى ناخۆيت؟ وتى: خواردنەكەت رەق و ناخۆشە و من دەگەرپىمەۋە خواردنىكى نەرم و چاكام بۇ ئامادەكراۋە لەۋە دەخۆم، عومەر وتى: يانى وادەزانىت ناتوانم مەپىك بىنن و توكەكەي لابیەن و گەنم بىنن و بكرىت بەنانى جوان و بېرى شەرەت بىنن و بخرىتە ناۋ قاچاخىك و ئاۋى بەسەردا بكرىت و ۋەك خويىنى ئاسكى لى بىت؟ ھەفص وتى: واتدەبىنم زانا و شارەزاي خۆشگوزەرانىت، عومەر وتى: بەلى سويىند بەۋەي گيانمى بەدەستە ئەگەر لە ترسى ئەۋە نەبىت لە چاكەكانى پۇژى دوايىم كەم بكات لە ژيانقاندا بەشدارىم دەكرد.^۱

ئەبونەعيم لە الحلیة ج ۱ ص ۴۹ لە سالمى كوپى عەبدوللاۋە ھىناۋىيەتى عومەرى كوپى خەتتاب دەيوت: سويىند بە خوا گويىمان لە خۆشى يەكانى ژيان نى يە، تا فرمان بە كاريك (بەچكەي بىزنىك) بكەين بۇمان پاك بكرىت و ئامادە بكرى و بىرژىنرىت، دواتر گەنمى جوان بىنن و بكرىت بە نان بۇمان و شەرەتتى جوان ۋەك چاۋى پۇر بەينن و بخويىن و بخويىنەۋە، بەلام دەمانەۋىت خۆشى يەكانمان بەيلىنەۋە، چونكە بىستوۋمانە پەرۋەردگارمان دەفەرمويىت (اذهبتم طبيباتكم في حياتكم الدنيا).

ئىبن موبارەك و ئىبن سەعد لە ئەبوموساى ئەشعەرىيەۋە ھىناۋىيەتى لەگەل ۋەفدىكى خەلكى بەصرەدا چوۋ بۇ لاي عومەرى كوپى خەتتاب، دەلىت: دەچوۋىن بۇ لاي و پۇژانە نانكى مەبوۋ، دەلىت: ھەندى جار چەۋرى و ھەندى جار زەيت و ھەندى جار شىرى لەگەلدا بوۋ، ھەندى جار وشكە گۆشتى ئالەبارمان ھەبوۋ كە بە ئاۋ تەپ دەكرايەۋە، ھەندى جار گۆشتى جىپ و كەم بوۋ، پۇژىك پىيى وتىن: سويىند بەخوا ئەتانىنم ھەز بە نان و خواردنەكەم ناكەم، سويىند بە خوا ئەگەر بمەۋىت لە ھەموۋتان خۆشتر دەخۆم و دەژىم، بەلام سويىند بە خوا بى ئاگا نىم لە مەل و كۇپارە و نانى جوان و گۆشتى بىرژاۋ و كوتە گۆشت، بەلام گويىم لە خوايە كە

^۱ - (لە منتخب كنز العمال ج ۴ ص ۴۰۳ دا ۋاھاتوۋە).

په خنهي له كرده وې خه لكانيك ده گريټ ده فهرمويت (اذهبتم طيباتكم في حياتكم الدنيا و استمتعتم بها) نه بوموسا وتي: به لكو به نه ميري باوه پداران بلين تا له به يتولمال خواردنيكتان بو بپريته وه و بيخون، نه وانيش پيان وت، عومهر وتي: نه ي كومه لي سهر كرده كان، مه گهر به وه پازي نين كه من بو خوم ده مه ويټ؟ وتيان: نه ي نه ميري پرواداران مه دينه خاكيكه ژيان تييدا سهخته و خواردني تومان پي باش ني يه، ني مه له خاكيكې ده وله مه نديان، نه ميرمان ناني چاكه و ده خوريټ، عومهر ماوه يه كه سهرې دانه واند و نينجا سهرې به رز كرده وه و وتي: وا له به يتولمال دوو مهر و دوو جريټم بو دانان. بو به ياني يه كيټ له و دوو به رخه له سهر يه كيټ له و دوو جريټ به دابنين، خوت و هاوولانت بيخون. پاشان داواي خواردنه وه ي حال بكه و به شي نه واني راستت بده، دواتر نه واني ديكه تا دواتر هه سته پيويستت يه كه ت به جي بگيه نه، بو شه و نه وي ديكه ش وا ليټكه و بيخو، ووريابه خه لكي له مالياندا تيټر بكن و ناني ژن و منداليان بدن، چونكه ره قيتان له گهل خه لك ناكاريان چاك و برسيان تيټر ناكات، سويند به خوا له گهل نه مه شدا پيم واني يه هه موو روژيټ دوو به رخ و دوو جريټ لي بپريټ، مه گهر نه وه ي خيراتر و ويرانه ي بكات.

هناد له عوتبه ي كوري فهرقه ده وه هيناويه تي ده ليټ، سوزگيه كي بچوكم برد بو عومهرې كوري خه تتاب، نه ويش وتي: نه وه چيه؟ وتم: خواردنيكه بوم هيناويت چونكه تو له به ري به يانه وه سهرقالي ئيشي خه لكيت هه زمكرد كه گه پرايته وه خواردنيك بخويت توژي توانات پييدات، نه ويش سهرې سوزگيه كه ي لبردو وتي: نه ي عوتبه نايا له م خواردنه به شي هه موو تاكيكي موسلمانان داوه؟ وتي: نه ي نه ميري باوه پداران نه گهر هه موو ساماني قهيس ببه خشم به شي نه وه ناكات، عومهر وتي: ده ي منيش پيويستيم پي نيه، پاشان داواي بپري ناني ره ق و گوشتي ناباشي (چپر) كردو له گهلما به تامه زروبي ناني ده خوارد، منيش پارچه يه كي پيم

ھەلەگرت و وامدەزانى كۆپارەيە كەچى دەمار بوو، لەگەل بېرى گۆشتدا دەمجوى و قوۋتم نەدەدا كە چاۋى لەسەر لابرەبىردم گۆشتەكەم دەخستە نىۋان سىفرەكە و قاپەكە، پاشان داۋاي بېرى شەربەتى كرد كە خەرىك بوو خراپ دەبوو، وتى: بخۆرەو، لىم ھەلگرت و خەرىكبوو نەتوانم قوۋتى بىدەم و ئەۋىش لىيى خواردەو و دواتر وتى: عوتبە گويىبگرە ئىمە پۇژانە چەند ئازەللىك سەردەبىرىن بەشە چاكەكەى بۇ موسلمانانى دەورمان دەبن، ملەكەشى بۇ كەسوكارى عومەر، لەم گۆشتە جىرە دەخۋىن و لەم شەربەتە دەخۋىنەو، لەناو سىكماندا ئازارمان دەدات.^۱

ئىبن سەعد ج ۳ ص ۲۳۰ لە ھەسەنەو ھىناۋىيەتى عومەر (ﷺ) چوۋ بۇ لاي كەسىك و تىنۋى بوو داۋاي ئاۋى لىكرد، ئەۋىش ھەنگوۋىنى بۇ ھىنا، وتى: چىيە؟ وتى: ھەنگوۋىن، وتى: سۈيىند بە خوا نايىت بەشىك لەۋى لە پۇژى دوايىدا لەسەرى لىيىچىنەو بىكرىم.^۲

رەزىن لە زەيدى كوپى ئەسلەمەو ھىناۋىيەتى دەلىت: عومەر داۋاي ئاۋىكردو شىلەى ھەنگوۋىنى بۇ ھىنرا. وتى: ئەمە خۆشە بەلام گويىم لە فەرمائىشتى خوايە كە باسى ئارەزووخاۋى خەلكانىك دەكات و دەفەرموۋىت (اذھبتم طيباتكم فى حياتكم الدنيا واستمتعتم بها) دەترسم چاكەكانمان پىش بخرىن، بۇيە نەيخواردەو.^۳

تەبەرى ج ۴ ص ۲۰۳ لە عروەو ھىناۋىيەتى دەلىت: كە عومەرى كوپى خەتتاب ھات بۇ (ئىلە) كۆچەرەن و پىشتىوانانى لەگەلدا بوو، كراسىكى خۆى كە دواۋەى لە شۋىنى دانىشتىنى جىباببوۋىيەو (دراپو) لەتاو دوورو درىژى پىكردنىدا داي بە قەشەيەك و وتى: ئەمە بشۆرەو پىنەى بكە، ئەۋىش بىردى و ايكردو دانەيەكى تىرى لەۋجۆرەى بۇ دوورى و بىردى بۇ عومەر، عومەر وتى: ئەمە چىيە؟ وتى:

۱ - (لە منتخب كنز العمال ج ۴ ص ۴۰۴ دا واهاتوۋە).

۲ - ئىبن عەساكىر لە ھەسەنەو بەو جۆرە ھىناۋىيەتى، لە المنتخب ج ۴ ص ۴۰۴ دا واهاتوۋە.

۳ - (لە الترغيب والترهيب ج ۵ ص ۱۶۸ دا واهاتوۋە).

کراسەکەتم شۆرد و پینەم کرد، ئەمەش کراسیکی منەو بۆ تۆ، عومەر سەیری کرد و دەستی پیاھینا و دواتر کراسەکە ی کردە بەری و ئەو کراسە ی بۆ گێپرایەو و وتی: ئەمەیان زیاتر عارەق ھەلەدەمژێ.^۱

ئەحمەد لە (الزهد) و ھەنادو ئیبن جەریر و ئەبونەعیم لە ھەسەنەو ھیناویانە دەلیت: عومەری کوپی خەتتاب - خەلیفە بوو - وتاری بۆ خەلک دەدا و جەلەکی بەری دوانزە پینە ی پیۆەبوو.^۲

مالیک لە ئەنەسەو ھیناویەتی دەلیت: عومەرم بینی - ئەو کات ئەمیری باوەرداران بوو - نیوانی شانەکانی سی پینە ی یەکلەلایەکی پیۆەبوو.^۳

ئەبەن سەعد لە ئیبن عومەرەو ھیناویەتی دەلیت: عومەری نانی خۆی و مائەوێ دەدا و لە ھاویندا بەرگی (سادە) دەپۆشی و جلی دەکردەبەر تا پینە ی دەکرد و نەیدەگوپی تا ھی تر دەھات، ھەر سالیکی تیایدا سامان زۆر بوایە جلم بۆ دەکرد، ئەوێ لە سالی پیۆبوو بینی ھەفسە دواندی (لەبارە ی جەلەکانیەو) ئەویش وتی: من لە بەیتولمالی موسلمانان دەپۆشم و ھیندەم بەسە.^۴

ئەبەن سەعد لە موحەممەدی کوپی ئیبراھیمەو ھیناویەتی دەلیت: عومەری کوپی خەتتاب پۆژانە بۆ خۆی و مال و منالی دوو درھەمی بۆ خەرجی وەردەگرت.^۵

۱- (ئەبەن موبارەک لە عرووہ لە کاربەدەستیکی عومەرەو بەو جۆرە ھیناویەتی، منتخب ج ۴ ص ۴۰۲ دا وھاتووە).

۲- (منتخب ج ۴ ص ۴۰۵)).

۳- (لە الترغیب والترہیب ج ۳ ص ۳۹۶ دا وھاتووە).

۴- (لە المنتخب ج ۴ ص ۴۱۱ دا وھاتووە).

۵- (لە المنتخب ج ۴ ص ۴۱۱ دا وھاتووە).

(دنيا نەھويستى عوسمانى كۆرى عەففان (ﷺ))

ئەبۇنەئىم لە الحلیة ج ۱ ص ۶۰ لە عەبدولمەلىكى كۆرى شەدداد ھەھىناۋىيەتى دەلىت: عوسمانى كۆرى عەففانم ھەموو پۇژى ھەينىك لەسەر مینبەر دەبىنى كە بەرگىكى رەق و ناباشى عەدەنى دەپۇشى و ابزانم نرخەكەى چوار يان پىنج درھەم بوو، لەگەل پىتەيەكى كوفى رەقى خەتاۋىدا، ھەسەن ھىناۋىيەتى پىرسىار كرا لە قسەكەرانى ناو مزگەوت، وتى: عوسمانى كۆرى عەففانم بىنى لە مزگەوتدا قسەى دەكرد، ئەو پۇژ خەلىفە بوو، دەلىت: ھەلدەسا و شوینەۋارى وردە بەرد و چەۋى پىۋە دىاربوو، دەلىت: دەوترا: ئەو ئەمىرى باۋەردارانە، ئەو ئەمىرى باۋەردارانە. شەرھەبىلى كۆرى موسلىمىش دەلىت: عوسمان (ﷺ) نانى ئىمارەتى دەرخواردى خەك دەداو خۆى دەچۈۋىھە مالى خۆى و سرکە و ھىتى دەرخوارد.

(دنيا نەھويستى عەلى كۆرى ئەبۇتالىب (ﷺ))

ئەبۇنەئىم لە الحلیة ج ۱ ص ۸۲ لە كەسىكى سەقىفە ھەھىناۋىيەتى عەلى لەسەر ناۋچەى عوبكەرا كرى بەرپىرس، دەلىت: لە ناۋچەى سواد نويزكەر نىشتەجى نەبوون، پىى و تە: ئەگەر نىۋەرۇ ھات وەرە بۇ لام، منىش چووم و نەمدى پەردەدارىكى ھەبىت تا لىم پىرسىتەۋە، بىنىم دانىشتوۋە و قاپىك و جامى ناۋى لاپو، داۋى گلىنەيەكى كرى، لە دەرونى خۇمدا و تە: ھىوام و ابوۋ تا خىلىكم بۇ بىنى و نازانم چى تىدايە، سەيرمكرد مۆرىكى لەسەرە، مۆرەكەى لاپرد دەبىنم بىرى ئارەدە وردەى تىدايە، لىى دەرھىنا و ناۋى بەسەردا كرىد و پىيدام، منىش خۇم نەگرت و تە: ئەى ئەمىرى باۋەرداران لە عىراق ئەمە دەكەيت و خواردنى عىراق لەمە زىاترە؟ وتى: بەخوا لە چىروكىدا واناكەم، بەلام بىرى پىۋىستى خۇم دەكروم دەترسم خراپ بى، لەبەرئەۋە وادەكەم، ھەزناكەم جگە لە شتى خۇم ھىچى تر

۱ - (ئەھمەد ھىناۋىيەتى، لە صفة الصفوة ج ۱ ص ۱۱۶ دا بەر جۆرە ھاتوۋە).

بجیته سكمه وه، نه مهش دهلیت: عهلی (ﷺ) ئیواره و به یانی نانی ده خوار دو خوار دنی له شتیك بوو كه له مه دینه وه بوى ده هات.

ههروه ها له ج ۱ ص ۸۱ له عه بدوللای کوپى شریکه وه له باپیری وه له عهلی کوپى نه بوتالیبه وه (ﷺ) هیناویه تی دهلیت: (فالونج) هیئرا و خرایه به رده سستی، وتی: نه مه بوئی خوشه و رهنکی خوشه و تامی خوشه، به لام حه زناکه م شتی فیرى ئاره زوو و دهرونم بکه م كه فیرى نه بووه.^۱

ئیین موبارهك له زهیدی کوپى وه به وه هیناویه تی دهلیت: عهلی (ﷺ) به بهرگیکه وه هات بو لامان كه به ده زوویه كه په یوه سستی کرد بوو، پیى و ترا نه وه چیه؟ وتی: من نه م کراسانه ده پوشم تا له جوانیدا لیم دوورتر بیئ و له نویردا بوم باشتربیت و سوننه تی باوه ردار بیئ.^۲

به یه قی له كه سیكه وه هیناویه تی دهلیت: سه یرمكرد عهلی (ﷺ) بهرگیكى رهق و ناجوانی له به ربوو، وتی: به پینج دره م كریم، كى دره م یك قازانجم پی دهدات پیى ده فروشم.^۳

یه عقوبی کوپى سوفیان له مجمع ی کوپى سه معانی ته یمیه وه هیناویه تی دهلیت: عهلی کوپى نه بوتالیب به شمشیره كه یه وه چوو بو بازار، وتی: كى نه م شمشیره م لیده كړیت؟ نه گهر چوار دره م هه بوایه كراسیكم پیده كړى كه فروشتبووم.^۴

نه بولقاسمى به غه وى له صالحی کوپى نه بوئه سوه ده وه له وانیه بویان باسكردوه هیناویه تی كه عهلی له سه ر گویدر یژك بینى و قاچه كانى له یهك لاوه دانا بوو، دواى وتی: من دنیا م به سووك دانا.^۵

۱ - (له المنتخب ج ۵ ص ۵۸ دا هاتووه).

۲ - (له المنتخب ج ۵ ص ۵۸ دا واهاتووه).

۳ - (منتخب كنز العمال ج ۵ ص ۵۸).

۴ - (له البداية والنهاية ج ۸ ص ۳ دا واهاتووه).

۵ - (البداية والنهاية ج ۸ ص ۵).

ئەھمەد لە عەبدوللای كۆپى پزىنەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: چووم بۇ لای عەلى كۆپى ئەبوتالىب لە پۇژى چەژندا، ئەۋىش (خزىرە) يەكى بۇ ھىناين، وتمان: خوا چاكت بۇ بىكات بەلكو لەۋەمان دەرخوارد بدەيت - قازەقۇلنگ) -، چونكە خىرى خوا زۆرە، وتى: ئىبن رەزىن بىستم پىغەمبەر (ﷺ) دەيفەرموو (لايحل للخليفة من مال الله الا قصعتان قصعة ياكلها هو وامله، و قصعة يضعها بين يدي الناس) واتە (بۇ خەلىفە ھەلەل نىيە لە بەيتولمالى مۇسلمانان زىاتر لە دوو بەش (قاپى خواردن) ى ھەبى، يەككىيان خۇى و مالى و منالى بىخۇن، يەككىي دىكەيان لە بەردەم خەلكىدا دايىنىت^۱ .

(دنيا نەۋىستى ئەبوعوبەيدەى كۆپى جەپراخ (ﷺ))

ئەبۇنەئىم لە الحلىة ج ۱ ص ۱۰۱ لە عروۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: عومەرى كۆپى خەتتاب چووم بۇ لای ئەبوعوبەيدەى كۆپى جەپراخ و سەيرى كرد لەسەر كۆپانى ولاخەكەى راكشاۋە، جانتاكەى كردوۋە بە پىشتى، عومەر پىتى وت: بۇچى ۋەك ھاۋەلەكانت نەكردوۋە؟ وتى: ئەى ئەمىرى باۋەرداران ئەۋەندەم بۇ ھەيە، مەعەممەر لە فەرمودەكەدا دەلىت: كاتىك عومەر چووم بۇ شام خەلكى و گەرەكانى ئەۋى چوون بۇ لای و عومەر وتى: براكەم كوا؟ وتيان: كى؟ وتى: ئەبوعوبەيدە، وتيان: ئىستە دىت بۇ لات، كاتىك ھات بۇ لای دابەزى و دەستيان كرده مىلى يەكترو دواتر چووم بۇ مالەكەى و لە مالەكەيدا تەنھا شمشىرەكەى و تىرو كەۋانەكەى و بارو ئازەلەكەى بىنى، - بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى -^۲ .

۱ - صحيح.

۲ - (لە البداية والنهاية ج ۸ ص ۳ دا ۋەھاتوۋە).

۳ - (ئىمامى ئەھمەد شىۋە جۇرە لە فەرمودەى موعەممەرۋە ھىناۋىيەتى، لە صفة الصفوة ج ۱ ص ۱۴۳ دا ھاتوۋە ئىبن موبارەك لە الزهد لە رىگەى موعەممەرۋە بەو جۇرە ھىناۋىيەتى، لە الاصابە ج ۲ ص ۲۵۳ دا ۋەھاتوۋە).

(دنيا نەۋىستى موصەبى كۆرى عومەير (ﷺ))

تەرمىزى بە پەلەى ھەسەن و ئەبۇيە علا و ئىبن رابھەيە لە ەلەيەۋە (ﷺ) ھىناۋىانە دەلىت: بەيانىەك بە برسېتى لە مال دەرچووم و سەرماش زۆرى بۇ ھىناۋوم، پارچە پىستەيەكى خۆشەنەكراۋى ناۋمالم ھەلگرت و دام بەسەر خۇمداۋ دواتر پىچام لە ملم و لەسەر سنگم توندەم كەردەۋە تا خۇمى پى پىارىزم، سوئند بەخوالە مالدا ھىچم نەبوۋ تا لىلى بخۇم، ئەگەر لە مالى پىغەمبەرىشدا (ﷺ) ھىچ بۋايە پىم دەگەيشت، چووم بۇ چەندلايەكى ناۋ شارى مەدىنە و گەيشتەم بە جولەكەيەك لە ھەۋشەيەك لە پال ديۋارەكەيدا وتى: ئەى ەرەب (دەشتەكى) چىتە؟ ئامادەى بۇ ھەلگۆزىنى ھەر سەتلىك ناۋ خورمايەكت بەدەمى؟ وتم: بەلى، دەى دەرگاكة بەكرەۋە، ئەۋىش دەرگاكةى كەردەۋە و مەنىش ئاۋم بۇ ھەلدەگۆزى و ئەۋىش خورماى پىدەدام تا دەستم پىرېۋو، وتم: ئىستا بەسە، خۋاردەن دواتر ئاۋم بەدۋادا كەرد، دواتر چووم بۇ لاي پىغەمبەر (ﷺ) و لە مەزگەۋتدا لە لاي دانىشتەم و كۆمەلى لە ھاۋەلان لە دەۋرى بوون، موصەبى كۆرى عومەير بە ەبایەكى پىنەكراۋىەۋە ھات، كە پىغەمبەر (ﷺ) بىنى بىرى كەۋتەۋە موصەب جارەن لە چ خۆشەيەكدا بوو و ئىستا لەۋ بارەدایە چاۋەكانى كەمەى گرىان بوون و فرمىسكىان رشت و گرىا، پاشان فرمۋى (كىف انتم اذا اعدا احدكم في حلة و راح في اخرى و سترت بيوتم كما تستر الكعبة) (بارتان چۇنە ئەگەر سەبەينى يەككىكتان لە كالاجۋانى و ھى تردا بىت و مالەكانتان ەك كەبە داپۇشرىن) وتمان: ئەۋكات باشتىن بەشى پىۋىستمان ھەيە و خۇمان بۇ پەرسىتش يەكلادەكەينەۋە، فرمۋى (بل انتم واليوم خير منكم يومئذ) ^۱. (بەلكو ئەمرو لەۋكات باشتىن).

ته به رانی و به یه قی له عومره وه (ع) هیناویانه ده لیت: پیغه مبه ر (ع) سهیری موصعه بی کوپی عومهیری کرد که ده هات و پیسته یه کی به رانی له بهر بوو، پیغه مبه ر (ع) فهرمووی (سهیری ئه وه بکه ن که خوا دلّی پروناک کردوه، به راستی دهمدی لای دایک و باوکی بوو جواترین و خوشترین خواردن و خواردنه وه یان پیذه دا، دهمدی بهرگیکی له بهر بوو کرپیووی - کردرابوو - به دوو سه د درهم، وا خوشه ویستی خواو پیغه مبه ره که ی هیناویه تی به ره و ئه وه ی ده یبنین) ۲. ۳

حاکم ج ۳ ص ۶۲۸ له زوبهیره وه هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه ر (ع) له گه ل ده سته یه کدا له قویا دانیشتبوو، موصعه بی کوپی عومهیر هه ستا و عبا یه کی له سهر بوو که جوان داینه ده پوشی و ئه وانیش سهریان دانه واند، هات و سه لامی کرد و ئه وانیش وه لامیان دایه وه، پیغه مبه ر (ع) قسه ی خیری له سهر کرد و وه سفی چاکی کرد، دواتر فهرمووی (به راستی ئه مه م له مه ککه لای دایک و باوکی ده یبنی ریزیان ده گرت و خوشی و به خششیان به سهر دا ده رزاند، هیچ گه نجیکی قورپه ش وه ک ئه و نه بوو، دواتر له پیئاو په زامه ندی خواو سه رخستنی پیغه مبه ره که یدا ئه وه ی به جیه یشت، بزائن هیچتان به سهر دا نایه ت مه گهر ئه وه و ئه وه تا ئه وه ی فارس و رومتان بو فته تح ده بیّت، هه تانه به یانی بهرگیک ده پوشی و ئیواره ش بهرگیکی تر، به یانی قاپه خواردنیکتان بو دی و ئیواره قاپه خواردنیکی تر) وتیان: ئه ی پیغه مبه ری خوا ئایا ئه مرؤمان باشره یان ئه و کات؟ فهرمووی (به لکو ئیوه

۱- (له کنز العمال ج ۳ ص ۳۲۱ دا واهاتوو، هه یسه می ج ۱۰ ص ۳۱۴ ده لیت: ئه بویه علا هیناویه تی و له سه نه ده که دا که سیك هه یه که ناوی نه هاتوو، که سه کانی دیکه ی سه نه ده که جی متمانه ن).

۲- ضعیف.

۳- (له الترغیب والترهیب ج ۳ ص ۳۹۵ دا واهاتوو، حه سه نی کوپی سو فیان و ئه بوعه بدولر حمانی سوله می و حاکم هیناویانه، له کنز العمال ج ۷ ص ۸۶ دا هاتوو، ئه بونه عیم له الحلیه ج ۱ ص ۱۰۸ له عومره وه به هه مان شیوه هیناویه تی).

ئەمىرۇتات بۇ باشترە لەو پۇژە، بزانن ئەگەر ئەۋەى من لەسەر دىنيا دەيزانم ئىۋەش بىزانن دلتانى لى ئاۋادەكەن و لە بىرى دەكەن (لاستراحت انفسكم منها) (دەروونتان لىنى ئاسۋودە دەبىت) لە الاصابة ج ۳ ص ۴۲۱ دا ھاۋەلە لە صەحىھىدا لە ئىبن حىببەنە ھىناۋىيەتى كە موصەب تەنھا جلىكى لە دۋاى خۋى بەجىھىشت كە سەريان دادەپۇشى قاچەكانى دەردەكەۋتن، كە قاچەكانىان دادەپۇشى سەرى دەردەكەۋت، پىغەمبەر (ﷺ) فەرمۋى (اجعلوا على رجليه شيئاً من الاذخر) (لەسەر پىكانى شتى لە ئىزخەر دابىنن).

دنيانەۋىستى عوسمانى كورى مەزەون (ﷺ)

ئەبۇنەئىم لە الحلىة ج ۱ ص ۱۰۵ لە ئىبن شەھابەۋە ھىناۋىيەتى عوسمانى كورى مەزەون پۇژىك چۈۋ بۇ ناۋ مەزگەۋت و بەرگىكى خەتخەتى لەسەر بوۋ كە دېابو، ئەۋىش بە پارچە فەروۋىيەك پىنەى كەردبو، پىغەمبەر (ﷺ) ۋ ھاۋەلانى دلىان بۋى سوۋتا و پىغەمبەر (ﷺ) فەرمۋى (ئەۋ پۇژەتان چۈنە كە بەيانى جلىك و ئىۋارە جلىكى تەرتان دەبى، لەبەردەستى يەكىكتاندا قاپە خۋاردنى دادەنرى و قاپەخۋاردنىكى دىكەى لەبەردەمدا لادەبرى، چۈن كەعبە دادەپۇشى ئاۋا مائەكانتان دادەپۇشن)، وتيان: خۈزگە ئەۋە دەھات ئەى پىغەمبەرى خۋا تا خۋشى و خۋشگۈزەرانىمان ھەبۋايە، فەرمۋى (دەى ئەۋە دەبىت، ئىۋە ئەمىرۇ لەو كاتە باشتەن).

تەبەرانى لە ئىبن عەبباسەۋە ھىناۋىيەتى پىغەمبەر (ﷺ) چۈۋ بۇ لاي عوسمانى كورى مەزەون لەو پۇژەدا كە كۈچى دۋاىي كەرد، ۋا سەرى بۇ لار كەردەۋە ۋەك ئەۋەى ۋەسىيەتى بۇ بكات، پاشان سەرى بەرەز كەردەۋە و سەيرىان كەرد كارىگەرى گىريان بە چاۋانىيەۋە ديارە، پاشان بۇ جارى دۋەمىش ۋابو، بۇ جارى سىئەم كە سەرى بەرەز كەردەۋە پەرمە و خىزەيەكى بىست، ئىتەزانىان مەردۋە، ھەموو گىريان،

پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی (مه انما هذا من الشيطان فاستغفرو الله) واته (وامه کهن نه وه له شهیتانه ویه دهی داوای لیخو شیبون له خوا بکهن) پاشان فهرمووی (اذهب عنک ابا السائب! فلقد خرجت و لم تتابس منها بشیئ).^۱ (نه بو سائب له دنیا دهر بازبه، با کاتی چوویت هیچ له دنیا ئالوت نه بیئت).

نه بونه عیمیش له عه بدره بیهی کوپی سه عدی مه دهنیه وه به کورتی هیناو یه تی، له فهرمووده کهیدا هاتوو پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی (رحمک الله عثمان! ما اصببت من الدنيا ولا اصابک منك) واته (پرهمه تی خوات لی بیئت عوسمان! هیچت له دنیا نه بر دو هیچی لی نه بر دیت).^۲

دنیا نه ویستی سه لمانی فارسی (ﷺ)

نه بونه عیم له الحلیه ج ۱ ص ۱۹۸ له عه تی هی کوپی عامر وه هیناو یه تی ده لیئت: سه لمانی فارسیم بیینی زوری لی کرا تا خواردنی ک بخوا، نه ویش وتی به سمه، من له پیغه مبه (ﷺ) بیستوو ده یه فهرموو: (ان اکثر الناس شبعوا في الدنيا اظالمهم جوعا في الآخرة، یا سلمان انما الدنيا سجن المؤمن و جنة الآخرة) (نه وه که سانه ی له دنیا دا زیاتر تیئن له پوژی دوا ییدا برسی تیان در یژخایه نتره، نه ی سه لمان دنیا به ندینخانه ی با وه پدارو به هه شتی بی با وه پره) (عه سکه ری له (الامثال) دا به و جوړه هیناو یه تی.^۳

۱- (هه یسه می ج ۹ ص ۳۰۳ ده لیئت: ته به رانی له عومهری کوپی عه بدولعه زیزی کوپی مقلاص له باوکیه وه هیناو یه تی و هیچ کامیان ناناسم، که سه کانی دیکه ی سه نه ده که جی متمانه ن. ته و او. نه بونه عیمیش له الحلیه ج ۱ ص ۱۰۵ و ئیین عه بدله لیر له الاستیعاب ج ۳ ص ۸۷ له ئیین عه ببا سه وه له ریگه ی جیا له ریگه ی عومهری کوپی عه بدولعه زیز له باوکیه وه به هه مان شیوه هیناو یانه).

۲- ضعیف.

۳- حسن.

۴- له کنز العمال ج ۷ ص ۴۵ دا هاتوو.

ئەبۇنەئىم لە الحلىة ج ۱ ص ۱۹۷ لە ھەسەنەۋە ھىناۋىيەتى مۇچەى سەلمان پىنچ ھەزار درھەم بوو، ئەو كات ئەمىرى نىزىكەى سى (۳۰) ھەزار مۇسلمان بوو، بە ەبايەكەۋە وتارى بۇ خەلك دەدا كە ھەندىكى رادەخست و ھەندىكى دەدا بەسەر خۇيدا، كاتىك مۇچەكەى ۋەرگرت دەيىردو لە بەرھەمى دەستى خۇى دەخوارد.^۱

ئەبۇنەئىم لە الحلىة ج ۱ ص ۲۰۲ لە ئەمەشەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: دەمبىست باسلىان دەكرد حوزەيفە بە سەلمانى وت: ئەى ئەبۇعەبدوللا خانۋىيەكت بۇ بنيادنەن؟ ئەۋىش ھەزى پى نەكردو وتى: پەلەمەكە تا پىت دەلىم من خانۋىيەكت بۇ بنياد دەنىم ئەگەر تىايدا راكشايت سەرت لەملايە و قاچەكانت لەولايەۋە بن، ئەگەرئىش ھەستايىت سەرت بەر سەققەكەى بىكەۋىت، سەلمان وتى: دەلىت لە دەروونى مندائىت.

ئىبن سەعد ج ۴ ص ۶۳ لە ميعەن لە مالىكى كوپى ئەنەسەۋە ھىناۋىيەتى سەلمانى فارسى كە خانۋى نەبوو دەچۋىيە ژىر سىبەرى دارو درەختى مۇسلمانان، كەسىك پى وت: بۇچى خانۋىيەكت بۇ بنيادنەنىم تا لە سەرما و گەرما بىپارىزىت؟ سەلمان پى وت: باشە، كە كابرا چو سەلمان ھاۋارى لىكرد، وتى: چۇن بنيادى دەنىت؟ وتى: بە جۇرىك ئەگەر ھەستايىتەۋە بدات لە سەرت و ئەگەرئىش راكشايت پىت بەر دىۋارى بىكەۋىت، سەلمان وتى: باشە.

^۱ - (ئىبن سەعد ج ۴ ص ۶۲ لە ھەسەنەۋە بەو جۇرە ھىناۋىيەتى).

دۇنيانى ئۆزىگە ئېلىش ۋە بۇزغۇنچىلىق (ﷺ)

ئەھمەد لى ئەبۇ ئەسمائىيە ھىناۋىيەنى دەلىت: چو بۇ لاي ئەبۇزەر ئەۋكاتەى لە (الربزة) بوو، ئافرىقىلىق پەشە قۇشۇۋى لى لىبوو، ھېچ دىمەنلىكى جۈۋى ۋە ئۆزى لى بەدى ئەدەكرا، ۋە: سەيرىناكەن ئەم ئۇ پەشە چىم پى دەلى؟ دەلىت بىچ بۇ غىراق، كە ھاتم بۇ غىراق بەرە دۇنيا پاكىشم بىكەن، خۇشەۋىستىم مۇھەممەد (ﷺ) پاكىشم بەدەر كە بەدەر لى پەرىزە دۇزەخ پەرىزەلىكى تەكشۈرۈرە پەسۋاكەر ھەيە كە دەچىن بەسەرىدا ارى تۈۋانەيمان ھەبى تا پەزىلەت بى باشىرە لەۋەى كۆلۈ بارى قورسىمان پى بىت.^۱

ئەبۇنەئىم لى الحلىة ج ۱ ص ۱۶۰ لى ئەبۇدۇللەى كۆپى خەشەۋە ھىناۋىيەنى دەلىت: ئەبۇزەر لى الربزە بىنى لى كەپرىكدا كە ئافرىقىلىق مەھەبەنى لىبوو كە لەسەر پارچە بەپەيەك دانىشتىبوو، بە ئەبۇزەر ۋەترا: تۈكەسىكىت كۆپت بۇ نامىنىتەۋە، ۋە: سۇپاس بۇ خۇا كە لى شۈبىنى ئاۋابۇنەۋە دەيانباتە مەزلىگەى مانەۋە، ۋەتەن: ئەبۇزەر بۇچى ئافرىقىلىق تە نامىنىت؟ ۋە: ئەگەر ئافرىقىلىق بە ھاسەر بىگرم دامبەزىنى لىم خۇشەۋىستىرە لەۋەى ئۆزى بىنم كە بەزىم بىكەتەۋە، پەتەن ۋە: ئەى بۇچى پەخەرىلىكى لەمە نەرمەت نامىنى؟ ۋە: خۇايە لىم خۇش بە، چىت پى باشە بىبە.^۲

^۱ - ضعیف.

^۲ - (لە الترغیب والترہیب ج ۵ ص ۹۳ دا ۋەھاتوۋە، ئەھمەد بە گىرەۋەى سەھىحەۋە ھىناۋىيەنى، ئەبۇنەئىم لى الحلىة ج ۱ ص ۱۶۱ لى ئەبى ئەساۋە ۋەئەبى سەئىد ج ۴ ص ۱۷۴ بەو جۈرە ھىناۋىيەنى).

^۳ - (تەبەرائى لى ئەبۇدۇللەى كۆپى خەشەۋە بەو جۈرە ھىناۋىيەنى، ھەيسەمى ج ۹ ص ۳۳ دەلىت: لە سەنەدەكدا مۇسەى كۆپى عوبەيدە ھەيە كە لاۋازە).

ئەبونه عیم ج ۱ ص ۱۶۲ لە ئیبراھیمی تەیمیەو لە باوکیەو لە ئەبوزەرەو
 هیناویەتی دەلیت: پێی وترا: بۆچی وەك فلان و فلان شتی بە شتی ناکەیت؟ وتی:
 ئەگەر ببمە ئەمیر چی بکەم، من پۆژانە بری ئاویان شیرم پێویستە لە هەینیشتا
 مشتی گەنم بەسە، هەر لە ئەبوزەرەو هیناویەتی وتی: لە سەردەمی
 پیغەمبەردا (ﷺ) خواردن مشتی بوو، ئیتر تا دەگەمەو بە پەرەردگارم لەو
 زیاتری ناکەم.

(دنیانەویستی ئەبوەردا (ﷺ))

تەبەرانی لە ئەبوەرداوە هیناویەتی دەلیت: من پێش پیغەمبەرایەتی
 پیغەمبەر (ﷺ) بازرگان بووم، کاتیک پیغەمبەر (ﷺ) نێردرا ویستم بازرگانی و
 پەرستش پیکەو کۆبکەمەو بەلام نەکرا، بۆیە وازم لە بازرگانی هیناو تاوم دایە
 پەرستش.

ئەبونه عیم لە الحلیە ج ۱ ص ۲۰۹ لە ئەبوەرداوە بەو جوړە هیناویەتی و
 ئەوەشی بۆ زیاد کردوو، سویند بەو هی گێانی ئەبوەردای بەدەستە حەزناکەم
 ئەمڕۆ لەبەر دەرگای مزگەوت دوکانیکم هەبێت تا لەیەك نوێژم نەکات و هەموو
 پۆژی چل دینار قازانجی تێدا بکەم و هەمووی لە پێی خوادا ببەخشم، پێی وترا:
 ئەبوەردا بۆچی حەز بەو ناکەیت؟ وتی: لە ترسی سەختی لێپێچینەو.

ئەبونه عیم لە پێگەیهکی دیکەو هیناویەتی دەلیت: حەزناکەم لەسەر پێی
 بەردەرگای مزگەوت سەرقالی کڕین و فرۆشتن بم و پۆژانە سی سەد دینارم
 دەستبکەوێت و لە هەموو نوێژەکانی مزگەوتدا ئامادەبم، نالیم: خوای گەرە
 فرۆشتنی حەلال و سووی حەرام نەکردوو، بەلام حەزکەم لەوانەبم کە بازرگانی و
 کڕین و فرۆشتن لە یادی خوایان ناکات.

۱ - (هەیسەمی ج ۹ ص ۳۶۷ دەلیت: کەسەکانی سەنەدەکە صەحیحن).

۲ - (ئێبن عەساکیڕ بەو جوړە هیناویەتی، لە کنز العمال ج ۲ ص ۱۴۹ دا واهاتوو).

ئەبونەعیم لە الحلیة ج ۱ ص ۲۲ لە خالییدی کوپی حودەیری ئەسلەمیەو
هیناویەتی چوو بۆ لای ئەبودەردا و بەرگیک یان خوریەکی لە ژێردا بوو، بەرگیکی
خوری و نەعلیکی خوری لەبەردا بوو، ئەوکات نەخۆش بوو و عەرەقی کردبوو،
وتی: حەزەدەکەیت بە بەرگو جلی مەرەزی لەوەی ئەمیری باوەرداران ناردوویەتی
جیگەکەت خۆش بکەیت؟ وتی: ئیئە مەلئیکمان هەیە و دەچینهو ناوی و کار بۆ
ئەوی دەکەین، حەسانی کوپی عەتیە هیناویەتی هاوێلانیککی ئەبودەردا میوانداریان
کرد، ئەیش میوانداری کردن، هەیانبوو لەسەر لبادی بوو، هەیانبوو لەسەر
جلەکە ی بوو، بۆ بەیانی چوو بۆ لایان و ئەوەی لی بەدیکردن، وتی: ئیئە مەلئیکمان
هەیه بۆ ئەو کۆدەکەینەو بۆ ئەویش دەگەرێنەو.

ئەحمەد لە موخەمەدی کوپی کەعبەو هیناویەتی خەلکانیک شەویکی سارد
لای ئەبودەردا دابەزین، ئەویش نانیککی ناخۆشی بۆ ناردن و لیفە ی بۆ نەناردن،
هەندیکیان وتیان: نانی بۆ ناردین بەلام بۆ سەرما وازی لی هینان، کەسیکیان
وتی: وازنا هینان یان دەبیئت پی بلیم، یەکیکی دیکە وتی: وازی لی بینە، بەلام پازی
نەبوو و چوو تا لەبەردەرگا بینی دانیشتبوو و ژنەکە ی تەنها سووکە جلیکی
لەبەردابوو، کابرا گەرایەو و وتی: دەبینم وەك ئیئە شەو بەسەر دەبەیت، وتی:
ئیئە مەلئیکمان هەیه بۆ ئەوی دەچین، پراخەرو لیفەکەمان ناردوو بۆ ئەوی، ئەگەر
هیچمان لەو لابوایە بۆمان دەناردیت، ئیئە کۆلیکی سوکمان هەیه کە لە کۆلی
قورس باشتەر، تێدەکەیت چی دەلیم؟

پیشتر باسمان لە نکۆلی ئەمیر کرد کاتی عومەر چوو بۆ لای و دەرگاکی پال
پیوێنا سەیری کرد قفل و بەستنی نیە، چوویە مەلئیک تاریکەو بەدەست دەگەرا
تا کەوتە سەر پشتیەکە ی سەیری کرد کۆیان بوو، جیگەکەشی بەرد و چەو بوو،
جلەکەشی جلیکی سادەبوو، عومەر وتی: پەحمەتی خوات لیبیئت مەگەر شتم پی

نه به خشیت؟ مه گهر وام بۆ نه کردیت؟ ئه بودهدا پی وت: ئایا فهرموده ی پیغه مبهرت (ﷺ) له بیره؟ وتی: کامه؟ وتی: پیغه مبهر (ﷺ) فهرمووی (لیکن بلاغ احدکم من الدنيا کزاد الراكب) واته (با به شو کۆلی هه رکامتان له دنیا دا وه کۆل و تویشووی سواریک و ابیت) وتی: به لی، ئه بودهدا وتی: ئه ی عومهر ئه ی ئیمه دوای ئه و فهرموده یه چیمان کرد؟ تا به یانی هه ردووکیان ده گریان و گریان ی هه رکامیان ئه ی دیکه شی ده خسته وه گریان.

دنیانه ویستی معازی کوری عه فرا (ﷺ)

عومهر ی کوری شه یبه له ئه فله می مه ولای ئه بوئه یوبه وه هی ناویه تی ده لیت: عومهر (ﷺ) فهرمانی ده رکرد بری جلی بۆ بدوریت به رستن بۆ خه لکی به شداربووی به ردرو ماندوو بوونی زۆری له گه لدا به خه رج ده دا، دانه یه کی نارد بۆ معازی کوری عه فرا، ئه ویش پیی وتم: ئه فله م ئه مه بفروشه، منیش فروشتم به هه زارو پینج سه د دره هم، پاشان وتی: برۆ چه ند کۆیله یه کی پی بکره بۆم، منیش پینج دانه م پی کپی، پاشان وتی: که سیك دوو قشری دانا وه تا بۆ پینج کۆیله جل بکپی و پانادیاریك ئازادیان بکات، برۆن ئیوه ئازادن، عومهر بیستیه وه ئه وه ی بۆ نارد نه یپۆشی، بۆیه دانه یه کی ره ق و ناجوانی بۆ نارد که به ها که ی سه د دره هم بوو، که نیردرا وه که بۆی هی نا وتی: ده بینم تو ی ناردوو تا ئه مه م بۆ به ینی؟ وتی: ئه ری به خوا، ئه ویش هه لیگرت و بردی بۆ عومهر و وتی: ئه ی ئه میری با وه پداران تو ئه مه ت بۆ ناردووم؟ وتی: به لی ئیمه دانه یه کمان بۆ ناردیت له وه ی که بۆ تو و برا کانت هه لیانگرتبوو، که چی بیستم نه تپۆشیوه، وتی: ئه ی ئه میری با وه پداران من نه مه پۆشی چونکه هه زم ده کرد ئه وه ی لای تو چاکه بۆم بیت، ئه ویش هه مدی پییدایه وه.

١ - (له صفة الصفوة ج ١ ص ١٨٨ دا واهاتوه).

(دنیا نه ویستی له جلاجی غه تفانی (عربی))

ته به رانی به سه نه دیکی بی گرفت له له حلاجیه وه هیئاویه تی ده لیت: له وکاته وهی له گهل پیغه مبه (عربی) موسلمان بووم تییری سکم نانم نه خواردوه، ته نها به شی پیویستی ده خوم و ده خومه وه، به یه قی ئه وه شی بو زیاد کردوه: سه دو بیست سال ژیا، په نجا سال له سه رده می نه فامیدا، هفتا سال له موسلمانیدا.^۱

(دنیا نه ویستی عه بدوللای کوری عومهر (عربی))

ئه بونه عیم له الحلیه ج ۱ ص ۲۹۸ له حه مزه ی کوری عه بدوللای کوری عومهر وه هیئاویه تی ده لیت: ئه گهر خواردنیکی زور لای عه بدوللای کوری عومهر هه بویه پاش ئه وهی که سیکی پهیدا بکر دایه لیی بخوات خوی تییری نه ده خوارد، ئین موتیع هات بو لای سهر دانی کردو سهیری کرد جهسته ی لاوازیبوو، به صه فیه ی وت: بوچی ره حمیکت نیه بوی؟ به لکو جهسته ی باش بیته وه خواردنیکی بو ناماده بکه، صه فیه وتی: ئیمه نانی بو ناماده ده کهین به لام هه رچی که سو کارو کهسانی ده ور به ری هه ن هه موویان بانگ ده کات تا لیی بخون، تو له وباره وه قه سه ی بو بکه، ئین موتیع وتی: ئه ی ئه بوعه بدولر ه حمان به لکو خواردنی بخویت تا که میک له شت خوی بگریته وه، وتی: هه شت ساله یه ک جار تیایدا تییرنه بوم - یان وتی: ته نها یه ک جار تیایدا تییربوم - ئیستا ده ته ویئت له و ساته ی چرکه ساتی ته مه نم ماوه تییربخوم.

ئه بونه عیم له حه مزه ی کوری عه بدوللای وه هیئاویه تی ده لیت: له گهل باو کم دانیشتبوم که سیک تیپه رپوو، وتی: پیم بلیله جورف ده تدواند به عه بدوللای کوری

۱- (له الترغیب والترهیب ج ۳ ص ۴۲۳ دا واهاتوه)، ئه بولعه باسی سهرج له میژووه کهیداو خه تیپ له (المتفق) دا هیئاویانه، له الاصابه ج ۲ ص ۲۲۸ دا هاتوه، ئین عه ساکیر هیئاویه تی، (له کنز العمال ج ۷ ص ۸۶ دا واهاتوه).

عومەر چیت وت؟ ئەو ئەبوعەبدولرەحمان پەکت کەوت و پیربوویت و ئەوانەى لە لاتن ماف و پلە و پایەت نازانن، بە مال و مالت بلى شتیکت بو بکەن و کە گەرايتەووە بو لایان سۆزیان هەبى بو، وتى: هاوار بو ت بەخوا یانزە سالا یان دوانزە و سیانزە و چوارە سالا یەك جاریش تیرم نەخواردووە ئیستا چى؟ کە چەند ساتیکى کەم تەمەنم ماوە؟

ئەبونەعیم لە الحلیة ج ۱ ص ۳۰۰ لە عوبەیدوللای کورپی عەدیەووە - مەولای عەبدوللای کورپی عومەر - لە عیراقەووە هات و سەلامى لیدەکرد، وتى: دیاریەکم بو هیناویت، وتى: چیه؟ وتى: جەوارش، وتى: ئەووە چیه؟ وتى: خواردن هەرس دەکات، وتى: من چل سالا تیر نان نەبووم ئیتەر ئیشم بەووە چیه؟

هەر وەها لە ئین سیرینەووە هیناویەتى کەسیک بە ئین عومەرى وت: جەوارشت بوینم؟ ئەویش وتى: ئەووە چیه؟ وتى ئەگەر نانت خوارد لەمە بخویت ئاسان هەرسى دەکەیت، ئین عومەر وتى: چوار مانگە تیرم نەخواردووە، ئیتەر ئەووە بوچی؟ بەلام من کەسانیکم راسپاردووە کە جاریک تیرو جاریک برسى دەبن؟^۱

ئەبونەعیم لە الحلیة ج ۱ ص ۳۰۳ لە ئین عومەر وە هیناویەتى دەلیت: لەو کاتەووە پینغەمبەر (ﷺ) وەفاتی کرد خشت لەسەر خشت دانەناووە دارخورمایە کیشم نەچاندووە، (ئین سەعد ج ۴ ص ۱۲۵ بەو جۆرە هیناویەتى)، ئەبوسەعیدی کورپی ئەعرابی بە سەنەدى صەحیح لە جابر وە هیناویەتى دەلیت: هەرکامان دەستی بە دنیا بگەیشتایە بوى دەچوو و دنیاى پەروى تیدەکرد جگە لە عەبدوللای کورپی عومەر (ﷺ)، لە میژووی ئەبولعەباسى سەراج بە سەنەدى حەسەن لە سەدیەووە هیناویەتى دەلیت: دەستەیهکی هاو لانا دی پێیان وابوو کەس نیه لەسەر ئەو بارەبیت کە لەسەرى لە پینغەمبەر (ﷺ) جیا بوویەووە جگە لە ئین عومەر.^۲

۱ - (ئین سەعد ج ۴ ص ۱۱۰ لە ئین سیرینەووە هیناویەتى، لە نافعیشەووە بە کورتى هیناویەتى).

۲ - (لە الاصابە ج ۲ ص ۳۴۷ دا واهاتووە).

ئەبۇنەئەيم لە الحلیة ج ۱ ص ۲۷۷ لە ساعدی کوپی سەعدی حوزەیفەو
هیناویەتی حوزەیفە (رضی اللہ عنہ) دەیوت: هیچ پۆژیک نیه هیندەدی ئەو پۆژە دڵخۆش و
شادمان بێ کە بچمەو و مالهو و هیچ شک نەبەم بۆ خواردنیان، ئەوانیش بڵین: زۆرو
کەم هیچت پێی پەیدانا کریت، چونکە بیستوومە پێغەمبەر (صلی اللہ علیہ وسلم) دەیفەرموو (ان الله
شد حمیة للمؤمنین من الدنیا من المریض اهلہ الطعام، واللہ تعالی اشد تعاہدا
للمؤمنین من البلاء من الوالد لولده بالخیر) واتە (خوای گەورە زیاتر لەو نەخۆشەیی
کە کەس و کاری لە خواردن بە دووری دەگرن باوەردار لە دنیا دەپاریزیت، باوک
چەندە چاکەیی بۆ کوڕەکەیی دەویت خوای گەورە زیاتر لەو دەیەویت باوەردار
تووشی بە لایبکات) ۲۱.

بهيه قى له عائشه وه هيناويه تى ده لّيت: پیغهمبر(ﷺ) منى بىنى پوژى
دووجار نانم ده خوارد فهرمووى(يا عائشة اوما تحيين ان يكون لك شغل الا جوفك؟
الاكل في اليوم مرتين من الاسراف، والله لا يحب المفسرفين)واته(ئهى عائشه مه گهر
حه زناكه يت شتيك هه بييت سهرقالى بيت جگه له سكت؟ نان خواردن له پوژيکدا
دووجار زياده پرهويه و خواى گهردهش زياده پرهوانى خوش ناويّت) له گيپرانه وهيه کى
ديکهدا فهرمووى(يا عائشة اتخذت الدنيا بطنك، اکثر من اكلة كل يوم سرف والله
يحب المفسرفين)واته(عائشه دنيا ت لى بووه به سکت زياتر له يهک جار خواردن له
پوژيکدا زياده پرهويه، خواى گهردهش زياده پرهوکارانى خوش ناويّت)^{۲، ۴}

٤ - (له الترغيب والترهيب ج ٣ ص ٤٢٣ دا واها توه).

ئين نه عرابي له عائيشه وه هيناويه تي ده لیت: لای پیغمبر (ﷺ) ده گریام،
 نه ویش فهرمووی (ما یبکک؟ ان كنت تريدین اللھوق بی فلیکفک من الدنیا مثل زاد
 الراكب ولا تخالطین الاغنیاء) واته (بوچی ده گریت، نه گهر ده ته ویټ بگه یته وه به من
 نهوا له دنیا دا هینده ی بارو تویشووی سواریکت هه بی و تیکه لی ده وله مه ندان
 مه به).^۱ ترمزی و حاکم و بهیه قی بهو جوړه هیناویانه و نه مه شیان بو
 زیاد کردو وه (ولا تستخلص ثوبا حتی ترقیعه) واته (جله که ت مه گوړه تا پینه ی
 ده که یت) ره زین هیناویه تی و نه مه شی بو هیناوه: عروه وتی: عائیشه جلی تازه ی
 نه کرده بهر تائه وه ی کراسه که ی بهر ز پاده گرت و به ریده دایه وه، پوژیک له لایه ن
 مو عاویه وه هه شتا هه زاری بو هات، نیواری نه کرده وه تا هه مووی به خشی،
 که نیزه که که ی پی وت: ده ی با به دره میکی گوشتت بکریایه بومان؟ وتی: نه گهر
 بیرت بخستمایه ته وه ده مکرد.^۲

ته به رانی له نه بوجوحه یفه وه هیناویه تی ده لیت: کولیره کم به گوشتیکي
 چاکه وه خواردو هاتم بو لای پیغمبر (ﷺ) و نزگه رم هه بوو، پیغمبر (ﷺ)
 فهرمووی (اکفف عنا جشاءک ابا جحيفة فان اکثر الناس شبعوا فی الدنیا اطولهم
 جوعا یوم القيامة) واته (نه بوجوحه یفه نزگه ره که تمان لی به دور بگره، چونکه نه و
 که سانه ی که دنیا دا زیاتر تیږن له پوژي دوا پیدا برسیتییان دورو دریرتره) دوا ی
 نه وه نه بوجوحه یفه تا مرد تیږی سکی نانی نه خوارد، نانی به یانی بخواردایه نانی
 شهوی نه ده خوارد، یان نانی شهوی بخواردایه نانی به یانی نه ده خوارد.^۳

۱ - له کنز العمال ج ۲ ص ۱۵۰ دا واهاتوه.

۲ - ضعیف.

۳ - (له الترغیب والترهیب ج ۵ ص ۱۲۶ دا واهاتوه).

۴ - حسن.

۵ - هه یسه می ج ۵ ص ۳۱ ده لیت: ته به رانی له دوو موعجه می وسط و کبیر دا به چه ند سه نه دیک
 هیناویه تی، له یه کی که له سه نه ده کانی (المعجم الکبیر) دا موحه ممدی کوری خالیدی کوو فی هه یه

ته به رانى له جه عده وه هيناويه تى پيغه مبر (عليه السلام) كابر ايه كى ورگنى بينى، به په نجه ي ئاماژه ي به ورگى كردو فهرمووى (لوكان هذا في غير هذا لكان خيرا لك) واته (نه گهر نه وه له ناو جگه له مه دا بوايه به دنيايي وه خيى ده بوو بوت) له كيړانه وه يه كى ديكه دا كابر ايه ك خه وى به پيغه مبر وه بينى، پيغه مبر (عليه السلام) ناردى به شوي نيداو كابر ايو كيړايه وه و كابر ايو ورگن بوون پيغه مبر (عليه السلام) به په نجه كاني ئاماژه ي به ورگى كردو فهرمووى (لوكان هذا في غير هذا المكان لكان خيرا لك).^۱

مالك له يه حياى كوپى سه ليمه وه هيناويه تى عومهرى كوپى خه تتاب گه يشت به جابري كوپى عه بدوللا له گه لي دا كه سيك هه بوو گوشتى هه لگرتبوو (ورگن بوو) عومهر وتى: كه ستان نايه ويى ورگه كه ي بدات به دراوسيكه ي و ئاموزاكه ي، به رامبر بهم نايه ته چى ده لىن (اذه بتم طبيباتكم في حياتكم الدنيا واستمتعتم بها).^۲

به يه قى له جابري كوپى عه بدوللا وه هيناويه تى ده لىت: عومهرى كوپى خه تتابم پى گه يشت و منيش به دره ميك گوشتم كرېبوو، وتى: نه ي جابر نه مه چيه؟ وتم: ئاره زوو و هزى ژن و مناله كه مه منيش به دره ميك گوشتم بو كرېن،

كه نايناسم، كه سه كاني ديكه ي جيتمانن، ته واو. ئين عه بدولير له الاستيعاب ج ۴ ص ۳۷ به و جوړه هيناويه تى، به زار به دوو سهند به كورتى به و جوړه هيناويه تى و كه سه كاني هه دوو سهند كه چى متمانن، هه يسه مى ج ۱۰ ص ۲۲۳ وا ده لىت، نه بونه عيم له الحليه ج ۷ ص ۲۵۶ له نه بوجو حه يفه وه به و اتايه هيناويه تى و له ويوه كه ده لىت ناني نه خوارد... تا كو تا يى فهرموده كه ي نه هيناوه).

۱ - ضعيف.

۲ - (هه يسه مى ج ۵ ص ۳۱ ده لىت: ته به رانى هه مووى كيړاوه ته وه، نه حمه ديش هيناويه تى به لام نه و ده لىت پيغه مبر (عليه السلام) خه وه كه ي به كابر اوه بينى، كه سه كاني سهنده كان سه حيه ن جگه له نه بوئيسرائيلى جوشه مى، ته واو.

۳ - (له الترغيب والترهيب ج ۳ ص ۴۲۴ دا واهاتوه).

عومه ریش دهیوته وه چه زو ئاره زووی مال و منالم!! هیئده وتیه وه چه زم ده کرد نه و دره مه م ون بکردایه و نه گه یشتمایه به عومه.^۱

سه عیدی کوپی مه نسور و عه بدی کوپی چه مید و ئیین مونزیر و حاکم و بهیه قی له ئیین عومه ره وه هیئاویانه عومه له دهستی جابری کوپی عه بدوللادا دره میکی بینی وتی: چه زتان له هه رچی هه بوو دهی کهن؟ ئه ی له گهل ئه م ئایه ته چی ده لئین (اذه بتم طیباتکم فی حیاتکم الدنیا واستمتعتم بها).^۲

عه بدولره زاق و نه حمه د له الزه د و عه سکه ری له المواعظ و ئیین عه ساکیر له چه سه نه وه هیئاویانه ده لئیت: عومه ر چوو بو لای عه بدوللای کوپی سهیری کرد گوشتی له لایه، وتی: ئه م گوشته چیه؟ وتی: چه زم لی بی بوو، وتی: چه زت له هه رچی بی ده بی بیخویتی؟ به سه زیاده ره وی بو که سی که چه زی له هه رچی بوو بیخوات.^۳

ئیین موباره ک له سه عیدی کوپی جوبهیره وه هیئاویه تی ده لئیت: عومه ری کوپی خه تتاب بیستی یه زیدی کوپی ئه بوسوفیان هه موو جوړه خواردنی که ده خوات، بو یه به مه ولایه کی خو ی که ناوی یه فا بوو وت: نه گه ر زانیت کاتی نان خواردنیه تی پیم بل ی، که کاتی هات به عومه ری وت و عومه ر هات و سه لامی کرد و مؤله تی وه رگرت و چوو یه ژووره وه، نانی ئیواره هات و کولیره و گوشت هیئرا، عومه ر له گه لی خواردی، دواتر گوشتی برژاو هیئرا، یه زید دهستی پیکرد و عومه ر دهستی گرت وه، پاشان عومه ر وتی: به خوا جوانه یه زیدی کوپی ئه بوسوفیان خواردن دوا ی خواردن؟ سویند به و که سه ی گیانی عومه ری به دهسته نه گه ر له سوننه تیان لابده ن له ریگه یاندا لئیان جیا ده کری نه وه.^۴

۱- (له الترغیب والترهیب ج ۳ ص ۴۲۴ دا واهاتووه). ئیین جه ریر له جابره وه به دریزتر له وه هیئاویه تی،

له منتخب کنز العمال ج ۴ ص ۴۰۷ دا هاتووه.

۲- (له المنتخب ج ۴ ص ۴۰۶ دا واهاتووه).

۳- (له منتخب کنز العمال ج ۴ ص ۴۰۱ دا واهاتووه).

۴- (له منتخب کنز العمال ج ۴ ص ۴۰۱ دا واهاتووه).

ئەبونەئىم لە ھالىيە ج ۱ ص ۴۸ لە ھەسەنە ھىناۋىيەتى عومەر (ﷺ) داي بە لاي سەتلىكى شەخەلداۋ لە لاي ۋەستە ۋەك ئەۋەى ھاۋەلانى پىيى بىزار بن، عومەر وتى: ئەمە ئەۋ دىنبايەتەنە كە لەسەرى سوورن پالى پىۋە دەدەنەۋە.

ئىبن عەساكىر لە سەلەمەى كوپى كەلسومەۋە ھىناۋىيەتى ئەبودەردا لە دىمەشق پردىكى بنيادنا، عومەر ئەۋەى بىستەۋە ۋەكات لە مەدىنە بوو، نامەى بۇ نووسى ئەى عومەيمرى كوپى ئوم عومەيمر ئايا بنيادەكانى پۇم ۋە فارس بەشيان نەركىدەت تا ھەمدى بنيادبىيىت؟ ئىۋە ئەى ھاۋەلانى موحەممەد پىشەنگن، ئىبن عەساكىر ۋە ھىنادو بەيھەقى لە راشىدى كوپى سەعدەۋە ھىناۋىيەنە عومەر بىستى ئەبودەردا لە ھىمس شوپن ھەۋانەۋەيەكى بنيادناۋە، ئەۋىش بۇى نووسى پاشان ئەى عومەيمر مەگەر بنيادى پازاندەۋەى دىنيا كە خوا فەرمانى كردۋە ۋىرانى بىكەيت (نەكەۋىتە رابواردنى) لەلايەن پۇمەۋە بۇت بەس نەبوۋە؟^۱

ئەبونەئىم لە ھالىيە ج ۷ ص ۳۰۵ لە راشىدى كوپى سەعدەۋە بەۋ جۇرە ھىناۋىيەتى، پاشان قەسەى پازاندەۋەى دىنيا ئەمەى ھىناۋە: نوپىكردنەۋەى لە كاتىكدا خوا مۇلەتى پىداۋىت بۇ ۋىران كردنى، ئەگەر ئەم نامەيەم گەيشتە دەستت لە ھىمسەۋە بۇ بۇ شام، سوفيان وتى: بەۋە سزايدا.

ئىبن عەبدولھەكەم لە يەزىدى كوپى ئەبوحەبىبەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: يەكەم كەس لە مىسر ژوررى بنيادنا خارىجەى كوپى حوزافە بوو، عومەر ئەمەى بىستەۋ نامەى بۇ عەمرى كوپى عاص (رض) نووسى

(سەلام، پاشان بىستومە خارىجەى كوپى حوزافە ژوررىكى بنيادناۋە، خارىجە ۋىستى ئاگادارى شەرمگەى دراۋسىكەى بىت، ئەگەر ئەم نامەم گەيشتە دەستت ئەۋ ژوررە بىروخىنە پشت بەخوا، والسلام).^۲

۱ - (لە كنز العمال ج ۸ ص ۶۲ دا ۋاھاتوۋە).

۲ - (لە كنز العمال ج ۸ ص ۶۳ دا ۋاھاتوۋە).

ئىبن سەعدو بوخارى لە (الادب) لە عەبدوللای پۇمىيە ھىناۋىيە دەلىت:
چووم بۇ مالى ئوم تەلق سەيرمىرد سەقى مالىكەى كورت بوو، وتم: بۇچى
سەققەكەى وا كورته ئوم تەلق؟ وتى: كوپى شىرىنم عومەرى كوپى خەتتاب نامەى
نووسى بۇ كاربە دەستەكانى با بىناكانتان بەرزەنەن، چونكە خراپترين پۇژەكانتان
ئەو پۇژانەن كە بىناكانتان بەرزو دريژ دەبن.^۱

ئىبن ئەبى دنيا و دەينەۋەرى لە سوفيانى كوپى عويەينەۋە ھىناۋىيە دەلىت:
سەعدى كوپى ئەبى ۋەقاص نامەى نووسى بۇ عومەرى كوپى خەتتاب ئەو كات
سەعد والى كوفە بوو - داۋاى لىكرد مۇلەتى بدات بىنايەك بىكاتەۋە بۇ دانىشتى،
ئەۋىش وتى: بىنايەك بىناىدەنى لە خۇر بىتپارىزى و لە باران دوورت بگرى، چونكە
دنيا شويىنى بەرچاۋتيرە، عەمرى كوپى عاصيش كە لەسەر مىسر بوو نووسى
چۇن حەزەكەيت بۇ ئەمىرايەتيەكەت ۋابن بۇ ھاۋلاتيەكانت ۋابە.^۲

ئەبۇنەعيم لە الحليە ج ۷ ص ۳۰۴ لە سوفيانەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: عومەرى
كوپى خەتتاب بىستى كابرايەك بە خشت خانۋى بىناىدناۋە، وتى: چاۋەپى نەبووم
لەم ئومەتەدا كەسى ۋەك فرعون ھەبىت، دەلىت: مەبەستى ئەو قەسى فىرەون
بوو كە دەيوت: ئەى ھامان لەسەر قوپ كۆشكىكم بۇ بىناىدەنى و ئاگرم بۇ
بكەرەۋە. ئىبن عەساكىر لە سالامى كوپى عەبدوللأۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: لە سەردەمى
باۋكەمدا ئاھەنگى ھاۋسەرگىرىم گىپرا، باۋكم لەناۋ خەلكانىكدا كە بانگى كردن
ئەبۇئەيۋبى بانگكرد، بە دوو بەرگى سەۋز مالىكەمىيان داپۇشيبوو، ئەبۇئەيۋب
ھات و سەرى لەقاندو سەيرى كرد مالىكە داپۇشراۋە، وتى: عەبدوللأ دىۋارەكان
دادەپۇشن، باۋكىشم شەرمى دەكردو وتى: ئەبۇئەيۋب ئافرەتان پىيان كردين،
وتى: دەترسام ئافرەتان بەسەر ئەۋدا زال بىن بەلام ترسم لەۋە نەبوو بەسەر تۇدا
زالبن، نايەمە مالتان و خۋاردنتان ناخۇم.^۳

۱ - كنز العمال ج ۸ ص ۶۳.

۲ - (لە منتخب كنز العمال ج ۴ ص ۴۰۶ دا ۋاھاتوۋە).

۳ - (لە كنز العمال ج ۸ ص ۶۳ دا ۋاھاتوۋە).

ئەھمەد لە زەھد ئىبن سەعد ج ۳ ص ۱۲۷ و جگە لەوانىش لە سەلمانە ۋە
ھىناۋىيە دەلىت: چووم بۆلاي ئەبۇبەكر (ﷺ) و پىم وت شتىكم پى بلى، وتى:
ئەي سەلمان لە خوا بترسە و بزانه دواتر كۆمەلىك فتوحات دەبن، نازانم پشكى تو
لە ۋەدا چىيە، چى دەكەيتە سكتە ۋە فرىي دەدەيتە ۋە پشته ۋە، بزانه ھەركەس پىنج
نۆيزەكە بكات لە پەناي خوادا شو و پۆژ دەكاتە ۋە، دەي ھىچ لە خەلكانى خوا
مەكۆژە ئەگەرنا خوا پەناي خۆي دەخاتە مەيدان و بەسەر پووتدا بەرە و دۆزەخ
رادەكىشىت.^۱

دەينە ۋەرى لە ھەسەنە ۋە ھىناۋىيەتى سەلمانى فارسى لە كاتى نەخۇشەيەكى
ئەبۇبەكردا ھات بۆلاي ئەبۇبەكر و تى: ئەي خەلىفەي پىغەمبەر (ﷺ) ۋەسىيەتم بۆ
بكە، ئەبۇبەكر و تى: خوا دىياتان بەرۋودا دەكاتە ۋە - فتوحاتى دىياتان بۆ دەكات
- دەي ھەركامتان بەشى پىويستى ھەلبىگرن.^۲

ئەبۇنەعم لە الحلى ج ۱ ص ۳۴ لە عبدولرەھمانى كوپى عەوفە ۋە ھىناۋىيەتى
دەلىت: لە كاتى ئەو نەخۇشەيە ئەبۇبەكردا كە تىايدا مرد چووم بۆلاي و سەلام
لىكرد، ئەۋىش وتى: دەبينم دنيا بەرپۆۋەيە، كاتىك بەرپۆۋەيە بەرە و پووتان دىت و
ئىۋەش پۆشتەي ئاورىشم و پشتى دىباج دەخەنەكارو بە پاخەرى خورى ئەزرى
بىزار دەبن، ھەركامتان گىيەي سەعدانى بۆخۇ دانا بىت، سويند بەخوا ئەگەر
ھەركامتان - بەبى ھىچ ھۆكارى - بدرى لە ملتان باشتە لە ۋەي لە گۆماۋى دىيادا
مەلەبكات.^۳

^۱ - (لە كنز العمال ج ۸ ص ۲۳۳ دا ۋاھاتوۋە).

^۲ - (كنز العمال ج ۲ ص ۱۴۶).

^۳ - (تەبەرائىش بەر جۆرە لە عبدولرەھمانە ۋە ھىناۋىيەتى، لە منتخب كنز العمال ج ۴ ص ۳۶۴
دا ھاتوۋە دەلىت: حوكمى رەفعى بۆ ھەيە چونكە لە ئىخبارەكاندا دادەنرىت).

ٺه حمده له علي ڪوري ره باحوه هيٺاويه تي ده لئيت: گويم له عه مري ڪوري عاص (ﷺ) بوو ده يوت: به ياني و ٿيو ره تان واي ليها تووه چه زتان له وهيه كه پيغه مبه (ﷺ) خوي لي به دور ده گرت، پوڙان چه زتان له دنيايه و پيغه مبه (ﷺ) خوي لي به دور ده گرت، سويند به خوا شه ويڪ له ساليڪدا نه ها تووه به سر پيغه مبه (ﷺ) مه گهر نه وه ي پشكي سه ختي و له سر بووني زياتر بووييت له پشكي خوشي و بو بووني، هه ندي له هاوه لان وتيان: پيغه مبه (ﷺ) بيني كه قه رزي ده نواند، له گيڙانه وهيه كي ٺه حمده له عه مره وه هيٺاويه تي ده لئيت: ريبيزي ٿيوه چهنده له ريبيزي پيغه مبه ره كه تان دوره، ٺه و له هه مووان زياتر خوي له دنيا ده پاراست، ٿيوه ش له هه مووان زياتر چه زتان لييه تي^۳.

ٺه بونه عيم له الحلية ج ۱ ص ۳۰۱ له مه يمونه وه هيٺاويه تي كه سيڪي به ني عه بدوللای ڪوري عومر داواي جليڪي ليڪردو وتي: جله كه م دراوه، ٺه ويش پي و ت: جله كه ت بره و دواتر بيپوشه، گه نه كه ش چه رزي به وه نه كرد، عه بدوللای ڪوري عومر پي و ت: هاوار بو ت له خوا بترسه، له و كه سانه مه به خوا چي پوڙيان پي ده به خشيت له ناسڪو له سر پشتيان دايدهنين.

ٺه بونه عيم له الحلية ج ۱ ص ۱۶۳ له سابتوه هيٺاويه تي ٺه بوزر داي به لاي ٺه بوده رداا كه خانويه كي بو خوي دروست ده كرد، ٺه بوزر وتي: به راستي به ردت له سر شاني خه لك هه لگرتوه، ٺه ويش وتي: خانو بنياد دهنيم، ٺه بوزر پي و ت: وه ٺه مه؟ وتي: براگيان له وانهيه له سر ٺه مه له ده رونتدا شتيكت

۱- (له الترغيب والترهيب ج ۵ ص ۱۶۶ دا ها تووه: ٺه حمده گيڙاويه تيه وه گيڙه وه ڪاني سه حيحن، حاڪميش هيٺاويه تي به لام ٺه ده لئيت: سي سالي پيغه مبه (ﷺ) وابووه ٽين حبيب ان له سه حيحه كه يدا به ڪورتي هيٺاويه تي، ته واو).

۲- صحيح.

۳- (هه يسه مي ج ۱۰ ص ۳۱۵ ده لئيت: كه سه ڪاني سه نه ده كه ي ٺه حمده سه حيحن، ٽين عه ساڪرو ٽين نه جاريش به و جوڙه هيٺاويانه، له كنز العمال ج ۲ ص ۱۴۸ دا واهاتوه).

بهرامبهر به من هه بی، وتی: ئه گهر بمدايه به لاتداو له نیه وندی بیانووخوازی ژنو
منالقدابوویتایه لام خوشتربوو له وهی به مجوره بتیینم.

ئهبونه عیم له الحیه ج ۱ ص ۳۷ له عایشه وه هیناویه تی ده لیت: جاریکیان زری
به رگیکی نویم پۆشی، سه یرم ده کرد و پیی سه رسام بووم، ئه بوبه کر وتی: سه یری چی
ده کهیت؟ خوا سه یرت ناکات! وتم: بوچی؟ وتی: نازانیت به نده ئه گهر سه رسامی جوانی
دنیا بوو و په روه ردگار سه رکۆنه ی ده کات تا لئی جیاده بیته وه (ده ستبهرداری بی) عایشه
وتی: منیش لامبردو کردم به خیر، ئه بوبه کر وتی: به لکو ئه وه له تاوانت به سرتته وه.

ئهبونه عیم له الحیه ج ۱ ص ۳۷ له حه بیبی کوپی زه مره وه هیناویه تی ده لیت:
کوپیکی ئه بوبه کری صدیق سه ره مه رگی هات و گه نجه که چاری له سه ر پشتیه که بوو، که
مرد به ئه بوبه کریان وت: کوپه که تمان وایینی، ده لیت: له سه ر پشتیه که به رزیان کرده وه و
سه یریان کرد له ژیریدا پینچ یان شه ش دینار هیه، ئه بوبه کر به ده ستیکی دای به سه ر
ده سه ته که ی تریداو ده یوت: انا لله وانا الیه راجعون وانا بینم پشتت به رگی ئه مه
بگریت (بوی بشیت).

ئهبونه عیم له الحیه ج ۱ ص ۱۴۲ له عه بدوللای کوپی ئه بو هوزه یله وه هیناویه تی
ده لیت: کاتیک عه بدوللای کوپی مه سعود (ﷺ) خانوه که ی خو ی بنیادنا به عه ماری وت:
ئاده ی سه یرکه چیم بنیادناوه عه ممار چوو و سه یری کردو وتی: بینایه کی گه ورت
بنیادناوه و هیوات دوورو دریزه - یان دووربینانه پوانیویت - زوویش ده مریت.

ئهبونه عیم له الحیه ج ۳ ص ۲۲۲ له عه تانه وه هیناویه تی ده لیت: ئه بوسه عیدی
خودری بانگه یشت کرا بو نانیکی هاوسه رگیری، منیش له گه لیدا بووم، سه یری کرد
هه موو جوژی دانراوه، وتی: ده زانن پیغه مبه ر (ﷺ) ئه گهر نانی به یانی بخواردایه نانی
شه وی نه ده خوارد ئه گه ریش شه وی بخواردایه نانی به یانی نه ده خوارد، ئهبونه عیم
ده لیت: (فه رموده که ی عه تا غه ریبه و ته نها وه زینی کوپی عه تا گیراویه تیه وه - ئه وه ی
من بزانه -).

(بەشى نۆيەم)

ھاۋەلان (ﷺ) چۆن لە ئارەزوۋە دىنپايەكانى باۋكە و
 براۋ كور و ژن و خىل و سامان و بازركانى و خانوو و بينا
 دەرچوون و پەيوەست بوون بە خۆشەويستى خوا و
 پيغەمبەرەكەى و خۆشەويستانى مۇسلمانى خوا و
 پيغەمبەرەكەيەۋە و ريزى ئەۋ كەسانەيان دەگرت كە
 پەيوەستى پەيامى موحەممەدى بوون و پەتى نەفامىيان
 لە پيناو پەت و پەيوەستى ئىسلامدا پچراندا.

(بهشی نۆیه م)

(هاوه لآن ﷺ) چۆن له نارهزووه دنیا ییه کانی باوک و برا و کور و ژن و خێل و سامان و بازرگانی و خانوو و بینا دهرچوون و په یوه ست بوون به خوشه ویستی خوا و پیغه مبه ره که ی و خوشه ویستانی موسلمانان خوا و پیغه مبه ره که یه وه و ریزی نه و که سانه یان ده گرت که په یوه ستی په یامی موجه مه دی بوون و په تی نه فامییان له پیتا و پت و په یوه ستی نیسلا مدا پچراند.

ئه بو نه عیم له الحیه ج ۱ ص ۱۰۱ له ئیبن شه وزه به وه هیناویه تی ده لیت: باوکی ئه بو عوبه یده ی کوپی جه راج له پوژی به دردا ری بی به ئه بو عوبه یده ی کوپی گرت، ئه بوو عوبه یده ی خوی لی دور ده گرت، که وازی نه هینا ئه بوو عوبه یده چوو بو ی و کوشتی، خوی گه وره ش له باره یه وه کاتی که باوکی خوی کوشت ئه م ئایه ته ی دابه زاند {لَا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَوْ كَانُوا آبَاءَهُمْ أَوْ أَبْنَاءَهُمْ أَوْ إِخْوَانَهُمْ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ أُولَئِكَ كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ الْإِيمَانَ وَأَيَّدَهُم بِرُوحٍ مِّنْهُ وَيَدْخُلُهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ أُولَئِكَ حِزْبُ اللَّهِ أَلَا إِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ} ۲۰۱.

به یه قی ج ۹ ص ۲۷ له مالیکی کوپی عومه ی ره وه - که سه رده می نه فامی بینیبوو - هیناویه تی ده لیت: که سی که هات بو لای پیغه مبه ره (ﷺ) و وتی: من گه یشتم به دورژمن و تیایاندا باوکم هاته ریم، بیستم قسه یه کی ناشرینی پی و تیت

۱ - المجادل ۲۲.

۲ - به یه قی ج ۹ ص ۲۷ و حاکم ج ۳ ص ۲۶۵ له عبه دولای کوپی شه وزه به وه به و جو ره هیناویانه، (به یه قی ده لیت: ئه م سه نه ده مونقه تیعه، ته به رانی ش به و جو ره به سه نه دیکی جه یید له ئیبن شه وزه به وه هیناویه تی، له الاصابه ج ۲ ص ۲۵۳ دا و ا هاتوه).

۳ - ضعیف.

و خۆم نەگرت و بە پەم لىمدا تا كوشتم، پىڭەمبەر (ﷺ) لىنى بىدەنگ بوو، يەككىكى دى وتى: گەيشتم بە باوكم و وازم لى ھىنا و ھەزم كرد كەسىكى تر لە برى من بىكوژىت، پىڭەمبەر (ﷺ) لىنى بىدەنگ بوو.^۱

بەزار لە ئەبو ھورەيرە ھىناويەتى دەلىت: پىڭەمبەر (ﷺ) دای بە لای عەبدوللای كۆپى ئوبەيدا كە لە ژىر سىبەرى بىنايەكى بەرزدا بوو، وتى: ئىبن ئەبى كەبشە تۆزى بەسەردا كەردىن، ئەوكات عەبدوللای كۆپى عەبدوللای كۆپى ئوبەى وتى: ئەى پىڭەمبەرى خوا سوڭىندت دەدەم بەو ھى كە پىزدارى كەردىت ئەگەر دەتەوئىت با سەرەكەيت بۆ بىنم، فەرمووى (لا و لكن بر اباك و احسن صحبتە) واتە (نا بەلكو لەگەڵ چاك بەو و ھەلسوكەوتى جوانى لەگەڵدا بگە).^۲ تەبەرانىش لە عەبدوللای كۆپى عەبدوللەو ھىناويەتى داواى مۆلەتى لە پىڭەمبەر (ﷺ) كرد تا باوكى بكوژىت، ئەویش فەرمووى (باوكت مەكوژە).^۳

ئىبن ئىسحاق لە عاصمى كۆپى عومەرى كۆپى قەتادەو ھىناويەتى: عەبدوللای كۆپى عەبدوللای كۆپى ئوبەى كۆپى سەلول ھات بۆ لای پىڭەمبەر (ﷺ) وتى: ئەى پىڭەمبەرى خوا بىستوو مە دەتەوئىت عەبدوللای كۆپى ئوبەى بكوژىت لەسەر ئەو ھى بىستوو تە وای وتوو، ئەگەر دەيكوژىت منى بۆ بنىرە، دەچم سەرى دىنم بۆت، سوڭىند بەخوا خەزەر ج دەزانن كەس ھىندەى من بەرامبەر باوكى چاك نەبوو، دەترسم كەسى تر بچىت بىكوژىت و دەروونم وازى لى نەھىنىت سەيرى بكوژى عەبدوللای كۆپى ئوبەى بكات لەناو خەلكدا بىت و بچىت و بىكوژم، بەمە بەرامبەر بە بىباو ھەركە موسلمانىك بكوژم و بچمە دۆزەخەو،

۱ - ضعیف.

۲ - (بەھەقى دەلىت: سەنەدەكەى مۆرسەلى جەيىدە).

۳ - (ھەيسەمى ج ۹ ص ۳۱۸ دەلىت: بەزار ھىناويەتى و كەسەكانى سەنەدەكە جى متمانەن).

۴ - صحيح.

پیغمبر (ﷺ) فرموی (به لکو تا له گه لمان بمینیتته وه سوژ و نه رم نیانی له گه ل ده نوینن و به چاکی له گه لی هه ل سوکه وت ده کهین) ^{۲۰۱}

تہہ رانی لہ ئوسامہ ی کوپی زہیدہ وہ هیئناویہ تی دهلیت: کاتیک پیغہ مہر (ﷺ) لہ جہنگی بہ نی موصلتہ لق گہ پایہ وہ عہدوللای کوپی عہدوللای کوپی ئوبہ ی ہستہ و شمشیرہ کہ ی لہ سہر سہری باوکی ہہ لکشہ و تی: سویند بہ خوا دہ بیٹ راتوہ سستیئم نا دهلیت موچہ مہد عیزہ تمہ ندترو من زہ لیلیم، و تی: ہاوار بو تو، موچہ مہد عیزہ تمہ ندترو من زہ لیلیم، پیغہ مہر (ﷺ) ئہ مہ ی بیستہ وہ پیپی سہر سام بوو و لہ سہر ئہ وہ سوپاسی عہدوللای کرد.^۳

ئىبن شاهين بە سەنەدى ھەسەن لە عرووہ ھىناويەتى دەلىت: ھەزەلەى
كوپى ئەبوعمارو عەبدوللای كوپى عەبدوللای ئوبەى كوپى سەلول داواى مۆلەتيان
لە پيغەمبەر (ﷺ) كرد تا باوكى خويان بكوشن، پيغەمبەر (ﷺ) پى نەدان.^۹

ئىبن ئەبى شەيبە لە ئەبوبەوہ ھىناويەتى دەليّت: عەبدولرەحمانى كوپى ، ئەبوبەكر بە ئەبوبەكرى وت: لە پۆژى ئوحد توّم بينى خۆم ليّت لادا، ئەبوبەكر وتى: دەى ئەگەر من توّم ببينايە ليّم دەدايت،^۱ حاكم لە واقدىەوہ ھىناويەتى عەبدولرەحمانى لە پۆژى بەردا داواى شەپى پووبەپووى كرد، ئەبوبەكرى باوكى

١ - مرسل.

٢- (له البدايه و النهايه ج ٤ ص ١٥٨ دا وا هاتووه).

۲- (مہیسمہ ج ۹ ص ۳۱۸ دہلیت: لہ سہ نہ دہ کہ دا موچہ مہدی کوپری جسہ نی کوپری زیالہ مہہ کہ لاواڑہ).

٤ - ضعيف.

° - (له الإصابة ج ١ ص ٢٦١ دا واهاتووه).

٦- (له كنز العمال ج ٥ ص ٢٧٤ دا هاتوو، حاكم ج ٣ ص ٤٧٥ له ئه يوبه وه بهو جوړه هېناويه تي).

ههستا بۆی تا بهرهو ڤوو له گه‌ل بجه‌نگی، ده‌لیت: پیغه‌مبه‌ر (عزیز) به‌ ئه‌بویه‌کری
فه‌رموو (متعنا بنفسک).

ئین هیشام له‌ ئه‌بی عوبه‌یده‌و جگه‌ له‌ویشه‌وه‌ له‌ که‌سانی زاناوه‌ له‌ (المغازی)
دا هیناویه‌تی عومه‌ری کوڤی خه‌تتاب (عزیز) به‌ سه‌عیدی کوڤی عاصی وت: کاتی‌ک
ده‌یدا به‌ لایدا: من واده‌بینم له‌ ده‌روونتدا شتی‌ک هه‌یه‌و واده‌زانی‌ت من باوک‌تم
کوشتووه‌، ئه‌گه‌ر من بمکوشتایه‌ له‌سه‌ر کوشتنی ڤۆزشم بۆ نه‌ده‌هیناویه‌وه‌، به‌لام من
عاصی کوڤی موغیره‌ی خالۆی خوّم کوشت. به‌لام سه‌باره‌ت به‌ باوکی توّ دام
به‌لایدا و ئه‌ویش وه‌ک شاخ‌گیڤرانی گا ده‌هات و ده‌چوو، ویستم بچم بۆی، نامۆزاکی
چوو بۆی و له‌ جیاتی من کوشتنی،^۱ له‌ الاستیعاب والا‌صابه‌شدا ئه‌مه‌ش هاتووه‌:
سه‌عیدی کوڤی عاص پی وت: ئه‌گه‌ر بتکوشتایه‌ توّ له‌سه‌ر حه‌ق و ئه‌ویش له‌سه‌ر
ڤووچه‌لی و نا‌هه‌قی بوو، عومه‌ریش به‌ قسه‌که‌ی سه‌رسام بوو.

ئین جهریر له‌ عائیشه‌وه‌ (رضی الله عنها) هیناویه‌تی ده‌لیت: پیغه‌مبه‌ر (عزیز)
فه‌رمانی بۆ کوژراوانی به‌در کرد تا له‌سه‌ر ڤوو ڤابکی‌شرین بۆ بیر (قه‌لیب) و فره‌ی
درا‌نه‌ناوی، دواتر وه‌ستا و فه‌رمووی (ئه‌ی ئه‌ه‌لی قه‌لیب ئایا ئه‌و به‌لینّه‌ حه‌قه‌تان
بینی که‌ په‌روه‌ردگارتان دای؟ چونکه‌ من ئه‌و به‌لینّه‌م به‌ حه‌ق بینی که‌ په‌روه‌ردگارم
پی‌یدام) وتیان: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا قسه‌ بۆ مردوو‌ان ده‌که‌یت؟ فه‌رمووی (به‌ راستی
زان‌ییان که‌ په‌روه‌ردگاریان به‌ حه‌ق چ به‌لین‌یک پی دابوون!) کاتی‌ک ئه‌بو‌حوزه‌یفه‌ی
کوڤی عوتبه‌ باوکی خو‌ی بینی ڤایده‌کی‌شا بۆ قه‌لیب پیغه‌مبه‌ر (عزیز) نا‌حه‌زی له‌
ڤوخساریدا به‌دی‌کرد و فه‌رمووی (ئه‌بو‌حوزه‌یفه‌ وادیاره‌ حه‌ز به‌ بینینی ئه‌وه
نا‌که‌یت؟) وتی: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا باوکم که‌سی‌کی گه‌وره‌ بوو، هیوام وابوو

^۱ - به‌یه‌قه‌ی ج ۸ ص ۱۸۶ له‌ واق‌دیه‌وه‌ به‌و جوژه‌ هیناویه‌تی).

^۲ - ، (له‌ البدایه‌ والن‌هایه‌ ج ۳ ص ۲۹۰ دا واهاتووه‌.

دايىكى پىرسىيالىرى كىرى چاكتىرىن لە برى دانى پىزگار كىرىن لە ناۋ قورەيشدا چەند بوۋ؟
وتىان: چوار ھەزار درھەم. ئەۋىش بە ئەۋەندە ئازادى كىرى^۱.

واقىدى لە ئەۋبى كىرى نوعمانەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئەۋ پۇژ ئەۋەزى
كىرى عومەير - كە برى دايك و باۋكى موصەبى كىرى عومەير بو - بە دىلى
كەۋتە دەست موحىرىزى كىرى فەزلە، موصەب پىنى وت: توند بىگرە چۈنكە لە
مەككەدا دايكىكى ھەيە كە پارەى زۆرە، ئەۋەزىز پىنى وت: برا گيان ئەۋە
ھەلۋىستتە بەرامبەرم؟ وتى: موحىرىز برامە نەك تو. دايكى بو ئازاد كىرى چوار
ھەزارى ئازاد^۲.

ئىبن سەعد ج ۸ ص ۷۰ لە زوھەيرەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: كە ئەۋسوفىيانى
كىرى حەرب ھات بو مەدىنە ئەۋكات پىغەمبەر (ﷺ) دەۋىست ھەلمەت بىاتە سەر
مەككە، ئەۋسوفىيان ھات بو لاي و داۋاي لىكرد تا دىرژە بدات بە پىككەۋتنى
خودەبىيە، پىغەمبەر (ﷺ) پىۋى پى نەداۋ لىنى قبول نەكرد، ئەۋسوفىيان ھەستا و
چوۋ بو لاي ئوم حەبىبى كچى، كاتىك چوۋ تا لەسەر جىگەكەى پىغەمبەر (ﷺ)
دەبىشى ئوم حەبىبە جىگەكەى پىچايەۋە نەيھىشت، ئەۋسوفىيان وتى: كچى
شىرىنم ئايا لەبەر پاخەرەكە لاتبرد يان لەبەر من؟ وتى: بەلكو ئەۋە پاخەرى
پىغەمبەرى خوايە و توش كەسىكى پىس و بىباۋەرىت، وتى: كچى شىرىنم: دۋاي
خۇم خراپت بەسەر ھاتوۋە^۳.

۱ - مرسىل.

۲ - (لە البدایە والنہایە ج ۳ ص ۳۰۷.

۳ - ضعیف.

۴ - (لە نصب الرايە ج ۳ ص ۴۰۳ دا ۋاھاتوۋە).

۵ - مرسىل.

۶ - (ئىبن نىسحاق بەۋ جۆرە ھىناۋىيەتى، لە البدایە والنہایە ج ۴ ص ۲۸۰ دا ھاتوۋە و ئەۋەشى
بو زىاد كىرىۋە: حەزى نەكرد لەسەر جىگەكەى دەبىشىت).

ئەبۇنەئىم لە الحلىة ج ۱ ص ۱۲۳ لە ئەبۇلئەھۋەھ ھىناۋىيەتى دەلىت:
چوۋىن بۇ لاى ئىبن مەسعود سى كۆپى لاپوۋ ۋەك دىنار ۋابوون، ئىمەش
سەيرمان دەكردن. ئەۋىش تىگەشت، وتى: ۋادىارە ئىۋەش ھىۋاتان بەمەى منە،
ۋتمان: دەى پىياۋ ھەر ھىۋاى ۋاى ھەبى باشە؟ ئەۋىش سەرى بەرە ۋ سەقى
مالىكى كورتى بەرزكردەۋە كە ھىلانەى بالندەىكى (خطاف) تىدابو، وتى: ئەگەر
خۆلى گۆرەكەيان بىكەنم لام خۆشەۋىستىرە لەۋەى ھىلانەى ئەۋ بالندەى
بەكەۋىت ۋ بشكىت، ئەبۇعوسمان لە ئىبن مەسعودەۋە ھىناۋىيەتى كە لە كوفە لەگەلى
دادەنىشت، پۇژىكىان لە ژوورىكدا بوو ۋ لەلايەۋە فلان ۋ فلان - دوو ژنى جوان ۋ
دىار - ھەبوون ۋ لە ھەردوۋىكىان نمونەى منالى ھەبوون، لەسەر سەرىۋە چرىكەى
چۆلەكەيەك ھات، دواتر كەۋت ۋ سكى برىندار بوو، ئەۋىش دەستى بەسەردا ھىناۋ
ۋتى: ئەگەر بىنەمالەى عەبدوللا بىمىر ۋ خۆشى بە دواياندا بىمىر لام
خۆشەۋىستىرە لەۋەى ئەم چۆلەكە بىمىر.

پىشتىر باسى قسەى عومەرمان كرد سەبارەت بە پاۋىژى خاۋەن پاكەن: سۈيىند
بەخۋا ۋەك راي ئەبۇبەكر ناپروانم بەلام ۋاى دەبىنم دەستم بگات بە فلانى خرمى
عومەر تا بدم لە مىلى، عەلى عەقىل بگرىت ۋ بدات لە مىلى، ھەمزە فلان براى
بگرىت ۋ بدات لە مىلى تا خوا بزانىت ھىچ ھەۋادارىمان بۇ بىباۋەران لە دلدانىيە،
ھەرۋەھاپىشتىر باسى پىشتىۋانان لە پىچراندنى نەفامىدا كرا.

(خۇشەۋىستى پېغەمبەر (ﷺ) لە ناۋ ھاۋەلاندا)

ئىبن ئىسحاق لە عەبدوللانى كۆپى ئەبۇبەكرە ھىناۋىيەتى سەدى كۆپى موعاز (ﷺ) ۋەتى: ئەي پېغەمبەرى خوا كەپرەكت بۇ ھەلەندەين تا تىيادىت ۋەلاخەكانت لە دەوردا ئامادەبەكەين دواتر بچىن بۇ دۆژمن، ئەگەر خوا سەرىخستىن بەسەر دۆژمندا ئەمە ھەزىۋىستى ئىمەيە، ئەگەر ئەۋەنەبۇ سوارىيت ۋە بگەيتەۋە بەۋانەماندا كە نەھاتوون، كەسانىك دواكەۋتوون ۋە نەھاتوون كە لە ئىمە زىاتر تۆيان خۇش دەۋىت، ئەگەر بىنانزانىيا شەر دەكەيت دوانەدەكەۋتن تا خوا لە دەورتدا كۆيان بىكەتەۋە لەگەلت جىھادبەكەن. پېغەمبەر (ﷺ) دەستخۇشى لىكرد نىزى خىرى بۇ كرد، پاشان كەپرەك بۇ پېغەمبەر (ﷺ) ھەلدراۋ تىيادا بوو.^۱

تەبەرانى لە عائىشە ھىناۋىيەتى دەلىت: كەسىك ھات بۇلای پېغەمبەر (ﷺ) ۋەتى: ئەي پېغەمبەرى خوا تۇ لە خۇم زىاتر لەلام خۇشەۋىستى، لە كەسوكارو كۆپم زىاتر لەلام خۇشەۋىستى، جار ھەيە لە مائىم بىرت دەكەم ۋە خۇم ناگرم تا بىم بۇلات ۋە سەيرت بەكەم، كاتىك بىرى مەرگى خۇم ۋە جەنابت دەكەمەۋە دەلىم ئەگەر تۇ بچىتە بەھەشت ۋە لە پەلى پېغەمبەراندائىت ۋە منىش ئەگەر بچمە بەھەشت دەترسم نەتبىنم. پېغەمبەر (ﷺ) ھىچ ۋەلامى نەدايەۋە نا جبرىل ئەم ئايەتەي بۇ ھىنا (ومن يطع الله والرسول فأولئك مع الذين انعم الله عليهم من النبيين والصدقين والشهداء والصالحين).^۲

۱ - مرسل.

۲ - (البدايه والنهائيه ج ۳ ص ۲۶۸).

۳ - (ھەيسەمى ج ۷ ص ۷ دەلىت: تەبەرانى لە (المعجم الصغير والمعجم الوسيك) دا ھىناۋىيەتى ۋە كەسەكانى سەنەدەكە ھەيچىن جگە لە عەبدوللانى كۆپى عىمرانى عابدى، تەۋاۋ. ئەبۇنەعىم لە الحليە ج ۴ ص ۲۴۰ لە عائىشە ۋە بە ۋەق ۋە سەنەدە بە ۋەجۇرە ھىناۋىيەتى. دەلىت: ئەم فەرمۇدە

تەبەرائى لى ئىبن ئەبباس ۋە ھىناۋىيەنى كاپرايەك ھات بۇ لاي پىغەمبەر (ﷺ) ۋە
 ۋەتى: ئەي پىغەمبەرلى خاۋا مەن زۆر تۆم خۇش دەۋىت تا جارى ۋاھىيە بىرت دەكەم،
 ئەگەر ئەيەم بۇ لات ۋە تەبىنم ۋادەزەنم گىيانم دەردەچىت، بىردەكەمە ۋە ئەگەر چۈمە
 بەھەشت ۋە لە تۆ جىبابومە ۋە ۋە پەلى تۆ بەرزىبو ۋە لەسەر مەن سەخت دەبى ۋە
 ھەزەكەم لە پەلەدا لەگەل تۇدەبىم، پىغەمبەر (ﷺ) ۋە لاي ئەدايە ۋە تا خاۋى گەۋرە
 ئەم ئايەتەي دابەزەند (ۋە مەن يەطع اللہ ۋالرسول فاولائك مەع الذىن انعم اللہ ھلىھم مەن
 النبىين ۋالصديقين ۋالشهداء ۋالصالحين) پىغەمبەر (ﷺ) بانگى كەرد ۋە ئەم ئايەتەي
 بۇ خۇيەندە ۱، ۲

بوخارى ۋە موسلىم لە ئەنەس ۋە ھىناۋىيەنە كە پەرسىيە كەرد لە پىغەمبەر (ﷺ)
 پۇژى دۋايى كەي دىت؟ پىغەمبەر (ﷺ) فەرمۈي (چىت بۇ ئامادە كەردۈۋە؟) ۋەتى:
 ھىچ بەلام خاۋا پىغەمبەرلى خاۋا خۇش دەۋىت، فەرمۈي (تۆ لەگەل ئەۋدايت كە
 خۇشت دەۋىت) ئەنەس ۋەتى: بە ھىچ شەيئە دىخۇش نەبوۋىن ھىندەي بەۋ قەسەي
 پىغەمبەر (ﷺ) دىخۇش بوۋىن كە فەرمۈي (انت مەع مەن احب) ئەنەس دەلىت: مەن
 پىغەمبەرلى خاۋا (ﷺ) ۋە ئەبۇبەكر ۋە مەرم خۇش دەۋىن ۋە ھىۋادەرم بە
 خۇشەۋىستىم بۇيان لەگەلىان مە.

لە گىرەنە ۋە يەككى بوخارىدا كەسىكى لادى نەشەن ھات بۇ لاي پىغەمبەر (ﷺ) ۋە
 ۋەتى: ئەي پىغەمبەرلى خاۋا پۇژى دۋايى كەي دىت؟ فەرمۈي (ويلك ۋە ما اعددت
 لھا؟) ۋە (ھاۋا بۇت چىت بۇ ئامادە كەردۈۋە؟) ۋەتى: ھىچم بۇ ئامادە نە كەردۈۋە جگە

لە فەرمۈدەكەي مەنسۇر ئىبراھىم ۋە غەرىبە ۋە فۇزەيل بە تەنھا ھىناۋىيەنى ۋە عابدەش لە ۋە ۋە
 ھىناۋىيەنى.

۱ - ھەسن.

۲ - (ھەيسەمى ج ۷ ص ۷ دەلىت: تەبەرائى ھىناۋىيەنى ۋە لە سەنەدەكەدا عەتەي كۆپى سائىب
 ھەيە كە شە تەكەل دەكات).

له وهی خواو پیغمبهری خوام خوشدهویت، فهرمووی (انك مع من احببت) واته (تو له گهل نه وه دایت كه خوشت دهویت)، وتی: ئیمه واین؟ فهرمووی: به لی. ئیمه ش نهو پوژه زور خوشحال بوین، ترمزی هیناویه تی كه وتی: هاو لانی پیغمبهرم (ﷺ) بیینی به شتیك دلخوش بوون كه پیشت نه مدیبوو هینده خوشحال بن، كه سیك وتی: ئه ی پیغمبهری خوا كه س هیه له سهر كاری خیر كه سی خوش دهویت كه كار به چاكه دهكات به لام خوئی نایكات، فهرمووی (المرء من احب) ۱.

نه بوداود له نه بوزره وه هیناویه تی وتی: ئه ی پیغمبهری خوا كه س هیه خه لكانیكي خوش دهویت و ناتوانیت وهك نه وان بكات، فهرمووی (انت یا اباژر مع من احببت) (نه بوزر تو له گهل نه وه دایت كه خوشت دهویت) وتی: دهی من خواو پیغمبهری خوام خوشدهویت، فهرمووی (فانك مع من احببت) نه بوزر دوباره ی كرده وه و پیغمبه ریش (ﷺ) دوباره ی كرده وه ۲.

ئین عه ساكیر له ئین عه عباسه وه هیناویه تی ده لیت: پیغمبه ر (ﷺ) تووشی نه بوونیه كه بوو، عه لی (ﷺ) نه وه ی بیسته وه و چوو به دوا ی كاریكدا تا شتیکی پی پیدابكات تا بیبات بو پیغمبه ر (ﷺ)، چوو بو باخیک كابرایه کی جووله كه ی بیینی، داوا ی هه لگوزینی هه قده سه تل ناوی لیكرد، بو ههر سه تلێك خورما یه ك، جووله كه كه سهرپشکی كرد له سهر خورما كه ی، هه وت خورما ی (عجوة) ی هه لگرت و بردی بو پیغمبه ر (ﷺ) فهرمووی (من این لك هژا یا ابا الحسن؟) واته (ئه ی نه بولحه سه ن نه مه ت له كوئی بوو؟) وتی: بیستم تووشی چی بوویت ئه ی پیغمبه ری خوا، بویه چووم بو كاریك بگه ریم تا شتیكت بو پیدابكه م، فهرمووی (حملك علی هذا حب الله ورسوله؟) واته (خوشه ویستی خواو

۱ - صحیح.

۲ - صحیح.

۳ - له (الترغیب والترهیب ج ۴ ص ۴۲۹، ۴۳۱، ۴۳۳) دا هیه.

پیغہ مبرہ کہی ئہ مہی پیکردیت؟) وتی: بہلئ ئہی پیغہ مبرہ ری خوا، پیغہ مبرہ (ﷺ) فہرموی (ما من عبد یحب اللہ ورسولہ الا الفقر اسرع الیہ من جریۃ السیل علی وجہہ، ومن احب اللہ ورسولہ فلیعد للبلاء تجفافا وانما یغنی)^۱ (ہر بہندہیہ ک خواو پیغہ مبرہ ری خوا ی خو ش بویٹ ئہوا ہہ ژاری لہ خی رای سی لافاو خی راتر بہرہو روی دیت، وہ ہر کہ س خواو پیغہ مبرہ ری خوا ی خو شدہ ویٹ دہ بیٹ بہرامبر سہ ختی و گرفته کان بہرگریہ کی ہہ بیٹ، ہیئدہ بہسہ)۔

تەبەرائى لى كەبى كۆپى عەجرەھە مېناۋىيەتى دەلىت: چووم بۇ لى
 پېغەمبەر (ﷺ) و بىنىم پەنگى گۆرەبو، وتم: ئەي پېغەمبەرى خوا بە دايك و
 باوكمەھە بە قوربانىت بىم بۇچى پەنگىت گۆرەھ؟ فەرموۋى (ما دىل جوفى مايدىل
 جوف ذات كبد منى ثلاث) واتە (سۇ پۇرە ئەھەي دەچىتە سىكى ھەر خاۋەن جەرگىك
 نەچۋەتە ناۋ سىكى من) دەلىت: چووم سەيرىم كىر جۈولەكەيەك ناۋى وشتىكى
 دەدات، مەنىش بەرامبەر بە خورمايەك بۇ ھەر سەتەلە ئاۋىك ناۋى وشتەكەم دا،
 خورماكەم كۆكردەھە و بىرەم بۇ پېغەمبەر (ﷺ) و ئەۋىش فەرموۋى (ئەي كەب لى
 كۆيت بو؟) مەنىش وتم چىم كىرەھە، فەرموۋى (ئەي كەب ئاۋا مەنت خۇش
 دەۋىت؟) وتم: بەلى بە دايك و باوكمەھە بە قوربانىت بىم، فەرموۋى (مەژارى لى
 پىكرەھى لافاۋ بۇ كەنەكانى خىراتە بۇ ئەھەكەسەي مەنى خۇشەدەۋىت، دواتر
 سەختەكت دىتە پى دەي قەلغانى بەرگىرى بۇ ئامادەكە) دەلىت: پېغەمبەر (ﷺ)
 چاۋى بۇ گىپراۋ فەرموۋى: كەب چى كىرە؟ وتيان: نەخۇشە، پېغەمبەر (ﷺ) چو
 بۇ لى، وتم: كەب مۆزدەت لى بىت، دايكى وتى: بەھەشت لى پىرۋز بىت كەب،
 پېغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (من هذه المتالية على الله؟) واتە (ئەم ژنە كىيە لەسەر خوا
 سۆيىدە خوات (سۆيىدى خوا دەدات)؟) وتم: ئەي پېغەمبەرى خوا ئەھە دايكەم،

١ - ضعيف.

٢- (له كنز العمال ج ٣ ص ٣٢١ دا هاتووو دهلیت: له سه نه ده كه دا حه نش ههیه).

فهرمووى (ما يدريك يا ام كعب؟ لعل كعبا قال ما لاينفعه و منع ما لا يغنيه) (ئەى داىكى كەعب تۆ چوزانىت؟ كى دەلّيت كەعب شتىكى نەوتوو كە سوودى بۆ نەبى و شتى نەلى و نەكا كە بيسووده بۆى).^۱ لە كنز العمال ج ۳ ص ۳۲۰ دا هاتوو بەلام لە گىرانه وه كه دا وا هاتوو (لعل كعبا قال ما لا يغنيه او منع وا لا يغنيه).^۲

تەبەرانى لە حوصەينى كوپى وەحووحى ئەنسارىيە وە هينايەتى تەلحەى كوپى بەراء (ﷺ) كە گەيشت بە پىغەمبەر (ﷺ) خۆى دەنوساند بە پىغەمبەر وە و قاچەكانى ماچ دەكرد، وتى: ئەى پىغەمبەرى خوا چيت پى خوشە پىم بلى با بىكەم لە فەرمانت لانا دەم، پىغەمبەر (ﷺ) پى سەرسام بوو كە ئەو هيشتا منالە و وادەكات، ئەو كات پى فەرموو (بەرؤ باوكت بكوژە) ئەویش چوو تا بىكات، پىغەمبەر (ﷺ) بانگى كرد و پى فەرموو (فاقبل فاني لم ابعث بقطيعة رحم) واتە (وەرە من نەنيردراوم بۆ پچراندنى سۆزو خزمایەتى) دواى ئەو تەلحە نەخوش كەوت، پىغەمبەر (ﷺ) چوو لە زستاندا بوو سەردانى كرد و هەوا زۆر سارد بوون كە پىغەمبەر (ﷺ) چوويه وە بە كەس و كارى فەرموو (لارى طلحة الا قد حدث فيه الموت فاذنوني به حتى اشهده و اصلي عليه و عجلوه) واتە (وا تەلحە دەبينم مەرگى هاتوو، دەى مۆلەتيم بەدن تا ئامادەى سەر تەرمى بم و نويزى لە سەر بکەم و خيرا بيبەن بۆ سەر قەبرستان) پىغەمبەر (ﷺ) نەگەيشتە لاى بەنى سالمى كوپى عەوف تا تەلحە مرد و شەوى بە سەردا هات، تەلحە دەيوت: بمنيژن و بمگەيەنن بە پەرورەدگارم، پىغەمبەر (ﷺ) بانگ مەكەن چونكە دەترسم جووله كە بە هۆى هاتنى بۆ لاى من زيانى پى بگەيەنن، كە بەيانى هات هەوال درا بە

^۱ - (هەيسەمى ج ۱۰ ص ۳۱۴ دەلّيت: تەبەرانى لە المعجم الوسيگ بە سەنەدى جەييد هينايەتى لە الترغيب والترهيب ج ۵ ص ۱۵۳ دا لە مامۇستاكەيە وە ئەبولحەسەن دا دەلّيت، ئيين عەساكيريش بەو جۆرە هينايەتى.

^۲ - حسن.

پیغه مبه‌ر (ﷺ)، پیغه مبه‌ر (ﷺ) هات و له‌سه‌ر گوږه‌که‌ی وه‌ستا و خه‌لکی له‌گه‌لیدا
ریزیان به‌ست، پاشان ده‌سته‌کانی به‌رزکرده‌وه و فهرمووی (اللهم الق طالحة تضحك
اليه و يضحك اليك) واته (خوايه وا به‌خیرهاتنی ته‌لحه بکه بوی پیبکه‌نیت و بۆت
پیبکه‌نیت) ۲.۱

ته‌به‌رانی له‌ته‌لحه‌ی کوږی مسکینه‌وه له‌ته‌لحه‌ی کوږی به‌رائه‌وه هی‌ناویه‌تی
هات بۆ لای پیغه مبه‌ر (ﷺ) و وتی: ده‌ستت بکه‌ره‌وه با به‌یعه‌تت پیبده‌م،
فهرمووی (ئه‌گه‌ر ته‌نانه‌ت فهرمانت پی بکه‌م په‌یوه‌ندی له‌گه‌ل دایک و باوکت
بپچرینیت؟) وتم: نا، دوا‌یی گه‌رامه‌وه بۆ لای و وتم: ده‌ستت بکه‌ره‌وه تا به‌یعه‌تت
پی بده‌م، فهرمووی (له‌سه‌ر چی؟) وتم: له‌سه‌ر ئیسلام، فهرمووی (ئه‌گه‌ر فهرمانت پی
بکه‌م په‌یوه‌ندیت له‌گه‌ل دایک و باوکتدا بپچریت؟) وتم: نا، بۆ جاری سییه‌م وام
پیوته‌وه، دایکی له‌و که‌سانه‌بوو که‌ له‌هه‌مووان چاکه‌ی بۆ زیاتر بوو،
پیغه مبه‌ر (ﷺ) پیی فهرموو (یا طلحة انه ليس في ديننا قطيعة الرحم والكن احببت
ان لا يكون في دينك ريبة) واته (ئه‌ی ته‌لحه له‌ ئایینی ئیمه‌دا پچراندنی خزما‌یه‌تی نیه،
به‌لام حه‌زمکرد هیچ گومان‌ی له‌ ئایین و موسلمان‌بوونه‌که‌تدا نه‌بی‌ت) ته‌لحه‌ موسلمان
بوو و دوا‌یی نه‌خۆش که‌وت، پیغه مبه‌ر (ﷺ) سه‌ردانی کرد و سه‌یری کرد له‌ هۆش
چووه، فهرمووی (وا ده‌بینم ئه‌مشه‌و ته‌لحه‌ ده‌مریت، ئه‌گه‌ر به‌ هۆش هاته‌وه بنی‌رن
به‌ شوینمدا) وتیان: به‌ل‌ی، به‌ته‌لحه‌یان وت چی فهرمووه، وتی: له‌م کاته‌دا مه‌نیرن
به‌ شوینیدا نه‌وه‌ک گیانه‌وه‌ریک زیانی پی بگه‌یه‌نیت یان شتیکی بیته‌ری، به‌لام

۱ - ضعیف.

۲ - (له‌کنز العمال ج ۷ ص ۵۰ دا واهاتووه، به‌غه‌وی و ئین ئه‌بی حه‌یسه‌مه‌و ئین ئه‌بی عاصم و
ئین شاهین و ئین سکن هی‌ناویانه، له‌الاصابه ج ۲ ص ۲۲۷ دا واهاتووه، هه‌یسه‌می ج ۹ ص ۳۶۵
ده‌ل‌یت: ئه‌بو‌داود هه‌ندیکی فهرمووده‌که‌ی هی‌ناوه‌و له‌سه‌ری بی‌ده‌نگه‌و پشت به‌خوا فهرمووده‌که
حه‌سه‌نه، ته‌واو).

ئه گهر مردم سه لامي منى پى بگه يه نن و پى بلىن: داواى ليخوشبوونم بو بکات، که پيغه مبهري (ﷺ) نويزى به يانى کرد پرسىارى له باره ي ته لحه وه کرد، وتيان: مردووه و پيش مه رگى وای وتووه، پيغه مبهري (ﷺ) ده ستي به رز کرده و فرموى (اللهم الله يضحك اليك و انت تضحك اليه) واته (خوايه وا پيشوازي لي بکه بو ت پي بکه ني ت و به ده ميه وه پي بکه ني ت)^۱.

ئيبين عه سا کير له زهر يه وه هينا ويه تي ده لي ت: لاي پيغه مبهري (ﷺ) سکا لا له سه ر عه بدول لاى کو پرى حوزافه کرا که که سي کى گال ته چاره فرموى: (وازي لى به يئن چونکه سي کى هيه که خوا و پيغه مبهري خواى خوش ده وي ت)^۲.

ئيبين ما جه و ئيبين من ده و ئه بونه عيم له ئه دره عه وه هينا ويانه ده لي ت: شه وي ک ها تم تا پاسه وانى پيغه مبهري (ﷺ) بکه م، سه یرم کرد که سي ک به ده نگى به رز ده خو يني ته وه (قور ئان) پيغه مبهري (ﷺ) ها ته دره وه، وتم: ئه ي پيغه مبهري خوا ئه و کا برا ده نگه ده نگى نا وه ته وه، فرموى: ئه وه عه بدول لاى کو پرى زي لي بجا ده ينه، له مه دينه مرد و شو رديان و ته رمه که يان برد، پيغه مبهري (ﷺ) فرموى: (ارفقوا به رفقوا الله به ! انه كان يحب الله و رسوله) واته (نهرم له گه لى بجو لي نه وه خوا له گه لى نهرم بي ت، ئه و خوا و پيغه مبهري خواى خوش ده وي ست) له هه لکه ندنى گو په که يدا ئاماده بوو، فرموى (اوسعوا له اوسع الله عليه) واته (فراوان گو په که ي بو هه لي بکه نن خوا گو په که ي بو فراوان بکات)، هه ندي ک له ها وه لان وتيان: ئه ي

۱ - ضعيف.

۲ - (هيسه مى ج ۹ ص ۳۶۵ ده لي ت: ته به رانى به مور سه لى و عه بدره بي هى کو پرى صالح هينا ويانه به لام عه بدره بي هى نانا سم، که سه کا نى دي که ي سه نه ده که جى متمانه ن، ته واو. ئيبين سکن به ر جو ره هينا ويه تي له الا صابه ج ۲ ص ۲۲۷ دا واهاتووه).

۳ - ضعيف.

۴ - (له المنتخب ج ۵ ص ۲۲۳ دا واهاتووه).

پېغەمبەرى خوا بەپراستى بۆى دىلگران بوويت، فەرموۋى (ئەو خواو پېغەمبەرى خواى خوش دەويست) ^{۲.۱}

ئىبن سەد ج ۴ ص ۲۵۴ لە عەبدولپەرھمانى كۆپى سەعدەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: لاي ئىبن عومەر بووم قاچى سېر بوو، وتم: ئەى ئەبو عەبدولپەرھمان پىت چىيەتى؟ وتى: دەمارىك لىرەدا كۆ بوو تەۋە (گىرژ بووتەۋە) وتم: خوشەويست ترين كەس بانگ بىكەم بۆلات، وتم: ئەى محمد، پېغەمبەر (ﷺ) ھات و گىرژى يەكەى نەھىشت.

پىشتىر باسى زەيدى كۆپى دىسنەمان كىرد كاتىك ئەبوسوفيان لە كاتى كوشتىدا پىي وت: سويندت دەدەم ئەى زەيد ئايا ھەز دەكەيت ئىستا موھەمەد لاي ئىمە لە شويىنى تۆدا بىت و بەدىن لە مى و تۆلەناو ژن و مىندالى خۆتدا بىت، وتى: سويند بەخوا ھەزناكەم ئىستا موھەمەد لىرە بىت و دېركىك بچىت بە لەشىدا و ئازارى بدات و مىنىش لەناو ژن و مىندالدا دانىشتىم، ئەبوسوفيان وتى: كەسم نەدىۋە ۋەك ھاۋەلانى موھەمەد خوشەويستىيان بۆكەس ھەبىت ۋەك ئەۋەى ئەوان ھىندە موھەمەدىيان خوش دەويست، ھەروەھا كاتىك خۇبەيب ھاۋارىيان لى كىرد و سويندىيان دا ئايا ھەز دەكەيت موھەمەد لە شويىنى تۆدا بىت؟ وتى: نەبەخوا ھەزناكەم بەرامبەر بە ئازاردانى مىن دېركىك بچىت بە پىيدا.

(پىشخىستىنى ھەز و خوشەويستى پېغەمبەر (ﷺ) بەسەر ھەز و خوشەويستى خۇياندا)

عومەرى كۆپى شەيبە و ئەبويەعلا و ئەبوبىشیر لە (الفوائد) لە ئەنەسەۋە سەبارەت بە چىرۆكى مۇسلمان بوونى ئەبو قۇھافە ھىناۋىتى دەلىت: كاتىك

۱ - ضعیف.

۲ - (المنتخب ج ۵ ص ۱۲۴ دا ۋاھاتوۋە. دەلىت: لە سەنەدەكەيدا مۇسەي كۆپى عوبەيدەي رەبىزى ھەيەكە لاۋازە).

دەستى درىژ كىرد تا بەيەتتى پېيىدات، ئەبەبەكر گىيا، پېغەمبەر (ﷺ) فەرمۇى (بۇچى دەگىرىت؟) وتى: ئەگەر لەجىي دەستى باوكم دەستى مامت بوايە و مۇسلمان بوايە و خوا تۇي دۇخۇش بىكرىايە لام خۇشتر بوو لەمە.^۱

تەبەرانى و بەزار لە ئىبن عومەر ھە (ﷺ) ھىناۋيانە دەلىت: ئەبەبەكر لە پۇژى فەتھى مەككە ئەبوقۇخافەى باوكى ھىنا بۇ لاي پېغەمبەر (ﷺ) ئەبوقۇخافە پىرىكى كۆيىر بوو، پېغەمبەر (ﷺ) فەرمۇى (بۇچى ئەم پىرەت لە مال دانەنا تا ئىمە بچىن بۇ لاي؟) وتى: وىستم خوا پاداشتى لەسەر بداتەۋە، بەخوا مەن مۇسلمان بوونى ئەبوتالىبىم لا خۇشتر بوو لە مۇسلمان بوونى باوكم، ئەۋىش تا بەدىھاتنى ھەز و ئاۋاتت بىيىنم ئەي پېغەمبەرى خوا، پېغەمبەرىش (ﷺ) فەرمۇى راست دەكەيت^۲.

ئىبن مەردەۋىيە و ھاكىم لە ئىبن عومەر ھە ھىناۋيانە دەلىت: كاتىك لە پۇژى بەدرىدا دىلەكان گىران (لەناۋ دىلەكان كابرەيەكى پىشتىۋانان گىرتى، دەلىت: پىشتىۋانان وىستىيان بىكۆژن، پېغەمبەر (ﷺ) ئەمەي بىستەۋە و فەرمۇى (مەن ئەمشەۋ لەبەر عەبباسى مام نەخەتوم، پىشتىۋانان دەلىن دەيكۆژىن) عومەر وتى: بچم بۇ لايان؟ فەرمۇى بەلى، عومەر چوۋ بۇ لاي پىشتىۋانان و وتى: عەبباس بىيىرن، وتىيان: نەبەخوا ناينىرىن، عومەر پىيى وتىن: ئەي ئەگەر پەزامەندى پېغەمبەر (ﷺ) لى لەسەر بىت، وتىيان ئەگەر بۇ ئەۋەيە بىبە، عومەرىش بىردى، كاتىك دەستى گىرت وتى عەبباس مۇسلمان بىبە، بەخوا ئەگەر مۇسلمان بىيت لام خۇشەۋىست ترە لەۋەي خەتتاب مۇسلمان بىيىت، ئەمەش تەنھا لەبەر ئەۋەي دەبىيىنم پېغەمبەر (ﷺ) زۆر ھەزى بە مۇسلمان بوونتە.^۳

۱ - (سەنەدەكەي صەھىحە، ھاكىم لەم پۈۋە ھىناۋىيەتى و دەلىت: لەسەر مەرجى بوخارى و مۇسلىم صەھىحە، لە الاصابە ج ۴ ص ۱۱۶ دا ھاۋاتوۋە).

۲ - ضعیف.

۳ - (ھەيسەمى ج ۶ ص ۱۷۴ دەلىت: لە سەنەدەكەدا مۇساي كۆپى عوبەيدە ھەيە كە لاۋازە).

۴ - (لە البدایە و النہایە ج ۳ ص ۲۹۸ دا ھاۋاتوۋە).

ئین عساگیر له ئین عهباسه وه هیناویه تی ده لیت: عومەر (ع) به عهباسی وت: موسلمان ببه، به خوا نه گهر موسلمان بیت پیم خوشتره له وهی خه تتاب موسلمان بیت، نه مهش ته نها له بهر نه وهی پیغمه بهر (ع) حه زی لییه زوو موسلمان بیت.

ئین سه عد ج ٤ ص ٢٠ له شه عبیه وه هیناویه تی ده لیت: عهباس (ع) له هندی شتتدا عومهری دهدواند، به عومهری وت: ئهی ئه میری بهر واداران نه گهر مامی موسا (علیه السلام) به موسلمانی بیت بۆ لات چی بۆ ده کهیت؟ وتی: به خوا چاکهی له گه لدا ده کهم، وتی: دهی من مامی موحه ممه دی پیغمه بهرم (ع) وتی: نه بولفه زل رات چی یه؟ به خوا باوکت له باوکت لام خوشه ویست تره، وتی: الله الله چونکه ده مزانی پیغمه بهر (ع) نه وی له باوکت زیاتر خوش ده ویست، منیش خوشه ویستی و حه زی پیغمه بهرم (ع) له خۆم لا له پیشتره.

ئین سه عد ج ٤ ص ١٤ له نه بوجه عفر موحه ممه دی کوپی عه لی یه وه هیناویه تی: عهباس (ع) هات بۆ لای عومەر (ع) و پیی وت: پیغمه بهر (ع) به حرهینی بۆ بریومه ته وه. وتی: کی نه وه ده زانیی؟ وتی: موغه یه دی کوپی شه عبه، نه ویش هینای و موغیره یش شایه دی بۆدا، عومەر نه وهی بۆ نه کرد وه نه وهی شایه تی یه کهی قبول نه کات، عهباس تووپه بوو له عومەر، عومەر وتی: عه بدوللا دهستی باوکت بگره، سوفیان له رینگه ی جگه له عه مره وه هیناویه تی: عومەر وتی: به خوا نه وی به بولفه زل من به موسلمان وونی تۆ دلخوشت بووم تا نه وهی خه تتاب موسلمان بیت، نه مهش له بهر رازی بوون و حه زی پیغمه بهر (ع).

ئین سه عد ج ١ ص ٢٥٧ له نه بوسه عیدی خودرییه وه هیناویه تی ده لیت: ئیمه له کاتی سه ره مه رگی که سیکدا له پیشه وهی پیغمه بهر (ع) بووین، ده چووین بۆ لای و هه ولمان پی دهدا، پیغمه بهر (ع) ده هات و داوای لیخوش بوونی بۆ ده کرد،

تا ئەوێ یەكلا بوویەو له گەڵ ئەوانەى هاو دەمى بوون دەچوو، یان جاری وا
 هەبوو دادەنێشت تا بە خاك دەسپێردرا، جاری وا هەبوو ئەو زۆرى دەخایاند،
 كاتێك لەو دەترساین ئەو درێژخایاندنە ئازارى بدات هەبوو دەیوت: سویند بەخوا
 دەبوو پیغەمبەرمان (ﷺ) بۆ كەس بانگ نەكردایە تا كابرا دەمرد، ئەوكات پیمان
 دەوت، بەو ماندوو نەدەبوو، بەو كاتیما نەدەگرت، دەلیت: ئەو مان كرد،
 دەلیت: كاتێك كەسەكە دەمرد دەچووین بە پیغەمبەرمان (ﷺ) دەوت، ئەویش
 دەهات و نوێژى لەسەر دەكرد و داواى لیخۆش بوونى بۆ دەكرد، هەندى جار داواى
 ئەو دەچوو و هەندى جار دەمایەو تا بە خاك دەسپێردرا، ئیمەش لەو بارەدا
 بووین، دواتر وتیان: بەخوا با پیغەمبەر (ﷺ) نەهینن، مردوو كە ببەین بۆ مالى
 خوێ و دواتر بنێرین بۆ لای تا نوێژى لەسەر بكات لە ماله كەى خویدا بۆ ئەو
 ئاساترە، دەلیت: ئەو مان كرد، موخەمەدى كۆپى عومەر وتى: لەو كاتەو ئەو
 شوینە پێى وترا شوینى تەرمەكان و تەرم دەبرایە ئەوێ، دواتر خەلكى بەو جۆرە
 تەرمەكانیان دەبرد و لەو شوینەدا نوێژیان لەسەر دەكرد و تا ئەمڕۆش وایە،
 حاكم لە ئەسڵەمەو هیناویەتى: عومەرى كۆپى خەتتاب (رضی الله عنه) چوو بۆ لای
 فاتیمەى كچی پیغەمبەر (رضی الله عنهما)، وتى: ئەى فاتیمە سویند بەخوا كەسم
 نەدیو هیندەى تۆ لای پیغەمبەر (ﷺ) خوشەویست بیئت، لە داواى باوكت كەس
 نیە هیندەى تۆ لام خوشەویستریت.^۱

(به رزو به ریز راگرتنی پیغه مبه ر (ﷺ))

ترمزی له ئه نه سه وه (ﷺ) هیناویه تی پیغه مبه ر (ﷺ) له لای هاوه لانی کوچه رو پشتیوانانی که دانیشتبوون ده رچوو، له نیویاندا ئه بوبه کرو عومر (رضی الله عنهم) دانیشتبوون، کهس له هاوه لانی چاویان له پرودا به رزنه کرده وه جگه له ئه بوبه کر و عومر که سهیریان ده کرد و ئه ویش سهیری ده کردن، هه ردوکیان زه رده خه نه یان بو ده نواند و ئه ویش زه رده خه نه ی بو ده نواندن^{۱، ۲}.

ته به رانی و ئین حیببان له سه حیه که یدا له ئوسامه ی کوپی شریکه وه (ﷺ) هیناویانه ده لیت: له خزمه تی پیغه مبه ردا (ﷺ) دانیشتبووین وه که ئه وه ی بالنده به سه ر سه رمانه وه نیشتبیتته وه، که سمان قسه ی نه ده کرد تا ئه وه ی هه ندی کهس هاتن بو لای و وتیان: خو شه ویستترین به نده کان لای خوا کین؟ فه رمووی (احسنهم خلقا) واته (ناکار جواترینه کان)^{۳، ۴}.

چوار زانای فه رمووده - ترمزی به سه حیه ی داناوه - له ئوسامه ی کوپی شریکه وه هیناویانه ده لیت: چووم بو لای پیغه مبه ر (ﷺ) و هاوه لانی له ده وری بوون وه که ئه وه ی بالنده به سه ر سه ریا نه وه نیشتبیتته وه،^۵ ئه بویه علا به سه حیه ی له به رانی کوپی عازبه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: ده مویست له سه ر شتیک پرسیار له پیغه مبه ر (ﷺ) بکه م، به لام له تاو شه رم و شان و شکویدا دوو سال دوام خست^{۶، ۱}.

۱ - ضعیف.

۲ - (له کتیبی (الشفاء) ی قاجی عیاجی ج ۲ ص ۳۳ دا واهاتووه).

۳ - صحیح.

۴ - (له الترغیب والترهیب ج ۴ ص ۱۸۷ دا واهاتووه ده لیت: گیزه ره وه کانی ته به ری له فه رمووده ی سه حیدا به به لگه دین).

۵ - (له ترجمان السنه ج ۱ ص ۳۶۷ دا واهاتووه)،

۶ - صحیح.

به یههقی له زوهریه وه هیناویه تی ده لیت: که سی جی متمانه ی ناو پشتیوانان
 بو ی گیرامه وه پیغه مبه ر (ﷺ) کاتیک ده ستنویژی ده گرت یان به لغه می ده کرد
 هاوه لآن ده ستیان ده خسته به ری و پهنگو پوو و پیستیان پی مه سح ده کرد،
 پیغه مبه ر (ﷺ) فره مووی (بوچی واده که ن؟) وتیان: تا پیی به ره که تداربین،
 فره مووی (کی حه زده کات خواو پیغه مبه ری خوا خوشیان بویت با له قسه دا
 راستگو بییت و سپارده بگه یه نیته وه ده ست خواوه نی و نازاری دراوسی که ی نه دات) ۲.
 پیشت له فره مووده که ی ریکه وتنی حوده ییبه له بوخاری و جگه له ویشه وه له
 میسوهری کوپی مه خره مه وه و مه روانه وه هینا مان: دواتر عروه (ﷺ) چاوه کانی
 بریبووه هاوه لانی پیغه مبه ر (ﷺ) سویند به خوا کاتیک پیغه مبه ر (ﷺ) به لغه می
 ده کرد ده که وته ده ستی یه کی که له هاوه لآن و ده یهینا به سهر ده ست و ده موچاویدا،
 که فره مانی پیده کردن کیپرکیان له سهر ده کرد، که ده ستنویژی ده گرت خه ریکبوو
 له سهر ئاودان به ده ستیه وه شه ربکه ن، که قسه ی ده کرد ده نگیان نزم ده کرده وه،
 له تاو به گه ودانانیدا چاویان له پوودا به رزنه کرده وه، عروه گه رایه وه بو لای
 هاوه له کانی، وتی: هوزه که م به خوا چووم بو لای پاشایان و قه یسه رو کیسراو
 نه جاشی، به خوا هیچ پاشایه کم نه دیوه هاوه لانی وه که هاوه لانی موحه ممه د
 گه وره که یان به رز پارگن.

ته به رانی له عه بدولر ه حمانی کوپی حارسی کوپی ئه بی مرداسی سوله میه وه
 هیناویه تی ده لیت: له خزمه ت پیغه مبه ردا (ﷺ) بووین، داوای ته شتی ئاوی کردو
 ده ستی خسته ناو و ده ستنویژی گرت، ئیمه ییش چووین وچی ئاو مابوو یه وه
 خوار دمانه وه، پیغه مبه ر (ﷺ) فره مووی (چی وایکرد وابه که ن؟) وتیمان: خوشه ویستی

۱ - (له ترجمان السنه ج ۱ ص ۳۷۰ دا واهاتووه).

۲ - ضعیف.

۳ - (له کنز العمال ج ۸ ص ۲۲۸ دا واهاتووه).

خواو پیغہ مبرہ کھی، فہرمووی (ئہ گہر حہ زتان کرد خواو پیغہ مبرہ کھی ئیوہ یان خوش بویت ئہوا ئہ گہر سپارده تان درایہ لا بیگی پرنہ وہو ئہ گہر قسہ تان کرد راست بلین و دراوسیئہ تی چاک لہ گہل دراوسیئہ تان بکن) ^۱.

ئہ بویہ علاو بہیہ قی لہ الدلائل لہ عامری کوپی عہدوللای کوپی زوبہ یرہ وہ ہیناویانہ کہ باوکی پیی وتووہ چووہ بو لای پیغہ مبرہ (ﷺ) سہیری کرد کہ لہ شاخی دہ گرت، کہ لیبویہ وہ فہرمووی (ئہی عہدوللای ئہم خوینہ ببہ لہ شوینی کہ کس نہ تبینیت بیرژہ) ئہ ویش کہ لہ پیغہ مبرہ (ﷺ) دورکہ وتہ وہ خوینہ کھی خواردہ وہ، کہ گہرایہ وہ پیغہ مبرہ (ﷺ) فہرمووی (عہدوللای چیت کرد بہ خوینہ؟) وتم: حستمہ شاوترین شوین کہ زانیم لہ خہلک دیارترینہ، فہرمووی (لعلک شربتہ؟) واتہ (وادیارہ خواردو وتہ وہ؟) وتم: بہلی، فہرمووی (بوچی خواردتہ وہ، ھاواری ئہو خہلکہ بوٹ و ھاوارت بو ئہو خہلکہ) ئہ بوموسا دلایت: ئہ بو عاصم وتی: پییان وابو ئہو ہیژہی ھیہ تی لہو خوینہ وہیہ. ^۲ لہ گیرانہ وہیہ کدا ئہ بوسہ لہ مہ وتی: پییان وابو ئہو ہیژہی لہ ئیین زوبہ یردا ھیہ لہ ہیژی خوینی پیغہ مبرہی خوادایہ (ﷺ). ^۳

ئہ بونہ عیم لہ الحلیہ ج ۱ ص ۳۳ لہ کیسانی مہولای عہدوللای کوپی زوبہ یرہ وہ ہیناویہ تی دلایت: سہلمان (رخ) چوو بو لای پیغہ مبرہ (ﷺ) و عہدوللای کوپی

^۱ - ضعیف.

^۲ - (ہیسمہ ج ۸ ص ۲۷۱ دلایت: لہ سہنہ دہ کدا عوبہ یدی کوپی واقیدی قہیسی ھیہ کہ لاوازہ).

^۳ - (لہ الاصابہ ج ۲ ص ۳۱۰ دا واهاتووہ، حاکم ص ۵۵۴ و تہبہ ریش بہو جوڑہ ہیناویانہ، ہیسمہ ج ۸ ص ۲۷۰ دلایت: تہبہ رانی و بہزار بہ کورتی ہیناویانہ، کہ سہکانی سہنہ دی بہزار صہحین جگہ لہ ہونہ یدی کوپی قاسم، تہواو. ئیین عہساگیریش بہو جوڑہ ہیناویہ تی، لہ کنز العمال ج ۷ ص ۵۷ دا لہ گہل باسی قسہ کھی ئہ بو عاصم ہیناویہ تی).

^۴ - حسن.

زوبه یریش جامیکی پیبوو نه وهی تیبدابوو دهیخواردوه، عهبدوللا چوو بو لای پیغمبر (ﷺ)، نه ویش پیی فهرموو (لیبویته وه؟) وتی: به لی، سه لمان وتی: نه وه چی بوو نهی پیغمبره ری خوا؟ فهرمووی (اعطیته غساله محاجمی یهریق ما فیها) واته (نورهی خوینی که له شاخم بوو پیما بیبات نه وهی تیایه تی بیریزیت) سه لمان وتی: نهی پیغمبره ری خوا سویند به وهی تو ی به حه ق ناردوه خواردیه وه، پیغمبر (ﷺ) فهرمووی (خواردته وه؟) وتی: به لی، فهرمووی (بو چی؟) وتی: حه زمکرد خوینی پیغمبر (ﷺ) بچیته ناو سکمه وه، پیغمبر (ﷺ) دهستی خسته سه سه ری ئین زوبه یرو فهرمووی (ویل لك من الناس ویل للناس منك! لا تمس النار لا قسم الیمن) ^۱. ^۲ (خراپه یه كه له تو وه بو خه لك و له خه كه وه بو تو ده بی، دوزه خ به شی لیٹ نابی جگه له به شی سویند).

ته به رانی له سه فینه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیٹ: پیغمبر (ﷺ) که له شاخی گرت و فهرمووی (نه و خوینه بگرو فریبده شوینی دور بیٹ له ئاژهل و بالنده و خه لك) منیش دورگه و تمه وه و خواردمه وه، پاشان نه وه بو باسکرد و پیغمبره ریش (ﷺ) پیكه نی ^۳. ^۴ ته به رانی له نه بوسه عیدی خودیه وه هیناویه تی مالیکی کوپی سنان كه باوکیه تی له پوژی ئو خوددا خوینه كه ی پوو خساری پیغمبر (ﷺ) ی لیسیه وه و قوتیدا، پیی و ترا خوین ده خوینه وه؟ وتی: به لی خوینی پیغمبر (ﷺ) ده خو مه وه، پیغمبر (ﷺ) فهرمووی (خوینم تیكه له به خوینی بوو دوزه خی پیناگات) ^۵. ^۶

^۱ - ضعیف.

^۲ - (ئین عه ساگیر له سه لمانه وه به و جوړه به کورتی و به سه نه دی جی متمانه وه هیناویه تی، له کنز العمال ج ۷ ص ۵۶ یشدا واهاتوه).

^۳ - ضعیف.

^۴ - (هه یسه می ج ۸ ص ۲۷۰ ده لیٹ که سه کانی سه نه ده که ی ته به رانی جی متمانه).

^۵ - ضعیف.

^۶ - (هه یسه می ج ۸ ص ۲۷۰ ده لیٹ: له سه نه ده که یدا که سی و نابینم له سه سه لواز بونی یه که ده نگه ه بیٹ، ته و).

تەبەرانى لە ھەككىمى كچى ئومەييە لە داىكىيە ۋە ھىناۋىيە تى دەلىت:
 پىغەمبەر (ﷺ) قاچا خىكى مەبوو كە كە مىزى تىدادە كىرد ۋە دىخستە ژىر
 جىگە كەى، ھەستا تا بىدۆزىتە ۋە، سەيرى كىرد دىارنىيە، فەرموۋى (اين القدح؟)
 وتيان: سورەى خزمەتكارى ئوم سەلەمە كە لە خاكى ھەبەشە ۋە لە گەلى ھات
 خوار دىيە ۋە، پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (لقد احتظرت من النار بحظار) واتە (بە
 بەر بەستىك خۆت لە دۆزەخ دۈۈرگرت).^۱

تەبەرانى لە ئەبوئەيۋبە ۋە ھىناۋىيە تى دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) چوۋ و
 ئەبوئەيۋب دابەزى، پىغەمبەر (ﷺ) لە خوارە ۋە دابەزى ۋە ئەبوئەيۋبىش لە قاتى
 سەرە ۋە بو، كە شە ھات ئەبوئەيۋب بىرى كىردە ۋە لە سەرۋى پىغەمبەرە ۋە (ﷺ)
 بى كە وتۆتە نىۋانى سىروش ۋە پىغەمبەر (ﷺ)، ئەبوئەيۋب نەدەخەت ۋە دەرەسا
 تۆزى بە سەردا ببارى ۋە بچوۋلى ۋە پىغەمبەر (ﷺ) ئازار بەت، كە پۆز بوۋىيە ۋە چوۋ بۆ
 لاي پىغەمبەر (ﷺ) ۋە تى: ئەى پىغەمبەرەى خوا ئەمشە ۋە من ۋە ئوم ئەيۋبىش
 چاۋمان بە يەكدا نەداۋە، فەرموۋى (بۆچى ئەى ئەبوئەيۋب؟) تى: بىرم كىردە ۋە من
 لە سەرە ۋە بىم ئەگەر بچوۋلىم تۆز بە سەرتدا بگەۋىت ۋە جوۋلە جوۋلە ئازارت بەت ۋە
 من لە نىۋان تۆ ۋە سىروشتدا بىم، فەرموۋى (ۋامەكە ئەى ئەبوئەيۋب ئايا چەند
 وشە يەكت فىربەكم ئەگەر بە يانىان دە جار ۋە ئوان دە جار بىانلىيت بە رامبەريان دە
 چاكەت پىبدرىت ۋە دە خراپەت بىسرىتە ۋە بە ۋە دە پلە بەر زىتە ۋە لە پۆزى
 دوايىدا ۋەك ئاستى دە ئازاد كەر ۋە بىن، بلى: لا اله الا الله له الملك والحمد
 لاشريك له).^۲

^۱ - ضعيف.

^۲ - (ھەيسەمى ج ۸ ص ۲۷۱ دەلىت: كەسەكانى سەنەدەكەى صەحىحن جگە لە عەبدوللەي كوپرى
 ئەحمەى كوپرى ھەنەل ۋە ھەكىم كە ئەۋانىش جى متمانەن.

^۳ - (لە كنز العمال ج ۱ ص ۲۹۴ دا ۋاھاتوۋە).

تەبەرەنى لە ئەبۇئەيۇبە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: كاتىك پىغەمبەر (ﷺ) لەلام دابەزى وت: بە داىك ۋاۋەكەمە ۋە بە قوربانت بە ھەزناكەم لە سەر ۋە تۆۋە دابىشىم ۋە تۆلە قاتى خوارە ۋە بيت، پىغەمبەر (ﷺ) ۋەرموۋى (ان ارفق بنا ان تكون في السفلى لما يغشانا من الناس) (لەخوارە ۋەبىن ئاساترە بۆمان لەبەر ھاتنى زۆرى خەلك) بىنىم گۆزەيەك شكا ۋاۋەكەى پڑا، منىش لەگەل ئوم ئەيۇب ھەستائىن جلىكمان ھەبو لە جىلى لىفە ئاۋەكەمان پى ھەلدەمژىە ۋە نەۋەك بتكىتە سەر پىغەمبەر (ﷺ) ۋە ئازارى بدات، خواردىكمان ئامادە دەكرد ئەۋەى لىلى دەمايە ۋە بۆى دەگىپرايە ۋە دەگەپرايىن بە شوئىن پەنجەكانىدا ۋە لىمان دەخوارد بە ۋە ھىۋايەى بەرەكەتمان دەستكەۋىت، شەۋىك خواردنەۋەكەى بۆگىپرايە ۋە، چونكە ئىمە سىر يان پىازمان تىكردبو، بۆيە شوئىن پەنجەكانىمان لى

بەدى نەكرد، بۆم باسكرد چىمان كرىبو ۋە چىمان لە گىپرايە ۋەكەى خواردنەكەيدا بىنى، ئەۋىش ۋەرموۋى (من لە ۋە خواردنە بۆنى ئە ۋە درەختەم بەدىكرد، منىش كەسىك قسە ۋە موناچاتم ھەيە، بۆيە ھەزم نەكرد بۆنى ئە ۋە درەختەم لى بەدىكرىت بەلام ئىۋە بىخۇن).

ئەبۇنەعىم ۋە ئىبىن عەسكەر ۋەك دەقەكەى تەبەرەنى ھىناۋىيە، لە گىپرايە ۋەكەياندا ھاتوۋە: ۋەم: ئەى پىغەمبەر ۋە خۋا ناكرىت من لە سەرۋى ۋە ۋەرەكەى تۆۋە ۋەم بەسەر تۆدا تىپەپىم، پىغەمبەر (ﷺ) ۋەرمانىكرد شەكەكانى گۋاسترانە ۋە، شەكەكانىشى كەم بوون.

۱- (لە كنز العمال ج ۸ ص ۵۰ دا ۋاھاتوۋە. ھاكەم ج ۳ ص ۶۱ ھىناۋىيەتى بەلام ئەمەى نەھىناۋە: خواردنەمان ئامادە دەكرد.... تا كۆتايى، دەلىت: ئەم ۋەرموۋە لەسەر مەرجى موسلىم صەھىحە ۋە بوخارى ۋە موسلىم نەيانھىناۋە ۋە ھەبىش لەسەرى كۆكە).

۲- صحیح.

۳- (لە كنز العمال ج ۴ ص ۵۰ دا ۋاھاتوۋە، ئىبىن ئەبى شەيبە ۋە ئىبىن ئەبى عاصم لە ئەبۇئەيۇبە ۋە ھىناۋىيە، لە الاصابە ج ۱ ص ۴۰۵ دا ۋاھاتوۋە).

ئىبن سەعد ج ٤ ص ١٢ ئەحمەد و ئىبن عەساکىر لە عەبدوللای كۆپى
 عەبباسەو (ﷺ) ھىناوایانە دەلیت: عەبباس لەسەر پىی عومەردا چۆراوگەيەكى
 ھەبوو، عومەر لە پۆژى ھەيىندا لەوئ جەھەکانى دەشۆرد، دوو بالەندە سەرپەران بۆ
 عەبباس، کاتیک گەيشتنە لای جۆگەكە لەكە خوینى دوو بالەندەكەى کردە ناو
 جۆگەكە، خوینەكە گەيشتنە لای عومەر، ئەویش فەرمانى کرد لاىبریت، دواتر
 گەپاىو جەھەكەى لاىبرد و جلی دیکەى پۆشى، پاشان ھات و نوێژى کرد بۆ خەلك،
 عەبباس ھات بۆ لای وتى: سویند بەخوا ئەو ئەو شوینەيە كە پیغەمبەر (ﷺ)
 داینا، عومەر بە عەبباسى وت: پەريارمدا بچیتە سەر پشتم و بیخەیتەو ئەو
 شوینەى كە پیغەمبەر (ﷺ) داینا، عەبباس وایکرد.

ئىبن سەعد ج ٤ ص ١٣ لە یەعقوبى كۆپى زەیدەو بەو جۆرە ھىناوایەتى و
 ئەوھى بۆ زیادکردوو، عومەر عەبباسى خستە سەرشانى و دوو قاچەكانى خستە
 سەرشانى عومەر و دواتر چۆراوگەكەى لە شوینى خویدا دانایەو، (ھەيسەمى لە
 المجمع ج ٤ ص ٢٠٦ لە عوبەدوللای كۆپى عەبباسەو ھىناوایەتى، ئەحمەد
 ھىناوایەتى و كەسەكانى سەنەدەكەى جى متمانەن جگە لەوھى ھیشامى كۆپى
 سەعد لە عوبەيدوللای نەبىستوو).

ئىبن سەعد ج ١ ص ٢٥٤ لە ئىبراھىم لە عەبدولرەھمانى كۆپى عەبدولقادریەو
 ھىناوایەتى سەیری ئىبن عومەرى کرد دەستى لەسەر شوینى دانىشتنى
 پیغەمبەر (ﷺ) دادەنا لە مینبەرەكەیدا، پاشان دەستى ھىنا بەسەر چاويدا، لە
 یەزیدى كۆپى عەبدوللای كۆپى قسیتیشەو ھىناوایەتى وتى: ھەندى لە ھاوەلان
 پیغەمبەر (ﷺ) دەبینى كە مزگەوت چۆل دەبوو دەستیاندەگرت بەلای
 مینبەرەكەى پاش گوڤەكەيەو - بە دەستى راستیان - ئینجا پرویانەكەردە
 قیبلە و نزایان دەکرد.

(ماچکردنی جهستهی پیغه مبهەر (عزیز))

حاکم ج ۳ ص ۲۸۸ له عهبدولپرهمانی کوپی نه بوله یلا له باوکیه وه
هیناویه تی ده لیت: ئوسهیدی کوپی حوضهیر (عزیز) پیاویکی صالحی خنده کاری
گالته چی بو، پۆژیک له خزمهت پیغه مبهردا (عزیز) بوو و قسهی بۆ خه لک ده کرد و
دهیخستنه پیکه نین، پیغه مبهەر (عزیز) دای به ناو ورگیدا و ئه ویش وتی: ئازارت دام،
پیغه مبهەر (عزیز) فهرمووی (تۆله بکه ره وه) وتی: ئه ی پیغه مبهری خوا تو کر است
له به ره و منیش کراسم له به رنه بوو، پیغه مبهەر (عزیز) کراسه که ی هه لکرد، ئه ویش
باوه شی پیداکرد و که له که ی ماچکرد، وتی: به دایک و باوکه وه به قوربانیت بم ئه ی
پیغه مبهری خوا، ئه مه م ویست.

ئین ئیسحاق له حیبانی کوپی واسعه وه له چهند شیخیکی هۆزه که یه وه هیناویه تی
پیغه مبهەر (عزیز) ریزه کانی هاوه لانی له پۆژی به دردا ریکخست و گوچانیکی به دهسته وه
بوو که خه لکه که ی پی ریکده کرد، سه وادی کوپی غزیه ی هاوپه یمانی به نی عه دی نه جار
له ریزه که دا پيشکه و تبوو دای به لایدا، پیغه مبهەر (عزیز) به داره که دای له سکی و
فهرمووی (پیکه ره وه ئه ی سواد) وتی: ئه ی پیغه مبهری خوا ئازارت دام له کاتی که دا خوا
توی به حق و دادپه روهی نارد ده ی ماقی خۆم بده ره وه، پیغه مبهەر (عزیز) له شی خۆی
نیشاندا و فهرمووی (تۆله بکه ره وه) ئه ویش باوه شی پیاکرد و سکی ماچکرد،
پیغه مبهەر (عزیز) فهرمووی (بۆچی واتکرد ئه ی سواد) وتی: ئه ی پیغه مبهری خوا ئه وه
بینی ویستم کو تا بینیم له گه لت و ابیت پیستم بهر پیستت بکه ویت، پیغه مبه ریش (عزیز)
نزای خیری بۆ کرد.

۱- (حاکم ده لیت: ئه م فهرمووده سه نه ده که ی سه حیحه و بوخاری و موسلیم نه یان هیناوه، زه هه بیش
له سه ری کۆکه و ده لیت: سه حیحه، ئین عه ساکیر له نه بویه علاوه به و جوړه هیناویه تی، له کنز العمال
ج ۷ ص ۳۰۱ دا هاتوه، ته به رانی له ئوسهیدی کوپی حوضه ی ره وه به و جوړه هیناویه تی، له کنز العمال
ج ۴ ص ۴۳ دا هاتوه).

۲- له البدایه و النهایه ج ۳ ص ۲۷۱ دا واهاتوه، ئین سه عد ج ۳ ص ۷۲ له هه سه نه وه هیناویه تی
پیغه مبهەر (عزیز) سه وادی کوپی عه مری دی، به و جوړه هیناویه تی، پیغه مبهەر (عزیز)

عبدالرہزاقیش ہیناویہ تی، لہ کنز العمال ج ۷ ص ۳۰۲ یثدا لہ حسہ نہ وہ
ہیناویہ تی یہ کیك لہ پشتیوانان پیئی دوترا سوادہی کوپی عمر بوئیکی لہ خوئی
دہدا وہك عورجون وابو، پیغہمبہر (ﷺ) کہ دہیبینی لیئی پادہما، پوژیک بہو جوہ
ہات بو لای، پیغہمبہر (ﷺ) داریکی دہستی لیڈاو نازاری پیگہ یاند، سوادہ وتی:
ئہی پیغہمبہری خوا تولہم دہویت، پیغہمبہریش (ﷺ) بہ دارہکے دایہ دہست،
پیغہمبہر (ﷺ) دوو کراسی لہ بہربوو ہردوویکیانی لابرڈ، خہلکی سہرکونہ یان
کرد، کہ کراسہکانی لابرڈ تا گہیشته شوینی لیڈانہ کہ دارہکے فریڈاو کہوتہ
ماچکردنی و وتی: ئہی پیغہمبہری خوا وازی لیڈینم بوت تا پوژی دواپییدا سکالام
بو بکہیت،^۱ پیشترباسی خوشہ ویستی پیغہمبہرمان (ﷺ) لہناو هاوه لاند کرد کہ
لہ حوصہینی کوپی وہ حووحہ وہ ہیناویہ تی تہلحہی کوپی بہراء (ﷺ) کاتیك
گہیشته بہ پیغہمبہر (ﷺ) خوئی دہلکاند پییہ وہ و قاچہکانی ماچدہ کرد، دواتریش
باسی ئہ وہ دہکین ئہ بوبہ کر لہ دواى مردنی پیغہمبہر (ﷺ) پرومہ تی
پیغہمبہر (ﷺ) ماچدہ کات.^۲

فہرمووی (خگ خگ ورس ورس) پاشان بہ سیواک دای لہ سکی، نازار بہر سکی کہوت، بہ ہمان
شیوہ فہرموودہکے ہیناوه. ضعیف.

^۱ - (بہغوی ہیناویہ تی، لہ الاصابہ ج ۲ ص ۹۶ دا واهاتوہ).

^۲ - ضعیف.

گریانی هاوه لآن (ﷺ) له تافی بانگه شهی کوژرانی

پیغه مبهـر (ﷺ) و هه وئدانیان بو پاراستنی

ته به رانی له ئه نه سی کوپی مالیکه وه هیناویه تی ده لیت: له پوژی ئو خوددا خه لکی مه دینه شله ژان و وتیان: موحه ممهـد کوژرا تا ئه وهی له ده ور به ری مه دینه ئه و ده نگویه بلاو بوویه وه، یه کی له ژنانی پشتیوانان چوویه ده ری و پوویکرده باوکی و کوپه که ی و میرده که ی و براکه ی نازانم یه که مجار کامیانی بینی، دای به لای یه کیاندا وتی: ئه وه کییه؟ وتیان: باوکت برات میردت کوپت، ژنه که وتی: ئه ی پیغه مبهـری خوا؟ وتیان: له به رده متدایه تا چوو بو لای پیغه مبهـر (ﷺ) و لایه کی جله که ی گرت و وتی: به دایک و باوکه مه وه به قوربانتم ئه ی پیغه مبهـری خوا گویم له هیچ نیه مادهـم له فه وتان پارێزراویت^۱.

به زار له زوبه یه وه هیناویه تی ده لیت: پوژی ئو خود هه مان له گهـل پیغه مبهـر (ﷺ) له مه دینه ده رچوون و که س له هاوه لانی پیغه مبهـر (ﷺ) له مه دینه نه مان تا کوژراوان زیاد بوون، که سیك هاواری کرد موحه ممهـد کوژرا، هه ندی له ژنان گریان، ژنیك وتی: مه گرین تا بزانی چی بووه، به ته نها ده رچوو و ته نها بیـری لای پیغه مبهـر (ﷺ) بوو و پرسیا ری له و باره یه وه ده کرد^۲.

ئین ئیسحاق له سه عدی کوپی ئه بی وه قاصه وه هیناویه تی ده لیت: پیغه مبهـر (ﷺ) دای به لای ژنیکی به نی دیناردا که میرده که ی و براکه ی و باوکی له گهـل پیغه مبهـر (ﷺ) له ئو خوددا به شدار بوون و کوژرا بوون، کاتیك وتیان: ئه و

۱ - ضعیف.

۲ - (هه یسه می ج ۶ ص ۱۱۵ ده لیت: ته به رانی له موحه ممهـدی کوپی شوعه بیی ماموستایه وه هیناویه تی و منیش ناینام، که سه کانی دیکه ی سه نه ده که جی متمانه ن، ته وای).

۳ - (هه یسه می ج ۶ ص ۱۱۵ هیناویه تی ده لیت: له سه نه ده که دا عه موی کوپی سه فوان هه یه که نادیا ره، ته وای).

كەسانەت مردوون وتى: ئەي پېغەمبەرى خوا؟ وتيان: ئەي ئوم فلان پېغەمبەرى خوا سوپاس بۇ خوا باشەو بە ويستى تۆيە. ژنەكە وتى: دەي با بېيىنم، ئاماژەي بۇ كرا، كە پېغەمبەرى خواي بىنى وتى: ھەموو چەرمەسەرى و نارەحەتەك دواي تۆ ئاسانە^۱.

ئەخمەد لە ئەنەسەۋە ھىناۋىيەتى ئەبوتەلحە لە پۇژى ئوھوددا لەبەردەم پېغەمبەردا (ﷺ) پارىزگارى پېغەمبەرى دەكرد، پېغەمبەر (ﷺ) لە دواۋە تىرىي پىدەدا، ئەبوتەلحە تىر ھاۋىژىكى چاك بوو، كاتىك تىرى دەۋەشاندا پېغەمبەر (ﷺ) سەيرى دەكرد تا بزانىت تىرەكەي دەكەۋىتە كوي، ئەبوتەلحەش سەرى بەزدەكر دەۋە دەيوت: بە دايك و باۋكەۋە بە قوربانت بىم ئەي پېغەمبەرى خوا بەو جۆرە تىرت بەرناكەۋىت، مەن لە ناۋچەم نەۋەك تۆ، ئەبوتەلحە لەبەردەم پېغەمبەردا (ﷺ) خۇي دەنۋاند و دەيوت مەن زۆر بەھىزىم ئەي پېغەمبەرى خوا، دەي ئىشت چىە بىمىرەو پىمبەكە^۲.

تەبەرانى لە قەتادە لە نوعمانەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: كەۋانىك خەلاتى پېغەمبەر (ﷺ) كراۋ پېغەمبەرىش (ﷺ) لە پۇژى ئوھوددا داي بە مەن، مەنىش لە خزمەتيدا تىرم پى دەھاۋىشت تا لەكاركەۋەت و مەنىش بەردەۋام خۇم خىستبۋىيە بەردەم پېغەمبەر (ﷺ) تا تىرەكان بەر مەن بىكەۋەن، ھەركات تىرىك بەرەو پېغەمبەر (ﷺ) دەھات سەرم بۇ دەبرد تا نەيەلم بەر پېغەمبەر (ﷺ) بىكەۋىت بەبى ئەۋەي تىرم ھەبىت بۇ ۋەشاندىن، ئىنجا فەرمۇدەكە دىنىت ۋەك چۆن لە باسى دلىرى قەتادەدا ھاۋەۋە.

۱ - ضعيف.

۲ - (لە البدایہ والنہایہ ج ۴ ص ۴۷ دا ۋاھاتوۋە).

۳ - (لە البدایہ والنہایہ ج ۴ ص ۲۷ دا ۋاھاتوۋە، ئىبن سەعد ج ۲ ص ۶۵ لە ئەنەسەۋە بەو جۆرە ھىناۋىيەتى).

(گريانى ھاۋەلان بە باسى جودابوۋنەۋەي پىغەمبەر (ﷺ))

ئىبن ئەبى شەيبە لە سەئىدەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: پۇژىك ئىمە لە مۇگەۋتدا بوۋىن و پىغەمبەر (ﷺ) بە شتىك سەرى بەستىبو لە تاۋ ئەۋ نەخۇشىيەى كە تيايدا كۆچى دوايى كىرەت بۇ لامان و لەلامانەۋە بەرەۋ مېنبەرەكە چوۋ تا سەرى ۋەستا، ئىمەش چوۋىن بە دوايدا، فەرموۋى (والذي نفسي بيده اني لقائم على الحوض الساعة) (ان عبدا عرضت عليه الدنيا وزينتها فاختر الاخرة) ۋاتە (سويىندا بەۋ كەسەى گيانمى بە دەستە من ماۋەيەكى دى لەسەر حەۋزم، بەندەيەك لە نىۋان دنياۋ دواپۇژدا سەرىشك كرا ئەۋىش پۇژى دوايى ھەلبرارد) تەنھا ئەبۋەكەر تىگەيشت و چاۋەكانى فرمىسكيان پىشت و گىراۋ وتى: بە داىك و باۋكەۋە بە قوربانتىم، بەلكو بە باۋك و داىك و گيان و سامانمانەۋە بە قوربانتىم، پاشان پىغەمبەر (ﷺ) دابەزى و ئىدى نەچۋىيەۋە سەرى ۱.

تەبەرانى لە ئىبن عەبباسەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: كاتىك (اذا جاء نصر الله والفتح) دابەزى پىغەمبەر (ﷺ) فاتىمەى بانگكرد و فەرموۋى (انه نعت الى نفسي) (ھەۋالى مەرگى خۇم دەدەم) فاتىمە گىرا، پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (مەرگى چونكە تۆ لەناۋ كەساندا يەكەم كەسى پىمەدەگەيتەۋە) فاتىمەش پىكەنى، يەكى لە ژنەكانى پىغەمبەر (ﷺ) فاتىمەى بىنى و وتى: تۆم بىنى گىرايەت و پىكەنىت، فاتىمەش وتى: لە يەكەم قەسەدا گىرام پىنى و تەم كە بەجىمان دىلى، لە قەسى دۈمىدا فەرموۋى (مەرگى تۆ يەكەم كەسى لەناۋ كەساندا پىمەدەگەيتەۋە) منىش پىكەنىم ۲.

۱ - ضعيف.

۲ - (له كنز العمال ج ۴ ص ۵۸ دا ھاۋە، ئىبن سەئىد ج ۴ ص ۲۸ لە ئەبۇسەئىدەۋە بەۋ جۈرە

ھىناۋىيەتى).

۳ - حسن.

ئین سەعد ج ۲ ص ۳۹ لە عائیشەو (رضی اللہ عنہا) ھیناویەتی پیغەمبەر (ﷺ) فاتیمە ی کچی بانگکرد لەو نەخۆشیەیدا کە تییدا کوچی دوا ی کرد، چپە یەکی بو فاتیمە کردو ئەویش گریا، دواتر بانگی کردو و چپە یەکی بو کردو فاتیمە پیکەنی، عائیشە دەلیت: پرسیارم کرد لە فاتیمە لەو بارە یەو، ئەویش وتی: پیغەمبەر (ﷺ) ھەوآلی پیدام لەو نەخۆشیەیدا دەمریت، منیش گریام، دواتر ھەوآلی پیدام من یەکەم کەسک پیی دەگەمەو و منیش پیکەنیم، (بە سەندیکی دیکە بە دوورو دریزتر لیەو ھیناویەتی)، ئوم سەلەمش بەو جوړە ھیناویەتی، لە گیرانەو کە ی ئوم سەلەمەدا ھاتوو پسیارم لە فاتیمە کرد لەسەر گریان و پیکەنینی، وتی: پیغەمبەر (ﷺ) پی و تم دەمریت و دواتر پیی و تم گەورە ی ژنانی بە ھەشتەم لە دوا ی مریەمی کچی عیمران (علیها السلام) بو یە پیکەنیم.

ئین سەعد ج ۲ ص ۳۱۲ لە عەلئەو ھیناویەتی پیغەمبەر (ﷺ) لە سەرەمەرگیدا بوو فاتیمە گریا، پیغەمبەر (ﷺ) پیی فەرموو (کچی شیرینم مەگری، ئەگەر مردم بلی انا للہ وانا الیہ راجعون چونکە ھەموو کەسیک لە ھەموو چەرە سەریە ک قەرەبوو و پزگاری دەبیئت) فاتیمە وتی: بو تۆش ئە ی پیغەمبەری خوا؟! فەرمووی (و منی) واتە (لە منیش).

ئەحمەد لە موغازی کوپی جەبەلەو ھیناویەتی دەلیت: کاتیک پیغەمبەر (ﷺ) ناردی بو یە مەن پیغەمبەر (ﷺ) لەگەلی دەرچوو و وەسیەتی بو دەکردو موغاز سوار ببوو و پیغەمبەریش (ﷺ) بە پیادە لەگەلی دەرچوو، کاتیک لیبو یەو فەرمووی (ئە ی موغاز پیدە چیئت پاش ئەمسال پیم نەگەیتەو و لەوانە یە بدەیت بە پال ئەم مزگە و تەم و گوڤرە کەمدا) موغازیش بە سەختی گریا لە تاو جودا بوونەو ی لە پیغەمبەر (ﷺ)، پاشان پوو یکردە مەدینە و فەرمووی (ان اولی الناس بی المتقون

۱- (ھەیسەمی ج ۹ ص ۲۳ دەلیت: کەسەکانی سەندەکە صەحیح جگە لە ھیلالی کوپی خەباب کە جی متمانەشە بە لام لاوازیەکی تیادیە، تەواو).

من کانوا و حیث کانوا) واته (نزیکترین که سان له من له خواترسانن هرکی هه و له هرکوی هه) (هه یسه می ج ۹ ص ۲۲ ده لیت: نه حمه ده دوو سه نه ده هیئاویه تی و له باره ی یه کیکیانه وه ده لیت له عاصمی کوپی حه میده وه که موعاز و توویه تی و تیایدا هاتووه پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (مه گری نه ی موعاز گریان له شه یتانه وه یه).^۱

(گریانی هاوه لآن له ترسی مه رگی پیغه مبه ر (ﷺ))

به زار له ئیبن عه بباسه وه هیئاویه تی ده لیت: هه ندی هاتن بو لای پیغه مبه ر (ﷺ) و پیی و ترا وا ژنان و پیئاوانی پشتیوانان له مزگه و تدا ده گرین، فهرمووی بوچی؟ و تیان: ده ترسن تو بمریت، نه ویش به سه ختی به به رگی که دابووی به سه ر شانه کانیداو سه ری به سستبوو چوویه سه ر مینه رو سوپاس و ستایشی په روه ردگاری کرد، پاشان فهرمووی:

(پاشان خه لکی زیاد ده که ن و پشتیوانان که م ده که ن تائه وه ی وه خواردنی ناو چیشتیان لی دیت، ده ی هر که س کاریکیانی گرتنه ده ست با چاکه یان قبول بکات و چاوپووشی له خراپه کاریان بکات).^۲

۱- که سه کانی دوو سه نه ده که سه حیحن جگه له راشیدی کوپی سه عدو عاصی کوپی حه مید که هه ردوکیان جی متمانه ن).

۲- (هه یسه می له المجمع ج ۱۰ ص ۳۷ ده لیت: به زار له ئیبن که رامه له ئیبن موساوه هیئاویه تی نیستا ناوی نه و دوانه نازانم، که سه کانی دیکه ی سه حیحن، نه م فهرمووده له سه حیحن ده هیه جگه له سه ره تاکه ی تائه وه ی ده لیت ده رچوو و دانیشیت - ته واو-، له په راویزه که یدا ئیبن حه جهر ده لیت: ئیبن که رامه موحه ممه دی کوپی عوسمانی کوپی که رامه یه، ئیبن موسا عه بدوللایه، هه ردوکیان که سی سه حیحن، ته واو. ئیبن سه عد ج ۲ ص ۲۵۲ له ئیبن عه بباسه وه به و جوړه هیئاویه تی).

ئەھمەد لە ئوم فەزلى كچى حارسەو ھىناۋىيەتى دەلىت: لە كاتى نەخۇشى پىغەمبەردا (ﷺ) چووم بۆلەي، دەگريام و ئەۋىش سەرى بەرزكردەو ھەرموۋى (بۆچى دەگريت؟) و تەم: دەترسم تۆ شتىكت بەسەربىت نازانين دواى تۆ ئەي پىغەمبەرى خوا لە گەل ئەو خەلكە چۆن بىن؟ ھەرموۋى (انتەم المستضعفون بعدى) (ئىۋە دواى من لاوازو بىننيزان).^۱

(مالئاۋايى پىغەمبەر (ﷺ))

بەزار لە عەبدوللاى كوپى مەسعودەو (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: ئازىزو خۇشەۋىست و پىغەمبەرمان (ﷺ) - بە باۋكەو بە قوربانى بىم - شەش پۆژ پىش مردنى (ھەۋالى مەرگى خۆي پىداين) قسەي مالئاۋايى بۆ كردىن، كاتىك وادەي جىابوونەو نەزىك بوۋىيەو لە مالى عائىشەي دايكمان كۆبوۋىنەو، پىغەمبەر (ﷺ) سەيرى كردىن و چاۋەكانى فرمىسكاۋى بوون و دواتر ھەرموۋى (مرحبا بكم) و حياكم الله، و حفظكم الله، و نصركم الله، هداكم الله، سلمكم الله، قلبكم الله اوصيكم بتقوى الله، و اوصى الله بكم و استخلفه عليكم، اني لكم نذير مبين ان لا تعملوا على الله في عباده و بلاده فان الله قال لي و لكم (تلك الدار الآخرة نجعلها للذين لا يريدون علوا في الارض ولا فسادا والعاقبة للمتقين) و قال (اليس في جهنم مثوى للمتكبرين) واتە (مەرھەبا لە ئىۋە، خوا ئابرومەندتان بكات، خوا بتانپاريزىت، خوا پەناتان بدات و سەرتان بخات، خوا بەرزتان پاگري، خوا پىنموونىتان بكات، خوا پۆزىتان بدات، خوا سەركەوتوتان بكات، خوا سەلامەتتان بكات، جىي رەزامەندى لاي خوا بن، ۋەسىيەتتان بۆ دەكەم لە خواترس بن و ۋەسىيەت لاي خوا بۆ ئىۋەيەو دەتاندەمە دەستى، من بە ئاشكرا پاتان دەچلەكىنم بەرامبەر بەندەو خاك و ولاتى

^۱ - (ھەيسەمى ج ۹ ص ۳۴ دەلىت: لە سەنەدەكەدا يەزىدى كوپى ئەبوزياد ھەيە كە كۆمەلىك بە لاۋازى دەزانن).

خوا سهرکیشتی نه کهن چونکه خوای گه وره به من و ئیوهش ده فره مویت ((تلك الدار
الآخرة نجعلها للذين لا يريدون علوا في الأرض ولا فسادا والعاقبة للمتقين)) وقال (اليس
في جهنم مثوى للمتكبرين) (اليس في جهنم مثوى للمتكبرين) پاشان فره مووی (قد
دنا الاجل والمنقلب الى الله و الى سدرة المنتهى والى جنة الماوى والكاس الاوفى
والرفيق الاعلى) (به راستی نزیکیبوه ته وه سهرمه مرگ و گه پرانه وه به ره ولای خوا
به ره و سیدره تومونته ها و به ره و به هه شتی نه براوه و به ره و په رداخی پړو ته واو و
به ره و په فیکی ئه علا) و ابراهیم وتی: وتمان ئه ی پیغه مبه ری خوا ئه ی کی بتشوات؟
فهرمووی (پیاوانی خزمانم نزیک تا نزیک (به پیی نزیکی)) وتمان له چیدا کفنت
بکهین؟ فره مووی (نه گهر ویستتان لهم جله مدا یان له بهرگیکی یه مه نی یان بهرگی
سپی موزه ریدا) وتمان ئه ی کی نویژت له سهر بکات؟ فره مووی (په له مه کهن خوای
گه وره لیټان خووش بیټ و له سهر پیغه مبه ره که تان پاداشتی خیرتان بداته وه، که
شوردمتان و خستمتانه سهرجیگه کهم لهم ماله م له سهر که نارو لایه کی گوږه کهم
ماوه یه که له لام ده رچنه ده ری، چونکه یه کهم کهس که نویژم له سهر ده کات خووشی
ویست و هاوکوږم جبریله، پاشان میکائیل، پاشان ئیسرافیل، دواتر فریشته ی
مه رگ له گهل سهر بازه کانیدا، به گریان و هاوارو لیدان و شیوه ن نازارم مه دهن، با
که سانی (پیاوانی) نزیکانی خزم سهره تا نویژم له سهر بکهن، دواتر ئیوه، سه لامی
من بگه یه نن به خوټان، ئه و برایانه شتان که ناماده نه بوون سه لام بگه یه نن پییان،
ئه وهش له دوا ی من له گهلټان دیته ناو ئایینتانه وه، من به شایه تتان ده گرم سه لامی
لیده کهم، سه لام ده کهم له و و هه رکهس له مړوه تا پوژی دوا یی له سهر ئه وم ئایینه م
شوینم ده که ویټ) وتمان: ئه ی پیغه مبه ری خوا ئه ی کی له ئیمه بتخاته
گوږه که ته وه؟ فره مووی (که سانی خزمانی نزیکم له گهل فریشته گه لیکی زوردا که
ئیوه ده بینن و ئیوه ئه وان نابینن) ^۱.

(کۆچی دوايي پیغه مبهەر (ﷺ))

ئهحمده له يه زیدی کوپی بانبووسه وه هیناویه تی ده لیت: من و هاوده میکم چووین بۆ لای عائیشه مۆله تمان لیوه رگرت ئه ویش جیگه که ی بۆ راخستین و په رده ی به سهر خۆیدا دا، هاوړیکه م وتی: ئه ی دایکی باوه پداران سه باره ت به عیراک چی ده لیت؟ وتی: عیراک چیه؟ منیش دام به سهر شانی هاوړیکه م دا، دایکمان عائیشه وتی: به سه ئازای براکه ت دا، پاشان وتی: عیراک چیه؟ هیز؟ ئه وه ی خوا له باره یه وه فهرموویه تی ئه وه بلین، دواتر وتی: کاتی له هیزدا بووم پیغه مبهەر (ﷺ) له باوه شی ده گرتم و سه ری ده خسته سهر سهرم و نیوانی من و ئه و جلیک هه بوو و منیش هیزدار بووم، پاشان وتی: پیغه مبهەر (ﷺ) که دهیدا به لای ده رگا که م دا قسه یه کی ده کرد که سودمه ندی ده کردم، پۆژیک دای به لای ده رگا که م دا و هیچی نه وت، پاشان دوو یان سی جار ئه مه دوو باره بوویه وه، منیش وتم: ئه ی که نیزه ک له بهر ده رگا که م دا جیگه که تم بۆ راخه و سه ری خۆم به ست، پیغه مبهەر (ﷺ) دای به لامدا و فهرمووی عائیشه چیه؟ وتم: سه ری ئازاری هیه، وتی: وای بۆ سه ری منیش، چوو و هینده ی نه برد تائه وه ی خرابوویه ناو جیگه یه ک و هیئرا، پیغه مبهەر (ﷺ) هات بۆ لام و ناردی به دواي ژنه کانی دا و فهرمووی (من ناساغم و

^۱ - (هه یسه می ج ۹ ص ۲۵ ده لیت: که سه کانی سه نه ده که سه حیحن جگه له موحه مبه دی کوپی ئیسماعیلی کوپی سه مه ری ئه حمه شی که ئه ویش جیمتمانیه، ته به رانی له المعجم الاوسگ دا به و جوړه هیناویه تی به لام ده لیت: ئه مه مانگیک پیش مردنی بوو، له سه نه ده که م دا چه ند لاوانیکی هیئاوه، له وانه ئه شه سی کوپی تابع، ئه زدی ده لیت: فهرمووده ی ئه م که سه سه حیحن نیه). ئه بونه عیم له الحیه ج ۴ ص ۱۶۸ له ئیبن مه سه عوده وه (ﷺ) به و جوړه به دوورو دریرژی به جیاوازیه کی که مه وه هیناویه تی، پاشان ده لیت: ئه م فهرمووده غه ربیه له فهرمووده ی موپه ی کوپی عه بدولئاوه هیناویه تی سه نه دی موته سیلی ته نها له عه بدولمه لیکی کوپی عه بولپه حمانه وه یه که ئه ویش ئیبنولنه سبه هانیه - ئیبن سه عد ج ۲ ص ۲۵۶ له ئیبن مه سه عوده به دوورو دریرژی هیناویه تی و له سه نه ده که ی دا واقیدی هیه.

ناتوانم به پريز به سهرتان بکه مه وه، دهی مؤله تم بدهن تا له لای عائیشه بم) منیش
 سهر قالی خزمه تکر دنی بووم، پیشت بؤ که س شتی وامنه کرد بوو، پوڙيکیان سهری
 له سهر شانم بوو، سهری به لای سهرمدا کهوت، وامزانی له بهر شتیځ واده کات،
 که چي له دهمیه وه خالیکی سارد هاته دهری، و کهوته سهر لالم و پیستی له شم
 ته زوو گرتی، وامزانی بوورایه وه، بهر گیکم دا به سهریدا، عومرو موغیره ی کوپی
 شوعبه (ﷺ) هاتن و مؤله تیان خواست و مؤله تم پیدان و بالا پوښی خوم توند وتول
 کرده وه، عومر سهری پیغه مبه (ﷺ) و وتی: هاوار بؤ ئه و له هوښچوونه، ئه مه
 سه ختترین له هوښچوونی پیغه مبه (ﷺ)، پاشان ههستان که له دهرگا که نزیک
 بوونه وه موغیره وتی: عومر پیغه مبه (ﷺ) مرد، منیش وتم (یان هاتووه عومر
 وتی) دروت کرد تو کابرایه کیت دهستت لی وه شینراوه پیغه مبه (ﷺ) نامری تا
 خوا دوپرووان له ناوده بات، پاشان ئه بویه کر هات و منیش جله که م له سهری لابر دو
 ئه بویه کر سهری کرد و وتی: انا لله وانا اليه راجعون پیغه مبه (ﷺ)، دهمی برده
 سهر ته ویلی پیغه مبه (ﷺ) و ماچی کرد و وتی: پیغه مبه رم پؤ، پاشان سهری
 بهر زکرده وه و همدی سهری دانه واند و ته ویلی ماچ کرد و وتی: خوشه ویستم پؤ،
 پیغه مبه (ﷺ) مرد، ئینجا چو بؤ مزگه وت و عومر ریش (ﷺ) قسه ی بؤ خه لک و
 ده کرو دهیوت: پیغه مبه (ﷺ) نامری تا خوا دوپرووان له ناوده بات، ئه بویه کر (ﷺ)
 کهوته قسه و سوپاس و ستایسی خوی کرد، دواتر وتی: خوا ده فهرمویت (انک میت
 وانهم لمیتون) تا گه یشته ته و او کردنی ئایه تی (وما محمد الا رسول قد خلت من قبله
 الرسل....) ال عمران ۱۴۴. پاشان وتی: هه رکه س خوا ده پهرستیئ ئه و خوا
 زیندو وه و نامریت، هه رکه سیئ موحه ممد ده پهرستیئ ئه و موحه ممد مرد،
 عومر وتی: ئه ری ئه و ئایه ته له قورئاندا هیه؟ پاشان عومر وتی: ئه ی خه لکینه
 ئه وه ئه بویه کره و یه که مینی موسلمانانه ده ی به یعتی پیبده ن^۱.

شۆردن و كفنكردى پىغەمبەر (ﷺ)

ئىبن سەعد ج ۲ ص ۶۱ لە ەلى كۆرى ئەبوتالىبە ۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: كاتىك پىغەمبەرمان (ﷺ) بۇ شۆردن و كفنكردىن بىر دەرگاكامان لە ھەموو خەلك داخست، پىشتىوانان وتيان: ئىمە خالۋانى پىغەمبەرىن ۋە ئەمە پايمەمانە لە ئىسلامدا، قورەيش وتيان: ئىمە ھۆزى ئەوين، ئەبوبەكر (ﷺ) ھاۋارى كىرد ئەى كۆمەلى مۇسلمانان ھەمووتان لە يەكترشياوترن بەۋە دەى بۇ خاتىرى خوا پارۋەستن ئىۋە ئەگەر بچنە ژورەۋە داۋايان دىخەن لە شۆردنى، سۆيىند بەخوا تەنھا ئەۋەى بانگراۋە لەۋى دەبى ۋە كەس ناچىتە ژورەۋە، لە ەلى كۆرى حوسەينىشەۋە دەلىت: پىشتىوانان ھاۋارىيان كىرد مافى ئىمەيە چۈنكە خوشكەزامانە و پايمەمان لە ئىسلامدا ئەۋەبو، داۋايان لە ئەبوبەكر كىرد شتى بلى، ئەۋىش وتى: ھەموان پىى شياۋن، دەى ەلى و ەبباسم بۇ بانگ بكن چۈنكە كەس ناچىت بۇ لايان مەگەر بە ويستى ئەۋان خۇيان.^۲

تەبەرانى لە ئىبن ەبباسەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى پىغەمبەر (ﷺ) بارى سەخت بوو و عائىشە ۋە ەفصە (رضي الله عنهما) لە لاي بوون ەلى (ﷺ) ھات، كە پىغەمبەر (ﷺ) ەلى بىنى سەرى بەزىكرەۋە ۋە فەرموۋى (لېم نزيك بەرەۋە، لېم نزيك بەرەۋە) لاي خۇى داينىشانىدو لە لاي بوو تا مىرد، كە گىيانى سپارد ەلى ھەستا و دەرگاي داخست، ەبباس لەگەل بەنوعەبدولموتەلىبدا ھات و لەبەردەرگا ۋەستان، ەلى دەيوت: بە باۋكەۋە بە قوربانتىم بە زىندوۋىي و مىردوۋىيىش بۇنت زۆر خوش بوو، بۇنىكى خوش بىلاۋبوۋىيەۋە كە بۇنى لەۋ جۇرەيان بەدىنە كىردبوو،

^۱ - (لە البدايه والنهيائە ج ۵ ص ۲۴۱ دا ھاتوۋە، ھەيسەمى ج ۹ ص ۳۳ دەلىت: كەسەكانى سەنەدى ئەھمەد جى متمانەن، ئەبوبەعلا بەجۇرە ھىناۋىيەتى لەگەل زىادەيەكدا، سەنەدكەشى لاۋازە، تەۋاۋ، ئىبن سەعد ج ۲ ص ۲۶۷ لە يەزىدى كۆرى بابنوسەۋە بەجۇرە بە كورتى ھىناۋىيەتى).

^۲ - ضعيف.

عەلی (عليه السلام) وتی: واز له گریه‌ی وهك گریانى ژن بینن و بین به‌دهم هاوه له‌كه تانه‌وه، عەلى وتی: بچن بۆ لای فه‌زلى كۆپى عه‌بباس (عليه السلام)، پشتیوانان وتیان: له‌به‌رخوا سویندمان دان و ئیمه‌ش له‌ پړوى پیغه‌مبه‌ردا پشکمان هیه، یه‌كى له‌وانیشتیان برده‌ژووره‌وه كه پى ده‌وترا ئه‌وسى كۆپى خه‌وه‌لى (عليه السلام) به‌ ده‌ستىكى مه‌سینه‌یه‌كى ئاوى هه‌لگرتبوو، له‌ ماله‌كه‌وه ده‌نگیكیان بیست ده‌یوت: جلى پیغه‌مبه‌ر (عليه السلام) لامه‌به‌ن و به‌ جله‌كه‌یه‌وه بیشتۆن، عەلى (عليه السلام) له‌ ژێر كراسه‌كه‌وه ده‌ستى ده‌بردو ده‌یشۆرد، فه‌زلیش كراسه‌كه‌ی به‌رى ده‌گرت تا لانه‌چیت، پشتیوانیه‌كه‌ش ئاوى به‌سه‌ردا ده‌كرد، عەلى پارچه‌ په‌ړویه‌كى به‌ ده‌سته‌وه‌بوو كه به‌وه ده‌ستى ده‌برده ژێر جله‌كه‌^۱.

(چۆنیه‌تى نوێژکردن له‌سه‌ر پیغه‌مبه‌ر (عليه السلام))

ئەبن ئیسحاق له‌ ئەبن عه‌بباسه‌وه (عليه السلام) هیناویه‌تى ده‌لێت: کاتیک پیغه‌مبه‌ر (عليه السلام) مرد پیاوان چوونه‌ژوور و به‌بى به‌رنوێژ ده‌سته به‌ ده‌سته نوێژیان له‌سه‌ر ده‌کرد تا لیبونه‌وه، پاشان ئافره‌تان چوون و نوێژیان له‌سه‌ر کرد، ئینجا منداڵان چوون و نوێژیان له‌سه‌ر کرد، پاشان کۆیله‌کان چوون و به‌بى به‌رنوێژکار ده‌سته به‌ ده‌سته نوێژیان له‌سه‌ر پیغه‌مبه‌ر (عليه السلام) کرد.

واقدى له‌ سه‌هلى كۆپى سه‌عه‌ده‌وه هیناویه‌تى ده‌لێت: کاتیک پیغه‌مبه‌ر (عليه السلام) خرایه‌ناو كفنه‌كه‌ی له‌سه‌ر جیگه‌كه‌ی دانرا، دواتر خرایه‌ كه‌نارى گۆڤه‌كه‌ی، دواتر خه‌لكى ده‌سته ده‌سته نوێژیان له‌سه‌ر كردو كه‌س به‌رنوێژى بۆنه‌ده‌کردن، واقیدی ده‌لێت: كوسای كۆپى موچه‌مه‌دى كۆپى ئیبراهیم بۆی گێرامه‌وه وتی: به‌

^۱ - ضعیف.

^۲ - (هه‌یسه‌مى ج ۹ ص ۳۶ ده‌لێت: له‌ سه‌نه‌ده‌كه‌دا یه‌زیدی كۆپى ئه‌بوزیاد هیه‌ كه‌ فه‌رمووده‌ی هه‌سه‌نه‌ له‌گه‌ڵ لاوازیه‌كه‌یدا كه‌سه‌كانى دیکه‌ی سه‌نه‌ده‌كه‌ جى متمانه‌ن، ئەبن ماجه هه‌ندیکى هیناوه، ته‌واو، ئەبن سه‌عد ج ۲ ص ۶۲ له‌ عه‌بدوڵلای كۆپى حارسه‌وه به‌و واتایه‌ هیناویه‌تى).

دەستىن ئۆسۈپ باۋىم نوۋسىنىڭ بەدىكىدى تىيىدا ھاۋەلان: كاتىڭ پىغەمبەر (ﷺ) كەڭ كراۋ لەسەر جىڭگەكى دائىرا ئەبۇبەكر ۋە ئۆمەر ۋە تىيان: ئەي پىغەمبەر! سەلام ۋە رەھمەت ۋە بەرەكەتتى خواتىنلىق، كۆچەرەن ۋە پىشتىۋانانىش ھەمان سەلامىيان كەرد، دواتر پىزىيان بەست ۋە كەس بەرنوۋىتى بۇ نەدەكەردن، ئەبۇبەكر ۋە ئۆمەر كە لە پىزىيەكەمدا بوۋىن بەرامبەر بە پىغەمبەر (ﷺ) بوۋىن ۋە تىيان: پەرۋەردىگارا ئىمە شايەتتى دەدەين پىغەمبەر (ﷺ) ئەۋەي گەياند كە بوۋى دابەزى ۋە ئامۇزىگارى ئوممەتەكەي كەرد لە پىناۋ خۇادا جىھادى كەرد تا خۇا شايىنى خۇي شىكۇدار كەرد زالبوۋ ۋە باۋەر بە تاك ۋە تەنھايى ۋە بىھاۋەلى خۇا ھىنرا، دەي پەرۋەردىگارىمان لە ۋە كەسانەمان بىگىرە كە دەكەۋنە شوۋىن ئەۋ پەياممەي لەگەلى دابەزى ۋە لەگەلىدا كۆمان بىكەرۋە تا بىناسىن ۋە بىمانناسىت چۈنكە ئەۋ بەرامبەر بە باۋەرداران مېھرىبان بوۋ، جىگە لە ئىمان ھىچمان ناۋىت ۋە ھەرگىز نايفروۋشىن، خەلكى ۋە تىيان: ئامىن، ئامىن، ئىنجا دەچۈنە دەرى ۋە ھەندىكى دىكە دەھاتنە ئورۋە تا پىاۋەكان ۋە دواتر ژنەكان ۋە دواتر مىندالەكان نوۋىزىيان لەسەر كەرد^۱.

ئىبن سەئىد ج ۲ ص ۷۰ لە ۋە بۇللاي كۆپى مۇھەممەدى كۆپى ۋە ئۆمەرى كۆپى ۋەلى كۆپى ئەبۇتالىبە ۋە لە باۋىكەۋە لە باپىرىۋە لە ۋەلىيەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتتى دەلىت: كاتىڭ پىغەمبەر (ﷺ) خرايە سەر جىڭگەكى ۋەتى: كەستان لەسەرى نەبىت بە پىشنىۋىز بە زىندوۋىي ۋە بە مردوۋىيىش، خەلكى دەستە دەستە دەچۈن ۋە پىزى پىزى نوۋىزىيان لەسەر دەكەرد ۋە پىشەۋايان نەبوۋ، اللە اكبرىيان دەكەرد ۋەلى لە پال پىغەمبەردا (ﷺ) ۋە ستابوۋ دەيوت: سەلام ۋە رەھمەت ۋە بەرەكەتتى خواتىنلىق ئەي پىغەمبەر! خۇا، خۇايە ئىمە شايەتتى دەدەين پىغەمبەر (ﷺ) ئەۋەي گەياند

۱ - ضعیف.

۲ - (لە البدایە والنہایە ج ۵ ص ۲۶۵ دا ھاۋەلان، ئىبن سەئىد ج ۲ ص ۶۹ لە واقىدى لە موسا كۆپى مۇھەممەدى كۆپى ئىبراھىمى كۆپى خارسى تەيمىيە ۋە بەۋ جۇرە ھىناۋىيەتتى).

ڪه ٻوي دابهزي و ٿاموڙگاري ٿوممه تي ڪردو له پيٺا و خواڊا جيهاڊي ڪرد تا خوا
 ٿايني خوي شڪوڊارو پهيامي به ڪوٽاگه ياند، خوايه دهی له و ڪه سانه مان بگيره
 ڪه ده ڪونه شوين ٿه و پهيامي بؤ پيغه مبهري (ﷺ) دابهزي و دواي ٿه ویش
 چه سپاومان بڪه و له گه ليڊا ڪومان بڪه ره و به يه ڪمان بگه يه نه ره و، خه لڪي
 ده يانوت: ٿامين، به و جوڙه پياوان و دواتر ڙنان، ٿينجا منڊالان نوڙيان له سر
 ڪرد.

(باري هاوڊلان له کاتي مردني پيغه مبهري (ﷺ) و گريانيان بؤ لي جيا بوونه و هي)

ٿين خه سره و له ٿه نه سه و هيناويه تي ده ليٽ: پيغه مبهري (ﷺ) ڪوچي دواي
 ڪرد و ٿه بوبه ڪري (ﷺ) خه لڪي ده بيئي چپه و رته يان بو، بؤيه به غولامه ڪهي و ت:
 بجيت گوي بگري و هه والي بؤ بينيت هه، ٿه ویش و تي: بيستم ده يانوت موحه ممه
 مرد، ٿه بوبه ڪريش ٿه و هي له سر سهخت بو و ده يوت و هي پشتي شڪاوم تا
 گه يشته مزگه و ت و ايانزاني ناتواني بگات.^۲

عه بدولر ه زاق و ٿين سه و ٿين ٿه بي شه يبه و ٿه حمه و بوخاري و ٿين
 حبيب و جگه له و انيش له ٿين عه عباسه و هيناويانه ٿه بوبه ڪري صديق له کاتي
 ڪوچي دواي پيغه مبهري (ﷺ) درچوو و سهيري ڪرد عومر قسه ي بؤ خه لڪ
 ده ڪرد، و تي: عومر دانيشه، شاهه توماني و ت و دواتر و تي: پاشان هه رکامتان
 موحه ممه دي ده په رست ٿه و موحه ممه مرد، هه رکامتان خوا ده په رستيت ٿه و خوا
 زيندو و ه نامريت، خوا ده فهرمويٽ (وما محمد الا رسول قد خلت من قبله الرسل
 افان مات او قتل انقلبتم على اعقابكم؟؟؟) ٿين عه عباس ده ليٽ: سويند به خوا
 خه لڪي و ايانده زاني ٿه و ٿا يه ته دانه بزيوه تا ٿه و هي ٿه بوبه ڪر خويندي هه و، هه مو

۱ - (له ڪنز العمال ج ۴ ص ۵۵ دا واهاتوه).

۲ - (له ڪنز العمال ج ۴ ص ۴۸ دا واهاتوه).

خەلكى لەۋەۋە ۋەريانگرت ھەركەس دەيبىست دەيخويندەۋە، عومەرى كوپرى خەتتاب وتى: سويند بەخوا لە ئەبوبەكرىم بىست ئەۋ ئايەتەي خويندەۋە لە پى كەۋتم ۋ قاچەكانم لە خويان نەدەگرتم ۋ كەۋتمە زەۋى ۋ كە بىستم ئەۋ ئايەتەي خويندەۋە زانيم پيغەمبەر (ﷺ) كۆچى دوايى كردوۋە.^۱

ئىبن سەعد ج ۲ ص ۸۴ لە عوسمانى كوپرى عەففانەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: پيغەمبەر (ﷺ) ۋ ھەندى لە ھاۋەلانى ھىندە خەمباربۇون كە ھەيانبۇو دووچارى پارايى ۋ دوۋلى دەبۇو، من لەۋانەبۇوم كە خەفەتم بۇ خوارد، من لە كوچەيەكى مەدينەدا دانىشتبۇوم كە ئەبوبەكر بەيەتتى پىدابۇو ۋ عومەر (ﷺ) داي بەلامداۋ ھەستم بەۋ خەمباريە نەكرد كە من ھەمبۇو ئەۋىش ھەيبىت، عومەر چۇو بۇ لاي ئەبوبەكر ۋ وتى: ئەي خەلىفەي پيغەمبەر (ﷺ) جىي سەرسۇرمان نيە لات؟ من دام بەلاي عوسمانداۋ سەلام لىكرد ۋ ئەۋىش ۋەلامى نەدامەۋە، فەرمۇدەكە بە دوۋرو دريژى دىنىت ۋەك دواتر دەيھىنن.

ئىبن سەعد ج ۲ ص ۸۴ لە عەبدولرەھمانى كوپرى سەئىدى كوپرى يەربووعەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: پۇژىك عەلى كوپرى ئەبوتالىب (ﷺ) بە خەمبارى ھات ۋ ئەبوبەكر پىي وت: چيە بە خەمبار دەتبىنم؟ عەلى وتى: ئەمە ئازارىكمە كە توۋشى تۇ نەبۇۋە، ئەبوبەكر وتى: گويىگرن بزانن چى دەلىت: سويندتان دەدەم بەخوا كەس دەبىنن ھىندەي من پەژارەي خواردىيىت بۇ پيغەمبەرى خوا.

واقىدى لە ئوم سەلەمەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئىمە كۇبۇۋىنەۋە ۋ نەدەخەۋتىن ۋ دەگريان ۋ پيغەمبەر (ﷺ) لە مالمندا بوو ۋ ئىمە بە بىننى لەسەر جىگادا دلمان دەكرايەۋە، تا دەنگى زەنگن ۋەشىنانمان لە بەرى بەياندە بىست، ئوم سەلەمە وتى: ھاۋارمان كردو خەلكى مزگەۋتىش ھاۋاريان كردو شارى مەدينە بە يەكجار دەنگى دايەۋە، بىلال بانكى بەياني دا، كە ناۋى پيغەمبەر (ﷺ) ھىنرا

^۱ - (لە كنز العمال ج ۴ ص ۴۸ دا ۋاھاتوۋە).

گريوا و کڼپه ی په ژاره گرتی و نیمه ش زیاتر خه مبار بوین و خه لکی بهره و لای
گوږه که ی چوون به لام دهر گایان له پرو د اخرا، نه ی هاوار چ سه ختیه بوو، دوا ی
نه وه هر سه ختیه کمان دهاته پر ی به یادی مهرگی پیغمبر (ﷺ) لاما ن ئاسان
ده بوو.^۱

ئین منده و ئین عسا کیر له نه بی زو نه یوبی هوزه لیه وه هی ناویانه ده لیت:
چومه مه دینه و خه لکی پرمه ی گریان یان بوو هاو شیوه ی دهنگی حاجیان که هه موو
له کاتی ئی حرام به ستندا دهنگیان ده بی سرتیت، وتم: به سه، وتیان: پیغمبر (ﷺ)
کوچی دوا یی کرد (له کنز العمال ج ۴ ص ۵۸ دا واهاتووه و ئین ئی سحاق به دوررو
دریژی هی ناویه تی، وه ک دواتر له سه ر قسه ی هاو د لاند سه بارت به مهرگی
پیغمبر (ﷺ) ده یه نین).

سه یف و ئین عسا کیر له عوبه ی د و لای کوپری عومه ی ره وه هی ناویانه ده لیت:
پیغمبر (ﷺ) مردو کار به ده ستی مه که عتابی کوپری ئوسه ی د بوو، کاتیک هه والی
مهرگی پیغمبر یان بیست خه لکی مزگه وت که وتنه گریان و عتابیش چوویه
دو لیکی مه که، سوه یلی کوپری عه مر هات بو لای و وتی: هه سته قسه بو نه
خه لکه بکه، نه ویش وتی: نا توانم له گه ل مهرگی پیغمبر ی خوادا قسه بکه م، وتی:
ده ی له گه لم وهره من یار مه تیت ده دم، هه ردو وکیان چوونه که عبه و سوه یل وتاری
خوینده وه و سو پاس و ستایشی خوا ی کردو و تاریکی به شیوه ی وتاره که ی
نه بو به کر خوینده وه و هیچ لی لای نه دا، پیغمبر (ﷺ) به عومه ی کوپری
خه تابی (ﷺ) هه رموو بوو - سوه یلی کوپری عه مریش له پوژی به دردا له ناو
به ندکرا وه کاند ا بوو - چی وات لی ده کات دانه کانی ده ربهنیت، وازی لی بهینه به لکو
خوا ی گه وه بیباته باریک دلخوشت بکات، نه وه نه و پله و باره بوو که

۱ - ضعیف.

۲ - (له البدایه و النهایه ج ۵ ص ۲۷۱ دا واهاتووه. ئین سه عد به کورتی ج ۴ ص ۱۲۱ هی ناویه تی).

پیغمبر (ﷺ) باسی کردبوو، کاروباری عتابی ریځخست. ^۱ئین سه عديش ج ۲ ص ۸۴ له نه بوجه عفره وه هیناوویه تی ده لیت: نه مبینی فایمه (رضی الله عنها) له داوی پیغمبر (ﷺ) پیبکه نیت.

(هاوڏان سه بارهت به مهرگي پيڻه مبهري) (ﷺ) چيان وت

ئەبۇئىسماعىلى ھورەوى لە دلائل التوحيد لە موخەممەدى كورپى ئىسحاق لە
باوكىيە ۋە ھىناوئىيەتى ئەبۇبەكرى صديق (رضي الله عنه) لە كاتى سەرەمەرگى
پيغەمبەردا (عليه السلام) وتى: (ئەمرو سروسشت و فرمايشتى لاي پەرەردگارمان لە
دەستدا).^۲

ئەحمەد لە ئەنەسەوہ ھېناویەتی ئوم ئەیمەن (رضی اللہ عنہا) بە مەرگی پیغەمبەر (ﷺ) گریا، پێی وترا، بۆچی بۆ پیغەمبەر (ﷺ) دەگری؟ وتی: من دەمزانی پیغەمبەر (ﷺ) دەمریت، بەلام بۆ سەروش دەگرم چونکە لەسەرمان ھەلگیرا و سورشمان لێرا.

بهیهقی له فرموده که ایدا هیئناویه تی نه بویه کر(ر) پاش مردنی پیغمبر(ﷺ) به عومهری(ﷺ) وت: بمانبہ بو لای ئوم نهیمن تا سهردانی بکهین، که گه یشتینه لای گریا، پییان وت: بوچی ده گریت؟ مه گهر خوای گهره باشی نیه بو پیغمبره که ی(ﷺ)؟ وتی: به خوا بو ئوه ناگرم تا بزائم خوای گهره باشی لایه بو پیغمبر(ﷺ)، به لکو بو ئوه ده گرم سروش له ئاسمانه وه براونه ما، نه وانیش له گه لی که وتنه پرمی گریان.^۲

۱- (له كنز العمال ج ۷ ص ۴۶ داهاتووه).

۲- (له كنز العمال ج ۴ ص ۱۵۰ دا واهاتووه).

٣- (له البدايه والنهايه ج ٥ ص ٢٧٤ دا واهاتووه، ئيين شه يه و موسليم و ئه بويه علاو ئه بوعوانه ش له ئه نه سه وه به ه مان شين وه هينا وايانه، له كنز العمال ج ٤ ص ٤٨ دا هاتووه و ئيين سه عد ج ٨ ص ١٦٤ له ئه نه سه وه به و جو ره هينا و يه تي).

ئین ئه بی شه یه به ش له تاریقه وه (ع) هیناویه تی کاتیك پیغه مبه ر (ع) مرد ئوم ئه یه من (رضی الله عنها) گریا، پیی وترا: ئوم ئه یه من بۆچی ده گریت؟ وتی: بۆ ئه وه ده گریم هه والی ئاسمانمان لیپرا،^۱ موسای کوپی عوقبه ش هیناویه تی ئوم ئه یه من وتی: بۆ هه والی ئاسمان ده گریم به شه وو پۆژ بۆمان داده به زی که چی ئیتر پچراو هه لگیا، بۆ ئه وه ده گریم، خه لکیش به قسه که ی سه رسام بوون.^۲

مالیک له ئین عومره وه (ع) هیناویه تی ده لیت: خه لکی به مه رگی پیغه مبه ر (ع) گریان و تیان: سویند به خوا عه ددی وتی: به لام به خوا من حه زناکه م پیش ئه و بمردمایه تا له دوا ی مردنیشی وه ک کاتی زیندوو بوونی به راستی بزانه و پروام پیی هه بیئت.^۳

بوخاری له ئه نه سه وه هیناویه تی ده لیت: کاتیك پیغه مبه ر (ع) سه ره مه رگی هات ئازاری زۆری هه بوو و خه ریکبوو له هۆشی ببات، فاتیمه وتی: وه ی باوکم پۆ، پیغه مبه ر (ع) پیی فه رموو (لیس علی ابیک کرب بعد الیوم) واته (له مپۆ به دوا وه ئازاری سه رشانی باوکت نه ما) که کۆچی دوا یی کرد فاتیمه وتی: وه ی باوکم پۆ، چووم به دهم بانگه یشتی په روه ردگاریه وه، وه ی بابه گیان که فیرده وس شوینییه تی. وه ی بابه گیان که هه والی مه رگی له گه ل جبریل ده ده ی، که به خاک سپێردرا فاتیمه وتی: ئه ی ئه نه س حه سانه وه (خۆشتان هات) به وه ی خۆلتان کرد به سه ر پیغه مبه ری خوا دا؟

۱- (له کنز العمال ج ۴ ص ۶۰ دا هاتوه، ئین سه عد ج ۸ ص ۱۶۴ به سه نه دی سه حیح له تاریقه وه به و شیوه هیناویه تی).

۲- (له البدایه والنهایه ج ۵ ص ۲۷۴ دا واهاتوه).

۳- (له البدایه والنهایه ج ۶ ص ۳۳۹ دا هاتوه، ئین عه بدولریر له الاستیعاب ج ۳ ص ۴۴۶ له ریگه ی مالیکه وه به و جوړه هیناویه تی، له الاصابه ج ۳ ص ۴۵۰ دا ده لیت: سه عیدی کوپی هاشم واته گێپه ره وه ی فه رموده که له مالیکه وه لاوازه، ئین سه عد ج ۳ ص ۴۶۵ له عروه وه به هه مان شیوه هیناویه تی).

نه حمده هيناوويه تي فاتيমে (رضي الله عنها) وتي: نه نه س خوشتان هات
 پيغه مبهري خواتان (عليه السلام) له ناو خو لدا به خاك سپاردو گه رانه وه؟ چه ماد ده ليټ:
 نه نه س كه هم فرموده دي دهو ته وه ده گريا تائه وي ته واو هيلاكى ده كرد.^۱
 ته به راني له عروه وه هيناوويه تي صه فيه ي كچي عه بدو لموت ه ليب
 پيغه مبهري (عليه السلام) ده لا و انده وه و ده يوت:

لَهْفِ نَفْسِي وَ بَتٍ كَالْمَسْلُوبِ	ارقب الليل فعلق المحروب
مِنْ هُمُومٍ وَ حَسْرَةٍ ارْقَتْنِي	ليت اني سقيتها بشعوب
حِينَ قَالُوا اِنَّ الرَّسُولَ قَدْ اَمْسَى	وافقته منية المكتوب
حِينَ جُنَّا لَالَ بَيْتِ مُحَمَّدٍ	فاشاب القذال منى مشيب
فَعَرَانِي لِذَاكَ حُزْنٌ طَوِيلٌ	خالط القلب فهو كالمرعوب

هروه ها ده يوت:

اَلَا يَا رَسُولَ اللَّهِ كُنْتَ رِخَاءَنَا	و كنت بنا برا ولم تك جافيا
وَكَانَ بِنَا بَرًا رَحِيمًا نَبِينَا	لبيك عليك اليوم من كان باكيا
لِعَمْرِي مَا أَبْكَى النَّبِيَّ لِمَوْتِهِ	ولكن لهرج كان بعدك اتيا
كَانَ عَلَى قَلْبِي لِفَقْدِ مُحَمَّدٍ	ومن حبه من بعد ذاك المكاويا
اِفَاطَمُ صَلَى اللَّهُ رَبَّ مُحَمَّدٍ	على حدث امسى بيثرب ثاويا
اَرَى حَسَنًا اَيْتَمَتَهُ وَ تَرْكَتَهُ	يبكي و يدعو جده اليوم ناويا
فَدَى لِرَسُولِ اللَّهِ اُمِّي وَ خَالَتِي	و عمى و نفسي قصره و علاليا
صَبْرَتِ وَ بَلَغَتِ الرِّسَالَةَ صَادِقًا	ومت صليب الدين اباج صافيا
فَلَوْ اَنَّ رَبَّ الْعَرْشِ اَبْقَاكَ بَيْنَنَا	سعدنا ولكن امره كان ماضيا
عَلَيْكَ مِنَ اللَّهِ السَّلَامُ تَحِيَّةٌ	و ادخلت جنات من عدن راضيا ^{۱، ۲}

^۱ - (له البدايه والنهائيه ج ۵ ص ۲۷۲ دا واهاتووه، ثنين عساكير و نه بويه علا له نه نه سه وه وه
 فرموده كه ي بوخاريان هيناوه. له كنز العمال ج ۴ ص ۵۷ دا هاتووه ثنين سه عد ج ۲ ص ۸۳ له
 نه نه سه وه به وجوره هيناويه تي).

ته به رانی له موحه مەدی کوپی عەلی کوپی حوسەینەو (ع) هیناویەتی
 دەلیت: کاتیک پیغه مەبر (ع) مرد صەفیە (رضی اللہ عنہا) عەباکە ی پراوہ شاندو
 دەیوت:

قد کان بعدک انباء و هنبثه لوکنت شاهدا لم یکن الخطب^۲
 بوخاری و به غەوی له غونەیمی کوپی قەیسەو هیناویانە دەلیت: چەند
 قسە یەکم له باوکم بیست که له کاتی مەرگی پیغه مەبر (ع) وتی:
 الا لي الويل على محمد قد کنت في حياته بمقعد
 ابیت لیلی امنا الى الغد^۱

گریانی هاو دلان له کاتی ناو هینانی پیغه مەبردا (ع)

ئین موبارەک و ئین عەساکیڕ له زەیدی کوپی ئەسلەمەو هیناویانە دەلیت:
 عومەری کوپی خەتتاب (ع) شەویک بو پاسەوانی دەرچوو، سەیری کرد له
 مألێکدا پۆشناییەک مەیه، نزیک بوویەو سەیری کرد پیرەژنێکە قژیکی دادەهینیت
 تا بلاوی بکاتەو و دەیوت:

على محمد صلاة الابرار صلى عليك المصطفون الاخيار
 قد کنت قواما بکی الاسحار يا ليت شعري المنايا اطوار
 هلی تجمەنی و حبیبی الدار

- ۱ - (هەیسەمی ج ۹ ص ۳۹ دەلیت: ته به رانی به سەنەدی حەسەن هیناویەتی، ته‌واو.
- ۲ - (هەیسەمی ج ۹ ص ۳۹ دەلیت: که سەکانی سەنەدەکی صەحیحن بە لام موحه مەد صەفیە
 نەبینیوه، ته‌واو).
- ۳ - ضعیف.
- ۴ - (له الاصابه ج ۳ ص ۲۶۴ دا هاتوو، بەزار بەر جوړه هیناویەتی، هەیسەمی ج ۹ ص ۳۹
 دەلیت: که سەکانی سەنەدەکی صەحیحن جگە له بەشیری کوپی ئادەم که جی متمانەشە، ئین
 سەد ج ۷ ص ۷۹ بەر واتایە هیناویەتی).

مہبہستی پیغہمبہر (ﷺ) بوو، عومہر دانیششت و بہرہوام دہگریا تا دای لہ
دہرگای مالی ژنہکہ، ژنہکہ وتی: کییہ؟ وتی: عومہری کوپری خہتتاب، وتی: من
ئیشم چہ بہ عومہر؟ لہم کاتہدا عومہر بوچی دیت؟ وتی: رہحمہتی خوات لی بیت
دہرگاکہ بکہرہوہ خہمت نہبیت، پیرہژنہکہ دہرگاکی بو کردہوہ، عومہر چوویہ
ژورہوہ وتی: ئەم شعرہی ئیستا وتت بیلیرہوہ، ژنہکہ بوئی وتہوہ، کہ گہیشته
کوٹاییہکی عومہر وتی: داوات لیڈہکہم لہگہل ہر دووکتاندا بمبہیتہ ژورہوہ،
ژنہکہ وتی: عومہریش، ئەی لیبوردہ لیی خوش بہ، عومہریش پازی بوو و
گہرایہوہ.^۱

ئین سہعد ج ۴ ص ۱۶۸ لہ عاصمی کوپری موحمہد لہ باوکیہوہ ہیناویہتی
دہلیت: ہرچی ئین عومہر ناوی پیغہمبہری (ﷺ) بہینایہ یہکسہر چاوہکانی
فرمیسیان دہرشت، ئین سہعد ج ۷ ص ۲۰ لہ موسہننای کوپری سہعیدی زارہوہ
ہیناویہتی دہلیت: گویم لہ ئەنہسی کوپری مالیک بوو دہیوت: ہہموو شہویک
خوشہویستہکہم دہبینم، پاشان دہگریا.

(ھاوہلان لہو کہ سہیان دہدا کہ)

قسہی بہ پیغہمبہر (ﷺ) بوتایہ

ئین موبارہک لہ حہرمہلہی کوپری عیمران لہ کہعبی کوپری علقہمہوہ
ہیناویانہ غہرفہی کوپری حارسى کندى (ﷺ) کہ لہگہل پیغہمبہر (ﷺ) هاودہمی
ہہبوو - بیستی مہسیحیہک قسہی دہوت بہ پیغہمبہر (ﷺ) ئەویش لییداو لووتی
پہراند، ئەویش سکالای بردہ لای عہمری کوپری عاص (ﷺ)، ئەویش پیی وت: ئیمہ
بہلینمان پیداون، غہرفہ پیی وت: پەنا بە خوا لہوہی بہرامبہر بہ قسہوتن بہ
پیغہمبہر (ﷺ) بہلینیان پی بدہین، ئیمہ بہلینمان پیداون تا لہ کلئسیان دوورین و
چی دہکەن تیایدا بیکن و ئەرکیکیان نہدہین بہسہرشاندا کہ دہرہقہتی نہیہن،

^۱ - (لہ منتخب کنز العمال ج ۴ ص ۳۸۱ دا واہاتوہ).

ئەگەر دوزىمىن پۇرى تىكرىدىن بەرگىرىيان لى بىكەين و خۇيان حوكمى خۇيان ھەبىت بە
 حوكمى ئىمە پازى بن و خۇيان بىن و بە حوكمى خوا و پىغەمبەرەكەى لە نىۋانىاندا
 دادوهرى بىكەين، ئەگەر پىك بن لەگەلمان بەرەوپۇويان نابىنەو، عەمر وتى: راست
 دەكەرىت.^۱

تەبەرانى لە غەرفەى كوپرى حارسەو (ﷺ) ھىناۋىيەتى - ھاۋدەمى ھەبوو
 لەگەل عىكرەمەى كوپرى ئەبوجەھل (ﷺ) لە يەمەن لە شەپرى ھەلگەپراۋەكاندا
 جەنگاۋە - دای بە لای مەسىحىيەكى خەلكى مىسردا كە پىنى دوترا مندقون،
 بانكى كرد بۇ ئىسلام، مەسىحىيەكە كەوتە قسە لەسەر پىغەمبەر (ﷺ)، ئەۋىش
 ھەلمەتى بۇ برد، كىشەكە براىيە لای عەمرى كوپرى عاص (ﷺ)، عەمر ناردى بە
 دوايداۋ وتى: ئىمە بەلىنمان پىداۋن، بەو جۇرە دەيھىنىت^۲.

ئىبن عەساكىر لە كەعبى كوپرى علەقەمەو ھىناۋىيەتى غەرفەى كوپرى حارسى
 كەندى (ﷺ) - ھاۋدەمى پىغەمبەر (ﷺ) بوو - دای بە لای كابرايەكدا كە بەلىنى
 موسلمانانى بۇ ھەبوو، غەرفە بانكى كرد بۇ ئىسلام، كابراش قسەى وت بە
 پىغەمبەر (ﷺ)، غەرفەش كوشتى، عەمرى كوپرى عاص پىنى وت: ئەۋان بەو بەلىنە
 لىمان دلىابوون، غەرفە وتى: ئىمە لەسەر ئەۋە بەلىنمان پىنەداۋن بەرامبەر خواۋ
 پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ئازارمان بدەن - فەرمۇدەكە دىنىت.

۱ - (لە الاستىعاب ج ۳ ص ۱۹۳ دا ھاتوۋە بوخارى لە (التارىخ) لە نەعمى كوپرى ھەماد لە
 عەبدوللەى كوپرى موبارەك لە ھەرمەلەۋە بە سەنەدەكەى بەو جۇرە و بە سەنەدى ھەجىج
 ھىناۋىيەتى، لە الاصابە ج ۳ ص ۱۹۵ دا ۋاھاتوۋە).

۲ - ضعيف.

۳ - (ھەيسەمى ج ۶ ص ۱۳ دەلىت: لە سەنەدەكەدا عەبدوللەى كوپرى صالحى نووسەرى لەيس
 ھەيە عەبدولمەلىكى كوپرى لەيس مەئمۇن مەئمۇنى پىداۋە ھەندى بە لاۋازى دەزانن، كەسەكانى
 دىكەى سەنەدەكە جى مەئمۇن، بەيھەقى ج ۹ ص ۲۰۰ بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى).

(به جیگه یاندنی فەرمانی پیغه مبهەر (ﷺ))

به یهه قی ج ۹ ص ۵۸ له پیگه ی ئین ئیسحاق له یه زیدی کوپی پومان له عروهی کوپی زوبه ییره وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: پیغه مبهەر (ﷺ) عه بدوللای کوپی جه حشی (ﷺ) نارد بو (نه خله) پیی فەرموو (له ویبه تا هه والیک ی قورەیشمان بو دینیته وه و فەرمانی شه پی پی نه کرد، نه مهش له مانگی حه رامدا بوو، نامه یه کی بو نووسی پیش نه وه ی پی بلیت به ره و کو ی ده چیت، فەرمووی (خوت و هاوه له کانت برون تا دوو پوژ پی ده برن، ئینجا نامه که ت بکه ره وه و سهیری بکه چی فەرمانم پی کردویت تیایدا برۆ بو ی و کهس له هاوه لانت ناچارمه که بو چون له گه لت) که ماوه ی دوو پوژ پی چو نامه که ی کرده وه و تیایدا فەرموو بو ی (برۆ له نه خله داده به زیت له هه والی قورەیشمان بو دینیت له وه وه والی له سه ر نه وان پی ت ده گات) نه ویش نامه که ی خوینده وه به هاوه له کانی وت: گو یگری و گو یپرایه لیم له سه ره، کامتان هزی له شه هیدیه با له گه لم بیت چونکه من ده چم فەرمانی پیغه مبهەر (ﷺ) به جی بگه یه نم، کی حه زنا کات با بگه رپیته وه چونکه پیغه مبهەر (ﷺ) پیگری لی کردووم زور له کهستان بکه م، هه موو له گه لی چون تا گه یشتنه ناوچه ی (به حران) سه عدی کوپی نه بی وه قاص و عوتبه ی کوپی غه زوان و شتری کبان ون کرد و چون به دوایدا و دوا ی که وتن نه وانی دیکهش چون تا له نه خله دابه زین، عه مری کوپی حه زه می و حه که مه ی کوپی کیسان و عوسمان و موغیره ی دوو کوپی عه بدوللا که باری بازرگانیان له تانیفه وه هینا بوو دایان به لایاندا، که موسلمان هکان نه وانیان بی نی واقیدی کوپی عه بدوللا (ﷺ) سه ری خو ی تاشیبوو چو به ره و پوو یان، که بینیان سه ری تاشیوه وتیان: عه ماره ژیانیان نیه بو تان، هاوه لانی پیغه مبهەر (ﷺ) له کو تا پوژ پی ره جه بدا عه مره یان پی کردن، وتیان: نه گه ر بیان کوژین له مانگی حه رامدا نه وانتان کوشتوون، نه گه ر وازیان لی بهینین نه بشه و ده چنه ناوی و پیتان لی ده گرن، هه موو یه کده نگ بوون له سه ر کوشتنیان، واقیدی کوپی عه بدوللای

ته میمی تیریکی دا له عه مری کوپی چه زره می و کوشتی و عوسمانی کوپی
 عه بدولتا و چه که می کوپی کیسانیش خویان به دهسته وه داو موغیره ش رایکرو له
 دهستیان دهر بازی بوو، نه وانیش باروکاروانه که یان برده خزمهت پیغه مبه (ﷺ)
 نه ویش فهرمووی (سویند به خوا فهرانم پینه کردن له مانگی حرامدا شه پرکه ن)
 پیغه مبه (ﷺ) دوو دیله که و کاروانه که ی کرد به وه قفو هیچی لی نه برد، کاتیک
 پیغه مبه (ﷺ) نه وه ی پی فهرموون چی له دهستیان دابوو که وت و ایان زانی
 قوربه سهر بوون و برا موسلمانان کانین لیان تووره بوون، قوردهش که نه مه یان بیست
 وتیان: موحه ممد له مانگی حرامدا خوینی رهوا کردووه و تیایدا سامانی
 بردووه و پیایوی دیل گرتووه و مانگی حرامی رهوا کردووه، خوی گهردهش نه م
 نایه ته ی دابه زبند (یسالونک عن الشهر الحرام قتال فيه..... اکبر من القتل)^۱
 ده فهرمویت بیباوه پر بوون به خوا گهرده تره له کوشتن، که نه م نایه ته دابه زی
 پیغه مبه (ﷺ) کاروانه که ی وهرگرت و دوو دیله که ی به له بری دان ئازاد کرد،
 موسلمانان وتیان: هیوات هیه نه وه غه زابیت بومان؟ خوی گهردهش له باره یانه وه
 نه م نایه ته ی دابه زاند (ان الذین امنوا والذین هاجروا.... یرجون رحمة الله)^۲.
 نه وانیش هه شت که س بوون و نه میره که شیان عه بدولتای کوپی جه حش (ﷺ)
 نویه میان بوو.^۳

به یهه قی ج ۹ ص ۱۱ له جوندوبی کوپی عه بدولتاوه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت:
 پیغه مبه (ﷺ) دهسته یه کی نارد و عوبه یده ی کوپی حارسی (ﷺ) کرد به نه میریان،

۱ - البقره ۲۱۷.

۲ - البقره ۲۱۸.

۳ - (نه یونه عیم له ریگه ی سه عیدی به قال له عیکریمه وه له ثبین عه بباسه وه به دورو دریتی نه م
 چیرۆکه ی هیناوه، هه روه ها له ریگه ی نه سباتی کوپی نه سرا له سدیوه هیناویه تی. له الاصابه
 ج ۳ ص ۲۲۸ دا واهاتووه).

ڪاٽيڪ چوڻا بھروا سھيري پيڻھ مبهري (ﷺ) ي ڪردو گريا، ٺھو ٻيڻ له شوينيڊا
 ڪھ سيڪي نارد پي ڊھوترا عھدولائي ڪوپي جھ حش (ﷺ) و نامھ يھ ڪي نووسي و
 فھرمان ي پيڪرد تا نه گاتھ فلان شوين نه يڇوينيٽھو، و ڪھس له هاوه لاني
 ناچار نه ڪات له گھلي بچن، ڪھ گھيشته ٺھو شوينه نامھ ڪھ ي ڇويندھو و وتي: من
 گوڙپرايھ لي خواو پيڻھ مبهري له سھر، ڪي ڊھ گھريٽھو با بگھريٽھو يھ ڪي له
 هاوه لاني گھپرايھو و ٺھواني ديڪھش له گھلي چوون، گھيشتن به ٺيبنولھ زرمي و
 ڪوشتيان، ٺھوش له رھجب يان جھ مادولئاخير تيٺھ پنه بېو، بيٺاوه رھ ڪان وتيان:
 له مانگي حھرامدا ڪوشتيان، ٺھم ٺايه ته دابهزي (يسالونك عن الشهر الحرام قتال
 فيه...) ھندي له موسلمانان وتيان: ٺھگر خير يان دھست ڪھ وتبي پاداشتيان بو
 نيه، ٺھم ٺايه ته دابهزي (ان الذين امنوا والذين هاجروا و جاهدوا في سبيل الله.... و
 الله غفور الرحيم).^۱

بوخاري له ٺيسبن عومرھو (ﷺ) ھيٺاويھ تي ڊھليٽ: پيڻھ مبهري (ﷺ) له پوڙي
 ٺھ حزبدا فھر مووي (ڪھستان نوڙي عھسر نه ڪات مھگر له ناو به ني قورھ يزه دا)
 ھندي له هاوه لاني له پيڊابوون ڪھ عھسرهاٽ، ھندي وتيان: تا نه چينه ٺھوي
 نوڙي عھسر ناڪھين، ھندي ڪي ديڪھ وتيان: به لڪو نوڙ ڊھ ڪھين پيڻھ مبهري (ﷺ)،
 ٺھوي لي داوانه ڪردو وين و مھبهستي ٺھو نه بھو، پيڻھ مبهري (ﷺ) ٺھمي بيستهو
 له ھيچ لايه ڪيان توورھ نه بوو و سھر ڪونهي ھيچ ڪاميان ي نه ڪرد، (موسليميش بهو
 جوڙھ ھيٺاويھ تي).

تھ بهراني له ڪھ عبي ڪوپي ماليڪھو (ﷺ) ھيٺاويھ تي پيڻھ مبهري (ﷺ) ڪھ له
 ٺھ حزب گھپرايھو جلي جھنگھ ڪھي پوشي و ڇوي ڪوڪردھو، دھيم له
 فھر موودھ ڪھيدا ٺھوي زياد ڪردو و پيڻھ مبهري (ﷺ) فھر مووي جبريل (عليه السلام)

^۱ - (ٺين ٺھي حاتم له جوندوبي ڪوپي عھدولئاوه بهو جوڙھ ھيٺاويھ تي، له البدايه والنھايه
 ج ۲ ص ۲۵۱ دا هاتووه).

دابه‌زی و فەرمووی دەستت لە شەپ هەلگرت، دەتبینم زڕیپۆشەکت لا برد ئیمە
هیشتا لامانەبردووه، پیغەمبەر (ﷺ) راجەلەکی و بریاری دا خەلکی نویژی عەسر
نەکن تا بچن بۆ بەنی قورەیزە، ئەوانیش خۆیان ئامادەکردو کە وتنەپری نەگەیشتن
تا خۆر ئاوابوو، خەلکی لەسەر نویژی عەسر دوو بۆچوونیان هەبوو، هەندی وتیان:
نویژ بکەن چونکە مەبەستی پیغەمبەر (ﷺ) ئەوەنەبوو نوێژنەکن، هەندیکی
دیکەیان وتیان: فەرمانی پیکردین تا نەگەینە ئەوی نوێژنەکەین ئیمەش قەسە
پیغەمبەری خوا ناشکینین و تاوانمان لەسەر نیە، دەستەیه‌کیان بە باوەرو
چاوەروانی پاداشتەوه نویژیان کردو هەندیکی دیکە چوونە بەنی قورەیزە کە
خۆرئاوابوو ئینجا نویژی عەسریان کرد بە باوەرو چاوەروانی پاداشتەوه
پیغەمبەرش (ﷺ) سەرکۆنە هیچکامیانی نەکرد.^۱

بەیهەقی لە جابرەوه هیناویەتی پیغەمبەر (ﷺ) لە پۆژی حونەیندا کە باری
خەلکی بینی فەرمووی ئەی عەبباس هاوار بکە: ئەی کۆمەڵی پشتیوانان، ئەی
هاوه‌لانی درەخت، ئەوانیش چوون بەدەمیەوه و تیان بە‌لی، هەبوو دەچوو تا
سواری و شترەکی بێت، بە‌لام نەیدەتوانی و زڕیپۆشەکی لە ملی لادەبردو
شمشیر و قەلغانەکی دەگرتە دەست دواتر بەرەودەنگە کە دەچوون تا سەد کەسیان
لە دەوری پیغەمبەر (ﷺ) کۆبوونەوه، خەلکی بەرەو پوو هاتن بۆ جەنگان،
بانگەوازە کە بۆ یەکەمجار بۆ پشتیوانان بوو، دواتر بۆ خەزرج بوو کە لە کاتی
شەڕدا خۆراگرتربوون، پیغەمبەر (ﷺ) لەناو سوارەکانیدا بوو و سەیری

۱ - صحیح.

۲ - (هەیسەمی ج ۶ ص ۱۴۰ دەلیت: کەسەکانی سەنەدەکی صەحیحن جگە لە ئین ئەبی
هوزەیل کە جی متمانەشە، بەیهەقی لە عوبەیدوللای کوپی کە عی کوپی مالیک و لە
فەرموودەکی عائیشەوه (رچی الله عنها) بە دوورو درێژتر لەوه هیناویەتی، لە البدایە والنهایە
ج ۴ ص ۱۲۷ دا واهاتووه).

شمشیر ۋە شىننى خەلگە كەي كىردى ۋە فرمۇدى (الان حمى الوطيس) سۈيىندى بەخۇا خەلگى نەگە پانە ۋە لاي تا دىلەكان لاي پىغەمبەر (ﷺ) دەستىبە سىراۋ بوون، خۇاي گەۋرە بىر كىلى لى كۈشتىن ۋە ۋە دىيان شىكا شىكا ۋە خۇاي گەۋرە سامان ۋە ژىن مەندالىيانى خىستە دەست پىغەمبەر كەي (ﷺ).^۱

ئىبن ۋە ھەب لى ۋە فرمۇدە كەي غەبباس ۋە (ﷺ) ھىناۋىيە تى دەلىت: كاتىك پىغەمبەر (ﷺ) فرمۇدى: ئى غەبباس (اصحاب السمره) بانگ بىكە، دەلىت: سۈيىندى بەخۇا كاتىك بانگم كىردى ۋەك جۇلانى سۈزى مانگا بۇ بەچكەكانى سۈزىيان جۇۋلاۋ ھاتىن ۋە تىيان بەسەرچاۋ، بەلى بەسەرچاۋ.^۲

ئىبن ئەبى شەيبە لى عىكرىمە ۋە ھىناۋىيە تى دەلىت: كاتىك پىغەمبەر (ﷺ) بىر كىكەۋتىنى لەگەل خەلگى مەككە بەست خۇزاعە ھاۋپە يىمانى پىغەمبەر (ﷺ) بوون لە سەردەمى نەفامىدا، بەنۇبە كىرىش ھاۋپە يىمانى قۇرەيش بوون، خۇزاعە چۈنە ناۋ بىر كىكەۋتنە كەي پىغەمبەر (ﷺ) ۋە بەنۇبە كىرىش چۈنە ناۋ بىر كىكەۋتىنى قۇرەيش، لە نىۋان خۇزاعە ۋە بەنۇبە كىرە كىشەيەك ھەبو، قۇرەيش بەچەك ۋە خۇراك يارمە تىيان دان ۋە سەرپەرشتىيان كىردى، بەنۇبە كىرە دىيان بەسەر خۇزاعە داۋ لىيان كۈشتىن، قۇرەيش ترسان پەيمانە كەيان ھەلۋە شاندىتتە ۋە، بەئەبوسوفىيانىيان ۋە: بىرۇ بۇ لاي مۇھەممەد ۋە ھاۋپە يىمانىيەكە يەكلاۋ نىۋانى خەلگەكە چاك بىكەرە ۋە، ئەبوسوفىيان چۈۋ بۇ مەدىنە، پىغەمبەر (ﷺ) فرمۇدى (قد جائكم ابوسوفيان وسيرجع راضيا بغير حاجة) ۋە (ئەبوسوفىيان ھات بۇ لاتان ۋە پاش كەمىك بەرەزەمەندى ۋە بەبى پىۋىستى دەگەرەتتە ۋە) ئەبوسوفىيان ھات بۇ لاي ئەبۇبەكرو ۋە تى: بىر كىكەۋتنە كە نۇي ۋە نىۋانى خەلگەكە چاك بىكەرە ۋە، ئەۋىش ۋە تى: مەن ھىچم

^۱ - صحيح.

^۲ - (موسليم لە ئىبن ۋە ھەب ۋە ھىناۋىيە تى، لە البدايه والنهایه ج ۴ ص ۳۳۱ دا ھاتۇۋە، ئىبن سەعد ج ۳ ص ۱۱ فرمۇدە كەي غەبباسى بە دوۋرو درىژى ھىناۋە).

بەدەست نىيە بەلگە بەدەست خواۋ پىڭغەمبەرەكەيەتى، بۇ غومەرىش ھەمان شىتى
 وت، غومەر پىيى وت: لەگەلىان بەلىن ھەلبوۋە شىئەنەۋە چى نىۋى ھات
 بەرتاقىكىردنەۋەى خوا دەكەۋىت و چى سەختى لى دىت خوا بىپرېت، ئەبوسوفيان
 وتى: ھىچ كات گەۋرەى ھۆزىكم ۋەك ئەمپۇ نەدىبوۋ، پاشان چوۋ بۇ لاي فاتىمە و
 فاتىمە وتى: تۆ لەناۋ ژنانى ھۆزەكەتدا ھىچ قەست ھەيە؟ پاشان چى بە ئەبوبەكر
 وت بەۋىشى وت، فاتىمەش (رضي الله عنها) وتى: كارەكە لەدەست مندا نىيە، بەلگە
 لە دەست خواۋ پىڭغەمبەرەكەيدايە، پاشان چوۋ بۇ لاي ەلى (ﷺ) ھەمان شىتى پىي
 وت، ەلى پىيى وت: كەسى گومرام ۋەك ئەم كەسى ئەمپۇ نەدىۋە، تۆگەۋرەى
 خەلگىت دەى چاك كىردنەۋەى پەيمان و نىۋانى خەلك پىك بخە، ئەۋىش دەستەكانى
 بەسەر يەكداۋا وتى: خەلگىت بەرامبەر بەيەك بەكرى گرتوۋە، پاشان چوۋىۋە بۇ
 لاي خەلگى مەككە و پىيى وتن چى كىردوۋە، وتيان: بەخوا تا ئىستا ۋەفدى وامان
 نەدىۋە، بەخوا قەسى شەرت بۇ نەھىناۋىن تا وريابىن، قەسى پىككە وتنىشت بۇ
 نەھىناۋىن تا دلىابىن، ئىنجا باسى فەتى مەككە دىت.^۱

تەبەرانى لە ئەبى ەزىزى كوپى غومەيرى براى موصەبى كوپى غومەيرەۋە
 ھىناۋىەتى دەلىت: لە بەدردا لە نىۋ دىلەكاندا بووم، پىڭغەمبەر (ﷺ)
 فەرموۋى (لەگەل دىلەكان باش پەفتار بىكەن) من لەنىۋ دەستەيەكى پىشتىۋاناندا
 بووم، كە خواردنىان دەھىنا (بەيانى و ئىۋارە) خۇيان خورمايان دەخوارد و لەبەر
 ۋەسىيەتەكەى پىڭغەمبەر (ﷺ) نانە چاكەكەيان دەدا بە من.^۲

ئىبن ەساكىر لە ەبدولرەحمانى كوپى لەيلاۋە ھىناۋىەتى: ەبدوللاى كوپى
 پەۋاھە (ﷺ) پۇژىك ھات بۇ لاي پىڭغەمبەر (ﷺ) و پىڭغەمبەرىش وتارى دەداۋ

۱ - ضعيف.

۲ - (له منتخب كنز العمال ج ۴ ص ۱۶۲ يشدا ھاتوۋە).

۲ - (ھەيسەمى ج ۶ ص ۸۶ دەلىت سەنەدەكەى ھەسەنە).

دەيفەر موو (دانىشتن) ئەۋىش لە دەرهۋەى مەزگەوت لە شوينى خۇيدا دانيشت، تا پىغەمبەر (ﷺ) لە وتارەكەى بوۋىەۋە، پىغەمبەر (ﷺ) ئەۋەى بىستەۋە و پىنى فەر موو (خۋاى گەرە سوربوونت لەسەر گوپرايەلى خوا و پىغەمبەرەكەى زياتر بىكات) ۱.

ئىبن عەساكىر لە عائىشەۋە (رضي الله عنها) ھىناۋىەتى: پىغەمبەر (ﷺ) پۇژى ھەينى لەسەر مېنبەر دانيشت و فەر موو (دانيشتن) عەبدوللەى كوپى رەۋاحە (ﷺ) ئەۋەى بىست و لەناۋ بەنى غەنەمدا دانيشت، وترا ئەى پىغەمبەرى خوا ئەۋە ئىبن رەۋاحە ئەۋە فەرمايشتەى تۆى بىست لە شوينى خۇيدا دانيشت. ۲

ئىبن ئەبى شەيبە لە عەتائەۋە (ﷺ) ھىناۋىەتى دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) وتارى بۇ خەلك دەخوئىندەۋە فەر موو (دانيشتن) عەبدوللەى كوپى مەسعود ئەمەى بىست و لەبەردەرگادا بوو دانيشت، پىغەمبەر (ﷺ) فەر موو عەبدوللەى ۋەرە ژورەۋە، ئىبن عەساكىرىش لە جابرەۋە ھىناۋىەتى كە پىغەمبەر (ﷺ) پۇژى ھەينى چۈۋىە سەر مېنبەر فەر موو (دانيشتن) ئىبن مەسعود ئەۋەى بىست و لەبەردەرگاي مەزگەۋتدا دانيشت، پىغەمبەر (ﷺ) بىنى و فەر موو (ۋەرە ئەى عەبدوللەى كوپى مەسعود). ۳

ئەبۇداۋد لە ئەنەسەۋە ھىناۋىەتى پىغەمبەر (ﷺ) پۇژىك دەرچوۋ و ئىمەش لەگەلى بوۋىن و گومەزىەكى ديارى بىنى فەر موو (ئەمە چىە؟) ھاۋەلانى پىيان وت:

۱ - ضعيف.

۲ - (لە كنز العمال ج ۷ ص ۵۲ دا ھاتوۋە، بەيھەقىش بەۋ جۇرە بە سەنەدى صەھىح لە عەبدولرەھمانەۋە ھىناۋەتى، لە الاصابە ج ۲ ص ۳۰۶ دا ھاتوۋە).

۳ - (لە كنز العمال ج ۹ ص ۳۱۶ دەلىت: لە سەنەدەكدا ئىبراھىمى كوپى ئىسماعىلى كوپى مەجمە ھەيە كە لاۋازە، لە الاصابە ج ۲ ص ۳۰۶ دا ھاتوۋە دروستتر وايە فەر موۋدەكە مۇرسەلە).

۴ - (لە كنز العمال ج ۷ ص ۵۶ دا ۋاھاتوۋە).

۵ - (لە كنز العمال ج ۷ ص ۵۵ دا ۋاھاتوۋە).

ئەو هەم فەلان کەسێ ئەنساری، پێغه مبهەر (ﷺ) بێدەنگ بوو و لە دەروونیدا
 هێشتیەو تا خاوەنەکە هات بۆ لای پێغه مبهەر (ﷺ) و لەناو خەڵکدا سەلامی
 لێکرد، ئەویش پەروێش لێوەرگێڕا، دووبارە بوویەو تا کابرا هەستی بە توورەیی و
 پەروەرگێڕان کرد، سکاڵای لای هاو لانی کرد، وتی: بەخوا پێغه مبهەر (ﷺ) بە
 بێزاری دەبینم، وتیان: چوویە دەری و گومەزیەکە بێنیت، کابرا گەڕایەو و
 پەروەخانە و تەختی زەوی کرد، پێغه مبهەر (ﷺ) پۆژیکێ دی دەرچوو و
 گومەزیەکە نەبینی، فەرمووی (ما فعلت القبة؟) واتە (گومەزیەکە چی لێهات؟)
 وتیان: خاوەنەکە لای ئێمە سکاڵای لەسەر پەروەرگێڕان کرد ئێمەش وتان
 چی بوو ئەویش پەروەخانە، پێغه مبهەر (ﷺ) فەرمووی (هەموو بینایەک بەلایە بۆ
 خاوەنەکە مەگەر ئەو پێویست و ناچار بێت) ئێین مەجە بە کورتی
 هێناویەتی و لە گێڕانەو کەیدا دەلێت: پێغه مبهەر (ﷺ) جاریکی دی دای بە لایداو
 نەبینی، پرسیری لە بارەو کرد و پێی وترا: کابرا بە بیستنی ئەو شتە لایبردووە،
 پێغه مبهەر (ﷺ) فەرمووی (پەحمەتی خۆی لێ بێت، پەحمەتی خۆی لێ بێت).^۱
 دولا بێ لە (الکني) ج ۲ ص ۴۴ لە عەمری کۆپی شوعەیب لە باوکیەو لە
 باپیریەو هێناویەتی دەلێت: لە گەڵ پێغه مبهەر (ﷺ) چووم بۆ (عقبة اذاخر)
 پێستەییەکی نیمچە خۆشە کراوم لە بەربوو، پێغه مبهەر (ﷺ) لایکردووە بەلامداو
 فەرمووی (ئەو جلە چیه؟) زانیم حەزی پێی نیە، چووم بۆ مالهەو و سەرقالی
 تەنورگەر مکردن بوون جلە کەم خستە ناوی و هاتمەو، پێغه مبهەر (ﷺ)
 فەرمووی (چیت کرد بە عەباکە؟) وتم: فەریم دایە ناو تەنورەکە، فەرمووی (ئەو
 بۆچی نەتدا بە یەکی لە ژن و خێزانە کانت؟).^۲
 ئەحمەد و بوخاری و ئێین عەساکیڕ لە سەهلی کۆپی حەنزلەیی عەبشەمیەو
 هێناویانە دەلێت: پێغه مبهەر (ﷺ) پێی فەرمووم (نعم الرجل خزيمه الاسدي لولا

۱ - ضعیف.

۲ - صحيح.

طول جمته و اسبال ازاره) واته (خوزهیمه ی ئوسه دی که سیکی زور چاک بوو بهاتبا و پرچه کانی دریژو جله که ی شرپنه بوايه) خوزهیمه ش ئوه ی بیسته وه، شفره یه کی هه لگرت و پرچه کانی بری تا نیوه ی گوئی و جله که ی هیئایه نیوه ی لاقه کانی.^۱

ئه بونه عیم له کنانی نیردرای عومره وه (ﷺ) بو لای هیره قل که پیی ده و ترا: جوسامه ی کوپی موساجیقی کوپی ره بیعی کوپی قه یسی کینانی هیئاویه تی ده لیت: دانیشتم نه مزانی چی له ژیرمدایه، سه یرمکرد و کورسیه کی زیرم له ژیردایه، که بینیم له سه ری دابه زیم و ئه ویش پیکنه ی و پیی وتم: بوچی له سه ره ئه و کورسیه دابه زیت که پیی ریزدارمان کردیت؟ وتم: من بیستوومه له پیغه مبه ر (ﷺ) دووره په ریژی ده کرد له شتی وا.^۲

عه بدولره زاقی کوپی پافیه ی کوپی خوده یج (ﷺ) ده لیت: پوژیک خالوم هاته ژووره وه بو لام و وتی: ئه مپو پیغه مبه ر (ﷺ) دووره په ریژی لیکردین له شتیک که سوودی بو ئیوه هیه و گوپرایه لی خواو پیغه مبه ره که ی سوودی بو ئیوه ش زیاتره، ئینجا فهرموده که دینیت.^۳

حه سه نی کوپی سوفیان و ئه بونه عیم له (المعرفة) له عه بدوللای کوپی ئه بی به کری کوپی موحه ممه دی کوپی عه مری کوپی حه زمی کوپی موحه ممه دی ئه سه له می کوپی بحره ی برا حارسی کوپی خه زره جه وه - که پیریک بوو - هیئاویه تی ده لیت: ده چوویه مه دینه و پیویستی بازاری به جیده گه یاند و دواتر ده گه رایه وه بو ماله وه، که عه باکه ی داده نا بیری ده که وته وه له مزگه وتی پیغه مبه ردا (ﷺ) نوپژنی نه کردوه، ده یوت: سویند به خوا له مزگه وتی

^۱ - (له کنز العمال ج ۸ ص ۵۹ دا واهاتوه).

^۲ - (له کنز العمال ج ۷ ص ۱۵ دا واهاتوه، ئیین منده به و جوړه هیئاویه تی، له الاصابه ج ۱ ص ۲۲۷ دا هاتوه).

^۳ - (له کنز العمال ج ۸ ص ۷۳ دا هاتوه).

پیغه مبهردا (ﷺ) دوو رکات نویژم نه کردووه، چونکه پیی فهرمووین (ههرکامتان لهه گونده دابه زین با نه گه پیتته وه بو ناو مال و منالی تا لهه مزگه وته دا دوو رکات نویژ بکات) پاشان عه با که ی هه لده گرت و ده گه پرایه وه بو مه دینه و لهه مزگه وتی پیغه مبهردا (ﷺ) دوو رکات نویژی ده کرت.^۱

سه عیدی کوپی مه نسورو ئین نه جار لهه موغیره ی کوپی شو عبه وه هیئاویانه ده لیت: داوای ئافره تیکی پشتیوانانم کرد و نه مه م بو پیغه مبهردا (ﷺ) باس کرد، نه ویش پیی فهرمووم (بینیوته؟) وتم: نا، فهرمووی (لا، فانظر اليها فانه احری ان یؤدم بینکما) (نا، ده ی سهیری بکه چونکه خوشه ویستی و گونجانی نیوانتان زیاتر گهرموگوپتر ده کات) منیش چووم بو لای ئافره ته که و نه وه م به دایک و باوکی وت، ههر دووکیان سهیری یه کتریان کرد، هه ستام و هاتمه ده ری، ئافره ته که وتی: نه و کابرام بو بانگ بکه ن، منیش لهه که ناریدا وه ستام، وتی: نه گهر پیغه مبهردا (ﷺ) فهرمانی پیکردوویت سهیرم بکه یت ده ی سهیرم بکه، نه گهر نا ریت پیناده م سهیرم بکه یت، منیش سهیرم کرد و مارهم بری، ههر گیز ئافره تیکم به هاوسهر نه گرتووه هینده ی نه و لام خوشه ویست و به پرزبیت، من هه فتا ئافرت به هاوسهر گرتبوو.^۲

نه بوداود لهه مه عروری کوپی سو هیده وه هیئاویه تی ده لیت: نه بوزه پرم بینی لهه رهزه بوو و عه بایه کی رهق و ناباشی لهه سه رشان بوو و غولامه که شی هه روا، ده لیت: خه لکه که وتیان: نه بوزه پ بوچی نه وه ی لهه سه رشان غولامه که ته نایبه یت و لهه گه ل

۱- (له کنز العمال ج ۳ ص ۳۴۶ دا هاتووه، ئین منده هیئاویه تی و ده لیت: فهرمووده که غه ربیه، ته به رانی هیئاویه تی به لام به موسلیمی کوپی نه سلهم ناوی هیئاوه، له الاصابه ج ۳ ص ۴۱۴ دا هاتووه).

۲- صحیح.

۳- (له کنز العمال ج ۸ ص ۲۸۸ دا واهاتووه).

ئەۋەى خۇتدا بېكەتتە جىلىك بۇ غولامەكەت جىلىكى دى بېنىت، ئەبوزەر وتى: من قەسەيەكم وت بە كەسىك دايكى ئەۋ كەسە عەجەمى بوو، سو كايەتيم بە دايكى وت، ئەۋىش لاي پېغەمبەر (ﷺ) سكالاي لا كىردم، پېغەمبەر (ﷺ) پېسى فەرموم (ئەى ئەبوزەر تۆ كەسىكىت ھىشتا سىفەتى نەفامىت تېداماۋە) فەرموۋى (ئەۋانە براتانن و خوا فەزلى ئىۋەى داۋە بەسەريانا، ھەركاميان بۇتان ناكونجى بېفروشن و سزاي دروستكراۋى خوا مەدەن). بوخارى و موسلىم و ترمىزى ھىناۋيانە پېغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (ئەۋانە برى ئىۋەن، خوا ئەۋانى خستۋەتە ژىر دەستان، ھەركەس خۋاي گەرە براكەى خستە ژىردەستى با لەۋەى خۋى دەىخوات نانى بدات و لەۋەى دەپۋشيت بەرگى بپۋشى و كاريكى بەسەردا نەدات كە دەرەقەتى نەيت، ئەگەر كاريكى بەسەردادا كە دەرەقەتى نەهات با لەسەرى يارمەتى بدات) ۱، ۲.

توندى بەرامبەر ئەۋەى پېچەۋانەى

فەرمانى پېغەمبەر (ﷺ) دەكات

ئىبن سەعد ج ۳ ص ۹۲ و ئىبن مونىع لە ئەبوسەلەمەى كوپى عەبدولپەرھمانەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: عەبدولپەرھمانى كوپى عەۋف لاي پېغەمبەر (ﷺ) سكالاي زۆرى ئەسپۋە كىردو وتى: ئەى پېغەمبەرلى خوا مۇلەتم دەدەيت جلى ئاورىشم بپۋشم؟ ئەۋىش مۇلەتى دا، كە پېغەمبەر (ﷺ) ئەبۈبەكر مردن و عومەر ھات ئەبوسەلەمەى كوپى بىنى كە جىلىكى ئاورىشمى لەبەردابوو، عومەر وتى: ئەمە چىە؟ دواتر عومەر دەستى كىرد بە باخەلى كراسەكەدا و تا خۋار دېراندى،

۱ - صحيح.

۲ - (لە الترغيب والترهيب ج ۳ ص ۴۹۵ دا ھاتۋە، بەيھەقى ج ۸ ص ۸ لە مەعرورەۋە بە ھەمان شىۋە و ئىبن سەعد ج ۴ ص ۲۳۷ لە عەۋنى كوپى عەبدوللاۋە بە كورتى ھىناۋيانە).

عەبدولرەھمان پىيى وت: مەگەر نازانیت پىڭمەبەر (ﷺ) بۆ من بە ھەللى دانا؟
وتى: بە ھەللى دانا بۆت چونكە بەدەست ئەسپىوھ سكا لات بوو، بەلام بۆ كەسى
دىكە نابىت.

ئىبن عويەبنە و موسەددە و ئىبن جەرير لە ئەبوسەلەمەو ھىناويانە دەلىت:
عەبدولرەھمانى كۆرى عەوف چوو بۆ لاى عومەر - موھەممەدى كۆرى لەگەل بوو
كە جلىكى ئاورىشمى پۆشيبوو - عومەر ھەستا و باخەلى كراسەكەى گرت و
دپاندى، عەبدولرەھمان وتى: خوا لىت خووش بىت! مندا لكەت ترساند و دللىت
داخوپاند، وتى: ئاورىشميان دەكەنەبەر؟ وتى: من ئاورىشم دەپۆشم، عومەر وتى:
ئەى ئەوانىش وەك تۆ وان؟^۱

ئىبن عەساكىر و ئىبن سىرىن ھىناويانە خالىدى كۆرى وەلىد (ﷺ) چوو بۆ لاى
عومەر (ﷺ) خالىد جلىكى ئاورىشمى پۆشيبوو، عومەر پىيى وت: خالىد ئەمە چىه؟
وتى: دەى ئەمە چىه تى ئەى ئەمىرى باوھرداران؟ مەگەر ئىبن عەوف نەپپۆشيوھ؟
عومەر وتى: دەى مەگەر تۆش وەك ئىبن عەوفىت تا وەك ئەو بۆت ھەبىت و ابكەيت؟
بپارمداوھ چى لە مالمدايە ھەركاميان بپى لەوھى لايەتى بىبات و پارچە پارچەى
بكەن تا ھىچى لى نەمىنىت.^۲

پىشتر باسما نكرد ھاوھلان لە خىلافەتدا ئەبوبەكرىان پىشخست، تىايدا ھاتبوو
دواى مردنى پىڭمەبەر (ﷺ) بە مانگىك خالىدى كۆرى سەعيد ھات و جىبەكەى دىباجى
لەبەربوو، گەيشت بە عومەرى كۆرى خەتتاب و ەلى كۆرى ئەبوتالىب، عومەر ھاوارى
كرد بۆ ئەوانەى دەورى ئەو جىبەى پارچە پارچە بكەن، ئايا ئەو لەئاو پىاوانماندا لە
ئاشتيدا نەبووھ و ئاورىشم دەپۆشيت؟ ئەوانىش جىبەكەيان دپاند.^۳

۱ - (لە كنز العمال ج ۸ ص ۵۷ دا ھاتووھ).

۲ - (لە كنز العمال ج ۸ ص ۵۷ دا واھاتووھ).

۳ - (تەبەرى و سەيف و ئىبن عەساكىر ھىناويانە).

ئىبن جهرير له عېدهى كوپى ئه بولوبابه وه هېناويه تى ده لئيت: بېستم عومهرى كوپى خه تتاب به مزگه وتدا تېپه پېوو و كه سېك وه ستا و نوپژى ده كرد و جلى تهيله سانى نه خشينراو به دىبا جى له بهر كر دېوو، عومهر لاي وه ستا و وتى: چه نده ده ته وپت نوپژه كه ت دريژ بكه ره وه من كه تابه يانى ليړه دا نا جوليم تا له نوپژه كه ت ده بېته وه كه كابر ا نه وهى بينى لايكرده وه به لايدا، عومهر وتى: ئادهى جله كانتم نيشان بده! بردى و چى نه خشينراويه كهى هه بوو دراندى و وتى: نه وه جله كه ته بېگره.^۱

ئىبن عه ساكير ج ۱ ص ۵۲ له سه عېدى كوپى سوفيانى قاريه وه هېناويه تى ده لئيت: براكه م مردووه وه سيه تى كرد به سه د دينار له پړى خوا دا، منيش چووم بو لاي عوسمانى كوپى عه ففان (ﷺ) و كه سېكى له لايوو كه دانيشتبوو، منيش كه وايه كم له بهر بوو كه باخه ل و لاكانى ئاوريشمى پيوه بوو، كه كابر ا منى بينى هات و ويستى بيدرپنيت، كه عوسمان نه وهى بينى وتى: وازبينه له و پياوه، نه ویش به ريدام، پاشان وتى: په له تان كرد، پرسىارم كرد له عوسمان وتم: نهى نه مىرى باوه پرداران براكه م مردووه وه سيه تى كرد به سه د دينار له پړى خوا دا ئيستا چى بكه م؟ وتى: ئايا پيش من پرسىارت له كه س كردووه؟ وتم: نا وتى: نه گهر پيشتر پرسىارت له كه سېك بكر دايه ئينجا من فه توايه كم بو بدايتايه جگه له وهى كه پيت ده ليم ده مدا له ملت، خواى گهروه فه رمانى پيكردين به ئيسلامه تى و ئيمهش هه موومان موسلمان بووين، فه رمانى كوچى پيكردين ئيمهش كوچمان كرد (كوچه رانى مه دينه) پاشان فه رمانى جيهادى پيكردين ئيوهش جيهادتان كردو مواهيدانى شامن، نه وه بو خه رجى خو ت و ژن و منالت و هه ژارانى ده ورت ببه خشه، چونكه نه گهر دره هميك ببهيت و بيه ديت به گوشت و خو ت و كه سو كارت بيخون هه وت سه د دره همت بو ده نوو سريت، منيش له لاي چووم، پرسىارم له سه ر

^۱ - (له كنز العمال ج ۸ ص ۵۷ دا واهاتووه).

ئەو كاترا كرد كه هەلمەتى بۆ بردم وتم: ئەوە كى بوو؟ وترا: عەلى كۆپى ئەبو تالىب (ﷺ) بوو، منىش چوومە ماله كەى و وتم: چىت لە من بينى؟ وتى: بىستم پىغەمبەر (ﷺ) فەرمووى (اوشك ان تستحل امتي فروج النساء والحري) واتە (نزىكه ئوممەتەكەم داوینى ئافرەت و ئاورىشم بە حەلال بزنان) ئەوە يەكەم ئاورىشم بوو لە بەرى موسلمانىكدا بينىم، منىش لە لاى چووم و فروشتم.^۱

عەبدولرەزاق لە عەبدوللای كۆپى عامرى كۆپى پەبىعەو هیناویەتى عومەر (ﷺ) قودامەى كۆپى مەزعوونى (ﷺ) لەسەر بەحرەین دانا، ئەم كەسە خالۆى حەفسە و عەبدوللای كۆپى عومەر بوو، جاروودى گەورەى عەبدولقەیس لە بەحرەینەو هات بۆ لاى عومەر (ﷺ) وتى: ئەى ئەمىرى باوەرداران قودامە مەى خواردەو و سەرخۆش بوو و پىموايە حەددىكى خوايىم لەسەر تا بىگەيەنم بە تۆ، وتى: كى لەگەلت شایەتە؟ وتى: ئەبوهورەیرە (ﷺ). عومەر ئەبوهورەیرەى بانگکرد و وتى: شایەتى چى دەدەیت؟ وتى: نەمبینى بیخواتەو بەلام بینىم سەرخۆش بوو و دەر شایەو، عومەر وتى: شایەتیهكەت تەواو نەبوو، پاشان نامەى نووسى بۆ قودامە تا لە بەحرەینەو بىت، ئەویش هات و جاروود وتى: لەسەر ئەم مەسەلە كتیبى خوا پەپرە و بكە، عومەر وتى: تۆ نەیارى یان شایەت؟ وتى: شایەت، وتى: دەى شایەتى خۆت دا، جاروود بیدەنگ بوو، پاشان بەیانى هاتەو بۆ لاى عومەر و وتى: لەسەر ئەم كەسە سنورى خوا بەجیبگەینە، عومەر وتى: هەرچى سەیرت دەكەم تۆ نەیاریت و تەنها یەك كەس لەگەل تۆدا بینىویەتى، جاروود وتى: سویندت دەدەم بەخوا، عومەر وتى: یان زمانت دەگریت یان خراپەت بەرامبەر دەنوینم جاروود وتى: ئەى عومەر ئەمە حەق نیه ئامۆزاکەت مەى بخواتەو و تۆش بەرامبەر خراپە بنوینى، ئەبوهورەیرە وتى: ئەى ئەمىرى باوەرداران ئەگەر تۆ گومانەت لە شایەتیهكەمان هەیه بنێرە بە دواى كچەكەى وەلیددا كە ژنى قودامەیه و

پرسىياري لىبىكەن عومەرىش ناردى بە دواى ھىندى كچى ۋەلىدداۋ سۈيىندى دا،
ئەۋىش شايەتى لەسەر مېردەكەى دا، عومەر بە قودامەى وت: من لىت
دەدەم (ھەددى ئىسلام) ئەۋىش وتى: ئەگەر ۋەك ئەۋەى دەيلىت من خوار دېيىتمەۋە
بۇتان نىە لىمبەدەن، عومەر وتى: بۇچى؟ وتى: خوا دەفەر مويت (لىس على الذين
امنوا و عملوا الصالحات جناح فيما...) ، عومەر وتى: لىكدانە ۋەكەت ھەلە بوو، تۆ
ئەگەر لە خوا بىر سايىتايە لە ھەرامى خوا دور دەكە وتىتەۋە، پاشان عومەر
پرويكردە خەلەك وتى: سەبارەت بە لىدانى قودامە چى دەلىن؟ وتيان: مادەم
نەخۇشە پىمان باشە لىي نەدەيت، عومەر چەند پۇژىك لەسەرى ۋەستا، دواتر
بىر يارىدا لىي بدات، ھەمان شىتى بە خەلەكەكە وت ۋە ھەمان ۋەلامى ۋەرگەت، عومەر
وتى: ئەگەر لە ژىر ئەم قامچيانەدا بگاتەۋە بە خوا (بەرىت) لام خۇشەۋىستىرە
لەۋەى من بگەمەۋە بە خوا ۋە ئەمەم لە گەردن مايىت، ئادەى قامچىيەك بۇ نىنن،
فەرمانىكرد و لىيدرا، قودامە لە عومەر توۋرە بوو و تۆراندى، عومەر ھەجى كردو
قودامەش ھەجى كردو ھەر رقى لىھە لگرتبوو، كاتىك لە ھەجەكەيان گەرانەۋە عومەر
لە (السقيم) دابەزى خەوت، كە لەخە ۋەستا وتى: زو قودامەم بۇ بەيىن سۈيىند بەخوا لە
خەومدا كەسىك ھات و پىي وت: لەگەل قودامە ئاشتەۋايى بگە چونكە براتە، زو بەيىنن
بۇم، كە چوون بۇ لاي ئامادەنە بوو بىت عومەر فەرمانىكرد ئەگەر نەھات بە زۆر پاكىشى
بەكەن بۇ لاي، قەسەى لەگەل كردو داۋاي لىخۇشبوۋنى بۇ كرد^۲.

بەيھەقى لە يەزىدى كۆرى عەبدوللا لە يەكى لە ھاۋەلانىيەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت:
عەبدوللاى كۆرى مەسعود (ﷺ) كەسىكى بىنى لەسەر تەرمىك پىدەكەنى، وتى: تۆ لەگەل
تەرمىكدائىت و پىدەكەنىت؟ سۈيىند بە خوا تاماوم قەسەت لەگەل ناكەم.^۴

۱ - المائدة ۹۳

۲ - صحيح.

۳ - (ئەبۇەلى كۆرى سەن ھىناۋىيەتى، لە الاصابە ج ۳ ص ۲۹۹ دا ھاتوۋە).

۴ - (لە كنز العمال ج ۸ ص ۱۱۶ دا ۋاھاتوۋە).

ترسی هاوه لان له کاتی سه ریچی

له فهرمانی پیغه مبهردا (عليه السلام)

ئین ئیسحاق له ئین عه عباسه وه هیئاویه تی پیغه مبهردا (عليه السلام) له پوژی به دردا به هاوه لانی فهرمووی (من ده زانم هندی له کهسانی به نی هاشم و جگه له وانیش به ناحه زی هاتوون و هیچ پیویستی به کیان به شه پری نیمه نیه، هر کامتان گه یشته به یه کی له به نی هاشم با نه یکوژیته، هر کهس گه یشته به نه بولبوخته ری کوپی هیشامی کوپی نه سه د با نه یکوژیته، هر کهس گه یشته به عه عباسی کوپی عه بدولموت هلیبی مامی پیغه مبهردی خوا با نه یکوژیته چونکه به زورو ناحه زی هاتوو) نه بو حوزه یغه ی کوپی عوتبه ی کوپی ره بیعه (عليه السلام) وتی: باوک و براو کوپانی خو مان بکوژین و عه عباس نه کوژین؟ سویند به خوا نه گهر پیی بگم به شمشیر پارچه پارچه ی ده کهم، پیغه مبهردا (عليه السلام) نه مه ی بیسته وه و به عومهری (عليه السلام) فهرموو (نه ی نه بو حه فص) عومهر وتی: به خوا نه وه یه کهم جار بوو پیغه مبهردا (عليه السلام) به نه بو حه فص ناوم ببات، پیغه مبهردا (عليه السلام) فهرمووی (نایا به شمشیر ده دریت له پووی مامی پیغه مبهردی خوا؟) عومهر وتی: نه ی پیغه مبهردی خوا پیمبد به به شمشیر بدهم له ملی چونکه به خوا دوو پوو بووه، نه بو حوزه یغه وتی: من بروام به و قسه نه بووه که نه و پوژ وتم به رده وام لیی ده ترسام به لام ته نها شه هیدی نه و تاوانم ده سریتته وه، نه وه بوو پوژی شه پری یه مامه شه هید بوو.^۱

ئین ئیسحاق له باوکیه وه له مه عبه دی کوپی که عبه وه هیئاویه تی ده لیت: به نی قوره یزه ی بو ماوه ی بیست و پینج شه و گه مارودا، تا فشاری له سهر سه خت

۱ - ضعیف.

۲ - (له البدایه والنهایه ج ۳ ص ۲۸۴ دا هاتوو، ئین سه عد ج ۴ ص ۵ و حاکم ج ۳ ص ۲۲۳ له ئین عه عباسه وه به و جوره هیئاویانه، حاکم ده لیت: له سهرمه جی موسلیم سه حیحه و بوخاری و موسلیم نه یانه یئاوه).

کردن و ترسی خسته دلپانه وه، گه وره که یان که عبی کوری ئوسهید پېشنیاری بۆ کردن باوه پېهینن یان ژن و مناله کانیاں بکوژن و ئەوکات بچن بۆ شه پ یان له شهوی شه ممه دا بدهن به سهر موسلماناندا، ئەوانیش وتیان: برهوانا هینن و شهوی شه ممه ش رهوانا کهین، ئەی دواي ژن و منالمان ژیان یانی چی؟ بۆیه هه والیان نارد بۆ ئەبولوبابه ی کوری عه بدولمونزیر که هاوپه یمانی بوون و له باره ی چوونه ژیر بریاری پیغه مبه ر (ع) راویژیان پیکرد، ئەویش ئاماژه ی به قورگی کرد - واته سه برپین - پاشان په شیمان بوویه وه و چوو بۆ مزگه وتی پیغه مبه ر (ع) و خوی به سته وه تا خوای گه وره لی خۆشبوو،^۱ له البدایة والنهاية ج ۴ ص ۱۱۹ ییش له موسای کوری عوقبه وه هیناویه تی و له دهقه کهیدا هاتوو هه ی ئەبولوبابه تو رات چیه؟ ده لیت چی بکهین؟ چونکه توانای شه پرمان نیه، ئەبولوبابه ش به دهستی ئاماژه ی بۆ قورگی کرد و په نجه کانی پيدا دهینا و تیگه یاندن که کوشتن سه رهنجامیانه، که ئەبولوبابه چوویه وه زانی تووشی فیتنه یه کی گه وره بووه وتی: به خوا سهیری نیوچه وانی پیغه مبه ر (ع) ناکه م تا ته و به یه کی یه کجاره کی لای په روه ردگارم بکه م که خوای گه وره لیم وه ربگریست، گه رایه وه بۆ مه دینه و دهسته کانی به سته وه به کو له که یه کی مزگه وته که دا، ده لین نزیکه ی بیست شه و وابوو، پیغه مبه ر (ع) کاتی که ئەبولوبابه ی نه بیینی فره مووی (ئایا ئەبولوبابه له هاوپه یمانه کانی ترساوه؟) باسیان کرد چی کردوو، پیغه مبه ر (ع) فره مووی (به راستی دواي من دو چاری فیتنه یه ک بووه ئەگه ر به اتایه بۆ لام داوای لیخۆشبوونم بۆ ده کرد و ئەگه ر ئەوه ی کردوو هه رگیز له شوینیدا نایجولینم تا خوای گه وره به ویستی خوی بریاری له سهر ده دات).^۲

۱ - ضعیف.

۲ - (له فتح الباری ج ۷ ص ۲۹۱ دا هاتوو).

۳ - ئهین که سیر ده لیت: (ئیهن له یه که ئەبولئه سه وه ده وه له عروه وه به و جو ره هیناویه تی، هه روه ها موحه ممه دی کوری ئیسحاق به و جو ره هیناویه تی).

بوخاری لە ئەنەسی کوپی مالیکەو (ﷺ) هیناویەتی پیغمبەر (ﷺ) سەیری کرد سابتی کوپی قەیس (ﷺ) دیارنیه، کەسیک وتی: ئەی پیغمبەر! خوا من دەچم هەوالت بۆ وەر دەگرم، چوو سەیری کرد لە مالهو بە سەردانە واندنەو دانیشتنوو، وتی: ئەو چیه؟ وتی: باش نیە! دەنگی بەسەر دەنگی پیغمبەر (ﷺ) بەرز کردەو و کاری پووچەل بوویەو و دۆزەخیه، کابراش چوو هەوالتی بردەو و کەوای وتوو، موسای کوپی ئەنەس دەلیت: جاری کۆتایی بە مۆژدەیهکی گەورەو گەپایەو و وتی: بڕۆ بۆ لای و پێی بلی (تۆ لە دۆزەخیهکان نیت، بەلکو بەهەشتیهکانیت).

تەبەرانی لە عەتای خوراسانی لە سابتی کوپی قەیس کوپی شەماسەو هیناویەتی دەلیت: گویم لە باوکم بوو دەیوت: کاتیک ئەم ئایەتە دابەزی بۆ سەر پیغمبەر (ﷺ) (ان الله لا يحب كل مختال فخور) سابت ئەوێ لەسەر سەخت بوو وەرگای لەسەر خۆی داخست و دەستیکرد بە گریان، پیغمبەر (ﷺ) هەوالتی بیست و ناردی بۆ لای و پرسیری لیکرد، ئەویش وتی: چۆن لەو دا تیکە وتوو و تووشی خۆبەزلزانی بوو و وتی: من کەسیکم حەزم لە جوانیه و حەزدەکەم پێشەنگی هۆزەکەم بێ، وتی: تۆ لەوانە نیت، بەلکو بە خێردەژیت و بەخێر دەمریت و خوا دەتخاتە بەهەشت، وتی: کاتیک خوا ئەم ئایەتە دابەزاند (یا ایها الذین امنوا لاترفعوا.... له بالقول) ئەویش وایکرد، پیغمبەر (ﷺ) هەوالتی بیستەو و ناردی بەدوایدا، ئەویش وتی: خۆبەزلزانی تووش بوو و دەنگی بەرز کردەو و تەو دەترسیت لەو کەسانە بێت کە چاکەیان دەفەرۆتیت، پیغمبەر (ﷺ) فەرمووی (بل تعیش حميدا و تقتل شهيدا و یدخلک الله الجنة).^۱ (بەلکو بە بەختەوێ دەژیت و بە شەهیدی دەکوژیت و خوا دەتخاتە بەهەشت).

۱- (هەیسەمی ج ۹ ص ۳۲۲ دەلیت: کچی سابتی کوپی قەیس ناناسم، کەسەکانی دیکە سەنەدەکە صەحیح، راستەر وایە کچی سابت ئافەرەتیکێ هاوێ بێت چونکە دەلیت لە باوکم بیست، تەواو. حاکم ج ۳ ص ۲۳۵ لە عەتا لە کچی سابتەو بە کورتی بەو جۆرە هیناویەتی).

موھەممەدى كۆپى سابتى ئەنسارى ھىناۋىيەتى سابتى كۆپى قەيس وتى: ئەي پېغەمبەر (ﷺ) خوا (ﷺ) ترسام قوربەسەر بىم، پېغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (بۇچى؟) وتى: خوا پىگىرى لىكردوۋىن (ھەزىكەين لەسەر شىتېك كە نايكەين دەستخۇشىمان لىبكرىت منىش ھەزم لە سوپاسە، پىگىرى لىكردوۋىن لە خۇبەزىلانين و منىش ھەزم لە جوانىيە، پىگىرى لىكردوۋىن لە ۋەي دەنگمان بەسەر دەنگتدا بەزىكەينەۋە، پېغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (يا ثابت الا ترضى ان تعيش حميدا و تقتل شهيدا و تدخل الجنة؟) (ئەي سابت ئايا رازى نايىت بە بەختەۋەرى بىرئىت و بە شەھىدى بىكۆزىيىت و بىجىتە بەھەشت؟) وتى: ئەي بەلى ئەي پېغەمبەر (ﷺ) خوا، ئەۋەبوۋبە بەختەۋەرى و جى دەستخۇشى ژيا و بە شەھىدى لە پۇژى شەپى موسىلەمەي كەزابدا كۆژا.^۲

(شۈيىنكەۋىتى پېغەمبەر (ﷺ))

بوخارى و موسىلىم لە عائىشەۋە (رضي الله عنها) ھىناۋىيانە دەلىت: پېغەمبەر (ﷺ) ھەسرىكى ھەبوۋ بەشەۋ پرايدەخست و نوپۇژى لەسەر دەكرد، بە پۇژىش پرايدەخست و لەسەرى دادەنىشت، خەلكى دەھاتن بۇ لاي پېغەمبەر (ﷺ) و لەگەل ئەۋ نوپۇژيان دەكرد تا زۆر بوون، پېغەمبەر (ﷺ) سەيرى كردن و فەرموۋى (يا ايها الناس خذوا من الاعمال ما تطيقون فان الله لا يمل حنة تملوا و ان احب الاعمال الى الله مادام و ان قل) واتە (ئەي خەلكىنە ھىندە كار بىگرنەبەر كە دەرەقەتى بىن چۈنكە خوا ناسوۋىت تا ئىۋە بسوۋىن، خۇۋىستىرىن كار لاي خوا ئەۋەيە بەردەۋام بىت با كەمىش بىت) لە گىرەنەۋەيەكدا ئالوبەيتى پېغەمبەر (ﷺ) كە كارىكىيان دەكرد لەسەرى دەچوون.^۳

۱ - ضعيف.

۲ - (حاکم دەلىت: لەسەر مەرجى بوخارى و موسىلىم صەھىحە و زەھەبىش لەسەرى كۆكە).

۳ - (له الترغيب والترهيب ج ۵ ص ۸۹ دا واهاتوۋە).

ئەبۇداۋد لە ئەنەسى كۆپى مالىكەھ (ﷺ) ھىناۋىيەتى كە مۆرىكى لە ۋەرەقى لەيەك پۇژدا بە دەست پىغەمبەرەھ (ﷺ) بىنى، خەلكى دروستيان كىردو كىردىانە دەست، كە پىغەمبەر (ﷺ) لايدەبرد ئەوانىش لايدەبرد، (بوخارى بەو جۆرە ھىناۋىيەتى)، لە بوخارى و موسلىمەھ لە ئىبن عومەرەھ ھاۋە دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) خاتەمىكى زىپى لە دەستدا بوو لايدىرد ۋەرەقى (ھەرگىز نايكەمە دەست) خەلكىش ھەمويان خاتەمەكانيان فرىدان.^۱

ئىبن ئەبى شەيبە لە ئىياسى كۆپى سەلەمە لە باۋكىەھ ھىناۋىيەتى دەلىت: قورەيش خارىجەى كۆپى كىزى نارد تا ھەۋالىكىيان بۇ ۋەرەقىت، بەجى سوپاس و باش ناۋھىنانەھ ۋەرەقى، وتيان: تۇ دەشتەكىت دەنگى چەكت بىست و دلت فرى، ئىدى نەترانى چىت پى و تراۋ چىت وت، پاشان عروەى كۆپى مەسعوديان نارد، ھاۋە وتى: ئەى موحەممەد ئەم قەسە چىە! بانگەۋاز بۇ خودى خوا دەكەيت دواتر تىكەلەى خەلكت بە ناسرا و نەناسراۋەھ ھىناۋە تا پەيۋەندىيان بىچىرى و خوین و ئابرو و (ھۆزەكەت) سامانىيان ھەلەل بكن، پىغەمبەر (ﷺ) ۋەرەقى (من نەھاۋوم بۇ ھۆزەكەم تەنھا مەگەر بۇ گەياندنى پەيۋەندىيان تا خۋاى گەرە ئايىنيان بگۆپى بە ئايىنىكى چاكت لە ئايىنيان و ژيانىكى باشت لە ژيانىان) ئەۋىش بە ھەمان شىۋە گەرەقى، سەلەمە وتى: بارى بەردەستى بىباۋەران لای مۇسلمانان خراپ بوو، پىغەمبەر (ﷺ) عومەرى (ﷺ) بانگ كىردو ۋەرەقى (ئەى عومەر ئايا تۇ لە مەۋە قەسە بە برادىلە مۇسلمانەكانتەن دەگەيەنەت؟) وتى: نا ئەى پىغەمبەرى خوا من لە مەككە ھۆزم نىە، كەسىكى دىكە ھەيە ھۆزو پىشتى زىاتىرى ھەيە، پىغەمبەر (ﷺ) عوسمانى بانگ كىردو ناردى بۇ لای قورەيش، عوسمانىش بە ۋاخەكەيەھ ۋەرەقى تا گەيشتە لای سەربازگەى بىباۋەران، لەۋى قەسەى خراپيان

۱ - صحيح.

۲ - (لە البدایە والنہایە ج ۶ ص ۳ دا ھاۋەتوۋە).

لەپۋودا كەرد، پاشان ئىببانی كۆپى سەئىدى ئامۇزای پەنای داو سواری كەردو بەدواید چوو، كە چوو وتى: ئامۇزاگیان بۆچى ھىندە پىشېوۋ ناپىك دەتبىنم؟ جەكەت درىژبەكەرەۋە، جەكەى لە نىۋەى لاقىدابوو، عوسمان پىئى وت: جلى ھاۋەلەكەمان وایە، ھەرچى دىلى مۇسلمانانى مەككە ھەبۋو فەرمایشتەكەى پىغەمبەرى گەياند پىئیان، سەلەمە دەلئىت: ئىمە قەسەمان دەكەرد كە ھەۋاركەرى پىغەمبەر (ﷺ) وتى (ئەى خەلكىنە، بەيەت، بەيەت، رۇھولقۇدس دابەزى) ئىمەش چوۋىن بۆ لای پىغەمبەر (ﷺ) كە لە ژىر درەختىكدا بوو، چوۋىن بەيەتمان پىدا، ئەۋەش فەرمایشتى خاۋىة (لقد رضي الله عن المؤمنين اذ يبايعونك تحت الشجرة) دەلئىت: پىغەمبەر (ﷺ) بۆ بەيەتەى عوسمان دەستىكى خەستە سەر دەستەكەى دىكەى، خەلكى وتیان: خۆزگە بە ئەبۋەبدوللا تەۋافى بەيت دەكات و ئىمەش لىرەداين؟ پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (ئەگەر سالىك بەو جۆرە بمىنىتەۋە تەۋاف ناكات تا من تەۋاف نەكەم). لە گىرانەۋەيەكدا ھاتوۋە: وتى: ئامۇزام بۆ واتدەبىنم كراسەكەت ەك جلى ھۆزەكەت درىژبەكەرەۋە، ئەۋىش وتى: ھاۋەلمان بەو جۆرە جلى تا نىۋەى لاقىتەى، وتى: ئامۇزام تەۋافى كەبەكە، وتى: ئىمە ھىچ ناكەين تا ھاۋەلمان دەيكات ئىنجا شوۋىن پىئى ھەلدەگرىن.

تەيالىسى و ئىبىن سەعدو ئەحمەدو بوخارى و تەرمىزى و نەسائى و ئىبىن حىببان و جگە لەۋىش لە زەيدى كۆپى سابتەۋە (ﷺ) ھىناۋيانە دەلئىت: ئەبۋبەكر (ﷺ) مەسەلەى كۈشتىنى خەلكى يەمامەى ناردە لام و عومەرى كۆپى خەتتابىش لە لای بوو، وتى: ئەگەر ئەۋ ھات بۆ لام پىم بلى لەۋ شوۋىنەدا كۈشتىن قورئانخوۋىنانى گرتەۋە بۆيە دەترسم كۈشتىنى قورئان خوۋىنان شوۋىنانى تىرىش

۱- لە كنز العمال ج ۱ ص ۸۴ دا ھاتوۋە، رەۋيانى و ئەبۋبەعلا و ئىبىن عەساكىر لە ئىياسى كۆپى سەلەمەۋە لە باۋكەيۋە بە كورتى ھىناۋيانە، (لە كنز العمال ج ۸ ص ۵۶ دا ھاتوۋە، ئىبىن سەعد ج ۱ ص ۴۶۱ لە ئىياسى كۆپى سەلەمەۋە لە باۋكەيۋە بە كورتى ھىناۋىيەتى).

بگریته وه و قورئان نه مینى، پیم باشه کۆی بکه یته وه، منیش به عومهرم وت: چۆن شتیك بکه ین که پیغه مبه ر(ﷺ) نه یکرد؟ عومهر وتی: وتم به خوا خیر له وه دایه، عومهر به رده وام پیی ده وتمه وه تا خواى گه وره دهروونی هاو پای دهروونی عومهر کرد و هه مان پای ئه وم هه بوو، زهید وتی: عومهری له لای دانیشتبوو و هیچی نه ده وت، ئه بوبه کر وتی: تو گه نجیکی ژیریت و به تو مه تبارت نازنین، تو جارن سروشت بو پیغه مبه ر(ﷺ) ده نووسی ه وه ئیستاش کۆی بکه ره وه ن زهید وتی: سویند به خوا ئه گه ر ئه رکی گواستنه وه ی کیوکیان پیی بسپار دایه م لام ئاساتر بوو له ئه رکی کوکرنه وه ی قورئان، منیش وتم: چۆن شتیك ده کم که پیغه مبه ر(ﷺ) نه یکرد؟ وتی: سویند به خوا ئه وه باشتره، ئه بوبه کر به رده وام پیی ده وتمه وه و ده مات بو لام تا دلم بوویه هاو پای ئه بوبه کرو عومهر و که وتمه کوکرنه وه ی قورئان له سه ر به رد و ئیسک و گه لا و قه دی خورما و سنگی (مهردان) تا ئه وه ی له گه ل خوزه ی مه ی کوپی سابتی ئه نساریدا گه یشتمه کوئای سووره تی (براءه) و ته نها ئه وم به دیکرد (لقد جائکم رسول من انفسکم عزیز علیه) تا کوئای سووره ته که، ئه و په راوانه ی که قورئانیان تییدا کوکرایه وه لای ئه بوبه کر بوون تامرد، دواتر لای عومهر بوون تا مرد، دواتر لای حه فسه ی کچی عومهر بوون.

پیشتر قسهی نه بوبه کرمان هیئو وتی: سویند به وهی گیانی منی به دهسته
 حه زده کهم له ئاسمان فری بدیرمه خوار به لام واز له شه پکردن له سهر شتی نه هیئم
 که پیغه مبه (علیه السلام) شه پی له سهر کردوه، بویه له گهل عه ره بدا جهنگا تا گه پانه وه
 به ره و ئیسلام، عه دهنی له عومه ره وه هیئاویه تی، بوخاری و موسلیم و ئه حمه دیش
 له نه بوهورهیره وه (علیه السلام) هیئاویانه - فهرموده که دینیئت و تیایدا هاتوه -
 نه بوبه کر وتی: سویند به خوا ده جهنگم له گهل نه وهی جیاوازی بکات له نیوان
 نویژو زه کاتی ساماندا، سویند به خوا نه گهر گوریسیک که به پیغه مبهریان دده

نهدن به منیش له سهري دهجه نگم. ههروهه پيشتر هينامان نه بوبه كرتى: سويند به و پهروه دگارهى ته نها و بى هاووله نه گهر سهگ قاجى ژنانى پيغه مبه (ﷺ) راكيشن سوپايه ك ناگيرمه وه كه پيغه مبه (ﷺ) نارد وويه تى و ئاليه ك لانا بهم كه پيغه مبه (ﷺ) هه ليكردوه، بويه ئوسامه ي نارد. بهيه قى له نه بوهره يروه هيناويه تى سهيفيش له عروه وه هيناويه تى ده لىت: نه بوبه كرتى (ﷺ) وتى: سويند به و كه سهى گيانى نه بوبه كرى به دهسته نه گهر بزانم گورك ده مرفيئى سوپاى ئوسامه ده نيرم وه ك چون پيغه مبه (ﷺ) فرمانى پيكرد، با له م شاره شدا ته نها خوم بمينمه وه جيبه جيبى ده كم.

ئين عه ساكير له عروه وه هيناويه تى نه بوبه كرتى: من سوپايه ك بهيلمه وه كه پيغه مبه (ﷺ) ناردى؟ به راستى نه و كات بويريم بو شتيكى گه وه هيه، سويند به وهى گيانى به دهسته نه گهر عه رب بدن به سه رمدا لام خوشتره له وهى سوپايه ك بهيلمه وه كه پيغه مبه (ﷺ) به رپى خستوه، ئوسامه به سوپا كه ته وه برؤ بو نه و ئاراسته ي كه فرمانت پيكره وه، پاشان پيغه مبه (ﷺ) چون فرمانى پيكرديت له فهله ستينه وه به رامبه ر به خه لكى موئته بجهنگه چونكه خوا به سه بو كاره كه ت و ئاگاي له وه ده بىت كه به جيته هيشتوه.

سهيفيش هيناويه تى نه بوبه كرتى (ﷺ) پيشى عومهرى گرت و وتى: ئين خه تتاب دايكت پوله پوت بو بكات كه سى داده نييت جيا له وهى پيغه مبه (ﷺ) دايناه، پيشتر به دوورو دريژى ئه م ده قانه مان هيناون.

نه بونه عيم له الحية ج ١ ص ٤٨ له سه عدى كورپى نه بى وه قاصه وه هيناويه تى ده لىت: حه فسه ي كچى عومه ر به عومه رى وت: نه ي ئه ميرى باوه رداران بوچى جليك نا پوشيت له م جلته با شتر بىت و نانكى چا كتر له م نانه ت ناخويت؟ وا خواى گه وه پوزى و خيرى زياد كردوه، عومه ر وتى: ده تده مه به ر دادگاي خوت، بيرت نايه ت پيغه مبه (ﷺ) له تاو برسيتيدا چى به سه ره ات؟ به رده وام بيرى ده خسته وه تا

ئىين كەسىر لە البدایە والنہایہ ج ۷ ص ۳۸ دا دەلیت: سەعدى كوپى ئەبى
 ۋە قاص (ﷺ) دەستەيەك لە گەورەكانى نارد، لەوانە نوعمانى كوپى موقەرىن و
 فوراتى كوپى حەببان و حەنزەلەى كوپى رەبىعى تەمىمى و عەتاردى كوپى صاحب
 ۋ ئەشعەسى كوپى قەيس و موغەيرەى كوپى شوعبە و عەمرى كوپى مەعدى
 يەكرب (ﷺ) تا بچن پۆستەم بانگ بکەن بۆلای خوا، پۆستەم پىنى وتن بۆچى
 ھاتوون؟ وتیان: بەپى بەلىنى خوا بۆ ئىمە ھاتووين تا ولاتقان بگرين و ژن و منالتان
 بە كەنیزەك و كۆيلە بگرين و سامانتان ببەين و لەمەش زۆر دلنیاين، پۆستەم لە
 خەويدا بينىبووى فريشتهيەك لە ئاسمانە ۋە دابەزىوہ و كۆتايى بە ھەموو چەكى
 فارس ھىنابوو و دايبووى بە پىغەمبەر (ﷺ) پىغەمبەرىش (ﷺ) دابووى بە عومەر
 (ﷺ) سەيف لە مامۇستاكانيە ۋە دەيھىنىت دەليت كاتىك ھەردو سوپا بەرو
 پووى يەك بوونە ۋە پۆستەم ناردى بۆلای سەعد (ﷺ) تا كەسىكى ژيرو زاناي بۆ
 بنىريت تا پرسىارى بۆ بنىريت، ئەويش موغەيرەى كوپى شوعبەى بۆنارد، كاتىك
 چوو پۆستەم پىنى دەوت: ئىوہ دراوسى ئىمەن و ئىمەش چاكەمان بۆتان ھەبوو و
 ئازارمان لەسەر لادەبرن، دەى بگەرىنە ۋە بۆ ولاتى خۆتان و پى لە بازىرگانىتان
 ناگرين بىتە ولاتمان بەلام بۆ شوينانى تر ھەقمان نىە، موغەيرە پىنى وت: ئىمە بۆ
 ويستى دونيا نە ھاتووين، بەلكو ويست و داوامان پۆژى دوايىيە، خوا پىغەمبەرىكى
 بۆ ناردووين، پىنى وت: من ئەم دەستە زال دەكەم بەسەر ئەو ۋەدا كە ئايىنم
 ۋە ناگرىت، بەمانە تۆلەيان لىدەستىنم و زال دەبم بەسەرياندا تا ئەو ۋەى دانى پىدا
 دەنن چونكە ئايىنى حەق و تەنھا زەلىلى خۆى لى بەدوور دەگرىت و ھەركەسىش
 پشتى پىبەستىت عىزەتمەندە، پۆستەم پىنى وت: ئەو ئايىنە چىە؟ وتى: ئەو
 پاىەى كە بەبى ئەو ناكرىت شاىەتيدانە بەو ۋەى ھىچ پەرستراۋىك نىە جگە لە خوا
 موخەمەدىش پىغەمبەرى خوايە و داننان بەو ۋەى لە خواۋە ھاتوۋە، ئەويش وتى:
 چەند جوانە، چىتر؟ وتى: دەرکردنى بەندەكان لە پەرستشى بەندەكانە ۋە بۆ
 پەرستشى خوا، وتى ئەمىش باشە، چىتر؟ وتى: خەلكى ھەمووى نەو ۋەى ئادەمن،

بران لە داىك و باوكەو، وتىش ئەمىش باشە، دواتر وتى: ئەگەر بېينە ناو
 ئايىنتانەو لە ولاتمان دەگەرپىنەو؟ وتى: ئەرى بەخوا، پاشان مەگەر تەنھا بۆ
 بازىرگانى يان ئىشىك بېينە ولاتقان، وتى: ئەمەش باشە، كاتىك موغەيرە لەلاى چو
 پۆستەم لەگەل گەرەكانى گەلەكەيدا لەسەر ئىسلام قىسەى كرد، بەلام ئەوان پازى
 نەبوون بېنە ناو ئىسلام (خوا پسواو سەر شوپريان بىكات، وايشى پىكردن) پاشان
 سەعد نىردراۋىكى دىكەى ناردە لاى لەسەر داۋاى پۆستەم، ئەۋىش پەبىعى كوپى
 عامىر بوو، ھات بۆلاى و سەيردەكات بە پىشتى زىپرېن و پاىەخى ئاورىشم و مروارى
 نىشاندان و شتى گرانبەھا و پازاندنەو يەكى گەرەو شويىنەكەيان پازاندەتەو، و
 پۆستەمىش تاجەكەى خۆى لەسەرە لەگەل چەندىن شتى دىكەى پازاندنەو يە
 گرانبەھادا، پۆستەم لەسەر پاخەرىكى زىپرېن دانىشتىبوون پەبىعى بە جلىكى
 سادە و شمشىرو ئەسپىكى كورتەو چو بۆلاى، ھىندە سوارى ببو تا شوين پىنى
 چاك كوتابوويەو، پاشان دابەزى و بەستىەو بەرەو پىش چو، چەك و قەلغان و
 كئاۋەكەى لەسەر سەرى بوو، پىيان وت: چەكەكەت دابىنى، ئەۋىش وتى: من
 نەھاتووم بۆلاتان بەلكو لەسەر داۋاى خۇتان ھاتووم ئەگەر پى دەدەن بەمجۆرەم
 باشە ئەگەر نا دەگەرپىمەو، پۆستەم وتى: پىى بدەن، ئەۋىش پەمەكەى كردبوو بە
 گالۆك و لەسەر پىشتىە دايدەنا ھەموان بىزاربوون و پىيان وت: بۆچى ھاتووى؟ وتى:
 خۋاى گەرە ئىمەى ناردوۋە تا بە وىستى خوا بەندەكان لە پەرسىتى بەندەو
 بەرەو پەرسىتى خوا ببەين، لە تەنگەبەرى دونياۋە بەرەو فراۋانى دونيا ببەين، لە
 ستەمى ئايىنەكانەو بۆ دادوهرى ئىسلام ببەين، بەم ئايىنەى خويەو بۆ بەدەكانى
 ئىمەى ناردوۋە تا بەندەكان بانگ بكەين بۆلاى ئىسلام ھەركەس بەمە پازى بوو
 قبولمانە و وازى لى دىنېن، ھەركەسىش پازى نەبىت تاماوين بەشەردىن تا بەلىنى
 خوا دىت، وتيان: بەلىنى خوا چىە؟ وتى: بەھەشت بۆ ئەۋەى لەسەر شەرى نەياران
 دەكوژىت و سەركەوتنىش بۆ ئەۋەى دەمىنىتەو. پۆستەم وتى قىسەم بىستىن
 ئىستا دەكرىت ئەمە دواخەن تا بىرى لى بكەينەو؟ وتى: بەلى، چەند پۆرتان پى

له گهل پیغه مبر (ﷺ) ته وافت نه کړدوه؟ وتم: با، وتی: بینیت ده ست بدات له هه ردو وړوکن؟ وتم: نا، وتی: دهی مه گهر نه و پیشه نگی تو نیه؟ وتی: با، وتی: دهی وازیښه.^۱

نه حمده له به کری کوری عه بدوللاوه هیناویه تی ده شته کیه به ئین عه بباسی وت: باری بنه مالهی موعاویه چونه وا ئاو و هه نگوینیش ده خونه وه، بنه مالهی فلان شیر ده خونه وه و ئیوهش شهر بهت ده خونه وه؟ نه مه له چروکیتانه یان له پیو سیتیتانه؟ ئین عه بباس وتی: نه پیو سیتی و نه چروکی، به لام پیغه مبری خوا هات بو لامان و ئوسامهی کوری زهیدیشی له گهل دابوو، داوای ئاوی کړد و ئیمهش له مه مان پیدا - واته شهر بهت - نه ویش لی خوارده وه و فهرمووی (احسنتم، هکذا فاصنعوا). (چاکتان کړد و ابکه ن).

ئین سه عد ج ۴ ص ۱۶ له جه عفری کوری ته مامه وه هیناویه تی ده لیت: که سیك هات بو لای ئین عه بباس و وتی: ئیری خه لکی بوچی له م شهر بهتی میوژه ده خونه وه؟ ئایا سوننه ته و جیبه جی ده کهن یان نه مه تان لا باشتره له شیرو هه نگوین؟ ئین عه بباس وتی: پیغه مبر (ﷺ) هات بو لای عه بباس که نه مهی به خه لك ددها، پیغه مبر (ﷺ) فهرمووی (اسقینی) (خواردنه وه م بو بیښه) عه بباسیش داوای قاپیکی گه وره ی شهر بهتی کړد، پیغه مبر (ﷺ) جامیکی لی خوارده وه و دواتر فهرمووی (احسنتم هکذا اصنعوا) ئین عه بباس وتی: له وکاته به دواوه که پیغه مبر (ﷺ) وای فهرموو خواردنه وه ی له لام خوشه ویستربوو له شیرو هه نگوین.^۲ نه حمده له ئین سیرینه وه هیناویه تی ده لیت: له گهل ئین عومهر بووم له عه ره فات، که کاتی چوون هات له گهل چووم تا هات بو لای ئیمام و نیوهر و عه سری له گهل کړد و دواتر وه ستاو من و هاوه لانیکیشم وه ستاین که چوو بو لای

۱ - ضعیف.

۲ - صحیح.

نیمام له گه لى چووين تا گه يشته گه روو، له وى دابه زى و نيمه ش دابه زين و امان زانى دهيه ويټ نويز ټيکات، نه و غولامه ي و لاخه که ي راده گرت وتى: نويز ناکات به لکو بيري که و ته وه پيغه مبه ر (ﷺ) که گه يشته نه م شوينه ده ستي به ناوگه ياند، نه و يش چه زده کات ده ست به ناو بگه يه نيټ.^۱

به زار به سه نه ديکى بى گرفت له نين عومره وه هيناويه تى که ده چوو بو لاي دره ختيک له نيوان مه که و مه دينه داو له ژيريدا راده کشاو ده يوت پيغه مبه ر (ﷺ) جارن وايده کرد.^۲

نين عه ساکير له نافع وه هيناويه تى نين عومر شوين پي پيغه مبه رى (ﷺ) ده گرت به ر، له هه رکويډا پيغه مبه ر (ﷺ) نويزى بکر دايه نه و يش ده يکړد، پيغه مبه ر (ﷺ) له ژير دره ختيکا دابه زى نين عومر ده رچوو بو لاي نه و دره خته و ناوى ده کرده بنى تا وشک نه بيټ.^۳

نه حمه د و به زار به سه نه دى باش له موجه يده وه هيناويانه ده ليټ: له گه ل نين عومر بووين له سه فهر يکيدا، داي به لايه کدا چاوى بوگيرا، وتيان: بوچى واتکرد؟ وتى: پيغه مبه ر (ﷺ) م بينى وايده کرد منيش وامکرد.^۴

^۱ - (له الترغيب والترهيب ج ۱ ص ۴۷ دا ده ليټ: نه حمه د هيناويه تى و گيره ره وه کانى له فرموده ي صه حيدا پشتيان پي ده به ستريت).

^۲ - صحيح.

^۳ - (له الترغيب والترهيب ج ۱ ص ۴۶ دا واهاتوه، هه يسه مى ج ۱ ص ۱۷۵ ده ليټ: که سه کانى جى متمانه ن).

^۴ - حسن.

^۵ - (کنز العمال ج ۷ ص ۵۹).

^۶ - صحيح.

^۷ - (له الترغيب والترهيب ج ۱ ص ۴۶ دا هاتوه).

بۇچى ھاتوون؟ وتى: ئىمە گەلىك بووين لە خراپە و گومپراييدا بووين، خۋاى گەورە پىغەمبەرىكى بۇ ناردين و بەھۆيەۋە پىنموني كردين و لەسەر دەستى ئەو پۇزى دايىن، لەوانە دانەۋىلەيەك كە لەم ۋلاتەدا دەچىنرا، كە دەمانخوارد و دەرخواردى كەس و كارمان دەدا دەيانوت خۇمان ناگرين بمانبەن بۇ ئەو ئەۋخاكە تا لە دانەۋىلەبخۆين، پۇستەم وتى: دەى دەتانكوژين، ئەۋيش وتى: ئەگەر بمانكوژن دەچىنە بەھەشت و ئەگەريش ئىمە ئىۋە بگوژين دەچنە دۇزەخ، كەوتى دەبىت سەرانە بدەن ھاۋاريان لىھەستا و وتيان ھىچ پىككەوتنىك لە نىۋان ئىمە و ئىۋەدا نىە موغەيرە وتى يان ئىۋە بپەرەنەۋە بۇلامان يان ئىمە دەپەرپىنەۋە، پۇستەم وتى ئىمە دەپەرپىنەۋە بۇتان، موسلمانان مانەۋە قا ئەۋان پەرپىنەۋە و ھەلمەتيان بىردنە سەرۋ موسلمانان ئەۋانيان شكاندان،^۱ حاكم ج ۳ ص ۴۵۱ لە پىگەى حۋسەينى كوپى عەبدولرەحمان لە ئەبۋائىلەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: لە قادسيەدا بەژدارىم كردو موغەيرەى كوپى شوعبە(ﷺ) چو، ئىنجا بە كورتى باسى دەكات.

حاكم ج ۳ ص ۴۵۱ لە موغەيرەى كوپى قرەۋە(ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: لە پۇزى قادسيەدا موغەيرەى كوپى شوعبە(ﷺ) نىردرا بۇلاى بەرپرسى فارس، وتى: دە كەسم لەگەلدا بنىرن، ئەۋانىش نارديان، كراسەكەى پەكى كەۋتبو، پاشان بەرگىكى ھەلگرت و چوۋ تا ھاتەلاى و وتى: شتىكم بۇ پاخەن لەسەرى دابنىشم، كەلەگەتلىكان وتى: ئەى كۆمەلى عەرەب دەزام بۇچى ھاتوون بۇلامان، ئىۋە لە ۋلاتى خۇتاندا نانتان نىە تاتىر بخۆن دەى ھا چەندەتان پىۋىستە خواردن بىەن، چونكە ئىمە مەجوسىن و ھەزناكەين بتانكوژين، ئىۋە خاكمان پىس دەكەن، موغەيرەش وتى: سۆيىند بەخۋا بۇ ئەۋە نەھاتووين، بەلام ئىمە جاران گەلىك بووين بەردو بتمان دەپەرست، كە بەردىكى باشتىرمان دەبىنى ئەۋىترمان فرىدەداۋ ئەممان دەپەرست و پەرۋەردگارمان نەدەناسى تا خوا لەناۋ خۇماندا پىغەمبەرىكى بۇ

^۱ - له البداية و النهاية ج ۷ ص ۴۰ دا ھاۋاتوۋە.

ناردىن و بانگى كردين بۇ ئىسلام ئىمەش شويىنى كەوتىن، ئىمە بۇ خواردن نەھاتووين، بەلكو ئەو فەرمانى پى كردين تا لەگەل ئەو دوژمانانەمان بەشەپىين كە ئىسلام وەرناگرن، نەھاتووين بۇ خۇراك بەلكو تا جەنگاۋەرتان بكوژىن و ژن و منالتان بگرن، باسى ئەو خۇراكەش كە دەيكەيت سويىند بەخوا ھىندە نانمان نىيە تىرىخۇين و ئاۋى زۇرىشمان نىيە، سويىند بەخوا وازناھىين تا يان بۇ ئىمە دەيىت يان بۇ ئىۋە، فارسەكەش بە زمانى فارسى وتى: راست دەكەيت، وتى: تۆ سبەيىنى چاوت لە دەست دەدەيت، سبەيىنى چاۋى لە دەستدا تىرىكى بەركەوت و چاۋى كويىركرد،^۱

لە البداية والنهاية ج ۷ ص ۴۱ لە سەيفەۋە ھىناۋىيەتى كە سەعد (ﷺ) دەستەيەكى ھاۋەلەنى نارد بۇلاى كىسرا تا بانگى بكن بۇلاى خوا لە پىش پرودانى شەپدا، چوون و داۋايان كرد كىسرا بىين، پىيان پىداۋ خەلكى ولات ھاتنە دەرۋە تا شىۋە و پوخسارو سەرو مليان و قامچى دەستيان و نەلى پىيان و ئەسپى لاۋازيان و جىسى كاريگەرى زەۋى لەسەر پىيان بىين، لەۋپەرى سەرسورمانياندا بوون چوون كەسانى وا ژمارەى زۆرى سوپاي ئەوان بە ئامادەسازىيەۋە دەشكىنن، كاتىك چوونەلاى يەزدگورد مۇلەتى پىدان و لاى خۇى داينىشانندن، - كەسىكى خۇبەزلزانى كەم ئەدەب بوو- لەسەر جلو بەرگەكانيان پرسىارى لى دەكردن كە ناۋيان چىيە، پاشان ھەرچىيەكيان پى دەوت لەو بارەيەۋە دلخۇش دەبوو خۋاى گەۋرەش دەيدايەۋە بە دەم و چاۋيدا، پاشان پىيى وتن بۇ چى ھاتوون بۇ ئەم ولاتە؟ وادەزانن لەبەرئەۋەى كە سەر قالىن بەخۇمانەۋە پىمان دەۋىرن؟ نۇعمانى كوپى موقەرىن (ﷺ) پى وت: خوا پەحمى پى كردين و

^۱ - فەرمودەكە غەرىبە، حاكم دەلىت: سەنەدەكەى صەحيحە بوخارى و موسليم نەيانھىناۋە، زەھەبى دەلىت: صەحيحە، تەبەرانى لە موعاۋىيەۋە (ﷺ) بەھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى، ھەيسەمى ج ۶ ص ۲۷۵ دەلىت: كەسەكانى سەنەدەكەى صەحيحن

(په چاوی په یوه ندی که وره مان موجه مبه د (ﷺ) به هاوه لانی و نالوبه بیت و هوژ و نوممه ته که یه وه)

ته به رانی له که عبی کوری عه جره وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: پوژنیک له
مزگه وت له گهل ده سته یه کی پشتیوانان و کوچه ران و به نی هاشمدا له خزمه ت
پیغه مبه ردا (ﷺ) دانیشتبووین، لای پیغه مبه ر (ﷺ) که وتینه قسه و پرسیار له سهر
ئوه وی کاممان له پیشترو خوشه ویسترن لای پیغه مبه ر (ﷺ)؟ وتمان: ئیمه ی
کومه لی پشتیوانان باوه رمان پی هینا و شوینی که وتین و له تیکشکانی دوژمنیدا
هیژو سوپای بووین، بویه ئیمه له پیشترو خوشه ویسترن لای ئه و، برا
کوچه ره کانمان وتیان: ئیمه له گهل خواو پیغه مبه ره کهیدا کوچمان کردو هوژو ژنو
منال و سامانمان به جی هیشت، وهک ئیوه به شداری شه ربووین، بویه ئیمه له
پیشترو خوشه ویسترن لای، براکانمان له به نی هاشم وتیان: ئیمه خیلی
پیغه مبه ری خواین وهک ئیوه به شدابووین، ئیمه له پیشترو خوشه ویسترن لای
پیغه مبه ری خوا، پیغه مبه ری خوا (ﷺ) هاته لمان و سهیری کردین و فهرمووی (انکم
لتقولن شیئا) واته (دلنیام شتیکیان دهوت) ئیمه ش وتمان وت: پیغه مبه ر (ﷺ) به
پشتیوانانی فهرموو (صدقتم من یرید هذا علیکم) واته (راست ده کهن کی حاشا
له وانه تان دهکات) وتمان: برا کوچه ره کانمان چییان وت: به وانیشی فهرموو (صدقوا
من یرید هذا علیکم) وتمان: به نوهاشمیش وایان وت، فهرمووی (صدقوا ومن یرید
هذا علیکم) دواتر فهرمووی (الا اقضي بینکم) واته (دادوهری نیوانتان بکه م؟) وتمان:
به لی به دایک و باوکمانه وه به قوربانن بین ئه ی پیغه مبه ری خوا، فهرمووی (ئیوه
کومه لی پشتیوانان من براتانم) وتیان الله اکبر، سویند به خوی که عبه بردمانه وه،
فهرمووی (ئیوه ش ئه ی کومه لی کوچه ران من له ئیوه م) وتیان: الله اکبر سویند به خوا

كەعبە بىردىمانە ۋە، فەرموۋى (ئىۋەش ئەى بەنى ھاشىم لە من و بۆ منن) ھەموومان ھەستايىن و پازى بوۋىن.^۱

تەبەرانى لە عەبدوللەي كوپى ئەبى ۋە قاصە ۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى عەبدولپەرھامانى كوپى عەوف لاي پىغەمبەر (ﷺ) سىكالاي لەسەر خالىدى كوپى ۋەلىد ھەبو، ئەۋىش فەرموۋى (ئەى خالىدا ھىچ كەس لە ئەھلى بەدر ئازار مەدە، ئەگەر ھىندەى شاخى ئوھود زىرپەخشىت ناگەيتە ۋە بە كارى ئەۋدا) وتى: گرفت دىننەرىم و منىش بەرپەرچيان دەدەمە ۋەن فەرموۋى (ئازارى خالىد مەدەن چۈنكە شمشىرىكە لە شمشىرەكانى خوا، خواى گەۋرە بەرامبەر بىباۋەپان ھەلكىشراۋە).^۲

ئىبن عەساكىر لە ھەسەنە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: عەبدولپەرھامانى كوپى عەوف و خالىدى كوپى ۋەلىد دەمەقالەيەك كەۋتە نىۋانىيان، خالىد وتى: ئىبن عەوف بە ۋە بەسەردا مەنازە كە پۇژ دوو پۇژى پىش من مۇسلمان بوۋىت، پىغەمبەر (ﷺ) ئەمەى بىستە ۋە فەرموۋى (دعوا لى اصحابى فوالذى نفسى بىدە لو انفق احدكم مثل احد ذهباً ما ادرك نصيفهم) (ۋاز لە ھاۋەلەنم بەيىنن، چۈنكە سۈيىند بەۋەى گىيانمى بەدەستە ئەگەر يەكىكتان ھىندەى ئوھود زىرپەخشىت ناگاتە ۋە پىاياندا)

۱ - ضعيف.

۲ - (ھەيسەمى ج ۱۰ ص ۱۴ دەلىت: تەبەرانى ھىناۋىيەتى ۋە لە سەنەدەكەدا ئەبۇمىسكىنى ئەنسارى ھەيە كە نايناسم، كەسەكانى دىكەى سەنەدەكە جى متمانەن ۋە ھەندىكىشىيان پاجىاۋازىيان لەسەرە، تەۋا).

۳ - ضعيف.

۴ - (ھەيسەمى ج ۹ ص ۲۴۹ دەلىت: تەبەرانى بە كورتى ۋە بەزارىش بەو جۇرە ھىناۋىيانە، كەسەكانى سەنەدى تەبەرانى كەسانى جىمتمانەن، تەۋا). (ئىبن عەساكىر ۋە ئەبۇيەعلاش ھىناۋىيانە، لە كنز العمال ج ۷ ص ۱۳۸ دا ھاتۇۋە، ئىبن عەبدولبىر لە الاستيعاب ج ۱ ص ۴۰۹ دا لە عەبدوللەي كوپى ئەبى ئەۋفە ھىناۋىيەتى).

پاشان چۆن خۇتان دەپارېزىن ئەۋىش بېلارېزىن، ھەركەس پازى نەبوۋ لەگەلى بەشەپېيىن، مەن دادوۋەرى و يەكلاكرەۋەى نىۋانتانم، ھەركامتان كوزرا دەيخەمە بەھەشتەكەمەۋە، ھەركامىشتان مايەۋە سەركەۋەتن بەسەر نەياراندا دەكەمە بەشى).
جا ھەلبىزىرە ئەگەر دەتەۋىت سەرانەبدەۋ ژىردەستەيت، ئەگەرنا شمشىر، يان موسلمان بىبە و خۇت پزگارېكە، يەزگورد وتى: وابەرەۋ پووم دىيت؟ وتى: بەرەۋ پوۋى كەس ناچم تا نەمدوئىنىت، ئەگەر كەسىتر بوايە واشم نەدەۋت، وتى: ئەگەر لەبەر ئەۋە نەبوۋايە نىردراۋان ناكوززىن دەمكوشتن و ھىچتان لام نەدەبوۋ، وتى: بېرىك خۇلم بۇ بەيىنن و بىبەن بۇ گەۋرەى ئەمانە، پاشان بىبەن تا لە مائەكانى مەدائىن دەچىتە دەرەۋە، بگەپىنەۋە بۇلاى گەۋرەكەتان و پىنى بلىن پوۋستەمى بۇ دەنىرم تا خۇى و سەربازەكانى لە خەندەقى قادسىيەدا بە خاك بسپىرېت و ئەۋ و ئىۋەش لەناۋىبات، پاشان بچىت بۇ ولاتتان و خراپتر لەۋ بارەتان بەسەر بىنىت كە لەگەل سابووردا نواندتان، پاشان وتى: گەۋرەتان كامەيە؟ ھەموۋ بىدەنگ بوون، عاصمى كوپى عمر (ﷺ) ھەستا و كوا باخۇلەكە بىنىت مەن گەۋرەيانم دەى بىدەن بە مەن؟ وتى وايە؟ وتيان: بەلى، ئەۋىش خىستىيە سەر پىشتى و لە ھەيوان و خانوۋەكە بىدە دەرەۋە تا بىدە لای و لاخەكەى و لەسەرى دانا و خىرا چوۋ تا گەياندىيە لای سەعد (ﷺ) عاصم پىشيانكەۋت و لە دەرگای قەدىس تىپەرى و داىخست، وتى: مژدە بىدەن بە ئەمىرەكە سەردەكەۋىت، پىشت بەخوا سەركەۋەتوۋىن، پاشان چوۋ تا خۇلەكەى بىردو گەپرايەۋە ھاتەۋە لای سەعد (ﷺ) و ھەۋالى پىدا، ئەۋىش وتى: موزدەتان لىبىت سۆيىند بەخوا بەسەرياندا سەردەكەۋىن (خوا كىلىلى دەسەلاتى ئەۋانى پىداۋىن) بەۋە دلخۇش بوون و ولاتيان گرت، تەۋاۋ.^۱

ئىبن جەرىر (ج ۴ ص ۱۸۶) لە پىگەى سەيفەۋە لە موحەمەد و تەلحە و كەسانى دىكەۋە ھىناۋايانە دەلىن: كاتىك پۇم بىنيان - واتە لە پۇژى شەپرى تىكرىتدا - ھەرچى

^۱ - تەبەرى ج ۴ ص ۹۴ لە شوعبەى كوپى سەيف لە غەمرى شەبىيەۋە بەۋجۇرە ھىناۋىيەتى.

دەردە چىن شىكىست دىنن وازىيان لەسەر كىردە كانىيان ھىنا و كەلۈپە لە كانىيان خىستە نا و كۆشيانە ۋە ھەۋالگرانى تىغلب و ئىداد و نەمىر ھاتىن بۆلەي عەبدوللەي كۆپى موعتەسەم و ھەۋاليان پىدا و داۋايان كىرد بەرامبەر عەرەب ئاشتى بنوئىنىت، پىيانوت ئەۋا ھاتوون بە دەميانە ۋە، ئەۋىش ھەۋالى بۇ ناردن ئەگەر راست دەكەن شاھە تومەن بەھىنن و دان بنىن بەۋەي پىغەمبەرى خوا لەلەيەن خواۋە ھىناۋىيەتى پاشان پاي خۆتمان پى بلىن، ئەۋانىش بەۋ قەسەۋە گەرەنە ۋە بە مۇسلمان بوونە ۋە ئەلەميان بۇ ناردەنە ۋە، ئىنجا چىرۈكەكە باس دەكات.

ئىبن جەرىج ۴ ص ۲۲۷ لە رىكەي سەيف لە ئەبوعوسمان لە خالىد و عوبادە ۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىن: عەمرى كۆپى عاص (ﷺ) پاش ئەۋەي عومەر گەرەپە ۋە بۇ مەدىنە چوۋ بۇ مىسرتا گەيشتە (باب ئەلىيەن) زۈنەيرىش بە داۋىدا چوۋ بەيەكگەيشتن، لەۋى ئەبۇ مەريەم - جاسلىقى مىسرتا - لەگەل ئوسقوف بە خەلكى لىياتە ۋە كە مقوقس نارد بوۋى تا ولاتيان بىپارىزن بەرەۋ پوۋيان بوۋى ۋە، عەمر (ﷺ) كە دابەزى لەگەلى جەنگان، ئەۋىش ھەۋالى بۇ ناردن پەلە مەكەن تا پوزشمان بۇتان ھەبىت و ئىۋەش سەيرى پاي خۆتان بىكەنە ۋە، ئەۋانىش دەستيان گرتە ۋە، عەمر ھەۋالى بۇ ناردن مەن دىارم دەي با ئەبۇ مەريەم و ئەبۇ مەريامىش بىن، ئەۋانىش پازى بوۋن، پەنەي يەكتىراندە، عەمر پىي و تن: ئىۋە پەھىبى ئەم ولاتەن دەي گوى بگرن، خۋاي گەرە موحەمەدى (ﷺ) بە ھەق نارد ۋە ۋە فەرمانى پى كىرد ۋە ئەۋىش فەرمانى بە ئىمە كىرد ۋە ۋە چى فەرمانى پىكرابوۋ پىي گەياندىن، پاشان پىغەمبەر (ﷺ) كۆچى داۋىي كىرد و لەسەر پىي پوۋن بەجىي ھىشتىن، لەۋەي فەرمانى پى كىردىن پوزش خۋازىين بۇ خەلەك، ئىمە بانگتان دەكەين بۇ ئىسلام، كامتان پازىبوۋ ۋەك ئىمە ۋايە، كامتان پازى نەبوۋ با سەرەنە بدات و دەپپارىزين، پىمان و تراۋە ئىمە ولاتان فەتەك دەكەين، ۋەسىيەتى بۇ كىردىن (پىغەمبەر ﷺ) تا بتانپارىزين لەبەر تىكەلى و سۆزما لەگەلتان، ئەگەر ئەمە بىكەن زىمەتتان دەبىت، ئەۋەي ئەمىرەكەمان پىي پاسپارادوۋىن ئەۋەيە لەگەل قىبىتتەكاندا باشىن و باش بلىن

ته به رانی له سه عیدی کوپی جوبهیره وه هیناویه تی ده لیت: که سیک هات بو
 لای ئین عه بباس (ﷺ) و تی: وه سیه تم بو بکه، و تی: وه سیه تت بو ده کهم له خوا
 بترسه وریابه باسی هاوه لانی پیغه مبه (ﷺ) نه کهیت (به خراپه) چونکه تو نازانیت
 چهند له پیشترن.^۱

ته به رانی له ئین عومره وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: کو تا فه رما یشتی
 پیغه مبه (ﷺ) نه وه بوو (اخلفونی اهل بیته) (چاوتان له ئالوبه یتیم بیت).^۲
 نه بویه علا له ئوم سه له مه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: فاتیمه (رضی الله عنها) ی
 کچی پیغه مبه (ﷺ) هات بو لای پیغه مبه (ﷺ) و حه سه ن و حوسه ینی
 له سه رشان نابوو، جامیکی له ده ستدا بوو که هی حه سه ن بوو و خواردنیکی گه رمی
 تیدابوو، هی نای بو پیغه مبه (ﷺ) و خستیه به رده می، پیغه مبه (ﷺ)
 فه رمووی (باوکی حه سه ن له کو ییه؟) و تی: له ماله، پیغه مبه (ﷺ) بانگی کردن
 ئینجا پیغه مبه (ﷺ) و عه لی و فاتیمه و حه سه ن و حوسه ین دانیشتن و پیکه وه
 نانیا ن خوارد، ئوم سه له مه و تی: پیش نه و پوژه هه رکات پیغه مبه (ﷺ)
 خواردنیکی بخواردایه و منیش لای بووما یه بانگی ده کردم، به لام نه و پوژه بانگی
 نه کردم، که لی بوویه وه به کراسه که ی پووی له پوودا وه رگی پان و فه رمووی (اللهم عاد
 من عادهم و وال من والهم) واته (خوایه دژایه تی نه وه بکه که دژایه تیان ده کات و
 نه وه ت خو ش بویت که خو شی ده وین).^۳

۱- (هه یسه می ج ۱۰ ص ۲۲ ده لیت: له سه نه ده که دا عومهری کوپی عه بدوللای سه قه فی هیه که
 لاوازه. ته و او).

۲- ضعیف.

۳- (هه یسه می ج ۹ ص ۱۶۳ ده لیت: له سه نه ده که دا عاصمی کوپی عه بدوللای هیه که لاوازه،
 ته و او).

۴- حسن.

۵- (هه یسه می ج ۹ ص ۱۶۷ ده لیت: سه نه ده که ی جه ییده).

تەبەرانی لە ئیبن عەبباسەوہ (ﷺ) ھیناویەتی دەلیت: پیغەمبەر (ﷺ) فرمووی (ئەى بهنى عەبدولموتەلیب من لاى خوا نزاى سى شتم بۆ کردن، وەستاتان چەسپا و بکات و نەزانتان فیربکات و گومراتان پینموونی بکات، داواشم لیکرد بە بەخشندەى میهرەبان و سۆزدارتان راگریت، جا ئەگەر کەسیک لە نیوان پوکن و مەقامدا پریزیبەستى و نوێزبکات و پۆژوو بگریت و دواتر بمریت و پرقى بیست لە ئالوبەیتی موحەممەد دەچیتە دۆزەخوہ) ^۱.

تەبەرانی لە عوسمانەوہ (ﷺ) ھیناویەتی دەلیت: پیغەمبەر (ﷺ) فرمووی (من صنع الى احد من ولد عبدالمطلب يدا فلم يكافئه بها في الدنيا فعلي مكافاته غدا اذا لقيني) ^۲. (ئەگەر کەسى لە دنیادا چاکەیهکی بۆ یەکی لە کورانی عەبدولموتەلیب کردو لە دنیادا پاداشتی لەسەر وەرئەگرت سبەینی کە گەیشتەوہ بەمن پاداشتی بۆ ھەیە).

تەبەرانی لە جابرەوہ (ﷺ) ھیناویەتی بیستی عومەری کوپی خەتتاب (ﷺ) ئەو کاتەى کچی عەلى بە ھاوسەر گرت بە خەلکی وت: پیروزیاییم لیناکەن؟ گویم لە پیغەمبەر (ﷺ) بوو دەیفەرموو (لە پۆژی دوايیدا ھەموو سەبەب و نەسەبیک دەچریت جگە لە سەبەب و نەسەبی من) ^۳.

۱ - ضعیف.

۲ - (ھەیسەمی ج ۹ ص ۱۷۱ دەلیت: تەبەرانی لە موحەممەدی کوپی زەکەریای غولامی مامۆستایەوہ ھیناویەتی کە لاوازە، ئیبن حیببەن لە متمانەکاندا ھیناویەتی دەلیت: فرموودەى جی پەسەندە ئەگەر لە جی متمانەکانەوہ گێرايەوہ، منیش دەلیم: ئەمەى لە سوفیانی سەوریەوہ ھیناوە کەسەکانی دیکەشی صحیحین، تەواو).

۳ - ضعیف.

۴ - (ھەیسەمی ج ۹ ص ۱۷۳ دەلیت: لە سەنەدەکەدا عەبدولرەحمانی کوپی ئەبى زناد ھەیە کە لاوازە، تەواو).

۵ - صحیح.

۶ - (ھەیسەمی ج ۹ ص ۱۷۲ دەلیت: تەبەرانی لە دوو موعجەمى (الوسیک والکبیر) دا بە کورتى ھیناویەتی، کەسەکانی ھەردوو سەنەدەکەشی کەسانی صحیحین جگە لە ھەسەتی کوپی سەھل کە جی متمانەشە).

(چىرۆكى ھاۋەلەن لە ۋىكارو ئاكارانەى)

بوونە ھۆى رېنموونى خەلك

ئەبۇنەئىم لە الدلائل ج ۱۰۹ لە ئىبن ئىسحاق ھەققىدە ھىناۋىيەتى دەلىت: كاتىك پىشتىوانانى مەدىنە ھاتن لە دۋاى بەيەتدانىيان بە پىغەمبەر (ﷺ) ئىسلام لە ناۋ مەدىنەدا دەرگەوت و ھەندىكىش لەسەر ئايىنى بىباۋەرى خۇيان مابوونەۋە، لەۋانە غەمرى كۆپى جەمۇج، موعازى كۆپى لە غەقەبەدا ئامادەبوو و بەيەتتى دابوو بە پىغەمبەر (ﷺ) و غەمىش گەۋرەيەكى بەنى سەلەمە و خانەدانىكىيان بوو، لە مال خۇيدا لەدار بىتىكى داتاشىبوو پىنى دەۋترا (منات) خانەدانان بىتەكانىيان كە بەخوا دەزانى پاك رايان دەگرتن، كاتىك گەنجانى بەنى سەلەمە موعازى كۆپى جەبەل و موعازى كۆپى غەمرى كۆپى بە دەستەيەكى دىكەى گەنجانەۋە مۇسلمان بوون و لە غەقەبەدا بەشدارىيانكرد، دەچوونە لاي بىتەكەى غەمرو دەيانبرد و فرىيان دەدايە ناۋ چال و چۆلى بەنى سەلەمە كە شەخەلى تىدابوو و شەخەلىيان بەسەردا دەرگە، غەمىش بۇ بەيانى دەيوت قورپان بەسەر ئەمشە و كىۋاى بە خواۋەندەكەمان كىردوۋە؟ پاشان خۇى دەچوو بۆى دەگەرە تا دەيدۇزىيەۋە، دەيشۇرد و پاكىدەكردەۋە و بۆنى خۇشى لىدەدا، پاشان دەيوت: ئەى بەخوا ئەگەر دەمزانى كىۋاى پىۋى كىردوۋىت سەرشۇپم دەرگە، بۇ شەۋ غەمر دەخەوت و ئەۋانىش دەھاتنەۋە و ھەمان شىتەيان دەرگە، چەند جارىك دوۋبارەبوۋىيەۋە، جارىكىيان غەمر دەريھىناۋ شىتى و پاكى كىردەۋە و بۆنى لىدەدا دواتر شەمشىرەكەى ھىناۋ ھەلىۋاسى پىيادە دواتر پىنى وت: سۆيىند بەخوا نازانم كىۋاى وات پىدەكات، ئەگەر خىرت تىايە بەو شەمشىرە بەرگىرى لە خۇت بىكە، شەۋ ھات و خەوت و ئەۋانىش ھاتن بردىيان و شەمشىرەكەش لە ملیدە بوو، پاشان سەگىكى تۇپىۋىيان بە پەتىكەۋە بەستەۋە بەو بىتەۋە، پاشان فرشىاندەيە چالە شەخەلىكى بەنى سەلەمەۋە، غەمرى كۆپى جەمۇج كە بەيانى ھەستەنەبىنى چوۋ گەرابۆى تا لەپال سەگىكى تۇپىۋىدا دۇزىيەۋە، كە بىنى

لیلی ورد بوویه وه و هندی له وانه ی موسلمان بیون داواندیان موسلمان بوو (په حمه تی خوی لیبت) و به باشیش نیسلا می و هرگرت.

منجاب له زیاد له فهرموده که ی ئین نیسحاق وه نه وهش دینیت که ده لیت: نیسحاقی کوپی یه سار له که سیکی به نی سه له مه وه بوی گیرامه وه که وتی: کاتیک که نجانی به نی سه له مه موسلمان بوون ژنه که ی عمری کوپی جه موخ و کوپه که ی موسلمان بوون، به ژنه که ی وت: هیچ له که س و کارت بانگ مه که تا بزاین نه وانه چی ده کن، وتی: باشه، به لام نایا ده کری له کوپه که ته وه نه وهی فلان بیستیت که لیوه ی گیراوه ته وه؟ وتی: له وانه یه هه لکه له تابیت، وتی: نا به لام له گه ل نه و خه لکه دا بوو، نه ویش ناردی به دوایدا و وتی: پیم بلی چیت له قسه ی نه و پیاوه بیستوه؟ نه ویش سوره تی فاتحه ی له سه ره تا وه تا (الصراط المستقیم) به سه ردا خوینده وه، وتی: چهند جوان و چاکه، هه مووی وایه؟ وتی: بابه گیان له وهش باشتره، وتی: نه ی تو به یعه تی پیده دهیت؟ هه موو هۆزه که ت نه و دیان کردوه، وتی: نا تا فرمان له مه نات وهر بگرم بزانه چی ده لیت، نه گهر بیانویستایه له گه ل مه نات قسه بکه ن پیره ژنیک ده هات له پشتیه وه ده وستا و وه لامي ده دایه وه، که نه و ده هات پیره ژنه که نه ده ما و نه میش لای ده وستا و سوپاسی ده کرد و ده یوت: نه ی مه نات هه ست ده که ییت نه و پرسپاری له تو کردوه و توش بینا گایت، که سیک ها تو وه ده لیت تو نه په رستین و فرمانمان پیده کات تا لات ببه ی، منیش حه زم نه کرد به بی فرمانی تو به یعه تی پی بده م، ژور دواندی و وه لامي نه دایه وه، وتی: و ابرانه تو وپه بوویت خو هیچ نه کردوه، بویه هه ستا و شکاندی.

ئیراهیمی کوپی سه له مه له فهرموده که ی ئین نیسحاق وه نه مه شی هینا وه عمری کوپی جه موخ کاتیک موسلمان بوو و خوی ناسی بیری بته که ی ده کرده وه و سوپاسی نه و خوییه ی ده کرده له گومرایی و کویرینی پزگاری کرد ﷺ وتی:

ئەحمەد لـه عائیـشەوہ (رضی اللہ عنہا) هیـناویـه تی دەلیـت:
پیغەمبەر (ﷺ) هاته ژوورەوہ بۆ لام و فرمووی (ئەی عائیـشە قەومە کەت لەناو ئومەتە کەمدا
لە هەموان خیراتر پیم دەگەن) عائیـشە دەلیـت کە دانیشـت و تـم: ئەی پیغەمبەری خوا،
خوای گەرە بەمکاتە قوربانت هاتیت و شتیـکت فرموو کە هەژاندمی، فرمووی (چی بوو؟)
و تـم: وات و ت کە قەومە کەت لە هەموان زوتر پیت دەگەن، فرمووی (بەئێ) و تـم: دەی ئەمە
لە چیهو؟ فرمووی (تستخلبهم المنایا و تنفس علیهم امتهم) واتە (مەرگ ئەوانە دروینە
دەکات و ئومەتیشیان بەسەریاندا زāl دەبن)

و تـم: ئەی دواى ئەو خەلکی چی دەگەن یان ئەو کات چۆن دەبن؟ فرمووی (دوبیک
کە بەهیزیان لاوازیان دەخوات تا قیامەتیان بەسەردا دیت).^۱ لە گێرانهوێکی دیکەدا
فرمووی (ئەی عائیـشە یەکەم کەس لەناو دەچن قەومە کەتن) و تـم: خوا بەمکاتە قوربانت
ئایا بەهۆی ژەرەوێه؟ فرمووی (لا، و لکن هذا الحي من قریش تستخلبهم المنایا و
تنفس الناس عنهم اول الناس هلاکاً) واتە (نا، بەلام ئەم بەشەى قورەیش مەرگ
دروینەیان دەکات و خەلکی بەسەریاندا زāl دەبن پيش هەموان لەناو دەچن) و تـم: ئەی
دواى ئەو خەلکی چیان لى دیت؟ فرمووی (هم صلب الناس اذا اهلكوا هلك
الناس) واتە (ئەوانە پشـتی خەلـکن کە لەناوچوون خەلکیش لەناو دەچن).^۲

ئەبویەعلا لـه عومەری کورێ خەتتابەوہ (رضی اللہ عنہ) هیـناویـه تی دەلیـت: لەگەڵ
پیغەمبەر (ﷺ) دانیشـتبوم فرمووی (انبؤني بافضل اهل الايمان ايمانا) (پیم بلین
چاکترین باوەری باوەرداران کامانەن) و تیان: ئەی پیغەمبەری خوا فریشتەکانن،
فرمووی (هم كذلك يحق لهم ذالك، وما يمنعهم من ذالك وقد انزلهم الله منزلة التي

۱ - صحیح.

۲ - ضعیف.

۳ - هەیسەمی ج ۱۰ ص ۲۸ دەلیـت: ئەحمەد و بەزار هەندیکیان هیـناو، تەبەرانیـش هەندیکی
هیـناو، سەنەدی گێرانهوێ یەکەم لای ئەحمەد بە کەسانی صحیح هاتوو، لە گێرانهوێکانی
دیکەدا قسە هەیە.

انزلهم بها؟ بل غیرهم) واته (ئهوان وان و ئهوهیان شیاوه، چۆن وانه بن که خوای گه وره له و پله دا دایناون که دایناون؟ به لکو جگه له وانن) وتیان: ئه ی پیغه مبهری خوا ئه ی پیغه مبهرانه ن که خوای گه وره بو ناردنی کتیب و پیغه مبهرایه تیش پێزداری کردوون، فهرمووی (ئهوان وان و ئهوهیان شیاوه، بوچی وانه بن له کاتی کدا خوا به و پله وی که پێیداوون پێزداری کردوون؟) وتیان: ئه ی پیغه مبهری خوا شه هیدانن ئه وانه ی له گه ل پیغه مبهراندا شه هید بوون، فهرمووی (ئهوان وان و ئهوهیان شیاوه، چۆن وانه بن که خوا به شه هیدی پێزداری کردوون؟ به لکو جگه له وانن) وتیان: ئه ی پیغه مبهری خوا ئه ی ئیتر ئه وانه کی؟ فهرمووی (اقوام فی اصلا ب الرجال یاتون من بعدی یؤمنون بی ولم یرونی، و یصدقونی ولم یرونی، یجدون الورق المعق فیعملون بمافیة، هؤلاء افضل اهل الایمان ایمانا) واته (خه لکانیکن له پشستی پیاواندان دوا ی خۆم دین، باوه رم پی دیننو هه رگیزیش نه یان بینیوم، به راستم ده زانن و نه یان بینیوم، په ره ی هه لواسراو ده بینن و کار ده که ن به وه ی تیایدا یه، ئه وانه چاکترین باوه رمی باوه ردارانیان هیه).

هه یسه می ج ۱۰ ص ۶۵ ده لیت: ئه بو یه علا هی ناویه تی به زاریش هی ناویه تی ده لیت: له هه مر له پیغه مبه ره وه (ع) که فهرمووی؟ (خبرونی باعظم الخلق عند الله منزلة يوم القيامة) واته (پی بلین گه وره ترین پله و پایه بو دروستکراوه کان لای خوا له پوژی دوا ییدا هی کییه) وتیان: فریشته کان، فهرمووی (بوچی وانه بن که له په ره ر دگاریان نزیکن؟ به لکو جگه له وانن) وتیان: پیغه مبه ران، فهرمووی (چۆن وانه بن که سروشیان داده به زیته سه ر؟ به لکو جگه له وانن) وتیان: ئه ی کی ئه ی پیغه مبه ری خوا؟ فهرمووی (خه لکانیکن دوا ی ئیوه دین باوه رم پی دینن و نه یان بینیوم و په ره ی هه لواسراو ده بینن و باوه رمی پی دینن، ئه وانه گه وره ترین

پایہ یان لای خوا هیہ لہناو دروستکراواندا یان گہورہترین ٹیمانی دروستکراوانیان هیہ لای خوا لہ پوڑی دواپییدا).^۱

تہ حمہد لہ تہ بوجومعہوہ (ﷺ) ہیناویہ تی دہ لیت: لہ گہل پیغہ مہر (ﷺ) نانی بہیانیمان دہ خوارد و تہ بوعوبہ یدہی جہراحمان لہ گہلدابو، وتی: تہی پیغہ مہری خوا کہس هیہ لہ ٹیمہ باشتربیت لہ کاتیکدا لہ گہل تدا موسلمان بووین و جیہادمان کردوہ؟ فہرمووی (بہ لئی) خہ لکانیک دواي خوم دین و باوہرم پی دینن و تہ یان بینوم).^۲

تہ حمہد لہ تہ بی ئومامہوہ (ﷺ) ہیناویہ تی: پیغہ مہر (ﷺ) فہرمووی (طوبی لمن رانی وامن بی وطوبی لمن امن بی ولم یرنی) واتہ (سہرفرازی بو تہوہی منی بینوہ و باوہرم پی دینیت، سہرفرازی بو تہوہی باوہرم پی دینیت و تہ یان بینوم) حہوت جار تہوہی فہرمو.^۳

بہزار لہ تہ بی ہورہیرہوہ (ﷺ) ہیناویہ تی: پیغہ مہر (ﷺ) فہرمووی (ان قوم یاتون من بعدی یود احدهم ان یفتدی برایتی اہلہ و مالہ) واتہ (دواي خوم خہ لکانیک دین ہرکامیان نامادہیہ بو بینیم مال و منال و سامانی ببہ خشیت).^۴

^۱ - دہ لیت: راستر وایہ فہرمودہ کہ لہ زہیدی کوپی تہ سلہمہوہ مورسلہ یہ کیک لہ سہندہکانی بہزار مہرفوعی حہسہنہ. تہواو.

^۲ - ضعیف.

^۳ - ہیسہمی ج ۱۰ ص ۶۶ دہ لیت: تہ حمہد و تہ بویہ علاو تہ برانی بہ چہند سہندیک ہیناویانہ، یہ کیک لہ سہندہکانی تہ حمہد کہ سہکانی جی متعانہ، تہواو.

^۴ - صحیح.

^۵ - (ہیسہمی ج ۱۰ ص ۶۷ دہ لیت: تہ حمہد و تہ برانی بہ چہند سہندیک ہیناویانہ و کہ سہکانی سہندہکاش صہیحجن جگہ لہ تہیمہنی کوپی مالیکی تہ شعہری کہ تہویش جی متعانہ، تہواو).

^۶ - ضعیف.

^۷ - ہیسہمی ج ۱۰ ص ۶۶ دہ لیت: لہ سہندہکدا عہدولرہحمانی کوپی تہ بی زناد ہیہ کہ فہرمودہی حہسہنہ و جوڑہ لاوازیہکی تیدایہ، کہ سہکانی دیکہ جی متعانہ.

ئەحمەد ديش لھ ئەنەسەوھ (ﷺ) ھيٺاويەتي: پيغەمبەر (ﷺ) فرمووي (وددت اني لو رايت اخواني الذين امنوا بي ولم يروني) واتە (خۆزگە ئەو برايانەم دەبييني کە بپروام پي دینن و نەشيانبينيوم)^۱

ھەيسەمی ج ۱۰ ص ۶۶ دەليٺ: ئەحمەد و ئەبويەعلاش ھيٺاويانە و دەقەکەي ئەبويەعلا ئەمەيە (ومتى القى اخواني) واتە (کەي بگەم بە براکانم) وتیان: ئەي پيغەمبەري خوا مەگەر ئيمە برات نين؟ فرمووي (بەلکو ئيوھ ھاوھ لائنم براکانيشم ئەوانەن کە باوھرم پي دینن و نەيانبينيوم) (بل انتم اصحابي و اخواني الذين امنوا بي ولم يراوني)^{۲، ۳}

ئەحمەد و بەزارو تەبەرائي لھ عەمماي کورپي ياسرەوھ (ﷺ) ھيٺاويانە دەليٺ: پيغەمبەر (ﷺ) فرمووي (مثل امتي مثل المطر لا يدرى اوله خير ام اخره) واتە (نمونەي ئوممەتەکەم وەک باران وايە نازانريٺ سەرەتاکەي خيٺرە يان کوٺاي)^۴

۱ - صحيح.

۲ - صحيح.

۳ - لھ سەنەدي ئەبويەعلا دا موختەسب ئەبوعائد ھەيە کە ئيين حيبان بە جي متمانە و ئيين عەدي بە لاوازي دەزانئيٺ، کەسەکاني دیکەي سەنەدي ئەبويەعلا صەحيحن جگە لھ فەزلي کورپي صەباح کە جي متمانەشە، لھ سەنەدي ئەحمەد دا جسر ھەيە کە لاوازه، تەبەرائي لھ (الاوسگ) دا ھيٺاويەتي جگە لھ موختەسب کەسەکاني دیکەي صەحيحن، تەواو.

۴ - صحيح.

۵ - ھەيسەمی ج ۱۰ ص ۶۸ دەليٺ: کەسەکاني سەنەدي بەزار صەحيحن جگە لھ ھەسەني کورپي قەزەو عوبەيدي کورپي سولەيمانی ئەغەر کە ھەردوکیان جي متمانەن، بەلام لھسەر عوبەيد سوکە ناکوکيەک ھەيە، تەواو. بەزارو جگە لەويش لھ عيمران و تەبەرائي لھ ئيين عومەرەوھ (ﷺ) ھيٺاويانە، لھ المجتمع ج ۱۰ ص ۶۸ يشدا ھاتوو، ئيين ھەجر لھ فتح الباري دا دەليٺ: فرموودەيەکی ھەسەنە و چەند ڀيگەيەکی ھەيە، کە دیکەيەننە صەحيح، مناوي ج ۵ ص ۵۱۷ ئەمە دەليٺ.

به يهه قى له ئه بوبورده وه (ﷺ) هيناييه تى ده لىت: من لاي ئبن زياد
دانيشتبووم و عه بدوللاي كوپى يه زىديش (ﷺ) له لاي بو، سه رى خه واريجه كان
ده هينرا، كاتيک سه ريكيان ده هينا وتم: بو دوزهخ، پيى وتم: وامه كه برازاگيان، من
گويم له پيغه مبه ر (ﷺ) بوو ده يفه رموو (يكون عذاب هه ه الامه في دنياها) واته (سزاي
ئهم ئوممه ته له دنيا دا ده بيت) له كنز العمال ج ۳ ص ۸۵ دا واهاتوو، ئه بونه عيم له
الحية ج ۸ ص ۳۰۸ له ئه بي بورده وه (ﷺ) به و جوړه هيناييه تى، ده قه كه ي له
مه رفوعيدا وايه (ان الله جعل عذاب هذه الامه في الدنيا القتل) واته (خوا گه وره سزاي
ئهم ئوممه ته له دنيا دا به كوشتن ده دات) ۴. هه روه ك هيسه مى ج ۷ ص ۲۲۵ ده لىت:

٩- ته بهرانی له دوو موعجه می (الصغیر والکبیر) دا به کورتی هیناویه تی، که سه کانی سه نه دی المعجم الکبیر سه حیحن.

تەبەرائىش لە ئەبى بوردەھە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: لاي عوبەيدوللاي كوپى زياد
چووم و بينيم ئازارايكى سەختى دەدا، لاي يەككە لە ھاۋەلانى پىغەمبەر (ﷺ)
دانىشتىم وتى: پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (عقوبە ھەھ الامە بالسيف) (سزاي ئەم
ئوممەتە بە شمشىرە) ^۱، ^۲.

^۱ - صحيح.

^۲ - مەيسەمى ج ۷ ص ۲۲۵ ئەمە دەلىت.

(چہرامی دہست خستہ خوینو)

(مال و سامانی موسلمانان)

تہ بہرانی لہ ئیین عہبباسہ وہ (ﷺ) ہیٹاویہ تی دہ لیت: لہ سہر دہ می پیغہ مہر دا (ﷺ) کہ سیٹ کوڑا و نہ زانرا بکوڑہ کہی کیہ، پیغہ مہر (ﷺ) چوویہ سہر مینبہرہ کہی و فہرمووی (یا ایہا الناس ایقتل قتیل و انا بین اظہر کم لا یعلم من قتله؟ لو ان اهل السماء و الارض اجتمعوا على قتل مسلم لعذبهم الله بلا عدد و لا حساب) واتہ (ئہی خہ لکینہ نایا کہ سیٹ بکوڑیت و منیش لہ نیوتاندا بام نہ زانریت کی بکوڑیہ تی؟ ئہ گہر خہ لکی ٹاسمانہ کان و زہوی کو ببنہ وہ لہ سہر کوشتنی موسلمانیک ئہوا خوای گہورہ بہ بی ژمارہ و حساب سزایان دہ دات) ^۱ ۲.

بہ زار لہ ئہ بی سہ عیدہ وہ (ﷺ) ہیٹاویہ تی لہ سہر دہ می پیغہ مہر دا (ﷺ) کہ سیٹ کوڑا و پیغہ مہریش (ﷺ) چوویہ سہر مینبہرہ فہرمووی (ئہری نازان کی لہ نیوتاندا ئہم کوڑا و ہی کوشتوہ؟) سی جار ئہ مہی فہرمو، وتیان: نہ بہ خوا، فہرمووی (سویند بہ وہی گیانی مو حہ مہدی بہ دہستہ ئہ گہر ہہ موو ئہ وانہی ٹاسمانہ کان و زہوی کو (بہ شدار) بن لہ سہر کوشتنی باوہ پرداریک خوای گہورہ ہہ موویان دہ خاتہ دوزخ و ہر کہ سیش رق لہ ئیمہی ٹالوبہیت ہہ لہ گریت خوای گہورہ لہ دوزخ خدا داخی دہ کات (دہیسوتینیت) ^۲ ۴.

ئہ حمہد لہ ئوسامہی کوپی زہیدہ وہ ہیٹاویہ تی دہ لیت: پیغہ مہر (ﷺ) ناردینی بو (حورقہ) لہ جوہینہ، ئیمہیش بہ یانی لہوی بووین، ہہ یانبوو کہ دہات

۱ - ضعیف.

۲ - ہہیسہ می ج ۷ ص ۲۹۷ دہ لیت کہ سہ کانی سہنہ دہ کہ صہ حیحن جگہ لہ دعتای کوپی ئہ بوموسلیم کہ ئیین حہ بیان بہ جی متمانہ و ہندی بہ لاوازی دہ زانن.

۳ - ضعیف.

۴ - لہ ج ۷ ص ۲۹۶ دا دہ لیت: لہ سہنہ دہ کہ دا داودی کوپی عہدولحہ مید و جگہ لہ ویش ہن کہ لاوازن، تہواو.

له ههموان توندتر بوو له پوومان، که هؤزه که ی پشتیان هله ده کردو ده چوون ده پپاراستن، منیش له گهل که سیکی پشتیانان هلمان کوتایه سهری، که چوین بو ی وتی: (لا اله الا الله) پشتیانیه که دهستی لی گیرایه وه و منیش کوشتم، پیغه مبه ر (ﷺ) نه مه ی بیسته وه و فرمو ی (نه ی ئوسامه پاش ئه وه ی وتی: لا اله الا الله کوشتم؟) وتم: نه ی پیغه مبه ری خوا له ترسی کوشتم وتی، پیغه مبه ر (ﷺ) هیئده سهر کوئنه ی کردم تائه وه ی حزم ده کرد ئه و پوژده موسلمان ببو مایه، بوخاری و موسولویمیش هیئاویانه. ئین ئیسحاقیش هیئاویه تی که چوین بو ی پیغه مبه ر (ﷺ) پیمان وت چی بووه، فرمو ی (یا اسامه من لك بلاه الا الله) (نه ی ئوسامه چی ده کیت به لا اله الا الله) وتم: نه ی پیغه مبه ری خوا ئه و له ترسی کوشتم وتی، فرمو ی (فمن لك يا اسامه بلاه الا الله) سویند به وه ی پیغه مبه ری (ﷺ) به حق ناردو وه هیئده ی دوباره کرده وه له سهرم تائه وه ی حزم ده کرد موسلمان بوونم ئه و کات بوايه به لام نه مکوشتایه، وتی: به لئین به خوا دده م ههرگیز که سیك نه کوژم که بلیت: لا اله الا الله، فرمو ی (دوای من نه ی ئوسامه!) (بعدي يا اسامه) وتم: دوای تویش.

ئین عه ساکیر له ئوسامه ی کوپی زهیده وه هیئاویه تی ده لیت: من و یه کی له پشتیانان چوین بو مرداسی کوپی نوه یك، که شمشیرمان له پوودا هله کرد وتی: اشهد ان لا اله الا الله به لام ئیمه کوشتمان، که چوینه وه خزمه ت پیغه مبه ر - وه ک فرمو ده که ی ئین ئیسحاق ده هیئیت - ههروه ها ئه بوداود و نه سائی و ته حاوی و ئه بو عودانه و ئین حیببان و حاکم و جگه له ویش هیئاویانه، له فرمو ده که یاندا هاتووه پیغه مبه ر فرمو ی (وتی لا اله الا الله و کوشتم؟) وتم: نه ی پیغه مبه ری خوا ئه و له ترسی چه که که وتی: فرمو ی (فلا شققت عن قلبه حتی تعلم من اجل ذالك قالها ام لا؟ من لك بلاه الا الله يوم القيامة؟) واتة (نایا

۱ - له البدایه والنهایه ج ۴ ص ۲۲۲ دا واهاتووه.

سنگيت لهت ڪرڊيوو تا بزانيت ٿايا له بهرئو وه وتي يان نا؟ له پوڙي دواييدا چي دهڪيت بهو لاله الا الله يه ؟) بهردهوام دووبارهي دهڪردهوه تائهوي جهزم دهڪرد ٿهو پوڙهه موسلمان بوومايه^۱.

دولابي و ٽئين مندهو ٿه بونه عيم له بيڪري ڪوري حارسهوه (ﷺ) هيٺاويانه دهٽيت: من له ناو سريه يه ڪدا بووم ڪه پيڻه مبهه (ﷺ) ناردى، ٽيمه و بيٺاوه پان ڪه وتينه شهرهوه، دام به سهر يه ڪي له بيٺاوه پاندا، ڪابرا هاواري موسلمان بووني ڪردو منيش ڪوشتم، پيڻه مبهه (ﷺ) ٿه مهى بيسته وه و ليٽم توپره بوو و ڪه ناري ليگرتم، خواي گهرهش ٿه ٺايله تهى دابه زاندا (وماكان لمؤمن ان يقتل مؤمنا...) ^۲ ٿهو ڪات پيڻه مبهه (ﷺ) پازي بوو و نزى ڪي ڪردمه وه^۳.

ٿه بويه علا له عوقبهى ڪوري خاليدى له يسيه وه (ﷺ) هيٺاويه تي پيڻه مبهه (ﷺ) سريه يه ڪي ناردو سريه ڪه داي به سهر خه ڪي ڪدا، يه ڪي ڪيان پايڪرد و يه ڪي له ڪه سه ڪاني سريه ڪه به شمشيره ڪه ي ده ستيه وه چوو به دوايدا، يه ڪي له خه ڪه ڪه وتي: من موسلمان من موسلمانم، به لام ٿهو گوئي نه دا به قسه ڪه ي و لييدا و ڪوشتي، ٿه مه يان باسڪرد بو پيڻه مبهه (ﷺ)، ٿه ويش قسه يه ڪي توندي له سهر ڪرد، ٿه قسه يه ڪه گه يسته وه به بڪوڙه ڪه، پيڻه مبهه (ﷺ) وتاري ده فهرموو ڪه بڪوڙه ڪه وتي: ٿه ي پيڻه مبهه ي خوا له ترسي ڪوشتن ٿه وه ي وت: پيڻه مبهه (ﷺ) پوي لادا له و له وانه ي له و پوه وه بوون و دريڙه ي دا به وتاره ڪه ي، دواتر هه مان شتي وته وه هه مان شت پوي دايه وه، ڪابرا خوي نه گرت و سنيهم جاريش وتيه وه، پيڻه مبهه (ﷺ) به بيڙاري نواندن به پوخساريه وه

۱ - صحيح.

۲ - له كنز العمال ج ۱ ص ۷۸ دا واهاتووه، به يهه قيش ج ۸ ص ۱۹۲ هيٺاويه تي.

۳ - النساء ۹۲.

۴ - له كنز العمال ج ۷ ص ۳۱۶ دا واهاتووه.

پوویتی کرد و فرمووی ان الله عز وجل ابی علی ان اقتل مؤمنا واته (خوای گه وره ریئی نه داوم باوهردار بکوژم) سی جار فرمووی^۱.

بهزار له ئیین عه ببا سه وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) سریه یه کی نارد و تیایدا میقدادی کوپی نه سه وه (ﷺ) هه بوو، که گه یشتنه لای خه لکه که سه یریا نکرد بلا وه یان کرد وه و که سیك که سامانی زوری هه بوو مابوویه وه، وتی: اشهد ان لا اله الا الله، میقداد چوو بوئی و کوشتی، یه کیك له ھاوہلان وتی: که سیك ده کوژیت که شایه تی هیئا؟ به خوا ده بیئت نه مه باس بکه م بو پیغه مبه ر (ﷺ)، که چوون بو لای پیغه مبه ر (ﷺ) وتیان: نه ی پیغه مبه ری خوا شتیکی وا پوویدا وه، فرمووی (ادع لي المقداد! یا مقداد اقتلت رجلا يقول لا اله الا الله؟ فكيف لك بلا اله الا الله غدا؟) واته (میقدادم بو بانگ بکه، نه ی میقداد که سیك کوشت که وتی: لا اله الا الله؟ نه ی میقداد سه ینئی چی ده که یت به لا اله الا الله؟) خوای گه وره ش نه م نایه ته ی دابه زانده (یا ایها الذین امنوا اذا ضربتم..... کنتم من قبل)^۲ پیغه مبه ر (ﷺ) به میقدادی فرموو (که سیکی باوهردارت کوشت که له گه ل خه لکیکی بیباوهردا ئیمان ه که ی خوئی شار دبوویه وه تو کوشتت، تو پیشتر خویشت له مه که که وابوویت)^۳.

۱ - صحیح.

۲ - هه یسه می ج ۷ ص ۲۹۳ ده لیت: نه بویه علا و نه حمده به کوژی هیئاویانه، به لام ده لیت: له بری عوقبه ی کوپی خالد عوقبه ی کوپی مالیک بووه، ته به رانی به دوورو دریزی هیئاویه تی، که سه کانی سه نه ده که شی صحیح جگه له به شیری کوپی عاصم که جی متمانه شه، ته واو. نه سائی و به غه وی و ئیین حیبیان له عوقبه ی کوپی مالیک وه هیئاویانه، له الاصابه ج ۲ ص ۴۹۱ دا هاتوه، خه تیپ له المتفق والمفترق هیئاویه تی، له کنز العمال ج ۱ ص ۷۹ دا هاتوه، به یه قفی ج ۹ ص ۱۱۶ و ئیین سه عد ج ۷ ص ۴۸ له عوقبه ی کوپی مالیک وه به و جزره هیئاویانه.

۳ - النساء: ۹۴.

۴ - صحیح.

۵ - هه یسه می ج ۷ ص ۹ بهزار به سه نه دی جه یید هیئاویه تی و ده لی ته به رانی و دارقوتنیش هیئاویانه.

ئین ئیسحاق له عهبدوللای کورپی ئه بی حهرده وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت:
 پیغه مبه (ﷺ) به دهسته یه کی موسلمانانه وه ناردینی بو (ئیزه م)، له و موسلمانانه
 نه بوقه تاده حارسی کورپی ربعی تیدا بوو له گه ل موحه لمی کورپی جوسامه ی کورپی
 قهیس (ﷺ) چووین تا گه یشتینه ئه وی عامری کورپی ئیزه تی نه شجعه ی به سواری
 ولا خیکه وه (و شتریک) که کولیکی پیبوو له گه ل قاپی شیردا دای به لاماندا، سهلامی
 ئیسلامی لیگردین، ئیمهش دهستان لیئه لگرت و موحه لم چوو بو و کوشتی له بهر
 کی شه یه که له نیوانیاندا هه بوو و وشتر و شته که شتی برد، که چووینه وه خزمهت
 پیغه مبه (ﷺ) پیمان وت چی بووه تا ئه م ئایه ته مان له سه ر دابه زی (یا اها الذین
 امنوا اذا ضربتم... خیرا).^۲

عهبدولره زاق و ئین عه ساگیر له قوبه یسه ی کورپی زوئه یبه وه (ﷺ) هیناویانه
 ده لیت: یه کی که له هاوولانی پیغه مبه (ﷺ) دای به سه ر دهسته یه کدا که شکابوو،
 یه کی له بیباوه ران که شکابوو که وه بهردهستی، که ویستی به شمشیره که ی لئی
 بدات کابرا وتی: لا اله الا الله، به لام ئه و هه ر کوشتی، کابرا دلی له خوی کرمبوو و
 چوو بولای پیغه مبه (ﷺ) و وتی: شتی له و جوړه پرویداوه و کابرا له ترساندا
 وتی، پیغه مبه (ﷺ) فه رموی (فهل شقت عن قلبه؟ فانما يعبر عن القلب باللسان)
 واته (مه گه ر دلیت له ت کردبوو؟ به لکو زمان ده ربړی دل) هینده ی نه برد تا ئه و
 بکوژه مرد و نرایه ناو خاک و زه وی فرپی دایه وه، خزمانی نه مه یان وت به
 پیغه مبه (ﷺ) فه رموی (بیکه نه وه ژیر خاک) نه وانیش وایان کرده وه و هه مووی و
 پرویدا و پیغه مبه (ﷺ) فه رموی (ان الارض ابت ان تقبله فاطرحوه في غار من الغيران)
 (زه وی ئاماده نیه له خوی بگریت، فرپی بده نه ناو یه کی له نه شکه وته کان).^۳

۱ - صحیح.

۲ - نه حمه دیش له ریگه ی ئین ئیسحاق وه به و جوړه هیناویه تی، له البدایه و النهایه ج ۴ ص ۲۲۴ یشدا
 واهاتوه، ته به رانیش واهیناویه تی، هه یسه می ج ۷ ص ۸ ده لیت: که سهکانی سه نه ده که ی جی متمانه ن،
 به یه قی ج ۹ ص ۱۱۵ و ئین سه عد ج ۴ ص ۲۸۲ به و جوړه هیناویانه.

۳ - له کنز العمال ج ۷ ص ۳۱۶ دا واهاتوه.

نبین نيسحاق له ئه بوجه عفر موحه ممه دی کوری عه لیه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) له کاتی فه تی مه که ده خالی دی کوری وه لیدی وه بانگ خواز نارد نه وه که بۆ جهنگ، هندی له هۆزه کانی عه ره بی له که له دابوو له که له سه له یمی کوری مه نسوور و مودلجی کوری موپه، چووین بۆ به نی جوزهمه ی کوری عامری کوری عه بدمه ناتی کوری کینانه، که خه که که بینیان چه کيان هه لگرت، خالید وتی: چه ک دانین چونکه خه لکی موسلمان بوون، که چه کيان دانا خالید فه رمانی کرد ده ستیان به ستنه وه و دوایی ده ستی لینه گرتنه وه، که پیغه مبه (ﷺ) ئه مه ی بیست ده سته کانی به ره و ئاسمان به زر کرده وه و دواتر فه رموی (اللهم اني ابرا اليك مما صنع خال بن الوليد) واته (خوايه من په ناده گرم به تو له وه ی خالیدی کوری وه لید کردی) پاشان پیغه مبه (ﷺ) عه لی کوری ئه بوتالیبی (ﷺ) بانگ کرد و فه رموی (يا علي اخرج الى هؤلاء القوم فانظر في امرهم واجعل امر الجاهلية تحت قدميك) واته (ئهی عه لی برۆ بۆ لای ئه وانه بزانه باریان چۆنه و باری نه فامی بخه ره ژیر پیّت) عه لی چوو بۆ لایان و سامانیکی پیبوو که پیغه مبه (ﷺ) دابوو به ده ستی له بری خوین و ئه و سامانه ی له ده ستیان دابوو پییدانه وه ته نانه ت قه ره بووی جامی ئاو خواردنه وه ی سه گیشی کرده وه تا وتیان: نا، وتی: ده ی ئه م زیاده یه شتان پیده دم له بری ئه وه ی که پیغه مبه (ﷺ) و ئیوه ش پیی نازانن (ئه و زیانه ی که له بیرتان نه بوو پیّت) ئینجا گه رایه وه بۆ لای پیغه مبه (ﷺ) و هه وائی پید، ئه ویش فه رموی (اصبت و احسنت) واته (پیکات و چاکت کرد) پاشان پیغه مبه (ﷺ) هه ستا و پوو یکرده پوو که و ده سته کانی به زر کرده وه تا بنباله کانی ده رکه وتن فه رموی (اللهم اني ابرا اليك مما صنع خالد بن الوليد) سی جار ئه وه ی فه رموو.

ئه حمه له فهرموده كهى ئيين عومره وه (ﷺ) هيناويه تى ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) خالیدی کوپی وه لیدی (ر) نارد بو جوزهیمه و بانگی کردن بو ئیسلام، ئه وانیش جوان نه یانوت موسلمان بووین، ده یانوت (صبانا صبانا) خالیدیش که و ته گرتن و کوشتنیان، بو هر کامان دیلیکی دایه ده ستمان، که به یانی بوویه وه خالیدی فهرمانی کرد هر که سه و دیله کهى بکوژیت، ئین عومر وتی: وتم به خوا منو هیچکام له هاوه لانیشم دیله کانمان ناکوژین، چوونه وه خزمهت پیغه مبه (ﷺ) و وتیان: خالید چی کردوه، پیغه مبه (ﷺ) ده ستهکانی بهرز کرده وه فهرمووی (اللهم اني ابرا اليك مما صنع خالد) دوو جار ئه مهى فهرموو، بوخاری و نه سائیش به و جوژه له فهرموده کهى عه بدولپر زاقوه هیناویانه، ئین ئیسحاق ده لیت: خالیدو عه بدولپر حمانی کوپی عه وف کیشیه کیان له نیواندا هه بوو، عه بدولپر حمان پیی وت: کاری نه فامیت له ناو ئیسلامدا گرته بهر، وتی: تۆله ی باوکت کرده وه، عه بدولپر حمان وتی: درۆده کهیت من بکوژی باوکی خویم کوشت به لام تو تۆله ی مامت ده که یته وه فاکیهی کوپی موغیره تا کیشیه که و ته نیوان ههردووکیان، پیغه مبه (ﷺ) ئه وهی بیسته وه فهرمووی (مهلا يا خالد دع اصحابي فوالله لوكان احد ذهباً ثم انفقته في سبيل الله ما ادرکت غدوة رجل من اصحابي ولا روحته) واته (له سه رخۆبه خالید واز له هاوه لانم بهینه، چونکه سویند به خوا نه گهر ئو خود زیریت دواتر له پیی خوادا بیبه خشیت ناگهیت به ههنگاوێک و توژی ههنگاوێکی یه کی له هاوه لاندا) ۲.۱

ئه بوداود له سه خری ئه حمه سیه وه (ر) هیناویه تى پیغه مبه (ﷺ) هه له مه تى برده سه ره سه قیف، که سه خر ئه وهی بیست سواری ئه سپی بوو تا بگاته خه مهت پیغه مبه (ﷺ)، سه یری کرد پیغه مبه ریش (ﷺ) فه تحکردنی به جیهیشتووه،

۱ - صحیح.

۲ - له البدایه والنهایه ج ۴ ص ۳۱۲ دا واهاتووه.

صهخر ئو پوژ به ئىنى دابوو ئيره به جينه هيلىم تا بجينه خزمهت پيغه مبهى (ﷺ)،
 نه وهشى كرد، صهخر بوى نووسى: پاشان نهى پيغه مبهى خوا سه قيف پازين به
 حوكمى تو منيش ده يانه ينم بولات به نه سپه كه مه وه، پيغه مبهى (ﷺ) فرمانيكرد
 نويژيكه ن، ده نزاى بو نه حمه س كرد (اللهم بارك لاحمى فى خيلها و رجالها) (خوايه
 بهر كهت بخره نه سپ و سهربازانى نه حمه سه وه) خه لكه كه هاتن و موغيره ي كورى
 شوعبه قسه ي كرد و وتى: نهى پيغه مبهى خوا صهخر پوورى منى بردوو و
 پوورى شم چو وه ته ناو بارى موسلمانان، پيغه مبهى (ﷺ) صهخرى بانگ كرد و
 فهرمووى (نهى صهخر خه لكى كه موسلمان بوون خوين و سامانيان قه ده غيه، بويه
 پوورى موغيره بگيره وه بوى) نه وىش گيپرايه وه و داواى ئاوى بهنى سه ليمى له
 پيغه مبهى (ﷺ) كرد كه له ده ست ئيسلام رايانكرد بو و نه و ئاوه يان به جي هيشتبوو،
 وتى: پيغه مبهى خوا خووم و هوزه كه م له وى دابنى، فهرمووى: به لى، له وى دايىنا،
 نه سه لميه كان موسلمان بوون و هاتن بولاتى صهخر و داوايانكرد صهخر ئاوه كه يان
 پيبدات به لام نه و ناماده نه بوو، چوون بولاتى پيغه مبهى (ﷺ) و وتيان: نهى
 پيغه مبهى خوا موسلمان بووين و هاتووين بولاتى صهخر ئاومان ناداتى
 فهرمووى (يا صخر ان القوم اذا اسلموا احرزوا اموالهم و دماهم فادفع اليهم
 ما لهم) (نهى صهخر خه لكى كه موسلمان بوون سامان و خوينيان ده پارين ده ي
 ئاوه كه يان بده ره وه) وتى: به لى نهى پيغه مبهى خوا، سه يرم كرد پيغه مبهى (ﷺ)
 رهنگى سوور هه لگه را له بهر نه وهى كه نيزه كه كه و ئاوه كه شى لي سه نده وه.^{۱ ۲}

۱ - ضعيف.

۲ - نه بوداود به تهنه هيناويه تى و له سه نه ده كهيدا ناكوكى هيه، له البدايه و النهايه ج ۴ ص ۳۵۱
 دا هاتوو، نه حمه دو دارمى و ئين راهويه و ئين شهبى شهبه و ته به رانى هيناويانه، له نصب
 الرايه ج ۲ ص ۴۱۲ دا هاتوو، فريابى له موسنه ده كهيدا و به غه وى و ئين شاهين و به يه قى ج ۹
 ص ۱۱۴ هيناويانه، له الاصابه ج ۲ ص ۱۸۰ دا هاتوو.

(دوورگرتن لە كوشتنى موسلمانان و خراپى شەرکردن لە سەر دەسەلات)

ئەحمەد و دارمى و تەحاۋى و تەيالىسى لە ئەۋسى كۆپى ئەۋسى سەقەفە ۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) ھات بۆ لامان و ئىمەش لەناو كۆمەزى مەزگەۋتى مەدینەدا بوۋىن، كابرايەك ھات بۆ لاي و چىيەكى بۆ كرد نەمانزانى چى وت، فەرموۋى (بۆ پىيان بلى بىكوژن) پاشان بانگىكرد و فەرموۋى (لعلە يشهد ان لا اله الا الله) (لەوانەيە شاھىيەتى لا اله الا الله بىدات) كابرا ھات بۆ لاي پىغەمبەر (ﷺ) و تى: بەلى، پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (اذهب فقل لهم يرسلوه فاني امرت ان اقاتل الناس حتى يشهدوا ان لا اله الا الله واني رسول الله) واتە (بۆ بلى بىنيىن، چونكە من فەرمانم پىكراۋە لەگەل خەل ك بىجەنگم تا شاھىيەتى دەدەن ھىچ پەرۋەردگارنىك نىيە جگە خوا و منىش پىغەمبەرى خوا).^۱

عەبدولرەزاق و ھەسەنى كۆپى سۇفىيان لە عەبدوللەي كۆپى عەددى ئەنسارىيە ۋە ھىناۋىيە پىغەمبەر (ﷺ) لەنىۋ خەل كدا دانىشتىۋو كە پىاۋىك ھات بۆ لاي و داۋاي لىكرد سەبارەت بە كوشتنى يەكى لە دوۋرۋو ھەكەن چىيە بۆ بىكات، پىغەمبەر (ﷺ) بۆ قىسەكەي فەرموۋى (اليش يشهد ان لا اله الا الله) واتە (مەگەر شاھىيەتى لا اله الا الله نادات؟) تى: بەلى، شاھىيەتى بۆ نى يە، فەرموۋى (مەگەر شاھىيەتى نادات من پىغەمبەرى خوا؟) تى: بەلى و شاھىيەتى بۆ نى يە، فەرموۋى: مەگەر نوپۇز ئاكاك؟ تى: بەلى و نوپۇزى بۆ نى يە، فەرموۋى (اولئك الذين نهيت عنهم) واتە (ئەوانە ئەوانەن كە پىكرىم لىكراۋە لىيان).^۲

۱ - صحيح.

۲ - صحيح.

۳ - له كنز العمال ج ۱ ص ۷۸ دا ۋاھاتوۋە.

ئەھمەد لە عائىشە ۋە (رضي الله عنها) ھىناۋىيەتى دەلىت: پېغەمبەر (ﷺ) فەرمۇى (يەككى) لە ھاۋەلەنم بۇ بانگ بىكەن) ۋەتم: ئەبۇبەكر؟ فەرمۇى: نا، ۋەتم: عومەر؟ فەرمۇى: نا، ۋەتم: ئەلى ئامۇزات؟ فەرمۇى: نا، ۋەتم: عوسمان؟ فەرمۇى بەلى، كە ھات فەرمۇى نىزىك بەرەۋە، چىپەى بۇ كىردو پەنگى عوسمان دەگۇپا، لە پۇژى گەمارۆى عوسماندا ۋەتمان ئەى ئەمىرى باۋەرداران شەپناكەيت؟ ۋتى: نا چونكە پېغەمبەر (ﷺ) پايىسپاردەم بە شتى ۋە منىش لەسەرى خۇپراگرم.^۱

ئەھمەد لە ئىبن عومەر ۋە ھىناۋىيەتى عوسمان گەمارۆ درابوو پىۋىكرە ھاۋەلەنى ۋەتى: لەسەر چى دەمكوزن؟ مەن گويم لە پېغەمبەر (ﷺ) بوو دەيفەرموو (لايحل دم امرئ الا باحدى ثلاث رجل زنى بعد احصائه فعليه الرجم او قتل عمدا فعليه القود او ارتد بعد اسلامه فعليه القتل) ۋاتە (خويىنى كەس پەوا نى يە تەنھا بەسى شت نەبى، كەسىك پاش ھاۋەسەرگىرى زىنا بىكات پەجمى لەسەرە، يان دەست ئەنقىست كەسى بىكوزى تۆلەى لەسەرە، يان پاش مۇسلمانىۋونى ھەلگەپىتەۋە كوشتنى لەسەرە) سوپىند بەخۇا لە سەردەمى نەقامى ۋە مۇسلمانىشەدا زىنام نەكرد كەسىشم نەكوشتوۋە تا تۆلەم لى بىكەنەۋە، لە ۋ كاتەۋەش شائىتومانم ھىناۋە ۋازم لە ئىسلام نەھىناۋە.^۲

ھەرۋەھا ئەھمەد لە ئەبى ئومامە ۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: لەگەل عوسمان (ﷺ) دابووم كە گەمارۆ درابوو، دەچۋىنە دەروازەيەك ۋە دەنگىكى

۱ - صحيح.

۲ - ئەھمەد بە تەنھا ھىناۋىيەتى، لە البدايە والنہايە ج ۷ ۱۲۸۱ دا ھاتوۋە، ئىبن سەعد ج ۲ ص ۴۶ لە ئەبى سەھلەۋە بە ۋاتايە ۋە بە دورو درىژر ھىناۋىيەتى ۋە ۋەش زىاد دەكات: ئەبۇسەھلە ۋتى: پىيان وايە ئەۋ پۇژەيە.

۳ - صحيح.

۴ - نەسائى ھىناۋىيەتى، لە البدايە والنہايە ج ۷ ص ۱۷۹.

سەرووى (البلاط)^۱ مان دەبیست، پۆژیک عوسمان بۆ پێویستی خۆی هاته ژوورهوه و لای ئێمه دەرچوو و پەنگی گۆرپابوو، وتی: ئەوانە بەمزوانە دەنەونە کوشتار، وتان: ئەى ئەمیری باوەرداران خوا بەسە بۆیان! وتی: بۆچی دەمکوژن؟ من گویم لە پیغەمبەر (ﷺ) بوو دەیفەرموو (خوینی کەسێ موسلمان پەوانی یە بەبێ یەکی لەم سێ شتە: کەسێ پاش موسلمانبوونی بێباوەر بێت، یان پاش هاوسەرگیری زینا بکات، یان بەبێ پەوانی کەسێک بکوژیت) سویند بەخوا لە سەردەمی نەفامی و ئیسلامیشدا زینام نەکردوو و لەو کاتەوهی خوا پێنموونی کردووم بۆ ئیسلام دلم هیچ لایەکی دیکەى ناوی و کەسیشم نەکوشتوو، ئیتر بۆچی دەمکوژن^۲? ھەروەھا لە ج ۳ ص ۴۹ لە ئەبى لەیلای کندیەوه دەلیت: عوسمان (ﷺ) بینی گەمارۆ درابوو لە کونیکی ھەوشەکەوه دەپروانی و دەیوت: ئەى خەلکینە مەمکوژن و داواى تەوبەم لێبکەن سویند بەخوا ئەگەر بمرکوژن ھەرگیز پێکەوه بە کۆ نوێژ ناکەن و یەکدەست دژ بە دوژمن جیھاد ناکەن و ھیندە ناکۆک دەبن تا واتان لیدیت - نیاوانی پەنجەکانی بلاودەکردەوه - پاشان وتی: خەلکینە ناکۆکیتان بۆم دوور نی یە واتان تووش بکات کە تووشی قەومی نوح یان قەومی ھود یان قەومی صالح یان قەومی لووت بوو. ناردی بە داواى عەبدوللای کوپی سەلامدا (ﷺ) و وتی: چۆنی دەبینی؟ وتی: دەست بگرەوه، دەست بگرەوه، چونکە تۆ بەلگەخوازی باشتەرە بۆت.

ئەحمەد لە موغیرەى کوپی شوعبەوه (ﷺ) ھیناویەتی لە کاتی گەمارۆدا چوو بۆ لای عوسمان (ﷺ) و وتی: تۆ پیشەواى خەلکیت و دەبینیت کەوتوویتەتە چ باریکەوه، منیش سێ شت دەخەمە بەردەستت یەکیکیان ھەلبژێرە، یان دەرچۆ تا

^۱ البلاط: شوێنیکە لە مەدینەدا.

^۲ - صحیح.

^۳ - چوار زانای سونە ھیناویانە، ترمزی دەلیت: فەرموودەکە ھەسەنە، لە البدایە والنہایە ج ۷ ص ۱۷۹ دا ھاتوو، ئین سەعد ج ۳ ص ۴۶ لە ئەبى ئومامەوه بەو جۆرە ھیناویەتی.

له گه لیان بجهنگین چونکه ژماره و هیژیکت له گه لدايه و تویش له سهر حه ق و
ئه وانیش له سهر باتلن، یان ده رگایه کی جیا له و ده رگایه ی ئه وانی له سهرن بپره و
برۆ بۆ مه ککه چونکه ئه گهر له وئ بیت هه رگیز خوینت حه لال ناکهن، یان خؤ
بگه یه نه ره شام چونکه ئه وانه خه لکی شامن و مو عاو یه ش له نیونیا ندایه، عوسمان
وتی: ئه گهر ده رچم و بجهنگم بۆ ئه مه نابمه یه که م که س له دوانی پیغه مبه ر (ع.س.ع)
له ناو ئوممه ته که یدا بکه ویته خوین پرشتن، بۆ چوون بۆ مه ککه ش من له
پیغه مبه ر (ع.س.ع) بیستوو ه که ده یفه رموو که سی له قورپه یش له مه ککه ده نیژری که
نیوه ی سزای جیهانی له سهره منیش هه رگیز ئه وه نابم، بۆ شامیش که مو عاو یه یان
تیدا یه من شوینی کوچ و دراوسییه تی پیغه مبه ر (ع.س.ع) چۆل ناکه م.^۱

ئیین سه عد ج ۳ ص ۴۸ و ئیین عه ساکیر له ئه بی هوره یه وه (ع.س.ع) هیئاویه تی
ده لیت: پوژی گه مارۆدانی عوسمان (ع.س.ع) چووم بۆ لای عوسمان و وتم: ئه ی ئه میری
باوه رداران کاتی شه ره، وتی: ئه ی ئه بو هوره یه حه زده که یه هه موو خه لک
بکوژریت و منیش له لایه ک؟ وتم: نا، وتی: ده ی به خوا ئه گهر یه ک که س بکوژریت
وه ک ئه وه وایه هه موو خه لکت کوشتبیت. منیش گه پامه وه و شه رم نه کرد، له
منتخب کنز العمال ج ۵ ص ۲۵ دا هاتوو، ئیین سه عد ج ۳ ص ۴۹ له عه بدوللای
کوپی زوبه یه وه (ع.س.ع) هیئاویه تی وتی: به عوسمان (ع.س.ع) وت: ئه ی ئه میری
باوه رداران له ناو ئه م بینایه دا خه لکانیک هه ن ئاماده ن به پالپشتی خوا به ژماره
که ترن له وان سه رت بخه ن ده ی مو له تم بده به خوا ده جهنگم، وتی: بۆ خاتری خوا
وریابه به رامبه ر که سی له به ر من خوینی برژی یان وتی: له به ر من هیچ خوینیک

۱ - ضعیف.

۲ - له البدایه و النهایه ج ۷ ص ۱۲۰ دا واهاتوو، هه یسه می ج ۷ ص ۲۳۰ ده لیت: ئه حمه د
گێراویه تی وه و که سه کانی سه نه ده که جی متمانه ن به لām مو حه ممه دی کوپی عه بدولمه لیکی
کوپی مه روان نه مبیستوو ه له موغیره ی بیستبیت.

پرژیت. ههروه ها هیناویه تی وتم: له گه لیان بجهنگم به خوا خوی گه وره شه پری
ئه وانی بو چه لال کردوویت، وتی: نه به خوا هه رگیز له گه لیان ناجهنگم.

ههروه ها له ج ۳ ص ۴۸ له عه بدوللای کوپی عامروه (ﷺ) هیناویه تی وتی: له
پوژی گه مارودانه که دا عوسمان (ﷺ) وتی: دهوله مه ندرینتان بو من ئه وه یه
دهست و چه کی ده گریته وه، ههروه ها له ج ۳ ص ۴۲ له ئیبن سیرینه وه ده لیت: زهیدی
کوپی سابت (ﷺ) هات بو لای عوسمان و وتی: ئه وه پشتیوانانن له بهر ده رگادان
ده لاین ئه گه ر ده ته ویت ئیمه پشتیوانی خواین، دوو جار وتیان، عوسمان وتی: بو
شه ر رازی نیم. ۱ ههروه ها له ج ۳ ص ۴۹ له ئیبن سیرینه وه له پوژی گه مارودانه که دا
چوار سه د که س له گه ل عوسمان بوون ئه گه ر وازی لی بهینایه پشت به خوا لیان
ده دان تا له به شه کانی شارد دا ده ریان ده کردن، له وانه ئیبن عومه رو چه سه نی کوپی
عه لی و عه بدوللای کوپی زوبه یر (رضی الله عنهم).

ههروه ها ج ۵ ص ۲۳ له عه بدوللای کوپی ساعده وه (ﷺ) ده لیت: سه عیدی
کوپی عاص هات بو لای عوسمان (ﷺ) وتی: ئه ی ئه میری باوه رداران تاکه ی
ده ستمان ده گریته وه وای ئیمه یان خوارد، ئه وانه هه یانه تیربارانمان ده کهن، هه یانه
به رده بارانمان ده کهن، هه یانه شمشیری هه لکردوه، ده ی فرمانمان پی بکه،
عوسمان وتی: به خوا من نامه ویت له گه لیان بجهنگم ئه گه ر شه پریانم بو یستایه هیوام
وابوو پریان لیبگرم، به لام ده یانده مه ده ست خواو ئه وه ش ده ده مه ده ست خوا که
دژ به من گهرمی کردوون چونکه هه موومان دواتر ده چینه وه خزمهت
پهروه ردارمان، بو شه ریش سویند به خوا فرمانی شه پرت پی ناده م، سه عید وتی:
سویند به خوا ئیتر دوا ی ئه مه له سه ر که س پر سیارت لی تاکه م، چوو شه پری کرد تا
برینیکی کوشنده تووشی سه ری بوو.

له حمده له عومهری کوپری سهعد له باوکیه وه هیئاویه تی عامری کوپری هات بو لای و وتی: بابه گیان خه لکی شه پده کهن و تو لیژهدایت! وتم: کوپری شیرینم له سهه فیتنه فرمانم پی دهکیت تا تیایدا به شدارو گه وره بم؟ نه به خوا تا شمشیریکم پی بدری نه گهر پیی دام له باوه پردار نه یپری و دای له بیباوه پ بیکوژم، له پیغه مبهرم (عليه السلام) بیست فرمووی (ان الله يحب الغني الخفي التقى) واته (خوای گه وره که سی دهوله مهندي نادیارو شاراوهی له خوا ترسی خوش دهویت).^۱

ته به رانی له ئین سیرینه وه هیئاویه تی کاتیک سهعدی کوپری نه بی وه قاص (عليه السلام) پیی و ترا ئایا شه پ ناکهیت؟ تو له نه هلی شورايت و شیاوتری له خه لکی تر تا بجه نگیت؟ وتی: ناههنگم تا شمشیره کهم بو بینن که دوو چار و دوو زمان و دوو لیوی هه بن باوه پردارو بیباوه پ بناسیت، من جیهام کردووه و جیهام ده زمان.^۲

ئین سهعد ج ۴ ص ۴۸ له ئیبراهیمی تهیمی له باوکیه وه هیئاویه تی ده لیت: ئوسامه ی کوپری زهید (عليه السلام) وتی: هه رگیز له گه ل که سی ناههنگم که و تبییتی لاله الله، سهعدی کوپری مالیکیش هه مان شتی وت، که سی که به هه ردوکیانی وت: مه گهر خوا نافه رمویت (وقاتلوه م حتی لا تكون فتنة و يكون الدين كله لله) و تیان: ئیمه جهنگاین تا فیتنه نه بییت، ئاینیش هی خوایه.^۳

^۱ - له البدایه و النهایه ج ۷ ص ۲۸۲ دا هاتووه نه بونه عیم له الحلیه ج ۱ ص ۹۴ له عومهری کوپری سهعد له باوکیه وه هیئاویه تی که پیی وتم: کوپری شیرینم له سهه فیتنه فرمانم پی دهکیت..... به و جوژه فرموده که ی هیئاوه.

^۲ - مرسل.

^۳ - هه یسه می ج ۷ ص ۲۹۹ ده لیت: ته به رانی به سهعدی سهحیح هیئاویه تی، نه بونه عیم له الحلیه ج ۱ ص ۹۴ له ئین سیرینه ره به هه مان شیوه هیئاویه تی، ئین سهعد ج ۳ ص ۱۰۱ له ئین سیرینه ره به و اتایه هیئاویه تی.

^۴ - ئین مه ردهویه له ئیبراهیمی تهیمی له باوکیه وه به و جوژه هیئاویه تی، له تهفسیری ئین که سیر ج ۲ ص ۳۰۹ دا واهاتووه.

بوخاری ص ۶۴۸ له نافع له ئیبن عومره وه (ﷺ) هیئاویه تی له فیتنه ی سه رده می ئیبن زوبه یردا (ﷺ) دوو کهس هاتن بو لای و وتیان: خه لکی له ناوچوون و تووش ئه ی ئیبن عومره و هاوه لی پیغه مبه ر (ﷺ) بوچی ده رناچیت؟ وتی: ناتوانم چونکه خوای گه وره خوینی براکه می لی حه رام کردووم، وتیان: مه گه ر خوا ناهه رمویت (و قاتلوهم حتی لاتکون فتنه ویکون الدین کله لله) وتی: شه رمان له گه ل کردن تا فیتنه نه بیئت و ناینیش هی خواجه، ئیوه ده تانه ویت بجه نګن تا فیتنه هه بیئت و ئایین بو جگه له خوا بیئت. عوسمانی کوپی صالح له ریگه ی به کیری کوپی عه بدوللا له نافع وه ئه وه ی زیاده کردوه یه کی هات بو لای ئیبن عومره و وتی: ئه ی ئه بوعه بدولپرهمان بوچی سالی حه ج و سالی عه مره ده کهیت و وازت هیئاوه له جیهادی ری خا خوا خو ده زانیت خوای گه وره له سه ر جیهاد چه نده هانمان ده دات؟ وتی: برازاگیان ئیسلام له سه ر پینج شت بنیاد نراوه، باوه ر به خوا و پیغه مبه ر که ی، پینج نویژه که و پوژووی په مه زان و زه کات دان و حه جی که عه ب. وتی: ئه بوعه بدولپرهمان مه گه ر نابینیت خوا له قورئاندا ده فهرمویت (وان طائفان من المؤمنین اقتتلوا فاصلحوا بینهما فان بغت... لاتکون فتنه) وتی: له سه رده می پیغه مبه ردا (ﷺ) ئه وه مان کردو ئیسلام خه لکی کهم بوو، کهس هه بوو له ئاینه کهیدا ده که و ته فیتنه وه یان ده یانکوشت یان سزایان ده دا تا ئیسلام خه لکی زور بوو ئیتر فیتنه نه ما. وتی: ئه ی سه باره ت به عه لی و عوسمان (رضی الله عنهما) چی ده لییت؟ وتی: بو عوسمان خوای گه وره لی خوش بیئت و ئیوه حه زتان نه ده کرد خوا لی خوش بیئت، بو عه لیش ئاموزا و زاوای پیغه مبه ر (ﷺ) به ده ستیشی ئاماره ی کرد ئه وه ی ده یبینن ماله که یه تی.^۱

بوخاریش له ریگه ی نافع وه له ئیبن عومره وه هیئاویه تی که سیک هات و وتی: ئه ی ئه بوعه بدولپرهمان مه گه ر فه رمانی خوا له قورئاندا به جی ناگه یه نیت (وان

^۱ - به یه قی ج ۸ ص ۱۹۲ له ریگه ی نافع وه به و جوړه هیئاویه تی.

طاقتان...) نيتر بڻجي شه پناڪهيت؟ وتي: برازاگيان بهو ٿايت ته خوڻم لادهدم و
جهنگ ناڪهم، حه زناڪهم بهر ٿو ٿايت ته بڪهوم كه خواي گهوره دهفرمويٽ (ومن
يقتل مؤمنا متعمدا...) وتي: خواي گهوره دهفرمويٽ (وقاتلوهم حتى لا تكون فتنة)
ئيبن عومهر وتي: كردمان - هه مان فهرمودهي پيشوو دينيت - هه روهها له پڙگهي
سه عيدي ڪوپي جه بهيرهوه دهليٽ وتي: ده زانيت فيتنه چي يه؟ پيغه مبهه (ﷺ)
له گهل بيباوه ران ده جهنگاو چوونه ناويان فيتنه بوو جهنگي ٿيوه نه بوو كه له سهه
دهسته لاته.^۱

بهيهه قي ج ۸ ص ۱۹۲ له ٿه بولعاليه بهرائهوه هيٺاويه تي پڙيڪ عه بدوللای
ڪوپي زوبه يرو عه بدوللای ڪوپي صه فوان (ﷺ) له حيجردا دانيشتبون، ئيبن
عومهر (ﷺ) داي به لايانداو ته وافي ده كرد، يه ڪيڪيان بهوي ديڪهي وت: ڪهس
ده بيئي لهم چاڪتر بيٽ و مايٽ؟ پاشان به ڪه سيڪي وت: ٿه گهر ته وافته ڪهي
ته واورڪرد بانگي بڪه بو لاما، ڪه ليٻويهوه دوو پڪات نويڙي ڪرد نيٽردراوه ڪهيان
هات بو لاي و وتي: ٿه وه عه بدوللای ڪوپي زوبه يرو عه بدوللای ڪوپي صه فوان
بانگت ده ڪهن، ٿه وپيش چوو بو لايان، عه بدوللای ڪوپي صه فوان وتي:
ٿه بو عه بدولرهمان بڻجي بهيعت نادهيت به ٿه ميري باوه پداران - ئيبن زوبه يرو -
وا خه لڪي مه ڪهوه مه دينه و يه مهن (العروض) و عيراق و جه واهري شام بهيعه تيان
پيداوه، وتي: به خوا بهيعه تان پي نادهم له ڪاتيڪدا شمشيره ڪانتان له سهه شان
داناون و دهستان تيڪه له به خويئي موسلمانان. ٿه بونه عيم له الحليه ج ۱ ص ۲۹۳ له
حه سه نه وه (ﷺ) هيٺاويه تي وتي: له مه سه لهي فيتنه دا خه لڪي هاتن بو لاي
عه بدوللای ڪوپي عومهر (ﷺ) و وتيان: تو گه وري خه لڪو ڪوپي گه وري
خه لڪيت، هه موو پيٽ رازين ده رچو تا بهيعه ت پي بدهين، وتي: نه به خوا نايٽ
ڪهس له سهه من مشتي خويٽ پريڙي و له بهر من گياني ده رچي. دهليٽ: دواتر

^۱ - له ته فسيري ئيبن ڪه سير ج ۲ ص ۳-۸ دا واهاتوه.

هینراو ترسیئراو پیی و ترا یان دهردهچیت یان له سهر جیگه کهت دهکوژریت،
ئهویش هه مان قسه ی کرده وه، حه سه ن ده لیت: سویند به خوا مویه کیان لی کهم
نه کرده وه تا گه یشته وه به پهروه ردگاری.^۱

ئیین سه عد ج ۴ ص ۱۱۱ له خالیدی کوپی سومه یروه هیناویه تی به ئیین
عومەر (ﷺ) و ترا: بۆچی باری خه لک ریک ناکه یته وه خه لکی هه موویان به تو پارزین؟
ئهویش پیی وتن: نه گهر که سیك له پۆژه لآت لایدا؟ وتیان: هه رکه س لایدا
ده کوژریت، کوشتنی که سیك له به رژه وه ندی موسلماناندا چی تیا به، وتی: سویند
به خوا حه زنا کهم نه گهر ئوممه تی موحه ممه د (ﷺ) دهستی رمیک بگرن و منیش
ده سکه که ی بگرم و که سیك له موسلمانان بکوژریت به رامبه ر به وه دونیا و چی تیادا
هه یه بۆ من بیئت.

ئیین سه عد ج ۴ ص ۱۱۱ له قه ته نه وه هیناویه تی ده لیت: که سیك هات بۆ لای
ئیین عومەر (ﷺ) و وتی: که س له تو زیاتر خراپه ی ئوممه تی موحه ممه دی ناوی.
وتی: بۆچی؟ به خوا خوینیا نم نه رشتوو وه دوو به ره کیم تی نه خستوون و سه رکه ش
نه بووم، وتی: نه گهر بتویستایه که س له سه ر تو راجیا نه بوو، وتی: ئایا حه زبکه م
وابیئت و یه کی بیئت و بلی ناو نه وی دی بیئت و بلی به لی؟!.

ئه بو نه عیم له الحلیه ج ۱ ص ۲۹۴ له قاسمی کوپی عه بدولپر هه مان وه ده لیت: له
فیتنه ی یه که مدا به ئیین عومهریان وت: نه ری ناچی بۆ شه ر؟ وتی: من شه رم کردو
بته کان له نیوان پوکن و ده رگادا بوون تا خوای گه وره له خاکی عه ره ب ده ریکردن،
من حه زنا کهم له گه ل که سی بجه نگم که ده لیت: لا اله الا الله، وتیان: به خوا نه مه رای
تو نی یه به لام ده ته ویئت هاو لانی پیغه مبه ر (ﷺ) یه کدی له ناو به نه و که هه یج
که سیان نه ما بلین به یعت به دن به عه بدوللای کوپی عومەر تا ببیته نه میری
باوه رداران. وتی: سویند به خوا نه وه م ناویئت به لام نه گهر بلین (حي على الصلاة)

^۱ - ئیین سه عد ج ۴ ص ۱۱ له حه سه نه وه به هه مان شیوه هیناویه تی.

دېم بەدەم ھاۋارەكەتەنەۋە، بَلَّيْن (حي على الفلاح) دېم بەدەم ھاۋارەكەتەنەۋە، بەلام كە ناكۆك و دووبەرەك بوون كۆتان ناكەمەۋە و بەشارتاتان نابم و ئەگەرەش يەككەدەنگ بن نابمە ھۆى جىاۋازى و لىتتان جىانابمەۋە.

نافع ھىناۋىيەتى لە سەردەمى ئىبن زوبەيردا كە خەۋارىج و خەشەبىيە ھەبوون بە ئىبن عومەر و ترا: ئەرى لەگەل ئەۋانە نويز دەكەيت و كەچى ئەۋان لە يەكتر دەكوژن؟ وتى: ھەركەس بلى: حي على الصلاة دەچم بەدەمىيەۋە ھەركەس بلى حي على الفلاح دەچم بەدەمىيەۋە، ھەركەس بلى ۋەرە بۆ كوشتنى برا موسلمانەكەت و سامانى ببە دەلىم: نا.^۱

حاكم ج ۳ ص ۱۷۵ لە ئەبولعريفەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: لە پىشەۋەى پىزى ھەسەنى كوپى عەلىدا (رضي الله عنه) دوانزە ھەزار كەس بووين و شمشىرەكانمان بۆ شەپرى خەلكى شام بىزىسكەيان دەداۋ ئەبولعەمتەرەمان لەسەر بوو (سەر كىردەمان بوو) كە پىككەۋتنى ھەسەن و موعاۋىيە ھات ۋەك ئەۋەى پىشتان بىشكىت و ابوو، كە ھەسەنى كوپى عەلى ھات بۆ كوفە يەكى لە ئىمە كە پىنى دەۋترا ئەبوعمار سوفيانى كوپى لەيل وتى: سەلامت لى بىت ئەى سەرشۆپكەرى موسلمانان. ھەسەن وتى: ئەبوعمار ۋا مەلى من ھەرگىز باۋەردارانم سەرشۆپ نەكردو، بەلام ھەزەم نەكردوۋە لەپىناۋ دەستەلاتدا بچەنگم.^۲

ئىبن عەبدولبىر لە الاستيعاب ج ۱ ص ۳۷۴ لە شەعبىيەۋە دەلىت: لە پىككەۋتنى ھەسەن و موعاۋىيەدا (رضي الله عنهما) موعاۋىيە پى ۋت: ھەستە ۋتارىدە بۆ خەلك و باسى بارى خۆت بىكە بۆيان، ھەسەن ھەستاۋ وتى: (سوپاس بۆ ئەۋ خۋايەى يەكەمەكانى ئىۋەى بۆ ھۆى ئىمەۋە پىنموۋنى كىردو ئەۋانى دواترتانى بە ھۆى

۱ - ئىبن سەعد ج ۴ ص ۱۲۵ لە نافعەۋە بەۋ جۇرە ھىناۋىيەتى.

۲ - ئىبن عەبدولبىر لە الاستيعاب ج ۱ ص ۳۷۲ دا بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى. خەتیبى بەغدادى ھىناۋىيەتى و لە البدایە والنہایە ج ۸ ص ۱۹ یشدا ھاتوۋە.

ئىمەۋە لە خوئىن پژان پاراست، بزانن ژىرتىرىن كەس لە خوا ترسانن، پەككەۋتە
 ترىنەكانىش لادەرانن، ئەم بارەى كە من و موعاۋىە لەسەرى ناكۆكىن يان من پىيى
 شياۋترم يان ئەو شياۋىەتى، بەجىمان ھىشت لەبەر خواۋ لەرژەۋەندى ئوممەتى
 موخەممەد (ﷺ) و خوئىن نەپژانىان. پاشان لاىكرەۋە بەلای موعاۋىەداۋ وتى:
 وايدەبىنم تاقىكرەنەۋەيەك بىت بۆتان و ھەسانەۋەيەكى كاتى بىت، پاشان دابەزى و
 ەمەر بە موعاۋىەى وت: تەنھا ئەم قسانەم وىست.^۱

حاكم ج ۳ ص ۱۷۰ لە جوبەيرى كوپى نوفەيرەۋە (ﷺ) ھىناۋىەتى دەلىت: بە
 ھەسەنى كوپى ەلىم وت: خەلكى دەلىن تو خىلافەتت دەۋىت، وتى: گەرەكانى
 ەرەب لە دەستىدا بوون شەپريان دەكرد لەگەل ئەۋەى كە من لەگەلى بجنەم و
 ئاشتىيان لەگەل ئەۋەبوو كە من لە پىناۋ خوادا و بو پاراستنى خوئىنى
 موخەممەد (ﷺ) گرتەبەر، پاشان بەناھەزى بو بىھىۋايى ئەھلى حىجاز شتىكى
 ھەلگرت، حاكم دەلىت: ئەم فەرمودە لە سەر مەرجى بوخارى و موسلىم صەحىحە و
 خوئان نەيانھىناۋە و زەھەبى لەسەرى كۆكە.

ئەبۈيەعلا لە عامرى شەعبىەۋە ھىناۋىەتى دەلىت: كاتىك مەپوان لەگەل
 زوحاكى كوپى قەيس جەنگا ناردى بە دۋاى ئەيمەنى كوپى خوزەيمى ئەسەدىدا و
 وتى: ئىمە ھەزەكەين لەگەلمان بجنەگىت، وتى: باۋكم و مام شەھىدى بەدرن و
 پايانسپاردوم تا لەگەل كەسىك نەجەنگم شايەتى لالاھ الا اللھ بدات، ئەگەر بەلىنى
 دوورى دۆزەخم پىدەدەيت با لەگەلت بجنەم، وتى: بپۆ، كىشەى لەگەل دروست
 بوو و قسەى پى وت، ئەيمەنىش ئەم شىعەرى وت:^۲

۱ - حاكم ج ۳ ص ۱۷۵ و بەيھەقى ج ۸ ص ۱۷۲ لە شەعبىەۋە ھىناۋىانە.

۲ - صحيح.

علی سلطان اخر من قریش
فلیس بنافعی ما عشت عیشتی
معاذ الله من جهل و طیش^۱

و لست مقاتلا رجلا یصلی
اقاتل مسلما فی غیر شیء
له سلطانه و علی اثمی

تەبەرانی لە ئێبن عەبدولحەکەمی کۆری عەمری غیفاریەو هەیناویەتی دەلیت:
باپیرم بۆی گیرامەو و تی: من لای حەکەمی کۆری عەمر(ﷺ) بووم کە نێردراوی
عەلی کۆری ئەبو تالیب(ﷺ) هات بۆ لای و تی: تۆ لە هەموان شیائوتری تا لەم
کارەدا یارمەتیمان بدەیت، ئەویش و تی: لە خۆشەویستم ئامۆزاکەت (موحەممەد) م
بیستوو هەیفەرموو (اذا کان هکذا او مثل هذا اتخذ سیفا من خشب) واتە (ئەگەر
وابوو یان وەک ئەو بوو شمشیریکی تەختە هەلبگرە) منیش وامکردوو^۲.

بەزاز لە ئەبی ئەشعەسی سەنعانیەو هەیناویەتی دەلیت: یەزیدی کۆری
موعاویە ناردمی بۆ لای عەبدوللای کۆری ئەبی ئەوفا(ﷺ) هەندی لە هاوێ لانی
پێغه مەبریشم لەگەڵدا بوو، و تە: فەرمانی چی بە خەڵک دەکەن؟ و تی:
ئەبو لقاسم(ﷺ) وەسیەتی بۆ کردم ئەگەر بە باریکی وا گەیشتم بچم بۆ ئوحوود
شمشیرەکەم بشکێنم و لە مالهو دابنیشم، ئەگەر کەس هاتە ژوورەو بۆم و تی: لە
حوجرەکە تەدا دابنیشە ئەگەر کەس هات بە سەرتدا لە سەر ئەژنۆ دابنیشە و بلی

۱- هەیسەمی ج ۷ ص ۲۹۶ دەلیت: ئەبویە علاو تەبەرانی بەو جۆرە هیناویانە بەلام دەلیت: لەگەڵ کەسیک
ناجەنگم کە نوێژ دەکات کەسەکانی سەندی ئەبویە علا سەحیحن جگە لە زەکەریای کۆری یەحیای
پەحمەویە کە جی متمانە، تەواو. بەیەقی ج ۸ ص ۱۹۳ لە قەیس کۆری ئەبی حازم و شەعبیش بە
هەمان شێوە هیناویەتی.

۲- ضعیف.

۳- هەیسەمی ج ۷ ص ۳۰۱ دەلیت: تەبەرانی هیناویەتی و لە سەنەدەکیدە کەسی وا هەیه کە
نایناسم.

تاوانی خوټم و خوټ ببه و دوزہ خی به، نه وه پاداشتی سته مکارانه، منیش شمشیره که مم شکاندووه و هر که س هات به سرمد واده که م و ا نه لیم^۱.

ته به رانی له موحه ممدی کوږی مه سله مه وه (ﷺ) هیټاویه تی پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (اذا رایت الناس یقتلون علی الدنیا فاعمد بسیفک علی اعظم صخرة فی الحرة فاضربه بها حتی ینکسر ثم اجلس فی بیتک حتی تاتیک ید خاطئة او منبة قاضية) واته (نه گهر بینیت خه لک له سر دونیا ده جه نګن شمشیره که ت ببه بو گهره ترین به ردی ناوچه که (الحرة) و پیی لییده تا ده شکیت ټینجا له ماله که تدا دابنیشه تا ده سټیکی هه لکار یان مهرگی له ناو بهر دیت بوټ) منیش و امکردووه، هه یسه می ج ۷ ص ۳۰۱ ده لیت: که سه کانی سه نه ده که سه حیحن.

ټین سه عد ج ۳ ص ۲۰ له موحه ممدی کوږی مه سله مه وه دلیت: پیغه مبه ر (ﷺ) شمشیر یکی پیدام و (فهرمووی نه ی موحه ممدی کوږی مه سله مه به م شمشیره له پیی خوا دا جیهاد بکه تا نه وهی نه گهر بینیت دوو ده سته ی موسلمانان پیکه وه ده جه نګن بیده به به رددا تا ده شکینیت دواتر زمانت و ده ست بگره وه تا مهرگی له ناو بهر یان ده سټیکی هه لکار ت پی ده گات) که عوسمان (ﷺ) کوژدا و باری خه لک و ابوو چوو شمشیره که ی دا له بهر د تا شکاندی.

نه حمده له ربعیه وه هیټاویه تی ده لیت: له به خاک سپاردنی حوزه یفه دا (ر) له که سیکم بیست ده یوت خاوه نی نه م جیگه یه ده یوت: گرفتم نیه بیستم له پیغه مبه ر (ﷺ) ده یفه رموو (ولئن اقتلتم لادخلن بیتي، فان ادخل علي فلاقولن ها بو باثمي و اثمک) واته (نه گهر شه پرتان کرد دژ به یه که ده چمه ماله که م و هر که س هات بوټم ده لیم ها تاوانی من و خویشته ببه بو خوټ)^۲.

۱ - ضعیف.

۲ - هه یسه می ج ۷ ص ۳۰۰ ده لیت: به زار هیټاویه تی و هندی له سه نه ده که دا هن که نایاناسم.

۳ - صحیح.

۴ - هه یسه می ج ۷ ص ۳۰۱ ده لیت: نه حمده به سه نه دی سه حیج هیټاویه تی جگه له که سټیکی ناو سه نه ده که که جیټی ټا ماره یه.

بەيھەقى ج ۸ ص ۹۳ لە ئەبولمناھالە ۋە ھېناۋىيەتى دەلىت: لە سەر دەمى ئەخرەجى كۆپى زىادەدا مەپوان لە شام زالبوو، ئىبن زوبەيرىش (ﷺ) لە مەككە، ئەوانىش كە بە (قوراء) ناسرابوون لە بەسرە بوون دەلىت: باۋك تەۋاۋ بېزار بوو، وتى: بى باۋك كەۋتوو پىرۇ بۇ لاي ئەۋ كەسەى ناۋ ھاۋەلانى پىغەمبەر (ﷺ) بۇ لاي ئەبۇبەرزەى ئەسلەمى، دەلىت: لەگەلى چووم تا چوۋىنە مالى و سەيرمانكرد لە ژىر سىبەرى كەپرە قامىشىيەكەيدا دانىشتبوو، لاي دانىشتىن باۋك داۋاي نان خواردنى لى كردو وتى: ئەبۇبەرزە نابىنى؟ دەلىت: يەكەم قەسەى كردى ئەۋەبوو وتى: من وا لاي خوا چاۋەرپىم كە بەرامبەر لايەنەكانى قورەيش توۋرەم، ئىۋە كۆمەلانى عەرەب كە لەۋ بارە نەفامىيەى كەمى و سەرشۆرى و گومرايىيەدا بوون كە دەيزانن و خۋاي گەۋرە بە ئىسلام و موحەممەد (ﷺ) ئىۋەى بەرزكردەۋە تا گەيشتنە ئەۋ بارەى دەيىبنن، ئەم دىنيەى كە نىۋانتانى تىكدادە ئەگەر ئەۋەى لە شامە واتە مەپوان سوئند بەخوا تەنھا لەسەر دونيا دەجەنگى، ئەۋەش لە مەككەيە سوئند بەخوا لەسەر دونيا دەجەنگى، ئەۋانەش لە دەورتانندان و بە قورراۋ ناۋيان دەبەن سوئند بەخوا تەنھا لەسەر دونيا دەجەنگن، كاتىك بەۋ جۆرە ھەمويانى تىۋەگلاند باۋك پى وت: ئەى ئىستا دەلىت چى بكەين؟ وتى: پىم وايە ئەمپۇ باشتىن كەس ئەۋانەن كە بۇ خۇيان دايانكوتاۋە دەستيان دوۋرە لە مالى خەلك و دوۋرن لە خويىنى خەلك. ئەۋنەعيم لە الحليە ج ۱ ص ۲۸۰ لە شىمىرى كۆپى عەتىەۋە ھېناۋىيەتى دەلىت: حوزەيفە (ﷺ) بە كەسىكى وت: ئايا ھەزەكەيت خراپترىنى خەلك بكورثيت؟ وتى: بەلى، وتى: دەى تۆ لەۋ خراپتر دەبىت.

۱- بوخارى و ئىسماعىلى و يەعقوبى كۆپى سوفيانىش لە مېژوۋەكەيدا لە ئەبولمناھالە ۋە بەۋ جۆرە ھېناۋىيەتى، لە فتح البارى ج ۱۳ ص ۵۷ دا ھاتوۋە.

(خۇ دوورگرتن لە لە ناوبردىنى كەسى مۇسلمان)

بە يەھەقى ج ۹ ص ۹۲ لە ئەنەسى كوپى مالىكەھە (ﷺ) ھىناويەتى عومەرى كوپى خەتتاب (ﷺ) پرسىياري ليكرد ئەگەر گەمارۆى شارقاتندا چى دەكەن؟ وتى: كەس دەنيرين و چەند پارچە پشكىكى بۇ دادەنئين، وتى: ئەگەر بەردباران كرا؟ وتى: دەكوژييت، وتى: وامەكەن، سويىند بەھەي گيانمى بە دەستە ھەزناكەم شاريكى چوار ھەزار جەنگاھەرى بە لە ناوبردىنى كەسىكى مۇسلمان فەتھ بكن.^۱

(دەربازگردنى مۇسلمانان لە دەست بىناوەرەن)

ئىبن ئەبى شەيبە لە عومەرەھە (ﷺ) ھىناويەتى دەلييت: ئەگەر مۇسلماننىڭ لە دەست بىناوەرەن دەربازبەكەم لام خوشترە لە نيمچە دوورگەي عەرەب. لە كنز العمال ج ۲ ص ۳۱۳ دا ۱۱ ھاھاتوھ.

(توقاندنى مۇسلمانان)

تەبەرانى لە ئەبولھەسەنەھە (ﷺ) ھىناويەتى كە كەسىكى بەدرى بوو، دەلييت: لە گەل پيغەمبەر (ﷺ) دانيشتبووين كە سىڭ ھەستا و نەعلەكانى بيرچوو، كەسى نەعلەكانى خستە ژيىرى، كابرا گەپرايەھە و وتى: نەعلەكانم، خەلكى وتيان: نەمانبينيون، وتى: ئەي واى، پيغەمبەر (ﷺ) فەرمووى (فكيف بروعة المؤمن) واتە (ئەي چۇن بۇ توقاندنى) (پاچلەكاندىنى) باوهردار) وتى: ئەي پيغەمبەرى خوا تەنھا بۇ گالته وامكرد، فەرمووى (فكيف بروعة المؤمن) (ئەي چى دەلييت بەرامبەر توقاندنى مۇسلمان) دوو يان سى جار فەرمووى.^۲

۱ - شافعى پەو جۆرە ھىناويەتى، لە كنز العمال ج ۳ ص ۱۶۵ دا ھاھاتوھ.

۲ - ضعيف.

۳ - لە الترغيب والترهيب ج ۴ ص ۲۶۳ دا ۱۱ ھاھاتوھ. ھەيسەمى ج ۶ ص ۲۵۳ دەلييت: تەبەرانى ھىناويەتى و لە سەنەدەكەدا حوسەينى كوپى عەبدوللاى كوپى عەبدوللاى ھاشمى ھەيە كە لاوازە. ئىبن سڪنیش بەو جۆرە ھىناويەتى. لە الاصابە ج ۴ ص ۴۳ دا ھاھاتوھ.

بهزارو ته بهراني و ٺه بوشه يخي ڪوڀي حه ييان له عامري ڪوڀي ره بيعه وه (ﷺ)
هينايوانه: كه سيڪ نه عله ڪاني كه سيڪي شارده وه و گالته ي له گهل ده كرد ٺه وه ي بو
پيغه مبهري (ﷺ) باسكرد، ٺه ويش فهرمووي (لا ترعوا المسلم فان روعة المسلم ظلم
اعظم).^۱ (موسلمان مه توقينن، چونكه توقاندي موسلمان سته ميكي زور گه وره يه).
ته بهراني - گير ره وه ڪاني جي متمانه ن - له نوعماني ڪوڀي به شيره وه (ﷺ)
هينايويه تي ده ليت: له ريگه يه ڪدا له گهل پيغه مبهري (ﷺ) بووين، ڪابرايه ڪ له ولا خه ڪه ي
دابه زى و كه سيڪ تيريكي له تيردانه ڪه يدا برد، ڪابرا ڀاڄله ڪا و ترسا، پيغه مبهري (ﷺ)
فهرمووي (لا يحل لرجل ان يروع مسلما).^۲ (بو ڪه س رهوا نيه موسلمانن بتوقينن).
ٺه بوداود له عه بدولر حمانى ڪوڀي ٺه بوله يلاوه ده ليت: هاوڊلاني موحه ممه د (ﷺ)
بويات باسكردين له گهل پيغه مبهري (ﷺ) چووين يه ڪيڪيان خه وت و هه نديڪيان به رديڪيان
برد، ٺه ويش ترسا، پيغه مبهري (ﷺ) فهرمووي (لا يحل لمسلم ان يروع مسلما).^۳
ته بهراني له سوله يمانى ڪوڀي صوره ده وه هينايويه تي ده شته ڪيه ڪ له گهل
پيغه مبهري (ﷺ) نوڙي ڪردو قوچيكي پيو، يه ڪي له ڪه سه ڪان بردي، ڪه
پيغه مبهري (ﷺ) سه لامى دايه وه ده شته ڪيه ڪه وتي: ڪوا قوچه ڪه م؟! خه لڪه ڪه بزه و
پيگه نينيان نواند، پيغه مبهري (ﷺ) فهرمووي (من كان يؤمن بالله واليوم الآخر فلا يروعن
مسلما) واته (هر ڪه س بر واي به خواو پوڙي دوايى هيه با هيچ موسلمانن
نه توقيني (ڀانه چله ڪيني)).^۴

۱ - ضعيف.

۲ - له الترغيب والترهيب ج ۴ ص ۲۶۲ دا هاتوره، هه يسه مى ج ۶ ص ۲۵۲ ده ليت: له سه نه ده ڪه دا عاصمى ڪوڀي عه بدوللا هيه ڪه لاوازه.

۳ - صحيح.

۴ - صحيح.

۵ - له الترغيب والترهيب ج ۴ ص ۲۶۲ دا واهاتوره.

۶ - ضعيف.

۷ - هه يسه مى ج ۶ ص ۲۵۴ ده ليت: ته بهراني له گيرانه وه ي ٽين عويه ينه له ٽيسماعيلى ڪوڀي موسليمه وه هينايويه تي. ٺه گهر عه بدى بيت ٺهوا صه حيحه، ٺه گهر مه ڪي بيت لاوازه، ڪه سه ڪاني ديڪه ي سه نه ده ڪه جي متمانه ن، ته واو.

(به که مدانان و سوو کدانانی موسلمانان)

ئین سہ عد ج ٤ ص ٤٣ له عائشہ وہ (رضی اللہ عنہا) ھیناویہ تی ده لیت:
ئوسامہ دای به لای در گادا و ته ویلی خویناوی بوو وتی: ئہی عائشہ خوینہ کہی
لی لابہ عائشہ ش بیزی کردہ وہ، پیغہ مہر (ﷺ) خوئی بوئی پاک کردہ وہ و
دہیفہ رموو (ئہ گہر ئوسامہ کچ دہ بوو جلم دہ کردہ بہری و بہ خشل دہ مرانندہ وہ و
دہمدا به شو) ٢. ١

واقیدی و ئین عساگیر له عہتای کوپی یہ سارہ وہ (ﷺ) ھیناویانہ ده لیت:
ئوسامہ ی کوپی زہید (ﷺ) یہ کہہ مجار کہ ہاتہ مہ دینہ تووشی نہ خووشی به لک بوو ئہ و
کات گہنجی بوو کہ لیکي دہات بہ سہر دہمیدا عائشہ بیزی لیدہ کردہ وہ، پیغہ مہر (ﷺ)
چوویہ ژوورہ وہ و خوئی دہ موچاوی دہشت و ماچی دہ کرد، عائشہ (رضی اللہ عنہا) وتی:
سویند به خوا دواي ئہمہ ہہر گیز خوئی لی دوور ناگرم ٢. ٢

ئین سہ عد ج ٤ ص ٤٤ له عروہ وہ (ﷺ) ھیناویہ تی پیغہ مہر (ﷺ) ئیفازہ ی
عہرہ فہی له پینا و ئوسامہ ی کوپی زہید دا و اخست و چاوہ پئی ئوسامہ ی کرد،
گہنجیکی تہ پیوی پش ہات، خہ لکی یہ مہن وتیان: لہ بہر ئہمہ وہ ستاویں؟!
فہرمووی (دہی لہ بہر ئہمہ ئہ ہلی یہ مہن کو فریان کرد؟) ده لیت: ہہ لگہ رانہ وہ کہ یان
لہ سہر دہمی ئہ بوبہ کردا (ﷺ) لہ بہر بہ کہہ مدانانی فہرمانی پیغہ مہر (ﷺ) بوو، ئین
عساگیر لہ عروہ وہ بہر جوڑہ ھیناویہ تی و تیایدا عروہ ده لیت: یہ مہن دواي مردنی
پیغہ مہر (ﷺ) لہ بہر ئوسامہ بیباوہ پبوون ٦. ٠

١ - صحیح.

٢ - ئین ئہبی شہیبہ ش ھیناویہ تی، لہ المنتخب ج ٥ ص ١٣٥ یشدا ہاتوہ.

٣ - صحیح.

٤ - لہ المنتخب ج ٥ ص ١٣٦ دا و اہاتوہ.

٥ - ضعیف.

٦ - لہ المنتخب ج ٥ ص ١٣٥ دا و اہاتوہ.

ئەبوعوبەيد لە ھەسەنەو ھىناو ھەتە دەستەيەك ھاتن بۆ لاى ئەبوموسا (ﷺ) ھەيش بەخششى ھەرب و مەوالى كرد، ھومەر (ﷺ) بۆى نووسى: ئايا يەكسانىت كرد لە نىوانياندا؟ بەشە خراپەكە بۆ كەسەك كە براكەى بەكەم بزانىت.^۱

(توورە كەردنى مۇسلمانان)

موسليم ج ۲ ص ۳۰۴ لە عائىزى كوپى ھەمرەو ھىناو ھەتە ئەبوسوفيان ھات بۆ لاى سەلمان و صوھەيب و بلال بە دەستەيەكەو، وتیان: شمشىرى خوا نەخراپە كەردنى دوزمنى خوا، ئەبوبەكرە وتى: ئەو قسە بە كەورەى قورەيش دەلێن؟ چوويە خزمەت پىغەمبەر (ﷺ) و ئەو ھى پى وت، ئەو ھى ھەرمووى (ئەى ئەبوبەكر لەوانە يە توورە كەردن، ئەگەر توورە كەردن ئەو پەرەردگارت تەوورە كەردو). ئەبوبەكرەيش چوويەو بۆ لايان و وتى: برا شىرەنەكەم توورەم كردن؟ وتیان: نا، خوا لىت خۆش بىت برا گيان.^۲

ئىبن ھەساكەر لە صوھەيبەو ھىناو ھەتە ئەبوبەكرە داى بە لاى دىلىكىدا كە داواى لىدەكرد لاى پىغەمبەر (ﷺ) سكالای بۆ بكات، صوھەيبەيش لە مەزگەوتدا دانىشتبوو بە ئەبوبەكرە وتى: ئەو كىيە لەگەلتدا؟ وتى: دىلىكى بىباو ھەرانە ھىناو ھە بۆ لاى پىغەمبەر (ﷺ) داواى پەناى بۆ بكەم، ئەو ھى وتى: ئەمە دەبىت شمشىر بچىتە ملى، ئەبوبەكرە توورەبوو، پىغەمبەر (ﷺ) بىنى و ھەرمووى (بۆچى دەتبىنم زۆر توورەيت؟) وتى: دىلەكەم ھىناو دام بە لاى ھەھەبىداو ئەو ھى وای وت، پىغەمبەر (ﷺ) ھەرمووى (لەوانە يە ئازارت دابىت) وتى: نە بەخوا، ھەرمووى (ئەگەر ئازارت دابىت بە دلىيايەو ئازارى خواو پىغەمبەرەكەيت داو).^۳

۱- لە كنز العمال ج ۲ ص ۳۱۹ دا واھاتوو، ئەھمەد لە الزھەد لە ھومەرەو (ﷺ) دەلێت: بۆ كەسەك خراپە بەسە برا مۇسلمانەكەى بەكەم دابى. لە كنز العمال ج ۲ ص ۱۷۲ دا واھاتوو.

۲- ئەبونەعمە لە الحلیە ج ۱ ص ۳۴۶ و ئىبن ھەبەولەر لە الاستیعاب ج ۲ ص ۱۸۱ لە عائىزى كوپى ھەمرەو بەر جۆرە ھىناو ھە.

۳- لە كنز العمال ج ۷ ص ۴۹ دا واھاتوو.

(نەفرىنى مۇسلمانان)

بوخارى و ئىبن جەرر و بەيھەقى لە عومەر ھە (ﷺ) ھىناۋيان كەسىك لە سەردەمى پىغەمبەر (ﷺ) ناۋى عەبدوللا بوو و پىيى دەوترا (ھمار) كەر، پىغەمبەرى (ﷺ) دەخستە پىكەنن، لەسەر مەى خواردنە ھە جەلدى لىدا، پۇژىك ھىنراۋ فەرمانى جەلدى دراۋ لىدەدرا، كەسىك وتى: نەفرىنى خوات لى بىت چۆن دەستى لى ھەلناگرى، پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (نەفرىنى لى مەكەن، چونكە سۆيىد بەخوا ئەۋەى من بزانم ئەۋ خواۋ پىغەمبەر ھەكەى خۆش دەۋىت) ئەۋىيە علاۋ سەئىدى كۆرى مەنسور و جگە لەۋانىش ھىناۋيانە، كابرايەك كە بە كەر ناسرابوۋ جامە پۇن ھەنگوینى بە دىارى دەھىنا بۇ پىغەمبەر (ﷺ)، كە ھاۋەلەكەى دەھات سكالای لىدەكرد دەيھىنا بۇ لای پىغەمبەر (ﷺ) و دەيوت: ئەى پىغەمبەرى خوا پارەى ئەم كابرا بدە، پىغەمبەرىش (ﷺ) زەردەخەنەى دەكرد و پارەكەى دەدا، پۇژىك ھىنرا بۇ لای پىغەمبەر (ﷺ) و مەى خوارد بوۋىيەۋە، كەسىك نەفرىنى لىكرد - فەرموۋدەكە ۋەك پىشتەر دەھىنىت - ۱.

عەبدولرەزاق لە زەيدى كۆرى ئەسلەمەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئىبن نۇعمان (ﷺ) ھىنرا بۇ لای پىغەمبەر (ﷺ) و جەلدى لىداۋ چوار پىنج جار ئەمە دووبارە بوۋىيەۋە كەسىك وتى: نەفرىنى خۋاى لى بىت چەند جار دەخواتەۋەۋە لىيى دەدرىت! پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (نەفرىنى لى مەكە چۈنكە ئەۋ خواۋ پىغەمبەر ھەكەى خۆش دەۋىت). ۲.

۱ - حسن.

۲ - لە كنز العمال ج ۳ ص ۱۰۷ دا ۋاھاتوۋە.

۳ - لە كنز العمال ج ۳ ص ۱۰۸ دا ھاتوۋە. ئىبن سەئەد ج ۳ ص ۵۶ لە زەيدى كۆرى ئەسلەمەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: نۇعەيمان يان ئىبن نۇعەيمان ھىنرا بۇ لای پىغەمبەر (ﷺ) - ئىنجا بەھەمان شىۋە فەرموۋدەكە دىنىت -.

ئین جهریر له ئه بی هورهیره وه (ﷺ) هیناویه تی مه ی خۆریک هینرا بۆ لای پیغه مبه ر (ﷺ) ئه ویش فه رمانی به هاوه لآن کرد جه لدی لیبدن، هه یانبوو به نه له که ی، هه یانبوو به ده ست، هه یانبوو به کراسه که ی، پاشان فه رمووی (ارفعوا) واته (ده ست هه لگرن) پاشان فه رمانی پیکردن ده ستیان دایه به رشانی، وتیان: شهرم ناکه یت له پیغه مبه ر (ﷺ) وا ده که یت؟ پاشان ناردی که کابرا پووی وه رگیپرا خه لکه که که وتنه نزالیکردن و قسه پی وتنی، هه بوو ده یوت: خوایه سه رشۆپی بکه، خوایه نه فرینی لی بکه، پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمووی (لاتقولوا هذا ولا تكونوا عونا للشيطان على اخيكم، ولكن قولوا اللهم اغفر له اللهم اهده) وفي لفظ (لاتقولوا هكذا ولا تعينوا الشيطان ولكن قولوا رحمك الله) واته (وامه لّین و مه بنه یارمه تیده ری شه یتان دژ به براکه تان، به لکو بلّین خوایه لیی خوش به، خوایه پینموونی بکه) یان له ده قیکی تردا (وامه لّین و یارمه تی شه یتان مه دن، به لکو بلّین خوا په حمت پی بکات).^۱

ته به رانی به سه نه دی جه ید له سه له مه ی کوپی ئه کوه وه هیناویه تی ده لّیت: ئه گه ر که سیکمان ببینیایه نه فرینی له براکه ی بکر دایه وامانده زانی تووشی یه کی^۲ له تاوانه گه وره کان بووه.^۳

^۱ - له کنز العمال ج ۳ ص ۱۰۵ دا واهاتوو.

^۲ - صحیح.

^۳ - له الترغیب والترهیب ج ۴ ص ۲۵۱ دا واهاتوو.

(جنیودان به موسلمانان)

ئەحمەد و ترمزی له عائیشەوہ (رضی اللہ عنہا) هیڤاویانە دەلیت: کەسیک هات و له بهردهم پیغهمبهردا (ﷺ) دانیشت و وتی: من دوو کویلهم هەن درۆم له گەل دەکەن و له گەلم ناپاکن و له قسم لادەدن و منیش جنیویان پی دەدهم و لییان دەدهم، ئایا تاوانم بهرامبهریان هیه؟ پیغهمبهردا (ﷺ) فهرمووی (اذا كان يوم القيامة يحسب ما خانوك و عصوك و كذبوك و عقابك اياهم بقدر ذنوبهم كان كفافا لالك و لا عليكن و ان كان عقابك اياهم فوق ذنوبهم اقتص لهم منك الفضل) واتە (ئەگەر پوژی دواپی هات لەسەر ئەوێ ناپاک بوون بەرامبەرت و لە قسەت لایانداه و درۆیان لەگەل کرد و ویت لێپێچینەوہ دەکرین و سزای تۆش بۆیان بەپیی تاوانیانە ئەو بەسە نە بۆ تۆ و نە لە دژ تر، ئەگەریش سزادانی تۆ لە تاوانیان زیاتر بوویت ئەوا لە زیاده و چاکەیی تۆ دەسینن بۆ ئەوان و بەو تۆلەیان بۆ دەکریتەوہ) کابرا سەری دانەواندو دەرگیا، پیغهمبهردا (ﷺ) فهرمووی (مەگەر فەرمانی خوات نەخویندۆتەوہ) واتە (و نضع الموازين القسط ليوم القيامة... حاسبين) الفرقان ٤٧ کابرا وتی: ئەو پیغهمبهری خوا چاکترین شت وایە لییان جیابمەوہ تۆ بە شایەت دەرگم هەموویان نازادن.^٢

ئەحمەد و تەبەرانى له ئەبوهورەیرهوہ (ﷺ) هیڤاویانە کەسیک جنیویکی دا بە ئەبوبەکر (ﷺ) و پیغهمبهری خوایش (ﷺ) دانیشتبوو، پیغهمبهردا (ﷺ) سەری لێ سوورما و زەدەخەنەى کرد، کە زۆرتر وتی: ئەبوبەکر هەندى قسەى وەلام دایەوہ، پیغهمبهردا (ﷺ) توورەبوو و هەستا و ئەبوبەکریش چوو بە دوایدا و وتی: ئەو پیغهمبهری خوا ئەو جنیوی پێدام و تۆیش دانیشتبوویت، کە وەلامم دایەوہ

^١ - صحیح.

^٢ - له الترغیب والترہیب ج ٣ ص ٤٩٩ دا هاتووہ و لە ج ٥ ص ٤٦٤ دا دەلیت: سەنەدەکەى ئەحمەد و ترمزی مۆتەسەیل و گێرەرەوہکانى هەردووکیشیان جی متمانەن.

تووړه بډویت و هه ستایت، پیغه مېهر (ﷺ) فهرمووی (انه کان معك ملك یرد عنك، فلما رددت علیه بعض قوله وقع الشيطان فلم اكن لاقعد مع الشيطان) واته (له گه لقا فريشته يهك هه بوو وه لآمی بؤ ده دایت هوه، كه تۆ وه لآمی هه نديكت دايه وه شهيتان هات، منيش له گه ل شهيتان دانانیشم) پاشان فهرمووی (يا ابا بكر ثلاث كلهن حق: ما من عبد ظلم بظلمة فيفضي عنها لله عز وجل الا اعز الله بها نصره، وما فتح رجل باب عطية يريد بها صلة الا زاده بها كثرة، وما فتح باب مسالة يريد بها كثرة الا زاده الله قله) واته (نهى) نه بوبه كرسى شت هه موويان حه قن: هه ر به نده يهك سته ميكي لى بكریت و بيداته ده ست خوا ئه وا خواى گه وړه به وه سه ركه وتنى خوئ پى ددات و عيزه تمه ندى ده كات، هه ركه سيك ده رگای به خششيك بكاته وه و مه به ستي پيى په يوه ندى بيت خواى گه وړه بؤى زياد ده كات، هه ركه رگايه كي داواكاريش بكاته وه و مه به ستي پيى زياد كردن بيت خواى گه وړه زياتر بؤى كه م ده كاته وه).^۱

نه حمه دو لاله كائى و نه بولقاسمى كوپى بشران و ئيبن عه ساكړ له به هى يه وه هيئاويانه عه بدوللای كوپى عومهر (ﷺ) جنيوى دا به ميقداد (ﷺ) عومهر وتى: نه گهر زمانت نه بېرم نه زرم له سه ر بى، هاوه لآن دوانديان و ليى پارانه وه، عومهر وتى: وازم لى بيئن تا زمانى بېرم تا ئيتر جنيو به يهك هاوه لى پیغه مېهر (ﷺ) نه دات، ئيبن عه ساكړ هيئاويه تى له به هيه وه ده لیت: له نيوان ئيبن عومهر و ميقداد دا كي شيه يهك پووي داو عه بدوللأ قسه ي پى وت و نه ویش لای باوكى شكاتى ليكرد، عومهر نه زرى كرد زمانى بېريت، كه ئيبن عومهر ترسا باوكى و ابكات پياوانى برد بؤ لای، عومهر وتى: وازبيئن تا زمانى بېرم و بيته سوننه تيك دواى خوّم ئيشى پى بكریت هه ركه س جنيو بدات به هاوه لآن زمانى بېرن.^۲

۱ - صحيح.

۲ - هه يسه مى ج ۸ ص ۱۹۰ هيئاويه تى و ده لیت: كه سه كانى سه نه ده كه ي نه حمه د صه حين، نه بود او ديش هيئاويه تى به لام نه وه ي تيدانيه، پاشان فهرمووی نهى به بوبه كر.

۳ - له منتخب كنز العمال ج ۴ ص ۴۲۴ دا واهاتوه.

کهوتنه ویزه ی موسلمانان

ئەبونه عیم له ئەنەسی کوری مالیکه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: که سیك له خزمهت پیغه مبهردا (ﷺ) کهوته که سیکی تره وه، پیغه مبهردا (ﷺ) پیی فەرموو (قم لاشهادة لك) واته (هسته تو هیچ شایهتیت بۆ نیه) وتی: ئەی پیغه مبهردی خوا من ناگه پیمه وه، فەرمووی (اصبحت تهزا بالقران ما امن بالقران من استحل محارمه) (گالته به قورئان ده کهیت، ئەوهی حه رامه کانی قورئان به پوا بزانییت برپای به قورئان نه هیناوه).^۱

ئەبونه عیم له الحلیه ج ۱ ص ۹۴ له تاریقی کوری شه هابه وه هیناویه تی ده لیت: له نیوان خالید و سه عدد (ر) قسه یه ک بوو، که سیك لای سه عد کهوته باسی خالید به خراپه، ئەویش وتی: به سه مه لی، ئەوهی له نیوانماندا پوویدا نه گه یشته ئایینه که مان.^۲

غه یبه تکردنی موسلمانان

عه بدولر ه زاق و ئەبوداود له ئەبی هوریره وه (ﷺ) هیناویانه ده لیت: ئەسه می هات بۆ لای پیغه مبهردا (ﷺ) و شایه تی له سه ر خو ی دا که له گه ل ئافره تیکی ناحه لآدا چوار جار تووش بووه و هه موو جاریک وازی بۆ لیده هینا، فەرمووده که دینیت، تیایدا هاتوو: فەرمانی کردو په جم کرا، پیغه مبهردا (ﷺ) بیستی دوو هاوه ل پیکه وه بوون یه کیکیان به وی دیکه ی ده وت: سه یری ئەوه که خوی گه وه په رده پوشی کرد که چی وازی نه هینا تا خو ی په جم کرد په جمی سه گ بی، پیغه مبهردا (ﷺ) له سهریان بیده نگ بوو و دوا ی ماوه یه ک چوو تا دای به لای که لاکی که ریکدا که به پی لییدا، فەرمووی (فلان و فلان کوان؟) وتیان: ئەمه تاین ئەی

۱ - له کنز العمال ج ۱ ص ۲۳۱ دا واهاتوو.

۲ - ته به رانی له تاریقه وه به و جوړه هیناویه تی، هه یسه می ج ۷ ص ۲۲۳ ده لیت: که سه کانی سه نه ده که ی سه حیحن، ته او.

پېغەمبەرى خوا، فەرموۋى (دابەن و لە كەلاكى ئەو گویدریژە بخون) وتیان: ئەى پېغەمبەرى خوا خەۋى گەورە لىت خەۋى كى لەۋە دەخەۋات؟ فەرموۋى (فلما نلتما من عرض اخيكما انفا اشد من اكل الميتة، والذي نفسي بيده انه الان لفي انهار الجنة، ينغمس فيها) واتە (دەى ئەۋەى پېشتر لەسەر ئابروۋى براكەتان توۋشى بوون سەختترە لە خەۋەرنى مردارەۋە بوو، سوپىند بەۋەى گىيانمى بەدەستە ئەو ئىستە لەناو پوۋبارەكانى بەھەشتدا مەلە دەكات) ^۱.

عەبدولرەزاق لە ئىبنولمۇنكەدېرەۋە ھىناۋىيەتى: پېغەمبەر (ﷺ) پەجمى ئافرەتلىكى كەرد، يەككى لە مۇسلمانان وتى: ئەم ئافرەتە كارەچاكەكانى لەدەستدا، پېغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (بل هذه كفارة لما عملت و تحاسب انت بما عملت) واتە (بەلكو ئەۋە سەررەۋەى ئەو كارەيە كە كەردى و توپش لەسەر ئەو كارەى كەردت لىپىينەۋە دەكرىت) ^۲.

ئەبۇداۋود و تەرمىزى و بەيھەقى لە عائىشەۋە (رضي اله عنها) ھىناۋىيەنە دەلىت: بە پېغەمبەرم (ﷺ) وت: بەسە بۇ سەفەيە ئاۋا ئاۋايە، ھەندى لە گېرەرەۋەكان دەلىن واتە كورتە، پېغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (لقد قلت كلمة لو مزجت بماء البحر لمزجته) واتە (بە راستى قەسەيەكت وت ئەگەر تېكەل بە ئاۋى دەريا بىكرىت) پىسى دەكات (ھەمۇۋى تېكەل دەكات). عائىشە دەلىت: باسى كەسىكم لا كەرد،

۱ - ضعیف.

۲ - له كنز العمال ج ۳ ص ۹۳ دا ھاۋە، ئىبن حىببان لە سەھىھە كەيدا لە ئەبۇھورەيرەۋە ھىناۋىيەتى، لە الترغيب والترهيب ج ۴ ص ۲۸۸ دا ھاۋە، بوخارى لە الادب المفرد ص ۱۰۸ بەو جۆرە بە كورتى ھىناۋىتى، ئىبن حىببان بە سەھىھى دەزانى ۋەك ئىبن حەجەر لە فتح البارى ج ۱۰ ص ۳۶۱ دەلىت.

۳ - ضعیف.

۴ - له كنز العمال ج ۳ ص ۹۳ دا ھاۋە.

فهرمووی (ما احب ان حکیت لی انسانا و ان لی کذا و کذا) (هه زناکهه باسی که سیئکم لابهکیت و خوُم نهوه و نهوهه هیه) ^۱.

نه بوداودیش له عائیشهوه (رضی الله عنها) هیناویه تی که وشتیریکی صه فیهی کچی حویهی لابوو و زهینه بیش زیاده کوئیکی هه بوو، پیغه مبهه (ﷺ) به زهینه بی فهرموو له بری وشته که، وتی: من بیدهه به و جوله که؟ پیغه مبهه (ﷺ) تووره بوو و له ماوهی مانگی زی الحجه و موهرهه و هه ندیکی صه فهریشدا به جیی هیشت ^۲.

ئین نه بی دنیا له عائیشهوه (رضی الله عنها) هیناویه تی وتی: جاریکیان لای پیغه مبهه (ﷺ) به ژنیکم وت: به راستی چاک و جلی دریژه، فهرمووی (الفظی الفظی فلفظت بضعة من لحم) (فریی ده، فریی ده، منیش پارچه یه ک گوشتم فری دا) ^۳.

ئین سه عد ج ۸ ص ۱۲۸ له زهیدی کوپی نه سهله مهوه هیناویه تی پیغه مبهه (ﷺ) لهو نه خویشیهیدا بوو که تیایدا مرد، ژنهکانی کوپونهوه، صه فیه وتی: به خوا نهی پیغه مبهه ری خوا هه زده کهه نهو نه خویشیهی هه ته به منهوه بوایه، ژنهکانی پیغه مبهه (ﷺ) بزه دایگرتن و پیغه مبهه (ﷺ) سهیری کردن و فهرمووی (مضمن) نهوانیش وتیان له چچی نهی پیغه مبهه ری خوا؟ فهرمووی (من تغمزکن بصاحبکن و الله انها لصا دقة) واته (لهو بزه گرتنه تان بهرامبهه هاوه له که تان، سویند به خوا نهو راست دهکات) ^۴.

۱ - صحیح.

۲ - ترمزی ده لیت: فهرمووده که صه حیحه.

۳ - له الترغیب والترهیب ج ۴ ص ۲۸۴ دا هاتوو، ئین سه عد ج ۸ ص ۱۲۷ بهو جوړه هیناویه تی، له فهرمووده کهیدا هاتوو پیغه مبهه (ﷺ) دوو یان سی مانگ نه چوو بو لای، زهینه ب وتی: تائه وهی لی بیهیا بووم.

۴ - ضعیف.

۵ - له الترغیب والترهیب ج ۴ ص ۲۸۴ دا هاتوو.

۶ - ضعیف.

۷ - سه نه ده کهی هه سه نه له الاصابه ج ۴ ص ۳۴۸ دا هاتوو، ئین سه عد ج ۲ ص ۳۱۳ له ریگهی عه تای کوپی یه ساره وه بهو واتایه هیناویه تی.

ئه بویه علاو ته بهرانی له ئه بی هورهیره وه (ﷺ) هیناویانه ده لیت: لای پیغه مبه (ﷺ) بووین که سیک ههستا، وتیان: ئه ی پیغه مبه ری خوا ئه و کابرا چهند لاوازه، فهرمووی (غیبه تی براکه تانتان کردو گوشتیتان خوارد) له لاده قی ته بهرانی دا هاتوو: کابرایه که لای پیغه مبه (ﷺ) ههستا و لاوازه که به ههستانه وه که یه وه دیاربوو، وتیان: چهنده لاوازه، فهرمووی (براکه تانتان خوارد و غیبه تان کرد) ^۱.

ته بهرانی له موغازی کوپی جه به له وه (ﷺ) هیناویه تی وتیان: ئه ی پیغه مبه ری خوا شتی کمان وت که وایه، فهرمووی (ئه گهر شتی که بلین که تیایدا نه بیته ئه و بوه تانتان بو کردوه) ^۲.

ئه سه بهانی به سه نه دی هه سه ن له عه مری کوپی شو عیب له باوکیه وه له باپیری وه هیناویه تی: لای پیغه مبه (ﷺ) باسی که سیکیان کردو وتیان: تا نانی نه ده نی ناخوا و تا سواری بو نه به ن ناخوا، فهرمووی (غیبه تان کرد) وتیان: ئه ی پیغه مبه ری خوا شتی کمان وت که تیایدا یه، فهرمووی (هینده به سه که باسی براکه ت بکهیت به وه ی تیایدا یه) ^۳.

ئین ئه بی شه یبه و ته بهرانی - ده که که هی ئه وه و گیره ره وه کان سه حیحن - له ئین مه سه وده وه (ﷺ) هیناویانه ده لیت: له خزمهت پیغه مبه ردا (ﷺ) بووین که سیک ههستا و له دوا یه وه که سیک قسه ی له سه ر کرد، پیغه مبه ر (ﷺ)

۱ - ضعیف.

۲ - له الترغیب والترهیب ج ۴ ص ۲۸۵ دا هاتوو، هه یسه می ج ۸ ص ۹۴ ده لیت: له سه نه دی هه ردووکیاندا موچه مبه دی کوپی ئه بی هه مید هیه که پیی دهوتری هه ماد و زور لاوازه.

۳ - ضعیف.

۴ - هه یسه می ج ۸ ص ۹۴ ده لیت: له سه نه ده که دا عه لی کوپی عاصم هیه که لاوازه.

۵ - حسن.

۶ - له الترغیب والترهیب ج ۴ ص ۲۸۵ دا هاتوو.

فەرموۋى(تخلل) واتە(دان پاك بىكەرەۋە) وتى: لە چى؟ فەرموۋى(تۆگۈشتى بىراكتەت خوارد)^۱.

ئەبۇداد و تەيالىسى و ئىبن ئەبى دۇنيا و بىھەقى لە ئەنەسى كۆرى مالىكەۋە(ﷺ) ھىناۋىانە دەلىت: پىغەمبەر(ﷺ) فەرمانى كرد پۇژىك بە پۇژوۋ بىن و فەرموۋى(كەستان پۇژوۋ نەكاتەۋە تا مۆلتى پىبىدەم) خەلكى بەپۇژوۋ بوون تا ئىۋارە ھات، كەس دەھات و دەيوت: ئەي پىغەمبەرى خوا من بەپۇژوۋ بووم و مۆلتەم بدە تا پۇژوۋ بىكەمەۋە، يەك يەك مۆلتەتى پىدەدان تا كەسىك ھات و وتى: ئەي پىغەمبەرى خوا دوو ئافرەتى بىنەمالەت بەپۇژوۋ و شەرم دەكەن بىن بۆلات مۆلتەتەن بدە تا پۇژوۋ بىكەنەۋە، پىغەمبەر(ﷺ) پوۋى لى ۋەرگىپرا، كابرا دووبارەى كىردەۋە و سى جار ئەۋە پوۋىدا، پىغەمبەر(ﷺ) فەرموۋى(انھما لم يصوما و كيف صام م ظل هذا اليوم ياكل لحوم الناس؟ اذهب فمرهما ان كانتا صائمتين فلتستقيئا) واتە(ئەو دوۋانە بەپۇژوۋ نەبوون، چۆن بەپۇژوۋە كەسىك كە ئەمپۇ گۈشتى خەلكى خواردوۋە؟ بىرۇ بىيانبە ئەگەر بەپۇژوۋ بوون با بىر شىنەۋە) ئەۋىش چوۋ پى و تن، ھەردوۋكىيان ھەۋلى خۇپشاندنەۋەيان دا ھەركاميان مەشتى خويىنى ھىنايەۋە، كابرا گەرايەۋە بۆلەي پىغەمبەر(ﷺ) و پىسى وت: ئەۋىش فەرموۋى(سويىند بەو كەسەي گىيانمى بەدەستە ئەگەر لە سىكاندا بىمايەتەۋە ناگر ھەردوۋكىيانى دەخوارد) ئەحمەد و ئىبن ئەبى دۇنيا و بىھەقىش لە گىرانەۋەى كەسىكەۋە كە ناۋى نەھاتوۋە لە عوبەيدى مەۋلاي پىغەمبەرەۋە(ﷺ) ھىناۋىانە بەلام ئەحمەد دەلىت: بەيەكىكىيانى فەرموۋ(قىلى) واتە(بىر شىرەۋە) ئەۋىش پىشايەۋە و خويىن و گۈشتى ھىنايەۋە تا نىۋەى قاپەكەى پىركرد، پاشان بەۋى

۱ - صحيح.

۲ - لە الترغيب والترهيب ج ۴ ص ۲۸۵ دا ھاتوۋە، لە نەقلى ھەيسەمى ج ۸ ص ۹۴ دا(تخلل) ھاتوۋە، وتى: لە چى ئەي پىغەمبەرى خوا مەگەر گۈشتەم خواردوۋە؟

تريشى ۋا فەرموو، ئەۋىش نيوەكەى تىرى پىركىد، پاشان فەرموۋى (ئەم دوۋانە پۇژوۋيان گىرت لەۋەى خوا بۆى ھەلەل كىرەبۇون و پۇژوۋيان كىرەدەۋە لەۋەى خوا لىى ھەرام كىرەبۇون، يەككىيان لەپال ئەۋى تىرياندا دانىشت و گۆشتى خەلكيان دەخوارد) ^۱.

زىائى مەقدىسى لە ئەنەسى كۆرى مالىكەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: لە سەفەردا ەھرب خىزمەتى يەكتىيان دەكرد لەگەل ئەبۇبەكر و عومەردا كەسى ھەبوو خىزمەتى دەكردن و نانى بۇ ئامادە نەكرەبۇون، وتيان: ئەم كابر زۆر خەۋالوۋە، بەخەبەريان كىرەدەۋە وتيان: بېۋ بۇ لاي پىغەمبەر (ﷺ) و بلى سەلامت لى دەكەن و داۋاي نانت لى دەكەن، پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (انھما قد اتتدما) واتە (ئەوان نانىان خواردوۋە) وتيان: ئەى پىغەمبەرى خوا چىمان خواردوۋە؟ فەرموۋى (بە گۆشتى براكەتان، سوئند بەۋەى گىانمى بەدەستە من گۆشتەكەى لەنىۋان دانەكانتاندە دەبىنم) وتيان: ئەى پىغەمبەرى خوا داۋاي لىخۇشبوونمان بۇ بكە، فەرموۋى (بۇ لاي با ئەۋ داۋاي لىخۇشبوونتان بۇ بكات). ^۲

^۱ - ضعيف.

^۲ - الترغيب والترهيب ج ۴ ص ۲۸۴.

^۳ - له تفسىرى ئىبن كەسىر ج ۴ ص ۲۱۶ دا ۋاھاتوۋە.

(چوون به دواي عه يبو عاري موسلماناندا)

عه بدولپر هزاق و عه بدی کوپی حه مید و خه رائیتی له میسوهری کوپی مه خره مه له عه بدولپر هجمانی کوپی عه وفه وه هیئاویانه که له گهل عومه ری کوپی خه تتابدا شه و له مه دینه پاسه وان بوون، به پیددا ده چوون که له مالیکدا چرایه که ده رکه وت و ئه وانیش چوون نزیك بوونه وه سهیریان کرد ده رگایه که له پرووی خه لکیدا داخراوه که ده نگیان به رزو پرژاوه ژاوه، عومه ر دهستی عه بدولپر هجمانی گرت و وتی: ده زانیت ئه مه مالی کییه؟ وتی: مالی په بیعی کوپی ئومه ییه ی کوپی خه له فه و نیستا مه ی ده خونه وه ده لیئت: چی بکهین؟ وتی: واده بینم تووشی پیگری خوا بووین که ده فره رمویت (ولا تجسسوا) جاسوسیماں کرد، عومه ر چوو و به جیی هیشتن.

عه بدولپر هزاق له تاوسه وه هیئاویه تی عومه ری کوپی خه تتاب (ﷺ) شه ویك چوو بو پاسه وانی و له به شیکی مه دینه ده گه پرایه وه له درهنگانیکی شه ودا دای به لای مالیکدا خه لکیکی تیدابوو مه یان ده خواره وه، وتی: لادان هه ی لادان؟ ئه وانیش وتیان: خوا پیگری له م کاره ت کردوه، عومه ریش گه پرایه وه و وازی لیهینان.

خه رائیتی له سه وری کنديه وه هیئاویه تی عومه ری کوپی خه تتاب (ﷺ) به مه دینه دا ده گه را (شه و) دهنگی پیایکی بیست له مالدا گورانی ده وت، عومه ر به سه ر دیواره که دا سهیری کرد و وتی: ئه ی دوژمنی خوا واده زانیت له تاواندا بیت خوا داتده پوشتیت؟ وتی: تو ئه ی ئه میری باوه رداران په له م لی مه که ئه گه ر من یه که سه رکه شیم به رامبه ر خوا بوویئت تو سئ سه رکه شیت هه بوو، خوا ده فره رمویت (ولا تجسسوا) تو کردت، ده فره رمویت (واتوا البیوت من ابوابها) تو به سه ر دیواره که دا هه لزنیت و به بی مؤله ت هاتیت، خوا ده فره رمویت (لاتدخولوا بیوتا غیر

بىۈكۈم ھىتى تىستانسوا و تسلموا على اهلها) عومەر وتى: ئەگەر لىت خۇش بىم خىرت لا ھەيە؟ وتى: بەلى، ئەۋىش لى خۇش بوو و چوۋە دەرەۋە.^۱

ئەبۇشەيخ لە سوددىيەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: عومەر دەرچوۋ و سەيرى کرد تىشكى ئاگرىك ديارە، عەبدوللای كوپى مەسعودىشى لەگەلدا بوو، چوۋ تا گەيشتە مالىك چىرايەكى تىدابوو، لە تارىكى شەۋدا چوۋىيە ژور سەيرى کرد پىرىكە دانىشتوۋە مەى لەبەرەمدايە و كەنيزەكىك گۇرانى بۇ دەلىت، ئاگای لە خۇى نەبوو تا عومەر ھەلى كوتايە سەرى، عومەر وتى: تا ئەمشەۋ ديار دەى ناشىرى وام لە پىرىك نەدىبوو كە چاۋەپى سەرەمەرگىيەتى، كابرا سەرى بەرزكردەۋە وتى: با ئەى ئەمىرى باۋەرداران ئەۋەى تۆ كرت ناشىرىنتر بوو، جاسوسىت کرد كە خوا پىى پى نەداۋىت، بەبى مۇلەتىش ھاتىتە ژورەۋە، عومەر وتى: راست دەكەيت، دواتر قەپى کرد بە كراسەكەيداۋ بە گىرانەۋە چوۋىيە دەرەۋە وتى: عومەر دايكت پۇلەپۇت بۇ بكات ئەگەر خوا لىت خۇت نەبىت ئەو كابرا لە مالى خۇيدا بە نەيىنى سەرقال بوو، ئىستا دەلىت عومەر منى بىنى و لەسەرى دەپرات، پىرەكە ماۋىيەك كۆرەكەى عومەرى بەجىھىشت، دواى ئەۋە عومەر دانىشتبوو كە كابرا بە شىۋە شاراۋىيەك ھات و لە كۇتاي پىزەكاندا دانىشت، عومەر ئەۋى بىنى و وتى: با ئەۋ پىرە بىت بۇ لام، لای خۇى دانىشانىدو و وتى: گویت نىزىك بكەرەۋە، چىپاندى بە گوئىداۋ وتى: سوئند بەۋەى موحەممەدى بە ھەق بە پىغەمبەر نارد من و ئىبن مەسعودىش كە لەگەلما بوو سەبارەت بەۋەى شەۋ بىنىمان ھىچمان بە كەس نەۋتوۋە، كابرا وتى: ئەى ئەمىرى باۋەرداران گویت بىنە! چىپاندى بە گوئىدا و وتى: سوئند بەۋەى موحەممەدى بە ھەق ناردوۋە لەۋ كاتەۋە تا ئەم كۆرەم نەچوۋمەتەۋە سەرى، عومەرىش دەنگى بەرزكردەۋە وتى: الله اكبر، خەلك نەيزانى بۇچى الله اكبرى کرد.^۲

^۱ - لە كنز العمال ج ۲ ص ۱۶۷ دا ۋاھاتوۋە.

^۲ - لە كنز العمال ج ۲ ص ۱۴۱ دا ۋاھاتوۋە.

ته به رانی له ئه بی قولابه وه هیناویه تی عومهر (الله) بیستی ئه بومیحجه نی
سه قه فی له ماله که ی خویدا له گه ل هاوه لانیکیدا مه ی ده خواته وه، عومهر چوو تا
چوو بو مالی و سهیری کرد ته نها که سکیکی لایه، ئه بومیحجه ن وتی: ئه ی ئه میری
باوه پداران ئه وه بو تو حه لال نیه و خوا پئی نه داوه جاسوسی بکهیت، عومهر وتی:
کی ئه وه ده لیت؟ زهیدی کوپی سابت و عه بدولپرهمانی کوپی ئه رقه م وتیان: ئه ی
ئه میری باوه پداران راست ده کات ئه وه جاسوسی بوو، عومهریش چوو و
به جیهیشت^۱.

(داپۆشی نی موسلمانان)

هه ناد و حارس له شه عبیه وه هیناویانه که سیك هات بو لای عومهری کوپی
خه تتاب و وتی: من کچیکم هه بوو له سه رده می نه قامیدا زینده به چالم کرد پیش
ئه وه ی بمیریت ده رمانهینا و دواتر موسلمان بوو، که موسلمان بوو حه ددیکی خوای
به سه ردا چه سپا، ئویش چه قوی ده رهینا تا خو ی سه ربیریت و پئی گه یشتین و
به شی له ملی خو ی بریبوو، برینپیچمانکرد تا چاک بوویه وه، دواتر ته وبه یه کی
چاکی کرد و ئیستا خه لکی داوای کردووه و منیش وتوومه چی بووه، عومهر وتی:
ئهری ده ست ئه نه قه ست ده ته ویت ئه وه ی خوای گه وره شار دویه ته وه ئاشکرای
بکهیت؟ ئه گه ر جاریکی تر لای یه که س باسی بکهیت ده تکه م به په ندی خه لکی
ناوچه کان به لکو وه ک ئافره تی پاکی موسلمانان ماره ی ده برم^۲.

سه عیدی کوپی مه نسوور و به یه قی له شه عبیه وه هیناویانه که نیزه کیک
لایداوه و حه ددی لیدرا، پاشان کوچیان کرد و ئافره ته که ته وبه ی کرد، لای مامی

۱ - ضعیف.

۲ - له کنز العمال ج ۲ ص ۱۴۱ دا واهاتووه.

۳ - له کنز العمال ج ۲ ص ۱۵۰ دا واهاتووه.

داۋا دەكراۋ ئەۋىش ھەزى نەدەكرد مارەى بكات لە كەس، تائەۋەى پىشتى پى نەئىت، ھەزىشى نەدەكرد ئەۋە بلاۋبىتتەۋە، بۆيە لای عومەرى كوپى خەتتاب (ﷺ) باسى كرد، عومەر وتى: ۋەك چۆن ئافرەتە صالحەكانتەن مارە دەبىرەن ئەمىش مارەبەكەن.^۱

بەيھەقى لە شەعبىيەۋە ھىناۋىيەتى: ئافرەتەك ھات بۆ لای عومەى كوپى خەتتاب (ﷺ) وتى: ئەى ئەمىرى باۋەرداران مەندالەيكم بىنى و جلىكى قبتىشم بىنى سەد دىنارى تىدابو ھەلمگرت و بۆ شىرپىدانى ھەولمدا كەسى بۆ بەكرى بگرم چوار ئافرەت دەھاتن و ماچيان دەكرد و نەمزانى كاميان دايكىيەتى؟ عومەر وتى: كە ھاتن بۆى پىم بلى، ئەۋىش وايكرد، عومەر بە ژنىكيانى وت: كامتان دايكى ئەمەندالەيە؟ وتى: بەخوا چاك نازانم ئەى عومەر دەتەۋىت ئافرەتەك خوا پەردەپۆشى كردوۋە تۆ ئابروۋى ببەيت، عومەر وتى: راست دەكەيت، پاشان بە ژنەكەى وت: كە ھاتن بۆ لات ھىچ پرسىاريان لى مەكە و بۆ مەندالەكەيان باش بە، پاشان چو.^۲

عەبدولرەزاق لە صالحى كوپى كرزەۋە ھىناۋىيەتى: كەنيزەكيكى خۆى ھىنا بۆ لای ھەكەمى كوپى ئەيىوب كە زىناى كردبوو، دەئىت: مەندانىشتبووم كە ئەنەسى كوپى مالىك (ﷺ) ھات و دانىشت و وتى: صالح ئەمەكەنيزەكە لەگەلتا چىيە؟ وتم: كەنيزەكيكەمە لايداۋە دەمەۋىت بەرزى بگەمەۋە بۆ لای ئىمام تا سنورى خۆى بەسەردا بسەپىنى، وتى: وامەكە و كەنيزەكەكەت بگىرەۋە لە خوا بترسە و پەردەپۆشى بگە، وتم: مەن وانەكەم؟ وتى: نا مەيكە و بە گويم بگە، بەردەوام پىنى دەۋتمەۋە تا گىرامەۋە.^{۱، ۲}

۱ - كنز العمال ج ۸ ص ۲۹۶.

۲ - كنز العمال ج ۷ ص ۳۲۹.

۳ - ضعيف.

ئەبوداودو نەسائی لە ئەبولھەیسەمی نووسەری عوقبەیی کوپی عامرەو (ﷺ) هیناویەتی دەلیت: بە عوقبەیی کوپی عامرم وت: ئیمە دراوسیمان هەن مەیی دەخۆنەو و منیش پۆلیسیان بۆ بانگ دەکەم تا بیانبەن، وتی: وامەکە و هەپەشەیان لێ بکە، وتی: من پێگرم لێ کردوون بەلام وازناھینن بۆیە وادەکەم، عوقبە وتی: قوربەسەر وامەکە، من بیستوو مە پیغەمبەر (ﷺ) دەیفەرموو (من ستر عورە فکانما استحیا مئودە فی قبرا) واتە (ھەرکەس عیبەیکە دایبۆشییت وەک ئەو وایە ئافرەتیکی زیندە بەچالی لە گۆرەکەیدا زیندوو کردبیتەو).^۱

بوخاری لە الادب المفرد ص ۱۸۸ لە بیلالی کوپی سەعیدی ئەشعەرەو هیناویەتی موعاویە نامەیی نووسی بۆ ئەبودەردا: فاسقانی دیمەشق بنووسە، وتی: دەیی من چۆن بیانناسم و چوزانم کامانەن، بیلالی کوپی وتی: من دەیاننوسم و نووسیینی، وتی: چۆن دەزانیت؟ نەتزانێو مەگەر ئەو هی خویشت لەوان بیت، بۆیە یەکەمجار ناوی خۆت بنووسە، ئەویش ناوی نەناردن.

ئەین سەعد لە شەعبیەو هیناویەتی: عومەری کوپی خەتتاب (ﷺ) لە مائیکدا بوو و جەریری کوپی عەبدوللای لەگەڵدا بوو، عومەر بۆنیکی بیست و وتی: دەبیّت بزائم خاوەنی ئەو بۆنە کێیە کە هەستا دەستنوێژی گرت، جەریر وتی: ئەیی ئەمیری باوەرداران ئایا هەموویان دەستنوێژبگرن؟ وتی: پەحمەتی خوات لێ بیّت! تۆ لە سەردەمی نەفامی و سەردەمی ئیسلامیشدا گەورەیکە چاک بوویت.^۲

۱ - کنز العمال ج ۳ ص ۹۴.

۲ - الترغیب والترھیب ج ۴ ص ۱۷ دەلیت: ئەبوداودو نەسائی بە باسی چیرۆکەکە و بە جیاش هیناویانە، ئەین حیبان لە صەحیحەکەیدا هیناویەتی و دەقەکش هی ئەو، حاکم هیناویەتی و دەلیت: سەنەدی صەحیحە، مونزیری دەلیت: کەسەکانی سەنەدەکانیان جی متمانەن، بەلام لەسەر ئیبراھیمی کوپی نەشیت ناکوکیەکی زۆر هەیە.

۳ - کنز العمال ج ۲ ص ۱۵۱.

(لیبوردهیی و لیخو شبوون له موسلمانان)

بوخاری له عهلیه وه هیئاویه تی ده لیت: پیغه مبهەر (ﷺ) من و زوبه یر و میقدادی (ﷺ) نارد و فهرمووی (انطلقوا حتی تاتوا روضة خاخ فان بها طعينة معها كتاب فخذوه منها) واته (برۆن تا دهگه نه روچه خاخ (له نیوان مهککه و مه دینه) له وی ئافره تیگ هیه نامه یه کی پییه لی وهر بگرن) ئیمهش چووین و په له مان کرد تا چووین و ئافره ته که مان بیی و وتان نامه که ده ربینه، وتی: پیم نیه، وتان: یان ده یه نیت یان جلت ناهیلین، ئه ویش له پرچه کانیدا ده رییه نا، بردمان بو پیغه مبهەر (ﷺ) نامه ی حاته بی کوپی ئه بی به لته عه ی تیدابوو بو خه لکیکی بیباوه ری ناو مهککه که هه والی چهند کاریکی پیغه مبهری خوی پیده دان، فهرمووی (ئهی حاتیب ئه مه چیه؟) وتی: ئهی پیغه مبهری خوا له سه رم په له مه که، من له ناو قوره یشدا که سیکم خوّم هه لواسیبوو، ده یانوت تو هاوپه یمان بویت و له خو یان نه بویت، تو له کوچه رانیت و ئه وانیش نزیک و خز میان هه ن تا مال و منالیان بیاریزن، منیش هه زم کرد ئه گه ر ئه مه م نه بوو له لایان ده ستیکم هه بیّت تا که سانم بیاریزن و ئه مه م له بهر هه لگه رانه وه م له ئیسلام و پازیبوونم له کوفر نه کردوه، پیغه مبهەر (ﷺ) فهرمووی (اما انه صدقکم) واته (ئو پراستتان له گه ل ده کات) عومهر وتی: پیغه مبهری خوا پیم بده تا بدهم له ملی ئه و دوو پوه، فهرمووی (انه قد شهد بدرا و ما یدریک لعل الله قد اطلع علی من شهد بدرا فقال اعلموا ما شئتم فقد غفرت لكم) واته (ئو به شداری به دربووه و چوزانیت له وانه یه خوا که به باری به شداریوانی به در شاره زایه فهرموو بیّتی چی ده که ن بیکه ن لیّتان خو ش بووم) ئه و کات ئه م ئایه ته دابه زی (یا ایها الذین امنوا لاتتخذوا عدوي و عدوکم اولیاء فقد ضل سواء السبیل).^۱

^۱ - ئه وانی دیکهش هیئاویانه جگه له ئیبن ماجه، ترمزی ده لیت: فهرمووده که هه سه نی سه حیحه. له البدایه و النهایه ج ۴ ص ۲۸۴ ۱۵ هاتوه.

ئەحمەد لە ھەر موودە کە ی جابر ھوہ (ﷺ) ھیناویەتی و تیایدا ھا توو ھ من و ھک ناپاکی بەرامبەر پیغەمبەر (ﷺ) نە مکردوو ھ لە دوو پروویبە ھ نە بوو ھ زانیومە خوا پیغەمبەر ھ کە ی سەر د ھ خات بە لام من لە نیویاندا نامۆم و دایکم لە گە لیانە، ویستم لە لایان پشتییکم ھەبی، عومەر پیی وت: ئایا نە دەم لە ملی! ھەر مووی (اتقتل رجلا من اهل بدر؟ و ما يدريك لعل الله قد اطلع اهل بدر فقال اعملوا ما شئتم).^۱ ھەر ھو ھ ھەیسەمی لە ج ۹ ص ۳۰۳ داو ئەبویە علا لە ئەبی مە تەر ھو ھ ھیناویەتی دە لیئت: عە لیم (ﷺ) بیینی کە سیك ھینرا بو لای و وتیان: ئەمە و شتریکی دزیو ھ، وتی: ئایا دزیو تە؟ وتی: بە لی، وتی: لە وانە یە ھاوشیو ھ بوو بیئت بو ت؟ وتی: ناخۆم بووم دزیم، وتی: دە ی بیبە ئە ی قونبور؟ پەنجە کانی ببە ستە و ناگر بکەر ھو ھ جە زار بانگ بکە تا بیپریت، ئینجا چاوە ری بە تادیم، کە چوون پیی وت ئایا دزیو تە؟ وتی: نا، ئەویش وازی لیھینا، وتیان: ئە ی ئە میری باو ھ پداران بوچی وازت لی ھینا خو پیشتر دانی پیدانا؟ وتی: بە قسە یە کی دە یگرم و بە قسە یە کیشی وازی لی دینم پاشان عە لی (ﷺ) وتی: دزیک ھینرا بو لای پیغەمبەر (ﷺ) ھەرمانی کرد دەستی بپر دا، پاشان گریا، و تەم: بوچی دە گریت؟ ھەر مووی چۆن نە گریم کە ئومە تە لە بەر دە متاندا دەستی دە بپر دیئت، وتیان: ئە ی پیغەمبەری خوا بوچی لیی خو ش نابیت، ھەر مووی (ذاك لسلطان سوء الذي يعفو عن الحدود، ولكن تعافوا الحدود بینکم) واتە (ئەو ھ سولتانی خراپە کە لیبوردن لە سنورە کانی خوادا بە کار دیئی، بە لام لە سنوری نیوان خو تاندا لیبورد ھ بن).^۲

۱ - صحیح.

۲ - لەم پرۆو ھ ئیعامی ئەحمەد بە تەنھا ھیناویەتی و سە نە دە کە ی لە سەر مەرجی موسلیم صەحیحە، لە البدایە و النہایە ج ۴ ص ۱۸۴ دا ھا توو ھ، ھەیسەمی ج ۹ ص ۳۰۳ دە لیئت: ئەحمەد و ئەبویە علا ھیناویانە و کە سە کانی سە نە دی ئەحمەد صەحیحن، تەواو. حاکمیش ھیناویەتی، ھەر ھک لە کنز العمال ج ۷ ص ۱۳۷ دا ھا توو ھ، ھەر ھما ئەبویە علا و بە زارو تەبەرانی لە عومەر ھو ھ ھیناویانە، ھەیسەمی ج ۹ ص ۳۰۴ دە لیئت: کە سە کانی صەحیحن، ئەحمەد و ئەبویە علا لە ئیبن عومەر ھو ھ (ﷺ) ھیناویانە و کە سە کانی سە نە دی ئەحمەد صەحیحن.

۳ - ضعیف.

عەبدولرەزاق و ئىبن ئەبى دۇنيا و ئىبن ئەبى حاتمە و تەبەرەنى و حاكم و بىھەقى لە ئەبى ماجدى ھەنەفىيە ۋە ھىناۋىيەنە كەسىك برازاكەى ھىنا بۇ لاى ئىبن مەسعود كە برازاكەى سەرخۆش بوو، وتى: ئەمەم بە سەرخۆشى بىنى، وتى: بىتەكىنن و بىجوولنن تا ھەناسە بكىشى بزەنن بۇنى عەرەقى لى دىت، كەوايانكرد بۇنى عەرەقىان لى بەدىكرد، عەبدوللا فەرمانى كرد بىكەنە بەندىخانە، دواتر بەيانى ھىنايەدەر، دواتر فەرمانى كرد بە قامچى لىبىدەر، خوارەۋى پىچدا تا ئازارى كەم بىت، بە جەللادەكەى وت: لىبىدەر دەستت بگىرەۋە و بۇ ھەركاميان مافى خۇى پىبىدەر، عەبدوللا دانەيەكى لىدا كە توندەبوو و گىرايەۋە، وترا: ئەبوماجىد؟ ئەو لىدانە چى بوو؟ وتى: لىدانى سەركرەكان، وترا: ئەى دەستت بگىرەۋە چى بوو؟ وتى: تا بنبالى دەرەكەۋىت. عەبدولرەزاق لە عەمرى كوپرى شوعەيبەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: يەكەم ھەددى ناو ئىسلام جىبەجى كرا كابرايەك ھىنرا بۇ لاى پىغەمبەر (ﷺ) و شايەتى لەسەر درا، پىغەمبەر (ﷺ) فەرمانى كرد دەستى بېرن، لە كاتى ھەددەكەدا كابرا سەيرى پىغەمبەرى (ﷺ) كرد ۋەك ھالىكى بىزارى، وتيان: ئەى پىغەمبەرى خوا دەلىت بېرنى دەستىت لا سەختە؟ فەرموۋى (وما يمنعنى و انتم اعوان الشيطان على اخيكم) واتە (ئەى چۆن كە ئىۋە دژ بە براكەتان يارمەتى شەيتان دەدەر) وتيان: دەى بىنئىرەۋە، فەرموۋى (فەلا قبل ان تاتينى به ان الامام اذا اتى له بعد لم ينبغى له ان يعطله) واتە (با پىش ئەۋەى بتانھىنايە بۇ لام، ئىمام كە ھەددىكى ھىنرايە لا نابىت لەكارى بخات) ۱، ۲.

۱ - حسن.

۲ - له كنز العمال ج ۲ ص ۸۲ و ۸۹ داھا توۋە.

بەيھەقى لە ئىبن عومەرەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: لەگەل عومەر لە ھەجىك
يان ەمەرەيەكدا بووم سوارىكىيان بىنى عومەر وتى: ۋادەزانم بە دۋاى ئىمەدا دىت،
كابرا ھات و گرىيا، وتى: چى بوۋە؟ ئەگەر بارت سەختە يارمەتت دەدەين، ئەگەر
ترسايت پەنات دەدەين، مەگەر كەسىكت كۈشتىت ئەو كات لەسەرى
دەكۈرئىتەۋە ئەگەر رقت لە ھاۋدەمى كەسانىكە شۈيىنت دۈوردەگرىن لىيان، وتى:
مەيم خواردۈۋەتەۋە يەككىم لە بەنى تىم و ئەبى موسا جەلدى لىدام و سەرى
تاشىم پۈۋى پەش كردم و لەناۋ خەلكدا گەپاندەمى و وتى: لەگەلى دامەنىشن و
نانى لەگەل مەخۇن، منىش وتى: يەككى لەم سى شتە دەكەم، يان شمشىرى ھەلگرم
و ئەبوموسا بكوژم، يان بىم بۆلات و بىنىرئىت بۆ شام چونكە نامناسن، يان بچم بۆ
لاى دۈژمن و لەگەل ئەۋان بخۆم و بخۆمەرەۋە، عومەر گرىيا و وتى: باش بوو
ئەمەيانت كرد عومەر ۋاى بەسەرىت، من لە سەردەمى نەفامىدا لە ھەموان زىاترم
دەخواردەو و ۋەك زىنا نىيە، نامەى نووسى بۆ ئەبوموسا: سەلامت لى بىت، پاشان
فلانى كۈپى فلانى تەيمى ئەۋەى پى و تەم ئەى ھاۋار بۆت، ئەگەر بىتەۋە پۈۋت
پەش دەكەم و لەناۋ خەلكدا دەتگىرم، ئەگەر وىستت بزانىت ھەقى قسەكەم بزانىت
ۋەرەۋە فەرمان بە خەلك بەكە لەگەلى دابنىشن و بخۇن، ئەگەر تەۋبەى كرد شاىيەتى
قبول بەكەن) نامەكەى پىداۋ دوو سەد درھەمىشى پىدا.^۱

^۱ - لە كىز العمال ج ۳ ص ۱۰۷ دا ۋاھاتوۋە

(پاساۋەتتەنە ۋە بۆكارى مۇسلمانان)

ئىبن سەئىد لى ئىبنى ئەبى ئەھنە ۋە جەگە لى ۋە ئىشە ۋە ھىناۋىيەتى خالىدى كۆپى ۋە لىد (ﷺ) بانگەشەى كىر مالىكى كۆپى نۆۋىرە بە قىسەيەك كە لىۋەى پىمگەىشتىۋو لى ئىسلام ھەلگەپراۋەتەۋە، مالىك بەۋە ناپازى بوو ۋە ۋتى: مەن لىسەر ئىسلام ۋە نەگۆراۋم، ئەبۇقەتادە ۋە ۋەبدوللاى كۆپى عومەر (ﷺ) شاىەتتىيان بۆ دا، خالىد چوۋ بۆ لى ۋە ۋەرمانى كىر بە زىرارى كۆپى ئەزۋەرى ئەسەدى ۋە زىرار دى لى ملى مالىك، خالىد ئەنەكەى مالىكى (ئوم مۇتەم) ى برد ۋە لى خۆى مارەكىر، عومەر كۆشتىنى مالىك ۋە ھىنانى ئەنەكەى بىست ۋە بە ئەبۇبەكرى ۋە: ئەۋ زىناى كىردۋە پەجىمى بىكەن، ئەبۇبەكرى ۋە: مەن پەجىمى ناكەم پاساۋى ھىناۋەتەۋە ۋە نەپپىكاۋە، ۋە: ئەۋ مۇسلماننىكى كۆشتۋە بىكۆژەرەۋە، ۋە: نايكۆژم پاساۋى ھىناۋەتەۋە ۋە نەپپىكاۋە، ۋە: دەى لايىبە، ۋە: شەمشىرىك خاۋا دژ بە بىباۋەران ھەلىكىردۋە ھەرگىز نايخەمەۋە ناۋ كالان.^۱

(رەبۋون لى تاۋان نەۋەك تاۋانكار)

ئىبن ئەسەكىر لى ئىبنى ئەبى قولاۋە ۋە ھىناۋىيەتى ئەبۇدەردا (ﷺ) دى بە لى كابرەيەكدا كە تاۋاننىكى كىر، خەلكى قىسەيان پىدەۋە، ۋە: ئەگەر لى ناۋ چاللىكدا بىتەننىيايە ئايا دەرتان نەدەھىنا؟ ۋە: تىيان؟ بەلى، ۋە: دەى قىسە مەللىن بە براكەتان ۋە سوپاسى خاۋا بىكەن كە ئىۋەى پاراستۋە ۋە: تىيان؟ تۆرقت لىلى نىيە؟ ۋە: رەم لى كەرەكەيەتى، ئەگەر ۋەزى لىھىنا بىرامە،^۲ ھەرۋەھا لى ج ۴ ص ۲۰۵ لى ئىبن مەسعودەۋە دەلىت: ئەگەر براكەتان بىنى تاۋاننىكى تۋوش بوو يارمەتى شەيتان مەدەن دژ بە براكەتان ۋە بلىن خاۋايە سەرشۆپى بىكەيت، نەفرىنى خاۋى لى بىت،

^۱ - كەز العمال ج ۳ ص ۱۳۲.

^۲ - لى كەز العمال ج ۲ ص ۱۷۴ دا ۋاھاتۋە، ئەبۇنەئىم لى الحلىە ج ۱ ص ۲۲۵ لى ئىبنى قولاۋە بەۋە جۆرە ھىناۋىيەتى.

به لکو نرای سه لاهه تی لای خوا بو بکن، چونکه نیمه ی هاو لانی موحه ممد (علیه السلام) بهرامبر که س شتی کمان نه دوت تا بمانزانیایه له سر چی ده مریت، نه گهر به خیر بریشتایه ده مانزانی خیری پیکاره، نه گهریش به خراپه بریشتایه ده مانشارده وه و جارمان نه ددها.

(سه لاهه تی ده روون له ده ست ناپاکی و ده سوودی)

نه حمده به سه نه دی حه سن و نه سائی له نه نه سی کوپی مالیکه وه (علیه السلام) هیناویانه ده لیت: نیمه له گهل پیغه مبر (علیه السلام) دانیشتبووین فرمووی (نیستا که سیکتان لی به دیار ده که ویت که له نه هلی به هه شته) یه کی که له پشتیوانان ده رکوت که له ده ست نو یژده که یه وه ریشی ته ربوو و نه عله کانی به ده ستی چه پیه وه بوون، بو به یانی پیغه مبر (علیه السلام) هه مان شتی وت: کابراش هه روک خو ی ده رکوت وه، پوژی سییه م نه مه دووباره بوویه وه، که پیغه مبر (علیه السلام) هه ستا عه بدوللای کوپی عه مر وتی: له گهل باو کم رقه به ریم کردو سویندم خواردوه سی پوژ نه چمه وه مال، نه گهر پیت باشه په نام بدهیت تا نه م ماوه لات بم، وتی: باشه، نه نه س ده لیت: عه بدوللا باسی ده کرد نهو سی شه وه له لای مایه وه و نه ییبینی شهو نو یژده هه بی مه گهر نه وه ی که بیدار ده بوویه وه و ده ده چهر خا و زیگری خوای ده کرد و الله اکبری دهوت تا نو یژده به یانی، عه بدوللا وتی: به لام هه رده م جگه له قسه ی خیر هیچ لی نه ده بیست، که سی شه وه که ته واو بوو خه ریکبوو کاره کهیم به که م ده زانی وتی: نه ی به نه دی خوا من و باو کم هیچ کی شه مان له نیواندا نه بوو به لام بیستم پیغه مبر (علیه السلام) سی جار به تو ی فرموو (یطلع علیکم الان رجل من اهل الجنة) نهو سی جار توه ده رکوتیت وتم: دیم بو لات تا بزانه چی ده کهیت منیش پیشه نگیت پیوه بکه م به لام کاریکی گه وره م لی به دی نه کردیت که بگاته ناستی نهو فرمووده یه؟ وتی: ده ی هه نه وه یه که بینیت، که چووم بانگی کردم و وتی: هه

ئەۋەم ھەيە بەلام لە دەرونمدا ھېچ كىنە و ھەسودىەكم بۇ ھېچ مۇسلماننىك نىيە كە خوا پىيى بەخشيۋە، عەبدوللا وتى: دەى ئەۋەيە گەياندىۋىتتە ئەۋە. ئەۋەيە علاۋ بەزار بەو جۆرە ھىناۋىانە ناۋى كەسە نادىارەكەشيان بە سەعد ھىناۋە و لە كۇتايىيەكەيدا دەلىن: سەعد وتى: برازاگيان ھەر ئەۋەيە كە بىننىت بەلام من ھەرگىز رەم بەرامبەر ھېچ مۇسلماننىك نەھىشتۋەتەۋە - نەسائى لە گىرانەۋەيەكەيدا و بەيھەقى و ئەسبەھانىش ھىناۋىانە. عەبدوللا وتى: دەى ئەۋە تۆى گەياندىۋەتە ئەۋى و ئىمەش دەرەقەتى نايەين.^۱

ئىبن عەساكىرىش بە سەنەدى صەحىح ھىناۋىەتى و ناۋى كابراى بە سەعدى كۆپى ئەبى ۋەقاص ھىناۋە و لە كۇتايىيەكەيدا ھىناۋىەتى وتى: ھەر ئەۋەيە كە دەيبىننىت بەلام لە دەرونمدا خراپەم بۇ يەك مۇسلمان نەۋۋە و نەۋتۋە، وتى: دەى ئەۋەۋە تۆى گەياندىۋەتە ئەۋى و منىش دەرەقەتى نايەم.^۲

ئىبن سەعد ج ۳ ص ۱۰۲ لە زەيدى كۆپى ئەسلەمەۋە (ﷺ) ھىناۋىەتى دەلىت: ھاتن بۇ لاي ئەۋدوجانە ئەۋ كات نەخۇش بوو و پووخسارى پرشنگى دەدايەۋە، پىيى وترا: چىيە پووخسارت وايە؟ وتى: لە كارمدا شتىكى وانيە جگە لە دووشت كە لام ھەن، يەككىيان ئەۋەيە لە شتىكدا لام گرنگ نىيە قەسە ناكەم، دوۋەم دلم بۇ مۇسلمانان سەلامەتە.

^۱ - لى الترغيب والترهيب ج ۴ ص ۳۲۸ دا ھاتۋە، ھەيسەمى ج ۸ ص ۷۹ دەلىت: كەسەكانى سەنەدەكەى ئەحمەد لەگەل سەنەدىكى بەزاردا صەحىحن بەلام دەقى فەرمودەكە ھى ئىبن لوھەيەيە. ئىبن كەسىر لە تەفسىرەكەيدا ج ۴ ص ۳۳۸ بۇ فەرمودەكەى ئەحمەد دەلىت: سەنەدەكەى لەسەر مەرجى بوخارى و مۇسلىم صەحىحە.

^۲ - ضعيف.

^۳ - كنز العمال ج ۷ ص ۴۳.

دەخۇشبوون بە چاكى بارى مۇسلمانان)

تەبەرانى لە ئىبن بۇرەيدەى ئەسلەمىيەو ھىناوئىيەتى دەلىت: كەسىك قەسى وت بە ئىبن عەبباس، ئىبن عەبباس وتى: تو قەسەم پى دەلىت و من سى خەسلەتم تىدايە، دەچمە سەر ئايەتلىكى قورئان ھەزەكەم ھەموو خەلك ئەو ەزانن كە من دەيزانم، كە دەبىستم فەرمانرەوايەكى مۇسلمانان دادپەرورە پىي دەخۇش دەبم و لەوانەشە ھەرگىز كارم تىي نەكەوئىت، كە دەبىستم بارانى پەرحمەت و لا تىكى مۇسلمانانى گرتوۋەتەو دەخۇش دەبم و ھىچ پىشكىكىشم نىە تىايدا.

ھەلكردن لەگەل خەلكدا)

ئەحمەد لە عائىشەو (رضي الله عنها) ھىناوئىيەتى دەلىت: كەسىك مۇلەتى لە خزمەت پىغەمبەردا (ﷺ) وەرگرت پىغەمبەر (ﷺ) فەرموى (بئس ابن العشرة) (خراپترىنى ھۆزەكە) كە ھاتە ژوورەو پىغەمبەر (ﷺ) لە پووى ھەستا و پىي كەردەو، دواتر چوو و كەسىكى تر داواى مۇلەتى كەرد، پىغەمبەر (ﷺ) فەرموى (نعم ابن العشرة) واتە (چاكترىنى ھۆزەكە) كە ھاتە ژوورەو پىغەمبەر (ﷺ) نەجوۋلاو خۇي نەشلەژاند، كە چوويە دەرەو و تەم: ئەى پىغەمبەرى خوا فلان ھات و وات فەرموو و خۆت گۆپى، ئەمەش ھات و وات فەرموو و ھىچت نەكەرد؟ فەرموى (يا عائشة ان من اشرار الناس من اتقي لفحشه) واتە (عائيشە خراپترىنى خەلك ئەوئىيە لە خراپەى خۇپارىزى بكرى) ۲. ۳. ئەبونەئىم لە الحلىە ج ۴

۱- ھەيسەمى ج ۹ ص ۲۸۲ دەلىت: تەبەرانى بە سەنەدى صەھىح ھىناوئىيەتى. بەيھەقىش ھىناوئىيەتى ھەرەك لە الاصابە ج ۲ ص ۳۳۴ دا ھاتوۋە، ئەبونەئىم لە الحلىە ج ۱ ص ۳۲۲ دا بەر جۆرە ھىناوئىيەتى.

۲- صحیح.

۳- ھەيسەمى ج ۸ ص ۱۷ دەلىت: ئەحمەد بە سەنەدى صەھىح ھىناوئىيەتى. بوخارى لە الادب المفرد ص ۱۹۰ بە كورتى ھىناوئىيەتى.

ص ۱۹۱ لە ھەفۋانى كۆپى عەسالە ۋە دەلىت: لە سەفەرىڭدا لەگەڵ پىڭەمبەر (ﷺ) بووین كە كەبىرەك ھات، كە سەیرى پىڭەمبەرى (ﷺ) كرد پىڭەمبەر (ﷺ) ھەرمووى (بئس اخو العشرة و بئس الرجل) كەلى نزیك بوو ۋە لە لای خۆى دانىشاندا، كە كەبىرە ھەستا و چوو وتیان: ئەى پىڭەمبەر! خەلىكە بىنیت وات پى ھەرمو ۋە كەچى دواتر نزیك كەردە ۋە لە خۆت؟ ھەرمووى (ئە منافق اداریە عن نفاقه فاخشی ان یفسد علی غیره) واتە (ئە ۋە دوو پوویە كە لە سەر دوو پوویە كە لە گەلى ھەلدەكەم دەترسم خەلكى ترم لى دل كرمۆل بكات).^۱

ئەبۇنەعیم لە الحلیە ج ۱ ص ۲۲۲ لە ئەبۇدەردائە ۋە (ﷺ) ھىناویەتى دەلىت: ئیمە پوومان لە پووى كەسانىڭدا گەش دەكرد كە دلەكانمان نەفرىنیا نەیدەكردن.^۲

(ھەولى رازىكردنى مۇسلمانان)

بوخارى لە ئەبۇدەردائە ۋە (ﷺ) ھىناویەتى دەلىت: لە خەزمەت پىڭەمبەردا (ﷺ) دانىشتبووم كە ئەبۇبەكر (رضی اللہ عنہ) ھات و لایەكى جەلەكەى گرتبوو تائەۋەى ھەردو ئەژنۆى دەر كە وتبوون، پىڭەمبەر (ﷺ) ھەرمووى (اما صاحبكم فقد غامر فسلم) واتە (ھەر پىكەتان ناكۆكى و كىشەيەكى ھەبوو سەلامەت بوو) وتى: من و ئىبن خەتتاب شەتەكمان لە نىۋاندا بوو چووم بە پوویدا و دواتر پەشىمان بوومە ۋە داوام لىكرد لىم خۆش بىت ئەویش ئامادەنەبوو، بۆیە ھاتم بۆلات، پىڭەمبەر (ﷺ) ھەرمووى (خەلىكە خۆش بىت ئەى ئەبۇبەكر) سى جار ھەرمووى، پاشان عومەر پەشىمان بوو ۋە ھات بۆ لای ئەبۇبەكر وتى: ھەمەر ئەبۇبەكر؟ وتیان: نا، چوو بۆ لای پىڭەمبەر (ﷺ)، پووخسارى پىڭەمبەر (ﷺ) پەنگى دەگۆرا تائەۋەى ئەبۇبەكر ترسا و لە سەر ئەژنۆ كەوت و وتى: ئەى پىڭەمبەر! خەلىكە

^۱ - ئەبۇنەعیم دەلىت: ئەم ھەرموودە غەرىبە.

^۲ - ئىبن ئەبلى دونیا و ئىبراھىمى ھەربى و دەینەۋەرى ھىناویانە. لە فتح البارى ج ۱۰ ص ۴۰۳ دا ھاتوۋە، ئىبن عەساكىر ھىناویەتى و لە كنز العمال ج ۲ ص ۱۶۲ دا ھاتوۋە.

سته م کرد، دوو جار وتی، پیغه مبه (ع) فرمووی (خوا منی نارد بۆ لای ئیوه ئیوهش و تتان درۆده کهیت، نه بوبه کر وتی راست ده کهیت و به گیان و مالی دلنه وایی کردم، دهی ئیوه واز له م هاوه له م دینن؟) دوو جار فرمووی دوی نهوه نه بوبه کر ئازار نه درا.^۱

ته به رانی له ئین عومهره وه هیناویه تی نه بوبه کر (ع) له گه ل عومهر شتیکی بوو به عومهری وت: لیم خوش به براگیان، عومهر توو په بوو و نه بوبه کر چه ند جار دوو باره ی کرده وه و عومهر توو په ده بوو، نه بوبه کر له خزمه ت پیغه مبه ردا (ع) نه مه ی باسکرد و هه ردووکیان چوونه خزمه تی و دانیشتن، پیغه مبه ر (ع) فرمووی (یسالک اخوک ان تستغفر له فلا تفعل؟) واته (براکه ت داوات لیده کات لیی خوش بیت و تۆیش نایکه ییت؟) نه ویش وتی: سویند به وه ی تۆی به حه ق ناردوه هه رچی جاری تر بووه و توومه به لی، له ناو دروستکراوانی خوادا له دوی تو ئه و خوشه ویستترین که سمه، نه بوبه کریش وتی: منیش سویند به و که سه ی تۆی به حه ق ناردوه دوی تو له دروستکراوانی خوادا نه و خوشه ویستترین که سه لام، پیغه مبه ریش (ع) فرمووی (لا تؤذونی فی صاحبی، فان الله عز وجل بعثني بالهدی و دین الحق فقلت کذبت و قال ابوبکر صدقت ولولا ان الله عز وجل سماه صاحباً لاتخذته خلیلاً ولكن اخوه الله، الا فسدوا کل خوخته الا خوخته ابن ابی قحافه) واته (له مه پ هاوه له که م ئازارم مه دن، چونکه خوی گه وره منی به پینموونی و ئایینی حه ق نارد و ئیوه و تتان درۆده کهیت و نه بوبه کریش وتی: راست ده کهیت، نه گه ر خوی گه وره به صاحب ناوی نه هینایه به (خلیل) م ده گرت به لام برایه کی پئی خواجه، دهی بزائن هه موو خه یمه کان داخه ن جگه له چادری ئین نه بی قوحافه)^۲.

۱ - له صفه الصفوه ج ۱ ص ۹۲ دا ها تووه.

۲ - صحیح.

۳ - هه یسه می ج ۹ ص ۴۵ ده لیت: ته به رانی به سه نه دی صحیح هیناویه تی.

ئىبن سەعد ج ۸ ص ۱۰۰ لە عائىشە ۋە (رضي الله عنها) ھىناۋىيەتى دەلىت: ئوم
 ھەبىبە (رضي الله عنها) خىزانى پىغەمبەر (ﷺ) لە سەرەمەرگىدا بانگى كردم و
 وتى: لەۋانەيە جاران لە نىۋان من و تۇدا شتى بوبىت خوا لىم خوش بوۋە و تۇش
 ماۋى، وتم: خوا لە ھەموو ئەۋانەت خوش بىت و ھەلالت پاگرى، وتى: دلخۇشت
 كردم خوا دلخۇشت بكات، ناردى بە دۋاى ئوم سەلەمەشدا و ھەمان شتى وت.

بەيھەقى ج ۶ ص ۳۰۱ لە شەعبىيە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: كە فاتىمە (رضي الله
 عنها) نە خوشكەوت ئەبۇبەكرى صديق (رضي الله عنه) ھات بۇ لاي و مۇلەتى ۋەرگت بچىت بۇ
 لاي، ەلى (رضي الله عنه) وتى: فاتىمە ئەۋە ئەۋبەكرە داۋاى مۇلەتت لى دەكەت، فاتىمە
 وتى: ھەزەكەيت مۇلەتى بدم؟ وتى: بەلى، ئەۋىش مۇلەتى داۋ ئەبۇبەكر چوۋ بۇ
 لاي دلى پازى بكات، وتى: بەخوا مال و سامان و كەس و ھۆز و خىلم لەبەر
 پەزنامەندى خوا و پىغەمبەر (ﷺ) و ئىۋەى ئالوبەيت بەجىھىشت، زۆر لەسەرى چوۋ
 تا فاتىمە پازىبوۋ.

ئىبن مۇنزىر لە شەعبىيە ۋە ھىناۋىيەتى عومەرى كۆرى خەتتاب (رضي الله عنه) وتى: من
 زۆر رەقەم لە فلان كەسە، بە كابر و ترا: بۇچى عومەر پەقىيەتى لىت؟ كە خەلگى زۆر
 بوون ھات و وتى: ئەى عومەر ئايا لە ئىسلامدا پەنىكم داۋە (دەرچووم)؟ وتى: نا،
 وتى: ئەى تاۋانىكم كەردوۋە؟ وتى: نا، وتى: ئەى بىدەم داھىناۋە؟ وتى: نا، وتى:
 ئەى بۇچى پەقە لىم؟ مەگەر خوا نەفەر مۇيت (والذين يؤذون ... مينا) الاحزاب ۵۸
 دەى تۆ منت ئازار دا خوا لىت خوش نەبىت، عومەر وتى: بەخوا راست دەكەيت
 ھىچكام لەۋانەت نەكەردوۋە دەى لىم خوش بە، بەردەوام پىنى دەوت تا لىنى خوش
 بوۋ.

۱- بەيھەقى دەلىت: ئەم فەرمودە مۇرسەلى ھەسەنە بە سەنەدىكى ھەجىج، ئىبن سەعد ج ۸
 ص ۲۷ لە عەمرە ۋە بەر جۆرە بە كورتى ھىناۋىيەتى.

۲- لە كەز العمال ج ۱ ص ۲۶۰ دا ۋاھاتوۋە.

بەزار لە پەجائى كۆپى پەبىيەۋە دەلىت: لە مەدىنە لە مزگەۋتى
 پىغەمبەردا (ﷺ) لە بازىيەكدا بوم كە ئەبوسەئىد و عەبدوللەي كۆپى عەمرى
 تىداۋو، ھەسەنى كۆپى عەلى داي بەلاماندا و سەلامى كىرۇ خەلكەكە جۈابىيان
 دايەۋە و عەبدوللەي كۆپى عەمر بىدەنگ بوو دواتر كەۋتە شوپىنى و تى: عليك
 السلام و رحمة الله، دواتر تى: ئەمە خوشەۋىستىرتىن كەسى سەرزەۋىيە لە
 ئاسماندا سوپىند بەخۋا لە شەۋانىكى صفىندا نەمدۋاندوۋە، ئەبوسەئىد و تى:
 بۇچى ناچىت و پۇزىشى بۇ بەيىنىتەۋە؟ تى: باشە، ھەستە و ئەبوسەئىد چو
 مۇلەتى ۋەرگىرت و چوۋىيە ژوۋرەۋە، دواتر مۇلەتى بۇ عەبدوللەي كۆپى عەمر
 ۋەرگىرت و ھاتە ژوۋرەۋە، ئەبوسەئىد بە عەبدوللەي و تى: كاتى ھەسەن تىپەپى
 ئەۋەى و تى پىمان بلى، تى: بەلى دەيلىم ئەۋ خوشەۋىستىرتىن كەسى سەرزەۋىيە
 لە ئاسماندا، ھەسەن پىنى و تى: ئەگەر ئەۋە دەزانىت دەى بۇچى شەپت لەگەل
 كىردىن لە پۇزى صفىن؟ تى: بەخۋا مەن لەگەل ئەۋانەى خەلكى سۋاد نەبووم و
 لەگەلىان شەمشىرم نەۋەشاند، بەلام لەگەل باۋكم ھاتبووم - يان وشەيەكى لەۋ
 جۇرە - تى: مەگەر نازانىت لەسەرپىچى خۋادا گۈپرايەلى بۇ دروستكراۋ نىە؟
 تى: بەلى بەلام مەن لە سەردەمى پىغەمبەردا (ﷺ) بەردەۋام پۇژووم دەگىرت، باۋكم
 لاي پىغەمبەر (ﷺ) سكالاي كىرد و تى: ئەى پىغەمبەرى خۋا عەبدوللەي كۆپى
 عەمر پۇژ بە پۇژوۋە و شەۋىش شەۋنۈيژ دەكات، پىغەمبەر (ﷺ) فەرمۈى (پۇژوۋ
 بگىرە و بخەۋە، چۈنكە كىم نۈيژدەكەم و دىخەۋم و پۇژوۋ دەگىرم و پۇژوۋش
 دەكەمەۋە، پاشان پىنى فەرمۈوم ئەى عەبدوللەي گۈپرايەلى باۋكت بىكە، ئەۋىش لە
 پۇزى صفىن دەرچوۋ و منىش لەگەلى دەرچوۋم^۱.

^۱ - صحيح.

^۲ - ھەيسەمى ج ۹ ص ۱۷۷ دەلىت: بەزار ھىناۋىيەتى و كەسەكانى سەدەكەشى سەحىحن جگە
 لە ھاشمى كۆپى بىرىد كە جى متمانەشە، تەۋاۋ.

تہہ رانی لہ رہ جائی کوپی رہ بیعہ وہ ہیناویہ تی دہ لیت: من لہ مزگہ وتی پیغہ مہر دا (ﷺ) بووم، کہ حوسہ ینی کوپی علی (ﷺ) ہات و سہ لامی کرد و خہ لکہ کہ وہ لایان دایہ وہ و عہد ولای کوپی عہ مر بیدہ نگ بوو، دواتر دہنگی بہر کردہ وہ پاش بیدہ نگ بوونی خہ لکہ کہ وتی: و علیک السلام و رحمۃ اللہ وبرکاتہ، پاشان پرویکردہ خہ لکہ کہ وتی: پیٹان بلیم کی خوشہ ویستترین کہ سی سہر زہویہ لای ناسمانیہ کان؟ وتیان: بہ لی، وتی: نہ وہی کہ چوو سویند بہ خوا لہ شہ وانیکی صفینہ وہ تا نیستا ہیچ کامان یہ کترمان نہ دواندوہ، نہ گہر لیم پازی بیت لام خوشترہ لہ وہی ہیندہ ی نوحود سامانم ہہ بی، نہ بوسہ عید (ﷺ) پی و ت: دہی بوجی ناجیت بولای؟ وتی: باشہ دہچم، بہ لینیان دا بچن بولای و منیش لہ گہ لیان چووم، نہ بوسہ عید مؤلہ تی وەر گرت و چوویہ ژوورہ وہ و نیمہ ش چوویہ نہ ژوورہ وہ و مؤلہ تیشی بولین عہ مر وەر گرت و زور داوای کرد تا حہ سہن مؤلہ تی پیدا، ہاتہ ژوورہ کہ بینی نہ و کات لہ پال حوسہ یندا دانیشتبوو خوی کشاندہ نہ ولاوہ، حوسہ یں رایکی ش بولای و لین عہ مر ہستا و دانہ نیشت، کہ نہ وہی بینی لای نہ بی سہ عیدی چول کرد و کشایہ نہ ولاوہ لہ نیوانیاندا دانیشٹ، نہ بوسہ عید چیرۆکہ کہ ی گیرایہ وہ و وتی: وایہ لین عہ مر؟ تو دہ زانیت من نازیزترین کہ سی سہر زہویم لای ناسمانیہ کان؟ وتی: نہ ری بہ خوی کہ عہ، وتی: دہی بوجی لہ پوژی صفین لہ گہل من و باوکم جہ نگایت؟ خو باوکم لہ من باشتر بوو، وتی: بہ لی بہ لام عہ مری لای پیغہ مہر (ﷺ) شکاتی کردم و وتی: عہد ولای بہ پوژ بہ پوژوہ و بہ شہو شہ ونویژ دہ کات، پیغہ مہر (ﷺ) فہرمووی (نویژ بکہ و بخہ وہ و پوژو بگرہ و بہر بانگیش بکہرہ وہ و گوپرایہ لی عہ مریش بہ، پوژی صفین بہ خوا سویندی دام، بہ خوا ہیچ یارمہ تیم نہ دان و شمشیرم بو نہ وہ شاندن و پرمیک نہ خستہ کار و تیریکم نہ وہ شانند، حہ سہن وتی: مہ گہر نازانی لہ سہر پیچی خوا دا گوپرایہ لی دروستکراو نیہ؟^۱

^۱ - ہیسہ می ج ۹ ص ۱۸۷ دہ لیت: تہہ رانی ہیناویہ تی و لہ سہ نہ دکہ دا علی کوپی سہ عیدی کوپی بہ شیرہ ہہیہ کہ نہ رمی لی بہ دیدہ کریت، کہ سہکانی دیکہی سہ نہ دکہ جی متمانہن، تہ او.

(بەجىگە ياندۇنى پىۋىستى مۇسلمان)

نوسى لە ەلىيە ۋە ھىناۋىيە تى دەلىت: نازانم كام دوو بەخشە لەسەرم گەرەترن لەۋەى كەسىك جوانى پرووى بخاتە گەر بۆم و لە كاتى پىۋىستىدا بمبىنى و خۋاى گەرە پىۋىستىيەكەى بۆ بەجى بگەيەنىت يان لەسەر دەستى من ئاسانى بكات، ئەگەر پىۋىستى مۇسلماننىك بەجى بگەيەنم لام خۆشەيىستىرە لەۋەى پىرى دونيا زىرو زىوم ھەيىت.^۱

(ۋەستان بۆ پىۋىستى مۇسلمان)

ئىبن ئەبى حاتمە و دارمى و بەيھەقى لە ئەبى يەزىدەۋە دەلىت: عومەرى كوپى خەتتاب (ﷺ) گەيىشت بە ئافرەتتىك كە پىى دەۋترا (خەۋلە) لەگەل خەلك دەچوو و داۋاى كرد عومەر بوەستى، ئەۋىش بۆى ۋەستا و لىى نزيك بوۋىيەۋە و سەرى بۆ دانەۋاندو دەستەكانى خستە سەرشانى تائەۋەى پىۋىستىيەكەى بەجىگە ياند و ژنەكە چوو، كەسىك پىى وت: ئەى ئەمىرى باۋەرداران خەلكانىكى قورەيىشت لەبەر ئەۋ پىرەژنە ۋەستاند؟ وتى: قورپەسەر دەزانىت ئەۋە كى بوو؟ وتى: نا، وتى: ئەۋە ئافرەتتىك بوو خۋاى گەرە لە سەرۋوى حەۋت ئاسمانەۋە سكالاي بىست، ئەۋە خەۋلەى كچى سەلەبەيە، سويند بەخۋا ئەگەر تا ئەۋىش نەچۋايە نەدەچۋوم تا ئىشەكەى تەۋاۋ بۋايە.

بوخارى و ئىبن مەردەۋىيە لە سومامەى كوپى حەزنەۋە (ﷺ) ھىناۋىيانە دەلىت: عومەر لەسەر گويدىرژەكەى دەچوو كە ئافەرتتىكى پىگەيىشت، وتى: عومەر بوەستە، عومەر ۋەستا و ژنەكە بە رەقى دۋاندى، كەسىك وتى: ئەى ئەمىرى باۋەرداران پۇژى ۋەك ئەمپۇم نەدىۋە، وتى: دەى چى رىگەرە تا گوئى لىنەگرم كە خۋا گوئى لىگرتۋە و لەسەرى قورئانى دابەزاندىۋە (قد سمع الە قول التى...) ^{۱، ۲}

^۱ - كنز العمال ج ۳ ص ۳۱۷.

^۲ - المجادلة ۱

(يېڭىرىن بۇ پېۋىستى مۇسلمانان)

تەبەرانى و بەيھەقى - دەقەكە ھى ئەۋە - و ھاكىم بە كورتى ھىناۋىيەتى و دەلىت: سەنەدەكە صەھىحە لە ئىبن عەبباسە (ﷺ) ھىناۋىيەنە كە لە مزگەۋتى پېغەمبەر (ﷺ) ئىعتىكافى دەكرد كەسىك ھات و سەلامى لىكرد، دواتر دانىشت، ئىبن عەبباس پىنى وت: فلان كەس بە غەمبارو دلتەنگ دەتبىنم، وتى: بەلى ئامۇزاي پېغەمبەر (ﷺ) فلان كەس مافى ھۆگرى و حورمەتى خاۋەنى ئەۋ گۆرەي ھەيە لەسەرم و منىش توانايم نى، ئىبن عەبباس وتى: چۆنە لەسەر تۆقسەي لەگەل بكەم؟ وتى: ئەگەر پىت خۆشە، ئىبن عەبباس نەعلەكانى كوردەپىنى و لە مزگەۋت دەرچوو، كەسىك پىنى وت: بىرت چوو لەچىدايت (ئىعتىكاف؟) وتى: نا بەلام لە خاۋەنى ئەم گۆرەم بىست كە سەرەمەرگى نرىك بوو چاۋەكانى فرمىسكىان لىھات و دەيفەرموو (من مشى في حاجة اخيه وبلغ فيها كان خيرا له من اعتكاف عشر سنين و من اعتكف يوما ايتغاء وجه الله تعالى جعل الله بينه و بين النار ثلاث خنادق ابعاد مما بين الخافقين) واتە (ھەركەس بۇ پېۋىستى براكەي پى بېرىت و پىنى بگات لە ئىعتىكافى دە سال بۆى باشترە، ھەركەس پۆژىك لەبەر خۋاى گەۋرە ئىعتىكاف بگات خۋاى گەۋرە نىۋانى ئەۋ و ئاگر سى خەندەق دادەنىت كە دوورتەرە لە نىۋانى پۆژەلەت و پۆژاۋا (ئاسمان و زەۋى) ^{۲، ۱}

۱ - لە كنز العمال ج ۱ ص ۲۶۸ دا واهاتوۋە.

۲ - ضعيف.

۳ - لە الترغب والترهيب ج ۲ ص ۲۷۲ دا واهاتوۋە.

(سەردانی موسلمان)

ئەحمەد لە عەبدوللای کوری قەیسەو (ع) هیناویەتی پیغەمبەر (ﷺ) زۆر سەردانی پشتیوانانی دەکرد بە تایبەت و بە گشتی، ئەگەر بە تایبەت سەردانی بکردایە دەچوو بۆ لای کەسیک لە مالهەیدا، ئەگەر بە گشتی بواوە دەچوو بۆ مزگەوت^۱.

بوخاری لە الادب المفرد ص ۵۲ لە ئەنەسەو (ع) هیناویەتی پیغەمبەر (ﷺ) کە سەردانی مائیکی پشتیوانانی بکردایە لە لایان نانی دەخوارد کە دەچوو داوای دەکرد لە لایەکی مالهەدا شتیکیان بۆ پادەخست و نوێژی لە سەر دەکرد و نزای بۆ دەکرد^۲.

تەبەرائی لە عەونەو هیناویەتی دەلیت: ئیبن مەسعود (ع) کاتیک هاو لآن هاتن بۆ لای پێی وتن: پیکەو دادەنیشن؟ وتیان: دەستبەرداری نابین، وتی: ئەو سەردانی یەکدی دەکەن؟ وتیان: بەلێ ئەبوعەبدولرەحمان کە سەمان هەیه بۆ براکە ی دەگەریت تائەو پەری کوفە بە پێ دەروات تا دەیبینی، وتی: تاوا بن لە خێردا دەمیننەو^۳.

بوخاری لە الادب المفرد ص ۵۲ لە ئوم دەرئەو هیناویەتی دەلیت: سەلمان (ع) لە مەدائینەو بۆ شام بە پێ هات بۆ سەردانمان و جلی (ئەندوزد) ی لە بەردابوو^۴.

۱ - ضعیف.

۲ - هەیسەمی ج ۸ ص ۱۷۳ دەلیت: ئەحمەد هیناویەتی و لە سەنەدەیدا کەسیک هەیه کە ناوی نەهاتوو، کە سەکانی دیکە ی سەنەدەکە صەحیح، تەواو.

۳ - صحیح.

۴ - ئەمە مونتەتبعە لە الترغیب والترهیب ج ۴ ص ۱۴۴ دا هاتوو.

۵ - جوړیکی جله کە تاخوار ئەژنۆ دیت.

۶ - ضعیف.

(رێزگرتنی سەردانکەر)

ئەحمەد لە ئێبێن عومەرەو (ع.ه.ه.ه.) ھیناویەتی دەلیت چووم بۆ لای پیڤەمبەر (ع.ه.ه.ه.)، پیڤەمبەر (ع.ه.ه.ه.) پشتیەکی بۆ فرێدام کە ناواخنەکی پریشالی دارخورما بوو لەسەری دانەنیشتم و لەنیوانماندا مایەو^١.

تەبەرانی لە ئوم سەعدی کچی ئێبێن رەبیعەو ھیناویەتی کە چوو بۆ لای ئەبوبەکر، ئەویش بەرگەکی بۆ ھەلدا تا لەسەری داڤینیشی، عومەر (ع.ه.ه.ه.) ھاتە ژوور و پرسیری لە ئەبوبەکر کرد، ئەویش وتی: ئەمە کچی کەسیکە کە لە من و تو باشترە، وتی: ئەی خەلیفە پیڤەمبەر (ع.ه.ه.ه.) ئەو کییە؟ وتی: کەسیک لە سەردەمی پیڤەمبەر (ع.ه.ه.ه.) مرد کە شوینی لە بەھشتدا و من و تویش مایەتەو^٢.

حاکم ج ٣ ص ٥٩٩ لە ئەنەسی کوپی مالیکەو (ع.ه.ه.ه.) ھیناویەتی دەلیت: سەلمانی فارسی (ع.ه.ه.ه.) چوو بۆ لای عومەری کوپی خەتتاب (ع.ه.ه.ه.) کە پالی دابوویەو بە سەرینیکەو، سەرینەکی فرێدا بۆ سەلمان، ئەویش وتی: خوا و پیڤەمبەرەکی راستیان فرموو، عومەر وتی: ئەبوعەبدوللا پیمان بلی چیه، وتی: چووم بۆ لای پیڤەمبەر (ع.ه.ه.ه.) و پالی دابوویەو بە سەرینیکەو بۆی فرێدام و پاشان پیی فرمووم (یا سەلمان ما من مسلم یدخل علی اخیه فیلقی له وسادة اکراما له الا غفر الله له) واتە (ئەی سەلمان ھەرکەس بجی بۆ لای براکە و ئەویش وەک ریز لیگرتنی سەرینیکە بداتی خۆی گەرە لیی خوش دەبی^٣).

١ - صحیح.

٢ - ھیسەمی ج ٨ ص ١٧٤ دەلیت: کەسەکانی سەنەدەکە صەحیح.

٣ - ضعیف.

٤ - لە الاصابە ج ٢ ص ٢٧ دا ھاتوو، ھیسەمی ج ٩ ص ٣١٠ دەلیت: تەبەرانی ھیناویەتی و لە سەنەدەدا ئیسماعیلی کوپی قەیسی کوپی سەعد ھەبە کە لاواز، حاکم ج ٣ ص ٦٠٧ ھیناویەتی و بە صەحیحی دەزانیت، زەھەبی دەلیت: بەلکو ئیسماعیل بە لاواز دادەنێن.

٥ - ضعیف.

تەبەرانى لە ئەنەسى كۆپى مالىيەكەۋە(ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: عومەر ھات بۇ لاي سەلمانى فارسى(ﷺ) و سەلمان سەرىنىكى بۇ دانى، ئەۋىش وتى: ئەۋەبدوللا ئەمە چىيە؟ وتى: لە پىغەمبەرم(ﷺ) بىست فەرموۋى(ھەر مۇسلماننىك برا مۇسلمانەكەى بىت بۇ لاي و ئەۋىش ۋەك رىزگرتن و بە گەرەدانانى سەرىنىكى بۇ دابنى خۋاي گەرە لىي خوش دەبىت)^{۱، ۲}

تەبەرانى لە ئىبراھىمى كۆپى نەشیتەۋە ھىناۋىيەتى چوو بۇ لاي عەبدوللاى كۆپى حارسى كۆپى جزئى زوبەيدى ئەۋىش سەرىنىكى بۇ فەرى دا كە لاي خۋى بوو و وتى: ھەركەس رىزى ميوانى نەگرىت لە ئەحمەد و ئىبراھىم(عليهما السلام) بەدوۋرە^{۳، ۴}

(رىزگرتنى ميوان)

بوخارى لە الادب المفرد ۱۱۰ لە سەھلى كۆپى سەعدەۋە(ﷺ) ھىناۋىيەتى ئەۋەنۇسەيدى ساعدى(ﷺ) لە كاتى ئاھەنگى بوگىنىدا پىغەمبەرى(ﷺ) بانگىرد و ژنەكەى كە بووك بوو خزمەتى دەكردن، ژنەكە وتى: دەزانن چىم بۇ پىغەمبەرم(ﷺ) دانا؟ چەند خورمايەكم لە شەۋدا لە قاپىكىدا بۇ دانا.

ئىبن جەرىرى تەبەرى لە ئىبراھىمى كۆپى شەيبان لە كەسىكەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: دوو كەس چوون بۇ لاي عەبدوللاى كۆپى حارسى كۆپى جزئى زوبەيدى(ﷺ) ئەۋىش سەرىنىكى لەژىردابوو داي بەۋان، وتيان: ئەمەيان ناۋىت تا شتىك بىستىن سوودمەند بىن، وتى: ھەركەس رىزى ميوانى نەگرىت لە ئوممەتى

۱ - ضعيف.

۲ - له سەنەدەكەدا عىمرانى كۆپى خالىدى خوزاعى ھەيە كە لاوازە.

۳ - ضعيف.

۴ - له الترغيب والترهيب ج ۴ ص ۱۴۶ دا ھاتوۋە و دەلىت تەبەرانى بە مەوقوفى ھىناۋىيەتى و كەسەكانى سەنەدەكەش جى متمانەن.

موھەممەد و ئىبراھىم (عليهما السلام) نىيە، سەربەرزى بۇ بەندەيەك ئىۋارە بىكاتەۋە دەستى لە پەشمەي ئەسپەكەي بىت لەپىي خوادا بە پارچەنانىك و ئاۋىكى سارد پۇژوو بىكاتەۋە، ھاۋار و مەرگان بۇ ئەۋانەي ۋەك مانگا ھەمەچەشەنەي زۇر دەخۇن (ئەي غولام ئەۋە لابە و ئەۋە دابنى) لەۋەشدا يادى خواناكەن^۱.

(پىزگرتى گەۋرەۋ بەپىزى دەستەيەك)

تەبەرانى لە جەرىرى كوپى عەبدوللاي بەجلىەۋە (ﷺ) ھىناۋىەتى كە چوو بۇ لاي پىغەمبەر (ﷺ) كە لە مالىكى قەرەبالەغدا بوو، لەبەردەرگادا ۋەستا، پىغەمبەر (ﷺ) سەيرى راست و چەپى كرد و ھىچى بەيدىنەكرد، بۇيە عەباكەي ھەلگرت و دەقىكرد و فرىيداۋ فەرموۋى (لەسەرى دانىشە) جەرىر ھەلگرت و ماچىكرد و دواتر گىپايەۋە بۇ پىغەمبەر (ﷺ) و تى: ئەي پىغەمبەرى خوا ۋەك چۇن پىزىت لىگرتەم خوا پىزدارتر بىكات، پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (اذا اتاكم كريم قوم فاكرومۋە) واتە (ئەگەر پىزدارى دەستەيەك ھات بۇ لاتان پىزى بگرن)^۲.

تەبەرانىش لە ئەبى ھورەيرەۋە (ﷺ) ھىناۋىەتى جەرىرى كوپى عەبدوللا (ﷺ) چوۋىەژوو و مال پىبوو پىغەمبەر (ﷺ) شوپىنى بۇ دانىشتىنى بەدىنەكرد بۇيە جەلەكەي خۇي يان عەباكەي خۇي بۇ فرىيداۋ فەرموۋى (لەسەر ئەۋە دانىشە) ئەۋىش گرتى و ماچى كرد و پىيىدايەۋە و تى: ئەي پىغەمبەرى خوا ۋەك چۇن پىزىت لىگرتەم خوا پىزدارت بىكات، پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (ئەگەر پىزدارى دەستەيەك ھات بۇ لاتان پىزى بگرن)^۳.

۱ - ضعيف.

۲ - له كنز العمال ج ۵ ص ۶۶ دا ۋاھاتوۋە.

۳ - ضعيف.

۴ - ھەيسەمى ج ۸ ص ۱۵ دەلىت: لە سەنەدەكەدا عەۋنى كوپى عەمرى قەيسى ھەيە كە لاۋزە.

۵ - ھەيسەمى ج ۸ ص ۱۶ دەلىت: تەبەرانى لە الاوسگ و بەزار بە كورتى يەكى زۇر ھىناۋىەتى و لە سەنەدەكەدا كەسى ۋا ھەن كە نايانناسم. تەۋاۋ.

تەبەرانى لە ئىبن عەبباسە (ر.ھ.) ھىناۋىيەتى دەلىت: عوبەينەى كۆرى
 حصن (ر.ھ.) ھات بۇ لاى پىغەمبەر (ﷺ) ۋە ئەبۇبەكر ۋە عومەرى لابوۋ ۋە ھەمويان
 لەسەر زەۋى دانىشتىبون. پىغەمبەر (ﷺ) داۋاى پاخەرىكى كرد بۇ عوبەينە ۋە
 لەسەرى داينىشانىد ۋە فەرموۋى (ئەگەر پىزدارى ھۆزىك ھات بۇ لاتان پىزى لى
 بگرن) ۲۱.

دولابى لە الكنى ج ۱ ص ۲۱ لە ئەبۇراشىدى كۆرى عەبدولرەھمانەۋە
 ھىناۋىيەتى دەلىت: لەگەل سەد كەسى ھۆزەكەمدا چووم بۇ لاى پىغەمبەر (ﷺ) كە
 لە پىغەمبەر (ﷺ) نىك بوۋىنەۋە ۋەستايىن ۋە پىيان ۋەتم: تۆ ئەى ئەبوموعاۋىيە پىش
 بگەۋە ئەگەر شتىكى باشت بىنى ۋەرە بۇ لامان تا ئىمەش بچىن بۇ لاى، ئەگەر
 شتىكى ناحەزىت بىنى ۋەرەۋە ۋە ئىمەش ناچىن، منىش چووم بۇ لاى
 پىغەمبەر (ﷺ) ۋە بچوكتىنى ھۆزەكەم بووم، ۋەتم: بەيانىت باش ئەى موخەمەد،
 فەرموۋى (لىس ھذا بسلام المسلمين بعضهم على بعض) واتە (ئەمە سەلامى
 مۇسلمانان نى بۇ يەكتە) منىش پىم ۋەتم: ئەى چۆنە ئەى پىغەمبەرى خوا؟
 فەرموۋى (ئەگەر ھاتى بۇ لاى دەستەيەكى مۇسلمانان بلى السلام عليكم ورحمة الله
 منىش ۋەتم: سەلامى خوات لى بىت ئەى پىغەمبەرى خوا، فەرموۋى (و عليك السلام
 ورحمة الله وبركاته) پىغەمبەر (ﷺ) پىنى فەرمووم (ئاۋاڭ چىيە ۋە تۆ كىيىت؟) ۋەتم: من
 ئەبوموعاۋىيەى كۆرى عەبدلات ۋە عوززام، پىنى فەرمووم (بەلكو تۆ ئەبۇراشە
 عەبدولرەھمانىت) پىزى گرتە ۋە پال خۇيدا داينىشانىد ۋە جەلەكەى بەرى بۇ دانام
 ۋە نەلەكەى پىدام ۋە گۆچانەكەى دەستى پىدام ۋە منىش مۇسلمان بووم، لەناۋ
 ئەۋانەيدا دانىشتىبون بە پىغەمبەرى فەرموۋى ئەى پىغەمبەرى خوا ئىمە بىنىمان

۱ - ضعیف.

۲ - ھەيسەمى ج ۸ ص ۱۶ دەلىت: تەبەرانى ھىناۋىيەتى ۋە كەسى ۋا لە سەنەدەكەدا ھەيە كە
 نايانناسم.

پىزى ئۇ كىبات گىرت، پىغەمبەر (ﷺ) پىيى فەرموون (ھىزا شىرىف قومە قازا اتاكىم شىرىف قومە فاكىرمو) واتە (ئەۋە گەۋرەۋ بەپىزى ھۆزەكەيەتى، ئەگەر گەۋرەۋ بەپىزى ھۆزەت بۇ لاتان پىزى بىگىن) فەرموودەكە دىنىت.

(دەركىشەنى سەردەستە)

ئەبۇنەئىم ج ۱ ص ۳۵۳ لە ئەبۇزەررەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى پىغەمبەر (ﷺ) پىيى فەرمو (كىف تىرى جەيلا) واتە (جوعەيل چۆن دەبىنىت؟) وتم: ھەژارىكى ۋەك خەلەك، فەرموۋى (ئەي فلان كەس چۆن دەبىنىت؟) وتم: گەۋرەيەكى خەلەك، فەرموۋى (جەيىل خىر مىن مىثل ھىزا ملە الارض) واتە (دەي جوعەيل باشتە لە نمونەي پىرى دونىا لەو جۆرە كەسە) وتم: ئەي پىغەمبەرى خوا دەي فلان كەۋايە تۇۋا پىزى دەگىرىت ۋاى لەگەل دەكەيت؟ فەرموۋى (ئە راس قومە فانا اتالفهم) واتە (ئە سەردەستەي ھۆزەكەيەتى ۋ مىن رايان دەكىشم) ئىبىن ئىسحاقىش لە موحەممەدى كۆرى ئىبراھىمى تەيمىيەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: بە پىغەمبەر (ﷺ) وترا: سەد سەدەت دا بە عوبەيىنەي كۆرى حىسن ۋ ئەقرەئى كۆرى حابىس ۋ بە جوعەيلىت نەدا؟ فەرموۋى (والذي نفسي بيده لجعل بن سراقە خىر مىن طلاع الارض مىثل عيىنە والاقىرە لىكى اتالفهما ۋ اكل جەيلا الى ايمانە) واتە (سويىند بەۋەي گىانمى بەدەستە بە دىنىيەۋە جوعەيلى كۆرى سوراقە زۆر باشتە لە پىرى دونىاي

۱- ئىبىن مىندە لەم پوۋەۋە بە كۆرتى ھىناۋىيەتى، ئىبىن سىكن ھىناۋىيەتى ۋ لە الاصابە ج ۲ ص ۴۰۹ دا ھاتوۋەن لە مىنتەب كىز العمال ج ۵ ص ۲۱۶ ىشدا ھاتوۋە.

۲- لە كىز العمال ج ۳ ص ۳۲۰ دا ھاتوۋە. رەۋيانى لە موسنەدەكەيدا ۋ ئىبىن عەبدولھەكەم لە فتوح مىسرىدا بە سەنەدى صەحىح ھىناۋىيەتى، ئىبىن حىببەن لە لايەكى دىكەۋە لە ئەبۇزەررەۋە ھىناۋىيەتى بە لام ناۋى جوعەيلى نەھىناۋە، بوخارىش لە فەرموۋەدى سەھلى كۆرى سەدەۋە ھىناۋىيەتى، جوعەيلى لەگەل ئەبۇزەررەۋە ناۋ نەبىردوۋە.

پیغمبر (ﷺ) دلخوش ده کرد، پوژیک عه بباس هات و نه بوبه کړیش شوینه که ی
 بو چول کرد، پیغمبر (ﷺ) فرمووی (ما لك ؟) وتی: نه ی پیغمبر ی خوا مامت
 هات، پیغمبر (ﷺ) سهیری کرد، پاشان زهرده خنه ی کرد و سهیری نه بوبه کړی
 کرد و فرمووی (هذا عباس قد اقبل و عليه ثياب بيض و سيلبس ولده من بعده
 السوداء و يملك منهم اثنا عشر رجلا) واته (نه وه عه بباسه و هات و جلیکی سپی
 له بهره و دواتر کوره که ی خاکی سواد ده گریته ده ست و دوانزه که سیان به مه ملوک
 ده گریته) که عه بباس هات وتی: نه ی پیغمبر ی خوا چیت و ت به نه بوبه کړ؟
 فرمووی (ما قلت الا خيرا) واته (ته نها خیرم و ت) فرمووی راست ده کهیت به دایک و
 باوکه وه به قوربانت بم ته نها خیر ده لیت. فرمووی و ت: عه بباسی مام هات و
 جلیکی سپی له بهره و دواتر کوره که ی له دوا ی خوی خاکی سواد ده گریته ده ست و
 دوانزه که سیان به کوپله ده گریته.^۱

ناین عه ساکړیش له جه عفری کور ی موحه مه د له باوکیه وه له
 باپیره وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: پیغمبر (ﷺ) له کوپکدا بوايه نه بوبه کړ (ﷺ)
 له راستیه وه و عومر (ﷺ) له چه پیه وه بوو، عوسمانیش (ﷺ) له بهر ده ستیدا بوو
 و نوو سهری نه نینه کانی پیغمبر (ﷺ) بوون که عه بباسی کور ی
 عه بدو لموته لیب (ﷺ) ده هات نه بوبه کړ که ناری ده گرت و عه بباس (ﷺ) ده چوویه
 شوینی.^۲

حاکم له موله لیبی کور ی په بیعه وه هیناویه تی ده لیت: عه بباس (ﷺ) هات بو
 لای پیغمبر (ﷺ) و توپره کرابوو، پیغمبر (ﷺ) فرمووی (چیته؟) وتی: نه ی

۱ - ضعیف.

۲ - هه یسه می ج ۹ ص ۲۷۰ ده لیت: ته به رانی هیناویه تی و له سه نه ده کهیدا که سانیک هن که نایاناسم،
 ته و او. ناین عه ساکړیش له عه بباسه وه به کور تی هیناویه تی، له منتخب کنز العمال ج ۵ ص ۲۱۱ دا
 هاتوو و ده لیت: له سه نه ده کهیدا کهس نابینم که قسه ی له سهر بیت.

۳ - له منتخب کنز العمال ج ۵ ص ۲۱۴ دا واهاتوو.

وہك عویہینہ و ئه قرع بہ لَام من دلی ئہم دوانہ رادہ کیشم و جوعہ یل دہ سپیرم بہ نیمانہ کہی) ^۱۔

ریزگرتنی ئالوبہیتی پیغہ مہر (علیہ السلام)

موسلیم لہ یہ زیدی کوپی حہییانہ وہ هیئاویہ تی دہ لیت: من و حوصہینی کوپی سہ برہ و عہمری کوپی موسلیم چووین بو لای زہیدی کوپی ئہرقہم (علیہ السلام) کہ لہ لای دانیشترین حوصہین پیی وت: ئہی یہ زید خیریکی زورت ہاتہ پی، پیغہ مہرت (علیہ السلام) ینین و فرمودہ دیت بیست و لہ گہ لیدا غہ زات کرد و لہ دوا یہ وہ نویژت کرد، بہ راستی ئہی زہید خیریکی زورت ہاتہ پی، ئہی زہید فرمودہ مان بو بگیڑہ وہ، وتی: برازاگیان، تہ مہنم زور بووہ و سہرہ مرگم وا دیت و ہندی لہ وہی لہ پیغہ مہر وہ (علیہ السلام) و ہر مگرتبوو لہ بیرم چووہ تہ وہ، ئہ وہی بو م گیارہ وہ و ہریبگرن و ئہ وہی نایگیڑمہ وہ زوری تیدامہ کەن، پاشان وتی: پوژیک پیغہ مہر (علیہ السلام) لای ئاویک کہ پیی دہ و ترا (خوم) لہ نیوان مہککہ و مہ دینہ دا و تاریکی بو خویندینہ وہ و تیایدا سوپاس و ستایشی پەرہ ردگاری کرد و ئاموزگاری کردین و یادی خوی کرد، دواتر فرمووی: (پاشان بزائن ئہی خہ لکینہ من مروثیکم خہریکہ نیردراوی پەرہ ردگارم بیت و منیش وہ لَامی بدہ مہ وہ، من دوو شت لہ ناوتاندا بہ جی دہ هیلم، یہ کہ میان کتیبی خوا کہ پینموونی و نووری تیدایہ، بو یہ دہستبگرن بہ کتیبی خواوہ و پہیوہستی بن) ئینجا لہ سہر قورٹان ہانیداین، پاشان فرمووی (وہ ئالوبہیتم، لہ بہر دہم خوادا بیرتان دہخہ مہ وہ بہرامبہر ئالوبہیتم، لہ بہر دہم خوادا بیرتان دہخہ مہ وہ بہرامبہر ئالوبہیتم)، حوصہین پی وت: ئہی زہید ئالوبہیت کی؟ مہ گہر ژنہ کانی ئالوبہیت نین؟ وتی: ژنہ کانی ئالوبہیتی ئہون، بہ لَام

^۱ - صحیح.

^۲ - ئہم فرمودہ حہسہنی مورسہ لہ. لہ الاصابہ دا ہاتوہ، ئہ بونہ عیم لہ الحلیہ ج ۱ ص ۳۵۳ لہ موخہ مہدی کوپی ئیبراہیمہ وہ بہر جوڑہ هیئاویہ تی.

ئالوبه ییتی ئەوان کە لە دواى خۆى صەدەقەیان بۆ حەرامە، وتى: ئەوانە کيڤ؟ وتى: ئەوانە بەنەمالەى عەلى و بنەمالەى عەقىل و بنەمالەى جەعفەر و بنەمالەى عەبباسن، وتى: هەموو ئەوانە صەدەقەیان بۆ نیه، وتى: بەلى.^۱

بوخارى لە ئیبن عومەر (ﷺ) و هیناویەتى دەلیت: ئەبوبەکر (ﷺ) وتى: وریای موحەممەد (ﷺ) بن لە بەرامبەر ئالوبەیتیدا، عائیشە (رضي الله عنها) هیناویەتى دەلیت: پیغەمبەر (ﷺ) لە گەل هاوه لاند دانیشتبوو و ئەبوبەکر و عومەریش (ﷺ) لە پالیدا دانیشتبوون، عەبباس (ﷺ) هات و ئەبوبەکریش پى بۆ کردەوه و عەبباس لە بەردەم پیغەمبەردا (ﷺ) و لە نیوان ئەبوبەکر دا دانیشت، پیغەمبەر (ﷺ) بە ئەبوبەکرى فەرموو (انما يعرف الفضل لاهل اهل الفضل) واتە (خاوەن فەزلى فەزلى خاوەن فەزلى دەزانیت) پاشان عەبباس (ﷺ) پیغەمبەرى (ﷺ) دەدواند، پیغەمبەر (ﷺ) تەواو دەنگى نزم کردەوه، ئەبوبەکر بە عومەرى وت: پیغەمبەر (ﷺ) شتیکیەتى دلم خورتەیتى، عەبباس ئەوکات لە لای پیغەمبەر (ﷺ) بوو تا ئیشەکەى تەواو بوو و چوو، ئەبوبەکر وتى: ئەى پیغەمبەرى خوا ئەو کات شتیکی نااسای پوویدا؟ فەرمووی (نەخیر) وتى: دەى من بینیم زۆر دەنگت نزم کردەوه، فەرمووی (جبریل فەرمانى کرد ئەگەر عەبباس ئامادە بوو دەنگم نزم بکەمەوه وەك چۆن فەرمانى بە ئیوه کرد لە لای من دەنگتان نزم بکەنەوه).^۲

تەبەرانى لە ئیبن عەبباس (ﷺ) و هیناویەتى دەلیت: ئەبوبەکر لە کۆپى پیغەمبەردا (ﷺ) شوینیکی هەبوو تەنها بۆ عەبباس چۆلى دەکرد، ئەوهش

۱- لە ریاض الصالحین دا واهاتوو. ئیبن جەریریش هیناویەتى، هەر وهک لە منتخب کنز العمال ج ۵ ص ۹۵ دا هاتوو.

۲- موضوع.

۳- لە کنز العمال ج ۷ ص ۶۸ دا واهاتوو.

پىغەمبەرى (ﷺ) دىلخۇش دەكرد، پۇژىك عەبباس ھات و ئەبوبەكرىش شوئىنەكەى بۇ چۆل كىرد، پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (ما لك ؟) وتى: ئەى پىغەمبەرى خوا ھامەت ھات، پىغەمبەر (ﷺ) سەيرى كىرد، پاشان زەردەخەنەى كىرد و سەيرى ئەبوبەكرى كىرد و فەرموۋى (هذا عباس قد اقبل و عليه ثياب بيض و سيلبس ولده من بعده السوداء و يملك منهم اثنا عشر رجلا) واتە (ئەۋە عەبباسە و ھات و جلىكى سىپى لەبەرە و دواتر كۆپرەكەى خاكى سۈاد دەگىرىتە دەست و دۈنۈزە كەسىيان بە مەملوك دەگىرىت) كە عەبباس ھات وتى: ئەى پىغەمبەرى خوا چىت وت بە ئەبوبەكر؟ فەرموۋى (ما قلت الا خيرا) واتە (تەنھا خىرم وت) فەرموۋى راست دەكەيت بە دايك و باۋكەۋە بە قوربانىت بىم تەنھا خىر دەلىيت. فەرموۋى وتم: عەبباسى مام ھات و جلىكى سىپى لەبەرە و دواتر كۆپرەكەى لە دۈاى خۇى خاكى سۈاد دەگىرىتە دەست و دۈنۈزە كەسىيان بە كۆيلە دەگىرىت.^۱

ئىبن عەساكىرىش لە جەغفەرى كۆرى موحەممەد لە باۋكەۋە لە باپىرەۋە (ﷺ) ھىناۋىەتى دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) لە كۆرىكدا بوایە ئەبوبەكر (ﷺ) لە راستىۋە و عومەر (ﷺ) لە چەپەۋە بوو، عوسمانىش (ﷺ) لە بەردەستىدا بوو و نووسەرى نەئىنەكانى پىغەمبەر (ﷺ) بوون كە عەبباسى كۆرى عەبدولموتەلىب (ﷺ) دەھات ئەبوبەكر كەنارى دەگىرت و عەبباس (ﷺ) دەچۈۋە شوئىنى.^۲

ھاكەم لە موتەلىبى كۆرى پەبىيەۋە ھىناۋىەتى دەلىت: عەبباس (ﷺ) ھات بۇ لای پىغەمبەر (ﷺ) و توۋرەكرابو، پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (چىتە؟) وتى: ئەى

۱ - ضعیف.

۲ - ھەيسەمى ج ۹ ص ۲۷۰ دەلىت: تەبەرائى ھىناۋىەتى و لە سەنەدەكەيدا كەسانىك ھەن كە نایاناسم، تەۋاۋ. ئىبن عەساكىرىش لە عەبباسەۋە بە كورتى ھىناۋىەتى، لە منتخب كنز العمال ج ۵ ص ۲۱۱ دا ھاتۋە و دەلىت: لە سەنەدەكەيدا كەس نابىنم كە قەسەى لەسەر بىت.

۳ - لە منتخب كنز العمال ج ۵ ص ۲۱۴ دا ۋاھاتۋە.

پېغەمبەرى خوا ئىمە و قورەيش چىمانە لەيەك؟ تۆۋ ئەوان چىتانە لەگەل يەك؟
 ھەندىكىيان بە پۈيەكى گەش بە ھەندىكى دىكەى دەگەن، كە بە ئىمە گەيشتن وا
 نابن، پېغەمبەر (ﷺ) توورەبوو تا نىۋچەۋانى سوور بوو و غارەقى كرد، كە ھاتەۋە
 سەرخۇ فەرموۋى (والذي نفس محمد بيده لا يدخل قلب امرئ الايمان حتى يحكم
 الله و رسوله) واتە (سويىند بەۋەى گىيانى موخەمەدى بەدەستە ئيمان ناچىتە دلى
 كەسەك تا لەبەر خوا و پېغەمبەرەكەى ئىۋەى خوش بويت) پاشان فەرموۋى (ما بال
 رجال يؤذونني في العباس؟ عم الرجل صنو ابني؟) واتە (چىە كەسانىك بەۋەى
 عەبباسەۋە ئازارم دەدەن، مامى كەسەك جىيى باۋكەتەى؟) حاكم ج ۳ ص ۳۲۳
 ھىناۋىەتى لە عەبباسى كۈرى عەبدولموتەلىبەۋە دەلىت: وتم: ئەى پېغەمبەرى خوا
 قورەيش كە بەيەكەى دەگەن پۈيەن خوشە، كە بە ئىمە پۈخسارىكى ئائاساييان
 ھەيە، پېغەمبەر (ﷺ) زۆر توورەبوو و فەرموۋى (والذي نفس محمد بيده لا يدخل
 قلب رجل الايمان حتى يحكم الله و لرسوله).

تەبەرانى لە عىسەتەۋە ھىناۋىەتى عەبباسى كۈرى عەبدولموتەلىب (ﷺ)
 پۇژىك ھاتە مزگەوت و سەيرى ناخەزى نىۋ پۈخسارىيانى كرد و گەپايەۋە بۆ
 مالەۋە بۆ لاي پېغەمبەر (ﷺ) و وتى: ئەى پېغەمبەرى خوا بۆچى دەچمە مزگەوت
 ناخەزى لە پۈخسارى خەلكدا بەدەدەكەم؟ پېغەمبەر (ﷺ) ھاتە مزگەوت و
 فەرموۋى (ئەى كۆمەلى خەلكان باۋەرتان نەھىناۋە و باۋەردار نين تا عەبباستان
 خوش نەۋيت) ۲.

ئىبن عەساكەرىش لە ئىبن مەسعودەۋە (ﷺ) ھىناۋىەتى دەلىت: پېغەمبەر (ﷺ)
 عومەرى كۈرى خەتتابى (ﷺ) نارد بۆ كۆكردنەۋەى سەدەقە، يەكەم كەس كە پىيى

۱ - ضعيف.

۲ - ضعيف.

۳ - ھەيسەمى ج ۹ ص ۲۶۹ دەلىت: لە سەنەدەكدا فەزلى كۈرى موختار ھەيە كە لاۋازە.

گەيشت عەبباسى كۆپى عەبدولموتەلىب بو، پىيى وت: ئەي ئەبولفەزل ئادەي
 ۋەدەقەي سامانت بەد، ئەۋىش وتى: ئەگەر وابوويتايە و وابوويتايە، ئىتر قەسەي
 رەقى لە پرويدا کرد، عومەرىش پىيى وت: ئەگەر خوا و پلە و پايت لە خزمەت
 پىغەمبەر (ﷺ) نەبوايە بەرامبەر بەۋە شىتېم لە پرودا دەکردىت، ھەردو
 جىابوونەۋە و ھەركاميان پىگەيەكيان گرتەبەر، عومەر ھات و چوۋىە لاي عەلى
 كۆپى ئەبوتالىب (ﷺ) و بۆي باسکرد، عەلى دەستى عومەرى گرت و چوون بۆ لاي
 پىغەمبەر (ﷺ)، عومەر وتى: ئەي پىغەمبەرى خوا تو منت نارد تا سەدەقە
 كۆبگەمەۋە، يەكەم كەس كە پىيى گەيشتم عەبباسى مامت بو، وتم: ئەبولفەزل
 ئادەي ۋەدەقەي سامانت بەد، ئەۋىش ئەۋە و ئەۋەي پىيى وتم و قەسەي رەقى کرد،
 منىش لە ۋەلامدا وام وت، پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (اكرمتە اكرمك الله اما علمت ان
 عم الرجل صنو ابیه؟ لا تكلم العباس فانا قد تعجلنا منه صدقة سنتين) واتە (پىزىت
 لىگرتوۋە خوا پىزىت لى بگىرىت، ئايا دەزانىت مامى كەسىك جىگەرەۋەي باۋكىەتى؟
 لەۋەدا ھىچ بە عەبباس مەلى چونكە ئىمە ۋەدەقەي دوو سالىمان پىشتەر
 خستوۋە).

حاكم ج ۲ ص ۳۲۹ لە ئىبن عەبباسەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى كەسىك باسى
 ئەبولعەبباسى كۆپى قەسەيەكى لە پرودا كۆپى عەبباس بۆكسىكى لىدا، خەلكى
 كۆبۈنەۋە و تىيان: بەخوا دەپىت بەھەمان شىۋە لە عەبباس بەدەيتەۋە،
 پىغەمبەر (ﷺ) ئەمەي بىستەۋە و تارى خويندەۋە و فەرموۋى (پىزدارترىن كەس
 لاي خوا كىيە؟) وتىيان: تو ئەي پىغەمبەرى خوا، فەرموۋى (دەي عەبباس لە مەو
 منىش لەۋم، قەسە مەلىن بە مردوۋەكانمان چونكە بەۋە زىندوۋەكانمان ناپەرەحت
 دەكەن).

۱- لە المنتخب ج ۵ ص ۲۱۴ دا ھاۋو، ئىبن سەد ج ۴ ص ۲۷ بە كورتى لە قەتادەۋە ھىناۋىيەتى.

۲- حاكم دەلىت: ئەم فەرموۋە سەنەدەكى ۋەھىچە و بوخارى و موسلىم
 نەيانھىناۋە. زەھەبىش دەلىت ۋەھىچە.

ئىبن عەساكىرىش لە ئىبن عەبباسەۋە بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى و ئەۋەشى بۇ
زىادكردوۋە: وتيان ئەى پىغەمبەرى خوا پەنادەگرىن بەخوا لە توورەى تو، دەى
داۋاى لىخۆشبوونمان بۇ بگە، ئەۋىش داۋاى لىخۆشبوونى بۇ كردن.^۱

ئىبن عەساكىر لە ئىبن شەھابەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئەبۇبەكر و عومەر (رضى
اللہ عنہما) لە سەردەمى خىلافەت ياندا ھەركاميان بگەيشتايە بە عەبباس و
سواربوايە دادەبەزى و عەبباسى سواردەكرد و خۆى بەپى دەچوو تا عەبباسى
دەگەياندە شوينى خۆى ئىنجا جىادەبوۋىەۋە.^۲

ئىبنولئەعرابى لە ئەنەسەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) لە
مىزگەۋتدا دانىشتىبو و ھاۋەلانى تەۋاف پى دەكرد كە ەلى (ﷺ) ھات و سەلامى
كرد، دواتر ۋەستا و ىستى لە شوينىكا دابنىشت، پىغەمبەر (ﷺ) سەيرى
ھاۋەلانى كرد تا بزائىت كاميان پى دەكەنەۋە بۇ ەلى، ئەبۇبەكر (ﷺ) لە لای
راستەۋەى پىغەمبەر (ﷺ) دانىشتىبو، ئەبۇبەكر لاچوو و وتى: ئالىرەدا
ئەبۇلحەسەن، ئەۋىش لە نىۋان پىغەمبەر (ﷺ) و ئەبۇبەكردا دانىشت، خوشيمان لە
پووخسارى پىغەمبەر (ﷺ) بەدىكرد، پاشان سەيرى ئەبۇبەكرى كرد و
فەرموۋى (ئەى ئەبۇبەكر تەنھا خاۋەن فەزلى خاۋەن فەزلى دەزانىت).^۳

ئەحمەد و تەبەرانى لە رباحى كوپى حارسەۋە ھىناۋىيەت دەلىت: دەستەيەك لە
رەحبە ھاتن بۇ لای ەلى (ﷺ) وتيان: سەلامت لى بىت ئەى مەولامان، وتى: چۆن
من مەولاتانم كە ئىۋە ھۆزىكى ەرەبن؟ وتيان: پۆزى لە غەدىرى خومدا لە

۱- لە منتخب كنز العمال ج ۵ ص ۲۱۱ دا ۋاھاتوۋە، ئىبن سەعد ج ۴ ص ۲۴ لە ئىبن عەبباسەۋە بە
ھەمان شىۋەى گىرپانەۋەى ئىبن عەساكىر ھىناۋىيەتى.

۲- لە كنز العمال ج ۷ ص ۶۹ دا ۋاھاتوۋە.

۳- موضوع.

۴- لە البدایہ والنہایہ ج ۸ ص ۳۵۸ دا ۋاھاتوۋە.

پیغه مبه رمان (ﷺ) بیست فهرمووی (من کنت مولاہ فهو مولاہ) من مهولای ههرکهس
 بم نهویش مهولایه تی (علی) رباح دهلیت: که چوون که و تمه شوینیان و تم: نه مانه
 کی بوون؟ وتیان: دهسته یه کی پشتیوانان بوون که نه بوئه یوبی نه ساریش له
 نیوانیاندا بوو.^۱

به زار له بورهیده وه (ﷺ) هیئاویه تی دهلیت: پیغه مبه ر (ﷺ) له سریه یه کدا
 ئیمه ی نارد و علی کرد به بهرپرسمان، که هاتین (کیف رایتیم صاحبکم؟)
 واته (هاوه له که تان چوون ده بینن؟) یان من یان که سی تر سکا لای هه بوو،
 پیغه مبه ر (ﷺ) سه ری بهر زکرده وه و منیش که سی بووم هه میشه سهیری زه ویم
 ده کرد، کتوپر هه ستمکرد رهنگی پوو خساری پیغه مبه ر (ﷺ) گوږا و فهرمووی (من
 کنت ولیه فعلی ولیه) واته (من وه لی کی بم علیش وه لیه تی) و تم: ئیتر هه رگیز له
 پووتدا خراپه نانوینم.^۲

ئیین ئیسحاق له عه مری کوپی شاسی نه سه له میه وه (ﷺ) هیئاویه تی که
 یه کی که له هاوه لانی حوده یبیه، وتی: من له گه ل عه لیدا بووم له و دهسته یه دا که
 پیغه مبه ر (ﷺ) ناردی بو یه مه ن، علی جوړه رقیکی له پوودا نواندم و منیش
 گرتمه دل، که هاتمه وه مه دینه له کوږه کانی مه دینه و لای ههرکهس بم دیایه سکا لام
 له سه ر علی دهوت پوژیک چووم بو لای پیغه مبه ر (ﷺ) له مرگه وت دانیشتبوو، که
 منی بیننی سهیری ناوچه وانیم ده کرد چوومه خزمه تی، پیغه مبه ر (ﷺ)
 فهرمووی (اما انه و الله یا عمرو لقد اذیتني) واته (به خوا ئه ی عه مر به راستی
 ناره حهت کردم) منیش و تم: انا لله وانا اليه راجعون په ناده گرم به خوا و ئیسلام

۱ - صحیح.

۲ - هه یسه می ج ۹ ص ۱۰۴ دهلیت: که سه کانی سه نه ده که ی نه حمه د جی متمانن.

۳ - صحیح.

۴ - هه یسه می ج ۹ ص ۱۰۸ دهلیت: به زار به سه نه دی صحیح هیئاویه تی.

له وهى نازارى پيڻه مبهري خوا بدهم، فهرمووى (هر كهس عهلى ناره حهت بكات منى ناره حهت كردوه) ^۱.

نه بويه علا له سه عدى كورپى نه بى وه قاصه وه (ﷺ) هيئاويه تي ده ليت: من له مزگه وت له گهل دوو كه سدا دانيشتبوم كه له سه ر عهلى قسه مان كرد، پيڻه مبهري (ﷺ) هات و توورپي له پووخساريدا به دي ده كرا، په نام گرت به خوا له توورپي پيڻه مبهري (ﷺ)، نه ویش فهرمووى (مالك ومالي من اذى عليا فقد اذاني) واته (چيتانه به منه وه، هر كهس عهلى نازار بدات منى نازارداوه) ^۲.

ئين عه ساكړ له عروه وه هيئاويه تي كه سيك له كورپي عومهر دا قسه ي له سه ر عهلى كرد، عومهر وتي: خاوه نى نه و گوړه ده ناسيت موحه ممدى كورپى عه بدوللاى كورپى عه بدولموته ليب و عهلى كورپى نه بوتاليبي كورپى عه بدولموته ليبش ده ناسيت؟! تنها به چاكه باسى عهلى بكه، نه گهر عهليت نازاردا نه وا پيڻه مبهري له گوړه كهيدا نازارداوه.

نه بويه علا له نه بى به كرى كورپى خاليدى عهرته فوه هيئاويه تي هات بو لاي سه عيدى كورپى مالك (ﷺ) و وتي: بيستوومه له كووفه قسه ده لين به عهلى (ﷺ) تويش قسه ت پى و تووه؟ وتي: په نا به خوا سويند به وهى گيانى سه عدى به ده سته

^۱ - صحيح.

^۲ - نيمامى نه حمه ديش له عهرى كورپى شاسيه وه هيئاويه تي. له البدايه والنهايه ج ۷ ص ۳۴۶ دا هاتوه. هه يسه مى ج ۹ ص ۱۲۹ ده ليت: نه حمه د و ته به رانى به كورتى و به زاريش به كورتر هيئاويه تي، كه سه كانى سه نه ده كه ي نه حمه ديش جى متمانه ن، ته واو.

^۳ - حسن.

^۴ - له البدايه والنهايه ج ۸ ص ۳۴۶ دا واهاتوه، هه يسه مى ج ۹ ص ۱۲۹ ده ليت: نه بويه علا و به زار به كورتى هيئاويانه، كه سه كانى نه بويه علا سه حيحن جگه له مه حمودى كورپى خداش و قنان كه هه ردووكيشيان جى متمانه ن، ته واو.

^۵ - له منتخب كنز العمال ج ۵ ص ۴۶ دا واهاتوه.

له پیغمبرم (ﷺ) بیستوو که له سهره علی شتیکی دهوت نه گهر مشار بخزینه
سهرشانه کانم ههرگیز قسه ی پی نالیم^۱.

ئه حمه دو موسلیم و ترمزی له عمری کوری سه عیدی کوری ئه بی وه قاصه وه له
باوکیه وه هیئاویانه ده لیت: مو عاویه ی کوری نه بوسوفیان (ﷺ) فرهانی کرد به
سه عد و وتی: بوچی قسه نالیت به نه بوتوراب؟ وتی: بیری سی شتم کرده وه که
پیغمبر (ﷺ) پیی ده فرموو نه گهر یه کی که له وانه بو مایه له و شتری سوور لام
خوشترو نازیزتر بوو، بیستم پیغمبر (ﷺ) له چند غه زایه کدا که علی نه ده هیئا
علی ده یوت: ئه ی پیغمبره ی خوا له لای ژنو مناله کانت دامده نییت؟
پیغمبر (ﷺ) پیی ده فرموو (اما ترضی ان تكون مني بمنزلة هارون من موسى الا
انه لا نبي بعدي) واته (ئهری رازی نابیت لای من پایت وه پایه ی هارون لای موسا
بیت به لام نه وه هیه له دوا ی من هیچ پیغمبریک نه) ههروه ها ده مبیست له پوژی
خه یبه ردا ده یفرموو (لا عطين الراية رجلا يحب الله ورسوله و يحبه الله ورسوله)
واته (به دنیا ییه وه ئالا که ده ده مه ده ست پیاویک خواو پیغمبره ی خوا ی
خو شده ویت و خواو پیغمبره ی خوا ییش نه ویان خوش ده ویت) ده لیت: پاشان که
ماوه یه کی به سهر دا چوو فرمووی (علیم بو بانگ بکه ن) علی هیئرا چاوی نازاری
هه بوو، پیغمبر (ﷺ) تفی دا له چاوی و ئالا که ی دایه ده ست و خوا له سهر ده سستی
علی قه لاکه ی فته تح کرد، که ئه م ئایه ته دابه زی (فقل تعالوا ندع ابنائنا و ابنائکم و
نساننا و نسانکم و انفسنا و انفسکم) پیغمبر (ﷺ) علی و فاتیمه و حه سه ن و
حوسه ینی (رضي الله عنهم) بانگ کرد و پاشان فرمووی (اللهم هؤلاء اهلي)
واته (خوا یه نه مانه که سو بنه ماله ی من).

۱ - حسن.

۲ - هه یسه می ج ۹ ص ۱۳۰ ده لیت: سه نه ده که ی حه سه نه.

ئه بوزهره عی دیمه شقی له عه بدوللای کوپی ئه بونه جیح له باوکیه وه هیناویه تی ده لیت: که مو عاویه چه جی کرد دهستی سه عدی کوپی ئه بی وه قاصی گرت و وتی: ئه ی ئه بوئیسحاق ئیمه کومه لیکین ئه و شه ره خه ریک بوو له چه جی ده کردین تائه وه ی خه ریک بوو هه ندی سوننه ت له بیریکه ین ده ی تو ته واف بکه با ئیمه ش له گه لندا ته واف بکه ین، ده لیت که لیبوویه وه بر دیه (دارالندوه) و له گه ل خو ی له سه ر جیگه که ی داینیشاندو دواتر باسی عه لی کوپی ئه بوتالیبی کردو قسه ی له پرو دا کرد، ئه ویش وتی: منت هینایه مالت و له سه ر جیگه که ت داتنیشاندم دواتر به رام به ر عه لی قسه ده لیت! سویند به خوا ئه گه ر یه کی له سی سیفه تی ئه وم هه بوایه خو شتر بوو له هه موو دونیا و ئه وم ده بوو که له غه زای ته بووکدا پیی وترا (الا تر ضی ان تکون منی بمنزله هارون من موسی الا انه لا نبی بعدی) (ئایا رازی نیت پله ت لای من وه ک پله ی هاروون بیت لای موسی، ته نها ئه وه نه بیت که دوا ی من هیچ پیغه مبه ری نیه) ئه وم له هه موو دونیا لا خو شتر ده بوو، یان ئه وم ده بوو که له خه یبه ردا پیغه مبه ر (ﷺ) پیی فه رموو (لا عطین رایة رجلا یحب الله و رسوله یفتح الله علی یدی لیس بفران) (ئالا که ده ده مبه که سی که خا و پیغه مبه ره که ی خوش ده ویت و خوا له سه ر دهستی فه تح ده به خشییت، را کردنی نیه) له هه موو دونیا لام خو شتر ده بوو، یان زاوای بوومایه و له و کچه ی مندالم هه بوایه لام خو شتر ده بوو له بوونی هه موو دونیا له مرو به دواوه نایه مه هیچ مال و شوینیکته وه، پاشان عه با که ی دا به شانیدا و چوو یه ده ره وه.^۱

ئه حمه د له ئه بو عه بدوللای به جلیه وه هیناویه تی ده لیت: چووم بو لای ئوم سه له مه (رضی الله عنها) ئه ویش پیی وتم: له مالتاندا قسه به پیغه مبه ر (ﷺ) ده وتریت؟ په نا به خوا، یان وتم: سبحان الله، یان وشه یه کی له و جو ره، ئوم سه له مه وتی: له پیغه مبه ر (ﷺ) بیست ده یفه رموو (من سب علیا فقد سبني) واته (هه رکه س قسه بلیت به عه لی قسه ی به من وتوه).^۲

۱ - له البدایه والنهایه ج ۷ ص ۳۳۹ - ۳۴۰ دا واهاتوه.

۲ - ضعیف.

۳ - هه یسه می ج ۹ ص ۱۳۰ ده لی که سه کانی سه حیحن جگه له ئه بو عه بدوللای جه دلی که جیمتمان هه شه.

تەبەرانى و ئەبويە علا لە ئەبوعەبدوللانى جەدلىيە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئوم سەلەمە (ﷺ) وتى: ئەي ئەبوعەبدوللا ئايا لە نىۋانتاندا قىسە دەوترىت بە پىغەمبەر (ﷺ)؟ وتم: چۈن قىسە دەوترىت بە پىغەمبەر (ﷺ)؟ وتى: مەگەر قىسە ناوترىت بە ەلى و ئەۋەى خۇشى دەۋىت، پىغەمبەر (ﷺ) خۇشى دەۋىست.^۱

ئەبونەعەيم و جابر لە ەبدولرەھمانى كۆپى ئەسبەھانە ۋە ھىناۋىيەت دەلىت: ەسەنى كۆپى ەلى (ﷺ) ھات بۇ لاي ئەبوبەكر (ﷺ) كە لەسەر مېنبەرى پىغەمبەر (ﷺ) بوو، وتى: لە شۈينى باۋكم دابەزە، وتى: راست دەكەيت ئەۋە شۈينى باۋكتە. لە ژورەكەيدا دايىنىشان دو گرىا، ەلى وتى: بەخا من پىم نەۋتوۋە وابكات، وتى: بەخا راست دەكەيت من تۆم تۆمەتبار نەكردوۋە، ئىين سەد لە ەروە ھىناۋىيەتى ئەبوبەكر پۇژىك وتارى دەخوئىدەۋە، ەسەن ھات و چۈيەسەر مېنبەر بۇ لاي و وتى: لە مېنبەرى باۋكم دابەزە، ەلى وتى: ئەمە بە فەرمانى ئىمە نەبوۋە.^۲

ئىين ەساكىر لە ئەبولبوختەرىيە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ەمەرى كۆپى خەتتاب (ﷺ) لەسەر مېنبەر وتارى دەدا، ەسەينى كۆپى ەلى چۈو بۇ لاي و وتى: لە مېنبەرى باۋكم دابەزە، ەمەر وتى: مېنبەرى باۋكتە مېنبەرى باۋكى من نىە! كى فەرمانى پىكردىت بەۋە؟ ەلى (ﷺ) ەستە وتى: كەس فەرمانى ئەۋەى پى نەكردوۋە، ئازارت ئەدەم ئەى لاسار (ناپاك)، وتى: برازاكەم ئازار مەدە، راست دەكات، مېنبەرى باۋكىەتى.^۳

^۱ - ەيسەمى دەلىت: كەسەكانى سەنەدى تەبەرانى صەحيحن جگە لە ئەبوعەبدوللا كە جى كتمانەشە، ئىين ئەبى شەيبە لە ئەبوعەبدوللاۋە بەۋ جۆرە ھىناۋىيەتى، ەروەك لە التخب ج ۵ ص ۴۶ دا ھاتوۋە.

^۲ - لە كنز العمال ج ۳ ص ۱۳۲ دا ۋاھاتوۋە.

^۳ - ئىين كەسىر دەلىت: سەنەدەكەى لاۋازە، لە كنز العمال ج ۷ ص ۱۰۵ دا ۋاھاتوۋە.

ئىين سەعد و ئىين راهەويه و خەتيب لە حوسەينى كۆرى عەليەوه (عليه السلام) هيناويانە دەليّت: چووم بۆ لاى عومەرى كۆرى خەتتاب كە لەسەر مینبەر بوو پىم وت: لەسەر مینبەرى باوكم دابەزە و پڕۆرە سەر مینبەرى باوكت، وتى: باوكى من مینبەرى نەبوو، لەگەڵ خۆى داینيشاندم، كە دابەزى چوو بۆ مالى خۆى و وتى: كۆرى شیرينم كى ئەمەى فيركردیت؟ وتم: كەس فيرى نەكردم، وتى: كۆرى شیرينم وەرە بۆ لامان، منیش پۆژيک چووم موعاويهى لەلابوو و ئىين عومەر لەبەر دەرگادا بوو مۆلەتى پى نەدراو منیش گەرامەوه، دواتر منى بينى و وتى: كۆرى شیرينم نەمبينى بييت بۆ لامان؟ وتم: هاتم و تۆ لەگەڵ موعاويه بوويت و ئىين عومەرم بينى گەرايەوه منیش گەرامەوه، وتى: تۆ لە عەبدوللای كۆرى عومەر شياوترى بۆ مۆلەت پىدان، ئەوهى دەيبينيت خوا بەسەر سەرمانەوه پواندوويهتى و دواتر ئىوهن، دەستى خستە سەر سەرى.^۱

ئىين سەعد و ئەحمەد و بوخارى و نەسائى و حاکم لە عوقبەى كۆرى حارسەوه هيناويانە دەليّت: لەگەڵ ئەبوبەكر (عليه السلام) لە نويزى عەسر دواى مردنى پيغەمبەر (عليه السلام) بە چەند شەويک دەرچووین و عەليش (عليه السلام) بەلايدا دەپۆشت دای بە لاى حەسەنى كۆرى عەليدا لەگەڵ هەندى مندالدا يارى دەکرد، خستیه سەر كۆلى و دەيوت:

بابي شبيه بالنبي ليس شبيها بعلي^۲

ئەحمەد لە عومەيرى كۆرى ئيسحاقەوه دەليّت: ئەبوهورەيرەم (عليه السلام) بينى گەيشت بە حەسەنى كۆرى عەلى (عليه السلام) و وتى: ئادەى سەكتم بۆ نیشان بەدە كە دەمبينى پيغەمبەر (عليه السلام) ماچى دەکرد ئەويش نیشانى داو ئەبوهورەيرەش ماچى کرد، لە گىرانهويه کيشدا ناوكى ماچکرد^۳.

^۱ - له كنز العمال ج ۷ ص ۱۰۵ دا واهاتوه، له الاصابه ج ۱ ص ۲۳۳ دا دەليّت: سەنەدەكەى صحیحە.

^۲ - عەليش پيڤدەكەنى. له كنز العمال ج ۷ ص ۱۰۳ دا واهاتوه.

^۳ - صحیح.

^۴ - هەيسەمى ج ۹ ص ۱۷۷ دەليّت: ئەحمەد و تەبەرانى هيناويانە بەلام تەبەرانى دەليّت: سەكى نیشاندا و دەستى خستیه سەر ناوكى، كەسەكانى سەنەدەكەى صەحيحن جگە لە عومەريرى

ته بهرانی له مه قبریه وه هیڼاویه تی ده لیت: له گه ل نه بهوهرهیره (ﷺ) بووین که
 حه سنی کوپی عه لی (ﷺ) هات و سه لای کرد و خه لکی وه لایان دایه وه و
 نه بهوهرهیره مان له گه لدا بوو به وهی نه زانی، پیی و ترا نه وه حه سنی کوپی عه لی
 بوو سه لای کرد، نه بهوهرهیره چوو به دوایدا و وتی: عليك السلام نهی گه وه پیی
 و ترا: ده لیت نهی گه وه؟ وتی: شایه تی دده م پیغه مبه ر (ﷺ) ده یفه رموو (انه
 سید) واته (نه و گه وه یه) ^۱ ۲. هه روه که له ته بهرانی له نه بهوهرهیره وه (ﷺ) هیڼاویه تی
 له و نه خو شیه یدا که تیایدا مرد مه روان هات بو لای، مه روان به نه بهوهرهیره ی وت:
 له و کاته وهی پیکه وه بووین هیچ له پرو نه دیویت جگه له خو شه ویستیت بو
 حه سن و حوسه یین، نه بهوهرهیره ش خو ی ری ککرد و دانیشت و وتی: شایه تی
 دده م له گه ل پیغه مبه ر (ﷺ) ده رچووین له نیوه ی ری گه دا پیغه مبه ر (ﷺ) بیستی
 حه سن و حوسه یین که له گه ل دایکیان بوون ده گریان، زوو چوو بو لایان و بیستم
 ده یفه رموو (دوو کوپه که م چییانه؟) فاتی مه (علیها السلام) وتی: تینوویانه،
 پیغه مبه ر (ﷺ) گه پرایه وه بو لای جامی که ناوی تی دابوو نه و کات دانیسقه بوو و
 خه لکی پیویستیان پیی بوون پیغه مبه ر (ﷺ) بانگی کرد که ستان ناوی پییه؟
 هه رکه س ده نگی بییستایه ده چوو بزانی ناوی پییه که چی پیی نه بوو، که سیان
 ناوی لانه بوو، نه و کات پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (ناولینی احدهما) واته (یه کیکیان
 بده ره باوه شم) فاته له ژیر عه باکه وه دایه دهستی، سپیایی باله کانیم بیینی که پیمدا
 گرتی به سنگیه وه و مندا له که ش هاواری ده کرد، نه ویش زمانی ده ره یڼا و زمانی

کوپری نیسحاق که جی متمانه شه، ښین نه جار له عومه ره وه هیڼاویه تی، هه روه که له کنز العمال
 ج ۷ ص ۱۰۴ دا هاتو وه تیایدا هاتو وه ده می خسته سه ر ناوکی.

۱ - صحیح.

۲ - هه یسه می ج ۹ ص ۱۷۸ ده لیت: که سه کانی سه نه ده که جی متمانه ن. نه بویه علاو ښین
 عه ساکیریش له سه عیدی موقبوریه وه به و جوړه هیڼاویه تی.

پیداده مینا تا بیدنگ بوویه وه و گریان نه بیسترا، دوه میش به و جوړه، پاشان پیغه مبهړ (ﷺ) فہرموی (بکھ ونه پری) بهراست و چه پدا به لای و شتره کاندای تیپه پ بووین، تا له پری خوشی و فراوانی باردا پیی گه یشتین، نیستا من نه و دووانه م خوش نه ویت که نه وه له پیغه مبهړ (ﷺ) بینی؟^۱

(ریزگر تنی زانایان و گه وره و خاوه ن فہ زله کان)

نیین عه ساگیر له عه ماری کوپی ئه بی عه ماره وه میناویه تی زهیدی کوپی سابت (ﷺ) پوژیک سوار و لاخ بو، نیین عه بباس (ﷺ) ره شو و لاخه که ی گرت و وتی: نهی ناموزای پیغه مبهړ (ﷺ) وتی: وا فہرمانان پیکراوه بهرامبه زانایان و و گه وره کانمان و ابکهین، زهید وتی: نادهی ده ستم نیشان بده، که نیشانی دا ماچی کرد و وتی: وا فہرمانان پیکراوه بهرامبه نالوبه ییتی پیغه مبهرمان و ابکهین.^۲

یه عقوبی کوپی سوفیان به سہندی صہیح له شه عبیه وه میناویه تی ده لیت: زهیدی کوپی سابت (ﷺ) چوو تا سواریت، نیین عه بباس ره شو و لاخه که ی بو گرت، وتی: که ناربگره نهی ناموزای پیغه مبهړ (ﷺ)، وتی: نا، وتی: وافہرمانان پیکراوه بهرامبه زانا و گه وره کانمان و ابین،^۳ نیین سہ عدیش ج ۴ ص ۱۷۵ به هہمان

۱ - صحیح.

۲ - هہسہ می ج ۹ ص ۱۸۱ ده لیت: ته بهرانی میناویه تی و که سہکانی سہنه ده که ی جی متمانه ن.

۳ - له کنز العمال ج ۷ ص ۳۷ دا واهاتوه.

۴ - له الاصابه ج ۱ ص ۵۶۱ دا واهاتوه، ته بهرانیس له شه عبیه وه به و جوړه میناویه تی و که سہکانی سہنه ده که ی صہیح جگه له رزینی رمانی که جی متمانه شه وه هہسہ می له ج ۹ ص ۳۴۵ دا ده لیت.

شیوه هیناویه تی که ره شوهی و لاخه که ی زهیدی کوپی سابتی گرت و دواتر وتی:
ئیمه فه رمانان پیکراوه جلوی و لاخی ماموستا و دیاره کانمان بگرین.^۱

ته به رانی له نه بوئو مامه وه (ع) هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه ر (ع) که
نه بو به کرو عومرو نه بو عوبه یده ی کوپی جه راح و ده سته یه کی هاو لانی له گه لدا بوو
که قاپی خوار دنه وه هینرا، پیغه مبه ر (ع) دای به نه بو عوبه یده، نه بو عوبه یده وتی:
ئه ی پیغه مبه ری خوا تو پیی شیاو تری و له پیشتری، پیغه مبه ر (ع)
فه رموی (اشرب فان البركة مع اکابرنا فمن لم یرحم صغیرانا و یجل کبیرنا فلیس
منا) واته (بخوره وه چونکه به ره که ت له گه ل گه وره کاندا یه، جا هه رکه س ره حم نه کات
به بچو کمان و گه وره مان به رز رانه گریت له ئیمه نیه).^۲

بوخاری له رافعی کوپی خوده ریج و سه هلی کوپی ئه بی حه سیه مه وه
هیناویه تی: عه بدوللای کوپی سه هل و موحه یصه ی کوپی مه سعود (ع) هاتن بو
خه یبه رو له ناو خورما کاندا جیا بوونه وه و عه بدوللای کوپی سه هل کوژراو
عه بدولر حمانی کوپی سه هل و حوه یصه ی دو کوپی مه سعود هاتن بو لای
پیغه مبه ر (ع) و له سه ر هاو له که یان قسه یان کرد، عه بدولر حمان که بچو کی
هه موویان بوو ده سته یکه به قسه کردن، پیغه مبه ر (ع) (کبر کبر) واته (با گه وره
قسه بکات)، یه حیا وتی: با گه وره قسه بکات، ئینجا قسه یان له سه ر هاو له که یان
کرد، پیغه مبه ر (ع) فه رموی (ئه م خوینه ی هاو له ی کوژراوتان به سویندی
په نجا که سستان به ده سته دینن) وتیان ئه ی پیغه مبه ری خوا نه وانه بیباوه رن؟
پیغه مبه ریش (ع) له لای خو یه وه خوین باییه که ی بو دان.

۱ - له کنز العمال ج ۷ ص ۳۸ دا هاتوه.

۲ - ضعیف.

۳ - هه یسه می ج ۸ ص ۱۵ ده لیت: له سه نه ده که دا عه لی کوپی یه زیدی ئه لهانی هه یه که لاوازه.

ته به رانی له وائیلی کوپی حیجره وه هیناویه تی ده لیت: چووم بو لای پیغه مبه (ﷺ) و نه ویش فهرمووی (ئه وه وائیلی کوپی حه جهره هاتووه بو لاتانو به حه زو ترس نه هاتووه به لکو له خو شه ویستی خوا و پیغه مبه ره که یه که وه هاتووه) عه با که ی بو بلا و کرده وه له پال خویدا داینیشان دو دای به لای خویدا و بر دیه سه ر مینه بر و وتاری بو خه لک خوینده وه و فهرمووی (ارفقوا هذا بالملك) نه ویش وتی: که سوکارم ده ستیان گرتووه به سه ر نه ویدا هه مبوو، پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی (انا اعطیکه و اطعیک ضعفه) واته (من ده تده مه وه و دوو به رامبه ریشت ده ده می) ^۱.

ئین سه عد ج ۳ ص ۲۴۶ له ئین عه بباسه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: کاتی که ده ستی سه عد پر خوین بوو پیغه مبه (ﷺ) هه ستا بو لای و له کو شی گرت و خوین له پو خساری پیغه مبه (ﷺ) و ریشیدا ده چوو و هه ر که س ده یویست خوین له پیغه مبه (ﷺ) به دوور بگریت پیغه مبه (ﷺ) زیاتر له خو ی نزیک ده کرده وه تا سه عد گیانی سپارد.

له که سیکی پشتیوانانه وه ده لیت: کاتی سه عد له به نی قوره یزه گه رایه وه برینه که ی ته قی و پیغه مبه (ﷺ) نه وه ی بیست و چوو بو لای و سه ری گرت و خسته کو شی و کراسیکی سپی دا به سه ری دا که دهیدا به سه ر ده موچاویدا پیی ده ر ده که وت، سه عد که سیکی که له گه تی سپی بوو، پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی (خوایه سه عد له پیی تو دا جیهادی کرد و پیغه مبه ره که تی به راست زانی و نه وه ی له سه ری بوو به جییگه یاند ده ی به چاکترین شیوه ی پیشوازی پیشوازی له گیانی بکه) که سه عد قسه که ی پیغه مبه ری (ﷺ) بیست چاوه کانی کرده وه و وتی: سه لامت لی بیت نه ی پیغه مبه ری خوا شایه تی ده ده م تو پیغه مبه ری خوات، که خزمانی سه عد

۱ - ضعیف.

۲ - هه یسه می ج ۹ ص ۳۷۴ ده لیت: ته به رانی له ریگه ی مه یمونه ی کچی حیبری کوپی عه بدولجه بار له پوریه وه ئوم یه حیای کچی عه بدولجه باره وه هیناویه تی و نایناسم و که سه کانی دیکه ی سه نه ده که جی متمانه ن، ته واو.

وھيان بىنى ترسان، لەلەي پىغەمبەر (ﷺ) باسكرا كە كاتى سەرى سەعدت خستە
كۆشت كەسوكارى سەعد لەۋە ترسان، ئەۋىش فەرموۋى (خوۋى گەۋرە مۆلەتى
ژمارەى ئىۋەى لە مالدە لە فرىشتەكان وەرگرت تا شاھەتى مردنى سەعد بن،
دەلىت: دايكىشى دەگريۋا دەيوت:

ويل امك سەدا حزامە و جدا

پىى وترا: شىعر لەسەر سەعد دەلىت، پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (دعوھا
غىرھاكذب) واتە (ۋازى لى بھىنن چونكە شاعىرانى جگە لە ئەم درۆزنن) ئىبن سەعد
ج ۴ ص ۸۷ لە خارىجەى كۆرى زەيدەۋە ھىناۋىەتى عومەر (ﷺ) خواردنى لەگەل
خەلكدا بۆ دانرا نانى شىۋانىيان دەخوارد، ئەۋىش دەرچوو و بە موعەيقبى كۆرى
ئەبۇفاتىمەى دەۋسى - كە ھاۋەل بوو و لە كۆچەرانى حەبەشە بوو) وت: نزيك
بەرەۋەو دابنىشە، ئەى بەخا ئەگەر جگە لە تۆ و بارەى تۆدا بوايە ھىندەى پمىك
لىم نزيك نەدەبۋىيەۋە.

ھەرۋەھا لەلەيەكى دىكەۋە ھىناۋىەتى عومەرى كۆرى خەتتاب (ﷺ) بۆ نانى
بەيانى بانگەيشتى كردن و لە نىۋانىياندا موعەيقيب بوو كە نەخۇشىي بەلەكى
لەگەلدا بوو، موعەقيب لەگەلئاندا نانى دەخوارد، عومەر پىى وت: لەبەردەم خۆتەۋە
بخۆ، ئەگەر جگە لە تۆ بوايە كەس لە قاپىكدا نانى لەگەل نەدەخواردم و ھىندەى
پمىك نىۋانىيان دور دەبوو.

ئىبن سەعد و ئىبن عەساكىر لە عەبدولواھىدى كۆرى عەۋنى دەۋسىيەۋە
ھىناۋىانە دەلىت: توفەيلى كۆرى عەمر (ﷺ) گەرايەۋە بۆ لای پىغەمبەر (ﷺ) لە
مەدىنە لەگەلئىدا بوو تا مرد، كە عەرەب ھەلگەرپانەۋە لەگەل مۇسلماناندا چوو بۆ
يەمامە و عەمرى كۆرى توفەيلى كۆرىشى لەگەلدا بوو، توفەيل لە يەمامە شەھىد
بوو و عەمرى كۆرى دەرچوو لەگەلئىدا دەستى برا، لای عومەرى كۆرى خەتتاب بوو
خواردنى بۆ ھىنرا، خۆى دورخستەۋە، عومەر وتى: بۆچى دەستت لى دورگرت؟
وتى: بەلى، وتى: نەبەخا لىى ناخۆم بە دەستت لىى نەخۆيت چونكە سويند

به خوا له ناو نه مانه دا ته نها تویت که به شیکت له به هه شتدایه ن پاشان له سالی
یه رموک له گهل موسلمانان دهرچوو شهید بوو.

دهینه وهری له حه سه نه وه هیناویه تی ده لیت: عومهری کوپری خه قتاب (الله)
نامه ی نووسی بو نه بو موسای نه شعهری (الله) بیستم مؤله تی لیبور دن به هه موان
ده دهیت، نه گهر نه نامت که یشته دهست له خاوه ن فزل و ناوداران وه دهست
پیپکه که شوینی خویان گرت ئینجا مؤله تی خه لک ده.^۱

بوخاری له الادب المفرد ص ۵۴ له حه کیمی کوپری قه یسی کوپری عاصمه وه
هیناویه تی باوکی له سه رمه رگیدا وه سیه تی بو کوپره کانی کرد و وتی: (له خوا بیترسن
و گه وره ترنتان بکه نه پی شهنگ، چونکه هه ر کو مه لی گه وره یان کرده پی شهنگ
به شوین باوکیاندا ده چن نه گه ریش بچووکیان کرده پی شهنگ نه وه له توانایان
داده رمینی، ئاگاداری سامان و دهستخستنی بن چونکه بو به خشنده
دهستگره (یارمه تی) و له سه ر کو نه کارو چروک بیباکتان دهکات، وریابن سه باره ت به
داواکردن له خه لک چونکه نه وه کو تا دهستخستنی که سه، نه گه ر مردم له سه رم
شیوه ن مه که ن چونکه له سه ر پیغه مبه ر (الله) نه کرا، نه گه ر مردم له خاکی بمنیژن
که به کری کوپری وائیل هه ست نه که ن به به خا ک سپاردنم چونکه من له سه رده می
نه فامیدا خو م لی بیئاگا دهرخستن).^۲

^۱ - له کنز العمال ج ۵ ص ۵۵ دا واهاتوه.

^۲ - نه حمه دیش هیناویه تی له الاصابه ج ۳ ص ۲۵۳ دا هاتوه، ئین سه عد ج ۷ ص ۳۶ به و جوړه
هیناویه تی.

(پیزگرتن له گهل جیاوازی را و کاردا)

بهیهه قی ج ۸ ص ۱۸۰ له یه حیای کوپی سه عید له مامیه وه هیئاویه تی ده لیت: له پوژی جه مهل که وه ستاین و عهلی (ﷺ) پیزی ده کردین به ناو خه لکدا هاواری ده کرد کهس تیرو پم نه وه شیینی و شمشیر نه خاته کارو سه ره تا ده ست به شه پ مه کن و به نه رمترین شیوه قسه یان له گهل بکه نن و ابزانم وتی: چونکه ئیره شوینی که هه رکهس تیایدا شهل بیّت له پوژی دوایدا شهل ده بی، به و جوړه وه ستاین تا خوړ به رزبوویه وه تا هه موو هاواریان کرد نه ی توله سینانی عوسمان، عهلی (ﷺ) موچه ممدی کوپی حه نه فی بانگ کرد که له پیشمانه وه بوو ئالا که ی پی بوو، عهلی وتی: نه ی ئین حه نه فیه چی ده لیت؟ موچه ممد سهیری کردین و وتی: نه ی نه میری باوه پرداران ده لیت نه ی توله سینانی عوسمان، عهلی (ﷺ) ده سته کانی به رز کرده وه و وتی: خواجه نه مړو بکوژانی عوسمان بده به زه ویدا.

هه روه ها له ج ۸ ص ۱۸۱ له موچه ممدی کوپی عومهری کوپی عهلی کوپی نه بوتالیبه وه هیئاویه تی: عهلی (ﷺ) له گهل خه لکی جه مهل شه پی نه کرد تا خه لکی سی جار هاواریان کرد له پوژی سییه مدا حه سه ن و حوسه یین و عه دبوللای کوپی جه عفر چوون بو لای و وتیان برینداریان زور کردوین، وتی: برازاگیان سویند به خوا له بهریان بیئاگانیم، وتی: ئاو بکه ن به ده ستمدا، ده ستنوژی گرت و دوو پکات نوژی کرد که لیبوویه وه ده سته کانی به رز کرده وه و له په روه ردگاری پاراپیه وه و پیی وتن: نه گهر داتان به سه ریاندا پامه کن به شوین پاکر دووداو برینداریان مه کوژن و بزائن چی بو جه نگ هیئاوه بیگرن و نه وی تری بو میراتگره کانی. بهیهه قی ده لیت: مونقه تیعه و دروست نه وه یه هیچی لی هه لنه گرتووه و شتی هیچ گوژراویکی نه بردووه ن.

هه روه ها له ج ۶ ص ۱۸۱ له عهلی کوپی حوسه یینه وه هیئاویه تی ده لیت: چوومه لای مه پوانی کوپی حه که م وتی: که سم نه بیینی له باوکت به پیزتر بیّت له کاتی

سه رکه و تندا له پوژي جه مهل که پامانکرد هاوار که ره که ی هاواری کرد نه که ونه شوین پاکردوو و بریندار مه کوژن.

هه روه ها له ج ۸ ص ۱۸۲ له عه بدخهیره وه هیئاویه تی پرسیارکرا له عه لی (ﷺ) سه بارهت به خه لکی جه مهل، وتی: برامانن لیمان یاخی بوون، له گه لیان جه نگاین و دواتر گه پرانه وه بو حوکمی خواو نیمه ش لیمان قبول کردن.

له موچه ممه دی کوپی عومهری کوپی عه لی کوپی نه بوتالیبه وه ده لیّت: عه لی له پوژي جه مهل دا وتی: به شایه تی لاله الا الله منه تباریان ده که یین و میراتی باوکان بو کوپان به میرات ده گرین.

له ج ۸ ص ۱۷۳ له نه بولبوخته ریه وه ده لیّت: پرسیار کرا له عه لی (ﷺ) سه بارهت به نه هلی جه مهل ئایا نه وانه بیباوه پن؟ وتی: نه وان له بیباوه پی رایانکرد، وتیان: دوپوون؟ وتی: دوپووه کان به که می یادی خوا ده کهن، وترا: نه ی چین؟ وتی: برامانن لیمان یاخی بوون.

هه روه ها ج ۸ ص ۱۷۳ له نه بوچه بیبه ی مه ولای ته لحه وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیّت: چووم بو لای عه لی (ﷺ) له گه ل عیمرانی کوپی ته لحه دا دوا ی نه وه ی له شه پی جه مهل بوویه وه ده لیّت: پیشوازی لی کردو له خو ی نزیک کرده وه و وتی: هیوام وایه خوا ی گه وره من و باوکت له وانه دابنی که ده فهرمویت (و نزعنا مافی صدورهم من غل اخوانا علی سرر متقابلین) وتی: برازاگیان فلانه ئافرهت و فلانه کهس چوئن؟ سه بارهت به دایکه کانی کوپانی باوکی پرسیار ی لی کرد، پاشان وتی: نه م سالانه له ترسی تالانکردنی له لایه ن خه لکه وه خاکتان گیراوه، نه ی فلان له گه لی برؤ بو لای ئیین قورزه بیبه با به ره می نه م سالانه ی بداتی و زهویه که شی بداته وه، دوو پیاو دانیشتبوون یه کیکیان حارسی نه عوهر بوو وتی: خوا له وه دادپه روه رتره که شه پیان له گه ل بکه یین و له به هشتدا برامان بن، عه لی وتی: خه لکی له دوورترین و نزم ترین خاکی خوا دا نه گهر من و ته لحه نه بینن برازاگیان کی بیت؟ نه گهر پیو یستیه کت هه بوو وهره بو لاما ن.

ئین سەعد ج ۳ ص ۲۲۴ لە ئەبوحەبیبەو بەو جوړە هیناویەتی، لە ربەیی کوپی
حەراشەو بەو واتایە هیناویەتی و تیایدا هاتوووە عەلی هواریکی کرد کە کۆشکە
دەنگی دایەو، ئەگەر ئیمە ئەوانە نەیین ئیتر کی بیت؟

هەرەها لە ج ۳ ص ۱۱۳ لە ئیبراھیمەو دەلیت: ئین جرموزە هات و مۆلەتی داواکرد
لە عەلی، ئەویش پقی بۆ نواند، ئەویش وتی: ئەی هارەلی چەرەسەری، عەلی وتی:
خۆل بە دەمت من هیوام وایە من و تەلحە و زوبەیر لەوانەیین کە خوا لەبارەیانەو
دەفرمویت (و نزعنا مافی صدرورهم من غل اخوانا علی سرر متقابلین).

لە جەغفەری کوپی موحەممەد لە باوکیەو دەلیت: عەلی (ع) وتی: هیوام وایە
من و تەلحە و زوبەیر لەوانەیین کە خوا لەبارەیانەو دەفرمویت (و نزعنا مافی صدرورهم
من غل اخوانا علی سرر متقابلین).

ئین عەساگیر لە عەمری کوپی غالبەو هیناویەتی دەلیت: عەماری کوپی
یاسر (ع) لە کەسیکی بیست کە قەسە دەکرد لە پووی دایکی ئیمانداران
عائیشە (رضی اللہ عنہا) ئەویش پیتی وت: وس بە ئەی بیژراوی جنیزپیدراو، من
شایەتی دەدم ئەو خیزانی پیغەمبەری (ﷺ) خوایە لە بەهەشتدا.^۱

ئین سەعد ج ۶ ص ۶۵ بەو جوړە هیناویەتی، ترمزیش هیناویەتی و لە
فەرموودەکیدە هاتوووە وتی: ون بە لەبەرچاو بیژراو ئایا خۆشەویستی پیغەمبەر (ﷺ)
نازار دەدەیت؟^۲

ئین عەساگیر و ئەبویەعلا لە عەممارەو (ع) هیناویانە دەلیت: دایکمان
عائیشە (رضی اللہ عنہا) بپیتی خۆیدا چوو و ئیمە دەمانزانی ژنی پیغەمبەر (ﷺ) لە
دونیایا و دواپۆژدا، بەلام خوای گەرە تا قی کردینەو تا بزانی ئایا ئیمە گوێرایەلی خواین
یان دایکمان عائیشە؟^۳

۱ - له كنز العمال ج ۷ ص ۱۱۶ دا واهاتوو.

۲ - له الاصابه ج ۴ ص ۳۶۰ دا واهاتوو.

۳ - صحيح.

۴ - له كنز العمال ج ۷ ص ۱۱۶ دا واهاتوو.

بەيھەقى ج ۸ ص ۱۵۴ لە ئەبۇۋائىلھەۋە دەلىت: كە ەلى ەممارى كوپى ياسرو
 ەسەنى كوپى ەلى نارد بۇ كوفە تا بانگيان بكن بۇ شەر ەممار وتارى داو
 وتى: من دەزانم عائىشە (رضي الله عنها) ژنى پىغەمبەرە (ﷺ) لە دونيا و قىامەتدا
 بەلام خۋاى گەرە بەو تاقىكردنەۋە تا بزائىت ئايا شوين فەرمانى خوا دەكەون يان
 شوين فەرمانى عائىشە (رضي الله عنها) ^۱.

(فەرمانكردن بە شوينكەوتنى گەرەكان لەسەر جىاۋازى راي)

ئىبن سەعد ج ۳ ص ۳۱۷ لە زەيدى كوپى ۋەھبەرە ھىناۋىيەتى دەلىت: چوم بۇ
 لاي مەسعود (ﷺ) تا داۋاي لىبكەم ئايەتلىكى قورئانم بۇ بخوينىتەۋە ئەۋىش ئەۋە
 ئەۋەى بۇ خويندەۋە، وتم: ەومەر (ﷺ) جيا خويندەۋەى ەبدوللا ئەۋە ئەۋەى
 بۇ خويندەۋە، ئەۋىش گرىيا فرمىسكەكانىم لەسەر گۇچانەكە دى و دواتر وتى:
 ەك ئەۋەى ەومەر بىخوينەرەۋە ئەۋ پوونىرتەرە لە پىگەى دواتردا، ەومەر قەلەيكى
 پتەۋ بوو بۇ ئىسلام كە ئىسلام دەچۈۋىيە ناۋى و لىي ئەدەھاتەدەر، كە ەومەر كوزرا
 قەلەكە داكەوت و لىي دەرچوو و چۈنە ناۋەۋەى نەبوو.

(توۋرۋبوون بۇ گەرەكان)

ئەبۇنەئىم لە الحلىە ج ۱ ص ۲۱۰ لە شورەجى كوپى ەوبەيدەۋە ھىناۋىيەتى:
 كەسىك بە ئەبۇدەردائى وت: ئەى كۆمەلى قورئان خوينان چىتانە لە ئىمە
 ترسنۆكترو چروكترن ئەگەر داۋاتان لىكراۋ ئەگەرىش خواردتان تىكەتان لە

۱ - صحيح.

۲ - بەيھەقى دەلىت: بوخارى لە صەھىحەكەيدا ھىناۋىيەتى.

هه مووان گه وره تره نه بو دردا هیچ وه لای نه دایه وه و کهسی نه وهی به عومهر وتی، عومهر (ﷺ) پرسیری له نه بو دردا کرد له سه ری و نه ویش وتی: خوا لیی خوش بیئت هه رچیمان لی بیستن له دلی بگرین؟ عومهر (ﷺ) چوو بۆ لای کابراو کراسه کهی و یه خهی گرت و بردی بۆ لای پیغه مبه ر (ﷺ) و کابراش وتی: ئیمه گالته مان کرد، خوا ی گه وره ش ئهم ئایه ته ی دابه زاند (ولئن سالتهم ليقولن انما نفوض و نلعب...) ^۱

ئه بونه عیم له فضائل الصحابة له جوبه ریری کوپی نوفه ریه وه هی ناویه تی دهسته یه ک به عومهر ی کوپی خه تبا یان وت: به خوا که سمان نه بینیه له تۆلدا له و باشتر و له حه قدا نه ترسترو دژ به دوو پروان له تۆ توند تر بیئت ئه ی ئه میری باوه رداران، بۆیه دوا ی پیغه مبه ر (ﷺ) تۆ چاکترین کهسی، عه وفی کوپی مالیک وتی: به خوا درۆ ده کهن، ئیمه کهس ده ناسین دوا ی پیغه مبه ر (ﷺ) له و باشتره، وتی: کییه ئه ی عه وف؟ وتی: ئه بوبه کر، عومهر وتی: عه وف راست ده کات و ئیوه درۆتان کرد، ئه بوبه کر له بۆنی میسک پاکترو بۆن خوشتر بوو و منیش له وشتری ماله کهم گومرا ترم. ^۲

ئوسهیدی کوپی موسا له حه سه نه وه هی ناویه تی ده لیئت: عومهر (ﷺ) چاودێرو هه والگری له سه ر خه لک هه بوو، هاتن و هه والیان پیدا دهسته یه ک کۆبوونه ته وه و فه زلی ئه و ده دن به سه ر ئه بوبه کردا، ئه ویش توو په بوو و ناردی به شوینیا ندا و هی نران، وتی: ئه ی خراپترین دهسته و کۆمه ل، ئه ی خراپه کاران، وتیان: ئه ی ئه میری باوه رداران بۆچی ئه مه مان پی ده لیئت؟ ئه ویش سی جار پیی وتنه وه، دواتر وتی: بۆچی نیوانی من و ئه بوبه کری صدیق ده خهن؟ سویند به وه ی گیانمی به دهسته وایده بینم له به هه شتدا بم به دووری بینینی چاو ئه بوبه کری تیدا ده بینم. لاله کائی له عومهر وه هی ناویه تی ده لیئت: دوا ی پیغه مبه ر (ﷺ) چاکترینی ئهم

۱ - التوبه ۶۵.

۲ - ئین که سیر ده لیئت: سه نه ده که ی سه حیه. منتخب کنز العمال ج ۴ ص ۳۵۰ دا واهاتوه.

ٺومہ تہ ٺہ بوبہ کرہ، ھہرکس دواي ٺہم قسم چي دہ ٺيٺ ھہ ٺہ سٺہ و چي لہ سہر ھہ ٺہ سٺہ کار ھہ ھہ (درؤزن) لہ سہري ھہ ھہ.

خہ سہمہ لہ زيادي کوڀي علاقہ ھہ ٺہ ناويہ تي عومہر کہ سيکي بيٺي دہيوت: ٺہم دواي، پيغہ مہر (ﷺ) چاکريٺي ٺومہ تہ عومہر ٺيش بہ گوچان ليٺداو دہيوت: درؤي کرد، ٺہ بوبہ کر لہ من و باوکيشٺ باشتہ.^۱

خہ سہمہ و ٺيٺن عہ ساکير لہ زنا دہوہ ھہ ناويانہ دہ ٺيٺ: کہ سيک بہ عہلي (ﷺ) وت: ٺہي ٺہ ميري باوہر داران ٺہوہ چيہ کوچہ ران و پشتيوانان ٺہ بوبہ کر پيش دہخن لہ کاتيکدا تو لہو لہ پيشتري لہ و ہفاداو لہ ٺاشتيشدا؟ ٺہ ويش وتي: ٺہي ٺہ گہر قورہيشي بوويتايہ لہ (عائذہ) م ٺہ ژمارد دہ کرديت، وتي: بہ ٺي، وتي: ٺہ گہر باوہر دار جي پہ ناي خوا نہ بوايہ دہمکوشيت و ٺہ گہر ٺيش بمينم بيمکي گہورہ لہ منہوہ بو ديٺ، قورٺ بہ سہر ٺہ بوبہ کر بہ چوار جار لہ پيش منہ، پيش من کہوت بو ٺيما مہت و بو کوچ و بو ٺہ شڪہوت و بو بلاو کردنہ و ٺي سلام، قور بہ سہر خواي گہورہ سہر کوٺنہي ھہ موو مروٺہ کاني کردوہ و مہ دحي ٺہ بوبہ کري کردوہ (الا تنصروہ فقد نصرہ اللہ).^۲

ٺيٺن عہ ساکير لہ ٺہ بي وائيلہوہ ھہ ناويہ تي دہ ٺيٺ: ٺيٺن مہ سعو د کہ سيکي بيٺي جلہ کهي لہ خوار قولہ پيئي بوو، وتي: جلہ کت بيٺہ سہرہوہ، وتي: ٺہي ٺيٺن مہ سعو د توٺيش بيٺہ سہرہوہ، عہ دولٺا پيئي وت: وک توٺ نيم دہ سہ پاچہ بم بو چاکہ من پيشہنگي خہ ٺکم، عومہر ٺہوہي بيستہوہ و داي لہ کابراو وتي: وہ ٺامي ٺيٺن مہ سعو د دہ دہيتہوہ؟ لہ کنز العمال ج ۷ ص ۵۵ دا واهاتوہ.

^۱ - لہ منتخب کنز العمال ج ۴ ص ۳۵۰ دا واهاتوہ.

^۲ - لہ منتخب کنز العمال ج ۴ ص ۳۵۵ دا هاتوہ، عشاري لہ ٺيٺن عومہرہوہ بہ و واتايہ ھہ ناويہ تي، لہ منتخب کنز العمال ج ۴ ص ۴۴۷ ٺيشدا هاتوہ.

يه عقوبي ڪوڙي سوفيآن و ٿيبن عه ساڪير له عه لائوه وه هيٺاويانه له جهند
مامؤستايه ڪيانه وه ده لئيت: عومهر له لاي ماليڪي ٿيبن مه سعود بوو له مه دينه
سهيري بيٺاڪهي ده ڪرد، ڪه سيڪ له ڦورهيش وتي: ٺهي ٺهيري باوه ڀداران هيٺدهت
به سه، ٺهويش خشتيڪي هه لڱرت و تيوهي پيڇا و وتي: ده ته ويٽ پيش عه بدوللام
بخهيت (له عه بدوللام بڪهيت)؟ له ڪنز العمال ج ۷ ص ۵۵ دا واهاتوه.

ٺه بوعوبه ي دو سوفياني ڪوڙي عوبه به نه و لاله ڪائي له ٺه بووا ئيله وه هيٺاويانه
ڪه سيڪ مافي به سهر ٺوم سه له مه وه هه بوو سويندي خوارد، عومهر سي قامچي ليڏا
ڪه پيستي ده ڦليلشان دو خويٺاوي ده ڪرد، له منتخب ج ۵ ص ۱۲۰ دا واهاتوه.
ٺه بونه عيم له الحليه ج ۸ ص ۲۵۳ له ٺوم موسا وه هيٺاويته تي عهلي بيستي ٿيبن
سه به و فه زلي ده دات به سهر ٺه بوبه ڪرو عومهر دا، عهلي برياريدا بيڪوڙيٽ پئي و ترا:
ڪه سيڪ ده ڪوڙيٽ ڪه به رزو به ڀرڙت راده ڳريٽ. وتي: له شاريڪدا مني تيڏا بيٽ
نابيت له گه لم دابنيشي.

عساري و لاله ڪائي له ٿيبراهيم وه هيٺاويانه عهلي (ﷺ) بيستي عه بدوللاي
ڪوڙي ٺه سود ره خنه له ٺه بوبه ڪرو عومهر ده ڳريٽ، بويه داواي شمشيري ڪرد تا
بيڪوڙيٽ، به لام له سهر ٺه وه قسه ي له گه ل ڪرا، وتي: نابيت له شاريڪدا بيٽ ڪه مني
تيڏام، بويه دووري خسته وه بو شام.^۱

عشاري له حه سهني ڪوڙي ڪه سير له باوڪيه وه هيٺاويته تي ده لئيت: ڪه سيڪ هات
بو لاي عهلي و وتي: تو چاڪ تريني خه لڪي، وتي: ٺايا پيغه مبهرت (ﷺ) بينيوه؟
وتي: نا، وتي: ٺهي ٺه بوبه ڪر؟ وتي: نا، وتي: ٺهي عومهر؟ وتي: نا، وتي: ٺه ڪر
بتوتايه پيغه مبهرم (ﷺ) بينيوه ده مڪوشي، ٺه ڪه ريش بتوتايه ٺه بوبه ڪرو عومهر م
بينيوه قامچيم ليڏه دايٽ.

ئىبن ئەبى عاصم و ئىبن شاھين لالەكائى و ئەسبەھانى و ئىبن عەساكير لە
عەلقەمەوہ ھیناویانە دەئیت: عەلى(عليه السلام) و تارى بۆ داین و سوپاسى خواى کردو
دواتر وتى: بیستوومە خەلکانى فەزلم دەدەن بەسەر ئەبوبەکر و عومەر دا، ئەگەر
پیشتر قسەم لەسەر بکردایە لەسەرى سزام دەدا، بەلام حەزناکەم پیش ھیچ وتن
سزابه کاربینم، ھەرکەس دواى ئەمە ھەرچى وت: ناپاستى و تووہ و سزای
ھەلبەستەکارى (مفتى) ھەيە، دواى پىغەمبەر(ﷺ) چاکترین کەس ئەبوبەکر و
دواتر عومەر، پاشان بەزمیکمان ناوہ تەوہ خواى گەورە بە ویستى خوێ دادوہرى
تیدا دەکات.

خه یسه مه و لاله کائی و ئه بولحه سه نی به غدادی و شیرازی و ئیبن منده و ئیبن
عه ساگیر له سوهدی کوپی غه فله وه هیئاویانه ده لیت: دام به لای خه لکی کدا به
که می باسی ئه بوبه کرو عومهریان ده کرد، چووم بۆ لای عه لی و بۆم باسکرد،
ئه ویش وتی: نه فرین له و که سه ی به در له باشه و جوانی ناویان ببات، دوو براو
وه زیری پیغه مبه ر(ﷺ) ئه و دووانه بوون، پاشان چوویه سه ر مینه رو و تاریکی
به هیزی خوینده وه و وتی: (ئه وه چیه که سانی به و جوړه باسی دوو گه وه ی
قوړه ویش و دوو باوکی موسلمانان ده که ن که من خو می لی دوورده گرم له وه ی
ده لیت به درم و له سه ر ئه وه ی ده لیت سزا درم؟ سویند به وه ی تووی دره یئاو
ناوی مه نی له هیچه وه کرد به شت، ته نها باوه پرداری له خواترس ئه و دووانه ی
خو ش ده ویت و لاده ری پیسوا رقیه تی له و دووانه، ئه وان ها وه لی راستگو و به
وه فای پیغه مبه ر(ﷺ) بوون و فرمان و پیگری و سزادانیان به جیده گه یاند، له پای
پیغه مبه ر(ﷺ) لایانه ده داو پیغه مبه ر(ﷺ) هیچ پایه کی وه پای ئه وان لا گرنه
نه بو و که سه ی هینده ی ئه وان خو ش نه ده ویست، پیغه مبه ر(ﷺ) کوچی دوایی
کرد و لییان پای بو و خه لکی پای بوون، دواتر ئه بوبه کر به رنویتی کرد که
پیغه مبه ر(ﷺ) مرد موسلمانان کردیان به خه لیفه و زه کاتیان دایه ده ست چونکه
ئه و دووانه نزیککی یه ک بوون و من یه که م که س بووم له به نی عه بدو لموته لیب ناوی

بۆ ئەو دەچوو ئەویش پقی بوو له وه، چه زی ده کرد که سی تربیکات، سویند به خوا
 ئەو باشتترین که س بوو له ئەمینداری و میهره باتترین و ژیرترین و دنیا نه ویستترین
 بوو وه پیش هه مووان موسلمان بوو، پیغه مبهەر (ﷺ) له سۆزو میهره بانیدا
 دهیچواند به میکائیل و له لیبوردن و له سه رخوییدا دهیچواند به ئیبراهیم، به شوین
 ژیاانی پیغه مبهردا (ﷺ) چوو تا گیانی سپارد (په حمه تی خوی یت) پاشان دوا ی ئەو
 عومهری کورپی خه تتاب هات و پای خه لکی له سه ر وه رگرت، هه بوو چه زی ده کرد و
 هه بوو چه زی نه ده کرد، من له وانه بووم که پازی بوون، سویند به خوا عومهر دنیا ی
 به جی نه هیشت تا ئەو هی لیی نا پازی بوو لیی پازی بوو، باره که ی له سه ر پێبازی
 پیغه مبهەر (ﷺ) و هاوه لکه ی برده سه رو شوین پیی ئەوانی گرت وه ک چۆن کۆرپه
 شوین پیی دایکی ده گریته بهر، سویند به خوا ئەو چاکترین که س بوو که ما بوو
 نه رمونیان و میهره بان، سه رخه ری سته ملیکرا و به رامبه ر به سته مکار، پاشان خوی
 گه وه زمانی به حق خست تا بینیمان فریشته یه ک له سه ر زاری ئەو قسه ی ده کرد،
 خوی گه وه به موسلمان بوونی ئەو ئیسلامی عیززه تمه ند کرد و کۆچ کردنی ئەوی
 کرد به به هیزی بۆ ئایین و خوشه ویستی ئەوی له دلی باوه رداران و ترسی له دلی
 دوو پوه کاندانا، پیغه مبهەر (ﷺ) دهیچواند به جبریل به رامبه ر به دوژمنان و
 توند و په ق ﷺ به نووح توند و گرژ بوو به رامبه ر بیبا وه ران، ده ی کی هیه وه ک ئەو
 دووانه؟ ته نها به خوشه ویستی بۆیان و شوینکه و تنیان پێیان ده گه یین، کی ئەو
 دوانه ی خوش ده ویت منیشی خوش ده ویت، کی پقی له و دوانه بیت پقیشی له
 منه و منیش لیی به ریم، ئەگه ر پیشت له سهریان ئەمه م ده وت سزای سه ختی ئەوه م
 دها له پوو یان هیچ بلی، دوا ی ئەمه هه رکه سم دی هه رچی له پوو یاندا وت چی
 له سه ر هه لبه سته کار هیه له سه ر ئەویشه، بزانی چاکترینی ئەم ئومه ته دوا ی

پیغہمبہر (ﷺ) ئه بوبہ کرو عومہرن، پاشان خوای گہورہ چاکتر دہزانیت کی باشرتہ، ئہمہ دہلیم و خوا لہ من و ئیوہش خوش بیت.^۱

ئیین عہساگیر لہ ئہبویسحاقوہ هیئاویہ تی دہلایت: کہسیک بہ علی کوپی ئہبوتالیبی وت: عوسمان لہ ئاگردایہ، ئہویش وتی چووزانیت؟ وتی: چونکہ چہند بیدعہیہ کی داہینا، علی پیی وت: ئہگہر تو کچت ہہبویہ دہتکرہ بہ هاوسہری عوسمان تا راویژو پرس نہکہیت؟ وتی: نا، وتی: ئہی چاکتر لہ رای پیغہمبہر (ﷺ) ہہیہ بو دوو کچہکھی؟ لہسہر پیغہمبہر (ﷺ) پیم بلئی ئہگہر کاریکی بویستایہ دہیخستہ بہر ویستی خوا یان نا؟ وتی: دہیخست، وتی: ئایا خوا خیری بو دادہنا یان نا؟ وتی: بہلکو بوی دادہنا، وتی: دہی لہسہر پیغہمبہر (ﷺ) پیم بلئی خوای گہورہ لہوہدا چاکی بو ہہلبرارد کہ کچہکھی دا بہ عوسمان یان نا؟ وتی: خہریکہ بیم بدم لہ ملت بہلام خوا ری نادات سویند بہخوا ئہگہر جگہ لہوت بوتایہ دہمدا لہ ملت.^۲

ئہبونہعیم لہ الحلیہ ج ۹ ص ۲۳۵ لہ سالم لہ باوکیہوہ هیئاویہ تی دہلایت: یہکی لہ هاوہلانی پیغہمبہر (ﷺ) لہ زمانیہوہ قورسیہکی بو نیشاندام کہ قسہی پوون نہبوو، باسی عوسمانی کرد، عہبدوللا وتی: منیش وتم بہخوا نازانم چی دہلایت بہلام ئیوہ ئہی هاوہلانی موحمہمد (ﷺ) دہزانن ئیمہ لہ سہردہمی پیغہمبہردا (ﷺ) دہمانوت ئہبوبہکر و عومہرو عوسمان، ئیستا ئہم سامانہ خراوہ تہروو، کہ ئہگہر بہخشی رہزامہندی تیڈا دہبی و ئہگہرنا نابی.

تہبہرانی لہ عامری کوپی سہعدہوہ دہلایت: سہعد دہرؤیشٹ کہ دای بہ لای کابرایہ کدا قسہی دہوت بہ علی و تہلحو زوبہیر، سہعد پیی وت: تو قسہ بہ کہسیک دہلایت کہ پیشتر لای خوا ریزدارن سویند بہخوا یان دہست ہلڈہگریٹ لہ

^۱ - لہ کنز العمال ج ۴ ص ۴۴۶ دا واہاتووہ.

^۲ - لہ کنز العمال ج ۵ ص ۱۸ دا واہاتووہ.

قسه پیوتنیان یان لای خوا نرات له پرودا ده کم، نه ویش وتی: وا دهمترسینیت ده لیت پیغه مبه ریت، سه عد وتی: خواجه نه گهر قسه به که سانیک ده لیت که لای تو له پیشتن نه پرو بیکه به پهن، خیرا و شتری هات و خه لکی پزگاریان ده کرد که چی شیلای بینیم خه لکی ده که وتننه شوین سه عد و ده یانوت نه ی نه بوئیسحاق خوا نزا که ی گیرا کردیت.^۱

حاکم ج ۳ ص ۴۹۹ له موضعه بی کوپی سه عده وه هیئاویه تی: که سیك قسه ی به علی وت، سه عدیش نرای لیکرد، و شتری هات و کابرای کوشت، سه عد که سیکی پزگار کرد و سویندی خوارد ئیتر نزا له که س نه کات.

هه روه ها له قه یسی کوپی نه بی حازمه وه هیئاویه تی ده لیت: له مه دینه بووم له بازاردا ده گه پام که که یشتمه به رده زه یته کان کو مه لیکم بینی له ده وری سواریک کو ببونه وه که جنیوی دده به علی کوپی نه بی تالیب و خه لکیش له ده وری بوون، سه عدی کوپی نه بی وه قاص هات و له سه ریان وه ستا و وتی: نه وه چیه؟ وتیان: که سیکه جنیو ده دات به علی، سه عد چوو بو ی و پییان بو کرد و وه که یشته لای، وتی: نه ی کابرا له سه ر چی قسه به علی کوپی نه بو تالیب ده لیت؟ مه گهر یه که مینی موسلمان بو انیه، مه گهر یه که م که س نیه له گهل پیغه مبه ر (ﷺ) نویژی کرد؟ مه گهر دونیا نه ویستترینی خه لکان نیه؟ مه گهر زانا ترینی خه لکان نیه؟ هینده ی وت تا وتی: مه گهر زاوای پیغه مبه ر (ﷺ) نیه؟ مه گهر هه لگری نالای کاتی جهنگه کانی پیغه مبه ر (ﷺ) نه بوو، پاشان پوو یکرده قیبله و دهستی به رز کرده وه و وتی: خواجه نه گهر نه مه جنیو ده دات به وه لیه کی تو خواجه نه م کوپه به جی نه هیلی

^۱ - هه یسه می ۹ ص ۱۵۴ ده لیت: که سه کانی سه نه ده که سه حیجن.

تا توانای خوتیان پی نیشان بدهیت، قهیس دهلیت: سویند به خوا نه چوین تا
ولاخه که ی خستی و دای به سهر ئه و بهردانه دا و دهماغی پڑاو مرد.^۱

ئه بونه عیم له الحلیه ج ۱ ص ۹۵ له رباحی کوپی حارسه وه هیناویه تی
موغیره (ﷺ) له مزگه وتی گه ورده دا بوو و خه لکی کوفه له راست و چه پیه وه بوون،
که سیک پیی دهوترا سه عیدی کوپی زهید هات بو لای، موغیره به خیر هاتنی کرد و له
لای خوی له سهر جیگه که ی داینیشاند، که سیک له خه لکی کوفه هات و موغیره چوو
به دهمیه وه، قسه ی وت، وتی: ئه وه قسه به کی دهلیت ئه ی موغیره؟ وتی: ئه وه قسه
به علی کوپی ئه بوتالیب وت وتی: ئه ی موغیره (سی جار وتی) له لای تو بیستم
قسه به هاوه لانی پیغه مبه (ﷺ) دهوتری و تو هیچ ناکهیت و ناگوپییت و منیش
شایه تی ددهم ئه م دوو کوچکه م له پیغه مبه ریان (ﷺ) بیست و دلم لی تیگه شت،
من دروی بو هه لئا به ستم که پیی گه ی شتم پیی فهرمووم (ئه بوبه کر له به هه شته،
عومه ر له به هه شته، عوسمان له به هه شته، علی له به هه شته، ته لحه له به هه شته،
زوبهیر له به هه شته، سه عدی کوپی مالیک له به هه شته، نویه می باوه ردارانش له
به هه شته) ئه گهر بمویستایه ناوی ببه نام دهربرد، دهلیت خه لکی مزگه وت تکایان
لی ده کرد نویه م کییه؟ ئه ویش وتی: به خوا سویند تان دام ئه گهر نا نه مدهوت، من
نویه می باوه ردارانم و پیغه مبه (ﷺ) دهیم، پاشان سویندیکی به دوا دا هات و وتی:
دیمه نیک که که سیک له گه ل پیغه مبه (ﷺ) بیینی له گه ل پیغه مبه ردا (ﷺ)
پوو خساری گوپابی باشته له کاری هه رکامتان ئه گهر ته مه نیشی هینده ی ته مه نی
نوح بیت.^۲

۱- حاکم ج ۳ ص ۵۰۰ دهلیت: زهه بی له سه ری کوکه و له سهر مهرجی بوخاری و موسلیم
صهیحه، ئه بونه عیم له الدلائل ص ۲۰۶ هیناویه تی.

۲- صحیح.

(گریان بؤ مہرگی گہورہ کان)

١- ئەحمەد و ئەبونەعیم و ئیبن عەساکیریش لە بارەوێ هیناویانە، لە منتخب کنز العمال ج ٥ ص ٧٩ دا هاتووێ.

ئین سہ عد ج ۳ ص ۳۷۲ له عہدولمہ لیکي کوپی زہید له باوکیہ وہ هیئاویہ تی ده لیت: سہ عیدی کوپی زہید گریا و کەسی پیی وت: ئەبوئەعوەر بوچی ده گریت؟ وتی: له سەرم، عومەر که مرد ئیسلام گورزیکی بیچاره سەری تا قیامەت بهرکەوت (کونیکی تیکەوت که پرناکریته وه) له ئەبووائیلە وه ده لیت: عەبدوللای کوپی مەسعود هات بۆ لامان و تەرمی عومەری بینی، پوژی وام نەدیوو هیئەدە گریانای و غەبار بیت، پاشان وتی: سویند بەخوا ئەگەر بمزانیبا یە عومەر سەگیکی خوشدەویت خوشم دەویست سویند بەخوا وادەزانم درەختەگە ورەش هەست بە له دەستدانی عومەر دەکات.

ئین ئەبی دونیا له ئەبی عوسمانە وه هیئاویە تی ده لیت: عومەر بینی که مەرگی نوعمانی بینی دەستی لەسەر سەری دانا و ده گریا.^۱ ئەبو نەعیم له ئەبوئەشعەسی صەنعانیە وه هیئاویە تی که ئەمیری صەنعا پیی دەوترا سومامە ی کوپی عەددی و هاوہل بو، که مەرگی عوسمان هات گریا و وتی: ئەم کاتە تەواو بوونی خیلافە تی پیغەمبەرایە تی و هاتنی پاشایە تی و خوشە پیئیە، هەرکەس بەسەر شتی کدا زال بیت دەخوا.

ئین سە عد ج ۳ ص ۸۱ له زیدی کوپی عەلیە وه هیئاویە تی: زەیدی کوپی سابت (ﷺ) له پوژی گەمارۆی عوسماندا لەسەر عوسمان ده گریا، له ئەبوصالحە وه ده لیت: ئەبوهورەیرە که دەبیست چی کرا بە عوسمان ده گریا و دەوت: وەك ئەو کاتە یە دەیوت (هەه هاه) کلپە ی گریان دەگرت. له یەحیای کوپی سەعدە وه ئەبو حەومیدی ساعید که مەرگی عوسمانی بیست - له بەشداربوانی بەدر بو - وتی: خوا یە مەرج بیت ئیتر ئەو و ئەو نەکەم و تا دەگەمە وه بە تو پیئە کەم.

۱ - له کنز العمال ج ۸ ص ۱۱۷ دا واهاتوو.

۲ - منتخب کنز العمال ج ۵ ص ۲۷، ئین سە عد ج ۳ ص ۸۰ بە هەمان شیوە هیئاویە تی.

(بیژاری به مهرگی گه وره کان)

به زار له ئه بوسه عیده وه هیناویه تی وتی: که پیغه مبه رمان (ﷺ) خسته ناو خاک دله کانمان بیزار که وتن (خومان لا بیزار).^۱

ئهبونه عیم له الحیه ج ۱ ص ۲۵۴ له ئوبه ی کوری که عبه وه (ﷺ) ده لیت: له گهل پیغه مبه ر (ﷺ) بووین و یه ک پروو خسار بووین تا لیمان جیا بوویه وه به راست و چه پدا که وتین، له گیرانه وه یه کی دیکه دا وتی: له گهل پیغه مبه ر (ﷺ) بووین یه ک پروو خسار بووین که مرد ئاواو ئاوا سهرمان ده کرد.

ئین سهد ج ۲ ص ۲۷۴ له ئه نه سی کوری مالیکه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: ئه و پوژهی تیایدا پیغه مبه ر (ﷺ) مرد مه دبند، یه ک داگه را (بیزار بووین) و ده سته کانمان نه یانده توانی بیخه نه ژیر خاک - ری له دلمان بیزار بووین.

هه روه ها له ج ۳۴ ص ۳۴ له فهرمووده ی کوچدا ده لیت: ئه و پوژهی هات بو مه دینه هه رگیز نه دیبوو که ئه و پوژهی هاته مه دینه پوژهی له وه پرشن گدارتر نه بوو، ئه و پوژه ش مرد هه رگیز پوژهی له وه بیتامتر و تاریکتر نه دیبوو.

ئین سهد ج ۳ ص ۲۷۴ له ئه نه سی کوری مالیکه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: هاوه لانی شوورا کو بوونه وه، که ئه بوتله حه بینی چی ده که ن وتی: من ده ترسام ئه وان کاری خیلافه ت بدن به یه کدی تا ئه وه ی رکه به ری له سه ر بکه ن، سویند به خوا چی مالی موسلمانان بوو مهرگی عومه ر که میی خسته بوویه ناو ئاین و دونیا یان.

(ریزگرتنی لاوازان و هه ژاران موسلمانان)

ئهبونه عیم له الحیه ج ۱ ص ۲۷۶ له سهدی کوری ئه بی وه قاصه وه هیناویه تی ده لیت: له گهل پیغه مبه ر (ﷺ) و شه ش که س دا بووین که بیباوه ران وتیان: ئه وانه

^۱ - هه یسه می ج ۹ ص ۲۸ ده لیت: که سه کانی سه نه ده که ی سه حیح.

له خوٚت دوربخهروهه چونکه ئهوانه ئاوا و ئاوان، دهلیت: من و ئیین مهسعود و کهسیکی هۆزی هوزهیل و بیلال و دوو کهس بووین ناویانم بیرنهماوه، پیغه مبهەر (ﷺ) شتی لهوبارهوه کهوته دهرونیهوه، خوای گهوره بیداری کردهوه و فهرمووی (ولاتطرد الذین یدعون ربهم بالغداة والعشی یریدون وجهه) ۲.۲.۱

ئه بونه عیم له الحلیه ج ۱ ص ۳۶۶ له ئیین مهسعودهوه (ﷺ) هیئاویه تی دهلیت: دهستهیه کی قورهیش دایان به لای پیغه مبهردا (ﷺ) و ئه ویش صوهیب و بیلال و عه ممارو هاوشیوهی ئهوان و دهستهیه کی لاوازانى موسلمانانى لابوو، وتیان: ئه ی پیغه مبهری خوا ئایا پازیت بهوانه ی ناو هۆزه کهت؟ ئایا ئیمه شوینکه وتهی ئهوانه یین؟ ئایا ئهوانه خوا منه تباری کردوون؟ ئهوانه دوربخهروه به لکو ئه گهر دهرت کردن شوینت بکهوین! خوای گهورهش ئهم ئایه تهی دابه زاند (و انذر به الذین یخافون ان یحشروا الی ربهم.....) تا (فتکون من الظالمین) ۴.

ئه بویه علا له ئه نه سه وه هیئاویه تی سه بارهت به فهرمایشتی (عبس و تولی) ئیین مه کتوم (ﷺ) هات بو لای پیغه مبهەر (ﷺ) و پیغه مبه ریش (ﷺ) ئوبه ی کوری خه له فی ده دواند، وه لامی ئیین ئوم مه کتوومی نه دایه وه، خوای گهورهش ئه و ئایه تهی دابه زاند (عبس و تولی، ان جاءه الاعمی) پیغه مبهەر (ﷺ) داوی ئه وه ریژی ده گرت. ۱ ئه بویه علا و ئیین جهریر له عائیشه وه (رضی الله عنها) هیئاویانه

۱ - الانعام ۵۲.

۲ - حاکم ج ۳ ص ۳۱۹ له سه عده وه به کورتی هیئاویه تی و دهلیت: له سه ره مرچی بوخاری و موسلیم سه حیح و بوخاری و موسلیم نه یانه یئاوه.

۳ - صحیح.

۴ - صحیح.

۵ - ئه حمده و ته به رانیش به و شیوهیه هیئاویانه، هه یسه می ج ۷ ص ۲۱ دهلیت: که سه کانی سه نه دی ئه حمده و سه حیح جگه له کردوس که جی متمانه شه، تهواو.

۶ - صحیح.

دەلئەت: (عبس و تولی) لەسەر ئوم مەكتومی کوپەر دابەزی کە ھات بۆ لای پیغەمبەر (ﷺ) و دەیوت: پینمونیم بکە، عائیشە (رضی اللہ عنہا) دەلئەت: یەکی لە بیباوەران لەلای پیغەمبەر (ﷺ) بوو، پیغەمبەر (ﷺ) پووی لە ئین مەکتوم وەرچەرخاند و پووی کردە ئەوی نرو دەیوت ئەو دەیلیم هیچ گرفت و خراپە یەکی لی بە دیدە کەیت؟ ئەویش دەیوت: نا، لەمبارەو ئەیت دابەزی (عبس و تولی) ۲۱.

ئەبونەعیم لە الحلیە ج ۱ ص ۱۶۶ لە خەبابی کوپری ئەرەتەو ھیناویەتی دەلئەت: ئەقرەعی کوپری حابسی تەمیمی و عویەینە کوپری حصنی فەزاری ھاتن و پیغەمبەر (ﷺ) بی لەگەڵ عەممار و صوھەیب و بیلال و خەبابی کوپری ئەرەتە (رضی اللہ عنہم) و لەگەڵ ھەندی لە ھەژارە باوەردارەکاندا دانیشتبوون کە ئەوانیان بینی گالەیان بە موسلمانان کرد و بە تەنیا دواندیان و وتیان وەفدەکانی عەرەب دین بۆ لات و ئیمە شەرم دەکەین عەرەب بمانبینن لەگەڵ ئەم کویلانەدا دادەنیشین، ئەگەر ھاتین بۆ لات لەلایان لاچۆ، وتی: بەلی، وتیان: دەی نامە یەکی خۆتمان بۆ بنووسە، ئەویش داوای پەرە کوپری کرد و عەلی بانگکرد تا بنوسیەت - ئیمەش لەلایە کەووە دانیشتبووین - کە جبریل (علیہ السلام) دابەزی و ئەم ئایەتە ھیئا (و تطرد الذین یدعون ربهم...) (۵۲ - ۵۴ الانعام) پیغەمبەر (ﷺ) پەرە کە فریاد و بانگی کردین و ئیمەش چووین و ئەویش فەرمووی (سەلامتان لی بیت) لەگەڵی نزیک بووینەو تا ئەژنۆمان بەر ئەژنۆی دەکەوت، پیغەمبەر (ﷺ) لەگەڵمان دادەنیشت، ئەگەر بیویستایە ھەستیت ھەلدەستا و بەجیی دەھیشتین، خوا ئەم ئایەتە دابەزاند (وا صبر نفسك مع الذین یدعون ربهم....) الکھف ۲۸ داوای ئەو

۱ - صحیح.

۲ - ترمیز بەمجۆرە ھیناویەتی، لە تەفسیری ئین کەسیر ج ۴ ص ۴۷۰ دا و ھا تۆو.

له گهل پیغه مبهردا (علیه السلام) داده نیشیتین، که دهگه یشتینه کاتی ههستانی هه لدهستاین و دهچووین نهگه نا خوی رادهگرت تا ئیمه ههستین^۱.
 نه بونه عیم له ج ۱ ص ۳۴۵ له سهلمانه وه (علیه السلام) هیناویه تی ده لیت: نه وانه تازه دلیان به ئیسلام په یوه ست بوو هاتن بو لای پیغه مبهردا (علیه السلام) عویهینه ی کوپی حصین و نه قره عی کوپی حابس و هاوشیوه کانیا و تیان: نه ی پیغه مبهردی خوا نهگه له نیوهندی مزگه وتدا دابنیشیت و نه وانه مان لی دوربگریت - مه بهستیان نه بوزرو سهلمان و موسلمان هه ژاره کان بوو که جلی خوریان له بهربوو ته نها نه و هیان هه بوو - له لات داده نیشین و دلسوزت ده بین و قسه ت لی وهرده گرین، خوایش نه م نایه ته ی دابه زاند (وتل ما اوحی الیک من کتاب ربک..... سرادقها)^۲ به ناگر دهیترساندن، پیغه مبهردا (علیه السلام) هه ستا به دویاندا دهگه را تا له کوتای می مزگه وته که دا به دیکردن یادی خویان ده کرد، پیغه مبهردا (علیه السلام) فه رموی (الحمد لله الذی لم یمتنی حتی امرنی ان اصبر نفسی مع قوم من امتی معکم المحیا و معکم الممات) واته (سو پاس بو نه و خوییه ی نه می راندم هه تا فه رمانی پی کردم له گهل دهسته یه کی ئومه ته که مدا خوراکریم، ژیان له گهل نیوه و مردن له گهل نیوه).

ئیین عه ساکیر له مالیک له زهری له نه بوسه له مه ی کوپی عه بدولپه حمانه وه هیناویه تی ده لیت: قه یسی کوپی متاتیه هات بو نا و باز نه یه که که سهلمانی فارسی و صوهه یبی پومی و بیلالی حه بهشی تیدابوو، وتی: نه وانه نه وس و خه زه جن هه ستان به سه رخستنی نه م کابرا نه ی نه مانه چین؟ موعاز هه ستا یه خه ی

۱ - صحیح.

۲ - ئیین ماچه له خه باب وه به و جور هیناویه تی، له البدایه و النهایه ج ۶ ص ۵۶ دا هاتوه، ئیین نه بی شه یبهش له نه قره عی کوپی حابس و عویهینه ی کوپی حصینه وه به و جور تا کوتای می نایه ته که ی هیناوه و نه وه ی دواتری نه هیناوه، له کنز العمال ج ۱ ص ۲۵۴ دا هاتوه.

۳ - الکف ۲۷-۹۲.

گرت تا بردى بۆلەي پېغەمبەر (ﷺ) و پىيى وت: چى وتوۋە، پېغەمبەر (ﷺ) بە توۋرەيىيەۋە غەباكەي راکىشا تا ھاتە مزگەوت، دواتر بانگ درا بۆ نوپۇش، سوپاس و ستايشى خۋاي کرد و دواتر فەرموۋى (ئەي خەلکىنە پەرۋەردگار يەك پەرۋەردگارە و باۋك يەك باۋكە و ئايىن يەك ئايىنە، بزانن بە باۋك و دايكتان نىيە، بەلکو زمانىكە و ھەركەس قسە بە غەربى بکات ئەۋە غەربىيە) موغان يەخەي كابراي گرت و وتى: ئەي پېغەمبەرى خوا سەبارەت بەم دوۋرۋوۋە چى دەلىيت؟ فەرموۋى (ۋازى لى بىنە بۆ دۆزەخ) دەلىيت: ئەۋە يەكك بوۋ لەۋانەي ھەلگەرايەۋە و كوژرا.^۱

(ريزگرتنى دايك و باۋك)

تەبەرانى لە بورەيدەۋە ھىناۋىيەتى كەسيك ھات بۆلەي پېغەمبەر (ﷺ) و وتى: ئەي پېغەمبەرى خوا من دايكى خۆم لەسەر مل بۆ دوو سەفەرى سەخت لە شوينىكى سەختى وادا گىپراۋە ئەگەر پارچە گوشتت لەسەر دابنايە دەبرىڭا ئايا سوپاسىم بەجىگەياندوۋە؟ فەرموۋى (لعلە ان يكون لطفة واحدة) واتە (لەۋانەيە بۆيەك جار).^۲

تەبەرانى لە عائىشەۋە (رضي الله عنها) ھىناۋىيەتى دەلىيت: كەسيك لەگەل پىرىكدا ھات بۆلەي پېغەمبەر (ﷺ) ئەۋىش پىيى فەرموۋى (ئەي فلان ئەۋە كىيە لەگەلتدا؟) وتى: باۋكەم، فەرموۋى (دەي لەپىشەيەۋە مەرۋ بەرىدا لەپىشىدا دامەنىشە و بەناۋى خۆيەۋە ناۋى مەبە و وامەكە جىنۋى بۆ بىروات).^۳

^۱ - ضعيف.

^۲ - كنز العمال ج ۷ ص ۴۶.

^۳ - ھەيسەمى ج ۷ ص ۱۳۷ دەلىيت: لە سەنەدەكەدا ھەسەنى كوپرى ئەبوجەغفەر ھەيە كە لاۋازە بە درۋىز نەناسراۋە، لەيسى كوپرى ئەبى سەلىم ھەيە.

^۴ - ضعيف.

تہہ رانی لہ ئہ بوغہ سانی ضیبیہ وہ ہیناویہ تی دہ لیت: لہ گہل باو کم لہ دہرہ وہی ناوچہی (الحرۃ) دہ چووم کہ ئہ بوہورہ یرہم پی گہشت پیی وتم: ئہ وہ کیہ؟ وتم: باو کمہ، وتی: لہ بہر دہم باو کدتدا مہرؤو لہ دواہ وہ یان لہ پالیدا برؤ، پی مدہ کہ س بکہویتہ نیوانتانه وہو بہ سہر سیبہری باو کتا مہرؤ تا بیترسینی و شتی کہ باو کت سہیری دہ کات مہ یخؤ نہ وہک ئہو حہزی پی بکات.^۲

شہش زانای فہرموودہ جگہ لہ ئین ماجہ لہ عہدوللای کوپی عہمری کوپی عاصہ وہ (ﷺ) ہیناویانہ دہ لیت: کہ سیک ہاتہ خزمت پیغہ مہر (ﷺ) و داوای مؤلہ تی لی کرد بو جیہاد، فہرمووی (نایا دایک و باو کت زیندوون؟) وتی: بہ لی، فہرمووی (ففیہما فجاہد) واتہ (دہی جیہادت لای ئہ وان بکہ)^۲ لہ گیرانہ وہیہ کی موسلیمدا وتی: کہ سیک ہات بو لای پیغہ مہر (ﷺ) و وتی: لہ سہر کوچ و جیہاد بہیعتت پیدہ دہم و چاوہر پی پاداشتہم لای خوا، فہرمووی (نایا دایک و باو کت ہیچ کامیان زیندوون؟) وتی: بہ لی ہر دووکیان زیندوون، فہرمووی (فتبتغی الاجر من اللہ) واتہ (بو پادشتی لای خوایش دہ گہریت؟) وتی: بہ لی، فہرمووی (فارجع الی والدیک فاحسن صحبتہما) واتہ (دہی بگہریرہ وہ بو لای دایک و باو کت و لہ گہ لیان چاکہ بنوینہ) لہ گیرانہ وہیہ کی ئہ بوداودا وتی: ہاتووم لہ سر کوچ بہیعتت پی

۱- ہہیسہ می ج ۸ ص ۱۳۷ دہ لیت: لہ سہنہ دہ کہ دا علی کوپی سہ عیدی کوپی بہ شیری ماموستای تہہ رانی ہہیہ کہ نہ رمی نوینہ، ئین دہ قیقی عید ہیناویہ تی کہ جی متمانہیہ، موخہ مہدی کوپی عروہی کوپی برندی ش لہ سہنہ دہ کہ دایہ کہ نایناسم، کہ سہکانی سہنہ دہ کہ صہ حیجن، تہ واو.

۲- ہہیسہ می ج ۸ ص ۱۳۷ دہ لیت: ئہ بوغہ سان و ئہ بوغونہ یمی پاوی ہن کہ نایانناسم و کہ سہکانی دیکہی سہنہ دہ کہ جی متمانہن.

۲- صحیح.

بىدەم دايىك و باۋىك بەجى ھىشتىن كە دەگىرىان، فەرموۋى (بگە پىرەۋە بۇ لايان چۈن گىرىاندنت ئاۋايش بىيانخەرە پىكەنن).^۱

ھەروەھا لە فەرموۋدەكەى ئەبوسەئىدەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى يەكك لە خەلكى يەمەن كۆچى كىرد بۇ لاي پىغەمبەر (ﷺ) و ئەۋىش فەرموۋى (ھەل لك احد باليمن) (كەست ھەيە لە يەمەن ؟) وتى: دايىك و باۋىك، فەرموۋى (مۆلەتيان دايت ؟) وتى: نا، فەرموۋى (بگە پىرەۋە بۇ لايان ئەگەر مۆلەتيان پىدايت جىھاد بگە، ئەگەر نا لەگە لايان چاكە بگە)^۲ ئەبۈيەلا و تەبەرانى بە سەنەدى جەيد لە ئەنەسەۋە (ﷺ) ھىناۋىيانە دەلىت: كەسك ھاتە خىزمەت پىغەمبەر (ﷺ) و وتى: من حەزم لە جىھادە و توانايم نىيە، فەرموۋى (لە دايىك و باۋىك كەسىيان ماۋە ؟) وتى: دايىك، فەرموۋى (قابل الله في برها فاذا فعلت ذالك فانت حاج و معتبر و مجاهد) واتە (لە چاكەيدا خوا پازى بگە ئەگەر ئەۋەت كىرد ئەۋا تۆ حەج و عەمرە و جىھادىشت كىردۈۋە)^{۳، ۴}

تەبەرانى لە ئەبۈ ئوما مەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: پىغەمبەرى خوا فەرموۋى (بەرە و پۈۋى ئەم گۈندە كە خەلكەكەى سىتەمكارن ئامادەبن، چۈنكە پىشت بەخوا خۋاى گەۋرە بۆتان فەتخ دەكاتكەسى كە و شترەكەى ياخى و لادەرىيان لاۋاز بىت با لەگەل من نەيەت) ئەبۈۋەھرەيرە چۈۋ بۇ لاي دايىكى و وتى كەلۈپەلەكەم ئامادەبگە، پىغەمبەرى خوا فەرمانى جىھادى داۋە، دايىكى وتى: دەچىت؟ دەزانىت من بى تۆ ناچمەژور، ئەبۈۋەھرەيرە وتى من لە فەرمانى پىغەمبەر (ﷺ) لانا دەم، ئەۋكات دايىكى ئەبۈۋەھرەيرە (ﷺ) سۈيىند دا بەۋ شىرەى

۱ - صحيح.

۲ - صحيح.

۳ - ضعيف.

۴ - له الترغيب والترهيب ج ۴ ص ۹۳ دا واهاتوۋە.

پيڏاوه، پاشان به نهيني چو بڙ لاي پيڻه مبه (ﷺ) و مهسه لاي له لا باسکرد،
 نه ویش فهرمووی (بڙ کيښه کهت چاره سر بو)، پاشان نه بووه وره يره هات و
 پيڻه مبه (ﷺ) رووی لي وهر گيڙا، نه بووه وره يره (ﷺ) وتي نهی پيڻه مبه ري خوا (ﷺ)
 ده بينم رووم لي وهر ده گيڙيت، دنيا م شتي کم کردوه، پيڻه مبه (ﷺ) فهرمووی (تو
 که سيکت که دايکت سویندی دايکت و مه مکه کاني دهر هينا و به شيري که ليت
 خوارد بو سویندی دايکت، نيا که ستان بروای وايه که نه گهر لاي دايکی يان باوکی
 بيت نه وه له پڙي خوادانيه؟ به لکو کاتي چاکه يان له گهل بکات و مافيان بدات نه وه
 له پڙي خوادايه نه بووه وره يره ده ليت دواي نه وه دوو سال له غه زاکاندا به شداريم
 نه کرد تا دايکم مرد.^۱

ته به راني له نيين عه عباسه وه (ﷺ) هينا ويه تي ده ليت: پيڻه مبه (ﷺ) له سر
 سقايه بوو که نافر ته تي کورپي خوي هينا و تي: نه م کورم ده يه ويټ غه زاکات
 و منيش له گهل ديام، فهرمووی (لاتبرج من امك حتى تاذن لك او يتوفاعا الموت لانه
 اعظم لاجرك) و اته (له دايکت دور مه که وه ره وه تا مؤله تت دهادت يان دهر يټ،
 چونکه نه وه پاداشتي گهره تري بوټ هيه)^۲ ههروه ها هينا ويه تي ده ليت: که سيک
 له گهل دايکی هات بڙ لاي پيڻه مبه (ﷺ) و ده يوست جيهاد بکات و دايکی پڙي
 نه دهاد، پيڻه مبه (ﷺ) فهرمووی (لاي دايکت بمينه وه چونکه لاي نه و پاداشتت بڙ
 هيه وه نه وه له جيهاد دا بوټ هيه)^۳.

۱ - ضعيف.

۲ - ضعيف.

۳ - ضعيف.

۴ - له هه ردو سه نه که دا رشدينی کورپي کريب هيه که لاوازه. ههروه هه يسه مي ج ۵ ص ۳۲۲
 ده ليت.

هه روه ها له تهلحی کورې مو عاوییه ی سوله میوه هی ناوییه تی ده لیت: چووم بو لای پیغه مبه ر (ﷺ) و وتم: نه ی پیغه مبه ری خوا دمه ویت له ری خوادا جیهاد بکه م، فهرمووی (دایکت زیندوه؟) وتی: به لی، فهرمووی (الزم رجلها فثم الجنة) واته (په یوه سستی قاجی به به دوایدا به هه شته) ^۱.

هه روه ها له مو عاوییه ی کورې جاهمه وه له باوکیه وه هی ناوییه تی ده لیت: چووم بو لای پیغه مبه ر (ﷺ) و له سر جیهاد راویژم له گه ل کرد، فهرمووی (ثایا دایک و باوکت هه ن؟) وتی: به لی، فهرمووی (په یوه سستی نه وان به چونکه به هه شت له ژیر پیاندایه) ^۲.

نبین سه د ج ۴ ص ۱۷ له مو عاوییه ی کورې جاهمه ی سوله میوه هی ناوییه تی جاهمه چوو بو لای پیغه مبه ر (ﷺ) و وتی: نه ی پیغه مبه ری خوا ویستم غه زابکه م و هاتمه خومه تت تا راویژت پیبکه م، فهرمووی (ثایا دایکت هه یه؟) وتی: به لی، فهرمووی (ده ی په یوه سستی به چونکه به هه شت له ژیر پیاندایه) دووهم و سییه میش له چند شوینی کدا هاتووه به هه مان شیوه فهرمایشت.

نه بویه علا له نه عیمی مه ولای نوم سه له مه وه (ﷺ) هی ناوییه تی ده لیت: نبین عومه ر (ﷺ) چوو بو حه ج تا له نیوه ی مه ککه و مه دینه دا گه یشته لای دره ختی و ناسیه وه له ژیریدا دانیش، پاشان وتی: پیغه مبه رم (ﷺ) بی نی له ژیر نه م دره خته دا دانیش گه نجیکی نه م شیوه هات تا له خزمه ت پیغه مبه ردا (ﷺ) وه ستاو وتی: نه ی پیغه مبه ری خوا هاتووم تا له گه ل تودا له ری خوادا له بهر خواو پوژی دواپی جیهاد بکه م،

^۱ - صحیح.

^۲ - هه یسه می ج ۸ ص ۱۲۸ ده لیت: ته به رانی له نبین نیسحاق وه هی ناوییه تی له حومه دی کورې ته لحه وه ناینا سم، که سه کانی دیکه ی سه نه ده که سه حیحن، ته واو.

^۳ - صحیح.

^۴ - هه یسه می ج ۸ ص ۱۲۸ ده لیت: که سه کانی سه نه ده که جی متمانن.

فهرمووی (نایا دایک و باوکت ههردوکیان زیندوون ؟) وتی: بهلی فهرمووی (دهی بگه پیره وه و چاکه یان له گهل بکه) ئه ویش له کوپوه هاتبوو گه پرایه وه.^۱

به هیه قی له هه سه نی کوپی هه سه ن له باوکیه وه هیئاویه تی عومهری کوپی خه تاق داوای ئوم که لسموی کرد، عه لی پیی وت: ئه وه له وه بچوکت ره، عومهر وتی: له پیغه مبه رم (علیه السلام) بیست ده یفه رموو (کل سبب و نسب منقطع يوم القيامة الا سببی و نسبی) منیش هه زم کرد له ره چه له کی پیغه مبه رم (علیه السلام) پشکم هه بی، عه لی به هه سه ن و حوسه ینی وت: بیده ن به مامتان، ئه وانیش وتیان: ئه و ئافره تی که و خوی هه لده بژیریت، عه لی به توو پره ییه وه هه ستاو هه سه نیش کراسه که ی گرت و وتی: بابه گیان به رگه ی دووری تو ناگرم، وتی: ده ی لیی ماره بکه ن.^۲

ئین سه عد ج ۴ ص ۴۹ له موچه مه دی کوپی سیرینه وه هیئاویه تی ده لییت: له سه رده می عوسمانی کوپی عه ففاندا (علیه السلام) خورما گه یشته هه زار دره م، ئوسامه چوو بو دارخورما یه ک و گوش و پونه که ی ده رییه نا و ده رخوا ردی دایکی دا، پییان وت: بوچی واده که ییت که ده زانییت دارخورما بووه به هه زار دره م؟ وتی: دایکم داوای ئه وه ی لی کردم و داوای هه رچی بکات و بتوانم بیکه م دهیده می.

(سوژ بو مندالان و یه کسانن نواندن له نیوانیاندا)

ته به رانی له عه بدوللای کوپی عومهر وه (علیه السلام) هیئاویه تی ده لییت: پیغه مبه رم (علیه السلام) بیینی له سه ر مینه بر که وتاری بو خه لک دها، حوسه ینی کوپی عه لی ده رچوو و پارچه یه ک له ملیدا بوو که پرایده کیشتا، که وت به سه ر ده موچا ویدا،

۱ - صحیح.

۲ - هه یسه می ج ۸ ص ۱۳۸ ده لییت: له سه نه ده که دا ئین ئیسحاق هه یه، که سه کانی دیکه سه حیحن ئه گهر مه ولای ئوم سه له مه ناعم بییت که سه حیحه ئه گهریش نه عیم بییت نایناسم.

۳ - ضعیف.

۴ - له کنز العمال ج ۸ ص ۲۹۶ داو هاتوو.

پېغەمبەر (ﷺ) لەسەر مېنبەرەكە دابەزى و چوو بۆ لای، كە خەلكى بېنيان
حوسە بېنيان گرت و برديان بۆ پېغەمبەر (ﷺ) ئەویش ھە ئىگرت و فەرمووی ((خو
شەيتان بكوژى منداڵ تا قىكر دنە وەيە، سویند بە خوا نە مزانی لە مېنبەر دابەزىوم تا
ھینرا بۆم).^۱

بەزار لە ئەبوسە عیدەو (ﷺ) ھیناویەتی دەلیت: ھەسەن (ﷺ) ھات بۆ لای
پېغەمبەر (ﷺ) كە لە سـوـجـدەدا بـوـو، چـوـو یە كـوـلى
پېغەمبەر (ﷺ)، پېغەمبەریش (ﷺ) دەستی گرت ھەتا ھەستا، ئینجا چوویە سەر
پشتەملى، كە ھەستا ناردى و ئەویش چوو.^۲

بەزار لە بەھیەو ھیناویەتی دەلیت: بە عەبدوللای كوپى زوبەیرم وت: پیم بلى
كى زیاتر لە پېغەمبەر (ﷺ) دەچى، وتى: ھەسەنى كوپى عەلى لە ھەمووان زیاتر
لە پېغەمبەر (ﷺ) دەچوو و لای خوشەوێستتر بوو، دەچوو بۆ لای پېغەمبەر (ﷺ)
كە لە سوجدەدا بوو دەچوویە سەر پشتى پېغەمبەر (ﷺ) ھەلنە دەستا تا ھەسەن
خوى دەچوو، دەھات بە ژیر سنگیدا پېغەمبەر (ﷺ) خوى بۆ بەرز دەكردەو تا بە
ژیریدا بروت (قاچەكانى بلاو دەكردەو).^۳

ئەبویەلا لە عەبدوللای كوپى مەسعودەو ھیناویەتی دەلیت: پېغەمبەر (ﷺ)
نوێژى دەكرد، لە سوجدەدا ھەسەن و حوسەین دەچوونە سەر پشتى، كە
دەیانەوێست لایانبەن پېغەمبەر (ﷺ) ئاماژەى بۆ دەكردن وازیان لى بێنن، كە لە

۱- ھەیسەمى ج ۸ ص ۱۵۵ دەلیت: تەبەرانى لە ھەسەنى مامۆستایەو ھیناویەتی و لە
عەبدوللای كوپى عەلى جاروودىەو نەھیناوەو ھیچكامیان ناناسم و كەسەكانى دىكە جى
متمانەن، تەواو.

۲- ضعیف.

۳- ھەیسەمى ج ۹ ص ۱۰۵ دەلیت: بەزار ھیناویەتی و لەسەر سەنەدەكەى ئاكۆكى ھەيە.

۴- ضعیف.

۵- ھەیسەمى ج ۹ ص ۱۷۶ دەلیت: لە سەنەدەكەدا عەلى كوپى عابس ھەيە كە لاوازه، تەواو.

نویژ ده بویه وه ده یخستنه سهر کۆشی و ده یفه رموو (هر کهس منی خوشده ویت با ئەم دووانه ی خوش بویت) ^۱.

ئەبویه علا له ئەنەسه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) کړنووشی ده برد وحه سه ن و حوسه ی ن ده چوونه سهر پشستی و ئەویش سو جده که ی در یژده کرد وه، ده واتر ئە ی پیغه مبه ری خوا سو جده که ت در یژ کرده وه، ده یفه رموو (ارتحلنی ابني فکرت ان اعجله) واته (کوپره کم هاته سهر پشتم چه زم نه کرد په له ی لی بکه م) ^۲.

بوخاری له ئەبویه تاده وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) هات بو لاما ن و ئوما مه ی کچی ئەبولعاص له سهر شانی بو، نویژی بو کردین که پکوعی ده برد دایده نا و که هه لده ستا ده یگرته وه کۆش. ^۳

ئەحمەد له ئەبی هورهیره وه هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) له گه ل چه سه ن و حوسه ی ن هات بو لاما ن و هه رکامیان له سهر شانیک ی بوون، هه ر جاره و یه کیکیانی ما چده کرد تا هاته لاما ن، که سیك وتی: ئە ی پیغه مبه ری خوا زۆرت خوش ده وین، فه رموو ی (هه رکه س ئەو دووانه ی خوش بویت منی خوشتویستوه، هه ر کهس پقی له م دوانه بی ت پقی له منه) ^۴.

۱ - حسن.

۲ - هه یسه می ج ۹ ص ۱۷۹ ده لیت: ئەبویه علا و به زار هیناویانه ده لیت: که له نویژ ده بویه وه ده یگرته خو، ته به رانی به کورتی هیناویه تی و که سه کانی سه نه ده که ی ئەبویه علا جی متمانه ن و پا جیاوازی له سهر هه ندیکیان هیه، ته واو.

۳ - حسن.

۴ - هه یسه می ج ۹ ص ۱۸۱ ده لیت: له سه نه ده که دا موحه مه دی کوپی زکوان هیه که ئیین چه بان به جی متمانه و جگه له ویش به لاوازی ده زانن، که سه کانی دیکه ی سه نه ده که سه حیحن، ته واو.

۵ - ئیین سه عد ج ۸ ص ۲۹ له ئەبی قه تاده وه به هه مان شیوه هیناویه تی.

۶ - صحیح.

ئەخمەد لە موئاۋىيە (سەئۇدى ئەرەبىستانى) ھىناۋىيەتى دەلىت: پىغەمبەر (سەئۇدى ئەرەبىستانى) م بىننى زىمانى
يان لىۋى ھەسەنى كۆرى ھەلى دەلىسايەۋە زىمان و زىمان يان لىۋىك
پىغەمبەر (سەئۇدى ئەرەبىستانى) لىساۋىيەۋە ھەرگىز سزا نادرىت^۲.
تەبەرانى لە سائىبى كۆرى زەيدەۋە (سەئۇدى ئەرەبىستانى) ھىناۋىيەتى پىغەمبەر (سەئۇدى ئەرەبىستانى)
ھەسەنى (سەئۇدى ئەرەبىستانى) ماچكردو ئەقرەۋى كۆرى ھابىس (سەئۇدى ئەرەبىستانى) پىۋى وت: من دە مندالم
ھەيە ۋە ھىچكاميانم ماچ نەكردو، پىغەمبەر (سەئۇدى ئەرەبىستانى) ھەرموۋى (لايرحم الله من لايرحم
الناس) (خو پەحم بە كەسى ناكات كە پەحمى بۇ خەلك نەبىت^۴.

بوخارى ج ۲ ص ۸۸۷ لە ئەبۇھورەيرەۋە (سەئۇدى ئەرەبىستانى) ھىناۋىيەتى بەزار لە ئەسۋەدى
كۆرى خەلەفەۋە لە پىغەمبەرەۋە (سەئۇدى ئەرەبىستانى) ھىناۋىيەتى كە ھەسەنى ماچكردو دواتر
پوۋى كەردە ئەۋان ۋە ھەرموۋى (ان الولد مبخله مجهلة مجبنة) واتە (مندال بەخىلكەرو
بىناگا كەرو ترسنوككەرە)^۶.

بوخارى لە الادب المفرد ص ۵۶ لە ئەنەسەۋە (سەئۇدى ئەرەبىستانى) ھىناۋىيەتى دەلىت:
پىغەمبەر (سەئۇدى ئەرەبىستانى) بەرامبەر بە مال ۋە مندال بەسۋزترىن بوو، لە لايەكى مەدىنەۋە
كۆرىكى شىرەخۆرە ھەبوو، دەچوۋىن بۇ لاي مالاكە ۋە دوۋكە لاۋى كەردبوو، ماچى
دەكردو بۇنى دەكرد^۷.

۱- ھەيسەمى ج ۹ ص ۱۷۹ دەلىت: ئەخمەد ھىناۋىيەتى ۋە كەسەكانى جى متمانەن ۋە راجىاۋازى
لەسەر ھەندىكىيان ھەيە ۋە بەزارو ئىبن ماجەش بە كورتى ھىناۋىيەتەۋاۋ.

۲- صحيح.

۳- ھەيسەمى ج ۹ ص ۱۷۷ دەلىت: كەسەكانى سەنەدەكە صەحىحن جگە لە عەبدولپەھمانى
كۆرى ئەبۇعەۋف كە جى متمانەشە، تەۋاۋ.

۴- ھەيسەمى ج ۸ ص ۱۵۶ دەلىت: كەسەكانى سەنەدەكە جى متمانەن، تەۋاۋ.

۵- صحيح.

۶- كەسەكانى سەنەدەكە جى متمانەن ۋەك ھەيسەمى لە ج ۸ ص ۱۵۵ دا دەلىت.

۷- ضعيف.

بەزار لە ئەنەسەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى: ئافرەتتىك ھات بۆلەي عائىشە (رضى الله عنها) و دوو كچى لەگەلدا بوو، عائىشە سى خورماي پى دا، ئەۋىش بۆ ھەرىكەيان و خورمايەكى پىدا، خورمايەكىشى گرت تا بىخوات، دوو مندالەكە سەيرىيان كرد، ئەۋىشى كرد بە دوو بەشەۋە داي بە ھەردوو كيان و چوو، پىغەمبەر (ﷺ) ھاتەۋە عائىشە وتى چى كردوۋە - ئافرەتەكە - پىغەمبەر (ﷺ) فورموۋى (بە راستى بەۋە چوو بە ھەشت).^۱

تەبەرانى لە ھەسەنى كۆرى عەلىيەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: ئافرەتتىك ھات بۆلەي پىغەمبەر (ﷺ) و دوو كچى لەگەلدا بوو، داۋاي لە پىغەمبەر (ﷺ) كردو ئەۋىش سى خورماي پىدا بۆ ھەركاميان و خورمايەك، ئەۋىش يەكى دانەيەكى پىدان و خواردىيان، دواتر سەيرى دايكيان كرد، دايكيان خورماكەي خۆي لەت كردو داي بە ھەردوو كيان، پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (قد رحمها برحمتها ابنيها).^۲ (بە سۆزى بۆ دوو كۆرەكەي رەھمى پىكرد).

بوخارى لە الادب المفرد ص ۵۶ لە ئەبى ھورەيرەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: كەسىك لەگەل مندالىكىدا ھات بۆلەي پىغەمبەر (ﷺ) و مندالەكەي بەخۇيدا دەگوشى، پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (اترحمه؟) واتە (سۆزى بۆي ھەيە؟) وتى: بەلى، فەرموۋى (قالله ارحم بك منك به و هو ارحم الراحمين) واتە (دەي خوا لە تۆ زياتر سۆزى بۆت ھەيە و مېرەباتىرتىنى مېرەبانانە).^۳

^۱ - ئىبن سەعد ج ۱ ص ۸۷ لە ئەنەسەۋە بەر و اتايە ھىناۋىيەتى.

^۲ - ھەيسەمى ج ۸ ص ۱۵۸ دەلىت: لە سەنەدەكەدا عوبەيدوللاي كۆرى فوزالە ھەيە كە نايناسم و كەسەكانى دىكەي سەنەدەكە صەھىحن، تەۋاۋ.

^۳ - ضەيف.

^۴ - ھەيسەمى ج ۸ ص ۱۵۸ دەلىت: لە سەنەدەكەدا خۇدەيجى كۆرى موعاۋىيەي جەغفى ھەيە كە لاۋازە.

^۵ - صەھىح.

به زار له نه سه وه (ﷺ) هیناویه تی: که سیك له لای پیغه مبه (ﷺ) بوو
کوریکي هات و نه ویش ماچی کرد و له سه رانی داینا و کچیکیشی هات و
له به رده میدا داینا، پیغه مبه (ﷺ) فه رموی (الا سویت بینهم؟) واتة (بوچی
یه کسانیت نه کرد له نیوانیاندا؟) ^{۲.۱}

(ریزگرتنی دراوسی)

ته به رانی له مو عاویسه ی کوری حیده وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: به
پیغه مبه رم (ﷺ) وت: نه ی پیغه مبه ری خوا مافی دراوسی که م چیه؟ فه رموی (ان
مرض عدته و ان مات شیعته و ان ستقرضل اقرضته و ان اعوز سترته و ان اصابه
خیرا هناته و ان اصابته مصیبة عزیته و لا ترفع بناءك فوق بناءه فتسد علیه الريح
ولا تؤذ به بریح قدرک الا ان تغرف له منها) واتة (نه گهر نه خوش کهوت سه رانی
بکهیت، نه گهر مرد له گهل تهرمی بچیت، نه گهر داوای قهرزی کرد بیدهیتی، نه گهر
هه ژار کهوت دایپوشیت، نه گهر تووشی خیریک بوو پیروزبایی لیبکهیت، نه گهر
تووشی مو صیبه تیک بوو سه ره خوشی لیبکهیت، بیناکهت به سه ر بیناکهیدا
به رزمه که ره وه تا نه وه ی هه وای لیبگریت، به بوئی چه وری و به ز نار چه تی مه که
مه گهر نه وه ی لیی بنیریت بوئی) ^{۴.۲}

۱ - ضعیف.

۲ - هه یسه می ج ۸ ص ۱۵۶ ده لیت: به زار هیناویه تی و ده لیت: یه کی له هاوه لانمان بوئی
گیراینه وه و ناوی نه هیناوه و که سه کانی سه نه ده که جی متمانه ن.

۳ - ضعیف.

۴ - هه یسه می ج ۸ ص ۱۶۵ ده لیت: له سه نه ده که دا نه بو به کر هوزه یلی هه یه که لا وازه، به یه ه قی له
شعب الایمان له مو عاویسه وه به و جوژه هیناویه تی به لام تیایدا هاتووه (وان عری سترته)
واتة (نه گهر بیبه رگ کهوت دایپوشیت) له کنز العمال ج ۵ ص ۴۴ دا واهاتووه.

ئه بونه عیم له المعرفه له موحه ممدی کوپی عه بدوللای کوپی سه لامه وه
هیناویتی هات بۆ لای پیغه مبه (عربی) و وتی: دروسی که نازارم دهدات،
فهرمووی (خوڤاگره) پاشان جاری دووم وابوو، بۆ جاری سی یه پیغه مبه (عربی)
فهرمووی (اعمد الی امتعتک فاقذفه فی السله فاذا اتی علیک ات فقل اذانی جاری،
فتحقق علیه اللعنه، من کان یؤمن بالله والیوم الآخر فلیکرم جاره، ومن کان یؤمن
بالله والیوم الآخر فلیکرم ضیفه، ومن کان یؤمن بالله والیوم الآخر فلیقل خیرا او
یسکت) واته (برۆ شته کانت فری بده کو لانی و هرکس هات بۆ لات بلی دروسی که
نازاری داوم، به وه نه فرینی تووش ده کیت، هرکس برۆای به خواو به پۆژی
دوایی هیه با ریژی دروسی که بگریت، هرکس برۆای به خواو به پۆژی دوایی
هیه با ریژی میوانی بگریت، هرکس برۆای به خواو به پۆژی دوایی هیه با
خیربلیت یان بیدهنگ بیت).

ته به رانی له عه بدوللای کوپی عومره وه (عربی) هیناویته پیغه مبه (عربی) له
غه زایه کدا دهرچوو و فهرمووی (ئه پۆ هرکس نازاری دروسی که داوه له گه لمان
نهیهت) یه کی له خه لکه که وتی: من میزم کرده بنه پره تی دیواری دروسی که مان،
فهرمووی (ئه پۆ له گه لمان مهیه).

ئه حمه دو ته به رانی له میقدادی کوپی ئه سووه ده وه هیناویانه ده لیت:
پیغه مبه (عربی) به هاوه لانی فهرموو (له باره ی زیناوه چی ده لیت؟) وتیان: حه رامیکه
خواو پیغه مبه ره که ی تا پۆژ دوایی حه رامیان کردوه، پیغه مبه (عربی)
فهرمووی (ئه گهر که سینک له گه ل نافرته تیک زینا بکات له سه ری سوکتره له وه ی له گه ل

۱ - له کنز العمال ج ۵ ص ۴۴ دا واهاتوه.

۲ - ضعیف.

۳ - هه یسه می ج ۸ ص ۱۷۰ ده لیت: له سه نه ده که دا یه حیای کوپی عه بدولحه میدی حه مان ی هیه
که لاوازه.

نافرہ تہ دراوسیئکہ ید ا زینا بکات) فہرمووی (سہ بارہ ت بہ دزی چی دہلین؟) وتیان
 حہرامیئکہ خواو پیغہ مہرہ کہی بہ حہرامیان داناوہ، فہرمووی (ئہ گہر کہ سیئک دزی
 بکات لہ سہری سوکترہ لہوہی دزی لہ دراوسیئکہی بکات).^۱

ئہ حمہدو تہ بہرانی - دہقہ کہ ہی ئہ مہ - لہ میترہ فی کوپی عہ بدولہا و
 ہیناویانہ دہلئت: لہ ئہ بوزہر فہرموودہیہ کم دہ بیست و حہزم دہ کرد بیبینم، و تم:
 ئہی ئہ بوزہر فہرموودہیہ کی تو م بیست و حہزم کرد بتبینم، وتی: خوا ناگای لہ
 باوکت بی، پی مگہ یشت فہرموودہیہ کم و ت کہ بیستم پیغہ مہر (ﷺ) پیی
 فہرموویت، وتی: خوای گہورہ سی کہ سی خوشدہ ویٹ و رقی لہ سیانہ، دہلئت: من
 وامنہ دہ زانی درؤم بہ دہم پیغہ مہرہ وہ (ﷺ) بکہم و تم: ئہو سانہ کیئ؟ کہ خوا
 خوشی دہوین؟ وتی: کہ سیئک بہ خوگری و چاوہ پیی پاداشتہ وہ لہ پیی خوا دا
 بجہنگیت تا دہ کوثریت، ئیوہ لہ قورئاندا دہ بینن کہ دہ فہرموویت (ان الله يحب الذين
 يقاتلون في سبيله صفا كانهم بنيان مرصوص) و تم: کیی تر؟ وتی: کہ سی
 دراوسیئہ کی خراپی ہہ بیٹ و نازاری بدات و ئہویش خو پراگریٹ خوای گہورہ بہ
 ژیان یان مہرگ دہستگروی دہ بیٹ، فہرموودہ کہ تہ واو دہکات.^۲

ئین موبارہک و ئہ بو عوبہ یدہ و خہرائیتی و عہ بدولہ زاق لہ عہ بدولہرہ حمانی
 کوپی قاسم لہ باوکیہ وہ ہیناویانہ ئہ بو بہ کر دای بہ لای عہ بدولہرہ حمانی کوپی
 ئہ بو بہ کردا کہ دہمہ قالہی بوو لہ گہل دراوسیئہ کیدا، وتی: لہ گہل دراوسیئکہ ت
 دہمہ قالہ مہ کہ، چونکہ دہمبینی و خہلکی دہ چن.^۳

^۱ - ہہیسہ می ج ۸ ص ۱۶۷ دہلئت: ئہ حمہدو تہ بہرانی ہیناویانہ و کہ سہکانی سہنہ دہ کہی
 تہ بہرانی جی متمانہن.

^۲ - ہہیسہ می ج ۸ ص ۱۷۱ دہلئت: سہنہ دہ کہی تہ بہرانی و یہ کی لہ دوو سہنہ دی ئہ حمہد
 کہ سہکانی صہ حیحن، نہ سائی و جگہ لہویش بہ بی باسی دراوسی ہیناویانہ.

^۳ - صحیح.

^۴ - لہ کنز العمال ج ۵ ص ۴۴ دا واهاتوہ.

(ریزگرتنی هاوړی چاک)

ته به رانی له رباحی کورې په بیعه وه هیناو یه تی ده لیت: له گهل پیغه مبه (ع) غه زامان کردو بو هرسې که سو و شتریکې پیداین، دوان سوارده بووین و یه کی له بیاباندا دهیبردو له شاخدا داده به زین، پیغه مبه (ع) دای به لامداو من پیاده بووم، پی پی فهرمووم (ئهی رباح ده تبینم پیاده یت!) وتم: ئیستا دابه زیم و ئهو دوو هاو له لم سوار بوون، دای به لای دوو هاو له که مدا و شتره که یان و هستاندو دابه زین، که گه یستمه لایان و تیان: سواری ئهو و شتره ببه، به رده وام له سهری ده بیت تا ده که پینه وه، وتم: بوچی؟ و تیان: پیغه مبه (ع) فهرمووی (ان لکما رفیقا صالحا فاحسنا صحبته) و اته (هاوړی یه کی باشتان هیه هاو له یتی باشی بکه) ۱. ۲.

(هه رکه سو به پی خوی بدوینه)

خه تیب له المتفق له عمری کورې مخراقه وه هیناو یه تی ده لیت: که سیکی به شان و شکو دای به لای عانی شه داو و ئه ویش نانی ده خوارد کا برای بانگ کردو له گه لیدا دانیش و یه کیکی تر هات و پارچه نانیکې پیدا، پی و ترا: بوچی و اتکرد، و تی: پیغه مبه (ع) فهرمانی پیکردین هر که سه و به پی خوی له گه لی بجو لینه وه. ۲. ئه بوداود و ئین خوزه یمه له صه حیحه که یدا و به زارو ئه بویه علاو ئه بونه عیم له المستخرج و به یه قی له الادب و عه سکه ری له الامثال له ریگه ی مه یمونی کورې ئه بوشه عبیه وه هیناو یانه ده لیت: که سیکی هات داوای شتی له عانی شه کرد و ئه ویش پارچه نانیکې پیدا، که سیکی به شان و شکو ش هات عانی شه له گهل خوی دینیشاند، و ترا: بوچی وات کرد؟ و تی: فهرمانی پیکردین.....

۱ - ضعیف.

۲ - له کنز العمال ج ۵ ص ۴۲ دا واهاتووه.

۲ - له کنز العمال ج ۲ ص ۱۴۲ دا واهاتووه.

دہقہ کہی ٹہبونہ عیم لہ الحلیہ ج ۴ ص ۳۷۹ دا وایہ: عائیشہ لہ سہ فہر یکدا بوو، خہ لکی قورہیشی فہرمان پیکرد بو نانی بہیانی، کہ سیکی دہولہ مہندو بہ شان و شکوہات عائیشہ وتی: بانگی بکن، کابرا دابہزی و نانی خوارد و چوو، کہ سیکی سولکەرہات عائیشہ وتی: پارچہ نانیکی بدہنی، وتی: ٹہو دہولہ مہندہ تہنہا بہوہی لہ گہ لمان کرد ہیچی تری بہست نہ بوو، ٹہو ہہ ژارہش داوای کرد منیش ہیندہم پیدا کہ رازی کرد، پیغہ مہر (ﷺ) فہرمانی وای پیکردین، حاکم لہ معرفہ علوم الحدیث و جگہ لہ وہشدا بہ صہیحی زانیوہ. سہ خاوی دہلّیت: بہ گشتی فہرمودہ کہی عائیشہ حہ سہنہ، لہ شرح الاحیانی زوبہ یددا (ج ۶ ص ۲۶۵) و اہاتوہ، پیشتیش ہینامان علی (ﷺ) کلاویک و سہد دیناری دا بہ کہ سیک، پیی وترا: بوچی؟ وتی: لہ پیغہ مہر (ﷺ) بیست دہیفہرموو (انزلوا الناس منازلہم) ٹہوہش پلہ و پایہی ٹہو کہ سہیہ لہ لای من.

(سہ لامکردن لہ موسلمانان)

تہہرانی لہ المعجم الکبیر والمعجم الوسیط دا: یہ کی لہ سہنہ دہکانی المعجم الکبری کہ سہکانی لہ بواری فہرمودہی صہیحدا پشتیان پی دہبہ ستریت لہ ٹہغہرہوہ ہیناویہ تی پیغہ مہر (ﷺ) فہرمانی پیکردم بہباری خورما لای کابرایہ کی پشتیانان، ٹہویش بہ لینی دواتری پیدام، منیش لہ لای پیغہ مہر (ﷺ) قسم لہ لاکرد، فہرمووی (اغد یا ابابکر فخذ لہ تمر) واتہ (برؤ ٹہی ٹہبوبہ کر خورما کہی بو وەرگرہ) ٹہبوبہ کر بہ لینی کاتی نویژی بہیانی لہ مزگہ وتدا دانا و منیش ٹہو کات بینیم، چووین و کہ ٹہبوبہ کر لہ دوورہوہ کہ سیک دہیدی سہلامی لیدہ کرد، ٹہبوبہ کر وتی: نابینی خہ لکی چ ریزیکت لی دہنن کہ لہ سہلامدا کہس پیشت

ناكەۋىت، كەكەسىك لى دەۋرەۋە دەردەكەۋت پىش ئەۋەى سەلام بىكات ئىمە
سەلاممان دەكرد^۱.

ئىبن ئەبى شەببە لى زوھەيرى كۆرى خومەيسەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: لەگەل
ئەبۇبەكر بووم ھەركات دەماندا بەلاى خەلكىكدا سەلاممان لى دەكردن و ئەۋانىش
بە زىاتر ۋەلاىمان دەداينەۋە، ئەبۇبەكر وتى: تا ئەمپۇش خەلك لىمان زاترن، لە
دەقىكى تردا خەلكى ئەمپۇ بە خىرىكى زۆر فەزلىان بەسەرماندا ھەبوو.

بوخارى لى الادب المفرد لى عومەرەۋە ھىناۋىيەتى من لى دواى ئەبۇبەكرەۋە
بووم كە دەيدا بە لى دەستەيەكدا دەيوت: السلام عليكم، ئەۋانىش دەيانوت:
السلام عليكم ورحمة الله وبركاته ئەبۇبەكر وتى: ئەمپۇ خەلكى بەشىۋەيەكى زۆر
زىاد فەزلىان لىمان زىاتر بوو^۲.

ئىبن عەساكىر لى ئەبى ئومامەۋە ھىناۋىيەتى كە ئامۇژگارى دەكرى دەيوت:
لەۋەى ھەزەتان پىيە يان رقتان لىيە خۇپاگرىن، چونكە خۇپاگرى سىفەتتىكى زۆر
باشە، دونيا سەرسامى كىردوون و دلى پاكىشاۋون و بەرگ و جوانى خۇى پۇشيوە،
ھاۋەلانى موخەممەد لى كەنار مالىاندا دادەنىشتن و دەيانوت دادەنىشتن و سەلام
دەكەين و سەلاممان لىدەكرىت^۳.

۱ - حسن.

۲ - لى النرجيب والترهيب ج ۴ ص ۲۰۶ دا ۋاھاتوۋە، بوخارىش لى الادب المفرد ص ۱۴۵ دا ئىبن
جەرىرو ئەبۇنەعم و خەرائىتى ھىناۋىيە، لى كىز العمال ج ۵ ص ۵۲ دا ھاتوۋە.

۳ - صحيح.

۴ - كىز العمال ج ۵ ص ۵۲-۵۳.

۵ - صحيح.

۶ - لى كىز العمال ج ۲ ص ۱۵۶ دا ۋاھاتوۋە.

ته بهرانی به سنده دی حه سهن له نه نه سی کوپی مالیکه وه هیناویه تی ده لیت:
 نه گهر له گهل پیغه مبهردا (علیه السلام) بووینا به دره ختیك بکه وتایه ته نیوانمان و یه کترمان
 بدیا به ته وه سه لاممان له یه کدی ده کرد.^۱

نه بونه عیم له الحیه ج ۱ ص ۳۱۰ له توفه یلی کوپی ئوبه ی کوپی که عبه وه
 هیناویه تی ده چوو بو لای عه بدوللای کوپی عومه رو له گه لی ده چوو بو بازار، وتی:
 که ده چووین بو بازار عه بدوللای کوپی عومه ر بیدایه به لای هه ردووکاندارو خاوه ن
 کالآ و هه ژارو که سیکدا سه لامی لیده کرد، وتم: تو له بازار چی ده که یت له کاتیکدا
 له سه ر هیه چ شتی ناوهستی و نرخی کالآ ناپرسی و له کوپدا دانانیشیت؟ وتی:
 ده لیم لی ره دا قسه ده که ین، عه بدوللا وتی: نه ی ورگن - توفه یل ورگی هه بوو - ئیمه
 له بهر سه لام ده ر ده چین و سه لام له هه رکه س بکه که پیی ده که یت. مالیک له توفه یلی
 کوپی ئوبه ی کوپی که عبه وه به و جو ره هیناویه تی. له گیرانه وه یه کی دیکه دا وتی:
 له بهر سه لام ده ر ده چین، سه لام ده که ین له هه رکه س که پییمان ده گات.^۲

ته بهرانی له نه بوئومامه ی باهیله وه (علیه السلام) هیناویه تی که به هه رکه س
 بگه یشتایه سه لامی لیده کرد، ده لی نه مبینیبوو که س پیش نه و سه لام بکات یه کجار
 جووله که یه که نه بیئت که له پشت دیواریکه وه خو ی حه شاردا بوو هاته ده ره وه و
 سه لامی کرد، نه بوئومامه پیی وت: قوربه سه ر جو له که بو واتکرد؟ پیی وت: بینیم
 زور سه لامت ده کرد زانیم گه وره ییه ویستم بیبه م، نه بوئومامه پیی وت: هاوار بو ت

۱- له الترغیب والترهیب ج ۴ ص ۲۰۷ دا هاتوو. بوخاری له الادب المفرد ص ۱۴۸ به و شیوه هیناویه تی.

۲- صحیح.

۳- له جمع الفوائد ج ۲ ص ۱۴۱ دا هاتوو، بوخاری له الادب المفرد ص ۴۸ له توفه یلی کوپی
 ئوبه یه وه به و جو ره هیناویه تی.

من گویم له پیغه مبهەر (ﷺ) بوو دهیغه رموو خوا سهلامی کردوو به پیزگرتنی نوممه تمان و په ناو پاراستن بۆ نه هلی زیممه مان.^۱

ئه بونه عیم له الحلیه ج ۶ ص ۱۱۲ له موحه ممه دی کوپی زیاده وه هیناویه تی ده لیت: من دهستی ئه بوئو مامه م گرتبوو که ده چوویه وه بۆ ماله وه، دهیدا به لای ههر موسلمان و نه سرانی و گه وه و بچوکی کدا سهلامی لیده کرد، که گه یشتنه بهرده گا سهیری کردین و وتی: برازاگیان پیغه مبهەر (ﷺ) فه رمانی پیکردین له نیو خو ماندا سهلام بلا و بکهینه وه.

بوخاری له الادب المفرد ص ۱۴۵ له به شیری کوپی یه ساره وه هیناویه تی ده لیت: کهس نه بوو پیش ئین عومهر بکه ویت له سه لامدا.

(وه لامدانه وهی سه لام)

ته به رانی له سه لمانه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: که سیك هات بۆ لای پیغه مبهەر (ﷺ) و وتی: سه لامت لی بیئت ئه ی پیغه مبهری خوا، فه رموی (وعلیك السلام و رحمة الله وبرکاته) که سیکی تر هات و وتی: سه لامت لی بیئت ئه ی پیغه مبهری خوا په حمه تی خوات لی بیئت، فه رموی (وعلیك السلام و رحمة الله وبرکاته)، که سیکی تر هات و وتی: سه لام و په حمه ت و به ره که تی خوات لی بیئت ئه ی پیغه مبهری خوا، فه رموی (وعلیك) که سیك و تی: ئه ی پیغه مبهری خوا فلان و فلان هاتن و چاکتر له من وه لامت دانه وه، پیغه مبهەر (ﷺ) فه رموی (تو هیچت نه هیشته وه) خوا ده فه رموی (واذا حییتم بتحیة فحیوا باحسن منها او ردوها)

۱ - ضعیف.

۲ - هه یسه می ج ۸ ص ۳۳ ده لیت: ته به رانی له ماموستا کهیه وه به کری کوپی سه هلی دمیا تییه وه هیناویه تی نه سائی به لاوازی ده زانی.

(ئهگه سه لایمیکتان لیگرا به چاکتر یان وه خوی وه لامی بده نه وه) منیش وه لام دایته وه.^۱

ته به رانی له عائیشه وه (علیه السلام) هیناویه تی پیغه مبه (علیه السلام) پیی فهرموو (ئهی عائیشه ئه وه جبریه سه لامت لی ده کات) منیش وتم: عليك السلام ورحمة الله وبرکاته، زیاتری ده وت، پیغه مبه (علیه السلام) فهرمووی (الی هذا انتهى السلام فقال رحمة الله وبرکاته اهل البيت) واته (لیزه دا سه لام ته واو بوو فهرمووی ورحمة الله وبرکاته وبرکاته اهل البيت).^۲

ئه حمده له سابتی به نانی له ئه نه سه وه یان جگه له وه وه هیناویه تی پیغه مبه (علیه السلام) مؤله تی سه عدی کوپی عوباده ی وه رگت و فهرمووی (السلام عليكم ورحمة الله) سه عدی وتی: عليك السلام ورحمة الله، پیغه مبه (علیه السلام) نه بیست تا سی جار سه لامی کرد و سه عدی سی جار وه لامی دایه وه و پیغه مبه (علیه السلام) نه بیست، پیغه مبه (علیه السلام) گه رایه وه و سه عدی که وته شوینی وتی: ئه ی پیغه مبه ری خوا به دایک و باو کمه وه به قوربانست بم چی سه لامت کرد بیستم و وه لام دایته وه و نه مهیشت بیبیستیت، حه زمنه ده کرد زیاتر سه لام بکهیت، پاشان بر دیه ژوره وه و زهیتی هینا و پیغه مبه (علیه السلام) خواردی، که لیبوویه وه فهرمووی (چاکه کاران نانتان بخون و مه لایکه کان سه له واتان له سه ربده ن و پوژوه و انان پوژوتان لایکه نه وه).^۳

۱ - صحیح.

۲ - هه یسه می ج ۸ ص ۳۳ ده لیت: له سه نه ده که دا هیشامی کوپی لاحق هیه که نه سائی به به هیزی ده زانی و ئه حمده فهرمووده ی وه رناگری و که سه کانی دیکه ی سه حیحن، ته واو.

۳ - هه یسه می ج ۸ ص ۳۳ ده لیت: ته به رانی به سه نه دی سه حیحن به کورتی هیناویه تی، ته واو.

۴ - صحیح.

۵ - ئه بوداود هه ندیکی هیناوه.

بهزار له نه نه سه وه هیناویه تی پیغه مبهه (ع) سهردانی پشتیوانانی دهکرد که دههات بو کۆریان پشتیوانان له دهوری بوون نزیای بو دهکردن و دهستی دههینا به سهریانداو سهلامی لیده کردن، پیغه مبهه (ع) هاته بهرده گای مالی سهعدو فهرمووی (السلام علیکم ورحمة الله) سهعد به سوکی وهلامی دایه وهو پیغه مبهه (ع) نه بیست، سی جار ئه وه بوو، پیغه مبهه (ع) له سی جار زیاتر سهلامی نه دهکرد، ئه گهر مؤله تی پیدرایه باشه ئه گهرنا دهچوو، به هه مان شیوه ی پیشوو دهیهینیت^۱.

ئه بویه علا له موحه مبهدی کۆری جوبهیره وه هیناویه تی عومه ر دای به لای عوسمانداو سهلامی لیکردو ئه ویش وهلامی نه دایه وه، چوو بو لای ئه بویه کړو سکالای کرد، ئه بویه کړ وتی: بوچی وهلامی براههت نه دایه وه؟ وتی: به خوا نه بیست خوّم دهواند، ئه بویه کړ وتی: له سهه ر چی خۆت دواند؟ وتی: پیچه وانای شهیتان، هه ندی شتی خسته دهروونه وه که هه زناکه م بیلیم ئه گهر چی له سهه ر زه ویدا هیه پیمبریت، له دهروونی خوّمدا که شهیتان ئه وه ی دهخسته دلم ده موت: بریا داوام له پیغه مبهه (ع) دهکرد چی له و قسانه ی ده ربازمان دهکات که شهیتان دهیانخاته دلمان وه، ئه بویه کړ وتی: به خوا من ئه و سکالام لای پیغه مبهه (ع) کرد، فهرمووی (ینجیکم من ذالک ان تقول مثل الذي امرت به عمي عند الموت فلم يفعل) واتة (ئه وه ی فرمانم کرد به مام له سهه ره مرگ و نه یکرد) وتنی ئه وه له وه پزگارتان دهکات^۲.

۱ - صحیح.

۲ - سه نه دهکان سه حیحن وه هه یسه می ج ۸ ص ۳۴ ده لیت.

۳ - صحیح.

۴ - له کنز العمال ج ۱ ص ۷۴ داها تووه و ده لیت: بو صیری ده لیت: سه نه ده که ی هه سه نه.

ئین سەعد ج ۲ ص ۳۱۲ لە عوسمانەو بە دوورو درێژتر هیناویەتی،
 عومەر (ع) چوو تا چوو بۆ لای ئەبوبەکر و تی: ئەی خەلیفە ی پیغەمبەر (ﷺ)
 سەرت سوپنامینی دام بە لای عوسماندا و سەلام لیکرد و دەلامی نەدامەو؟
 ئەبوبەکر هەستا و دەستی عومەری گرت و هەردوو هاتن تا هاتن بۆ لام، ئەبوبەکر
 پیی و تە: عوسمان براکەت هاتوو بۆ لام و دەلی و دەلامی سەلامت نەداوەتەو،
 بۆچی؟ و تی: ئەی خەلیفە ی پیغەمبەر (ﷺ) نەیکردوو، عومەر و تی: بەری بەخوا،
 بەلام خۆبەلزانینتە ئەی بەنی ئومەییە، و تە: بەخوا هەستم نەکرد تۆ داوتە
 بەلامدا و سەلامت لی کردووم، ئەبوبەکر و تی: راست دەکەیت، بەخوا وای دەبینم
 سەرقال بویت و خۆت دواندوو، و تە: بەلی، و تی: چی بوو؟ و تە: پیغەمبەر (ﷺ)
 مرد و پرسیری پزگاری ئەم ئومەتەم لی نەکرد لە دەست ئەوێ لە دەروندما
 هەو سەرم سوپدەمی نی لە کەمتەرخەم لە و بارەییەو، ئەبوبەکر و تی: پرسیارم
 لیکرد ئەویش و تە: عوسمان و تی: چی بوو؟ ئەبوبەکر و تی: پرسیارم لیکرد ئەی
 پیغەمبەری خوا پزگاری ئەم ئومەتە چیه؟ فەرمووی (من قبل مني الكلمة التي
 عرضتها على عمي فردا علي فهي له نجا) واتە (هەرکەس ئەو وشەم لی قبوول
 بکات کە بۆ مام پێشنیارکرد و لی وەر نەگرت پزگاریە بۆی) ئەو وشەش
 خستیەروو بۆ مامی شایەتی (لا اله الا الله محمد رسول الله) یە.

ئەحمەد لە سەعدی کوپی ئەبی وەقاصەو هیناویەتی دەلیت: لە مزگەوتدا دام
 بە لای عوسمانی کوپی عەففاندا و سەلام لیکرد و چاوەکانی تیرمیان دەبینی
 کەچی و دەلامی نەدامەو، چووم بۆ لای ئەمیری باوەرداران عومەری کوپی خەتتاب و
 و تە: ئەی ئەمیری باوەرداران ئایا لە ئیسلامدا دوو جار شتی پوودەدات؟ و تی:
 چیه؟ و تە: هیچ بەلام کەمی لەمەوبەر لە مزگەوت دام بە لای عوسماندا و تیر
 سەیری کردم و دەلامی سەلامی نەدامەو، عومەر ناردی بەشوین عوسماندا و
 بانگیکرد و تی: بۆچی و دەلامی سەلامی براکەت نەدایەو؟ عوسمان و تی: وام

نہ کردووه و دهگه پیمه وه بۆ لای خوا، تۆ که می له مه و بهر داوته به لامدا من خۆم ده دواند له سه ر شتی که له پیغه مبه رم (ﷺ) بیستبوو، سویند به خوا هه رچی بیرم ده که ویته وه چاو و دلم په رده پۆش ده بن، سه عد وتی: من هه وایت پی ده دم، پیغه مبه ر (ﷺ) یه که م نزای بۆ باس کردین، پاشان ده شته که هه هات و سه رقالی کردو پیغه مبه ر (ﷺ) هه ستا و منیش که وتمه شوینی و ترسام پیشت بگاته مال، پیم هه لگرت و قاچم دابه زه ویدا، پیغه مبه ر (ﷺ) لایکرده وه و فه رمووی (ئه وه کییه؟ ئه بوئیسحاق؟) وتم: به لئی ئه ی پیغه مبه ری خوا، فه رمووی (فه؟) وتم: نه به خوا، به لام تۆ یه که م نزات لا باس کردین دواتر ئه و ده شته که هه هات و سه رقالی کردیت، فه رمووی (به لئی نزاکه ی زنون که له ناوسکی حوته که دا بوو) لا اله الا انت سبحانک انی کنت من الظالمین) چونکه هه ر موسلمانیک به وه له په روه ردگاری بپاریته وه بۆ شتی خوای گه وره لئی وه رده گریت) ^۱.

(سه لام ناردن)

ته به رانی له ئه بولبوخته ری وه هی ناویه تی ده لیت: ئه شه عسی کوپی جه ریری کوپی عه بدوللای به جه لی هات بۆ لای سه لمانی فارسی و له قه لایه کی ناوچه ی مه دائیندا بوو سه لامیان لیکرد، پاشان وتیان: تۆ سه لمانی فارسیت؟ وتی: به لئی، وتیان: تۆ هاوه لی پیغه مبه ریت (ﷺ)؟ وتی: نازانم، ئه وانیش وتیان: له وانه یه ئه وه نه بیئت که ده مانه ویت، ئه ویش پیی وتن: من ئه وه م که ده تانه ویت، من پیغه مبه رم (ﷺ) بینیه وه له گه لی دانیش تووم، هاوه لی ئه وه یه له گه لی ده چیته

^۱ - ضعیف.

^۲ - هه یسه می ج ۷ ص ۶۸ ده لیت: ئه حمده هی ناویه تی و که سه کانی سه نه ده که ی سه حیحن جگه له ئیبراهیمی کوپی موحه ممه دی کوپی سه عدی کوپی ئه بی وه قاص که جی متمانه شه، ترمیش به شیکی کۆتای هی ناوه، هه روه ها ئه بویه علاو ته به رانی هی ناویانه و به سه حیحن له سه عدی کوپی ئه بی وه قاصه وه هی ناویانه له کنز العمال ج ۱ ص ۲۹۸ یشدا هاتوه.

بہہشت، ئیشتان چیہ؟ وتیان: لہ لای برایہ کتہوہ لہ شامہوہ ہاتوین، وتی: کیہ؟
وتیان: ئہ بودہردا، وتی: ئہو دیاریہی ناردی پیاتاندا کوا؟ وتیان: ہیچ دیاری
لہ گہل نہ ناردین، وتی: لہ خوابترسنو سپارده بگہینن، ہرکس لہ لای ئہوہوہ
ہاتوہ بو لام دیاریہ کی ئہوی پی گہیانددوم، وتیان: شتی وا ینہ، ئیمہ
سامانیکمان ہہیہ خوٹ بریاری لہ سہر بدہ، وتی: سامانی ئیوہم ناویت ئہو
دیاریہی ئہوم دہویت، وتیان: بہ خوا ہیچی نہ نارد تہنہا پیی وتین کہ سیکتان لایہ
ئہ گہر پیغہ مہر (ﷺ) لہ گہلی بواہ جگہ لہوی لہیرنہ بوو، ئہ گہر ئہوتان بیی
سہلامی منی پیبگہینن، وتی: دہی جگہ لہوہ چ دیاریہ کم لیٹان دہویت، لہ سہلام
جوانتر چیہ سہلامی لای خواوہ بہ بہرہ کتہ و پاک^۱۔

(تہوقہ و دہست لہ ملکردن)

تہبہرانی لہ جوندوبہوہ (ﷺ) ہیٹاویہ تی پیغہ مہر (ﷺ) کہ دہگہشت بہ
هاوہ لانی تہوقہی لہ گہل نہ دہکردن تا سہلامی لیڈہکردن^۲۔
ئہ حمہدو روہیانی لہ ئہبوزہروہ ہیٹاویانہ کہ پیی وترا: دہمہویت پرسیات
لی بکہم لہ سہر فہر موودہیہ کی پیغہ مہر (ﷺ) ئہویش وتی: پیٹ دہلیم، بہ لام با
نہینی بیٹ۔ پیغہ مہر (ﷺ) کہ پیی دہگہشتین تہوقہی دہکرد، وتی: ہرچی پیی
دہگہشتیم تہوقہی لہ گہل دہکردم^۳۔

۱ - صحیح.

۲ - ہہیسہ می ج ۸ ص ۴۰ دہلٹ: تہبہرانی ہیٹاویہ تی و کہ سہکانی سہنہ دہکے صہحیح جگہ
لہ یہ حیای کوپی ئیبراہیمی مہسعودی کہ جی متمانہ شہ، تہواو. ئہبونہ عیم لہ الحلیہ ج ۱
ص ۲۰۱ لہ ئہلبوختہریہوہ بہ ہہمان شیوہ ہیٹاویہ تی.

۳ - ہہیسہ می ج ۸ ص ۳۶ دہلٹ: تہبہرانی گپراویہ تیہوہ و کہ سی وای تیڈایہ کہ نایناسم.

۴ - ضعیف.

به زار له نه بی هورهیره وه (ﷺ) هیناویه تی پیغه مبهه (ﷺ) گه یشت به حوزه یفه (ﷺ) و ویستی ته و قه ی له گه ل بکات، حوزه یفه دوورکه وته وه و تی: من له شگرانم فره مووی (ان المسلم اذا صافح اخاه تحاتت خطایهما کما یتحات ورق الشجرة) واته (موسلمان که له گه ل براکه ی ته و قه ی کرد تاوانه کانیان ده که ون وه ک چون گه لای درخت ده که ویت) ۲.

دارقوتنی و ئین نه بی شه یبه له نه سه وه هیناویانه که سیك و تی: نه ی پیغه مبهه ری خوا که سمان هیه ده گات به براکه ی یان هاوړیکه ی سه ری بو دانه وینی؟ فره مووی (نا)، و تی: نه ی باوه شی پیابکات و ماچی بکات؟ فره مووی (نا)، و تی: نه ی ته و قه ی له گه ل بکات؟ فره مووی (به لی) نه نه س هیناویه تی که سیك پرسه ی نه ی پیغه مبهه ری خوا که سیك له ئیمه ده گات به براکه ی یان هاوړیکه ی، ئایا به رامبه ر ئو بچه میته وه؟ فره مووی نا، کابرا و تی نه ی بیگریته خو و ماچی بکات؟ فره مووی نا، کابرا و تی نه ی ده سته ی بگریته و هه والی بپرسیته؟ فره مووی (به لی). ترمزی ده لیت: نه م فره مووده حه سه نه، رزین دوا ی باسی ماچکردنی نه وه ی هیناوه (نا مه گه ر له سه فه ریك بیته وه) ۳.

ترمزی ج ۲ ص ۹۷ له عائیشه وه (رضی الله عنها) هیناویه تی ده لیت: زه یدی کوړی حارسه (ﷺ) هاته مه دینه و پیغه مبهه (ﷺ) له مالی من بوو، ته قه ی دا له

۱ - له کنز العمال ج ۵ ص ۵۴ دا واهاتوه.

۲ - ضعیف.

۳ - هه یسه می ج ۸ ص ۳۷ ده لیت: له سه نه ده که دا موضعه بی کوړی سابن هیه که ئین حبیبان به جی متمانه و زورینه به لاوازی ده زانن.

۴ - ضعیف.

۵ - له جمع الفوائد ج ۲ ص ۱۴۲ دا هاتوه.

دەرگا، پیغهمبر (ﷺ) ههستاو جلهکهی رادهکیشاو سویند به خوا نهپیشتر و نه دواتر به و که مجیلیه وه نه مدیوو دهستی کرده ملی و ماچیکرد.^۱

ته بهرانی له ئه نه سه وه هیئاویه تی هاوہلانی پیغهمبر (ﷺ) که به یه که دهگیشتن تهوقه یان دهکرد، که له سه فهر دههاتنه وه دهستیانده کرده ملی یه کدی.^۲

محاملی له حه سه نه وه (ﷺ) هیئاویه تی دهلیت: عومر (ﷺ) باسی یه کی له براكانی له شه ودا دهکرد دهیوت: ئای له دریژی شه و ئه گهر نویره فهرزه کانی دهکرد خوی کۆده کرده و ده پیتی دهگیشتن دهستی ده کرده ملی و باوهشیان دهکرد به یه کدا،^۳

ئه بونه عیم له الحلیه ج ۱ ص ۱۰۱ له عروه وه هیئاویه تی دهلیت: که عومر هاته شام خه لکی و گهره کان چوون به ده میه وه، عومر وتی: براكه م کوا؟ وتیان: کی؟ وتی: ئه بو عوبه یده، وتیان: ئیستا دیت، که هات دابه زی و باوهشی پیاکرد، فهرموده که دینیت وه دواتر ده یهین.^۴

(ماچکردنی دهست و پی و سه ری موسلمانان)

ئین سهد ج ۴ ص ۳۴ له شه عبیه وه هیئاویه تی دهلیت: که پیغهمبر (ﷺ) له خه یبه ر گه رایه وه جه عفه ری کوپی ئه بوتالیبی پی گیشتن، پیغهمبر (ﷺ) گرتیه خوی و نیوچه وانی ماچکرد و فهرمووی (نازانم به کامیان دلخوش بم، به هاتنی جه عفه ر یان فه تی خه یبه ر) له گیرانه وه یه کی تر دا کۆشی پیاکرد و دهستی کرده ملی.^۵

۱ - ضعیف.

۲ - ترمزی دهلیت: فهرموده که حه سه نی غریبه.

۳ - حسن.

۴ - هه یسه می ج ۸ ص ۳۶ دهلیت: ته بهرانی به سه نه دی صحیح هیئاویه تی، ته و او.

۵ - له کنز العمال ج ۵ ص ۴۲ دا هاتوه.

۶ - منقطع.

۷ - ضعیف.

ته به رانی له سه له مهی کورپی ئه کوهه وه هیناویه تی ده لیت: به م ده ستانه م به یه تم دا به پیغه مبه ری (علیه السلام) و ماچکرد و هیچی نه وت.^۱
له جمع الفوائد ج ۲ ص ۱۴۳ له عومره وه هیناویه تی دهستی پیغه مبه ری (علیه السلام) ماچکرد وه.^۲

ته به رانی له که عبی کورپی مالیکه وه هیناویه تی کاتیك بیانوه که ی وه رگپرا چوو دهستی پیغه مبه ری (علیه السلام) ماچکرد.^۳

بوخاری له الادب المفرد ص ۱۴۴ له ئوم ئبانی کچی وازع له باپیری وه هیناویه تی وازی کورپی عامری باپیری وتی: چووین و وترا: ئه وه پیغه مبه ری خوایه، ئیمه ش دهست و قاچمان ماچکرد، له ص ۸۶ له مزیده ی عه بدیه وه ده لیت: ئه شجه ی ده چوو تا دهستی پیغه مبه ری (علیه السلام) گرت و ماچی کرد، پیغه مبه ری (علیه السلام) فه رموی (اما ان فیک لخلتین یحبهما الله ورسوله) واته (دوو سیف هت هه ن خواو پیغه مبه ره که ی خوشیان ده وین) وتی: خوویه که له سه ری راهاتووم یان ئاکاریکه له گه لم؟ فه رموی (لا، بل جبلا جبلت علیه) (شتیکه له سه ری فیرم) وتی: سوپاس بو خوا که له سه ر ئه وه رایه ی ناوم.^۴

ئین عه ساگیر له ئه بوره جائی عه تاردیه وه هیناویه تی ده لیت: چوومه مه دینه و خه لکی له وی کۆبوونه وه و له نیوه ندیاندا که سیك هه بوو سه ری که سیکی ماچکرد و

۱- هه یسه می ج ۸ ص ۴۲ ده لیت: که سه کانی جی متمانه ن. ئه بویه علا له ئین عومره وه هیناویه تی دهستی پیغه مبه ری (علیه السلام) ماچکرد وه. هه یسه می ج ۸ ص ۴۲ ده لیت: له سه نه ده که دا یه زیدی کورپی ئه بوزیاد هیه که نه رمی نوینه له فه رموده دا، که سه کانی دیکه ی سه حیحن.

۲- ئه بوداود له ئین عومره وه به سه نه دی سه نه هیناویه تی وه عیراقی ج ۲ ص ۱۸۱ ده لیت. ۳- ضعیف.

۴- هه یسه می ج ۸ ص ۴۲ ده لیت: له سه نه ده که دا یه حیای کورپی عه بدولحه میدی حه مان هیه که لاوازه. ئه بویه کری کورپی مقری به سه نه دی لاوازه هیناویه تی، عیراقی ج ۲ ص ۱۸۱ ده لیت.

۵- صحیح.

دهیوت: من فیدات بم نه گهر تو نه بویتایه له ناوده چوین، وتم: ماچکرو
ماچکراوه که کین؟ وتی: نهوه عومهری کوپی خه تتابه نه بوبه کر ماچ دهکات له سر
شهری مه لگه پراوه کان که زه کاتیان نه ده دا.^۱

عه بدولر زاق و خه رائیتی له مکارم الاخلاق و بهیه قی و ئین عه ساکیر له
ته میمی کوپی سه له مه وه هیناویانه ده لیت: که عومهر (ع) هاته شام
نه بو عوبه یدهی کوپی جهرح چوو به دهمیه وه و ته وقهی له گهل کرد و دهستی
ماچکرد، دواتر ده گریان ته میم دهیوت: ماچکردنی دهست سوننه ته.^۲

ته بهرانی له یه حیای کوپی حارسی زماریه وه هیناویه تی ده لیت: گه یشتم به
واسله ی کوپی ئوسقوع و وتم: بهم دهسته ت به یعه تت دا به پیغه مبه ر (ع)؟ وتی:
به لی، وتم: دهستم بده ری تا ماچی بکه م، دهستی دامی و ماچم کرد.^۳

نه بونه عیم له الحلیه ج ۹ ص ۳۰۶ له یونسی کوپی مه یسه ره وه ده لیت: چوین
بو لای یه زیدی کوپی نه سوه د، واسله ی کوپی نه سقه هات بو لای، که سهیری کرد
دهستی بو دریز کرد و نه ویش هینای به ده موچاو و سنگیدا چونکه به یعه تی دابوو
به پیغه مبه ر (ع)، وتی: نه ی زهید گومان ت به رامبه ر په روه دگارت چونه؟ وتی:
باشه، وتی: دهی موژ ده بی ت له پیغه مبه ر م (ع) بیست ده یفه رموو (ان الله تعالی یقول
انا عند ظن عبدي بي، ان خيرا فخير و ان شرا فشر) واته (خوای گه وره ده فهرمویت

۱ - له المنتخب ج ۴ ص ۳۵۰ دا واهاتووه.

۲ - له کنز العمال ج ۵ ص ۵۴ دا واهاتووه.

۳ - ضعیف.

۴ - هه یسه می ج ۸ ص ۴۲ ده لیت: له سه نه ده که دا عه بدولمه لیک ی قاری هیه که نایناسم و
که سه کانی دیکه ی جی متمانه ن، ته واو.

من له گەل گومانى بەندەكەم بۆم، ئەگەر باش بىت باشە و ئەگەر خراپ بىت خراپە).^۱

بوخارى لە الادب المفرد ص ۱۴۴ لە عەبدولرەھمانى كوپى رزىنە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: بەرەبەزدا تىپەربووين و پىمان وترا: سەلەمەى كوپى ئەكۈە (ﷺ) لىرەيە، چووين بۆلەي و سەلامان لىكرد و ئەۋىش دەستەكانى دەرھىنا و تى: بەم دەستانەم بەيەتمدا بە پىغەمبەر (ﷺ)، دەستىكى دەرھىنا كە گەرە بوو ۋەك ھى وشت و ابو، ھەستايىن و ماچمانكرد.^۲

بوخارى لە الادب المفرد ص ۱۴۴ لە ئىبن جودعانە ۋە ھىناۋىيەتى سابت بە ئەنەسى وت: ئەو دەستەت بەر پىغەمبەر (ﷺ) كە وتوۋە؟ وتى: بەلى، ئەۋىش ماچىكرد.

بوخارى لە ص ۱۴۴ لە صوھەبىيە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: عەلىم (ﷺ) بىنى دەست و قاچەكانى عەبباسى ماچدەكرد.

(ھەستان لە بەرى مۇسلمانان)

بوخارى لە الادب المفرد ص ۱۳۸ لە عائىشە ۋە (رضي الله عنها) ھىناۋىيەتى دەلىت: كەسم نەدەدى لە قسەكردن و دانىشتندا ھىندەى فاتىمە (رضي الله عنها) لە پىغەمبەر (ﷺ) بچىت، پىغەمبەر (ﷺ) كە دەيدى بە خىرھاتنى دەكرد و دواتر ھەلدەستا ماچىدەكرد و دواتر دەستىدەگرت و دەيھىنا لە شوينى خويىدا دايدەنىشاندا. كە پىغەمبەر (ﷺ) دەرچو بۆلەي فاتىمە خىرا فاتىمە بە خىرھاتنى دەكرد و ماچىدەكرد، لە نەخۋشى پىغەمبەر (ﷺ) كە تيايدا فاتىمە بە خىرھاتنى

۱ - صحيح.

۲ - صحيح.

۳ - ئىبن سەعد ج ۴ ص ۳۹ لە عەبدولرەھمانى كوپى زەيدى عىراقىيە ۋە بەر جۆرە ھىناۋىيەتى.

ده ڪردو ماچيده ڪرد، ڪه فاتي مه هات پيڻه مبه (ﷺ) به خير هاتني ڪردو ماچي ڪردو چپيهه ڪي بڻ ڪرد فاتي مه گريا چپيهه ڪي تري بڻ ڪرد فاتي مه پيڪهني، پرسيارم له فاتي مه ڪرد چي پي وتي؟ بڻ من قوه دهرم، ڪه پيڻه مبه (ﷺ) مرد وتي: چپيهه ڪي بڻ ڪردم ڪه دهرمي منيش گريام، پاشان چپيهه ڪي بڻ ڪردم فهرمووي له ناو ڪه سو ڪارمدا تو يه ڪم ڪه سبت پيڻم دهگه يته وه، منيش به وه دلخوش و سه رسام بووم. ^۱ به زار له موحه ممه دي ڪوري هيلال له باو ڪيه وه هي ناويه تي پيڻه مبه (ﷺ) ڪه ده چو بڻي هه لده ساين تا ده چويه مالي خوي. ^۲

ته به ري له نه بوئو مامه وه ده ليٽ: پيڻه مبه (ﷺ) له سهر گالو ڪه ڪي وه ستابو و هاته ده ري بڻ لامان له پرويدا هه ستاين، فهرمووي (لاتقوموا ڪما يقوم الاعاجم يعظم بعضها بعضا) واته (هه لمه سن وه ڪه عجه مه ڪان هه لده ستن ويه ڪدي گه وره راده گرن) ^۳.

نه حمه له عوباده ي ڪوري صامته وه هي ناويه تي ده ليٽ: پيڻه مبه (ﷺ) هات بڻ لامان و نه بويه ڪر وتي: هه ستن تا هانا ببهينه لاي پيڻه مبه (ﷺ) له ده ست نه م دوو پروه، پيڻه مبه (ﷺ) فهرمووي (لايقام، انما يقام لله تبارك وتعالى). ^۴

بوخاري له الادب المفرد ص ۱۳۶ له نه نه سه وه هي ناويه تي ده ليٽ: ڪه س نه بوو هي نده ي پيڻه مبه (ﷺ) خوشه ويستريان لاهه بيٽ، ڪه ده يانيني هه لده ده سان

^۱ - صحيح.

^۲ - هه يسه مي ج ۸ ص ۴۰ ده ليٽ: له وهيدا ڪو مڪرد وه ته وه وامبيني وه.

^۳ - ضعيف.

^۴ - له ڪنز العمال ج ۵ ص ۵۵ دا واهاتو وه، نه بو داود به هه مان شي وه هي ناويه تي، له جمع الفوائد ج ۲ ص ۱۴۳ دا واهاتو وه.

^۵ - ضعيف.

^۶ - هه يسه مي ج ۸ ص ۴۰ ده ليٽ: گيڙه وه يه ڪي تيڏايه ڪه ناوي نه هاتو وه، نيين لو هه يه شي تيڏايه.

چونڪہ دہيان ڙاني ھڙي پي ناکات، ترمڙي به صھحيحي دھڙاني و دھيھيني، وھڪ
عيراقی دھيھيني^۱.

بوخاري لھ الادب المفرد ص ۱۶۹ لھ نافع لھ ئين عومرھوھ هيٺاويھ تي
پيغھمبھر (ﷺ) ريگري دھڪرد كھسيڪ لھ ڪوري هھستي و دواتر تيايدا دابنيشي،
ئين عومر كھ كھسيڪ بوي هھلدھستا لھوي دانھدھنيشت^۲.

ئين سھد ج ۶ ص ۲۸ لھ ئه بوخاليدى واليبھوھ هيٺاويھ تي دھليٽ: عھلى
ڪوري ئه بوتاليب (ﷺ) هات بو لامان و ئيمھ هھستين چاھوپي بووين تا بيت، وتي:
چيھ دھتانينم قيت وھستاون^۳.

بوخاري لھ ئه بومجلھ زھوھ هيٺاويھ تي موعاويھ دھرچوو و عھدوللاي ڪوري
عامرو عھدوللاي ڪوري زوبھير دانيشتبون، ئين عھمر هھستا و ئين زوبھير كھ
قورستر بوو دانيشت، موعاويھ وتي: پيغھمبھر (ﷺ) دھفھرمويٽ (من سرھ ان يمثل
لھ عباد الله قياما فليتبوا مقعدھ من النار) واتھ (ھھركھس ھڙدھكات بھندھكاني خوا
بوي پاوھستن با لھ دوزھخ مالي نامادھبكات)^۴.

(جوولان بو موسلمانان)

بھيھقي و ئين عھساڪير لھ واسلھي ڪوري خھتتابي قورھيشيھوھ (ﷺ)
هيٺاويانھ دھليٽ: كھسيڪ هاتھ مزگھوت و پيغھمبھر (ﷺ) بھتھنھا بوو، جوولا بوي،

۱ - صحيح.

۲ - لھ البدايه والنهايه ج ۶ ص ۵۷ دا هاتووه.

۳ - صحيح.

۴ - ئين سھد ج ۴ ص ۱۲۰ لھ نافع لھ ئين عومرھوھ بھ ڪورتي هيٺاويھ تي.

۵ - صحيح.

۶ - صحيح.

وترا: ئەهی پیغه‌مبه‌ری خوا شوین فراوانه، پیی فەرموو (ان للمؤمن حقا اذا راه اخوه ان يتزحزح له) واتە (مافی باوه‌رداره ئەگەر براکه‌ی بیینی بو‌ی بجوولیت)^۱.
تەبەرانی لە واسلەوه هیناویەتی دەلیت: چووێه مزگەوت و پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) بە تەنها لەو‌ی بوو بو‌ی جوولاً، کابرا وتی: ئەهی پیغه‌مبه‌ری خوا ری فراوانه، فەرموو (ان للمسلم حقا)^۲.

پیشتر لە باسی ریزی ئالوبەیتدا هینامان ئەبۆبەکر جوولاً بۆ عەلی کوپی ئەبوتالیب و وتی: ئائیرە ئەبۆلحەسەن، ئەویش لە نیوان پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) و ئەبۆبەکر دانیشت.

(ریزگرتنی دانیشتوو)

بوخاری لە الادب المفرد ص ۱۶۷ لە کەسیری کوپی مورەوه هیناویەتی دەلیت: پوژنی هەینی چووێه مزگەوت و عەوفی کوپی مالیکی ئەشجەعیم بیینی لە کوپیکدا دانیشتبوو قاچی پاکیشابوو، کە منی بیینی قاچی هەلکرد و وتی: دەزانیت بوچی قاچم پاکیشابوو؟ تا کەسیکی صالح بیت و دابنیشیت.^۳
لە موخەمەدی کوپی عبادی موخەفەرەوه دەلیت: بەریزترین کەس لام ئەو‌هی پالەمە کە خەلکی بپه‌رینی تا لە لای من دابنیشی.^۴

۱ - ضعیف.

۲ - له كنز العمال ج ۵ ص ۵۵ دا واهاتوو.

۳ - ضعیف.

۴ - هه‌یسه‌می ج ۸ ص ۴۰ ده‌لیت: کەسه‌کانی جی متمانه‌ن بەلام ئەبوعومەر عیسا‌ی کوپی موخەمەدی کوپی نحاس ئەمبیس‌توو لە ئەبۆئەسوەدی بیستی، خوایش زاناترە، تەواو.

۵ - حسن.

۶ - صحیح.

(قبولکردنی ریزگرتنی موسلمانان)

ئین ئه بی شه یبه و عه بدولپر ه زاق له ئه بوجه عفره وه هیناویانه ده لیت: دوو کس هاتن بو لای عه لی، ئه ویش پاره یکی بو دانان، یه کیکیان له سه ری دانیشته و ئه وی تر له سه ر زه وی، عه لی به وه ی وت که له سه ر زه وی دانیشته بوو: هه سته له سه ر پاره ره که دابنیشه چونکه ته نها که ئاماده نیه ریز قبول بکات.^۱

(پاراستنی نه ینی موسلمانان)

ئه وبونه عیم له الحیه ج ۱ ص ۲۶۱ له عومه ره وه (ع) هیناویه تی ده لیت: حه فسه ی کچی عومه ر (ر) بیوه زن که وت له خونه یسی حوزافه ی سه همی که یه کی بوو له هاوه لانی پیغه مبه ر (ع) و به شداری به در بوو له مه دینه مرد، که یشت به ئه بوبه کرو وتم: ئه گه ر پیته باشه حه فسه ی کچی عومه رت لی مارده که م، ئه ویش وه لامی نه دامه وه، چه ند شه ویکی بردو پیغه مبه ر (ع) داوای کردو منیش مارهم کرد لی، ئه بوبه کر گه یشت پیمو وتی: له وانه یه کاتی ئه وه ت پی وتم وه لام نه دایته وه دلته شتیکی کرد بیت؟ وتم: به لی، وتی: ته نها له بهر ئه وه هیچم نه وت چونکه له پیغه مبه ر (ع) بیست باسی ده کرد، منیش نه ینی پیغه مبه ر (ع) ئاشکرا نه ده کرد ئه گه ریش نه یهینایه من مارهم ده کرد.^۲

بوخاری له الادب المفرد ص ۱۶۹ له ئه نه سه وه (ع) هیناویه تی ده لیت: پوژیک خزمه تی پیغه مبه ر (ع) کرد تا له خزمه تی بوومه وه وتم: پیغه مبه ر (ع) نیستا ده خه ویت، له لای ده رچووم هه ندی مندال یارییان ده کرد، وتم: سهیری یاریه که یان ده که م، پیغه مبه ر (ع) هات و سه لامی لی کردن و دواتر منی بانگ کردو ناردمی بو

۱- عه بدولپر ه زاق ده لیت: ئه م فرموده مونقه تیعه، له کنز العمال ج ۵ ص ۵۵ دا واهاتوه.

۲- ئه حمده و ئین سه عدو بوخاری و نه سائی و به یهقه ی و ئه بویه علاو ئین حیببان به زیاده یه که وه هیناویانه، له المنتخب ج ۵ ص ۱۲۰ دا هاتوه.

شتیک و هك ئه وهی له ده ممدای بیت (له سهر زارم بیت) تا چومه لای و درهنگ
چومه وه بۆ لای دایکم، وتی: بۆچی وا درهنگ؟ وتم: پیغه مبه (ﷺ) ناردمی بۆ
شتیک، وتی: چی بوو؟ وتم: ئه وه نهیینی پیغه مبه ره (ﷺ)، وتی: دهی نهیینی
پیغه مبه (ﷺ) بپاریزه، منیش به که سم نه وتوو هه گهر به که سم بوتایه پیم
دهوتیت.^۱

(ریزگرتنی هه تیو)

ئه حمده له ئه بو هورهیره وه هیناویه تی که سیك سكالای دل په قی خوئی لای
پیغه مبه (ﷺ) کرد، ئه ویش فهرمووی (امسح راس الیتیم و اطعم المسکین)
واته (دهست بیته به سهر هه تیودا و نانی هه ژاریده).^۲

ته به رانی له ئه بو ده ردائه وه هیناویه تی که سیك هات و سكالای دل په قی خوئی
کرد، ئه ویش فهرمووی (ئایا ده ته ویئت دلته نه رم بیت و به پیو یستیت بگهیت؟ په حم
به هه تیو بکه و دهست بیته به سه رییدا و له نانی خۆت نانی ده رخوارد بده، دلته
نه رم ده بیت و به پیو یستیت ده گهیت).^۳

به زار له به شیریی کوپی عه قه به ی جو هه یینی وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیئت: له
پوژی ئو خوددا گه یشتیم به پیغه مبه (ﷺ) و وتم: باو کم چی لیها ت؟ وتی: (شه هید
بوو په حمه تی خوای لی بیت) منیش گریام، ئه ویش گرتمی و دهستی هینا
به سه رمدا و له گه ل خۆیدا بردمی و فهرمووی (ئایا رازی نیت من باوکت و عایشه
دایکت بیت؟).^۴

^۱ - بوخاری له صه حیه که ییدا و موسلیم له ئه نه سه وه به شیوه یه به کورتی هیناویه تی، له جمع الفوائد ص ۱۴۸ دا هاتوو.

^۲ - ضعیف.

^۳ - هه یسه می ج ۸ ص ۱۶۰ ده لیئت: که سه کانی سه نه ده که صه حیح.

^۴ - ضعیف.

^۵ - له سه نه ده که ییدا که سه هه یه ناوی نه هاتوو و ئه وانی دیکه س موده له سن، و هك هه یسه می ج ۸ ص ۱۶۰ ده لیئت.

^۶ - ضعیف.

(پڙگرتني هاوپي باوك)

ٺه بوداود و ترمزي و موسليم له عومره وه (ﷺ) هيٺاويانه كه دهچو و بؤ مهكه
گويدريژيكي هه بوو ٺه گهر له سواري و لاخ ماندو و بوايه سواري ده بوو، ميزه ريگيشي
هه بوو سهري پيده به ست، پوژيڪ له سهر ٺه و گويدريژه بوو كه ده شته كيه كه داي به
لايداو وتي: تو فلان كه س نيت؟ وتي: با، گويدريژه كه ي پيداو وتي: سوار به،
ميزه ره كشي پيداو وتي: سهرت به ست، يه كيڪ له هاوه لاني پيى وت: ٺه و
گويدريژه ي پيى دهچو و ت و ميزه ره كesh كه سهرت پيده به ست دات به و
ده شته كيه؟ وتي: له پيغه مبهرم (ﷺ) بيست ده يفه رموو (ان من ابر البرصلة الرجل
اهل و د ابيه بعد ان تولي) واته (له چاكتريني چاكه كان گهيان دني په يوه ندي و سوږي
كه سيكه بؤ كه ساني هاوپي باوكي پاش ٺه وه ي باوكي نه ما). باوكي دؤستي
عومهر (ﷺ) بوو.^٢

بوخاري له الادب المفرد به كورتي به و شيويه هيٺاويه تي، له فهرمووده كه يدا
هاتووه: يه كيڪ له وانه ي له گه لي بوو وتي: دوو دره مي به س نه بوو؟ وتي:
پيغه مبهرم (ﷺ) فهرموويه تي (افحظ و د ابليك لا تقطعه فيطفئ الله نورك)
و اته (دؤستايه تي باوكت بپاريژو و مه پيچرينه گهرنا خوا پووناكيت ده كوژينيته وه).

ٺه بوداود له ٺه بي ئوسه يدي سه عديه وه هيٺاويه تي كه سيڪ وتي: ٺه ي
پيغه مبهري خوا له چاكه ي دايك و باوكم هيچ ماوه تا پاش مردنيان له پوياندا
بينوينم؟ فهرمووي (نعمن الصلاة عليهما والاستغفار لهما و انفاذ عهدهما من بعدهما
وصلة الرحم التي لا توصل الا بهما و اكرام صديقهما) و اته (سه له و اتدان له سهريان و

^١ - هه يسه مي ج ٨ ص ١٦١ ده لييت: له سه نه ده كه دا كه س هه يه كه نه ناسراوه، بوخاري له
ميزووه كه يدا له به شيره وه به و جوړه هيٺاويه تي: له الاصابه ج ١ ص ١٥٣ دا واهاتووه، ئين
منده و ئين عساكير به دوورو دريژتر هيٺاويانه، له المنتخب ج ٥ ص ١٤٦ دا واهاتووه.

^٢ - له جمع الفوائد ج ٢ ص ١٦٩ دا واهاتووه.

داواي ليخو شيوون بويان و به جيگه ياندني به لينيان داوي خويان و گه ياندني نهو پيهونديهي كه تنها به وانه وه هه بوو وه پيڙگرتني هاوپيڪانيان).^۱

(به ده مه وه چووني بانگهيشتي موسلمان)

بوخاي له الادب المفرد ص ۱۳۴ له زيادي کوپي نه نعه مي نه فريقيه وه هيناويه تي كه له سه رده مي موعاويه دا (ﷺ) جهنگاوهری دهر يابوون ده ليت: كه شتيه كه مان گه يشته لاي كه شتي نه بوئه يوبي نه نصاري (ﷺ) كه نانمان ناماده بوو ناردمان به شوينيدا نه ويش هات و وتي: بانگتان كردم و من به پوڙو و بووم ناچار بووم بيم چونكه له پيغه مبه رم (ﷺ) بيست ده يفه رموو (ان للمسلم على اخيه ست خصال واجبه، ان ترك منها شيئا فقد ترك حقا واجبا لاخيه عليه: يسلم عليه اذا لقيه ويبجه اذا دعاه ويشمته اذا عطس و يعودده اذا مرض ويحضره اذا مات وينصحه اذا استنصحه) واته (موسلمان شهش مافي واجبي له سهر براكه ي هيه، نه گهر يه كيكياني نه كرد مافيكي واجبي براكه ي له سهر ي پشتگوي خستوه: نه گهر پيي گه يشت سه لامی لي بکات و نه گهر بانگهيشتي كرد بجيت به ده ميه وه و نه گهر پڙمي وه لامی بداته وه و نه گهر نه خوش كهوت سهر داني بکات و نه گهر مرد ناماده ي سهر تهرمي بيت و نه گهر داواي ناموژگاري كرد ناموژگاري بکات).^۲

ئين موباره و نه حمده الزهد له حهميدي کوپي نه عيمه وه هيناويانه: عومهر ي کوپي خه تتاب و عوسماني کوپي عه فغان (رضي الله عنهما) بانگکران بو خوانيک و نه وانيش چوون، كه دهر چوون عومهر به عوسماني وت: خواردنيکم بيني حزمده كرد نه بينم، وتي: چي بوو؟ وتي: تر سام شانازي و به خود انازيم بيت.^۳

۱ - ضعيف.

۲ - ضعيف.

۳ - كنز العمال ج ۵ ص ۶۶.

ئەھمەد لە زەھد لە عوسمانىيە (ﷺ) ھېناۋىيەتى: موغەيرەى كۆپى شوعبە (ﷺ) ھاۋسەرگىرى كردو عوسمانى بانگكرد كە ئەمىرى باۋەرداران بوو، كە ھات وتى: من بەرپۇزۋوم بەلام ھەزم كرد ۋەلامى بانگھېشتنەكەت بدەمەۋە و نزاو پىشكى بەرەكەت بگرمەبەر.^۱

عوبدولرەزاق لە سەلمانى فارسىيە ۋە ھېناۋىيەتى دەلىت: ئەگەر ھاۋرى يان دراۋسىيەكى ئىشكەر يان كەسىكى ئىشكەرى نىزىكت ھەبوو دىارىيەكى پىدايت يان بانگھېشتى كرديت بۇ خواردنىك قبولى بگە چونكە خوشى و خىرەكەى بۇ تۆۋ خراپەكەى بۆسەر ئەۋە.^۲

(لەبىردنى سەختى لەسەر پىي مۇسلمان)

بوخارى لە الادب المفرد ص ۸۷ لە موغاۋىيەى كۆپى قورپەۋە ھېناۋىيەتى دەلىت: من لەگەل مەقەلى موزەنى بووم كە سەختىيەكى لەسەر پىي لەبىرد، منىش شتىكم بىنى پىش ئەۋ لەمبىرد، وتى: برازاگيان چى واىكرد ۋابكەيت؟ وتم: بىنىم تۆ ۋاتكرد منىش ۋامكرد، وتى: ئافەرىن برازام، لە پىغەمبەرم (ﷺ) بىست دەيفەرموو (من اماط اذى عن طريق المسلمين كتب له حسنة، ومن تتقبلت له حسنة دخل الجنة) ۋاتە (ھەركەس سەختىيەكى لەسەر پىي مۇسلمانان لاىبات چاكەيەكى بۇ دەنۋوسرىت، ھەركەسىش چاكەيەكى بۇ قبول بگىرىت دەچىتە بەھەشتەۋە).^۳

^۱ - لە كنز العمال ج ۵ ص ۶۶ دا ۋاھاتوۋە.

^۲ - كنز العمال ج ۵ ص ۶۶.

^۳ - حسن.

(وه لآ مدانه وهی پڑمین)

ته به رانی له ئیبن عومه ره وه هیئاویه تی ده لیت: له خزمهت پیغه مبهردا (عزیز) دانیشتبووین که پڑمی، وتیان (یرحمک الله) فهرمووی (یهدیکم الله ویصلح بالکم).^۱
 نه حمه دو نه بویه علا له عائیشه وه (رضی الله عنها) هیئاویه تی ده لیت: که سیك له خزمهت پیغه مبهردا (عزیز) بڑمی، وتی: نهی پیغه مبهری خوا چی بلیم؟
 فهرمووی (بلی الحمد لله) وتیان: نهی ئیمه چی بلین؟ فهرمووی بلین یرحمک الله، وتی: نهی من چییان پی بلیمه وه نهی پیغه مبهری خوا؟ فهرمووی پییان بلی (یهدیکم الله ویصلح بالکم).^۲

ته به رانی له ئیبن مه سعود وه هیئاویه تی پیغه مبهردا (عزیز) فیری کردین نه گهر ههر کامان پڑمی وه لامی بدهینه وه.^۳

هروه ها هیئاویه تی ده لیت: پیغه مبهردا (عزیز) فیری ده کردین (ههر کامتان پڑمی با بلی، الحمد لله رب العالمین نه گهر نه وهی وت با نه وهی له لایه تی بلی یرحمک الله، نه گهر نه وهی وت با نه ویش بلی، یغفر الله لی ولکم) هه یسه می ده لیت له سه نه ده که دا عه تائی کوری سائیب هه یه که شت تی که ل ده کات.^۴

^۱ - هه یسه می ج ۸ ص ۵۷ ده لیت: له سه نه ده که دا نه سباتی کوری عززه هه یه و که سه کانی دیکه ی سه نه ده که جی متمانه ن.

^۲ - ضعیف.

^۳ - هه یسه می ج ۸ ص ۵۷ ده لیت: له سه نه ده که دا نه بومیعشهری نه جیح هه یه که نه رمی نوینه له فهرمووده دا، که سه کانی سه نه ده که جی متمانه ن، ئیبن جهریرو به یه قی له عائیشه وه هیئاویانه، له کنز العمال ج ۵ ص ۵۶ دا واهاتوو.

^۴ - صحیح.

^۵ - سه نه ده که ی جهیده وه هه یسه می ج ۸ ص ۵۷ ده لیت.

^۶ - ضعیف.

نبین جہریر لہ ئوم سہلہ مہوہ ہیناویہ تی دلّیت: لہ پال مائی پیغہ مہردا (ﷺ) کہ سیّک پڑمی و وتی: الحمد للہ، پیغہ مہر (ﷺ) فہرموی (یرحمک اللہ) کہ سیّکی تریش پڑمی و وتی: الحمد للہ رب العالمین حمدا کثیرا طیبا مبارکا فیہ پیغہ مہر (ﷺ) فہرموی (ئہمہ نۆزدہ پلہ بہ سہر ئہودا بہ رزبوویہ وہ)۔^۱

بوخاری و موسلیم و ئہبوداودو ترمزی لہ ئہنہ سہوہ (ﷺ) ہیناویانہ دلّیت: دووکس لہ خزمہت پیغہ مہردا (ﷺ) پڑمین، ولامی یہ کیکیانی دایہ وہ و ولامی ئہوی دیکہی نہ دایہ وہ، پیّ و ترا، ئہویش فہرموی (ئہویان سوپاسی خوی کردو ئہویان سوپاسی خوی نہ کرد)۔^۲

ئہحمد و تہبرانی لہ ئہبوہریرہ وہ ہیناویانہ دلّیت: دووکس لہ خزمہت پیغہ مہردا (ﷺ) پڑمین، یہ کیکیان لہوی دی پایہ بہ رزتربوو، ئہویان پڑمی و سوپاسی خوی نہ کرد، پیغہ مہر (ﷺ) ولامی نہ دایہ وہ، ئہوی دیکہش پڑمی و سوپاس و ستایشی خوی کردو پیغہ مہر (ﷺ) ولامی دایہ وہ، خانہ دانہ کہ وتی: من لہ لات پڑمیم و ہیچت پیّ نہ وتم و ئہویش پڑمی و ولامت دایہ وہ پیغہ مہر (ﷺ) فہرموی (ان هذا ذکر الله فذکرته وانت نسیت الله فنسیک) واتہ (ئہو یادی خوی کردو منیش یادم کردو توش خوات لہ بیرکرد منیش لہ بیرم کردیت)۔^۳

بوخاری لہ الادب المفرد ص ۱۳۷ لہ ئہبوہریرہ وہ ہیناویہ تی دلّیت: چووم بوّ لای ئہبوموسا لہ مائی ئوم فہزلّی کچی عہبباس بوو، ولامی پڑمہی نہ دامہ وہ ئوم فہزلّی پڑمی و ولامی دایہ وہ، بہ دایکم و ت چی بووہ، کہ ہات بوّ لای پیّ و ت

۱ - لہ کنز العمال ج ۵ ص ۵۶ دا ہاتوہوہ دلّیت: گرفت لہ سہنہ کہیدا نیہ۔

۲ - جمع الفوائد ج ۲ ص ۱۴۵۔

۳ - حسن۔

۴ - ہیسہمی ج ۸ ص ۵۸ دلّیت: کہ سہکانی سہنہ دہی ئہحمد صہحیحن جگہ لہ ربعی کوری ئیبراہیم کہ جیّ متمانہی مہئمونہ بوخاریش لہ گہلّ بہیہقی و نبین شاہین ہیناویانہ۔ لہ کنز العمال ج ۵ ص ۵۷ دا ہاتوہوہ۔

کوپری من پڑمی و وه لامت نه دایه وه و نه و نافرته پڑمی وه لامت دایه وه، نه ویش به دایکمی وت: له پیغه مبهرم (ع) بیست ده یفه رموو (اذا عطس احدکم فحمد الله فشمته وان لم یحمد الله فلا تمته) کوپری تو پڑمی و سوپاسی خوی نه کرد و منیش وه لام نه دایه وه، نافرته که پڑمی و سوپاسی خوی کرد و منیش وه لام دایه وه، دایکم وتی: نافرین.^۱

بوخاری له مه کحولی نه زدی وه هیناویه تی ده لیت: من له لای ئین عومر بووم که که سیك له سوچی مزگه و ته وه پڑمی، ئین عومر (ع) وتی: نه گهر سوپاسی خوات کرد بیت رحمتی خوات لی بیت. به یه قی له نافع وه (ع) هیناویه تی ئین عومر (ع) که ده پڑمی پیی ده وترا: یرحمک الله، دهیوت (یرحمنا الله وایاکم و غفر لنا ولکم).^۲

به یه قی له نافع وه (ع) هیناویه تی ده لیت: که سیك له لای ئین عومر (ع) پڑمی و سوپاسی خوی کرد، ئین عومر پیی وت: پیسکه بوویت، دهی با له گهل سوپاسی خوادا صله و اتیکشت له سر پیغه مبهرم (ع) بدایه. له زو حاکمی کوپری قه یسی یه شکریه وه ده لیت: که سیك له لای ئین عومر پڑمی و وتی: الحمد لله رب العالمین، عه بدولنا وتی: با به سه لات و سه لام له سر پیغه مبهرم (ع) ته ووت بکر دایه.^۳

بوخاری له الادب المفرد ص ۱۳۵ له نه بوجه مره وه هیناویه تی ده لیت: له ئین عه بباسم بیست که وه لامی کاتی پڑمی ده دایه وه دهیوت: (عافانا الله وایاکم من النار یرحمکم الله).^۴

۱ - صحیح.

۲ - ضعیف.

۳ - کنز العمال ج ۵ ص ۵۷. بوخاری له الادب المفرد ص ۱۳۶ به شیوه هیناویه تی.

۴ - صحیح.

۵ - له کنز العمال ج ۵ ص ۵۷ دا واهاتوه.

۶ - صحیح.

(سەردانى نەخۇش و ئەۋەدى پىي دەۋىت)

ئەبۇداۋد لە زەيدى كۆپى نەرقەمەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئازارىكى چاۋم ھەبۇو پىغەمبەر (ﷺ) سەردانى كردم.^۱

بوخارى ج ۱ ص ۱۷۳ دەقەكە ھى ئەمە و موسلىم ج ۲ ص ۳۹ لە عامرى كۆپى سەدى كۆپى ئەبى ۋەقاسەۋە لە باۋكىەۋە ھىناۋىيە دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) لە سالى ھەجى مائناۋايدا لەسەر نەخۇشىيەكم سەردانى كردم، منىش و تم: ئازارم زۆرە و سامانم ھەيە و تەنھا كچىكم ھەيە مىرات ۋەربىگى ئايا سامانم بىكەم بەخىر؟ فەرموۋى (نا) و تم: ئەي بەشىكى؟ فەرموۋى (نا) پاشان فەرموۋى (الثلث و الثلث كىبر، انك ان تذر ورثتك اغنيك خير من ان تذرهم عالة يتكفون الناس وانك لن تنفق نفقة تبتغي بها وجه الله الا اجرت بها ما تجعل في فم امراتك) واتە (سى يەك، سى يەكىش زۆرە، تۆ ئەگەر مىراتكەرەكەت بە دەۋلەمەندى وازلى بىنى باشترە بۆت تا بە ھەژارى لەبەردەم خەلكدا دەست پان بىكەنەۋە، تۆ ھەر خەرجىيەك لەپىناۋ خوادا بىكەيت پاداشتى پى ۋەردەگىرىت تەنەت ئەۋەش دىخەيتە دەمى ژنەكەت) و تم: ئەي پىغەمبەرى خوا دۋاى ھاۋەلەنم بەجىدەمىنم؟ فەرموۋى (انك لن تخلف فتعمل عملا صالحا الا ازددت به درجة و رفعة ثم لعلك ان تخلف حتى ينتفع بك اقوام و يضربك اخرون، اللهم امض اصحابي هجرتهم ولا تردهم على اعقابهم لكن الباس سعد بن خولة) ئەگەر دۋاى ئەۋان بىمىنى و كارى چاكە بىكەيت بەۋە پلەت زىادە بەرز دەبىتەۋە، پاشانەلكو بەجىبمىنى و خەلكانى پىت سوۋدەندە و خەلكانى پىت زىادەندە بن، خۋايە كۆچى ھاۋەلەنم بەرىخە و بەروياندا مەيانگىرەۋە، بەردەستىش سەدى كۆپى خەۋلە بىت) پىغەمبەر (ﷺ) بۆى دەۋنىيەۋە و خەمى بۆ دەخوارد كە لە مەككە مرد.

^۱ - لە جمع الفوائد ج ۱ ص ۱۲۴ دا ھاۋە.

بوخارى ج ۲ ص ۸۴۵ له ئوسامەى كوپرى زەيدەوہ ھىناويەتى پىغەمبەر (ﷺ) لەسەر كۆپانى ولاخ لەسەر گوڭدريژى سوارىبوو، كۆپانەكە بەرگى (قۇتپەى فەدەكى) بوو، ئوسامە لە دوايەوہ بوو سەردانى سەعدى كوپرى عوبادەى كرد پيش پروداوى بەدر، چوو تا داي بە لاي كۆپىكدا عەبدوللەى كوپرى ئوبەى كوپرى سەلوولى تىدا بوو لەگەل تىكەلەيەكى موسلمانان و بىباوہرانى بىتەرست و جوولەكە، لە كۆپەكەدا عەبدوللەى كوپرى پەواحەش ھەبوو، كە تۆزى ولاخەكەى چوو بەسەر كۆپەكەدا عەباكەى دا بەسەر لووتىداو وتى: تۆزمان بەسەردا مەكەن، پىغەمبەر (ﷺ) سەلامى كردو ھەستا و لەلايان دابەزى و بانگى كردن بۆ لاي خواو قورئانى بەسەردا خوڭندن، عەبدوللەى كوپرى ئوبەى پىي وت: كابرا ئەوہى تۆ دەلييت جوانترىنە، ئەگەر حەقە بەوہ لە كۆپەكانماندا ئازارمان مەدەو بگەرپرەوہ بۆ شوڭنى خۆت، ھەركەسمان ھات بۆ لات بۆى بخوڭنەرەوہ، ئىين پەواحە وتى: بەخوا ئەى پىغەمبەرى خوا لە كۆپەكانماندا ئەوہمان بەسەردا بخوڭنەرەوہ چونكە ھەزمان لىيەتى، پىغەمبەر (ﷺ) بەردەوام دەيھىنانەوہ سەرخۆ تا بىدەنگ بوون، پىغەمبەر (ﷺ) سوارى ولاخەكەى بوو و چوو بۆ لاي سەعدى كوپرى عوبادەو پىي فەرموو(ئەى سەعد نەتبىست ئەبو حباب چى وت؟) مەبەستى عەبدوللەى كوپرى ئوبەى بوو، سەعد وتى: ئەى پىغەمبەرى خوا لىبور دەبەو لىي خوش بە، خواى

217

گه وره پیی به خشیویت، خه لکی نهم ناوچه یه کدهنگ بوون نهو بکهنه گه وره که خوای گه وره وه لآمی دایه وه بهو حقه ی که به تو ی به خشی پیی تی کچوو، نه مه له بهر نه وه یه بینیت وایکرد.

بوخاری له ئیبن عه بباسه وه هی ناویه تی پیغه مبه ر (ﷺ) که ده چوو بو لای نه خوشیک پیی ده فرموو (لاباس طهور ان شاء الله تعالی) واته (هیچ نیه، پشت به خوای گه وره پاک بوونه وه یه) ده لیت: وتم پاک، نه خه یر به لکو تایه که که پیریکی په کخستوو به ره و گو رستانی ده بات، پیغه مبه ر (ﷺ) فره وی (فنعم اذا).

بوخاری ج ۲ ص ۸۴۴ له عائشه وه (رضی الله عنها) هی ناویه تی که پیغه مبه ر (ﷺ) چوو بو مه دینه نه بویه کرو بیلال نه خوش که وتن، عائشه ده لیت: چووم بو لایان و وتم: بابه گیان بارت چونه؟ نه بویه کر نه گهر تای هه بویه ده یوت: کل امرئ مصبح فی اهله والموت ادنی من شرک نعله بیلالیش لهو باره یدا ده یوت:

الا لیت شعری هل ابیتن لیلة
بواد و حولی ان خر و جلیل
وهل اردن یوما میاه مجنة
وهل یبدون لی شامة و طفیل
عائشه ده لی: چووم بو لای پیغه مبه ر (ﷺ) و پیموت چی بووه، نه ویش فره موو (اللهم حبب الینا المدینة کحبنا مکه او اشد، اللهم و صحها و بارکلنا فی مدها و صاعها و انقل حماها فاجعلها) واته (خوایه مه دینه مان لا خوشه ویست بکه وه که مه که یان زیاتر، خوایه ساغو ته ندروستی بکه و بهرکت بخهره پوزیه وه بو مان و تا و گهرما که ی بگوازه ره وه و بیخهره جوحفه وه).

بوخاری له الادب المفرد ص ۷۵ له نه بی هوره یره وه هی ناویه تی ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) فره موو (نه مپو کامتان به پوزوو؟) نه بویه کر وتی: من، فره موو (نه مپو کامتان سه ردانی نه خوشی کردوو؟) نه بویه کر وتی: من، فره موو (نه مپو کامتان له سه ر ته رمیک ناماده بووه؟) نه بویه کر وتی: من، فره موو (نه مپو کامتان نانی هه ژاریکی داوه؟) نه بویه کر وتی: من، مه پروان وتی:

بىيستم پىڭمەبەر (ﷺ) ھەرموۋى (ئەو خەسلەتەنە لە پۇژىكدا لەھەركەسىڭدا كۆپىنەنە دەچىتە بەھەشت).^۱

ئىبن جەررەو بەيھەقى لە عەبدوللەي كوپرى نافعەو ھىناۋىيەنە دەلىت: ئەبوموسا سەردانى ھەسەنى كوپرى عەلى كرد، عەلى وتى: ھەر مۇسلماننىڭ سەردانى نەخۇشىڭ بىكات لەگەلىدا ھەفتا ھەزار فرىشتە سەردان دەكەن و داۋاي لىخۇشبوۋنى بۇ دەكەن بەياني تا ئىۋارەو لە بەھەشتدا خەرىفىكى دەبىت، يان لە ئىۋارەو تا بەياني نزاى بۇ دەكەن و لە بەھەشتدا خەرىفىكى دەبىت.^۲

ئىبن سەعد ج ۱ ص ۱۲ لە عەبدوللەي كوپرى نافعەو ھىناۋىيەتى ئەبوموسا ئەشعەرى سەردانى ھەسەنى كوپرى عەلى كوپرى ئەبوتالىبى كرد، عەلى پىيى وت: بۇ سەردانى نەخۇشى ھاتوۋىت يان بۇ سەردانى ئاسايى؟ وتى: بەلكو بۇ سەردانى نەخۇشى. عەلىش وتى - بە ھەمان شىۋە ھەرموۋدەكەي پىشۋو ھىناۋىيەتى -.^۳

ئەھمەد ج ۱ ص ۹۱ لە ئەبى قۇھافەو ھىناۋىيەتى: ئەبوموسا ئەشعەرى سەردانى ھەسەنى كوپرى عەلى كرد، عەلى ھاتەژوور و وتى: سەردانى نەخۇشە ئەبوموسا يان سەردانى ئاسايى؟ وتى: ئەي ئەمىرى باۋەرداران بەلكو سەردانى نەخۇشە، عەلى وتى: دەي من لە پىڭمەبەرم (ﷺ) بىيستم دەيفەرمو (ماعاد مسلم مسلما الا صلى عليه سبعون الف ملك من حين يصبح الى ان يمسي جعل الله تعالى له خريفا في الجنة) واتە (ھەر مۇسلماننىڭ سەردانى نەخۇشىكى مۇسلمان بىكات

۱ - صحيح.

۲ - صحيح.

۳ - لە كنز العمال ج ۵ ص ۵۰ دا ھاتوۋە. ئەبۇداۋىش لە عەبدوللەي كوپرى نافعەو بەر جۇرە بە مەقوقى ھىناۋىيەتى و دەلىت: ئەمە لە عەلى لە پىڭمەبەرەو (ﷺ) ھاتوۋە لە چەند لايەكى صەھىحەو.

۴ - صحيح.

ھەفتا ھەزار فريشته صەلەۋاتى لەسەر دەدەن لە بەيانىيە ۋە تا ئىۋارە، خۋاى گەورە لە بەھشتدا خەرىفيكى دەداتى) وتەمان: ئەي ئەمىرى ئيمانداران خەرىف چىيە؟
وتى: ئەۋەي ئاۋى دارخورما دەدات.^۱

ئەھمەد لە عەبدوللاى كوپرى يەسارە ۋە ھىناۋىيەتى عەمرى كوپرى ھەرىس سەردانى ھەسەنى كوپرى عەلى كەردو عەلى پىيى وت: ئايا سەردانى ھەسەن دەكەيت ھىچ لە دەرونتدا ھەيە؟ عەمر پىيى وت: بە خۋاى خۇم تۆ ئەۋەنيت بە ويستى خۆت دلم بگۆرپيت، عەلى وتى: ئەۋە پىگرمەن نىيە تا ئامۇزگارپيت بگەين، لە پىغەمبەرم (ﷺ) بىست فرموۋى (ھەر مۇسلماننى سەردانى برا نەخۇشەكەي بکات خۋاى گەورە ھەفتا ھەزار فريشتهى بۆ دەنيړپيت كە لەھەر كاتىكى پۇژدا صەلەۋاتى لەسەردەدەن تا ئىۋارە دىت و لەھەر كاتىكى شەۋدا بىت تا پۇژ دەپىتە ۋە.^۲

بوخارى لە الادب المفرد ص ۷۲ لە عەبدولرەھمانى كوپرى سەعيد لەباۋكىيە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: لەگەل سەلمان بووم كە لە كىندە سەردانى نەخۇشكى كەرد، كە چوۋ بۆ لاى وتى: مۇژدەپىت نەخۇشى باۋەردار خۋاى گەورە دەيكاتە سىرپىنەۋى تاۋان بۆى و يارمەتيدانى، نەخۇشى لادەرو خراپەكار ۋەك نەخۇش وايە كە خاۋەنەكەي دەيبەستىتەۋە دواتر دەنيړپيت و نازانىت بۆچى بەستراۋەتەۋە بۆچى نىردراۋە.

ئەبۇنەعيم لە الحليہ ج ۱ ص ۲۰۶ لە سەعيدى كوپرى ۋە ھەبەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: لەگەل سەلمان چوۋين بۆ لاى ھاۋرپىيەكى لە كىندە سەردانى كەرد، سەلمان پىيى وت: خۋاى گەورە بەندەي باۋەردارى توۋش دەكات و دواتر چاكى دەكاتەۋە

۱ - ضعيف.

۲ - صحيح.

۳ - بەزار ھىناۋىيەتى ۋە ھەيسەمى ج ۳ ص ۳۱ دەلىت: كەسەكانى سەنەدەكەي ئەھمەد جى متمانەن.

دەيكاتە مايەى سېرىنەۋەى تاۋانى پابردوۋى و لەسەر ئەۋەى ماۋە لېيىچىنەۋە دەكرىت، خۋاى گەۋرە ناۋى شىكۋدارە بەندەى خراپەكارى توۋش دەكات و دواتر چاكى دەكاتەۋە و ەك وشتىرئ وايە كەسەكانى دەيبەستەۋە دواتر بەرى دەدەن، نازانى بۆچى بەستراۋەتەۋە و بۆچى بەردراۋە.

بوخارى لە الادب المفرد ص ۷۸ لە نافعەۋە ھىناۋىەتى دەلىت: ئىبن عومەر كە دەچوۋ بۆ لاي نەخۋشيك دەيوت: چۆن بوۋە، كە لە لاي ھەلدەستا دەيوت خۋاى گەۋرە خىر بىنئىتە رىت و زياترى پى نەدەوت.^۱

لە ص ۷۸ لە عەبدوللاى كوپرى ئەبى ھوزەيلەۋە ھىناۋىەتى دەلىت: عەبدوللاى كوپرى مەسعود چوۋ بۆ لاي نەخۋشيك تا سەردانى بكات و ھەندىكەسى لە گەلدابوۋ و لە مالدائى ھەبوۋ، يەككى لەۋانە سەيرى ژنەكەى دەكرد، عەبدوللا پىنى وت: ئەگەر چاۋت كۆيرىت بۆت باشتە.^۲

بوخارى ص ۷۹ لە ئىبن عەبباسەۋە ھىناۋىەتى دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) كە سەردانى نەخۋشى دەكرد لە لاي سەرى دادەنىشت و دواتر ھەوت جار دەيفەرموۋ (اسال الله العظيم رب العرش العظيم ان يشفيك) واتە (لە خۋاى گەۋرە پەرۋەردىگارى عەرشى گەۋرە دەپارئىمەۋە شىفات بدات) ئەگەر سەرەمەركى نەھاتبوايە لە نەخۋشيكەى پزگارى دەبوۋ.^۳

ئىبن ئەبى شەيبە لە عەلىيەۋە ھىناۋىەتى پىغەمبەر (ﷺ) ئەگەر بچوايە بۆ لاي نەخۋش دەيفەرموۋ (اذهب الباس واشف انت الشافي لاشافي الا انت).^۴

۱ - ضعيف.

۲ - صحيح.

۳ - صحيح.

۴ - صحيح.

۵ - ئەھمەد و ترمزى ھىناۋىانە و ترمزى دەلىت: ھەسەنى غەرىبە، دەرەقى و ئىبن جەرىر ھىناۋىانە، سەھىھى بەم دەقە (لاباس اذهب الباس رب الناس اشف انت الشافي لا يشف الا انت).

ئىبن ئەبى شەيبە لە ئەنەسەو ھىناوئەتە پىغەمبەر (ﷺ) كە دەچووئە لاى نەخۆشەك دەيفەرموو (اذهب البأس رب الناس واشف انت الشافي لاشافي الا انت شفاء لا يغادر سقما)^١.

ئەبويەعلا لە عائىشەو ھىناوئەتە پىغەمبەر (ﷺ) كە دەچوو بۆ لاى نەخۆشەك دەستى دەخستە سەر ئەو شوئىنەى ئازارى دەداو دەيوت (بسم الله لابأس)^٢.

تەبەرانى لە سەلمانەو ھىناوئەتە دەئىت: پىغەمبەر (ﷺ) ھاتەلام و سەردانى كردم، كە ويستى بچىت فەرمووى (يا سلمان كشف الله ضرک و غفر الله ذنبک و عافاک في دينک و جسدک الى اجلک)^٣.

بوخارى لە سەحیحەكەيدا ج ٢ ص ٨٧٤ لە عائىشەو (رضي الله عنها) ھىناوئەتە پىغەمبەر (ﷺ) كە دەچووئە لاى نەخۆشەك يان بەئىنرايە بۆ لاى دەيفەرموو (اذهب البأس رب الناس اشف وانت الشافي لاشفاء للا شفاؤك لا يغدر سقما) ئىبن سەعد ج ٢ ص ١٤ ھىناوئەتە پىغەمبەر (ﷺ) ئەو شتانەى دەفەرموو، ئەو ھەش زىاد دەكات (شفاء لا يغادر سقما) عائىشە دەئىت: كە پىغەمبەر (ﷺ) ئازارى نەخۆشەكەى سەرەمەرگى زيادى كرد دەستيمگرت و دەمھينا بەسەر خۆيداو ئەو نزام دەخوئىند، دەئىت: پىغەمبەر (ﷺ) دەستى لى لا بردم و فەرمووى (رب اغفرلى والحقنى بالرفيق) عائىشە دەئىت: ئەمە كۆتا قسەى بوو بىستم.

١ - صحيح.

٢ - كنز العمال ج ٥ ص ٥١.

٣ - ضعيف.

٤ - ھەيسەمى ج ٢ ص ٢٩٩ دەئىت: كەسەكانى جى متمانەن.

٥ - ضعيف.

٦ - لە سەنەدەكەدا عەمرى كوربى خالىدى قورەشى ھەيە كە لاوازە، ھەروەك ھەيسەمى ج ٢ ص ٢٩٩ دەئىت.

(مؤلّات وه رگرتن)

بوخاري له سه حجهه ڪيدا ج ۲ ص ۹۲۳ له نه سه وه هيناويه تي
پيڻه مبه (ﷺ) نه گهر سه لامي بگردايه سي جار ده ڪردو نه گهريش قسه ي بگردايه
سي جار ده يوت وه.

نه بوداود له قهيسي ڪوري سه عده وه هيناويه تي ده لیت: پيڻه مبه (ﷺ) له
ماله وه سه رداني ڪردين و فهرمووي (السلام عليكم و رحمة الله) باوڪم به نزمي وه لامي
ده دايه وه، وتم: ٿايا مؤلّات پيڻه مبه (ﷺ) نادهيت؟ فهرمووي (وازيينه با سه لامي
زورمان لي بڪات، دو باره بويوه، دواي سي يه م جار پيڻه مبه (ﷺ) گهرايه وه و
سه عد ڪه وته شويني و وتي: ٿهي پيڻه مبه ري خوا من سه لامه ڪه تم بيست و به
هيواشي وه لامم ده دايته وه وتم با زياتر سه لامان لي بڪهيت، پيڻه مبه (ﷺ)
له گهلي چوو و سه عد وتي: ده ست شوړيڪ بينن هينايان و ده ستی شت و دواتر
خاويله ڪي زه عفهران پهنگي يان وه رسي بو هينا و دايه ده ستی و دواتر
پيڻه مبه (ﷺ) ده ستی به زر ڪرده وه و فهرمووي (اللهم اجعل صلواتك و رحمتك على
سعد) واته (خوايه سه له وات و په حمه تت ببارينه به سه سه عدا) پاشان ناني
خوارد، ڪه ويستی بروات سه عد گویدريژيكي بو هينا و ڪورتانيكي بو ولاخه ڪه
دانا و سه عد وتي: ٿهي قهيس له گهل پيڻه مبه (ﷺ) برؤ، منيش له گهلي چووم،
پيئي فهرمووم (ارڪب معي) واته (له گهلم سواربه) من سوارنه بووم، فهرمووي (اما ان
ترڪب واما ان تنصرف) واته (يان سواربه يان بگهريزه وه) منيش گهرايه وه.^۱

بوخاري له الادب المفرد ص ۱۵۸ له ربعي ڪوري حه راشه وه هيناويه تي ده لیت:
يه ڪي له به ني عامر قسه ي بو ده ڪردم چوو بو لاي پيڻه مبه (ﷺ) و وتي: بيّمه ژوره وه؟
پيڻه مبه (ﷺ) به ڪه نيزه ڪه ڪي فهرموو بلیت: (السلام عليكم بيّمه ژوره وه؟ چونڪه

۱ - ضعيف.

۲ - له جمع الفوائد ج ۲ ص ۱۴۳ دا واهاتوه.

به جوانى داواى مؤلّه تى نه كرد) ده لّيت: منيش پيش ئه وهى كه نيزه كه كه بيت بيستم و
وتم: السلام عليكم بيمه ژوره وه؟ فهرمووى (وعليك وهره ژوره وه) ^۱.

ئه حمده له ئين عهباسه وه هيناويه تى عومر هات بۆ لاي پيغه مبه ر (ﷺ) كه له
ژوره وه بوو وتى: السلام عليك ئه ي پيغه مبه رى خوا السلام عليكم! عومر بيته
ژوره وه؟ ^۲.

ئه بوداودو نه سائى له عومره وه هيناويانه و خه تيبيش هيناويه تى و دهقه كه ي
ئه وه يه: السلام عليك ئه ي پيغه مبه رى خوا ره حمه ت و به ره كه تى خوات لى بيت، سه لامتان
لى بيت عومر بيته ژوره وه؟ به يه قى له عومره وه هيناويه تى سى جار داواى مؤلّه تم
كرد له پيغه مبه ر (ﷺ) ئه ويش مؤلّه تى دام ^۳.

ئه بويه علا له ئه بوهره يره وه هيناويه تى ده لّيت: پيغه مبه ر (ﷺ) ناردى به شويندا،
هاتين و داواى مؤلّه تمان كرد ^۴.

ته به رانى له سه فينه وه هيناويه تى ده لّيت: له خزمه ت پيغه مبه ردا (ﷺ) بووم كه
عه لى (ﷺ) هات و داواى مؤلّه تى كرد، له سه رخؤ ته قه ي دا له درگا، پيغه مبه ر (ﷺ)
فهرمووى (بۆى بكه ره وه) ^۵.

- ۱ - صحيح.
- ۲ - ئه بوداود هيناويه تى وهك له جمع الفوائد ج ۲ ص ۱۴۳ دا هاتوه.
- ۳ - صحيح.
- ۴ - هه يسه مى ده لّيت: كه سه كانى سه نه ده كه سه حيحن.
- ۵ - ترمزى هيناويه تى، له كنز العمال ج ۵ ص ۵۱ دا هاتوه.
- ۶ - صحيح.
- ۷ - به يه قى ده لّيت: فهرموده كه سه نه تى غه ريبه. له كنز العمال ج ۵ ص ۵۱ دا هاتوه.
- ۸ - صحيح.
- ۹ - هه يسه مى ج ۸ ص ۴۵ ده لّيت: كه سه كانى سه نه ده كه سه حيحن جگه له ئيسحاقى كوپى
ئه بوئيسرائيل كه جى متمانه شه.
- ۱۰ - ضعيف.
- ۱۱ - هه يسه مى ج ۸ ص ۴۵ ده لّيت: له سه نه ده كه دا زيرارى كوپى صوره هه يه كه لاوازه.

ته به رانی له سه عدى كورې عوباده وه هیناویه تی مؤله تی له پیغه مبه (ﷺ) وهرگرت و پوویکردبوویه ده رگا، پیغه مبه (ﷺ) پیی فهرموو (لا تستأذن وانت مستقبل الباب) واته (مؤله ت وهرمه گره و پووت له ده رگا بیت) له گیرانه وهیه کدا وتی: هاتم بو لای پیغه مبه (ﷺ) و له مالدا بوو، هه ستام و بهرام بهر ده رگا که وه ستام و داوای مؤله تم کرد، ئاماژه ی پیکردم که دوور بگره، پاشان هاتم و داوای مؤله تم کرد، فهرمووی (وهل الاستئذان الا من اجل النظر)^۱. (مه گهر مؤله ت وهرگرتن له بهر روانین نیه).

بوخاری ج ۲ ص ۹۲۲ له نه نه سی کورې مالیکه وه هیناویه تی که سیك هاته بهر ژووریکی پیغه مبه (ﷺ)، پیغه مبه (ﷺ) به ده سه ره میکه وه هات بو ی منیش سه یرمه کرد که بو کابرا ده چوو تالی بدات.

هه روه ها له ج ۲ ص ۱۰۲۰ له سه هلی کورې ساعديه وه (ﷺ) هیناویه تی که سیك له بهر ده رگای پیغه مبه روه (ﷺ) ده پروانی به سه ر ژووریکید او پیغه مبه ریش (ﷺ) شولیکى پی بوو ده یهینا به سه سه رید، که پیغه مبه (ﷺ) بیی فهرمووی (نه گهر بزاتم تو چاوه ری من ده که یت پیی ده دم له چاوت) پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی (انما جعل الاذن من قبل البصر) (مؤله ت له بهر چاو دانراوه).

بوخاری ج ۲ ص ۹۲۳ له نه بی سه عیدی خودریه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیّت: له کوریکى پشتیواناندا بووم که نه بوموسا (ﷺ) هات وه که نه وه ی ترساییت، وتی: داوای مؤله تم له عومهر کرد سی جار که چی مؤله تی نه دام و گه پامه وه، وتم: بوچی؟ وتی: سی جار داوای مؤله تم کرد وه لامی نه دامه وه و پیغه مبه ریش (ﷺ) فهرمووی (هه رکامتان سی جار داوای مؤله تتان کرد و مؤله تی پی نه درا با بگه ریته وه) وتی: به خوا به لگه و پوونخوازیه کی له سه ردینیت، ئایا که ستان نه مه ی له پیغه مبه (ﷺ) بیستوه؟ ئوبه ی کورې که عب وتی: به خوا ته نها بچوکی

۱ - حسن.

۲ - که سه کانی گیرانه وه ی دووم که سانی سه حیحن وه که هه یسه می ج ۸ ص ۴۴ ده لیّت.

ۋتى: نا، گەپرايەۋە، عومەر ۋتى: بانگى بىكەن، ئەمجا بلى السلام عليكم
يىمە ژورەۋە؟^۱

ئىين سەعد لە ئەسلەمەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: عومەر (ﷺ) پىيى ۋتم: ئەى
ئەسلەم لەبەردەرگا بوەستەۋ لە كەس ھىچ ۋەرمەگرە، پۇژىك جلىكى تازەى لەبەردا
بىنيم ۋتى: ئەمەت لە كوى بوو؟ ۋتم: عوبەيدوللاى كوپى عومەر پىيدام، ۋتى:
عوبەيدوللا لىى ۋەربگرە بەلام جگە لەۋ ھىچى لىى ۋەرمەگرە، ئەسلەم دەلىت:
زوبەير (ﷺ) ھات ۋ من لەبەردەرگا بووم داۋاى كرد بچىتە ژورەۋە، ۋتم: ئەمىرى
باۋەرداران ساتىك سەرقالە، دەستى بەرزكردەۋە داى لە بناگويم بە جورىك
ھەژاندەمى، چووم بۇلاى عومەر ۋتى: چىتە؟ ۋتم: زوبەير بەۋ جورەى كرد، عومەر
دەيوت زوبەير بەخا دەبىنم، پاشان ۋتى: بىكەرە ژورەۋە، كردمە ژورەۋە، ۋتى:
بۇچى دات لەۋ غولامە؟ ۋتى: دەيەۋىت پىى نەدات بىينە ژورەۋە بۇلات، ۋتى: تا
ئىستا پىى لىگرتوۋىت؟ ۋتى: نا، عومەر ۋتى: ئەگەر پىى ۋتى تاۋى خۇبگرە
چونكە ئەمىرى باۋەرداران سەرقالە بيانوم بۇ مەھىنەرەۋە، سويند بەخا شىر بۇ
شىر خوين دەپژىۋى ۋ دەخۋىت^۲.

بوخارى لە الادب المفرد ص ۸۹ لە زەيدى كوپى سابتەۋە ھىناۋىيەتى عومەرى
كوپى خەتتاب (ﷺ) پۇژىك ھات بۇلاى داۋاى مۇلەتى كردو سەرى لە دەستى
كەنيزەكىدا بوو (سەرى دادەھىنا)، سەرى دانا، عومەر پىيى ۋت: ۋازى لىى بىينە با
قژت دابىنى، ۋتى: ئەى ئەمىرى باۋەرداران ئەگەر بتناردايە بە شوينمدا دەھاتم،
عومەر ۋتى: ئىشەكە ھى منە.^۳

^۱ - لە كنز العمال ج ۵ ص ۵۱ دا ۋاھاتوۋە.

^۲ - صحيح.

^۳ - لە كنز العمال ج ۵ ص ۵۱ دا ۋاھاتوۋە.

^۴ - حسن.

تەبەرائى لە كەسىكە ھىناۋىيەتى دەلىت: داۋى نوپۇشى بەيىنى داۋى
مۆلەتەمان لە ئىبن مەسعود (ﷺ) كرد، ئەۋىش مۆلەتى داين و شىتىكى دابەسەر
ئەكەيدا و وتى: ھەزەنە كەرد لە بەردەرگا راتانۋەستىنم.^۱

بوخارى لە الادب المفرد ص ۱۵۵ لە موساى كورى تەلھەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى
دەلىت: لەگەل باۋىك چووم بۆلاى دايىك، چوۋىيە ژورەۋە و منىش چووم بە
داۋىداۋ باۋىك لايدە كەردەۋە داۋى بەسنگەدا تا لەسەر چۆك دىنىشاندىم، وتى: بەبى
مۆلەت دەچتە ژورەۋە؟^۲

ھەرۋەھا لە ص ۱۵۹ ھىناۋىيەتى موسلىمى كورى نەزىر وتى: كەسىك داۋى
مۆلەتى لە حوزەيفە كەرد و بەرزبۋىيەۋە، وتى: بىمە ژورەۋە؟ حوزەيفە وتى: چاۋت
ھاتوۋەتە ژورەۋە بەلام سەمتت نەھاتوۋەتەۋە ژورەۋە، كەسىك وتى: كە بچم بۆ
لاى دايكىشىم داۋى مۆلەت بىكەم؟ وتى: داۋى مۆلەت نەكەيت ئەۋەى پىت ناخۇشە
دەيىبىنىت.^۳

ئەھمەد لە ئەبۇسۋەيدى عەبىدەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ھاتىن بۆلاى ئىبن
عومەر و لەبەردەرگاى دانىشتىن تا مۆلەتەمان بۆ ۋەربىگرن، دەرەنگ مۆلەتەمان درا،
ھەستامە بەردەرگاى ژورىك و سەرم بەرزكەردەۋە و منى بىنى، كە مۆلەتەيان داۋ
چوۋىنە ژورەۋە دانىشتىن، وتى: كامتان ئىستا سەرى بەرزكەردەۋە بۇناۋ
مالەكەم؟ وتم: من، وتى: بە چ شىتى ئەۋەت پەۋازانى سەيرى مالم بىكەيت؟ وتم:
دەرەنگيان خستىن و بە مەبەست ئەۋەم نەكەرد، دەلىت: دواتر لەسەر چەند شىتى

۱ - ضعيف.

۲ - ھەيسەمى ج ۸ ص ۴۶ دەلىت: كەسەكە ناناسم و كەسەكانى دىكە صەحىج.

۳ - صحيح.

۴ - ئىبن ھەجر لە فتح البارى ج ۱۱ ص ۲۰ سەنەدەكەى بە صەحىح دانائە.

۵ - صحيح.

پرسيا ريان ليڪرد، وتم: ٺه بوعه بدولپر حمان له سهر جيهاد چي دهلييت؟ وتي: هه ركهس جيهاد دهكات بو خوي دهكات.^۱

خوشهويستي موسلمانان له بهر خوا

ٺه حمه د له بهرائي ڪوپي عازبهوه (ﷺ) هيٺاويه تي دهلييت: له خزمهت پيغه مبهردا (ﷺ) دانيشتبووين فهرمووي (اي عري الاسلام اوثق) واته (چ به شيڪي ئيسلام به هيٺرو پتهوتره) وتيان: نويٺ، فهرمووي (حسنه و ماهي بها؟) واته (چاڪه و ٺهوه نيه) وتيان: پوڙووي په مەزان، فهرمووي (باشه و ٺهوه نيه) وتيان: جيهاد، فهرمووي (باشه و ٺهوه نيه) فهرمووي (ان اوثق عري الايمان ان تحب الله و تبغض في الله) واته (له بهر خوا كهست خوش بويٺ و له بهر خوا رقت له كهس بيٺ)^۲.

هه روه ها له ٺه بوزه پروه هيٺاويه تي پيغه مبهردا (ﷺ) هات بومان و فهرمووي (ٺايا ده زانن چ ڪاريڪ لاي خوا خوشهويسترينه؟) كه سيڪ وتي: نويٺو زهكات، يه ڪيڪي تر وتي: جيهاد، فهرمووي (خوشهويستريني ڪارهكان لاي خواي گه وره خوشهويستيه له بهر خوا و رقبوونه له بهر خوا)^۳.

۱ - ضعيف.

۲ - هه يسه مي ج ۸ ص ۴۴ دهلييت: ٺه بولنه سوه دو بهر هڪي ڪوپي يه علاي ته ميمي هيچكاميان ناناسم.

۳ - حسن.

۴ - له سه نه دهڪه دا له يسي ڪوپي ٺه بي سهليم هه يه كه زوريڪ به لاوازي ده زانن.

۵ - ضعيف.

۶ - له سه نه دهڪه دا كه سيڪ هه يه كه ناوي نه هاتووه ٺه بوداود به شيڪي هيٺاوه، له مجمع الزوائد ج ۱ ص ۹۰ دا واهاتووه.

ئەبویە علا لە عائیشەو هیناویەتی دەلیت: پیغەمبەر (ﷺ) تەنها کەسی لەخواترسی خوشدەویست.^۱

ئەبویە علا لە عوسمانی کۆری ئەبولعاصەو هیناویەتی دەلیت: پیغەمبەر (ﷺ) مردو دوو کەسی خوشدەویست عەبدوللای کۆری مەسعودو عەمماری کۆری یاسر.

هەرودەها لە حەسەنەو هیناویەتی پیغەمبەر (ﷺ) عەمری کۆری عاصی بە سەرکردەیی سوپایەک نارد کە زۆرینەیی هاوولانی تێدا بوو، بە عەمر و ترا: پیغەمبەر (ﷺ) تۆ بە کار دینی و نزیکت دەکاتەو و تۆی خوش دەوێت، وتی: کارم پێ دەسپێرێت نازانم دڵم رادەکیشت یان منی خوش دەوێت، بەلام دوو کەستان پێ دەلێم کە پیغەمبەر (ﷺ) خوشیدەویستن، عەبدوللای کۆری مەسعودو عەمماری کۆری یاسر.^۲

ئەبویە علا ج ۳ ص ۱۸۸ لە حەسەنەو بەو جوړە هیناویەتی و ئەوەشی بۆ زیاد کردووە وتیان: دەی بەخوا ئەو بکوژی پوژی صفینتان بوو، وتی: بەخوا راست دەکەیت کوشتان.

تەبالیسی و ترمزی - بە صەحیحی داناو - و رەویانی و بەغوی و تەبەرائی و حاکم لە ئوسامەیی کۆری زەیدەو (رضی الله عنهما) هیناویانە دەلیت: دانیشتبووم کە علی و عەبباس (رضی الله عنهما) داوای مۆلەتیا کرد، وتیان: ئەو ئوسامە لای پیغەمبەر (ﷺ) مۆلەتمان بۆ وەر بگرە، منیش وتم: ئەو پیغەمبەری خوا علی و عەبباس داوای مۆلەت دەکەن، فەرمووی (نازانی بۆچی هاتوون؟) وتم: نا، فەرمووی (بەلام من دەزانم، مۆلەتیا بەدە) هاتنە ژوورەو وتیان: ئەو پیغەمبەری خوا هاتوین پرسیارت لی بکەین چ کەسیکت لاخۆشەویستترە؟ فەرمووی (فاتیمە)

۱ - ضعیف.

۲ - له منتخب كنز العمال ج ۵ ص ۲۳۸ دا واهاتوو.

كچى موحەممەد) وتيان: نەھاتووين پرسیار لەسەر نزیكانت بکەین، فەرمووی (دەى خۆشەویستترینى خەلك لام ئەوھىە كە خوا بەخشى بەسەردا پڑاندوھ و منیش بەخشىم بەسەردا پڑاندوھ ئوسامەى كۆرى زەید). وتیان: دواتر كى؟ فەرمووی (دواتر عەلى كۆرى ئەبوتالیب) عەبباس وتى: ئەى پىغەمبەرى خوا مامت دواخست، فەرمووی (عەلى بە كۆچكردن پىشت كەوت).^۱

ئىبن عەساكیر لە عەمرى كۆرى عاصەوھ ھىناویەتى: وترا: ئەى پىغەمبەرى خوا خۆشەویستترین كەس لاى تۆ كىيە؟ فەرمووی (عائیشە) وتیان: لە پیاواندا؟ فەرمووی (ئەبوبەكر) وتیان: دواتر كى؟ فەرمووی (پاشان ئەبوعوبەیدە).^۲

ئىبن سەعد ج ۸ ص ۶۸ لە عەمرەوھ ھىناویەتى وتى: ئەى پىغەمبەرى خوا خۆشەویستترین كەس لات كىيە؟ فەرمووی (عائیشە) وتى: من لە پیاواندا دەلىم؟ فەرمووی (ابوھا) واتە (باوكى عائیشە).

ئەبوداود لە ئەنەسەوھ ھىناویەتى كەسىك لە خزمەت پىغەمبەردا (ﷺ) بوو كە كەسىك تىپەرى، وتى: ئەى پىغەمبەرى خوا من ئەوكەسەم خۆش دەوئىت، فەرمووی (ئایا پىت وتووه؟) واتە (اعلمتھ؟) وتى: نا، فەرمووی (فاعلمھ) واتە (دەى پىی بلى) ئەوئىش چوو و پىی وت من لەبەر خوا تۆم خۆشەدەوئىت، ئەوئىش وتى: ئەو كەسە تۆى خۆش بوئىت كە منت لەبەر ئەو خۆشەدەوئىت.^۳

۱ - ضعیف.

۲ - له المنتخب ج ۵ ص ۱۳۶ دا واهاتووه.

۳ - له المنتخب ج ۴ ص ۳۵۱ دا هاتووه.

۴ - حسن.

۵ - له جمع الفوائد ج ۲ ص ۱۴۷ دا هاتووه، ئىبن عەساكیر و ئىبن نەجار لە ئەنەسەوھ و ئەبونەعیم لە حارسەوھ بە ھەمان شیوھ ھىناویانە، لە كنز العمال ج ۵ ص ۴۲ دا هاتووه.

تبه‌رانی له ئین عومره‌وه هیناویه‌تی من له خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ری خوادا (ﷺ) دانیشتبوم که که‌سیک هات بۆ لای و سه‌لامی کردو دواتر چوو، وتم: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا من ئه‌و که‌سه‌م خوش‌ده‌ویت، فه‌رمووی (هل اعلمته؟) وتم: نا، فه‌رمووی (فاعلم ذاك اخاك) واته (ده‌ی پیی بلی ئه‌وه براته) منیش سه‌لام لی‌کردو ده‌ستم خستنه‌ سه‌ر شانی و وتم: به‌خوا له‌به‌ر خوا خوشم ده‌وییت، ئه‌ویش وتی: منیش له‌به‌ر خوا خوشم ده‌وییت، وتم: ئه‌گه‌ر پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمانی پینه‌کر‌دایه‌م نه‌مده‌وت.^۱

تبه‌رانی له‌ عه‌بدوللای کورپی سرجسه‌وه هیناویه‌تی ده‌لیت: به‌ پیغه‌مبه‌رم (ﷺ) وت: من ئه‌بوزه‌رم خوش‌ده‌ویت فه‌رمووی (ئایا ئه‌وه‌ت پیی گه‌یان‌دوو؟) وتم: نا، فه‌رمووی (ده‌ی پیی بگه‌یه‌نه (پیی بلی))، گه‌یشتم به‌ ئه‌بوزه‌ر و وتم: له‌به‌ر خوا خوش‌ده‌وییت، وتی: ئه‌و که‌سه‌ خوشی بو‌ییت که‌ منت له‌به‌ر ئه‌و خوش‌ده‌ویت. گه‌رامه‌وه بۆ لای پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) و پیموت، ئه‌ویش فه‌رمووی (اما انجر) واته (ئه‌وه پاداشته بۆ که‌سیک که‌ ده‌یلت)^۲.

ئه‌بویه‌علا له‌ موجه‌یده‌وه هیناویه‌تی که‌سیک دای به‌ لای ئین عه‌بباس‌دا و وتی: ئه‌مه‌ منی خوش ده‌ویت، وتیان: چو‌وزانیت ئه‌بوله‌عباس؟ چونکه‌ من خوشم ده‌ویت.^۳

۱ - حسن.

۲ - هه‌یسه‌می ج ۱۰ ص ۲۸۲ ده‌لیت: تبه‌رانی له‌ المعجم الکبیر والمعجم الوسیگ دا هیناویه‌تی سه‌نه‌ده‌کانی هه‌ردوکیان سه‌حیحن جگه‌ له‌ ئه‌زه‌قی کورپی عه‌لی و حه‌سانی کورپی ئیبراهیم که‌ هه‌ردوکیان جی متمانه‌ن.

۳ - ضعیف.

۴ - هه‌یسه‌می ج ۱۰ ص ۲۸۲ ده‌لیت: له‌ سه‌نه‌ده‌که‌دا که‌سی وا هه‌یه‌ که‌ ناینا‌سم.

۵ - صحیح.

بوخارى لە الادب المفرد ص ۸۰ لە مۇجاھىد ھەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: كەسىك لە ھاۋەلانى پىغەمبەر (ﷺ) گەشىت بە من و لە پىشتەۋە شانى گرتىم و تى: من تۆم خوش دەۋىت، وتم: ئەو كەسە تۆى خوش بویت كە منت خوش دەۋىت لەبەر ئەو. وتى: ئەگەر پىغەمبەر (ﷺ) نەيفەر موۋايە (إذا احب الرجل الرجل فليخبره انه احبه) واتە (ئەگەر كەسىك كەسىكى خوش ويست با پىيى بلىت خوشى دەۋىت) پىمەنە دەۋىت، دەلىت پاشان پىشنىارى ئافرتىكى بۇ كردم و تى: ئىمە كچىكمان ھەيە.^۲

تەبەرانى لە مۇجاھىد لە ئىبن عومەر ھەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: پىيى وتم: لەبەر خوا كەست خوش بویت و لەبەر خوا رقت لە كەس بى و لەبەر خوا سەردان بكە، چونكە خوشە ويستى خوا تەنھا بەۋە دەست دەكەۋىت، ھەركەسىش با نوپۇر پۇرۇۋى زۆر بىت تامى ئىمان نازانى تاۋانە بىت و نەبىتە بىنەماى براىەتى خەلك لە بوارى دۇنيادا.^۳

(تۆران لە مۇسلمانان)

بوخارى ج ۲ ص ۸۹۷ لە عەۋفى كۆرى توفەيلى برازاي عائىشەى ژنى پىغەمبەر (ﷺ) (برا لە پاكيەۋە) ھىناۋىيەتى عائىشە بىستى عەبدوللاى كۆرى زوبەير لە فرۇشتى يان بەخششيكدا كە بە عائىشەى بەخشىبوو وتى: سۆيىند بەخوا

۱- لە سەنەدە كەدا مۇھەممەدى كۆرى قودامەى مامۇستاى ئەبۇيەلا ھەيە كە زۆرىنە بە لاۋازو ئىبن حىببان بەجى متمانەى دەزانىت و كەسەكانى دىكەش جى متمانەن، ھەيسەمى ج ۱۰ ص ۲۷۵ دەلىت.

۲- صحيح.

۳- ضعيف.

۴- لە سەنەدە كەدا لەيسى كۆرى ئەبى سەلىم ھەيە كە زۆرىنە بە لاۋازى دەزانن ۋەك ھەيسەمى ج ۱ ص ۹۰ دەلىت.

يان عائىشه وازدىنى يان لىي دەگرەۋە، وتى: ئايا ئەۋەى وتوۋە؟ وتيان: بەلى،
وتى: دەى نەزىبى ھەرگىز لەگەل ئىين زوبەير قسەنەكەم، ئىين زوبەير چوو سكا لى
لاکرد كاتىك زۆر نەيدواند، عائىشه وتى: بەخوا ھەرگىز قسە ۋەرناگرم لەسەرى و
دەستبەردارى نەزەرەكەم نابم، كە ئەۋە زۆرى خاياند ئىين زوبەير مىسۋەرى كوپى
مەخرەمە ۋە عبدولپرەحمانى كوپى ئەسۋەدى كوپى عەبدىيەغوسى (كە لە بەنى
زەھرەبوون) دواندو پىي وتن: بۆ خاترى خوا بمبەن بۆ لى عائىشه چونكە بۆى
دروست و پرەۋانىيە نەزىركات بۆ نەدواندەم، مىسۋەرو عەبدولپرەحمان
دايانپۇشيبوو برديان و مۆلەتيان ۋەرگرت لى عائىشه و وتيان: السلام عليك
ورحمة الله وبركاته، بىينە ژوۋرەۋە؟ وتى: بەلى، وتيان: ھەموومان؟ وتى: بەلى
ھەمووتان ۋەرنەژوۋرەۋە - نەيزانى ئىين زوبەيريان لەگەل - كە چوۋنە ژوۋرەۋە
ئىين زوبەير خۆى خستەبەردەم عائىشه ۋە دەپارايەۋە دەگىرا و مىسۋەرو
عەبدولپرەحمانىش لىي دەپارەنەۋە تا قسەى لەگەل بكات و دىانوت پىغەمبەر (ﷺ)
پىگرى كردوۋە ۋەك دەزانىت لە نەدواندى موسلمان و دروست نىە لە سى شەو
زىاتر ببات، كە زۆريان پى وت بىرى دەخستەنەۋە دەگىرا و دىوت: من نەزىم
كردوۋە نەزىش سەختە، بەردەوام پىيان وت تا ئىين زوبەيرى دواند بۆئەۋەى بۆ
ئەۋ نەزەرى چل كۆيلەى ئازاد كرد، دواى ئەۋە بىرى ئەۋ نەزەرى دەكرەۋە دەگىرا
تا فرمىسكەكانى پووخساريان تەردەكرد^{۱ ۲}.

بوخارى لە ج ۱ ص ۴۹۷ لە عروەى كوپى زوبەيرەۋە ھىناۋىيەتى ئىين زوبەير دواى
پىغەمبەر (ﷺ) ۋە ئەبۇبەكر خۆشەۋىستىن كەس بوو لى عائىشه و زىاتىن چاكەى بۆ
عائىشه دەنۋاند، عائىشه چى بۆ بەھاتايە نەيدەھىشتەۋە دەيبەخشى، ئىين زوبەير وتى:
پىۋىستە لە دەستى بسەنرىت، عائىشه وتى: لە دەستى من بسەنرىت؟ نەزىبىت

۱ - صحيح.

۲ - بوخارى لە الادب المفرد ص ۵۹ لە عروەى كوپى حارسى كوپى توفەيلەۋە ھىناۋىيەتى.

نەيدۈيىم، ئىين زوبەير چەند كەسىكى ناۋ قورەيش و خالۋانى پىغەمبەرى (ﷺ) بەتايىبەت نارد بۇلاى تا سكالاي بۇ بىكەن، عائىشە پازى نەبو، زوھرىەكان كە خالۋانى پىغەمبەر (ﷺ) بوون لەوانە عەبدولپەرحمانى كوپى ئەسۋەدى كوپى عەبدىيەغوس و مىسۋەرى مو مەخرەمە وتيان: ئەگەر داۋاي مۇلەتمان كىرد پەردەكە بېرە و بېر، ئەۋىش و ايكرد و دە كۆيلەى بۇ نارد و ئازادى كىردن، پاشان عائىشە بەردەوام كۆيلەى ئازاد دەكرد تا گەيشتە چل، وتى: خۇزگە كاتى سۈيىندى كارىكم دەخوارد بىكەم و لىنى بىمەۋە.

(چاكرىنى نىۋانى لە يەك تۇراۋان)

بوخارى ج ۱ ص ۲۷۱ لە سەھلى كوپى سەعدەۋە ھىناۋىيەتى خەلكى قوبيا كە بەردەكەيان فرى دا كەۋتنە شەپ، ھەۋالى ئەۋە درا بە پىغەمبەر (ﷺ)، فەرەموۋى (اذھبوا بنا نصلح بينهم) واتە (با بېرۈين نىۋانىان چاك بىكەينەۋە) ھەرۋەھا لە ص ۲۷۰ ھىناۋىيەتى ھەندى لە بەنى عەمرى كوپى عەۋف كىشەيەكيان كەۋتە نىۋان پىغەمبەر (ﷺ) بە ھەندى ھاۋەلەۋە چوۋ بۇلايان تا نىۋانىان چاك بىكاتەۋە.

بوخارى ج ۱ ص ۲۷۰ لە ئەنەسەۋە ھىناۋىيەتى بە پىغەمبەر (ﷺ) وترا بۇچى ناچىت بۇلاى عەبدوللاى كوپى ئوبەى، پىغەمبەر (ﷺ) سوۋارى گويدىرئىزىك بوو و چوۋ بۇلاى و مۇسلمانانىش لەگەلى دەچوون و زەۋى خويىاۋى بوو (شۆرەكات) كە پىغەمبەر (ﷺ) چوۋ بۇلاى وتى: خۇتم لى دوۋرىگەر بەخا بۇنى گويدىرئىزەكەت ئازارى دام، يەكەك لە پىشتىۋانان وتى: سۈيىند بەخا بۇنى گويدىرئىزەكەى پىغەمبەر (ﷺ) لە بۇنى تۇ خۇشتەر، يەكى لە كەسانى ھۆزەكەى لەبەر عەبدوللا خۇى توۋرەكرد و قسەى پى وت و ھەرلايە و خەلكى لەسەرى ھاتەقسە تا كەۋتنە لىدانى يەك بەدەست و نەل و گەلاى خورما بىستمان ئەم ئايەتە دابەزى (ۋان طائفتان من المؤمنين اقتتلوا فاصلحوا بينهما) پىشتىرىش لە باسى سەردانى نەخۇشدا فەرەموۋەكەى ئوسامەمان ھىناۋى تىايدا ھاتوۋە: مۇسلمان و بىباۋەرەكان و جۈلەكەكان كەۋتنە قسەۋتن تا خەرىك بوو بەدەن بەيەكدا، پىغەمبەر (ﷺ) دىھىنانەۋە سەرخۇ تا بىدەنگ بوون.

تەبەرانى لە ئەنەسى كۆپى مالىكەۋە ھىناۋەتى ئەۋس و خەزەج دوو بەشى پىشتىوانان بۈۈن و لە سەردەمى نەقامىدا دوزمنايە تىيەكىيان ھەبۈۈ، كە پىڭەمبەر (ﷺ) ھات بۇ لايان ئەۋەنەما و خوا نىۋان دلى ھەموويانى يەكخست و لە كۆپىدا دانىشتىبۈۈن كە يەكى لە ئەۋس دىپرە شىعەرىكى وت تىايدا ھىرش كىردن بوو بۇسەر خەزەج و يەكىك لە خەزەجىيەكان بە دىپرەكى ھىرش بۇ سەر ئەۋس ۋەلامى دايەۋە، بەو جۆرە شەرە شىعەر بوو تا خەرىكبوو بدەن بەيەكدا و چەكىان ھەلگرت تا شەربەكن، پىڭەمبەر (ﷺ) ئەۋەى بىست و خىرا ھات وپى خاۋس بوو، كە ئەۋانى بىنى بانكى كىردن (يا ايها الذين امنوا اتقوا الله حق تقاته ولا تموتن الا وانتم مسلمون) تا ئايەتەكەى خويىندەۋە، ئەۋانىش چەكەكانيان فرىداۋ دەستيانكردە مى يەكترو دەستيانكرد بە گريان^۱.

(بەلىنى راست بۇ مۇسلمانان)

ئىبن ەساكىر لە ھاۋىنى كۆپى رەبابەۋە ھىناۋىيەتى ەبدوللاى كۆپى ەمر كە سەرەمەرگى ھات وتى: بېۋن بۇ لاى فلان چونكە من لەسەر كچەكەم شتىكم وت كە جۆرە بەلىنىك بوو، چەزناكەم بەسى يەكى دوۋپوۋىسى بگەمەۋە بەخوا، من بە شايتان دەگرم كە كچەكەم لى مارەكرد.^۲

(دوۋرگرتن لە بەدگومانى بەرامبەر بە مۇسلمانان)

^۱ - ضعيف.

^۲ - ھەيسەمى ج ۸ ص ۸۰ دەلىت: تەبەرانى لە المعجم الصغير ھىناۋىيەتى و لە سەنەدەكەدا غەسانى كۆپى پەبىع ھەيە كە لاۋازە.

^۳ - ە كنز العمال ج ۲ ص ۱۵۹ دا ۋاھاتوۋە.

ئىبن ئەسكەر لى ئەنەسەھ (ﷺ) ھىناۋىيەتى كەسكىڭ داي بە لاي كۆرۈڭدا لى سەردەمى پىڭمەبەردا) و كابرا ۋە لامىيان دايەۋە، كە تىپەرى يەككىيان وتى: من زۆر رىقە لىم كەسە، وتيان: بەسە، بەخۇا پىنى دەلىين، فلان بېۋ پىنى بلى چى وت، كابرا چوۋ بۇ لاي پىڭمەبەر (ﷺ) و پىنى وت چى بوۋە، كابرا وتى: ئەي پىڭمەبەرى خۇا بىنېرە بە دوايدا بزانە بۇچى رىقىەتى لىم؟ پىڭمەبەر (ﷺ) پىنى فەرموو (لم تبغضيه؟) واتە (بۇچى رىقىە لىنى) وتى: ئەي پىڭمەبەرى خۇا من دراوسىنى ئەوم و ئاگام لىيەتى، نەمبىنۋە نوپۇزىڭ بىكات جگە لى ۋ نوپۇزەي چاك و خراپ دەيكەن، كابرا پىنى وت: ئەي پىڭمەبەرى خۇا لىنى بېرسە ئايا دەستىنۋىژى خراپ بۇ گرتوۋە يان لى كاتى خۇى دوام خىستوۋە؟ وتى: نا، پاشان وتى: ئەي پىڭمەبەرى خۇا من دراوسىنى ئەوم و ئاگام لىيەتى ھەرگىز نەمبىنۋە نانى ھەژارنىڭ بىدات جگە لى ۋ زەكاتەي چاك و خراپ دەيدەن، وتى: ئەي پىڭمەبەرى خۇا لىنى بېرسە ئايا ھەركەس داۋاي كىر دىيىت لىم پىڭمەبەر بىدەمى؟ پىرسىياري لىكرد، وتى: نا، وتى: ئەي پىڭمەبەرى خۇا من دراوسىنى ئەوم و ئاگام لىيەتى نەمبىنۋە ھەرگىز جگە لى مانكى پەمەزان كە چاك و خراپ دەيگىرىت پۇژوۋى تر بگىرىت، كابرا وتى: ئەي پىڭمەبەرى خۇا لىنى بېرسە ئايا بىنۋىيەتى ھەرگىز پۇژى پۇژوۋ بىشكىنم بەبى ئەۋەي نەخۇش بىم يان لى سەفەردابىم؟ وتى: نا، پىڭمەبەر (ﷺ) فەرموۋى (من نازانم لى ۋانەيە لى تۇ باشتىرىت) ^۲.

(ۋەسفى چاكى مۇسلمان و ئەۋەي لىنى بىزارە)

تەبەرانى لى عوبادەي كوپى صامتەۋە ھىناۋىيەتى يەكى لى بەنى لىس ھات بۇ لاي پىڭمەبەر (ﷺ) و وتى: ئەي پىڭمەبەرى خۇا سۈيىندت دەدەم - سى جار -

۱ - صحيح.

۲ - لى كىز العمال ج ۲ ص ۱۷۰ دا ۋاھاتوۋە.

جاری چوارەم وتى: بۆۋەسكردنى، پېغەمبەر (ﷺ) ھەرموۋى (ان كان احد من الشعراء يحسن فقد احسنت) واتە (ئەگەر يەككى لە شاعيران چاك بكات تۆ چاك دەكەيت) ^۱.

تەبەرانی لە خەللادی كۆپى سائىبە ۋە ھىناۋىيە تى دەلىت: چووم بۆ لای ئوسامەى كۆپى زەيدو وتى: پووبەپروو ۋەسفى كردم بۆيە پووبەپروو ۋەسفى كردىت چونكە لە پېغەمبەر (ﷺ) بىست دەيفەرموو (اذا مدح المؤمن في وجهه ربا الايمان في قلبه) واتە (ئەگەر باۋەردار لە پروو ۋەسفى كرا ئيمان لە دلیدا زياد دەكات) ^۲.

ئەبوداۋد و ترمى لە مەرفەۋە ھىناۋىيە تى دەلىت: باۋكم وتى: لەگەل ۋەفدى بەنى عامر چووم بۆ لای پېغەمبەر (ﷺ) وتما: تۆ گەۋرەمانىت، ھەرموۋى (السيد لله) وتما: خاۋەن ھەزلىتىنمان و پشودرىزىتىنمان، ھەرموۋى (قولوا بقولكم او بعض قولكم ولا يستجرينكم الشيطان) واتە (قەسەتان بلىن يان ھەندىكى قەسەتان بلىن و شەيتان بەسەرتاندا زال نەبى زۆر لە خۆبەكەن) ئىبن رزىن بەو جۆرە لە نەسائىيە ۋە ھىناۋىيە تى ۋە ۋەشى بۆ زيادكردوۋە ھەرموۋى (من نامەوئىت بەرزم بەكەنەۋە بۆ سەرو پلەيەك كە خۋاى گەۋرە لەۋى دايناوم، من موخەممەدى كۆپى عەبدوللا بەندە و نىردراۋى خوام) ^۳.

۱ - ضعيف.

۲ - ھەيسەمى ج ۸ ص ۱۱۹ دەلىت: تايىدا گىرە ۋە ھەيە كە نارى نە ھا توۋە ۋە عەتاي كۆپى سائىبىش ھەيە كەشت تىكەل دەكات.

۳ - ضعيف.

۴ - ھەيسەمى ج ۸ ص ۱۱۹ دەلىت: لە سەنەدەكەدا ئىبن لوھەيە ھەيە ۋە كەسەكانى دىكە جى متمانەن.

۵ - صحيح.

۶ - لە جمع الفوائد ج ۲ ص ۱۵۹ دا ۋاھا توۋە.

ئین نه جار له نه سه وه (ﷺ) هیناویه تی که سیك به پیغه مبهری (ﷺ) وت: نهی چاکترینمان و کوپی چاکترینمان و گه وره مان و کوپی گه وره مان، پیغه مبهری (ﷺ) فهرمووی (قولوا ما اقول لكم ولا يستهوينكم الشيطان، انزلوني حيث انزلني الله انا عبد الله ورسوله) واته (ئه وه بلین من پیتان ده لیم و شهیتان لاتاننه دات، له و پله دا دامبین که خوا دایناوم، من بهنده و نیردراوی خوا)^۱.

بوخاری و موسلیم و نه بوداود له ئه بی به کره وه (ﷺ) هیناویانه ده لیت: که سیك له خزمه ت پیغه مبهردا (ﷺ) وه سفی که سیکی کرد، پیغه مبهری (ﷺ) فهرمووی (قورت به سهر، ملی هاوړیکه ت بری، هاوړیکه ت بری) سی جار فهرمووی، پاشان فهرمووی (من کان منکم مادحا اخاه لامحالة فلیقل احسب فلانا والله حسیبه، ولا یزکی علی الله احدا احسب کذا و کذا ان کان یعلم ذالک منه) واته (هه رکامتان وه سفی براهی کرد به ناچار با بلی فلان واده بینم خوا چاک بیبینی، که س خوی پیش خوا نه خات واو واده بینم، نه گهر نه وهی لی بزانی)^۲.

بوخاری له نه بوموساوه هیناویه تی پیغه مبهری (ﷺ) بیستی که سیك وه سفی که سیکی ده کردو زور پیایدا هه لیده دا، فهرمووی (اهلکت، او قطعتم - ظهر الرجل) واته (پشتی کابراتان شکاند)^۳.

بوخاری له الادب المفرد ص ۵۱ له ره جانی کوپی نه بوره جا له میحجه نی نه سه میه وه (ﷺ) هیناویه تی ره جا وتی: له گه ل میحجه ن پوژیک چووین تا گه یشتینه مزگه وتی خه لکی به سره، بوره یده ی نه سه می له بهر ده رگایه کی

۱ - صحیح.

۲ - له کنز العمال ج ۲ ص ۱۸۲ دا هاتوه، نه حمده له نه سه وه به هه مان شیوه هیناویه تی، له البدایه و النهایه ج ۶ ص ۴۴ دا واهاتوه.

۳ - له جمع الفوائد ج ۲ ص ۱۵۰ دا واهاتوه.

۴ - ئین جه ریر به هه مان شیوه هیناویه تی، له کنز العمال ج ۲ ص ۱۸۲ دا هاتوه.

مىزگە وتدا دانىشتىبوو، كاتىك لى مىزگە وتدا بوو پىيى دەوترا (سەكبە) زۆر نوپىزى درىژدە كىردەۋە، كە گەيشتىنە بەردەرگە مىزگە وت عەبايەكى لەسەربو، بورەيدە تاقەتى خۇش بوو وتى: ئەي مىجھەن ۋەك سەكبە نوپىژدە كەيت؟ مىجھەن ۋەلامى نەدايەۋە گەرايەۋە، مىجھەن وتى: پىيغەمبەر (ﷺ) دەستى گىرتىم چوۋىن تا چوۋىنە سەر ئوچودو پوانى بەسەر مەدىنەدا ۋە فەرموۋى (ۋىل امها من قريۋە يتركها اهلها كاعمر ماتكون ياتيها الدجال فيجد على كل باب من ابوابها ملكا فلا يدخلها) پاشان دابەزى تا لە مىزگە وت بوۋىن پىيغەمبەر (ﷺ) كەسىكى بىنى نوپىزى دەكردو ركوع و كىرئوۋشى دەبىرد، پىيغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى ئەۋە كىيە؟ منىش پىيادا ھەلمداۋ وتى: ئەي پىيغەمبەرى خوا ئەۋە فلانە ۋە ئەۋە فلانە فەرموۋى (امسك لاتسمعه فتلكه) واتە (بەسە بانەيىستى قوپى بەسەردا بىكەيت) دەلىت: چوۋ تا گەيشتىنە لاي ژوۋرەكەي، بەلام دەستەكانى چوۋلاندو پاشان فەرموۋى (ان خير دينكم ايسره، ان خير دينكم ايسره) (چاكتىرىنى ئايندارىتان ئاسانتىرەتى، چاكتىرىنى ئايندارىتان ئاسانتىرەتى) سى جار فەرموۋى.

ئىمامى ئەحمەد دىش ج ۵ ص ۳۲ لە رەجائەۋە بەۋ شىۋەيە بە دوۋرو درىژى ھىناۋىيەتى بەلام لە گىرپانەۋەكەي ئەۋدا ھاتوۋە وتى: منىش پىيادا ھەلمدەدا، دەلىت: وتى ئەي پىيغەمبەرى خوا ئەۋە فلانە ئاۋاۋ ئاۋايە، فەرموۋى (بىدەنگ بە با نەيىبىستى مالىۋرانى بىكەيت) پاشان چوۋ كە گەيشتە بەردەرگەكەي دەستى گىرپامەۋە دواتر فەرموۋى (ان خير دينكم ايسره، ان خير دينكم ايسره، ان خير دينكم ايسره).

ئەحمەد لە پىيگەي عەبدوللاي كوپى شەقىق لە مىجھەنەۋە ھىناۋىيەتى ۋە لە گىرپانەۋەكەيدا ھاتوۋە وتى: ئەي پىيغەمبەرى خوا ئەۋە فلان كەسە ئاۋاۋ ئاۋايە لە چاكتىرىنى خەلكى مەدىنەيە، يان وتى: لە ھەموو خەلكى مەدىنە زىاتر نوپىژدەكات،

۱ - حسن.

۲ - صحيح.

فهرمووی (لا تسمعه فتهلكه) سیّ جار (انکم امة ارید بکم الیسر) واتہ (ئیوہ
نومہ تیکن ئاسانیتان بؤ ویستراوہ) ۲۱.

ئین ئه بی شهیبه و بوخاری له الادب المفرد له ئیبراھیمی تهیمی له باوکیه وه
هیناویه تی ده لیت: له لای عومهری کوپی خه تتاب (ﷺ) وه ستابووم که سیّک هات بؤ
لای و سهلامی لی کرد، که سیّک پووبه پروو وه سفی کرد، عومهر وتی: کابرات سه ربزی
خوا سهرت بری، پووبه پروو و له سهر ئایینی وه سفی ده کهیت ۲۱؟

ئین ئه بی دونیا له حه سه نه وه هیناویه تی که سیّک وه سفی عومهری کرد،
عومهر وتی: من و خویش مال و یران ده کهیت ۱.

ئین ئه بی دونیا له حه سه نه وه هیناویه تی عومهر (ﷺ) دانیشتبوو و
گوچانیکی پیبوو، خه لکی له دهوری بوون که جاروود (ﷺ) هات، که سیّک وتی:
ئه وه گه وره ی ره بیعه یه، عومهر و ئه وانه ی ده وره ی جاروودیش بیستیان، که لی
نزیك بوویه وه به گوچانه که ی لییدا، وتی: ئه ی ئه میری با وه ردان بؤچی
لیمده دیت؟ وتی: من و تو چیمان به چی؟ مه گه نه مبیست؟ وتی: ده ی بیست چي
بوو؟ وتی: ترسام شتی له وه تیکه ل به دلت بیت و بویه حه زمکرد دووری بخمه وه
لیت. ۲

موسلیم ج ۲ ص ۴۱۴ - ده که که هی ئه وه - و ئه بوداود ج ۵ ص ۲۴۱ له همامی
کوپی حارسه وه هیناویه تی که سیّک وه سفی عوسمانی (ﷺ) ده کرد، میقداد چوو و
له سهر ئه ژنو که وت و که سیّکی زه به لاح بو، به گوچان دهیدا له ناوچه وانی، عوسمان
پی و ت: ئه وه چیته؟ وتی: پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (اذا رایت المدا حین فاحثوا فی
وجوههم التراب) (ئه گه ر ئه وانه تان بینین زور مه دح ده که ن خول بکه ن به پوو یاندا).

۱ - صحیح.

۲ - ئین جهریرو ته به رانی به کورتی هیناویانه، له کنز العمال ج ۲ ص ۱۸۲ دا واهاتوو.

۳ - کنز العمال ج ۲ ص ۱۸۲.

۴ - له کنز العمال ج ۲ ص ۱۶۷ دا هاتوو.

۵ - له کنز العمال ج ۲ ص ۱۶۷ دا هاتوو.

موسلیم و ترمزی ج ۲ ص ۶۲ و بوخاری له الادب المفرد ۵۰ له ریگهی نه بوموعه ممره وه هیئاویه تی که سیك ههستا وهسفی ئه میریکی دهکرد، میقداد خوئی به پرویدا کرد و تی: پیغه مبه (ﷺ) فهرمانی پی کردین خوئی به پروی نه وانه دا بکهین که زور پیا هه لدهرن.

بوخاری له الادب المفرد ص ۵۱ له عهتای کوپی ئه بی رباحه وه هیئاویه تی که سیك وهسفی که سیکی دهکرد لای ئین عومر (ﷺ) ئین عومر خوئی پزانده به ده موچا ویدا و تی: پیغه مبه (ﷺ) فهرموی (اذا رايت المداحين فاحثوا في وجوههم التراب).^۱

ئه حمده و ته بهرانی له عهتای کوپی رهباحه وه هیئاویانه که سیك وهسفی ئین عومری دهکرد، نهویش خوئی کرد به پرویدا و تی: بیستم پیغه مبه (ﷺ) ده فره مویت (اذا رايت المداحين فاحثوا في وجوههم التراب).^۲

ئه بونه عیم له الحیه ج ۱ ص ۳۰۷ له نافع و جگه له ویشه وه هیئاویه تی که سیك به ئین عومری وت: ئه ی چاکترینی خه لک یان ئه ی کوپی چاکترینی خه لک، ئین عومر وتی: من چاکترینی خه لک و کوپی چاکترینی خه لک نیم، من بهنده یه کی خوام هیوام لای خواجه و لیی ده ترسم، سویند به خوا واز له کهس ناهینن تا قور به سهری ده کهن.

ته بهرانی له تاریقی کوپی شه هابه وه هیئاویه تی عه بدوللا و تی: کهس ده چیته دهره وه و ئایینی پییه، به لام ده گه ریته وه و هیچی پی نیه، ده چیته بو لای کهسی که هیچی به ده ست نیه بوخوی و نهویش، نه سوود و نه زیان، سویندی بو ده خوات تو

۱ - صحیح.

۲ - صحیح.

۳ - هه یسه می ج ۸ ص ۱۱۷ ده لیت: ئه حمده و ته بهرانی هیئاویانه و سه نه ده که ی سه حیه.

ئاواو ئاوايت، دهگه پیتته وه و هیچی له پیوستیه که ی به دینه هیئاوه و خوای گه ورهش لئی تووره ده بیټ.^۱

(په یوه ندى خزمایه تی و پچراندنى)

به زار له ئیبن عه عباسه وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیټ: ته نگه ژه یه کی سهخت تووشی قوره یش بوو تا ئه وه ی ئیسکی پزیویان ده خوارد، کهس نه بوو هینده ی پیغه مبه ر (ﷺ) و عه عباسی کوری عه بدولموته لیب ساده ترین، پیغه مبه ر (ﷺ) به عه عباسی فهرموو (یا عم! ان اخاك ابا طالب قد علمت کثرة عیاله وقد اصاب قریشا ماتری فاذهب بنا الیه حتی نحمّل عنه بعض عیاله) واته (ئه ی مامه گیان! ئه بوتالیبی برات ده زانیټ مندالی زوره و قوره یش تووشی ئه وه بووه که ده بیینیت، بمانبه بۆ لای تا هندی له منداله کانی بگرینه خو) چون بۆ لای وتیان: ئه بوتالیب باری هۆزه کهت ئه وه یه ده بیینیت و ئیمه ده زانین تۆ یه کیکیټ له وانه، هاتووین تا هندی له منداله کانت له ئه ستۆ بگرین، ئه بوتالیب وتی: عه قلیم بۆ بهینه و چیتان پی خوشه بیکه ن، پیغه مبه ر (ﷺ) عه لی برده لای خوئی و عه عباسیش جه عفه ری برده لای خوئی، به رده وام له گه لیاندا بوون تا که وتنه سه ری، سوله یمانی کوری داود ده لیټ: جه عفه ر به رده وام له گه ل عه عباس بوو تا چوو بۆ خاکی حه به شه و کۆچی کرد بۆ ئه وی.^۲

۱- هه یسه می ج ۸ ص ۱۱۸ ده لیټ: ته به رانی به چه ند سه نه دیک هیئاویه تی و که سه کانی سه نه دیکیان سه حیجن.

۲- ضعیف.

۳- هه یسه می ج ۸ ص ۱۵۳ ده لیټ: له سه نه ده که دا که سی واهه ن که نایانناسم.

بهزار له جابره وه هیناویه تی جوهریره به پیغه مبهری (ﷺ) وت: من دمه ویت
ئو غولامه نازاد بکه، وتی: بیده بهو خالویه ت که له ناو دهشته کیه کاندایه تا
شوانی بو بکات چونکه ئوه بو پاداشتت باشتره^۱.

حاکم له میژوه کهیداو ئین نه جار له ئه بوسه عیده وه هیناویه تی که ئه م نایه ته
دابهنی (وات ذا القربی حقه) پیغه مبهری (ﷺ) فرمووی (یا فاطمة لك فداک)^۲.

موسلیم ج ۲ ص ۳۱۵ له ئه بوهوره یه وه هیناویه تی که سیك وتی: ئه ی
پیغه مبهری خوا من نزیکیه تیه کم هیه و سهردانیان ده کم و ئه وان نایه ن، من چاکم
له گه لیان و ئه وان خراپن له گه لم، له بیراندان و ئه وان منیان له بیر نیه، فرمووی (لئن
كنت كما قلت فکانما تسفهم المل ولا یزال معک من الله ظهیر علیهم مادمت علی
ذاک) واته (ئه گه ر وابیت تو ده یلئیت وه ئه وه وایه لمی گه رمیان به سهردا بکه ییت و
به رده وام پشتگیری خوات له گه له به سهریانداو زالییت تا کاتی له سه ر ئه وه به رده وام
بییت)^۳.

ئه حمده له عه بدوللای کوپی عه مره وه (ﷺ) هیناویه تی که سیك هات بو لای
پیغه مبهری (ﷺ) وتی: ئه ی پیغه مبهری خوا من خزمی نزیکم هیه و ده چم بو
لایان و ئه وان نایه ن و من لیبوردیم و ئه وان سته م لیده که ن و به رامبهریان چاکم و
له گه لم خراپن ئایا ده سترویان بم؟ وتی: ده ی هه مووتان به شدارن، به لام فه زله که

۱ - صحیح.

۲ - که سه کانی سه نه ده که سه حیجن، وه که هیه سه می ج ۸ ص ۱۵۳ ده لئیت.

۳ - ضعیف.

۴ - حاکم ده لئیت: ئیبراهیمی کوپی موحه مه دی کوپی مه یمون له عه لی کوپی عابسه وه به ته نها
هیناویه تی. له کنز العمال ج ۲ ص ۱۵۸ دا واهاتوه.

۵ - بوخاری له الادب المفرد ص ۱۱ له ئه بی هوره یه وه به هه مان شیوه هیناویه تی.

وهر بگهرو سهردانیان بکه چونکه بهردهوام ههرمختهیهکی سهرخهر له لایه ن خواوه له گهته تا بهو جوړه بیت.^۱

بوخاری له الادب المفرد ص ۱۲ له نه بوئه یوب سوله یمانی مه ولای عوسمانی کوپی عه ففانه وه هیناویه تی ده لیت: نه بو هورهیره ئیواره ی پینج شه ممه شهوی ههینی هات بو لامان وتی: هه رکه سی خزمایه تی به چرینی با له لامان ههستی، کهس هه لئه سا تا سی جار وتی، کهنجی هه ستا پووریکی هه بوو دوو سال بوو نه چو بوو بو لای، چوو بو لای و ژنه که وتی: برازاگیان چو ن هاتیت؟ وتی: گویم له نه بو هورهیره بوو ناوای وت، وتی: بکه پیره وه بو لای بلی بوچی وای وت؟ وتی: له پیغه مبه رم (عێڕا) بیست فه رموی (ان اعمال بني ادم تعرض على الله تبارك وتعالى عشية كل خميس ليلة الجمعة فلا يقبل عمل قاطع رحم) (کاری مروغه کان ئیواره ی هه موو پینج شه ممه یه شهوی هه نییه که ده خریته ڕوو له خزمهت په ڕوه ردگاردا، کارو کرده وه ی نهو که سه قبول ناکریت که خزمایه تی ده پچرینی).^۲

ته به رانی له نه عمه شه وه هیناویه تی ئین مه سعود دوا ی نوژی به یانی له باز نه یه کدا دانیشتبوو وتی: سویندی هه رکه س ده دم په یوه ندی خزمایه تی پچراندوه که له لامان ههستی، چونکه ئیمه ده مانه ویت له خوا به پاریینه وه و ده رگا کانی ئاسمان بو نهو که سانه داخراو ن.^۳

^۱ - له سه نه ده کدا چه جاجی کوپی نه ته نه هیه که موده لله سه و که سه کانی دیکه ی سه نه ده که جی متمانه ن، وه که هه یسه می ج ۸ ص ۱۵۴ ده لیت.

^۲ - ضعیف.

^۳ - ضعیف.

^۴ - هه یسه می ج ۸ ص ۱۵۱ ده لیت: ته به رانی هیناویه تی و که سه کانی سه نه ده که ی سه حیحن به لام نه عمه ش ئین مه سعودی نه بی نیوه، ته راو.

(بەشى دەپھەم)

(ئاكارى پەيغەمبەر (ﷺ) ۋ ھادىلەن ۋ
رەھبەتلىك چۈن بوو ۋ چۈن لە نىۋان خۇياندا
بە جۈانتىرىن ئاكار رەھبەتلىك دەكردا)

(بەشى دەيەم)

ئاكارى پىغەمبەر (ﷺ) ۋ ھاۋەلان ۋ رەۋشنىيان چۆن بوو ۋ چۆن لە نىۋان خۇياندا بە جۋانتىن ئاكار رەفتارىيان دەکرد (رەۋشتى پىغەمبەر (ﷺ))

موسلىم لە سەعدى كۆپى ھىشامەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: پىرسىيارم كرد لە دايكى باۋەرداران عائىشە (رضي الله عنها) وتم: سەبارەت بە رەۋشتى پىغەمبەر (ﷺ) قەسەم بۇ بىكە، وتى: مەگەر قورئانت نەخوئىندۇتەۋە؟ وتم: يا، وتى: ئاكارى قورئانى بوو.^۱ ئىبن سەعد ج ۱ ص ۹۰ لە سەعدى كۆپى ھىشام لە عائىشەۋە بەو جۆرە ھىناۋىيەتى ۋ ئەۋەشى بۇ زىياد كىردوۋە قەتادە وتى: قورئان جۋانتىن ئاكارى مۇقەكانى ھىناۋە.^۲

يەعقوبى كۆپى سوفيان لە ئەبى دەرداۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: پىرسىيارم كرد لە عائىشە لە سەر ئاكارى پىغەمبەر (ﷺ)، وتى: ئاكارى قورئانى بوو بۇ رەزەمەندى قورئان پازى ۋ بۇ توۋرەيى قورئان توۋرە دەبوو، بەيھەقى لە زەيدى كۆپى باينووسەۋە ھىناۋىيەتى بە عائىشەمان وت: ئەي دايكى باۋەرداران ئاكارى پىغەمبەر (ﷺ) چۆن بوو؟ ئەۋىش باسى كردو تيايدا ھاتوۋە پاشان وتى: سورەتى (مؤمنون) ت خوئىندۇۋەتەۋە (قد افلح المؤمنون) تا دە ئايەت، وتى: ئاكارى پىغەمبەر (ﷺ) بەو جۆرە بوو.^۳

^۱ - صحيح.

^۲ - ئەحمەدو جۋبەيرى كۆپى نەقىرو جەسەنى بەسرى لە عائىشەۋە بەو جۆرە ھىناۋىيەت، لە البىدائە والنھايە ج ۶ ص ۳۵ دا ھاتوۋە.

^۳ - ئەبۇنەئىم لە الدلائل النبۋە ص ۵۶ لە جۋبەرىر لە عائىشەۋە بەو جۆرە ھىناۋىيەتى ۋ ئىبن سەعد ج ۱ ص ۹۰ لە مەسروق لە عائىشەۋە بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى.

^۴ - ئەسائى ھىناۋىيەتى ۋەك لە البىدائە والنھايە ج ۶ ص ۳۵ دا ھاتوۋە.

ئەبونەعیم لە الدلائل ص ۵۷ لە عرووہ لە عائیشەوہ (رضی اللہ عنہا) میناویہ تی دەلیت: کەس لە پیغەمبەر (ﷺ) ئاکاری جواتر نەبوو، هیچکام لە هاوہ لان و ژن و کەس و کاری بانگیان نەکردووہ مەگەر ئەوہی دەیوت بەئێ بەسەرچاو بۆیە خوای گەورە دەفەرمویت (وانک لەی خلق عظیم) (بەر راستی تۆ لە بەرزترین پلای ئاکاری بەرزدایت).

ئەبى شەیبە لە قەیسى کورپی وەھب لە کەسیکی بەنى سراتەوہ دەلیت: بە عائیشەم وت: لەسەر ئاکاری پیغەمبەر (ﷺ) قسەم بۆ بکە، وتی: قورئانت خویندوہ تەوہ (وانک لەی خلق عظیم) وتی: پیغەمبەر (ﷺ) لە گەل هاوہ لانى بوو، خواردنیکم بۆ ئامادەکردو حەفسەش بۆی ئامادەکردو ئەو پیشکەوت، منیش بە کەنیزە کە کەم وت بڕۆ قاپە خواردنە کەى قولپ بکەرەوہ، خەریکبوو بیخاتە بەردەم پیغەمبەر (ﷺ) کە قولپی کردەوہ و خواردنە کە پڑا، پیغەمبەر (ﷺ) خواردنە کەى سەرزەوێ کو کردەوہ و خواردیان، دواتر قاپە کەى خۆم نارد پیغەمبەر (ﷺ) ناردی بۆ حەفسە و فەرمووی (خذوا ظرفا مکان ظرفکم وکلوا ما فیها) (قاپی بگرن لەبری قاپە کە تان و چی تیا دایە بیخۆن) دەلیت: لە پوختساری پیغەمبەر (ﷺ) هیچم بەدینە کرد^۱.

ئەبونەعیم لە الدلائل ص ۵۷ لە خارجهی کورپی زەیدەوہ میناویە تی دەستەیکە هاتن بۆ لای باوکی زەیدی کورپی سابت و وتیان: لەسەر هەندى پەوشتی پیغەمبەر (ﷺ) قسەمان بۆ بکە، وتی: من دراوسێی بووم ئەگەر سروشی بۆ دابەزیایە دەینارد بە شوینمدا دەچووم بۆ لای و سروشم دەنوسییەوہ، ئەگەر باسی دنیا مان بکردایە باسی دەکردو ئەگەر باسی پوژ دوا ییمان بکردایە لە گەلماندا

۱ - ضعیف.

۲ - له كنز العمال ج ۴ ص ۴۴ دا هاتووہ.

باسى دەكردو ئەگەر باسى خوادىنمان بىكردايه باسى دەكرد، ھەموو ئەۋەم بۇ وتىن بەسە.^۱

تەبەرانى لە صەفەيە كچى ھەيەيەۋە (رضي الله عنها) ھىناۋىيەتى دەلىت:
كەسم نەدى لە پىغەمبەر (ﷺ) ئاكار جۈانتىر بىت، دەمدى لە خەيبەر بەشەۋ لەسەر
پشتى وشترەكەي سۈاربوو، مەن باۋىشكەم دەدا سەرم داي لە پشتەۋەي بارەكە، بە
دەستى گىرتىمى فەرموۋى (يا ھە ھە مەلا يا بىنت حىي مەلا) واتە (ئەي فەلەن كچ
لەسەر خۇ، ئەي كچى ھويەي لەسەر خۇ) تائەۋەي گەيشتىنە (صە ھەبا)
فەرموۋى (انى اعتذر اليك يا صفية مما صنعت بقومك انهم قالوا لي كذا) واتە (ئەي
صەفەيە مەن پۈزشت بۇ دىنمەۋە كە وامكرد بە ھۆزەكەت ئەۋان واين پى وتىم).^۲

ئەبۇنەئىم لە الدلائل ص ۵۷ لە ئەنەسەۋە (رضي الله عنه) ھىناۋىيەتى دەلىت:
پىغەمبەر (ﷺ) لە ھەمەۋان بە سۆزىتر بوو، سۈيىند بەخۇا لە پۇژى سارددا باكى
نەبوو بۇ كۆيلە و بىۋەتەن و مەندال تا ئاۋى بۇ بىنى و دەست و دەموچاۋى بىشوات،
ھەركەس پىرسىياري لىي ھەبۋايە گۈيى لى دەگىرت و دەۋەستتا تا ئەۋ دەچوو،
ھەركەس دەستى بۇ بىردايە دەستى پى دەداۋ لاينەدەبرد تا ئەۋ كەسەي تر دەستى
لا بىردايە.

موسلىم ج ۲ ص ۲۵۶ لە ئەنەسى كۈرى مالىكەۋە (رضي الله عنه) ھىناۋىيەتى دەلىت:
پىغەمبەر (ﷺ) ئەگەر نويىژى بەياني بىكردايه خىزمەتكارانى مەدىنە قاپى خۇيان

^۱ - تىرمىزى ص ۲۵ بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى بەيەقىش ھىناۋىيەتى، لە البدايە والنھايە ج ۶
ص ۴۲ دا ھاتوۋە، تەبەرانى ھىناۋىيەتى، لە الجمع ج ۹ ص ۱۷ دا ھاتوۋە دەلىت: سەنەدەكەي
ھەسەنە. ئىبن ئەبى داۋد و ئەبۋەيەلا رەۋيانى و ئىبن عەساكىر ھىناۋىيەتە، لە المەنتخب ج ۵
ص ۱۸۵ دا ھاتوۋە، ئىبن سەئەد ج ۱ ص ۹۰ بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى.

^۲ - ضعيف.

^۳ - ھەيسەمى ج ۹ ص ۱۵ دەلىت: رەۋيانى و ئەبۋەيەلا بە كورتى ھىناۋىيەتە ۋە كەسەكانى
سەنەدەكانىيان جى متەئەن جگە لە رەببىيە برازى صەفەيە كە نايناسم.

دهینا و ناوی تیدا بو، چی قاپی بهینرایه دهستی دهخسته ناوی، جار هه بوو له بهر به یانی سارددا دهینرا دهستی تیدا دهشورد.

یه عقوبی کوری سوفیان له نه نه سه وه (عَلَيْهِ السَّلَام) هیناویه تی پیغه مبه (عَلَيْهِ السَّلَام) نه گهر ته و قه ی له گه ل پیاوی بگردایه دهستی لانه دبرد تا نه دهستی لابردایه، نه گهر پووی بگردایه ته که سی پووی لانه دبرد تا کابرا لای بگردایه ته وه، نه ده بینرا نه ژنوکانی پیش بخت له بهر دم که سی کدا که له لای دانیشته وه.^۱

نه بوداود له یه عقوب له نه نه سه وه (عَلَيْهِ السَّلَام) هیناویه تی ده لیت: هه رگیز که سم نه دیوه چیه بکات بو پیغه مبه (عَلَيْهِ السَّلَام) تا نه وه ی سهری بو ده چه مانده وه تا کابرا سهری لار ده کرده وه، پیغه مبه (عَلَيْهِ السَّلَام) دهستی هه ر که سی بگرتایه بهری نه دده تا کابرا دهستی لابردایه.^۲

به زار و ته بهرانی له نه بو هوور هیره وه (عَلَيْهِ السَّلَام) هیناویانه پیغه مبه (عَلَيْهِ السَّلَام) دهستی هه ر که سی بگرتایه دهستی لانه دبرد تا کابرا دهستی لانه دبرد، نه ژنویشی له نه ژنوی نه وه ی پالی زیاتر نه ده چوو، هه ر که س ته و قه ی له گه ل بگردایه پووی تیوه ده کرد و پووی وهر نه ده چه ر خاند تا کابرا له قسه که ی ده بوویه وه.^۳

نه حمه له نه نه سه وه هیناویه تی نه گهر پیره ژنی که له مه دینه بهاتایه دهستی پیغه مبه (عَلَيْهِ السَّلَام) ی ده گرت پیغه مبه (عَلَيْهِ السَّلَام) دهستی لانه دبرد تا نه دهستی

۱ - ضعیف.

۲ - ترمزی و ثبین ماچه هیناویانه، هه ر وه که له البدایه و النهایه ج ۶ ص ۳۹ دا هاتوو، ثبین سه عد ج ۱ ص ۹۹ به هه مان شیوه هیناویه تی.

۳ - حسن.

۴ - نه بو داود به ته نه هیناویه تی، البدایه و النهایه ج ۶ ص ۳۹.

۵ - سه نه ده که ی ته بهرانی سه سه نه وه که هه سه می ج ۹ ص ۱۵ ده لیت.

لادەبرد،^۱ ئىبن ماجە ھىناۋىيەتى، ئەحمەد ھىناۋىيەتى ئەگەر كەنيزەكىكى مەدىنە دەستى پىغەمبەر (ﷺ) ى بىگرتايە دەبىر تا پىۋىستى يەكەى بەجى بگەيەنىت.^۲

موسلىم لە صەھىحەكەيدا ج ۲ ص ۲۶۶ لە ئەنەسەۋە ھىناۋىيەتى ئافرىتىك - عەقلى تەۋاۋ نەبۈۋىتى ئەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ئىشم پىتە، فەرمۈۋى (ئەى داىكى فلان بزانە چ كۆلانىكت دەۋىت تا پىۋىستىكەت بەجى بگەيەنم) لەگەلى بە چەند پىگايەكدا چۈۋ تا ئىشەكەى تەۋاۋ بۈۋ.^۳

تەبەرانى لە موحەممەدى كۈرى مەسلەمەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: لە سەفەرىك ھاتمەۋە و پىغەمبەر (ﷺ) دەستى گىرم و دەستى لا نەبرد تا من دەستم لا برد.^۴

مالىك لە عائىشەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) لە دوو كاردە سەرىشك بۈايە ئاسانەكەى دەكرد ئەگەر تاۋان نەبۈايە، ئەگەر تاۋان بۈايە لە ھەمۈۋان زىياتر لىۋى بە دور دەبۈۋ، ھەرگىز پىۋى بە دەروۋنى نەدەدا سنۈۋرى خوا بىشكىنى تا خۋاى لى پىرەنجى.^۵

ئەحمەد لە عائىشەۋە (رضي الله عنها) ھىناۋىيەتى دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) بە دەستى ھەرگىز نەيداۋە لە خزمەتكارىك و ژنىك و بە دەستى نەيداۋە لە ھىچ مەگەر لە جىھادى پىۋى خۋدا، ئەگەر سەرىشكى دوۋشت بۈايە ئاساتىرىنىان لاي

۱ - صحيح.

۲ - بوخارى لە صەھىحەكەيدا بە موعەللەقى ھىناۋىيەتى، لە البدايە و النهايە ج ۶ ص ۳۹ دا ھاتۈۋە.

۳ - ئەبۇ نەعیم لە دلائل النبۈۋە ص ۵۷ لە ئەنەسەۋە بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى.

۴ - لە سەنەدەكدا جلدی كۈرى ئەيۈب ھەيە كە لاۋازە ۋەك ھەيسەمى ج ۹ ص ۱۷ دەلىت.

۵ - بوخارى و موسلىم ھىناۋىيەتە. ھەرۋەك لە البدايە و النهايە ج ۶ ص ۳۶ دا ھاتۈۋە، ئەبۇ داۋود و نەسائى و ئەحمەد ھىناۋىيەتە، لە كنز العمال ج ۴ ص ۴۷ دا ھاتۈۋە، ئەبۇ نەعیم لە الدلائل ص ۵۷ دا ھىناۋىيەتى.

خوښه ويستتربوو به مهرچيک تاوان نه بووايه، نه گهر تاوان بووايه له هه مووان ليی دوور تر ده بوو، پيی به دهروونی خوئی نه ده دا بۆ شکاندنې سنووری خودا به لکو برياری خواي پيشده خست.^۱

ترمزی له الشماثل ص ۲۵ له عائيشه وه (رضي الله عنها) هيناويه تي ده ليت: پيغه مبهري (عليه السلام) م نه ده بيني نه گهر سته ميکی لي بکرايه هه ولی تو له ي بديا نه گهر شکاندنې سنووری خواي تي دا نه بووايه، نه گهر سنووری خوا بشکينرايه له هه مووان زياتر تو وره ده بوو، له نيوان دوو کاردا سه رپشک بکرايه ناساترينيانې هه لده بزارد به مهرچيک تاوان نه بووايه.^۲

نه بو داودو ته يالسي له نه بو عه بدوللای جه ده ليه وه هيناويانه ده ليت: له عائيشه پرسى بيستم له سه ر ئاکاري پيغه مبهري (عليه السلام) ده يوت خراپه کار و هاوارکهرى ناويازا نه بوو، به رامبه ر خراپه خراپه نه ده نواند، به لکو لي بورده بوو، يان لي خو شبوونی هه بوو- نه بو داود دوودل بوو-^۳.

يه عقوبى کوپى سوفيان له صالحى مه ولاي توئم وه هيناويه تي نه بو هوره يره وه سفى پيغه مبهري ده کرد و ده يوت يه کپارچه لا يده کرده وه، به دايک و

۱- له البدايه و النهايه ج ۶ ص ۳۶ دا هاتوه. موسليم ج ۲ ص ۲۵۶ و نه بو نه عيم له ده لائل به کورتى و عه بدوپه زاق و عه بدى کوپى حميد و حاکم وه ک فەرموده که ي نه حمهد هيناويانه، هه روه که له کنز العمال ج ۴ ص ۴۷ دا هاتوه.

۲- صحيح.

۳- نه بويه علا و حاکم هيناويانه، له کنز العمال ج ۴ ص ۴۷ دا هاتوه.

۴- صحيح.

۵- ترمزی هيناويه تي و ده ليت حه سه نى صه حيحه، له البدايه و النهايه ج ۶ ص ۳۶ دا هاتوه و ثيبن سه عد ج ۱ ص ۹۰ له نه بو عه بدوللای له عائيشه وه به هه مان شيوه هيناويه تي و نه حمهد و حاکميش هيناويانه له کنز العمال ج ۴ ص ۴۷ دا واهاتوه.

باو کمه وه به قوربانی بم خراپه کار و خراپه نوین و هاوار کهری بازار نه بوو، ئاده م
ئهمه ی بۆ زیاد کردوه، پیشتیش و دواتریش کهسی وام نه دیوه^۱.

ئه حمده له ئه نه سه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیئت: پیغه مبه ر (ﷺ) جنیو بلی و
نه فرینکار و خراپه کار نه بوو، له کاتی سه رکۆنه دا پیی ده فهرمووین (ماله تربت
جبینه) بوخاری هیناویه تی، بوخاری له عه بدولای کوپی عومه ره وه هیناویه تی
ده لیئت: خراپه کار و خراپه نوین نه بوو و دهیغه رموو (ان من خیارکم احسنکم
اخلاقا) (له چاکترینان ئه وانن چاکترین ئاکارتان هبن).^۲

موسلیم ج ۲ ص ۲۵۲ له ئه نه سه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیئت: کاتی
پیغه مبه ر (ﷺ) چوویه مه دینه نه بوته لحه ده ستانی گرتم و بردمی بۆ لای
پیغه مبه ر (ﷺ) و تی: ئه ی پیغه مبه ری خوا ئه نه س کوپکی ژیره با خزمه تت
بکات، ده لیئت له مال و له سه فهدا خزمه تم کرد، سویند به خوا هه رچیم کرد بیئت
نه یغه رموو بۆچی واتکرد؟ یان شتی نه مکرد بی نه یغه رموو بۆچی ئه وه ت نه کرد؟
هه روه ها له ئه نه سه وه هیناویه تی ده لیئت: پیغه مبه ر (ﷺ) جوانترین ئاکاری هه بوو،
پوژیک ناردمی بۆ کاریک و تم به خوا ناچم بۆ ئه و کاره ی پیغه مبه ری خوا فه رمانی پی
کردم، چووم دام به لای مندا لاند له بازاردا یارییان ده کرد، پیغه مبه ر (ﷺ) له
پشته وه سه رشانه کانی گرتم، سه یر ده که م پیده که نی و دهیغه رموو (ئه ی ئه نه س برۆ
بۆ ئه وه ی فه رمانم پی کردیت) منیش و تم به لی ئه ی پیغه مبه ری خوا ده چم ده لیئت:
سویند به خوا نۆ سال خزمه تم کرد نه مبینی شتی بکه م بلی بۆچی واتکرد یان شتی
نه که م بلی بۆچی ئه وه ت نه کرد؟ هه روه ها له ئه نه سه وه هیناویه تی ده لیئت: ده سال
خزمه تی پیغه مبه ر (ﷺ) م کرد سویند به خوا هه رگیز ئو فیککی پی نه وتم و نه یده وت
بۆ ئه وه ت کرد یان ئه وه ت نه کرد؟

۱ - صحیح.

۲ - موسلیم هیناویه تی، له البدایه و النهایه ج ۶ ص ۳۶ دا هاتوه.

بوخاری له ئەنەسەوه بەو شیۆه هیناویەتی، ئەحمەد له ئەنەسەوه (ﷺ) هیناویەتی دەلیت: دە سال خزمەتی پیغەمبەر (ﷺ) م کرد هەر فەرمانیکی پی کردبم و نەمکردبێ سەرکۆنە ی نەکردوم، ئەگەریش یەکیک له کەس و کاری سەرکۆنە ی بکردمایە دەیفەرموو (دعوە، فلو قدر ان یكون کان) (وازی لی بیین ئەگەر قەدەر وابوایە ببوایە دەبوو).^۱

ئەبو نەعیم له الدلائل ص ۵۷ له ئەنەسەوه (ﷺ) هیناویەتی دەلیت: سالانیک خزمەتی پیغەمبەر (ﷺ) م کرد و هەرگیز قەسە یەکی پی نەوتم و لی نەدام و دلی نەرجاندوم و پیامدا هەلنەشاخاوه و مۆنی نەنواند و فەرمانیکی پی نەکردم کە مترخەمی بنوینم و لەسەری سەرکۆنەم بکات، ئەگەر کەسیان سەرکۆنەیان بکردمایە دەیفەرموو (دعوە فلو قدر شيء لکان) (وازی لی بین ئەگەر قەدەری شتی بوایە دەبوو).

ئەبن عەساکیر له ئەنەسەوه (ﷺ) هیناویەتی پیغەمبەر (ﷺ) چوو بۆ مەدینە و من ئەو کاتە هەشت سالان بووم، دایکم بردمی بۆ لای و وتی ئە ی پیغەمبەری خوا پیاوان و ژنانی پشتیوانان خەلاتیان کردوویت جگە له من منیش بەس ئەم کوپەم هەیه لیم قبول بکە تا خزمەتت بکات، دە سال خزمەتی پیغەمبەر (ﷺ) م کرد هەرگیز لی نەدام و قەسە ی پی نەوتم و مۆنی له پوومدا نەنواند.^۲

۱ - له البدایه و النهایه ج ۶ ص ۱۳۷ هاتوو، ئەبن سەعد ج ۷ ص ۱۱.

۲ - له کنز العمال ج ۷ ص ۱۹ و هاتوو.

رہوشتی هاوہ لانی پیغہ مبر (ﷺ)

ئہو نہ عیم لہ الحلیہ ج ۱ ص ۵۶ لہ عہدوللای کوپی عومہرہوہ (ﷺ) ہیناویہ تی دلّیت: سئ کہس لہ قورہیش بوونہ پرو و دیاری خہک و جواتترین ناکاریان ہہوو و لہ ہہمووان شہرمنتر بوون ئەگەر قسہیان بو بکردیتایہ درویان نہدہ کرد و ئەگەر قسہت بو بکردنایہ بہ درویان نہدہ خستیتہوہ، ئەبوہ کری صدیق (ﷺ) و عوسمانی کوپی عہفان (ﷺ) و ئەبو عوبہ یدہی کوپی جہراح (ﷺ).

تہہرانی لہ عہدوللای کوپی عہمرہوہ ہیناویہ تی دلّیت: سئ کہسی قورہیش دیارترینی خہک و بہ ناکارترین و بہ شہرمتین بوون، ئەبوہ کر و عوسمان و ئەبو عوبہ یدہ^۱.

یہعقوبی کوپی سوفیان لہ حسہنہوہ ہیناویہ تی پیغہ مبر (ﷺ) فہرموی (ما من احد من اصحابی الا لوشوت لاخر علیہ خلقہ لیس اباعبیدہ بن الجراح) (ہہرکام لہ هاوہ لانم بتہویت لہ ناکاریدا شتیکی لی بہ رەخنہ دہگريت جگہ لہ ئەبو عوبہ یدہی کوپی جہراح)^۲.

تہہرانی لہ عہدورہ حمانی کوپی عوسمانی قورہیشیہوہ (ﷺ) ہیناویہ تی پیغہ مبر (ﷺ) چوو بو لای کچہکە ی کہ سہری عوسمانی دہشورد، فہرموی (یا بنتہ احسنی الی ابی عبداللہ فانہ اشبہ اصحابی بی خلقا) (کچی شیرینم لہ گہل

۱ - ضعیف.

۲ - لہ الاصابہ ج ۲ ص ۲۵۳ داتووہ دلّیت لہ سہنہدہکیدایین لوہیعیہ ہہیہ.

۳ - لہ الاصابہ ج ۲ ص ۲۵۳ دلّیت: ئەم فہرموودہ مورسہلہ و کہسہکانی جئ متمانہن، حاکم ج ۳ ص ۲۶۶ لہ حسہنہوہ بہ ہہمان شیوہ ہیناویہ تی و دلّیت: فہرموودہ کہ مورسہلی غریبہ و گنہرہوہکانی جئ متمانہن.

ئەبوعەبدوللا چاكار بە چونكە لەناو ھاوولاندا لە ھەمووان زیاتر ئاكارى لە من دەچیت^۱.

ھەر ھا لە ئەبى ھورەیرەو ھیناویەتى دەلیت: چووم بۆ لاى پوقیەى كچی پیغەمبەر (ﷺ) و ژنى عوسمان (رضی اللہ عنہ) كە شانەییەكى لە دەستدا بون، وتی: ئیستا پیغەمبەر (ﷺ) لە لام چوو سەریم بۆ داھینا فەرمووی (ئەبو عەبدوللا چۆن دەبینیت؟) وتم: چاكار، فەرمووی (فاكرمیە فاندە من اشبە اصحابی بى خلقا) (دەى پرزى بگرە چونكە لە ھەموو ھاوولاندا زیاتر لە من دەچیت لە ئاكاردا)^۲.

ئەحمەد لە عەبدوللاى كورپی ئەسلەمەو ھیناویەتى كە مەولای پیغەمبەر (ﷺ) بوو دەلیت: پیغەمبەر (ﷺ) بە جەغفەرى فەرموو (اشبەت خلقى و خلقى) (لە پوو خسار و ئاكاردا لە من دەچیت) ئەویش لە خۆشیدا ھەلقونى، پاشان بە جەغفەرى فەرموو (تۆ برا و مەولامانیت) ئەویش لە خۆشیدا ھەلقونى، پاشان بە منى فەرموو (انت منى و انا منك) (تۆ لە منیت و منیش لە تۆم) منیش بە دواى جەغفەردا لە خۆشیدا ھەلقونیم^۳.

تەبەرانیش لە ئوسامەى كورپی زەیدەو ھیناویەتى پیغەمبەر (ﷺ) بە جەغفەرى فەرموو (خلقك كخلقى و اشبە خلقى خلقك فانت منى و انت يا على فمنى

۱ - حسن.

۲ - ھەیسەمى ج ۹ ص ۱۱ دەلیت كەسەكانى سەنەدەكە جى متمانهن.

۳ - ضعيف.

۴ - ھەیسەمى ج ۹ ص ۸۱ دەلیت: لە سەنەدەكەدا موخەمەدى كورپی عەبدوللا ھەيە لە مۆتەلیبەو ھیناویەتى كە نایناسم، كەسەكانى دیکە جى متمانهن، حاكم و ثیین عەساكیر ھیناویانە وەك لە المنتخب ج ۵ ص ۴۰ ھاووە.

۵ - ضعيف.

۶ - ضعيف.

۷ - لە المنتخب ج ۵ ص ۱۲۰ ھاووە.

و ابو ولدى) (شېۋەت لە شېۋەى من دەچىت و زىاترىن ئاكارىت لە ئاكارى من دەچىت بۇيە تۆ لە منىت، تۆيش ئەى عەلى لە منىت و باۋكى كۆرەكەمىت).^۱

عقىلى و ئىبن عەساكىر لە عەبدوللەى كۆرىجە غەرەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: فەرمايشتىكم لە پىغەمبەر (ﷺ) بىست لە شتەى سوور لام نازىزتر بوو، بىستم فەرموۋى (جەغراشە خەلى و خەلى، و اما انت يا عبدالله فاشبە خلق الله بابيك) (جەغەر تۆ لە شېۋە و ئاكاردا زۆر لە من دەچىت، تۆيش ئەى عەبدوللەى لە دروستكارەكانى خوادا لە ھەموۋان زىاتر لە باۋكت دەچىت).^۲

ئىبن سەعد ج ۷ ص ۵۷ لە بەحرىيەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: خدائى مام داۋاى قاپىكى كۆر لە پىغەمبەر (ﷺ) بىنى تىايدا دەخوات لە لاى ئىمە بوو، عومەر دەيوت بىھىنن بۆم تا پىرى بىكەين لە ئاۋى زەمزەم و بىھىنن و لىى بخواتەۋە و بىكات بەسەر سەر و دەم و چاۋيدا پاشان دزى ھەلمەتى ھىنايە سەرمان و لەگەل ھەندى شتى تردا بردى، عومەر ھات بۆ لامان داۋاى ئەۋەى دزىابو، داۋاى كۆر قاپەكەى بۆ بىننن و تمان: ئەى ئەمىرى بېۋادارن لەگەل ھەندى شەمەكى ترماندا دزى، وتى: ھاۋار بۆ باۋكى قاپى پىغەمبەر (ﷺ) دەدزى، سوپىد بەخۋا قسەى پى نەۋت و نەفرىنى لى نەكرد.^۴

بوخارى و ئىبن مونزىر و ئىبن ئەبى حاتم و ئىبن مەردەۋىيە و بەيھەقى لە ئىبن عەبباسەۋە ھىناۋىيە دەلىت: ھويەينەى كۆرى حصنى كۆرى بەدر (ﷺ) ھات و لاى ھەرى كۆرى قەيسى برازى دابەزى كە يەكك بوو لەۋانەى عومەر (ﷺ) لە

^۱ - ھەيسەمى ج ۹ ص ۲۷۲ دەلىت: تەبەرانى لە مامۇستاكەيەۋە ئەھمەدى كۆرى عەبدەرەھمانى

كۆرى عقال ھىناۋىيەتى كە لاۋازە، تەۋاو.

^۲ - ضعيف.

^۳ - لە المنتخب ج ۵ ص ۲۲۲ ھاتوۋە.

^۴ - ئىبن بىشان ھىناۋىيەتى، لە المنتخب ج ۴ ص ۴۰۰ ھاتوۋە.

خۆى نزيك دەكردەنەۋە و قورئان خويئاننىش لە كۆپى عومەردا بوون ھەر جۆرى بن، عوبەينە بە برازاكەى وت: برازا گيان لای ئەم ئەمىرە قسەت دەپرات لە لای مۆلەتم بۆ ۋەربگرە ئەۋىش مۆلەتى بۆ ۋەرگرت و چوون بۆ لای، كە چوۋىە ژوورەۋە وتى ئەى كۆپى خەتتاب بەخوا زیادەمان پيئادەيت و بە دادپەرۋەرىش حوكممان ناكەيت، عومەر توورە بوو تا خەرىك بوو بچيئ بۆ لای، ھەر وتى: ئەى ئەمىرى پىرواداران خوا بە پيغەمبەر (ﷺ)ى فەرموو (خذ العفو و امر بالعرف و اعرض عن الجاهلين) ئەمەش لە نەفامانە بەخوا عومەر ھىچى نەكرد تا ئەمەى بەسەردا خويئدەۋە و لە بەردەم كتيبي خواشدا بيئەنگ دەۋەستا.^۱

ئىبن سەعد لە ئىبن عومەرەۋە ھيئاۋىەتى دەليئ: ھەرگىز نەمدىبوو عومەر توورە ببئت، لە لای يادى خوا بىكرايە يان بترسيئرايە بە خوا يان كەسيك ئايەتتيكى قورئانى لە لا بخويئدايە ۋازى دەھيئا لە خواستى خۆى، ئەسەلم دەليئت: بىلال (رضي الله عنه) وتى: ئەى ئەسەلم عومەرتان چۆن دەبيني؟ وتى: چاك بوو ئەگەر توورە بوايە زۆر سەخت بوون بىلال وتى: ئەگەر من لە لای بوومايە كاتى توورە دەبوو قورئانم بەسەردا دەخويئد تا توورەبىيەكەى نەميئت.

مالىكودار دەليئت: عومەر پۆژيئك دەنگى بەسەردا بەرز كردهۋە و گۆچانتيكى بۆ بەرز كردهۋە منيش وتم: خوات بە بىر دىئمەۋە، گۆچانەكەى فري دا و وتى شتيكى گەرەت ھيئاۋىە يادم.^۲

ئىبن سەعد ج ۳ ص ۸۲ لە عامرى كۆپى پەبىيەۋە دەليئت: موسەبى كۆپى عومەير (رضي الله عنه) خزم و ھاۋەلم بوو لەو كاتەۋەى موسلمان بوو تا كۆژا لە ئوحدو، لەگەلمان بۆ ھەردو كۆچەكە ھات لە خاكى ھەبەشە، لە نيوياندا ھاوپيى من بوو، كەسم نەدى ھيئدەى ئەو ئاكار جوان بى و لادانى كەم بى.

۱ - لە المنتخب ج ۴ ص ۱۶۱ دا ھاۋە.

۲ - لە المنتخب ج ۴ ص ۱۶۳ دا ھاۋە.

ئین سہ عد ج ۳ ص ۱۱۰ له حہبہی کوپی جوہینہوہ ھیناویہ تی دهلیت: له لای
 عہلی ﷺ بووین ھندی قسہی ئین مهسعوودمان ھینا و خہلکی وھسفیان کرد و
 وتیان: ئہی ئہمیری بھواداران کہسمان نہدی له ئاکار جواتر و له فیکرکردندا نہرمت
 و له دانیشتندا باشتر و له خواترسیدا بهیتر بیت له ئین مهسعوود، عہلی وتی:
 سویندتان دہدم به خوا له دلہوہ دهیلین؟ وتیان: بهلئ، وتی: دہی خواہ من به
 شایہتت دہگرم منیش وک ئہوان یان باشتری لهسر دهلیم، له گیرانہوہیہکی
 دیکہدا قورئانی خویند و خہللی به خہلال و خہرامی به خہرام دانا، شارہزای
 ئاین و زانای فہرموودہ و سوننہت بوو.

ئہبونہعیم له الحلیہ ج ۱ ص ۳۴۷ له زوہریہوہ له سالمہوہ ھیناویہ تی
 دهلیت: ئین عومہر (ﷺ) ھەرگیز نہفرینی له ہیچ خزمہتکاری نہکردوہ مهگہر
 ئہوہی ئازادی دہکرد، زوہری دهلیت: ئین عومہر ویستی نہفرین له
 خزمہتکارہکے بکات وتی: خواہ (نہف) تہواوی نہکرد، وتی: ئہوہ وشہیہکے
 خہزناکہم بیلیم، پیشتریش فہرموودہکے جابرمان ھینایہوہ لهسر هاندانی
 ھاوہ لان لهسر بهخشین وتی: موغازی کوپی جہبہل له چاکترینی خہلک بوو له
 پوودا و له ئاکاریشدا چاکتر و له دہست و پہنجدہا له ھمووان باشتر بوو.^۱

^۱ - حاکم به دورو دریژی ھیناویہ تی.

نہرمونیانی پیغہ مہر (صلی اللہ علیہ وسلم)

٤٦٠

و منىش لەگەلەيان بوم، گەپرا بۆ ئەو كەسە و ھىنرا، سەيرمكرد وەسەفەكەى پىغەمبەر (ﷺ) م بەدىكرد.

بوخارى و موسليم لە عەبدوللەى كوپى عومەرەو ھىناوئەتى عەبدوللەى كوپى ئوبەى كە مرد كۆپەكەى ھات بۆ لای پىغەمبەر (ﷺ) و وتى: كراسەكەتم بەدەرى تا تىیدا كفى بكەوم و نوئىزى لەسەر بكەو و داواى لىخۆشبوونى بۆ بكەم، پىغەمبەر (ﷺ) كراسەكەى پىدا و فەرمووى (اذا نبي صلى الله عليه وسلم) واتە (مۆلەتمبەدە نوئىزى لەسەر بكەم) مۆلەتى بۆ كەردەو، كە وىستى نوئىزى لەسەر بكات عومەر رايكىشا و وتى: ئايا خوا رىگىرە نەكردىت كە نوئىز لەسەر دوو پووھەكان بكەيت؟ فەرمووى (من له نيوان دوو سەرىشكدام) خوا فەرمووى (استغفر لهم او لا تستغفر لهم) نوئىزى لەسەر كەرد، ئەو ئايەتە دابەزى (ولا تصل على احد منهم مات ابدا) (ھەرگىز نوئىز مەكە لەسەر يەككىيان كە دەمرىت)

ئەحمەد لە عومەرەو ھىناوئەتى دەلىت: كە عەبدوللەى كوپى ئوبەى مرد پىغەمبەر (ﷺ) بانگكرا تا نوئىزى لەسەر بكات، ئەوئىش چوو كە لەسەرى وەستا تا نوئىزى لەسەر بكات چووم تا لەبەردەمى وەستام و وتم: ئەى پىغەمبەرى خوا ئايا نوئىز دەكەيت لەسەر دوزمنى خوا عەبدوللەى كوپى ئوبەى كە پۆزى فلان و فلان دەيوت - پۆزەكانى دەژمارد - دەلىت پىغەمبەر (ﷺ) زەردەخەنەى دەكرد تا كە زۆر لەسەرى چووم فەرمووى (اخر عني يا عمراني خیرت فاخترت قد قيل لی استغفر لهم...) (و اعلم انی لوذت علی السبعین غفر لہ لزدت) دەلىت: پاشان نوئىزى لەسەر كەرد و لەگەلى چوو و لەسەر گۆرەكەى وەستا تا لىبووئەو، وتى: سەرم سوپما چۆن وىرام بەرامبەر پىغەمبەر (ﷺ) كاتى خوا و پىغەمبەرەكەى دانا ترن، سوئند بەخوا ھىندەى نەبرد ئەم دوو ئايەتە دابەزىن (ولا تصل على احد منهم مات ابدا) پىغەمبەر (ﷺ) دواتر نوئىزى لەسەر ھىچ دوو پووئەك نەدەكرد و لەسەر گۆرەكەى

^۱ - لە البدایە و النہایە ج ۴ ص ۳۶۲ و ھاھاوہ.

نەدەوہ ستا تا خوای گہورہ بردیہوہ بۆ لای خوئی، ترمزی بہو جوړہ هیناویہ تی و
وتی حەسەنی صەحیحہ، بوخاری بہ ھەمان شیوہ هیناویہ تی، ئەحمەد لە جابرہوہ
ھیناویہ تی و دەلیت: عەبدوللای کوپی ئوبە ی کہ مرد کوپہ کہ ی ھات بۆ لای
پیغەمبەر (ﷺ) و وتی: ئە ی پیغەمبەری خوا ئەگەر نہیہیت بۆسەر تەرمە کہ ی
بەردەوام لەسەر ئەوہ بہ کەم سەیر دەکریین، پیغەمبەر (ﷺ) ھات بۆ لای و بینی
خراوہ تە ناو گوپہ کہ ی، فەرمووی (افلا قبل ان تدخلوه) (واتەبا پیش ئەوہ ی بیخەنە
ناو بتانوتایە) لە گوپہ کہ ی دەرھینرا و لە پییہوہ تا قاچی و کراسە کہ ی بہ بەردا
کرد، نەسائی ھیناویہ تی، بوخاری لیوہ ی ھیناوہ دەلیت: پاش ئەوہ ی خرایہ ناو
گوپہ کہ ی پیغەمبەر (ﷺ) ھات و فەرمانی کرد دەرھینراو لەسەر ئەژنوی دانیشٹ و
جلە کہ ی کردە بەری^۱.

ئەحمەد لە زەیدی کوپی ئەر قەمەوہ دەلیت: کەسێ لە جوولە کہ جادووی
کرد لە پیغەمبەر (ﷺ) و ئەویش چەند پۆژیک بە دەستیہوہ دەینالاند، جبریل (علیہ
السلام) ھات بۆ لای و وتی: یەکنی لە جوولە کہ جادووی لی کردوویت و لە فلان
بیردا جادووی بۆ داناویت، کەسێ بنیرہ با بیہینیت، پیغەمبەر (ﷺ) ناردی و
دەریانہینا و ھینایان و کردیہوہ، پیغەمبەر (ﷺ) ھەستا وەك ئەوہ ی کوئی
سەرشانی لا بریت تا مرد ئەوہ ی بۆ جوولە کہ کە باس نەکرد و نہیدایہوہ بہ
پوویدا (لە پوودا بۆی نەروانی)^۲ نەسائی ھیناویہ تی: بوخاریش لە عائیشەوہ
ھیناویہ تی پیغەمبەر (ﷺ) جادووی لیکرا تا وای دەبینی چووە تە لای ئافرەتان و
نەشدە چوو، سوفیان وتی: ئەوہ سەختترین جوړی جادوو بوو؟ فەرمووی (ئە ی
عائیشە ئایا دەزانیت خوا وەلامی دامەوہ لەو وەلامی داوام لیکرد، دوو کەس

۱ - صحیح.

۲ - لە تەفسیری ئیبن کەسیر ج ۲ ص ۱۲۷۸ ھاوہ.

۳ - صحیح.

هاتن بۆ لام یه کیکیان لای سهرمو نهوی دیکهش له خوار پیمه وه، نهوهی لای سهرم بوو وتی کابرا چیه تی، وتی جادوو لیکراوه، نهویش وتی کی جادووی لیکردوه، وتی لوبه ی کوپی نه عصمه که سی له بهنی زورهیق هاوپه یمانی جووله که که دوپوو بوو، وتی له چیدا؟ وتی له شانهدا، وتی نهی له کوپیه؟ وتی لای کونجی شکوفه و میوه ی خورما واته ناوه که ی، له ژیر بهردی کدایه له بیر ی زهروان، ئینجا چوو بۆ نهو بیره و ده رییه ناو وتی نهوه نهو بیریه که نیشانم درا، ده لییت ناوه که ی تیکیل به خه نه کراوه، دره خته کانی خورما که شی وهک شاخه شهیتان (سه ری شهیتانه کان) ده لییت که هینایه در و تم بۆچی ناخه یته پوو؟ فهرمووی خوا منی شیفا به خشی و حه ز ناکوم له گهل که سیك شهر راگه یه نم).

موسلیم و نه حمه د هیناویانه، نه حمه د له عائی شه وه هیناویه تی ده لییت: پیغه مبه ر (ﷺ) شهش مانگ وای ده زانی ده چیته لای ژن و نه ده چوو دوو فریشته هاتن بۆ لای، فهرمووده که دینییت.

بوخاری و موسلیم له نه نه سی کوپی مالی که وه (ﷺ) هیناویانه: ئافره تی کی جووله که مه ری کی ژه هراوی هینا بۆ پیغه مبه ر (ﷺ)، نهویش لیی خوارد، ئافره ته که هینرا بۆ پیغه مبه ر (ﷺ) پرس یاری کرد له سه ری، وتی: ویستم بتکوژم، فهرمووی (ماکان الله لیسلطک علی - او قال علی ذالک) (خوا زالت ناکات به سه رمدا یان فهرمووی به سه ر نه وه دا) وتیان: ده یکوژییت؟ فهرمووی: نا، نه نه س وتی: من به ر ده وام له تافه کانی پیغه مبه ر (ﷺ) دا ده مناسیه وه. به یه قی له نه بوهوره ی ره وه هیناویه تی: ژنیکی جووله که مه ری کی ژه هراوی به خشی به پیغه مبه ر (ﷺ) نهویش به هاوه لانی فهرموو (لای به ن نه مه ژه هراویه) به ژنه که ی فهرموو (چی وای کرد دوا بکه ییت؟) وتی: ویستم بزانه نه گه ر پیغه مبه ر بیت خوا ده تپاریزییت لیی نه گه ریش دروژن بیت خه لکی له ده ست پزگاری ده بییت، ده لییت: پیغه مبه ر (ﷺ) به ره و پوو ی

هیچی نه کرد، نه بوداود به هه مان شیوه و نه حمده و بوخاری له نه بو هورهیره وه به دوورو دریرژی هیئاویانه، نه حمده له ئین عه عباسه وه به هه مان شیوهی فره مووده که ی نه بو هورهیره له لای بهیهه قیه وه هیئاویه تی و نه وه شی زیاد کردوه: پیغه مبه (ﷺ) نه گهر شتی له وهی به دی بکرایه که له شاخی ده کرد، جاریک سه فهری کرد که ئیحرامی به ست شتیکی له و ژه هره به دیکرد که له شاخی کرد.^۱

نه بوداود له جابره وه (ﷺ) هیئاویه تی ئافره تیکی جووله که له خه لکی خه یبه ره مه پریکی برژاوی ژه هراوی کرد و دواتر خه لاتی پیغه مبه (ﷺ) ی کرد، پیغه مبه (ﷺ) باله کانی گرت و لی خوارد و هندی له هاوه لانی له که لیاندا خواردیان، پاشان پیغه مبه (ﷺ) پیی فره موون (ده ست هه لگرن) پیغه مبه (ﷺ) ناردی به شوین ئافره ته که دا و پیی فره مووی (ئه م مه پرت ژه هراوی کردوه؟) وتی: کئ پیی وتی؟ فره مووی (اخبرني هذه التي في يدي) واته (ئه وهی له ده ستمدایه پیی وتم) بالی مه ره که، وتی: به لی، فره مووی (به وه چیت ده ویست؟) وتی: وتم نه گهر پیغه مبه نه بیت زیانمند نابیت، نه گهریش پیغه مبه بیت له ده ست پزگارمان ده بیت، پیغه مبه (ﷺ) لی خوش بو و سزای نه دا، هندی له هاوه لآن که له مه ره یان خوارد مردن و پیغه مبه (ﷺ) له بهر خواردنی نه و خواردنه له سه ره شانی که له شاخی کرد، نه بوهیند به شاخ و سفره که له شاخه که ی بو کرد، نه بوهیند مه ولای به نی بیازه بو له پشتیوانان،^۲ نه بوداود له نه بوسه له مه وه به هه مان شیوهی فره مووده که ی جابری هیئاوه و تیایدا هاتوه به یشری کوپی به رانی کوپی مه عرور (ﷺ) مرد، تیایدا هاتوه: پیغه مبه (ﷺ) فره مانی کرد نه و ئافره ته کوژا^۳ ئین ئیسحاق له مه روانی کوپی عوسمانی کوپی نه بی سه عیدی کوپی موعه لاه

۱ - نه حمده به سه نه دی هه سه ن هیئاویه تی.

۲ - ضعیف.

۳ - صحیح.

هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) له نه خوشی سهره مه رگیدا که خوشکی بهیشری کوری بهرائی کوری مه عرور چوو بو لای فهرمووی: نهی نوم بیشر (ان هژ الاوان و جدت انقکاع ابهری من لاکله التی اکلت مع اخیک بخیر) واته (نهم ساتانه پچرانی نه بهورم به دی ده کم له ده ست نه و خوار دنه ی له خه یبه ر له گه ل براکت خواردم) ئین هیشام وتی: نه بهور ره گی په یوه ست به دلّه، وتی: موسلمانان پیان وایه پیغه مبه (ﷺ) له گه ل نه وه ی خوا به پیغه مبه رایه تی به پیزداری کرد شه هیدیشی پی به خشی.^۱

نه حمده له جه عده ی کوری خالیدی کوری صوممه ی خه شنیوه هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) که سیکی قه له وی بینی دهیدا به سکیدا و دهی فهرموو (لو کان هذا فی غیر هذا لکان خیرا لک) (نه گه ر نه وه جگه له وه بوايه به دلنیا ییه وه بو ت باشر بوو) ده لیت: که سیک هینرا بو لای پیغه مبه (ﷺ) وتیان: نهم کابرا دهیویست تو بکوژیت، فهرمووی (لم ترع و لو اردت ذلک لم یسلطک الله علی) واته (مه ترسه، نه گه ریش بتویستایه نه وه بکهیت خوا پی پی نه ده دایت).^۲

نه حمده له نه نه سه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: له پوژي حوده یبیه هه شتا که سی مه که به چه که وه له به ره ی شاخی (ته نعیم) وه دابه زین بو سر پیغه مبه (ﷺ) و هاوه لانی لیان خوش بوو و نهم نایه ته دابه زی (و هو الذی کف ایدیهم و عنکم و ایدیکم عنهم ببطن مکه من بعد ان اظفرکم علیهم).^۳

^۱ - موسای کوری عوقبه له زوهری له جابره وه بهو شیوه هیناویه تی، ته وار. له البدایه و النهایه ج ۴ ص ۱۲۰۸ به کورتی هاتوه.

^۲ - ضعیف.

^۳ - خفا ج ۲ ص ۲۵ ده لیت: نه حمده و ته به رانی به سه نه دی صه حیج هیناویانه.

^۴ - موسلیم و نه بو داود و ترمزی و نه سانی هیناویانه.

ئه حمده و نه سائی له فهرمووده که ی عه بدوللای کوپی موغله فه وه به دوورو دریزئی هیناویانه و تیایدا هاتووہ ئیمه به و جوړه بووین که سی (۳۰) گهنج به ره و پرومان هات و پیغه مبه (ﷺ) نژای لیکردن و خوای گه وره که پی کردن، چووین و گرتنمان پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی (هل جئتم فی عهد احد؟ او هل جعل لکم احد امانا؟) (ثایا له به لینی که سه وه هاتون یان که س په نای پی داون؟) وتیان: نا، ئه ویش نازادی کردن، خوایش ئه م ثایه ته ی دابه زاند (وهو الذي کف...) ^۱.

بوخاری و موسلیم له ئه به ووره یرده و (ﷺ) هیناویانه: نوفه یلی کوپی عه مری دهوسی هات بولای پیغه مبه (ﷺ) و وتی: دهوس سه رکهش بوون دهی نژایان لی بکه، پیغه مبه (ﷺ) پرویکرده قیبله و دهسته کانی به رز کرده وه، خه لکی وتیان: دهوس قور به سهر بوون، پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی (خوایه دهوس هیدایهت بده و بیانیه نه) سی جار فهرمووی.

^۱ - صحیح.

^۲ - له ته فسیری ئین که سیر ج ۴ ص ۱۹۲ داتووہ.

(نهرمونيانی هاوه لانی پیغه مبهه (ﷺ))

عه بدولغه نی کوری سه عید له ایضاح الاشکال له ئه بو زه عراوه هیئاویه تی: عه لی کوری ئه بوتالیب ده یوت: من و پاکترینی ژنه کانم و چاکه کانی بنه مالم بو بچوکی نهرمونیا نترین بووین و بو گه وره یی له هه مووان داناتر بووین، خوا به ئیمه وه پیگری له درو کردووه و به ئیمه وه خوا گهردنی گورگی سه ک ده بری و به ئیمه وه خوی گه وره کوئی گهردنتان ناهیلئی و فه تح و داخستن په پره و ده کات، له منتخب کنز العمال ج ۵ ص ۵۰ دا هاتووه، پیشتتر قسه ی سه عدی کوری ئه بی وه قاصمان هیئا: که سم نه بینیه خیرا تیگه یشتوو و زور ژیر و وردبین و داناتر و زیاتر نهرمونیا ن تربیت له ئین عه بباس (ﷺ).^۱

(به زه یی و سۆز)

(به زه یی پیغه مبهه (ﷺ))

بوخاری و موسلیم له ئه نه سه وه (ﷺ) هیئاویانه: پیغه مبهه (ﷺ) ده یفه رموو (انی لادخل الصلاة و انا ارید ان طیلها فاسمع بکاء الصبی فاتجوز فی صلاتی مما اعلم من شدة وجد امه من بکائه) (من ده چمه ناو نویت و ده مه ویت دریتزه ی پی بدهم دهنگی گریان مندا ل ده بیستم بویه له نویتزه که م کورت ده که مه وه له بهر نه وه ی توندی شهیدایی دیداری له تاو گریان ده زانم).^۲

موسلیم له ئه نه سه وه (ﷺ) هیئاویه تی: که سیك به پیغه مبهه (ﷺ) ی وت: باوکم له کوئییه؟ فه رموی (له دۆزه خدا) که که پوو خساری کابرای بینی فه رموی (باوکی من و باوکی تویش له دۆزه خدان).^۳

۱ - ئین سه ع له راویژی خاوه ن پاکاندا هیئاویه تی.

۲ - له صفه الصفوه ص ۶۶ دا واهاتووه.

۳ - موسلیم به ته نها هیئاویه تی، له صفه الصفوه ج ۱ ص ۶۶ دا واهاتووه.

بەزار لە ئەبوهورەیرەوﷺ هیناویەتی: دەشتەکیەك هات بو لای
 پیغەمبەر(ﷺ) و لە شتیكدایاوی یارمەتی لی کرد، عیكرەمە دەلیت: وایزەم
 لەسەر خوین بوو، پیغەمبەر(ﷺ) شتیکی پیدا و دواتر فەرمووی (احسنت اليك)
 واتە (چاكەم لەگەڵ نواندی) كایرا وتی: نا، جوانت نەواند، هەندێ لە موسلمانان
 تووڕە بوون و ویستیان هەستەن بوی، پیغەمبەر(ﷺ) ئاماژەي کرد دەست هەلگرن،
 كە پیغەمبەر(ﷺ) هەستا و گەیشتە مالهەو دەشتەکیەكەي بانگ کرد بو مال و
 فەرمووی (تۆ هاتیت داوامان لی بکەیت ئیتمەیش پیمان بەخشیت تۆیش ئەوەت و
 كە ویت) پیغەمبەر(ﷺ) شتیکی زیاتری پئی بەخشی فەرمووی (چاكەم لەگەڵ
 نواندی) دەشتەکیەكە وتی: بەلێ، خوا لە كەس و كار و خێلت پاداشتی خیرت
 بداتەو، پیغەمبەر(ﷺ) فەرمووی (تۆ هاتیت داوامان لی بکەیت ئیتمەیش پیمان
 بەخشیت تۆیش ئەوەت ویت كە ویت و هاوێلانە لە دەروونیاندا بەرامبەرت شتیکیان
 هەیه كە چوویت لە بەردەمیاندا ئەو بەلێ كە لە بەردەم مندا ویت تا ئەو لە
 دەروونیاندا بپروات) وتی: بەلێ، كە دەشتەکیەكە هات پیغەمبەر(ﷺ)
 فەرمووی (هاوێكەتان هاتبوو بو لامان و داوایکرد و ئیتمەیش پیمان بەخشی،
 ئەوەی ویت كە وتی، ئیتمە بانگمان کرد و پیمان بەخشی، بانگەشەي ئەو دەكات
 پازی بوو، وایە ئەي دەشتەكی؟) وتی: بەلێ، خوا لە كەس و كار و خێلت پاداشتی
 خیرت بداتەو، پیغەمبەر(ﷺ) فەرمووی (نمونهي من و ئەو دەشتەكییە وەك
 كەسیك وایە و شتیکی بووپیئت لە دەستی رایكردپیئت خەلكی شوینی دەكەون و
 زیاتر پراوەدووی دەنین، خاوەنی و شترەكە پییان دەلیت: پیم بەدەن لەگەڵ خۆم و
 و شترەكەم چونكە من نەروونیاترم لەگەڵی من چاكتر شارەزای هەم بەرەو پرووی
 دەروات و لە قوشامی زەوی بو هەلگری و بانگی دەكات تا دیئت وەلامی دەداتەو و
 رەشوکی دەگریت، (بارەكەي لەسەر داونی) من ئەگەر گوێپرایەلی ئیووم بگردایە
 كاتی كایرا ئەوەی ویت كە وتی بە دنیاییەو دەچووێ دەزەخ) ١.

١- ضعيف.

٢- به زار ده لیت: ته‌ها له‌م پوه‌وه ده‌بینین، منیش ده‌لیم: لاوازه به‌حالی بوونی ئیبراهیمی کوپی‌حه‌که‌می کوپی‌ئبان‌وه. له‌ته‌فسیری ئین که‌سیر ج ٣ ص ٤٠٤ دا‌وا‌تو‌وه، ئین حبان له

(به زهیی هاوه لانی پیغه مبهـر (ﷺ))

دهینه وهری له ئەصمه عیه وه هیئاویه تی ده لیت: خه لکی عه بدوره حمانی کوپی عه و فیان (ﷺ) دواند تا عومهری کوپی خه تتاب (ﷺ) بدوینئ له سهر ئه وهی نه رمونیان بیت له گه لیان تا ئه وهی کیژان له کونجی مالیاندا ده ترسان، عه بدوره حمانی ش دواندی، ئه ویش وتی: من ههر ئه مهمه هیه بویان سویند به خوا ئه گهر بزانی چ سۆز و میهر و به زهیی کهم هیه بویان کراسه کهم له گهر دنم لاده بن.^۱

(شهرم و نابروو)

(شهرم و نابرووی پیغه مبهـر (ﷺ))

بوخاری له ئه بو سه عیده وه (ﷺ) هیئاویه تی که پیغه مبهـر (ﷺ) له بووکی ناو که ژاوه به شهر متر بوو له گیرانه وهیه کی دیکه دا ئه گهر رقی له شتی بوایه له پوو خساریدا به دهر ده که وت.^۲

ئه حمه د له ئه نه سه وه (ﷺ) هیئاویه تی: پیغه مبهـر (ﷺ) ناحه زیه کی له که سی کدا به دیکرد پیی ناخۆش بوو، که هه ستا فه رمووی (لو امرتم هذا ان يغسل

صه حیحه کهیدا و ئه بو شه یخ و ئیبن جه وزی له (الوفاء) دا هیئاویانه، وهك له خه فاجی ج ۲ ص ۷۸ ده لیت.

۱ - له منتخب کنزالعمال ج ۴ ص ۴۱۶ دا واهاتوه.

۲ - موسلیم هیئاویه تی. له البدایه و النهایه ج ۶ ص ۳۶ دا هاتوه، ترمزی له الشمل ص ۲۶ و ئیبن سه عد ج ۱ ص ۹۲ هیئاویانه ته به رانی له عمرانئ کوپی حوصه ینه وه به هه مان شیوه هیئاویه تی، هه یسه می ج ۹ ص ۱۷ ده لیت: ته به رانی به دوو سه نه د هیئاویه تی و که سه کانی سه نه دیکیان صه حیحن، به زار له ئه نه سه وه به هه مان شیوه هیئاویه تی و ئه وه شی بو زیاد کردوه پیغه مبهـر (ﷺ) فه رمووی (الحیا و خیر کلھ) واته (شهرم و نابروو هه رمووی خیره) هه یسه می ج ۹ ص ۱۲ ده لیت: که سه کانی هه رموویان صه حیحن جگه له موحه مبه دی کوپی عومهری موقه دمی که جئ متمانه شه.

عنه هذه الصفرة) دهلیت: نه گهر شتیکی له که سی به دیب کردایه حزی پیی نه بوایه به ره و پووی نه ده بوویه وه.^۱

نه بوداود له عائیشه وه (رضی الله عنها) هیئاویه تی پیغه مبه (علیہ السلام) نه گهر شتیکی له سهر که سیك بیستایه نهیده فهرموو بوچی فلان واده لیست؟ به لکو دهیغه رموو بوچی که سانی ئاوا و ئاوا ده لین^۲؟

ترمزی له الشماثل ص ۲۶ له موسای کوپی عه بدوللای یه زیدی خه تمیه وه له مهولایه کی عائیشه وه هیئاویه تی عائیشه (رضی الله عنها) وتی: سهیری داوینی پیغه مبه (علیہ السلام) نه کردوه، یان وتی: هه رگیز سهیری داوینی پیغه مبه (علیہ السلام) نه کردوه.^۳

(شهرم و نابرووی هاوہ لانی پیغه مبه (علیہ السلام))

نه حمه د له سه عیدی کوپی عاصه وه (علیہ السلام) هیئاویه تی عائیشه ی ژنی پیغه مبه (علیہ السلام) و عوسمان (علیہ السلام) پییان وت: نه بوبه کر داوای مؤله تی له پیغه مبه (علیہ السلام) کرد که له سهر جیگه که ی پاکشابوو و عه باکه ی عائیشه ی له بهر کردبوو، مؤله تی نه بوبه کری دا و هه ر و ابوو، کاری خو ی به جی گه یاند و چوو، عومه ر هات و داوای مؤله تی کرد و به هه مان شیوه بوو، عوسمان (علیہ السلام) ده لیست: دواتر من داوای مؤله تم لی کرد و پیغه مبه (علیہ السلام) دانیشتم و فهرمووی (اجمعی علیک پیابک) (جله کهت کو بکه ره وه) کاره که م به جی گه یاند و دواتر چووم، عائیشه وتی: نه ی پیغه مبه ری خوا بو نه بوبه کر و عومه ر نه مدی پاچله کییت که چی بو

۱ - ضعیف.

۲ - نه بوداود و ترمزی و نه سائی هیئاویانه.

۳ - صحیح.

۴ - له البدایه و النهایه ج ۶ ص ۱۳۸ و اهاتوه.

۵ - ضعیف.

عوسمان رضی الله عنه واکرد؟ فهرمووی (ان عثمان رجل حيي و اني خشيت ان اذنت لع على تلك الحالة لا يبلغ الى حاجته) (عوسمان که سیکی زور به شهرمه و من ترسام نه گهر له و باره دا مؤله تی بدهم نه یهت به دهم پیویستییه که یه وه) له یس ده لیت: ده سته یه کی خه لک و تیان: پیغه مبه ر (علیه السلام) به عایشه ی فهرموو (نایا شهرم نه کهم له که سیکی که فریشته کان شهرمی لی ده کهن؟)^۱

ته به رانی له ئیبن عومره وه رضی الله عنه هیئاویه تی ده لیت: پیغه مبه ر (علیه السلام) دانیشتبوو و عایشه ش له پشتیه وه بوو که نه بوبه کر داوی مؤله تی کرد و هاته ژووره وه، پاشان عومر داوی مؤله تی کرد و هاته ژووره وه، پاشان سه عدی کوپی مالیک رضی الله عنه مؤله تی وهرگرت و هاته ژووره وه، پاشان عوسمانی کوپی عه ففان رضی الله عنه داوی مؤله تی کرد و هاته ژووره وه، پیغه مبه ر (علیه السلام) قسه ی ده کرد و نه ژنوکانی ده رکه و تبوون خیرا نه ژنوی داپوشی و کاتی عوسمان رضی الله عنه داوی مؤله تی کرد به ژنه که ی فهرموو (استاخری) (وه دواکه وه) بریک قسه یان کرد دواتر چوون، عایشه (رضی الله عنها) وتی: نه ی پیغه مبه ری خوا باوکم و هاوولانت هاتن و جله کانت نه خسته سه ر نه ژنو و منت دوور نه خسته وه، پیغه مبه ر (علیه السلام) فهرمووی (نایا شهرم نه کهم له که سیکی که فریشته کان شهرمی لی ده کهن؟ سویند به وه ی گیانمی به ده سته فریشته کان به راستی شهرم ده کهن له عوسمان وه ک چوون شهرم ده کهن له خوا و پیغه مبه ره که ی، نه گهر که هاته ژووره وه تو له من نزیک بوویتایه هیچ قسه ی نه ده کرد و سه ری به رز نه ده کرده وه تا ده چوویه ده ره وه)^۲

^۱ - موسلیم و نه بویه علا له عایشه وه (رضی الله عنها) هیئاویانه و نه حمه دیش له لایه کی دیکه وه فهرمووده که ی عایشه ی هیئاوه.

^۲ - ضعیف.

^۳ - نه م فهرمووده له م پرووه غریبه و زیاده یه کی له وه ی پیشووی هیه و لاوازیه کیش له سه نه ده که یدا هیه، له البدایه و النهایه ج ۷ ص ۱۲۰۲ هاتووه، فهرمووده که ی هه فسه ش ته به رانی به دوورو دریشی و نه بویه علا به کورتی و به سه نه دی هه سه ن هیئاویانه و له

ئەحمەد ج ۱ ص ۷۴ لە ھەسەنەوہ ھیناویەتی و باسی عوسمان (ﷺ) و شەرمی زۆری دەکات و دەلیت: ئەگەر لە مالدایا بویە و دەرگای لەسەر دابخرایە جلەکە ی لانەبرد تا ئاو بکات بە خۆیدا شەرم نەیدەھێشت پشتی راست بکاتەوہ.^۱

ئەبونەعیم لە الحلیہ ج ۱ ص ۵۶ بە ھەمان شیوہ ھیناویەتی، سوفیان لە عانی شەوہ ھیناویەتی دەلیت: ئەبوبەکر (ﷺ) وتی: شەرم لە خوا بکەن چونکە من دەچمە سەرئاو و لە تاو شەرمی خوادا سەر دادەنەوینم.^۲

ئەبن سەعد ج ۱ ص ۲۸۷ لە سەعدی کوپی مەسعود و عەمارە ی کوپی غورابی یەحصبیدەوہ ھیناویانە کە عوسمانی کوپی مەزەون (ﷺ) ھات بو لای پیغەمبەر (ﷺ) و وتی: ئە ی پیغەمبەر ی خوا ھەزناکەم ژنەکەم شەرمگەم ببینی، فەرمووی (بۆچی؟) وتی: شەرمی لی دەکەم و ھەزناکەم، فەرمووی (ان الله جعلها لك لباسا و جعلك لها لباسا و اهلي يرون عورتی و انا اری ذالك منهم) (خوا ژنەکە تی کردووە بە پۆشاک بو تو و تو ی کردووە بە پۆشاک بو ئەو و ژنانی من شەرمگە ی من دەبینن و منیش ئەو یان لی دەبینم) وتی: تو دەیکەیت ئە ی پیغەمبەر ی خوا؟ فەرمووی: بەلی، وتی ئە ی ئیتەر دوا ی تو کۆ بی؟ کە لای کردووە و چوو پیغەمبەر (ﷺ) فەرمووی (ان ابن مظعون لحيي ستير) واتە (ئەبن مەزەون زۆر شەرمە و پەردە پۆشکارە).^۳

ئەبونەعیم لە الحلیہ ج ۱ ص ۲۶ لە ئەبو مجلەزەوہ ھیناویەتی دەلیت: ئەبو موسا وتی: من لە مالی تاریکدا خۆم دەشۆم و پێک ناوەستم تا لە تاو شەرمکردن

ھەیسەمی ج ۹ ص ۸۲ دەلیت: فەرمووەکە ی ئەبن عومەریش ئەبو یەعلا بە ھەمان شیوہ ھیناویەتی و لە سەنەدەکا ئیبراھیمی کوپی عومەر ی کوپی ئبان ھەییە کە لاوازە، وە ھەیسەمی ج ۹ ص ۸۲ دەلیت.

^۱ - ھەیسەمی ج ۹ ص ۸۲ دەلیت: ئەحمەد ھیناویەتی و کەسەکانی سەنەدەکە ی جی متمانەن.

^۲ - لە کنز العمال ج ۲ ص ۴۴ دا واهاتووہ.

^۳ - ضعیف.

لە خۋاى گەۋرە جەلەكەم ھەلدەگرم، ئىبن سەعد ج ۴ ص ۸۴ لە ئەبۇمىجلزەۋە بە ھەمان شىۋە و لە ئىبن سىرىنەۋە بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى، ھەروھە لە قەتادەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: ئەبۇ مۇسا ئەگەر لە مالىكى تارىكىدا خۋى بشۇردايە و خۋى دەچەماندەۋە تا جەلەكەى ھەلدەگرت و بەردەۋام نەدەۋەستا، ھەروھە لە ج ۴ ص ۸۲ لە ئەنەسەۋە (ﷺ) دەلىت: ئەبۇمۇسەى ئەشعەرى كە دەخەوت لە كاتى خەۋدا جلىكى دەپۇشت لە ترسى ئەۋەى نەۋەك شەرمگەى دەرىكەۋىت، ھەروھە لە ج ۴ ص ۸۴ لە عوبادەى كۆرى نىسەۋە ھىناۋىيەتى: ئەبۇمۇسا خەلكىكى بىنى بەبى جەل لە ئاۋدا دەۋەستان، وتى: ئەگەر بىرم و دواتر زىندوۋ بىمەۋە و سى جار ئەۋە پوۋىداتەۋە لام خۇشتە لەۋەى شتى وا بىكەم.

ئىبن ئەبى شەيبە و ئەبۇ نەعیم لە ئەشەج عەبدولقەيسەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەت دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (ان فيك لخلقين يصبهما الله) (دو ئاكار تىدايە خۇدا خۇشى دەۋىن) وتم: چىن؟ فەرموۋى (الحلم و الحياء) (نەرمى و شەرم) وتم: لە كۆنەۋە يان تازەۋە؟ فەرموۋى (نا بەلكو لە كۆنەۋە) وتم سوپاس بو خۇا كە لەسەر دو ئاكار رايەئىناۋم كە خۇا خۇشى دەۋىن.^۱

^۱ - صحيح.

^۲ - لە المنتخب ج ۵ ص ۱۴۰ دا ھاۋاتوۋە.

(خاکی بوون)

(خاکی بوونی پیغه مبهەر (ﷺ))

ئه حمده له ئه بو هورهیره (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: جبریل (علیه السلام) له خزمهت پیغه مبهەر (ﷺ) دا دانیشت و سهیری ئاسمانی کرد فریشتیهك دابهزی، جبریل وتی: ئه وه فریشتیه كه له و كاته وهی دروستكراوه داده بهزیت، كه دابهزی وتی: ئه ی موحه ممه د خوا منی ناردوه بۆ لات هزت لییه بتهكه مه پاشایه کی پیغه مبهەر یان بهندهیه کی پیغه مبهەر (ﷺ)؟ جبریل وتی: له بهردهم خواتدا خاکی به ئه ی موحه ممه د، پیغه مبهەر (ﷺ) فهرمووی (بل عبدا رسولا) (به لكو بهندهیهك و پیغه مبهەر) ^۱.

هه یسه می له عایشه وه (رضی الله عنها) به و واتایه له گه ل زیادهیهك له كۆتاییه كه ی و زیادهیه کی كۆتاییه كه شی هیناویه تی ده لیت: دوا ی ئه وه ی پیغه مبهەر (ﷺ) به پالدا نه وه و نانی نه ده خوارد و دهی فهرموو (اكل كما ياكل العبد و اجلس كما يجلس العبد) (وهك كۆیله ده خۆم و وهك كۆیله داده نیشم) ^۲ پیشتیش فهرمووده كه ی ئیبن عه بباسمان به و واتایه له ته بهرانی و جگه له ویشه وه هیناوه.

ته بهرانی له ئه بو غالبه وه هیناویه تی ده لیت: به ئه بو ئوما مه (ﷺ) وت: فهرمووده یه كمان بۆ بگیڕه وه كه له پیغه مبهرت (ﷺ) بیستییت، وتی: پیغه مبهەر (ﷺ) زیاتر قورئانی ده خویند و زۆر یادی خوا ی ده كرد و كه م وتاری

^۱ - صحیح.

^۲ - هه یسه می ج ۹ ص ۱۹ ده لیت: ئه حمده و به زار و ئه بویه علا هیناویانه و كه سه كانی سه نه دی یه كه م و دووهم سه حیحن و ئه بویه علاش به سه نه دی سه حیحن هیناویه تی.

^۳ - ضعیف.

دهدا و نوږښتی دريژ دکردهوه و حزی به خوږه زلرانی نه بوو له وهی له گه ل هه ژار و
لاوازا بگه ریت تا له پیویستی و کاری بیتهوه.^۱

ته یالسی له نه نه سه وه ﷺ هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) زور یادی خوی
ده کرد و که م قسه و گالتی هه بوو و سواری گوید ریژ ده بوو و جلی خوری
ده پوښی و وه لای بانگه وازی مه لووکی ده دایه وه، نه گه ر پوښی خه یبه ر له سه ر
گوید ریژیک ده تبینی که کوپانه که ی له لیف بوو. له البدایه و النهایه ج ۶ ص ۴۵ دا
واها تووه، وتم: ترمزی له نه نه سه وه نه وه ی زیاد کردوه، سه ردانی نه خوښی ده کرد
و له سه ر تهرم ناماده ده بوو.^۲

به یه قی له نه بو مو ساوه ﷺ هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) سواری
گوید ریژ ده بوو و خوری ده پوښی و مه ری ده دوښی و خو ی سه ر په رشتی میوانی
ده کرد.^۳

ته به رانی له ئین عه ببا سه وه ﷺ ده لیت: له سه ر زه وی داده نیشت و له سه ر
زه وی نانی ده خوارد و مه ری ده دوښی و ده چوو به دم میوانداری کوپله وه له سه ر
نانی جو.^۴

۱ - صحیح.

۲ - سه نه ده که ی حه سه نه وه که ه یسه می ج ۹ ص ۲۰ ده لیت: به یه قی نسائی له عه بدولای کوپی
نه بو نه وفاوه به هه مان شیوه هیناویانه، وه که له البدایه و النهایه ج ۶ ص ۴۵ دا هاتوه.

۳ - ترمزی و ئین ماچه له نه نه سه وه هه ندیک هیناوه.

۴ - ئین سه عد ج ۲ ص ۹۵ له نه نه سه وه به دوور دريژ هیناویه تی.

۵ - حسن.

۶ - نه م فه رموده له م پوه وه غه ربیه و نه یانه یناوه و سه نه ده که ی جه یه وه، له البدایه و النهایه
ج ۶ ص ۴۵ دا واهاتوه، ته به رانی به هه مان شیوه له نه بو مو ساوه هیناویه تی و که سه کانی
سه نه ده که صه حیحن، وه که ه یسه می ج ۹ ص ۲۰ ده لیت.

۷ - صحیح.

۸ - سه نه ده که ی حه سه نه.

هه يسه مى ج ۹ ص ۲۰ ده لیت: هه روه ها له روه وه هیناویه تی وتی: كه سى
دووره ده ست له نیوه ی شه ودا پیغه مبه ر (ﷺ) بو خوار دنی نانی جو میوانداری
ده کرد ئه ویش ده چوو.^۱

ترمزی له الشمال ص ۲۳ له ئه نه سه وه (ﷺ) به هه مان شیوه هیناویه تی ده لیت:
پیغه مبه ر (ﷺ) بو نانی جو و شتی ره قى به پون چه ور كراو میوانداری ده كرا،
ئه ویش ده چوو، له لای جووله كه يك قه لغانیكى هه بوو و هیچی بو گه راندنه وه ی
به دی نه كرد تا مرد.^۲

ئه بویه علا له عومهری كورى خه تابه وه (ﷺ) هیناویه تی كه سیك سى جار
پیغه مبه ر (ﷺ) بانگ كرد له هه ر سى جار كه دا ده یفه رموو (لبیک. لبیک) واته (به لى
قوربان، به لى قوربان)^{۳، ۴}.

ته به رانی له ئه بوو ئوما مه وه هیناویه تی ده لیت ژنیک هه بوو له گه ل پیاوان
زمانی در یژ بوو و جنیوی ددها، دای به لای پیغه مبه ردا (كاتیك له به رزاییه كدا
دانیشتبوو و ئاوگوشتی ده خوارد، ژنه كه وتی سه یری بكه ن وه ك كویل
داده نیشت و ده خوات، پیغه مبه ر (ﷺ) فه رموی (چ به نده یه ك له من به نده تره؟)
ژنه كه وتی سه یركه ن خوی ده خوات و به شی من نادات، پیغه مبه ر (ﷺ) فه رموی
بخو، ژنه كه وتی به ده سته كانی خو ت بیه كه به ده ممه وه، ئه ویش وایكرد، ژنه كه وتی

۱ - كه سه كانی سه نه ده كه جی متمانه ن، وه كه هه یسه مى ج ۹ ص ۲۰ ده لیت.

۲ - صحیح.

۳ - ضعیف.

۴ - هه یسه مى ج ۹ ص ۲۰ ده لیت: ئه بویه علا له جه باره ی كورى مغلسی ما مۆستایه وه
گیراویه تیه وه، ئیین عومه یر به جی متمانه و ژۆرینه به لاوازی ده زانن، كه سه كانی دیکه ش
صه حیج و جی متمانه ن، ئه بونه عیمیش له الحیه و ته مام و خه تیبه هیناویانه وه كه له كنز العمال
ج ۴ ص ۴۵ داها توه.

له پارووی ناو ده می خؤ، نهویش پییدا و ژنه کهش خواردی، بهوه ئابروو دایگرت، دواي نهوه تا مردنی قسه یه کی خراپی بهرام بهر که سیك نه کرد.^۱

ته بهرانی له جهریره وه هیئاویه تی که سیك هات بو لای پیغه مبهر (عَلَيْهِ السَّلَام) و ره عده پوتیکرد، پیغه مبهر (عَلَيْهِ السَّلَام) فهرمووی (هُنَّ عَلَيَّكَ فَاِنِي لَسْتُ بِمَلِكٍ اِنَّمَا اَنَا ابْنُ امْرَاةٍ مِنْ قَرِيْشٍ تَاكُلُ الْقَدِيْر) (له سه ره خو، وا مه که، من پاشا نیم، من کوپی ئافرتیکم له قورپه ییش که گوشتی وشک ده خوات).^۲ بهیه قی له ئیبن مه سهووده وه هیئاویه تی که سیك له پوژی فه تحدا پیغه مبهری (عَلَيْهِ السَّلَام) دو اند.^۳

به زار له عامری کوپی نه بی ره بیعه وه هیئاویه تی ده لیت: له گه ل پیغه مبهر (عَلَيْهِ السَّلَام) دا چووم بو مزگه وت و قایشی نه عله که ی پچران نه عله که ییم هه لگرت تا چاکی بکه مه وه له دهستی گرت و فهرمووی (اِنهَا اَثَرَةٌ وَلَا اَحِبُّ الْاَثَرَةَ) (نه وه به چاکترو له پیشت دانانه و منیش هزم له وه نیه).^۴

ته بهرانی له عه بدوللای کوپی جوبه ییری خوزاعیه وه هیئاویه تی پیغه مبهر (عَلَيْهِ السَّلَام) له ناو هه ندی له هاوه لانییدا ده چوو به رییدا جلیکی به خو دا دابوو، کاتی سیبه ره که ی بینی سه ری بهرز کرده وه سه ییری کرد که سی سیبه ری بو کردوو، وتی مه که و جله که ی گرت و لایبرد و فهرمووی (اِنَّمَا اَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ) (منیش که سیکم وهک ئیوه).^۵

۱ - هه یسه می ج ۹ ص ۲۱ ده لیت سه نه ده که ی لاوازه.

۲ - هه یسه می ج ۹ ص ۲۰ ده لیت: له سه نه ده که دا کهس هه یه که نایناسم.

۳ - صحیح.

۴ - (به هه مان شیوه هیئاویه تی له البدایه و النهایه ج ۴ ص ۲۹۳ دا واهاتوو).

۵ - ضعیف.

۶ - (هه یسه می ج ۹ ص ۲۱ ده لیت: له سه نه ده که دا کهسی واهیه که نایناسم).

۷ - (که سه کانی سه حیحن وهک هه یسه می ج ۹ ص ۲۱ ده لیت).

به زار له ئیبن عه بباسه وه (ﷺ) هیئاویه تی عه بباس وتی: نازانم پیغه مبه (ﷺ) له ناوماندا مابوو وتم: ئه ی پیغه مبه ری خوا به لکو که پری دروست بکه من تا سیبهرت بۆ بکات، فهرمووی (لا ازال بین اظهارهم يطاون عقبي و ینازعون ردائي حتی یكون الله یریحني منهم) (به رده وام بهم شیوه له نیویاندا ده بم تا پشتم پیشیل بکه ن و عه باکم رابکیشتن تا خوا له ده ستیان ده ربازم ده کات).^۱

دارمی له عکره مه وه (ﷺ) هیئاویه تی عه بباس (ﷺ) وتی: چاک ده زانم پیغه مبه (ﷺ) له ناوماندا مابوو یه وه و وتی: ئه ی پیغه مبه ری خوا من ده یان بینم ئازارت ده دن و تۆزیا ن ئازارت ده دات، بۆچی که پریک دانانییت تا له وی دا بیاندوینییت؟ فهرمووی (لا ازال...) فهرموده که ی هیئاوه، ئه وه شی بۆ زیاد کردوه زانیم که م له نیوانماندا ده مینیته وه.^۲

ئه حمده له ئه سوده وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لییت: به عائیشه (رضی الله عنها) م وت: پیغه مبه (ﷺ) که ده هاته ماله وه چی ده کرد؟ وتی: له یارمه تیدانی مال و خیزانیدا بوو، که کاتی نویژ ده هات ده چوو نویژی ده کرد، (بوخاری و ئیبن سه عد ج ۱ ص ۹۱ به هه مان شیوه هیئاویانه)، به یه هقی له م پوه وه ده لییت: که سیك پرسیا ری کرد له عائیشه (رضی الله عنها): ئایا پیغه مبه (ﷺ) له ماله وه یدا ئیشی ده کرد؟ وتی: به ئی، نه له کانی به رگ و جلی خوی ده دوریه وه وه که هه رکامتان که له ماله وه ده یکه ن.

به یه هقی له عروه وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لییت: به عائیشه م وت: پیغه مبه (ﷺ) له ماله وه چی ده کرد؟ وتی: پیغه مبه (ﷺ) مروقیك بوو جلی خوی پاک و چاک راده گرت و مه ره که ی ده دوشی و خزمه تی خوی ده کرد.^۳

۱ - صحیح.

۲ - (که سه کانی سه حیحن وه که هیه سه می ج ۹ ص ۲۱ ده لییت).

۳ - له المجمع ج ۲ ص ۱۸۰ هاتوه، ئیبن سه عد ج ۲ ص ۱۹۲ له عکره مه وه به هه مان شیوه هیئاویه تی).

۴ - (ترمزی له الشماثل هیئاویه تی، له البدایه و النهایه ج ۶ ص ۴۴ هاتوه)، قه زدینی به لاوازیه که له ئیبن عه بباسه وه هیئاویه تی ده لییت: پیغه مبه (ﷺ) پاک و خاوینی و کاری خوی

بوخاری له جابر وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) هات و سهر دانی ده کردم و سواری و لاخ و سواری نه سپی تاتاری نه ده بوو.^۱

ترمزی له الشماثل ص ۲۴ له نه نه سه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) له سهر و لاخیکي لاواز حه جی کرد و کوپانیك له سهر و لاخه که بوو که چوار دره می ده کرد، فه مووی (اللهم اجعله حجا لاریاء فيه ولا سمعة) (خوایه به حه جیکي بگیړه بوم که هیچ روپامایی و ویستیکی ده رکه وتنی تیدا نه بوو بیت).^۲

نه بویه علا له نه نه سه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت که پیغه مبه (ﷺ) چوویه مه که خه لکی ده وریان دا، سهری له سهر و لاخه که ی داناوه له نیشان دانی له خواترسی.^۳ بهیه قی له نه نه سه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) له پوژی فه تحدا هاته مه که و وه ک ملنه واندن بو خوا له سهر و لاخه که ی سهری چه ماند بوویه وه.^۴ ئین ئیسحاق ده لیت: عه بدوللای کوپی نه بویه کر (ﷺ) پی و تم: پیغه مبه (ﷺ) که گه یشته (ذي طوی) له سهر و لاخه که ی وه ستا و میزه ره که ی به سهر و پروو خسارییه وه پیچا بوو و عه بایه کی حبری سوور بوو پیغه مبه (ﷺ) که بینی خوا به فه تح ریزداری کرد وه ک ملکه چی نواندن بو خوا سهری دانه واند تا نه وه ی پشی خه ریک بوو ده گه یشته لا سکی و لاخه که.^{۵، ۶}

نه ده دایه ده س که ست و نه و سه ده قه ش که ده یبه خشی خوی به جی ده گه یاند، (له جمع الفوائد ج ۲ ص ۱۸۰ دا و هاتوه).

۱ - (له صفة الصفوة ج ۱ ص ۶۵ دا و هاتوه).

۲ - صحیح.

۳ - ضعیف.

۴ - (مه یسه می ج ۶ ص ۶۹ ده لیت: له سه نه ده که دا عه بدوللای کوپی نه بویه کری مقدمی هیه که لاوازه).

۵ - ضعیف.

۶ - صحیح.

۷ - (له البدايه و النهایه ج ۴ ص ۲۹۳ دا و هاتوه).

تەبەرانى و ئەبۇيەعلا لە ئەبۇھورەيرەھە (ﷺ) ھىناۋيانە دەلىت: پۇژىك چومە بازار لەگەل پىغەمبەر (ﷺ) دا لە لاي جل و پىخەف فروشان دانىشت و شەپروالى بە چوار درھەم كړى و خەلكى بازارپىش پىۋانەكارىيان ھەبوو، پىي فەرموو (بىكىشە و زياتر بىدە بە لاي فروشياردا) پىغەمبەر (ﷺ) شەپروالەكانى ھەلگرت و منىش چوم تا لە دەستى بگرم فەرموى (صاحب الشيء احق بشيئە ان يحمله الا ان يكون ضعيفا فيعجز عنه فيعينه اخوه) (المسلم) (خاۋەنى شتىك شياۋترە بە شتەكەى تا ھەلىگرت مەگەر لاواز بىت و نەتوانىت ئەو كاتە برا موسلمانەكەى يارمەتى بدات) منىش وتم: ئەي پىغەمبەر خاۋا تو شەپروال دەپوشى؟ فەرموى (بەلى)، لە سەفەر و دانىشتن و شەو و پۇژ، چونكە من فەرمانم پى كراۋە بە داپوشىن و ھىچىش بەدى ناكەم لەم داپوشەتر بىت) ^۱.

ھەيسەمى لە المجمع ج ۵ ص ۱۲۱ لە ئەبۇھورەيرەھە (ﷺ) بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى و ئەۋەى بۇ زىياد كىردوۋە پىغەمبەر (ﷺ) پىي فەرموو (بىكىشە و زياتر بىدە بە لاي فروشياردا) پىۋانەكار وتى: ئەم قسەم لە كەس نەبىستوۋە، ئەبۇھورەيرە وتى: پىم وت رەقى و وشكى لە ئايىنتدا بەسە پىغەمبەرەكەت ناسىت؟ ئەۋىش خۆى دا بەسەر دەستى پىغەمبەر (ﷺ) دا تا ماچى بكات، پىغەمبەر (ﷺ) دەستى كشاندهۋە و فەرموى (ئەمە چىيە؟ عەجەمەكان ئەۋە لەگەل پاشاكانيان دەكەن و من پاشا نىم من كەسىكم لە ئىۋە) كابراش كارەكەى خۆى كىرد ^۲.

۱ - موضوع

۲ - (لە رىگەى ئىبن زىيادى واستىەۋە ھىناۋىيەتى و ئەحمەد ھىناۋىيەتى و لە سەنەدەكەيدا ئىبن زىياد ھەيە كە خۆى و مامۇستاكەسى لاوازن، لە نسىم الرىاجى ج ۲ ص ۱۰۵ (دا ھاۋوۋە).

۳ - ضعيف.

۴ - (ھەيسەمى دەلىت: ئەبۇيەعلا و تەبەرانى ھىناۋيانە و لە سەنەدەكەدا يوسفى كوپى زىياد ھەيە كە لاۋازە).

(خاکیبووئی هاوه لانی پیغه مبهه (ﷺ))

ئین عه ساگیر له ئه سهله مه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: عومهری کوپی خه تتاب (ﷺ) هات بۆ شام به و شتریکه وه، له نیو خویاندا قه سه یان ده کرد، عومهر و تی چاویان لای سوار و کاروینیکه که هی بی ره و شتانه.^۱

ئین سه عد له حزامی کوپی هشام له باوکییه وه هیناویه تی ده لیت: عومهری خوپی خه تتاب (ﷺ) بینى دای به لای ئافره تی کدا که گهنمی ده هاری، وتی: ئاوا ناکرئ، پاشان داره که ی گرت و وتی: به و جوړه، فیری کرد، له هیشامی کوپ خالیده وه ده لیت: له عومهری کوپی خه تتاب بیست ده یوت: هه راکماتان ده ست له گهنم هه لنه گرئ تا ده چیته ناو ئاو دواتر که مه که مه ده ستی لی هه لگرئ و به داره که ی تیکی بدات، چونکه وا باشته بۆ کار و گهرمتر و باشتی له وه دایه به ته نها بیت.^۲

مروزی له العیدین له رزه وه هیناویه تی ده لیت: عومهری کوپی خه تتاب (ﷺ) بینى به پیی په تی ده چوو بۆ جه ئن.^۳

دهینه وه ری له موحه مه دی کوپی عومهری مه خزومیه وه له باوکییه وه هیناویه تی ده لیت: عومهری کوپی خه تتاب (ﷺ) هاواری کرد نویژی جه ماعه ته، که خه لکی کو بوونه وه و زۆر بوون چوویه سه ر مینه ر و سوپاس و ستایشی په روه ردگای کرد و سه له واتى دا له سه ر پیغه مبهه (ﷺ) و دواى و تی: ئه ی خه لکینه بیرم دئ شوانه نیم ده کرد بۆ پوو رانم له به نی مه خزوم، ئه وانیش مشتئ خورما و میووژیان پیده دام منیش هه موو پوژیک و ابووم، ئه ویش چ پوژئ، دواتر دابه زی و عه بدو په حمانی کوپی عه وف و تی: ئه ی ئه میری بره واداران زۆر خوتت

۱ - (ئین موباره ک هیناویه تی، له المنتخب ج ۴ ص ۱۷۴ دا واهاتوه).

۲ - (له منتخب کنز العمال ج ۴ ص ۱۷۴ دا واهاتوه).

۳ - (له المنتخب ج ۴ ص ۱۸۴ دا واهاتوه).

عەيىدار كىرد، ۋەتى: ئىبن عەۋف قۇپت بەسەر بە تەنھا بوم دەروونم شىتىكى پەيدا كىرد، ۋەتى: تۆنەمىرى باۋەردارانىت لە تۆ چاكتىر كىيە؟ ۋىستىم خۆى بناسىت.^۱

ئىبن سەعد ج ۳ ص ۲۹۳ لە ئەبوعومەير حارسى كۆپى عومەير لە كەسىكەۋە بەۋ واتايە ھىناۋىيەتى ۋ لە گىرپانەۋەكەيدا ھاتوۋە: ئەى خەلىكىنە بىرم دى ھىچ نەبوو بىخۆم بەلام پوۋرەكانم لە بەنى مەخزوم بوون، من ئاوم بۆ ھەلدەگۆزىن ۋ ئەۋانىش بېرى مىۋوزيان پىدەدام، لە كۆتايىيەكەدا ھاتوۋە من شىتىكم لە دەرووندا بەدى كىرد ۋىستىم ئەۋەى لە لا نەھىلم.

دەينەۋەرى لە ھەسەنەۋە دەلىت: عومەرى كۆپى خەتتاب (ﷺ) لە پۇژىكى گەرمدا دەرچوو ۋ عەباكەى بە سەريەۋە بوو غولامىك بە گۆيدىرىژىكەۋە ھات، عومەر ۋەتى: ئەى غولام لەگەل خۆت سوارم بىكە، ئەۋىش دابەزى ۋ ۋەتى: سۋاربە ئەى ئەمىرى باۋەرداران، ۋەتى: نا، تۆ سوار بەۋ ۋ منىش لە دواۋە، دەتەۋىت لەسەر شۆيىنى خۆش سوارم بىكەيت ۋ شۆيىنە ناخۆشەكەش بۆ خۆت بىت، غولامەكە سوار بوو ۋ ئەۋىش لە دواۋە سوار بوو، ھاتنە ناۋ مەدىنە ۋ خەلىكى سەيرىان دەكرد.^۲

ئىبن سەعد ج ۷ ص ۹۰ لە سنانى كۆپى سەلەمەى ھوزەلىيەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: لەگەل ھەندى غولامدا چومە دەر ۋ لە مەدىنە بوۋىن، خورماى كەۋتۋى چىر دارخورماكانمان كۆدەكردەۋە، عومەرى كۆپى خەتتابمان بە گۆچانەۋە بىنى، غولامەكان كە بىننىان بە ناۋ دارخورماكاندا بلاۋەيان لىكرد، منىش بېرىكم لە چا دانابوۋ ھەستام ۋ ۋەتى: ئەى ئەمىرى بېروادارن ئىستا غولامەكانم لەگەل بوون ۋ چىم پىيە دەيبەن ۋەتى: نا، بېرۇ لەگەلم ھاتەۋە تا لاي مائەۋە.

بەيھەقى لە مالىك لە مامىيەۋە لە باۋكىيەۋە ھىناۋىيەتى: عومەر ۋ عوسمانى بىنى (ﷺ) لە مەككەۋە ھاتن ۋ لە (مەرس) دابەزىن، كە سوار بوون تا بىنە ناۋ مەدىنە

۱ - (لە المنتخب ج ۴ ص ۴۱۷ دا ۋاھاتوۋە).

۲ - (لە المنتخب ج ۴ ص ۴۱۷ دا ۋاھاتوۋە).

هه موو کهس غلامیکی به دواوه بوو، بهو باره وه هاتنه ناو مه دینه عومەر و عوسمانیش وایانده کرد، پیم وت: ویستی خاکیبونه؟ وتی: به لئی، له گه ل حهزی نه وهی پیاو شت هه لگرت تا وهک پاشاکانی تر نه بن، دواتر باسی کرد خه لکی چی یان لیها توه به وهی غولامه کانیان له دوا یانه وه دین و خو یان سوار بوون، نه وهی به عه یه ب دانا له سهریان^۱.

نه بونه عیم له الحیه ج ۱ ص ۶۰ دا له مهیمونهی کوپی مهرا نه وه هیناویه تی ده لیت: هه مه دانی پیی وتم: عوسمانی کوپی عه ففانی (ﷺ) بینی که له سه ر ولاغی بوو و غولامی له دوا یه وه هه بوو نه و کاتیش خه لیفه بوو.

ئیین سه عد و نه حمه له الزه د و ئیین عه ساکیر له عه بدوللای پۆمییه وه هیناویانه ده لیت: عوسمان (ﷺ) خو ی ده ست نویژی شه وی ده گرت، پیی وترا به خزمه تکاری بلئی یارمه تیت بدات، وتی: نا، شه و بو ئه وانه له شه ودا پشوو ده دن، ئیین موباره ک له الزه د له زوبه یری کوپی عه بدوللا وه هیناویه تی: دایه گه وهی که خزمه تکاری عوسمان بوو وتی: عوسمان خه وتوانی مالی بیدار نه ده کرده وه مه گه ر بیزانیایه ته وای بیداره نه وکات بانگی ده کرد تا ئاوی ده ست نویژی بدات سالیش به پۆژوو بوو.^۲

نه بو نه عیم له الحیه ج ۱ ص ۶۰ له هه سه نه وه هیناویه تی ده لیت: عوسمان له مزگه وتدا بینی نه میری با وه پداران بوو و کهس له ده وری نه بوو.

ئیین سه عد له نه سه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: که نیزه که کانی ناوچه که مه ره کانیان ده برد بو لای نه بوبه کری صدیق، نه ویش پیی ده وتن حه ز ده که م بدوشم

۱ - (له کنزالعمال ج ۲ ص ۴۳ دا واهاتوه).

۲ - (له کنزالعمال ج ۵ ص ۴۸ دا هاتوه).

۳ - (له الاصابه ج ۲ ص ۴۶۳ دا واهاتوه).

بەلام ئىبن عەفر دۇشى؟^۱ پېشتەر لە ژيانى خەلىفەكاندا ئىبن سەعد و جگە لەویش لە عائىشە و ئىبن عومەر و ئىبن موسەيب و جگە لەوانىشەو ھىناۋىانە تيايدا ھاتوۋە، كەسك بازركان بوو پۇژان دەچوو بۇ بازار و كپرىن و فروشى دەکرد و پانە مەرىكى ھەبوو دەيبردن، خۆى دەيبردن و ھەندى جار كەسى تر بۆى دەلەو پاندن، مەرىكانى ناۋچەكەى دەدۇشى، كە بەيەتى خىلافەتى پىدرا يەككە لە كەنيزەكەكان وتى: ئىستاش شىردەرەكانى مالىمان بۇ دەدۇشى، ئەبوبەكر وتى: بەلى، سويند بەخوا دەيدۇشم بۇتان و ھىوام وايە ئەوۋى چووومەتە ناۋى ئاكارى جارام نەگۇپىت، مەرى بۇ دەدۇشىن، بە كەنيزەكەكەى وت: ھەز دەكەيت بە شىۋەى ئىرغا يان تەسرىح بىدۇشم؟ جارى دەيوت: بە شىۋەى ئىرغا و جارى دەيوت بە شىۋەى تەسرىح، ھەركاميانى بوتايە دەيكد.

بوخارى لە الادب المفرد ص ۸۱ لە صالحەو لە دايە گەورەيەو ھىناۋىەتى ھەلىم عليه السلام بىنى بەرھەمك خورماى كپرى و لەناو تویشوۋىەكدا ھەلىگرت و پىم وت - يان كەسى پىى وت - ئەى ئەمىرى بپواداران با ھەلىگرم بۇت، وتى: نا، خاۋەن مال(خاۋەن شت) شىاوترە بەوۋى ھەلىگرت^۲. ھەروەك لە البدايە و النھايە(ج ۸ ص ۵) لە صالحەو بە ھەمان شىۋە ئىبن عەساكىر لە زازان لە ھەلىەو عليه السلام ھىناۋىەتى بە تەنھا بە بازاردا دەگەراۋ والى بوو، پىى نىشانى كەس دەدا و بە دواى ونبوودا دەگەرا و دەچوو بەدەم لاوازەو و دەچوو بۇلاى بەقال و فروشىار و قورئانى بەسەرياندا دەخویندەو(تلك الدار الاخرة نجعلها للذين لا يريدون علوا في الارض ولا فسادا)^۳ دەيوت: ئەو ئاياتە لەسەر دادپەرەران و خاكىبوانى واليەكان و بەتواناكان بەسەر خەلكدا دابەزى.^۴

^۱ - (لە المنتخب ج ۴ ص ۳۹۱ داھاتوۋە).

^۲ - ضعيف.

^۳ - (ئىبن عەساكىر ھىناۋىەتى لە المنتخب ج ۵ ص ۵۶۰ داھاتوۋە، ئەبولقاسمى بەغەۋى ھىناۋىەتى).

^۴ - (الانفال ۸۳).

^۵ - (لە منتخب ج ۵ ص ۵۶ داھاتوۋە، ئەبولقاسمى بەغەۋى بە ھەمان شىۋە ھىناۋىەتى ھەروەك لە البدايە و النھايە ج ۸ ص ۵ داھاتوۋە).

ئىبن سەعد ۳ ص ۱۸ لە جرموزە ھىناۋىيەتى دەلىت: ەلىم (ﷺ) بىنى كە لە كۆشك دەردە چوو و دوو پارچە جلى (قوترى) لە بەردا بوو جلى تا نىۋە قاقى، ەباكەشى و گۆچانكىشى پى بوو بە بازاردا دەگەرا و فەرمانى پى دەكردىن لە خوا بترسن و چاك كرىن و فروش بكن و دەيوت: ورياي كيشان و تەرازو بن، دەيوت: فوو مەكن بە گۆشتدا (گەنى مەكن).^۱

ئىبن پراھەۋىيە و ئەحمەد لە الزھد و ەبدى كورى ەمىد و ئەبويەعلا و بەيھەقى و ئىبن ەساكىر - بە لاۋازى دانائە - لە ئەبومەتەرەۋە ھىناۋىيەنە دەلىت: لە مزگەوت دەرچوم كەسكى لە دوامەۋە ھاۋارى دەكرد جەكەت ەلەكە چونكە ئەۋە بەرامبەر بە خوا نواندى زىاترى لە خوا ترسىيە و بۆ جەكەشت باشتەر، ئەگەر موسلمانىت لە سەرت ەلگەرە (شتى لە قزت لايە) سەيرم كرد ەلىيە و گۆچانكى پىيە، گەيشتە بازارى و شتر فروشى و وتى: بفروشن و سويند مەخۇن چونكە سويند داھات دەبەخشى و بەرەكەت ناھىلىت، پاشان چوو بۆ لاي خاۋەن خورما سەيرى كرد خزمەتكارىك دەگرى، وتى: چىتە؟ وتى: ئەمە خورمايەكى بە درەمەكە پى فروشتوم و مەۋلاكەشم قىۋوللى ناكات، وتى: بىيە و درەمەكەى بدەرەۋە چونكە ئەۋ ەيچ بەدەستە ەك ئەۋەى پازى نەبى، وتم: ئەزانىت ئەمە كىيە؟ وتى: نا، وتم: ەلى ئەمىرى بىرۋاداران، ئەۋىش خورماكەى پىشت و درەمەكەى پىدا و وتى: دەتەۋىت ئەمىرى بىرۋادارانم لى بتۆرىنىت؟ وتى: ئەگەر بىيەدەيتەۋە لىت ناپەنجم و لىت پازىم، پاشان داي بە لاي خورما فروشانى دىكەدا و وتى: لە بازارى ئىمەدا ماسى سەرنائو كەۋتوو نافروشرى، پاشان ەات بۆ بازارى لۆكە فروشان وتى: ئەۋ پىۋاۋى پىر لە فروشتنى كراسىكدا بە سى درەم باشە بجوۋلىرەۋە، كە زانى كىيە ەيچى لى نەكرى، دواتر چوو بۆ لاي يەكىكى دىكە و ەروا بوو، پاشان چوو بۆ لاي غولامىك و ئەۋىش بە سى درەم كراسىكى لى كرى و نىۋانى ناۋكى تا

^۱ - (ئىبن ەبدولبىر لە الاستىعاب ج ۳ ص ۴۸۸ دا ھىناۋىيەتى).

قوله پىي داپۇشى، خاۋەنى جەلەكە ھات وترا: كۆرەكەت بە سى درەم مامەلەي كراسىكى لەگەل ئەمىرى باۋەرداراندا ھەبو، وتى دەي با دوو درەمەت لى ۋەربىگرتايە؟ درەمىكى برد و چوۋ بۆلەي ەلەي و وتى: ئەو درەمەمە بىگرە، وتى: بۆچى؟ وتى: جەلەك بە دوو درەمەمە كۆرەكەم بە سى درەم پىي فروشتىت، وتى: بە رەزەمەندى خۆم پىي دام، مەنىش بە رەزەمەندى ئەو بردم.

ئەبۇنەعم لە الحلىه ج ۳ ص ۳۱۲ لە ەتارە ھىناۋىيەتى دەلىت: فاتىمەي كچى پىغەمبەر (ﷺ) ھەيىرى دەشەلا و گىسۋەكەي خەرىكبوو دەگەيشت بە تەشتەكە.

ئىبن سەعد ج ۸ ص ۶۴ لە مۆتەلىبى كۆرى ەبدوللەۋ ھىناۋىيەتى دەلىت: خوشكەزايەكم لە لادىۋە ھات بۆلام كە پىي دەوترا قودامە، پىي وىم: ەزەكەم سەلمانى فارسى بىيىم و سەلامى لىبەكم، چوۋىن بۆلەي و سەيرمانكرد لە مەدائىنە و پۆژ بىست ھەزارى لەگەلە، بىنىمان لەسەر پاخەرىكى چىراۋ لە گەلەي دارخورمايە، سەلامان لىكرد، وىم: ئەي ئەبۇەبدوللە ئەمە خوشكەزايەكمە لە بىابانەۋە ھاتوۋە ەزى كرد سەلامەت لى بىكات، وتى: (عليه السلام و رحمة الله) وىم: دەلى تۆي خۆشەۋىت، وتى: خۋاي گەرە ئەۋى خۆش بوىت.

ئىبن ەسەكىر لە خارسى كۆرى ەمەيرەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: چوۋم بۆلەي سەلمان (ﷺ) لە مەدائىن و بىنىم لە پىستەخۆشكردنىدايە بە دەستەكانى خۆي سەرقالە، كە سەلام لىكرد وتى: لەۋى بە ئىستا دىم بۆلات، وىم: بەخا بىرواناكەم بىناسىتەۋە، وتى: بەلى دەتناسمەۋە گىانم گىاننى ناسىيەۋە پىش ئەۋەي بىتناسم، چۈنكە گىانەكان سەربازى بەسەربازكران و لەبەر خوا ناسان دل دەيگرى ئەۋەي بۆ خوانەبوو ناكۆكى دەكەۋىتە نىۋانىان.

۱ - (لە المنتخب ج ۵ ص ۵۷).

۲ - (لە المنتخب ج ۵ ص ۱۹۶ دا ھاتوۋە، ئەبۇنەعم لە الحلىه ج ۱ ص ۱۹۸ لە خارىسەۋە بەدوۋرو دىژى ھىناۋىيەتى).

ئەبو نەئىم لى لىلىيە ج ۱ ص ۲۰۱ لى ئەبو قەلابەۋە ھىناۋىيەتى كەسىك ھات بۇ لى سەلمان (ﷺ) كە ھەۋىرى دەشىلا، وتى ئەۋە چىيە، وتى خىزمە تىكارە كەمان نارد بۇ كاريك ھەزەمان نە كىرد دىۋىكارى بە سەردا كۆپكە يىنەۋە، وتى، فلان سەلامەت لىدەكەت، وتى كەى ھاتىت؟ وتم لە وكتەۋە، وتى ئەگەر سەلامەكەت نەگە ياندبايەۋە دەبوۋ بە سىپاردەيەك لە لات كەنەت گە ياندبىت.^۱

ئەبو نەئىم لى لىلىيە ج ۱ ص ۱۹۸، لە غەمرى كۆپى ئەبو قورەى كىندىيەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت باۋىم پىشنىيارى خوشكى خۇى بۇ سەلمان (ﷺ) كىرد تا بە ھاۋسەرى بگىت، ئەۋىش ئامادە نەبوۋ مەۋلايەكى ھىنا كە پىى دەگوترا بوقەيرە، ئەبو قورە بىستى كە لە نىۋان حوزىفە و سەلماندا شتى ھەبوۋ، ھات بۇ لى و بە دىۋايدا گەپرا، ھەۋالى پىدا كە لە سەۋزە كەيدايە، چۈۋ بەرەۋ ئەۋى و پىى گەيشت و زەنبىلىكى پى بوۋ كە سەۋزەى تىدابوۋ، تىدابوۋ گۆچانەكەى كىردبوۋ بەجىدەستى زەمبىلەكەداۋ لەسەر شانى دىنابوۋ، چۈۋىن بۇ لى مالى سەلمان چۈۋىنە ژورەۋەۋ وتى: السلام عليك، پاشان مۆلەتى ئەبو قورەى دا سەيرى كىرد پاخەرىك ھەيە لە سەرەۋەى چەند خشتىك ھەن و شتىكى كەم ھەبوۋ، وتى: لەسەر پاخەرى مەۋلاكەت دانىشە كە بۇ خۇى ئامادە كىردبوۋ.

ئەبو نەئىم لى لىلىيە ج ۱ ص ۱۹۹ لە مەيمونى كۆپى مەھران لە كەسىكى بەنى عەبدولقەيسەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: سەلمان (ﷺ) لەناۋ سىرىيەكەيدا بىنى كە ئەمىرى سىرىيەكەبوۋ لەسەر گۆيدىرژىك بوۋ شەروالى پۆشىيىۋ و قاچەكانى دەھاتن و دەچۈۋن و سەربازانىش دەيانوت ئەمىر ھات، سەلمان وتى: خىرو شەپ دىۋى ئەمپۇيە، ئىبن سەعد ج ۴ ص ۶۳ لە كەسىك لە عەبدولقەيسەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: لەگەل سەلمانى فارسى بوۋم كە ئەمىرى سىرىيەكە بوۋ دى بە لى دەستەيەكى

۱- (ئىبن سەعد ج ۴ ص ۶۴ و ئەھمەد ھىناۋىيەنە، ۋەك لە صفە الصفوۋ ج ۱ ص ۲۱۸ لە ئەبو قولابەۋە بە ھەمان شىۋە ھاتوۋە).

سہربازاندا پیکھنن و وتیان: ئەوہ ئەمیرە کە تانە و تەم: ئەبوعەبدوللّا نابینى چى دەلین؟ وتى: وازیان لى بھینە چونکە خێرو شەپ لە دواى ئەمپۆیە ئەگەر توانیت لە خۆل بخۆیت لى بخۆ و مەبە بە ئەمیری دووان، لە نزای ستەملىکراو و موحتاج بترسە چونکە پەردەى لە نىواندا نیه، ھەر وەھا لە سابتەوہ ھیناویەتى سەلمان ئەمیری مەدائین بوو بە ئەندەر وود و عەبایە کەوہ دەچوو یە ناو خەلکەوہ کە دەیانابینى دەیانوت: کە کە کە کە کە، سەلمان وتى: چى دەلین؟ وتیان: دەتچوین بە یارییەکی خۆیانەوہ. سەلمان وتى: گرفت نیه خێر لەمپۆ بە دوايە. لە ھورەیمەوہ دەلێت: سەلمانی فارسیم لە سەر گویدریژکی بى بەرگ و کورتان بینى و سەلمان جلیکی کورتى سونبولانى لە بەردابوو کە لە خواروہ تەسک بوو، سەلمان کە سیک بوو قاچەکانى درێژو قەزى زۆر بوو، جلیکە ھیندە بەرزبوو نزیکى ئەژنۆکانى بوو، دەلێت: بینیم مندالان لە دوايەوہ کۆدەبوونەوہ، و تەم: لە ئەمیر دوورناگرى، وتى: وازیان لى بھینە خێرو شەپ لە ئەمپۆ بەدواوہیەوہ.

ئەبىن سەعد ج ٤ ص ٦٣ لە سابتەوہ ھیناویەتى سەلمان (ﷺ) ئەمیری مەدائین بوو کە سیکى خەلکی شام لە بەنى (تیم اللہ) ھات و باریکی ھەنجیری پێبوو، سەلمان ئەندەر وەردو عەبایەکی لە بەربوو، بە سەلمانی وت: وەرە ھەلگرە، سەلمانی نەناسى، سەلمانی ش ھەلگرت، خەلکی بینیان و ناسیانەوہ و وتیان: ئەوہ ئەمیرە، وتى: ئەمناسیت؟ سەلمان پێی وت: دەبیت بیگە یەنمە شوینە کەت. ھەر وەھا لە لایەکی دیکەوہ بە ھەمان شیوہ ھیناویەتى و ئەمەشى لە گەلە: نیتەم لى ھیناوەو داینانیم تا نە یگە یەنمە مالە کەت.

ئەبونەعیم لە الحلیہ ج ١ ص ٢٠٠ لە عەبدوللای کورپی بورەیدەوہ (ﷺ) ھیناویەتى: سەلمان (ﷺ) بە دەستەکانى خۆی نیشی دەکرد ئەگەر شتیکی دەست بەکو تايە گوشت یان ماسی پێیدەکری و دواتر توشبوانى نەخۆشى بەلەکی بانگ دەکرد لە گەلایان نانی دەخوارد.

ئین سهد له موحه ممدی کوری سیرینه وه هیئاویه تی ده لیت: عومهری کوری خه تخاب ﷺ نه گهر کاربه دهستیکی بناردبایه بوی دنووسی: گوپرایه لی بن تا کاتیک له گه لئاندا دادپه روهر بیت، کاتیک حوزه یفه ی له سهر مه دائین دانا نووسی گوپی لی بگرن و چی لی داواکردن گوپرایه لی بن، حوزه یفه له لای عومهر به گویدریژیکه وه چوو و کۆله کهشی له سهر گویدریژکه بوو که گه یشته مه دائین خه لکی و دیه قانه کان پیشوازیان لی کرد؟ وتیان: چیت دهوی داوامان لی بکه، وتی: خواردنیک تا بیخوم و ئالفی ئەم گویدریژم تا کاتی له ناوتاندام، ماوه یه که له ناویاندا بوو، دواتر عومهر نامه ی بۆ نووسی وهره وه، که عومهر بیستی دیته وه له سهر ریگه له شوینیکدا که کهس نه یبینی قهره ولی بۆ گرت، که عومهر بینی به هه مان باری سهره تایه وه هاتوه ته وه چوو بۆ لای و دهستی کرده ملی و وتی: تو برای منی و منیش برای تو،^۱

ئه بونه عیم له الحیه ج ۲ ص ۲۷۷ له ئین سیرینه وه هیئاویه تی ده لیت: حوزه یفه ﷺ که هاته مه دائین له سهر گویدریژیک بوو و به دهستییه وه نان و پارچه گوشتی بوو و له سهر گویدریژکه نانی ده خوارد. ته لحه ی کوری مصرف له گیرانه وه کهیدا نه وهشی زیاد کردوه قاچه کانی له لایه که وه به ره و خوارببوونه وه. ته به رانی له سه لیمی نه بوله وه یله وه هیئاویه تی ده لیت: له به رده رگای جهریری کوری عه بدوللا ﷺ بووم که ده رچوو سواری و لاخی ده بوو و غولامه کهشی له دواوه سوار ده کرد.^۲

ته به رانی به سه نه دی سه نه له عه بدوللای کوری سه لامه وه هیئاویه تی به بازاردا چوو و کۆلی داری پی بوو، پیی وترا: بۆچی واده کهیت که خوا بیباکی

^۱ - (له کنز العمال ج ۷ ص ۲۳ دا هاتوه).

^۲ - (هه یسه می ج ۹ ص ۲۷۳ ده لیت: سه له مه و موحه ممدی کوری مه نسوری کوله یبی نانا سم و که سه کانی دیکه جی متمانه ن، ته ورا).

كردوويت لىھە؟ وتى: ويستم خۇبەزلزانى دوربخەمەۋە لىھە خۇم، لىھە پىڭمەبەرم (ﷺ) بىست دەيفەرموۋ (لايدخل الجنة من في قلبه مثقال خردلة من كبر) (ناچىيە بەھەشتەۋە ئىھەۋى وردىلەيەك خۇبەزلزانى لىھە دلىدا ھەبىت) (ئەسبەھانىش ھىناۋىيەتى بەلام ئەۋ دەلىت: (مثقال ذرة من كبر) ^۱.
 ھەسكەرى لىھە ھەلىھە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: سى شت سەرى خاكى بوون بە ھەركەس گەشىتى پىشتىر سەلام بىكەيت، بە دانىشتىل لىھە خوارەۋى مەجلىس پازى بىت، پقت لىھە پوپامايى و ناوبانگ پەيداكردن بىت. ^۲

گالتەۋ بىزەبەخشى)

بىزەبەخشى پىڭمەبەرى خوا (ﷺ)

ترمىزى لىھە الشمائل لىھە ئەبۇھورەيرەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى وتيان: ئەۋ پىڭمەبەرى خوا تۋ گالتەمان بۇدەكەيت؟ فەرموۋى (انى لا قول الا حق) واتە (من تەنھا ھەق دەلىم) ^۳.
 ئىبن ھەسكىر بە لاۋازى لىھە ئىبن ھەبباسەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى كەسى پىرسىيەرى كىرو وتى: ئەۋ پىڭمەبەرى (ﷺ) بىزەبەخشى ھەبوۋە. وتى: بەلى، وتى: چىبوۋە. ئىبن ھەبباس وتى: پىڭمەبەرى (ﷺ) جلىكى گەۋرەرى كىرەبەرى يەكى لىھە ژنەكانى و فەرموۋى (البسبه واحمدى الله و جري من ذيلك هذا كذيل العروس) واتە (بىكەبەرت و سوپاسى خوا بىكە و لىھە زىادە خشاۋى جىلەكەت پاكىشە ۋەك ھى بووك) ^۴.

۱ - صحيح.

۲ - لىھە الترغيب والترهيب ج ۴ ص ۳۴۵ دا ۋاھاتوۋە.

۳ - (لىھە كىز العمال ج ۲ ص ۱۴۳ دا ۋاھاتوۋە).

۴ - صحيح.

۵ - (بوخارى لىھە الادب المفرد ص ۴۱ لىھە ئەبۇھورەيرەۋە بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى).

۶ - ضعيف.

ئەحمەد لە ئەنەسەو (ﷺ) هیناویەتی دەلیت: پیغمبەر (ﷺ) جواترین ئاکاری
هەبوو و بایەکم هەبوو پێی دەوتر ئەبوعومەر، دەلیت: وابزانم بای شیری بوو کە
پیغمبەر (ﷺ) هات بینی فەرمووی (ئەبوعومەر نوغەیر چی کرد؟) (قەناریەکی
هەبوو) وتی: یاری پێ دەکات، وتی: کاتی کاتی نوێژ دەهات و لە مألەمان دەبوو،
پاخەرەکی ژیری بەکار دەهینا و دواتر ئاوپرژین دەکرا، پاشان پیغمبەر (ﷺ)
هەلەسا و ئیمەش لە دوایەو دەوستان و نوێژی بو دەکردین، پاخەرەکیان
گەلای دارخورما بوو.^۲

بوخاری لە الادب المفرد ص ۴۲ بەو دەقە هیناویەتی: پیغمبەر (ﷺ) تیکەلی
دەکردین تا بە بایەکی بچوکی فەرموو (ئەی ئەبوعومەر نوغەیر چی کرد؟) (ئەو
دەقەکی ترمزیە)، ئین سەد ج ۳ ص ۵۰۶ لە ئەنەسی کوپی مالیکەو هیناویەتی
پیغمبەر (ﷺ) چوو بۆ لای ئەبوتەلحە و کوپیکی بینی ناوی ئەبوعومەر بوو بە
خەمباری بینی، کە پیغمبەر (ﷺ) بینی بزەبەخشی لەگەڵ کرد و فەرمووی (چیە
ئەبوعومەر بە خەمبار دەتبینم؟) وتی: ئەی پیغمبەری خوا بالەندەکی کە یاری
لەگەڵ دەکرد مرد، پیغمبەر (ﷺ) فەرمووی (ئەبوعومەر نوغەیر چی کرد؟).

ئەحمەد لە ئەنەسی کوپی مالیکەو (ﷺ) هیناویتی کەسیک هات بۆ لای
پیغمبەر (ﷺ) و داوای کرد شتیکی پێدات تا بۆ سواری بەکاری بێنی،
فەرمووی (نا حاملوک علی ولد ناقة) واتە (مەندالی و شتریکت پێ دەدەین) وتی: ئەی
پیغمبەری خوا چی بکەم لە مەندالی و شتر؟ فەرمووی (وہل تلد الابل الا
النوق) واتە (مەگەر و شترەر لە و شترەو لە دایک نابیت) ^{۱، ۲}

^۱ - (لە کنز العمال ج ۴ ص ۴۳ دا واهاتوو).

^۲ - (فەرموودەناسان جگە لە ئەبوداود لە ڕینگەگەلیکەو لە ئەنەسەو بە هەمان شیوہ هیناویانە.

لە البدایہ و النہایہ ج ۶ ص ۳۸ دا هاتوو).

^۲ - صحیح.

ئه بوداود له ئه نه سه وه ^(عربی) هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه ^(عربی) پیی وتم: (ئه ی دوو گوی) ^۲.

ئه حمده له ئه نه سه وه ^(عربی) هیناویه تی که سیکی ده شته کی ناوی زاهر بوو له لادیوه دیاری ده هینا بو پیغه مبه ^(عربی) نه گهر بیویستایه در بچیت پیغه مبه ^(عربی) ناماده سازی بو ده کرد، پیغه مبه ^(عربی) فهرمووی (ان زاهرا بادیتنا و نحن حاضر وه) (زاهر لادی نشینمانه و ئیمه ش شارنشین ئه وین) ئه وه که سیکی ناشیرین بوو، به لام پیغه مبه ^(عربی) خوشی ده ویست، پیغه مبه ^(عربی) هات بو لای و ئه وه شمه کی ده فروشت. پیغه مبه ^(عربی) له پشت وه دهستی کرده ملی و کابرا نه بیینی، وتی: به رنده ئه وه کییه، لایکرده وه سهیری کرد پیغه مبه ری خوایه، که پیغه مبه ری ناسیه وه پشتی به سه ر سنجی پیغه مبه ره وه نه ده جولاند، پیغه مبه ^(عربی) ده یفرموو (من یشری العبد) (کی کویله ده کپیت؟) وتی: ئه ی پیغه مبه ری خوا من به بی نرخ ده بیینی؟ فهرمووی (لکن عند الله لست بکاسد - او قال لکن عند الله انت غال) (تو لای خوا بی نرخ و کهم نیت - یان فهرمووی تو لای خوا گرانبه هایت) ^۴.

۱- (ئه بوداود و ترمزی هیناویانه و ترمزی ده لیت: سه حیجی غه ربیه، له البدایه و النهایه ج ۶ ص ۴۶ دا هاتوو و بوخاری له الادب المفرد ص ۴۱ له ئه نه سه وه به هه مان شیوه هیناویه تی، ئین سه عد ج ۸ ص ۲۲۴ له موحه مده دی کوپی قه یسه وه هیناویه تی به لام ئوم ئه یمه نی له ناوه که دا واکاره که بیئت).

۲ - صحیح.

۳- (له البدایه و النهایه و النهایه ج ۶ ص ۴۶ دا هاتوو)، ترمزی له الشمائل ص ۱۵ هیناویه تی و ده لیت: ئه بوئوسامه ده لیت واته بزه به خشی له گه ل کردوو، (ئه بونه عیم و ئین عه ساکیر هیناویانه وه له المنتخب ج ۵ ص ۱۴۳ دا هاتوو).

۴ - صحیح.

۵- (سه نه ده که ی جی متمانه یه له سه ر مه رجی بوخاری و موسلیم، ترمزی له الشمائل و ئین هه بان له سه حیجه که یدا هیناویه تی. له البدایه و النهایه ج ۶ ص ۴۶ دا هاتوو)، به زارو

ئەبو داود لە نوعمانی کوپی بە شیرەو (عزیز) هیناویەتی دەلیت: ئەبوبەکر (عزیز) لای پیغەمبەر (ﷺ) مۆلەتی وەرگرت و دەنگی عایشەیی بیست بە سەر پیغەمبەردا (ﷺ) بەرزبویەو، کە چوویە ژوورەو گرتی تا لێی بدات و وتی: دەتبینم دەزانیت دەنگ بەرزبکەیتەو بە سەر پیغەمبەری خوادا، پیغەمبەریش (ﷺ) پێی پێ نەدا، ئەبوبەکر بە تووپی دەرچوو، کە دەچوویە دەر پیغەمبەر (ﷺ) فەرمووی (بینیت چۆن پزگام کردیت لە دەست کابرا، ئەبوبەکر چەند پۆژی مایەو و دواتر مۆلەتی وەرگرتەو و چوویەو سەیری کرد ناست بوونەتەو، پێی وتن: وەك چۆن لە شەپتاندا بە شدارتان کردم لە خوشیشتاندا بە شدارم بکەن، پیغەمبەر (ﷺ) فەرمووی (قد فعلنا قد فعلنا) واتە (کردمان کردمان).^۱

ئەحمەد لە عایشەو (رضي الله عنها) هیناویەتی دەلیت: لەگەڵ پیغەمبەردا (ﷺ) بۆ چەند سەفەریکی چووم و من کیژ بووم و قەلەو نەبووم، پیغەمبەر (ﷺ) بە خەلکی فەرموو (تقدموا) (پیشکەون) ئەوانیش برییان و دواتر بە منی فەرموو (تعالی حتی اسابك) واتە (وەرە با پیشپرکیت لەگەڵ بکەم) پیشپرکیم لەگەڵ کرد و بردمەو، لێم بێدەنگ بوو تا گوشتم گرت بیرم چوویەو و لەگەڵی چووم بۆ سەفەری، بە خەلکەکی فەرموو پیشکەون، پیشکەوتن و دواتر فەرمووی (وەرە با پیشپرکیت لەگەڵ بکەم) لێی بردمەو و پێکەنی و دەیفەرموو (هذه بتلك) واتە (ئەو لەبری ئەو).^۲

تەبەرائی لە سالمی کوپی ئەبو جەعد لە کەسیک لە ئەشجەو هیناویەتی کە پێی دەوترا ئەزەری کوپی حەرامی ئەشجەعی کەسیکی دەشتەکی بوو بەردەوام دیاریەکی دەهینا بۆ پیغەمبەر (ﷺ) - بە هەمان شیوێ فەرموودە کە دینیت - (هەیسەمی ج ۹ ص ۳۶۹ دەلیت: بەزار و تەبەرائی هیناویانە و کەسەکانی سەنەدەکی جی متانەن).

۱ - صحیح.

۲ - (لە البدایە والنہایە ج ۶ ص ۴۶ دا واهاتوو).

۳ - صحیح.

ئەھمەد لە ئەنەسى كۆپى مالىكەوھ (ﷺ) ھىناوئەتى پىغەمبەر (ﷺ) لە پىيەكىدا بوو و جەھەگىرئى جەھەوى و لاخى ئافرەتەكانى دەگىرت، ئافرەتەكانى لەبەر دەمىدا دەچوون، فەرمووى (ئەى ئەنجەشە ھاوار بوئ لەگەل مروارىيەكاندا نەرم و نىيان بە) (مەبەستى ژنەكانە) ^۱ بوخارى لە الادب المفرد ص ۴۱ لە ئەنەسەوھ ھىناوئەتى دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) ھات بو لاى ھەندى ژنى و ئوم سولەيمان لەگەلىدا بوون، فەرمووى (يا انجشة رويدا سوقك بالقوارير) ئەبو قولابە دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) قسەيەكى كرد ھەركامتان بتانكردايە سەركۆنەتان دەكرد (سوقك بالقوارير) ^۲.

ترمىزى لە الشماىل ص ۱۷ لە ھەسەنەوھ (ﷺ) ھىناوئەتى دەلىت: پىرەژنىك ھات بو لاى پىغەمبەر (ﷺ) و وتى: ئەى پىغەمبەرى خوا نزابكە خوا بمخاتە بەھەشت، فەرمووى (ئەى ئوم فلان پىرەژن ناچىتەناو بەھەشت)، ئەوئىش چوو و گىريا، پىغەمبەر (ﷺ) فەرمووى (پىيى بلىن بەو پىرەژنىيەى ناچىتە ناوى، خوا دەفەرموئىت (انا انشانان نشاء فجلعناهن ابكارا)). ^۳

^۱ - (لە بوخارى و موسلىمدا بە ھەمان شىوھ لە ئەنەسەوھ ھاتوھ، وەك لە البدایە و النہایە ج ۶ ص ۶۷ دا ھاتوھ).

^۲ - صحیح.

^۳ - ضعیف.

(بىزە بەخشى ھاۋەلانى پېغەمبەر (ﷺ))

ئەبۇداۋد لە عەۋفى كۆپى مالىكى ئەشجەئە ۋە ﷺ ھېناۋىيەتى دەلىت: چوم بۇ لاي پېغەمبەرى خوا (ﷺ) لە شەرى تەبۈكدا كە لە چادىكى پېستە دابو، سەلام لىكرد و ۋەلامى دامەۋە ۋە فەرموۋى (ۋەرە ژورەۋە) دەلىت: وتى: (ھەمووم ؟) فەرموۋى (ھەموت) منىش چومە ژورەۋە، ۋەلىدى كۆپى عوسمانى كۆپى ئەبۇلعايە دەلىت: وتى: ھەمووم بېتە ژورەۋە؟ لە تاۋ بچوكى چادەكە.^۱

بوخارى لە الادب المفرد ص ۴۱ لە ئىبن ئەبى مالىكە ۋە ﷺ ھېناۋىيەتى دەلىت: عائىشە (رضي الله عنها) لە لاي پېغەمبەر (ﷺ) گالتەى كرد و دايكى وتى: ئەي پېغەمبەرى خوا ئەۋە ھەندى قسە و گالتەى ئەم ناۋچەى كىنانەيە، پېغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (بل بعض مزحنا هذا) واتە (بەلكو ئەۋە ھەندى لە بىزە بەخسىمانە).^۲

زوبەيرى كۆپى بەكار و ئىبن عەساكىر لە ئەبۇلھەيسەم لەۋەۋەى بۇى باسكردوۋە ھېناۋىيەتى بېستى ئەبۇسوفيانى كۆپى حەرب ﷺ لە مالى ئوم حەبىبەى كچىدا گالتەى لەگەل پېغەمبەر (ﷺ) دەكرد و دەيوت: بە خوا ئەگەر دەستت لى بەردەم عەرەبىش دەست لى بەردەن ئىتر لەبارەتەۋە شاخە جەنگى نابى، وتيان: بى شاخە نەۋەك شاخدار، پېغەمبەر (ﷺ) پىكەنى و فەرموۋى (تو ئەۋە دەلىت ئەي ئەبۇحەنزەلە).^۳

بوخارى لە الادب المفرد ص ۴۱ لە بەكرى كۆپى عەبدوللاۋە ھېناۋىيەتى دەلىت: ھاۋەلانى پېغەمبەر (ﷺ) سىۋيان بۇ يەك دەۋەشاندا، كە دەگەيشتە بارى راستى مەردى مەيدان بوون.^۴

۱ - صحيح.

۲ - (لە البدایہ والنہایہ ج ۶ ص ۴۶ دا واهاتوۋە).

۳ - ضعيف.

۴ - (لە كنز العمال ج ۴ ص ۴۳ دا واهاتوۋە).

۵ - صحيح.

هه یسه می ج ۸ ص ۸۹ له قورره وه هیئاویه تی ده لیت: به ئین سیرینم وت: ئایا
گالته یان هه بوو؟ وتی: وهك خه لك بوون ئین عومر گالته ی ده کردو ده یوت:
يجب الخمر من مال الندامي و یکره ان تفارقه الفلوس^۱
ئه حمده له ئوم سه له مه وه (رضي الله عنها) هیئاویه تی ئه بوبه کر^۲ بو بازرگانی
چوو بو بوسراو نوعه یمان و سوه یبیت کوری حهرمه له ی له گه لدا بوو که هه ردووکیان
به در ی بوون، سوه یبیت له سه ر خواردن و شمه که که بوو، نوعه یمان پیی وت: نام
بده ری وتی: ده بیت ئه بوبه کر بیت، نوعه یمان پیکه نیته ریکی گالته چی بوو، چوو بو
لای خه لکیك که ئاژه لیان هیئا بوو بو فروشتن، وتی: غولامیکی عهره بیم لی بکرن،
وتیان: باشه، وتی: ئه و زمانی دریزه و له وانه یه بلای من ئازادم ئه گه ر له سه ر ئه وه
نا تانه ویئت وازم لی بینن و له منیشی خراپ مه که ن، وتیان: نا، ده یکرین، به ده
وشتی گهنج و به توانا لیان کری، ئه ویش بردی و وتی: ئانه مه یه، سوه یبیت وتی:
دروده کات من که سیکی ئازادم وتیان: هه والی تو مان بیستوه، په تیان خسته
گه ردنی و بردیان، ئه بوبه کر هاته وه و بیستی و له گه ل هاوه لانی دا چوو بو لایان
پشکه که ی دانه وه و گیرایه وه، پاشان گیرایانه وه بو پیغه مبه ر^۳ (عَلَيْهِ السَّلَام)، ئه ویش له گه ل
هاوه لانی ده وریدا پیکه نین^۴.

ئین عه بدولیر له الاستیعاب ج ۳ ص ۵۷۵ له ره بیعی کوری عوسمانه وه^۵
هیئاویه تی ده لیت: ده شته کیه ک هات بو لای پیغه مبه ر^۶ (عَلَيْهِ السَّلَام) و هاته مزگه وت و له لای

۱ - (هه یسه می به یی سه نه د هیئاویه تی و باسی هیئا نه که ی نیه).

۲ - ضعیف.

۳ - (ئه بوداود و ته یالیسی و ره یانی هیئاویانه)، ئین ماچه هیئاویه تی و گالته جاره که ی به
سوه یبیت و فروشراوه که ی به نوعه یمان داناوه. زوبه یری کوری به کار له پئی ئوم سه له مه وه
هیئاویه تی به لام به سوله یی کوری حهرمه له ناوی هیئاوه ن ئین عه بدولیر و جگه له ویش چون
به داویدا، له الاصابه ج ۲ ص ۹۸ دا هاتوه، ئین عه بدولیر له الاستیعاب ج ۲ ص ۱۲۶ و ج ۳
ص ۵۷۳ دا فهرموده که ی ئوم سه له مه ی له چه ند رییه که وه هیئاوه).

مزگه وته وه وشتره که ی دانیشاند، هه ندی له هاوه لآن وتیان: به نوعه یمانی کوپی عه مری نه نساری که پیی ده و ترا نوعه یمان بوچی سه ری نابریٲ تا بیخوین چونکه هه زمان له گوشته، پیغه مبهه (ﷺ) پاره که ی ده دات، نه ویش سه ری بری، پاشان ده شته کیه که هات و سهیری کرد وشتره که ی سه رپراوه، هاواری کرد وهی وشتره که م نه ی موچه ممه د، پیغه مبهه (ﷺ) هات و فه رمووی (کی نه وهی کرد ؟) وتیان: نوعه یمان، نه ویش له سه ری پرساری کرد تا له مالی زوباعه ی کچی زوبهیری کوپی عه بدولموتله ی بینی خو ی له چالیکدا شار دو وه ته وه و گه لای خورمای داوه به سه ر خویدا، کابرایه ک ئاماژه ی بو کرد و ده نگ ی به رز کرده وه و وتی: نه ی پیغه مبه ری خوا نه مبینیوه، به لام به ده ست ئاماژه ی کرد که له ویدا یه، پیغه مبهه (ﷺ) هیئا یه ده رو نه ویش به هو ی گه لای دارخورما که ی سه ر سه ری وه ره نگ ی گوپا بوو، چونکه گه وتبوو به سه ری دا، پیغه مبهه (ﷺ) فه رمووی (بوچی واتکرد؟) وتی: نه وانه ی تو یان هیئا بو لای من نه ی پیغه مبه ری خوا نه وان وتیان و ابکه، پیغه مبه ریش (ﷺ) پوو خساری ده سپری و پیده که نی، پاشان پیغه مبهه (ﷺ) پاره که ی دا.

زوبهیر له موضعه بی کوپی عه بدوللای مامی عه بدوللای کوپی موضعه بی باپیری وه هیئاویه تی ده لیت: مه خز مه ی کوپی نه وفه لی کوپی وه هبی زوه ری (ﷺ) پیریکی گه وره ی مه دینه بوو، کویریوو ته مه نی سه د و پا نزه سال بوو، پوژی له مزگه وت ویستی میزیکات خه لکی هاواریان لی کرد، نوعه یمانی کوپی عه مری روفاعه ی کوپی حارسی کوپی سوادی نه جاری هات و بر دیه لایه کی مزگه وت و وتی: ئا لی ره دا، نه ویش دانیشٲ تا میز بکات و نوعه یمان به جیی هیشت، میزی کرد و خه لکی هاواریان لی کرد، که لی بوویه وه وتی: هاوار بو تان کامتان منی هیئا یه ئیره؟ وتیان: نوعه یمانی کوپی عه مر (ﷺ)، وتی: خوا ئاواو و ئاوا ی پی بکات، به خوا نه گه ر

١ - (له الاصابه ج ٣ ص ٥٧٠ دا له زوبهیری کوپی به کار له ره بیعه ی کوپی عوسمانه وه هاتوه).

دەستىم پىيى بىگات دەبىت بەم گۆچانەم والىيى بىدەم دەردى منى تووش بىت،
ماۋەيەكى خاياند تا مەخرەمە بىرى چۈۋىيەۋە، پۆژى ھات بۆ لاي عوسمان و لە
لايەكى مزگەۋتەۋە نوپژى دەکرد، عوسمان كە نوپژى دەکرد لاي نەدەكردهۋە، پىيى
وت: نوعةيمانت دەۋىت؟ وتى: بەلى لە كويىيە بمبە بۆ لاي، ئەۋىش بىردىيە لاي
عوسمان و وتى: ئەۋەيە خۆيەتى، مەخرەمەش بە دوو دەستى گۆچانەكەي گىرتو
داي لە عوسمان، پىيى وترا: دات لە ئەمىرى باۋەرداران عوسمان، بەنوزوهرە
ئەۋەيان بىست و لەسەرى كۆبۈنەۋە، عوسمان (ﷺ) وتى: نوعةيمان (ﷺ) بانگ بىكەن
نەفرىنى خوا لە نوعةيمان خۆ ئەۋ لە بەدردا بەشداربۈۋە بۆ ۋاي كىرد؟^۱

(بەخشىندەيى)

(بەخشىندەيى گەۋرە مان مۇجەممەد پىغەمبەرى خوا (ﷺ))

بوخارى و موسلىم لە ئىبن عەبباسەۋە (ﷺ) ھىناۋيانە دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ)
بەخشىندەترىن كەس بو، لە پەمەزاند، زياتر كاتى جبرىل (عليه السلام) دەھات بۆ
لاي، جبرىل ھەموو شەۋىكى پەمەزان دەھات بۆ لاي و پىكەۋە قورئانيان
دەخويندەۋە، بەخوا پىغەمبەر (ﷺ) لە بۆنى پۆشيتوۋ بۆ خىر بەخشىندەترو
خىراتر بو.^۲

بوخارى و موسلىم لە جابرى كوپرى عەبدوللاۋە (ﷺ) ھىناۋيانە دەلىت:
پىغەمبەر (ﷺ) داۋاي ھەرچى لى بىكرايە ھەرگىز نەيدەفەرموۋ نا.^۳

۱ - (لە الاستيعاب ج ۳ ص ۵۷۷ دا ھاتوۋە، لە الاصابە ج ۳ ص ۵۷۰ لە بەككارەۋە ھىناۋىيەتى).

۲ - (لە صفه الصفوہ ج ۱ ۶۹ دا ھاتوۋە، ئىبن سەعد ج ۲ ص ۱۹۵ بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى).

۳ - (لە البدایہ والنہایہ ج ۶ ص ۴۲ دا ۋاھاتوۋە).

ئه حمده له فهرموده یه کی دوورو دريژ له عه بدوللای کورپی ئه بویه کره وه (ﷺ)
هیناویه تی ئه بو ئوسه یده دهیوت: پیغه مبه ر (ﷺ) چی ئی داوا بکرایه ریگر نه ده بوو
دهیبه خشی.^۱

ته به رانی له فهرموده یه کی دورودریژ له عه لیه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت:
پیغه مبه ر (ﷺ) ئه گهر داوای شتیکی لی بکرایه و بیویستایه بیکات دهیفرموو
به ئی، ئه گهر بیویستایه نه یكات بیده نگ ده بو نه یده فهرموو نا.^۲

ته به رانی له ره بیعی کچی موعه وزی کورپی عه فراوه هیناویه تی ده لیت:
موعه وزی کورپی عه فر (مشتی خورمای پی ناردم بو پیغه مبه ر (ﷺ) که کو تاییه که ی
که له به ربوو پیغه مبه ر (ﷺ) حه زی له وه ده کرد، کاتی کالایه ک بو له به حه رینه وه
هاتبوو، دهستی ئی پرکردو به خشی به من، له گیرانه وه یه کی دیکه دا مشتی پرکردم
له جه واهیر یان زی. (ئه حمده به هه مان شیوه هیناویه تی و ئه وهشی بو زیاد کردوه
فهرمووی (تعالی به ذا).^۳

ته به رانی له ئوم سونبوله وه هیناویه تی دیاریه کی برد بو پیغه مبه ر (ﷺ)
ژنه کانی پازی نه بوون قبولی بکات وتیان ئیمه وه ری ناگرین، پیغه مبه ر (ﷺ)
فه رمانی کرد وه ریان گرت، پاشان دۆلنکی بو بریه وه و عه بدوللای کورپی جه حش له
حه سه نی کورپی عه لی کپی.^۴

۱- (هه یسه می ج ۹، ص ۳ ده لیت: که سه کانی جیی متمانه ن، به لام عه بدوللای کورپی
ئه بو ئوسه یدی نه ی بیستوه).

۲- (هه یسه می ج ۹، ص ۱۳ ده لیت له سه نه ده که دا موحه مه دی کورپی که لیری کوفی هه یه که لاوازه).

۳- ضعیف.

۴- (هه یسه می ج ۹، ص ۱۳ ده لیت: هه ردوو سه نه ده که حه سه نن. ترمژی له ره بیعه وه به کورتی
هیناویه تی. وه که له البدایه و النهایه ج ۶، ص ۵۶ دا هاتوه).

۵- ضعیف.

۶- (هه یسه می ج ۹، ص ۱۴ ده لیت: له سه نه ده که دا عه مری کورپی قه یزی هه یه که نایناسم،
که سه کانی دیکه جیی متمانه ن پیشتیش سه باره ت به مال به خشین پیغه مبه رمان هیناوه).

بەخشىدەيى ھاۋەلەنى پىغەمبەر (ﷺ)

زوبەيرى كۆپى بەكارو ئىبن عەساكىر لە ئىبن عومەر ۋە ھىناۋىيە دەلىت:
ئافرىدە تىك ھات بۇ لاي پىغەمبەر (ﷺ) وتى من نىيەتم ھىناۋە ئەم جەلە بىدەم بە
بەپىزدار تىرىنى عەرەب، فەرموۋى بىدە بەۋغولامە، واتە سەئىدى كۆپى عامى كە
ۋەستابوو، بۇيە بەۋ جەلە وترا جلى سەئىدىە.^۱

لەخۇبۋوردن

تەبەرانى لە ئىبن عومەر ۋە ھىناۋىيە سەردەمىكەمان بەسەردا ھاتو
كەسمان واى نەدەزانى لەبرا مەسولمانەكانەكەى شىاوتەرە بە دىنارو درەم. لە
سەردەمى دىنارو درەمدا وامان ئى ھاتوو لە برا مەسولمانەكەمان لامان
خۇشەويستەرە.^۲

خۇراگرى

(خۇراگرى لە سەر نەخۇشەيەكان بەگشتى)

(خۇراگرى گەۋرەمان مۇجەمەد پىغەمبەر (ﷺ) خوا)

ئىبن ماجە ۋە ئىبن ئەبى دىنيا لە ئەبى سەئىد ۋە ھىناۋىيە چو بۇ لاي
پىغەمبەر (ﷺ) وتاى بوو پارچەيەكى بەسەر ۋە بوو، دەستى خستە سەر پارچە
قەتيفەكە ۋە وتى تاكەى زۇر زۇرە ئەى پىغەمبەر (ﷺ) خوا، فەرموۋى (انا كذا لك سيدد
علينا البلاء ويضاعف لنا الاجر) واتە (ئىمە واين سەختىمان لەسەر توندتر دەبى ۋ

۱ - (المنتخب ج ۵، ص ۱۸۹ دا ھاتوو پىشتىرىش لەم بارەۋە فەرموۋەدىان لەسەر ھاتوو).

۲ - (ھەيسەمى ج ۱، ص ۳۸۵ دەلىت تەبەرانى بە چەند سەنەدىك ھىناۋىيە ۋە ھەندىكىان
حەسەن. پىشتىرىش لەسەر سەختى تىنۋىتى ۋە كەمى جەل ۋە بەرگە باسى پىشتىوانان لە بەخشىن
لەگەل پىۋىست پى بونياندا فەرموۋەدىان لەسەر ھىناۋن).

پاداشتمان زياتر دەكرىت) پاشان وتى ئەي پېغەمبەرى خوا سەختى كى زۆرتىرە؟
فەرموۋى پېغەمبەران پاشان كى؟ فەرموۋى زاناكان، وتى پاشان كى، (الصالحون
كان احدهم يبتلى بالقمل حتى يقتله ويبتلى احدهم بالفقر حتى ما يجد الا العباءة
يلبسها ولا حدهم كان اسد فرحا بالبلاء من احدهم بالعطاء) واتە (پياۋ چاكان ھەيانە
توشى نەخۆشى دەبىت تادەيكوزىت، ھەيانە توشى ھەژارى دەبىت تائەۋەى تەنھا
عەبايەك شك دەبات تا بېيوشىت، بەخوا ھەركاميان لە خۆشچالى ئىۋە بۇ بەخشىن
خۆشچالتىرە بەتوشبون).^۱

بەيھەقى لەئەبوعوبەيدەى كوپى حوزەيفەۋە لە فاتىمەى پورىيەۋە ھىناۋىيەتى
دەلىت: ئافرىقى تانى چوۋىن بۇ لاي پېغەمبەر (ﷺ) سەردانمان كرد توشى تاببو،
داۋاي كرد ھەلۋاسرا بەدارىكدا دواتر خرايە ژىرى، پېغەمبەر (ﷺ) لەتاۋ سەختى
تاكەى عارەقى دەرەدە، وتە ئەي پېغەمبەرى خوا بۇچى نزا ناكەيت خوا دەرپازت
بكات، فەرموۋى (ان اشفا الناس بلاء الانبياء تم الذين يلونهم تم الذين يلونهم تم
الذين يلونهم) سەختىرىنى توشبوۋانى ناۋ پېغەمبەران، دواتر ئەۋانەى بە دۋاياندا
دېن، دواتر ئەۋانەى بە دۋاي ئەۋاندا دېن، دواتر ئەۋانەى بە دۋاي ئەۋاندا دېن).^۲

ئىبن سەعدو ھاكىم و بەيھەقى لە عائىشەۋە (رضي الله عنها) ھىناۋىيانە
پېغەمبەر (ﷺ) توشى ئازارىكى زۆر بوۋ نالەى بوۋ لەسەر جىگەكەى ئەمدىۋو
ئەۋدىۋى دەكرە، عائىشە پىنى وت: ئەگەر ھەر كاممان ئەۋەى بىكرادايە چىت دەكرە،
فەرموۋى (ان المؤمنين لسيدد عليهم وانه ليس عن المؤمن تصيبه نكبة سوكة

۱ - صحيح.

۲ - له الترغيب والترهيب ج ۵، ص ۲۴۳ دا ھاۋەۋە بەيھەقى ھىناۋىيەتى ۋەك لەكنزالعمال ج ۲،
ص ۱۵۴ دا ھاۋەۋە. ئەبۇ نەعیم لە (الحلیہ ج ۱، ص ۳۷۰) دا بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى.

۳ - صحيح

۴ - له كنزالعمال ج ۲ ص ۱۴۵ دا ھاۋەۋە. ئەحمەدو تەبەرانى بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيانە. (ھەيسەمى
ج ۲، ص ۲۹۲ دەلىت لە سەنەدەكەى ئەحمەد ھەسەنە).

ولا وجح الا كفر الله عنه بها خطيئة ورفع له بها درجة) واتە (باۋەرداران باريان سەخت دەكرىت، ھەر باۋەردارى نوکە دېركى يان ئازارىكى توش بىت خۋاى گەورە بەۋە تاۋانىكى بۇ دەسپىتەۋە و پلەيەكى پى بەرز دەكاتەۋە) ^{۱.۲}

خۇراگرى ھاۋەلەنى پىغەمبەر (ﷺ)

ئەھمەد لە جابرەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: تا داۋاى مۆلەتى لە پىغەمبەر کرد فرموى (ئەۋە كىيە؟) وتى ئوم مەلدوم، ئەۋىش ناردى بۇ لاى خەلكى قوبىا و لىيەۋە توشى ئەۋەبۈن كە خوا دەزانىت، ھاتن بۇ لاى پىغەمبەر (ﷺ) و سكالای ئەۋەيان لا کرد ئەۋىش فرموى (ماشتىم ا شتىم دعوت الله فكشفها عنكم وان شتىم ان تكون لكم طهورا) واتە (چىتان دەۋىت، ئەگەر دەتانەۋىت لە خوا دەپارىمەۋە لەسەرتان لابات و ئەگەرىش دەتانەۋىت با بىتە پاكەرەۋە بۇتان) وتيان ئەۋە دەكەيت؟ فرموى بەلى وتيان دەى وازى لىيىنە ^{۳.۴}

تەبەرانى لە سەلمانەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: تاھات بۇ لاى پىغەمبەر (ﷺ) داۋاى مۆلەتى کرد، پىي فرموى تو كىيت؟ وتى من تام گۆش دەشىۋىنم و خۋىن دەمژم، فرموى (بېرۇ بۇ لاى خەلكى قوبىا) چۈۋ بۇ لاىان ئەۋانىش ھاتن بۇ لاى پىغەمبەر (ﷺ) و رەنگيان زەرد ببۈۋ سكالایان لە لا کرد، فرموى (ئەگەر دەتانەۋىت لە خوا دەپارىمەۋە لەسەرتان لادەبات ئەگەرىش دەتانەۋىت وازى لىيەنن و

۱ - صحيح.

۲ - (لە كنز العمال ج ۲، ص ۱۵۴ دا ھاۋە، ئەھمەد ھىناۋىيەتى، ھەيسەمى ج ۲، ص ۲۹۲ دەلىت كەسەكانى جىي تمانەن).

۳ - صحيح.

۴ - (لە الترغيب والترهيب ج ۵، ص ۲۶۰ دا دەلىت ئەھمەد بە سەئەدى صحيح ھىناۋىيەتى و ئەۋە يەعلاۋ ئىبن حبان لە صەھىحە كەيدا ھىناۋىيە).

تاۋانەكانى دىكەتان دەكەۋە (نامىنن)) وتيان بەلى، دەى ۋازى ئى بەيئە ئەى
پىغەمبەرى خوا.^۱

بەيھەقى لە ئەبو ھورەيرەۋە (ﷺ) ھىئاۋىيەتى دەلىت: تا ھات بۆ لای
پىغەمبەر (ﷺ) وتى ئەى پىغەمبەرى خوا بىنپىرە بۆ لای نازىزترىن كەسانت لە لات،
يان خۆشەۋىستىن ھاۋەلانت - قوررە دوۋدل بۈۋ كاميان بۈۋ - فەرمۈۋى (بېرۇ بۆ
لاى پىشتىۋانان) ئەۋىش چۈۋ بۆ لايان و توشيان بۈۋ، ھاتن بۆ لای پىغەمبەر (ﷺ)
وتيان ئەى پىغەمبەرى خوا تامان توش بۈۋە لەخوا بىپارىۋە با شىفامان بدات، نزاى
بۆ كردن و لەسەريان لاچۈۋ، ژنىك كەۋتە شوۋىنى و وتى ئەى پىغەمبەرى خوا لای
خوا بۆ منىش بىپارىۋە منىش لە پىشتىۋانانم نزام بۆكە ۋەك ئەۋان،
فەرمۈۋى (كاميانن لا خۆشەۋىستىرە، نزاى بۆكەم و لەسەرت لا بچىت يان
خۇپا بگىرىت و بەھەشتت بۆ ۋاجب بىت؟) وتى ئەبەخوا ئەى پىغەمبەرى خوا خۇم
پادەگرم، سى جار وتى ھىچ مەترسىيەك بۆ پىرى بەھەشتى دانانىم.^۲

تەبەرانى لە عائىشەۋە (رضي الله عنها) ھىئاۋىيەتى پىغەمبەر (ﷺ) بە دۋاى
پىاۋىكدا دەگەپا كە دەھات بۆ لای، فەرمۈۋى (چىيە فلان نابىنم؟) وتيان توۋشى تا
بۈۋە، فەرمۈۋى ھەستىن بچىن بۆ لای كە چۈۋ بۆ لای غولامەكە و گىرياۋ

۱ - صحيح.

۲ - (ھەيسەمى ج ۲ ص ۲۰۶) دەلىت: لە سەنەدەكەدا ھىشامى كۈپى لاق ھەيە كە ئەسائى
مىمانەنى پىدەدات و ئەھمەد و ئىبن حبان بە لاۋازى دەزانن. بەيھەقى لە سەلمانەۋە بە ھەمان
شىۋە ھىئاۋىيەتى، ۋەك لە (البدايە والنھاىە ج ۶، ص ۱۶۰) دا ھاتۋە).

۳ - صحيح.

۴ (لە البدایە والنھاىە ج ۶، ص ۱۶۰ دا ھاتۋە، بوخارى لە الادب المفروص ۷۳ لە ئەبو
ھورەيرەۋە بەۋ واتايە ھىئاۋىيەتى).

پيغه مبهەر (ﷺ) پيى فەر موو (مەگرى چونکە جبريل هەوالى پيدام تا پشكى ئومەتە کەمە لە دۆزەخ) ^۱.

ئيبىن سەعد ج ۳ ص ۱۴۱ و ئيبىن ئەبى شەيبە و ئەحمەد لە الزهەد و ئەبو نەعیم لە الحلیة ج ۱ ص ۳۴ و هناد لە ئەبو سەفەرەو هیناویانە دەلیت: هەندى چون بۆ سەردانى ئەبوبەکر لە کاتى نەخوشیدا وتیان ئەى پيغه مبهەرى خوا با پزىشکت بۆ بانگ بکەین سەیریکت بکات؟ وتى: سەیری کردووم، وتیان ئەى چى پى وتیت؟ وتى فەر موویە تى (من ئەو دەکەم کە دەمە ویت) ^۲.

ئەبو نەعیم لە الحلیة ج ۱، ص ۲۱۸ لە موعاویەى کورپى قرەرەو هیناویە تى ئەبو دەردا سکالای بوو، هاوهران چون بۆ لای وتیان سکالای چیتە ئەبو دەردا؟ وتى سکالای تاوانە کانمە، وتیان دەى ئیستا چى دەلییت؟ وتى حەزم بۆ بە هەشت دەبزوئى، وتیان پزىشکیکت بۆ بانگ نەکەین؟ وتى هەر ئەو یە کە خستومیەتە جیگە. ^۳

ئيبىن خوزەیمە و ئيبىن عەساکیر لە عەبدورەحمانى کورپى غەنیمەو هیناویە تى دەلیت: لە شام تاعون پوویداو عەمرى کورپى عاص وتى ئەم تاعونە پیسە لە دەستى راکەن بۆ دۆل و دەشتەکان. شەرەبیلی کورپى حەسەن ئەو یە بیست و توپەبوو وتى عەمرى کورپى عاص درۆ دەکات، من لە گەل پيغه مبهەر (ﷺ) بووم ئەوکات عەمر لە وشتى ماله وەیان گومراتر بوو، ئەو تاعونە نزاى پيغه مبهەرە کە تان و رەحمەتى خواتان و مەرگی پیاوچاکانى پيش ئیو یە، موعاذ ئەو یە بیست وتى:

^۱ - ضعیف.

^۲ - (لە سەنەدە کە دا عومەرى کورپى راشد هیه کە ئەحمەد و جگە لەویش بەلاوازو عجلى بە جى متمانهى دەزانیت وەك المجمع ج ۲، ص ۳۰۶ دا هاتوو).

^۳ - (لە کنز العمال ج ۲، ص ۱۵۳ دا هاتوو).

^۴ - ئيبىن سەعد ج ۷، ص ۱۱۸ لە موعاویەو بە هەمان شیو هیناویە تى.

خوايە باپشكى مالى موعاز زياتر بىت. ئەۋەبوو دوو كچەكەي مردن و
 عەبدورپەحمانى كوپىشى توش بوو، وتى ﴿الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ﴾
 ئەۋىش وتى ﴿سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّابِرِينَ﴾ پشت بەخا دەمىنن لەخۇراگران
 دەم) موعازىش پووى دەستىۋە توش بوو دەيوت ئەمەم لە وشتى سور
 لاخۇشەۋىستىرە، بىنى كەسەك لە لاى دەگىت، وتى بۇچى دەگىت؟ وتى بۇ ئەۋ
 زانستەي لە تۆم ۋەردەگىت، وتى دەي مەگى، چونكە ئىبراھىم لەسەر زەۋىدا بوو
 دونىا زانايەكى تىانەبوو خوا زانستى بۇ نارد، ئەگەر من مردم لاى چواركەس
 داۋاي زانست بكە، عەبدوللاى كوپى مەسعود و عەبدوللاى كوپى سەلام و سەلمان و
 ئەۋەردا.^۱

حاكم ج ۱، ص ۷۶ و ئەۋەنەيم لە الحلية ج ۲۴۰ لە عەبدورپەحمانەۋە ھىناۋيانە و
 بە دەقى ئەۋەنەيم ھىناۋىيەتى: موعاز و ئەۋەبەيىدە و سۇرخەبىلى كوپى
 ھەسەنە و ئەۋەمالىكى ئەشعەرى لەيەك پۇژدا توشى تاۋون بوون، موعاز وتى
 ئەمە پەخمەتى پەرۋەردگار تانە و نزاى پىغەمبەرتانە و پىش ئىۋە پىاۋچاكانى
 بردوۋەتەۋە. خويە پشكى بنەمالەي موعاز زياتر بىت لەۋ پەخمەتەدا. ئىۋارە
 نەھات عەبدورپەحمان بەكرەي كوپى كونيەي بەۋەۋە بوو خۇشەۋىستىرە كەس بوو
 لە لاى توشى بوو، لە مزگەوت گەپرايەۋە سەيرى كرد توش بوۋە بە نازارە، وتى
 عەبدورپەحمان تۇ چۇنىت؟ ئەۋىش لە ۋەلامدا وتى بابەگيان ھەق لە لاى
 پەرۋەردگار تە دەي لە ناپازىيان مەبە، موعاز وتى: منىش پشت بەخا دەمىنن لە
 خۇراگرانم. شەۋى ھىشتىۋەۋە بۇ بەياني بە خاكى سپارد.

^۱ - (كنز العمال ج ۲ ص ۲۲۵) دا ھاۋە، ئەخمەد لە عەبدورپەحمانى كوپى غەنىمەۋە بە كورتى
 ھىناۋىيەتى بەزار بە دوورو درىژى لىۋەي ھىناۋە. ھەيسەمى ج ۲ ص ۲۱۲ باسى دەكات و دەلىت:
 سەنەدەكانى ئەخمەد ھەسەن ھەجىن

موغان توش بوو كە سەرەمەرگ زۆرى بۇ ھىنا، ھەناسەيەكى دا كە كەس شتى
ۋاي نەبوۋە، ھەركە بەھۇش دەھاتەۋە دەمى دەكردەۋە، دواتر وتى خوايە پىم
بەخشە، چونكە سويند بە عىزەتت تۇ دەزانىت دلم توى خوش دەۋىت.^۱

ئىبن ئىسحاق لە شەھرى كوپى ھەۋشەب لە كەسىكى ھۆزەكەيەۋە ھىناۋىيەتى
كە دەردەكەۋت ئەبو عوبەيدە لەناۋ خەلكدا وتارى دا و وتى خەلكىنە ئەم دەردە
پەخمەتە بۇتان و نزاى پىغەمبەرتان و مەرگى پىاۋ چاكانى پىش ئىۋەيە و وتى: لە
خا دەپارمەۋە پىشكى بىنەمالەى موغان بەخشى، عەبدۇرەھمانى كوپى توش
بوو مرد، پاشان ھەستا و نزاى بۇ خوى كرد و توش بوو، بىنىم سەيرى دەكرد و
دواتر پىشت دەستى ۋەردەچەرخاند دەيوت: چى لەم دىيادا ھەيە ھىندەى ئەو
دەردەى تۇ لام ئازىز نىيە. كە مرد عەمرى كوپى عاصى لەسەر خەلك دانا، ئەۋىش
ھەستا وتارى خويندەۋە و وتى ئەى خەلكىنە ئەم دەردە توشى ھەرچى بوو ۋەك
ئاگر تەشەنە دەكات، دەى خۇتانى لى بپارىزن و بچنە شاخەكان، ئەبو ۋائىلى ھوزەلى
وتى بەخا درۆدەكەيت من ھاۋدەمى پىغەمبەر (ﷺ) بووم ئەۋكاتە تۇ لەم كەرى من
خراپتربوويت، و وتى بەخا ۋەلامت نادەمەۋە، ھاۋار بۆى لەپروى ناۋەستىن پاشان
دەرچوون و بلاۋەيان لىكرد و ۋا لىى دورخستەۋە، عومەر ئەو پرايەى عەمرى كوپى
عاصى بىست بەخا سەرگۆنەى نەكرد.^۲

ئەحمەد لە ئەبو قولابەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى لە شام تاغۋون دەركەۋت و عەمرى
كوپى عاص وتى: ئەمە پىسە ۋە ھاۋوۋە دەى بدەن بەشىۋو دۆلەكاندا، موغان
ئەۋەى بىست و پالپىشتى قسەكەى نەكرد، وتى بەلكو شەھىدى و پەخمەت و نزاى
پىغەمبەرەكەتەنە خوايە لە پەخمەتى خۇت بەشى موغان و بىنەمالەكەى بدە، شەۋىك

^۱ - ئەحمەد لە ئەبو مۇنىبەۋە بە كورتى ھىناۋىيەتى كەسانى جىتمەنەۋ سەنەدى مۇتەسىل
ھىناۋىيەتى ۋەك ھەيسەمى ج ۲، ص ۳۱۱ دەيلىت.

^۲ - لە البدايە والنہايە ج ۷، ص ۷۸ دا ھاۋوۋە.

نویژی ده کرد له نزا کهیدا فهرمووی (فعمی اذا او طاعونا) (دهی تا یان تاعوونه) سئ جار وتی به لئ فهرمووی (انی سالت ربی عزوجل ان الا یهلك امتی بنسبته فأعطانیها وسألت الله ان لا یسلط علیهم عدوا یبیسهم وسألته ان لا یلبسهم.....ویدیق بعضهم بأس بعض فأبی علی فنعمت فعلت حمی اذا او طاعونا یعنی ثلاث مرات) (داوام له پهروه ردگارم کرد به یهک سال ثومه تم له ناو نه بات پی به خشیم، له خوا پارامه وه دوزمنیکیان به سهردا زال نه کات که له ناویان ببات و داوام لی کرد بهش بهشیان نه کات و له ناویه کدا بدهن به یه کدا ئه وه یانی پی نه به خشیم، منیش دهستم هه لگرت وتم دهی تا یان تاعون سئ جار).^۱

خوږاگرتن له سهر له ده ستردانی بینایی

خوږاگرتنی هاوه لآن (ﷺ) له سهر له ده ستردانی بیناییان

بوخاری له الأدب المفرد ص ۷۸ له زهیدی کوپی ئه رقه مه وه (ﷺ) هی ناویه ده لئیت: چاوه کانم ئازاریان هه بوو، پیغه مبه ر (ﷺ) سهردانی کردم و دواتر فهرمووی (یا زید لو ان عینک لما بها کیف کنت تصنع) واته (ئهی زهید ئه گهر چاوت نه بوایه چیت ده کرد؟) وتی خوّم پاده گرت و چاوه ری پاداشت ده بووم، فهرمووی (لو ان عینک لما بها صبرت واحتسبت کان ثوابک الجنة) واته (ئه گهر چاوت نه بوایه و پاشان خوّت پابگرتایه و چاوه ری پاداشت بویتابه پاداشتت به ههشت ده بوو)^۲ ئه حمده له ئه نه سه وه هی ناویه تی له گه ل پیغه مبه ردا (ﷺ) چوین سهردانی زهیدی کوپی ئه رقه م بکهین که ئازاری چاوی هه بوو، فهرمووی (ئهی زهید ئه گهر بینیت (چاوت) نه بوایه و

۱ - ضعیف.

۲ - هه یسه می ج ۲ ص ۳۱۱ ده لئیت: ئه حمده هی ناویه تی ئه بو قولابه مو عاژی کوپی جه به لی نه دیوه.

۳ - ضعیف.

خوت رابگرتایه و چاوه پئی پاداشت بویتایه به دلنیا یی یه وه دهگه یشیتیه وه به خوای گه وره و هیچ تاوانیکت له سهر نه بوو).^۱

ئه بو یه علاو ئیین عه ساکیر له زهیدی کوپی ئه رقه مه وه (ﷺ) هیناویانه پیغه مبه ر (ﷺ) چوو بۆ لای له سهر نه خوشیه کی سهر دانی کرد، فهرمووی (ئه م نه خوشیه هیچ نیه بۆ سهرت، به لام چون ده بیت ئه گهر دوی من ته مه نت کرد و کویر بویت؟) وتی دهی خۆم راده گرم و چاوه پئی پاداشت ده بم فهرمووی (اذا تدخل الجنة بغير حساب) واتة (دهی وابی به بی لپیچینه وه ده چیت به هه شت) دوی مردنی پیغه مبه ر (ﷺ) کویر بوو.^۲

ته به رانی له زهیده وه به هه مان شیوه هیناویه تی و ئه وهی بۆ زیاد کرد وه و پاش مردنی پیغه مبه ر (ﷺ) کویر بوو دواتر خوای گه وره چاوی بۆ گیرایه وه، پاشان مرد ره حمه تی خوای لى بیت.^۳

بوخاری له الادب والمفرد ص ۸۷ له قاسمی کوپی موحه مبه ده وه هیناویه تی یه کئ له هاوه لانی پیغه مبه ر (ﷺ) چاوی له ده ستدا سهر دانی کرد و وتی من بۆیه ده مویست تا پیغه مبه ر (ﷺ) ببینم که پیغه مبه ر (ﷺ) مرد به خوا حه ز ناکه م شاری ته به الیه یان هه بی.^۴

۱ - ضعیف.

۲ - هه یسه می ج ۲، ص ۳۰۸ ده لیت له سه نه ده که دا جه عفی هه یه که قسه یه که زوری له سهره شوعه متمانهی پی ده دن ته واو.

۳ - ضعیف.

۴ - به یه قی له زهیده وه به و واتایه هیناویه تی، له کنزالمال ج ۲ ص ۱۵۷ دا واهاتوه.

۵ - هه یسه می ج ۲، ص ۲۰۹ ده لیت: نه باته ی کچی به ریر باسیم نه دیوه.

۶ - ئیین سه عد ج ۲، ص ۸۵ له قاسمه وه به هه مان شیوه هیناویه تی.

خۇۋراڭرى لەسەر مەرگى مندال و نىزىك و خويىش و نازىزان خۇۋراڭرى گەۋرە مان مۇھەممەدى پىغەمبەرى خوا (ﷺ)

ئىبن سەئىد ج ۱، ص ۹۰ لە ئەنەسى كۆپى مالىكە ۋە ﷺ ھىناۋىيەتى دەلىت:
ئىبراھىم بىنى لەبەردەم پىغەمبەردا (ﷺ) گىيانى دەدا، چاۋەكانى پىغەمبەر (ﷺ)
فرمىسكىيان رىشت و فەرموۋى (تدمع العين ويحزن القلب ولا نقول الا ما يرضي ربنا
والله يا ابراهيم ان بك لمحزونون) (چاۋ فرمىسك دەپىژى و دل خەمبار دەبى و تەنھا
ئەۋە دەلىت كە جىي رەزەمەندى پەرۋەردگار مائە، سويند بەخوا ئەى ئىبراھىم ئىمە
بوتۇ دل گرانين).

مەرۋەھا لە ج ۱، ص ۸۸ لە مەكھولەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) ھاتە
ژورر بۇ لاي عەبدۇرەھمانى كۆپى عەۋف ﷺ و ئىبراھىمىش گىيانى دەدا، كە مرد
چاۋەكانى پىغەمبەر (ﷺ) فرمىسكىيان دەررشت. عەبدۇرەھمان پىي وت ئەى
پىغەمبەرى خوا ئەۋە ئەۋەيە كە بە خەلكت دەرر دىكەۋە كە مسولمانەكان
دەتبىنن دەررگىت دەررگىن، كە ھاتەۋە سەرر خۇي فەرموۋى (ان هذا رحم وان من
لا يرحم انما ننهي الناس عن النياحة وان يندب الرجل بما ليس فيه) واتە (ئەۋە
سۆزەۋ ھەر كەس سۆزى نەبى سۆزى بۇنىيە، ئىمە رىڭرى خەلكت دەررگىن لە
شىۋەن و باسكردنى كەسنى بەۋەى تىايدا ئىيە) پاشان فەرموۋى (لولا انه وعد جامع
وسبيل مثناء وان اخرنا لاحق باولنا لوجدنا عليه ودا غير هذا وانا عليه لمحزونون
تدمع العين ويحزن القلب، ولا نقول ما يسخط الرب وفضل الرضاة فى الجنة).

ئەھمەد ۋە ئەبۇدەرداۋ ترمذى ۋە ئىبن ماجە ۋە ئىبن حبان لە ئوسامەى كۆپى
زەيدەۋە ﷺ ھىناۋىيە دەلىت: لە لاي پىغەمبەر (ﷺ) بويىن كچىكى خۇي نارد تا پىي
بلىت مندالىكىيان لەسەر مەرگدايە، پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (ارجع إليما فأخبرها ان
الله مأخذ وله ما أعطى وكل شيء عندي بأجل مسمى فلتصبر ولتعتصب)

۱ - لە ج ۱، ص ۸۹ لە عەبدۇرەھمانى كۆپى عەۋفەۋە بەر واتايە بە دوورو دىررژتر ھىناۋىيەتى.

واته (بگه پیره وه بو لای و پیی بلن خوا چی ده باته وه بو خویه تی و چی ده باته وه بو خویه تی و هه موشت لای خوا به واده دیاری کراوه، دهی له گه لی برۆ تا خۆراگرییت و چاوه پپی پاداشت بیت) هاته وه بو لای پیغه مبه ر (ع) و تی سویندی خواردوو بیت بو لای، پیغه مبه ر (ع) هه ستا و سه عدی کوپی عوباده و موعادی کوپی جه به ل و ئوبه ی کوپی که عب و زهیدی کوپی ثابت و که سانیککی دیکه له گه لیدا هه ستان و منیش له گه لیا چووم و مندا له که به رزکرایه وه بو لای پیغه مبه ر (ع) و گیانی ده دا وه ک نه وه ی له جۆلانه دا بیت، چاوه کانی پیغه مبه ر (ع) فرمیسکاوی بوون، سه عد پیی وت نه وه چیه نه ی پیغه مبه ری خوا؟ فره مووی (هذه رحمة جعلها الله في القلوب العباداة وعندما يرحم الله من عباده الرحماء) (نه وه سۆزیکه خوا له دلی به نده کانیدا دایناوه و خوا ره حم به به نده به سۆزه کانی ده کات).^۱

به زارو ته به رانی له نه بو هورهیره وه (ع) هیئاویانه پیغه مبه ر (ع) له سه ر چه مزه ی کوپی عه بد و لموته لیب وه ستا کاتی شهید ببوو جه سته ی شیوینرا بوو فره مووی (رحمة الله عليك إن كنت ما عملت لوصولا للرحم فعولا للغيرات والله لولا حزن من بعدك عليك يسرنی إن ترکت یعشرك الله من بطون السباع والله علی ذالك لأمثلت بسبعین کمیتک) واته (ره حمه تی خوات لیبت نه وه ی من له تو ده یزانم په یوه ندی و سۆزت زۆر بوو له خیرکردندا زۆر کارا بویت و سویند به خوا نه گه ر خه فه تی دواي خو ت نه بوايه بو ت چه زم ده کرد وازت لیبینم تاخوا له ناو سکی درنده کاندایا چه شرت بکات، سویند به خوا له سه ر نه وه ده بیت جه سته ی چه فتای وه ک ته رمی تو (دورژمانت) بشیوینم جبریل (علیه السلام) دابه زی و نه م سوره ته ی دابه زاند (وإن عاقبتم فعاقبوا بمثل ما عوقبتم به) تا کو تای نی ئایه ته که، بویه پیغه مبه ر (ع) که فاره تی سوینده که ی داو ده ستی له و کاره دورگرت.^۲

۱ - (له کنز العمال ج ۸، ص ۱۱۸) دا هاتوه.

۲ - ضعیف.

تەبەرانى لە ئىبن عەبباسە وە (ﷺ) ھىناوئەتى كە پىڭەمبەر (ﷺ) لەسەر تەرمى
 ھەمزە وەستا و بىنى چى لىكراو ھەرمووى (ئەگەر لەبەر دلتەنگى و خەفەتى
 ژنەكانمان نەبوايە دام نەدەپۆشى و بەجىم دەھىشت تا لەسكى دپندەكان و ناوسكى
 بالئندە دابىت خوا لەوئە زىندووى بكاتەو) كە بەوجۆرە بىنى غەمباربوو و
 ھەرمووى (ئەگەر بەسەرياندا زال بىم تەرمى (۳۰) كەسىان دەشىوئىم خواى گەورە لەم
 بارەيەو ئەم ئايەتەى دىزانە (وإن عاقبتكم..... يمكرون) پاشان ھەرمانى پىكر دپوو
 بە قىبلە ئامادەبوو ئۇچار اللە اكبرى لەسەر كرد و دواتر شەھىدەكانى لاكۆكرايەو و
 ھەركە شەھىدىك دەھىنرا لە پالى دادەنراو نوئىژى لەسەر ئەو و شەھىدەكان دەكرد
 ھەفتا و دوو نوئىژ، پاشان ھەستا و بۆ لای ھاوھ لانى و كە قورئان دابەزى
 پىڭەمبەر (ﷺ) لەو بىريارەى خوئىبوو وازى ھىنا لە تەرم شىواندن^۲.

ئىبن ئەبى شەيبە و ئىبن ئەبى مۇنەب و بەزارو باوھردى و قوتنى و سەئىدى كۆرى
 مەنسور لە ئوسامەى كۆرى زەيدەو (ﷺ) ھىناوئەت دەلەت: كە باوكم كۆژا چووم بۆ
 لای پىڭەمبەر (ﷺ) كە منى بىنى گرىا، بۆ بەيانى چووم بۆ لای ھەرمووى (لاقى منك
 اليوم مالاقيت منك امس) واتە (ئەمرو شتىكم لە تۆ بەدەدكرد كە دوينى لىم بەدى
 نەكردىت)^۱ ئىبن سەعد ج ۳، ص ۳۲ لە خالىدى كۆرى شمىرەو ھىناوئەتى كە
 زەيدى كۆرى حارثە بەركەوت پىڭەمبەر (ﷺ) ھات بۆ لايان و كچى زەيد بە پرمەى
 گرىانەو بەرەو پووى پىڭەمبەر (ﷺ) چو، پىڭەمبەرىش (ﷺ) گرىا تا پرمەى كرد

۱- (لەسەنە دەكەدا صالحى كۆرى بەشىرى موزەنى ھەيە كە لاوازە. وەكەيسەمى ج ۶، ص ۱۹۷)
 بەوسەنەدە بە ھەمان شىو ھىناوئەتى).

۲- ضعيف.

۳- لە سەنە دەكەدا ئەحمەدى كۆرى ئەيىوبى پاشىد ھەيە كە لاوازە، وەكەيسەمى ج ۶، ص ۱۲۰
 دەلەت.

۴- (لە المنتخب ج ۵، ص ۱۳۶ دا ھاتووە).

سەعدى كۆپى عوبادە پىنى وت ئەي پىغەمبەرى خوا ئەۋە چىيە؟ فەرموۋى (ھذا شوق الحبيب إلى حبيبته) واتە (ئەۋە تاسەي خۆشەۋىستە بۇ خۆشەۋىستەكەي).

ترمىزى لە عائىشەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) عوسمانى كۆپى مەزەننى ماچكرد كاتى مردبوو، لەسەرى گىريا و چاۋەكانى فرمىسكىيان دەرپشت،^۱ ئىبن سەعد ج ۳، ص ۲۸۸ لە عائىشەۋە بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى و لە گىرپانەۋەيەكدا ھاتوۋە فرمىسكەكانى پىغەمبەر (ﷺ) بىنى كە بەسەر كۆلمى عوسمانى كۆپى مەزەنندا دەرپژان.^۲

خۇراگى ھاۋەلانى پىغەمبەر (ﷺ) لەسەر مەرك

بوخارى و موسلىم لە ئەنەسەۋە (ﷺ) ھىناۋىيە خارثەي كۆپى سوراقە لە پۇژى بەدردا كوزراۋ لەبەرچاۋبوو تىرىكى بەركەوت و كوشتى، دايكى ھات و وتى ئەي پىغەمبەرى خوا لەسەر خارثە ھەۋالم پىيدە، ئەگەر لە بەھەشتە خۇرادەگرم ئەگرنا باخا پىم نىشان بدات چى بكم- واتە شىۋەن كە ئەۋ كاتە حەرام نەبوۋە- پىغەمبەر (ﷺ) پىنى فەرموۋ (ويحك! اهبلت انسا جنات ثمان وان ابنك اصاب الفردوس الأعلى) واتە (ھاۋار بۇت پۇلە پۇبكەيت ئەۋە ھەشت بەھەشتە و كۆپەكەت فىردەۋسى بالاي بەدەست ھىناۋە)،^۳ لە گىرپانەۋەيەكدا ھاتوۋە ئەگەر لە بەھەشتىدەيە خۇم رادەگرم ئەگەر ئەۋەنىيە تەۋاۋ بۇي دەگىرىم، فەرموۋى (ئەي ئوم خارثە ئەمە بەھەشتانىكن لەناۋ بەھەشتاۋ كۆپەكەت فىردەۋسى بالاي بەدەست ھىناۋە)^۴ ۋەك لە

^۱ - (لە الاصابه ج ۲، ص ۶۴ داھاتوۋە).

^۲ - صحيح.

^۳ - (لە البدايه والنهايه ج ۳، ص ۲۷۴) داھاتوۋە، بەيھەقى ج ۹، ص ۱۶۷ لە ئەنەسەۋە بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى).

^۴ - ئىبن ئەبى شەيبە ھىناۋىيەتى، لە كنز العمال ج ۵ ص ۲۷۳ و حاكم ج ۳، ص ۲۰۸ و ئىبن سەعد ج ۳، ص ۶۸ لە ئەنەسەۋە بە ۋاتايە و تەبەرائىش ھىناۋىيە).

کنز العمال ج ۵، ص ۲۷۵ دا له حصه نهني ڪوڙي عه وٺي..... بهو واتايه هيٺاويه تي
تيايدا هاتووه فهرمووي (نهني نوم حارثه يه ڪ بههشت نبيو چه ندين بههشتن، نهو
له فيردهوسي بالادايه) وتي دهني خوراده گرم،^۱ له فهرمودهيه ڪدا هاتووه وتي نهني
پيغه مبهري خوا نه گهر له بههشت داييت ناگريم و خهفت ناخوم، نه گهر له
دوره خدا بيت تاموم ده گريم، فهرمووي (يام حارثه انما ليست بجنة ولكنها جنة
في الجنات والحارث في الفردوس الاعلى) نهو يش به پيگه نينه وه گهرايه وه و دهوت
به خ به خ حارث.

ئين سه عدج ۳، ص ۸۳ له موحه مهدي ڪوڙي ثابتي ڪوڙي قهيسي ڪوڙي
شه ماسه وه هيٺاويه تي له پوڙي شهري قوره يزه يه ڪي له پشتيوانان ڪه پيئي دهوترا
خه لاده ڪوڙا، وتي دايڪي هات و پيئي وترا نهني نوم خه لاده ڪوڙه ڪت ڪوڙا،
نهو يش دم و چاوي داپوشي بوو پيئي وترا تو په چت داداوه و خه لاده ڪوڙاوه،
وتي نه گهر خه لادم له دهست چو نا بروم له دهست نادم، هه والي نه وه درا به
پيغه مبهري (ﷺ) نهو يش فهرمووي (اما له اجر الشهيدين) واته (نهو پاداشتي دوو
شه هيدي هيه) ده لئيت: وترا بوچي نهني پيغه مبهري خوا؟ فهرمووي (چونكه نه هلي
ڪيتاب ڪوشتيان)^{۲، ۳}

۱- (ئين نه جار له نه نه سه وه به دورو دريڙي هيٺاويه تي، له كنز العمال ج ۷، ص ۷۶ دا
هاتووه.

۲- ضعيف.

۳- نه بونه عيم له عه بدولغه يري ڪوڙي قهيسي ڪوڙي شه مالس له باوڪي له باپيري يه وه
هيٺاويه تي. له كنز العمال ج ۲، ص ۱۵۷ دا هاتووه، نهو يه علايش له ريگه ي عه بدولغه يري ڪوڙي
قهيسي ڪوڙي پابتي ڪوڙي شه مالس له باوڪي له باپيري يه وه به هه مان شيوه هيٺاويه تي.
هروه ڪ له ال صابه ج ۱، ص ۴۵۴ دا هاتووه ده لئيت: ئين منده ده لئيت غريبه و تنها له م پوه وه
بهدي ده ڪين.

به زار له نه نه سه وه (ﷺ) هيناويه تي ده ليت: نوم سوله يمه هات بو لاي نه بو نه نه س
 وتي نه مړو هاتم به شتيكه وه كه پيت ناخو شه، وتي به رده وام له لاي نه و
 ده شته كيه وه به شتي دييت كه جي ناهه زيمه، وتي: ده شته كيه كه له خوا هه لي
 بژاردو وه كردوويه تي به پيغه مبه ر (ﷺ)، وتي پي نه وت هينا وه؟ وتي مه ي حرام
 كردو وه، وتي ده ي نه وه جيا كاري نيوان من و تو يه، به بي باوه پري مرد. نه بو ته له
 هات بو لاي نوم سوله يم وتي من شوت بو ناكم تاكاتي بي باوه پريت. وتي به خوا
 نه مه كاتي تو نيه و تم نه ي چي يه؟ وتي له زهر دو سپيدايه، وتي ده ي من تو و
 پيغه مبه ري خواش به شايه ده گرم نه گرم مسولمان بويت به نيسلام بونت پازي
 ده بم، وتي ده ي چي بكه م؟ وتي نه ي نه نه س هه سته له گه ل مامت برؤ، نه و يش
 هه ستا و ده ستي خسته سه رشانو و چووين تا له پيغه مبه ر (ﷺ) نزيك بو وينه وه
 ده نكي بيستين فهرمووي نه وه نه بو ته له عيه عيزه تي نيسلام له ني و چاوانيدايه،
 سه لام ي كرد له پيغه مبه ري خوا، وتي (اشهد ان لا اله الا الله وان محمد عبده ورسوله)
 پيغه مبه ريش (ﷺ) له سه ر بنه ماي نيسلام لي ماره بري ژنه كه منداليكي له و بو و
 دواتر غولامه كه له لايه ن باوكيه وه جي سه رنج بو و، خواي گه وره بردييه وه بو لاي
 خوي و نه بو ته له هات وتي: نه ي نوم سوله يمه كوره كم چي كرد؟ وتي: باشه وتي
 نان ناهي نييت نه مړو نانت درهنگ هينا؟ نوم سوله يمه وتي: نام بو برد و تم نه بو
 ته له خه لكي شتيكيان به نه مانه ت داناو تاكاتي و دواتر نارديان بو
 نه مانه ته كه يان و برديانه وه ناي اهيچيان له سه ره؟ وتي نا، وتي ده ي كوره كه ت دنياي
 به جي هيشت؟ وتي نه ي كوا؟ وتي ناهه وه تا له ويديا ه، نه و يش چو و سه ري
 ده رخت و گه پرايه وه و چو و بو لاي پيغه مبه ر (ﷺ) و قسه كه ي نوم سوله يمي بو
 باسكرد، نه و يش فهرمووي (والذي بعثني بالحق لقد قذف الله تبارك وتعالى في
 رحمها ذكرا على ولداها) واته (سو يند به وه ي مني به حه ق نارد خواي گه وره له به ر
 خو پراگري له سه ر خو پراگري بو كوره كه ي كو پيكي خسته وه تا نا و په حميه وه) نوم
 سوله يم كوره كه ي بو و، پيغه مبه ر (ﷺ) فهرمووي (نه ي نه نه س برؤ بو لاي دايكت و

پیی بلی ئه گهر ناوکی کورده کهت بری هیچی پی مه ده تابینی ری بو لام ده لیت: ئه ویش دایه باو ده شی تا هینا یه وه بو لای پیغه مبه ر (ﷺ) و خسته به ر ده سستی، ئه ویش فهرمووی (سئ خورمای عه جوهم بو بهینه) منیش بوم هینا و پیغه مبه ر (ﷺ) ناو که که ی فری داوو ته رییه که ی خسته ناو ده می و دواتر ده می منداله که ی کرده وه خسته ناو ده می و زمانی به ده میدا ده هینا و ده یفه رموو (انصاری یحب التحر) (پشتیوانی خورمای خوش ده ویت) فهرمووی (برو بو لای دایکت و بلی بارک الله الک فیه وجعله برا تقیا) (خوا به ره که تی بخاته ناو بو تو بیکات به چاکه کاری له خواترس).^۱

بوخاری ج ۲، ص ۸۲۲ له ئه نه سه وه (ﷺ) هینا ویه تی ده لیت: ئه بو ته له کورپی کی هه بوو که نه خوش بوو، ئه بو ته له ده رچوو کورده که ی مرد. که ئه بو ته له گه رایه وه وتی کورده که م چی ده کات؟ ئوم سولهیم وتی له جارانی ئارامتره، نانی شهوی بو هینا و دواتر چوویه لای، که لی بو یه وه وتی کورده که م بیئن که به یان بو یه وه ئه بو ته له چوو بو لای پیغه مبه ر (ﷺ) و پیی وت چی بووه، فهرمووی (اعرستم لیلة) واته (ئه مشه و چونه ته لای یه کتر؟) وتی به لی، فهرمووی (اللهم بارک لهما) (خوا یه به ره که تیان بو دابنی) ئه وه بوو ئوم سولهیم مندالی کی بوو، ئه بو ته له وتی بیپاریزه تا ده یبهیت بو لای پیغه مبه ر (ﷺ) هینا ی بو لای پیغه مبه ر (ﷺ) و له گه لیدا هه وت خورمای نارد پیغه مبه ر (ﷺ) گرتی و فهرمووی هیچی له گه له؟ وتیان به لی خورما پیغه مبه ر (ﷺ) خورما که ی گرت و..... دواتر خسته ناو ده می و دواتر خسته

^۱ - هه یسه می ج، ص ۲۶۱ ده لیت: به زار هینا ویه تی و که سه کانی سه حیجن جگه له ئه حمه دی کورپی مه نسوری رومادی که جی متمانه یه، له گیرانه وه یه کی دیکه ی به زاردا ئوم سولهیم پیی وت: شوو به تو بکه م که داریک ده په رستیت که فلان به نده ی من تاشیویه تی، که سه کانی سه نه ده که ی سه حیجن، ئیین سه عد ج ۸، ص ۳۱۶ له ئه نه سه وه به بیی باسی چیروکی مسولمان بوونی ئه بو ته له هینا ویه تی.

ناۋدەمى مىندالەكە و پىيادا ھىنا و ناۋى نا عەبدوللا، لە گىرپانە ۋە يەككى دىكەدا ج ۱،
ص ۱۷۴ پىغەمبەر (ﷺ) ھەرموۋى (لعل الله ان يباريك لهما فى ليلتها) واتە (بەلكى
خوۋى گەۋرە بەرەكەت بخاتە ئەمشەۋيان) سوڧيان دەلىت يەككى لە پشتىوانان وتى
نۆ كوپىم بىنن ھەمويان قورئانن خويندبوو.

حاكم ج ۳، ص ۴۷۷ لە قاسمى كوپى موحەمەد ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت:
عەبدوللاى كوپى ئەبۇبەكر (رضي الله عنه) لە پۇژى تائىف تىرىكى بەركەت و چل شەو پاش
مەرگى پىغەمبەر (ﷺ) مرد، ئەبۇبەكر چوۋ بۆ لاي عائىشە و تى كچە شىرىنەكەم بە
خوا ۋەك ئەۋە وايە بەگوۋى مەرىكى گىرايىت و لە مالىمان دەرگرايىت، وتى سوپاس
بۆ خوا كە دلى راگرتىت و پىگەيشتوۋى پى بەخشىت. چوۋىە دەر و دواتر ھاتە
ئورەۋە وتى كچەكەم دەرئىسى عەبدوللاتان خستبىتە ژىرگل و زىندوۋ بىت؟ وتى
بابەگيان (إنا لله وإنا إليه راجعون) وتى دەى كچى شىرىنم من لە دەست شەيتانى
دەرگراۋ پەنادەگرم بە خوۋى بىسەرى دانا، ھەركەس دوو ھاندەرى ھەيە يەكيان
فرىشتەيە دوۋەمىيان شەيتان دەلىت ۋە فدى ئەقىف ھاتن بۆ لاي و ھىشتا ئەۋ تىرەى
لابوۋ، ھىناى بۆيان وتى كەستان ئەم تىرە دەناسى؟ سەعدى كوپى عوبەيد لە بەنى
عەجلان وتى ئەۋە تىرىكە من تراشم كردبوۋ، چوۋم بە دوايداۋ ۋە شاندم، ئەبۇبەكر
وتى دەى ئەم تىرە عەبدوللاى كوپى ئەبۇبەكرى كوشت، سوپاس بۆ خوا دەستى تۆ
پىزدارى كرد و بە دەستى خۆى لەناۋ نەچوۋ، چونكە تاى زۆربوۋ.

ئىبن سەئىد لە عەمرى كوپى سەئىد ۋە ھىناۋىيەتى عوسمان (رضي الله عنه) ئەگەر كوپىكى
بىۋايە داۋاي دەكرد بىھىنن كە ھىشتا لەناۋ بەرگداۋو بۆنى دەكرد، پىنى وترا
بۆچى ۋادەكەيت؟ وتى ھەزەكەم ئەگەر شتىكى توش ببوۋ لە دلىدا شتىكى بچىتە
دلىم واتە خۆشەۋىستى.

۱ - بەيھەقى ج ۹، ص ۹۸.

۲ - لە كىز العمال ج ۲ ص ۱۵۷ دا ۋاھاتوۋە.

نه بونه عیم له نه بوزره وه (ﷺ) هیناویه تی پیی و ترا تو که سیکی کورت بو نه ماوه، وتی سوپاس بو خوا که له مائی له ناوچونه وه دهیان بات و له مائی مانه ودا دایان ده نیټ.^۱

حاکم ج ۳، ص ۲۲۷ له عومهری کوپری عه بدوپره حماني کوپری زهیدی کوپری خه تابه وه هیناویه تی ده لیټ: عومهر تووشی موسیبه تی که ده بوو دهیوت موسیبه تی زهیدی کوپری خه تباب تووش بووم خوُم راگرت، عومهر بکوژی زهیدی بیی پیی وت هاوار بوټ برایه کی منت کوشت هه رده م یادی ده که م.

به یه قی ج ۹، ص ۱۹۷ له ئیبن عه عباسه وه هیناویه تی ده لیټ: که حه مزه له پوژی ئوحد کوژا صه فیه هات به دوایدا ده گه راو نهیده زانی چی بووه، گه یشت به عه و زوبه یرو عه و به زوبه یری وت: باسی بکه بو دایکت زوبه یر به عه و وت نا تو باسی بکه بو پورت، صه فیه وتی حه مزه چی لیټات؟ نه وانیش وایان نیشاندا که نازانن، صه فیه هات بو لای پیغه مبه ر (ﷺ) نه ویش فهرمووی (انی اخاف علی عقلها) واته (ترسم هیه به رامبه ر به عه قلی) دهستی خسته سه ر سنجی صه فیه و نزای کرد، نه ویش گه رایه وه و گریا و دواتر پیغه مبه ر (ﷺ) هات و له سه ر ته رمی حه مزه وه ستا که شیوینرابوو، فهرمووی (قلولا جزع النساء لترکته حتی یحصل من حواصل الطیر و بطون السباع) واته (نه گه ر له به ر نازاری ژنان نه بوایه وازم لیده هیئا تا له ناو سکی بالنده کان و سکی ناژله درنده کاندایټ) پاشان فهرمانی کرد کوژا وه کان به یئن، نویژی له سه ریان ده کرد و نوټو دایان ده نان و حه مزه ش له ناویاندا بوو الله اکبری له سه ریان ده کرد حوت جار، پاشان لاده بران و حه مزه ده هیلرایه وه پاشان نوټی تر ده هیئران. به وشیویه ده بران و حه مزه ده هیلرایه وه تا هه موویان ته واو بوون.^۲

^۱ - له کنز العمال ج ۲، ص ۱۵۷ دا واهاتوه.

^۲ - ضعیف.

^۳ - ئیبن نه بی شه یبه و ته به رانی به هه مان شیوه له ئیبن عه عباسه وه هیناویانه. وه که المنتخب ج ۵، ص ۱۷۰ داها توه، به زاریش هیناویه تی، وه که له المجمع ج ۶، ص ۱۸۱ داها توه و ده لیټ: له سه نه ده که ی به زارو ته به رانیدا یه زیدی کوپری نه بوزیاد هیه که لاوازه.

بهزارو نهحمه دو نهبویه علا له زوبهیری کوپی عهوامه وه هیئاویانه له پوژی ئوحوودا ئافره تیك دههات و دهچوو خه ریکبوو به سهر کوژراوه کاندای بگه پیت، پیغه مبه (ﷺ) ههزی نه کرد ژنه که کوژراوه کان ببینیت فهرمووی (ئهو ژنه ئه و ژنه) زوبهیر وتی سهیرم کرد صه فیهی دایکمه، وتی چووم به دویداو پیی گه یشتیم پیش ئه وهی بگات به کوژراوه کان، ئه ویش پالی ناو دای له سنگم - ئافره تیکی زه بر به دهست بوو - وتی برۆ دور بگره لیٹ پازی نابم، وتم پیغه مبه (ﷺ) پیت پینادا، ئه ویش وهستا و دوو جلی پیبو دهی هیئاو وتی ئهم دوو جله م هیئاو بۆ هه مزه برام بیستومه کوژراوه به مانه کفنی بکه ن. ده لیٹ دوو جله که مان برد تاحه مزه بخینه ناویان له پالیدا یه کئی له پشتیوانان کوژرابوو وه که هه مزه ی پیکرابوو، وتمان جلی بۆ هه مزه و جلی بۆ پشتیوانیه که، پیوانه مان کرد یه کیکیان له وی دیکه گه وره تر بوو، قورعه مان کرد له نیوانیانداو هه ریه که یانمان خسته ناو ئه و جله ی بۆ ده رچوو.^۱

ئین ئیسحاق له زوهری و عاصمی کوپی عومه ری کوپی قه تاده و موحه مه دی کوپی یه حیا و جگه له ویشه وه له سهر کوشتنی هه مزه هیئاویه تی ده لیٹ: صه فیهی کچی عه بدو لموته لیب هات هه تا سهیری براکه ی بگات، زوبهیر پیی گه یشت و وتی دایه گیان پیغه مبه (ﷺ) فرمانت پیده کات بگه ریته وه وتی بۆچی خو بیستومه ته رمی براکه م شیوینراوه، ئه مه ش له بهر خوا. له سهر ئه مه پشت به خوا خو مده گرم و چاوه ری پادا شتم، زوبهیر هات و هه والی دایه پیغه مبه (ﷺ) ئه ویش فهرمووی (خل بسبیلها) (پیی بده) ئه ویش هات بۆ لای و داوای لیخو شبوونی بۆ کرد، پاشان فرمانی کرد خرایه ژیر خاک.^۲

^۱ - حسن.

^۲ - هه یسه می ج ۶ ص ۱۱۸ ده لیٹ له سه نه ده که دا عه بدو په رحمانی کوپی ئه بوزناد هه یه که لاوازه و متمانه شی پیدراوه ته وای.

^۳ - له ال صابه ج ۴، ص ۳۴۹ دا واهاتوه.

ئەھمەد لە ئوم سەلەمەۋە (رضي الله عنها) ھېناۋىيەتى دەلىت ئەبوسەلەمە (ﷺ) پۇژىك لە لاى پېغەمبەر (ﷺ) ھات بۇ لام وتى قسەيەكم لە پېغەمبەر (ﷺ) بېست كە پىيى دىلخۇشبووم فەرموۋى (لايصيب احدا من المسلمين مصيبة فيرجع عند مصيبة ثم يقول اللهم أجرني من مصيبتى واخلف لي خیرامنھا إلا فعل به) (ھەرمسولمانىك توۋشى موسىبەتىك بىت و لە كاتى موسىبەتەكەدا بەخۇدا بچىتەۋە و دواتر بلىت خۋايە لە و موسىبەتەم پاداشتم بىدەرەۋە چاكترم لەمە بۇ بەدۋادا بىنە خوا لەگەلىدا دەكات) ئوم سەلەمە دەلىت: ئەۋەم لە لا لەبەر كىرد. كە ئەبوسەلەمە مرد بەخۇدا چۈمەۋە و ئەۋەم وت. پاشان گەرامەۋە بۇ لاى خۇم وتەم من لە ئەبوسەلەمە چاكترم چۈن دەست كەۋىت؟ كە ماۋەكەم تەۋاۋبوو پېغەمبەر (ﷺ) داۋاى مۇلەتى لاكرەم منىش سەرقالى خۇشەى پىستەيەك بووم، دەستم شۇرد و مۇلەتم داۋا رەخەرىكى پىستەم بۇ دانا كە ناۋەكەى لىف بوو، لە سەرى دانىشت و لاى خۇم داۋاى كىرد، كە لە قسەكەى بوپەۋە وتەى پېغەمبەرى خوا بەخوا ھىچم نىيە لەۋەى ھەزم بۇ تۆ ھەبىت، بەلام من ژنىكم غىرەيەكى زۆرم ھەيە دەترسم شتەى لەۋم لى بىينى و خوا لەسەر ئەۋە سزام بدات، من ژنىكم بە تەمەندا چۈوم و منالەم ھەيە، فەرموۋى (ئەۋەى باسى غىرەت كىرد خوا لىت لادەبات، ئەۋەى باسى تەمەنت كىرد منىش ۋەك تۆم، ئەۋەى باس مال و منالەت كىرد مال و منالەى تۆ مال و منالەى منە) وتى: منىش قسەى پېغەمبەرم (ﷺ) ۋەرگرت، ئوم سەلەمە وتى: خۋاى گەۋرە لە برى ئەبوسەلەمە چاكتر لەۋى پىدام كە پېغەمبەرى خوا بوو.^۱

ئىبن ئەبى شەيبە و ئەھمەد و ئىبن عەساكىر لە عائىشەۋە ھېناۋىيەت دەلىت: لە ھەجىك يان لە ھەمرەيەكەۋە دەھاتىن و گەيشتىن بە (ذى لعلوفه) كە مندا لانى

^۱ - صحيح.

^۲ - نەسائى و ئىبن ماجە و ترمذى ھېناۋىيەت دەلىت: ھەسەنى غەرىبە. لە البدایە والنہایە ج ۴، ص ۹۱ دا ھاتوۋە ئىبن سەعد ج ۸، ص ۶۳ و ۶۴ ھېناۋىيەتى.

پىشتىوانان لە ھەيى بە كەس و كارىيان دەگەيشتن بە ئوسەيدى كۆپى..... سەرەخۇشيان
لەيكرد لە سەر ژنەكەي، ئەويش سەرى داپۇشى و كەوتە گريان، وتم خوا لىت
خۇشبى تۆ ھاۋەلى پىغەمبەرى خايت و پىشىنەت ھەيە بۇچى بۇ ژنىك دەگريت؟
ئەويش سەرى لاىرو وتى بەخوا راست دەكەيت دەبوو لە دواى سەعدى كۆپى
موغان بۇ كەس نەگريم كە پىغەمبەر (ﷺ) واى لەسەر فەرموو، وتم چى لەسەر
فەرموو، وتى فەرمووى (لقد هتزل العرش لوفاة سعد بن معاذ) واتە (عەرشى خوا بۇ
مەرگى سەعدى كۆپى موغان لەرەو) عائىشە دەلىت: ئەو لە نىوان منو
پىغەمبەر (ﷺ) دا دەچوو.^۱

ئەبونەعيم الحليە ج ۴، ص ۲۵۲ ھىناۋىيەتى دەلىت كە عەبدوللەي كۆپى
مەسعود (ﷺ) ھاتە سەر مەرگى عوتبەي براى و گريا، پىيى وترا دەگريت؟ وتى براى
لە رەچە لە كدا و ھاۋەلمە لە گەل پىغەمبەر (ﷺ) لە گەل ئەمەشدا حەزناكەم پىش ئەو
بوومايە، بمرىت و خۇراىگرم لام خۇشترە لە ھەي من بمرم و ئەو خۇبگري. لە ئىين
سەعد ج ۴، ص ۹۴ لە خەيسەمەو ھىناۋىيەتى كە ھەوالى مەرگى عوتبە گەيشت بە
ئىين مەسعودى براى چاۋەكانى فرمىسكيان پرشت و وتى ئەمە سۆزىكە خواى
گەرە دايناۋە و مروۋ دەسەلاتى بەسەريدا نىيە.

۱ - صحيح.

۲ - لە كنز العمال ج ۷، ص ۴۲ دا ھاتوۋە، ئىين سەعد ج ۳، ص ۱۲ و حاكم ج ۳، ص ۲۸۹ لە
عائىشەو بە ھوژرە ھىناۋانە، حاكم دەلىت لەسەر مەرجى موسليم صەحيحە و بوخارى و
موسليم نەيان ھىناۋە، زەھەبى دەلىت صەحيحە، ئەبونەعيم لە عائىشەو بە ھەمان شىۋە
ھىناۋىيەتى، ھەك لە كنز العمال ج ۸، ص ۱۱۸ دا ھاتوۋە بەلام لە لاى ئەو دەلىت: ئايا حەقە
نەگريم كە بىستم پىغەمبەر (ﷺ) دەيفەرموو (هتزل العرش اعواده لموت سعد بن معاذ) تەبەرانى
ھىناۋىيەتى ھەك المجمع ج ۹، ص ۳۰۹ دا ھاتوۋە وتى چۆن نەگريم كە بىستومە بە ھەمان شىۋە
دەيھىنىت سەنەدەكان ھەمويان حەسەن.

ئىبن سەئىد ج ۸، ص ۸۰ لىكە بىرلەشكەن كۆپى ئەبى سولەيھە ھىناۋىيە تى دەلىت: ئەبۇئەھمەد كۆپى جەھشەم بىننى پىشتىيەكە زەينەبى كىچى جەھشە دەگرت دەگىيا بىننى عومەر وتى ئەبۇ ئەھمەد ئەو سەرىنە دورىخەرەۋە تا خەلىكى تىنەكەۋن قەرەبالغى لەسەر سەرىننى بىكەن، ئەبۇئەھمەد وتى ئەبى عومەر ئەمە بوو كە بەھۇيەۋە ھەموو خىرىكىمان بەركەۋت ئەمەش گەرمى بارم سارد دەكەتەۋە. عومەر وتى دەبى بىگەرە كۆش، بىگەرە كۆش.

ئىبن سەئىد ج ۴، ص ۱۹ و ئىبن مۇنىع و ئىبن عەساكىر لە ئەھنەفى كۆپى قەيسەۋە ھىناۋىيە دەلىت: بىستەم عومەرى كۆپى خەتتاب دەيوت: قورەيش سەركردەى خەلىكەن ھەركاميان بىچىت بە دەركايەكدا دەستەيەكى خەلىكە لەگەلىدا دەچنە ژور، نەمزانى واتاي قەسەكەى چىبوو تا پىكرا، كە سەرمەركى ھات فەرمانى كرد بە صوھەيب بەرنوئىتى بىكات بۇ ماۋەى سى پۇژ، فەرمانى كرد نان بۇ خەلىكە دابىننى تا نان بخۇن تا كەسىك دەكەن بە خەلىفە، كە لەخستەن ژىر خاكى بوۋنەۋە نان ھىنراۋ سەفرە پاخراۋ خەلىكى لەبەر دلتەنگىكە كە ھەيانبوو بۇى نانىان نەخوارد، عەبباسى كۆپى عەبدولموتەلىب وتى: خەلىكىنە پىغەمبەر (ﷺ) مردو دواى ئەو نان و ئاۋمان خوارد، بۇ ئەبۇبەكرىش ھەروابوۋىن، ئىستاش دەبىت نان بخۇن دەى لەم نانە بخۇن پاشان عەبباس دەستى بردو نانى خواردو خەلىكىش دەستيان بردو نانىان خوارد. ئىنجا لەوقسەى عومەر تىگەيشتە^۱.

ئىبن ئەبى خەيسەمەۋدەيەنەۋەرى لە المجالسة وئىبن عەساكىر لە ئەبى عوبەيىنەۋە ھىناۋىيە دەلىت ئەبۇبەكرى صدىق (رضي الله عنه) ئەگەر سەرمەخۇشى لە

۱ - ضعیف.

۲ - (كنز العمال ج ۷، ص ۶۷) دا ھاتوۋە، تەبەرانى بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى، ھەيسەمى ج ۵، ص ۱۹۶ دەلىت: لە سەنەدەكەدا على كۆپى زەيد ھەيەۋ فەرمودەى ھەسەنەۋ كەسەكانى دىكەى صەحىحن.

ھەركەس بىكرادىيە دەيوت لەگەل پىرسەو سوكترو ئەدەي دواترى سەخت ترە، بىرى لە دەستدانى پىغەمبەر بىكەنەۋە موسىيەتتان لا بچووك دەيىتەۋە، خواپاداشتان بەرز راگرى.^۱

ئىبن عەسكەر لە سوفيانەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: عەلى كۆرى ئەبوتالىب سەرەخۆشى لە ئەشعەسى كۆرى قەيس كىرد لەسەر مردنى كۆرەكەي وتى ئەگەر خەفەت بخۆيت ئەۋا سۆزدارى بۆتان شىاۋە، ئەگەر خۇپابگىرىت خوا بە دۋاي كۆرەكەتدا چاكتىر دىنى، ئەگەر خۆت راگرت قەدەر بەسەرتدا ھەنگاۋ دەنىۋ پاداشت ۋەردەگىرىت. ئەگەرىش نارەھەت بىت قەدەر ھەر دەروات بەسەرتداۋ تۆ تاۋانبار دەيىت.^۲

خۇپاگرتن لەسەر نارەھەتتەكان بە گىشتى

بەزار لە ئىبن عەبباسەۋە (رضي الله عنه) ھىناۋىيەتى دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) لە مەككە بوو ژنىكى پشتيوانان ھات و وتى ئەي پىغەمبەرى خوا ئەم پىسىيە بەسەرمدا زال بوۋە، پىي فەرموو (ان تصبرى على ما انت عليه تجيئى يوم القيامة ليس عليك ذنوب ولا حساب) (ئەگەر خۇپاگىرىت لەسەر ئەۋەي لەسەرىتى لەپۇژى دوايدا دىيت و ھىچ تاۋان و لىيىچىنەۋەيەكت لەسەر نىيە) وتى سۆيىند بەۋەي تۆي بەھەق نارەۋە خۇم رادەگرم تا دەگەمەۋە بەخوا، وتى دەترسم ئەم پىسىيە جلم لەبەر لابات، پىغەمبەر (ﷺ) نزاى بۆ كىرد كە توش بوو بە پەردە پۆشى كەعبە داپۇشرىۋ ئەۋىش پىي دەۋت: دەست دابخە، بەۋەي لەسەرى نەدەما. ئەھمەد لەعەتاۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئىبن عەبباس پىي و تە ئايا ژنىكت نىشان بىدەم لەئەھلى بەھەشتە؟ و تە بەلى، وتى ئەۋ رەشە ھات بۆ لاي پىغەمبەر (ﷺ) وتى من پەركەم ھەيەۋ بەرگم لەبەر نامىنى لاي خوا نزام بۆ بىكە فەرموۋى (ئەگەر دەتەۋىت

۱ - لە كىزالعمال ج ۸ ص ۱۲۲ داھاتوۋە.

۲ - لە كىزالعمال ج ۸ ص ۱۲۲ داھاتوۋە.

خۇپا بىرگە ۋە بەھەشتتە بۇ ھەيە، ئەگەر ئىش دەتەۋىت لاي خاۋا نىزات بۇ دەكەم تا چاكت بىكەتەۋە) وتى نا خۇم رادەگرم دەى لاي خاۋا نىزام بۇ بىكە لەشم دەرنەكەۋىت، پىغەمبەرىش (ﷺ) نىزاي بۇ كىرد. بوخارى و موسلىم بەۋ شىۋەيە ھىناۋىيەنە دواتر بوخارى لە عەتاۋە دەلىت: ئوم زوفرى بىنى ئەۋ ژنە ژنىكى رەشى درىژبوۋ لەبەر سىبەرى كەبەدا^۱.

بەيھەقى لە عەبدوللاى كوپى مەغلەفەۋە ھىناۋىيەتى ئافرەتلىك لە سەردەمى نەقامىدا ياخى بىۋو كەسىك دەيدا بەلايدا يان ئەۋ دەچۈۋ بۇ لاي دەستى بۇ دەكرەۋە ژنەكەى دەيوت بەسە خاۋا ھاۋەلدانانى نەھىشت و ئىسلامى ھىنا، پىاۋەكە ۋازى ھىناۋ چۈۋ سەيرى كىرد تا پىۋى داي لە دىۋار، پىغەمبەر (ﷺ) ھات و ئەۋەى بۇ باسكرد، پىغەمبەر (ﷺ) فەرمۈى (انت عبدا اراد الله بك خيرا، إن الله اذا اراد بعبد خيرا عجل له عقوبة ذنبه واذا اراد بعبد شرا امسك عليه بذنبه حتى يوافي به يوم القيامة) واتە (تۆ بەندەيەك بويت خاۋا چاكەى بۇ ويستىت خاۋا ئەگەر چاكەى بۇ بەندەيەكى بويت سزاي تاۋانى بۇ پىش دەخات و ئەگەر خراپەى بە بەندەيەك بويت تاۋانەكەى لەسەر دەھىلىتەۋە تا لە پۇژى دوايىدا سزاي بدات)^۲.

ئىبن سەعد و ئىبن ئەبى شەيبە و عەبدى كوپى ھەمىد و ئىبن مۇنزىر و بەيھەقى لە عەبدوللاى كوپى خەلىفەۋە ھىناۋىيەنە دەلىت: لەگەل عومەر لە مەراسىمىكى بە خاك سىپاردندا بوۋىن كە قايشى نەعلەكەى دىرا، ويستى بگەرپتەۋە پاشان وتى چى ئازارى دايت موسىبەتە بۇت لە سەئىدى كوپى موسەيبەۋە دەلىت: قايشى نەعلەى عومەر دىراۋ وتى (إنا لله وإنا إليه راجعون، وتيان ئەۋى ئەمىرى باۋەرداران بۇ ۋا دەلىت؟ وتى ھەرىشتى ئازارى مۇسۇلمانان بدات موسىبەتە^۳.

^۱ - صحيح.

^۲ - له البدايه والنهايه ج ۶، ص ۱۶۰ دا ۋاھاتوۋە.

^۳ - له كنز العمال ج ۲، ص ۱۵۵ دا ھاتوۋە.

^۴ - له كنز العمال ج ۲، ص ۱۵۴ دا ۋاھاتوۋە.

مالیک و ئیبن ئەبى شەیبە و ئیبن جەریر و حاکم و بەیہقی لە ئەسلەمەوہ (ﷺ) هیناویانە دەلیت: ئەبو عوبەیدە (ﷺ) نامەى نووسى بۆ عومەر (ﷺ) کە پۆم کۆبونەتەوہ و ترسیان ھەبە، عومەر نامەى بۆ نووسى: پاشان ھەركات بەندەىەکی باوەردار سەختیەکی بۆ دابەزیتە سەر خۆای گەورە بە دواى دا دەربازبوون دەھینیت، ھەرگیز سەختى بەسەر دوو ئاسانیدا سەرناکەویت، خوا لە قورئاندا دەفەرمویت ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾^۱. ئەبونەعیم لە الحلیة ج ۱، ص ۵۸ لە عەبدوڕەحمانى کۆپى مەھدیەوہ هیناویەتى دەلیت: عوسمان دوو شتى ھەبوو کە ئەبو بەکر و عومەر وەک ئەو نەیان بوو، خۆراگری لەسەر خۆى تا بە ستەملیکراوى کۆژارو کۆکردنەوہى یەک دەنگ کردنیان لەسەر قورئان.

سوپاسکردن

سوپاسکردنى گەورەمان موخەمەدى پیغەمبەرى

خوا (ﷺ)

ئەحمەد لە عەبدوڕەحمانى کۆپى عەوفەوہ هیناویەتى دەلیت: پیغەمبەر (ﷺ) دەرچوو و پەوى کردە قیبلە و سوجدەىەکی دوورودریژى برد تا وام زانى خۆای گەورە گیانى کیشاوە، لیى نزیک بومەوہ سەرى بەرزکردەوہ و فەرمووی ئەوہ کێیە؟ وتم عەبدوڕەحمان فەرمووی ئیشت چیە؟ وتم ئەى پیغەمبەرى خوا سوجدەىەکت برد ترسام خۆای گەورە تیايدا گیانى کیشابیت، فەرمووی (إن الجبریل اتانى فبشرنى فقال إن الله عزوجل يقول من صلى عليك صليت عليه ومن سلم عليك سلمت عليه فسجدت لله شكرا) (جبریل ھات بۆ لام وتى خۆای گەورە دەفەرمویت ھەركەس سەلەوانت لەسەر بدات سەلەواتى لەسەردەدەم و ھەركەس سەلامت

^۱ - له كنز العمال ۲، ص ۱۵۴ دا واهاتووه.

لیبکات سهلامی لیده کهم، منیش سوجهی سوپاس و شوکرانه بزیریم بو خوا
برد) ۲.۱

ته بهرانی له موعازی کوپی جه به له وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت به ره و لای
پیغه مبه (ﷺ) چوم سه یرم کرد نویژ ده کات تا به یانی به پیوه بوو، سوجه یه کی
برد و امزانی تیایدا گیانی کی شراوه، فه رمووی (تدری لم ذاک) (ده زانیت له بهرچی؟)
و تم خوا و پیغه مبه ره که ی با شتر ده زانن، سی یان چوار جار لیی دوباره کرده وه و
دواتر فه رمووی (ان صلیت ما کتب لربی واتانی ربی، فقال لی فی ما اخرها ما اخفعل
بأمتک؟ قلت ای رب انت اعلم، فأعادها علی ثلاثا او واربعا فقلی فی اخرها فقال لی
فی اخرها ما افعل بأمتک؟ قلت انت اعلم یارب قال انی لاحزنک فی امتک فسجدنی
لربی وربی شاکر یجیب الشاکرین) و اته (من خوا چهنده ی بو نویژم کرد و چی
په روه ردگارم بو ی هینا بووم، له کوتاییدا پیی فه رمووم چی بکه م له گهل ئومه ته که ت؟
و تم ئه ی په روه ردگارم تو داناتریت، فه رمووی له سه ر ئومه ته که ت ناهیل م
خه مباریت، منیش سوجه م برد بو په روه ردگارم و په روه ردگارم سوپاس کاره و
سوپاس گوزارانی خوش ده ویت) ۲.

ته بهرانی له عه بد و په رحمانی کوپی ئه بوبه کره وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت چوم
سه ردانی پیغه مبه (ﷺ) بکه م سه یرم کرد سروشتی بو داده به زیت، که ته و او بوو به
عائیشه ی فه رموو (عه با که م بده ره ده ست) چوو بو مزگه وت و خه لکانی له
مزگه وتدا بوون و ته نها ئه وان له وی بوون، له که ناریاندا دانیشتن پاشان
بیر هینانه وه که ی به سه ر برد و به سوجه بردنه وه له خویندندا بوو سوجه یه کی

۱ - حسن.

۲ - (هه یسه می ج ۲، ص ۲۸۷ ده لیت ئه حمده گپراویه تیه وه).

۳ - (هه یسه می ج ۲، ص ۲۸۸ ده لیت: ته بهرانی له کوپی عوسمانی سه که سه سی له موعازه وه
هیناویه تی و موعازی نه بینیه وه. ئین حبان له ناو تابعینی تابعیندا ناوی هیناوه).

دوور و در یژی برد تا نه وانه ی له دووری دوومیل بوون و هاتن و خه لکی ناگاداری
سوجه ده کی بوون، مزگه و ته که پر بوو که سی نه ده گرت عائیشه که سی نارد که بچن
بو لای پیغه مبه ر (ﷺ) شتی کم لی بینی که پیشت لیم نه بینی بوو، سهری به ر زکرده وه،
نه به به کر وتی نه ی پیغه مبه ری خوا سوجه ده کت دریژ کرده وه، فه رمووی (سجده
لر پی شکر ا فیهما اعطانی من امتی سجده الفاید خلون الجنة بغیر
حساب) واته (سوجه ی شوکرم بو په روه ردگارم برد له سه رنه وه ی حه فتا هه زار له
نومه ته که م به بی حساب ده چنه به هه شته وه) نه بو به کر وتی نه ی پیغه مبه ری خوا
نومه ته که ی تو زیاترو چاکترن ده ی نزا بکه خوا زیاتری بکات، دوو یان سی جار
وتی به دایک و باو کمه وه به قوربانان بم نه ی پیغه مبه ری خوا به راستی نومه ته که تت
ویست. ۲۱

ته به رانی له نین عومره وه (ﷺ) هی ناویه تی پیغه مبه ر (ﷺ) که سی ک دای به لایدا که
له شی ته واو نه بوو، پیغه مبه ر (ﷺ) دانه وی و سوجه ی برد، نه به به کر دای به لایدا و
دانه وی و سوجه ی برد و عومره ییش وایکرد. ۲

به یه هقی له عه لیه وه (ﷺ) هی ناویه تی ده لیّت: پیغه مبه ر (ﷺ) ده سته یه کی له که سو
نه هلی خو ی نارد و فه رمووی (اللهم إن لك علی إن رد دتھم سالمین ان اشكرك حق
اشكرك) واته (خوایه به لیّت ده ده می نه گه ر به سه لامه تی گیرانته وه سو پاسی شی او به
خو ت بکه م) به سه لامه تی هاتنه وه، پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمووی (الحمد لله سا یغ نعم
الله) واته (سو پاس بو خوا له سه ر به خششه کانی خوا) و تم نه ی پیغه مبه ری خوا مه گه ر تو
وات نه فه رموو؟ فه رمووی (اولم افعل؟) واته (ده ی مه گه ر نه مکرد). ۳

۱ - ضعیف.

۲ - (له سه نه ده که دا موسای کو پی عوبه یده هیه که لاوازه. وه که له (المجمع ج ۲، ص ۲۸۹ داها تووه).

۳ - ضعیف.

۴ - (له سه نه ده که دا عه بدولعه زیزی کو پی عه بدولاً هیه که لاوازه وه که له (المجمع ج ۲، ص ۲۸۹ داها تووه).

۵ - (له کنز العمال ج ۲، ص ۱۵۱ داها تووه).

سوپاسگوزاری هاوه لانی پیغه مبهەر (ﷺ)

به یهه قی له ئەنەسەو (ﷺ) هیناویەتی دەلیت: کەسیک هات بۆ لای پیغه مبهەر (ﷺ) و داوای شتی کرد، ئەویش فەرمانی کرد خورمایهکی بدەن، ئەویش فریسی دا، کەسیکی تر هات و فەرمانی کرد خورمایهکی بدەن، وتی سوبحانەللاً خورمایهک کە پیغه مبهەری خوا بت دات، پیغه مبهەر (ﷺ) بە کەنیزە کە کەس فەرموو (إنهبي إلى أم سلمة فمريها فلتعطه الأربعين درهما التي عندها) واتە (برۆن بۆ لای ئوم سەلەمە و بیبە بۆ لای با ئەو چل درهههە بباتی کە لایەتی) هەرودها له حەسەنەو (ﷺ) هیناویەتی کەسێ هات بۆ لای پیغه مبهەر (ﷺ) و داوای شتی کرد پیغه مبهەر (ﷺ) خورمایهکی پێدا، ئەویش وتی سوبحانەللاً یهکێ له پیغه مبهەران خورمایهک دەبەخشی، پیغه مبهەر (ﷺ) فەرمووی (او ما عملت ان فيها مثاقيل ذر كثير؟) واتە (مەگەر نازانیت لەناویدا چەندین مثقال و وردیلە هەیه) کەسیکی تر هات و داوای لێکرد و خورمایهکی پێبەخشی وتی خورمایهکی پیغه مبهەریکی خوا تا ماوم ئەم خورمایه له خۆم دورناخەمەو و بەردەوام هیوای بەرە کە تیم هەیه، پیغه مبهەر (ﷺ) فەرمانی کرد چاکە ی له گەل بنوینن و هیندە ی نەبرد کابرا دەولە مەندبوو پێویستی نەما.

ئێین سەعد و ئێین عەساکیڕ له سولهیمانی کورپی یەسارەو (ﷺ) هیناویانە دەلیت عومەری کورپی خەتتاب دای بە ناوچە ی (اجنان) دا وتی بیرم دێ من لەم شوینەدا نازەلم دەلەوەراند بۆ خەتتاب و سویند بەخوا ئەو ی بیزانم توندو ڕەق بوو، پاشان هاتمە ناو ئوممەتی موحەمەد (ﷺ) پاشان ئەم شیعرە ی وت:

لاشیء فیما تری إلا بشاشة
یبقی الا له ویودی المال والولد
پاشان بەو شترە کە ی وت خوب.

^۱ - (له كنز العمال ج ۴، ص ۴۲ دا واهاتوه).

^۲ - (المنتخب كنز العمال ج ۴، ص ۴۱۷ دا هاتوه).

ئین عه ساگیر له عومره وه ﷺ هیئاویه تی ده لیت: نه گهر دوو سوارم هه بوايه سواری سوپاس و سواری خوارگری باکم نیه سواری کامیان بم.^۱ عه بدوللای کوپی خه مید له عیکرمه وه هیئاویه تی ده لیت: عومهری کوپی خه تتاب دای به لای که سینکدا که نه خوشی و به له کی هه بوو کوپرو که پرو لال بوو، به وانهی وت له که لیدا بوون له م که سه دا هیچ نیعمه تیکی خوا ده بینین؟ وتیان نا، وتی با مه گهر نابینین میز ده کات و به بی نه ملو نه ولا به ئاسانی میزه که ی دهر ده چیت، ده ی نه وه به خششیک خواجه.^۲

نه بو نه عیم له الحیه له ئیبراهیمه وه هیئاویه تی عومهری کوپی خه تتاب ﷺ بیستی که سینک ده یوت خواجه من هیوام وایه خووم و مالم له پیئارو تو به خشم، عومهر وتی نه ری که ستان بیده نگ نابن نه گهر توش بوو باخوی رابگری و نه گهریش توش نه بوو با سوپاسی خوا بکات.^۳

مالیک و ئین موباره ک و به یه قی له نه سه وه ﷺ هیئاویانه بیستی عومهری کوپی خه تتاب که سینک سه لامی لیکرد نه ویش وه لامی دایه وه پاشان عومهر لی پیرسی چو نیت؟ وتی سوپاسی خوا ده که م، عومهر وتی نه وه م لیده ویستیت.^۴

ئین نه بی حاته م له هه سه نی به سهریه وه هیئاویه تی ده لیت: عومهری کوپی خه تتاب نامه ی نووسی بو نه بو موسای نه شعهری: به پوزیت له دنیا دا پازی به، چونکه خوای به خشنده له پوزیدا فه زلی هه ندیکی به سهر هه ندی بهنده ی تریدا داوه و به لایه کی تاقیکردنه وه یه، هه رکه س پی پی بدری پی پی تاقی ده کریته وه چو ن سوپاسی خوا بکات. سوپاسکردنی خوا دانه وه ی نه و مافیه که له سه ریه تی

۱ - (له المنتخب ج ۴، ص ۴۱۷) دا وا هاتووه.

۲ - (له کنز العمال ج ۲ ص ۱۵۴) دا هاتووه.

۳ - (له کنز العمال ج ۲، ص ۱۵۴) دا هاتووه.

۴ - (له کنز العمال ج ۲، ص ۱۵۱) دا هاتووه.

بهرام بهر نه و پوزییهی پیی به خشیوه.^۱ دهینه وه ری له عومه ره وه هیناویه تی وتی: سوپاس گوزاران له گهل به خششی زیاتری خوادای بویه هه ولی زیار بدهی، خوا ده فره مویت ﴿لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ﴾.^۲

نه بو نه عیم له الحلیه ج ۱، ص ۶۰ له سوله یمانی کوپی موساوه هیناویه تی عوسمانی کوپی عه فغان بانگ کرا بو لای که سانی که کاریکی ناشرینیان هه بوو، چوو بو لایان سهیری کرد بلاوه یان لی کردووه و شوینه واری ناشرینییه که ی بینی، سوپاسی خوی کرد که پییان گه یشته و کویله که شیان نازاد کرد.

به یهه قی له عه لی یه وه (خوی لی رازی بیته) هیناویه تی ده لیته: به خشین په یوه سته به سوپاسه وه و سوپاس په یوه سته به زیاتره وه. هه ردو وکیان په یوه سستی یه کن و زیاتر ناپچری له لایه ن خواوه دیته تا نه وکاته ی سوپاس گوزاری به نده هه بی.

ئیین ماحه له موحه مه دی کوپی که عبی قوره زیه وه هیناویانه عه لی کوپی نه بو تالیب وتی: خوی گه وه ده رگای سوپاس گوزاری ناکاته وه و ده رگای زیاد کردن لابیات، خوی گه وه ره نزای کرده وه ده رگای ده رگرتن و وه لامدانه وه داناخات، که ده رگای ته و به کردنی کرده وه ده رگای لیخوشبون داناخات، فره مایشتی ناو قورئانتان به سه ردا ده خوینمه وه (ادعونی استجب لکم) (لئن شکرتکم لئزیدنکم) ﴿ذُكِّرُونِي اَذْكُرْكُمْ﴾ (مَنْ يَفْعَلْ سُوءًا اَوْ يَظْلِمْ نَفْسَهُ ثُمَّ يَسْتَغْفِرِ اللّٰهَ يَجِدِ اللّٰهَ غَفُورًا رَّحِيْمًا).^۳

ئیین عه ساگیر له نه بی ده ردا نه وه هیناویه تی ده لیته: هه رشه وی یان پوژی خه لکی تیایدا گه وره یی یه کیان به پرودا نیشان دابم به به خششیکی گه وره ی خواییم

۱ - (له کنزالعمال ج ۲، ص ۱۵۱ دا هاتوه)

۲ - (له کنزالعمال ج ۲، ص ۱۵۱ دا واهاتوه).

۳ - (له کنزالعمال ج ۲، ص ۱۵۱ دا هاتوه).

داناوه له سه رخوم، ههروه ها هیناویه تی هه رکه س وای نه بیینی به خششی خوای له سه ره ته نها خواردن و خواردنه وه بیّت نه وا تیگه یشتنی که م و سزای نامادهیه.^۱
ئیین ئه بی دنیا و ئیین عه ساگیر له عایشه وه هیناویانه ده لیت: سوپاس گوزاری له سه ره واجبه.^۲

ته به رانی له ئه سمائی کچی ئه بوبه کری صدیق (ع) هیناویه تی کاتی ئیین زوبه یر کوژا شتیکی له لا بوو، له قاپیکدا دایه خزمه ت پیغه مبه ر (ع) به دوایدا که پراو کاتی دوزیه وه سوچه دی برد.^۳

پاداشت

پاداشتی که وه مان موچه مه دی پیغه مبه ری خوا (ع)

ئه حمده له ئیین مه سهوده وه (ع) هیناویه تی ده لیت: له پوژی به دردا هه رسی که س و له سه ره و شتری بوین، ئه بولوبابه و عه لی هاو پرسی پیغه مبه ر (ع) بوون له دوای پیغه مبه ره وه (ع) بوون و تیان ئیمه به پنی ده چین، فه رمووی (ما انتما باقوی منی ولا انا باغنی عن الأجر منکما) واته (ئیه له من به هیترترین و منیش له پاداشتا له ئیه وه ده وله مه ندترو بیباکترینم).^۴

^۱ - (له کنز العمال ج ۱، ص ۱۵۲ دا هاتوه، ئه بو نه عیم له الحلیه ج ۱، ص ۲۲۰ و ۲۱۰ دا به هه مان شیوه له دوو لاوه هاتوه).

^۲ - (کنز العمال ج ۲ ص ۱۵۲).

^۳ - (هه یسه می ج ۲، ص ۲۹۰ ده لیت: سه نه ده که ی سه نه و قسه یه که له سه ره هه ندی که سی هه یه).

^۴ - صحیح.

^۵ - (نه سائی هیناویه تی، له البدایه و النهایه ج ۲، ص ۲۶۱ دا هاتوه). به زار هیناویه تی و ده لیت له دوای پیغه مبه ره وه ده بوون و تیان تو سواره ئیمه به پنی ده چین، ئه وی تری به هه مان شیوه هیناوه له المجمع ج ۶، ص ۶۹ دا هاتوه و ده لیت له سه نه ده که دا عاصمی کوپی بهوله هه یه و فه رمووده ی سه نه و که سه کانی دیکه ی سه نه دی ئه حمده سه حیحن).

پاداشتی هاوه لانی پیغه مبهه (ﷺ)

ته به رانی له موته لیبی کوپی نه بو وداعه وه هیئاویه تی ده لیت: پیغه مبهه (ﷺ)
که سیکی بینی به دانیشتنه وه نویژی ده کرد، فه رموی (صلاة القاعد علی النصف
من صلاة القائم) (نویژی دانیشتنو له سهر نیوهی نویژی وه ستاوه) خه لکی به رزه پی
هه ستانه وه.^۱

ئه حمده له ئین شه ها به وه له نه سه وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: پیغه مبهه (ﷺ)
چوو بو مه دینه و گهرم بوو، خه لکی گهر میان بوو، پیغه مبهه (ﷺ) چویه مزگه وت و
خه لکی به دانیشتنه وه نویژیان ده کرد، فه رموی (صلاة القاعد نصف الصلاة
القائم).^۲

زیاد له ئین ئیسحاقه وه ده لیت و ئین شه ها بی زوهری له عه بدولای کوپی
عه مری کوپی عاصه وه هیئاویانه پیغه مبهه وه (ﷺ) که هاته مه دینه تووشی
گهرمای مه دینه بوون تابه ره و نه خووشی چوون و خوا ئه وهی له پیغه مبهه که ی
دورگرت تا ئه وهی به دانیشتنه وه نویژیان ده کرد، پیغه مبهه (ﷺ) ده رچوونه وان
به وجۆره نویژیان ده کرد پیی فه رموون (بزانن نویژی دانیشتنو و نیوهی نویژی
وه ستاوه) هه موو مسولمانان به ولوازیه شیانه وه هه ستانه سه ری.^۳

ئه حمده له ره بیعی کوپی که عبه وه هیئاویه تی ده لیت: من به پوژ خزمه تی
پیغه مبهه (ﷺ) ده کرد تا نویژی عیشای ده کرد له به رده رگای داده نیستم، که

^۱ - صحیح.

^۲ - (هه یسه می ج ۲، ص ۱۵۰) ده لیت: له سه نه ده که دا صالحی کوپی نه بوئه خچه ره هیه که
زۆرینه لاوازی ده زانن. ئه حمده ده لیت فه رموده ی وهرده گیریت.

^۳ - که سه کان جیی متمانه ن وه که له ئین حه جهر له فتح الباری ج ۲، ص ۳۹۵ دا ده لیت.

^۴ - صحیح.

^۵ - (البدايه والنهايه ج ۳، ص ۲۲۴).

دهچويه ماله وهی ده موت به لکو پیغه مبه (ﷺ) پیویستی و کاریکی هه بیئت، بهرده وام گویم لیو دهیغه رموو (سبحان الله و بحمده) تا هیلاک ده بووم یان چاوه کانم به سه رمدا زال ده بون و راده کشام، پوژیک که مافی بو و خزمه تکردنی منی بو ی به دید کرد فهرمووی (ما ربیعت بن کعب سلنی اعطک) واته (ئه ی ره بیعی کوری که عب داوام لیبکه تا پیئت ببه خشم) وتم ئه ی پیغه مبه ری بیری لیده که مه وه دواتر پیئت ده نیم بیرم کرده وه دنیا داده بری و ده روات و چی تیدایه به شی منی تیایه، داوای پوژی دوا یی لای پیغه مبه ده که م چونکه لای خوا پله و پایه ی به رزه، چووم بو لای و فهرمووی ئه ی ره بیعه چیت کرد؟ وتم به لن ئه ی پیغه مبه ری خوا داوات لیده که م لای په روه دگار شه فاعه تم بو بکه یت تا له دوزه بمپاریزیست، فهرمووی (ئه ی ره بیعه کن فرمانی پیکردیت به وه؟ وتم سویند به وه ی تو ی به حق نارد وه که س پی نی نه وتوم به لام کاتی فهرموت داوام لیبکه؟ تا پیئت ببه خشم تو لای خوا ئه و پایه ت هیه سهیری باری خووم کرد زانیم دنیا ته واو ده بی و ده رواو به شی منیشی تیادا هیه وتم داوای پوژی دوا ییم ده که م، پیغه مبه (ﷺ) زور بیده نگ بوو، پاشان پی نی فهرمووم (انی فاعل فاعنی علی نفسک بکثرة السجود) واته (من نه وه ده که م، ده ی به سوجه ی زور بردن بو خوت یارمه تیم بده).^۱

موسلیم و نه بوده ردا به کورتی هیئاویانه و ده که ی موسلیم ده لیئت: من له گهل پیغه مبه (ﷺ) شه و ده مامه وه و ئاوی ده ست نویژو کاروباریم راده په راند پی نی فهرمووم (سلنی) واته (داوام لیبکه) وتم داوات لیده که م له به هشتدا هاو ده مت بم فهرمووی (او غیر ذلک) واته (جگه له وه ناکری؟) وتم نه وه ده ویئت، فهرمووی (ده ی به سوجه بردنی زور یارمه تیم بده بو خوت).^۲

^۱ - له البدایه و النهایه ج ۳ ص ۳۹۵ دا واهاتوو، ته به رانی له گپرا نه وه ی ئین ئیسحاق به هه مان شیوه هیئاویه تی.

^۲ - (له الترغیب و الترهب ج ۱، ص ۲۱۳ دا واهاتوو).

ثین منده و ثین عساگیر هیناویانه ده لیت فہرمودہ کہ غریبہ و لہ
عہدولجہ باری کوپی حارثی کوپی مالیکی پاشان مناریہ وہ هیناویہ تی ده لیت: لہ
خاکی سوراتہ وہ بہ وہ فد ہاتم بؤ لای پیغہ مبر (ﷺ) و سہلامی عہرہم لی کرد و وتم
بہ یانیت باش فہرموی (إن الله عزوجل قد حیا محمدا وامته بغير هذه التعبة بعضها
عای بعض) (خوای گہورہ سہلامی موحمہد و نوممہ تہ کہی بہ سہلامی جگہ لہ وہ
ہیناوه، ئەوان سہلام لہ یہ کدی دہکن) وتم السلام علیک ئەی پیغہ مبری خوا، پیی
فہرموم علیک السلام، پاشان فہرموی ناوت چیہ؟ وتم جہ باری کوپی حارث،
فہرموی تۆ عہدولجہ باری کوپی حارثیت، وتم من عہدولجہ باری کوپی حارثم،
مسولمان بووم و بہ یعہ تم پیدا، پیی وترا ئەو مناریہ یہ کی کہ لہ سوارچاکہ کانی
ہۆزہ کہی، پیغہ مبر (ﷺ) ئە سپیکی پیدام و لہ لای پیغہ مبر (ﷺ) مامہ وہ و لہ گہ لی
جہ نگم دہ کرد، پیغہ مبر (ﷺ) ویستی حیلہ ی ئەو ئە سپہم بییستی کہ پییدام
فہرموی (بؤچی حیلہ ی ئە سپہ کہی حەرثی نابیستم؟) وتم ئەی پیغہ مبری خوا
بیستم بہ بییستی حیلہ ی بیزار بویت بۆیہ دہنگیم بری، پیغہ مبر (ﷺ) ریگری لہ و
کارہ کرد، پیم وترا ئە گہر داوای نامہ یہ کت لہ پیغہ مبر (ﷺ) بکردایہ وک چون
ناموزاکت تہ میمی داری داوای کرد، وتم ئایا زوو داوای لی کرد یان درہنگ؟ وتیان
خیرا داوای لی کرد، وتم حەزم لہ پەلە یہ بە لām داوا لہ پیغہ مبر (ﷺ) دہکم سبہینن
لہ بہرہم خوای گہورہ دا بیت بہا نامہ وہ.^۱

بوخاری لہ عہمری کوپی تغلبہ وہ هیناویہ تی ده لیت: پیغہ مبر (ﷺ) بہ خششی
ہندیکی کرد و بہ ہندیکی نہ بہ خششی ئەوانیش گلہ بیان کرد، فہرموی (من
دہبہ خشم بہ ہندی دہترسم نارہ حەت و دلگران و ہیلاک بن و بؤ ہندیکیش پایان

^۱ - (لہ المنتخب ج ۵ ص ۲۱۵ دا و اہاتوہ).

دەگرم بۆ ئەوھى خوا خىرو دەولەمەندى خستووھتە دليان لەوانە عەمرى كۆپى
تەغليب) عەمر وتى: ئەو وتەى پيغەمبەر(ﷺ) لەوشتى سوور لام نازىزترىبوو.^۱
بەيھەقى لە عەمرى كۆپى حەمادەوھ ھيئاويەتى دەلييت كەسيك بۆى گيپراينەوھ
وتى: عەلى و عومەر لە تەواف دەرچوون دەشتەكەيان بينى دايكيكى لەگەل بوو
لە كۆلى نابوھوھ دەيوت:

انا مطيتها لاناظر واذ لركاب زعدت لا اذعد

وما حملتنى وارضعتن اكثر

لبيك اللهم ليبيك: عەلى وتى ئەبوھەفس بمانبە بۆ تەواف بەلكو پەحمەت
دابارى و ئيمەش بگريتەوھ، ئەويش تەوافى پيئەكردو ھەمان شيعرو قسەى
پيشوى دەوت.

عەليش دەيوت:

ان تبراها فالله اشكر يجزيك بالقليل الأكثر.^۲

ئەبونەعيم لە الحليە ج ۱ ص ۳۰۰ لە مەيمونى كۆپى مەرانەوھ ھيئاويەتى دەلييت
ھاوھلانى نەجەدى حرورى دايان بە لای وشترىكى عەبدوللای كۆپى عومەرداو
برديان لەگەل خويانداو شوانەكەى ھات و وتى ئەى ئەبەعەبدوپرەحمان چاوپرەى
وشتەرەكەت مەبە؟ وتى بۆچى؟ وتى ھاوھلانى نەجەدە دايان بەلايداو برديان، وتى
چۆن برديان و توپان واز لى ھيئا؟ وتى منيان لەگەلى برد من لەدەستيان پامكرد،
وتى بۆچى كە ئەوانت بەجى ھيشت ھاتى بۆ لام؟ وتى تۆ لەوان بۆ من
خۆشەويستى، وتى خوايەك يەك ھاوھلى نىھ و تەنھايە من لەوان لات
خۆشەويستى؟ ئەويش سويندى بۆ خوارد، ئەويش وتى دەى بۆ پاداشتى توپش

۱ - (لەالبدايە والنھايە ج ۲، ص ۵۱۸ لەپيگەى عەمرى كۆپى تغلبەوھ بە ھەمان شيوھ ھيئاويەتى.

۲ - ضعيف.

۳ - (لەكنز العمال ج ۸ ص ۱۳۰ دا واھاتوھ).

چاوه پیم وهك ئەو، بۆیه نازادی كردو ئەویش هیڤه‌ی مایه‌وه مایه‌وه و دواتر كه‌سێ هات بۆ لای وتی فلان وشترت ده‌وێت، ناوه‌كه‌ی برد؟ ئەوه‌تا له‌ بازاردايه، وتی ئاده‌ی عه‌باكه‌م نیشان بده، كاتێ خسته‌یه سه‌رشانی و هه‌ستا دانیشته‌ و عه‌باكه‌ی دانا، پاشان وتی من چاوه‌پێی پاداشتی بووم له‌ پۆژی دوايیدا بۆیه ناچم بۆی.^۱

ئێین سه‌عد ج ۴ ص ۱۲۵ له‌ عه‌مری كۆپی دیناره‌وه هیڤاویه‌تی ئێین عومەر (ع) و یستی هاوسه‌رگیری نه‌كات، حه‌فصه‌ پێی وت هاوسه‌رگیری بکه‌ ئەگه‌ر مردن له‌ سه‌ریان پاداشت وه‌رده‌گرت و ئەگه‌ریش به‌مینه‌وه نرات بۆ ده‌كه‌ن (منداڵی مه‌به‌ست بوو).

ئێین سه‌عد (ج ۳، ص ۲۸۵) له‌ عه‌بدوڵڵای كۆپی ئەبزاوه له‌ عه‌ماری كۆپی یاسره‌وه هیڤاویه‌تی كه‌ له‌ كه‌ناری فوراته‌وه بۆ صه‌فین ده‌چوو وتی: خوايه ئەگه‌ر بزانه‌م وا زیاتر رازی ده‌بیت له‌م شاخه‌وه خۆم بخمه‌ ناوی ده‌یکه‌م. خوايه ئەگه‌ر بزانه‌م په‌زامه‌ندی زیاتر به‌وه‌رازیت ئاگریکی گه‌وره‌ بکه‌مه‌وه و بخنکیم ده‌یکه‌م. چونکه‌ من ته‌نها له‌به‌ر تۆ ده‌جه‌نگم و من هیوام وایه‌ زیان مه‌ندو مال و یرانه‌م نه‌که‌یت و من ته‌نها نیازی تۆم مه‌به‌سته.^۲

ئەبونه‌عیم له‌ الحلیه ج ۱، ص ۲۸۷ له‌ عه‌بدوڵڵای كۆپی عه‌مری كۆپی عاصه‌وه هیڤاویه‌تی ده‌لێت: خێری ئەمڕۆ ده‌یکه‌م لام خۆشه‌ویست تره‌ كه‌ دوو به‌رامبه‌ری له‌گه‌ڵ پیڤه‌مبه‌ر (ع) بکه‌م چونکه‌ ئێمه‌ كاتێ له‌گه‌ڵ پیڤه‌مبه‌ر (ع) بووین پۆژی دوايیمان لا گرنگ بوو و دنیامان له‌ لا گرنگ نه‌بوو، به‌لام ئەمڕۆ دنیا پووی تێكردووین.^۳

^۱ - (له‌ الاصابه ج ۲، ص ۳۴۸ دا هاتوه. سراج و ئەبونه‌عیم به‌ سه‌نه‌دی صه‌حیح له‌ مه‌یمونه‌وه هیڤاویه‌تی).

^۲ - (ئەبونه‌عیم له‌ الحلیه ج ۱، ص ۱۴۳ له‌ عه‌بدوڵڵای كۆپی ئەبزا له‌ عه‌ماره‌وه به‌ هه‌مان شیوه به‌ كورتی هیڤاویه‌تی).

^۳ - (ته‌به‌رانی له‌ عه‌بدوڵڵاوه به‌ هه‌مان شیوه هیڤاویه‌تی، هه‌یسه‌می ج ۹، ص ۳۵۴ ده‌لێت: كه‌سه‌كانی سه‌نه‌ده‌كه‌ی صه‌حیح).

نیجتیهاد له په رستندا

نیجتیهادی پیغه مبهه (ﷺ) له په رستندا

بوخاری و موسلیم له عهلقه مه وه (ﷺ) هیناویانه ده لیتن: پرسیارم کرد له عائیشه (خوای ئی رازی بیت) نایا پیغه مبهه (ﷺ) پوژانه شتیکی تایبته ده کرد؟ وتی نا کاره کانی هه میسه بوون، کامتان هیه بهرگه ی نه وه بگریت که پیغه مبهه (ﷺ) بهرگه ی ده گرت.^۱

بوخاری و موسلیم له موغه یره ی شو عه یبه وه (ﷺ) هیناویته ی پیغه مبهه (ﷺ) هه ستا تا قاچه کانی سکا لایان هه ستا پیی وترا مه گه ر خوا له پابردوو داهاتووی تاوانت خوش نه بووه؟ فهرمووی (اخلا اکون عبدا شکورا) (نایا بهنده یه کی سوپاس گوزار نه بم)^۲ له باسی نویژدا زیاتری له سه ری ده چین.

نیجتیهادی هاوه لانی پیغه مبهه (ﷺ)

نه بونه عیم ل (الحلیه ج ۱)، ص ۵۶ له زوبه یری کوپی عه بدوللا له دایه گه وره یه وه که پیی دهوتر زهمیه هیناویته ی ده لیت: عوسمان له سالداه به پوژوبوو به شهو هه لده سا مه گه ر سه ره تای شهو. ئیین نه بی شه یبه به هه مان شیوه هیناویته ی ده لیت: ئیین زوبه یر له په رستندا گه یشته ناستی که س پیی نه ده گه یشت، لا فاویک هات و خه لکی تهواف دووری گرت ئیین زوبه یر هات و حه فته یه که به مه له تهوافی ده کرد.^۳

ئیین جه ریر له قه ته نی کوپی عه بدوللا وه هیناویته ی ده لیت: ئیین زوبه یر جهوت پوژ بهرده وام بوو تا وشک ده بوونه وه، ههروه ها له هیشامی کوپی عه وه وه ده لیت:

۱ - (له الصفه الصفوه ص ۷۴ دا واهاتوه).

۲ - (له البدایه والنهایه ج ۶، ص ۱۵۸ دا واهاتوه، ئیین سه عد ج ۱، ص ۳۸۴ له موغه یه وه به هه مان شیوه هیناویته ی).

۳ - (له المنتخب ج ۵، ص ۲۲۶ دا واهاتوه).

عہد و لائی کو پی زوبہیر حوت پوژ بہر دہوام بوو کہ تہواو بوو پیربوو کردی بہسی پوژ^۱

دلیری

دلیری گہورہ مان موخہ مہدی پیغہ مہر (ﷺ) و ہا وہ لانی

بوخاری و موسلیم دہقہ کہی ہی موسلیمہ = لہ ئہ نہ سہوہ (ﷺ) ہیئاویانہ دہلّیت پیغہ مہر (ﷺ) چاکترینی خہ لک و بہ خشنده ترین بوو. خہ لکی مہ دینہ شہویک ترسان و ہندی کہس بہرہو لای دہنگہ کہ چوون و پیغہ مہر (ﷺ) دہگہ پرایہوہ گہیشٹ پیان ئہویش بہرہو لای دہنگہ کہ چووبوو لہ سہر ئہ سپیکی ئہ بوتہ لہ بوو کہ شمشیری لہ گہردندابوو دہیفہرموو (نہ ترسن، نہ ترسن) فہرموی (ئہمہ دہریاہ) دہلّیت ئہ سپہ کہ سوک دہرؤیشٹ. موسلیم ہیئاویہ تی نالہیہ ک ہہبوو پیغہ مہر (ﷺ) داوای ئہ سپیکی ئہ بوتہ لہی کرد کہ پیی دہوترا (مہندوب) سواری بوو فہرموی (ترسمان بہ دینہ کرد و بہ دہریامان بینی) دہلّیت کہ سہختی توندی دہکرد خویمان دہخستہ پہنای پیغہ مہر (ﷺ) ئہ حمہدو بہیہقی لہ علی کوپی ئہ بوتالیبہوہ ہیئاویانہ دہلّیت: لہ پوژی بہدر بو خوپاراستن لہ بیباوہران خویمان دہدایہ بہر پیغہ مہر (ﷺ) و ئہو لہ ہہمووان بہہیزترو سہرسہختربوو.^۲

بوخاری لہ ئہ بوئیسحاقوہ ہیئاویہ تی لہ بہرائی کوپی عازبی بیست و یہکی لہ قہیس پرسکاری لیگرد ئایا لہ پوژی حونہین پاتان دہکرد لہ پیغہ مہر (ﷺ)؟ و تی بہلام پیغہ مہر (ﷺ) پای نہکرد. ہہوہزان تیرہاویژبوون و ئیمہ کہ ہہلمہ تمان بو بردن پایان کرد و ئیمہش دامان بہسہر دہستکہ و تدا، ئہوانیش تیر بارانیان کردین، پیغہ مہر (ﷺ) م لہ سہر و لاخہ سپیہ کہ بینی ئہبوسوفیان رہشوکہی گرتبوو ئہویش

^۱ - (لہ المنتخب ج ۵، ص ۲۲۶ دا واما تووہ)، دواتر چیرؤکی ئہو دوانہو ہا وہ لانی دیکہش لہ نویژکردندا باس دہکین.

^۲ - لہ (البدایہ والنہایہ ج ۶، ص ۳۷) دا ہاتووہ.

دهیفرموو (انا النبى لا کذب) (من پیغه مبهرم درؤ نیه) له گێرانه وهیه کی بوخاریدا که
فهرمووی (انا النبى لا کذب انا ابن عبدالمطلب) له گێرانه وهیه کی دیکه دا له سه ر
ولاخه که ی دابه زی. ^۱ لای موسلیم له بهرائه وه هاتوو پاشان دابه زی و داوای کرد
سه ری بخه ن دهیفرموو:

انا ابن عبد المطلب

انا النبى لا کذب

اللهم نزل نصرک

به پراء ده لیت: ئیمه که سه ختی بهاتایه خو مان ده خسته په نای
پیغه مبهرم (ﷺ) چونکه دلیری ک بوو په نای ده درایه بهر. ^۲ پیشتیش چیرۆکی دلیری
ئه بوبه کرو عومرو عه لی و ته لحه و زوبه یرو سه عدو نه بو. و خالیدی کوپی
وه لیدو میقدادی کوپی عه مرو موعا ذو بهرائی کوپی مالیک و عه معماری کوپی
یاسرو عه مری کوپی مه عدی هه کرب و ئین زوبه یرمان باس کرد له باسی دلیری
هاوه لآن له جیهادا.

مالیک و بهیه قی له زهیدی کوپی نه سه له مه وه هی ناویه تی ده لیت: عومر (خوای ئی
پازی بیت) شیریکی خو ارده وه و زۆر تامی لیینی، به وه ی وت که پییدا نه م شیرت
له کوئی بوو؟ وتی نه وه ی له سه ر ئاو ئ هی ناوه، که له ئاژه لی سه ده قه یه و نه وانه
داوای ئاو ده که ن و له شیر ی ئاژه له کانمان پی ده دهن منیش کرد مه وه نه مه وه. عومر
په نجه ی برد به قو پگیدا و هه ولی خو پشان دهنه وه ی دا. ^۳

ئین سه عد ج ۳، ص ۲۹۰ له مسوهری کوپی مه خره مه وه هی ناویه تی ده لیت ئیمه
له گه ل عومهری کوپی خه تتاب (ﷺ) ده بوین و له وه وه فیری وهرع و خو پاریزی
ده بوین.

^۱ - (موسلیم و نه سائی هی ناویانه).

^۲ - (له البدایه والنهایه ج ۴، ص ۳۲۸ دا واهاتوو).

^۳ - (له المنتخب ج ۴، ص ۴۱۸ دا واهاتوو).

ئىبن سەعد لە تاوسەوہ ھىناويەتى دەليّت: شاھىەتى دەدەم لە ئىبن عەبباسم
بىست دەيوت: شاھىەتى دەدەم لە عومەرم بىست دلّ خووش بوو، ئىمە لە بارىکدا
وہستابووين، کەسيک پىي وت ئەگەر چوو چى؟ ئىبن عەبباس وتى نازانم، خەلکى
سەرسام بوون لەوہرعى ئىبن عەبباس.^۱

لە خوا ترسى و خوڤارىزى

ئەحمەد لە عەمرى کورى شوەيب لە باوکى لە باپىرەوہ ھىناويەتى
پىغەمبەر (ﷺ) لە کەنارىدا لەشەودا خورمايەكى بينى خواردى، ئەو شەوہ نەخەوت
يەكّ لە ئافرەتەکانى وتى ئەي پىغەمبەرى خوا ئەمشەو بىداربویت، فەرمووى (انى
وجدت في جنبى تمرۃ فاکلتها وکان عندنا تمر من تمر الصدقة فخشيت ان تكون
منه) واتە (من خورمايەکم لە لاپالەدا بينى و خواردم، خورماي صەدقەشمان لا بوو
ترسام لەوہيّت)^۲.

ئەحمەد لە الزەھد لە موحمەدى کورى سىرینەوہ ھىناويەتى دەليّت کەسم
نەديوہ وەك ئەبوہەكرخواردن بىنيّتەوہ چونکە خواردنىكى بۆ ھىنرا خواردى
پاشانىيى وترا ئەوہ نوعمان ھىناي، وتى نانى. فالچىتى کورى نوعمانتان پىدام؟
پاشان ھىنايەوہ. بەغەوى لە عەبدورەحمانى کورى ئەبولەيلا ئەبونوعەيمانەوہ = کە
لە ھاوہلانى پىغەمبەر (ﷺ) بوو و شان و شکۆيەكى بەرچاوى ھەبوو، ھىناويەتى
ھەندى ھاتن بۆ لای و وتیان ئاي لاي تو شتيك ھەيە بۆ ژنيك کە سكي نابيت؟ وتى
بەلى، وتیان چيە؟ وتى (ياايتها الرحم العقوق... چەند وشەيەكى ناروون)، پاشان

^۱ - (لە المنتخب ج ۵ ص ۲۲۹ دا واهاتوہ).

^۲ - صحيح.

^۳ - (ئەحمەد بە تەنھا ھىناويەتى و ئوسامەي کورى زەيد..... لە کەسانى سەنەدى موسلىمە، لە
البدايە والنهايە ج ۶، ص ۵۹ دا واهاتوہ).

مەپۈ پۇنى پىدا، ئەۋىش بېرىكى لىھىنا بۇ ئەۋبەكرو ئەۋىش لىي خوارد، كاتى تەۋاۋ بوو ئەۋبەكرو ھەستا ۋەۋلىدا بېرىشەتەۋە، وتى يەكىك لە ئىۋە شتىكى بۇ ھىناين ۋە پىمان ناليت لەكوى ھىناۋىيەتى.^۱

ئەۋبەكرو نەۋىم لە زەيدى كورى ئەرقەمەۋە ھىناۋىيەتى ئەۋبەكرو كۆيلەيەكى ھەۋبەكرو كە سامانىكى بۇ بېرىۋىيەۋە، ئەۋ كۆيلە شەۋىك خواردنىكى بۇ ھىنا، ئەۋبەكرو پاروۋىيەكى لىخوارد، كۆيلەكە وتى بۇچى ھەۋبەكرو شەۋىك پىرسىارت لىدەكروم كەچى ئەۋشەۋ نەتېرسى؟ وتى بىرسىتى ۋەلىكروم ئەۋەت لە كوى ھىنا؟ وتى لە سەردەمى نەقامىدا دام بە لاي خەلكىكدا ۋەۋلىم بۇ گرتەۋەۋ شتىكىم لەسەريان ھەۋبەكرو، ئەۋانىش بەلىنپان پىدام، كە كاتى ھات دام بە لاياندا بىنىم لەۋى ئاھەنگى بوۋكىنپان ھەۋبەكرو ئەۋەيان پىدام، ئەۋبەكرو وتى خەرىكبوۋ مالىۋىرانم بىكىت، ھەستا ۋەۋەستى كرو بە قورگىدا ۋەۋلىدا خۇي بېرىشەتەۋەۋ چى خواردبوۋ نەۋەۋەتەۋە، پىيان ۋە ئەۋە تەنھا بە ئاۋ دەۋىت، ئەۋىش داۋاى تەشتىكى ئاۋى كرو دەۋىخواردەۋەۋ ۋەۋلىدەۋەۋ بېھىنپەتەۋەۋ تا چى خواردبوۋ ھىنايەۋە، پىي ۋەۋرە ھەۋەتى خوات لىبىت ھەۋبەكرو ئەۋەر ئەۋ پاروۋە بوۋ، ئەۋىش وتى ئەگەر لەگەل گيانىشەۋەۋ دەۋەۋەتەۋەۋ ھىنا، لە پىغەمبەرى خوام بىست دەۋەرموۋ (ھەر جەستەيەك ھەرامى تىابىت دۆزەخ بەسەرىدا دەسەپى) (سزاي دۆزەخى بۇ دەۋىت)) نىش ترسام ئەۋ پاروۋە بەشىك لە لەشم پىكېھىنپەت.

ئىبن عەساكىر لە شەيبەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت عەلى كورى ئەۋەتالىب پۇژىك لەكوفەۋە دەۋچوۋ لە بەردەرگايەكدا ۋەستا ۋەۋەۋ داۋاى ئاۋى كرو، ئافرەتى جامى ۋە دەسەسپىكى بۇ ھىنا ۋەۋەلى پىي ۋە ئەۋ مائە ھى كىيە؟ وتى ھى فلان قوستال،

^۱ - ئىبن كەسىر دەلىت سەنەدەكەى جەيىد ۋەۋەسەنە لە المنتخب ج ۴ ص ۳۶۰ دا ۋاھاتەۋە.

وتی له پیغه مبهرم (ﷺ) بیست دهیفرموو (له بیری قستالدا مه خوره وه و له سیبهری وهرگر له بازگاندا دابنیشه).^۱

ئه بونه عیم له الحلیة ج ۱، ص ۲۳۴ له یه حیای کوپی سه عیده وه هیناویه تی موعاندی کوپی جه بهل دوو ژنی هه بوو، پوژئی یه کیکیان له مالی ئهوی تردا دهست نوژی نه ده گرت، به هوئی ئهو تینویتییهی له شام که و ته وه مردن و خه لکی سه رقال بوون له یه ک چالدا خرا نه ژیر گل، تیرو پشکی له نیوانیاندا کرد تا بزانی کامیان پیش ئه و بخاته ناو گوپ. هه روه ها له پیگهی مالیک له یه حیاه هیناویه تی ده لیت موعاندی کوپی جه بهل دوو ژنی هه بوو، نه گهر لای یه کیکیان بوایه ناوی مالی ئهوی تریانی نه ده خوارد.

پشت به ستن به خوا

پشت به خوا به ستنی موحه مبه دی پیغه مبهری خوا (ﷺ)

بوخاری و موسلیم له جابره وه هیناویانه له گهل پیغه مبه (ﷺ) غه زای نه جد به شدار بوون، که پیغه مبه (ﷺ) که و ته پئی له دو لیککی سهخت و پر ته نگه لان خه لکی بلاوه یان لی کرد و ده چوونه بهر سیبهری درهخت، پیغه مبه (ﷺ) له ژیر سایه ی درهختیکدا بوو، و شمشیره که ی پیدا هه لواسی جابر ده لیت خه وتین و پیغه مبه (ﷺ) فه رمووی (ئه مه شمشیره که ی هه لگرت و من خه و تبووم، بیدار بومه وه و ئه و له ده ستیدا شمشیری له کالان ده رهاتوو هه بوو، وتی چی دور ده خاته وه له من؟ وتم خوا، وتی ئه ی کی تو له من دور ده خاته وه؟ وتم خوا، شمشیره که ی لابر دو دانیش (پیغه مبه (ﷺ) سزای نه دا که ئه وه شی کرد بوو.

^۱ - (له کنزالعمال ج ۵، ص ۲۱۶ دا هاتوو ده لیت نه مدیوه قسه له سه ر که سانی سه نه ده که ی بکریت).

بەبەھەقی لە جابرەو ھەناوێتەتی دەلیت : پیڤەمبەر (ﷺ) لەگەڵ موخاریب و غەتفان لە (نەخل - شوینیکیە لە نەجد -) شەپری کردو لە مسوڵماناندا بیئاگاییەکیان بەدیکرد، یەکیان کە پیی دەوترا غەورەتی کوپی حارث ھات و تا لەسەر سەری پیڤەمبەر (ﷺ) بەشمشیرەو ھەستای و تی کێ دەتپاریزیت لە دەسم؟ فەرمووی خوا، شمشیرەکە لە دەستی کەوت و پیڤەمبەر (ﷺ) شمشیرەکە ی گرت و فەرمووی (کێ تۆ لە دەست من دەپاریزت؟) و تی چاکترین ھەلوێست وەرگرە، فەرمووی (شایەتی دەدەیت ھیچ خواپەکی نە جگە لە ھە؟) و تی نا بەلام بەلینیت پییدەم لەگەڵ نەجەنگم و لەگەڵ کەسانی نەبم کە لەگەڵ دەجەنگن، پیڤەمبەر (ﷺ) وازی لێھێنا، ھاوہلانی ھاتن و ئەویش و تی من لە لای چاکترینی خەلکەو ھاتم بۆ لاتان، پاشان باسی نوێژی ترسی کرد^۱.

پشت بە خوا بەستنی ھاوہلانی پیڤەمبەر (ﷺ)

ئەبوداود و ئیبن عەساکیر لە یەحیای کوپی مۆرەو ھەناوێتەتی دەلیت : ھەلی بەشەو دەچوو بۆ مزگەوت و نوێژی خۆبەخشی دەکرد و ئیمەش ھاتین پاسەوانیمان دەکرد، کە لیبویەو ھات بۆ لامان و تی بۆچی دانیشتون؟ وتمان پاسەوانیت دەکەین، و تی : ئایا پاسەوانی لەخەلکی ئاسمان دەکەن یان لە خەلکی زەوی؟ وتمان لەخەلکی زەوی، و تی چی لە زەویدا ھەیە نابیت تا لە ئاسماندا بپاری نەدری. ھەرکەس دوو فریشتە ی بۆ دانراو بەرگری لێدەکەن و لەگەڵیان تا قەدەری دیت کە قەدەری ھات دەستی لی بەردەدن، من بەرگریەکی بەھیزی خودایم لەگەڵ، کە سەرەمەرگم ھات لەسەرم لادەچیت، تامی ئیمان نیە تا ئەو ی بزانییت لەئەو ی توش دەبیت، لەبەر ھەلەکاری نیە و ئەو ی ھەلەکاری دەکات لەبەر توشبونی نیە.

۱ - صحیح.

۲ - (لە البدایە والنہایە ج ۴ ص ۸۴ دا و ھاوہلانی).

ھەرۈھە لە قەتادەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: كۆتە شەۋ ھات بەسەر عەلىداۋ ئارامى نەدەگرت، كەس و كارى ترسيان بۆ ھەبۈ، ھەركامە و دەچۈنە لاي ئەۋ تاكوۋ بۈنەۋە و لىيى پارانەۋە، ئەۋىش و تى ھەربەندەيەك دوو فرىشتەى لەگەلدايە بەرگىرى لىدەكەن تا كاتى قەدەرى دىت، كە قەدەرى ھات وازى لىدېنن، پاشان چوۋ بۆ مزگەۋت و كوژرا.

ئىبن سەعدو ئىبن عەساكىر لە ئەبۈۋ مىجزەلەۋە ھىناۋىيانە كەسىك ھات بۆ لاي عەلى و ئەۋىش لە مزگەۋتدا نوپۇزى دەكرد، و تى پاسەۋانت ھەبى، چۈنكە خەلكانى نىيازى كۈشتىنى تۈيان ھەيە، ئەۋىش و تى ھەركەس دوو فرىشتەى لەگەلدايە دەپپارىزن تا قەدەرى دىت كە قەدەرى ھات پىيى بۆ چۆل دەكەن، ئەجەلىش قەلغانىكى بەھىزە.^۱

ئەبۈنەعيم لە الحلية ج ۱، ص ۷۵ لە يەحياۋ جگە لەۋەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت بە عەلى و ترا ئەرئى پاسەۋاننىت نەكەين؟ و تى ئەجەل پاسەۋانى كەسەكە دەكات. ئەبۈنەعيم لە الدلائل ص ۲۱۱ لە جەغفەرى كوپى موحەمەد لە باۋكيەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: دوو كەس لە حكومەتدا ھاتن بۆ لاي عەلى، لە پال دىۋارىكدا دانىشت كەسىك و تى ئەى ئەمىرى باۋەرداران دىۋارەكە دەكەۋىت، عەلى و تى بېرۇ بەسە خوا پاسەۋانم بىت، لە لايان چوۋ دواتر دىۋارەكە كەۋت.

ئىبن عەساكىر لە ئەبۈزەبىيەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: عەبدوللا توۋشى ئەۋ نەخۈشە بوو كە تيايدا مرد، عوسمانى كوپى عەففان سەردانى كرد و تى سكالاي چىتە؟ و تى تاۋانەكانم، و تى ھەزەت لەچىيە؟ و تى پەھمەتى پەرۋەردگارم، و تى پىزىشكت بۆ بانگ بكەم؟ و تى پىزىشك نەخۈشى خستىم، و تى فەرمانى بەخشىنىكت بۆ نەكەم؟ و تى نا پىۋىستىم پىيى نىيە، و تى بۆ كچەكانت لە دۋاي خۋت، و تى ترسى ھەزارىت بۆ كچەكانم ھەيە؟ من فەرمانم كردۈۋە كچەكانم ھەموو شەۋىك

^۱ - (لەكنزالعمال ج ۱، ص ۸۸ دا ھاتۈۋە).

سورەتى الواقعة بخوینن. لە پیغەمبەرم (ﷺ) بیستوو دەیفەرموو (من قرا سورة الواقعة كل ليلة لم تحبسها فاقة ابدًا) واتە (ھەركەس ھەموو شەویك سورەتى واقیغە بخوینیئت ھەرگیز تووشی دەست بەتالی نابێ).^۱ پێشتریش نموونەمان لەسەر ئەبوبەكرو ئەبودەردا ھێنا لەسەر خۆراگری لەسەر نەخۆشیەكان بەبێ باسی خویندنی سورەتى واقیغە.^۲

پازیبوون بە قەزا

ئێبن موبارەك و ئێبن ئەبى دنیا و ئێبن عەساكیر لە عومەر ھەو ھیناویانە دەلیت: باكم نیه بەیانى دەكەم ھەو بەو ھى كە پیم خۆشە یان رقیمە لیى، چونكە نازانم خیر لە کامیاندا،^۳ ئێبن عەساكیر لە حەسەن لە عەلی ھەو ھیناویەتى پى و ترا ئەبو زەر دەلیت ھەزاریم پى خۆشە تا دەولەمەندى و نەخۆشیم پى خۆشە تا لەش ساغى، وتى رەحمەتى خوا لە ئەبو زەر بەلام دەلیم ھەركەس پشت ببەستى بە ھەلبژاردنى باشى خوا بۆى ھىوا ناخوازى بەبارى تر، ئەو ھە ئاستى و ھەستەنە لەسەر پازى بوون بەو ھى قەزای لەسەر.^۴

ئێبن عەساكیر لە عەلی ھەو (ﷺ) دەلیت ھەركەس بە قەزای خوا پازى بیئت بەسەریدا دیئت و پاداشتى بۆ ھەیه، ھەركەسێك بە قەزای خوا پازى نەبیئت بەسەریدا دیئت و چاكەكانى لە دەست دەدات.^۵

۱ - (لە تەفسیری ئێبن كەپیرج ۴، ص ۲۸۱ دا ھاوو).
 ۲ - ضعیف.

۳ - (لە كنز العمال ج ۲، ص ۱۴۵ دا و ھاوو).

۴ - (لە كنز العمال ج ۲، ص ۱۴۵ دا و ھاوو).

۵ - (لە كنز العمال ج ۲ ص ۱۴۵ دا ھاوو).

ئەبۇنەئىم ئەل-ھىلىيە ج ۱، ص ۱۳۸ لە ئەبۇدۇللەي كوپى مەسئۇدە ۋە ﷺ
ھىناۋىيەتى دەلىت: لە پۇژى دوايىدا ھەركەسە ھىۋاي ۋايە لە دىيادا مەشتىكى
بخۋاردايە، ھەركامتان لەبەيانى ۋ ئىۋارەي دىيادا زىانمەند بىت لە دەروند
دەشكاۋى دەبىت، ئەگەر ھەركامتان پەشكۈيەك بگىر بەدەمەۋە تا دەكۈزىتەۋە
باشترە لەۋەي بە قەزاي خوا بلىت خۈزگە ئەۋە نەبۋايە.

لە خوا ترسان

دەينەۋەرى ۋ ئىبن ئەسكەر لە كۈمەيلى كوپى زىيادەۋە ھىناۋىيەنە دەلىت لەگەل
عومەرى كوپى ئەبۇتالىب چۈمە دەر كە پۋانى بەسەر (جبان) دا سەيرى گۈرستانى
كرد ۋ تى ئەي خەلكى گۈرەكان ئەي خەلكى ترس ۋ بەلا، لاي ئىۋە ھەۋال چىيە؟ لاي
ئىمە ئەۋەيە سامان دابەشكراۋ مەندال ھەتتو كەۋتن ۋ ژن گۈردا، ئەي لاي ئىۋە
ھەۋال چىيە؟ پاشان لاي كەردەۋە بە لاي مەندال ۋ تى ئەي كۈمەيل ئەگەر مۇلەتى
ۋە لامىيان ھەبۋايە دەيان ۋت چاكتىن تۈيىشۋە لەخوا ترسانە، پاشان گىياۋ ۋ تى
ئەي كۈمەيل گۈرە بوخچەي كەردارە ۋ لەسەرەمەرگدا ھەۋالت بۇ دىت.^۱

ئەبۇنەئىم ئەل-ھىلىيە (الھىلىيە) ۋ ئىبن ئەسكەر لە قەيسى كوپى ھازمەۋە ھىناۋىيەنە
دەلىت: ﷺ ۋ تى بۇ قىلگەردى كەردەۋە گەنگى زۆر بە تەقۋا بەدەن چۈنكە
كەردەۋە لەگەل تەقۋادا ھەركىز كەم ناكات. چۈن كەم دەبىت لەۋەي كە قەبۇل
دەكرى.^۲

۱ - (لەكنز العمال ج ۲، ص ۱۴۲ دا ۋاھاتۋە).

۲ - (لەكنز العمال ج ۲، ص ۱۴۲ دا ۋاھاتۋە).

يەققوبى كۆپى سوفييان و ئىبن عەساكىر لە ئىبن مەسعود ۋە ھىناۋىيەنە دەلىت: ئەگەر بزانم خۋاى گەرە كارىكم ئى قبول دەكات لام خوشەويستەرە لە ۋەى پىرى دنيا زىرم ھەبىت.^۱

ئەبۇنەئىم لە الحلىة ج ۱، ص ۲۱۱ لە ئەبۇدەرداۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: خۆزگە بە خەۋى ژىران و نان خواردنيان، چۆن پەخنە دەگرن لە بىدارى گەمژەكان و پۆژوويان و مسقالتى چاكەى لە خوا ترس و دلىيائى گەرەترو باشترە لە ھىندەى شاخەكان پەرسىشى لەخۇبايىوان. ئىبن لەئەبۇدەرداۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئەگەر دلىيابم خۋاى گەرە يەك نويزم قبول دەكات لە ھەموو دنياۋ چى تىدايە لام خوشەويستەرە. خوا دەفەرموويت ﴿إِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللَّهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ﴾.^۲

ئىبن عەساكىر لە ئوبەى كۆپى كەعبەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: ھەركامتان لەبەر خوا ۋاز لە شتى بھىنى، خوا لە لايەكەرە كە ئەو كەسە چاۋەپى ئى نىيە چاكترى بۆ دىنى و چى ۋەرگى لە لايەكەرە كە نازانى خۋاى گەرە لە ۋەى لەسەرىيەتى زىاترى بۆ دىنى، لە لايەكەرە چاۋەپى ئى نىيە.^۳

(ترس)

(ترسى گەرە مان موخەممەدى پىغەمبەر)

بەيھەقى لە ئىبن عەبباس ۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى، دەلىت: ئەبۇبەكر وتى: ئەى پىغەمبەرى خوا دەتبىنم پىر بوويت، فەرموۋى: (ھودو واقىعە و مۇرسەلات و عم يتسائلون و اذا الشمس كورت پىريان كردم).^۴

^۱ - (لەكنز العمال ج ۲، ص ۱۴۹ دا ۋاھاتوۋە).

^۲ - (ۋەك لەتفسىر ابن كپىر ج ۲، ص ۴۳ دا ھاتوۋە).

^۳ - (لەكنز العمال ج ۲، ص ۱۴۲ دا ھاتوۋە).

^۴ - صحيح.

باوهشی گرت و گهجهکه مرد، پیغه مبهه ره مووی (جهزوا صاحبکم فان الفرق فلذ کبده) واته (هاووله که تان بنیژن، چونکه ترس جهرگی بری) ^۱.

ئیین ئه بی دنیاو ئیین قودامه له حوزه یفه وه ﷺ هیئاو یانه و له فهرموده که یداهاتوه، پیغه مبهه نه هات بۆ لای گهجهکه که بیینی هه ستاو له باوهشی کردو مرد، پیغه مبهه (ﷺ) فهرمووی (جهزوا صاحبکم فان الفرق من النار فلذ کبده وانیدی نفسی بیده لقد اعاده الله منها مورجاً شیئاً طلبه ومن خاف من شیء هرب منه) (هاووله که تان بنیژن، چونکه ترسی دۆزه خ جهرگی بری، سویند به وهی گیانی منی به دهسته، خوا له دۆزه خ پاراستی، هه رکهس هیوای شتیکی هه بی به دوایدا ده روات، هه رکه سیش له شتی بترسی له دهستی رانه کات) ^۲.

حاکم به صه حیجی داناوه، له ئیین عه باسه وه ﷺ هیئاو یه تی ده لیت: (کاتی خوی گه وره ئه م ئایه ته ی دابه زاند بۆ سه ره پیغه مبهه ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَاراً وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْجِبَارَةُ﴾ پیغه مبهه (ﷺ) پوژی خویندی وه بۆ هاوولان، گه نجی له هوش خوی چوو، پیغه مبهه دهستی خسته سه ره دلای، سه یری کرد ده جولیت: پیغه مبهه فهرمووی: ئه ی گه نج بلی (لا اله الا الله) ئه ویش وتی، پیغه مبهه مژده ی به هه شتی پیداو هاوولان وتیان ئه ی پیغه مبهه ری خوا له نیو ئیمه دا؟ فهرمووی: مه گه ر نایبستن خوا گه وره ده فهرموویت: ﴿ذَلِكَ لِمَنْ خَافَ مَقَامِي وَخَافَ وَعِيدِ﴾ ^۳.

۱ - ضعیف.

۲ - له (الترغیب والترهیب ج ۵، ص ۲۲۳) دا هاتوه.

۳ - ضعیف.

۴ - (له كنز العمال ج ۲، ص ۴۴ دا هاتوه).

۵ - ضعیف.

۶ - له (الترغیب والترهیب ج ۵ ص ۱۹۴ دا هاتوه).

بەيھەقى لە سەئىدى كۆپى مۇسەيبەۋە ھىناۋىيەتى، عومەرى كۆپى خەتتاب سىكالاى بوو، پىغەمبەر (ﷺ) چو سەردانى كرد، (كىف تجدن ياعمر) واتە (چۈنيت ئەى عومەر؟)، وتى: ھىوادارم و دەترسىم، فەرموۋى: (مااجتمع الرجاء والخوف في القلب مؤمن الا عطاء الله الرجاء وآمنه الخوف) واتە (ئەگەر لە دلى باۋەردارىكدا ھىواۋ ترس كۆبىنەۋە، خۋاى گەۋرە ھىۋاكەى پىدەبەخشىت و لە ترس دەپاريزىت).^۱

ئەبو شەيخ لە ھەسەنەۋە ھىناۋىيەتى ئەبۇبەكرى صديق (خۋا لى پازى بىت) وتى: (مەگەر نابىنيت خۋاى گەۋرە باسى ئايەتى خۋشى لە كاتى سەختى و سەخى لە كاتى خۋشىدا دىنيت تا باۋەردار ترس و ھىۋاى ھەبىت و تەنھا نياز و ىستى ھەقى خۋاى ھەبىت و بەدەستى خۋى خۋى قوپ بەسەر نەكات)^۲ پىشتىش چىۋكى ترسى ئەبۇبەكر و عومەرمان ھىنا.

ئەبو نەئىم لە ھىلى ج ۱، ص ۶۰ لە ھەبۇللەى كۆپى پۇمىيەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: بىستەم لە عوسمان وتى ئەگەر لە نىۋان بەھەشت و دۆزەخدا بىم و نەزانم فەرمانم بەكاميان دەكرىت بۇم، ھەز دەكەم بىمە خۆلەمىش پىش ئەۋەى بزانم بەرەو كاميان دەبرىم.^۳

ئىبن ەساكىر لە قەتادەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: ئەبو عوبەيدەى جەراح دەلىت: ھەز دەكەم بەرخى بۇومايە كەس و كارم سەريان بىرېمايەو گۆشتەكەيان

۱ - (لەكنز العمال ج ۲، ص ۴۵ دا ھاتوۋە).

۲ - (لەكنز العمال ج ۲، ص ۱۴۴ دا ھاتوۋە).

۳ - (ئەھمەدىش لە عوسمانەۋە (خۋاى لى پازى بىت) بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى، ۋەك لەالمنتخب، ج ۵، ص ۱۰ دا ھاتوۋە).

بخوار دمایه و گوشتاوه که یان هه لَقوَراند مایه. ده لَیْت عیمرانی کوپی حوصهین وتی: حه ز ده کهم خۆله میّش بوومایه و ره شه با له پوژیکه ره شه بایدا بیبر دمایه.^۱

ئیین سه عدج ۴، ص ۲۶ له قه تاده وه هیناویه تی ده لَیْت: عیمرانی کوپی حوصهین وتی: حه ز ده کهم خۆله میّش بوومایه و ره شه با بلاوه ی پی بکرد مایه.

ئهبو نه عیم له الحلیة ج ۱، ص ۱۳۳ له عامری کوپی مه سورقه وه هیناویه تی ده لَیْت: که سیّک له لای عه بدوللا (خوای ئی پازی بیّت) ودوتی: حه ز ناکه م له (اصحاب الیمین) بم، حه ز ده کهم له (المقریین) بم پیّم خۆشته. عه بدوللا وتی به لام لیّره دا که سیّک ههیه حه ز ده کات نه گهر مرد زیندوو نه کریتته وه - واته خۆی - هه روه ها له حه سه نه وه هیناویه تی ده لَیْت: عه بدوللا ی کوپی مه سعود (خوای ئی پازی بیّت) ودوتی: نه گهر له نیوان به هه شت و دۆزه خدا بووه ستیئیریم و پیّم بوتریّت: هه لّبریره سه رپشکت ده کهین کامیان لات خۆشه ویستته یان ببیت به خۆله میّش، حه ز ده کهم ببه به خۆله میّش.

ئهبو نه عیم له الحلیة ج ۱، ص ۱۶۴ دا له ئهبوزره وه هیناویه تی ده لَیْت: سویند به خوا نه گهر ئه وه ی من ده یزانم ناچنه لای ژنه کانتان و له سه ر جیگه تان پانا کشیّن، سویند به خوا حه ز ده کهم خوای گه وره ئه و پوژیه دروستی کردم به دره ختیّک دروستی بکرد مایه که به هیّز ده بوو به ره مه می ده خوری.

ئهبو نه عیم له الحلیة، ج ۱، ص ۲۱۶ له حزامی کوپی حه کهمه وه هیناویه تی ده لَیْت: ئهبو ده ردا وتی: نه گهر ده زانم له دوا ی مه رگ چی ده بینن نانتان به حه زو خواردنه وه تان به حه ز نه ده خواردو نه ده چوونه مائیّ تیایدا بچنه سیّبه رو ده چوونه ده ر بو ریگه کان و ده تاندا له سه ر سنگتان و به سه ر خۆتاندا ده گریان. حه زم ده کرد دره ختیّک بوومایه که گه وره ده بیّ و دواتر ده خوری.

^۱ - (له المنتخب، ج ۵، ص ۷۴ دا هاتوه، ئیین سه عدج ۳، ص ۴۱۳ له قه تاده له ئهبوعوبه یده وه به هه مان شیوه هیناویه تی).

ئیین عه ساگیر له ئیین دهر داوه هیئاویه تی وه له (کنز العمال ج ۲، ص ۱۴۵) دا هاتوووه ده لیت: ههزم ده کرد بهرخیکی مال بوومایه و میوانیان بهاتییه و بیانخواردایه.

ئیین سه عد ج ۴، ص ۱۲ له عه بدوللای کوپی عومه ره وه هیئاویه تی ده لیت: ههزم ده کرد نهو پایه بوومایه.

ئه بو نه عیم له الحلیه، ج ۱، ص ۲۳۶ له تاوسه وه هیئاویه تی ده لیت: مو عادی کوپی جه بهل هات بو خاکمان و یه کی له گه وره کانمان پی و ت: بوچی فه رمان ناکه یت تا له م به ردو داره ت بو بگوازینه وه تامزگه وتی بو خو ت دروست بکه ین، وتی: من ده ترسم نه رک ی هه لگرتنی له سه ر پشتم له پوژی داو ییدا بکه ویته سه ر شانم^۱.

ئه بو نه عیم له (الحلیه، ج ۱، ص ۲۹۲) دا هیئاویه تی ده لیت: ئیین عومه ر چوویه که عبه و بیستم له سوجه دا ده یوت: ده زانیت چی پیم نادات قوره یش به سه ر ئه م دنیا یه دا سه رقال بکه م جگه له ترسی تو. هه روه ها له (ج ۱، ص ۳۱۲) له ئه بو حازمه وه هیئاویه تی ده لیت: ئیین عومه ر دای به لای که سی کدا له خه لکی عیراق که که وتبووا! وتی چیه تی؟ وتیان نه گه ر قورئان بخوینی وای ئی دیت، وتی: ده ی ئیمه ش له خوا ده ترسین و ناشکه وین.

ئه بو نه عیم له الحلیه، ج ۱، ص ۲۶۴ دا له شدادی کوپی ئه و سی ئه نساریه وه هیئاویه تی که ده چوویه ناو جیگه ئه مدیو و ئه و دیوی ئه کردو خه وی ئی نه ده که وت و ده یوت خوا به دوزه خ خه وی ئی تو راندووم، هه لده ستاو تابه یانی نو یژی ده کرد.

ئیین سه عد ج ۸، ص ۷۴ له عه مری کوپی سه له مه وه هیئاویه تی عائیشه وتی: سویند به خوا ههزم ده کرد دره ختی بوومایه، سویند به خوا ههزم ده کرد لیته و

قوراپ بوومايە، سويند بەخوۋا ھەزىم دەکرد خۇاى گەۋرە دورىستى نەکردمايە. ھەروھە لە ئىين ئەبى مولەيگەۋە ھىناۋىيەتى ئىين عەبباس (خۇاى ئى پازى بىت) چوۋ بۆلەي عائىشە (خۇاى ئى پازى بىت) پىش مردنى، كەۋتە ۋەسفى عائىشە ۋەتى: موزدەت ئى بىت ئەى خىزانى پىغەمبەر (ﷺ)، لەناۋ كچاندا تەنھا تۆى بە ھاۋسەر گرتوۋە لەناۋ سمانەۋە پوزشت لەسەر دابەزى. ئىين زوبەير بە پىچەۋانەى ئەۋ ھات بۆلەي عائىشە ۋەتى ئىين عەبباس ۋەسفى كردو تا ئەمرو ھەزىم نەكردوۋە لە كەس بىيستم ۋەسفىم بىكات، خۆزگە من ھەر لەبىركراۋ بوومايە.

(گريان)

(گريانى پىغەمبەر (ﷺ))

بوخارى لە عەبدوللەۋە ھىناۋىيەتى پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى: (قورئانم بەسەردا بخوینە، (إني احب ان اسمعه من غيري) واتە (من ھەز دەكەم لەجگە لەخۇم بىيستم) منىش سورەتى (النساء) م خویند تاگەيشتمە ﴿كَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ عَلَى هَؤُلَاءِ شَهِيدًا﴾ فەرموۋى (حسبك) واتە (بەسە)، لامكردەۋە سەيرم كرد چاۋەكانى فرمىسك ئەپىژن.

(گريانى ھاۋەلانى پىغەمبەر (ﷺ))

بەيھەقى لە ئەبو ھورەيرەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئەم ئايەتە دابەزى ﴿أَقِمْنَ هَذَا الْحَدِيثَ تَعَجَّبُوْنَ { ٥٩ } وَتَضْحَكُوْنَ وَلَا تَبْكُوْنَ﴾. ھاۋەلانى صوففە گريان، تائەۋەى فرمىسكىيان بەسەر كولماندا رىئى دەبرى. كە پىغەمبەر (ﷺ) ھەنسكى ئەۋانى بىست لەگەلىاندا گرياو ئىمەش بە گريانى ئەۋ گريايىن. پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (لا يلج النار من بكى من خشية الله ولا يدخل الجنة مصر على معصية ولو لم تذنبوا لجاء الله بقوم يذنبون) واتە (ھەركەس لە ترسى خوا بگرى، ناچىتە دۆزەخ و كەسى

سووریت له سهر تاوان ناچیتته بههشت، نهگه تاوان نهکه ن خوی گه وره خه لکی دینن که تاوان بکه ن^۱.

بهیهه قی و نه سفه هانی له نه سه وه هیناویانه ده لین: پیغه مبه ر (ﷺ) نه مه ی خوینده وه ﴿وَقُوذَهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ﴾، فه رموی (او قد علیها الف عام حتی احمرت والف عام حتی ابيضت والف عام حتی اسودت فهي سوداء مظلمة لا یطفا لهیبا) واته (هزار سال گپردا تاسور بوو، هزار سالیش تاسپی بوو، هزار سالیش تارپهش بوو، دوزه رخ پهش و تاریک وه ناکوژیتته وه)، ده لیت که سیکی پهش له به رده م پیغه مبه ردا بوو دهستی کرد به پرمه ی گریان. جبریل (علیه السلام) دابه زی بولا ی وتی: نه و که سه ی ده گریت کی یه؟ فه رموی (که سیکه له حبه شه) به چاکه باسی کرد، فه رموی (فان الله عزوجل یقول عزتی وجلالی وارتفاعی فوق عرشی لا تبکی عین عبد فی الدنیا مخافتی إلا اکثرت ضحکها فی الجنة) واته (دهی خوی گه وره ده فه رموویت سویند به عززه ت و شکوو به رزیم به سهر عه رشمدا، چاوی هه ر بهنده یه که له دنیا دا له ترسی مندا بگریت، له بهه شتدا پیکه نینی زیاد ده که م)^۲.

شافعی له حه سه نی کوپی عه لی کوپی نه بو تالیبه وه هیناویه تی عومه ری کوپی خه تتاب له وتاری هه نیدا نه م ئایه ته ی خوینده وه ﴿إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ﴾ تاگه یشته ﴿عَلِمَتْ نَفْسٌ مَّا أُخْضِرَتْ﴾ پاشان ده یبری.

نه بو عوبه یده له حه سه نه وه هیناویه تی ده لیت: عومه ری کوپی خه تتاب نه م ئایه ته ی خویند ﴿إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ لَوَاقِعٌ مَّا لَهُ مِنْ دَافِعٍ﴾ به و هو یه وه تووشی وه ره میک بوو که بیست پوژی خایاند، نه بو عوبه ید له عوبه یدی کوپی عومه ره وه هیناویه تی

۱ - ضعیف.

۲ - (له الرغیب والترهیب. ج ۵، ص ۱۹۰ دا هاتوه).

۳ - ضعیف.

۴ - (له الترغیب والترهیب، ج ۵، ص ۱۹۴ دا هاتوه).

ده لیت: عومهری کورې خه تتاب نویژی به یانی بو کردین و سوره تی (یوسف) ی خویند تاگه یشته ﴿بِصَّتْ غِنَاهُ مِنَ الْحُزْنِ فَهُوَ كَظِيمٌ﴾ گریا تا پچرانی و کړنووشی برد.

له (منتخب كنز العمال، ج ۴، ص ۴۰۱) دا له عه بدو پره زاق و سه عیدو مه نسوورو ئین ئه بی شهبه و به یه هقی له ئین شدای کورې هاده وه هیناویانه ده لیت: پرمه ی گریانی عومهرم بیست و من له کوټا پریزه کانی نویژی به یانیدا بووم که سوره تی (یوسف) ی ده خویند تاگه یشته ﴿أَلَا إِنَّمَا اشْكُو بَنِي وَحْزَنِي إِلَى اللَّهِ﴾.^۱

ئهو نه عیم له الحلیة، ج ۱ ص ۵۱ له هشامی کورې حه سه نه وه ﷺ هیناویه تی ده لیت: عومهر ئایه تیکی ده خویند ده یگرت و ده گریا تاده که وت دواتر ده چوویه ماله وه تائه وه ی سهر دانی ده کراو وایانده زانی نه خو شه.

ترمذی به حه سه نی داناوه، له هانیئی مه ولای عوسمانی کورې عه ففانه وه هیناویه تی ده لیت: عوسمان نه گهر له سهر گوړی بووه ستایه ده گریا تائه وه ی پریشی ته پ نه بوو، پی و ترا باسی دوزه خ و به هشت ناتگریه نیت و باسی گوړ ده تگریه نیت؟ وتی: من له پیغه مبهرم (ﷺ) بیست ده یفه رموو (القبر اول منزل من منازل الآخرة، فان نجا منه فما بعده ایسرو ان لم ینج منه فما بعد اشد) واته (گوړ یه که م مه نزلگای پوژی دوا ییه، نه گهر له وی پزگاری بوو، دواتری ئاساتره، نه گهر لی دهر باز نه بوو دواتری سه ختیره) ده لیت بیستم ده یفه رموو (ما رایت منظراً قط إلا والقبر افطح منه) واته (هر دیمه نیکم دیبیت گوړ له و تر سناکتر بووه) پزین نه وه ی بو زیاد کردووه، هانیئی وتی: له عوسمان بیست له سهر گوړ ده یوت:

^۱ - (له المنتخب، ج ۴، ص ۳۷۸ دا واهاتووه).

(فَأَنْ تَنْجَ مِنْهَا تَنْجَ مِنْ ذِي عَظِيمَةٍ.....وَالَا فَأَنِي لَا إِخْلَاكَ نَاجِيًا) ۱. ۲

حاکم ج ۳، ص ۲۷۰ - دهقه که هی نه وه - و نه بو نه عیم له (الحلیة ج ۱، ص ۱۵) له
 ئیین عومره وه هیئاویانه دهلیت: عومر دای به لای موعاذی کوپی جه به لدا که
 دهگریا و تی بوچی دهگریت؟ و تی: فەرموده یه کم له پیغه مبه (ﷺ) بیست (ان ادنی
 الریاء شرک واحب العبد الی الله تبارک وتعالی الاتقیاء والاخفیاء الذین إذا غابوا لم
 یفقدوا وإذا شهدوا لم یعرفوا، اولئک ائمة الهدی ومصابیح العلم) واته (نزمترین
 پوپامایی هاوہل دانانه، خوشه ویشترین بهنده کان لای خوای گه وره له خواترسانی
 نادیاران، نه وانه ی نه گهر ناماده نه بوون به دویاندا ناگه پری و نه گهر بینران
 ناناسرین، نه وانه پیشه وایانی رینموونی و کلیلی زانستن) ۲. ۴

نه بو نه عیم له الحلیة ج ۱، ص ۱۳۰ له قاسی کوپی نه بو بزوه هیئاویه تی
 دهلیت: که سی له ئیین عومری بیست بوی گیرامه وه نه مه ی خویند ﴿وَزَيْلٌ
 لِّلْمُطَفِّفِينَ﴾ تاکه یشته ﴿يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ گریا تانه یتوانی نه وه ی دواتری
 بخوینیت ۶. ۶

هه روه ها له وانه وه له نافع وه هیئاویانه دهلیت: ئیین عومر هه رکا ت نه م دوو
 نایه ته ی کو تایی سوره تی (البقرة) ی بخویندایه دهگریا ﴿وَإِنْ تَبَدُّوا مَا فِي أَنْفُسِكُمْ أَوْ

۱ - حسن.

۲ - (له الترغیب والترهیب، ج ۵، ص ۳۲۲ دا هاتوره، نه بو نه عیم له (الحلیة، ج ۱، ص ۶۱) له هانی نه وه
 به کورتی هیئاویه تی).

۳ - ضعیف.

۴ - حاکم دهلیت سه نه ده که ی سه حیحو نه یا نه یئاوه. ژه هه بی دهلیت: نه بو قه خرژم نه بو حاته م
 دهلیت فەرموده ی نانوسریت، نه سائی دهلیت جی متمانه نییه.

۵ - ضعیف.

۶ - (نه حمده به هه مان شیوه هیئاویه تی وه که له صفه الصفوه ج ۱، ص ۲۳۴ دا هاتوره)

تُخَفُّوهُ يَحَاسِبُكُمْ بِهِ اللَّهُ فَيَغْفِرُ لِمَن يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَن يَشَاءُ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ {٢٨٤} آمَنَ الرُّسُولُ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلٌّ آمَنَ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِّن رُّسُلِهِ وَقَالُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ پاشان دهیگوت ئهه سههژمییری و لیپیچینه وهیه سهخته. ئهه بو نه عیم له (الحلیه، ص ٣٠٥) له نافع وه هیئاویه تی ده لیئت: ئیبن عومه ر نه گهر نهه ئایه تهی بخویندایه ﴿لَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللَّهِ﴾ ده گریا تا زوری بو دههات.^١

ئیبن سههه (ج ٤، ص ١٦٢) له یوسفی کوپی ماهکه وه هیئاویه تی ده لیئت: له گهل ئیبن عومه ر چووم بو لای عوبه یدی کوپی عومه یر که قسه ی بو هاوه لانی ده کرد، سه یری ئیبن عومه رم کرد چاوه کانی فرمیسیکیان ده رشت.^٢

ئیبن سههه (ج ٤، ص ١٦٢) له عوبه یدی کوپی عومه یره وه هیئاویه تی که نهه ئایه تی خویند ﴿كَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ عَلَى هَؤُلَاءِ شَهِيداً﴾ ئیبن عومه ر گریا تاریشی تهه ر بوو به فرمیسه که کانی، عه بدوللا وتی: ئه وه ی له لای ئیبن عومه ر بوو بوی گێرامه وه وتی: ویستم ههستم بو لای عوبه یدو پیی بلیم به سه چونکه تو ئه وه که سهت نا په ههت کرد.

ئهه بو نه عیم له الحلیه (ج ١، ص ٣٢٧) دا له عه بدوللای کوپی موله یکه وه هیئاویه تی ده لیئت: له مه که وه بو مه دینه له گهل ئیبن عه بباس بووم، که دابه زی به شی زوری شه و بیدار ده بوو. ئه یوب پرسیا ری لی کرد چوون قورثانی ده خویند؟ وتی: ئه مه ی ده خویند ﴿وَجَاءَتْ سَكْرَةُ الْمَوْتِ بِالْحَقِّ ذَلِكَ مَا كُنْتَ مِنْهُ تَحِيدُ﴾ به وه گریان وه هه نسک ده یگرت.

هه روه ها له ج ١، ص ٣٢٩ له ئه بو ره جائه وه هیئاویه تی ده لیئت: ئه و شوینه ی ئیبن عه بباس که فرمیسیکی پی دا ده چوو وه که قه یتانی پیلا وه که ی کوون ببوو.

١ - (ئهه بو عه بباس به سه نه دی جه ید هیئاویه تی وه له الا صابه ج ٢، ص ٣٤٩ دا واهاتوه).

٢ - ئهه بو نه عیم له الحلیه (ج ١، ص ٣٠٥) له یوسفی کوپی ماهکه وه به کورتی هیئاویه تی.

ئەبۇ نەئىم لى ھالىة ج ۶، ص ۱۱۰ دا لى عوسمانى كۆپى ئەبۇ سەۋدە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: عوبادەى كۆپى صامتم بىنى لى سەر ئەۋ دىۋارەى مزگەوت بوۋ كە دەپۋانى بەسەر (ۋادى جەنم) دا، سىنگى لى سەر دانابوۋ دەگىيا، ۋە ئەبۇ ۋەلىد بۆچى دەگىرىت؟ ۋە ئەۋ شۈنەى پىغەمبەر (ﷺ) ھەۋالى پىداين كە تىايدا دۆزەخى بىنىۋە.

ئەبۇ نەئىم لى ھالىة ج ۱، ص ۲۹۰ لى يەعلەى كۆپى عەتا لى داىكىەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت داىكى كلى دەكرىد بۆ عەبدوللاى كۆپى عومەر كە زۆر دەگىيا، دەلى دەركاى لى سەر دادەخست ۋ دەگىيا تاچاۋەكانى سىى ھەلدەگەپان. دەلىت: داىكم كلى بۆ دەكرىد. ئىبن سەعد ج ۴، ص ۶۴ لى موسلىمى كۆپى بەشىرەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئەبۇ ھورەيرەۋە لى نەخۇشيدا گىيا، پىئى ۋ ترا بۆچى دەگىرىت؟ ۋەتى: من بۆ ئەم دونىايە ناگىرىم، بەلكوۋ بۆ دوورى سەفەرۋ كەمى تويىشۋوم دەگىرىم، لى سەر كەۋتن ۋ كەۋتنى بەر دۆزەخ ۋ بەھەشتام ۋ نازانم بەرەۋ لى كاميان دەبىرىم.^۱

(بىر كىرەنە ۋە ۋە رەگىرىن)

(بىر كىرەنە ۋە ۋە پەندىگىرى ھاۋەلان)

ئىبن موبارەك لى ۋەزىرى ھەبىب لى مەۋلاى ئەبۇ رەيھانەى ۋەلىيەۋە ھىناۋىيەتى ئەبۇ رەيھانە لى غەزايەكىدا بەرىكەۋت ۋ نانى شەۋى خوارىد ۋ دواتر دەستىۋىزى گىرت ۋ چوۋ بۆ مزگەۋتەكەى ۋ سۈرەتىكى خويىند بەردەۋام لىۋىدا بوۋ تا بانگەر بانگى فەرموۋ، ژنەكەى پىئى ۋ ئەبۇ رەيھانە غەزات كىردوۋە ۋ ماندوۋ بوۋىت ۋ ھاتوۋىتەۋە، ئايا ئىمەش مافىكىمان بەسەر تەۋە نىيە؟ ۋەتى: بەرى بەخوا، بەلام ئەگەر بىرت بىكەم مافت بەسەر مەۋە ھەيە، ۋەتى: دەى چى سەرقالى كىردوۋىت؟

^۱ - (ئەبۇ نەئىم لى ھالىة ج ۱، ص ۲۸۲ دا بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى).

وتى: بىركردنه وه له وهى خوا وه سفى بههشت و خوشيه كانى كردوه تاگويم له بانگدهر بوو.^۱

ئەبو نەعیم له الحلیة ج ۱، ص ۱۶۴ له موحمەدى كوپى واسعه وه هیناویه تی كه سیكى به سهر پاش مردنى ئەبو زهر هات بۆ لای ئوم زهره له سهر په رستشی ئەبو زهر پرسىارى لیکرد، هات و وتى هاتووم تاباسى په رستشی ئەبو زهرم بۆ بکهیت، وتى هه موو پۆژى بیری ده کرده وه.

ئەبو نەعیم له الحلیة ج ۱، ص ۲۰۸ له عه ونى كوپى عه بدوللاى كوپى عوتبه وه هیناویه تی ده لیت: پرسىارم كرد له ئوم دهردا چاکترین كارى ئەبو دهردا چى بوو؟ وتى: بىركردنه وه وه پەند وه رگرتن. هه روه ها لیه وه هیناوه ده لیت به ئوم دهردا وترا ئەبو دهردا زیاتر چى ئەکرد؟ وتى: پەند وه رگرتن. له سالمى كوپى ئەبو جه عده وه به هه مان شیوه هیناویه تی به لام ده لیت: وتى بىركردنه وه.^۲ هه روه ها له ئەبو دهردا وه ده لیت: ساتى بىركردنه وه چاکتره له شه ونویش.^۳

ئىبن عه ساكیر له ئەبو دهردا وه هیناویه تی ده لیت: خه لکی کللی خیر و داخه رى خراپه یان هه یه، به مه ش پاداشت وه رنه گرن. هه شه کللی خراپه و داخه رى چاکه ن و له سهر ئەوه ش خراپه یان بۆ هه یه، ساتى بىركردنه وه ش چاکتره له شه ونویش.^۴

ئەبو نەعیم له الحلیة ج ۱، ص ۲۰۹ له حه بیبى كوپى عه بدوللاوه هیناویه تی كه سیك هات بۆ لای ئەبو دهردا وه ده یویست غه زاکات، وتى: ئەى ئەبو دهردا

۱ - (له الاصابه ج ۲، ص ۱۵۷ دا واهاتوه).

۲ - (ئهممه به شیوه ی فهرمووده ی یکهه له عه ونه وه هیناویه تی وه كه له صفه الصفوه ج ۱، ص ۲۵۸ دا هاتوه).

۳ - ئىبن سه عده ج ۷، ص ۳۹۲ به هه مان شیوه هیناویه تی.

۴ - (له ج ۲، ص ۱۴۲ دا هاتوه).

ۋەسىيەتم بۇ بىكە، وتى: لە خوشيدا يادى خوا بىكە لە سەختيدا تۆى لە يادە، ئەگەر شتىكى دىيات ھاتە پى بزانە بەرەو كۆى ئەچىت، ھەرۋەھا لە سالمى كۆپى ئەبو جەعدەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: دوو گا دايان بەلای ئەبو دەرداداۋ كاريان ئەكرد، يەككىيان ھەستاۋ ئەۋىترىيان ۋەستا، ئەبو دەردا وتى ئەمە پەندى ئى ۋەردەگىرىت.^۱

(لە خۇپچىنەۋە)

ئىبن ئەبى دىنيا لە مەۋلاى ئەبو بەكرەۋە (خۋاى ئى پازى بىت) ھىناۋىيەتى ئەلىت: ئەبۇبەكر وتى: ھەركەس لەبەر خوا لە خۋى بىپچىتەۋە، خوا لە تۆلەۋ سزاي خۋى ئەپارىزىت.^۲

ئەبۇنەئىم لە الحىلە ج ۱، ص ۵۲ لە ثابتى كۆپى جەجائەۋە ھىناۋىيەتى، عومەرى كۆپى خەتتاب وتى: پىش ئەۋەى پىۋانە بىرىن، پىۋانەى خۇتان بىكەن و پىش ئەۋەى موحاسەبە بىرىن، موحاسەبەى خۇتان بىكەن، چونكە ئاسانكارىتان بۇ ئەكات بۇ موحاسەبەى سبەئىنى، خۇتان پىرايىننەۋە بۇ خستەنەۋەى گەرە ﴿وَمَنْ لَّا تُغْرِضُونَ لَا تُخْفَىٰ مِنْكُمْ خَافِيَةٌ﴾.

مالك و ئىبن سەعد ئىبن ئەبى دىناۋ ئەبۇنەئىم و ئىبن عەساكىر لە ئەنەسى كۆپى مالىكەۋە ھىناۋىيەت دەلىت: بىستم عومەرى كۆپى خەتتاب پۇژى دەرچوو لەگەلى چووم تاجوۋىيە ھەۋشەيەك، دىۋارىك لە نىۋانماندا ھەبوو دەيوت: سويند بە خوا لە خوا دەترسىت يان خوا سزات ئەدات.^۳

^۱ - (ئەحمەد فەرمودەى يەكەمى لە ھەبىبەۋە بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەت، ۋەك لە صفە الصفوہ ج ۱، ص ۲۵۸ دا ھاتوۋە).

^۲ - (كنز العمال ج ۲، ص ۱۶۲).

^۳ - (لە المنتخب ج ۴، ص ۴۰۰ دا ۋاھاتوۋە).

(بىدەنگى و زمان پاراستن)

(بىدەنگى پىغەمبەر (ﷺ))

ئەحمەدو تەبەرانى لە فەرموودەيەكى دوورو دريژياندا لە سىماكەو ھىناويا ھە دەلييت: بە جابرى كوپى سەمرەم وت (خوای ئى پازى بيئت) ئايا تۆ لە كوپى پىغەمبەردا (ﷺ) دادەنيشت؟ وتى: بەلى زۆر بىدەنگ بوو.^۱

تەبەرانى لە ئەبو مالىكى ئەشجەعيەو ھە باوكيەو ھىناويەتى دەلييت: لە خزمەت پىغەمبەردا (ﷺ) دانىشتبووين و منداڵ بووين، كەسم نەديو ھە پىغەمبەر (ﷺ) بىدەنگتر بيئت. ئەگەر هاوولانى قسەيان بکردايە زۆريان بوتايە زەردەخەنى دەکرد.^۲

تەبەرانى لە عوبادەى كوپى صامتەو ھىناويەتى پىغەمبەر (ﷺ) پۆڭك دەرچوو لەسەر ولاخەكەى بوو هاوولانىشى لەگەڵدا بوون، كەسيان پيش ئەو نەكەوتن. موغازى كوپى جەبەل وتى: ئەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) داوا ھە خوا بكە مەرگمان پيش مەرگت بيئت، دەزانيت ئەگەر شتێك بيئت خوا پيشانمان نادات دواى تۆ چى كارێك بكەين، پرسىارم ليكردو فەرمووى (جيهاد ھە پى خوادا) وتى بە داىك و باوكەو بەقوربانت بى ئەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ)، فەرمووى (نعم الشئ الجهاد في سبيل الله وعاد بالناس أملك من ذلك) ھەروەھا فەرمووى (نعم الشئ الصيام والصدقة وعاد بالناس أملك من ذلك) چى چاكەى بىر دەزانى ھەمووى بىردەخستەو ھە ديفەرموو (وعاد بالناس أملك من ذلك) واتە (ھىوات لەو بۆ خەلك گەرايەو). وتى: ئەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) لەو ھىوات بۆ خەلك گەرايەو. پىغەمبەر (ﷺ) ئاماژەى كرد بۆ دەمى و فەرمووى (الصمت الا من خير) واتە (بىدەنگى جگە لەچاكە). وتى: ئايا لەسەر قسەى زمانمان لىپىچىنەو دەكرين؟ پىغەمبەر (ﷺ) داى بەرانی موغازداو فەرمووى: (ثكلتك أمك وهل يكب الناس على

^۱ - (ھەيسەمى ج ۱۰، ص ۲۹۷) دەلييت: كەسەكانى سەنەدەكەى ئەحمەد صەحيحن جگە لە (شريك) كە جى متمانەشە. ئىبن سەعدج ۱، ص ۲۷۲ لەسىماكەو بە ھەمان شىو ھىناويەتى).

^۲ - (ھەيسەمى ج ۱۰، ص ۲۹۸) دەلييت: لە سەنەدەكەدا ئىبراهيمى كوپى زەكەرياي عجلى ھەيە كە لاوازە

مناخرهم في جهنم إلا ما نطقت به السنتهم، فمن كان يؤمن بالله واليوم الآخر فليقل خيراً أو ليسكت عن شر قولوا خيراً تغنموا واسكتوا عن شر تسلموا) واته (دایکت پۆله پۆت بۆ بکات، مه گهر خه لکی له دۆزه خدا هه ره له سه ره ده ره پرینی زمانیان نییه له سه ره لووت و برناخیان داخ ده کرین، هه ره کهس برپوای به خواو به پۆژی دوایی هه یه باخیر بلیت یان له خراپه بیده نگ بیټ، خیر بلین ده سته و تتان ده بیټ، بیده نگ بن له خراپه - خراپه مه لێن - پارێزراو ده بن).

بیده نگى هاوه لانی پیغه مبه ره (ﷺ)

ئه بویه علا له ئه بو هوره یه وه هیناویه تی ده لیت: که سیك له سه ره ده می پیغه مبه ره (ﷺ) کوژراو ئا فره تی له سه ره ی گریاو وتی: وه ی شه هیدم پۆ. پیغه مبه ره (ﷺ) فه رمووی (وما یدرک انه شهید! ولعله کان یتکلم فیما لایعینه ویبخل بما لاینقصه) واته (به سه چوزانیت شه هیده، له وانیه قسه یه کی کرد بیټ لای ساده بو بیټ به خیلی هه بو بیټ به وه ی لێی که مه نه بووه).

له سه نه ده که دا عصامی کوپی توله یق هه یه که لاوازه، وه که هه یسه می ج ١٠، ص ٣٠٣ ده لیت. هه ره ها له ئه نه سه وه هیناویه تی ده لیت: له پۆژی ئو حود که سیگمان شه هید بوو له سه ره سکی به ردیک به دی کرا که له تاو برسیټی به خویه وه به سته بوو، دایکی خوئی دا به پرووی خویداو وتی: کوپی ئازیزم به هه شتت پیروژ بیټ، پیغه مبه ره (ﷺ) فه رمووی (وما یدرک! لعله کان یتکلم فیما لایعینه ویمنع مالا یضره) (چوزانیت له وانیه قسه یه کی کرد بیټ که جی گرنگی و پیویستی نه بو بیټ و پری ئه وه ی نه دایټ که زیانی بۆ نییه).

١ - (هه یسه می ج ١٠، ص ٢٩٩، ده لیت که سه کانی سه نه ده که سه حیحن، جگه له عه مرى کوپی مالیکی به نبی که جی متمانه شه ته واو).

٢ - (له سه نه ده که دا یه حیای کوپی یه علا ی ئه سه له می هه یه که لاوازه، وه که هه یسه می ده لیت، ترمژی له ئه نه سه وه به کوور تی هیناویه تی، وه که له (المشکاه) دا ها تووه).

ئەبۇ نەئىم لە ھالىيە ج ۱، ص ۱۴۲ لە خالىدى كۆپى نۇمەيرە ھىناۋىيەتى دەلىت: ەممارى كۆپى ياسر زۆر بىدەنگ بوو، بىتاقەتى و دلتەنگى درىژخايەن بوو، ھەموو قسەى پەنا گرتن بوو بەخا لە فیتنە و تاقىکردنە ۋەى.

حاکم ج ۳، ص ۲۶۹ لە ئەبو ئىدرىسى خەولانىيە ھىناۋىيەتى دەلىت: چووم بۆ مزگەۋتى دىمە شق كەسىم دى دانى پىشەۋەى تىرو بريسكاۋى بوون، بىدەنگ بوو. خەلىكى ئەگەر لە شتىكىاندا ناكۆك بوونايە دەيانبردەۋە لای ئەو و پاي ئەويان ۋە ئەگرت. ۋە ئەۋە كىيە؟ ۋە تيان موعاۋى كۆپى جەبەل. ئەبو يەعلا لە ئەسلەۋە ھىناۋىيەتى، ەمەرى كۆپى خەتتاب (خۋاى لى پازى بىت) ئەبو بەكرى بىنى زمانى خۋى پادەكىشا، ۋەى: ئەى خەلىفەى پىغەمبەر (ﷺ) چى دەكەيت؟ ۋەى: ئەمە ھەموو شتەكانم دىننە پى.

پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى: (ليس شئ من الجسد إلا يشكو ذرب اللسان) ۋەتە چى لەجەستە ھەيە سكالانى درىژى و زۆر پۆيى زمانىيەتى).^۱

تەبەرانى لە ئەبو ۋائىل لە ەبدوللاۋە ھىناۋىيەتى كە چوۋىيە سەر سەفاۋ زمانى خۋى گرت و ۋەى بە زمان خىر بلى دەستكەۋتت دەبى (براۋەيت) بىدەنگ بە لە خراپە ۋەتن پىش ئەۋەى پەشىمان بىتەۋە، پاشان ۋەى لە پىغەمبەر (ﷺ) بىست دەيفەرمو (اکثر خطايا ابن آدم من لسانه) ۋەتە (زۆرەى تاۋانەكانى ئادەمىزاد لە زمانىيەتى).^۲

ئەبو نەئىم لە ھالىيە ج ۱، ص ۳۲۸ لە سەئىدى جەرىريەۋە ھىناۋىيەتى كە سىكەۋە دەلىت: ئىبن ەبباسم بىنى بەر زمانى خۋى گرتبوو دەيوت ھاۋار بۆت

^۱ - ھەيسەمى (ج ۱۰، ص ۳۰۲) دەلىت كە سەكانى سەحىحن جگە لە موساى كۆپى موحەدى كۆپى حبان كە ئىبن حبان متمانەى پىداۋە. (ئەبو نەئىم لە ھالىيە ج ۱، ص ۲۲ لە ئەسلەۋە بە كورتنى ھىناۋىيەتى).

^۲ - (ھەيسەمى ج ۱۰، ص ۳۰۰) دەلىت كە سەكانى سەنەدەكە سەحىحن).

خیر بلی بر، وہیت خراپہ مہلی پاریزراویت، کہسی پی و ت ئین عہباس ئہری
ئہیینم بہر زمانی خوٹ گرتبوو ئاوات دہوت؟ وتی: بیستوومہ بہندہ لہ پوژی
دواییدا بہہیچ شتی ہیندہی زمانی گیرودہو زیانمہند نابیت.

ئہبو نہعیم لہ الحلیہ ج ۱، ص ۲۶۵ لہ ثابتی بہنانیہوہ ہیناویہتی دہلیت: پوژیک
شہدادی کوپی ئہوس بہیہکی لہاواہ لانی وت: تویشووہکہ بہینہ تاخوٰمانی پی
سہرقال بکہین، یہکی لہاواہ لانی وتی لہو کاتہوہی ہاوپتیم تائیستا قسہی وام
لیت نہبیستووہ، وتی: لہو کاتہوہی لہ پیغہمبہر (ﷺ) جیابوومہتہوہ چی قسہم
کردووہ بہستراوو داخراو بووہ ئہی ہاوار، جگہ لہوہ دہرناچی ناوتری.

ہہروہا لہ سولہیمانی کوپی موساوہ کہ شہدادی کوپی ئہوس پوژی وتی
ئہو تویشووہ بینن با خوٰمانی پیوہ سہرقال بکہین، ئہوانیش لہسہریان گرت، وتی
سہیری ئہبو یہعلا بکہن بزائن چی لیہاتووہ. وتی: برازاکانم من لہو کاتہوہی
بہیعہتم بہپیغہمبہر (ﷺ) داوہ تاپیش ئہمہ ہہرچیم وتووہ بہستراوو داخراو بووہ،
دہی وہرن بافہرموودہتان بو بگپرمہوہ واز لہوہ بینن و چاکتر لہوہ وہربگرن، خواہ
داوات لی دہکہین پی چی سہسپاو بین و عہزیمہتی پیگہیشتنمان ہہبی و سوپاسی
بہخشش و یاک پہرستنمان ہہبیت، داوای دلیکی سہلامہت و زمانیکی راستگوت لی
دہکہین، داوات لی دہکہین بو چاکترینی ئہوہی دہیزانین و پہنات پیدہگرین لہو
خراپہی تو دہیزانیت، دہی ئہوہ وہربگرن و واز لہوہی پیشوو بینن. (سولہیمانی
کوپی موسا بہ مہوقوفی بہوجورہ ہیناویہتی، حہسانی کوپی عہتیہی کوپی
شہدادی کوپی ئہوس بہمہرفوعی ہیناویہتی، پاشان ئہبو نہعیم بہو شیوہی
پیشوو گیرانہوہکہی ہیناوہو تیایدا ہاتووہ: ئہوہم لہسہر مہگرن و ئہوہی دہیلیم
پیتان لیم وہربگرن، چونکہ من بیستم لہ پیغہمبہر (ﷺ) دہیفہرموو (اذا اکثر الناس
الذهب والفضة فاکنوزوا هؤلاء الكلمات اللهم اني اسألك الثبات في الأمر والعزيمة

على الرشيد) واته (نه گهر خه لکى زيږو خه زينه ده کهن، ئيوه هم وشانه وهر بگرن، خوايه داواى پيچه سپاوى و سوور بوون له سهر پيگه يشتن و راستيت ليده کهم). به هه مان شيوه هيناويه تى و نه مه شى بو زياد کردووه (واستغفرک لما تعلم انک انت علام الغيوب).^۱

ئهو نه عيم له الحلية ج ۱، ص ۱۳۴ له عيساي کوږى عوقبه وه هيناويه تى ده لیت: عه بدوللای کوږى مه سعود وتی: سویند به و خوايه ی هاو هلی نییه، هیچ شتی له سهر زه ویدا هینده ی دريژ خايه نی به ندکردنی زمان سهخت و بيزار کهر نییه.^۲

ئيبين ئه بی دنيا له عه ليه وه هيناويه تى ده لیت: زمان پيکخه ری جهسته یه، نه گهر زمان پيک وه ستا به شهکانی جهسته پيک ده وستن، نه گهر زمان شله ژا، به شهکانی جهسته ش واده بن، هه روه ها لييه وه هيناوه ده لیت بيدهنگی به ره و به هه شت که مه ندکيشت نه کات، هه روه ها ده لیت:

فان لكل نصيح نصيحا

لاتفش شرك الا اليك

لايدعون اديما صحيحاً^۳

فانى رايت غواه الرجال

ئيبين عه ساکير له ئهو ده ردائه وه هيناويه تى ده لیت: چون قسه فير ئه بن و وافيږى بيدهنگی بن، چونکه بيدهنگی نه رم نيانيه کی گه وره یه، هه ولېده له و

۱- (ئهو نه عيم له ج ۱، ص ۲۶۶ له پيگه ی ئهو نه شه شى سهنعانى و جگه له ويشه وه به مه رفوعی به هه مان شيوه هيناويه تى، نه حمده له پيگه ی هه سانی کوږى عه تيه له شه داده وه به هه مان شيوه هيناويه تى، وه له ته فسيري ئيبين که پير ج ۲، ص ۳۵۱ دا هاتوه).

۲- (ته به رانی به هه مان شيوه به چهند سه نه ديک هيناويه تى و که سهکانی سه نه ده که ش جی متمانن وه که هه يسه می ده لیت، هه روه ها لييه وه هيناويه تى ده لیت زۆره ی تاوان خه لک له پوژى دواييدا زۆر پوچوونه له پوچيدا، که سهکانی جی متمانن، وه که هه يسه می ده لیت).

۳- (له کنز العمال ج ۲، ص ۱۵۸ دا واهاتوه).

که سې سورتره له تو ګوۍ بګرۍ تاقسه بګهیت، له شتيګدا که په یوه ست نیه به تو قسه مه که، هه روا پیښه که نه و بیځان هه ګاو مه نی.^۱

نه بو نه عیم له الحلیه ج ۱، ص ۲۲۰ لیږه هیناویه تی ده لیت: له ناو باوه پرداردا هیچ به شی هینده ی زمان لای خوا خوشه ویست نیه تاپی بجیته به هشت، له بیباوه ریشدا هیچ شتی هینده ی زمان لای خوا بیژداو نیه تاپی بجیته دوزخ.

نه بو نه عیم له الحلیه ج ۱، ص ۳۰۷ له نین عومره وه هیناویه تی ده لیت: شیاو ترین شت بو پاک کردنه وه که به نده پاکۍ بګاته وه زمانیه تی.

نین سه عد ج ۷، ص ۲۲ له نه نه سی کوږی مالیکه وه هیناویه تی ده لیت: به نده له خواترس نیه تا له دوست زمانی خفه ت نه خوات.

(قسه و ګوښتار)

فه رمایشتی پیښه مبه رمان موه مبه (ﷺ)

بوخاری له عائیشه وه (رضی الله عنها) هیناویه تی، پیښه مبه (ﷺ) که قسه ی ده فهرموو، نه ګر که سی قسه ګانی بژماردایه، ده یژماردن، هه روه ا لیږه وه هیناویه تی ده لیت: نه بو فلان سه رسامی نه کردوویت هات له پال ژووره که مدا دانیشت و فهرمووده ی پیښه مبه (ﷺ) ده ګیرایه وه نه وه ی لی ده بیستم منیش (سبحان الله) م ده کرد پیش نه وه ی ته واو بم هه ستا، نه ګر پی بجګه یشتایه م لیم دووباره ده کرد مه وه که پیښه مبه (ﷺ) وه ګ نیوه له قسه کردندا په له ی نه ده کرد. (نه حمده و موسلیم و نه بوداود هیناویانه و له ګیرانه وه که یاندا هاتووه سهرت له نه بوو هوره یه سوړنا مینی - به هه مان شیوه هیناویه تی) - نه حمده ده لی عائیشه وتی: قسه ګانی پیښه مبه (ﷺ) جیاده کرانه وه هه موو که س لی تیده ګه یشت و په له ی نه ده کرد، (نه بو داود هیناویه تی)، نه بو یه علاش له جابر یان نین عومره وه

^۱ - (له کنز العمال ج ۲، ص ۱۵۹ دا واهاتووه).

هیناویه تی ده لیت له فهرمایشتی پیغه مبهردا (ﷺ) نیمچه هیواشی و له سه رخوی به دیده کرا.^۱

ئه حمده له ئه نه سه وه (ﷺ) هیناویه تی پیغه مبهردا (ﷺ) ئه گهر قسه یه کی بکردایه سی جار دهیوته وه ئه گهر سه لامی له خه لکی بکردایه سی جار سه لامی ئی ده کردن. (بوخاری هیناویه تی). ئه حمده له ئومامه ی کوری ئه نه سه وه هیناویه تی ئه نه سه ئه گهر قسه ی بکردایه سی جار دهیوت و باسی ده کرد که پیغه مبهردا (ﷺ) قسه یه کی بکردایه سی جار دهیفرموو، سی جاریش داوای مؤله تی ده کرد.^۲

ترمذی له ئومامه له ئه نه سه وه (ﷺ) هیناویه تی پیغه مبهردا (ﷺ) که قسه ی ده کرد سی جار دهیوته و تالیی تی بگهن. ترمذی ده لیت فهرمووده که حه سه نی سه حیجی غه ریبه. ئه حمده له ئه بوهوره وه هیناویه تی ده لیت: له پیغه مبهردا بیست دهیفرموو (بعثت بجوامع الكلم ونصرت بالرعب وبینا انا نائم اوتیت بمفاتیح خزائن الأرض فوضعت فی یدی) (نیردراوم به کوی وته کان و بو ترس سه رخراوم و خه وتبووم که کلله کانی خه زینه کانی زه ویم بو هینرا و خرایه دهستم) (بوخاریش به و شیویه هیناویه تی). ئین ئیسحاق له عه بدوللای کوری سه لامه وه هیناویه تی ده لیت: پیغه مبهردا (ﷺ) که داده نیشنت قسه ی ده کرد زورجار سه ری به ره و ئاسمان به رز ئه کرده وه.^۳

ترمذی له الشمال، ص ۲۵ له عه مری کوری عاصه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: پیغه مبهردا (ﷺ) پرووخسار و ته ی به رامبهردا خراپترینی خه لک هه بوو تا به وه دلان

۱ - صحیح.

۲ - حسن.

۳ - صحیح.

۴ - ضعیف.

۵ - (ئهو داود له (کتاب الدب) له فهرمووده که ی ئین ئیسحاق وه هیناویه تی. له البدایه و النهایه ج ۶، ص ۴۰-۴۱ دا واهاتوه).

رەببىيىتى. پەروخسارو قەشەشى لە پەرومدا ھەبەو مەنىش ۋامزانى چاكتەين خەلەم،
 ۋەم ئەي پەيغەمبەرى خوا مەن باشترەم يان ئەبەبەكر؟ فەرمەيى ئەبەبەكر، ۋەم: مەن يان
 عومەر (ﷺ)، ۋەم: عومەر (ﷺ)، ۋەم: ئەي مەن يان عوسمان (ﷺ)، فەرمەيى: عوسمان.
 كاتى پەرسىيەم لە پەيغەمبەر (ﷺ) كەردو پاست ۋەلامى دامەۋە ھەزەم دەكەرد پەرسىيەم
 لەينە كەردايە.^۱

(پەيغەمبەر ۋە زەردەخەنە)

(پەيغەمبەرى خوا (ﷺ))

بوخارى ۋە موسلىم لە عائىشە ۋە ھىناۋايانە دەلىت: پەيغەمبەر (ﷺ) نەبىنەبەو
 بە تەۋاۋى پەيغەمبەرى تادەم ۋە دانى دەربەكەۋىت، بەلەكەۋ تەنھا بەزە ھەبەو. تەرمىزى
 لە عەبدوللەي كەۋرى ھارثى كەۋرى جەۋزەۋە ھىناۋايەتە دەلىت: كەسەم نەبەيۋە
 ھىندەي پەيغەمبەر (ﷺ) بەزە ھەبەت، ھەروەھا لىۋە ھىناۋە دەلىت: پەيغەمبەرى
 پەيغەمبەر (ﷺ) تەنھا زەردەخەنە بو.^۲

موسلىم لە سەيمەكى كەۋرى ھەربەۋە ھىناۋايەتە دەلىت: بەجەبرى كەۋرى
 سەمەرم ۋە تەۋلە خەزەت پەيغەمبەردا (ﷺ) دادەنەشتەيت؟ ۋەم: بەلى زۆر جە
 لەسەر ئەۋ جە نوپەزەي بەيەنى ھەلەنەدەستا تا خۆر ھەلەدەھات. ھەلەدەستا ۋە خەلەكى
 قەسەيان دەكەردو لەسەر سەردەمى نەفامى دەۋان ۋە پەيدەكەنەن ۋە پەيغەمبەرىش (ﷺ)
 زەردەخەنەي دەكەرد. تەياسى لە سەيمەكەۋە ھىناۋايەتە بە جەبرى كەۋرى سەمەرم
 ۋە تەيا تەۋلە خەزەت پەيغەمبەردا (ﷺ) دادەنەشتەيت؟ ۋەم: بەلى، كەم پەيدەنگە

۱ - ضعیف.

۲ - صحيح.

۳ - (ترمزی دەلىت فەرمۇدەكە سەھىچە).

که م پیکه نینی هه بوو. هاوه لانی له لای شیعه یان دهوئییه وه یان شتیکیان دهوت و پیده که نین و پیغه مبه ریش (ﷺ) زهرده خه نه ی ده کرد.^۱

ئه بو نه عیم و ئین عه ساگیر له حوصه نینی کوپی یه زیدی که لیه وه هیئاویه تی ده لیت: پیغه مبه رم (ﷺ) نه بینیه و پیکه نی، به لکو بزهی هه بوو، جار هه بوو له تاو برسیتیدا به ردی ده به ست به سکیه وه.^۲

خه رائیتی و حاکم له عه مره وه هیئاویانه ده لیت: پرسیارم کرد له عائیشه پیغه مبه ر (ﷺ) که له گهل خیزانه کانی بووایه چی ده کرد؟ وتی: وهک هه رکام له و پیاوانه ی ئیه، به لام به ریزترین که س و نه رم نیاتترین بوو. پیکه نین و زهرده خه نه ی هه بوو.^{۱، ۲}

به زار له جابره وه (ﷺ) هیئاویه تی پیغه مبه ر (ﷺ) که سروشتی بو داد به زی یان ئاموژگاری ده کرد، دهتوت هه والی هاتنی سزا به خه لکی ده دا- وارهنگی ده گوڤا- که ئه وهنده ی نه ده ما ده تبینی رووکه شترین که س بوو، له هه مووان پیکه نینی زیاترو روخووشی چاکترو جواتر بوو.^{۶، ۷}

ته به رانی له ئه بو ئوماه وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) له هه مووان زیاتر پیده که نی و له هه مووان زیاتر دهروونی پاکتر بوو.^{۸، ۷}

^۱ - (له البدایه والنهایه. ج ۶، ص ۴۱- ۴۲ دا هاتوه. ئین سه عد ج ۱، ص ۳۷۲ له سیماکه وه به هه مان شیوه هیئاویه تی).

^۲ - (له کنز العمال. ج ۴، ص ۴۲ دا واهاتوه. ئین نافع له حوصه ینه وه به هه مان شیوه هیئاویه تی و باسی به رده که ی نه هیئاوه، وهک له ال صابه، ج ۱، ص ۳۴۰ دا واهاتوه).

^۳ - ضعیف.

^۴ - (له کنز العمال. ج ۴، ص ۴۷ دا هاتوه. ئین عه ساگیر له عه مره وه به هه مان شیوه هیئاویه تی، وهک له البدایه والنهایه. ج ۶، ص ۴۴ دا هاتوه. ئین سه عد ج ۱، ص ۹۱ به هه مان شیوه هیئاویه تی).

^۵ - حسن.

^۶ - (هه یسه می ج ۹، ص ۱۷ ده لیت سه نه ده که ی حه سه نه).

^۷ - ضعیف.

^۸ - له سه نه ده که دا عه لی کوپی یه زیدی ئه لهانی هه یه که لاوازه، وهک (هه یسه می ج ۹، ص ۱۷ ده لیت).

ترمذی له الشماثل ص ۱۶ له عامری کوپی سه عده وه هیئاویه تی ده لیت: سه عد (خوای لی پازی بیت) وتی: پیغه مبهرم (ﷺ) بینی پوژی شه پی خه نده ق پیکه نی تادانه کانی ده رکه وتن. وتم چون بوو؟ وتی: که سی که وانیکی پی بوو، سه عدیش تیری ده هاویش، قسه ی ده وت به که وانه که و ته ویلی ده سپری. سه عد تیریکی پیدا، که سه ری به رز کرده وه وه شانیدی و گوئی به پرونی نه داو و ده رکه پرایه وه و قچی به رز کرده وه، پیغه مبهرم (ﷺ) پیکه نی تادانه کانی ده رکه وتن. وتم: به چی پیکه نی؟ وتی: به هه لویستی به رامبه ر کابرا.

بوخاری له سه حیه که یدا ج ۲، ص ۸۹۹ له نه بو هوره یره وه هیئاویه تی ده لیت: که سیك هات بو لای پیغه مبهرم (ﷺ) و وتی قوور به سه ر بووم، له ره مه زاندا چوومه لای ژنه که م. پیغه مبهرم (ﷺ) فه رموی (ده ی کوپله یه که نازاد بکه) وتی: نیمه. فه رموی: ده ی دوو مانگ به سه ر یه که وه به پوژووبه. وتی: ناتوانم، فه رموی: ده ی نانی شه ست هه ژار بده. وتی: نیمه. پیغه مبهرم (ﷺ) بریک خورمای هیئا (العرق المکتل) فه رموی: (این السائل؟ تصدق بها) واته (داواکار کوا، نه مه به خشه) وتی: له من هه ژارتر هیه؟ به خوا له م شاره دا له ئیمه هه ژارتر نییه، پیغه مبهرم (ﷺ) پیکه نی تادانه کانی ده رکه وتن و فه رموی: (فانتم إذا) واته (ده ی بو خوتان).

ترمذی له شماثل ص ۱۶ له نه بو ذره وه هیئاویه تی ده لیت: پیغه مبهرم (ﷺ) فه رموی: (انی لأعلم اول رجل یدخل الجنة وآخر وجل یخرج من النار یوتی بالرجل یوم القيامة فیقال اعرضوا علیه صفار ذنوبه ونخبأ عنه کبارها فیقال له عملت یوم کذا و کذا وهو مقر لا ینکر وهو مشفق من کبارها، فیقال اعطوه مکان کل سیئة عملها حسنة فیقول ان لی ذنوبا ما اراها ههنا) واته (من چاک ده زانم یه که م که س ده چیته به هه شت و کوئا که س له دوزه ده رده چیته. له پوژی دوایدا که سیك ده هیتریت و ده وتریت تاوانه بچوکه کانی پی نشان بده و گه وره کانی لی بشارنه وه. پیی ده وتری له بری هه ر خراپه یه کی چاکه یه کی پی به خشن. نه ویش ده لیت: من هه ندی تاوانم هه ن لی ره دا نایا نیینم).

ئەبۇزەر دەلىت: پىغەمبەرم (ﷺ) بىنى پىدەكەنى تا دانەكانى دەرگەوتن، ھەروھە لە
 ەبدوللای كوپى مەسعودوھ ھىناۋىيەتى دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) ھەرموى (من كوتا
 كەسى ناو دۆزەخ دەناسم كە لە دۆزەخ دەرەچىت، كەسىكە بە پالەخشى لىيى
 دەرەچىت، پىي دەوترىت بېرۇرە ناو بەھەشت، دەچىت تابچىتە ناو بەھەشت،
 سەيرەكات خەلكى شويىنى خويانىيان گرتوۋە، دەرگەپىتەوھ و دەلىت: پەروھەگارا
 خەلكى شويىنىان گرتوۋە، پىي دەوترى ئەو سەردەمەت بىردىت كە تىايدا بوويت؟
 دەلىت: بەلى، پىي دەوترى ھىوا بخوازە، ئەويش ھىوا دەخوازى، پىي دەوترى ئەوھى
 ھىوات بۆ خواست و دە ھىندەى دنيا بۆ تۆ. ئەويش دەلىت: تۆ مەلىكىت و گالتەم
 پىدەكەيت؟. دەلىت: پىغەمبەرم (ﷺ) بىنى پىكەنى تادانەكانى دەرگەوتن.

(لەسەر خۇيى)

قازى عىياض لە (الشفاء) لە خارجەى كوپى زەيدەوھ ھىناۋىيەتى دەلىت:
 پىغەمبەر (ﷺ) لە كۆپىدا لەسەر خۇترىن كەس بوو، لەملاۋاپەوھ شىي دەچوۋ.^۱
 ئەبونەعيم لە الحلىة ج ۱، ص ۳۳۱ لە شەھرى كوپى ھەوشەبەوھ ھىناۋىيەتى
 دەلىت: ھاۋەلانى پىغەمبەر (ﷺ) ئەگەر قەسىيان بىكرىدەو موھاذى كوپى جەبەلىان
 تىدا بوۋايە، سەپرىان دەرگە شائوشكۆى ھەبوو. ھەروھە لە ئەپو موسلىمى
 خەولانىيەوھ ھىناۋىيەتى دەلىت: چوۋمە مزگەۋى ھىمەس تىايدا نىكەى سى (۳۰)
 كەس ھەبوون لە ھاۋەلانى پىغەمبەر (ﷺ) بوون، كەنجىكى تىداپو، چاۋەكانى
 رشتىبوو دەم و دان كەش و قەسى نەدەكرد، ئەگەر خەلكەكە لە شىتىكدا گومانىيان
 ھەبوۋايە دەچوۋنەوھ بۆلای ئەو و پىرسپارىيان دەرگە، بەرگەسەى پال خۇم و ت

۱ - ضعيف.

۲ - (لەبو داۋود لە (المراسل) دا ھىناۋىيەتى، وەك لە (شرح الشافى) ى خەلچىچىچ ۲، ص ۱۱۷ ھاۋە).

ٺهوه ڪٿي به؟ وٽي: موعادي ڪوري جهبهل، خوشه ويستي ٺهوه ڪهوت ته دل مهوهو لهگهلياندا بووم تابلاوهيان ڪرد. ههروهه ليههوه هيئاويهه تي پوڙي لهگهه ل هاوه لائي پيغه مبهه (ﷺ) چوو بو مزگهوت، يهه ڪهه مجار بوو له سه ردهه مي ٺيمارهه تي عومهه ري ڪوري خهه تابهه ڪو پينهوه. له ڪوري ڪدا دانيشتم ڪه سي و ٺهونده ڪهس بوون و هه موويان فهرووده يان له پيغه مبهه (ﷺ) دهگيراهه وهه له بهانه ڪهه دهه گنجي هه بوو ڪه قسهه و پوو خوشه و دهه موچاوه گهش بوو، له هه موويان گهه نجهه ر بوو، ٺهه گهه له شتي ڪدا گرفتني ڪيان هه بووايه دهه يانگيراهه وهه بو لاي ٺهوه، ٺهه ويش ٺهوه ي بو دهه وتن و هيچي پي نه دهه وتن مهه گهه ر پسياريان لي بڪردايه. وٽم: ٺهه ي بهندهه ي خواهه تو ڪييت؟ وٽي: من موعادي ڪوري جهبهه لم.

(رقو ڪينه خوار دنه وه)

تهه يالسي و ٺهه حمدهه و هه ميدي و ٺهه بوداوده ترمذي و ٺهه بو يه علاه سه عيدي ڪوري مهه نسوورو جگه لهه وانيش لهه ٺهه بو بهه رزهه ي ٺهه سهه ميهه وهه هيئاويا نه دهه لييت: ڪهه سي لهه ٺهه بوبه ڪري صديق توورهه بوو، ٺهه بو بهه رزهه وٽي بدهم لهه ملي؟ پي ي پي نه دهه وٽي دواي پيغه مبهه (ﷺ) ٺهوه هه لويسته بو ڪهه سي تر نيهه^۱. ٺهه حمدهه لهه (الزهد) لهه عومهه رهه وهه هيئاويهه تي دهه لييت: ههه بهه ندهه يهه ڪهه هيچ جامي شير يان ههه نگوين ناخواته وهه هيندهه ي جامي توورهه يي و رق خوار دنه وهه باشتهه بي- واتهه رقو توورهه يي نهه پيڙييت-^۲.

۱ - صحيح.

۲ - (لهه ڪنز العمال ج ۲، ص ۱۶۱ دا واهاتوهه).

۳ - (لهه ڪنز العمال دا واهاتوهه).

(غیرہ)

ئىبن عەساکىر لە ئوبەى كۆرى كەعبەو ھىناوئىيەتى دەلىت: كەسىك ھاتە خزمەت پىغەمبەر (ﷺ) وتى فلانہ؟ دەچىتە لای ژنى باوكى. ئوبەى وتى: ئەگەر من بومايە بە شمشىر لىمدەدا. پىغەمبەر (ﷺ) پىكەنى و فەرمووى: (ناغىرك يا ابى؟) ئىنى لاغىر منك واللہ اغىر منى) واتە (چى غىرەى پىدايت ئەى ئوبەى؟ من لە تۆ غىرەدار ترم و خواش لە من غىرەدارترە).

بوخارى و موسلىم لە موغىرەو ھىناوئىيەت دەلىن: سەعدى كۆپى عوبادە وتى: ئەگەر كەسىك لەگەل ژنەكەم ببىنم، بەبى ئەملاو ئەولا دەدم لە مى. پىغەمبەر (ﷺ) ئەو ھى بىستەو ھى فەرمووى: (اتعجبون من غيرة سعد واللہ لانا اغىرك منه واللہ اغىرك منى ومن اجل عيرة الله حرم الله الفواحش ماظهر منها وما بطن ولا احد احب اليه العذر من الله من اجل ذلك بعث المذرين والمبشرين. ولا احد احب اليه المدحة من الله ومن اجل ذلك وعد الله الجنة) واتە (سەرتان سوپردەمىنىت لە غىرەى سەعد؟! سوپىند بەخوا من لەو خاوەن غىرەترم و خواش لە من خاوەن غىرەدارترە، لەبەر غىرەى خوا خوا داوین پىسى حەرام كردووە، بەو ھى ديارەو ئەو ھى ناديارە، كەس نىيە لە خوا زياتر پۆزشى لا خۆشەويست بىت، لەبەرئەو ترسىنەران و موژدەبەرانى ناردووە، كەس نىيە ھىندەى خوا مەدحى لاخۆشەويست بىت، لەبەرئەو خوا بەلىنى بەھەشتى داو).

موسلىم لە ئەبو ھورەيرەو ھىناوئىيەتى سەعدى كۆپى عوبادە وتى: ئەگەر لەگەل ژنەدا پياوئى ببىنم، دەستى لى نەدم تاجوار شاھىد بىنم؟ پىغەمبەر (ﷺ) فەرمووى: بەلى، وتى: ئەبەخوا كە تۆى بە حەق ناردووە، پىش ئەو بە شمشىر

ئەدەم لە مىلى. پېغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى: (بىستت گەرەكە تان چى دەلىت، ئەو غىرەى زۆرەو من لەو غىرەدارترم و خواش لە من غىرەى زىاترە) ^۱.

ئەبۇ يەعلا لە ئىبن عەبباسەو بە دوورو درىژى ھىناۋىيەتى و لە فەرموۋدەكەيدا ھاتوۋە: وتيان ئەى پېغەمبەرى خوا (ﷺ) سەرگۆنەى مەكە، چونكە كەسىكە غىرەى زۆرە، بە خوا تەنھا كچى بە ھاوسەر گرتوۋە ھەر ژنىكى تەلاق دابىت يەكى لە ئىمە لە تاو غىرەى ئەو نەيوپراۋە ژنى تەلاقراۋى بە ھاوسەر بگىرت. سەعد وتى: ئەى پېغەمبەرى خوا (ﷺ) من دەزانم ئەو ھەقەو لاي خواۋىيە، بە لام سەرم سورما ئەگەر بىنم ئافرەتى پياۋى پانى خستىتە سەر پانى ھىچ نەكەم و نەيجولنم تاچوار شاھىد نەھىنم، بە خوا ناچم بۇيان تاپىۋىستى خۇى بەجى دەگەيەنىت. ^۲

موسلىم لە عائىشەو ھىناۋىيەتى پېغەمبەر (ﷺ) شەو لە لاي دەرچوو، منىش غىرەم ئى كرد، ھاتەو سەيرى كرد چىم لىكردوۋە، فەرموۋى (مالك يا عائشة اغرت؟) واتە (چىتە عائىشە غىرەت كردوۋە؟) وتم: بۇچى نمونەى من غىرەى بۇ نمونەى ھەك تۆنەبى، پېغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى: (قد جاءك شيطانك). واتە (بەراستى شەيتانەكەت ھاتوۋە بۇلات) وتى: ئەى پېغەمبەرى خوا (ﷺ) ئايا شەيتانم لەگەلە؟ فەرموۋى: بەلى، وتم: لەگەل تۇشدا ھەيە؟ فەرموۋى: (نعم ولكن اعاني الله حتى اسلم) واتە (بەلى، بە لام خۋاى گەرە يارمەتىدام تاموسلمان بووخۇى دابەستەو). ^۳

^۱ - ضعيف.

^۲ - (له المشكاة ص ۲۷۸ دا واهاتوۋە).

^۳ - (ھەيسەمى ج ۵، ص ۱۲ دەلىت: ئەبۇ يەعلا ھىناۋىيەتى و دەقەكە ھى ئەوۋە ئەھمەد بە كورتى لىۋەى ھىناۋە).

^۴ - (له المشكاة ص ۲۸۰ دا ھاتوۋە).

ئین سهد ج ۸، ص ۹۴ له عائیشه وه هیناویه تی وتی: که پیغه مبهه (ﷺ) نوم سه له مهی به هاوسه رگرت، زور خه فتم پی خوارد، له بهرئه وهی باسی جوانی نوم سه له مهیان بو کرد بووین، سوژم بو نواند تابینیم. سویند به خوا چهند به رامبهه ره جوانی و چاکیه بوو که بوم وه سف کرابوو، نه وهم بو خه فسه باسکرد که یه کده ست بوون و وتی: به خوا نه مه غیره یه، وانیه واده یلین. نه ویش بینی وتی به خوا بینیم نه به خوا وانییه که ده یلین و نزیکیش نییه نه و زور جوانه، ده لیت دواتر بینیم به خوا و ابو که خه فسه وتی، به لام من غیره می کرد.

رسته له عهلییه وه هیناویه تی ده لیت: ئایا له سه ر ئافره تانتان نه مبیستوه نه وان پشیوی ناو بازار دروست نه کهن، ئایا غیره ناکهن؟ هر که س غیره نه کات هیچ خهیری تیدا نییه. ههروه ها لییه وه هیناویه تی غیره دوو جوړه: چاک و جوانه و پیاو ماله وهی پی ده سولحینی، غیره یه کیش ده یخاته دوزه خ.^۱

(فه رمان به چاکه و ږگری له خراپه)

ته به رانی له ئین مه سعو ده وه هیناویه تی ده لیت: پیغه مبهه (ﷺ) چوویه ژور و فه رموی: نهی ئین عه بباس، وتم به لی نهی پیغه مبهه ری خوا - سی جار - فه رموی: (أتدري اي الناس افضل؟) واته (ده زانیت باشتین که سه کان کین). وتم: خوا و پیغه مبهه که ی ده زانن. فه رموی: (فإن افضل الناس افضلهم عملاً إذا فقهوا في دينهم) واته (دهی چاکترینی خه لک چاکترینیان له کاردا، نه گه ر له ئایینیان تیگه یشتن) پاشان فه رموی: (نهی ئین مه سعو، وتم: به لی نهی پیغه مبهه ری خوا، فه رموی (ده زانیت زاناترینی خه لک کین؟) وتم: خوا و پیغه مبهه که ی ده زانن. فه رموی: (زاناترینی خه لک نه وانه چاکتر حق ده بینن، نه گه ر خه لک ناکوک بوون نه گه رچی له کاردا که مته رخه م بی و نه گه ر له سه ر سمتی بکشی، نه وانه ی پنیش من دابهش بوون بو خه فتاو دوو بهش، له وانه سی یان ږزگاریان بوو نه وانی تر هه موو

^۱ - (له کنز العمال، ج ۲، ص ۱۶۱ دا واهاتوه).

به هيلاكدا چوون. دهسته يه كه له پاشايان لايانداو له سهر ئايينييان شه پريان له گه له كردن و له سهر ئاييني عيساي كوپى مهريه له ولاتدا بلاز بوونه وه و دايانه پوهبانييه. نه وانه نه وانه كه خوا له باره يانه وه ده فرمويت: ﴿وَرَهْبَانِيَّةً ابْتَدَعُوهَا مَا كَتَبْنَاهَا عَلَيْهِمْ إِلَّا ابْتِغَاءَ رِضْوَانِ اللَّهِ فَمَا رَعَوْهَا حَقَّ رِعَايَتِهَا فَآتَيْنَا الَّذِينَ آمَنُوا مِنْهُمْ أَجْرَهُمْ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ﴾ پيغه مبه (ﷺ) فرموي: ههركهس بپروام پي بهيني و به پرستم بزاني و شوينم بكه ويته ئهركى خوى به جيگه ياندوه. ههركه سيش شوينم نه كه ويته نه وانه به هيلاكدا چوه).

له گيرانه وه يه كيشدا (دهسته يه كه له ناو پاشا خو سه پينه كاندا) مانه وه و بانگه وازيان كرد بو ئاييني عيسا، گيران و به مشار كوژاران و به ئاگر سوتينران، خويان گرت تا گه يشتنه وه به خوا، نه وي ديكى به هه مان شيوه هيئاوه).¹
به زار له موعاني كوپى جه به له وه هيئاويه تي ده ليت: پيغه مبه (ﷺ) فرموي (ئيوه له سهر پينمووني په روه ردگار تانن تاكاتي له ناو تاندا دوو سه رخوشي كه ده رنه كه ون، سه رخوشي نه قامي و سه رخوشي خوشه ويستي ژيان. ئيوه فرمان به چاكه ده كه ن و پيگري له خراپه ده كه ن و له پري خوادا جيهاد ده كه ن، نه گهر خوشه ويستي دنيا له ناو تاندا ده ركه وت، فرمان ناكه ن به چاكه و پيگري ناكه ن له خراپه و له پيناو خوادا جيهاد ناكه ن. نه وانه ي ئه مپو به قورنان و سوننه ت ده ديون وهك پيشينه يه كه مينه كانى كوچهران و پشتيوانان وان).²

به يه قى و نه قاش له موعجه مه كه يداو ئيب نه جار له واقيدى كوپى سه لاه له يه زيدى ره قاشى له نه سه وه هيئاويه تي پيغه مبه (ﷺ) فرموي (ايا هه والى

¹ - (هه يسه مى ج ٧، ص ٢٦٠ ده ليت: ته به راني به دوو سه نه د هيئاويه تي و كه سه كانى سه نه ديكيان سه جين، جگه له به كير كه ناسراوه نه حمه دو مى ديكه متمانه ي پي ده كه ن جوړه لاوازيه كى تيدايه، ته واو).

² - هه يسه مى ج ٧، ص ٢٧١ ده ليت: له سه نه ده كه دا سه نه كوپى به شير هيه كه نه بو حاته م و جگه له ویش متمانه ي پي ده ون و جوړه لاوازيه كى تيدايه. ته واو.

که سیکتان پی بدهم که پیغه مبهرا و شهیدان نین و له پوژی دوا ییدا پیغه مبهرا و شهیدان ناوات به شوینیان ده خوازن لای خوا. له سهر مینبهری پووناکی و نوورن و ده ناسرینه وه) وتیان ئه ی پیغه مبهری خوا (ﷺ) ئه وانه کین؟ فهرمووی (الذین یحبون عباد الله الی الله و یحبون الله الی عبادہ و یمشون علی الارض نصحاً) واته (ئه وانه ی بهنده کانی خوا لای خوا خوشه ویست ده کهن و خوا لای بهنده کانی خوشه ویست ده کهن به سهر زه ویدا ده چن به ئاموژگاری کردن) منیش وتم ئه وانه لای بهنده کان خوشه ویست ده کهن، به لام چون بهنده کانی خوا لای خوا خوشه ویست ده کهن؟ فهرمووی: (یا مرنهم بما یحب الله و ینهونهم عما یکر، الله فاذا اطاعوهم احبهم الله عزوجل) واته (فرمانیان پی به و ه ی خوا خوشی ده ویت و ریگرییان ئی ده کهن له و ه ی خوا رقی لییه تی، ئه گهر گویرایه لییان کردن، خوی گهره ش خوشی ده وین).

ته به رانی له حوزده یفه وه هیناوییه تی ده لیت: به پیغه مبهرم (ﷺ) وت: ئه ی پیغه مبهری خوا (ﷺ) که ی فرمان به چاکه و ریگری له خراپه وازی ئی ده هینریت؟ که ئه وانه گهره ترین کاره چاکه کانی مروفن؟ فهرمووی: (اذا اصابکم ما اصاب بنی اسرائیل) واته (ئه گهر ئه وه تان تووشبوو که تووشی به نی ئیسرا ئیل بوو) وتم: ئه ی پیغه مبهری خوا (ﷺ) ئه وان تووشی چی بوون؟ فهرمووی (اذا داهن خیارکم فجارکم و صار الفتنة فی برارکم و صار الملك فی صغارکم فعند ذلک تلبسکم فتنة تکرون و یکر علیکم)^{۱، ۲}.

۱ - (واق دو یه زید که له سه نه ده که دان لاوازن. له کنز العمال ج ۳، ص ۱۳۹ دا واهاتوه).

۲ - ضعیف.

۳ - (له سه نه ده که دا عه ماری کوپی سه یف هیه که عجل ی و هی دیکه ش متمان ی پی دده ن و کومه لیکیش به لاوازی ده زانن، که سه کانی دیکه ش جی متمان ه و له سهر هه ندیکیان راجیا وازی هیه. وه که هیه سه می ج ۷، ص ۲۷۶ ده لیت. هه وه ها ئین عه ساکیرو ئین نه جار له ئه نه سه وه ئین ئه ی دنیا له عایشه وه به و واتایه هیناویانه. وه که له کنز العمال ج ۲، ص ۱۳۹ دا هاتوه).

بهیهه قی و سه عیدی کوپی مه نسورو جگه له وانیش له قه یسی کوپی ئه بو
 حازمه وه هیئاویانه ده لیت: کاتی ئه بوبه کر بوو به خه لیفه چوویه سه ر مینه رو
 سوپاسی خوای کرد، پاشان وتی: ئه ی خه لکینه ئیوه ئه م ئایه ته ده خویننه وه ﴿إِنَّا
 أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَيْكُمْ أَنْفُسَكُمْ لَا يَضُرُّكُمْ مِّنْ ضَلَّ إِذَا اهْتَدَيْتُمْ إِلَى اللَّهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا
 فِئْتَبَتُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ﴾ ئیوه له شوینی خویدا داینانی. من له پیغه مبه ر (ع)
 بیست ده یفه رموو (ان الناس اذا راوا النمر ولم یغروه اوشك ان یعمهم الله
 بعقاب) واته (خه لکی ئه گهر خراپه یان بینی و نه یانگورا نزیکه خودا هه موویان
 تووشی سزا بکات).^۱

ئین مه ردهویه له ئین عه بباسه وه (ع) هیئاویه تی ده لیت: ئه بوبه کر له سه ر
 مینه ری پیغه مبه ر (ع) دانیش، ئه و پوژهی به خه لیفه ی پیغه مبه ر (ع) ناو نرا،
 سوپاس و ستایشی خوای کرد و سه له واتی دا له سه ر پیغه مبه ر (ع) پاشان
 ده سه ته کانی بلا و کرده و دواتر له سه ر ئه و شوینه داینان که پیغه مبه ر (ع) له سه ر
 مینه ره که ی له سه ری داده نیش. پاشان وتی: له خوشه ویستم بیست که لی ره دا
 دانیشتبوو ته ئویلی ئه م ئایه ته ی ده کرد ﴿إِنَّا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَيْكُمْ أَنْفُسَكُمْ لَا يَضُرُّكُمْ
 مِّنْ ضَلَّ إِذَا اهْتَدَيْتُمْ﴾ پاشان راقه ی کرد، راقه که ی بو مان ئه وه بوو فه رمووی (نعم لیس
 من قوم عمل فیهم بمنکر ویفسد فیهم بقبیح فلم یغروه ولم ینکروه الا حق علی الله
 ان یعمهم بالعقوبة جمیعاً ثم لم یستجاب لهم) واته (به لی)، هر هوژی خراپه یه کیان
 له نیواندا بکریت و خراپه کاری بکریت به ناشرینییه ک و نه یگوپن و نکولی له سه ر
 نه که ن، مافی خوایه که هه موویان سزا بدات و دواتر وه لامی نزیان نه دریته وه

ئین ئه بی شه یبه و ئه حمه دو عه بدی کوپی حه میدو عه ده نی و ئین مونیع و حه میدی و ئه بوداودو
 ترمژی هیئاویانه و ترمژی ده لیت فه رموده که حه سه نی صه حیحه و نه سائی و ئین ماچه و ئه بو
 یه علاو ئه بو نه عیم له (المعرفه) و دارقوتنی له (الحلل) دا ده لیت: هه موو گیره ره وه کان جیمتمانن.
 ۱ - صحیح.

پاشان په نجه یی کرد به گویکانیداو وتی: نه گهر له خوشه ویستم (ﷺ) نه بیستایه بیده نگ ده بووم.^۱

به یه قی له نه بویه کره وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: نه گهر که سانی له به رده م خه لکانیکدا خراپه یان کرد که نه وان له وان عزیزه تمه ندر بن و نه یگوږن، خوی گه وره به لایان به سهردا ده بارینیت، پاشان له سهریان لاده بات.^۲

ناین نه بی شه یبه و نه بو عوبه یدو نین نه بی دنیا له (الصمت) له عومه ره وه (ﷺ) هیناویانه ده لیت: چی ریگرتانه نه گهر که مژده تان بینی سنوورو نابرووی خه لک ده شکینی له پرووی نه وه ست؟ وتیان: له زمانی ده ترسین، وتی: نه وه که متره له وه ی شاهید بن.^۳

ناین نه بی شه یبه له عوسمانه وه (خوی لی رازی بیت) هیناویه تی ده لیت فرمان به چاکه و ریگری له خراپه بکه ن پیش نه وی خراپه کانتان به سهرتاند زال بن و چاکه کانتان نزیان لی بکه ن و نزیان وه لام نه دریتته وه.^۴

ناین نه بی شه یبه له علیه وه (خوی لی رازی بیت) هیناویه تی ده لیت: به خوا فرمان به چاکه و ریگری له خراپه ده که ن و فرمانی خوا به جیده گه یه ن یان که سانی له نیوه نابن سزاتان بدن و خواش نه وان سزا بدات. حارث لییه وه هیناویه تی ده لیت: فرمان به چاکه و ریگری له خراپه ده که ن یان خوا خراپه کانی خوتانتان به سهردا زال ده کات و دواتر چاکه کانتان نزا ده که ن و وه لامیان نادریتته وه. ناین نه بی حاتم لییه وه هیناویه تی که له وتاره که یدا وتی: خه لکینه نه وان هی پیش نیوه به وه له ناوچوون خراپه یان گرته بهر، له خواترس و نه حباره کانیان ریگریان لی

۱ - (له کنز العمال، ج ۲، ص ۱۳۸ دا واهاتوه).

۲ - (له کنز العمال، ج ۲، ص ۱۳۸ دا واهاتوه).

۳ - (له کنز العمال، ج ۲، ص ۱۳۹ دا واهاتوه).

۴ - (له کنز العمال، ج ۲، ص ۱۲۹ دا واهاتوه).

نەكردن. ھەرچى زىياتر خراپەيان دەكردو ئەوانىش پىگىريان ئى نەدەكردن سزا دايدەگرتن. دەى فەرمان بە چاكەو پىگىرى لە خراپە بگەن پىش ئەۋەى ئەو بەلەيتان تووش بىت كە تووشى ئەوان بوو. بزانن فەرمان بە چاكەو پىگىرى لە خراپە پۆزى نابىرى و مەرگ نزيك ناكاتەۋە.^۱

موسەددەدو بەيەقى - بە صەحىحى دانائە - لە عەلىيەۋە (ﷺ) ھىناويانە دەلىت: جىھاد سى جۆرە، جىھادى دەستو جىھادى زمان و جىھادى دل. يەكەم جۆرى جىھاد كە بەسەرىدا زال دەبن جىھادى دەستە، پاشان جىھادى زمان، پاشان جىھادى دل. ئەگەر دل چاكەى نەناسى و خراپەى بەرپەرچ نەدايەۋە شكست خواردوۋە بەرزى نزم دەبى.

ئىبن ئەبى شەيبەۋ ئەبو نەعيم و نەسر لە عەلىيەۋە (ﷺ) ھىناويانە دەلىت: يەكەم جۆرى جىھاد كە بەسەرىدا زال دەبن جىھادى دەستتانه، دواتر جىھادى دلتان. ھەر دل چاكە بە چاك و خراپە بە خراپ نەناسى، دەشكى و بەرزى نزم دەگەرى، ۋەك چۆن گۆزە دەشكى و چى تىدايە دەپرى.^۲

تەبەرانى لە تارىقى كۆرى شەبابەۋە ھىناويەتى دەلىت: عرىسى كۆرى عرقوبى شەيبانى ھات بۆ لای عەبدوللا (خوای ئى پازى بىت) وتى: ھەر كەس فەرمان بە چاكەو پىگىرى لە خراپە نەكات مالىۋىرانە. وتى: بەلكو ھەر كەس چاكە نەناسى و خراپە بەرپەرچ نەداتەۋە مالىۋىرانە.^۳

تەبەرانى لە عەبدوللاى كۆرى مەسعودەۋە ھىناويەتى دەلىت: خەلكى سى جۆرن، جگە لەۋانە خىريان تىدا نىيە، كەسى دەستەيەك بىيىت لە پىى خوادا

۱ - (لەكنز العمال، ج ۲، ص ۱۳۹ دا ۋاھاتوۋە).

۲ - (لەكنز العمال، ج ۲، ص ۱۳۹ دا ۋاھاتوۋە).

۳ - (ھەيسەمى ج ۷، ص ۲۷۵ دەلىت كەسەكانى سەنەدەكە صەحىحن. ھەرۋەھا ئەبو نەعيم لە الحلى ج ۱، ص ۱۳۵ لە تارىقەۋە بە ھەمان شىۋە ھىناويەتى. ئىبن ئەبى شەيبەۋ ئەھمىم لە (الفتن) لە ئىبن مەسعودەۋە بە ھەمان شىۋە ھىناويەتى، ۋەك لە كنز العمال ج ۲، ص ۱۴۰ دا ھاتوۋە).

بجہنگن ئه ویش به مال و گیانی جیهاد بکات. کهسی به زمانی جیهاد بکات و فرمان به چاکه و ریگری له خراپه بکات. کهسی به دل حق بناسی.^۱

ئین عساگیر له ئین مهسعوده هیناویه تی دهلیت: به دهسته کانتان جیهادی دوپوان بکه، ئه گهر نه تانتوانی ته نه ئه وه نه بیته به پرویاندا گرژی بنوین به پرویاندا گرژی بنوین.^۲

ئین ئه بی شهبه و ئه بونه عیم له ئین مهسعوده هیناویانه دهلیت: ئه گهر نارهوات بینی و نه توانی بیگوری، هینده به سه خوا بزانیته تو له ده وه پیت ناخوشه.^۳

ههروه ها ههردووکیان له ئین مهسعوده هیناویانه دهلیت: کهس هیه ده بینیت خراپه و سه رکهشی ده کریته و کاری پی ده کات و پی ناخوشه، وه ئه وه وایه نه یکرده یته. که سیش هیه نایکات، به لام پی ناخوشه وه ئه وه وایه کردیته، هه رکس رقی له وه بیت که دیویه تی، وه ئه وه وایه لی دور بو بیت.^۴

ئه بو نه عیم له الحلیه ج ۱، ص ۱۳۵ لیه وه هیناویه تی دهلیت: پیاوچاکان دهسته به دهسته ده چن و کهسانی گومان که چاکه به چاکه و خراپه به خراپه ناناسن ده مینه وه.^۵

ئه بو نه عیم له الحلیه ج ۱، ص ۲۷۹ له ئه بو ره تاده وه هیناویه تی دهلیت: له گه له مهولا کهم چووم و من غولام بووم، ئاگام له حوزه یفه بوو ده یوت: ئه گهر کهس له

^۱ - (هه یسه می ج ۷، ص ۲۷۶ دهلیت: له سه نه ده که دا کهسی واهیه که نایناسم).

^۲ - (له کنز العمال، ج ۲، ص ۱۴۰ دا هاتوه. ته به رانی به و واتایه هیناویه تی. هه یسه می ج ۷، ص ۲۷۶ دهلیت: ته به رانی به دو سه نه د هیناویه تی، له سه نه دیکیاندا شه ریک هیه که فرموده ی حه سه نه. که سه کانی دیکه ی جی متمانه ن).

^۳ - (له کنز العمال، ج ۲، ص ۱۴۰ دا هاتوه

^۴ - له کنز العمال، ج ۲، ص ۱۴۰ دا واهاتوه).

^۵ - ته به رانی به هه مان شیوه هیناویه تی و که سه کانی سه نه ده که سه حیح، (وه که هه یسه می ج ۷، ص ۲۸۰ دهلیت).

سەر دهمى پيغه مبهردا (ﷺ) قسه يه كى بكر دايه، پى ئى ده بوو به دوو پوو. من ئهو قسه يه م له يه كيكتان بيسست له يه ك شويندا چوار جار وتى. دهى فه رمان به چاكه ده كهن و له سهر چاكه ده كه ونه هاندان يان خواى گه و ره هه موتان تووشى سزايه ك ده كات يان خراپه كاننتان ده بنه بهر پرستان و چاكه كاننتان نزا ده كهن و وه لامى نزاتان نادر يته وه.^١

ئهو نه عيم له الحية ج ١، ص ٢٧٩ ليه وه هيناويه تى ده لى ت: نه فرينى خوا له وهى له ئيمه نيه. سويند به خوا فه رمان ده كهن به چاكه و پيگري ده كهن له خراپه يان له نيو خودا شه رده كهن و خراپه كاننتان به سهر چاكه كاننتاندا زال ده بن و ده يانكوژن تاكه سى نه مينى فه رمان به چاكه و پيگري له خراپه بكات. دواتر له خوا ده پارينه وه خواش وه لامتان ناداته وه.

هه روه ها له نه بونه عيم ج ١، ص ٢٨٠ ليه وه هيناويه تى ده لى ت: سهر دهميكتان به سهر دى دى ت چاكتان تاييدا ئه وه يه فه رمان به چاكه و پيگري له خراپه ناكات.^٢

ئيبين عه ساكير له عه ددى كوڤى حاته مه وه هيناويه تى ده لى ت: چاكه ي ئه مڤوتان خراپه ي سهر دهمى بوو كه چوو، خراپه ي ئه مڤوشتان چاكه ي سهر دهميكه كه بهر پيوه يه. ئيوه تا كاتى خراپه كاننتان بزائن و نكولى و دژايه تى ئهو خراپانه نه كهن كه ده يانزائن له خيردا نابن. تاكاتى زاناتان به بى به كه مزانين له نيو تاندا هه ستي قسه بكات.^٣

^١ - (ئيبين ئه بى شهيبة به هه مان شيوه هيناويه تى، وهك له كنز العمال، ج ٢، ص ١٤٠ دا هاتوه).

^٢ - (ئيبين ئه بى شهيبة به هه مان شيوه ي ليه وه هيناوه. وهك له كنز العمال، ج ٢، ص ١٤٠ دا هاتوه. ئيبين ئه بى دنيا له ئهو سه عيده وه به هه مان شيوه له كتيبي (المر بالمعروف والنهي عن المنكر) دا هيناويه تى، وهك له كنز العمال، ج ٢، ص ١٤٠ دا هاتوه).

^٣ - (له كنز العمال، ج ٢، ص ١٤١ دا هاتوه).

ئيبين عه ساكړ له ئه بو درداوه (ﷺ) هيناويه تي دهليټ: من فرمان به چاكه دهكهم و خوم نايكه، به لام هيوام و ايه لای خوا له سهری پاداشت وهر بگرم.^۱

ئيبين سعادو ئيبين عه ساكړ له ئيبين عومره وه هيناويانه دهليټ: عومره نه گهر بيوستايه ريگري شتي له خه لکی بکات دهچوو بو مال هوهی خو، بزانه هرکه س دووره پهریزیه کی نه جامداوه سزاکی بو چند بهرامبر دهكهم.^۲

مالیک و ئيبين سعاد له ئه بو شهابه وه هيناويانه دهليټ: هيثامی کوپي حه کیمی کوپي حزام له ناو که سانيکدا که له گه لی بوون فرمانی ده کرد به چاكه، عومره دهیوت: تا من و هيثام بزین نه وه نابيت.^۳

ته به رانی له ئه بو جه عفهری خه تمیه وه هيناويه تي عومهری کوپي حه بیبی کوپي حه ماسه ی باپیری که پیغه مبر (ﷺ) له هرزه کاری خویدا بینیبووی وه سیه تی بو کوپه که ی کردو وتی: کوپي شیرینم وریابه له کوپي گه مره کاندان دانه نیشیت، چونکه دانیشتن له گه لیاندا درده. هرکه س دوور له گه مره بیت دلخوشه و هرکه سیش خوشی بویت په شیمانه. هرکه س رازی نه بیت به که م نه وهی گه مره ده یهینی به زور رازی ده بیت، نه گهر هرکه سیکتان ویستی فرمان به چاكه و ریگری له خراپه بکات، باخوی رابینیت له سهر خوراگری بهرامبر سه ختیه کان و متمانهی به پاداشتی لای خوا هه بیت، هرکه س نه و متمانهی هه بیت نازار بهرکه وتن زیانمندی ناکات.^۴

^۱ - (کنز العمال، ج ۲، ص ۱۴۱ دا هاتووه. ئه بو نه عیم له الحیه ج ۱، ص ۲۱۳ لییه وه هيناويه تي).

^۲ - (له کنز العمال، ج ۲، ص ۱۴۱ دا واهاتووه).

^۳ - (له کنز العمال، ج ۲، ص ۱۴۱ دا واهاتووه).

^۴ - (که سه کانی ناو سه نه ده که جی متمانن، وه که هیه سه می ج ۷، ص ۲۶۶ ده لیټ: ئه بو نه عیم و

نه حمه دیش هيناويانه، وه که له ال صابه ج ۳، ص ۱۳۰ دا هاتووه).

تہہ رانی لہ عہ بدولعہ زیزی کوپی ئہ بی بہ کرہوہ ہیئاویہ تی کہ ئہ بوبہ کر ژنیکی لہ بہ نی غدانہ بہ هاوسہر گرت، ژنہ کہ مرد، ئہ بوبہ کر بردی بو گوړستان، براکانی هاٹنہ بہر ئہ و نوپژہوہ، ئہ ویش وتی وامہ کھن من لہ ئیوہ شیاو ترم بہ نویژ، وتیان: هاوہ لی پیغہ مہر (ﷺ) راست ئہ کات. ئہ ویش نویژی کرد لہ سہر ژنہ کہ، پاشان چوویہ ناو گوړہ کہوہ، ئہ وانیش پالیکی توندیان پیوہ نا تا لہ هوّش چوو، برایہوہ مالہوہ، ئہ و پوژ بیست کوپو کچی بوی دہ گریان. عہ بدولعہ زیز وتی: من ئہ و پوژ بچوکر تینیان بووم، کہ بہ هوّش هاٹہوہ وتی بہ سہر مدّا مہ گرین، بہ خوا دہر چوونی ہیچ گیانی ہیئدہی دہر چوونی گیانی ئہ بوبہ کر لہ لام شیرینتر نییہ. ہہموو ترسان و وتیان بوچی بابہ گیان؟ وتم: دہ ترسم بگہمہ سہر دہمی نہ توانم فہرمان بہ چاکہ و پیگری لہ خراپہ بکھم، ہیچ خیری لہ و پوژہ دا نییہ.^۱

تہہ رانی لہ عہ لی کوپی ئہ بو زہیدہوہ ہیئاویہ تی دہ لیّت: لہ کوّشکدا لہ گہلّ حہ جاج بووم کہ لہ پیئاو ئین ئہ شعہ سدا خہ لکی دہ بینی، ئہ نہ سی کوپی مالیک هاٹ تا نزیک بوویہوہ، حہ جاج پیی وت: ئی، ئہ ی گہرؤکی ناو ئاژاوہ کان، جاری لہ گہلّ عہ لی کوپی ئہ بوتالیب و جاری لہ گہلّ ئہ شعہ س، سویند بہوہی گیانمی بہ دہستہ وک شیلّم ریشہ کیشت دہ کہم و وک دامالین پیستی مارمیلکہ داتدہ مالّم. ئہ ویش وتی: خوا ئہ میر بارچاک بکات مہ بہستی کئیہ؟ وتی: خوا کہرت بکات مہ بہستم توّیہ. ئہ ویش گہرایہوہ وتی: انا لله وانا الیہ راجعون، پاشان لہ لای دہر چووم وتی: ئہ گہر بیرى کوړہ کہم نہ کردایہ تہوہ و ترسی ئہوم نہ بووایہ لہو شوینہ دا قسہ یہ کم پیّدہوت کہ ہہر گیز دواى ئہوہ بہ دواى وە لاّمدا نہ گہرئ.^۲

بہ زار لہ ئین عومہرہوہ ہیئاویہ تی دہ لیّت: بیستم حہ جاج وتاری دہ دا، قسہ یہ کی کرد پیّم خراپ بوو، ویستم پیی بگوړم ئہ و فہرمودہ یہم

^۱ - کہ سہکانی سہنہ دہ کہ جی متمانہن. (وک ہہیسہ می ج ۷، ص ۲۸۰ دہ لیّت).

^۲ - (ہہیسہ می ج ۷، ص ۲۷۴ دہ لیّت عہ لی کوپی زہید لاوازو متمانہشی پیڈراوہ).

بیرکته و ته وه (لاینبغی للمؤمن ان یذل نفسه) واته (بو موسلمان شیواو نییه خوئی سهرشوپو زهلیل بکات). وتم: ئەه ییغه مبهری خوا (ﷺ) چۆن ئەوه دهکات؟ فرمووی: (یتعرض من البهء لما لا یطیق) واته (به رهو پرووی سهختیهک بیته وه که دهره قهتی نایهت).^۱

(که نارگیری)

ئین ئه بی شهیه و ئه حمه دو ئین ئه بی دنیا له عومهره وه هیناویانه دهلیت: که نارگیری ئارامگیرییه له تیکه لی خراپ. ئه حمه دو ئین حه بان و عه سکه ری له عومهره وه هیناویانه دهلیت: به ختی خۆتان له که نارگیرییدا وه ربگرن.^۲

دهینه وه ری له معاضی کوپی عمران وه هیناویه تی عومهری کوپی خه تتاب دای به لای خه لکیکدا که سهرکوئه ی که سیکیان ده کرد له بهر خوا که ناری گرتبوو، وتی: مه رحه با نه بیئت له و روخسارانه ی ته نها له خراپه دا ده بینرین.^۳

ته به رانی له عه ده سه ی تائیه وه هیناویه تی دهلیت له (سراف) بووم که عه بدوللا دابه زی بو لامان و که سوکاری هه ندی شتی پی ناردبووم بوی. هه ندی مندال هاتن به دووری چوار شه و ری و بالنده یه کیان هینابوو، بردم بوی، که بردم بوی وتی ئەم بالنده ت له کوپوه هینا؟ وتم: چه ند مندالیکمان له دووری چوار شه و ری هینایان. عه بدوللا وتی: خۆزگه راویک بوومایه و که سم نه دواندایه و که سیش نه یدواندمایه تاده گه یشتمه وه به خوا.^۴

۱- هه یسه می ج ۷، ص ۲۷۴ دهلیت: به زار و ته به رانی له دوو موعجه می وه سیت و که بیر به کورتی هیناویانه، سه نه ده که ی ته به رانی له که بیره که یدا باشه و که سه کانی سه نه ده که ی سه حیح جگه له زه که ریای کوپی یه حیای کوپی ئه یوبی زهریر خه تییب باسی کردوه که فرموده ی له هه ندی گپراوه ته وه فرموده ی بو هه ندیکیش گپراوه ته وه، که سیش قسه ی تیدا نه کردوه.

۲- (له کنز العمال ج ۲، ص ۱۵۹) هاتوه. ئین موباره که له عومهره وه به هه مان شیوه هیناویه تی. وه که له فتح الباری ج ۱، ص ۲۶۲ دا هاتوه.

۳- (له کنز العمال ج ۲، ص ۱۵۹) دا هاتوه.

۴- هه یسه می ج ۱۰، ص ۳۰۴. دهلیت که سه کانی سه حیح. ئین عه ساکیر به و واتیه. به کوورتی له ئین مه سه عوده وه هیناویه تی، وه که له کنز العمال ج ۲، ص ۱۵۹ دا هاتوه.

ئەبۇنەئىم لە ھالىيە ج ۱، ص ۱۳۵ لە قاسمە ۋە ھىناۋىيە تى كەسىك بەعەبدوللاى
وت: نامۇزگارىت بكمە؟ وتى با مالەۋەى خۇى بەس بىر و زمانى خۇت بپارىزەو
بگرى بەسەر بىر كىردنەۋەى خراپەكانتدا.

تەبەرانى لە ئىسماعىلى كورى ئەبوخالىدەۋە ھىناۋىيە تى دەلىت: ئىبن مەسعود
سى نامۇزگارى كوپەكەى كرد: كورى شىرىنم ۋەسىيەتت بۇ دەكەم لە خوابترسەو
مالى خۇت بەس بىت ۋ بەسەر تاۋانەكانتدا بگرى.

حاکم لە حوزەيفەۋە ھىناۋىيە تى دەلىت: خۇزگە بەشى خۇم و مال و پىۋىستىم
دەبوو، ئىتر دەرگام دابخستايەو كەس نەھاتايە بۇ لام و نەچوومايە بۇ لای كەس
تادەگەيشتەۋە بەخا.

ئىبن ئەبى دنيا لە مالىك لە كەسىك لە ئىبن عەبباسەۋە ھىناۋىيە تى دەلىت:
ئەگەر ترس و ۋەسۋاسى نەبوۋايە دەچووم بۇ شوينى مروقى تىدا نەبوۋايە، مەگەر
جگە لە مروقى كەس ھەيە مروقى خراپەرى بكات؟

ئىبن ئەبى دنيا لە مالىكەۋە ھىناۋىيە تى دەلىت: لە يەحىي كورى سەعيدم
بىست دەيوت: ئەبولجەھم حارسى كورى حمىمە لەگەل پىشتىوانان دادەنىشت، كە
باسى كەنارگىرى و تاكگىرىيان بۇ دەكرد دەيوت خەلكى لە تاكگىرى خراپترن.

ئىبن عەساكىر لەئەبو دەر داۋە ھىناۋىيە تى دەلىت: بەسە بۇ كەسى مۇسلمان كە
مالى خۇى بەس بىت تىايدا خۇى و چاۋ و شەرمگەى بگرىتەۋە. وريابن دووربگرن
لە كورى ناۋبازار، چونكە گالتەو پوۋچكارى تىدايە.

۱- (ھەيسەمى ج ۱، ص ۲۹۹ دەلى تەبەرانى بە دوو سەنەد ھىناۋىيە تى و سەنەدىكىيان صەحيحن.

۲- (لەكنز العمال ج ۲، ص ۱۵۹ ۋاھاتوۋە. ئەبو نەئىم ج ۱، ص ۲۷۸ بە ھەمان شىۋە لىۋەى ھىناۋە).

۳- (لەكنز العمال ج ۲، ص ۱۵۹ دا ۋاھاتوۋە).

۴- (لەكنز العمال ج ۲، ص ۱۵۹ دا ۋاھاتوۋە).

۵- (لەكنز العمال ج ۲، ص ۱۵۹ دا ۋاھاتوۋە).

ته به رانی له عه بدو لای کوری عه مره وه هیناویه تی دای به لای موعادی کوری
 جه به لدا که له به رده رگا که یدا وه ستابوو به دهستی ئا ماژهی ده کرد وه که نه وهی
 له گه ل خوی قسه بکات. عه بدو لای پی ی وت: ئه بو عه بدو پر حمان نه وه چیته خوت
 ده دوینی؟ وتی: هیچ نییه دوژمنی خوا دهیه ویئت دوورم بگریئت له وه فرمايشته ی له
 پیغه مبهرم (ﷺ) بیست ده یفه رموو (من خرج فی سبیل الله کان ضامنا علی الله ومن
 عاد مریضا کان ضامنا علی الله عزوجل ومن غدا الی المسجد اواح کان ضامنا علی
 الله عزوجل، ومن دخل الی امام یعززه کان ضامنا علی الله عزوجل ومن جلس فی
 بیته لم یغتب احداً بسوء کان ضامنا علی الله عزوجل) واته (هر که س له به رخوا
 ده ریچیت لای خوا زامنه، هر که س به نه خویشی بگه ریته وه لای خوا زامنه.
 هر که س له ری ی مزگه وتدا بیئت لای خوا زامنه. هر که س بجیت بو لای
 پییشه وایه که و ده ستگروی حالی بیئت لای خوا زامنه، هر که س له ماله وه دانیشتی و
 به خراپه باسی که س نه کات لای خوا زامنه). دوژمنی خوا ده یویست له مالی خوم
 بمبات بو کۆره کان^{۱، ۲}

۱ - ضعیف.

۲ - (هه یسه می ج ۱۰، ص ۳۰۴ ده لیئت: ته به رانی به کوورتی به و شیوهیه هیناویه تی. به زاریش
 هیناویه تی، که سه کانی سه نه ده که ی نه حمه د سه حیحن جگه له ئین لو هه یعه).

(قہ ناعہ ت)

ئین موبارک له عہدوللای کورپی عوبه یدہوہ هیئاویہ تی دهلیت: عومہری کورپی خہ تخاب (خوای لی رازی بیٹ) کراسیکی به ئه حنهف بینی وتی ئه حنهف ئه و کراسهت به چہند کپی؟ وتی: به دوانزه درہم، وتی: ھاوار بۆت به شہش درہم بۆچی نہ تکپی، بائہوی تری بۆ شتیکی تر بووایه؟^۱

ئین ئه بی حاتم له حہسہنی به سرییہوہ هیئاویہ تی دهلیت: عومہری کورپی خہ تخاب نامہی نووسی بۆ ئه بو موسای ئه شعہری کہ به گیانت له دنیا دا قہ ناعہت بکہ، چونکہ خوای گہورہ له پۆزیدا فہزلی ھندی به ندہی داوہ به سہر ھندیکی دیکہیدا، به لکوو ھہرکہسہو تاقی دهکاتہوہ. ئه وہی زۆری پی دہدات تاقیدہ کاتہوہ تابزانی چون سوپاسی له سہر دهکات، سوپاسکردنہ کە ی به جیگہ یاندنی ئه رکیہ تی به رامبہر ئه وہی پی به خشیوہو پی داوہ.^۲

عہسکہری له ئه بو جہ عفرہوہ هیئاویہ تی دهلیت: عہلی (خوای لی رازی بیٹ) له خورمایہ کی وشک و رھقی خواردو دواتر ئاردی به سہردا کردو پاشان دای به سکی خویداو وتی: ھہرکہس سکی بیباتہ ئاگرہوہ خوای گہورہ لی به دور بگریت، پاشان ئہم شیعرہی وت:

فأنك مهما تعطي بطنك سؤلہ

وفرجك نالا منتهی الذم اجمعا^۳

دہینہ وہری له شہعبیہوہ هیئاویہ تی دهلیت: عہلی کورپی ئه بو تالیب وتی: ئه ی نہوہی ئادہم خہم و خہفہ تی ئه مپۆت کہ دیت پیش ئه و پۆژہی مہخہ کہ تیایدایت،

^۱ - (له كنز العمال ج ۲، ص ۱۶۱ دا واهاتوہ).

^۲ - (له كنز العمال ج ۲، ص ۱۶۱ دا واهاتوہ).

^۳ - (له كنز العمال ج ۲، ص ۱۶۱ دا واهاتوہ).

چونکه له ئە جەلتدا نییه که تیایدا پۆزیه کهت بۆ دیت. بزانە سەر و پشکی خۆت سامان بە دەست ناھێنیت، مەگەر ئەوێ خەزینە ی بکەیت بۆ کەسی جگە لە خۆت.^۱

ئێبێ عەساکیڕ لە سەعدەوێ هیناویە ی بە کۆرە کە ی وت: کۆری شیرینم ئەگەر داوای دەوڵە مەندیت کرد بە قەناعەت داوای بکە، چونکە هەرکەس قەناعەتی نەبێت سامان دەوڵە مەندی پێ نابەخشیت.^۲

هه‌نگاونانی پێغه‌مبەر (ﷺ) و هاوه‌لانی له

هاوسه‌رگیریدا

(هاوسه‌رگیری پێغه‌مبەر (ﷺ) له‌گه‌ڵ خه‌دیجه‌دا)

تەبەرائی لە جابری کۆری سەمەرەوێ یان لە یەکی لە هاوێ لانی پێغه‌مبەرەوێ (ﷺ) هیناویەتی دەلیت: پێغه‌مبەر (ﷺ) مەری دەلەوێ پەند، دواتر ویستی مەری تێپەرینی و لەو شتەدا کاری کرد، خۆی و هاوڕێیەکی بوون. بۆ خوشکی خەدیجە سەفەرەکیان تەواو کرد شتیکیان لای مابوو، هاوڕێکیان دەهات بۆ لای ژنەکەو داوای قەرزەکی دەکردن و بە موخەمەدی دەوت بۆ، ئەویش دەیوت تۆ بۆ من شەرم دەکەم. جارێکیان ژنەکە هات بۆ لایان و وتی محەمەد کوا؟ وتی: پێم وتی شەرم دەکەم، ئافەرەتەکە وتی: کەسی هێندە بە شەرم داوین پاک و... هتد. نەدیو. بەو چوویە دلی خەدیجە خوشکی. بۆیە ناردی بە داویدا وتی وەرە بۆ لای باوکم و داوام بکە، فەرمووی باوکت سامانی زۆرەو ئەو ناکات، وتی: تۆ بۆ قەسە ی لەگەڵ بکە من لە کاتی سەرخۆش بوونیدا کارەکەت بۆ پادەپەرینم. ئەویش چوو داوای خەدیجە کردو ئەویش پێی دا. بۆ بەیانی کە لە کۆردا دانیشیت پێی وترا ئافەرین کچەکەت

۱ - (له كنز العمال ج ۲، ص ۱۶۱ دا واهاتوو).

۲ - (له كنز العمال ج ۲، ص ۱۶۱ دا واهاتوو).

دا به موحه مهدي وٽي: من شتي وام نه ڪردوه! وٽيان بهئي. ٺهويش چوو ٻو لاي
خه ديجهو وٽي: خه لڪي واده لئين ڪه توڻ داوه به موحه مهدي وٽي: بهئي، ڀاڪه ت لا
ڪه م سوڪ نه بئيت موحه مهدي ٺاواو ٺاوايه، هيئندي پئي وٽ تارازي ڪرد.

پاشان خه ديجه دوو ٻوڦيهي زيڙيان زيوي نارد ٻو موحه مهدي وٽي: شتي پئي
بڪره ٻو مارهييه ڪه م بهر خيڪو ٺهوهو ٺهوهي پئي بڪره. ٺهويش وايڪرد.^۱

ٺهه مهدي ته بهراني له ٺيبن عه عباسه وه (ﷺ) هيٺاويانه، وادياره له هه ماده وه ڪه
پيڻه مبهري (ﷺ) باسي خه ديجهي ٻو ڪردو باوڪي خه ديجهش هزي نه ده ڪرد بيدات
بهو. خه ديجه خواردن و خواردن وهي ٺاماده ڪردو باوڪي و چهند ڪه سيڪي ڦورپريشي
بانگ ڪردو ڪه وٽنه خواردن و خواردن وه تاسه رخوش بوون. خه ديجه وٽي:
موحه مهدي ڪوپي عه بدوللا هاتووه ٻو داوام مني بهري، ٺهويش پييدا، خه ديجهش
جلي ڪرده بهري و نه ريتيش وابوو ٻو باوڪان وابڪهن. ڪه له سه رخوشي دهرهات
سهيري ڪرد جلي له بهره وٽي: ٺهه چييه؟ خه ديجه وٽي: منت دا به موحه مهدي
ڪوپي عه بدوللا، وٽي: من ڪچ بدهم به هه تيوي ٺهيو تاليب؟ نه به خوا، خه ديجه
وٽي: شهرم ناڪهيت؟ ده ته وئيت خوت لاي ڦورپريش سوڪ بڪهيت و خه لڪي بزانن
تو سه رخوش بويت؟ به جوڙه وازي ئي هيٺا تارازي ڪرد.^۲

ٺيبن سهه عد ج، ۱، ص ۱۳۱ له نه فيسه وه هيٺاويه تي ده لئيت: خه ديجهي ڪچي
خوهيلد (رضي الله عنها) ٺافره تيڪي به خوو به شهريف و پيڪوپيڪ بوو، سهه راي

۱- (ههيسه مي ج، ۹، ص ۲۲۲ ده لئيت: ته بهراني و بهزار هيٺاويانه و ڪه سه ڪاني سه نه ده ڪي بهزار
سهه حيحن جگه له ٺهيو خاليد و البى ڪه جي متمانه شه. ڪه سه ڪاني به زاريش هه روا)، به لام
ٺهه مهدي ڪوپي يه حيي صوفي ماموستاي نامه ڪه جي متمانه شه. به لام ڪه سه سهه حيحه ڪان
نييه و له گيڙانه وه ڪهيدا ده لئيت: خه ديجه وٽي پني ناخوش نيهه له جياتي ٺهوهي بلي ڪاتي
سهه خوشيه ڪي، سه بهارت به شهه و زيڙيش ده لئيت: ديارى بڪه ٻو باوڪم له جياتي بلي ٻو
خوم، ته واو.

۲- ڪه سه ڪاني سه نه ده هه ردو ڪيان سهه حيحن. وه (ههيسه مي ج، ۹، ص ۲۲۰ ده لئيت).

ئوہی خوا پړزو خیري پيداوون ئه وکات له ناو قورپه شيدا له ږه چه له که وه نيوه ندو له شه رهمه ندیدا گه وره ترين و له ساماندا زور تريني هه بوو. هه مووان سووربوون له سهر ئه وهی ئه گهر بتوان به هاوسه ری بگرن و سامانی بو به خه رج بدهن.

منی وهک هه والبه ر نارد بو لای موحه مه د پاش ئه وهی له کاروانی بازرګانی شام هاته وه وتم: ئه ی موحه مه د بوچی ژن ناهینیت؟ وتی: هیچم نییه تارثی پی بهینم. وتم: ئه گهر ئه وهت بو چاره کړاو بانګرایت بو لای ئافره تیګی جواو دهوله مه ندو شه رهمه ندی لیها توو ئاماده یت؟ وتی: کییه؟ وتم: خه دیجه، وتی: دهی چوڼ ئه وه ده کړی؟ وتم: له سهر من، وتی: دهی باشه، منیش چووم و هه والم دا به خه دیجه، ئه ویش هه والی نارد بو موحه مه د که له فلان کاتدا وهره. ناردی به دواى عه مری کوړی ئه سه دی مامیدا تابه هاوسه ر بیدات به موحه مه د. مامی هات و پیغه مبه ر (ﷺ) هاته ژوور بو ناو مامه کانی و یه کیکیان لیی به هاوسه رگرت، عه مری کوړی ئه سه د وتی: ئه مه ماره برینی وه لام نادریتته وه، پیغه مبه ر (ﷺ) له ته مه نی بیست و پینچ سالی خووی و چل سالی خه دیجه دا به هاوسه ری گرت، پیش سالی فیل، به ماوهی پانزه سال خه دیجه له دایک بوو بوو.

هاوسه رګیری پیغه مبه ر (ﷺ) له گه ل عائشه وه

سه وده (خوایان لی رازی بیت)

ته به رانی له عائشه وه هیناویه تی ده لیت: کاتی خه دیجه مرد خه وله ی کچی حه کیمی کوړی ئه وه قه سی ژنی عوسمانی کوړی مه زعوونت له مه ککه وتی: ئه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) بوچی هاوسه رګیری ناکه یت؟ فه رمووی: کی بینم؟ وتی: کچ یان بیوه ژن؟ فه رمووی: کچ کی بی؟ وتی: کچی خوشه ویسترین دروستکراوی خوا لات، عائشه ی کچی ئه بوبه کر، فه رمووی: ئه ی بیوه ژن کی؟ وتی: سه وده ی کچی زه معه، بروای پی هینایت و شوینت که وتووه. فه رمووی: دهی پرؤ به هه ردوکیان

بلیٰ۔ ہات بؤ مائی ٹہبوبہ کرو ٹوم پرومانی دایکی عائیشہ ی بینی وتی: ٹوم پرومان
 خوی گہورہ چ خیرو بہرہ کہ تیکی بؤ ناردوون؟ پیغہ مبرم (ﷺ) ناردوومی تا داوی
 عائیشہ ی بؤ بکہم۔ وتی پیم باشہ بووہستی وائہبوبہ کر دیتہوہ، ٹہبوبہ کر ہات و
 خہولہ وتی: ٹہی ٹہبوبہ کر خوا چ دہروویہ کی خیرو بہرہ کہ تی لی کردوونہ تہوہ؟
 پیغہ مبرم (ﷺ) ناردوومی بؤ داوی عائیشہ۔ وتی: دہی عائیشہ ی بؤ دہبیٹ؟ ٹہو
 کچی برایہ تی۔ ٹہویش گہرایہوہ بؤ لای پیغہ مبرم (ﷺ) و وتی: چی وتوہ؟ ٹہویش
 پیئی فہرموی بگہ پیرہوہ بؤ لای و پیئی بلیٰ (انت اخي في الإسلام وانا اخوك وابنتك
 تصلح لي) واتہ (تو برامیت لہ ئیسلامداو منیش برای توّم و کچہ کہت بؤ من دہشیّت)
 ہاتہوہ لای ٹہبوبہ کرو ٹہویش وتی: دہی پیغہ مبرم (ﷺ) بانگ بکہ، ٹہویش ہات و
 ٹہبوبہ کر لیٰ مارہ کرد۔^۱ ٹہحمہد لہ ٹہبو سہلہ مہو یہ حیای کوری عہ بدورہ حمانی
 کوری حاتبہوہ ہیٹاویہ تی دہلیّت: کاتی خہدیجہ مرد - فہرموودہ کہ بہو واتایہ
 دینن و لہ کوتاییہ کہیدا ہاتوہ - فہرموی (بگہ پیرہوہ پیئی بلیٰ: من برای توّم و تو
 برای منیت لہ ئیسلامداو کچہ کہت بؤم دہشیّت)۔ ٹہویش گہرایہوہ و پیئی و ت:
 ٹہبوبہ کر وتی: راوہستہ و چوویہ دہرہوہ۔ ٹوم پرومان وتی: موتعہ می کوری عہدی
 داوی کردبوو بؤ کورہ کہی، بہخوا ہہرگیز بہلینئیکی نہداوہ داوی خستوہ بؤ
 ٹہبوبہ کر، ٹہبوبہ کر چو بؤ لای مہتعمہ می کوری عہدی و وتی: ٹہو ٹافرہ تہ دہلیّت
 توّ وادہلیّت، لہ لای چو خوی گہورہ ٹہو بہلینہی ناو دہروونی لابرہ، ٹہبوبہ کر
 بہخہولہ ی و ت: پیغہ مبرم (ﷺ) بؤ بانگ بکہ، ٹہویش بانگی کردو ٹہبوبہ کریش
 لیٰ مارہ کرد، عائیشہ ٹہوکات شہش سالان بوو، پاشان خہولہ چو بؤ لای
 سہوودہی کچی زہمہ و وتی: خوا چ خیرو بہرہ کہ تیکی بؤ ناردوویت، وتی: چییہ؟
 وتی: پیغہ مبرم (ﷺ) ناردوومی بؤ داوات، وتی حہزدہ کہم بجیت بؤ لای باوکم و

۱- (ہیسہ می ج ۹، ص ۲۲۵ دہلیّت: کہ سہکانی صہ حیجن جگہ لہ موحمہدی کوری عہدی
 کوری عہلقہ مہ کہ فہرموودہی حہسہنہ)۔

ئەوھى لە لا باس بکەیت. باوکی پیربوو تەمەنى زۆر بوو لە ھەج دواکە وتبوو،
خەولە چوو بۆ لای و سەلامى سەردەمى نەقامى لیکرد، وتى ئەو ژنە کىيە؟ وتى:
خەولەى کچى ھەکیم، وتى: کارت چىيە؟ وتى: مەھەدى کۆپى عەبدوللأ
ناردوومى بۆ داواى سەودە. وتى شیاو و بەرێزە ئەى سەودە چى دەلیت؟ وتى:
ھەز دەکات. وتى دەى موحەمەد بۆ بانگ بکە. پىغەمبەر (ﷺ) ھات بۆ لای و
ئەویش سەودەى ئى مارەکرد. عەبدوللأى کۆپى زەمەى براى لە ھەج ھاتەوھ و خۆلى
دەکرد بە سەرىداو پاش ئەوھى موسلمان بوو وتى: بەخوا من ئەو پۆژە خۆلم دەکرد
بە سەرمدا لە سەر ھاوسەرگىرى سەودەى کچى زەمەو پىغەمبەر (ﷺ) گە مژەیم
نواند. عائیشە وتى: چووین بۆ مەدینە و لای بەنى حارثى کۆپى خەزرج
لە (سونخ) دابەزین، پىغەمبەر (ﷺ) ھاتە مالمەن و دایکە منى ھینا و منیش لەناو
جۆلانەیکدا بووم جۆلانیم دەکرد. دایکە دایبەزاندم، منیش خورمايەکم ھەبوو
بە جیم ھیشت و بە برى ئاو دەم و چاوم شۆرد. پاشان دایکە بردمى تالای دەرگا
و ھستاو منیش دلە خورپیم بوو تا ئارام بوومەو، پاشان بردمى ژوورەو،
پىغەمبەر (ﷺ) لە سەر جىگەيەك لە مالمەن دانیشتبوو ھەندى ژن و پیاوى
پشتیوانان لەوى بوون. دایکە لە ژووریکدا ھیشتمیەوھ و پاشان وتى ئەوانە کەسى
تۆن خوا بەرەکەتت بخاتە ناو لە نیویانداو بەرەکەتى ئەوانیش بخاتە ناو تۆ.
ھەمووان ھەستان و چوون و پىغەمبەر (ﷺ) لە مالمەن لە لام مایەوھ. ھىچ وشترو
بەرخى سەرنەبرا تا سەعدى کۆپى عوبادە ئەو تەشتەى بۆ ناردین کە دەینارد بۆ
پىغەمبەر (ﷺ) کاتى پىغەمبەر (ﷺ) دەچوو بۆ لای ژنەکانى. ئەوکات من تەمەنم
ھەوت سالان بوو.^۲

۱ - صحیح.

۲ - (ھەیسەمى ج ۹، ص ۲۲۷ دەلیت ئەحمەد ھەندىكى ھیناوە تیايدا باسى پەيوەندى ھینانى
لە عائیشەوھ دەکات و زۆربەى مۆرسەلە. لە سەنەدەکەشدا موحەمەدى کۆپى عەمرى کۆپى

(هاوسه رگيرى پيغه مبهري (ﷺ) له گهل جه فسهى كچى عومهر)

بوخارى و نه سائى له ئيبين عومره وه (ﷺ) هيناوايانه، عومهر (خوای لي رازى بيت) كه جه فسهى له خونه يسي كورپى حوزافه ي سه مى بو گه رايه وه، (خونه يس له به دردا به شدار بوو له مه دينه مرد) عوسمانى بينى وتى ئه گهر پيټ باشه جه فسه ت لي ماره ده كم، وتى: بابيري لي بكه مه وه. چهنه شه ويكي برد پسي وتم كه هاوسه رگيرى ناكه م، عومهر وتى به ئه بوبه كرم وت ئه گهر ده ته ويټ جه فسه ت لي ماره ده كم، بيدهنگ بوو، له عوسمان زياتر چاوم له سهرى بوو، شه وانك مايه وه. پاشان پيغه مبهري (ﷺ) داواي كردو منيش پيټداو ئه بوبه كرك بينى وتى له وانه يه كه پيشنياري جه فسه ت بو كردم نارېحه ت بووبيت كه هيچم پي نه وتيت، وتم: به لي، وتى ته نها له بهر نه وه وه لامم نه دايتته وه، ده مزاني پيغه مبهري (ﷺ) ده يويست داواي بكات، منيش نه يني ئه وم بلاونه كرده وه، ئه گهر نه يه نايه من ده مهينا.^۱

ئه حمه دو به يه قى و ئه بويه علاو ئيبين حبان هيناوايانه و ئه وه ي بو زيا دكردوه عومهر وتى: سكالاي عوسمانم كرد لاي پيغه مبهري (ﷺ)، ئه ويش فهرمووي: (تزوج حفصة خيراً من عثمان، ويزوج عثمان خيراً من حفصة) واته (كه سي باشت له عوسمان جه فسه ده هينيټ و عوسمانيش كه سي باشت له جه فسه ده هينيټ پيغه مبهري (ﷺ) كچه كه ي عومهرى هينا.^۲

عه قله مه هيه كه چهنه كه س متمانه ي پي دهن. كه سه كانى ديكي صه حيحن، له صه حيحيشدا به شيكي هاتووه. ته واو).

^۱ - (له جمع الفوائد ج ۱، ص ۲۱۴ دا واهاتووه).

^۲ - (له منتخب كنز العمال ج ۵، ص ۱۲۰ دا واهاتووه).

هاوسه رگیری پیغه مبهرا (علیه السلام) له گهل نوم سه له مهی کچی نه بو نوم هییه (خوای لی رازی بیت)

نه سائی به سه نه دی صه حیج له نوم سه له مه وه هیئاویه تی ده لیت: کاتی
ماوه (عده) نوم سه له مه ته واو بوو، نه بوبه کر خواستی، به لام شوی پی نه کرد.
پیغه مبهرا (علیه السلام) ناردی بو داوای، نوم سه له مه وتی به پیغه مبهرا (علیه السلام) بلی من
نافره تی کم غیره زوره توو شبووم و گوره یه کم نییه شاهد بیت. فره مووی (پی پی
بلی بو نه و قسه ت غیره زوره لای خوا نزا ده که م و غیره که ت ده روات، بو نه و
قسه شت نافره تی کی توو شبووم مندا له کانت به سن، بو نه و قسه شت گوره یه کم نییه
شاهد بیت نه و هیچ گوره یه که ت شاهد بیت یان ناماده بیت رقی له م کاره نییه)
نوم سه له مه به عومهری وت هه سته و من بده به پیغه مبهرا (علیه السلام) نه ویش وایکرد.

ئین عه ساکیر له نوم سه له مه وه هیئاویه تی که هاته مه دینه هه والی پیدان کچی
نه بو نوم هییه کوری موغیره یه، به لام به درو یان خسته وه تاهه ندی که سیان که له
پی پی حه ج بوون وتیان شتی بو که سوکارت بنووسه، نه ویش وایکرد. که هاتنه وه
بو مه دینه به راستیان دانا به وه زیاتر پیزی لایان په یدا کرد. ده لیت: کاتی زهینه بم
بوو، پیغه مبهرا (علیه السلام) هات و داوای کردم و منیش وتم: نافره تی وه ک من ده خوازیت؟
من کوپم نییه و غیره زوره مال و منالم هیه. فره مووی (من له تو گوره ترم، بو
غیره ش خوا له سهرت لاده بات، بو مندالیش بو خواو پیغه مبهرا که ی).

پیغه مبهرا (علیه السلام) به هاوسه ری گرت و ده هات بو لای و ده یه فره موو زهینه ب له
کوپییه (این زنا ب؟) تاعه ممار هات، شهرمی له پرو نواندو ده یوت نه و نافره ته پی
به پیغه مبهرا (علیه السلام) نادات، نه و نافره ته شیر پی ده دات. پیغه مبهرا (علیه السلام) هات و هه مان
شتی فره موو؟ وتی نزیک کی کچی نه بو نوم هییه له لای رازییه، ئین یاسر
بردوویه تی. پیغه مبهرا (علیه السلام) فره مووی نه مشه و دیم بو لاتان. پارچه پیستی کی داناو

۱ - (له ال صابه ج ۴، ص ۴۵۹ دا هاتوه. له جمع الفوائد ج ۱، ص ۲۱۴ دا هاتوه).

ھەندى جۆى ھىناۋ چەۋرى ھىناۋ كەردى بە خوارەن بۆى، پىغەمبەر (ﷺ) ماىەۋە تابەيانى، ئىنجا فەرمەۋى (إِنَّ لَكَ عَلَىٰ أَهْلِكَ كَرَامَةً إِنَّ شَأْنَكَ سَبْعَتُكَ وَإِنَّ أَسْبَحَ لَكَ أَسْبَحَ لِنَسَائِي).^۱ (تۆلەي خىزانى خۆت پىزدارىت ئەگەر دەتەۋىت ھەۋەت شەۋەلات دەمىنمەۋە، ئەگەر ھەۋەت شەۋەلات بەمىنمەۋە لای ژنەكانىشەم ھىندە دەمىنمەۋە).

(ھاۋەلەن پىغەمبەر (ﷺ) لەگەل ئوم ھەبىبەى كچى ئەبوسەفیان (خۋاى لى رازى بىت))

زوبەيرى كۆپى بەكار لە ئىسماعىلى كۆپى ەمەرەۋە ھىناۋىەتى ئوم ھەبىبەى كچى ئەبوسەفیان وتى: مەن لە خاكى ھەبەشە بووم كە نىردراۋى نەجاشى كەنەزەكىك بوو پىئى دەۋترا ئەبرەھە، خەمەتى جەلەكانى دەكەرد، مۆلەتى لى ۋەرگەرتە، مۆلەتم پىدا، وتى پاشا پىتدەلەيت پىغەمبەر (ﷺ) نامەى بۆ نوسىووم تاتۋى لى مارەبەكەم. مەنىش ۋەم خۋا مۆژدەى خىرت بەداتى، وتى پاشا پىت دەلەيت كەسى بەكە بەۋەكىل تامارەت بەكات. دەلەيت مەنىش ناردەم بە شوۋىن خالەيدى كۆپى سەئەيدى كۆپى عاصداۋ ئەۋم پارسپاردەۋ دوۋ بازەنەى زىۋو دوۋ خالخالى زىۋم دا بە ئەبرەھە لەگەل چەند خاتەمىكى زىۋدا كە لەتاۋ خۋشى مۆژدەيدا سەرتاپا لە خۋشىدا بووم، بۆ ئىۋارە نەجاشى فەرمانى كەرد بە جەغەرى كۆپى ئەبوتالىب ۋە مۇسلمانانى ئەۋى ئامادەبن ۋە نەجاشى ۋە تارى خۋىندەۋەۋ وتى سوپاس بۆ خۋاى مەلىك ۋە پىرۋوز مۇئەمىن ۋە ەزىز ۋە جەبار، شاىەتى دەدەم ھىچ پەرسىراۋى نىيە جگە لە خۋاۋ مۇجەمەد بە بەندەۋ پىغەمبەرەتى ۋە ئەۋەيە كە عىسەى كۆپى مەرىمە مەزگىنى ھاتنى دەدا. پاشان پىغەمبەر (ﷺ) داۋاى كەرد ئوم ھەبىبەى كچى ئەبوسەفیانى لى

^۱ - (لە كەزەل ەمال ج ۷، ص ۱۱۷ دا ۋاھاتۋە. نەسائى بەسەنەدى صەحىح لە ئوم سەلەمەۋە ھىناۋىەتى. لەل ەسابە ج ۴، ص ۴۵۹ دا ھاتۋە. ئىبن سەئەد ج ۸، ص ۹۳ لە ئوم سەلەمەۋە بە ھەمان شىۋە ھىناۋىەتى).

ماره بکهم، منیش چووم به دهم داواکه یه وه. پیغه مبه (ﷺ) مارهی چوارسه دیناری بو داناوه، پاشان له بهردهم خه لکه که دا دیناره کانی هه لپرشت، خالیدی کوپی سه عید قسه ی کردو وتی سوپاس بو خوا، سوپاسی ده که م داوای لیخو شبوونی لاده که م، شایه تی دهم هیچ په رستراوی نییه جگه له خواو موحه ممد بهنده و نیردراویه تی به پینموونی و ئایینی حه ق ناردوویه تی تا زال بیت به سر هه موو ئایینه کاندایا بیباوه پانیش پیان ناخوش بیت. پاشان هاتم به دهم داواکه ی پیغه مبه وه (ﷺ) و ئوم حه بیبه ی کچی نه بوسفیانم ئی ماره کرد. خوا پیروزی بکات له پیغه مبه (ﷺ) نه جاشی دیناره کانی دایه ده ست خالیدو ئه ویش دای به ئوم حه بیبه، پاشان ویستیان هه ستن وتی دانیشن، سوننه تی پیغه مبه ران وابوو ئه گهر هاوسه رگرییان کرد له سر ئه وه خواردن بخوریت، خواردنی بانگ کردو نانیان خوارد، دواتر بلاوه یان ئی کرد.^۱

حاکم ج ۴، ص ۲۰ له ئیسماعیلی کوپی عه مری کوپی سه عیدی کوپی عاصه وه هیناویه تی ده لیت: ئوم حه بیبه وتی له خه ودا بینیم عوبه یدو لئای کوپی جه حشی میردم ناشرینترین شیوه ی هه بوو، ترسام و تم به خوا حالی گوپاوه. که به یانی هات ده یوت ئه ی ئوم حه بیبه سه یری ئایینم کردوه وه له مه سیحیه تی چاکترم نه دیوه، من پیشتر نه سرانی بووم دوا یی هاتمه وه ناو ئایینی موحه ممد پاشان گه پامه وه بو مه سیحیه تی، منیش و تم به خوا خیرت نه بینیه وه، خه وه که م بو گیراپه وه ئه ویش گوئی پی نه داو که و ته مه ی نو شتی تا مرد. له خه ودا بینیم یه کی هات بو لام پیی ده و تم: ئه ی دایکی باوه پداران، منیش ترسام و وا لیکم دایه وه پیغه مبه (ﷺ) به مینیت. ماوه که م که ته واوبوو هیندهم بینی نیردراوی نه جاشی هات - فه رموده که وه ئه وه ی پیشوو دینیت و دوا ی و ته نانیان خواردو بلاوه یان

^۱ - (له البدایه والنهایه ج ۴، ص ۱۴۳ دا واهاتوه).

لىكرد - دەلىت: ئوم ھەبىبە وتى: كە پارەكەم ھاتە دەست ناردىم بە شوين ئەبرەھەدا
 كە موژدەي پىدام پىم وت من ئەو پروژ ئەۋەم پىدايت و ھىچم پى ئەبو، ئەمە پەنجا
 مسقالە بىبە بۇ خوت، ئەۋىش توۋرەكەيەكى دەرھىناو چىم پىداۋو تىايدا بوو
 پىي دامەۋو وتى: پاشا بېرىرى بۇ داۋم ھىچت لى ۋەرنەگرم و من سەرقالى بەرگ و
 ھالى بووم، من شوين ئايىنى پىغەمبەر (ﷺ) كە وتووم و لەبەرخوا موسلمان بووم،
 پاشا ھەرمانى كىردوۋە بەژنەكانى تاجى بۇنى خوشيان لايە بىنىرن بۇ تو، بەيانى
 ۋەرس و ۋەنەرۇ زىيادىكى زورىان ھىناو منىش ھەمويم برد بۇ لاي
 پىغەمبەر (ﷺ) كە ئەۋانەي لە سەرم دەدى و لە لام بوون و ھىچ نكولى نەدەكرد.
 پاشان ئەبرەھە وتى: من داۋام لىت ئەۋەيە سەلامى من بە پىغەمبەر (ﷺ)
 بگەيەنيت و پىي بلىيت من شوينى ئايىنەكەي كە وتووم، دەلىت پاشان سۆزى بۇ
 نواندىم و ئامادەسازى بۇ كردم. كە دەھاتەلام دەيوت: داۋاكەمن بىرنەچىت. كە
 چووين بۇ لاي پىغەمبەر (ﷺ) باسى داۋاكىرنەكە و بارى ئەبرەھەم بۇ كرد،
 پىغەمبەر (ﷺ) بىزە گرتى، كە سەلامەكەيم پى گەياند ھەرموۋى (وعليهم السلام
 ورحمة الله وبركاته) واتە (سەلام و پەرحمەت و بەرەكەتى خوا لەۋىش).^۱

^۱ - (ئىبن سەعد ج ۸، ص ۹۷ لە ئىسماعىلى كوپرى ھەمرى كوپرى سەئىدى ئومەۋىيە ۋە واتايە
 ھىناۋىيەتى).

هاوسه رگیری پیغه مبهەر (ﷺ) له گهل زهینه بی کچی

جه حش (خوای لی رازی بیټ)

ئه حمده له ئه نه سه وه ﷺ هیناو یه تی ده لیت: کاتی زهینه ب (خوای لی رازی بیټ) ماوه که ی خو ی ته واو کرد پیغه مبهەر (ﷺ) به زهیدی فهرموو (اذهب فا ذکرها علی) واته (برو داوای بکه بوم) نهویش چوو بو لای و زهینه ب ههویری دهشیلا. زهید ده لیت که بینیم سه رسنگم داگیرا تا نه وهی نه مده توانی سهیری بکه م کاتی بینیم پیغه مبهەر (ﷺ) داوای ده کات، بویه پروم لی وهرگیراو له سهر پشت گه پامه وه و تم زهینه ب موژده ت لی بیټ پیغه مبهەر (ﷺ) منی ناردوه بو داوات. نهویش وتی: من هیچ ناکه م تا فهرمان له په ره ر دگار وهر نه گرم. پاشان چوو یه مزگه وته که ی و قورئان دابه زی و پیغه مبهەر (ﷺ) هات و به بی مؤلته هات بو لای زهینه ب، کاتی پیغه مبهەر (ﷺ) هات نان و گوشتمان له سهر خوارد، خه لکی چوون و هه ندی که س داوای نان خواردن مانه وه قسه یان ده کرد. پیغه مبهەر (ﷺ) چوو یه دهرو منیش چوو به دوایداو پیغه مبهەر (ﷺ) ده چوو بو ژوره کانی ژنه کانی و سه لامی لی ده کردن، نه وانیش ده یانوت نه ی پیغه مبهەر (ﷺ) مال و مندالت چۆن بوون؟ منیش نه مزانی هه والم پیداو خه لکه که ده رچوو بوون یان هه وال گه یشتبی. پیغه مبهەر (ﷺ) چوو یه مال و منیش چووم تا له گه لی بچه ژور، به ره به ستیکی خسته نیوان من و خو ی و چوو یه نه و دیوو ناموژگاری خه لکی کرد به م ئایه ته ﴿لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ إِلَّا أَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ﴾ موسلیم و نه سائی به هه مان شیوه هیناویانه.

بوخاری لییه وه هیناو یه تی ده لیت: خواردنی ئاوی گوشت لای زهینه ب هه بوو بو پیغه مبهەر (ﷺ) منیش که سیکم نارد تا خه لکی بانگ بکات بو نان خواردن، خه لکی هاتن و نان یان ده خوارد و ده چوون و هه ندیکی دیکه ده هاتن و نان یان ده خوارد و ده چوون تا که سی نه ما. وتم نه ی پیغه مبهیری خوا (ﷺ) که س نییه بانگی بکه م، فهرمووی (ارفعوا طعامکم) واته (خواردنه که تان هه ل بگرن). سی دهسته هاتن و

له مالہ وہ قسہ یان دہکرد، پیغہمبہر (ﷺ) دەرچوو چوو بۆ ژوورہکە ی عائی شەو
فەرمووی (السلام علیکم اهل البيت ورحمة الله وبرکاته) واتە (سەلام و پەرھمەت و
بەرەکەتێ خواتان لیبیئت ئەھلی بەیت). ئەویش وتی: (علیک السلام ورحمة الله
وبرکاته) مال و مندالت چۆن؟ خوا بەرەکەتت پێ ببەخشیت. ئینجا چوو بۆ
ژوورەکانی ژنەکانی دیکە ی و ھەمان شتی پێ فەرموون و ئەوانیش ھەمان وەلامیان
ھەبوو. پاشان پیغہمبہر (ﷺ) گەڕایەو و سێ دەستە لە مالەکەیدا بوون قسەیان
دەکرد. پیغہمبہر (ﷺ) زۆر بەشەرم بوو، بۆیە بەرەو ژوورەکە ی عائی شەو چوو، نازانم
ھەوالم پێدا یان ھەوالم پێدرا کە خەڵکەکە چوون، ئەویش چوو تاپێ خستە سەر
دەرگا کەو قاچەکە ی دیکە شتی لە دەرەو دا بوو، پەردە ی خستە نیوان من و خۆ ی و
ئایەتی حیجاب (پەردە) دا بەزی.

ئێین ئەبێ حاتەم لێیەو ھیناویەتی دەلیت: پیغہمبہر (ﷺ) چوو بەلای ھەندی
لەژنەکانی، ئوم سولەیم (خوای لێ پازی بیئت) خواردنی حیسی^۱ بۆ دروستکرد پاشان
خستێ ناو جامیکەو وەتی: بڕۆ بۆ لای پیغہمبہر (ﷺ) و پێ ی بلێ ئەمە ھی ئیمە یە
بۆ ی و کەمە! ئەنەس دەلیت: ئەو پۆژ خەڵکی لەناپەرھەتی و برسیتیدا بوون، بڕدەم
بۆ ی و وتم ئە ی پیغہمبہری خوا ئوم سولەیم ئەمە ی و بۆ ناردوویت و سەلامی
لێکردیت وتی: ئەمە ھی ئیمە یە بۆ ی و کەمە، ئەویش سەیری کردو فەرمووی: (ضعه
في الناحية البيت) واتە (لە لایەکی مالەو دا یبنی) پاشان فەرمووی (اذهب فادع لي
فلاناً وفلاناً) واتە (بڕۆ فلان و فلان بانگ بکە)، ناوی چەندین کەس بکە.
فەرمووی: (ومن لقيت من المسلمين) واتە (بە ھەرکەسیکی موسلمانان گەیشیتیت).
منیش ئەوانە ی پێ ی وتم و ئەوانە ی پێ یان گەیشتم — لە موسلمانان — بانگم کردن،
منیش ھاتم و مال و ژوورو ھەوشە پڕبوو لە خەڵک، وتم ئەبو عوسمان چەند بوون؟
وتی: نزیکە ی سێ سەد کەس دەبوون. پیغہمبہر (ﷺ) پێ ی فەرمووم (بیھینە)

^۱ - خواردنیک بوو لە خورما و رۆن و پەنیر دروستکراو.

منیش بۆم بردو دهستی له سهرداناو هه ندی شتی فهرموو پاشان فهرمووی (یتعلق
عشرة عشرة و ليسمو و ليأكل كل انسان مما يليه) واته (با دده بازنه بههستن و بسم
الله بکهن و هه رکه سهو له بهرخویه وه بخوات) هه مووان (بسم الله الرحمن الرحيم) یان
ده کردو ده یانخوارد تا هه موویان خواردیان، ئینجا پیی فهرمووم (ارفعه) واته (هه لی
بگره) ده لیئت هاتم و بردم و سهیری قاپه کهم کرد نه مزانی ئایا له پیشتی زیاتر بوو
یان کاتی هه لمگرت زیاتر بوو؟ ده لیئت هه ندی کهس له مالی پیغه مبهه (عربی)
دواکه و تن و نهو ژنه ی پیغه مبهه (عربی) که له گه لیاندا بر دیه ژووره وه پووی کرد بووه
حه و شه که، ئه وانیش قسه یان ته واه و نه ده کردو پیغه مبهه یان (عربی) بیزار کرد.
پیغه مبهه (عربی) زۆر به شهرم بوو، ئه گهر ئه وه یان بزانیایه له سههریان سهخت ده بوو.
پیغه مبهه (عربی) چوو بۆ ژووره کانی ژنه کانی و کاتی بینییان هاتووه و زانییان باریان
سهخت کردووه، له ده رگا هاتنه ده ری و پیغه مبهه (عربی) هات تا په رده ی داداو
چوویه ژوورو منیش له ژووره که دا بووم. پیغه مبهه (عربی) له ماله وهیدا که میك
مایه وه و خوا قورئانی دایه زاندو پیغه مبهه (عربی) که هاته دهر ئه م ئایه ته ی ده خویند
﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ إِلَّا أَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ إِلَى طَعَامٍ غَيْرٍ نَاظِرِينَ إِنَاءً وَلَكِنْ
إِذَا دُعِيتُمْ فَادْخُلُوا فَإِذَا طَعِمْتُمْ فَانْتَشِرُوا وَلَا مُسْتَأْنِسِينَ لِحَدِيثٍ إِنَّ ذَلِكُمْ كَانَ يُؤْذِي النَّبِيَّ
فَيَسْتَحْيِي مِنْكُمْ وَاللَّهُ لَا يَسْتَحْيِي مِنَ الْحَقِّ وَإِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا فَاسْأَلُوهُنَّ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ
ذَلِكُمْ أَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِنَّ وَمَا كَانَ لَكُمْ أَنْ تُؤْذُوا رَسُولَ اللَّهِ وَلَا أَنْ تُنكِحُوا أَزْوَاجَهُ مِنْ بَعْدِهِ
أَبَدًا إِنَّ ذَلِكُمْ كَانَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمًا {٥٣} إِنْ تَبَيَدُوا شَيْئًا أَوْ تَخَفُوهُ فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ
عَلِيمًا﴾ ئه نه س ده لیئت له پییش خه لکدا بۆ منی خوینده وه و منیش ماوه یه که ئه وه م
ده و ته وه به خه لک.

١- موسلیم و نه سائی و ترمژی هیناویانه و ترمژی ده لیئت هه سه نه ی سه حیه. بوخاری و ئیبن
جه ریر هیناویانه. (له البدایه و النهایه ج ٤، ص ١٤٦ دا واهاتووه. ئیبن سه عد ج ٨، ص ١٠٤ له
چه ند رییه که وه له ئه نه سه وه هیناویه تی).

ھاوسەرگیری پیڤه مبه‌ر (ﷺ) له گه‌ل سه‌فیه‌ی کچی حویه‌ی کوری ئه‌خته‌ب (خوای لی رازی بی‌ت)

ئه‌بوداود له ئه‌نه‌سه‌وه (خوای لی رازی بی‌ت) هی‌ناویه‌تی ده‌لیت: له خه‌یبه‌ر (گیراوه‌کان) کو‌کرانه‌وه‌و دی‌حیه‌ هات و وتی ئه‌ی پیڤه‌مبه‌ری خوا یه‌کی له‌و که‌نیزه‌کانه‌م به‌دری. فه‌رمووی ب‌پ‌و که‌نیزه‌کی‌ک به‌، ئه‌ویش سه‌فیه‌ی کچی حویه‌ی برد. که‌سی‌ک هات ب‌و لای پیڤه‌مبه‌ر (ﷺ) و وتی ئه‌ی پیڤه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) ئه‌وه‌ت دا‌به‌ دی‌حیه -یه‌عقوب ده‌لیت- سه‌فیه‌ی کچی حویه‌ی گه‌وره‌ی قوره‌یزه‌و نه‌زیر ده‌ده‌یت به‌دی‌حیه، ئه‌و ئا‌فره‌ته‌ به‌س ب‌و تو‌ شیا‌وه. فه‌رمووی ئا‌فره‌ته‌که‌ بانگ به‌کن، پیڤه‌مبه‌ر (ﷺ) که‌ سه‌یری کرد فه‌رمووی که‌نیزه‌کی‌کی دی‌که‌ له‌بری ئه‌م به‌ه. پیڤه‌مبه‌ر (ﷺ) سه‌فیه‌ی ئازاد کردو به‌ھاوسه‌ری گرت.^١

بو‌خاری له ئه‌نه‌سه‌وه هی‌ناویه‌تی ده‌لیت: چو‌وین ب‌و خه‌یبه‌ر، که‌ فه‌تحمان کرد با‌سی جوانی سه‌فیه‌ی کچی حویه‌ی کرا ب‌و پیڤه‌مبه‌ر (ﷺ) که‌ می‌رده‌که‌شی کو‌ژرا‌بوو خو‌یشی بو‌وک بو‌و. پیڤه‌مبه‌ر (ﷺ) هه‌لی‌ب‌ژارد ب‌و خو‌ی له‌گه‌ل خو‌ی بر‌دی تا‌گه‌ی‌شته‌ (سد الص‌هباء) له‌و‌ی پیڤه‌مبه‌ر (ﷺ) چو‌ویه‌ لای، پا‌شان له‌ پی‌ستی‌کی ب‌چو‌وکدا خو‌اردنی حی‌سی ئا‌ما‌ده‌کردو پا‌شان پ‌سی فه‌رمووم (آذن من حولک) واته‌ (ب‌یده‌ به‌وانه‌ی ده‌ورت) ئه‌وه‌ خو‌اردنی ھاوسه‌رگیری بو‌و ب‌و سه‌فیه. پا‌شان به‌ره‌و مه‌دینه‌ چو‌وین ب‌ینیم پیڤه‌مبه‌ر (ﷺ) به‌عه‌با‌یه‌ک په‌رده‌ی ب‌و ده‌کردو دواتر له‌ لای وش‌تره‌که‌ی دا‌ده‌نیشت و را‌نی دا‌ده‌ناو سه‌فیه‌ش قا‌چی ده‌خسته‌ سه‌ر را‌نی تا‌سواری وش‌تره‌که‌ ده‌بو‌و.

هه‌روه‌ها لی‌یه‌وه هی‌ناویه‌تی ده‌لیت: پیڤه‌مبه‌ر (ﷺ) له‌ فی‌وان خه‌یبه‌رو مه‌دینه‌دا سی‌ شه‌و مایه‌وه له‌گه‌ل سه‌فیه‌دا بو‌و. من مو‌سل‌مانم بان‌گه‌یشت کرد ب‌و خو‌اردنه‌که‌ی که‌ تی‌ایدا نا‌و گو‌شت نه‌بو‌و، فه‌رمانی به‌بیلال کرد را‌خه‌ر را‌بخات و

^١ - بو‌خاری و مو‌سلیم هی‌ناویانه‌.

خورماي له سهر دانرا له گهل په نرو روڼدا، موسلمانان وټيان يه كي له دايكي باوه پداران ده بټ يان كه نيزه كيځ ده بټ؟ وټيان نه گهر په رده ي بو دادا نه وا يه كيځه له دايكي باوه پداران نه گهرنا كه نيزه كيه تي. كه چوون له پشتيه وه بو په رده ي بو داده دا.^۱

نه حمده له جابري كورې عه بدول لاه هيناويه تي ده لټت: كاتي صه فيه ي كچي حه ويه ي كورې نه ختبه هاته لاي چادره كه ي پيغه مبه ر (ﷺ) هه ندي كه س ناماده بوون و منيش ناماده بووم تاتيايدا پشكم هه بټت. پيغه مبه ر (ﷺ) هاته دهر وو فهرمو وي (قوموا عن امكم) واته (لاي دايكتان هه ستن) بو شه و ناماده بووين و پيغه مبه ر (ﷺ) هات بو لامان و لايه كي عه باكه ي نزيكه ي مشت و شتي خورماي تيدابوو. فهرمو وي (كلوا من وليمة امكم) واته (له ناني هاوسه رگيري دايكتان بخون)^۲. ته به راني له نيين عومره وه هيناويه تي ده لټت: چاوه كاني صه فيه جوړه سه وزاييه كي پيوه ديار بوو. پيغه مبه ر (ﷺ) پئي فهرمو وي (ما هذه الخضره بعينك) وتي به مي رده كه مم وت له خه ومدا بينيم مانگي كه وته ناو ماله كه م، نه ويش بو كسيكي ليډام و وتي مه به ستن پاشاي يه شريبه؟ وتي: هيچ كه س نه بوو هينده ي پيغه مبه ر (ﷺ) رقم لي ي بټت، باوكم و مي رده كه مي كوشت، نه ويش به رده وام پوزشي ده هيناويه وه ده يفه موو (ياصفية إن أباك الب علي العرب وفعل وفعل) واته (نه ي صه فيه ي باوكت عه ربه ي له دڙ كوكر دمه وه نه وه نه وه ي كرد) تانه وه م له دهر ووندا نه ما.^۳

۱ - (له البدايه والنهايه ج ۴، ص ۱۹۶ دا واهاتوه).

۲ - حسن.

۳ - (هه يسه مي ج ۹، ص ۲۵۱ ده لټت: نه حمده به سه نه دي صه حيح هيناويه تي، نيين سه عديش ج ۸، ص ۱۲۴ به هه مان شيوه هيناويه تي).

۴ - صحيح.

۵ - (هه يسه مي ج ۹، ص ۲۵۱ ده لټت: كه سه كاني سه نه ده كه صه حيحن).

حاكم ج ۴، ص ۲۸ له ئەبو ھورەيرە ھىناۋىيەتى دەلىت: كاتى پىغەمبەر (ﷺ) صەفەيە بىر دە ژورە ھە، ئەبى ئەيوب لە بەردەرگاي پىغەمبەردا (ﷺ) مايە ھە تابەيانى، بۇ بەيانىيەكە پىغەمبەرى بىنى (اللە اكبر) ى كىردو شمشىرىكى پى بوو، وتى ئە پىغەمبەرى خوا كە نىزەكىكە ماۋە بوو كىنى تازەيە تو باوك و براو مىردەكەيت كوشتوۋە بۇيە لى دۇنيا مەبە. پىغەمبەر (ﷺ) پىكەنى و قسەي خىرى بۇ فەرموۋ.

ئىبن سەعد لە عەتاي كوپى يە سارە ھە ھىناۋىيەتى دەلىت: كاتى صەفەيە لە خەبەرە ھە ھە مالى حارثەي كوپى نوعمان دابەزى، ژنانى پىشتىوانان بىستىيان و ھاتن سەيرى جوانىيەكەيان دەكرد، عائىشە (خوای لى رازى بىت) ھە ھە پەردە لە سەر چاۋى بوو، پىغەمبەر (ﷺ) ھە بەدوايدو فەرموۋى (كىف رايىت يا عائىشە؟) واتە (ئە عائىشە چۈنت بىنى) وتى: جۈلەكە بوو، فەرموۋى (لاتقولى ذلك، فانها أسلمت وحسن إسلامها). (وامەلى، چونكە ئەو مۇسلمان بوۋە بەچاكى)^۱ لە سەئىدى كوپى مۇسەيبە ھە ھىناۋىيەتى دەلىت: صەفەيە ھە ھە گوارەيەكى زىر لە گوۋىدا بوو، نىازى فاتىمە ۋا فرە تانىكى كە لە گەلىدا بوو بۇ ھە بوو (پىشكدارى تىدا بگەن).^۲

^۱ - صحيح.

^۲ - حاكم دەلىت: ئەو فەرموۋەدى سەنەدەكە صەحىھە بوخارى و مۇسلىم نەبەيە ھە ھەبى دەلىت صەحىھە. ئىبن عەساكىر لە عروۋە بە دوورو درىژتر بە ۋاتايە ھىناۋىيەتى ھە (لە كنز العمال ج ۷، ص ۱۱۹) دا ھاتوۋە. ئىبن سەعد (ج ۲، ص ۱۱۶) لە ئىبن عەبباس ھە بە دوورو درىژتر لىيە ھە ھىناۋە. لە گىرەنە ۋە يەكشدا: ۋەم: ئەگەر بىچوۋىت مەن لىت نىزىك بووم.

^۳ - ضعيف.

^۴ - (لە ال صابە ج ۴، ص ۳۴۷) دا ۋا ھاتوۋە.

ھاۋسەرگىرى پىغەمبەر (ﷺ) لەگەل جوھىرىيە كچى

ھارسى خوزاعى (خوای لى رازى بىت)

ئىبن ئىسحاق لە عائىشە ۋە (خوای لى رازى بىت) دەلىت: كاتى پىغەمبەر (ﷺ) كە نىزە كەكانى بەنى موسىيە لەقى دابەشكرد، جوھىرىيە كچى حارث پىشكى ثابتى كوپرى شەماس يان ھى ئامۇزايەكى بوو. جوھىرىيە ۋە ئافرىدىكى شىرىن ۋە خوین گەرم بوو ھەركەس بىيىنىيە دلى دەيگرت. لەسەر ئەمە جوھىرىيە ۋە بىستى نەچىتە لای ئەو ھاتە لای پىغەمبەر (ﷺ) تايارمەتى بدات. عائىشە دەلىت: سويند بەخوا كە لەبەردەم دەرگا كەمدا بىنىم رقىم لىي بوو زانىم پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ئەۋەدى لى دەبىنىت كە من لىم بىنى. چوو بۆ لای وتى ئەي پىغەمبەرى خوا (ﷺ) من جوھىرىيە كچى ھارپى كوپرى ئەبو زىرارى گەۋرە ھۆزە كەيم ۋە بەلەيەكم توۋش بوۋە كە خۆت دەيزانىت، كە وتوۋمەتە بەر پىشكى ثابتى كوپرى قەيسى كوپرى شەماس يان بۆ ئامۇزايەكى، لەسەر خۆم داوام كىردۈۋە نەچمە لای ۋە ھاتوۋم تايارمەتىم بدەيت.

فەرەمۇي: (فهل لك من خير من ذلك) ۋاتە (لەۋە باشتىرت دەۋىت؟) وتى: چىيە ئەي پىغەمبەرى خوا؟ فەرەمۇي (اقضى عنك كتابتك واتزوجك) ۋاتە (ئەۋەت لەسەر لادەبەم ۋە بەھاۋسەرت دەگرم) وتى: بەلى ئەي پىغەمبەرى خوا پارىم. عائىشە دەلىت: چوو بۆ لای خەلك ۋە خەلكى زانىيان پىغەمبەر (ﷺ) جوھىرىيە كچى ھارثى ھىناۋە، خەلكى وتيان خىزمانى پىغەمبەر (ﷺ) بۆيە چىيان پى بوو ناردىيان، دەلىت: بە ھاۋسەرگىرى جوھىرىيە سەد مال لەبەنى موسىيە لەقى ئازاد كران، ئافرىت نەبىنراۋە ھىندەي ئەو بەرەكەتى بۆ ھۆزى خۆي ھەبىت^۱.

۱ - حسن.

۲ - (لەالبدايە والنھاىە ج ۴، ص ۱۵۹ دا ۋاھاتوۋە). ئىبن سەعد ج ۸، ص ۱۱۶ لە واقىدىيە ۋە بە سەندىكى لە عائىشە ۋە بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى، بەلام ناۋى مىزدەكەي بە (سەفوانى كوپرى مالىك) ھىناۋە. ھاكم ج ۴، ص ۲۶ لە رىگەي واقىدىيە ۋە بە شىۋە ھىناۋىيەتى.

واقیدی له عومره وه هیناویه تی ده لیت: جوهریه ی کچی حارث وتی پیش هاتنی پیغه مبه (ﷺ) به سی پوژ خه وم بینی که مانگ له نه ثریبه وه هات تاهاته ناو ژوره که م. پیم باش نه بوو که س بزانیّت تا پیغه مبه (ﷺ) هاتن، که به که نیزه ک گیراین هیوای خه وه که م مه بوو، پیغه مبه (ﷺ) نازادی کردم و به هاوسه ری گرتم. سویند به خوا له سه ر هۆزه که م قسم کرد یه کسه ر موسلمانان هۆزه که میان نازاد کردن، هینده م زانی که نیزه کیکی ئاموزام هه واله که ی پیدام. بویه سوپاسی خوام له سه ر کرد.^۱

(هاوسه رگیری پیغه مبه (ﷺ) له گهل مه یمونه ی کچی حارسی هیلالی)

حاکم ج ۴، ص ۳۰ له ئین هیشامه وه هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) له سالی دواتردا سالی حوده یبیه له ذیلقه ده ی سالی هه وتدا به باری عه مره وه ده رچوو، نه و مانگه تییدا بیباوه پان رییان گرت له چوونه که عبه تا که یشته (یه نجوج) جه عفری کوپی نه بوتالیبی نارد بو لای مه یمونه ی کچی حارثی کوپی حزنی عامری و داوایکرد. نه ویش باره که ی دایه ده ست عه بباسی کوپی عه بدولموته لیب که ئوم فه زلی خوشکی لابوو. عه بباس دای به پیغه مبه (ﷺ). پیغه مبه (ﷺ) دای نه وه تاماوه یه که له (سه ریف) مایه وه تامه یمونه هات و له وی چوویه لای. ویستی خوا وابوو پاش ماوه یه که مه یمونه ی مچی حارث مرد. کاتی پیغه مبه (ﷺ) چوویه لای له و ماوه دا مرد.

^۱ - ضعیف.

^۲ - (له البدایه والنهایه ج ۴، ص ۱۵۹ دا هاتوو. حاکم ج ۴، ص ۲۷ له ریگه ی واقیدییه وه له خوزامی کوپی هیشام له باوکیه ره به هه مان شیوه هیناویه تی).

ههروه ها له ئیبن عه ببا سه وه هی ناویه تی، پیغه مبهه (ﷺ) مهیمونه ی کچی حارثی به هاوسه رگرت و سی پوژ له مه ککه مایه وه، نه وکات حوه یتبی کوری عه بدولعوزا به دهسته یه کی قوره یشیه کانه وه له پوژی سی یه مدا هاتن و پی یان وت: ماوه که ت ته واو بووه، دهی لاما ن برۆ. فه رمووی (وما علیکم لو ترکتمونی فأعرس بین اظهرکم فصقت لکم ظعاماً فحضرتموه) واته (ئه ی چی ده بیئت نه گهر پریم بدن له نیوانتا ندا هاوسه رگیری بکه م و خواردنی ئاماده بکه م و ئیوه ش ئاماده ی ئه و خوانه بن) وتیان هیچ پیویستمان به خواردن نیه، لاما ن برۆ. پیغه مبهه (ﷺ) مهیمونه ی له گهل خوی برد تا له (سه ریف) هاوسه رگیری له گهل کرد.^۱

(پیغه مبهه (ﷺ) فاتیمه ی کچی ده دات به عه لی کوری ئه بوتالیب)

به یه قی له (الدلائل) له عه لیه وه هی ناویه تی ده لیئت: داوا ی فاتیمه م کرا لای پیغه مبهه (ﷺ) مه ولایه کم پی ی وتم: ئایا ده زانیت فاتیمه ی لای پیغه مبهه (ﷺ) داواکراوه؟ وتم: نا. وتی: با داواکراوه، بوچی ناچیت بو لای پیغه مبهه (ﷺ) تابیدات به تو. وتم: مه گهر هیچ هیه تازنی پی بینم؟ وتی: نه گهر بجیت بو لای پیغه مبهه (ﷺ) لیئت ماره ده کات، ده لیئت به خوا به رده وام پی ی وتم تاچووم بو لای پیغه مبهه (ﷺ) که له به رده میدا دانیشتم ته واو شله ژام، به خوا نه متوانی له تاو شان و شکویدا هیچ بلیم. فه رمووی: بوچی هاتوویت؟ هیچ پیویستی و کاریکت هیه؟ منیش بیده نگ بووم. فه رمووی (لعلک جنئت تخطب فاطمة) واته (له وانه یه بو داوا ی فاتیمه هاتبیت؟) وتم: به لی، فه رمووی (وهل عندک من شی تستلها

^۱ - صحیح.

^۲ - حاکم و ژه ه بیش به صه حیجی ده زانن له سه ر مه رجی موسلیم. بوخاری و موسلیمیش نه یان نه یناوه.

به) واته (هیچت لا هیه تاپی حه لالی بکهیت بو خوت (ماره ی بکهیت؟) وتم: نه به خوا نهی پیغه مبهری خوا، فهرمووی (چیت کرد بهو قه لغانه ی پیمدایت؟) وتی بهو کهسه ی گیانمی به دهسته، نهوه تهنه ا حوته یمه (شمشیرشکین) ی بوو (قه لغان) که نرخه که ی چوار درهم نه بوو، وتم: به لی لامه، فهرمووی (قد زوجتکها فابعثت الیها بها فاستعلاها بها) واته (دهی وا فاتیهم لی ماره کردیت بو ی بنیره و بهوه ماره ی بکه) نهوه ماره یی فاتیمه کچی پیغه مبهر (ﷺ) بوو.^۱

ته به رانی له بووره یدوه هیناویه تی ده لیت: دهسته یه کی پشتوانان به عه لیان وت برؤ بو داوای فاتیمه. نهویش چوو بو لای پیغه مبهر (ﷺ)، پیغه مبهر (ﷺ) فهرمووی (ما حاجة ابن طالب؟) واته (کوړی نه بوتالیب چی پیویسته؟) وتی: نهی پیغه مبهری خوا (ﷺ) هاتووم بو داوای فاتیمه ی کچی پیغه مبهر. فهرمووی: (مرحباً واهلاً) واته (به خیرییت) لهوه زیاتری نه فهرموو. عه لی چوو بو لای نهوه دهسته ی پشتیوانان که چاوه پریان ده کردو وتیان چی بوو؟ وتی: نازانم به لام پیی فهرمووم (مرحباً واهلاً)، وتیان: دهی یه کی لهو دوو وشه ی پیغه مبهرت (ﷺ) بهسه. کاتی پییدا فهرمووی (یا علی إنه لابد من للعروس من ولیمة) واته (نهی عه لی بوو کینی هه رده بی خوار دنیکی بو بکریت) سه عد وتی من بهرخیکم لایه، له لایه ن پشتیوانانه وه بری کوکرایه وه. بو شهوی گواستنه وه پیغه مبهر (ﷺ) فهرمووی (لا تحدث شیئاً حتی تلقانی) واته (هیچ مه که تاده مبینیت) پیغه مبهر (ﷺ) داوای ناویکی کردو ده ستونوژی لیگرتو پاشان کردی به سه رمداو فهرمووی (اللهم بارک فیهما وبارک لهما فی بنائهما) واته (خوایه بهر که ت بخره نیوانیان و بهر که ت بخره به یه ک

^۱ - صحیح.

^۲ - (له البدایه والنهایه ج ۳، ص ۲۴۶ دا واهاتوه. دولابی له (الزریه الکاوه) دا هیناویه تی، وهک له کنز العمال ج ۷، ص ۱۱۳ دا هاتوه).

گه یشتنیان) : هه یسه می ج ۹، ص ۲۰۹ ده لیت: ته به رانی هیڼاویه تی، به لام تیایدا ده لیت: ده سته یه که له پشتیوانان به عه لیمان وت: بۆچی داوای فاتیمه ناکه یت؟. له کو تاییه که شیدا نزا که ی واهیناوه (اللهم بارک فیهما وبارک لهما فی شبلیهما).^۱

له گیرانه وهیه که یاندا ئه م نزیه هاتووه (اللهم بارک فیهما وبارک علیهما وبارک لهما فی بنائهما وبارک لهما فی نسلهما) واته (خوایه به ره که ت بنیره بۆ خویان و به سهریان و بۆیان و له به یه که گه یشتنیان و به ره که ت بنیره بۆیان له وه چه یاندا)^۲ له گیرانه وهیه که دا (اللهم بارک لهما فی تسملهما) واته (خوایه به ره که ت بخه ره ناو جوت بوونیان).^۳

ته به رانی له ئه سمای کچی عومه یسه وه هیڼاویه تی ده لیت: کاتی فاتیمه درا به ره عی کوپی ئه بوتالیب له مالدا ته نها راخه ریک و سه رینیک که ناوه که ی لیف بوو له گه ل سه ب و گۆزه یه که دا هه بوو. پیغه مبه ر (ﷺ) هه والی نارد هیچ مه که ن- یان نزیک خیزانت مه به ره وه- تا دیک بۆ لات پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (اتم اخي) (براکه م کوا؟) ئوم ئه یمه ن که دایکی ئوسامه ی کوپی زه ید بوو حه به شی بوو ئافره تیکی صالح بوو وتی: ئه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) کچی خۆت پیداوو برایشته؟ پیغه مبه ر (ﷺ) برایه تی خسته نیوان هاو هلاڼ و برایه تی خسته نیوان خۆی و عه لی. فهرمووی (إن ذلک یكون یا أم ایمن). واته (ئهی ئوم ئه یمه ن ئه وه ده بیئت)

ئه سما ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) داوای قاپیکی کرد که ئاوی تیدابوو، پاشان شتیکی وت و ده سته هیڼا به سه ر سنگ و پوخساری عه لیدا و پاشان فاتیمه ی بانگ

^۱ - که سه کانی هه ردووکیان سه حیح جگه له عه بدولکه ریمی کوپی سوله یت که ئیبن حه ببان متمانیه ی پی ددات. ته واو. په ویانی و ئیبن عه ساکیر به هه مان شیوه هیڼاویانه، وهک (له کنز العمال، ج ۷، ص ۱۱۲) دا هاتووه.

^۲ - نه سانی به هه مان شیوه هیڼاویه تی، وهک له (البدایه والنهایه ج ۷، ص ۲۴۱) دا هاتووه.

^۳ - ئیبن سه عد ج ۸، ص ۲۱ له بووره یده وه به هه مان شیوه هیڼاویه تی.

كرد، فاتىمە ھات و لەتاو شەرمدا سەرى بەخۇدا كىردى. پىغەمبەر (ﷺ) ھەندى لەۋەى بەسەردا پرشت و شتىكى فەرمو، پاشان پىئى فەرمو (اما انى لم آلك ان انكحك احبا اهلې الى) (من بؤ ئەۋەى تۆ لە خۇشەۋىستىرەن كەسم مارە بىكەم كەمتەرخەمىم نەنۋاندوۋە) پاشان پەشايەكى لە پرشت يان دەرگاۋە بىنى، فەرموۋى ئەۋە چىيە؟ وتى: ئەسما، فەرموۋى: ئەسمائى كچى عومەيس؟ وتى: بەئى ئەى پىغەمبەر (ﷺ) خاۋا (ﷺ). فەرموۋى: (جئت كرامة لرسول الله؟) (ۋەك پىزگىرتىنى پىغەمبەر (ﷺ) خاۋا ھاتوۋىت؟) وتى: ئافرەت لەشەۋى يەكەمى چۈنە لاي مىردى دەبىت ئافرەتتىكى ئى نرىك بىت ئەگەر پىۋىستىيەكى بۇ ھاتەرى پىئى بلىت؟ ئەۋىش نزاىەكى بۇ كىردم كە گىرگىرتىت كار بوو لە لام. پاشان بەعەلى فەرموۋى بىرۇ بۇ لاي خىزانەكەت، ئىنجا چۈۋ بەردەۋام نزاى بۇ دەرگىن، تاگەيشتە ژوۋرەكەى.

لە گىرەنەۋەيەكدا لە ئەسمائى كچى عومەيسەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: من لەگۋاستنەۋەى فاتىمەى كچى پىغەمبەردا بووم (ﷺ)، بۇ بەيانى پىغەمبەر (ﷺ) ھات و داي لەدەرگا. ئوم ئەيمەن ھات و دەرگاى بۇ كىردەۋە پىغەمبەر (ﷺ) پىئى فەرمو (ئەى ئوم ئەيمەن براكەم بۇ بانگ بىكە) وتى: براشتەۋ كچىشت ئى مارە كىردوۋە؟ فەرموۋى (ياام ائىمن ادعى لى) واتە (ئوم ئەيمەن بۇم بانگ بىكە) ئافرەتان دەنگى پىغەمبەريان بىست و ھەستىيان كىردو لە لايەكەۋە دانىشتن. پاشان عەلى ھات و پىغەمبەر (ﷺ) نزاى بۇكىردو پاشان لەئاۋەكەى بەرسەردا كىرد. پاشان فەرموۋى (فاتىمە بۇ بانگ بىكەن) فاتىمە ھات و لەتاو شەرمدا عەرەقى كىردى، فەرموۋى (اسكتى فقد انكحتك احب اهلې لى) واتە (بىدەنگ بە، ومارەم كىردىت لە خۇشەۋىستىرەن كەسم لام).^۱

^۱ - بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى. ھەيسەمى ج ۹، ص ۲۱۰ دەلىت: تەبەرانى ھەمىۋى ھىناۋەۋە كەسەكانى گىرەنەۋەى يەكەم كەسى صەحىحن.

ئىبن ئەسكەر لىھەلىيە ھىناۋىيەتى، پىغەمبەر (ﷺ) كاتى فاتىمەى دا بەھەلى،
داۋاي ئاۋىكى كىردو دواتر لەگەلدا بىردىيە ژوورو پىرژاندى بەلاۋشانەكانىداۋ بە(قل
هو الله احد، قل اعوذ برب الناس، قل اعوذ برب الفلق) پەناى دايە بەر خوا.^۱
ئەبۇيەعلاۋ سەئىدى كوپى مەنسور لەھەلباي ئەھمەرەۋە ھىناۋىيەنە دەلىت:
ەلى كوپى ئەبوتالىب وتى داۋاي فاتىمەى كچى پىغەمبەرم (ﷺ) كىرد، دەلىت: ەلى
قەلغانىكى ھەبوۋ لەگەل ھەندى شتى دىكەدا فروشتى و گەيشتە چوارسەدو ھەشتا
درەھم. دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) فەرمانى كىرد دوو لەسەى بۆ بۆن و يەك لەسەى بۆ
جل بىت، لەقاچاخىكدا ئاۋىشى دانابوۋ تاخۋىيانى پى بشۆن، فەرمانى بەفاتىمە
كىرد بەشەردانى كوپەكەى پىشى نەكەۋىت، بۆ حوسەين پىشكەوت، بەلام بۆ
ھەسەن پىغەمبەر (ﷺ) شتىكى كىرد بەدەمىدا كە نەزانرا چى بوو، بەۋە زىرەكتىن
دەرچوۋ.^۲

بەزار لەجابرەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئامادەى ئامادەى ئاھەنگى ەلى و فاتىمە
بوۋىن لەۋە باشترمان نەدىبوو. پاخەرمان بۆ دانراۋ خورماۋ مىۋوژ ھىنراۋ
خواردمان، پاخەرى شەۋى بوۋكىنى بەرخىك بوو.^۳
بەيھەقى لە(الدلائل) لەھەلىيەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) لەخەمىلىك و
قاپىك و پاخەرىكى پىستەدا كە ناۋەكەى گىاي ئىزخىر بوو، فاتىمەى بۆ گواستەنەۋە
ئامادە كىرد. تەبەرەلى لەھەبوۋلاى كوپى ەمەرەۋە ھىناۋىيەتى، پىغەمبەر كە

۱ - لە(كنز العمال ج ۷، ص ۱۱۳) دا ھاۋاتوۋە.

۲ - صحيح.

۳ - لە كنز العمال ج ۷. ص ۱۱۲ دا ھاۋاتوۋە. ئىبن سەئىد ج ۸، ص ۲۱ لەھەلباۋە چىرۋكى بۆن و
جلەكەى ھىناۋە.

۴ - ھەيسەمى ج ۹. ص ۲۰۹ دەلىت: لەسەنەدەكەدا ەبدوللاى كوپى مەيمونى قىداح ھەيە كە
لاۋازە.

۵ - لە(كنز العمال ج ۷، ص ۱۱۳) دا ھاۋاتوۋە.

فاتیمہ ی دایہ عہ لی لہ گہ لیدا خہ میلکی نارد، عہ تا وتی خومہ یل چییہ؟
وتی پالپشتی لہ پیست کہ لہ پیستی دارخورما دروست کرابوو و ناوہ کھی گیای
ئیزخر بوو، لہ گہ ل پاخلہ ریکی پیستہ دا کہ ناوہ کھی لیف بوو. خہ میلہ کھیان
راده خست و نیوہ شیان دہ دا بہ خو یاندا.^۱

ھاوسہ رگیری رھ بیعہ ی ئەسلە می (خوای لی رازی بیت)

ئەحمەد و تەبەرانی لہ رھ بیعہ ی ئەسلە میوہ هیناویانہ دەلیت: من لہ خزمەت
پیغەمبەر دا بووم (ﷺ) پی ی فەر مووم (ئە ی رھ بیعہ ئایا ھاوسہ رگیری ناکەیت؟) و تم:
نەبە خوا ئە ی پیغەمبەری خوا نامە ویت ھاوسہ رگیری بکەم لہ کاتی کدا شتی کم نییە
ئافرە تی پی بەر یوہ ببەم و حەزناکەم شتی لہ تو دوور بخاتەوہ. پاشان پی ی
فەر موومەوہ (ئە ی رھ بیعہ ئایا ھاوسہ رگیری ناکەیت؟) ھەمان شتم و تەوہ.

وازی لی هینام پاشان بە خو دا چوومەوہ و تم بە خوا پیغەمبەری خوا (ﷺ) زور
لەخۆم شارەزاترە بە باشی ژیان و دواوژم، بە خوا ئەگەر ئەمجار لی پرسیم دەلیم
بە لی ئە ی پیغەمبەری خوا (ﷺ) چیت پی باشە پیم بفەر موو. فەر مووی (رھ بیع ئایا
ھاوسہ رگیری ناکەیت؟) و تم باچۆنت پی باشە پیم بفەر موو. فەر مووی (برۆ بو لای
فلان) — لہ ناوچە ی پشتیوانان — پییان بلی پیغەمبەر (ﷺ) ناردوومی بو لاتان و
فەرمانتان پی دەکات فلانە ئافرە تم لی بە ھاوسەر بگرن) ئافرە تیکی ئەوان بوو.
منیش چووم بو لایان و پیم وتن پیغەمبەر (ﷺ) ناردوومی بو لاتان تائە و ئافرە تەم
بدەنی. وتیان مەرحەبا لہ پیغەمبەری خوا و نیردراوی پیغەمبەری خواش، بە خوا
نیردراوی پیغەمبەر (ﷺ) دەبیست بە گرتنە خو ی خواستە کە یەوہ بجیتەوہ. ژنە کە یان
پیدام و یارمە تییان پیدام و هیچیان لی داوا نە کردم، منیش بە دلگرنی گەرامەوہ بو
لای پیغەمبەر (ﷺ) و تم چووم بو لای کە سانیک ی بەر یز ئافرە تە کە یان لی بە ھاوسەر

^۱ - ھەیسە می ج ۹، ص ۲۱۰ دەلیت: لەسەنە دەکە دا عەتای کوپی سائیب ھە یە کە تیگەل دەکات.

گىرتم و سۆزىيان بۇ نواندم و شتىكى پوونيان لى داۋا نەكردمى منىش ھىچىكم بۇ مارەيى لا نىيە. پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (يا بريدۋ الاسلمى اجمعوا له وزن نواة من ذهب) (ئەي بوورەيدەي ئەسەلمى كىشى ناۋكى زىرى بۇ كۆبكەنەۋە) دەلىت: ئەۋەندەيان بۇ كۆكردمەۋە منىش ئەۋەم برد بۇ لاي پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى: (اذهب بهذا اليهم فقل لهم هذا صداقها) (ئەۋەيان بۇ بىۋە بلى ئەمە مارەيىكەيەتى) ئەۋانىش پازى بوون و وتيان زۇر پاكە. پاشان گەپامەۋە بۇ لاي پىغەمبەر (ﷺ) بەدلىگرانى، فەرموۋى: ئەي پەبىيە چىيە دلىكرانىت؟ وتم ئەي پىغەمبەرى خوا رىزىگرتن لەوانم نەبىنيۋە ئەۋەي بردم پى پازى بوون و وتيان زۇر پاك، بەلام من ھىچم نىيە بۇ نانى ھاۋسەرگىرى (ولىمە). فەرموۋى: (ئەي بوورەيدە مەرىكى بۇ ئامادەكەن) (يا بريدۋ اجمعوا له شاه) ئەۋانىش بەرخىكى گەۋەريان بۇ ئامادەكردم، پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (اذهب الى عائشة فقل لها فلتبعت بالمكتل الذى فيه الطعام) (بىرۇ بۇ لاي عائىشەۋە بلى ئەۋسوزگىيەت بۇ بنىرىت كە خواردنى تىدايە) منىش چووم و پىموت، ئەۋىش وتى ئەۋە ھەۋەت مىشت جوى تىدايە نەبەخواۋ نەبەخوا، ئەگەر خواردنىكى ترمان بۇ ھەيە بىيە. منىش بردم بۇ لاي پىغەمبەر (ﷺ) وتم عائىشە ۋاي وت، فەرموۋى ئەمەيان بۇ بىۋە پىيان بلى بائەۋە بىكەنە نان و ئەۋەش بىكەنە خواردن. وتيان بۇ نان ئىمە خۇمان دەيكەين، بەلام بۇ بەرخەكە خۇتان لەبرى ئىمە بىكەن. من و چەندىكى دىكە لەبەنى ئەسەلم بەرخەكەمان بردو سەرمان بىرى و پىستەيمان گىرەۋە لىمان نا. بۇ بەيانى نان و گوشتمان لىبوو، مىۋاندارىم كىردو پىغەمبەرم (ﷺ) بانگىرد، پاشان وتى: پىغەمبەر (ﷺ) دۋاي ئەۋە زەۋىيەكى پىدام و دىنا ھات و چوۋ گەيشتىنە بەر دارخورمايەك، من وتم ئەمە لەسنوۋرى مىدايە، ئەۋبەكر وتى لەسنوۋرى مىدايە. قسەيەك كەۋتە نىۋانمان و ئەۋبەكر قسەيەكى ناخۇشى پى وتم و پەشمىمان بوۋىەۋە وتى پىم بلىرەۋە تا تۆلە بىت، وتم نايلىمەۋە وتى يان دەيلىتتەۋە يان ھاۋارم دەبەمە لاي پىغەمبەرى خوا (ﷺ). وتم من نايلىمەۋە، ئەۋىش چوۋ بۇ لاي پىغەمبەرى خوا (ﷺ) منىش

به دوايدا چووم، هه ندی له بهنى نه سلهم هاتن و وتیان په حمه تی خوا له نه بوبه کړی صدیق هاوړی دوانه یی، نه مه پړیش سپی (قسه پوشتووی) موسلمانانه. وریابن لانه کاته وه و ایزانیت دژ به و پشستگیریم ده کهن و تووړه بییت و بجیت بولای پیغه مبهری خوا (ﷺ) و نه ویش بولئ و تووړه بییت و خواش بولئ تووړه یی نه و دوانه لیم تووړه بییت و په بیعه مال ویران بییت. وتیان چی بکه یی؟ وتی: بکه پړینه وه. نه بوبه کړ چوو بولای پیغه مبهرو منیش به ته نه ا کوه تمه دواى تا چووینه خزمه تی و وهک خوئ باسه که ی بولگیرایه وه.

پیغه مبهرو (ﷺ) سه ری به ره و پروم به رز کرده وه و فهرمووی (یار بیعه مالک وللصديق) (نه ی په بیعه توو صدیق چیتانه؟) وتم: نه ی پیغه مبهری خوا (ﷺ) ناواو ناواوو قسه یه کی ناخوشی پی و تم و پی و وتم ده بییت پیم بل ییته وه تا توله سه ندنه وه بییت، منیش ناماده نه بووم. پیغه مبهرو (ﷺ) فهرمووی (اجل لاترد علیه ولكن قل غفر الله يا ابا بکر) (به لی پی و مه لی ره وه، به لام بل ی نه بوبه کړ خوا لییت خوش بییت). ۱- حه سه ن وتی: نه بوبه کړ په حمه تی خواى لی بییت لای کرده وه و ده گریا. ۲

۱ - ضعیف.

۲ - هه یسه می ج ۴، ص ۲۵۷ ده لییت: نه حمه دو ته به رانی هیناویانه و تیایدا موباره کی کوری فوزاله هه یه که فهرمووده ی حه سه نه، که سه کانی دیکه ی سه نه دی نه حمه د که سانی سه حیحن. نه بوبه علا له په بیعه وه به هه مان شیوه به دوورو در یژی هیناوییه تی، وهک له (البدايه والنهایه ج ۵، ص ۶۳۶) دا هاتوه. حاکم و جگه له ویش به هه مان شیوه هیناویانه. وهک له (کنز العمال، ج ۷، ص ۳۶) دا هاتوه. ابن سعد ج ۳، ص ۴۴، چیرو که که ی له گهل نه بوبه کردا هیناوه.

((هاوسه رگيري جوله ييبب (خوای لی رازی بیت))

ئه حمده له ئه بوزهری ئه سله ميه وه هيناويه تي جوله ييبب كه سيك بوو ده چوو بو
 لای ئافره تان و به لایاندا تیده په پری و گالته و گه پی له گهل ده کردن. به ژنه كه م وت:
 جوله ييبب نه يهت بو لاتان، ئه گهر بیت ئاواو ئاوا ده كه م. پشتیوانانیش ئه گهر
 ههركامیان بیوه ژنیکی هه بوایه نهیده دا به شوو تابیزانیايه ئایا پیغه مبهه (ﷺ)
 پیو یستی پی ده بی یانا. پیغه مبهه (ﷺ) به یه کی له پشتیوانانی فره موو (زوجنی
 ابنتك) (كه كه تم بده ری) وتی: به لی پیزداریشه ئه ی پیغه مبهه ری خوا به خششی
 بهرچاوه. فره مووی (بو خوم ناویت) (انی لست اریده ها نفسی) وتی: ئه ی
 پیغه مبهه ری خوا (ﷺ) بو کی؟ فره مووی: بو جوله ييبب، وتی: راویژ به دایکی ده كه م.
 وتی پیغه مبهه (ﷺ) داوی كه كه تی كردوه، وتی به خششه، وتی بو خوئی نا،
 به لكو بو جوله ييببی ده ویت. وتی: نا به خوا نایده نیی كه ویستی ههستی بیت بو
 لای پیغه مبهه (ﷺ) و پی ی بلی ئافره ته كه وتی کی هاتووه بو داوام؟ دایکی وتی کی
 هاتووه، ئافره ته كه وتی: بهر په رچی فره مانی پیغه مبهه (ﷺ) ده ده نه وه، بمده نی
 پی ی، چونكه دلنیام قوور به سه رم ناكات. باوكی چوو بو لای پیغه مبهه (ﷺ)
 ئه ویش پی ی وت چی بوو. ئه ویش دای به جوله ييبب.

پیغه مبهه (ﷺ) چوو بو شه ریك فره مووی (فما آفاء الله عزوجل) فره مووی بو
 كه س ده گه پین؟ وتیان: نا. فره مووی: به لام من بو جوله ييبب ده گه پیم، گه پان بو ی و
 دوزیان ه وه له پال ههوت دانده دا كوشتوونی و خوشی كوژراوه. وتیان ئه ی
 پیغه مبهه ری خوا ئه وه تا له پال ههوت دانده دا كوژراوه و ئه وانیش كوشتوو یانه.
 پیغه مبهه (ﷺ) هات بو لای و فره مووی (ههوتی كوشت پاشان كوشتیان، ئه وه
 له منه و من له ئوم) دوو یان سی جار فره مووی، پاشان پیغه مبهه (ﷺ) خستیه سه ر
 دهسته كانی و گوپی بو هه لكه ند، سه رینه كه ی دهستی پیغه مبهه بوو (ﷺ). پاشان
 خستیه گوپه كه ی، باسی شتنی نه كرد. ثابت ده لی: هیچكام له بیوه ژنان نه بوو له و

به خشنده تر بیت، ئیسحاقی کوپی عه بدوللای کوپی نه بوته لحه به ثابتی وت: ئایا ده زانیت پیغه مبه (ﷺ) چ نزاریه کی بو ئافره ته که کرد؟ فه رمووی: (اللهم صب علیها الخیر صبا ولا تجعل عیشها کدا) ئیدی له ناو بیوه ژنانی پشتیواناندا لهو به خشنده تر نه بوو.^۱

هاوسه رگیری سه لمانی فارسی (خوای لی رازی بیت)

ئه بونه عیم له (الحلیه ج ۱، ص ۱۸۵) له ئه بو عه بدورپه حمانی سلمی له سه لمانه وه هیناویه تی که ئافره تیکی له کینده هیناوه له مالی ژنه که دا چوویه لای، بو شهوی چوونه لای له گه ل هاوه لانی دا تالای مالی ژنه که چوو. که گه یشته ماله که وتی خوا پاداشتتان بداته وه بگه ریینه وه، نه یبرده نه ژورده وه وه ئه وهی گه مرژه کان ده یکهین، که سهیری ماله که ی کرد ماله که رازی نرابوو یه وه وتی مالتان تای هیه یان که عبه هاتووه ته کینده؟ وتی هیچ کامیان، ئه ویش نه چوویه ژورده وه تاهه موو په رده ی مالی لابر د جگه له په رده ی دهرگا که، که چوو سهیری کرد شتیکی زوری تیدایه وتی ئه مانه بو کی؟ وتیان هی توو ژنه که تن. وتی ئازیزم پیغه مبه (ﷺ) وه سیه تی ئه مه ی بو نه کردوم وه سیه تی بو کردم شمه کم له دنیا دا هینده ی رپی سواری بیت، خزمه تکاریکی بینی وتی ئه مه هی کییه؟ وتیان خزمه تکاری توو ژنه که تن، وتی ئازیزم وه سیه تی وای بو نه کردوم، وه سیه تی بو کردم ته نها یان ماره بکه م یان هه لبر ژیردریم، ئه گهر وامکردو یاخی بوون تاوانی ئه وانم هیه به بی که مبوونه وه له تاوانی ئه وان، پاشان بهو ئافره تانه ی وت که لای ژنه که ی بوون ئایا ئیوه ده چنه دهرگا و له گه ل ژنه که م به ته نیا به جیبه ئین؟ وتیان به لی، چوونه دهر و ئه ویش چوو بو

۱ - صحیح.

۲ - هه یسه می ج ۹، ص ۳۶۸ ده لیت ئه حمده هیناویه تی و که سه کانی سه حیحن له سه حیحه که یدا باسی داواکردن و هاوسه رگیری به که نه هاتووه. ته وای.

لای ده‌رگا تادایخست و په‌رده‌ی داداو دواتر هات لای ژنه‌که‌ی دانیشت و ده‌ستی هینا به‌پوخساریداو نزای به‌زه‌که‌تی کرد، به‌ژنه‌که‌ی وت نه‌گهر فرمانی شتیکت پی بکه‌م به‌گویم ده‌که‌یت؟ وتی: له‌شوینی که‌سیکدایت که‌گوپ‌رایه‌لی ده‌کریت، وتی ده‌ی نازیزم وه‌سیه‌تی بو کردم نه‌گهر له‌مالی ژنه‌که‌م کو‌بوومه‌وه له‌سه‌ر گوپ‌رایه‌لی خوا کو‌بیمه‌وه، هه‌ستاو چوونه‌ مزگه‌وت و نوپ‌ژیان کرد، پاشان چوونه‌ ده‌رو کاری ژن و می‌ردیان کرد. بو به‌یانی هاوه‌لانی هاتن بو لای وتیان ژنه‌که‌ت چوونه؟ وه‌لامی نه‌دانه‌وه، وتیان نه‌وه‌وه ئه‌ویش وه‌لامی نه‌دانه‌وه، جاری سی‌یه‌میش وابوو. پاشان وتی خوا په‌رده‌وه به‌رگ و ده‌رگای داناوه تاهه‌رکامتان نه‌وه‌نده بزانی که‌ده‌یینی، نه‌وه‌ی که‌نایینی باپرسیاری لی نه‌کات.

له‌پی‌غه‌مبه‌رم بیست ده‌یفه‌رموو (المتحدث عن ذلك كالعمارین يتسافدان في الطريق) (نه‌وه‌ی باسی نه‌وه‌ ده‌گپ‌رته‌وه وه‌ک نه‌وه‌ دوو گویدرێژه وان که له‌سه‌ر رینگه جوت ده‌بن) هه‌روه‌ها له‌ئین عه‌بباسه‌وه هیناویه‌تی ده‌لیت: سه‌لمان له‌ماوه‌یه‌کی دووریدا گه‌رایه‌وه‌وه عومهری بیینی وتی خوا وه‌ک به‌نده لی‌ت پازی بی‌ت، وتی ده‌ی کچیکم به‌دری، لینی بی‌ده‌نگ بوو. سه‌لمان وتی بو خوا واره‌ده‌بینیت، به‌لام بو خوت لیم پانا‌بینیت؟ بو به‌یانی که‌سانی عومهر هاتن بو لای، وتی ئیشتان هه‌یه؟ وتیان به‌لی، وتی ئیشتان چیه‌یه؟ ده‌کریت، وتیان واز له‌داخوازی لای عومهر به‌ینی. وتی به‌خوا ده‌سه‌لاتی وای لی نه‌کردم، بو نه‌وه‌وه کاره، به‌لام وتی: که‌سیکی صالح به‌لکو خوای گه‌وره له‌من و نه‌وه‌وه وه‌چه‌یه‌کی صالح بنیته‌وه. وتی له‌کینده ژنی هینا، فه‌رمووده‌که به‌و شیوه‌یه دی‌نی‌ت^۱.

۱ - ضعیف.

۲ - ته‌به‌رانی به‌کوورتی له‌ئین عه‌بباسه‌وه هیناویه‌تی و له‌سه‌نه‌دی هه‌ردووکیاندا هه‌جایی کوپی فه‌روخ هه‌یه که لاوازه، وه‌ک هه‌یسه‌می ج ۴، ص ۲۹۱ ده‌لیت.

هاوسه رگړی نه بودهردا (خوای لی رازی بیت)

نه بونه عیم له (الحلیه ج ۱، ص ۲۰۰) له ثابتی به نانیوه هیناو یه تی نه بودهردا ﷺ له گهل سهران چوو داوای شافره تیکی به نی له یثی بو کرد، چوو باسی گه وره یی سهران و پیشینه ی موسلمان بونی کردو باسی کرد که داوای فلانه کچیان لاده کات. وتیان نایدین به سهران دیدین به خوت، وتی چون دهبی؟ نه بودهردا به سهرمانی وتوه چیان وتوه، سهران وتی من شیاو ترم له وهی شهرم له تو بکم که داوای بکم له کاتیکدا خوا بو تو ی داناوه.^۱

نه بودهردا دهردای کچی ده دات به یه کی له موسلمان نه لاوازو هه ژاره کان

نه بونه عیم له (الحلیه ج ۱، ص ۲۱۵) له ثابتی به نانیوه هیناو یه تی یه زیدی کوری موغاویه لای نه بودهردا داوای دهردای کچی کرد، نه ویش به رپرچی دایه وه، یه کی له وانه ی دانیشتبوو وتی خوا بارت بصولحینی، مؤله تم ددهیت کچه که ت ماره بکم؟ وتی دوور بکه وهره وه قوو به سهر، وتی دهی خوا حالت بصولحینی مؤله تم بده، وتی باشه. ده لیت داوای کردو نه بودهرداش پییدا. له ناو خه لکدا بلاو بوویه وه یه زید لای نه بودهردا داوای کچی کردو وه نه ویش به رپرچی داوه ته وه، به لام یه کی له هه ژاره موسلمان نه کان داوای کردو وه لی ماره کردو وه، نه بودهردا وتی: من بهو گومانه ی هه تانه نه بودهردا سهر مرکرد دهردا وایت که هه ستا دوو خزمه تکار له سهر سهریه وه بن، سهری چهند مالیکم کرد تیایدا چاوی بریسکه ی بیت بزانی نه مپرو نایینه که ی له کامیاندایه.^۲

^۱ - ضعیف.

^۲ - ته به رانی به هه مان شیوه هیناو یه تی. هه یسه می ج ۴، ص ۲۷۵ ده لیت: که سه کانی سه نه ده که بی متمانه، به لام پابت فهرمووده که ی له سهران و نه بودهردا نه بیستووه. ته واو.

^۳ - نیمای نه حمده به هه مان شیوه هیناو یه تی، وه که له (صفه الصفوه ج ۱، ص ۲۶۰) دا هاتووه.

عهلی (خوای لی رازی بیّت) ئوم کلثومی کچی ده دات به عومهر (خوای لی رازی بیّت)

عهبدو ره زاق و سه عیدی کوپی مه نسور له ئه بوجه عفه ره وه هیناویانه ده لیّت:
عومهر لای عهلی داوای کچه که ی کرد، ئه ویش وتی بچووکه. به عومهر وترا مه به سستی
ئه وه یه نه دات، عهلی وتی ده نیئرم بۆ لات ئه گهر رازی بوو ژنته، ناردی بۆ لای،
ئه ویش قاچی ده رخست - قاچی کچی عهلی - ئه ویش وتی دوورکه وه ره وه ئه گهر
ئه میری باوه پرداران نه بوو بیتایه کوئرم ده کردیت.^۱

ئیین سه عد له موچه ممه ده وه هیناویه تی عومهر داوای ئوم کلثومی کرد لای
عهلی، ئه ویش وتی کچه کانم بۆ کوپانی جه عفه ر دانا بوون، وتی به خوا لیم ماره
ده که یت، له م سه ره زه وییه دا که س نییه هینده ی من چاوی له پریزو گه وره یی کچه که ت
بیّت، ئه ویش وتی باشه، عومهر هات بۆ لای کوچه ران و وتی ئاهه نگم بۆ بکه ن،
ئه وانیش وایانکرد، وتیان کیّت هیناوه؟ وتی کچی عهلی، پیغه مبه ر (ﷺ)
ده فهرموو یّت (کل نسب و سبب سیقطع يوم القيامة الا نسبي و سببي) (هه موو
ره چه له ک و وه چه یه ک له پوژی داویدا ده پچری جگه له ره چه له ک و وه چه ی من) منیش
خزما یه تیم کرد و هه زم به وه کرد. له ریگه ی خوراسانییه وه هاتووه عومهر بۆ
ماره ییه که ی چل هه زاری دانا.^۲

۱ - له (کنز العمال، ج ۸، ص ۲۹۱) دا هاتووه. ئیین عومهری مه قدیسی له موچه مبه دی کوپی
عهلیه وه به هه مان شیوه هیناویه تی، وه که له (الاصابه ج ۴، ص ۴۹۲) دا هاتووه.

۲ - صحیح.

۲ - له (الاصابه) دا هاتووه.

عه ددی کوری حاتهم کچه که ی ده دات به عه مری کوری حریس (خوای لی رازی بیت)

ئین عه ساکیر له شه عبیه وه هیناویه تی عه مری کوری حریس لای عه ددی کوری حاتهم داوای کرد وتی ناتده می ته نها به حوکمی خۆم نه بیت، وتی چیه؟ وتی پیغه مبه (ع) پیغه نگیک ی باش بو بو تان ده بیت به پی ی مار که بییه که ی عایشه چوار سه دو هه شتا درهم بیت. هه روه ها له حه مدی کوری هیلاله وه هیناویه تی ده لیت: عه مری کوری له یث لای عه ددی کوری حاتهم داوای کرد، وتی ته نها به بریاری خۆم ده تده می. وتی: حوکمت چیه بۆم بیلی؟ ئه ویش هه والی بۆ نارد چوار سه دو هه شتا درهم مارهی بیت، وه که له سووننه تی پیغه مبه (ع).^۱

هاوسه رگیری بیلال و برا که ی (خوای لی رازی بیت)

ئین سه عد (ج ۳، ص ۲۳۷) له شه عبیه وه هیناویه تی ده لیت: بیلال و برا که ی لای مالیکی خه لکی یه مه ن داوای کچیان کرد، وتی من بیلالم و ئه ویش عه بدانی برامه له حه به شه بووین، گو مرابووین خوا پرینموونی کردین، کو یله بووین خوا ئازادی کردین، ئه گهر کچمان ده دهنی سو پاس بۆ خوا، ئه گهر یش کچمان ناده نی (الله اکبر) خوا گه وره یه.

له عه مری کوری مه یمون له باوکیه وه هیناویه تی، برایه کی بیلال سه ر به عه رب بوو، ده یوت له وانه، داوای ئافره تیکی عه ربی کرد، وتیان ئه گهر بیلال ئاماده بیت ده تده نی. بیلال هات و شایه تی داو وتی من بیلال کوری ره باحم و ئه وش برامه، له پروخسارو ئایینیشدا که سیکی باش نییه، ئه گهر ده تانه وی کچی بده نی، ئه گهر یش نایده نی مه یده نی. وتیان که تۆ برای بیت ده یده نی، کچه که یان پیدایه.

^۱ - له (کنز العمال ج ۸، ۷۹۹) دا واهاتوه.

(نکوولی له خوچوواندن به بیباوه‌ران له هاوسه‌رگیریدا)

ئەبو شەیح لە عورەوی کۆری رویمەوه هیناویەتی عەبدوللای کۆری قەرتی سومالی شەوی لە حیمس دەگەرا، ئیشکەری عومەر بوو. بووکی دای بە لایداو ئەوانیش لە بەردەستیدا ئاگریان دەکردەوه، ئەویش بە دارەکە ی دەستی لییدات تا لەبووکیێهە بەلاوێان کرد. بۆ بەیانی چوویە سەر مینبەرەکە ی سوپاس و ستایشی پەرەدگاری کردوو وتی: ئەبو جەندە لە ئوماهی بە هاوسەرگرت و بری خواردنی بۆ ئامادەکرد، خوا پەحمەتی ببارینی بەسەر ئەبو جەندەلەداو سەلەوات ببارینی بەسەر ئوماهەداو نەفرینی خوا لەو بووکیێهە ی دینیستان، ئاگریان کردەوه و خۆیان چوواند بە بیباوه‌ران، خواش پووناکیان دەکوژینیته‌وه. دەلیت عەبدوللای کۆری قەرت لە هاوهلانی پیغمبەر (ﷺ) بوو.^۱

مارەیی

ئەین سەعد (ج ۸، ص ۱۶۱) لە عائی شەوه هیناویەتی دەلیت: مارەیی پیغمبەر (ﷺ) دوانزە ئوقیە و نششیک بوو، ئەوەش پینج سەد درەم بوو. عائی شە دەلیت: ئوقیە چل و نش بیست دەکات.

سەعیدی کۆری مەنسور و ئەبویە علاو مەحاملی لە مەسروقەوه هیناویانە دەلیت: عومەر (خوای لی پازی بیست) چوویە سەر مینبەر وتی: نازانم کی مارەیی گەیان دوو تە سەر و چوار سەد درەم، پیغمبەر (ﷺ) هاوهلانی مارەیی نیوانیان چوار سەد درەم زیاتر نە دەبوو، ئەگەر زیاد کردنی مارەیی لەبەر لە خواترسی و پیزداری بووایە، ئیوه پیش ئەوان نە دەکەوتن، پاشان دابەزی و ئافره‌تییکی قوورەیش هاتە پێی وتی ئەی ئەمیری باوەرداران ری نادەیت خەلکی لەسەر و

^۱ - له الأصابة ج ۴، ص ۳۸ دا واهاتوو.

چوارسہ درہم مارہی دابنن؟ وتی بهئی. وتی: ئہی نہ تبیسٹووه خوا له قورئاندا دہفرموویت ﴿وَأَتَيْتُمْ إِحْدَاهُنَّ قِنْطَارًا﴾. عومہر وتی خواہہ لیئم خوشبہ، ھہمووان له عومہر زاناترن، پاشان گہرایہوہو چوویہ سہر مینبہر وتی: ئہی خہلکینہ من ریگریم لیگردن له چوارسہ درہم زیاتر بچن، ھہرکس ویستی له سامانی خوئی چہندہ دابنی یان دہروونی ئارام و پازی بکات بابیکات.^۱

سہعیدی کوپی مہنسورو بہیہہقی له شہعبیہوہ ھیناویانہ دہلیت: عومہری کوپی خہتتاب وتاری داو سوپاس و ستایشی پەرہردگاری کردو وتی وریابن له مارہی ڙاندا پڙمہچن، بییستم ھہرکس له ھی پیغہمبہر (ﷺ) زیاتری کردوہ زیادہکھی دہخہمہ بہیتولمالہوہ، پاشان دابہزی و ئافرہتیکی قورہیشی ھاتہ پری و وتی ئہی نہ میری باوہرداران قورئان شیاوترہ بہ شویئکہوتن تاقسہی تو. وتی قورئان چی دہفرموویت؟ وتی ئیستا ریگریت کرد لهوہ خہلک له مارہییدا پڙبچن، خواش له قورئاندا دہفرموویت ﴿وَأَتَيْتُمْ إِحْدَاهُنَّ قِنْطَارًا فَلَا تَأْخُذُوا مِنْهُ شَيْئًا﴾ عومہر وتی: ھہمووان له عومہر تیگہیشٹوترن، دوو یان سی جار وتی. پاشان چوویہوہ سہر مینبہرو وتی: من ریگریم لیگردن لهوہی له مارہی ڙاندا زیادہپڙ بڙون، بہلام ئیستا ھہرکس با چہندہی دہویت مارہی بکات.

ئہبو عومہری کوپی فوزالہ له عومہرہوہ ھیناویہتی دہلیت: ئہگہر مارہی گہورہی و سوپاسکاری پڙژی دواپی بوواہ، ئہوا کچ و ڙنہکانی پیغہمبہر (ﷺ) شیاوترن بہوہ.^۲

۱- له کنز العمال ج ۸، ص ۲۹۸ دا ھاتوہ. ھہسہمی (ج ۴، ص ۲۸۴) ھیناویہتی. ئہبویہعلا ھیناویہتی و له سہنہدہکدا موجالییدی کوپی سہعید ھہیہ کہ لاوازیبہکی تیڈایہو جی متمانہشہ. تہواو. ئیین سہعد (ج ۸، ص ۱۶۱) له ریگہی عہتای خوراسانیہوہ بہ کورتتر لہوہ ھیناویہتی.

۲- له (کنز العمال ج ۸، ص ۲۹۸) دا ھاتوہ.

ئيبين ئه بي شهيبه له ئيبين سيرينه وه هيئاويه تي عومهر مؤله تي دا ئافره ت
ماره يي دوو هه زاري هه بيٽ، عوسمان مؤله تي چوار هه زاري دا.^۱

ئيبين ئه بي شهيبه له نافع وه هيئاويه تي ده ليٽ: ئيبين عومهر صه فيه ي له سه ر
چوار سه د دره م ماره كرد، ئه ويش هه والي بو نارد ئه وه به شمان ناكات، ئه ويش
دوور له چاوي عومهر دوو سه دي ديكه ي بو زياد كرد.^۲

ته به راني له ئيبين سيرينه وه هيئاويه تي ده ليٽ: هه سه ني كوري عه لي ئافره تي كي
هيئا، بو ماره ييه كه ي سه د كه نيزه كي نارد، له گه ل هه ر كه نيزه كي كا هه زار دره م ي
نارد.^۳

تيكه لي ڙنو پياوو مندا لان

ئه بويه علا له عائشه وه هيئاويه تي ده ليٽ: خوار دنيكم بو پيغه مبه ر (ﷺ)
ئاماده كړد بوو بر دم بوي، به سه وده م وت- كه پيغه مبه ر (ﷺ) له نيوان من و ئه ودا
بوو- بخو، ئه ويش نه يخوارد، وتم يان ده خويټ يان دهم و چاوت ده شيو ينم،
ئه ويش پازي نه بوو، منيش ده ستم خسته ناو خوار دنه كه (الحريرة) دام
به دهم و چاويدا، پيغه مبه ر (ﷺ) پيكه ني و به ده ستي خو ي له دهم و چاوي لا يبردو
پي ي فهرموو تو ش دهم و چاوي وا ليكه. پيغه مبه ر (ﷺ) پيكه ني بوي. عومهر
تيپه ري و وتي عه بدوللا، ئه ي عه بدوللا، وايزاني ديته ژووره وه، پيغه مبه ر (ﷺ)
فهرمووي: هه ستن دهم و چاوتان بشون، عائشه وتي من به رده وام له عومهر ده تر سام
له به ر شانوشكو ي پيغه مبه ر (ﷺ).^۴

^۱ - له (كنز العمال ج ۸، ص ۲۹۸) دا هاتوه.

^۲ - له (كنز العمال ج ۸، ص ۲۹۸) دا واهاتوه.

^۳ - هه يسه م ي ج ۴، ص ۲۷۴ ده ليٽ: كه سه كاني سه نه ده كه ي صه حيحن. ته واو.

^۴ - هه يسه م ي (ج ۴، ص ۳۱۶) ده ليٽ: كه سه كاني سه نه ده كه صه حيحن جگه له موحه مه دي كوري
عه لقه مه و فهرمووده كه ي هه سه نه. ئيبين عه ساكير به هه مان شيوه هيئاويه تي وه له (المنتخب

له ګیرانه وده یه کی تردا پیغه مبر (ﷺ) رانی نزم کرده وه بوی تاتوله ی لیبکاته وه، هندی له خوارنه که ی ه لگرت و دای به دم و چاومداو پیغه مبریش (ﷺ) پیده کهنی.^۱

نه بویه علا له رزینہ ی مه ولای پیغه مبر وه (ﷺ) هیناو یه تی سه وده ی یه مانی هات بو سردانی عائیشه وه حه فصه ی کچی عومہ ری له لابیو، سه وده به بهر چاوی و باریکی جوانه وه هات و عه بایه کی قه لغان ناسایی یه مهنی له بهر دابیو، هه روه ها دوو خال له زه عفهران و صبر به وینه ی دوو برین له لای چاویه وه بو، عه لیلہ دهلئ بینیم ثافره تان به وه خویان دهر ازانده وه. حه فصه به عائیشه ی وت: نه ی دایکی باوه پرداران پیغه مبر (ﷺ) بیت و نه مه له نیوانماندا بریسکه بداته وه، دایکی باوه پرداران وتی: له خوا بترسه نه ی حه فصه، نه ویش وتی: به خوا نه و جوانیه ی ده شیوینم، مه ولاکه وتی چی ده لئین؟ گوئی قورس بو، حه فصه پیی وت نه ی سه وده نه عوه (ده جال) دهر چوو، نه ویش ته واو ترساو شله ژا، وتی له کوی خوم بشارمه وه؟ وتی بروره ناو چادره که، چادریکیان هه بو که خویان تیدا ده شارده وه، چوو له وی خوی شارده وه که پیسی و هیلانہ ی جالجالوکه ی تیدا بو. پیغه مبر (ﷺ) هات و هه ردوکیان پیکنه نین و له تاو پیکنه نیندا نه یانده توانی قسه بکن. پیغه مبر (ﷺ) فهرمووی (ماذا الضحك؟) (نه و پیکنه نینه تان له چیه؟) سی جار فهرمووی، نه وانیش به ده ست ناماژہ یان کرد بو چادره که، پیغه مبر (ﷺ) چوو سهیری کرد سه وده خوی تیدا مؤل داوه، پیی فهرموو (ياسودة مالک؟) واته (سه وده چیه؟) وتی نه ی پیغه مبر ی خوا (ﷺ) نه عوه (ده جال) دهر چوو، فهرمووی (دهر نه چوو و به دنلیا ییه وه دهر نه چیت، دهر نه چوو و به دنلیا ییه وه

ج ۴، ص ۳۹۳) دا هاتوه. ثبین نه جار به هه مان شیوه هیناو یه تی، وه که له (کنز العمال ج ۷،

ص ۳۰۲) دا هاتوه.

۱ - حسن.

دەردەچیت) سەودەى هینایە دەردەو توژو هیلانی جالالۆکه‌ی لی دەته‌کاند^۱،
به‌لام ته‌به‌رانی ده‌لیت چه‌فصه‌ به‌عائیشه‌ی وت پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) بیټ بو‌لامان و نیمه
به‌م شیوه‌ و نه‌ویش له‌ نیوماندا بریسکه‌ به‌خش بیټ^۲.

ئین عه‌ددی و ئین عه‌ساگیر له‌ عائیشه‌وه‌ هیناویانه‌ پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) دانیشتبوو
ده‌نگه‌ ده‌نگی خه‌لك و منداڵانی بیست، سه‌یری کرد ئافره‌تیکی چه‌به‌شی سه‌ما
ده‌كات و خه‌لكی له‌ ده‌وری كۆبوونه‌ته‌وه‌، فه‌رمووی (ئه‌ی عائیشه‌ وه‌ره‌ سه‌یر بکه‌)
منیش سه‌رم نایه‌ سه‌ر شانی و له‌ویوه‌ سه‌یرم ده‌کردو پیغه‌مبه‌ر (ﷺ)
فه‌رمووی (یا عائشة ماشبعت؟) (عائیشه‌ تیرت نه‌خوارد؟) منیش ده‌موت نا تا سه‌یری
پله‌ و پایه‌م بکه‌م له‌ لای، سه‌یرم کرد قاچه‌کانی ئه‌ملاولای پیده‌کرد، عومه‌ر
ده‌رکه‌وت و خه‌لكی و منداڵان بلاوه‌یان لی‌کرد، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمووی (رایت
شیاطین الأنس والجن فرّوا من عمر) (شه‌یتانه‌ مروّو و جنۆکه‌کانم بینین له‌ عومه‌ر
رایان کرد) فه‌رمووده‌که‌ دینیت^۳.

بوخاری و موسلم لی‌انه‌وه‌ هیناوه‌، وه‌ك له‌ (المشكاة ص ۲۷۲) دا هاتوه‌
عائیشه‌ وتی: به‌خوا پیغه‌مبه‌رم (ﷺ) بینى له‌به‌ر ده‌رگاكه‌م وه‌ستاو
چه‌به‌شیه‌كان به‌رم یارییان ده‌کرد له‌ مزگه‌وتداو پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) به‌ عه‌باكه‌ی
دایده‌پۆشیم تا لای گوئییه‌وه‌ سه‌یری یارییان بکه‌م، دواتر له‌به‌ر من ده‌وه‌ستا تا
ئه‌وه‌ی من بچوومایه‌، ده‌ی چه‌زی ئافره‌تی ته‌مه‌ن كه‌مى سوور بوو له‌سه‌ر
كالتو كه‌پ له‌به‌رچاو بگرن.

۱ - ضعیف.

۲ - هه‌یسه‌مى ج ۴، ص ۳۱۶ ده‌لیت: ئه‌بویه‌ علاو ته‌به‌رانی هیناویان.

۳ - له‌ سه‌نه‌ ده‌كه‌یدا كه‌س هه‌ن كه‌ ناپانناسم، ته‌واو.

۴ - صحیح.

۵ - وه‌ك له‌ (المنتخب ج ۴، ص ۳۹۳) دا هاتوه‌.

بوخاری له عائیشه وه هیناویه تی پیغه مبهەر (ﷺ) له لای زهینه بی کچی جه حش ده مایه وه له لای ههنگوینی ده نووشی، من و حه فسه پیلانمان دانا هه رکامان پیغه مبهەر (ﷺ) هات بۆ لای پیی بلین بۆنی (مخافیر) ده دیت ئه وه ت خواردوه، پیغه مبهەر (ﷺ) هات بۆ لای یه کی کمان و ئه وه مان پیی وت، فه رموی (نا، به لکو ههنگوینم خواردو ته وه لای زهینه بی کچی جه حش و هه رگیزیش ناچمه وه بۆ لای) ئه و ئایه ته دابه زی ﴿بَا أَيُّهَا النَّبِيُّ لِمَ تُحَرِّمُ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكَ تَبْتَغِي مَرْضَاتَ أَرْوَاحِكَ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ {۱} قَدْ فَرَضَ اللَّهُ لَكُمْ تَحِلَّةَ أَيْمَانِكُمْ وَاللَّهُ مَوْلَاكُمْ وَهُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ {۲} وَإِذْ أَسْرَ النَّبِيُّ إِلَى بَعْضِ أَزْوَاجِهِ حَدِيثًا فَلَمَّا نَبَأَتْ بِهِ وَأَظْهَرَهُ اللَّهُ عَلَيْهِ عَرَفَ بَعْضُهُ وَأَعْبَرَضَ عَنْ بَعْضٍ فَلَمَّا نَبَأَهَا بِهِ قَالَتْ مَنْ أَنْبَأَكَ هَذَا قَالَ نَبَأَنِيَ الْعَلِيمُ الْخَبِيرُ {۳} إِنْ تَتُوبَا إِلَى اللَّهِ فَقَدْ صَغَتْ قُلُوبُكُمَا﴾ ئه مه بۆ عائیشه و حه فسه ﴿وَإِذْ أَسْرَ النَّبِيُّ إِلَى بَعْضِ أَزْوَاجِهِ حَدِيثًا﴾ له بهر ئه و قسه ی فه رموی به لکو ههنگوینم خواردوه. ئیبراهیمی کوپی موسا له هیشامه وه ده لیت: (هه رگیز ناگه پریمه وه بۆی و سویندم خواردوه بۆیه هه والی ئه وه به کهس مه ده) موسلیم به هه مان شیوه هیناویه تی.

بوخاری له عائیشه وه هیناویه تی ده لیت: پیغه مبهەر (ﷺ) حه زی له حه لواو ههنگوین بو، که عه سر ده رده چوو ده چوو بۆ لای ژنه کانی و ده چوو بۆ لای یه کیکیان، چوو بۆ لای حه فسه ی کچی عومه رو زیاتر له جاران مایه وه، منیش غیره دایگرتم و له سه ره ئه وه پرسیارم لی کرد، پیم وترا یه کی له ئافره ته کانی بری ههنگوینی به دیاری بۆ هیناوه، ئه ویش بریکی داوه به پیغه مبهەر (ﷺ)، منیش وتم به خوا داوی بۆ ده نینه وه (ئه وه ی لی ده کهین). به سه وه دی کچی زه مه م وت پیغه مبهەر (ﷺ) لیت نزیک ده بیته وه، که نزیک بوویه وه پیی بلی مه غافیرت خواردوه؟ ئه ویش پیی ده لیت نا، توش بلی ئه ی ئه و بۆنه چییه؟ ئه ویش ده لی حه فسه ههنگوینی پیدام، توش بلی ده ی ههنگه که ی له وه ی مژیوه، منیش ئه وه

دەلىم، سەفەتە تۆش ئەۋەدى پى بلى. دەلى سەۋدە وتى بەخۇا ھەر كە ھاتە بەردەرگا
 ويستم لەتاو تۆبە ۋە ھەرمانى تۆ بانگى بىكەم، كە لىنى نىزىك بوۋىيەۋە سەۋدە وتى ئەى
 پىغەمبەرى خوا (ﷺ) مەغافىرت خۇاردوۋە؟ ھەرموۋى نا. وتى ئەى ئەو بۇنە چىيە؟
 ھەرموۋى (سەقتىنى ھەفصە شەرىۋە عەسل) واتە (ھەفصە ھەنگوۋىنى نۆش كەردەم) وتى
 دەى ھەنگەكەى لەۋەى مژىۋە، كە ھاتە لای مەنىش ھەمان شەم پى وت. كە چوۋ بۇ
 لای سەفەتە ئەۋىش ھەر ۋاى وت. كە چوۋ بۇ لای ھەفصە، ھەفصە پىى وت ئەى
 پىغەمبەرى خوا (ﷺ) لەۋ ھەنگوۋىنەت بۇ نەھىنم؟ ھەرموۋى (ھىچ پىۋىستىم پىى
 نىيە) (لا ھاجە لى فىھ) دەلىت: سەۋدە دەىوت بەخۇا ھەراممان كەرد، پىموت
 بىدەنگ بە.^۱

ئەھمەد لە ئىبن عەبباسەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: بەردەۋام سوۋرېۋوم لەسەر
 ئەۋەدى لە عومەر بېرسم لەسەر دوۋ ژنى ناۋ ژنانى پىغەمبەر (ﷺ) كە خۇا لە
 بارەيانەۋە دەفەرموۋىت ﴿إِنْ تَوْبَا إِلَى اللَّهِ فَقَدْ صَغَتْ قُلُوبُكُمَا﴾ تا عومەر ھەجى كەرد
 مەنىش لەگەلى ھەجەم دەكەرد. لە نىۋەى پىدا عومەر لايداۋ مەنىش بە مەسىنەيەكەۋە
 لامدا، چوۋىيە ئەۋلا، پاشان ھات بۇ لام ۋاوم كەرد بەدەستىدا، دەستىۋىژى گەرت.
 ۋەم: ئەى ئەمىرى باۋەرداران ئەى دوۋ ژنەى پىغەمبەر كامانەن كە خۇاى گەۋرە
 لە بارەيانەۋە دەفەرموۋىت ﴿إِنْ تَوْبَا إِلَى اللَّهِ فَقَدْ صَغَتْ قُلُوبُكُمَا﴾ عومەر وتى جىى
 سەرسۇرمانە بۆت ئەى ئىبن عەبباس، زوھرى دەلىت: بەخۇا ھەزى نەكەرد ئەۋ
 پەرسىيارەى لىكەردو لىشى نەشاردەۋە، وتى ئەۋانە ھەفصەۋە عائىشە بوۋن، پاشان
 ھەرموۋەكەى باسكەرد، وتى: ئىمەى كۆمەلى قوۋرەيش بەسەر ئافەتەتاندە زال بوۋىن،
 كە ھاتىنە مەدىنە خەلىكىمان بىنى ژنەكانىيان زال بوۋن، ئافەتەكانمان لە ژنەكانى
 ئەۋانەۋە خەرىك بوۋ فەردەبوۋن، دەلىت: شوۋىنى مەن لە لای بەنى ئومەيەى كوپى

^۱ - موسلىم ھىناۋىيەتى. لە تەفسىرى ئىبن كەپىر (ج ۴، ص ۳۷۸) دا ۋاھاتوۋە، ئەبۇداۋ
 ھىناۋىيەتى، ۋەك لە (جەمەل الفوائد ج ۱، ص ۲۲۹) دا ھاتوۋە. ئىبن سەعد (ج ۸، ص ۸۵) دا ۋاھاتوۋە.

زەيد لەسەر ھەو بوو، پوژى ژنەكەم لىم تووپە بوو، پەخنى لىگرتە، منىش ھەزەم نەكرد. وتى: بۇچى پقتە پەخنىت لى بگرم بەخا ژنەكانى پىغەمبەر (ﷺ) ئەو ھەل پىغەمبەر (ﷺ) دەكەن ھەيانە پوژى تاشەو نایدوینى. دەلىت: منىش چووم بۇ لای ھەفصەو وتم تۆ ئەو دەكەيت؟ وتى: بەلى، وتم كەستان ھەيە پوژ تاشەو نەيدوینى؟ وتى: بەلى، وتم ھەركامتان ئەو دەكات مالىویران و زیانمەندە، ناترسن خوای گەورە بەھوى تووپەیی پىغەمبەرەكەى تووپەیی بەسەردا دابارىنى؟ ئەوكات قووپەسەر دەبى، بەرامبەر پىغەمبەر (ﷺ) وامەبەو داۋای ھىچى لى مەكەو چیت ویست بەمنى بلى، لەخوبایی مەبە ئەگەر دراوسیكەت لە تۆ جوانترو لای پىغەمبەر (ﷺ) خوشەویستترە — مەبەستى عایشە بوو — دەلىت من دراوسیئەكى پشتیوانانم ھەبوو بەسەرە لای پىغەمبەر (ﷺ) دەبووین، پوژى ئەو پوژى من، ئەو ھەوالى دابەزینی سروش و شتى دیکەى بۆ دەھینام، منىش ھەروا، ئیمە قسەمان دەگىراپەو ھەو باسى ئەو ھەمان بوو غەسان خوی بۆ شەر ئامادەکردو ھەلما تمان بۆ بینى. پوژى ھاۋەلەكەم دابەزى و پاشان شەو ھات بۆ لامو لە ھەرگا كەى دامو دواتر بانگی كردم، چووم بۇ لای، وتى شتىكى گەورە پوویداو، وتم: چى بوو؟ غەسان ھاتوو؟ وتى نا، لەو گەورەترو درىژ خایەتترە. پىغەمبەر (ﷺ) ژنەكانى تەلاق داو، وتم ھەفصە قووپەسەر و زیانمەند بوو، من گومانم دەبرد شتى وابى، كە نویشى بەیانیم كرد جل و بەرگم توندوتۆل كردهو دابەزیم و چووم بۇ لای ھەفصە سەیرم كرد دەگىت، وتم: ئایا پىغەمبەر (ﷺ) تەلاقى دان؟ وتى نازانم، ئەو تا لەو ژوورەدا دوورى گرتوو. چووم بۇ لای كۆیلەكەى پەشى پیم وت: مۆلەت بۆ عومەر وەر بگرە، كۆیلەكە چو ھاتو ھەو پیم وت بیدەنگ بوو، منىش چووم تا گەیشتمە مینبەرەكە، سەیرم كرد دەستەيەك لە لايدا دانیشتون و ھەندىکیان دەگریان، كەمىك دانیشتم و دواتر ئەو بارە زۆرى بۆ ھینام و چوومەو بۆ لای كۆیلەكەو وتم: بېرۆ مۆلەت بۆ عومەر وەر بگرە. چو ھاتو ھەو پیم وت بیدەنگ بوو، منىش چووم و لای مینبەرە دانیشتم، دووبارە بینینی بارەكە زۆرى

بومینام و چوومه وه و هه مان شت پرویدا، منیش پروم و هرچه رخاندو چووم و کویله کهش بانگی کردم. وتی: بروره ژووره وه مؤله تی پیدایت، منیش چوومه ژووره وه و سه لام کرد له پیغمبر (ﷺ) له سر پارچه حسیړیک پالی دابوویه وه.

ئه حمه د ده لیت یه عقوب له فهرمووده که ی صالحدا هیئاویه تی ده لیت له سر پارچه حسیړیک که شوینه واری له سر له شی به جیماوو، وتم: ئه ی پیغمبر خا (ﷺ) ئایا ژنه کانت ته لاق داوه؟ سهری بهرز کرده وه بهرو و پروم و فهرمووی (نا).

وتم (الله اکبر) ئه ی پیغمبر خا (ﷺ) ئه گهر ئیمه و کومه ئی قوره ییش ده بینی که به سر ئافره تاندا زال بووین که هاتینه مه دینه خه لکیکمان بینی ژنه کانیاں زال بوون، ژنه کانمان له وانه وه فیروون، پوژئی ژنه که م لیم تووړه بوو قسه ی له پرودا کردم، منیش پیم ناخوش بوو، وتی بوچی پیست ناخوشه به خوا ژنه کانی پیغمبر خا (ﷺ) ئه وه ده که ن و هه شیان پوژ تاشه و نایدوینی. وتم ده ی هه رکامتان ئه وه ده کات قووپه سهر و زیانمند ده بیست، ئایا ناترسن خوا له بهر تووړه یی پیغمبر ده که ی تووړه یی خوی دابارینی به سهر تاندا؟ ئه وکات قووپه سهر ده بن. پیغمبر (ﷺ) زهرده خه نه ی کردو منیش وتم ئه ی پیغمبر خا (ﷺ)، ئینجا چووم بو لای هه فسه و وتم ئه وه یاخیت نه کات که دراوسی که ت لای پیغمبر (ﷺ) جوانترو خوشه ویستره له تو. دووباره پیغمبر (ﷺ) زهرده خه نه ی کرد، وتم ئه ی پیغمبر خا (ﷺ) دابنیشم؟ فهرمووی: به ئی، سهرم له ماله که دا بهرز کرده وه، به خوا هیچم تیدا نه بینی چاو بگری جگه له سی پیست. وتم ئه ی پیغمبر خا (ﷺ) نزابکه خوا به خششی بو ئوممه ته که ت فراوان بکات، چونکه بو فارس و روم ئه وه ی کردو وه که خواش ناپه رستن. پیغمبر (ﷺ) یه کسه رپیک دانیشست و دواتر فهرمووی (اخي شک انت ابن الخطاب؟ اولئك قوم عجلت لهم طيباتهم في الحياة الدنيا) واته (ئایا له گومان دایت ئه ی ئیبن خه تتاب؟ ئه وانه خه لکیکن خوشیه کانیاں بو پیس خراوه له ژیا نی دنیا دا).

وتم: نهی پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) داوای لیخو‌شبوونم بو‌یکه، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) سویندی خواردبوو مانگیك نه‌چیت بو‌لای ژنه‌کانی له‌تاو زوری توو‌په‌بوونی لییان تا خوای گه‌وره‌سه‌رزه‌نشستی کرد.^۱

هه‌روه‌ها موسلم له‌ئین عه‌بباسه‌وه هیناویه‌تی ده‌لیت: عومه‌ری کوپی خه‌تتاب وتی کاتی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) خو‌ی له‌ژنه‌کانی دوورگرت، چومه‌ مزگه‌وت و سه‌یرم کرد خه‌لکی ورده‌به‌رده‌کان به‌زه‌ویدا ده‌ده‌نو ده‌لین پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) ژنه‌کانی خو‌ی ته‌لا‌قداوه. ئه‌مه‌ش پیش ئه‌وه‌ی فه‌رمانی حیجابی پی‌بکریت، وتم ئه‌و پو‌ژه ده‌زانم، -ئیت‌راسی ئه‌و فه‌رمووده‌ده‌کات که چوو بو‌لای عائیشه‌و حه‌فصه‌و ئامو‌ژگاری کردن- تا ده‌لیت: چومه‌ ژووره‌وه سه‌یرم کرد پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) له‌سووچی ژووره‌که‌دایه، بانگم کردو وتم ئه‌ی رباح لای پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) مو‌له‌تم بو‌وه‌ربگره‌وه‌ک جاری پیشوو فه‌رمووده‌که دینیت- تا ده‌لیت وتم ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا چ باریکی ئافره‌تانت له‌سه‌ر سه‌خته ئه‌گه‌ر ته‌لا‌قت داو، ئه‌وا خواو فریشته‌کانی و جبریل و میکائیل و من و ئه‌بو‌به‌کرو باوه‌ردارنت له‌گه‌لدان- که‌مجار قسه‌یه‌کم کردوه- سوپاس بو‌خوا- هیوام وابوو خوای گه‌وره‌پشتگیری قسه‌که‌م بکات. ئه‌م نایه‌ته‌دابه‌زی ﴿سَيَرْبِيهِ إِن تَلَقَّكَ أَنْ يَبْدُلَهُ أَزْوَاجًا خَيْرًا مِّنْكَ﴾ و ﴿وَإِنْ تَظَاهَرَا عَلَيْهِ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ مَوْلَاهُ وَجِبْرِيلُ وَصَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمَلَائِكَةُ بَعْدَ ذَلِكَ ظَهِيرٌ﴾ وتم ئایا ته‌لا‌قت داو؟ فه‌رمووی: نا، چومه‌ به‌رده‌رگای مزگه‌وت و به‌وپه‌ری توانامه‌وه هاوارم کرد ژنه‌کانی ته‌لا‌ق نه‌داوه. ئه‌م نایه‌ته‌دابه‌زی ﴿وَإِذَا جَاءَهُمْ أَمْرٌ مِّنَ الْأَمْنِ أَوْ الْخَوْفِ أَدَّاعُوا بِهِ وَلَوْ رَدُّوهُ إِلَى الرَّسُولِ وَإِلَى أُولِي الْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَ الَّذِينَ يُسْتَبِطُونَ مِنْهُمْ﴾ من ئه‌وه‌م ئیستنبات کرد.^۲

^۱ - بوخاری و موسلم و ترمذی هیناویانه.

^۲ - له‌ته‌فسیری ئین که‌سه‌یرج ۴، ص ۲۸۹ دا واهاتوه. عه‌بدو‌په‌زاق و ئین سه‌عدو ئین حبان و به‌یه‌قی و ئین جه‌ریرو ئین مون‌ژیرو ئین مه‌رده‌ویه‌هی دیکه‌ش هیناویانه. وه‌که‌له‌ (کنز العمال ج ۱، ص ۲۶۹) دا هاتوه.

ئه حمده له جابره وه هیناویه تی ده لیت: ئه بوبه کر چوو مۆله تی وه برگیریت بۆ چوونه ژووره وه بۆ لای پیغه مبه ر (ع) خه لکیش له بهر ده رگایدا دانیشتبوون و پیغه مبه ریش (ع) دانیشتبوو مۆله تی نه دا، پاشان عومه ر هات و داوای مۆله تی کردو مۆله تی نه دا. پاشان مۆله تی ئه بوبه کرو عومه ر دراو چوونه ژووره وه و پیغه مبه ر (ع) دانیشتبوو ژنه کانی له ده وری بوون و خۆی بیده نگ بوو. عومه ر وتی ده بیئت له گه ل پیغه مبه ر (ع) قسه بکه م، به لکو پیکه نیئت. عومه ر وتی: ئه ی پیغه مبه ری خوا (ع) ئه گه ر کچه که ی زهید ژنه که ی عومه رت ده دی داوای خه رجیم لیده کات. منیش دام به پشت ملیدا، پیغه مبه ر (ع) پیکه نی تادانه کانی ده رکه وتن و فه رمووی (هنّ حولي يسألنني النفقة) واته (ئه مانه له ده ورمن داوای خه رجیم ئی ده که ن) ئه بوبه کر هه ستاو تا بدات له عایشه و عومه ر بدات له هه فسه، هه ردووکیان ده یانوت شتی له پیغه مبه ر (ع) داوا ده که ن که نییه تی، پیغه مبه ر (ع) پرگیری ئی کردن، ئه وانیش (ئافره تان) وتیان دوا ی ئه م دانیشتنه داوای شتی له پیغه مبه ر (ع) ناکه ی ن که نییه تی. خوای گه وره سه رپشکی دابه زاند، سه ره تا به عایشه دهستی پی کردو فه رمووی (اني اذكر لك امرأ ما احب تعجلي فيه حتى تستأمري ابووك) واته (من شتیکت بۆ باس ده که م هه زنا که م په له ی تیدا بکه ی تاپر سیار له دایک و باوکت بکه ی ت) وتی چییه؟ ئه م ئایه ته ی بۆ خوینده وه: ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لَأَزْوَاجَكُمْ إِن كُنْتُمْ تُرْذَنَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزَيَّنَّتْهَا فَمَتَّعْنِ وَأَسْرَحْنَ سَرَّاحًا جَمِيلًا﴾ عایشه وتی له سه ر تو پر سیار له دایک و باوکت بکه م و فه رمانیان ئی وه برگرم؟ به لکو خواو پیغه مبه ره که ی هه لده برێرم و داوام وایه ئه م هه لبراردنه ی من بۆ هیه یه که له ژنه کانت باس نه که ی ت. پیغه مبه ر (ع) فه رمووی (ان الله لم يبعثني معنفا ولكن بعثني معلماً ميسراً لا تسألني امرأة منهن عما اخترت الا اخبرتها) واته (خوا منی به توند نوین نه نار دووه به لکو به ماموستان و ئاسانکار نار دوومی، هه ر ژنیکیان پر سیارم لیبکات له سه ر هه لبراردنه که ت پی ی ده لیم) موسلیم و نه سائی هیناویانه. ئیین ئه بی حاته م له ئیین عه بباسه وه هیناویه تی ده لیت:

عائيشه وٽي ٿاڀه تي سهڻي ڪردن ڏاڀه زِي و پيڻه مبهري (ﷺ) يه ڪه مجار به من دهستي پي ڪردو فهرمووي (من شتيكت بؤ باس ده ڪم هيچ پيويست ناکات په له بڪهيت تاقسه ي دايڪ و باوڪت وهرده گريٽ) وٽي زاني باوڪم و دايڪم پي ي نالين لي ي جيا بيمه وه. پاشان فهرمووي خواي گه وره ده فهرموويٽ ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِّأَزْوَاجِكَ إِن كُنْتُمْ تُرِيدُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا فَتَعَالَيْنَ أُمَتِّعْكُنَّ وَأَسْرَحْكُنَّ سَرَاحاً جَمِيلاً﴾ {٢٨} وَإِن كُنْتُمْ تُرِيدُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالذَّارَ الْآخِرَةَ فَإِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْمُحْسِنَاتِ مِنكُنَّ أَجْراً عَظِيماً﴾ منيش وٽم له سهر ٽه مه قسه ي دايڪ و باوڪم وهر بگرم؟ من خواو پيڻه مبهري ڪه ي و پوڙي دواييم دهويٽ، پاشان هه موو ٽنه ڪاني ديڪه ي سهڻي ڪردو ٽه وانيش هه مان قسه ي عائيشه يان هه بوو. بوخاري و موسليم له عائيشه وه به هه مان شيوه هيئاويا نه هه روه ها هه ردو وڪيان و ٽه حمه ديش - ده ڪه هه هي ٽه وه - له عائيشه وه هيئاويا نه ده ليٽ: پيڻه مبهري (ﷺ) سهڻي ڪري، ٽيمه ش ٽه ومان هه لبر ٿارد. ٽيتر هيچي لي دووباره نه ڪري نه وه.^١

بوخاري و موسليم له عائيشه وه هيئاويا نه ده ليٽ: پيڻه مبهري (ﷺ) پي ي فهرمووم (من ده زانم ٽه گهر تو لي م پازي بيت يان لي م تووڀر بيت) منيش وٽم چو ن ٽه وه ده زانيت؟ فهرمووي (ٽه گهر لي م پازي بيت ده ليٽ نه سويند به په روه ردگاري موحه مه د، ٽه گهر ي ش لي م تووڀر بيت ده ليٽ نه سويند به په روه ردگاري ٽيبراهيم) منيش وٽم وايه به خوا ٽه ي پيڻه مبهري خوا به س ناوي تو ديئم.^٢

ٽه بوداود له عائيشه وه هيئاويه تي له سه فهرم ڪدا له گهل پيڻه مبهري (ﷺ) بوو ڪه پيشبر ڪي ي له گهل ڪرد، منيش له سهر دوو پي پيشم دايه وه، ڪه قه له و بووم پيشبر ڪي ي له گهل ڪردم پيشي دامه وه و فهرمووي (ٽه مه له بري ٽه وه ي پيشو) ^{١، ٢}

^١ - له ته فسيري ٽين ڪه سريچ ٣، ص ٤٨١ دا واهاتوه.

^٢ - له (المشڪاه ص ٢٧٢) دا هاتوه.

^٣ - حسن.

ئىبن نەجار لە ئىبن عەبباس ھەيئەتە تە دەئەت: مەيوانى مەيموونە بوموم
 ئەھكەت نوئەزى نەدەكرد (بۆى نەگونناھە) جەلەكى ھەيئا، پاشان جەلەكى دىكەى
 ھەيئا لە سەرووى جەگەكە ھە دایناو پاشان راکشاو جەكەى دا بەسەرىداو
 شەتەكى لە پال خۇيدا راختە و مەنەش لەگەلەدا سەرم نایە سەرم سەرىنەكەى،
 پەيغەمبەر (ﷺ) ھات و نوئەزى كۆتەيى عەيشەى كەرد بوموم، ھاتە لای جەگەكە و جەلەكى
 ھەيئاو جەكەانى لابرەد ھەردووكەيانی ھەلەواسى و دواتر چوویە ناو لەفەكە تا كۆتەيى
 شەو ھەستە بۆ لای ئاویك لە كۆنەيەكەى ھەلەواسراودا كەردیە ھەو دەستەنوئەزى
 لەگەرت، زانەم ھەستەم و ئاو بەكەم بەسەرىداو دواتر ھەزەم نەكەرد بزانەت مەن بیدەرم،
 پاشان ھاتە ھەو بۆ جەگەكە و دوو جەكەى ھەلگەرت و پارچەكەى راکەشاو دواتر
 ھەستە بۆ مەزگەوت و نوئەزى دەكەرد. مەنەش ھەستەم دەستەنوئەزەم گەرت، پاشان ھاتە
 لە لای چەپە ھەو ھەستەم و ئەویش لە پەشتە ھەو بە دەستە پالە پەو ھەنام بۆ لای
 راستەى و نوئەزى كەرد و مەنەش لەگەلەدا سەيئەزە رەكەتەم كەرد. پاشان دانەشتە و مەنەش
 لە لایە ھەو دانەشتەم، سەرى بەلامدا خەستە تا دەنگەى نوستوم بىستە، پاشان بىلال
 ھات و وتەى ئەى پەيغەمبەرى خوا (ﷺ) نوئەزە. پەيغەمبەر (ﷺ) چوو بۆ مەزگەوت و دوو
 رەكەتەى كەرد و بىلالەش قامەتەى كەرد.^۱

بەيھەقى و ئىبن نەجار لە عەئەشە ھەيئاو ھەيئاو پەرەزەنىك ھاتە بۆ لای
 پەيغەمبەر (ﷺ)، ئەویش فەرمووى تۆ كەيتە؟ وتەى: جوسامەى موزەنى، فەرمووى
 بەلكو تۆ ھەنەنى موزەنەت، ئىو چۆن؟ ھالەتان چۆنە؟ دواى ئىمە چۆن بوموم؟
 وتەى: بە دایكە و باوكە ھەو بە قوربانتەم ئەى پەيغەمبەرى خوا (ﷺ) باشەن، كە
 چوویە دەرم و تەم ئەى پەيغەمبەرى خوا بەو جۆرە پەيشوازی لەو پەرەزە دەكەيتە؟
 فەرمووى (ئەى عەئەشە ئەمە لە سەردەمەى خەدەجەدا دەھاتە بۆ لامان، بەئەن جەكەش

^۱ - لە (المشكاه ص ۲۷۳) دا ۋاھاتوھە.

^۲ - لە (كنز العمال ج ۵، ص ۱۱۹) دا ۋاھاتوھە.

لەئىمانەۋەيە) بەيھەقى ھىناۋىيەتى ئائىشە وتى: پىرەژنى دەھات بۆلەي
 پىغەمبەر (ﷺ) ئەۋىش پىنى دىخۇش دەۋو پىزى دەگرت، وتم بە دايك و باۋكەۋە
 بە قوربانىت بىم بەرامبەر ئەم پىرەژنە جۇرىكىت لەگەل كەسى تردا وانىت؟
 فەرموۋى (ئەمە لە كاتى خەدىجەدا دەھات بۆلەمان، مەگەر نازانىت پىزگرتنى
 دۆست و ھۆگر لە ئىمانەۋەيە).^۱

بوخارى لە ئەبوتوفەيلەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) بىنى لە جەئرانە
 گۆشتى دابەش دەكرد ئەۋكات من غولامى بووم بەشىكى گۆشتى ھوشترەكەم
 ھەلدەگرت، ژنى ھات بۆلەي، پىغەمبەر (ﷺ) عەباكەي بۆ راخست، وتم ئەمە كىيە؟
 وتى ئەۋ دايكەيەتى كە شىرى پىدا.

تەبەرانى و بەزارو ئىبن سنى و ئىبن نەئىم و سەئىدى كوپى مەنسور لە
 عومەرەۋە ھىناۋىيە دەلىت: چووم بۆلەي پىغەمبەر (ﷺ) و كۆيلەيەكى جەبەشى
 پىشتى دەشىلا، وتم ئەۋ پىغەمبەرى خوا (ﷺ) چىتە؟ فەرموۋى (ان الناقة تقحمت بي
 البارحة) واتە (ۋىترەكە فەرى دام).^۲

ئىبن سەئەد (ج ۳، ص ۱۵۲) لە قاسمى كوپى عەبدۇرەھمانەۋە ھىناۋىيەتى
 دەلىت: عەبدۇللەي كوپى مەسعود دوو نەعلەكانى دەدا بە پىغەمبەر (ﷺ) و پاشان
 لە پىشتىۋە بە گۆچان دەچوو تاچۋىيە شۆينەكەي نەعلەكانى لاپردو خىستىيە ژىر
 بالى و گۆچانەكەي پىدا، كە پىغەمبەر (ﷺ) بىۋىستايە ھەستىت نەعلەكانى پىدەداۋ
 ھەموۋى لە پىشتىۋە بە گۆچانەكەۋە دەچوو تا پىش پىغەمبەر (ﷺ) دەچۋىيە ژوور.

۱ - لە (كنز العمال ج ۷، ص ۱۱۵) دا ۋاھاتوۋە.

۲ - ضعيف.

۳ - كنز العمال ج ۴، ص ۴۴.

ههروهها له ئه بومه لىحه وه هیناویه تی ده لیت: کاتیک پیغه مبهه (ﷺ) خوی ده شۆرد عه بدولایا په رده ی بۆ ده گرت، کاتی ده خهوت بیداری ده کرده وه، له گه لیدا ده چوو به ریدا.

ئین ئه بی شه یبه و ئه بو نه عیم له ئه نه سه وه هیناویانه ده لیت: پیغه مبهه (ﷺ) هاته مه دینه و من ده سالان بووم، مردن و من بیست سالان بووم، ژنه کانی دایکم بوون هانیان ده دام له سه ر خزمه تکردنی.

ئین سه عدو ئین عه ساکیر له مۆمامه وه هیناویانه به نه نه س و ترا ئایا به شداری به در بوویت؟ وتی: دایکت نه بی چون له به در به دووریم؟ موچه مه دی کوپی عه بدولای ئه نساری وتی ئه نه سی کوپی مالیک له گه ل پیغه مبهه (ﷺ) چوو بۆ به در، ئه وکات مندال بوو خزمه تی پیغه مبهه (ﷺ) ده کرد.^۱

به زار له ئه نه سه وه هیناویه تی ده لیت: بیست گه نجی موسلمانان له گه ل پیغه مبهه (ﷺ) بوون تاپیویستیه کانی به جی بگه یه نن، شتیکی بوویستیه ده یناردن بۆ کاره که، له سه نه ده که دا که سانی واهن که نایانناسن.^۲

ههروهها له عه بدوهره حمانی کوپی عه وفه وه هیناویه تی ده لیت: هه میشه چوار یان پینچ هاوه ل له گه ل پیغه مبهه (ﷺ) بوون یان له به ر ده رگایدا بوون.^۳

ههروهها له ئه بوسه عیده وه هیناویه تی ده لیت: ئیمه بۆ به جیگه یاندنی کاری پیغه مبهه (ﷺ) سه ره گیریمان ده کرد یان بۆ کاری ده یناردین که سانی سه ره که زۆر ده بوون، پیغه مبهه (ﷺ) ده هات بۆ لامان و ئیمه ش گرمه و گالمان بوو. ده یفه رموو (ما

^۱ - له (المنتخب ج ۵، ص ۱۴۱) دا واهاتوه.

^۲ - ضعیف.

^۳ - (هه یسه می ج ۹، ص ۲۲) ئه مه ده لیت.

^۴ - له سه نه ده که دا موسای کوپی عوبه یده ی ره بزی هه یه که لاوازه، وه که هه یسه می ده لیت.

هذا النجوى؟ ألم (أنهم عن النجوى) واته (ثم چپه چپه چپه؟ مهگر ریگیرم لی نه کردن له چپه چپ؟).^۱

ههروهه له عاصمی کوپی سوفیانهوه هیئاویهتی که له نهبودهردا یان
 نهبوزهی بیست وتی: مۆلهتم له پیغهمبهری خوا(ﷺ) خواست تا لهبهر دههراگیدا
 بمو بو پیویستی و کاروباری ئاگادارم بکاتهوه. مۆلهتی دامو شهویک مامهوه.^۲
 ئیبن عهساگیر له حوزدهیفهوه هیئاویهتی دهلیت: لهگهل پیغهمبهر(ﷺ) نویژم
 کرد له مانگی رهمهزанда، ههلهدهستا خووی دهشۆرد منیش پهردهم بو دهگرت،
 زیادهی ئاویم لی دهخواست، فهرمووی(ان شئت فارفعه وإن شئت فصب علیه)
 واته(ئهگهر دتهویت لایبه، ئهگهریش دتهویت بیکه بهسههیدا) وتم ئه
 پیغهمبهری خوا(ﷺ) نهو زیادهم لا ئازیزتره تابکهه بهسههیدا. خووم پی شۆردو
 پیغهمبهر(ﷺ) پهردهی بو گرتم، وتم پهردهم بو مهگره، فهرمووی(بلی، لأسترنک کما
 سترتنی) واته(نا، چۆن پهردهت بو گرتم، پهردهت بو دهگرم).^۳

موسلیم (ج ۲، ص ۲۵۴) له ئه نه سی کوپی مالیکه وه هیناویه تی ده لیت: که سم نه دی له پیغه مبهری خوا (ﷺ) به سوژ تربیت بو ژن و مالی. ده لیت ئیبراهیم شیرده ریکی (دایه ن) هه بوو له سه رووی مه دینه دا، ده چوو ئیمه ش له گه لی ده چووین، ده چوویه مال و خانوه که پر دوو که ل بوو. میژدی شیرده ره که (دایه نه که) ئاسنگه ر بوو، ئیبراهیمی هه لیده گرت، ماچی ده کردو ده گه پرایه وه، عومه ر وتی که ئیبراهیم مرد پیغه مبهری خوا (ﷺ) فهرمووی (ان ابراهیم ابني وانه مات في الثدی وان له لظئرین یکملان رضاعه في الجنة).^۴

١ - ڪهه ڪاٺي جي مٽمانه ن و راجياوازي له سهر هه نڍيڪيان هه يه، وه ڪ هه يسه مي ده لٽ.

۲ - کهسه کانی جي مٿانهن، وهڪ ههيسه مي ج ۹، ص ۲۲ دهليت.

٣- له (المنتخب ج ٥، ص ١٦٤) دا واهاتووه.

^٤ - نه حمده هيناويه تي، وهك له (البداهه والنهايه ج ٦، ص ٤٥) دا هاتوره.

ئه حمهد له عه بدوللاى كوپى حارثه وه هيناويه تى پيغه مبه (ﷺ) عه بدوللاو
عوبه يدو كه پيرى كوپى عه عباسى ريزده كردن و پاشان دهيفه رموو (من سبق الي فله
كذا وكذا) واته (ههركهس پيشتري بيت بو لام نه وه و نه وهى بو هيه) نه وانيش به په له
ده چوون و خويان دها به سهر سنگ و مليداو نه ويش ماچى ده كردن و ده گرتنه
كوش^۱.

ئيين عه ساكير له عه بدوللاى كوپى جه عفهر وه هيناويه تى ده لييت:
پيغه مبه (ﷺ) كه له سه فهرىك ده گه پرايه وه لاي مندا لاني خيرانه كهى ده گرتنه كوش،
له سه فهرىك هاته وه و منى گرتنه خو، خستمي به ردهم خو، پاشان يه كى له
كوپه كانى فاتيمه حه سهن يان حوسه ين هينا له پشتيه وه دايناو چوونه مه دينه و
هه رسيكمان له سهر ئازه ليك بووين.

هه روه ها لييه وه هيناويه تى ده لييت: من له گه ل مندا لان ياريم ده كرد،
پيغه مبه (ﷺ) داي به لامداو من و مندا ليكى به نى عه عباسى گرتنه كوش و له سهر
ولاخه كه سوارى كردين، هه رسيكمان له سهر ولاخيك بووين.

هه روه ها لييه وه هيناويه تى ده لييت: نه گه ر من و قوئه و عوبه يدوللاى دوو كوپى
عه عباسى ده بينى كه مندا ل بووين ياريمان ده كرد، پيغه مبه (ﷺ) به ولاخيكه وه
داي به لامانداو فهرمووى (نه وه م بو به رز بكه نه وه) منى له پشتيه وه دانا.
فهرمووى (نه وه شم بو به رز بكه نه وه) له پشتيه وه داينا. عوبه يدولا بو عه عباس له
قوئه م خو شه ويستربوو. شهرمى نه كرد له مامى كه قوئه م هه لگرت و نه وهى
به جي هيش، پاشان سى جار ده ستي هينا به سهر سه رمدا. هه رجاره و

^۱ - ضعيف.

^۲ - هه سبه مى ج ۹، ص ۱۷، ده لييت: ئه حمهد هيناويه تى و سه نه ده كه شى حه سه نه.

دهيفرموو (اللهم اخلق جعفرأ في ولده) واته (خوايه له وه چهي جه عفر له دواي خوئ بهيئله روه).^۱

ئه بويه علا له عومهری کوری خه تتابه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: حه سهن و حوسه ينم له سهر شانی پیغه مبه (ﷺ) بینی، وتم به راستی ئه سپیکی چاکتان له ژیردایه، ئه ویش فهرمووی (نعم الفارسان هما) واته (ئه وانیش سواری چاکن).^۲
ئین عه ساکیر له ئین عه عباسه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) حه سهنی له سهر شان نابوو چوویه دهر، که سی پی ی وت ئه ی مندا ل به راستی جی سواریکی باشت هیه. پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی (ونعم الراكب هو) واته (ئه ویش سواریکی باشه).^۳

ته به رانی له به رانی کوری عازبه وه (ﷺ) هیناویه تی پیغه مبه (ﷺ) نویژی ده کرد که حه سهن و حوسه ين یان یه کیکیان هات و چوویه سهر پشتی تا سهری بهرز کرده وه به دهستی گرتی یان ههردووکیانی گرت و فهرمووی (نعم المطیة مطیتکما) واته (به راستی ولا خه که تان باشه).^۴

ههروه ها له جابره وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: چووم بو لای پیغه مبه (ﷺ) و له سهر دهست و پی ی ده چوو حه سهن و حوسه ين له سهر پشتی بوون،

^۱ - المنتخب ج ۵، ص ۲۲۲.

^۲ - ضعیف.

^۳ - له (کنز العمال ج ۷، ص ۱۰۶) دا هاتوو. له (المجمع ج ۹، ص ۱۸۲) دا هاتوو که که سه کانی سه نه ده که ی سه حین. وه له (المجمع) دا هاتوو ده لیت به زار به سه نه دی لاوان هیناویه تی. ئین شاهین هیناویه تی، وه له (کنز العمال) دا هاتوو.

^۴ - له (کنز العمال ج ۷، ص ۱۰۴) دا هاتوو.

^۵ - (هه یسه می ج ۹، ص ۱۸۲) ده لیت سه نه ده که ی حه سهنه.

دەيفەر موۋ (نعم الجمل جملكما ونعم العدلان انتما) واتە (وشتەرەكتە تان وشتىرىكى باشە و ئىۋەش پىك سوار بوۋون باشن) ^{۱.۲}

تەبەرانى لە سەلمانە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئىمە لە دەۋرى پىغەمبەر (ﷺ) بوۋون كە ئوم ئەيمەن ھات و ۋتى ئەي پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ھەسەن و ھوسەين ون بوۋون، دەلىت لە گەرمەي پۇژدا بوۋ، پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (قوموا فاطلبوا ابني) واتە (ھەستەن بگەرپىن بۇ كۆرەكەن) ھەركەسە ۋ بەرە ۋ لاى خۇي چوۋ من بەرە ۋ لاى پىغەمبەر (ﷺ) چوۋم تا لە لاپالى درەختىكىدا بىنىم و ھەسەن و ھوسەين باۋەشيان كىرە بوۋ بەيەكداۋ ماريك لەسەر خۇي ۋەستابوۋ لە دەمىيە ۋە گىرەي ئاگر دەبارى. پىغەمبەر (ﷺ) خىرا چوۋ بۇي ۋ ئەۋىش پرويىكردە پىغەمبەر (ﷺ) ۋەك قىسەكەر، پاشان چوۋىيە ناۋ ھەندى بەرد، پاشان پىغەمبەر (ﷺ) ھات بۇ لايان ۋ لەبەريەكى جوۋدا كىرەنە ۋە دەم و چاۋى سىرپىن و فەرموۋى (بأبي وامي انتما ما اكرمكما على الله) (بە دايىك ۋ باۋكە ۋە بە قورىانتان بىم لاى خوا چەند رىزدارن) پاشان ھەردوۋكىيانى خىستە سەر ھەردوۋ شانى. ۋ تەم بەختتەنە چەند جىگەتەن خۇشە (چ سۋارىيەكى باشتان ھەيە؟) ئەۋىش فەرموۋى (ئەۋانىش سۋارى باشن ۋ باۋكىيان لەخۇيان باشتەرە) ^{۳.۴}

تەبەرانى لە جابرە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: لەگەل پىغەمبەر (ﷺ) بوۋون بانگىراين بۇ خوارەنى، ھوسەين لە رىگەدا يارى دەكرد لەگەل مىندا لانىكىدا،

۱ - ضعيف.

۲ - (ھەيسەمى ج ۹، ص ۱۸۲) دەلىت لە سەنەدەكەدا مەسروح ئەبوشەھاب ھەيە كە لاۋازە).

۳ - ضعيف.

۴ - (ھەيسەمى ج ۹، ص ۱۸۲) دەلىت لە سەنەدەكەدا ئەھمەدى كوپرى راشدى ھىلال ھەيە كە لاۋازە، تەبەرانى لە يەئلى كوپرى موررە ۋە بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى. ۋەك لە (كنز العمال ج ۷، ص ۱۰۷) دا ھاتوۋە).

پېغەمبەر (ﷺ) پېشمان كەتتە دەستى كىردەۋە ئۇيىش بەملاۋلادا پايدە كىردە
پېغەمبەرىش (ﷺ) دەيخستە پېكەنن تا كىرتى و يەككى لە دەستەكانى خستە لاي
چەناگەي و ئۇ دەستەكەشى لە نىۋان سەرو گويىدا داناۋ پاشان كىرتىە كۆش و
ماچى كىردە فەرموۋى (حسین منى وانا منه، أحب الله من أحب الحسن والحسين
سبطان من الأسباط) واتە (حوسەين لەمنەۋ من لەۋم، خوا ئۇەدى خۆش بوۋىت كە
خۆشى دەۋىن، حەسەن و حوسەين دوو نەۋە لە نەۋەكانن) ^۱ ۲.

تېكەلى ھاۋەلانى پېغەمبەر (ﷺ)

ئەبۇنەئىم لە الحلیة ج ۱، ص ۱۰۶ لە ئەبۇ ئىسحاقى سوبەيەئەۋە ھىناۋىيەتى
دەلىت: ئۇنەكەي عوسمانى كۆرى مەزەن ھات بو لاي پېغەمبەر (ﷺ) و شىۋە
ناشرىن لە بەرگىكى شىۋلدا، پىيان وت بۆچى وايت؟ وتى شەۋ شەۋنۆيژو پۇژ
بەپۇژۋە. پېغەمبەر (ﷺ) ھەۋالەكەي بىست و گەيشت بە عوسمان و سەركۆنەي
كىردە فەرموۋى (ئايما من پېشەنگ نىم بۆت؟) وتى: با، خوا بمكاتە قوربانت، ئۇنەكەي
دواي ئۇە جوان و بۆنى خۆش بو، كاتى عوسمان مرد ئۇنەكەي وتى:

يعين جودي بدمع غير ممنون	علي رزية عثمان بن مظعون
على امرئ بات في رضوان خالقه	طوبى له من فقيد الشخص مدفون
طاب البقيع له سكني وغرقده	واشرقت ارضه من بعد تفتين
واورث القلب حزنا لا انقطاع له	حتى الممات فما ترقى له شوني

ئىبن سەئىد ج ۳، ص ۳۹۴ لە ئەبۇ بوردەۋە بەۋ واتايە ھىناۋىيەتى و عەبدۇرەزاق لە
عروۋە بەۋ شىۋە ھىناۋىيەتى، ۋەك لە (كنز العمال ج ۸، ص ۳۰۵ دا ھاتوۋە)، بەلام
شەرەكانيان نەھىناۋە عروۋە ناۋى ئۇنەكەي ھىناۋە خەۋلەي كچى حەكىم، دەلىت ئۇ ئۇنە

۱ - حسن.

۲ - لە (كنز العمال، ج ۷، ص ۱۰۷ دا ھاتوۋە).

چوو بۆ لای عانیسه و له فهرموده کهیدا هاتوو (یاعثمان ان الرهبانية لم تکتب علینا
افما لك في اسوة حسنة؟ فوالله ان اخشاکم واحفظکم لحدوده لانا) واته (ئهی عوسمان
که نارگیری (ره بانیته) له سه زمان نوسراوه، ئایا من پیشه نگیکی باش نیم بۆت؟ به خوا
خاوه ن ترس ترین و پارێزه ترینتان بۆ سنووری خوا منم.^۱

ئهبونه عیم له الحیه ج ۱، ص ۲۸۵ له عهبدو لای کورپی عه مرهوه هی ناویه تی
ده لیت: باوکم ئافره تیکی قورپه یشی بۆ هی نام، کاتی ژنه که ی هات بۆ لام به هو ی
هی زی په رستشی نو یژو پۆژوو وه گرنگیم پی ده دا، عه مر ی کورپی عاص هات بۆ
لای بوو که که و پی ی وت: می رده که ت چۆنه؟ وتی چاکترینی پیاوانه، یان چاکترین
می رده و نموونه ی نییه لامان به لادا ناکاته وه جیگه مان به لادا رانا خات، ئه ویش
هات بۆ لام و قسه ی له پوودا کردم وتی من ئافره تیکی به ره چه له ک قورپه یشم بۆ
هی ناویت تۆش پشتگو ی ت خستوو وه واده کهیت، پاشان چوو بۆ لای پیغه مبه ر (ﷺ)
و شکاتی کردم. پیغه مبه ر (ﷺ) نار دی به شو ی نندا و منیش چووم بۆ لای، پی ی
فه رمووم (ئایا به پۆژ به پۆژوویت؟) وتم به لی، فه رمووی (لکني اصوم و افطر، وأصلي
وأنام، وأمس النساء، فمن رغب عن سنتي فليس مني) واته (شه ویش
بی داریت (شه و نو یژ ده کهیت) وتم به لی. فه رمووی به لام من به پۆژووش ده بم و
به ربانگیش ده که مه وه (پۆژووش ده شکینم) نو یژ ده که م و ده شخه وم، ده چمه لای
ئافره تان، هه ر که س له سونه تم لابات له من نییه)) پاشان فه رمووی (اقرأ القرآن في
كل شهر) واته (هه موو مانگی ک قورئان بخوینه) وتم من له وه زیاتر ده توانم،
فه رمووی (ده ی له هه موو پۆژی کدا بیخوینه) وتم زیاتر له وه ده توانم، فه رمووی (ده ی
له هه موو سی رۆژی کدا بیخوینه) پاشان فه رمووی (له هه ر مانگی کدا سی پۆژ به
پۆژووبه) وتم زیاتر له وه ده توانم، به ر ده وام بۆی زیاد ده کردم تافه رمووی (پۆژی

به پۆژووبه و پۆژی پۆژوو مه گره، چونكه ئه وه چاكترينى پۆژوو و پۆژوو داود (عليه السلام) ي براهه).

حوصهين له فهرموده يه كدا ده لیت: پاشان پیغه مبهه (ﷺ) فهرمووی (ان لكل عابد شرة فترة فاما الى سنة واما بووغة، فمن كانت فترته الى سنة فقد اهتدى ومن كانت فترته الى غير ذلك فقد هلك) واته (لهه موو په رستشاريك خاوبوونه و هیه هه موو خاوبوونه و هیه كه ماوه یه کی هیه، جا هه ركه س ماوه كه ی به ره و سوننه تيك بیت، پینموونی كراهه، هه ركه سیش بو جگه له وه بیت قوپه سه ره بووه)

موجاهید ده لی: عه بدوللای كوپى عه مر كه پیرو لاواز بوو پۆژانی پۆژوو ده گرت و دايدانه وه پال یه كه تابه وه خوی به هیژ بكات، پاشان چهند پۆژی پیکه وه پۆژوو نه ده گرت، هه روه ها له قورئان خویندنی دا هه ندی جار زیاده وه هه ندی جار كه متری ده خویند، به لام به گشتی به لینه كه ی ده برده سه ر، یان به هه وت پۆژ، یان به سی پۆژ ته واوی ده كرد، دواتر ده یوت: ئه گه ر پینیدانی پیغه مبهه ری خوام (ﷺ) قبول بكر دایه لام باشت ده بوو له وه ی بوی گویریم، به لام من له سه ر شتی جیا بوومه ته وه هه زنا كه م لی لا بده م.^۱

بوخاری ج ۱، ص ۲۶۴ له ئه بو جوجه یفه وه هی ناویه تی ده لیت: پیغه مبهه (ﷺ) براهه تی خسته نیوان سه لمان و ئه بو ده ردا و سه لمان سه ردانی ئه بو ده ردا ی كرد، ئوم ده ردا ی بینى خوی زۆر شه رۆل و هیلاك كرد بوو، وتی: چیه؟ وتی ئه بو ده ردا ی برات له دنیا دا هیچ پیویستییه کی نییه، ئه بو ده ردا هات و خواردنیکی بو ئاماده كرد، وتی بخۆ من به پۆژووم، وتی تانه خویت ناخۆم، لی خوارد، كه شه و هات ئه بو ده ردا هه ستا سه لمان وتی بخه وه، ئه ویش خه وت، پاشان هه ستا، ئه ویش ده یوت بخه وه، بو كۆتایی شه و سه لمان وتی ئیستا هه سته، پیکه وه نویژیان كرد، سه لمان پیی

^۱ - (بوخاریش هی ناویه تی به ته نها. وه كه له صفه الصفه ج ۱، ص ۲۷۱ دا به هه مان شیوه به دوو رو دریزی هاتوه).

وت: خوا مافی ههیه بهسه رتهوه، دهروونت مافی ههیه بهسه رتهوه، مال و مندالت مافیان ههیه بهسه رتهوه، دهی هه رگامه و مافی خویان پیبده. هاته لای پیغه مبهرو (ع) ئه وهی بۆ باسکرد، پیغه مبه ریش (ع) فهرمووی (صدق سلمان) واته (سهلمان راست نهکات).^۱

ئیین سهعد ج ۸، ص ۲۵۰ له ئه سمای کچی ئه بوبه کرهوه هیئاویه تی ده لیت: زوبه یر منی هیئاو لهزه ویدا هیچ سامانی نه بوو مه ملوک و کو یله شی نه بوو، جگه له ئه سپه که ی هیچی نه بوو. منیش ئالفم ده دا به ئه سپه که ی و پیویستی خۆیم دابین ده کردو به پیره و ده برد، ئالفم ده دا به ئازله که ی و ئاوم پیده داو کونه گه وره که یم ده دووریه وه هه وریرم ده شیلاو نام جوان نه بوو، دراوسیانیکی پشتیوانانم که ئافره تانی راستگو بوون، نانیان بۆ ده کردم، منیش ده نکم لهزه وی زوبه یردا ده گواسته وه (ئه و زه وییه ی پیغه مبه ر (ع) بۆی بری بووه وه) ده مخسته سه ر سه رم و نزیکه ی دوو له سی ئی فهر سه خی ده بوو. پۆژی هاته وه وه له سه ر سه رم دانا بوو گه یشتم به پیغه مبه رو (ع) هه ندی له هاو لانی له گه لدا بوو، بانگی کرد بۆم و پاشان فهرمووی (اخ اخ) تا له پششتیه وه سواری بکات، منیش شه رم ده کرد له گه ل پیاوان بچم، باسی زوبه یرو غیره یم کرد، چونکه له هه مووان غیره ی زیاتر بوو. پیغه مبه ر (ع) زانی شه رم ده که م، چوو منیش چووم بۆ لای زوبه یرو وتم پیغه مبه ری خوام (ع) پیگه یشتم و ئه و ده له سه ر سه ر بوو ده سته یه کی هاو لانی له گه ل پیغه مبه ردا (ع) بوون، و لاخه که ی وه ستاند تا له گه لیدا سواریم، منیش شه رم کردو بیر غیره ی تۆم کرده وه. وتی به خوا هه لگرتنی کو له که ت لام قورستر

۱- ئه بونه عیم (له الحلیه ج ۱، ص ۱۸۸ له ئه بو جوحه یفه وه به هه مان شیوه له گه ل زیاده یه کدا هیئاویه تی، ئه بویه علا هیئاویه تی، وه که له کنز العمال ج ۱، ص ۱۲۷ دا هاتوه. ترمزی و به زارو ئیین خوزه یمه و دارقوتنی و ته به رانی و ئیین حبان هیئاویانه وه که له فتح الباری، ج ۴، ص ۱۵۱ دا هاتوه. ئیین سهعد ج ۴، ص ۱۸۵ به چه ند ده قیکی جیا جیا هیئاویه تی).

ببو له وهی له گه لیدا سوار بیت، دواى شه وه شه بوبه کر خزمه تکار یکی بو ناردم و له
 بری من شه سپه که ی دوبردو سه رپه رشتی ده کرد، وه شه وهی منی نازاد کرد بیت
 وایو.

هه‌روه‌ها له ج ٨، ص ٢٥١ دا له عيكرمه‌وه هیناویه‌تی ئه‌سمای کچی ئه‌بویه‌کر لای زوبه‌یر بوو، زوبه‌یر زۆر له‌سه‌ری توند بوو، ئه‌ویش لای باوکی شکاتی ئه‌وه‌ی لا‌کرد، ئه‌بویه‌کر وتی کچی شیرینم خۆ پا‌گره‌، چونکه ئا‌فره‌ت ئه‌گه‌ر می‌ردی‌کی صالحی هه‌بوو له لای مرد دوا‌ی ئه‌وه ها‌وسه‌ر‌گه‌ری نه‌کرد له به‌هه‌شتدا پی‌که‌وه ده‌بنه‌وه (ده‌گه‌نه‌وه به‌یه‌ک).

ته یاسی و بوخاری له میژوو ده که یداو حاکم له (الکنی) له که همه سی میلاییه وه
هیناویانه ده لیت: لای عومەر بووم که دانیشتبووین له لای، ئافره تیک هات و له لای
دانیشت و وتی ئەهێ ئەمیری باوهرداران میژده کهم خراپه ی زۆرو چاکه ی که مه.
ئەویش پێی وت میژده کهت کییه؟ وتی ئەبوسه له مه، وتی ئەو که سیکه هاوهل
بووه و که سیکی راستگوویه، پاشان عومەر به که سیکی لای خوێ وت مه گەر وانیه؟
وتی ئەهێ ئەمیری باوهرداران هەر وای ده بینین، به که سیکی وت: ههسته بانگی بکه
بۆم، ژنه که ههستا کاتی عومەر ناردی به دواي میژده کهیدا له پشت عومهر وه
دانیشت و هینده ی نه برد پیکه وه هاتن له بهردهم عومهر دا دانیشت، عومەر وتی: ئەم
ئافره ته ی له پشتمه وه دانیشتوو چي ده لیت؟ وتی: ئەهێ ئەمیری باوهرداران ئەو
ئافره ته کییه؟ وتی: ژنه کهت، وتی چي ده لیت؟ وتی ده لیت خیرت کهم و خراپه ت
زۆر بووه، وتی به راستی خراپی وتوه ئەهێ ئەمیری باوهرداران، له ناو ژنه کا نندا له
هه موویان چاکتر ده پوشیت و خوشگوزهرانی زیاتره، به لام میژده که ی پیر بووه،
عومەر به ژنه که ی وت چي ده لیت؟ وتی راست ئەکات، عومەر به گوچان ههستا
بۆی و خستیه سهر سه ری و وتی ئەهێ دوژمنی خۆت سامانی ده خویت و گهنجی
ده فه و تینیت یاشان دیت هه وائی ده دهیت که تیایدا نییه، وتی ئەهێ ئەمیری

باۋەرداران پەلە مەكە بەخۋا ئىتر نايەمە ئەم كۆرە. پىغەمبەر (ﷺ) فەرمانى كىرد سى جلى بدەنى، وتى ئەمە بىبە لەسەر ئەۋەى بەرامبەرت كىردم، وىاربە سىكالات لەسەر ئەم پىرە نەبىت، دەلىت سەيرم دەكرد ژنەكە ھەستائ جەلەكانى پىئبوو، پاشان عومەر پويكرده مىردەكەى و وتى: ئەۋەى بىنيت لە پوويدا نواندم وات لى نەكات خراپەى لە پوودا بنوئىنى، وتى واناكەم، ئىنجا ھەردووكيان چوون، پاشان عومەر وتى: لە پىغەمبەرم (ﷺ) بىست دەيفەرموو (أمتي القرن الذي انا منهم ثم الثاني والثالث ثم ينشأ قوم يسبق ايمانهم شهادتهم يشهدون من غيرا ان يستشهدوا، لهم لغط في اسواقهم) واتە (ئوممەتەكەم سەدەيەكە من تىاياندام، دواتر دووھم و سىيەم، پاشان كەسانى دىن سويندىيان پىش شايتان دەكەويت، بەبى ئەۋەى داۋاى شايتان لى بكرىت شايتەتى دەدەن، لە بازارياندا چەند ئاۋازى ھەيە).

ئىين سەعد لە شەعبىەۋە ھىناۋىەتى دەلىت: ژنى ھات بۆ لای عومەر كۆرى خەتتاب وتى: سىكالانى كەسىكت لادەكەم كە چاكترىنى دنيايە، بەلام كەسىك بە كارىك پىشكەوتوۋە يان ۋەك كارەكەى ئەۋەى دەكرد شەۋ ھەلدەستى تا بەيانى و پۆژ تا ئىۋارەش بە پۆژ دەبىت، پاشان شەرم دايدەگرىت، وتى: ئەى ئەمىرى باۋەرداران لىم ببورە، وتى: خوا پاداشتى خىرت بداتەۋە، جوان ۋەسفت بىكات، لىت خۇش بووم، كە چوۋ كەعبى كۆرى سوور وتى: ئەى ئەمىرى باۋەرداران سىكالام بۆ ھىناۋىت. وتى: سىكالەكە چىيە؟ وتى: مىردەكەى، وتى: من دەزانم ئەۋە ژنە، بە كەعبى وت: دادوۋەرى ئىۋانىان بىكە، وتى: من دادوۋەرى بىكەم تو شىھىد بىت؟ وتى: تو بىرت دەچى بۆ شىتى كە من بىرم بۆى نەچوۋە، وتى خوا دەفەرموۋىت ﴿فَانْكُحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ مَثْنَىٰ وَثُلَاثَ وَرُبَاعَ﴾ سى پۆژ پۆژوۋ بىگرە پۆژى لای پۆژوۋ مەگرە، سى شەۋ شەۋنوئىژ بىكە شەۋى لە لای بىمىنەۋە.

۱- (ئىين خەجەر دەلىت: سەنەدەكەى بەھىزە. لەكنز العمال ج ۸، ص ۲۰۳ دا ۋاھاتوۋە. ئەبۇبەكرى كۆرى عاصمىش ھىناۋىەتى، ۋەك لە ال صابە ج ۴، ص ۹۲ دا ھاتوۋە).

ئومەر وتى: ئەمەم لەيەكەم لام سەرسۈرھىنەرتەر بوو، بۆيە ۋەك دادوەر ئاردى بۇ لاي خەلكى بەسرە.

يەشكرى لەشوعەيىبە ۋە بە ۋاتايە بە دوورو دريژى ليۋەي ھىناۋە تيايدا ھاتوۋە: ئومەر پىي وت: راستم پىي ۋە ھەق كىشەي نىيە، ئەۋىش وتى ئەي ئەمىرى باۋەرداران مەن ئافرەتتىكم ۋە ھەزەم ھەيەكە ئافرەتان ھەيانە. ۋە بدوۋەزاق لەقەتادوۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئافرەتتىك ھات بۇ لاي ئومەر وتى: پياۋەكەم بەشە ۋە شەۋنويژ ۋە پۇژ پۇژوۋ دەگىت، وتى: ئايا فەرمانم پىدەكەيت پىي ئى بىگرم شەۋنويژ بىكات ۋە پۇژوۋ بىگىت؟ ژەكە چوۋ دواتر ئەۋەي دوۋبارە كىردەۋە ئەۋىش ھەمان شىتى پىي ۋە ھە. كەبى كوپى سوور وتى ئەي ئەمىرى باۋەرداران ھەموۋ چوار شەۋىك يەك شە ھەر چوار پۇژىك يەك پۇژ بۇ ئافرەتەكە، ئومەر مېردەكەي بانگىردو فەرمانى پىكىرد لە چوار شەۋدا شەۋىك لە چوار پۇژدا پۇژىك پۇژوۋ بىكى ۋە لاي ژەكەت بىت.^۱

ئىبن جەرىر لە ئەبو غەرزەۋە (خۋاي ئى پازى بىت) ھىناۋىيەتى دەستى ئىبن ئەرقەمى گىرت ۋە بردى بۇ لاي ژەكە وتى ئايا رقتە لىم؟ وتى: بەلى، ئىبن ئەرقەم بە ئەبو غەرزەي وت بۇچى واتكىرد؟ وتى: قسەي خەلكى لەسەرم زۆرە، ئىبن ئەرقەم ھات بۇ لاي ئومەرى كوپى خەتتاب ۋە بۇي باسكىرد، ئەۋىش ئاردى بەدۋاي ئەبو غەرزەدا وتى: بۇچى واتكىرد؟ وتى: قسەي خەلكىم لەسەرە، ئاردى بەشۋىن ژەكەيدا، ئەۋىش ھات بۇ لاي ۋە پورىكى ناباشى ھەبوو، وتى ئەگەر پىرسىياري لىكىردىت بلىي سۋىندى ئى داۋا كىردوۋم بۆيە ھەزناكەم درۋ بىكەم، ئومەر پىي وت

^۱ - (لەكنز العمال ج ۸، ص ۳۰۷-۳۰۸ دا ۋاھاتوۋە). ئەيبن ئەبى شەيىبە لە رىگەي ئىبن سىرىن ۋە زوبەيرى كوپى بەكار لە (الموفقيات) لە رىگەي موحەمەدى كوپى مەن ۋە ئىبن دورەيد لە (الخبار المنشورة) لە ئەبوحاتەمى سىجستانى لە ئەبوعوبەيدە ۋە بەچەند رىگەيەك ھاتوۋە، (لەالصابە ج ۲، ص ۳۵۱ دا ۋاھاتوۋە).

ٻڏجي وائڻ ڪرڻ؟ ڙنه ڪهي وٽي سويندي ئي ڏاوا ڪرڻ وڃي ۽ ڪهڙو ڪم ڏرڻ بڪم، عومهر وٽي: به ئي، ٻا هه ڪامتان (ئيوهي ٿا فرهتان) ڏرڻ بڪهن و ڇو جوان بڪهن، هه موو مالهه ڪان لهه سر خوشه ويستي بنياد نائرين، به لام تي ڪهه ئي و پيڪه وهه ٻوون لهه سرهه سبب و ئي سلام ههيه.^۱

وه ڪيع لهه نه بوسه لهه مهه ڪوپي عه بدوڀرهماني ڪوپي عه وفه وهه هيئا ويهه تي ده لئيت: عاتيه ڪهي ڪچي زه يدي ڪوپي عه مري ڪوپي توفه يل لاي عه بدوللاي ڪوپي نه بوبه ڪري صديق ٻوو، نه و زور عاتيه ڪهي خوشده ويست و باخي ڪي ٻو ڏانا ٻوو لهه بهرام بهري نه وهه ڏواي ڇوي شوونه ڪاته وهه. لهه پوڙي تائيف تيري ڪي ليدراو پاش مردني پيغه مبهه (ﷺ) به چل پوڙ نه ويش مرد، عاتيه ڪي لوانديه وهه وٽي:

وَأَلَيْتُ لَاتَنْفِكَ عَيْنِي سَخِينَةً عَلَيْكَ وَلَا يَنْفِكَ جَلْدِي أَغْبَرًا

مدى الدهر ما غنّت حمامة أَيْكَةً وما تردّ الليل الصبح المنورا

عومهر ڪوپي خهه تتاب چوويه ڏاواي، نه ويش وٽي (ميردي جارام) باخي ڪي پيداوم لهه بهرام بهر نه وهه شو نه ڪم، نه ويش وٽي دهه ٻرو ٻا وهه رگرهه. عاتيه ڪي راي عه لي ڪوپي نهه بولايي وهه رگرت، عه لي وٽي باخه ڪهه بگيرهر وهه ٻو خاوهه نه ڪهي و شوو بڪه، عومهر هيئا ويچهنده هاوه لئ ڪي پيغه مبهه (ﷺ) لهه وانه عه لي ڪوپي نهه بولايي ڪوپي نهه بوبه ڪر ٻوو هاوه لائي پيغه مبهه (ﷺ) ٻوو، عه لي به عومهر وٽ: مولهه تم بدهه با قسه لهه گهل عاتيه ڪي بڪم، وٽي نهه عاتيه ڪي

وَأَلَيْتُ لَاتَنْفِكَ عَيْنِي سَخِينَةً عَلَيْكَ وَلَا يَنْفِكَ جَلْدِي أَصْفَرًا

عومهر وٽي: خوا لئ خوش بيت ڪهه سو ڪارم ئي مهه روڙينه.^۲

^۱ - (له ڪنز العمال ج ۸، ص ۳۰۳ ڏا واهاتوهه).

^۲ - (له ڪنز العمال، ج ۸، ص ۳۰۲ ڏا واهاتوهه. ئين سعهه بهه سهه نهه دي هه سهه نهه لي هه حياي ڪوپي عه بدوڀرهماني موڀي خاتبه وهه بهه ڪورتي هيئا ويهه تي، وهه لهه الاصابه ج ۴، ص ۳۵۶ ڏا هاتوهه).

عبدالودود زاق له نه ديهي مهولاي مهيمونه وه هيٺاويه تي دهليٽ: چووم بو لاي
 ٺيبن عه بيباس و مهيمونه ناردمي بو لاي، ٺيبن عه بيباس له مالدا بوو دوو راخهر له
 مالدا هه بوو، هاتمه وه بو لاي مهيمونه و تم واده بينم ٺيبن عه بيباس دووري گرتووه
 له څنه كه ي. مهيمونه ناردي بو لاي كچي سهرجي كيندي څني ٺيبن عه بيباس
 پرسيا ري ليكرد، ټه ویش وتي دووري گرتووه له نيوان من و ټه ودا نيه، به لام من له
 حه يزدام، مهيمونه ناردي بو لاي ٺيبن عه بيباس و پي وي وت ټايا له سوننه تي
 پيغه مبه (ﷺ) لاده ديت، پيغه مبه (ﷺ) ده چوو بو لاي څنه كاني له كاتي حه يزدا.
 ټافره ته كه ش پارچه په پړويه كي به سهره وه ده بوو له ټه څنويه وه تانيوه ي پان.^۱

بوخاري له الادب المفرد، ص ۴۹ له عكره وه هيٺاويه تي دهليٽ: نازانم كاميان
 ناني بو ټه وي دي كه سازده كرد، ٺيبن عه بيباس يان ټاموژاكي، كه نيزه كي له
 بهر ده ستياندا نيشي ده كرد كه يه كيكيان پي وي وت: ټه ي زينا كهر، ٺيبن عه بيباس
 پي وي وت پاره سته ټه گهر له دنيا دا حه ددت لي نه دريٽ له پوڅي دواييدا ليٽ
 ده دريٽ، وتي: ټه ي ټه گهر و ابو؟ وتي خوا داويڼ پيس و داويڼ پيسكاري خوش
 ناويٽ، ٺيبن عه بيباس ټه قسه ي كوټايي كرد.^۲

ٺيبن عه بيباس له ټه بو عمراني فه له ستينيه وه هيٺاويه تي دهليٽ: څنه كه ي عمر ي
 كوپي عاص سهر ي ده چني كه كه نيزه كيكي خوي بانگ كرد، ټه ویش هيواشي نواند،
 څنه كه ش وتي ټه ي زينا كهر. عمر وتي: بينيو ته زينا بكات؟ وتي: نا، وتي ده ي
 به خوا له پوڅي دواييدا له سهر ي هه شتا جه لدت لي ده دريٽ. څنه كه ش به
 كه نيزه كه كي وت وليي پارايه وه تا ليي خوش بيټ، ټه ویش لي خوش بوو، عمر

^۱ - وهك له (كنز العمال ج ۵، ص ۱۳۸) دا هاتووه.

^۲ - صحيح.

پى وى وت: چۆن لىت خوش نه بىت له كاتىكدا له ژيىر دهستى تۆدايه، دهى نازادى بكه، ئه وىش وتى له سهر ئه وه پاداشت ههيه؟ وتى: به لكو.^۱

ئهبو نه عيم له الحية ج ۱، ص ۳۸۴ دا له ئهبو مته وه كيله وه هيناويه تى ئهبو هوره يره زنجيه كى هه بو كه به كاره كانى بىزارى كردبوو، پوژى ئهبو هوره يره قامچيه كى ئى بهرز كرده وه وتى: ئه گهر تۆله سه ندنه وه نه بووايه به مه له هوش خوتم ده بردىت، به لام ده تفرۆشم به كه سى نرخه كه تم بداته وه. برۆ تۆ بو خوايت (له پى خوادا نازادىت).

ئهبو عوبه يده ئىبن عه ساكير له عه بدوللاى كوپى قهيس يان ئىبن قهيسه وه هيناوياونه ده لىت: من له وانه بووم كه له گه ل ئهبو بوره يده عومهرم بينى له كاتى هاتنى بو شام، عومهر ده پوڤىشت كه پمبازىنانى ناوچهى (ئه زروعات) به شمشيرو رمه وه هاتن به ده ميه وه، ئه وىش وتى به سه، بيا نكيڤر نه وه پىيان پى مه ده. ئهبو عوبه يده وتى ئهى ئه ميري باوه رداران ئه مه باوى عه جه مه، ئه گهر پىيان نه ده يت واده زانن به لىن يان ده شكى نىت. عومهر وتى له گوڤرايه لى ئهبو عوبه يده دا وازيان ئى به يئن.^۲

محاملى له ئىبن عومهر وه هيناويه تى عومهر له گه ل زوبه ير كى به ركى كرد، زوبه ير پىشى كه وت، وتى: سوڤند به پهروه ردارى كه عه پىشت كه وتم، پاشان جارىكى تر عومهر كى به ركى له گه ل كردو پىشى كه وت، عومهر وتى سوڤند به پهروه ردارى كه عه پىشت كه وتم.^۳

ئىبن ئه بى شه يبه له (الجامع) له سه لىمى كوپى حه نزله وه هيناويه تى ده لىت: هاتين بو لاي ئوبه ي كوپى كه عب تا له لاي قسه بكه ين، كه هه ستا له گه لى

۱ - (له كنز العمال ج ۵، ص ۴۹۸ دا واهاتوه).

۲ - (له كنز العمال، ج ۷، ص ۳۳۴ دا واهاتوه).

۳ - (له كنز العمال ج ۷، ص ۳۴۴ دا واهاتوه).

هه ستاين و ده چووين غومه رپي گه يشت و وتى: ئايا نابينيت ئاشوبه بو شوينكه و تهو زهليليه بو شوينكه و توو.^۱

ئەبو نەعیم له الحلیه ج ۱، ص ۲۰۳ دا له ئەبولبووختەریه وه هیناویه تی ده لیت: کەسیک هات بو لای سەلمان (ﷺ) وتی: خەلکی ئەهرو چەند چاک دەکن! من سەفەرم کردوو بەخوا کەسیان وەك ئین ئوبەى نەبوون، پاشان وتی له چاکه و نەرمییان ئەوهیه ده لیت: برازا گیان ئەوه بزەو خوشی ئیمانە، ئایا نابینیت ئاژەل کە بارەکەى دەنییتە سەر خیرا دەیات، ئەگەریش هیواشی پیبکەیت دەوستی و خاوو خلیچکی دەنوییت.

موسەددەو ئین مونیعو دارمی له حەییەى کچی ئەبوو حەییەوه هیناویه تی ده لیت: کەسیک له (الظہیره) هات بو لام، وتم ئەى بەندەى خوا چیت دەویت؟ وتی من و هاوپییه کم بە دواى وشتی کماندا هاتوین، هاوه له کم چوو دگه ریت و منیش له ژیر سیبەردام و دهخومه وه. وتی: منیش چووم کەمه شیرۆکەیه کم (شیر) هینا کە مەیی بوو، هەندیکم بو هینا و تم ئەى بەندەى خوا تو کیت؟ وتی: ئەبوبەکر. وتم هاوه لی پیغه مبه ر (ﷺ) کە له سەرى شتم بیستوو؟ وتی: بەلى، منیش باسى غەزای خەتەم بو کرد کە له سەردەمی نەفامیدا هەبوو چوون دەماندا له یه کدى و دواتر خوا چ هوگرییه کی هینا بو مان. وتم: ئەى بەندەى خوا تاکەى خەلکی به و جوړه دەبن؟ وتی: تا پیشه واکان ریک بن، وتی: نابینیت گەوریه ک له شوینی بیت ئایا شوینی دەکەون و گویرایه لی دەبن؟ دەى ئەوانه ریک نەوستاون. ئین کە ئیر ده لیت سەنەدەکەى حەسەنى جەییده.^۲

یه عقوبی کورپی سوفیان و بهیه قی و ئین عەساکیر له حارثی کورپی موعاویه وه هیناویانه چوو بو لای غومەرى کورپی خەتتاب (ﷺ) و پیى وت: خەلکی شامت چوون به جیه یشت؟ ئەویش بارى ئەوانى بو باسکردو ئەویش سوپاسی خواى کردو پاشان وتی: له گەل بیباوه راندا دانیشتن؟ وتی: نا، ئەى ئەمیری باوه رداران، وتی:

۱ - (لەکنز العمال ج ۸، ص ۶۱ دا واهاتوو).

۲ - (لەکنز العمال ج ۳، ص ۱۶۲ دا واهاتوو).

ئه گهر له گه لیاندا دابنیشتنایه نان و ئاوتان له گه ل ده خواردن، تا ئه وه نه که نه له خیردان.^۱

ئین ئه بی حاته مه له عیاضه وه هیناویه تی عومه ر (خوای لی پازی بیت) فره مانى کرد به ئه بو موسای ئه شعهری تاجی وه رگرتو وه به خشیوه له یه ک پارچه پیسته دا بو ی بی نی (له نوسراویکدا) ئه ویش نوسه ریکی مه سیحی هه بو، ئه وه ی بو به رز کرده وه (بو ی نووسی و بو ی نارد) عومه ر (هه) سه ری سوپما و وتی ئه مه زور پاریزه ره. ئایا تو له مزگه و تدا نامه یه کمان بو ده خوینیته وه که له شامه وه ها تو وه؟ ئه ویش وتی ناتوانیت؟ عومه ر وتی مه گهر له شی گرانه؟ وتی نا، به لکو مه سیحیه، ئه ویش سه رکونه ی له پروودا نواندم و دای له رانم و پاشان وتی ده ری بکه، پاشان ئه م ئایه ته ی خوینده وه ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْيَهُودَ وَالنَّصَارَىٰ أَوْلِيَاءَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِّنْكُمْ فَإِنَّهُ مِنْهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ﴾.^۲

۱ - (له کنز العمال ج ۲، ص ۳۰۰ دا واهاتو وه).

۲ - له ته فسیری ئین که سیر، ج ۲، ص ۶۸ دا واهاتو وه.

(خواردن و خواردنه وهی پیغه مبه‌ر (ﷺ) و هاو لانی)

بوخاری و موسلیم له ئەبوهوریره وه هیناویانه ده‌لیت: پیغه مبه‌ر (ﷺ) هەرگیز په‌خنه‌ی له‌خواردنی نه‌ده‌گرت، ئەگەر هه‌زی ئی نه‌بوایه ده‌یخوارد ئەگه‌رنا ده‌کشایه وه دواوه.^۱

ئین عه‌ساکی له‌عه‌لیه‌وه (خوای ئی پازی بی‌ت) هیناویه‌تی ده‌لیت: خوشت‌ترین به‌شی مه‌ر لای پیغه مبه‌ر (ﷺ) باله‌کانی بوو.^۲

ترمذی له‌ (الشمائل ص ۱۲) له‌ ئین مه‌سعوده وه هیناویه‌تی ده‌لیت: پیغه مبه‌ر (ﷺ) له‌ باله‌کان بوو، ده‌لیت ژه‌هریش کرایه ناو باله‌وه بو‌ی و پی‌ی وابوو جوله‌که ئەوه‌یان کرد،^۳ هه‌روه‌ها له‌ جابری کوپی عه‌بدوللاوه (خوای ئی پازی بی‌ت) هیناویه‌تی ده‌لیت: پیغه مبه‌ر (ﷺ) هات بو‌ مالمان، ئیمه‌ش مه‌رێکمان بو‌ سه‌ربری. ده‌لیت: وه‌ک ئەوه‌ی زانیبی‌تتان ئیمه‌ هه‌زمان له‌ گوشته‌، ده‌لیت له‌ فه‌رموده‌که‌دا چیرۆکی‌ک هه‌یه.^۴

هه‌روه‌ها له‌ ئەنه‌سه‌وه (خوای ئی پازی بی‌ت) هیناویه‌تی ده‌لیت: پیغه مبه‌ر (ﷺ) هه‌زی له‌ کوله‌که‌ بوو، خواردنی هی‌نرا یان خواردنیکی بو‌ بانگ کرا، منیش بو‌ی گه‌رام و ده‌مخسته به‌رده‌ستی، چونکه ده‌مزانی هه‌ز ئی ده‌کات، هه‌روه‌ها لی‌وه‌ی هی‌ناوه‌ که پیغه مبه‌ر (ﷺ) کاتی نانی ده‌خوارد سی‌ په‌نجه‌که‌ی ده‌لیسایه‌وه.^۵

ئین نه‌جار له‌ ئین عه‌بباسه‌وه هی‌ناویه‌تی پیغه مبه‌ر (ﷺ) له‌سه‌ر زه‌وی نانی ده‌خوارد و مه‌پی ده‌دۆشی و ده‌چوو به‌ده‌م میوانداری کۆیله‌یه‌کی‌شه‌وه با نانی جۆشی هه‌بوایه.^۶

^۱ - (له‌البدايه والنهایه ج ۶، ص ۴۰ دا واهاتوه).

^۲ - (له‌کنز العمال ج ۴، ص ۳۷ دا هاتوه).

^۳ - صحیح.

^۴ - صحیح.

^۵ - صحیح.

^۶ - (له‌کنز العمال ج ۴، ص ۴۴ دا واهاتوه).

ئىبن ەسەكەر لى يەھىيە كۆپى ئەبۇكەسىرە ۋە ھىناۋىيە تى دەلىت: سەئىدى كۆپى عوبادە رۇژانە تەشتىكى تىرىتى دەنارد بۇ پىغەمبەر (ﷺ)، لى مالى ھەر خىزائىكى بوايە بۇ ئەۋى دەنارد.^۱

ئىبن جەرر لى ئەنەسە ۋە ھىناۋىيە تى دەلىت: شىرى مەرم ھىنا بۇ پىغەمبەر (ﷺ) ئەۋىش لى شىرەكەى خوارد، پاشان ئاۋىكى ھەلگرت ۋە داي بەناۋ دەمىداۋ فەرموى (ان لى دىسما) ۋاتە (بە راستى چەۋرى ھەبو).^۲

ئەبو يەعلا لى ئەبۇبەكرى صدىقە ۋە (خوۋى لى پازى بىت) دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) لى شىۋىنى دابەزى ۋە ژنىك لى گەل كۆپىكدا مەرىكى بۇ نارد، پاشان فەرموى (انطلق به الى أُمك) ۋاتە (بىبە بۇ لى دىكت) ئەۋىش لى خواردە ۋە تىرى خواردە ۋە. پاشان مەرىكى دىكەى بۇ ھىنا دۆشى، پاشان ئەبۇبەكر خواردىە ۋە، ئىنجا مەرىكى تىرى ھىناۋ دۆشى ۋە ئىنجا خۇى خواردىە ۋە.^۳

سەئىدى كۆپى مەنسور لى ئىبراھىمە ۋە ھىناۋىيە تى پىغەمبەر (ﷺ) بۇ خواردەن ۋە خواردەنە ۋە دەستىۋىزى ۋە شتى لەۋجۇرە دەستى راستى بەكار ھىناۋ بۇ خۇپاككردە ۋە لووت پاككردە ۋە شتى لەۋجۇرە دەستى چەپى بەكار دەھىنا.^۴ ئەبۇنەئىم لى جەغفەرى كۆپى عەبدوللەى كۆپى جەكەمى رافە ۋە ھىناۋىيە تى دەلىت: جەكەم مى بىنى ۋە مىندال بووم لەۋى ۋە لەۋىۋە دەمخوارد، وتى مىندال

۱ - صحيح.

۲ - (له كنز العمال ج ۴، ص ۳۷ دا هاتووه).

۳ - صحيح.

۴ - (له كنز العمال ج ۴، ص ۳۷ دا واهاتووه).

۵ - ضعيف.

۶ - (له كنز العمال ج ۴، ص ۴۴ دا واهاتووه).

۷ - (له كنز العمال ج ۸، ص ۴۵ دا واهاتووه).

به وجوړه مه خو شہیتان واده خوات. پیغہ مبر (ﷺ) که نانی ده خوارد په نجه کانی له وهی ژیر دهستی نه ولاتر نه دہ برد.^۱

ئین نه جار له عمری کورې نه بوسه له موه هیناویہ تی ده لیت: پژیک له گهل پیغہ مبر (ﷺ) نام خواردو له گوشتی دهوری قاپه کهم هلدہ گرت. پیغہ مبر (ﷺ) فہرموی (کل مما یلیک) واتہ (له برددہم خو تہ وه بخو).^۲

نہ حمہ دو نه بوداودو نہ سائی و ئین قانع و تہ به رانی حاکم و جگہ له ویش له نومہ یہی کورې مخشیہ وه (خوایان لی پازی بیت) هیناویانہ که سیکی بینی نانی ده خواردو (بسم الله له سہرہ تاو له کوتایہ وه) پیغہ مبر (ﷺ) پیکنہ نی و فہرموی (والله مازال الشيطان يأکل معك حتى اذا شमित فما بقي في بطنه شئ الا قاء) (سویند به خوا بہر دہوام شہیتان له گهل تدا ده خوارد تا بسم الله کرد هیچ له سکیدا نہ ما جگہ له پشانہ وه که ی) له ده قیکدا تا ناوی خوات هینا چی له سکیدا بوو هہموی هینا یہ وه.^۳

نہ سائی له حوزہ یفہ وه (خوای لی پازی بیت) هیناویہ تی ده لیت: لای پیغہ مبر (ﷺ) بووین که له گانی هی تراو دانرا، پیغہ مبر (ﷺ) و ئیمہش و امانکرد، تا پیغہ مبر (ﷺ) دهستی دانه نایہ دهستان دانه دہنا. ده شتہ کیہک هات دہتوت راو تراوہ هہ لمہ تی برد بو له گانہ که، تا لیی بخوات، پیغہ مبر (ﷺ) دهستی گرت، ئافرہ تی هات دہتوت پالی پیوہ دہ نی و ویستی دہست بخاتہ ناو خواردنہ که، پیغہ مبر (ﷺ) دهستی گرت و فہرموی (ان الشيطان لیستحل طعام القوم اذا لم يذكر اسم الله عليه وانه لما رأنا کففنا عنها جاءنا لیستحل به فوالله الذي لا اله الا

۱ - (له کنز العمال ج ۸، ص ۴۶ دا هاتووه). (له ال صابہ ج ۱، ص ۲۴۴ دا ده لیت: سہ نہ دہ که ی لاوازه).

۲ - (له کنز العمال ج ۸، ص ۴۶ دا هاتووه).

۳ - ضعیف.

۴ - (له کنز العمال ج ۸، ص ۴۵ دا واهاتووه).

هو ان يده في يدي مع يدها) واته (شهيتان له خواردنی ئەو خەلکە دەخوات که ناوی خوای له سەر نهیەت، کاتی ئیمە ی بینی دەستمان ئی هەلگرت، هات بۆ لامان تا لینی بخوات، سویند بهوێ هیچ پەرستراویک نییه جگە له ئەو دەستی له دەستما بوو له گەل دەستی ئەودا (نافرەتەکه) ^۱، ^۲

ئین نه جار له عائیشە وه هیناویەتی ده لیت: پیغه مبهەر (ﷺ) له ناو شهش که سدا نانیکێ خوارد ده شته که هات و له نیویاندا دوو تیکه ی خوارد. پیغه مبهەر (ﷺ) فەرمووی ئەگەر ناوی خوای بهینایه بهشی ده کردن، ئەگەر هه رکامتان نانیکتان خوارد با ناوی خوای گه و ره بهینیت، ئەگەر بیری چوو بلی به ناوی خوا له سه ره تاو کو تاییه وه ^۳، ^۴

ئین ئەبی شهیه و ئەبوو نه عیم له عه بدوللای کوری بوو سه ره وه هیناویەتی ده لیت: پیغه مبهەر (ﷺ) هات بۆ لای باوکم و دابه زی، خواردنی خورما و پونی بۆ هینرا، خواردی، خواردنه وه یه کی بۆ هینا، لینی خواردنه وه دای به وه ی لای راستیه وه بوو، ئەگەر خورما ی بخواردایه به وجۆره ناوکه که ی ده گرت، به په نجه ئاماژه ی کرد بۆ پیشه وه ی. که پیغه مبهەر (ﷺ) سواریبوو باوکم هه ستاو په شو ی و لاخه که ی گرت و وتی ئە ی پیغه مبهری خوا (ﷺ) لای خوا نزامان بۆ بکه، فەرمووی (اللهم بارک لهم فیما رزقتهم واغفر لهم وارحمهم) واته (خوایه به ره که تیان پی به خشیت له وه ی پی ت به خشیون و لیان خوشبه و په حمیان پی بکه).

حاکم لییه وه هیناویەتی ده لیت: باوکم به دایکمی وت: بۆچی خواردنی ئاماده ناکه یت بۆ پیغه مبهەر (ﷺ) ئەویش تریتیکی دروست کرد، باوکم چوو پیغه مبهری

۱ - صحیح.

۲ - (له کنز العمال ج ۸، ص ۴۶ دا واهاتوه).

۳ - صحیح.

۴ - (له کنز العمال ج ۸، ص ۴۷ دا واهاتوه).

خوای (ﷺ) بانگکردو پیغه مبه (ﷺ) دهستی له سهر ئاوه که ی داناو فه رمووی (خذاوا بسم الله) واته (به ناوی خواوه هه لېگرن) نه وانیش له لا کانیه وه لیان هه لگرت، که نانیا ن خوارد پیغه مبه (ﷺ) فه رمووی (اللهم اغفر لهم وارحمهم وبارک لهم فی رزقهم)^۱.

ئین ئه بی شه یبه و ئه بی دنیا و ئه بو نه عیم له (الحلیه) و به یه قی له ئین ئه عبه دوه هی ناویانه علی (خوای لی پازی بیّت) وتی ئه ی ئین ئه عبه د ده زانیت مافی خواردن چییه؟ وتم چییه؟ وتی: (بسم الله اللهم بارک لنا فیما رزقتنا) (بلیّت به ناوی خوا، خوایه به ره که ت بخه ره نه وه ی پیّت به خشیوین) پاشان فه رمووی ده زانیت که لی بو ویته وه سو پاسی چییه؟ وتم چییه؟ وتی بلیّت (الحمد لله الذي اطعمنا وسقانا) (سو پاس بو ئه و خوایه ی خواردن و خواردنه وه ی پی به خشیوین)^۲.

ئه بو نه عیم له عومره وه هی ناویه تی ده لیّت: وریابن له خواردن و خواردنه وه دا زورخوړ مهن، چونکه بو له ش خراپ و ئاوکی ش و بو نویژ ته مبه لکه ره. هه ول بدن له خواردن و خواردنه وه دا به پیو یست بخوڼ، چونکه بو له ش باش ترو دوور تره له زیاده رو یی، خوا رقیه تی له قه له وی زانا، هه رکه سیش هه رگیز به هیلا کدا نا چیّت تاکاتی ئاره زوی به سهر ئایینیدا زال ده بیّت^۳.

ئین عه ساکیر له ئه بو مه حزو ره وه هی ناویه تی ده لیّت: لای عومهری کوپی خه تتاب دانیش تبووم که صه فوانی کوپی ئومه ییه له گانیکی هی ناو له به رده ستی عومهر دا داینا. عومهر هه ندی خه لکی هه ژاری بانگکردو له ده وری کو بو نه وه له گه لی دا نانیا ن خوارد، پاشان وتی له مه دا خوای گه و ره و ابکات، به خه لکی که

^۱ - صحیح.

^۲ - (له کنز العمال ج ۷، ص ۴۷ دا واهاتوه).

^۳ - (له کنز العمال ج ۸، ص ۴۶).

^۴ - (له کنز العمال ج ۸، ص ۴۷ دا هاتوه).

ناماده نین له گه ل هه ژاره کانیا نان بخون، سه فوان وتی دهی به خوا ئیمه وانین، به لام ناچارین خواردنی باش به دی ناکه یین تا له گه لیاندا بیخوین.^۱

ئه بو نه عیم له (الحلیة ج ۱، ص ۲۰۱) له مالیکی کوپری ئه نه سه وه هیئاویه تی ده لیت: بیستم ئین عومهر له جه خفه دابه زی، ئین عامر کوپری کریز به نانکه ره که ی وت خواردنه که ت ببه بو ئین عومهر، ئه ویش قاپیکی هیئا، ئین عومهر وتی داینی، پاشان قاپیکی تری هیئاو ویستی یه که م قاپ لاببات، ئین عومهر وتی چیه؟ وتی ده مه ویت لایبهم، وتی وازی لی بهینه، ئه وی تری بکه به سه ردا، هه رجار قاپیکی ده هیئا ده یکرد به سه ر ئه وی تردا، کوپله که چوو بو لای ئین عامرو وتی ئه وه که سیکی ره قو وشکو ده شته کییه. ئین عامر پیی وت: ئه وه ئین عومهری گهره ته.

ئه بو نه عیم له (الحلیة ج ۱، ص ۲۲۳) دا له عه بدولحه میدی کوپری جه عفر له باوکیه وه هیئاویه تی ئین عه بیاس دانه ی هه ناری ده گرتو ده یخوارد، پیی وترا ئین عه بیاس بوچی واده که ییت؟ وتی بیستومه له سه ر زه ویدا چی هه نار دیته به ر به دانه یه کی به هه شتی، به نکو ئه مه یان بیت.

ئه بو نه عیم له (الحلیة ج ۱، ص ۲۰۷) له سالمی مه ولای زه یدی کوپری صوحانه وه هیئاویه تی ده لیت: له گه ل مه ولاکه مدا زه یدی کوپری صوحان له بازاردا بووم که سه لمانی فارسی کوئی خواردنی کرپیوو دای له لامندا، زه ید پیی وت: ئه ی ئه بو عه بدوللا ئه وه ده که ییت و هاوه لی پیغه مبه ری خواشی (ﷺ)؟ وتی: ده روون ئه گه ر پوزیه که ی به ده ست هیئا دنیا ده بیت و یه کلاده بیته وه بو په رستش و دوو دلکه ران لیی بیهیوا ده بن. هه روه ها له (ج ۱، ص ۲۹۰) له ئه بو عوسمانی نه دیه وه هیئاویه تی سه لمانی فارسی وتی من حه زده که م له به ری په نجی ده ستی خوم بخوم.

۱ - (له کنز العمال ج ۵، ص ۴۸ دا واهاتوه).

ئېبو نه عيم له (الحلیة ج ۱، ص ۳۸۴) دا له ئېبو هور هیره وه ھیناویه تی ده لیت: پانزه خور مام ھه بوو، بۇ پارشیو پینج دانهم خوارد، ئیوارش پینج و پینج دانه شم هیشته وه.

ئین سہ عد (ج ۶، ص ۲۳۷) له قاسمی کوپی موسلیمی مه ولای عہ لی کوپی ئه بوتالیب له باوکیه وه ھیناویه تی ده لیت: عہ لی (خوای لی رازی بیت) داوای خواردنه ویه کی کرد، منیش جامی ئاوم بۇ برد، قوم به سہ ردا کرد، گیرایه وه و ئاماده نه بوو بیخواته وه و تی خوت بینوشه.

(جل و بهرگی پیغه مبه ر (ﷺ) و ھاوہلآن)

ئین سہ عد له عہ بدورپه حماني ئېبو له یلاوه ھیناویه تی ده لیت: له گہل عومہ ری کوپی خه تتاب بووم و تی ئه بو قاسم بینی که جبه یه کی شامی دوو قول ته سکی له به ردا بوو.^۱

ئین سہ عد (ج ۴، ص ۲۴۶) له جوندوبی کوپی مکیشه وه ھیناویه تی پیغه مبه ر (ﷺ) ئه گہر وه فد به اتایه بۇ لای جوانترین جله کانی ده پوشی و فہرمانی به گہر وه ھاوہلانی ده کرد و ابکه ن. بینیم پوژی که وه فدی کینده هاتن پیغه مبه ر (ﷺ) و ئه بوبه کر عومہ ریش بهرگیکی یه مه نیان له به ربوو.^۲

ئین ئه بی شہ یبه و ترمذی له سہ له مه ی کوپی ئه کوہ عه وه ھیناویانه عوسمانی کوپی عہ ففان تا نیوہ ی قولہ کانی بهرگی ده پوشی و ده یوت بهرگی خو شه ویستم پیغه مبه ر (ﷺ) و ابو.^۳

^۱ - له (کنز العمال ج ۴، ص ۳۷) دا هاتووه ده لیت سہ نه ده که ی صہ حیحه.

^۲ - ضعیف.

^۳ - صحیح.

^۴ - (کنز العمال ج ۸، ص ۵۵).

ترمذی له (الشمائل ص ۹) له ئەشعەسی کۆری سەلیمەو هیناویەتی دەلیت: له پورم بیست که له مامیهو هیناویەتی دەلیت: من له مەدینەو دەچووم کەسێک له دوامەو هەرمووی (ارفع ازارك فانه اتقى وابقى) واتە (جەلەکەت بەرز بکەرەو، چونکە بۆ تەقوا باشتر بۆ مانەو چاکترە) لامکردەو سەیرم کرد پیغمبەری خوا (ﷺ).
وتم ئەى پیغمبەری خوا (ﷺ) ئەمە عەبایەکی جوان و باشە، هەرمووی (ئایا من پیشەنگ نیم بۆت؟) سەیرم کرد جەلەکانی له نیوەی قولیدا بوو.

هەروەها له ئەبووبوردو هیناویەتی دەلیت: عائیشە جلیکی لبادو بەرگیکی رەق و وشکی لەبەردا بوو، وتی گیانی پیغمبەر (ﷺ) لەم دوو بەرگەدا کیشرا.^۱
هەروەها له (ص ۵) له ئوم سەلەمەو هیناویەتی دەلیت: جواتترین جل لای پیغمبەر (ﷺ) کراس بوو.

له ئەسمای کچی یەزیدەو هیناویەتی دەلیت: قۆلی کراسی پیغمبەر (ﷺ) تاسەر ئانیشکەکانی بوو،^۲ له جابرەو دەلیت: پیغمبەر (ﷺ) پوژی فەتەح چوویە ناو مەککەو میزەریکی رەشی لەسەر نابوو.^۳

له عەمری کۆری حوریسەو دەلیت: پیغمبەر (ﷺ) وتاری بۆ خەلک دەفەرموو میزەریکی رەشی لەسەر بوو.^۴

له ئیبن عەبباسەو هیناویەتی دەلیت: پیغمبەر (ﷺ) وتاری بۆ خەلک دەفەرموو میزەریکی رەشباوی لەسەر بوو، له نافع له ئیبن عومەرەو هیناویەتی دەلیت: پیغمبەر (ﷺ) کە میزەری دەبەست میزەرەکەى له نیوان شانەکانیدا شوڤ

۱ - صحیح.

۲ - ضعیف.

۳ - صحیح.

۴ - صحیح.

دهکردهوه. نافع دهلیت: ئیین عومهر وای دهکرد، عهبدوللا دهلیت قاسمی کوپی
موحه مه دو سالم بینی وایان دهکرد.^۱

بوخاری و موسلیم له عائیشه وه هیناویانه پرسپاری لیkra له سه ر جیگه ی
پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی له پیسته یه ک بوو که ناوه که ی لیف بوو.^۲

حه سه نی کوپی عرفه له عائیشه وه هیناویه تی دهلیت: ژنیکی پشتیوانان هات
بو لام و جیگه که ی پیغه مبه ری (ﷺ) بینی که عه بایه کی ده قدر او بوو، ئه ویش چوو
راخه ریکی بو هینام ناوه که ی خوری بوو، پیغه مبه ر (ﷺ) هات بو لام و
فهرمووی (ئهی عائیشه ئه مه چییه؟) وتم ئهی پیغه مبه ری خوا فلانه ژنی پشتیوانان
هات بو لام و جیگه که ی بینیت و چوو ئه مه ی بو ناردم، پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی
بیگیره وه، منیش نه مگیرایه وه و هه زمکرد له مالمدا بیئت تا سی جار ئه وه ی ئی
دووباره کردمه وه، فهرمووی ئهی عائیشه بیگیره وه به خوا ئه گهر بمویستایه خوای
که وره شاخی زیرو زیوی له که لدا به ری ده کردم.^۳

ترمذی له (الشماثل) له جه عفه ری کوپی موحه مه د له باوکیه وه هیناویه تی
دهلیت: پرسپارکرا له عائیشه (خوای ئی رازی بیئت) راخه ری پیغه مبه ر (ﷺ) له مالی
تودا چی بوو؟ وتی: له پیسته بوو ناوه که ی لیف بوو (که لای خورما).

پرسپارم کرد له هه فسه ئهی له مالی تودا راخه ری پیغه مبه ر (ﷺ) چی بوو؟
وتی له پیست بوو ناوه که شی به رگی خورما بوو، دوو دهق، له سه ری ده خه وت.
شه ویک وتم با چوار دهقی بکه م بو ی با شتر بی، چوارده قمان کرد که به یانی هات

۱ - صحیح.

۲ - له الشماثل ص ۹) دا واهاتووه.

۳ - ئیین سه عد (ج ۱، ص ۶۴) به هه مان شیوه هیناویه تی.

۴ - صحیح.

۵ - ئیین سه عد (ج ۱، ص ۶۵) له عائیشه وه به شیوه هیناویه تی.

فهرمووى (مافرشتم لي الليلة؟) واته (ئه مشهو چيتان بو راخستم؟) وتمان هر ئه وهى خوت بوو، به لام چوارده قمان كرد وتمان بوټ باشترو نه رمترو. فهرمووى (ردوه لحالته الاولى فانه منعني وطأته صلاتي الليلة) واته (وهك يه كه مجارى لي بكه نه وه، چونكه نه رمية كهى نه يهيشت ئه مشهو نويز بكم)^١.

ئيبن ساعد له (ج ١، ص ٤٦٥) دا له عايشه وه هيناويه تى، ئيبن موبارهك و ته به رانى و حاكم و به يه قى و جگه له ويش له عومه ره وه هيناويانه ده لىت: پيغه مبهرم (ﷺ) بينى داواى جلى تازى كردو له بهرى كرد، كه گه يشتنه لاي ئه ژنوكانى فهرمووى (سو پاس بو ئه و خوايه ئه م جلهى پيدام تا شهرمگه مى پى دابپوشم و له ژيانمدا خومى پى جوان بكم) پاشان فهرمووى (والذى نفسي بيده مامن عبد مسلم يلبس ثوباً جديداً ثم يقول مثل ماقلت ثم يحمد الى سمل من اخلاقه التى وضع فيكسوه انساناً مسلماً فقيراً لا يكسوه الا الله لم يزل في حزر الله وفي ضمان الله وفي جوار الله مادام عليه منه سل واحد حياً وميتاً حياً وميتاً) واته (سو يند به وهى گيانمى به دهسته، هر بهنده يه كى موسلمان جليكى تازه بپوشيت پاشان ئه وه بلىت كه من وتم پاشان بنه ويته وه و ئه و جلانهى كه ريبردن و بياندات به كه سيكى موسلمانى هه ژار ته نها له بهر خوا بيداتى به رده وام له په ناو زامن و سايهى په روه ردگاردايه تا يهك تاله ده زوى له سه ربى به زيندوويى و مردوويى، به زيندوويى و مردوويى، به يه قى ده لىت: سه نه ده كهى به هيژ نيبه، ئيبن حه جهر به حه سه نى داناوه^٢.

١ - ضعيف.

٢ - له البدايه والنهايه ج ٦، ص ٥٣ دا هاتوه.

٣ - ضعيف.

٤ - له كنز العمال ج ٨، ص ٥٥ دا واهاتوه.

بەزار عوقەيلى و ئىبن عەددى و جگە لەوانىش لە عەليەو (خوای لی پازى بىت)
 ھىناويانە دەلىت: لای پىغەمبەر (ﷺ) لە بەقىع لە پۇژىكى باراناويدا دانىشتبووم كە
 ئافرەتى بەسواری گویدرئىژى لەگەل موکاريك بوو تىپەرى و دای بەناو زەويیەكى
 كەندەلاندە كەوتە خواری پىغەمبەرىش (ﷺ) پووی وەرچەرخاند، وتیان ئەى
 پىغەمبەرى خوا (ﷺ) شەروالى پىشيبوو، فەرمووی اللهم اغفر للمسرولات من أمتي
 ياأيها الناس اتحدوا السراويلات فأنها من استر ثيابكم وحضوا بها نساءكم اذا
 خرجن) واتە (خوایە خوۆش بە لەشەروال پۆشانی ئوممەتەكەم، ئەى خەلكىنە
 شەروال بپۆشن، چونكە پۆشەرتىن جلتانە، بۆ ئافرەتەكانتان بەكارىيان بىنن كاتى
 دەچنە دەر).^۱

ئىبن مندەو ئىبن عەساكىر لە دحیەى كۆرى خەلیفەى كەلىبەو ھىناويانە
 پىغەمبەر (ﷺ) ناردى بۆ لای ھرقل، كاتى گەرايەو پىغەمبەر (ﷺ) جلیكى قیبتى
 پىداو فەرمووی (اجعل صديعها قميصها واعط صاحبك صديعاً
 تختمر به) واتە (پارچەيەك بكە بە كراسیك و پارچەيەك بدە بە ژنەكەت تا پووی پى
 دابپۆشیت) كاتى چوو پىغەمبەر (ﷺ) بانگی كردو فەرمووی (مرها تجعل تحتة شيئاً
 لئلا يصف) واتە (بیبە شتى لە ژىرى دابنى تادەرنەكەویت).^۲

ئىبن ئەبى شەيبەو ئىبن سەعدو ئەحمەدو رەویانى و باوردی و تەبەرانی و
 بیهەقى و سەعیدی كۆرى مەنسور لە ئوسامەى كۆرى زەیدەو ھىناويانە دەلىت:
 پىغەمبەر (ﷺ) جلیكى قیبتى چروپرى پىدام لەوہى دحیەى كەلبى بە خەلات پىی
 دابوو، منیش كردمە بەرى ژنەكەم و پىغەمبەر (ﷺ) فەرمووی (مالك لاتلبس

^۱ - موضوع.

^۲ - ئىبن جەوزى لە فەرموودە ھەلۋاسراوھەكاندا ھىناويەتى و نەپىيكاوھە. فەرموودەكە لە چەند
 رىيەكەوھە ھاتووە. لە (كنز العمال ج ۸، ص ۵۵) دا ھاتووە.

^۲ - كنز العمال ج ۸، ص ۶۱.

القطیفة؟) واته(بوچی مهگەر قهیفه ناپوشیت؟) وتم نهی پیغه مبهری خوا(ﷺ) من کردم بهری ژنه کهم، فهرمووی(فامرها قلتجعل تحتها غلالة فانی اخشی ان تصف عضامها) واته(فهرمانی پیبکه با تویرژیکی له ژیریدا دابنی، چونکه من دهرسم ئیسکهکانی دهریکهون)^۱.

ئین موبارهک و ئه بو نه عیم له(الحلیة) له عائیشه وه هیئاویانه دهلیت: جلهکانم پۆشی و سهیری زیاده کهیم دهکردو له مالددا دههاتم و دهچووم و سهیری جلهکانم دریزه و زیاده کهیم دهکرد، ئه بوبه کهرات بو لام و وتی عائیشه ئایا نازانیت ئیستا خوا سهیری ناکات؟ ئه بو نه عیم له عائیشه وه هیئاویه تی وتی: جاریک زری پۆشیکی نویرژم پۆشی و سهیرم دهکرد پیی سه رسام بووم، ئه بوبه کهرات و سهیری چی ده کهیت؟ خوا سهیری ناکات، وتم: بوچی؟ وتی مهگەر نازانیت بهنده ئه گهر سه رسام بوو به جوانی دنیا، خوا پرووی لی وهرده چه رخی نی تا له و جوانیه جیا ده بیته وه؟ منیش لامبردو پروام به قسه که ی کرد. ئه بوبه کهرات و سهیری: به لکو به وه تاوانت بسپریته وه.^۲

ئین سه عد له عه بدولعه زیزی کوپی ئه بوو جه میلی ئه نساریه وه هیئاویه تی دهلیت جله که ی عومه ر(کراسه که ی) له ئانی شکهکانی زیاتر نه ده چوون، له به دیلی کوپی مه سه ره وه دهلیت پۆژیک عومه ری کوپی خه تتاب درچوو بو نویرژی ههینی و کراسیکی سه یلانی له به ردا بوو قۆله که ی دریزبوون، ئه گهر هه لی نه کردنایه دهگه یشتنه سه ر په نجهکانی.

له هیشامی کوپی خالیده وه دهلیت عومه رم بینی له سه رو ناوکیه وه جلی راده گرن له عامری کوپی عوبه یده ی جاهیلیه وه دهلیت پرسیارم کرد له ئه نه س

۱ - حسن.

۲ - له کنز العمال ج ۸، ص ۶۲ دا واهاتوه.

۳ - له (کنز العمال ج ۸، ص ۵۴) دا واهاتوه دهلیت: ئه مه حوکمی مرفوعی هیه.

سه بارهت به (خند) وتی خوژگه خوا دروستی نه کردایه، هیچ کام له هاو لانی پیغه مبهرم (ﷺ) نه دیوه نه پیوژن جگه له عومرو ئین عومر.^۱

هندو ئین نه بی دنیا له مه سروقه وه هیئاویانه دهلیت: عومر پوژنی هات بو لامان و جلیکی لوکهی له بهربوو، خه لکی زور سهیریان کرد، نهویش وتی:

لاشیء فیما یری إلا بشاشته یبقی الاله ویودی المال والولد

سویند به خوا دنیا له چاو پوژنی دوایدا وهک ته پوژنکهی کی که رویشک وایه.^۲

حاکم (ج ۳، ص ۹۶) له نه بوعه بدوللای مه ولای شه دادی کوپری هاده وه هیئاویه تی دهلیت: عوسمانی کوپری عه ففانم بینی له پوژنی هینی له سه ر مینبه ر بوو جلیکی عه ده نی ره قی پوژییبوو که به ها که ی چوار یان پینج درهم بوو، له گه ل ره بته یه کی کوفیدا که خو شه کرابوو، گوشتن و پیشی دریزو پووخسار جوان بوو.

ته به رانی له عه بدوللای کوپری شه دادی کوپری هاده وه به وشپوه ده یه نییت و سه نه ده که ی سه سه نه، وهک (هه یسه می ج ۹، ص ۸۰) دهلیت. هه روه ها له موسای کوپری ته لحه وه هیئاویه تی دهلیت: عوسمان پوژنی هینی خو ی دها به سه ر گوچانی کدا، جوانترین که س بوو، دوو جلی زه ردی له به ربوو له گه ل عه بایه کدا تاده ها ته سه ر مینبه رو له سه ری داده نیشت.^۳

ئین سه عد (ج ۳، ص ۵۸) له سه لیمی عامر وه هیئاویه تی دهلیت: عوسمانی کوپری عه ففانم بینی که عه بایه کی یه مانی سه د درهمی پوژییبوو، هه روه ها له (ج ۳، ص ۵۸) له موحه ممه دی کوپری ره بیعه ی کوپری حار شه وه دهلیت: هاو لانی پیغه مبه ر (ﷺ) بو ژنه کانیا ن جلی زوریان ده برد له وه ی قایم و جوانکار بوو، پاشان ده یوت عوسمان بینی جلیکی دوو لا دیاری له به ربوو که نرخه که ی دوسه د درهم بوو وتی نه مه م بو فائیله هیئا، من ده یپوژنم و دلخو شی ده که م پیی.

^۱ - (منتخب کنز العمال ج ۴، ص ۴۱۹) دا واهاتوه.

^۲ - له (المنتخب کنز العمال ج ۲، ص ۴۰۵) دا واهاتوه.

^۳ - هه یسه می ج ۹، ص ۸۰) دهلیت ته به رانی له میقدادی کوپری داودی ماموستایه وه هیئاویه تی که لاوازه.

ئەبونه عیم له (الحلیة ج ۱، ص ۸۲) له زهیدی کوپی وهه به وه هیئاویه تی ده لیت: وه قدیکی خه لکی به سره هاتن بۆ لای عه لی و که سیکی خه واریج له نیوانیاندا بوو پیی دوترا جه عدی کوپی نه عجه، سه رکۆنه ی عه لی کرد له سه ر جله کانی، عه لی وتی جله کانم چییانه؟ دوورن له خو به زلزانین و شیاوتر وایه مسولمان بیانپۆشیت. له عه مری کوپی قه یسه وه ده لی: به عه لی وترا شه ی شه میری با وه پرداران بۆچی کراسه که ت پینه ده که یت؟ وتی دل له خواترس ده کات و با وه پردار پیشه نگی پیوه ده کات.^۱

ئین ئه بی شه یبه و هناد له عه تا ئه بو موحه ممه ده وه هیئاویانه ده لیت: کراسیکم له م جلانه له به ری عه لیدا بینی نه شۆرابوو.

هناد و ئین عه ساکیر له عه بدوللای کوپی ئه بو هزیله وه هیئاویانه ده لیت: جلیکی سافم بینی له به ری عه لیدا ئه گهر ده سته درێژیکردایه ده گه یشته لای په نجه کانی ئه گهریش وازی ئی به ینایه ده گه یشته وه نزیک نیوه بالی.^۲

سه عیدی کوپی مه نسورو به یه قی و ئین عه ساکیری له عه لی وه هیئاویانه که جلی ده پۆشی و دواتر قۆله که ی راده کیشتا تا ده گه یشته لای په نجه کان و زیاده که ی ده بری و ده یوت: له سه رو ده سته کانه وه زیاده ی قۆل نابی ببی.^۳

ئەبونه عیم له (الحلیة ج ۱، ص ۸۳) له ئه بو سه عیدی ئه زدی وه هیئاویه تی که پیشه وایه کی ناوچه ی ئه زد بوو ده یوت: عه لیم بینی هاته بازارو وتی: کئ کراسیکی باشی لایه به سی دره هم؟ که سی وتی من لامه، بۆی هیئا عه لی سه رسام بوو، وتی له وانه باشتربن، وتی نا وتی ئه وه نرخه که ی ده لیت: عه لیم بینی له

۱- هیناد له عه مری کوپی قه یسه وه به هه مان شیوه هیئاویه تی وه که له (المنتخب ج ۵، ص ۵۷)

دا هاتوو، ئین سه عد (ج ۳، ص ۳۸) له عه مره وه به هه مان شیوه هیئاویه تی.

۲- له (المنتخب ج ۵، ص ۵۷) دا واهاتوو.

۳- له (کنز العمال ج ۸، ص ۵۵) دا واهاتوو.

جلهكهيدا په پړوى دره مه كانى ده كرده وه و پييداو جلّه كهى پوښى قوْلّه كهى له په نجه كانى زياتر چوو، داواى كرد زياده كهى پر دروا.

ئهممه له مه ولاى ئه بو غصينه وه هيناويه تى ده لئيت: عه ليم بينى هاته در بو لاى كراس فروښى، پيى وت كراسيكي سونبولانيت لانيه؟ ئه ويش بوى هينا، عه لى پوښى له نيوهى قاچيدا بو، سهرى راست و چه پى كرد وتى واده بينم پيوانىكي باشه، ئه مه به چه نده؟ وتى ئه لى ئه ميرى باوه رداران به چوار دره مه، وتى: له كراسه كهى دهره پينا و پيى داو پاشان چوو.^۱

ئيبين سه عد (ج ۳، ص ۳۰۲) له سه عدى كورپى ئيراهيمه وه هيناويه تى ده لئيت: عه بدورپه حمانى كورپى عه وف عه بايان جلى ده پوښى كه نرخه كهى ده گه يشته پينچ سه د يان چوار سه د.

ئهممه نه عيم له (الحلية ج ۱، ص ۳۰۲) له قه زعه وه هيناويه تى ده لئيت: جليكي ناچاك و رهم له به رى ئيبين عومر دا بينى، وتم ئه لى ئه بو عه بدورپه حمان من جليكي نهرم بو هيناويت كه له خوراسان دروست ده كريت. چاوه كانم تامه زرون له به رى تودا بينين، چونكه جلّه كهت رهم ونا باشه، وتى ئاده لى با سهرى بكهم، ده ستى ليداو وتى ئايا ئه مه ئاوريشمه؟ وتم نا لوكه يه وتى ده ترسم بپوشم ببيت هوى به خودا نازين و خواش كه سى واى ناويت. هه روه ها له عه بدوللاى كورپى حبيشه وه هيناويه تى ده لئيت: دوو جلى خولاويم له به رى ئيبين عومر دا بينى، جلّه كانى تا نيوهى قولى ده هاتن.^۲

ئهممه نه عيم (ج ۱ ص ۳۰۲) له وه قدانه وه هيناويه تى ده لئيت: له ئيبين عومر م بيست كه سى پرسىارى ليكرد چى جلى^۳ بپوشم؟ وتى ئه وه لى گه مره كان گالته ت پى نه كهن له سهرى و ژيره كانيش سه ركونده نه كهن له سهرى. وتى ئه وه كامه يه؟ وتى ئه وه يه نرخى له نيوان پينچ تا بيست درهم دا بيت.

۱ - له (البدايه والنهايه ج ۸، ص ۳) دا واهاتوه

۲ - ئيبين سه عد ج ۴ ص ۱۷۵ به هه مان شيوه هيناويه تى.

ئەبو نەعیم له (الحلیة ج ٤، ص ٣٤١) له ئەبو ئیسحاق هوه هیناویه تی ده لیت: ئین عومەرم بینى جلی تا نیوهی قوله کانی دهینا، ههروهه ده لیت: چه ند هاوه لیکی پیغه مبهرم (ﷺ) بینین ئوسامه ی کوپى زهیدی کوپى ئه رقه م و به رائی کوپى عارب و ئین عومەر تا نیوهی قولیان جلیان دهینا.

ئەبو نەعیم له (الحلیة ج ١، ص ٣٢١) له عوسمانی کوپى ئەبو سوله یمانه وه هیناویه تی ئین عه عباس جلیکی به ههزار درهه م پۆشی له بهر کرد.

بوخاری له (الأدب المفرد ص ٦٧) له که ثیری کوپى عوبه یده وه هیناویه تی ده لیت: چووم بۆ لای عائیشه ی دایکی باوه رداران وتی: راوه سته تا په چه که م ده دورمه وه، منیش وه ستام وتم ئەی دایکی باوه رداران ئەگەر بچم پێیان بلیم وابوو ئەوه به پیسکه یی و چروکی تۆ ده زانن، وتی وریای خۆت به، هیچ تازه ییه ک نیه بۆ که سێ که جلی کۆنه و شر نه پۆشی.^١

ئین سه عد (ج ١، ص ٧٣) له ئەبو سه عیده وه هیناویه تی که سێ هات بۆ لای عائیشه و ئەویش په چه یه کی ده دوریه وه، وتی دایکی باوه رداران مه گەر خیری خوا زۆر نیه؟ وتی وازمان ئی بینه، هه رکه س کۆن نه پۆشی تازه ی بۆ نیه.^٢

به یه قی له ئەنه سه وه هیناویه تی ئافره تی هات بۆ لای عومەری کوپى خه تتاب وتی ئەی ئەمیری باوه رداران زری پۆشه که م ون بووه، وتی مه گەر جلم نه دایتی؟ وتی با به لام کون بووه، ئەویش فه رمانی کرد زری پۆشیکی چاک و ده زویه کیان بۆ هینا، پێی وت ئەمه بپۆشه کۆنه که کاتی نان ده که یت کاتی له کار ده بیته وه ئەمه یان بپۆشه، چونکه هه رکه س کۆن نه پۆشی ت تازه بۆ نیه.^٣

١ - صحیح.

٢ - صحیح.

٣ - له کنز العمال ج ٨ ص ٥٥ دا واهاتوه.

سوفىيانى كوپى عويەينە لە جامەكەيدا لە خەرشەي كوپى حورەو ھىناويەتى دەلىت: عومەرى كوپى خەتتابم بينى گەنجى داي بەلايداو جەكەي بەدايدا دەخشا، عومەر بانگى كردو پىيى وت: تو لە ھەيزدايت كوپە؟ وتى ئەي ئەمىرى باۋەرداران مەگەر پياو ھەيزى ھەيە؟ وتى ئەي بۇچى جەكانت لە قولەپىت خوارترن؟ پاشان داۋاي شفرەيەكى كردو لايەكە جەكەي لە خوارەو گرتو چى لە خوار قولە پىيەو ھەيە، خەرشە دەلىت سەيرى دەزوەكانم دەكرد لە داويەو دەكشان.^۱

ئەبو زەرى ھورەوى لە (الجامع) و بەيھەقى لە ئەبو عوسمانى نەدىەو ھىناويانە دەلىت: نامەي عومەرى كوپى خەتابمان بۇ ھات، ئەۋكات لەگەل عوتبەي كوپى فەرەد لە ئازەربايجان بووين، نوسرابو پاشان جل بپوشن و كورت بپوشن، بەلەسەربەخۇيى باۋيژن و شەرۋال دانىن، جلى ئىمامى عەلى باۋكتان بپوشن، وريابن نەكەونە رابوۋاردن و خۆشگوزەرانى و بەرگى لە عەجەمەو، جلى رەق و زىر بپون، پى بېرن و تازە و خواراۋەكان باۋيژن (ئامانچ بگرن) و گۆشە و پەنا بگرن، پىغەمبەر (ﷺ) پىگىرى كردوۋە لە پۆشىنى ئاورىشم مەگەر ئاۋا نەبىت، بە پەنجەكانى ناۋەراستىنەكانى ئامازەي كرد.^۲

۱ - لە (كنز العمال ج ۸، ص ۵۹) دا ۋاھاتوۋە.

۲ - لە (كنز العمال ج ۸، ص ۵۸) دا ۋاھاتوۋە.

مالی خیزانہ کانی پیغہ مہر (عزیز)

ئیں سہ عد (ج ۸ ص ۱۶۷) لہ واقعہ وہ ہیناویہ تی دلّیت: موعادی کوپی موحمہدی ئہنساری پیی وتم لہ کوپیکدا کہ عیمرانی کوپی ئہبو ئہنہسی تیدابوو لہ عہتای خوراسانم بیست لہ نیوان گوپو مینبہردا بوو دیوت: چوومہ ژوورہکانی ژنہکانی پیغہ مہر (عزیز) لہ گہلای دارخورما بوو، لہ سہر دہرگاکانی پوپوشی لہ موی پەش، ئامادہی نامہی ولیدی کوپی عہدولمہلیک بووم دہخویندراہوہ فرمانی کرد بو ژوورہکانی خیزانہکانی پیغہ مہر (عزیز) بخیرتہ سہر مزگوتہکانی پیغہ مہر (عزیز) پوژئی پر گریانتر لہو پوژم نہدیوو، عہتا دلّیت لہ سہعیدی کوپی موسہیم بیست ئہو پوژہی دیوت: سویند بہخوا حہزم دہکرد وەك خویان بین هیلتہوہ، کہسی مہدینہ گہورہ بووایہ و کہس لہ ئاسوہ (لہ لاکانہوہ) بہاتایہ و ہمووان بیان دیبایہ پیغہ مہر (عزیز) لہ ژیانیدا بہ چہندہ رازی بوو، ئہمہ وای بکردایہ خہلکی لہ زیادہ پەوی و بہخودانازین لہ دنیا دا کہنارگیربن و پونہچن، موعاد دلّیت: کہ عہتای خوراسانی لہ فہرموودہکە ی لیبوویہوہ عیمرانی کوپی ئہبو ئہنہس وتی: چوار مالیان لہ خشت بوون و ژووری لہ گہلای دارخورمای تیدابوو، پینچ مالیان لہ دارخورما قوپ لیڈراو بوون و ہیچ بہردیان نہبوو، لہ سہر دہرگاکانی پوپوشی موہہبوو، جئ پەردہ پوشیہکەم پیوا (الستر) بینیم سئ بال بوو لہ یەك مالدا، لہ گہل ئیسکی یان کہ متر لہ ئیسکی، سہبارہت بہ باسی زور گریان لہ کوپیکدا کہ دہستہیہکی کوپانی هاوہلان تیدابوو، لہوانہ ئہبو سہلہمہ عہدوپہر حمان و ئہبو ئومامہی کوپی سہلی کوپی حہنیف و خارجہی کوپی زہید، ہمووان دہگریان تا ریشیان تیك ئالوی فرمیٹک ببوو (بہ فرمیٹک تہر ببوو) ئہبو ئوسامہ ئہو پوژہ دیوت: خوژگہ بہوجوڑہ بہجئ دہمیٹران و تیك نہدہردان تا خہلکی لہ بیناکاریدا کورتی بنوینن (زور پونہچن) و ببینن خوا بو پیغہ مہرہکە ی بہ چہند رازی بووہ لہ کاتیکدا (کلیلی خہزینہکانی دنیا ی بہ دہست بووہ).

به شی یانزه هم

(هاوه لآن چۆن بر وایان ده هیئا به غیب و خو شییه
 له ناو چوو و کان و دیمه نه بهر چاوه مرو ییه کان و
 ده ستییکراوه کان و ئەزمونه مادییه کانیاں وازلی
 ده هیئا بهرام بهر به هه وال و فه رمایشتی
 پیغه مبهرا (ﷺ) وه ک ئەوهی غه یییاں له لادیار و
 بهر چاوه کانیاں لا درۆ بیت)

گەۋرەيى باۋەر

موسلىم لە ئەبى ھورەيرە ۋە ھىناۋىيە تى دەلىت لە دەۋرى پىغەمبەر (ﷺ) دانيشتىبويىن ئەبۇبەكر ۋە ئومەر ۋە دەستەيەكىشمان لە گەلدا بون، پىغەمبەر (ﷺ) لە نىۋانماندا ھەستا ۋە كەمى ئەۋلاي گرت ۋە ئىمەش ترسايىن لىمان بىچرى، بۇيە ترسايىن ۋە ھەستايىن مەن يەكەم كەس بووم كە ترسام ۋە چووم بە دۋاي پىغەمبەر (ﷺ) دا تا گەيشتە ھەۋشەي پشتيوانان لە بەنى نەجار، چۈر دەۋرى گەرام تا بزانم تا دەرگايەكى ھەيە؟ دەرگام نەبىنى سەيرم كرد جۇگاويك لە بۇشايى دىۋارنى لەبىرى خارىجە ۋە دەچۈويە ژور، مەنىش چووم چوومە ژور بۇلاي پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى ئەبۇھورەيرە؟ ۋەم بەلى ئەي پىغەمبەرى خوا فەرمى چىتە؟ ۋەم تۆ لەنىۋانماندا بوويت ھەستايىت ۋە كەمى دوورت گرت لىمان، ئىمەش ترسايىن مەن يەكەم كەس بووم ترسام ۋە ھاتم بۇ ئىرە ۋە چۆن پىۋى دائەچەمى مەنىش ۋە ھاتمە ژورە ۋە ئەۋ خەلەكەش لە دوامە ۋەن، فەرموۋى ئەي (ئەبۇ ھورەيرە) دوو نەعلەكەي خۇيى پىدام فەرمى اذهب بنعلى ھاتىن فەن لقيت مەن وراء هذا الحائط شەھد ان لا اىلا الا الله مستقينا بها قلبه فبشره بالجنة) ۋاتە (ئەم دوو نەعلەم بە، ھەركەس لە پشت ئەم دىۋارە پىتگەشت ۋە شاھەتە دا ھىچ پەرستراۋى نە جگە لە خوا ۋە دلى پىي دلىيا بىت مەزگىنى بەھەشتى پىبە) (يەكەم كەس كە پىم گەيشت ۋە مەر بو، ۋەتى ئەبۇ ھورەيرە ئەم دوو نەعلە چىن؟ ۋەم ئەۋانە نەعلەكانى پىغەمبەر (ﷺ) پىي دام تا بگەم بەھەركەس شاھەتە بدات ھىچ پەرستراۋىك نە جگە لە خوا ۋە دلى پىي دلىيا بىت مەزگىنى بەھەشتى پىبەم، ۋەمەر داي بەنىو سەنگەداۋ مەنىش لەسەر قەنگ كەۋتم، ۋەتى ئەبۇ ھورەيرە بگەرپىرە ۋە، مەنىش گەرشامە ۋە بۇلاي پىغەمبەر (ﷺ) بەگريانە ۋە خۇم خەستە بەردەمى ۋە ۋەمەرىش بەدوامدا ھات ۋە پىم ۋەت فەرمانى چىت پىكرەم، ئەۋىش داي بەسەر سەنگەداۋ لەسەر قەنگ كەۋتم، ۋەتى بگەرپىرە ۋە پىغەمبەر (ﷺ) (ۋەمەر بۇچى وات كرد) (يا عمر ما حملك على ما فعلت؟) ۋەتى ئەي

پیغه مبهری خوا به دایک و باو کمه وه به قوربانت بم تو ئه بو هورهیره ت نار دوه نه عله کانت پیدتا تا بکات به مهرکس شایه تی بدات هیچ په رستراویک نیه جگه له خوا و دلی پیی دلیا بیّت مزگیننی به هه شتی پیبدات؟ فه رمی به لی وتی دهی و امه که چونکه ده ترسم خه لکی پشتویننی لی بکه نه وه و پال بده نه وه، وازیان لیبینه با ئیش بکه ن، پیغه مبهر (ﷺ) فه رموی (فخلهم) واته (دهی وازیان لیبینه).^۱

بوخاری و موسلیم له ئه بوزهر وه میئاویانه ده لیّت شه ویک ده رچووم پیغه مبهر (ﷺ) به ته نها ده چوو به پیداو که سی له گه ل نه بوو وتم حه ز ناکات که س له گه لی بجیت، منیش له ژیر سیه ی بانگدا ده چووم پیغه مبهر (ﷺ) لایکرده وه و منی بیننی و فه رموی (من هذا) واته (ئه وه کییه؟) ئه بو زهرم خوا بمکا به قوربانت، فه رموی ئه بو زهر وهره منیش ماوه یه که له گه لی چووم، پیغه مبهر (ﷺ) فه رموی (ان المکثرین المقلون یوم القیامة إلا اعطاه الله خیرا فصنع فیه عن یمینه و شماله و بین یدیه و وراه و عمل فیه خیرا) واته (زور خوازان که ماننی پوژی دوایین، مه گه ر ئه وه ی خوا خیری پی به خشی بیّت و تیایدا یارمه تی راست و چه پ و به رده ست و پشتی بیّت و تیایدا کاری خیری پی بکات) منیش ماوه یه که له گه لی چووم پیی فه رموم لیّره دابنیش، له ته ختاییه کدا دای نیشاندیم که چوارده وری به ردبوو، پیی فه رموم (ههنا حتی ارجع الیک) واته (لیّره دابه تا ده گه ریمه وه بولات) چو به ناو به رده لانی ره شدا تا ئه وه ی نه م ده بیننی درهنگی کردو نه هاته وه، پاشان بیستم ده هاته وه ده یفه رمو (بازیناش بکات با دزیش بکات) که هاته وه خوّم نه گرت و وتم ئه ی پیغه مبهری خوا خوا بمکات به قوربانت له لای به رده لانه کان کیت ده دواند؟ نه مبیننی که س وه لامت بداته وه، فه رموی (ذالك جبریل عرض لی فی جانب الحرة فقال بشرا امتک من مات لا یشرک بالله شیئا دخل الجنة، فقلت یا جبریل وان زنی وان سرق، قال نعم) واته (ئه وه جبریل بوو له لای به رده لانه کانه هاته ریم و پیی وتم

^۱ - له (جمع الفوائد ج ۱، ص ۷) دا واهاتووه.

مژده به ئومه ته که ت بده هه رکه س بمری و هیچ هاوه لیکی بو خوا دانه ناییت ده چیته به هه شت، منیش وتم ئه ی جبریل نه گهریش زینا بکات یان دزی بکات، وتی به لئی وتم ئه ی پیغه مبهری خوا بازینا یان دزیش بکات؟ فهرمووی به لئی، لیم دووباره کرده وه، فهرمووی (نعم وإن اشرب الخمر) واته (به لئی نه گهریش مه ی بخواته وه).^۱

ئیین عه ساکیر له نه سه وه هیئاویه تی پیریکی ده شته کی پیی ده وترا عه لقه مه ی کوپی عولاشه هات بو لای پیغه مبهر (ع) وتی ئه ی پیغه مبهری خوا من که سیکی پیرو به ته مه نم و ناتوانم فیری قورنان بیم، به لام شایه تومان به حه ق دینم، که کابرا چوو پیغه مبهر (ع) فهرمووی (فقه الرجل او فقه صاحبکم) واته (پیاوه که تیگه یشتوو یان هاوه له که تان تیگه یشتوه).^۲

ئه حه مه د له عوسمانی کوپی عه ففانه وه هیئاویه تی ده لیت له پیغه مبهرم (ع) بیست ده یه فهرموو (إني للأعلم كلمة لا يقولها عبد حقا إلا حرم على النار) واته (من وشه یه که ده زانم هه ربه نده یه که به حه ق بیلیت له دلیه وه خوای گه وره دۆزه خی لی حه رام ده کات) عومه ری کوپی خه تتاب وتی پییت بلیم چییه؟ وشه ی دلسوزیه که خوای گه وره په یوه ستی موچه مه دو هاوه لانی کردوو، وشه ی له خواتر سیه که پیغه مبهر (ع) داوای له ئه بو تالیبی مامی کرد له سه ره مه رگدا بیلیت، شایه تی ئه وه ی هیچ په رستراوی نیه جگه له خوا.^۳

^۱ - له (جمع الفوائد ج ۱، ص ۷) دا واهاتوو، ده لیت له گه ل ترمزیشدا له فهرموده یه کی تردا به هه مان شیوه هیئاویه تی و له جاری چواره مدا فهرمووی (على رغم انف ابی ذر) - ضعیف.

^۲ - له (کنز العمال ج ۱، ص ۷۰) دا واهاتوو، خه رائیتی و دارقوتنی له فهرموده ی نه سه وه به سه نه دی ته و او لاواز هیئاویانه، هه روه ها له (الصابه ج ۲، ص ۵۰۳) دا واهاتوو. - صحیح.

^۳ - له (المجمع ج ۱ ص ۱۵) دا واهاتوو. ئه بو یه علاو ئیین خوزه یمه و ئیین حبان و به یه قی و جگه له وانیش هیئاویانه، له (کنز العمال ج ۱ ص ۷۴) دا واهاتوو.

ئه حمده له يه علالی كورپی شه داده وه هیناویه تی ده لیت: ئه بو شه داد بوئی
 گێرامه وه و عبادهی كورپی صامتیش له وی بوو پشتگیری قسه كه ی ده كرد وتی: له
 لای پیغه مبه ر (ﷺ) بووین فهرمووی ئایا له نیوانتاندا كه سیکی نامۆ هه یه؟ واته
 ئه هلی كیتاب، وتمان نا ئه ی پیغه مبه ری خوا، ئه ویش فهرمانی كرد ده رگا داخراو
 فهرمووی (ده سته كانتان به رز بكه نه وه و بلین (لا إله إلا الله) ماوه یه كه ده ستمان
 به رز كرده وه پاشان پیغه مبه ر (ﷺ) ده ستی دانا و دواتر فهرمووی (الحمد لله، اللهم إنيك
 بعثتني بهذه الكلمة وأمرتني بها ووعدتني عليها الجنة وإنك لاتخلف الميعاد)
 واته (سو پاس بو خوا، خوايه تو به و وشه یه منت نارد و فهرمانت پی كردم پی و
 له سه ر ئه وه به لینی به هه شتی پیدام و تویش له به لیت لا ناده ی (پاشان
 فهرمووی (الا ابشروا فان الله قد غفر لكم) واته (ده ی موژده تان لیبت خوا له ئیوه ش
 خوشبو) ¹ ئه حمده له فارعه ی جوهه نیه وه هیناویه تی ده لیت: له گه ل
 پیغه مبه ر (ﷺ) چووین تا گه یشتینه كه دید، كه سانی مؤله تیان له پیغه مبه ر (ﷺ)
 وه رده گرت تا بچنه وه لای مال و منالیان، ئه ویش مؤله تی ده دان، پیغه مبه ر (ﷺ)
 هه ستا و سو پاس و ستایشی په روه ردگاری كرد و فهرمووی (ما بال رجال يكون شق
 الشجرة التي تلى رسول الله ابغض إليهم من الشق الآخر) واته (ئه وه چیه كه سانی
 ئه ویه ی دره خته ی لای پیغه مبه ری (ﷺ) خواوه یه لایان بیژراوتره له لاکه ی دیکه ی)
 ئه وکات هه ركه س ده بینرا ده گریا، كه سیك وتی: ئه وه ی دوا ی ئه مه دوا ی مؤله ت
 بکات گه مره یه، پیغه مبه ر (ﷺ) سو پاس و ستایشی خوا ی كرد و قسه ی خیری كرد و
 فهرمووی (اشهد عندالله لايموت عبد يشهد ان لا إله إلا الله وإنی رسول الله صدقا
 من قلبه یم یسد إلا سلك فی الجنة) واته (شایه تی ده دم لای خوا هه ر به نده یه كه
 بمړیت و شایه تی بدات هیه په رستراویك نیه جگه له خوا و من پیغه مبه ری خوا و

¹ - ضعیف.

² - هه یسه می ج 1 ص 19 ده لیت ئه حمده و ته به رانی هیناویانه و كه سه كانی سه نه دی به زار جیمتمانن.

داني پيدا بنيٽ پاشان راست بگريٽ دهچيٽه بههشت) فهمووي (وقد وعدني ربي عزوجل ان يدخل الجنة من امتي لسبعين الفا لاحساب عليهم ولا عذاب واني للأرجون ان لا يدخلوها حتى تبووا وانتم ومن صلح من ابائكم وازواجكم وذاريكم مساكن في الجنة) واته (پهروردگارم بهليني پيداوم حهفتا هزار له نوممه تهكم بهي حساب و سزايهك بباته بههشت. من هيوام وايه نهچنه ناوي تا ثيوه و نهوهي باش بووه له باوك و ژنو مندالتان له شويني ناو بههشتدا جي بگرن).^۱

بهزار له نههسهوه هيٺاويه تي دهليٽ پيغه مبه (ﷺ) فهمووي (نهى فلان ئاواو ئاوات كرد؟) وتي نا سويند بهو كه سهي هيچ په رستراويك نيه جگه لهو وام نه كردهو، پيغه مبه (ﷺ) دهي وايك ردهو، چهند جاريك ليى دوباره كردهو، پيغه مبه (د.خ) فهمووي (كفر عنك بتصديقك بلا اله الا الله) واته (به لا اله الا الله كه فاره تي سوينده كهت بدهر وه) (ههيسه مي ج ۱۰ ص ۸۳) دهليٽ بهزارو نه بو يه علا به هه مان شيوه هيٺاويانه به لام دهليٽ فهمووي (كه فاره تي درو كهت بدهر وه به راست داناني (لا اله الا الله) (كفر عنك كذبك بتصديقك بلا اله الا الله)^۲ كه سهكاني سه نه دهكانيان نه بو قودامه ههيه كه ناره زايى له سهري زوره نه مهش يه كيكه له وانهي بهزار باس دهكات كه نهو به ته نها هيٺاويه تي، ته واو. ته بهراني له ثين زوبه يره وه به مرفوعي هيٺاويه تي كه سيك سويندي دروي خوارد بهو پهروردگارهي كه جگه لهو هيچ په رستراويكي ديكه نيه، خواش ليى خوش بوو.^۳

ته بهراني له نه بو موساوه هيٺاويه تي دهليٽ: پيغه مبه (ﷺ) فهمووي (اذا اجتمع اهل النار في النار من معهم من اهل القبلة قال الكفار للمسلمين الم تكونوا مسلمين؟ قالو بلى، قالوا فما اغنى عنكم الاسلام وقد صرتم معنا في النار؟ قالوا

۱ - صحيح.

۲ - ضعيف.

۳ - (ههيسه مي ج ۱ ص ۸۳) دهليٽ: كه سهكاني سه نه ده كه سه حيحن.

كانت لنا ذنوب فأخذنا بها، فسمع الله ما قالوا فأمر بمن كان في النار من اهل القبلة فأخرجوا، فلما رأى ذلك من بقى من الكفار قالوا يا ليتنا كنا المسلمين، فخرج كما خرجوا) واته(كاتبى دۆزهخيه كان له دۆزه خدا كۆبونونه وه له گه لئاندا له نه هلى قيبيله هه بوون هيئدهى خوا بيه ويئت بيباوه ران به مسولمانان ده لئى مه گهر ئيوه مسولمان نه بوون؟ وتيان با، وتيان نهى ئيسلام سوودى چيبوو بوتان كاتبى له دۆزه خدا له گه لئىمه دان؟ وتيان ئيمه تاوانمان هه بوو بهو تاوانانه خراينه ناو دۆزهخ، خواش قسه كهى بيستن فه رمانى كرد چى نه هلى قيبيله نه له دۆزه خدا ده ركړين، كاتبى نه وان نهى مابوونونه وه له بيباوه ران بينيان وتيان مسولمان بووينايه وهك چوون نه وان ده رچوون ئيمه ش ده رچوينايه) پاشان پيغه مبه ر(ﷺ) فه رموى اعوذ بالله من الشيطان الرجيم ﴿الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ كَانُوا مُسْلِمِينَ﴾ (الحجر ١) ئين نه بى حاتم هيئاويه تى و تيايدا (بسم الرحمن الرحيم) له برى (اعوذ بالله من الشيطان الرجيم) هاتووه، ته به رانيش له نه سه وه به مه رفوى هيئاويه تى فه رموى (ان ناسا من اهل لا اله الا الله يدخلون النار بذنوبهم فيقول لهم اهل اللات والعزى ما اغنى عنكم قولكم لا اله الا الله وانتم معنا فى النار، فيغضب الله لهم فيخرجهم فيلقهم فى نهر ما الحياة فيبرؤون من حرقهم كما يبرا القمر من خسوفه، ويدخلون الجنة ويسمون فيها الجهنميون) واته (خه لكانى له نه هلى لا اله الا الله به تاوانيان ده چنه ناو دۆزهخ، نه هلى لات و عوزا پييان ده لئى: قسه كه تان كه ده تان وت لا اله الا الله چ سوديكى هه بوو بوتان كه له گه لئىمه دان له دۆزه خدا، خواى گه وه له سهريان تووپه ده بيت و دهيان هيئيت و دهيان خاته ناو پروبارى ژيان ول هسوتانيان پاك ده بنه وه وهك چوون مانگ له گيرانى ده ريان ده بيت، ده چنه به هه شت و تيايدا ناو ده برين به دۆزهخيه كان) ته به رانى له نه بو سه عيذى خودريه وه به ده قيكي ديكه به هه مان شيوه هيئاويه تى، له گيرانه وهيه كدا هاتووه (فيسمعون فى

الجنة الجهنميين من اجل سواد فى وجوههم فيقولون ربنا اذهب عنا هذا الاسم،
فيامرهم فيغتسلون فى نهر الجنة فيذهب ذلك الاسم عنهم) واتە(لەبەھەشتدا لەبەر
پەشەك لەپرووياندا پىيان دەوترىت دۆزەخىەكان، ئەوانىش دەلەين پەرۋەردگارا ئەو
ناۋەمان لەسەر لاپە، پەرۋەردگارىش فەرمانيان بۆ دەكات لەپرووبارى بەھەشتدا
دەشۆردىن ئەو ناۋەيان لەسەر نامىنىت)^۱.

حاكم ج ۲ ص ۵۴۵ لە رەبى لەھوزەيفەو ھىناۋىيەتى دەلەيت پىغەمبەر(ﷺ)
فەرموۋى(يُدرس الإسلام كما يدرس وشى الثوب لا يدرى ما صيام ولا صدقة
ولانسك ويسرى على كتاب الله عزوجل فى ليلة فلا يبقى فى الأرض من اية ويبقى
طوائف من الناس الشيخ الكبير والعجوز الكبيرة يقولون ادركنا اباؤنا على هذه
الكلمة لا إله إلا الله فنحن نقولها) واتە(نېشانەكانى ئىسلام بە وىنەى نەخشى جل
نامىن تا ئوقۇى نازانرى كە نوپۇز ۋە ھەق ۋە سۈننەت چىيە، لە شەۋىكدا كىيى
خاۋا بەرز دەكرىتەو، ئىتر لەسەر زەۋىدا ئايەتلىكى نامىنى، دەستەيەكى خەلك
دەمىنن، پىرە پىاۋو پىرە ژن دەلەين لەباك ۋە باپىرانمان بىست ئەم وشەيان دەوت لا
إله إلا الله ئىمەش دەلەين) صلە دەلەيت: لا إله إلا الله كەيان سوديان پى نابەخشى،
نازانن پۇز ۋە ھەق چىيە، ھوزەيفە پوۋى ئى ۋەرگىراۋ ئەۋىش سى جار لىي
دووبارە كىرەو ۋە ئەۋىش پوۋى ئى ۋەردەگىرا، لە جارى سىيەمدا وتى ئەى صلە
لەدۆزەخ پىزگارىيان دەكات، لە دۆزەخ پىزگارىيان دەكات، لە دۆزەخ پىزگارىيان دەكات^۲.

۱ - حسن.

۲ - لە(تەفسىرى ئىبن كەسىر ج ۲ ص ۶۵) دا ۋاھاتوۋە.

۳ - صحيح.

۴ - حاكم دەلەيت ئەم فەرموۋە لەسەر مەرجى موسلىم صەھىح ۋە بوخارى ۋە موسلىم نەيان
ھىناۋە. زەھەبى دەلەيت لەسەر مەرجى موسلىم صەھىحە.

ئەبو نەعیم لە ھالۋى لە ۋەھىيە (ر.خ) ھېناۋىيەتى دەلىت: زامان پاراۋىتىن و زانا تىرىن كەس لە بەردەم خاۋدا ئەوانەن كە زىياتر خۇشەۋىستى و پىزىيان ھەيە بۇ دارو دەستەي لا إله إلا الله.^۱

ئەبو نەعیم لە (الھلىۋى ج ۱، ص ۲۱۹) لە سالامى كۆپى ئەبو جەعدە ھېناۋىيەتى دەلىت: بە ئەبو دەردا و ترا ئەبو سەعدى كۆپى مەنبە سەد كەسى ئازاد كرد. وتى سەد كەس لە مال و سامانى كەسىك زۆر زۆررە، ئەگەر دەتەۋىت ھەۋالت پى دەدەم لەۋەي لەۋە باشترە. ئىمانىك كە پەيۋەستى شەۋو پۇژىيىت بەردەۋام زامان پاراۋىيىت بە يادى خوا.^۲

تەبەرانى لە ۋەبەدوللاي كۆپى مەسعودە ھېناۋىيەتى دەلىت: خاۋى گەۋرە ۋەك چۇن پۇژى لە نىۋانتانا دابەشكردوۋە ئاكارىشى لە نىۋانتانا دابەشكردوۋە، گەۋرە سامان دابەخشى بەۋەي خۇشى دەۋىت يان خۇشى ناۋىت، بەلام ئىمان تەنھا بەۋە دابەخشى تىرسى لە بەخشىن و خەرجى سامان بوو ترسا لەگەل دوۋرمن بىجەنگى و شەۋ كۆت و بەندى بكات با زۆر بلى (لا إله إلا الله والله أكبر والحمد لله وسبحان الله).^۳

^۱ - لە (كنز العمال ج ۷۶) دا ۋاھاتوۋە.

^۲ - صحيح.

^۳ - ئىبن ئەبى دىنيا بە مەقوفى بە سەنەدى ھەسەن لە سالامى كۆپى ئەبو جەعدە ھېناۋىيەتى دەلىت بە ئەبو دەردا و ترا كەسىك.... بە ھەمان شىۋە دەيھىيىت، ۋەك لە (الترھىب ج ۳، ص ۵۵) دا ھاۋوۋە.

^۴ - صحيح.

^۵ - ھەيسەمى ج ۱۰ ص ۹۰ دەلىت تەبەرانى بە مەقوفى ھېناۋىيەتى و كەسەكانى سەنەدەكى صەھىحن، تەۋاو. لە مونزىرى لە (الترغىب والترھىب ج ۳ ص ۱۹۵) دا دەلىت: گىپاۋەكانى جىن مەتەنەن و لە ئەسلى مندا نىە مەرفوع بىت، تەۋاو.

كۆرى ئيمان

ئەھمەد بە سەنەدى ھەسەن لە ئەنەسى كۆرى مالىكە ۋە ھىناۋىيە تى دەلىت: عەبدوللانى كۆرى پەۋاھە ئەگەر بگەشتايە بە يەككى لە ھاۋەلانى دەيوت ۋەرە با ماۋەيەك بېرۋا بېئىن بە پەرۋەردگار مان (لە ياد كەردىدا بىن) پۇژىك ئەۋەى بە كەسىك وت كابرۋا تۈرە بوۋو ھات بۇ لاي پېغەمبەر (ﷺ) وتى ئەى پېغەمبەرى خوا دەبىنىت ئىبىن پەۋاھە لە ئىمانى تۆكەنار دەگرى بۇ ساتى ئيمان پېغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (پەھمەتى خوا لە ئىبىن پەۋاھە، ئەۋ ھەزى لەۋ كۆپانە نىە كە فرىشتەكان كەشخەى پىۋەدەكەن) (يرحم الله ابن رواحه إنه يجب الجالس التي تتباهى بها الملائكة).^۱

بەيھەقى بەۋسەنەدە لە ھەتاي كۆرى يەسار ۋە ھىناۋىيە تى دەلىت: عەبدوللانى كۆرى پەۋاھە بە ھاۋەلىكى خۇى وت ۋەرە با ساتى لە ھاۋەردارىدا بىن، ئەۋىش وتى مەگەر باۋەردارنىن؟ وتى با بەلام يادى خوا دەكەين و ئىمانى پىن زىياد دەكەين. ئەبولقاسم لالەكانى لەشۈرەيى كۆرى عەبدوللاۋە ھىناۋىيە تى عەبدوللانى كۆرى پەۋاھە دەستى يەككى لە ھاۋەلانى دەگرت و دەيوت: ھەستە با ساتى سەرقالى ئيماندارى بىن، لە كۆرى يادى خوا دابنىشىن.^۲

تەيالىسى لە ئەۋبە دەرداۋە ھىناۋىيە تى دەلىت: عەبدوللانى كۆرى پەۋاھە دەستى دەگرت و دەيوت: ۋەرە با ساتى باۋەردارى بىن، دل لە مەنجەل زوتر ھەلدەگەر پىتەۋە ئەگەر ھەلچونى كۆبۈۋىيە ۋە. ئىبىن عەساكىر لىيەۋە ھىناۋىيە تى دەلىت: عەبدوللانى كۆرى پەۋاھە كە دەگەشت پىم دەيوت: ئەى عەۋەيمر دانىشە با ساتى يادۋ زىكر

^۱ - ضعيف.

^۲ - له (الترغيب والترهيب ج ۳، ص ۶۳) دا ھاۋە، ئىبىن كەسىر لە (البدایة والنہایة ج ۴، ص ۲۵۸)

دا دەلىت: ئەم فەرموۋە زۆر جەدى نىە.

^۳ - ئەم فەرموۋە لەدوۋ پەرۋە مۇرسەلە، تەۋاۋ.

بڪهين، داده نيشتين و زيڪرمان دهڪرد، پاشان پيئي دهوتم ٺهوه ڪوري ٺيما نه، نمونه ٺيما نه وه ڪراسهڪهت وايه، ڪاتي دهپوشي دواتر لايده بهيت، ڪاتي لايده بهيت دواتر دهپوشي، دل خير اتر له مه نجهل هلد هگريته وه ڪاتي هه ڇووني ڪوده بيته وه.^۱

ٺيبن ٺهبي شهيه به و لاله ڪائي له ٺه بوزهر وه هيئاويانه دهليٽ: عومهر دهستي يهڪ يان دوو هاو ٺي دهگرت و دهيوٽ: ههستن با ٺيما نمان زياد بڪهين، يادي خوايان دهڪرد.^۲

ٺه بو نه عيم له (الحلية ج ۱، ص ۲۳۵) له ٺه سوهد ڪوري هيلاله وه هيئاويته تي دهليٽ: له گهل موعان دهچوين پيئي وتين: با دابنيشين و ساتي ٺيما نه خوازي بنوينين.

نوڪردنه وه ٺيما نه

ٺه حمهد و ته به راني له ٺه بو هوريه وه هيئاويانه دهليٽ: پيغه مبهه (ﷺ) فهرمووي (جددوا ايمانكم) واته (ٺيما نتان نوئي بڪه نه وه) وترا ٺه پيغه مبهه ري خوا چوڻ ٺيما نمان تازه بڪهينه وه؟ فهرمووي (اكثر من قول لا اله الا الله) واته (زور بلي لا اله الا الله)^۳.

به راست دانه ناني نه زموون و بهر چاويه ڪان

بوخاري و موسليم له ٺه بو سه عيدي خودريه وه هيئاويانه ڪه سيڪ هات بو لاي پيغه مبهه (ﷺ) وتي براڪهم سڪي هيچ له خو ناگريٽ فهرمووي (اسقه عسلا) واته (ههنگويني بدهري) ٺه ويش چو ههنگويني پيدا، پاشان هات وتي ٺه

^۱ - له (كنز العمال ج ۱، ص ۱۰۱) دا واهاتوه

^۲ - له (كنز العمال ج ۱، ص ۲۰۷) دا واهاتوه.

^۳ - ضعيف.

^۴ - (ههيسه مي ج ۱۰ ص ۸۲) دهليٽ: سه نه دهڪه ي ٺه حمهد ڪه سه نه.

پېغەمبەرى خوا ھەنگوئىنم پېدا زىياتر بو، ھەرموۋى (بىر ھەنگوئىنى بىدەرى) چو ھەنگوئىنى پېدا پاشان ھات وتى ئەي پېغەمبەرى خوا سىك چوونى زىياتر بو، ھەرموۋى (صدق الله وكذب بطن اخيك اذهب فاسقه عسلا) واتە (خوا راست دەكەت و سىكى براكەت درۆ دەكەت، بىر ھەنگوئىنى بىدەرى) چو ھەنگوئىنى پېدا چاك بوۋىيە ۱.

ئەھمەد لە زەينەبى ژنى ئىبن مەسعود ھە ھىناۋىيەتى دەلىت عەبدوللا كە لە كارىكە ھە دەھات دەگەيشتە بەردەرگا دەنگە دەنگى دەكرد ئەۋەك بە بارىكدا بىت بۆ لامان كە پىي ناخۇش بىت، پۆژى ھات و ۋاي كرد و منىش پىرە ژنىكەم لاپوۋ بۆ نەخۇشى (حمرة) سورىژە پوقىيە بۆ دەكرىم، خستەم ژىر جىگەكەم، ئىبن مەسعود ھاتە ژورە ھە لام دانىشت و دەزۋىيەكى لەملىدا بىنى وتى ئەۋە چىيە؟ وتم دەزۋە كە تىيادىيە پوقىيەم بۆ كراۋە، ئەۋىش گرتى و پىچراندى پاشان وتى مالى عەبدوللا بى نىازن لە شىرك بىستەم لە پېغەمبەر (ﷺ) دەيفەرموۋ (إن القى والتائم والتوله شرك) واتە (پوقىيە و تەمىمە و تەۋلە شىرك) زەينەب دەلىت پىم وت بۆچى ئەۋە دەلىت لەكاتىكدا چاۋم پرتەي بوو چووم بۆ لاي فلانە ژن جۈلەكەكە پوقىيە بۆ دەكرىم ئارامى دەگرت؟ وتى ئەۋە شەيتان بە دەستى دەپپروئىت كە پوقىيە كىرد دەستى لادەبات ھىندە بەسە ھەممايشتى پېغەمبەر (ﷺ) بلىينە ھە (اذهب البأس رب الناس اشف وانت الشافى فى لا شفاء إلا شفاؤك شفاء لا يغادر سقما) ۲.

دار قوتنى ص ۴۴ لە عىكرمە ھە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئىبن رەۋاحە لە پال ژنەكەيدا پاكشاۋو ھەستا بۆ لاي كەنيزەكىكى لە سوۋچى ژورەكەدا، لەگەلى نوست، ژنەكەي ترسا و ئىبن رەۋاحە لە شوئىنەكەي دا نەبىنى، ھەستا چوۋىيە ھە

۱ - لە تەفسىرى ئىبن كەسىر ج ۲ ص ۵۷۵ دا ۋاھاترە

۲ - صحيح.

۳ - لە (تەفسىرى ئىبن كەسىر ج ۲ ص ۴۹۴) دا ھاترە.

دهرو بینى له سهر كه نيزه كيكه، گه پرايه وه بو مال شفره ی هه لگرت و چويه دهه، ئيين ره واحة لي بوويه وه هه ستا گه يشت به ژنه كه ی كه شفره ی هه لگرت بوو، وتى چيتانه؟ وتى چيمانه نه گهر له و باوه ردها پيت بگه يشتمايه بهم شفره نيوان شانه كانتم هه ل ده دپى، وتى چو ن منت بينى؟ وتى له سهر كه نيزه كه كه بوويت، وتى منت بينى و پيغه مبهه (عليه السلام) ريگرى كردوه كه سمان له شگران بيت و قورئان بخوينيت، ژنه كه ده ی بخوينه نه ويش وتى:

اتانا رسول الله يتلو كتابه كما لاح مشهور من الفجر ساطع

اتى بالهدى بعد العمى فقلوبنا به موقنات ان ما قال واقع

ليبيت يجافى جنبه عن فراشه اذا استقلت بالمشرکين المضاجع

ژنه كه وتى: بپروام هي نا به خواو چاوم به دروخسته وه، پاشان چوو بو لاى پيغه مبهه (عليه السلام) و بو ی باسكرد، پيغه مبهه (عليه السلام) پيكه نى تا دانه كانى ده كه وتن، دارقوتنى ص ٤٥ له ريگه يه كى ديكه وه له عيكرمه له ئيين عه بباسه وه هي ناويه تى ده ليت عه بدول لاى كوپى ره واحة چويه ژور به هه مان شيوه ده يهينيت ده ليت پيغه مبهه (عليه السلام) ريگرى ليكردين له شگران بين و قورئان بخوين^١.

بوخارى له حه بيبى كوپى نه بو ثابته وه هي ناويه تى ده ليت چووم بو لاى نه بو وائيل پرسيارم لي ده كرد وتى: ئيمه له صفين بووين كه سى هه ستاو وتى سه يرى نه وانه ناكه يت بانگه واز بو لاى قورئان ده كه ن؟ عه لى كوپى نه بو تاليب وتى به لى، سه هلى كوپى حه نيف وتى خو تان تو مه تبار بزانن، پوژى حوده يبييه ئيمه تان ده بينى، واته نه و پيكه وتنه ي له نيوان پيغه مبهه (عليه السلام) و بي باوه راندا به و نه گهر شه رمان به دى بكر دايه شه رمان ده كرد، عومه ر هات و وتى مه گهر ئيمه له سهر حه ق و

^١ - ضعيف.

^٢ - له المغنى ص ٤٥ دا واهاتووه: له سه نه ده كه دا سه له مه ي كوپى وه هرام هيه كه ئيين مو عين نه بو زه ره به جئ متمانه و نه بو داود به لاوازى ده زانيت. ته و او.

ئەوان پوچى نىن؟ مەگەر كوزراوانى ئىمە لەبەھەشت و كوزرانى ئەوان لە دۆزەخدا نىن؟ پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى با (بلا) وتى دەى ئىتر بۇچى سوكى بۇ ئاينمان نىشان بدەين و بگەرپىنەۋە، دوا كاتىي خوا حوكمى نىوانمان دەدات؟ فەرموۋى (يا ابن الخطاب إني رسول الله ولن يضيعني الله أبدا) واتە (ئەى كوپرى خەتتاب من پىغەمبەرى خوام و ھەرگىز لەناوم نابات) ئەۋىش بەتورەيىيەۋە گەپرايەۋە و تا ئەبۇبەكر ھات، ھەمان شتى بەئەبۇبەكر وت و ئەۋىش ھەمان ۋەلامى دايەۋە، ئىنجا سورەتى فەتھ دابەزى. بوخارى لەچەندلايەۋكى دىكەداۋ موسلىم و نەسائى لە چەند رىگەيەكى دىكەۋە لەسەھلەۋە ھىناۋىيەتى و لەھەندى دەقىدا ھاتوۋە: ئەى خەلىكىنە تۆمەتبارى رابنويىن، پۇژى ئەبو جەندەل منىت دەدى ئەگەر بمتوانىبا ۋەلامى پىغەمبەر (ﷺ) بدەمەۋە دەمكرد، لەگىرانەۋەيەكدا: سورەتى فەتھ دابەزى، پىغەمبەر (ﷺ) عومەرى كوپرى خەتتابى بانگكرد و سورەتى فەتھى بەسەردا خويندەۋە. ^۱ پىشتىرىش بەدورو درىژى لەباسى بانگەۋاز بۇ خوا لەچىرۋكى رىككەۋتنى خودەيىبىيە لەبووخارىيەۋە لەپىگەى مىسۋەرى كوپرى مەخرەمەۋ مەرۋانەۋە ھاتوۋە، تيايدا ھاتوۋە ئەبو جەندەل وتى: ئەى كۆمەلى مسولمانان: من بە مسولمانى ھاتوۋم و دەگەرپىنرېمەۋە بۇ لاي بىياۋەرەن؟ نابىن توشى چى بووم؟ ئەۋەسەر ئىسلام زۆر سزا درابوو، عومەر وتى چووم بۇ لاي پىغەمبەر (ﷺ) وىم مەگەر تۇ بە حەق پىغەمبەرى خوانىت؟ فەرموۋى بەلى، وىم مەگەر ئىمە لەسەر حەق و ئەوان لەسەر ناحەق نىن؟ فەرموۋى با وىم دەى ئىتر بۇچى سوكى بۇ ئاينمان بنويىن؟ فەرموۋى (إني رسول الله ولست اعصية وهو ناصري) واتە (من پىغەمبەرى خوام و لىي ياخى نابم و ئەۋ سەرخەرمە) وىم مەگەر تۆ نەت دەۋت دەچىن بۇ كەعبە و تەۋافى دەكەين؟ فەرموۋى بەلى، ئەى پىم وتىت ئەمسال دەچىن؟ (بلى فأخبرتكم أنا نأتيه العام؟) وىم نا، فەرموۋى (دەى تۆ دەچىت بۇ ئەۋى و تەۋافى

^۱ - لەتەفسىرى (ئىبن كەسىر ج ۴ ص ۲۰۰) دا ھاتوۋە،

دهكەيت) (فأنت اتيه ومطوف به) وتی چووم بو لای ئەبوبەكرو هەمان شتم پی وت، وتی كابرأ ئەو پیڤه مبهري خوايه و له فهرمانی لانا داتخوا سەرخره يه تی، دهی په یوهستی هه لویستی به به خوا ئەو له سەر حهقه، وتم مهگەر نهیدهوت دهچین بو کعبه و ته وافی دهکەین؟ وتی بهلئى به لام ئایا وتی ئەمسال دهچین؟ وتم نا، وتی دهی دهچین و ته وافی دهکەین، عومەر وتی: بو ئەمه چەند کاریکم کرد.

ئەحمەد له ئەنەسی کوپی مالیکه وه هیئاویه تی دهلئت: ئەم ئایه ته دابهزی بو سەر پیڤه مبهر(ﷺ) (ليغفر لك الله ما تقدم من ذنبك وما تأخر) (الفتح ٢) له گەرانه وهی له حوده یبیه بو، پیڤه مبهر(ﷺ) فهرمووی (لقد انزلت على الليلة اية احب إلى مما على الأرض) واته (به راستی ئەمشه و ئایه تیکم بو دابهزی لام خوشه ویستره له هەرچی له سەر زه ویدا هیه) پاشان پیڤه مبهر(ﷺ) ئایه ته که ی بو خویندنه وه، وتیان پیروژت بیئت ئەی پیڤه مبهري خوا، خوا پرونی کرده وه به رامبهري تو چی دهکات ئەی به رامبهري به ئیمه چی دهکات؟ ئەم ئایه ته دابهزی بو پیڤه مبهر(ﷺ) (ليدخل المؤمنین والمؤمنات جنات تجرى من تحتها الأنهار..... فوزا عظيما) (الفتح: ٥).^١

ئین جهریر سه باره ته به ئایه تی (إنا فتحنا لك فتحا مبينا) له ئەنەسه وه هیئاویه تی دهلئت: له کاتی گەرانه وه پیڤه مبهر(ﷺ) له حوده یبیه دابهزی بو سهري، کاتی نیوانی خویمان و قوربانیان که وتبوو، پیڤه مبهر(ﷺ) ئاژده له که ی له حوده یبیه سه رپری و هاوه لانیشی تیک ئالوی خەم و په ژاره بوون، فهرمووی (لقد انزلت على اية احب إلى من الدنيا جميعا) واته (به راستی ئایه تیک داباری بو سهرم له هه موو دنیا لام خوشه ویستره) ئینجا ئەم ئایه ته ی خویندنه وه (إنا فتحنا لك فتحا مبينا، ليغفر لك الله ما تقدم من ذنبك وما تأخر..... عزيزا) (الفتح: ١) هاوه لان وتیان پیروژت بیئت به هه مان شیوه ی پیشوو فهرمووده که دینیت.

^١ - بوخاری و موسلیم له ئەنەسه وه هیئاویانه وه که له تهفسیری ئین که سیر ج ٤ ص ٨٣ دا هاتوه.

ئەھمەد لە مەجمەئى كۆپى جارىيە ئەنسارىيە ھەيئەتتە يەككى بولۇپ قورئان خۇيئانەي قورئانلار دەخۇيئەند، وتى: لە ھودەيبىيە بولۇپ كاتى ھەيئەت چوۋىن خەلكى لە دەست بېزارىيان ئازەلەكانيان پادەدو دەنان، بە يەكترىيان دەوت خەلكى چىيانە؟ وتىيان سەرش دابەزىيە بولۇپ پېغەمبەر (ﷺ) لەگەل خەلكى دەرچوۋىن و خىرامان دەكرد، پېغەمبەر (ﷺ) لەسەر ولاخەكەي بولۇپ لە ناۋچەي (كراخ الخميم) خەلكى لە لاي كۆبۈنە ھە، ئەۋىش ئەم ئايەتەي بولۇپ خۇيئەندە ھە (ئانا فتحنال كفتحا مېينا) يەككى لە ھاۋەلەن وتى ئەي پېغەمبەر خا ئەمە فەتخە؟ فەرمۇي (اي والذى نفس محمدا بيده إنه لفتح) واتە (ئەي، سۇيئە بە ھەي گىيانى موحەممەد بە دەستە ئەمە فەتخە) فەرمۇدەكە دىئەت^۱.

بوخارى لە بەرائە ھەيئەتتە دىئەت ئىۋە فەتخى مەككە بە فەتخ دادەنن، فەتخى مەككە فەتخ بولۇپ بەلام ئىمە بەيەتتە رىزۋانى پۇژى ھودەيبىيە بە فەتخ دەزانن ئىنجا فەرمۇدەكە دىئەت^۲، ئىين لە تەفسىرەكەيدا (ج ۲۶ ص ۴۴) لە بەرائە ھە بە ھەمان شىۋە ھەيئەتتە، لە جابەر ھە دىئەت: ئىمە تەنھا پۇژى ھودەيبىيە مان بە فەتخ دادەن.

ئەبولقاسمى لالەكائى لە قەيسى كۆپى حوجاج لەكەسىكە ھەكە بولۇپ گىپراۋەتە ھەيئەتتە دىئەت: كاتى مىسەر فەتخ كرا خەلەكە ھە ھاتن بولۇپ ھەمىرى كۆپى عاص كە ئەۋكاتە ئەمىر بولۇپ چوۋىيە مانكى بولۇپ كە لە مانگەكانى ھەجەم بولۇپ، لە ھەيئەتتە مېرۈپ، وتىيان ئەي ئەمىر ئەم نىلەمان نەرىتتىكى ھەيە تەنھا بە ھە دەپۋات، وتى چىيە؟ وتىيان ئەگەر دوانزە شەۋ لەم مانگە چو ئافرەتتىكى دەست لى نەدراۋ لە بەردەم دايكو باۋكىدا دىيارى دەكەين و پارىيان دەكەين و جلى دەكەين

۱ - صحيح.

۲ - ئەبو داۋد شىۋە ھەيئەتتە، ھەك لە تەفسىرى (ئىين كەسىر ج ۴ ص ۱۸۳) دا ۋاھاتوھ.

۳ - ھەك لە تەفسىرى (ئىين كەسىر ج ۴ ص ۱۸۳) دا ھاتوھ،

بەر بەجۋاتتەرىن شىۋە، پاشان دەيخەينە ناۋ نىل، عەمر پىيى وتن ئەمە لەئىسلامدا نايىت، ئىسلام ئەۋەى پىيش خۇي تىك دەشكىنى، ئەۋانىش لەبوۋئە بوۋن و نىل نەدەچۈۋ تا ويستيان چۆلى بگەن، عەمر نامەى نوسى بۆ عومەر، عومەرىش بۆى نوسى وتى تۆ بەۋەى كردوتە پىكاوتە، لەناۋ ئەم نامەدا ۋەرەقىكت بۆ دەنىرم بىخەرە ناۋ نىل = فەرمودەكە دىنىت ۋەك لەدواتر لەباسى پالپىشتى غەيبىەكاندا بۆ بەردەست خستنى دەرياکان دەيھىنىت = لەكۆتايىەكەيدا ھاۋە دەخستىە ناۋ نىل و پۆژى شەممە ھاۋ و خوا نىلى شانزە بال لەيەك شەۋدا بەرپى خست، خۋاى گەۋرە ئەۋ نەرىتەى خەلكى مىسرى تا ئەمرو نەھىشت^۱.

ئەبو نەعیم لە (الحلیة ج ۱ ص ۷) لە سەھمى كوپى منجابهۋە ھىناۋىەتى دەلىت: لەگەل عەلانى كوپى حەزەرەمىدا شەپمان كردو چوۋىن تا گەيشتىنە دوو مال ۋ دەريا لە نىۋان ئىمە ۋ ئەۋاندا بوو، وتى ئەى عەلىم ئەى حلىم ئەى عەضىم، ئىمە بەندەى تۋىن ۋ لەپىناۋ تۋدا لەگەل دوزمىنت دەجەنگىن، خۋايە دەى پىمان بۆ بگەرەۋە تا بچىن بۆيان، دەريا پىيى بۆ كردىن ۋ ھىندەى پىكانمان تەپىن دامان بەناۋىداۋ چوۋىن بۆيان، ھەرۋەھا (ج ۱ ص ۸) لەئەبو ھورەيرەۋە بە ھەمان شىۋە ھىناۋىەتى ۋ ئەۋەشى بۆ زىاد كردوۋە: كاتى ئىبن موكەبەرى كاربەدەستى كىسرا ئىمەى بىنى وتى نەبەخۋا لەگەل ئەمانە شەپ ناكەين، ئىنجا چوۋىە ناۋ ا خۋى گەياندا بە فارس^۲.

ئەبو نەعیم لە (الدلائل ص ۲۰۸) لە ئەبو ھورەيرەۋە تەبەرەنىش لە ئەبو ھورەيرەۋە ئىبن ئەبى دنيا لە سەھمى كوپى بنجاب ۋ بەيھەقى لە ئەنەسەۋە ھىناۋىانە، ۋەك دواتر فەرمودەى ئەۋانە دىنن. فەرمودەش لەسەر تىپەپىنى

۱ - ضعيف.

۲ - ئىبن عەساكىرو ئەبو شەيخ ۋ جگە لەۋانىش ھىناۋىانە.

۳ - صحيح.

سەعدى كوپى ئەبى ۋە قاص لە دىجلە لە پۇژى شەرى قادىسىە دىنن، تىايدا قىسەى
 ھوجرى كوپى عەددى ھەيە جى رىتان لى دەگرىت بېرەنەۋە بۇ ئەۋ دوزمانە جگە
 لەۋ دلوپە ئاۋە، واتە دىجلە (وما كان لنفس ان تموت إلا باذن الله كتاب مؤجلا)
 پاشان ئەسپەكەى تاۋ دايە ناۋى، خەلكىش بە دوايدا چوون، كە دوزمن ئەۋانيان
 بىنن وتيان ديوان (دىۋەكان) رايانكرد.^۱

ئەۋ نەعیم لە (الدلائل ص ۲۱۲) لە موعاۋىەى كوپى ھەرمەلەۋە ھىناۋىەتى،
 ھەرمودەكە دىنن، تىايدا ھاتوۋە: لە ناۋچەى (الحرۃ) ئاگرى دەرچو، عومەر ھات
 بۇ لای تەمىم وتى بېرۇ بۇ لای ئەۋ ئاگرە، وتى ئەى ئەمىرى باۋەرداران من كىم؟ من
 چىم؟ بەردەۋام پىى وت تا لەگەلى ھەستا. دەلىت منىش شوینیان كەۋتم چوین بۇ
 لای ئاگرەكە، بەدەستى لای دەدا بەۋجۆرە تا چوۋىە ناۋ دۆلەكەۋ تەمىم بە دوايدا
 چو، عومەر وتى: ئەۋە بىنىۋىەتى ۋەك ئەۋەنىە كە نەبىبىنۋە، بەيھەقى ۋە ھىناۋیانە
 ۋەك دواتر دەيھىنن لە باسى پال پىشتىە غەبىبەكان لە گوى رايەلى ئاگرەدا.

نەسائى لە ئەۋ سەكىنە كەسىكى بە ھەرنەۋە لەكەسى لە ھاۋەلانى
 پىغەمبەر (ﷺ) ھىناۋىەتى دەلىت: كاتى پىغەمبەر (ﷺ) ھەمانى كرد بە ھەلەكەندى
 خەندەق بەردىكىان ھاتە پىۋ پىۋ لىگرتن، پىغەمبەر (ﷺ) ھەستا ۋە پاچەكەى
 ھەلگرت ۋە لە لای خەندەقەكەۋە عەباكەى دانائ ھەرموۋى (ۋتمت لكمة صدقا وعدلا
 لامبدل لكلماته وهو السميع العليم) سى يەكى بەردەكە شكائ ھەلمانى فارسىش
 ۋە ستابوۋ سەيرى دەكرد لەگەل لىدانەكەى پىغەمبەر (ﷺ) بەردەكە بىرسكەيەكى
 كرد، پاشان بۇ جارى دوۋەم لىداۋ ھەرموۋى (ۋتمت كلمة ربك صدقا وعدلا لامبدل
 لكلماته وهو السميع العليم) بەشى دوۋەمى لاچوۋ بىرسكەيەكى كرد، سەلمان
 بىنى. پاشان جارى سىيەم لىداۋ ھەرموۋى (ۋتمت كلمة ربك صدقا وعدلا لامبدل
 لكلماته وهو السميع العليم) بەشى سىيەمىش كە ماۋوۋ شكائ پىغەمبەر (ﷺ) ھاتە

^۱ - ئىبن ئەبى حاتمە لە ھەبىبى كوپى زىيانەۋە ھىناۋىەتى.

دهرو عهباکهی کردو دانیشته، سهلمان وتی ئهی پیغه مبهری خوا بینیم که لیته دهدا بریسکه یهکی له گه لدا بوو، پیغه مبهر (ع) فهرمووی (ئهی سهلمان ئه وهت بینی؟) وتی ئهری سویند به وکه سهی توئی به حهق ناردوه ئهی پیغه مبهری خوا، فهرمووی (فانی حین ضربت الضربة الأولى رفعت لی مدائن کسری وما حولها ومدائن کثیره حتی رایتها بعینی) واته (دهی من کاتئ لی دانی یه که مم لی دا مه دانی نی کیسراو چوارده وری و مه دانی نیکی زۆرم بو به رزکرایه وه تا به چاره کانم بینیم) یهکی له هاو هلاک که له لای بوو وتی ئهی پیغه مبهری خوا له خوا داوا بکه فه تخی بکات بۆمان و نه وه کانیان به ده ست که وتمان بکات و به ده ستمان ولات و نه و هیان به ویران به رین، پیغه مبهر (ع) نزای کردو فهرمووی (پاشان لی دانی دووهم لی دا مه دانی نی قه یسه رو چوارده وریم بو به رزکرایه وه تا به چاره کاننی خۆم بینیم) وتیان ئهی پیغه مبهری خوا له خوا داوا بکه فه تخی بکات بۆمان تا ژن و مال و منالیان به ده سکه وت بگرین و ولاتیان ویران بکه یین به ده سته کانمان، نزای کردو پاشان فهرمووی (پاشان لی دانی سییه مم لی داو مه دانی نی حه به شه و شوینه کاننی چوارده وریم بو به رزکرایه وه تا به چاره کانم بینیم) پاشان فهرمووی (دعوا الحبشة ما ودعکم واترکوا ترک ماترکوکم) واته (واز له حه به شه به یین تا کاتئ وازتان لی دینن و واز له تورک به یین تا وازتان لی ده یین) ^۱ ۲.

ئه بو داود لی وهی هی ناوه فهرمووی (دعوا الحبشة ما دعوکم واترکوا ترک ما ترکوکم) ته و او ئی بن جهریر له عه مری کورپی عه وفی موزه نیه وه هی ناویه تی فهرمووده یه که دینی ئی تیایدا هاتوه: پیغه مبهر (ع) هات و پاچه که ی له ده ست سه لمان گرت و دای له به رده که و گه راپیه وه و بریسکه یه کی کرد که نیوانی ئه ملاو لای مه دینه ی پروناک کرده وه وه که چرای ناو تاریکیایی شه وی تاریک، پیغه مبهر (ع)

۱ - صحیح.

۲ - ئی بن که سیر له (البدایه والنهایه ج ۴ ص ۱۰۲) دا ده لیته نه سائی به دوورو درێژی هی ناویه تی.

اللہ اکبری کردو بوفہ تھو و مسولمانانیش اللہ اکبریان کرد، جاری دووہم و سییہ میش وابو، سہلمان و مسولمانان پرسیاریان کرد لہ پیغہ مہر (ﷺ) لہ سہر تھو پوناکیہ، فہرمووی (لہ یہ کہمدا کوشکہ کانی حیرہ و مہ دائینی کیسرام بوفوناک بوونہ و ہک کہ لہ کانی سہ گہ کان وابوونجریل پیی و تم ئومہ تہ کہم بہ سہریدا زال دہ بیٹ. لہ دووہمدا کوشکہ سورہ کانی لہ خاکی پوم پوناک بوونہ و ہک کہ لہ کانی سہ گہ کان وابوون، جبریل پیی و تم ئومہ تہ کہم بہ سہریدا زال دہ بیٹ. لہ سییہ مدا کوشکہ کانی صہنہا پوناک بوونہ و ہک کہ لہ کانی سہ گہ وابوون جبریل پیی و تم کہ ئومہ تہ کہم بہ سہریدا زال دہ بیٹ. دہی موژدہ تان لی بیٹ) (لقد اضاء من الاولى قصور الحيرة ومدائن كسرى كأنها انيان الكلاب فأخبرني جبريل ان امتي ضاهرة عليها ومن الثانية اضاءت قصور صنعاء كأنها انياب الكلاب اخبرني جبريل ان امتي ضاهرة عليها ومن الثالثة اضاءت قصور صنعاء كأنها انياب الكلاب واخبرني جبريل ان امتي ضاهرة عليها فأبشروا) مسولمانان موژدہ بہ خشن بوون و تیان ﴿هَذَا مَا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَصَدَقَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَمَا زَادَهُمْ إِلَّا إِيمَانًا وَتَسْلِيمًا﴾ دوپوہ کان و تیان پی تان دہ لیٹ لہ یہ ثریبہ و کوشکی حیرہ و مہ دائینی کیسرای بینیوہ و تھو شوینانہ فہ تھ دہ بن بوتان و نیوہش خہندہق ہلہدہ کن و ناتوانن شہری دہستہ و یہ خہ بکن، تھم نایہ تہ لہ سہریان دابہ زی: ﴿وَإِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَّرَضٌ مَا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ إِلَّا غُرُورًا﴾^{۱، ۲}

تہ بہ رانی لہ فہرمودہ یہ کی دوورودریژدا لہ ئیین عہاسہ و ہیناویہ تی دواتر دہیہ نیئین دہ لیئ پیغہ مہر (ﷺ) فہرمووی (دعونی فأكون اول من ضربها) (وازم لی بہیئن بامن یہ کہم کہس بم لیی بدہم) فہرمووی (بسم الله) (بہ ناوی خوا) لییداویہ ک لہ سیی شکا، فہرمووی (اللہ اکبر سویند بہ پەرور دگاری کہ عہ کوشکہ کانی پوم)

۱ - ضعیف.

۲ - ئیین کہ سیر لہ (البدایہ والنہایہ ج ۴ ص ۱۰) دا دہ لیٹ تھم فہرمودہ غریبہ.

پاشان لىيداۋ بەشىكى تىرى كەۋت، فەرموۋى (الله اكبر سويند به پەرۋەردگارى كەبە كۆشكەكانى فارس) ئەۋكات دۈپۈەكان وتيان ئىمە چال ھەلدەكەننن و ئەۋىش بەلىننى كۆشكەكانى فارس و پۆممان پى دەدات^۱ دواترىش لەباسى لەباسى نەمانى كاريگەرى ژەھردا خواردنەۋەكەى خاليد دىت كە ژەھرى خواردەۋە وتى: كەس نامرى تا سەرەمەرگى نەيەت، يان عەمر وتى: ئەى كۆمەلى عەرەب سويند بەخۋا ئەۋەى دەتانەۋىت بە دەستى دىنن تا كاتى يەكى لەئىۋە لەم سەدەدا ھەبى، بەئەھلى حىرەى وت: بارى پونتر لەم پىشۋازىيەم ەك ئەمپۇ نەدىۋە، دواتر لەباسى ھۆكارەكانى سەرگەۋتندا قسەكەى ثابتى كوپى ئەرەم دىنن: ئەى ئەۋ ھورەيرە خەلكىكى زۆر دەبىننىت، وتم بەلى، وتى تۆ لەگەل ئىمە بەدەرت نەبىننىۋە، ئىمە بەژمارەى زۆر سەرنەكەۋتىن، ھەرۋەھا كاتى كەسى بە خاليدى وت پۆم چەند زۆرۈ موسلمانان چەند كەمن! ئەۋىش وتى: پۆم چەندە كەمن و موسلمانان چەندە زۆرن، بەراستى سەربازان بە سەرگەۋتن زۆرۈ بە شكست و سەرشۆپى كەم دەبن نەۋەك بە ژمارەى سەرباز، سويند بەخۋا ھەز دەكەم ئەسپى (ئەشقەر) بەتواناۋ ھەسانەۋە بۋايەۋ ئەۋان لە ژمارەدا چەند بەرامبەر بۋونايە، نامەكەى ئەبۋبەكرىش بۆ عەمرى كوپى عاص كە وتى پاشان نامەكەتم بۆ ھات باسى كۆبۈنەۋەى زۆرى پۆم دەكەيت، خۋاى گەۋرە بەزۆرى ژمارەۋ سەرباز ئىمەى لەگەل پىغەمبەرەكەيدا سەرنەدەخست، ئىمە لەگەل پىغەمبەر (ﷺ) بۋوین و تەنھا يەك ئەسپمان لاپوۋ ئىمە بەسەرە سواری وشتەر دەبۋوین و پۆژى ئۈخود لەگەل پىغەمبەر (ﷺ) يارمەتى ئەۋەى دەداين كە لىمان دۋادەكەۋت، پىشتەر وتمان ئەبۋبەكر لەناردنى سوپاى ئوسامەدا چى كرد كاتى عەرەب لەھەموۋ لايەكەۋە دايان بەسەرىداۋ ھەلگەرەنەۋەۋ دۈپۈۋوۋى

۱ - صحيح.

۲ - ھەيسەمى ج ۶ ص ۱۲۲ دەلىت كەسەكانى سەنەدەكەى صەحىحن جگە لەعەبدوللاى كوپى ئەھمەدى كوپى ھەنبەل و نەئىمى عەنبەرى كە جى متمانەشن، تەۋاۋ.

خوی نواندو جولهکه و مهسیحی سھریان بهرز کردبوویه وھو موسلمانانیش لهتاو لهدهسدانی پیغه مبهریان و شهپو کوژران و زوری دوژمنیان حالیان شیواو بوو. ئاماژەیان کرد بو ئه بوبه کر تاسوپای ئوسامه رابگریٲ. ئه بوبه کر که لههه موویان زیاتر یه کلاکه ره وه بوو وتی من سوپایه ک رابگرم که پیغه مبهر (ﷺ) ناردوویه تی، بهرستی له سهر شتیکی گه وره بویری ده نویئم، سویند به وهی گیانمی به دهسته ئه گهر عهره ب بدن به سهرمدا لام خوشتره له وهی سوپایه ک رابگرم که پیغه مبهر (ﷺ) ناردوویه تی، ئوسامه به سوپاکه ته وه پرۆ به ره و ئه و لایه ی فرمانت پیگراوه. دواتر به وجۆره پیغه مبهر (ﷺ) فرمانی پی کردیت به ره و فهلهستین و خه لکی موئته شه پر بکه ن، چونکه خوا به سه بو ئه وهی به جییده هیلیٲ. هه ره ها باسی پوژی موئته مان کرد که عه بدوللای کوپی ره و احه کاتی بینی دوژمن دووسه د هه زار سوپای کو کردو ته وه وتی: ئه ی خه لکینه، سویند به خوا ئه وهی رقتانه لیی ئه وه یه که بوی ده رچوون و به دوا ی شه هیدیدا ده گه ریٲ. ئیمه به ژماره و هیزو زوری شه پر ناکه ی ن، ئیمه ته نها به م ئایینه شه پریان له گه ل ده که ی ن که خوا پی ی ریزداری کردووین، ده ی به ری که ون، ئه مه یه کی که له دوو چاکه که سه رکه وتن یان شه هیدی، خه لکی وتیان به خوا ئیین ره و احه راست ده کات.

له و باره وه چه ندین چیرۆکی ھاوھلآن بلاون له م کتیبه و کتیبه کانی فره مووده و غه زاو ژیا ننامه دا ها توون، بویه دریزه ی پی ناده ی ن و دوو باره یان ناکه ی نه وه.

راستی و پړاوبړی باوهږ

ئین عه ساکیر له نه نه سه وه هیڼاویه تی ده لیت: پیغه مبهږ (ﷺ) ده چوویه مزگه وتو حارثی کوږی مالیک پاکشابو، پیغه مبهږ (ﷺ) به قاچی جوولاندي و فره مووی (سهرت بهرز بکه ره وه) نه ویش سهری بهرز کرده وه وتی: به دایک و باو کمه وه به قوربانت بم نهی پیغه مبهږی خوا (ﷺ)، پیغه مبهږ (ﷺ) فره مووی (کیف اصبحت یا حارث بن مالک؟) واته (بارت چونه نهی حارثی کوږی مالیک؟) وتی نهی پیغه مبهږی خوا (ﷺ) به حق باوه ږدارم، فره مووی (ان لكل حق حقيقة فما حقيقة ماتقول؟) واته (هر حقیق راستیه کی هیه، نهی راستی نه وهی دهی لیت چیه؟) وتی: دهستم له دنیا دور گرتو وه پوژم تینویتی و شهوم بیداریه، وه نه وهی خسته پرووی په روه دگرم له بهر چاو بیت، وه نه وهی سهیری به هشتیه کان بکه م و له سهر دانی یه کدان و ډوزه خیه کان له هاوارو نرکه دان، پیغه مبهږ (ﷺ) فره مووی (انت امرؤ نور الله قلبك، عرفت فالزم) واته (تو که سیکیست خوا دهرونی پووناک کردوویت زانیت دهی په یوهستی به).^۱

عه سکه ری له نه نه سه وه به هه مان شیوه هیڼاویه تی، به لام ناوی به حارثه ی کوږی نوعمان هیڼاوه، له گیرانه وه یه کدا هاتو وه فره مووی (ابصرت فالزم) واته (پوونین بوویت دهی په یوهستی به) پاشان فره مووی (عبد الله نور الإيمان فی قلبه) واته (به ندهیه ک خوا پووناکی ئیمانی خستوته دلته وه) وتی نهی پیغه مبهږی خوا نزای شهیدیم بو بکه، نه ویش نزای بو کرد، پوژئی هاوارکرا نهی نه سپی خوا به ږیکه وه، یه که م سوارو یه که م شهیددی ناو سواره کان نهو بوو.^۲

ئین نه جار له نه نه سه وه هیڼاویه تی ده لیت: پیغه مبهږی خوا (ﷺ) به ږیدا ده چو که گه نجیکی پشتیوانان هات به ره و پووی و پیغه مبهږ (ﷺ) پیی

^۱ - ضعیف.

^۲ - له (منتخب کنز العمال ج ۵، ص ۱۶۰) دا واهاتو وه.

فهرموو (کیف اصبحث یا حارث؟) واته (ئهی حارث چوئیت؟) وتی: باوه پری به حه قم به خوا هه یه. فهرمووی (انظر ماتقول فان لكل قول حقيقة) واته (بزانه چی ده لئیت، چونکه ههر قسه یه ک راستیه کی هه یه) وتی ئهی پیغه مبه ری خوا - به هه مان شیوه ی پیئشو هیئاویه تی له گهل زیاده یه ک له کوئاییه کهیدا.^۱

ئیین موباره ک له (الزهد) له صالحی کوپری مسماره وه به هه مان شیوه ی ده قی ئیین عه ساگیر هیئاویه تی، له گیزانه وه یه کدا فهرمووی (ههر قسه یه ک راستیه کی هه یه، ئهی راستی ئیمانی تو چیه؟)^۲.

ئهبو نه عیم له (الحلیه ج ۱، ص ۲۴۲) له ئه نه سی کوپری مالیکه وه هیئاویه تی موعازی کوپری جه بهل هات بو لای پیغه مبه ر (ﷺ) ئه ویش فهرمووی (کیف اصبحث یا معاذ؟) وتی: باوه رم به خوا ی گه وره هه یه، فهرمووی (ان لكل قول مصداقاً ولكل حق حقيقة فما مصداق ماتقول؟) واته (ههر قسه یه ک پشت راستکردنه وه یه کی هه یه، ههر حه قیک راستیه کی هه یه، ئهی پشت راستکردنه وه ی ئه وه ی ده لئیت چیه؟)

۱ - وه ک له (منتخب كنز العمال ج ۵، ص ۱۶۱) دا واهاتوه.

۲ - ضعیف.

۳ - ئیین حه جه ر له (الصابه ج ۱، ص ۲۸۹) دا ده لئیت گرفتاری بوو، هه روه ها عه بدوره زاق له صالحی کوپری مسمارو جه عه قری کوپری به ر قانه وه هیئاویه تی، له ته فسیردا له یه زیدی سلمی دا واهیناویه تی و به مه وسولی هاتوه - فهرمووده که ئه نه س دئینیت - و ده لئیت ته به رانی و ئیین مونده هیئاویانه و به یه قی له (الشعب) له ریکه ی یوسفی کوپری عه تیه ی صافاره وه هیئاویه تی که ته واولاوزه. به یه قی ده لئیت: ئه مه مونکه ره یوسف قسه ی جیا دئینیت، جاری ده لئیت حارسه، ئیین صاعد ده لئیت ئه م فهرمووده نه سه لمینراوه مه وسول بیئت - ته واولاوه کورتی - به زاریش له ئه نه سه وه هیئاویه تی، (هه یسه می ج ۱، ص ۵۷) له سه نه ده که دا یوسفی کوپری عه تیه هه یه که جی به لگه نییه، ته به رانی له حارسی کوپری مالیکی ئه نسارییه وه هیئاویه تی دای به لای پیغه مبه ردا (ﷺ)، ئه ویش فهرمووی (کیف اصبحث یا رحابه؟) به هه مان شیوه ی فهرمووده که ی ئیین عه ساگیر ده یه نئینیت. (هه یسه می ج ۱، ص ۵۷) له سه نه ده که دا ئیین لوه یعه هه یه له سه نه ده که دا که سی واهیه که پیو یسته په رده ی له سه ره لدری.

ۋەتەن ئۇيغۇمبەرى خوا (ﷺ) ھەر بەيانیيەك ھەلدەسم ۋادەزەم شەۋم نايەت ۋە ھەر ئىۋارەيەكەش دىت ۋادەزەم پۇژ ناكەمەۋە. ھەر ھەنگاۋى دەنېم ۋادەزەم ھەنگاۋى دواترەم بۇ نىيە، تادەبېنەم ھەر دەستەۋ بانگدەكرىن بۇ نامەكەيان ۋە پىغۇمبەرىيان ۋە ئۇ ۋەتەنەيان لەگەلدان كە لە برى خوا دەيانپەرستەن، سزای دۇزەخىەكان ۋە پاداشتى بەھەشتىەكان لە بەرچاۋە، فەرەمۋى (عرفت فالزەم) ۋاتە (زانىت، دەى پەيۋەستى بە).
پىشتەر لە بەشى بانگەۋاز بۇ خواۋ پىغۇمبەرەكەى فەرەمۋودەكەى سۈەيدى كۈپى خارثمان ھىنا كە ۋتى لەگەل شەش كەسى ھۆزەكەمدا چۈۋم بۇ لای پىغۇمبەر (ﷺ) كاتى چۈۋىن بۇ لای ۋە دۈۋاندەمان كە شىۋە جوانى ۋە پاراۋەيى ئىمەى بىنى سەرەسام بوۋم، فەرەمۋى (ئىۋە كىن؟) ۋەتمان باۋەردارىن. زەرەدەخەنەى كەرو فەرەمۋى (ھەر قەسەيەك راستىيەكى ھەيە، ئەى راستى ۋە قەسەۋ باۋەرى ئىۋە چىيە؟).
سۈەيد ۋتى: ۋتمان پارزە خەسەلت ھەن، پىنجىيان نىردراۋەكانت فەرمانىيان پى كەردىن بىروايان پى بەينىن، پىنجىشىيان نىردراۋەكانت فەرمانىيان پى كەردىن كارىيان پى بگەين، ئىنجىشىيان لە سەرەدەمى نەفامىيەۋە خوۋمان پىۋە گەرتوۋن ۋە لەسەرىيان دەچىن، مەگەر تۇ لە يەككىيان ناپازى بىت - فەرەمۋودەكە دىنيت سەبارەت بە ئىمان بە خواۋ فەرىشتەۋ كەتب ۋە نىردراۋەكانى ۋە خىرو شەپرى قەدەرۋ پاىەكانى ئىسلام ۋە رەۋشتە پاك ۋە جوانەكان -.

ئەبۇ نەعیم لە عومەرەۋە ھىناۋىەتى دەلىت: لای پىغۇمبەر (ﷺ) دانىشتبۈۋم كە ھەرەلەى كۈپى زەيدى ئەنسارى لە بەنى خارثەبۈۋ ھات بۇ لای ۋە لە بەردەمىدا دانىشت ۋە ۋتى ئەى پىغۇمبەرى خوا (ﷺ) ئىمان لىرەدايە - بەدەستى ئامارەى كەرد بۇ زەمانى - دۈۋروۋىش لىرەدايە - دەستى خەستە سەرسنگى - كەمىش يادى خوا دەكەن، پىغۇمبەر (ﷺ) بىدەنگ بوۋ ھەرەلە ۋتىەۋە. پىغۇمبەر (ﷺ) لا زەمانى ھەرەلەى گەرت ۋە فەرەمۋى (اللهم اجعل له لساناً صادقاً وقلباً شاكراً وارزقه حبي وحب من يحبني وصير امره الى خير) ۋاتە (خاۋىە بوى بگە بە زەمانىكى راستگۈۋ دلىكى سوپاسگوزار ۋە خوشەۋىستى مەن ۋە ئەۋەى مەنى خوشدەۋىت پىى بىبەخشە،

باری بگوڤه بۆ خیر حەرمەلە پێی وت: ئەهی پیڤەمبەری خوا (ﷺ) من چەند باریەکی دوو پروم هەیه لەنیوانیاندا گەورەیان بووم نەتەبەم بۆ لایان؟. پیڤەمبەر (ﷺ) فەرمووی: هەركەس وەك تۆ بییت بۆ لامان داواي لیخۆشبوونی بۆ دەكەین، وەك بۆ تۆمان كرد، هەركەس لەسەر ئەوه سووربییت خوا لەپیشتری بۆی (من جاعنا كما جئتنا استغفر له كما استغفرنا لك ومن اصرّ على ذلك فالله اولی به).^١

(باوەرهیتان به زات و سیفاته کانی خوای گەوره)

بهیهەقی لە (الاسماء والصفات ص ٢٠٨) لە عایشەو هیناویەتی پیڤەمبەر (ﷺ) کە سیکی بهسریهیه کەوه نارد، لە نوێژەکانیدا قورئانی بۆ هاو لەکانی دەخویندو قل هو الله احدی دەخویند، کاتی گەڕانەو ئەو هیان باسکرد بۆ پیڤەمبەر (ﷺ)، ئەویش فەرمووی (پرسیاری ئی بکەن لە بەرچی ئاوی دەکرد؟) پرسیاریان لیکردو وتی چونکە سیفەتی خوایە منیش حەز دەکەم بیخوینم، پیڤەمبەر (ﷺ) فەرمووی (اخبره ان الله عزوجل یحبه) واتە (هەوایی پێ بدەن خوای گەوره خۆشی دەوێت).^٢

بهیهەقی لە عەبدوللای کوپی مەسعودەو هیناویەتی حەبر هات بۆ لای پیڤەمبەر (ﷺ) وتی ئەهی محەمەد -یان ئەهی پیڤەمبەری خوا- خوای گەوره ئاسمانەکانی لەسەر چەند پەنجەیه ک و زەوییه کانی لەسەر چەند پەنجەیه ک و شاخ و دارو درەختی لەسەر چەند پەنجەیه ک و ئاوی لەسەر چەند پەنجەیه ک و هەموو

١ - ضعیف.

٢ - له (کنز العمال ج ٢، ص ٢٥٠) دا هاتوو. تەبەرائی بە سەندەدی بی گرفت هیناویەتی، ئین مندهش هیناویەتی. لە (فوائد) هی شامی کوپی عەماردا گیرانەو هی ئەحمەدی کوپی سولەیمانمان لە فەرموودەیی ئەبودەرداو به هەمان شیوه هیناوه، وەك لە (الصابه، ج ١، ص ٣٢٠) دا هاتوو.

٣ - بوخاری و موسلیم لە عایشەو هیناویانە، وەك هەیسەمی دەلیت.

دروستکراوه کانی له سهر چهند په نجه يه ک داناوه، ده يانه ژبنی و ده فرمویت من مه ليکم، پیغه مبر (ﷺ) پیکه نی تا دانه کانی ده رکه وتن وه که به راست دانانی قسه که ی، پاشان ئه م ئایه ته ی خوینده وه ﴿وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَالسَّمَاوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ﴾^۱.

به يهه قی له ئه نه سی کوړی مالیکه وه هیناو یه تی پیغه مبر (ﷺ) پرسپاری لیکرا بیباوه پ له پوژي دوايیدا چوڼ له سهر پووی مو حاسه به ده کړیت؟ فرمووی (الذي امشاه على رجله في الدنيا قادر ان يمشيه على وجه يوم القيامة) واته (ئوه ی له دونیادا له سهر قاچه کانی ده بیبات به پړوه ده توانیت له پوژي دوايیدا له سهر پووی بیبات به پړوه)^۲.

ئو حمده له حوزه یفه ی کوړی ئوسه یده وه هیناو یه تی ده لیت ئه بوزه هه ستاو وتی ئه ی به نی غیقار بلین و سویند مه خوڼ، چونکه راستگو یی و به راست دانراو پی ی وتم خه لکی به سی ده سته مو حاسه به ده کړین، ده سته يه ک سواره ی پو شته ی تیرن، ده سته يه ک ده چن و ماندو و ده بن و هول ده دن، ده سته يه ک فریشته کان له سهر دم و چاویان رایانده کیشن و به ره و دوزه خیان ده بن. یه کیکیان وتی: ئه و دووانه ده زانین، به لام ئه وانه ی به پی ده چن و هول ده دن و ماندو و ده بن باریان چونه؟ وتی خوا دهر د ده نیریت بو سوار تائه وه ی سوار نامینی تاکه س ده بییت باخیکی سهر سوپه ی نه ری ده بییت ده يدات به و شتریک ی به ته مه نی کوپاندار که چی توانای به سهر دا نابی)^۳.

^۱ - بوخاری و موسليم هیناو یانه وه که به يهه قی ده لیت.

^۲ - بوخاری و موسليم و ئه حمده و نه سائی و ئین ئه بی حاتم و حاکم و جگه له وانیش به هه مان شیوه له ئه نه سه وه هیناو یانه، وه که له (کنز العمال ج ۷، ص ۲۸۰) دا هاتوه.

^۳ - له (ته فسیری ئین کسیر ج ۳، ص ۶۵) دا واهاتوه.

حاکم (ج ۴، ص ۵۶۴) له حوزه یفیه یی ټېو زهروه به هه مان شیوه هیناویه تی و ده لیت: ټم فهرمووده تاوه لیدی کوری جه میع سه نه ده کی صه حیحه و بوخاری و موسلیم نه یان هیناوه و زهه بی ده لیت: موسلیم به موتا به عه بوی گیراوه ته وه و نه سائیش به به لگی هیناوه.

به یه قی له (الاسماء والصفات ص ۱۱۰) له توفه یلی کوری عه بدولای برای عائیشه (له دایکیه وه) هیناویه تی له خه ویدا بینی به ده سته یه کی مه سیحیه کان گه یشته و تی: ټیوه خه لکیکی زورباشن ټه گهر بیټو نه لین عیسیای کوری خوایه، و تی ټیوه باشن ټه گهر نه لین ماشاء الله و شاء محمد، پاشان گه یشته به ده سته یه کی جووله که و تی ټیوه باشن ټه گهر نه لین عوزه یر کوری خوایه، ټه گهر نه لین ماشاء الله و شاء محمد، ده لیت: هات بولای پیغه مبهرو (ﷺ) بوی گیرایه وه، ټه ویش فهرمووی (حدثت بها احد بعد؟) واته (بو که ست گیراوه ته وه؟) و تی به لی، ټه ویش سوپاس و ستایشی په روه ردگاری کردو فهرمووی (ان اخاکم قد رای ما بلغکم فلا تقولوها ولكن قولوا ماشاء الله وحده لاشریک له) واته (برا که تان ټه و خه وه ی بینیوه که بیستوتانه، ده ی مه یلین و بیلین ماشاء الله وحده لاشریک له).

هه روه ها له حوزه یفیه وه ده لیت: که سی له موسلمانان له خه ویدا بینی گه یشته به که سیکی ټه هلی کیتاب و پی ی و ت: ټیوه زور باشن ټه گهر بیټو هاوه ل بول خودا دانه نین و نه لین ماشاء الله و شاء محمد، ټه و خه وه ی باسکرد بول پیغه مبهرو (ﷺ) ټه ویش فهرمووی (ان کنت لاکرهما لکم، قولوا ماشاء الله ثم شاء فلان) واته (من پیشتتر چه زم نه ده کرد ټه وه بلین خوا ویستی پاشان فلان ویستی).

بهیهقی له (الاسماء والصفات ص ۱۱۰) له ئین عه بیاسه وه هیناویه تی که سیک
هات بو لای پیغه مبه (ع) و هندی کاری هه بو، کابرا به پیغه مبه (ع)
وت (ما شاء الله و شئت) پیغه مبه (ع) خوا (ع) فرمووی (اجعلتني لله عدلاً بل شاء الله
وحده) واته (نایا منت خسته ریزی خوا، به لکو به ته نها خواویستی).^۱

بهیهقی له نه وزاعیه وه هیناویه تی ده لیت: جووله که یه که هات بو لای
پیغه مبه (ع) له سه ر ویست پرسیری لیکرد، پیغه مبه (ع) فرمووی (المشيئة
لله تعالى) واته (ویست بو خوی گهریه) کابرا وتی دهی من دمه ویست هه ستم،
فرمووی (فقد شاء الله ان تقعد) واته (دهی خوا ویستی تو دانیشتیت) وتی دهی من
دمه ویست نه و دارخورمایه بپریم، فرمووی (فقد شاء الله ان تقطعها) واته (دهی خوا
دهیه ویست تو بیپریت) وتی دهی من دمه ویست نه یپریم، فرمووی (فقد شاء الله ان
تتركها) واته (دهی خوا ویستوویه تی نه یپریت). جبریل (علیه السلام) هات بو لای و
وتی: وهك نبراهيم به لگه ت پیدرا، ئینجا نه ئایه ته دابه زی ﴿مَا قَطَعْتُمْ مِّن لِّينَةٍ أَوْ
تَرَكْتُمُوهَا قَائِمَةً عَلَىٰ أُصُولِهَا فَبِإِذْنِ اللَّهِ وَلِيُخْزِيَ الْفَاسِقِينَ﴾^۲.

بهیهقی له (الاسماء والصفات ص ۱۰۹) له عه بدوللای کوری مه سعوده وه
هیناویه تی ده لیت: کاتی پیغه مبه (ع) له حوده یبیه گه رایه وه له شوینی دابه زی و
له وی شهو چوونه مالیک، فرمووی ((کی پاسه وانیمان ده کات؟) عه بدوللای وتی من ،
فرمووی (تو- دوو یان سی جار- خه ویست) پاشان فرمووی (تو پاسه وانی بکه)
منیش پاسه وانیم کرد تاده مه و به یانی هات فرمووده که ی پیغه مبه (ع) هاته دی و
خه وتم، تا گهرمای خور هات ئینجا هه ستاین. پیغه مبه (ع) هه ستاو وهك جارانی

۱- صحیح.

۲- ضعیف.

۳- بهیهقی ده لیت: نه م فرمووده نه گهرچی مورسه له به لام مه وسوله کانی پیشتری له سه ر
واتاکه ی پشتگیری ده کن، ته و او.

کردو پاشان نویژنی به یانی کردو پاشان فهرمووی (إن الله تعالى لو شاء لم تناموا عنها ولكن اراد ان تكون لمن بعدكم فهكذا اي لمن نام او نسي) واته (خواهی گه وره نه گهر بیویستایه له سهر نویژنه که تان نه ده خه وتن، به لام ویستی واییت بو نه وانه ی دوا ی نیوه دین، ده ی به و جوړه یه واته بو نه وده ی خه وتووه یان له بیر ی چووه).

هه روه ها له عه بدوللای کور ی نه بو قه تاده وه هی ناویه تی پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (ان الله تعالى قبض ارواحكم حين شاء وردھا حين شاء) واته (خوا که ی بیه ویّت گیانه کانتان ده گریّت (ده باته وه) و که ی بیه ویّت ده ی گریّ ته وه) نه وانیش پیویستیان به جیگه یاندو ده ستونیژیان گرت تارپوژ (سپی بوو) پاشان هه ستاو نویژنی کرد.^۱

عومه ری کور ی جهریرو ئین خسرو - ده قی نه وه - له تاریقی کور ی شه ها به وه هی ناویانه ده لیّت: جوله که یه ک هات بو لای عومه ری کور ی خه تتاب (خوا ی لی پازی بیّت) وتی سهیری ئه م ئایه ته نا که ی ت ﴿وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ﴾ نه ی نیتر دۆزه خ له کویدا یه؟ عومه ر به ها وه لانی وت وه لام ی بده نه وه، که سیان وه لامیان پی نه بوو، عومه ر وتی نه گهر شه و هات دنیا ی پر کرده وه (دا گرتنه وه) نیتر پوژ له کویدا یه؟ وتی له ویییه که خوا ده یه ویّت، عومه ر وتی ده ی دۆزه خیش وایه، جوله که که وتی نه ی ئه میری با وه پداران سویند به وه ی گیانمی به ده سته نه وه له کتیبی خوا دا هیه که تو وتت.^۲

ئین نه بی حاتم له جه عفه ری کور ی موحه ممه ده وه له باوکیه وه له عه لیه وه (خوا ی لی پازی بیّت) هی ناویه تی ده لیّت: به عه لی وترا لیړه دا که سی هیه قسه له سهر ویست ده کات، عه لی پی و وت (نه ی به نده ی خوا، خوا به ویستی خو ی تو ی دروست کرد یان به ویستی تو؟ وتی: به ویستی خو ی، وتی: نه ی به ویستی

^۱ - بوخاری به و سه نه ده هی ناویه تی.

^۲ - له (کنز العمال ج ۷، ص ۲۷۷) دا واهاتووه.

خوې نه خوشت ده خات يان به ويستی تو؟ وتی به ويستی خوې، وتی نهی بو شيفا؟ وتی: به ويستی خوې، وتی: نهی به ويستی خوې ده تبات به رو شوینی يان به ويستی تو؟ وتی: به ويستی خوې. وتی: سویند به خوا نه گهر جگه له وده بوتايه دده له وهی چاوه کانتی تيايه (واته ملت).^۱

به زار له موسنه ده کهيدا له سه نه سه وه هي ناويه تی ده لیټ وتیان نهی پیغه مبهري خوا (ﷺ) نیمة له لای تو له باریک داین، که لیټ دوور ده که وینه وه بارمان ده گوړیت، فهرمووی (کیف انتم وربکم؟) واته (له گهل په روه ردگارتان چون؟) وتیان له ناشکراو نه نییدا په روه ردگارمانه. فهرمووی (لیس ذلکم النفاق) واته (نه وه دووړووی نییه)^۲.

نیین نه جار له نه بو هوریه وه هی ناويه تی ده شته کیه هات بو لای پیغه مبهري (ﷺ) وتی: کی له پوژي دوايیدا لی پیچینه وهی دروستکراوه کان ده کات نهی پیغه مبهري خوا؟ فهرمووی: خوی گه وره (الله عزوجل) وتی: به خوی که عبه براوهین، فهرمووی (وکیف یا اعرابي؟) واته (چون نهی ده شته کی؟) وتی: به خشنده که پیوانه کی کرد لی بوور دنی هیه.^۳

عه بدوره زاقو محاملی له سه عیدی کوړی موسه بیه وه هی ناویانه عومهری کوړی خه تتاب موعادی نارد بو لای بهی کیلاب تا زه کاتیان کو بکاته وه، نه ویش له ناویاندا دابه شی کرد تاهیچی نه هی شته وه، تاهاته وه نه شوینه لی لی چوو بوو نه وهی پی بوو، ژنه که ی پی وتی: نهی کوا نه وهی که کارکاران وه دیاری سه فهر ده بیینن بو مال و مالیان؟ وتی: من پاریزه ریکم له گهل بوو، وتی: تو لای

۱ - له (تفسیر نیین که سیر. ج ۳. ص ۲۱۱) دا واهاتوه.

۲ - ضعیف.

۳ - له (تفسیری نیین که سیر ج ۴، ص ۳۹۷) دا واهاتوه.

۴ - له (کنز العمال ج ۷، ص ۲۷۰) دا واهاتوه.

پيڻه مبهرو (ﷺ) نه بوبه ڪر جي دنيا يي بويت ئيستا عومهر چاوديري له گهل نارديت؟ نه وهى برد بو لاي ڙنه ڪانى و سڪالاي له عومهر ڪرد، عومهر نه وهى بيسته وهو موعاڌي بانگ ڪردو وتي من ڪه سى وام له گهل نارديت؟ وتي: من هيچ بيانويه ڪم بوى نه بوو جگه له وه، عومهر پيڻه ڪنى و شتي ڪي پيداو وتي بهمه پازي بکه. ئين جهرير ده لئيت مه به ستي موعاڌ خواي پهروه رڱار بووه.^۱

ئيمامى نه حمده له عائيشه وه هيئاويه تي ده لئيت: سو پاس بو خوا ڪه هه موو دهنگه ڪان ده بيستيت. ئافره تي هات بو لاي پيڻه مبهرو (ﷺ) قسه ي له گهل ڪردو من له لاي ماله ڪه وه بووم و نه مده بيست چي دهوت، خواي گه وره نه م نايه ته ي دابه زاند ﴿قَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّتِي تُجَادِلُكَ فِي زَوْجِهَا وَتَشْتَكِي إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ يَسْمَعُ تَحَاوُرَكُمَا إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ﴾^۲.

له گيرانه وهيه ڪي ئين نه بي حاته مدا وه ڪ له (تفسير ابن ڪثير ج ۴، ص ۳۱۸) دا هاتوه، له عائيشه وه (خواي لي پازي بيت) ده لئيت: گه وره يي بو نه و خوايه ي بيستني هه موو شتي ده بيستتي. من گويم ده گرت له قسه ي خه وله ي ڪچي نه عله به و هه ندي ڪم نه ده بيست ڪاتي سڪالاي لاي پيڻه مبهرو (ﷺ) ده ڪرد له سه ر ميړه ڪه ي خه وله ده يوت نه ي پيڻه مبهري خوا ساماني خواردم و گه نجى فه وتاندم و سڪم گوشي بوى تا پير بووم و منڊال بوونم نه ما ئيستا زيهاري له پرودا نواندووم. من سڪالات لاده ڪم، هينده ي نه برد جبريل نه م نايه ته ي هيئا ﴿قَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّتِي تُجَادِلُكَ فِي

۱ - له (كنز العمال ج ۷، ص ۸۷) دا واهاتوه.

۲ - صحيح.

۳ - بوخاري له (ڪتاب التوحيد) دا به ته عليقي هيئاويه تي، له ته فسيري ئين ڪه سير (ج ۴، ص ۳۱۸) دا واهاتوه. به يهه قي له (الاسماء والصفات ص ۱۳۶) دا هيئاويه تي.

زَوْجَهَا وَتَشْتَكِي إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ يَسْمَعُ تَحَاوُزَكُمَا إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ﴿١﴾ ده لیت می رده که ی خه وله نه و سی کو پی صامت بوو.^۱

بوخاری له می ژووه که ید او عوسمانی دارمی له وه لامدانه وه ی جو هه می هه نه سبه هانی له (الحجة) له نین عومره وه هی ناویانه ده لیت: کاتی پیغه مبه (ﷺ) مرد نه بوبه کر وتی: نه ی خه لکینه نه گهر موحه ممه ده وه خوایه تان بوو که ده تان په رست نه وه مرد، نه گهر خواتان نه وه یه که له ناسمانه، نه وه نه مرد وه، پاشان نه م نایه ته ی خوینده وه ﴿وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ أَفَإِنْ مَاتَ أَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلَى أَعْقَابِكُمْ وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلَى عَقْبَيْهِ فَلَنْ يَضُرَّ اللَّهَ شَيْئاً وَسَيَجْزِي اللَّهُ الشَّاكِرِينَ﴾.^۲

پیشتریش وتاره که ی نه بوبه کرمان هی نا که تیایدا وتی خوی گه وره ته مه نی دا به موحه ممه ده (ﷺ) تا نایینی خوی گه یاندو فه رمانی خوی سه رخت و په یامی خوی گه یاندو له پړی خوادا جیهادی کرد، پاشان له سه ر نه وه مراندی و له سه ر نه و ریگه به جی هیشتن، ده ی دوی پوونی و شیفا که س له ناوناچی. هه رکه س خوا په روه ردگاریه تی، خوا زیندو وه و نامریت، هه رکه سیش موحه ممه دی ده په رست و به خوی ده زانی نه وه خوا که ی مرد. ده ی خه لکینه له خوا بترسن به نایینتانه وه و پشت ببه ستن به په روه ردگارتان، چونکه نایینی خوا زاله و په یامی خوا ته واوه و خوا هه رکه س سه ر ده خات که سه ری ده خات و نایینی خوی سه ربلند ده کات. کتیبی خوا له به رده ستماندایه و قورئانیش پووناکی و شیفا یه وخوا به و قورئانه رینموونی موحه ممه دی کرد و حه لال و حه رامی خوی تیدایه، سویند به خوا گویمان لینیه چ

۱ - صحیح.

۲ - نین که سیر ده لیت که سه کانی جیمتانه ن. له (کنز العمال ج ۴، ص ۵۱) دا واهاتوه.

دروس تکرار و انیکی خوا له دژمان دیت. شمشیره کانی خوا هه لکراون و دایان نانین و به دنیاییه وه جیهانی دژ به نه یارانمان ده کهین وه کچون له گهل پیغه مبه (ع.س.ا) جیهادمان ده کرد.^۱

حاکم (ج ۳، ص ۴۷۶) له عهلقه مه له دایکیه وه هیناوییه تی ئافره تیک چوو بومالی عایشه و له مالی پیغه مبه (ع.س.ا) نویژی کرد و ساغ و سه لامهت بوو، سوجه دی برد و سه ری به رزنه کرده و تامرد، عایشه وتی سوپاس بو ئه و خوایه ی ده مرین و ده یژیه نیئت. ئه مه په نده بو من سه بارهت به عه بدوره حمانی کوری ئه بوبه کر قسه یه کی ده کرد که به لادا کهوت، چوون تا بیداری بکه نه وه سه یریان کرد مردوه. گومانی چوو دهروونی عایشه که شتیکی پیکراییت و مهرگی پیش خرابیت و به زیندویتی خرابیته ژیر خاک. پیی وابوو ئه وه په نده بو ی به وه ئه و گومانه ی لانه ما.

برو ابوون به فریشته کان

ئین جهریر له عهلیه وه (ر.ض) هیناوییه تی ده لیت: هر دلویه بارانیک ده باریت مه گهر ئه وه ی به پیوانه له سه ر دهستی فریشته یه که جگه له پوژی نوح (ع.س) که مۆلهت به ئاو درا به بی پیوانه ده رچوو، ئه وه یه ده فهرمویت ﴿بَرِّحْ صَرْصَرٍ عَاتِيَةً﴾ له خه زینه لایدا.^۲

ئین سه عد (ج ۴، ص ۹۲) له شه عبی له جهزل له ژنی سه لمانه وه (بقیره) هیناوییه تی کاتی سه لمان سه ره مهرگی هات له ژووریکدا بوو بانگی کردم ژووره که چوار ده رگای هه بوو، وتی ئه ی بقیره ده رگاگان بکه ره وه، چونکه ئه مپو سه ردانکه رم

^۱ - به به هقی له عروه ی کوری زوبه یره وه هیناوییه تی.

^۲ - له (کنز العمال ج ۱، ص ۲۷۲) دا واهاتوه.

ھەن نازانم لە كاميانەو دەين بۆ لام، پاشان داواي مەسكى كەرد (كە ھەيبوو) وتى
لەگەل ئاۋ لە تەنورى كە تىگەلى بکە بۆم.

مەنەش وامكەرد وتى بېرىژە بە دەوروو بەرى جىگە كەمدا پاشان دابەزە
دابەنەشە، دواتر دىيەت لە سەر جىگە كەم دەبينەت. كە ھاتەو سەيرمەكەرد گيانى
چوو بوو ھەك ئەو ھى ئەسەر جىگە كەى خەوتبەتت و بەم جۆرە. ھەروەھا لە (ج ۴)،
ص ۹۲) دا لە شەعبەو ھىناو ھەتەى كە سەلمان سەرەمەركى ھات بە ژنەكەى وت:
ئەو چادەرى داوام لىكەردىت بېھنەو، مەنەش مەسكىكەم بۆ ھىنا، وتى قاپىكەم بۆ
بىنە ئاۋى تىدا بىت مەسكەكەى تىكەردو دواتر بە دەستى تەواندەو وتى بېرىژە بە
دەورمەدا، چونكە بېرى دروستكەراۋى خوا دىن بۆ لام بۆن دەكەن و خواردن ناخۆن،
پاشان دەرگاكەم دابخەو دابەزە. مەنەش وامكەرد كەمى دانەشتەم دەنگىكەم بىست،
دواتر چوومە سەر سەيرمەكەرد مردوو ھەروەھا لە عەتەى كۆرى سائىيەو بە كۆرتى
ھىناو ھەتەى و تىايدا ھاتوو: چونكە ئەمەشەو لە سەر فرەشتە دىن بۆ لام بۆن دەكەن و
نان ناخۆن. دواتر لە سەر فرەشتەو يارمە تىدانىان چىرۆكى دىكە دەھىنەن.

بەروا بوون بە قەدەر

موسلىم لە عائىشەو ھىناو ھەتەى دەليەت: پىغەمبەر بانكەرا بۆ لاى تەرمى
مەندالىكى پەشتىوانان و تە ئەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) خۆشەختى بۆى،
چۆلەكەيەكى بەھەشتە، خراپەى نەكەردوو و تووشى خراپە نەبوو، پىغەمبەر
فەرەموى (او غير ذلك يا عائيشه ان الله خلق الجنة وخلق لها اهلا وهم فى اصلاب
بأبائهم وخلق النار وخلق لها اهلا وهم فى اصلاب آبائهم) واتە (مەگەر جگە لەو
ھەيە ئەى عائىشە؟ خوا بەھەشتى دروستكەردو خەلكىكى بۆ دروستكەردو ئەوانە لە

پشتی باو با پیرانیان، دۆزه خیشی دروستکردو خه لکیکی بۆ دروستکردو له پشتی باو با پیرانیان).^۱

ئیمامی ئەحمەد لە وهلیدی کۆری عوبادهوه هیناویهتی دهلیت چووم بۆ لای عوباده کاتی نهخۆش بوو وا گومانم دهبرد بمریت، وتم ئەی باوکه گیان؟ وهسیهتم بۆ بکه و قسهه بۆ بکه، وتی دام نیشینن دایان نیشاندو وت کۆری شیرینم تۆ تامی ئیمانته نهچهشتهوه واتای ههقبقی زانیاری بهخوات بهدی نهکردوه تا کاتی بپروا بهینین بهخێرو شهپری قهدهر، وتم باببه گیان من چوزانم خێرو شهپری قهدهر کامانه؟ وتی بزانیته وههله و خراپهیی دیته پیت له خۆت نهبووه وهوهی توشی کردویت بۆ وهههه نییه خراپه وههله بپیتته پیت. کۆری شیرینم من له پیغه مبهرم (ﷺ) بیست دهیفرموو (إن اول ما خلق الله القلم ثم قال له اكتب فجرى فى تلك الساعه بما هو كائن إلى يوم القيامة) واتة (یهکهه شت خوا دروستی کرد پینوس بوو، پاشان پینی فهرموو بنوسه، لهوکاتهوه چی ههبوو ههیه تا پۆزی دواپی نووسی) کۆری شیرینم ئەگەر مردیت و لهسهه وههه بیرو باوهه نه بیته دهچیته دۆزهخ.^۲

ئەحمەد لە ئەبو زهروه هیناویهتی یهکن له هاوه لانی پیغه مبهه که پینی دهوترا ئەبو عهبدوللا هاوه لانی هاتن بۆ لای و سهردانیان دهکردو وهویش دهگریا، پینان وت بۆچی دهگریت؟ مهگهه پیغه مبهه (ﷺ) پینی نهفهرموویت (له سمیلته بگره (لابه) واته (خذ من شاریک ثم اقره حتی تلقائی) و دواتر بیوهستینه تا دهگهیتته وه پیم) وتی با- بهلام له پیغه مبهه (ﷺ) بیست دهیفرموو (إن الله عزوجل قبض بيمينه

۱ - له تهفسیری ئین که سیر (ج ۲، ص ۲۶۸) دا واهاتوه.

۲ - صحیح.

۳ - ترمزی له وهلیدی کۆری عوبادهوه هیناویهتی دهلیت فهرمووده که هسهنی سهحیحی غریبه، ههروهه له تهفسیری ئین که سیر (ج ۴، ص ۲۶۸) دا هاتوه.

قبضته والآخری بالید الاخری قال هذه لهذه وهذه لهذا ولا ابالي) واتة(خوا به دهستی راستی مشتیکي هه لگرت و به دهسته که ی دیکه شی مشتیکي هه لگرت و فهرمووی ئه مه بو ئه مه و ئه مه ش بو ئه مه باکیشم نییه) جا من نازانم له کام مشتیانم.^۱

ته به رانی له مو عادی کوری جه به له وه هیناویه تی ده لیت: کاتی سهره مهرگی هات گریا پیی و ترا بوچی ده گریت؟ وتی به خوا له ترسی مهرگ یان به جیهیشتنی دنیا دواي خوّم ناگرم، به لام له پیغه مبهرم (ﷺ) بیست دهیغه رموو (انما هما قبضتان فقبضته فی النار و قبضته فی الجنة) واتة (دوو مشتین مشتئ بو نا دۆزه خو مشتئ بو ناو به ههشت) منیش نازانم له کام مشتیان ده بم.^۲

ئه حمه دی له موحه ممه دی کوری عوبهیدی مه ککی له عه بدوللای کوری عه به سه وه هیناویه تی پیی و ترا: که سیك هات بو لامان و پروای به قه در نییه، وتی نیشانم بدن کویر بوو، وتیان ئه بو عه به یاس چی له گه ل ده که ییت؟ وتی سویند به وه ی گیانمی به دهسته ئه گهر دهستم بگات پیی قه پیی ده گرم له لوتی تا ده یبزم، ئه گه ریش دهستم بگات به ملی ده یشکیئم، من له پیغه مبهرم (ﷺ) بیست دهیغه رموو (کأني بنساء بني فهر يطفن بالخزرج تصطفق الياتهن) واتة (وهك ئه وه ی ئافره تانی به نی فهر بیینم ته وافی خه زره ج ده که ی سمتیان (ده شوکیته وه) ده جولیته وه). بیباوه پیی ئه وه یه که م هاوه لاندانی ئوممه ته سویند به وه که سه ی

۱ - صحیح.

۲ - (هه یسه می ج ۷، ص ۱۷۶) ده لیت که سه کانی سه نه ده که ی سه حیحن

۳ - ضعیف.

۴ - (هه یسه می ج ۷، ص ۱۸۷) ده لیت: له سه نه ده که دا به رانی کوری عه بدوللای غه نه وی هه یه که لاوازه حه سه نیش مو عازی نه بیینیوه.

ئیین عهبدولبر له نزالی کوپی سبره وه هیئاویه تی دهلیت به عهلی وترا ئه ی
 نه میری باوهرداران لیږده دا خه لکی هه نه دهلین: خوا نازانیت چی ده بیټ تا شته که
 ده بیټ، وتی: دایکیان پوله پویان بو بکات، له کوئی نه وه یان وت؟ وتیان
 لیکنده وهی قورئان ده که نه، نه و ئایه ته ی ده فهرمویت ﴿وَلْتَبْلُوْنَكُمْ حَتّٰی نَعْلَمَ الْمُجَاهِدِیْنَ
 مِنْكُمْ وَالصّٰبِرِیْنَ وَنَبْلُوْا اَخْبَارَكُمْ﴾ عهلی وتی: هه رکه سه نه زانیت مال ویران ده بیټ،
 پاشان چوویه سه ر مینه ره سوپاس و ستایشی په روه ردگاری کردو وتی: نه ی
 خه لکینه زانست وه رگرن و کاری پیبکه نه و خه لکی فیږ بکه نه، هه رکه سه له قورئاندا
 کیشه یه کی هه یه با پرسیارم لیبکات، بیستومه خه لکیک ده لین: خوا نازانیت چی
 ده بیټ تا شته که پروده دات به به لگه ی ﴿وَلْتَبْلُوْنَكُمْ حَتّٰی نَعْلَمَ الْمُجَاهِدِیْنَ مِنْكُمْ
 وَالصّٰبِرِیْنَ وَنَبْلُوْا اَخْبَارَكُمْ﴾ نه و ئایه ته (حتی نعلم) ده لین تا بزانی کي جیهاد و خوږاگر
 بیټ و نه وه ی له سه ریه تی بیته پی.^۲

پیشتر قسه ی عه لیمان (خوای لی پازی بیټ) هیئا که وتی له سه ر زه ویدا هیچ
 نابي تا له ئاسماندا بو ی دیاری نه کړی، هه رکه سه و دوو فریشته ی بو پاسپیږدراون
 پیگری و پاریزگاری ده که نه تا قه ده ری دیت نه وکات نیوانی نه و که سه و قه ده ره که ی
 چول ده که نه، عه لیش له لایه نه خواوه قه لغانیکی پته وی هه یه، که مه رگم هات نه و
 قه لغانه م له سه ر نامینی، تامی باوه ر نازانری تا بزانیته نه وه ی تووشی ده بیټ له
 هه له و لاری نییه، نه وه دش به ره و هه له ده چی له بهر توشکردنت نییه.^۲

۱- نه بو داود له نه حمده ی کوپی حه نه له وه هیئاویه تی وه له ته فسیری ئیین که سیرج ۴،
 ص ۲۶۸) دا هاتوه.

۲- له (کنز العمال ج ۱، ص ۲۶۵) دا واهاتو.

۳- نه بو ده ردا له (القدر) دا هیئاویه تی.

بەيھەقى لە (الاسماء والصفات ص ۲۴۳) لە ئىبن مەسعود ھەيئەتى
 ھەيئەتى كۆپى خەتتە زۆر جار لە سەر مەنبەھەر لە وتارىدا ئەم شەيخەرى دەوت:

خفص عليك فأى الامور بكف الآله مقاديرها
 فليس يأتيك منهيها ولا قاصر عنك مأمورها

بىر ۋاھىيەن بە نىشانەكانى رۆژى دوايى

ئىبن ئەبى شەيبە ۋە تەبەرانى ۋ ئىبن مەردەۋىيە لە ئىبن ھەبەسە ھەيئەتى
 دەلىت ئەم ئايەتە دابەزى ﴿فَإِذَا نَقَرَ فِي النَّاقُورِ﴾ پىغەمبەر (ﷺ) ھەرموۋى (كىف انعم
 صاحب القرن قد التقم وحتى جبهته يتنضر متى يؤمر فينفع) واتە (چۇن خۇشى
 بگوزەرىنم لە كاتىكدا بەرپەرسى كەپەنە دەمى بە كەپەنە داۋ تەۋىلى دانەنۋاندوۋە
 چاۋەرىيە كەي ھەرمانى پىبىكرىت تا فوۋى پىيا بكات) ھاۋەلان ۋ تىيان ئەي چى
 بلىن؟ (فقلوا: حسبنا الله ونعم الوكيل، على الله توكلنا) واتە (ھەرموۋى بلىن
 خوامان بەسە ۋ چاكتىن ۋەكىلە پىشتمان بە خوا بەستوۋە) لە گىرەنە ۋەيەكدا كاتى
 ھاۋەلان ئەۋەيان بىست ئەۋ ھەۋالەيان لەسەر سەخت بوۋ ۋ تىيان ئەي پىغەمبەرى
 خوا چى بگەين؟ ھەرموۋى بلىن (حسبنا الله ونعم الوكيل) واتە (خوامان بەسە ۋ
 چاكتىن ۋەكىلە).

يەك چاۋەكە دەرچوۋ ۋ تى بەلى، تەۋا ۋ ترساۋ پراچلەكى ۋ تى لە كۆي خۇم
 بشارمەۋە، ۋ تى بېرۋە ناۋ چادەكە ئەۋىش چوۋ لەۋى خۇي شارەۋە، چادەكە
 پىسى ۋ ھىلانەي جالجالۋكەي لىبوۋ - ھەرموۋەكە دىنىت تىيادا ھاتبوۋ:
 پىغەمبەر (ﷺ) چوۋ سەيرى كرد سەۋدە دەلەرزىت، ۋ تى سەۋدە چىتە؟ ۋ تى ئەي

۱ - لە (كنز العمال ج ۷، ص ۲۷۰) دا ھاتوۋە دەلىت ھەرموۋەكە ھەسەنە، باوردى لە ئەرقەمى
 كۆپى ئەبۇ ئەرقەمەۋە بە ھەمان شىۋە ھەيئەتى،

پېغەمبەرى خوا يەك چاۋەكەم دەرچوو، فەرموۋى (دەرەنەچوۋە بە دۇنيايىيەۋە دەرەچىت، دەرەنەچوۋە بە دۇنيايىيەۋە دەرەچىت) لە چادرەكە دەرى ھىنا و تۆزى ئى دەرەكەندو تالە ھىلانەى جالجالوۋكەى پىۋە لادەبرد.^۱

ئىبن ئەبى شەيبە لە سەئىدى كۆرى مەسەيبەۋە ھىناۋىيەتى ئەبۇبەكر ۋتى ئايا لە عىراق خاكى ھەيە پىي بوترى خوراسان؟ ۋتيان بەئى ۋتى دەى دەجال لەۋىۋە دەرەچىت، نەئىم لە ھەمادەۋە لە ئەبۇبەكرەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: دەجال لە ناۋچەى جولەكە نشىنى ناۋ (مەرۋ) دەرەچىت.^۲

ئىبن جەرير لە عەبدوللەى كۆرى مالىكەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: پۇژى چووم بۇ لاي ئىبن عەبباس ۋتى ئەمەشە ۋتا بەيانى نەخەۋتووم ۋتم بۇچى؟ ۋتى ۋتيان ھەسارەى كلدار دەرەكەۋتوۋە، ترسام دوو كەلىت ۋ ھاتىي ۋتا بەيانى نەخەۋتم.^۳

بىرۋابوون بەۋەى لە ناۋ گۆرۋ بەرزەخدا روو دەدات

ئەحمەد لە (الزهد) لە عوبادەى كۆرى نەسبەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: كاتى ئەبۇبەكر سەرەمەرگى ھات بە عائىشە (ر.ض) ۋت: ئەم دوو جەلم بىشۋو بە ۋانە كفنم بكة، چونكە باۋكت يەككە لەو دوو كەسە، يان چاكترىن پۇشاكى پۇشىۋە يان بە خراپترىن شىۋە بەرگى لابرۋە ۋ دروست كراۋەتەۋە.^۴

^۱ - ئەبۇ يەعلاۋ تەبەرانى لە رزىنەمى مەۋلاى پېغەمبەرى خواۋە ھىناۋىيە

^۲ - ضعيف.

^۳ - لە (كنز العمال ج ۷، ص ۲۶۲) دا ۋاھاتوۋە.

^۴ - ئىبن ئەبى ھاتەم لە عەبدوللەى كۆرى مالىكەۋە لە ئىبن عەبباسەۋە ھىناۋىيەتى. ئەم سەنەدە بۇ لاي ئىبن عەبباس سەھىحە. لە تەفسىرى ئىبن كەسىر (ج ۴، ص ۱۲۹) دا ۋاھاتوۋە. ھاكم (ج ۴، ص ۵۹) لە ئىبن ئەبى مالىكەۋە بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى، بەلام لە گىزانەۋەكەى ئەمدا ھاتوۋە ۋتى: ترسام دەجال ھاتىت. ھاكم دەلىت: ئەم فەرموۋە لە سەر مەرجى بوخارى ۋ موسلىم سەھىحە ۋ خۇيان نەيانەئىناۋە، زەھەبىش لە سەرى كۆكە.

^۵ - لە (المنتخب ج ۴، ص ۲۶۲) دا ھاتوۋە.

ههروه ها نهحمه دو ئیبن سهعدو دغولی له عایشه وه هیئاویانه دهلیت: کاتی نهبویه کر سهرده مرگی هات وتم:

لعمرك ما يغني الشراء عن الفت إذا حشرت يوما وضاق بها الصدر
نهبویه کر وتی کچی شیرینم وامه لئ، به لکو بلئ ﴿وَجَاءَتْ سَكْرَةُ الْمَوْتِ بِالْحَقِّ ذَلِكَ مَا كُنْتَ مِنْهُ تَحِيدُ﴾ (ق: ۱۹) وتی نهو دوو جلهم بیئن و بیان شوئ دواتر به وانه کفنم بکه، چونکه زیندوو له پیشتیه بو جلی نوئ تا مردوو، نهو ته نهها بو مؤله ته، نهبو یه علاو نهبو نه عیم و دغولی به یه هقی له عایشه وه هیئاویانه وتی: کاتی نهبویه کر نه خوشیییه کی توندی گرت له هوشی برد وتم:

من لا يزال دمه مقنعا فإنه من دمه مدفوف

که هاته وه هوش خوئی وتی کچی شیرینم وانیه، به لکو بلئ ﴿وَجَاءَتْ سَكْرَةُ الْمَوْتِ بِالْحَقِّ ذَلِكَ مَا كُنْتَ مِنْهُ تَحِيدُ﴾ پاشان وتی پیغه مبهه (س: ۱۰) له چ پوژیکدا مرد؟ وتم پوژی دووشه ممه، وتی نهمرۆ چ پوژیکه؟ وتم دووشه ممه، نهویش وتی داوام له خوایه نیوانی من و نه مشه و یه بخت، شهوی سئ شه ممه مرد، وتی پیغه مبهه (س: ۱۰) له چه ند بهرگدا کفن کرا؟ وتم له سئ جلی (سحولیدا) سپی نوئ بوون، کراس و میزه رهیان تییدا نهبوو، وتی دهی نهو جلهم بشوئ که لیتاوی زه عفهرانی پیوهیه، دوو کراسی نوییشی له گهل دابنئ، وتم نهو کونه و دراوه، وتی زیندو زیاتر له مردو پیویستی به تازیه، نهه بهس بو مؤله ته. ^۲ له دهقیکی دیکه دا ئیبن سهعد (ج ۳، ص ۱۹۷) هیئاویه تی وتی: ده بیئت به کیم و زووخوا.

ئیین سهعد (ج ۳، ص ۲۵۸) له یه حیای کوپی نهبو پاشدی نه سیرییه وه هیئاویه تی عومهری کوپی خه تتاب که سهرده مرگی هات به کوپه که ی وت: کوپی شیرینم نه گهر مهرگم هات لارم بکه ره وه دوو نه ژنوت له سهه پشتم دابنئ و دهستی

^۱ سحول: گوندیکه له یه من.

^۲ - له (المنتخب ج ۴، ص ۳۶۲) دا واهاتوو

راستت له سهر ته ویلم دابنئ و دهستی چه پیشت له سهر چه ناگه م دابنئ که گیانم
 دهرچوو چاوه کانم دابخه، له کفن کردنمدا دهست بگرته وه، چونکه نه گهر لای خوا
 خیرم هه بیته هینده ی بینایی چاوم گوږه که م بو فراوان دهگریته، نه گهریش وانه بم
 گوږه که م له سهر ته سک دهگریته وه تا ئیسکه کانم تیکه ل به یه کدی دهن، له گه لمد
 ژن مه هیننه دهر و شتیکم بو مه لئین که تیامدا نییه، چونکه خوا زاناتره به من،
 نه گهر بردمتانه دهر خیرا برۆن به ریډا، چونکه نه گهر لای خوا خیرم هه بی به ره و
 خیر و چاکه پیشم دهخن، نه گهریش وانه بم نه و خراپه یه که له سهر شانخانه له
 خوټانی دوور دهخنه وه (له کۆلی خوټانی دهکه نه وه).^۱

پیشتر له باسی شوری نیوان چک خوازاندن قسه ی عومهرمان هینا کاتئ زانی
 مه رگی هاتوه: وتی ئیستا نه گهر هه موو دنیام هه بیته دهیبه خشم له بری
 ناره حه تییه که دیت، به کوږه که شی و ت پروم بلکینه به زه ویدا نه ی عه بدوللای کوږی
 عومهر، منیش پانم خسته سهر قاچم، پروم بلکینه به زه وییه وه، پیش و پروی به ردا
 تا که وته سهر زه وی وتی نه ی عومهر هاوار بو خوټ و دایکت نه گهر خوا لیته خوش
 نه بیته، پاشان گیانی دهرچوو په حمه تی خوی لی بیته،^۲ پیشتر له سهر گریان له
 هانیئه وه هینا مان وتی: عوسمان له سهر گوږی ده وه ستا ده گریا تا ریشی ده خوسا،
 پیی و ترا باسی به هه شت و دۆزه خ دیت ناگریته، که چی باسی گوږ دیت ده گریته،—
 فه رموده که دینیت — ترمذی هیناویه تی و به حه سه نی داناوه.

بوخاری له (الأدب المفرد، ص ۷۲) له خالیدی کوږی په بیعه وه هیناویه تی
 ده لیته: کاتئ حوزه یفه باری گران بوو دهسته که ی و پشتیوانان شه و هیان بیست و به

۱ - حسن.

۲ - ئیبن نه بی دنیا له یه حیا یه وه بهوشیوه هیناویه تی، وه که له (المنتخب ج ۴، ص ۴۲۷) دا هاتوه.

۳ - ته به رانی له فه رموده یه کی دوور درێژدا له ئیبن عومهر وه هیناویه تی و (هه یسه می ج ۹، ص ۷۶) سه نه ده که ی به حه سه ن داناوه.

تارىكى شەۋيان لە بەرەبەياندا ھاتن بۆ لاي، وتى ئىيستا كەيە؟ وتمان درەنگانى شەۋيان بەرەبەيان، وتى پەنا دەگرم بەخو لە بەرەبەيانى ئاگر، وتى ھىچتان ھىناۋە تا كفنم بكن؟ وتمان بەلئى، وتى لە كفندا زىادەپرەۋى مەكەن، چونكە ئەگەر لاي خوا خىرم ھەبى چاكترم پى دەدرىت، ئەگەرىش خراپەم ھەبى خىرا ئەۋەشم لى دادە مالىت.

ئەبو نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ص ۲۸۲) لە ئەبو وائیلە ھىناۋىەتى دەلئت: كاتى حوزەیفە (رض) بارى گران بوو خەلکى لە بەنى عەبەس ھاتن بۆ لاي، خالىدى كوپى رەبىعى عەبەسى پىى وتم ئىمە لە مەدا ئىبن بووین ھاتن بۆ لاي لە درەنگانى شەۋدا - فرمودەكە بە ھەمان شىۋە پىشوو دىنئت -^۱

ئەبو نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ص ۲۸۳) لە مسەلى كوپى زەفیرە ھىناۋىەتى دەلئت: حوزەیفە من و ئەبو مەسعودى ناردو ئىمەش كفنیکمان بۆ كرى كە (عصب) ی یەمەنى بوو، سەد درەم كریمان، وتى نیشانم بەن چىتان بۆ كرپوم، نیشانمان دا وتى ئەمە بۆ چىيە؟، تەنھا دوو رەیتە سپی بەس بوون كە كراسیان لەگەلدا نەبئت، چونكە من تەنھا ماۋىيەك ئەمەم لادەبئت و دەگۆردىت بە باشتر لەمە يان چاكتر لەمە، ئىمەش چووین لە ھەمان بۆ كرى.

ھەر ھەلە (ج ۱، ص ۲۸۲) لە ئەبو مەسعودە بە كورتى ھىناۋىەتى، لە گىرآنە ۋە يەكدا وتى: چى دەكەن يەمە؟ ئەم ھاۋەلەتان ئەگەر باش بئت خوا دەيگۆرىت بە چاكتر بۆى، ئەگەرىش وانەبئت فرى دەدرىتە كونجى گۆرەكەى تا پۆژى دوايى. حاكم (ج ۳، ص ۳۸۱) لە قەيسى كوپى ئەبو حازمە ۋە بە ھەمان شىۋە ھىناۋىەتى، لە گىرآنە ۋە يەكشدا وتى: ئەگەر وانەبئت خوا تا پۆژى دوايى پىى دەدا بە پوویدا.

۱ - حاكم لە (المستدرک ج ۳، ص ۳۸۰) لە ئەبو مەسعودى ئەنسارىيە ۋە بە ۋاتايە ۋە بە كورتى ھىناۋىەتى.

ئەبۇنەئىم لە (الحلیة ج ۱، ص ۲۶۲) لە زوحاکی کوپى عەبدۇرەھمانەۋە
 ھىناۋىيەتى دەلیت: ئەبۇموسای ئەشعەرى كە سەرەمەرگى ھات گەنجەكانى
 بانگكرد (كوپە گەنجەكانى) وتى بېرۇن و گوڭر ھەل بگەنن، قوول و پان ئەوانىش ھاتن
 وتیان واما نكرد، وتى بەخو ئەو گوڭرە يان بۇم فراوان دەبیٹ تا ھەر سوچىكى چل
 بال دەبیٹ يان پاشان دەرگایەكم بەرەو بەھەشت لەپوودا دەرگیتەۋەو سەیری
 ژنەكانم و مال و جىگەو ئەۋە دەكەم كە خوا بۆى دانام و دواتر لە جىگەى ئەمپۇم
 لە مالمدا زیاتر لەوى نزیك و شارەزاتر دەبم، پاشان بۇن و بەرامەى دەكەم تا زیندوو
 دەبمەۋە، يان ئەگەر وانه بووم - پەنا دەرگیت بەخو لیى - گوڭرەكەم لەسەر تەنگ
 دەرگیت تا لە جۇگەى ناو كۆلان تەسكتر دەبیٹ، پاشان دەرگایەكى دۆزەخم لە
 پوودا دەرگیتەۋەو سەیری كۆت و بەندەكانى و نزیكە ناحەزەكانم دەكەم و لە
 شوینی دۆزەخم نزیكتر دەبم تا لە مالى ئەمپۇم، پاشان لە گېرەو گەرمای بەدى
 دەكەم تا زیندوو دەرگیتەۋە. ھەرۋەھا ئەبۇنەئىم و بەیھەقى و ئیبن عەساكیر لە
 عائیشەۋە ھىناۋیانە دەلیت: ئوسەیدى كوپى حوزەیر لە گەۋرە كەسەكان بوۋە،
 دەیوت ئەگەر ەك ئەو بارەم بىم كە لەسەر بارى لە سى بارەكانم ئەۋا لە خەلكى
 بەھەشت دەبم و گومانم لیى نییە، كاتى قورئان دەخوینم و كاتى گوپی ئى دەگرم و
 كاتى وتارى پیغەمبەر (ﷺ) دەبیستم و كاتى ئامادەى تەرمى دەبم لە لای ھەر تەرمى
 بووبم خۇم بە بیرھىناۋەتەۋە جگە لەۋەى پیى دەرگیت و دەرگۆردیٹ بەرەو ئەو
 بارەى (چى لیڈیت).^۱

^۱ - لە (المنتخب ج ۵، ص ۱۳۸) دا ۋاھاتوۋە.

بروا بوون به پوژی دواپی

ئه حمده له ئه بو هورهیره وه هیناویه تی ده لیت: وتمان ئه ی پیغه مبهری خوا کاتی ده تبیین دلمان نهرم ده بیته وه له خه لکی پوژی دواپی ده بین، کاتی لیت جیابوینه وه سهرسامی دنیا ده بین و بوئی چیژی ژن و منداڵ ده کهین، فهرمووی (لم انکم تکنون علی کل حال علی الحال التي انتم علیها عندی لصافحتکم الملائکة بأکفهم ولزارتکم فی بیوتکم ولو لم تذنبوا لجاؤ الله عزوجل بقوم یذنبون کس یغفر لهم) واته (ئه گهر ئیوه له هه موو باره کاندایه سهر ئه و باره بن که لای من له سهرینی ئه و به دلنیاپییه وه فریشته کان به دهسته کانیان ته و قه تان له گه ل ده کهن له ماله کانتاندا سهر دانتان ده کهن، ئه گهر تاوان نه کهن خوای گه وه خه لکانی دینیت تاوان بکهن تا لییان خویش بیئت) وتمان ئه ی پیغه مبهری خوا (ﷺ) له سهر به هه شت قسه مان بو بکه بنیادی چونه؟ فهرمووی (لبنة ذهب ولبنة فضة وملاطها المسك الاذفر وحصاؤها اللؤلؤ والياقوت وترابها الزعفران، من یدخلها ینعم ولا یموت ولا یخلد ولا یموت، لا تبلى ثیابه ولا یغنی شبابها، ثلاثة لا ترد دعوتهم: الامام العادل والصائم حتی یفطر ودعوة المظلوم تعمل علی الغمام وتفتح لها ابواب السماوات ویقول الرب تبارک وتعالی وعزتی لأنصرنک ولو بعد حین) واته (خشتی زیڤه و خشتی زیوه، قوپی نیوان بهرده کان میسکی بونداریو چه وه که ی گه وه ره و یاقوته خو له که ی زه عفرانه، هه رکه س بچیته ناوی خویش ده گوزهرینی و بیھیواو بیزار نابی و به هه میشه یی ده ژنی و نامریت، جله کانی خراپ و شرول نابن که نجیتی له ناو ناچیئت. سی که س نزیان نا گیردریته وه، پییشه وای داد په ره و، پوژووگر تا پوژوو ده کاته وه، نزیای سته م لیکراو له سهر پشتی هه ور هه ل ده گیرئی و ده رگا کانی ناسمانه کانی بو ده کریته وه و خوای گه وه ده فهرمویت: سویند به عیزه تم سهرت ده خه م با پاش ماویه کیش بیئت) ^۱

۱ - صحیح.

۲ - ترمزی و ئه بن ماجه هه ندیکیان هیناوه، وه که له ته فسیری ئه بن که سیر (ج ۴، ص ۴۹) دا ها تووه

ئەبو شەيخ له بەشيکی فەرمووده کهیدا له سویدی کۆری غەفلەوه هیناویەتی دەلیت: عەلی (ﷺ) تووشی نەبونییەك بوو، بە فاتیمە و ت بۆچی ناچیت بۆ لای پیغەمبەر (ﷺ) و پێی بلێت؟ ئەویش چوو بۆ لای، ئوم ئەیمەن لای پیغەمبەر (ﷺ) بوو، تەقە دا لە دەرگا، پیغەمبەر (ﷺ) بە ئوم ئەیمەنی فەرموو (إن هذا لدق فاطمة ولقد اتتنا فى الساعة ما عودتنا ان تأتینا فى مثلها) واتە (ئەو تەقە لێدانى فاتیمە و لە کاتی کدا هاتوو بۆ لامان کە نەریتمان نەبوو لەم جۆرە کاتەدا بێت بۆ لامان) وتی ئەى پیغەمبەر (ﷺ) خواردنى فریشتەکان یاد و ستایشی خوا، ئەى خواردنى ئیمە؟ فەرمووی (واندى بعثنى بالحق ما اقتبس فى بيت ال محمد منذ ثلاثين يوما، ولقد اتتنا اعنز فان شئت امرنا لك بخمسة اعنز وإن شئت علمتك خمس كلمات علمنيهن جبريل) واتە (سویند بەوێ بە حەق ناردمى ماوێ سى پۆژە لە مالى بنەمالەى موحەممەدا هیچ نەکراوە، هەندى بزمان بۆ هاتوون ئەگەر دەرەویت دەلێن پێنج بزنەت بدەن، ئەگەریش دەرەویت پێنج وشەت فێر دەکەم کە جبریل ئەوانەى فێر کردم) فاتیمە وتی بە لکو پێنج وشەکەم فێر بکە کە جبریل وتیت، فەرمووی بلێ (قولى يا اول اولين، وبا اخر الآخرين، و ياذا القوة المتين، و ياراحم المساكين، و يا ارحم الراحمين) واتە (ئەى یەكەمى یەكەمینەکان، ئەى كۆتایى كۆتاکان، ئەى خاوەن هیزی پتەو، ئەى سۆز نوینی هەژاران، ئەى میهرەبانترینى میهرەبانان) فاتیمە چوویەوه بۆ لای عەلی (ﷺ)، عەلی (ﷺ) وتی چیت کرد؟ وتی لای تۆ چووم تا دنیا بە دەست بخەم، بەلام پۆژى دوايیم بۆ هینایتەوه. عەلی وتی: چاکترین پۆژت ئەمڕۆ بوو.^۱

۱- له (کنز العمال ج ۱، ص ۳۰۲) دا واهاتوووە دەلیت: هیچ لەسەر گێڕەرەوهکانى بەدى نەکردوو، تەنها وینەكەى وینەى مۆرسەلە. ئەگەر سوید لە عەلییەوه بیستبیتی ئەوا فەرمووده کە مۆتەسیلە.

ئەبو نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ص ۲۵۹) لە ئەنەسی کوپی مالیکەوہ هیناویەتی دەلیت لە گەل ئەبوموسا لە ڕیگەیکدا بووین کە بیستی خەلک قسە دەکەن، قسە پاراویەکی بیست، وتی ئەی ئەنەس ئەمە چییە؟ وەرە با یادی پەرور دگارمان بکەین، چونکە ئەوانە خەریکە کەسیان بە زمانی پیستە دەبریت، پاشان وتی ئەنەس خەلکی بۆچی لە پۆژی دوایی دوور دەگرن و لێی پادەکەن؟ وتم: ئارەزوو و شەیتان وادەکەن، وتی نەبەخوا، بەلام دنیایان بۆ پیش خراوە و پۆژی دوایی دواخراوە، ئەگەر بیان بینایە لایان نەدەداو بەو ئاقارەدا نەدەچوون.

بروایوون بەوہی لە پۆژی دواییدا روو دەدات

ترمذی (بە صەحیحی) داناوہ لە عیمرانی کوپی حوصەینەوہ هیناویەتی کاتی ئەم ئایەتی دابەزی ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ﴾ { ۱ } یوم ترونها تذهل کل مريضه عما أرضعت وتضع کل ذات حمل حملها وترى الناس سكارى وما هم بسكارى ولكن عذاب الله شديد ﴿ کە ئەم ئایەتەى بۆ دابەزی پیغەمبەر (ﷺ) لە سەفەرێکدا بوو، فەرمووی (تدرون ای یوم ذلک؟) واتە (ئایا دەزانن ئەوہ چ پۆژیکە؟) وتیان خواو پیغەمبەرەکەى دەزانن، فەرمووی (ذلک یوم یقول الله لأدم ابعت بعث النار قال یارب وما بعث النار؟ قا تسعمااته وتسعة وتسعون إلى النار وواحد إلى الجنة) واتە (ئەوہ پۆژیکە خوا بە ئادەم دەفەرمویت: پشکی دۆزەخ دەرکە، دەلین پەرور دگارا پشکی دۆزەخ چییە؟ دەفەرمویت نۆسەدو نەوہدو نو بۆ دۆزەخ یەکیک بۆ بەهەشت) موسلمانانیش کەوتنە گریان، پیغەمبەر (ﷺ) فەرمووی (قاربوا فانها لم تکن نبوة قط إلا کان بین یدیها جاهلیة) (نزیک بگری و ڕیک بگرن، چونکە هەر کات پیغەمبەرایەتیەک بوو لە بەردەستیدا نەفامیەک هەبوو) فەرمووی (فیؤخذ العدد من الجاهلیة فان تمت وإلا کلمت من المنافقین، وما مثلكم إلا ومثل الأمم کمثل الرقمة فی ذراع الدابة کالشامة فی الجنب البعیر) واتە (ژمارە لە بیباوەرى وەدەگرییت،

نہ گھر تہ او بوو باشہ نہ گھر نا ژمارہ کہ بہ دو پوہ کان تہ او دہ کړیت، نمونہ ی
 نیوہ و گہ لان وک پو قمہ ی ناو بالی ژاژہ ل یان وک خال و پهلہ ی لای و شتر وایہ)،
 پاشان فہرموی (انی لأرجو ان تكونوا ربع اهل الجنة) واتہ (من هیوام وایہ نیوہ
 چوار یہ کی خہ لکی بہ ہشت بن) پاشان فہرموی (انی لأرجو ان تكونوا ثلث اهل
 الجنة) واتہ (ہیوام وایہ سی یہ کی خہ لکی بہ ہشت بن) نہ وانیش "اللہ اکبر" یان
 کرد، پاشان فہرموی (انی لأرجو ان تكونوا نصف اهل الجنة) واتہ (ہیوام وایہ
 نیوہ ی خہ لکی بہ ہشت بن) نہ وانیش "اللہ اکبر" یان کرد، عمران وتی نازانم دوو لہ
 سی یان نا^۱

بوخاری لہ تہ فسیری نہم نایہ تہ دا لہ نہ بو سہ عیدہ وہ ہیناویہ تی دہ لیت:
 پیغہ مبہر (ﷺ) فہرموی (خوای گہ ورہ لہ پوژ ی دوا ییدا دہ فہرمویت نہ ی ئادہم،
 نہ ویش دہ لیت بہ لئ نہ ی پەرہ ردگارا، بہ دہنگیک ہاوار دہکات خوا فہرمانت پی
 دہکات لہ نہ وہ کانت پشکی بو دوزخ دہربکہیت، دہ لیت پەرہ ردگارا
 پشکی (دہستہ ی) دوزخ چییہ؟ دہ فہرمویت لہ ہہ موو ہہ زاریک - وایزانم وتی -
 نو سود و نہ وہ دو نو، نہ وکات سک پرسکہ کہ ی دادہ نیت و لہ دایک بوو سہر سپی
 دہکات ﴿وَتَرَى النَّاسَ سُكَارَىٰ وَمَا هُمْ بِسُكَارَىٰ وَلَٰكِنَّ عَذَابَ اللَّهِ شَدِيدٌ﴾ خہ لکی
 نہ وہ یان لہ سہر سہخت بوو تا نہ وہ ی رہنگیان گوڑا، پیغہ مبہر (ﷺ) فہرموی (لہ
 یہنجوج و مہنجوج نو سہدو نہ وہ دو نوو لہ نیوہ یہک، نیوہ لہ ناو خہ لکدا وک مووی
 سپی لای گای سپی یان مووی سپی لای گای رہش وان، من ہیوام وایہ چوار یہ کی
 خہ لکی بہ ہشت بن) نیمہش "اللہ اکبر" مان کرد، پاشان فہرموی (لایہ کی خہ لکی
 بہ ہشت بن) نیمہش "اللہ اکبر" مان کرد^۲

۱ - صحیح.

۲ - نیمامی نہ حمہ دو نین نہ بی حاتہ میش بہ وجوڑہ ہیناویانہ.

۳ - بوخاری لہ چہند لایہ کہ وہ ہیناویہ تی موسلیم و نہ سائی لہ تہ فسیرہ کہ یدا ہیناویانہ. لہ
 تہ فسیری نین کہ سیر (ج ۳، ص ۲۰۴) دا ہاتوہ، حاکم (ج ۴، ص ۵۶۸) لہ نین عہباسہ وہ بہ

ئین ئه بی حاتم له ئین زوبهیره وه هیناویه تی ده لیت: کاتی ئه م ئایه ته دابه زی ﴿ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عِنْدَ رَبِّكُمْ تَخْتَصِمُونَ﴾ زوبه یر وتی ئه ی پیغه مبه ری خوا ئایا دووباره دژایه تی ده که ویتته نیوانمان؟ فهرمووی (به لئ) وتی: ده ی وابیت باره که زور سه خته، ئیمامی ئه حمه دیش به و جوړه هیناویه تی و زیاده یه کیشی هیناوه: کاتی ئه م ئایه ته دابه زی ﴿ثُمَّ لَنَسْأَلَنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ﴾ زوبه یر وتی ئه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) له سه ر هه ر به خششئ پرسیا زمان لیده کریت؟ به خشش و خوشی ئیمه ته نها دوو ره شه که ن خورما و ئاو، ترمزی ئه و زیاده ی هیناوه و فهرموو دو که ی به حه سه ن داناوه، ئین ماجه ش هیناویه تی.

ئه حمه د له عه بدوللای کورپی زوبه یره وه له زوبه یری کورپی عه وامه وه هیناویه تی ده لیت کاتی ئه م سو ره ته دابه زی بو سه ر پیغه مبه ر ﴿إِنَّكَ نَكَّ مَيْتًا وَانَّهُمْ مَيِّتُونَ ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عِنْدَ رَبِّكُمْ تَخْتَصِمُونَ﴾ زوبه یر وتی ئه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) ئه و تاوانه تایبه تیانه ی له دنیا دا له نیوانمان دا هه بوون له سه رمان دووباره ده بنه وه؟ فهرمووی (نعم لیکررن علیکم حتی یؤدی الی کل ذی حق حقه) واته (به لئ به دلنیا ییه وه له سه رتان دووباره ده بنه وه تا هه موو خاوه ن مافی مافی خو ی وهر ده گریته وه) زوبه یر وتی: به خوا باره که زور سه خته^{۲، ۳}.

عه بدو پر هاق له قه یسی کورپی ئه بو حازمه وه هیناویه تی ده لیت: عه بدوللای کورپی ره واحة سه ری له سه ر کو شئ ژنه که ی دانا بوو، گریا ژنه که شئ گریا، وتی

هه مان شیوه هیناویه تی و له گیرانه وه یه کیشدا هاتوه: خه لکه که ئه و هه وئه یان له سه ر سه خت بوو و تووشی دل داگیران و خه فته و په ژاره بوون.

۱ - حسن.

۲ - صحیح.

۳ - ترمزی هیناویه تی و ده لیت: فهرموده که حه سه نی سه حیه، له ته فسیری ئین که سیرج^۴، ص ۵۲) دا واهاتوه، حاکم له (المستدرک ج ۴، ص ۵۷۲) دا به هه مان شیوه هیناویه تی و ده لیت ئه م فهرموده سه نه دی سه حیه و بوخاری و موسلیم نه یان هیناوه.

بۆچى دەگرىت؟ وتى بىنىم تۆ گىرايت منىش گىيام، وتى من ئەم ئايەتەم بىر ھاۋە **﴿وَأَنْ مِّنْكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا كَانَ عَلَىٰ رِجْلِكَ حَتْمًا مَّقْضِيًّا﴾** نازام ئايا لە دەستى دەربازم دەبىت يان نا، لە گىرانه ۋە يەكدا ھاۋە نەخۆش بوو.^۱

بە يەھەقى و ئىبن عەساكىر لە عوبادەى كوپى صامتە ۋە ھىناۋايانە دەلىت: كاتى عوبادە (ر.ض) سەرەمەرگى ھاۋە وتى: مەۋالى و خزمەتكارو دراوسىكان و ئەۋانەى دىن بۆ لام بيان ھىنن بۆ لام، ئەۋانىش كۆيان كۆرەنە ۋە بۆى وتى: ئەمەر ۋا دەبىنم كۆتا پۆژم بىت لە ژيانمدا ۋە يەكەم شەۋى پۆژى دوايىم بىت، نازام لەۋانە يە بە دەم يان دەستم بەرامبەرتان شتىكم ھەبو بىت، ئەۋەش سۆيىد بەۋەى گيانمى بە دەستە تۆلە سەندەنە ۋەى پۆژى دوايىى لە سەرە، تكام لە ھەركامتانە كە لە دلىدا شتى لەۋە ھەيە با پىش گيان دەرچوونم تۆلەم لىبكاتە ۋە، وتيان بەلكو تۆ باوكىك و پەرۋەردەكارىك بوويت، دەلىت ھەرگىز خراپەى بە يەك خزمەتكار نە دەۋت، وتى دەى ئايا لەۋانەم خۆش بوون؟ وتيان بەلى، وتى خوايە شاھىد بە، پاشان وتى دەى ۋەسىيەتەكەم بپارىزن و لەبەرى بكەن تكام لە ھەركامتانە لە سەرم نەگرىن، كە گيانم دەرچوو دەست نوپژى چاك بگرن و ھەركامتان بچىتە مزگەۋت و نوپژ بكات، پاشان داۋاى لىخۆش بوون بۆ خۆى و عوبادە بكات، چونكە خۆاى گەرە دەفەرموئىت **﴿وَابْتَغُوا الصَّبْرَ وَالصَّلَاةَ وَإِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ﴾** خىرا بمبە ناۋ چالەكەم و ئاگر بەدوامدا نەھىنن و ئەرغەۋانم نەخەنە ژىر.^۲

پىشتىش قسەى عومەرمان ھىنا كە عەبدۈرەھمانى كوپى عەۋفى وت كاتى داۋاى چۈر ھەزار درھەم قەرزى لىكرد بە نىردراۋەكەى وت: پىى بلى: لە بەيتول مال ھەلى بگرىت دواتر بىگىرئە ۋە، كاتى نىردراۋەكە ھاۋە پىى وت چى وتو ۋە ۋەى لە سەر سەخت بوو، عومەر پىى گەيشت و وتى تۆ وتت تا لە بەيتول مال

^۱ - لە تەفسىرى ئىبن كەسىر (ج ۳، ص ۱۳۲) دا ۋاھاۋە.

^۲ - لە (كنز العمال ج ۷، ص ۷۹) دا ۋاھاۋە.

بیبات، نه گهر پیښ نه وهی بییت مردم ده لاین نه میری باوه پر داران بر دوویه تی وازی لیبهینن بوی، نه وکاته له پوژی دوا ییدا وهرده گیرایه وه.

دواتر له باسی کاریگر بوون به زانستی خواو پیغه مبه رکه ی نرکه ی توند که وتن له سهر پووی نه بو هورهیره وه به دیده کهین تا نه وهی نه صبحی به دورو درېژی هیناویه تی کاتی باسی قه زای خوا ده کات (دادوهری خوا) له مهر قورئان خوین و خاوه ن مال و نه وهی له پی خوا دا کوژاوه، گریانی سه ختی موعایه ش باس ده کهین کاتی نه و فرموده یی بیست تا ناستی وایان زانی له ناو ده چیت.

بروا بوون به شفاعت

به غه وی و ئین عه ساکیر له عه وفی کوپی مالیکه وه هیناویانه ده لیت: پیغه مبه ر (علیه السلام) شهو هیشتینیه وه، هه رکامان ولاخه که ی کرد به سهرین، من له دره نگانی شهو بیدار بوومه وه سهیرمکرد پیغه مبه ر (علیه السلام) لای ولاخه که ی نابینم، نه وه ترساندمی چووم تا پیغه مبه ر (علیه السلام) ببینمه وه سهیرمکرد موعادی کوپی جه به ل و نه بو موسای نه شعهریش هه مان ترسیان هیه و له م نیوه نده دا بووین که ده نگیکمان له سهرووی دوله که وه بیست وه که ده نگدانه وهی ده ستار، ئیمه ش باسمان کرد بو پیغه مبه ر (علیه السلام) نه ویش فرمووی (اتانی اللیله ان من ربی عزوجل فخرنی بین الشفاعة و بین ان یدخل نصف امتی الجنة، فأخترت الشفاعة و اته) (نه مشه و نیردراویک لای خوای گه وره هات بو لام و سهر پشکی کردم و له نیوان شفاعت و نیوان نه وده دا نیوهی نوممه ته که م بچنه به هه شت، منیش شفاعتم هه لبارد)) و تم نه ی پیغه مبه ری خوا (علیه السلام) به هاو ده م بوونمان داوات لیده که م ئیمه ش له وانه بین که شفاعتیان بو ده کهیت، فرمووی (فانکم من اهل الشفاعتی) و اته (نیوه له داروده سته که ی بهرکه و تووانی شفاعتی منن) ئیمه ش له گه ل پیغه مبه ر (علیه السلام) چووین تا گه یشتینه لای خه لک، سهیرمان کرد ترساون کاتی به

دوای پیغەمبەردا گەراون، پیغەمبەریش (ﷺ) ھەمان فەرموودەى بەوانیش فەرموو، ئەوانیش ھەمان داوای ئیمەیان ھەبوو، کاتى لە دەوری کۆبونەو، پیغەمبەر فەرمووی (فانى اشهد من حضر ان شفاعتى لمن مات من امتى لا يشرك بالله شيئا) واتە (من ئەوانە ئامادەن بە شایەتیان دەگرم شەفاعەتەم بۆ ھەر مردووێکە ئوممەتەکەمە کە ھیچ ھاوەلیکی بۆ خوا دا نەناییت) ^{۱، ۲}.

بەغەوی و ئیبن مندەو ئیبن عەساکیر لە عەبدورەحمانی کورپی ئەبو عەقیلەو (ر.ض) ھیناویانە دەلیت: لەگەڵ پیغەمبەر (ﷺ) چووم بۆ لای وەفدیکی ئەقیف، چوینە بەردەرگا و کەس نەبوو بیژراوتر لایمان لە کەسیک بچین بۆ لای، کە دەرچوین کەس نەبوو لەوکەسە خوشەویستر لایمان، یەکی لە ئیمە وتی ئەو پیغەمبەری خوا بۆچی داوا ناکەیت لە پەروردگار مۆلکیکی وەک سولەیمان (ع) پێ ببەخشیت پیغەمبەر (ﷺ) پیکەنی و پاشان فەرمووی (لعل صاحبکم عندالله افضل من ملک سليمان) واتە (لەوانەییە ھاوەلەکەتان لای خوا لە مۆلکی سولەیمان بەرزتر بێت) (إن الله لم یبعث نبیا إلا اعطاه دعوة فممنهم من اتخذها دنیا فأعطیها ومنهم من دعا علی قومه لما عصوه فأهلکوا وإن الله اعطانی دعوة اختبأتها عند ربی شفاعۃ لأمتی یوم القیامۃ) واتە (خوا ھەر پیغەمبەریکی ناردوو نزیەکی پێ بەخشیو، ھەیان بوو کاتی ھۆزەکە لێی یاخی بوون نزی لیکردوون بەو نزیە لەناو براون، خوا نزیەکی بە من بەخشی، من ھەلمگرت لای پەروردگارم تا شەفاعەت بکەم بۆ ئوممەتەکەم (لە پۆژی دوااییدا) ^{۳، ۴}.

۱ - صحیح.

۲ - لە (کنز العمال ج ۷، ص ۲۷۱) دا واهاتوو.

۳ - صحیح.

۴ - بەغەوی دەلیت نازانم ئیبن ئەبی عقیل جگە لەم فەرموودەى گیراییتەو، ئەم فەرموودە غەریبە و تەنھا لەم پرۆو ھاتوو. لە (کنز العمال ج ۷، ص ۴۱۱) دا ھاتوو.

شیرازی له (الألقاب) و ئیبن نه جار له نوم سه له مه وه هیناوویه تی ده لیت: پیغه مبه ر (ع) فه رموی (نعم الرجل انا الشرار امتی) واته (من چاکترین که سم بو خراپه کانی نوممه ته که م) که سی له موزهینه پیی وت ئه ی پیغه مبه ری خوا (ع) تو بو خراپه کانیان وایت ئه ی بو چاکه کانیان؟ فه رموی (خیار امتی یدخلون الجنة باعمالهم وشرار امتی ينتظرون شفاعتی، الا إنها مباحة يوم القيامة لجميع امتی إلا رجل ینتقص اصحابی) واته (چاکه کانی نوممه تم ده چنه به هشت به کرده و کانیان، خراپه کانی نوممه تیشم چاوه ری شفاعته تی من ده کن، بزائن شفاعته تم له پوژی دوا ییدا بو هه موو نوممه تم ده بیت جگه له که سی که هاو ده لانی من به که م بگریت).

ئیین مه رده ویه له عه لی کوری ئه بوتالیبه وه هیناوویه تی پیغه مبه ر (ع) فه رموی (اشفع لأمتی حتی ینادینی ربی فیقول ارضیت یا محمد؟ فأقول نعم رضیت) (شفاعته ده که م بو نوممه تم تا په روه ردگارم بانگم ده کات ئه ی موحه ممه د نایا رازی بویت؟ منیش ده لیم به لی رازی بووم) پاشان عه لی سهیری منی کردو فه رموی ئیوه ئه ی کومه لی عیراق ده لیت هیوا خوازترین نایه ت له قورئاندا ئه مه یه ﴿قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِن رَّحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ﴾ وتی ئیمه ئه وه ده لین وتی به لام ئیمه ی ئالوبه یت ده لین هیوا خوازترین نایه ت ئه مه یه ﴿وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ فَتَرْضَىٰ﴾ ئه وه ش شفاعته ^۱.

ئه حمه د له ئیین بوره یده له باوکیه وه هیناوویه تی چوو بو لای موعاویه سهیری کرد که سی که قسه ده کات، بوره یده وتی ئه ی موعاویه مؤله تم ده ده یت قسه بکه م؟ وتی به لی - پیی وابوو ئه وی دیکه قسه ده کات - بوره یده وتی له پیغه مبه ر (ع) بیست ده یفه رموو (انی لأرجوا اشفع يوم القيامة عددا علی لأرض من شجرة ومدرّة) واته (من هیوام وایه له پوژی دوا ییدا شفاعته بکه م به هینده ی

۱ - ضعیف.

۲ - له (کنز العمال ج ۷، ص ۲۷۳) دا واهاتوو.

ڙمارهي ٺهوهي درهخت ههيه له سهر زهوي دا) ٺهي موعاويه ٺايا توڻيش ٺهو
هيوايهت ههيه و عهلي نيه تي^۱؟

ٺيبن مهردويه له تهلقى ڪوپي حه بيبه وه هيٺاويه تي دهليٽ من له و ڪه سانه
بوم ڪه ڙور به توندي دڙي ٻروابوون به شه فاعهت بوون تا گهيشتم به جابري ڪوپي
عه بدوللا (ر.ض) هر ٺايه تيڪم به سهر دا دهخوينده وه تا يادي خواي تيڊا بوڙمه
پرو ڪه خواباسي هه ميشه مانه وهي دوزخيه ڪان له دوزخدا دهڪات، وتي ٺهي
تهلق ٺايا پيٽ وايه تو له من زياتر قورٺان دهخوينيٽ و زياتر له من شاره زاي
سونه تي پيغه مبهريت؟ ٺهوانه ي خويندنته وه دارو دهسته ي دوزخه خن و بيباوه پراڻ،
به لام ٺه مانه خه لڪيڪن تاوانيان ڪردوه سزا دهريڻ و دواتر له دوزخ دهرد ڪريڻ،
پاشان به دهسته ڪاني گويڪاني گرت وتي ٺه گهر ٺه مهم له پيغه مبهري (ﷺ) نه بيستبي
ٺهم دوو گويم ڪه ر بن، دهيفه رموو (يخرجون من النار بعد ما دخلوا) (له دوزخ
دهرد چن پاش ٺهوهي دهچنه ناوي ٺيمهش وه ڪ چون تو قورٺان دهخوينيٽ قورٺان
دهخويني^۲.

ٺهو حاته م له يه زيدي فهقيره وه هيٺاويه تي دهليٽ: لاي جابري ڪوپي
عه بدوللا وه (ﷺ) دانيشتم ڪه فهرموده ي دهگيرايه وه، باسي ٺهوهي ڪرد خه لڪانئ
له دوزخ ديئه دهر، وتي من ٺهو پوڙه دڙي ٺهو قسه بووم، توڙه بووم وتم: سهرم له
خه لڪ سوڙنامينيٽ، به لام سهرم له ٺيوه سوڙ دهمنيٽ ٺهي هاوه لاني
موحه مبه د (ﷺ)؟! دهليڻ خوا خه لڪي له دوزخ دهرد ڪات و خواش دهفه رمويٽ
﴿يُرِيدُونَ أَن يُخْرَجُوا مِنَ النَّارِ وَمَا هُمْ بِخَارِجِينَ مِنْهَا﴾ هاوه لان ليم زيزو گرڙ بوون، ٺهو له

۱ - ضعيف.

۲ - ته فسيري ٺيبن ڪه سهر (ج ۳، ص ۵۶) دا واهاتووه.

۳ - صحيح.

هه موویان له سههه خۆتر بوو، وتی واز له کابرا بێنن، ئهه ئایه ته بو بیا وه پرانه، ئینجا ئهه ئایه تهی خوینده وه ﴿إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ أَنَّ لَهُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ لَيَفْتَدُوا بِهِ مِنْ عَذَابِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ مَا تُقْبَلُ مِنْهُمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ تاگه یشته ولهم عذاب مقیم ﴿المائدة ۳۶-۳۷﴾ ئایا قورئان ناخوینیت؟ وتم با، هه موویم خوینده وه، وتی مه گهر خوا ناهه رمویت ﴿مَنْ اللَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهِ نَافِلَةً لَّكَ عَسَى أَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مُمَمُّودًا﴾ دهی ئه وه پله و پایه یه، چونکه خوی گهر به هینده ی بیهیته خه لکانی له بهر تاوانیان له دۆزه خدا ده هیلیته وه و قسه یان له گهل ناکات، که ویستی دهریان بهیئیت دهریان ده هیئیت. وتی: دوی ئه وه هه رگیز وانه بووم پروام به وه نه بیته^۱.

بروا بوون به بهههشت و دۆزه

حه سه نهی کوپی سوفیان و ئه بونه عیم له حه نه زله ی نوسه ری ئوسه یده وه (ر.ض) که له نووسورانی خزمهت پیغه مبهه ﴿يُرِيدُونَ أَنْ يُخْرِجُوا مِنَ النَّارِ وَمَا هُمْ بِخَارِجِينَ مِنْهَا﴾ بوو هیناویانه ده لێن: ئیمه له خزمهت پیغه مبهه ﴿يُرِيدُونَ﴾ دا بووین که باسی بهههشت و دۆزه خمان کرد تا خه ریکبوو هاته بهرچاو، هه ستام بو لای ژن و منداله کانم پیکه نیم و گه مه کردو بیری باری پیشتهم که وه وه که تیایدا بووین، چومه دهرو گه شتم به ئه بوبه کر وتم: ئه ی ئه بوبه کر بووم به دوو بوو، وتی بوچی؟ وتم لای پیغه مبهه ﴿يُرِيدُونَ﴾ باسی بهههشت و دۆزه خی بو ده کردین وه که ئه وه ی له بهرچاو مان بیته وا بوو، که لای ده رچوین گه یشتینه لای ژن و منال و بژیویمان له بیرمان ده چیته وه، ئه بوبه کر وتی ئیمه ش وا ده که یین، چووم بو لای پیغه مبهه ﴿يُرِيدُونَ﴾ و بووم باسکرد ئه ویش فهرمووی (یا حنضلة عند اهلیکم کا تکنون عندی لصافحتکم الملائكة علی

^۱ - حسن.

^۲ - له تهفسیری ئیبن که سیر (ج ۲، ص ۵۴) دا واهاتوه.

فرشکم وفي الطريق، يا حنضلة ساعة وساعة) واته (ئهي حهنزهله نه گهر لاي ڙن و مناليشتان وهك ئه وه و ابن كه لاي من وان به دننياهيه وه فريشته كان له سهر جيگه تان و له ريگه دا ته و قه تان له گهل ده گهن، حهنزهله ساهه و ساهه).^۱

ئين ئه بي حاتم له عه بدوللاي كوري مه سعو ده وه هيناويه تي ده ليت: شه ويك لاي پيغه مبه ر (ﷺ) بووين پاشان به ياني هه ستاين، فهرمووي (پيغه مبه ران و شوين كه وتوانيان له ئومه ته كانياندا نيشانم دراون، هر پيغه مبه ري هه بوو دهيدا به لامدا، پيغه مبه ر هه بوو ده سته يه كي له گهل بوو، پيغه مبه ر هه بوو سي كه سي له گهل بوو، پيغه مبه ر هه بوو كه سي له گهل دا نه بوو - قه تاده ئهم ثايه ته ي خوينده وه ﴿الَيْسَ مِنْكُمْ رَجُلٌ رَشِيدٌ﴾ فهرمووي تا موساي كوري عيمران داي به به رده ممدا له كومه ليكي به ني ئيسرائيله وه، وتم خوايه ئه مه كييه؟ فهرمووي موساي كوري عيمراني برات و ئه وانه ي ناو به ني ئيسرائيل كه شويئي كه وتن، وتم خوايه ئه ي ئومه تي من له كوين؟ فهرمووي سهيري لاي راستت بكه، سهيرم كرد پووخساري خه لكن (خه لكي زورن) فهرمووي رازيت؟ وتم خوايه رازي بووم، فهرمووي له چه پته وه سهيري ئاسو بكه سهيرم كرد خه لكي زورن، فهرمووي ئايا رازي بوويت؟ وتم خوايه رازي بووم، له گهل ئه وانه دا حه فتا هزار به بي حساب ده چنه به هه شت (فان مع هؤلاء سبعين الفا يدخلون الجنة بغير حساب) عوكاشي كوري موحصن له به ني ئه سه د بوو - سه عيد ده ليت له به دردا به شداري كرد بوو - وتي ئه ي پيغه مبه ري خوا نزام بو بكه له وانه بم، فهرمووي (اللهم اجعل منهم) واته (خوايه له وانه ي بگيره) كه سيكي ديكه وتي ئه ي پيغه مبه ري خوا نزام بو بكه منيش له وانه بم، فهرمووي (سبقك بها عوكاشة) واته (عوكاشه پيش كه وت) پيغه مبه ر (ﷺ) فهرمووي (فان استطعتم - فداكم ابي وامي - ان تكونوا من اصحاب السبعين فافعلوا والا فكونوا من اصحاب الضراب والا فكونوا من اصحاب الأفق، فاني قد رايت ناسا

^۱ - له (كنز العمال ج ۱، ص ۱۰۰) دا واهاتووه.

کثیرا قد ناشبوا (حوالهم) واتة (نه گهر توانیتان - دایک و باوکم به قوربانتان بیت - له هاوه لانی حه فتاکه بن وان، نه گهر نا له هاوه لانی خراپ بن، نه گهر نا له هاوه لانی ناسو بن، چونکه من خه لکیکی زورم بینی باریان هه لواسرابوو) پاشان فهرمووی (من هیوام وایه ئیوه چاره کیکی خه لکی به ههشت بن) ئیمهش "الله اکبر" مان کرد، پاشان فهرمووی (من هیوام وایه سییه کی خه لکی به ههشت بن) ئیمهش "الله اکبر" مان کرد، پاشان فهرمووی (من هیوام وایه نیوهی خه لکی به ههشت بن) پاشان پیغه مبهه (ﷺ) ئهم ئایه تهی خوینده وه ﴿ثَلَاثَةٌ مِّنَ الْأُولَىٰ وَثَلَاثَةٌ مِّنَ الْآخِرِينَ﴾ (الواقعة: ۴۰) ئیمهش له نیوانم خو ماندا وتمان شهو حه فتا هه زاره کی بن؟ وتمان شهوانه له ناو ئیسلامدا له دایک بوون و هاوه لیان بو خوا دانه ناوه. پیغه مبهه (ﷺ) شهوی بیسته وه و فهرمووی (هم الذين لا یکتون ولا یسترقون ولا یتطیرون وعلی ربهم یتوکلون)^{۱، ۲}

ئین نه جار له ئین سه لیمی کوپی عامر وه هیناویه تی ده لیت هاوه لانی پیغه مبهه (ﷺ) دهیان وت خوای گه وره به دهشته کیه کان و پرسیار کردنه کانیاں سود به خشمان دهکات، دهشته کیه پوژیک هات و تی نهی پیغه مبهه ری خوا، خوای گه وره له قورناندا باسی دره ختیکی دهکات که ئازاری خاوه نه کهی دهکات، پیغه مبهه (ﷺ) یش فهرمووی کامهیه؟ وتی سیدر، چونکه درکی نازار به خشی هیه، پیغه مبهه (ﷺ) فهرمووی (مه گهر خوا نافه رمویت ﴿فِی سِدْرٍ مَّخْضُرٍ﴾ خوای گه وره

۱ - صحیح.

۲ - ئین جه ریر وا هیناویه تی، فهرمووده که جگه له م پوه وه چه ند پوهیه کی دیکه ی هیه، له کتیبه صه حیحه کان و کتیبه کانی دیکه شدا، له تهفسیری ئین که سیر (ج ۴، ص ۲۹۳) دا واهاتوه. حاکم له المستدرک (ج ۴، ص ۷۸) له عهبدوللای کوپی مهسعود وه بهم شیوه به دوورو دریزی هیناویه تی و ده لیت ئهم فهرمووده صه حیحه و بوخاری و موسلیم بهم دهقه نه یانه یناوه. زه هه بیش ده لیت صه حیحه.

د پرکه که ی لابر دووه (شکاندو ته وه) و له شوینی هر درکی کدا بهرهم میکی داناوه، چونکه بهرهم ددهات بهرهمی له حهفتا و دوو جوړی (پهنگی) تام ددهات که هیچ پهنگ و تامیکیان له وی دیکه ناچیت) (الیس الله تعالی یقول (فی سدر مخصود)، خضر الله شوکه فجعل مکان کل شوکه ثمرة فأنها لتنبت ثمرا ففتق الثمرة منها عن اثنين وسبعين لونا من الطعام مافیه لون یشبه الآخر).^۱

ئین ئه بو داود له عوتبه ی کوړی عهبد و سوله یمه وه (ﷺ) هیناو یه تی ده لیت: له گه ل پیغه مبه (ﷺ) دانیشت بووم که ده شته کیه هات وتی ئه ی پیغه مبه ری خوا بیستم باسی ئه وه ت کرد له بهه شتدا درختیک هیه که من وا ده زانم درختی له وه درکدار تر نه بیټ، پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی (نغن الله جعل مکان کل شوکه منها ثمرة مثل خصوة التیس المبلود، فیها سبعون لونا من الطعام ولا یشبه لون الآخر) واته (خوا له شوینی هر درکی کدا بهرهم میکی داناوه وه گونی پیاو نووساوی سابریڼ، تیایدا حهفتا پهنگ و تامی خواردن هیه که هیچ کامیان له وی دی ناچیت) ^۲.

ئیمامی ئه حمده له عوتبه ی کوړی عهبد سوله یمه وه هیناو یه تی ده لیت: ده شته کیه هات بو لای پیغه مبه (ﷺ) پرسپاری لیکرد له سره زو باسی بهه شت، پاشان ده شته کیه که وتی میوه ی تیایه؟ فهرمووی (نعم و فیها شجرة تدعى طوبی) واته (به لئ تیایدا درختی هیه پیی دهوتریت (طوبی) تووبا) ئینجا شتیکی باسکرد که نازانم چی بو، وتی چ درختیکی سرزه ویمان له وه ده چیت؟ فهرمووی (لیست تشبه شیئا من شجر أرضک) واته (له درختی سرزه ویت هیچ نییه له و بچن) پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی (أتیت الشام؟) واته (چوویت بو شام) وتی نا

۱ - صحیح.

۲ - صحیح.

۳ - له تهفسیری ئین که سیر (ج ۴، ص ۲۸۸) دا واهاتوه.

فهرمووی (تشبه شجرة بالشام تدعى الجوزة تنبت على ساق واحدة ويتفرش اعلاها) واته (له دره ختیکی شام ده چیت پیی دهوتریت جهوزه، له سهر یه که قه ده پرویت و سهر وهی بلاو ده بیته وه) وتی هی شوه کانی چهن دن؟ فهرمووی (میسرة شهر الغراب الأبقح لا یفت) واته (پیی مانگیکی قه له رهشی په لاوی که ماندوو نه بی و نه که وی) وتم ئه ی پییه که ی چهن ده؟ فهرمووی (لو ارتلعت جذعة من ابل اهلك ما احاطت بأصلها حتی تنکسر توقوتها هрма) واته (ئه گهر ده سته یه کی و شتری ماله وهت به ری بکه یت چوار دهوری ری شه که ی ناده یت تا له تاو هیلاکید ا چه له مه ی ده شکیت وه).^۱

ئه ی تری تی دایه؟ فهرمووی به ئی، وتی دانه کانی چهن ده بن؟ فهرمووی (هل ذبح ابوک تیساً من غنمه قط عضيماً) واته (ئایا باوکت له ناو مهرو مالا تیدا هه رگیز سار برینیکی گهر وهی سهر بریوه) وتی به ئی، فهرمووی (فسلخ إهابه فأعطاه امك فقال) (اتخذی لنا منه دلوا) واته (پاکی کردوه و داویه تی به دایکت و تویه تی له مه قاپیکمان) (خواردنی کمان) بو ناماده بکه) وتی به ئی، ده شته کیه که وتی ده ی ئه و دانه یه خوّم و مال و منالم تیر ده کات؟ فهرمووی (نعم وعامة عشیرتك) واته (به ئی له گه ل هه موو خیل هه که یشتدا).^۲

ته به رانی له ئی بن عومه ره وه هی ناویه تی ده لیّت که سیّک له خه لکی حه به شه هات بو لای پیغه مبه ری خوا، پیغه مبه ر (ﷺ) پیی فهرموو (سل واستفتهم) واته (پرسیار بکه داوای تی گه یشتنت چیه بیلی) وتی ئه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) به وینه و ره نگ و پیغه مبه رایه تی فه زلتان به سهر ئیمه دا هیه، باشه ئه گهر باوه پ بینم به وهی باوه پت هی ناوه و ئه وهی ده یکه یت منیش بی که م ئایا له به هه شتدا له گه لّت ده بم؟ فهرمووی (نعم والذی نفسی بیده إنه لیری بیا ضی الأسود فی الجنة من میسرة الف عام) واته (به ئی، سویند به وهی گیانمی به ده سته له به هه شتدا له دوری هه زار سال

۱ - صحیح.

۲ - له ته فسیری ئی بن که سیر (ج ۴، ص ۲۹۰) دا واهاتوه.

پښتانه سپینې کسې پدې دېښودلې چې پادشاه فرمودی (هرکسې بلې لا اله الا الله له لای خوا به وده به لښکې هیه، هرکسې بلې سبحان الله وجمده سه دویست و چوار هزار چاکه یې دې دېښودلې) وتی ئه یې پیغمبري خوا دې ئیتر له دواي ئه مه چوڼ مال ويران و قور به سر دېښودلې؟ فرمودی (ان الرجل لیاتی يوم القيامة بالعمل لوضوح على جبل لا ثقله فتقوم النعمة او نعم الله فتکاد تستنفذ ذلك كله الا ان يتخذه الله برحمة) واته (کس هیه له پوڅی دوايیدا دیت نه گهر بخیرته سر شاخیک قورسی دهکات، به خشش یان به خششه کانی خوا هل دهن خه ریکه هه موو نه مانه له دست بدات، به لام خوی گه وره له په حمه تی خوی پوی دوبات) ئه م نایه ته دابه زی ﴿هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ حِينٌ مِّنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُنْ شَيْئاً مَّذْكُوراً﴾ {۱} تا وَإِذَا رَأَيْتَ ثَمَّ رَأَيْتَ نَعِيماً وَمُلْكاً كَبِيراً^۱ چه به شیهه که وتی چاوه کانه نه وه دېښودلې که چاوه کانه له به هشتدا دېښودلې؟ فرمودی (به لې) ئه ویش چه زی به گریان کرد تا گیانی دهرچو، ئیښ عومهر وتی: بینیم پیغمبر (ﷺ) به دهسته کانی خوی ده بخته ناو چاله که یې^{۲،۲}

له ته فسیره که یداج ۴ ص ۴۵۳ له عه بدوللای کورپی وه هبه وه هیناویه تی ئین زهید وتی پیغه مبه (ﷺ) ئه سورته هی خوینده وه ﴿هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ حِينٌ مِّنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُنْ شَيْئاً مَّذْكُوراً﴾ ئه نایه ته هی بؤدابه زی و که سیکی رهش پیستی له لایبو که گه یشته وه سفی به ههشت کابرا نرکه یه کی هات تا گیانی ده رچوو، پیغه مبه (ﷺ) فره مووی (اخرج نفس صاحبکم - واخیکم - الشوق إلى الجنة) واته (تامه زرویی بو به ههشت گیانی ها وه له که تانی - یان برا که تانی - کیشا) ۱.

١ - (النساء: ١-٢٠)

٢ - ضعف.

۲ - تہ فیسری ٹین کہ سیر ج ۴ ص ۴۵۷

٤ - ضعيف.

ئىبن ئەسكەر لى ئەبو مەتەرەو ھىناوئەتى دەلىت: لى ەھلىم (ﷺ) بىست دەيوت: چووم بۇ لاي عومەرى كوپى خەتتاپ كاتى ئەبو لؤلۇ لىيدا ئەوكات دەگىيا، وتم ئەى ئەمىرى باوەرداران بۇچى دەگىت؟ وتى ەوالى ئاسمان گىياندەمى، ئايا بەرەو بەھەشت دەبرىم يان بەرەو دۆزەخ وتم موزدەى بەھەشت لىيىت، چونكە من لى پىغەمبەرم (ﷺ) بىست ھىندەى ناتوانم بىرئىرم دەيفەرموو (سىدا كھول الجنة ابوبكر و عمر وانعما) وتى ئەى ەلى تۇ شايەتى بەھەشت بۇ دەدەيت؟ وتم بەلى تۇش ئەى ەسەن شايەتى لەسەر باوكت بدە كە پىغەمبەرم (ﷺ) فەرموى (ان عمر اهل الجنة) واتە (عومەر لى خەلىكى بەھەشتە) ۲. ۳

پىشتەر باسى دنيا نەويستى عومەرمان (ﷺ) دەكرد كە لى ميوانداریەكىدا وتى: ئەمە بۇ ئىمە ئەى بۇ ەژارانى مسولمانان چى كە مردن و تىر نانى جۇيان نەخوارد؟ عومەرى كوپى ولىد وتى بەھەشتيان بۇ ەھىە، چاوەكانى عومەر فرمىسكاوى بوون وتى: ئەگەر پىشكى ئىمە لەم دارو پەردووە بىت و ئەوان بەھەشتيان بۇ كرديت بەراستى گەرەييان بردووە. ۴

ئىبن سەعد (ج ۳، ص ۱۴۷) لى موصەبى كوپى سەعدەو ھىناوئەتى دەلىت: سەرى باوكم لى كۆشمدا بوو كە سەرەمەرگى بوو، چاوەكانم فرمىسكيان رشت، سەيرى كردم و تى كوپى شىرىنم بۇچى دەگىت؟ وتم بۇ ئەو شوينەو بارەى دەت بىنم، وتى دەى مەگرى بۆم، چونكە خوا ەرگىز سزام نادات، بەلام بىباوەران بە

۱ - فەرموودەكە مۇرسەلى غەرىبە، تەواو.

۲ - صحيح.

۳ - لى (المنتخب كنز العمال ج ۴، ص ۴۳۸) دا واھاتووە.

۴ - ەبدى كوپى ەكىم و جگە لەویش لى قەتادەو ھىناوئەتى.

چاوه ڪانڊا نازاريان ڪم ده ڪه نه وه، ڪه چا ڪه ڪانڊيان نه مان ده ٿيٽ: هر ڪه سڻڪ ده ٿيٽ
داواي پاڊاشتي ڪاري خوي له وه بڪات ڪه بوي ڪرد وه.

ٽئين سه عدد (ج ٤، ص ٥٨) له ٽئين شه ماسي مهريه وه هيٺاويه تي ده ٿيٽ: چووين
بؤ لاي عه مري ڪوپي عاص ڪه له پئي مهر گدا بو، پوي به ره وهوشه ڪه گيرا و
زور ده گريا ڪوپه ڪهي پئي ده وت: بؤ چي ده گريٽ؟ مه گهر پيغه مبهري (ﷺ) موڙدهي
واي پئي نه ده دايٽ؟ مه گهر نه موڙدهي پئي نه دايٽ؟ نه ويش گريا و پوي به ره وه
هوشه ڪه بو، پاشان پوي ڪرده ٿيمه وتي: چا ڪترين شت ڪه له سهرم حساب به
شايه تي (لا اله الا الله محمد رسول الله) يه، به لام من له سي باردا بووم: بينيم ڪه
نه بو هيٺدهي من رقي له پيغه مبهري (ﷺ) بيٽ و هز بڪات ده ستم پئي بڪات و
بيڪوڙم، نه گهر له و باردها بمردمايه دوزهخي ده بووم، پاشان خوا ٿيسلامه تي خسته
دلمه وه و هاتم بؤ لاي پيغه مبهري (ﷺ) تا به يعه تي پئي بدهم، پيغه مبهري خوا، ده ستي
ڪرده وه، من ده ستم داخست و فهرموي (عمر چيٽه؟) وتم ويستم مهرج دابنيم،
فهرموي (مهرجي چي داده نيٽي؟) وتم مهرجم نه ويه خوا لي مهرج خوش بيٽ
فهرموي (نه ي عمر نه گهر نازانيت ٿيسلام پيش خوي تيك ده شڪيني و ڪوچيش
پيش خوي تيك ده شڪيني و هه جيش پيش خوي تيك ده شڪيني) نه و ڪات
خوشه ويسترين ڪه س لام پيغه مبهري (ﷺ) بو چاوم له و نازيزتري نه ده بيني نه گهر
داوام لي بڪريٽ وه صفي بڪم ناتوانم، چونڪه چاوه ڪانم نه يانتواني تير سهيري
بڪن له تاو به گه وره دانانيدا، نه گهر له و باردها بمردمايه هيوم و ابو به هه شتي بم،
پاشان دواتر هه ندي شتمان گرته ده ست و ٿيستل من نازانم بارم تيايدا چيه، نه گهر
بمردم شينم بؤ نه ڪن و ٽاگر نه هيٺن به دوامدا، نه گهر خستم تانه ڙير گل خولم
به سهردا بڪن، ڪه لي بونه وه له گوڙه ڪم هيٺدهي سهر پريني نازه ليڪ و دابه شڪردني

گۆشتەكەي لاي گۆرەكەم بىمىننەۋە چۈنكى ئارامتان پى دەگرم چى بە نىردراۋانى
پەرۋەردگار دەلىم.^۱

ئەحمەد لە عەبدۇرەھمانى كۆرى شەماسەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: كاتى عەمرى
كۆپى عاص سەرەمەرگى ھات گرىا، عەبدۇللای كۆپى وتى بۇچى دەگىت؟ لە
ترسى مەرگ؟ وتى نە بەخۇا، بۇ دواى مەرگ دەگىم، پىى وت: تۇ لەسەر خىر
بوويت، باسى بۇ دەکرد، كە لە ھاۋەلانى پىغەمبەر (ﷺ) بوۋە لە فەتى شامدا
بەشدار بوۋە عەمر وتى لە ھەموو ئەوانە گەرەرت لەبىر كىرد، شاىيەتى (لا إله إلا
الله). بە ھەمان شىۋە بە كورتى دەپھىنىت - لە كۆتايەكەيىشدا ھىناۋىيەتى وتى:
ئەگەر مردم لەسەرم نەگىرىن و ھەسەف كەر نەكەۋىتە دوام بەدوامدا ئاگر نەھىنن،
جلەكانم بەسەردا بدەن، چۈنكى مەن نەيارم ھەيە، خۇلم بەسەردا بكن، چۈنكى لاي
راستم لە لاي چەپم شىاوتر نىيە بە خول، دارو بەرد مەخەنە ناو گۆرەكەم.^۲

دەلىت: موسلىم ئەۋ فەرمودەى لە صەھىحەكەيدا ھىناۋە تىايدا چەند
زىادەيەك لەسەر ئەۋ دەقە واتە دەقى ئەحمەد ھەيە، لە گىرپانەۋەيەكدا وتى: دواى
ئەۋە پۈۋى بەرەۋ دىۋارەكە ۋەرچەرخاند و دەيوت (خۋايە فەرمانت پى كىردىن
لامانداۋ پىگىت ئى كىردىن وازمان نەھىنا، جگە لە لىبوردنت ھىچ دادمان نادات) لە
گىرپانەۋەيەكەيىشدا وتى: بەھىز نىم تا سەرکەۋم بەدەرنىم تا بىانۋو بەنىمەۋە
نكولى كار نىم، بەلكو دواى لىخۇشبوۋن دەكەم، ھىچ پەرستراۋى نىيە جگە لە تۇ،
بەردەۋام دەيوتەۋە تا مرد تەۋاۋ.

ئىبن سەعد (ج ۴، ص ۲۶۰) لە عەبدۇللای كۆپى عەمرەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى -
فەرمودەكە دىنىت سەبارەت بە ۋەسىيەتى عەمر - لە كۆتايىدا ھاتوۋە پاشان وتى:

۱ - موسلىم (ج ۱، ص ۷۶) بە سەنەدەكەي ئىبن سەعد بەۋ دەقەۋ بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى.

۲ - لە (البدايە والنھايە ج ۸، ص ۲۶) دا ۋاھاتوۋە.

خوايه تو فه رمانت پی کردین ئیمه سهرتر چووین (لاماندا) ریگریت لی کردین گرتمانه بهر. بهدر نیم تا پۆزشم هه بیئت، بههیزو به توانا نیم تا خۆم سهرخه، به لام (لا إله إلا الله) بهردهوام ئه وهی دهوت تا مرد.

پیشتر له باسی سهرخستندا وتمان له پشتیوانان چی یان وت پیغه مبهه (ﷺ) فهرمووی (قد وفیتم لنا بالذی کان علیکم فان شئتم ان تطیب انفسکم بنصیبکم من خیر و یطیب تمارکم فعلتم) واتة (وه فاداریتان هه بوو بۆمان به وهی له سهرتان بوو، ئه گهر ده تانه ویت به پیشکتان له خهیبهه دهروونتان ئارام بکه و به رهه مه کانتان پاک و چاک راگرن بیکه) وتیان تو چند مه رجیکت هه بوو له سهرمان ئیمه ش چه ند مه رجیکمان هه بوو له سهرت به وهی به هه شتمان بۆ هه بیئت، ئه وهی داوات لی کردین کردمان، ئیستا مه رجه که ی ئیمه ماوه، فهرمووی (خذاکم لکم) واته (دهی مه رجه که تان بۆ هه یه).¹

ههروه ها له باسی جیهاد دا قسه که ی عومه یری کوری حه ممان هیئا کاتی پیغه مبهه (ﷺ) له به دردا خه لکی هاندا له سهر شه ر، وتی (به خ به خ) نیوانی من و چوونه به هه شتم ئه وه یه ئه وانه بمکوژن، خورماکانی دهستی فریداو شمشیره که ی هه لگرت و شه ری کرد تا کوژرا.

له گیرانه وه یه کی دیکه دا پیغه مبهه (ﷺ) فهرمووی (چی وای لی کردیت بلیت به خ به خ؟) وتی نه به خوا ئه ی پیغه مبهه ری خوا (ﷺ) ته نها به و هیوا یه ی من یه کی بم له وانه (به هه شتی هه کان) فهرمووی (فانک من اهله ا) واته (دهی تو له وانه یه) ئه ویش خورماکانی له گیران ده رهینا و لی خواردن دوا یی وتی ئه گهر بیم تا ئه م خورمایانه بخۆم ژیا نیکی دوورو دریز ده بیئت، چی خورمای پیبوو فری دا، له گه لیاندا شه ری کرد تا کوژرا.²

¹ - به زار گیراویه تییه وه.

² - نه حمه دو جگه له ویش له نه سه وه (ر.چ) هیئا ویا نه.

ههروهه له باسی پیکران و بریندار بوونی نا جیهاد دا باسی قسه که ی
 نه نه سی کوپی نه زمان کرد وتی وای بو بوونی به ههشت له و خود دا به دی ده که م،
 له گه ل بیباوه پان کرد تا کوژرا. یان سه عدی کوپی خه یه شه مه له باسی ههزی هاوه لانی
 له کوژرانی پی خوادا وتی: نه گهر له به ههشت بووایه سه ره که م ده دا پی ت، به لام
 هیوام وایه نه مه شه هیدی به نیو چاوه وه پی ت بو م، نه مه کاتی باوکی پی ت و ت هه ر
 ده پی ت یه کی کمان بمینینه وه، ههروهه سه عدی کوپی ره بیع له پوژی ئو خود دا
 وتی: پی پی بلی نه ی پیغه مبه ری خوا من بوونی به ههشت ده که م، کاتی زهیدی کوپی
 ثابت (ﷺ) پی پی و ت پیغه مبه ر (ﷺ) سه لامت لی ده کات و پی ت ده لیم پی م بلی حالم
 چونه؟ حرامی کوپی مه لعانی ش (ﷺ) له پوژی بیئر مه عونه دا وتی سویند به
 په ره ردگاری که عبه سه رکه وتم (بردمه وه) واته به به ههشت. عه ماریش له باسی
 دلیری عه ماردا وتی نه ی هاشم پیش که وه، به ههشت له ژیر سایه ی شمشیر دایه،
 مه رگیش له ده وری دانه کاندایه، ده رگا کانی به ههشت کراونه ته وه خو ریه کانی
 رازینراونه ته وه، نه مپو ده گم به نازیزان. موحه ممه دو دارو ده سته که ی، پاشان
 خو ی و هاشم هه لمه تیان برد تا کوژران، ههروهه ده یوت: نه ی کو مه لی مسولمانان
 له به ههشت راده که ن؟ من عه ماری کوپی یاسرم وهرن بو م، ئین عومه ریش له
 نکولی کردن له سه ر وهرگر تنی ده سه لات وتی: ده رو نم فی ری دنیا نه کردوه پیش
 نه مپو چووم تا بلیم نه وی له سه ر ئیسلام دای له تو و باوکت تا هه ردو وکتانی برده
 ناوی چاوی لی به تی. باسی به ههشت و خوشییه کانیم هی نایه بیرو وازم لی هی نا -
 واته کاتی مو عاوییه له ده مه تولجه نده ل وتی: کی چاوی له م باره یه (ده سه لات) و
 هیوا خوازیه تی.

سه عیدی کوپی عامر (ﷺ) کاتی خیری کرد وتیان ده ی مال و منالیش مافیان
 هیه به سه رته وه و نزیکانیشت مافیان له سه رته، وتی من زهوت کاریان له گه ل
 ناکه م و بو په زامه ندی که س نا گه ریم بو به ده سته یانی خو ری، نه گهر
 خیری (خو ریه ک) له وانه ی به ههشت ده رکه ون زه وی پوونا ک ده کاته وه وه ک چون خو ر

پووناكى دەبەخشى لە گىرپانەۋەيەكدا بە ژنەكەي وت لەسەر خۆبە، من ھاۋەلاننىم
 ھەبوون بەم زوانە لىم جىابوونەۋە ھەز ناكەم دنياۋ چى تىايە بۆ من بىت، بەلام
 لىيان دورور بگرم، ئەگەر يەككى لە خۆريە چاكەكان لە ئاسمانەۋە دەرگەۋىت
 پووناكى دەدات بە خەلكى سەر زەۋىۋ پووناكى پووخسارى خۆرو مانگ
 دەبەزىنى، خومارنى دەي پۆشى باشترە لە دنياۋ چى تىايە، دەي تۆ لە خۆم
 لەپىشتىرى تا وازت لىبىنم بۆيان نەۋەك واز لەوان بەينم بۆ تۆ، ئەۋىش بىدەنگ بوو
 رازى بوو، يان ئافرەتتىكى پىشتىوانان لە باسى خۆپاگرى لەسەر نەخۇشەكان وتى:
 نەبەخۋا ئەي پىغەمبەرى خوا، بەلكو ئەم سى جارە خۆم رادەگرم بەخۋا مەترسى
 بۆ پىي بەھەشت دانانىم كاتى پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (ايهما إليك ان ادعوا لك
 فيكشف عنك - اى الحمى - او تصبرى وتجب لك الجنة) واتە (كاميانت لا خۇشترە
 تا نزات بۆ بكەم، تاكەت لەسەر لاجى يان خۆپاگرىت و بەھەشتت بۆ واجب بىت).
 ئەبو دەردا وتى: كاتى ھاۋارمە ھەزەم لە بەھەشتە، ھاۋەلان پىيان وت: ھەزەت لە
 چىيە؟ ئوم حارثەش لەسەر خۆپاگرى لەسەر مەرگى مندانان كاتى لە پۆژى بەدر
 كۆرەكەي كۆژا وتى ئەي پىغەمبەرى خوا لەسەر حارثە ھەۋالەم پىبەدە، ئەگەر لە
 بەھەشتدا بم خۆم رادەگرم، ئەگەر نا خوا دەبىنىت چى دەكەم - واتە شىۋەن،
 چونكە ھىشتا ھەرام نەببوو - لە گىرپانەۋەيەكى دىكەدا وتى ئەي پىغەمبەرى
 خوا (ﷺ) ئەگەر لە بەھەشت بىت ناگرىم و خەفەت ناخۆم، ئەگەر لە دۆزەخدا بىت تا
 ژيانم ما بىت دەگرىم، فەرموۋى (يا ام حارثة إنها ليست بجنة ولكنها جنة فى الجنات
 والحارث فى الفردوس الأعلى) واتە (ئەي ئوم حارثە! ئەۋە بەس بەھەشت نىيە،
 بەلكو بەھەشتىكە لەناۋ بەھەشتانىكدا، حارث لە فەردەۋسى ئەۋەلىيە) ئەۋىش
 گەپرايەۋە پىدەكەنى و دەيوت بەخ بەخ ئەي حارث.

حاکم (ج ۴، ص ۵۷۸) له عائیشه وه هیڼاویه تی ده لیت: بیرى دۆزه خم کرده وه و گریام و پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی (عائیشه چیه؟) وتم: بیرى دۆزه خم کردو گریام، ئایا ئیوه له پوژی دوا ییدا بیرى ژن و منالتان ده کهن؟ فهرمووی (اما فى الثلاثة مواطن فلا يذكر احدا احدا حتى يعلم ایخف میزانه او یثقل وعند الكتب حتى یقال هاؤم اقرؤ کتابیه، حتى یعلم ان یقع کتابه افی یمینه ام فى الشماله او من وراء ظهره، وعند الصراط إذا وضع بین ضهری جهنم حافتاه کلا لیب کثیره وحسک کثیر یحبس الله بها من شاء نت خلقه حتى یعلم اینجو ام لا؟) واته (له سئ باردا کهس بیرى کهسى نییه تا بزانیئت ئایا تهرازووه کهى سووکه یان قورسه، له کاتى نامه وهرگر تنه وه دا تا دهوتریئت نامه کهم بخویننه وه، تا دهزانیئت کتیبه کهى دهخریته کوئ له لای راستى یان له لای چهپی یان له دواوه پیى دهدریئت، له کاتى پردى صراط دا کاتى خرایه بهردهم دۆزه خم ئەملاو لاکانى قولاپى زورو دپکى تیژى زورن خوا کام دروست کراوانى خوئ بوویئت تیایدا دهیهیلئیته وه تا ئەو کهسه بزانیئت ئایا رزگارى دهبیئت یان نا؟) ۲۱.

ئىن ئەبى حاتمە لە عەبولعەزىزى كوپى ئەبوداودەوھ ھىناويەتى دەلىت: بىستەم پىغەمبەر(ﷺ) ئەم ئايەتەى دەخويندەوھ ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ عَلَيْهَا مَلَائِكَةٌ غِلَاطٌ شِدَادٌ لَا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ﴾ (التحریم ۶) ھەندى لە ھاوھان لە لای بوون و لە نیوانیاندا پىرىك ھەبوو، پىرھەكە وتى ئەى پىغەمبەرى خوا بەردى دۆزەخ وەك بەردى دنیا وایە،

١- ضعيف.

۲- حاکم دہلیت تہم فہرموودہ لہسہر مہرجی بوخاری و موسلیم صہحیحہ تہگہر ئیرسانی نہیوانہ لہ ننوان حسہن و عائشہدا زہہبی وادہلیت.

فەرەمۇى (والذى نفسى بيده لصخرة من صخر جهنم اعظم من الجبال الدنيا كلها) واتە (سۆيىند بەۋەى گىيانى بەدەستە بەردى لى بەردەكانى دۆزەخ گەرەترە لى ھەموو شاخەكانى دنيا) پىرەكە لى ھۆش خۆى چوۋ كەوت، پىغەمبەر (ﷺ) دەستى لى سەر سىنگى داناۋ سەيرى كرد زىندوۋە. بانگى كرد و فەرەمۇى (ياشيخ قل لا إله إلا الله) ئەى پىر بلى لا إله إلا الله) ئەۋىش وتى، پىغەمبەر (ﷺ) مۇژدەى بەھەشتى پىدا. ھاۋەلەن وتيان ئەى پىغەمبەرى خوا ئەى لى نىۋ ئىمەدا؟ فەرەمۇى (بەلى خوا دەفەرەمۇى ﴿ذَلِكَ لِمَنْ خَافَ مَقَامِي وَخَافَ وَعِيدٌ﴾^۱).

حاكم بە كوررتى بەۋ واتايە لى فەرەمۇدەيەكى ئىبن عەبباسەۋە ھىناۋىيەتى و بە صەحىحى داناۋەك لى پىشتەر لى باسى ترسدا ھىنامان. لى گىرەنەۋەيەكدا گەنجەكە لى ھۆش چوۋ كەوت - لى برى پىرە گەنج بوو - لى باسى ترىشدا چىرۋكى گەنجىكى پىشتىۋانانمان ھىنا كە ترسى خوا لى دلى دابوو، لى كاتى باسى دۆزەخدا دەگىريا تا لى مائەۋە نەچۋىيە دەر، پىغەمبەر (ﷺ) ھات كە گەنجەكە سەيرى كرد ھەستەۋ پىغەمبەر (ﷺ) لى كۆشى گىرت و گەنجەكە مرد، پىغەمبەر (ﷺ) فەرەمۇى (جهزوا صاحبكم فان الفرق من النار فلکذبوه) واتە (براكەتان بشؤن و كفى بكن، چونكە ترسى دۆزەخ جەرگى برى) حاكم بە صەحىحى لى سەھلەۋە ئىبن ئەبى دنياۋ جگە ئەۋىش لى حوزەيفەۋە ھىناۋىيە، ھەرۋەھا چىرۋكى بە پوۋدا كەۋتنەۋەى شىدادى كورپى ئەۋس لى سەر جىگەكەى و قسەكەى: خۋايە دۆزەخ خەۋى لى زىراندوم، ھەلدەسا نوپۇزى دەكرد تا بەيانى ھەندى چىرۋكىشمان ھىنا لى باسى گىريانى ھاۋەلەندا. لى پۇژى مۇئەش باسى گىريانى عەبدوللاى كورپى پەۋاجە كرا وتى: بەخۋا خۆشەۋىستى دنياۋ لىبۋونتانم نىيە، بەلام لى پىغەمبەر (ﷺ)

۱ - ضعيف.

۲ - ئەمە فەرەمۇدەيەكى مۇرسەلى غەرىبە، لى تەفسىرى ئىبن كەسىر (ج ۴، ص ۳۹۱) دا ۋاھاتوۋە

بیست ئەم ئایە ی دەخویندەوێ که باسی دۆزەخی تێدا بوو ﴿وَإِنْ مِنْكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا كَانَ عَلَى رَبِّكَ حَتْمًا مَقْضِيًّا﴾ جا من نازانم دواى دەرباز بوونم چۆن بێت.

دانیابوون ئەوێ خوا بە ئێنی داوێ

ترمذی لە نیاری کوپی موکریمی ئەسلەمییهوێ هیناوییه تی دەئیت کاتی ئەم ئایەتانه دابەزین ﴿أَلَمْ غَلَبَتِ الرُّومُ يَ أَذْنَى الْأَرْضِ وَهُمْ مِّنْ بَعْدِ غَلَبِهِمْ سَيَغْلِبُونَ فِي بَضْعِ سِنِينَ﴾ (الروم ۱-۴) ئەو پۆژە ی ئەو ئایەتە دابەزی فارس پۆمیان شکاندبوو، مسوڵمانان حەزیان دەکرد پۆمەکان بەسەریاندا زال بن، چونکە ئەوان ئەهلی کیتاب بوون، لەو بارهوه خوا دەفەرمویت ﴿وَمِنذِ يَفْرَحَ الْمُؤْمِنُونَ بِنَصْرِ اللَّهِ يَنْصُرُ مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ﴾ (الروم ۴-۵) قورەیش حەزیان دەکرد فارس سەرکەون، چونکە ئەهلی کیتاب نەبوون و باوەریان بە زیندوو بوونەوه نەبوو، کاتی خوا ئەو ئایەتە ی دابەزاند ئەبوبەکر لە بەشەکانی مەککەدا هاواری دەکرد ﴿أَلَمْ غَلَبَتِ الرُّومُ يَ أَذْنَى الْأَرْضِ وَهُمْ مِّنْ بَعْدِ غَلَبِهِمْ سَيَغْلِبُونَ فِي بَضْعِ سِنِينَ﴾ هەندێ خەلکی قورەیش بە ئەبوبەکریان وت: دە ی با ئەو بانگەشە ی هاوێلەکەتان لە نیوان ئیمە و ئیوێدا بێت که دەئیت پۆم لە چەند سالیکی تردا - سەر دەکەون ئایا لەسەر ئەمە گرەوت لەگەڵدا بکەین؟ وتی بەئێ، ئەمە پێش حەرام بوونی گرەو بوو، ئەبوبەکر و بیباوەران گرەویان کرد و گرەوکانیان دانا و بە ئەبوبەکریان وت ئەو چەند سالی بە چەند دادەئیت؟ بە سێ سالیان نو سالی، با شتیکی نیوێندی بێت لەسەری کۆک بین، لە نیوانیاندا شەش سالیان دانا، شەش سالی بە چو پێش ئەوێ سەرکەون، بیباوەران گرەوێکە ی ئەبوبەکریان برد، کاتی کەوتە سالی حەوتەم پۆم بەسەر فارسدا سەرکەوتن. مسوڵمانان پەخنیان لە ئەبوبەکر گرت، که بۆچی شەش سالی

داناوه، چونکه خوا فرمویه تی (فی بضع سنین) نه وکات خه لکیکی زور مسولمان بوون^۱.

ئیین نه بی حاتم له بهرائه وه هیناویه تی وتی: کاتی ئه م ئایاتانه دابه زین ﴿غَلَبَتِ الرُّومُ يَ أَذْنَى الْأَرْضِ وَهُمْ مِّنْ بَعْدِ غَلَبِهِمْ سَيَغْلِبُونَ﴾ بیباوه ران به نه بویه کریان وت: نابینی هاووله کهت چی ده لیت. پوم به سهر فارسدا سهرده که ویت، وتی هاووله کهم راست ده کات. وتیان دهی وهره با گره وی له نیوان ئیمه و تودا هه بی؟ نه وانیش ماویه کیان دانا، پیش نه وهی سهرکه وتنی پوم به سهر فارسدا ماوه که ته وای بوو، پیغه مبه ر (ع) نه وهی بیسته وه و پیی ناخوش بوو به نه بویه کری فرموی چی وایکرد نه وه بکهیت؟ وتی: به راست زانینی فرمایشتی خواو پیغه مبه ر که ی، فرموی: پروره وه بو لایان و شته که گهره تر بکه بو یان و له سهر چند سالی (بضع سنین) دایبئی، نه بویه کر چوو بو لایان وتی ده توانین پاشه کشه بکهین؟ چونکه پاشه کشه که چاکتره؟ وتیان باش، نه و سالانه تیپه ر نه بوون تا پوم به سهر فارسدا سهرکه وتن و له مه دائین و به نی رومیه نه سپه کانیان به سته وه، نه بویه کر هات بو لای پیغه مبه ر (ع) وتی: نه م سامانه حرامه فرموی بیبه خشه^۲.

به غه وی له که عبی کوپی عه ددی وه هیناویه تی ده لیت: له گه ل وه فدیکی خه لکی حیره هاتم بو لای پیغه مبه ر (ع) نه ویش پیشنیاری مسولمان بوونی بو

۱ - حسن.

۲ - ترمزی واهیناویه تی، پاشان ده لیت: نه م فرموده یه حه سه نی صه حیه و ته نها له فرموده ی عه بدوره حمانی کوپی نه بو زنده وه ده بیبیین،

۳ - صحیح.

۴ - ئیمامی نه حمه دو ترمزی هیناویانه و ترمزی به حه سه نی ده زانیت. نه سائی و ئیین نه بی حاتم و ئیین که سیر (ج ۳، ص ۴۲۲ د) هیناویانه.

کردین ئیمەش مسولمان بووین، که چووینەوہ بو حیرە هیندەدی نەبرد ھەوایی
 مەرگی پیغەمبەر (ﷺ) مان بیست، ھاوہ لآنم دایانە دوا وتیان ئەگەر پیغەمبەر بووایە
 نەدەمرد، منیش وتم پیشتریش پیغەمبەرمان مردوون، لەسەر ئسیلام مامەوہ بەرەو
 مەدینە چووم، دام بەلای راھیبیکدا که بەبێ ئەو هیچمان نەدەکرد، چووم بو لای و
 وتم وتی ھەوایی ئەو شتەم پێدە کہ دەمەوێت شتیکی لە دەرووندا جێی گرتووە،
 وتی ناوت بلێ، منیش ناوی کہ عەبم پێوت، وتی بیخەرە ناو ئەو شیعرە، شیعیکی
 هینا منیش خستە ناو شیعرەکە، سیفەتەکانی پیغەمبەر (ﷺ) پێوت وەك ئەوہی
 دیبووم ھاوکات مەرگیشی لەوکاتەدا کہ تیایدا مردبوو، بەوہ باوەرم زیاتر توند
 بوو، چووم بو لای ئەبوبەکر و وتم چی بووہو لای مامەوہ، ناردمی بو لای مقوقس و
 دواتر ھاتمەوہ پاشان عومەریش ناردمی. پاش شەری یەرموک نامە یەکیم برد و
 نەمزانی نامە کہ چییە (پۆمیەکە) پێی وتم: دەزانی پۆم لەگەڵ عەرەب شەریان
 کردووەو شکاندونیان؟ وتم نا، وتی بۆچی؟ وتم چونکە خوا بەلێنی بە
 پیغەمبەرەکە ی داوہ ئایینەکە ی بەسەر ھەموو ئایینەکاندا سەردەخات و خواش لە
 بەلێن لاندات، وتی: عەرەب پۆمی کوشتووە سویند بە خوا وەك کوشتاری عاد،
 پیغەمبەرەکە شتان راست دەکات. پاشان پرسیری لیکردم لەسەر گەرە ھاوہ لآن و
 دیاری بو دانان و پێی وتم: عەبباس مامیەتی زیندووە تا سەردانی بکەین، کەعب
 وتی: من لەگەڵ عومەری کوپی خەتتاب بەشدارو تیکەل بووم، کاتی دیوانی دانا
 لەناو بەنی عەدی کوپی کەعب پشکی بو منیش برییەوہ. بەغەوی دەلێت: تەنھا
 ئەمەم لە کەعبی کوپی عەددی دیووە، ئین قانع لە بەغەویەوہ بە ھەمان شیوہ
 هینایەتی، بەلام لێی کورت کردووەوہ بو ئەوہی وتی: پیش ئەو پیغەمبەرمان
 مردوون.

١- ئین شاھین و ئەبو نەعیم ئین سکن بە دورو درێژی و ئین یونس لە (تاریخ مصر) لە لایەکی
 دیکەوہ لە کەعبەوہ بە دورو درێژی هیناویانە، وەك لە (الصابە ج ٣، ص ٢٩٨) دا واهاتووە.

پیشتر قسه ی نه بوبه کرمان هیئا له شه پری هه لگه پراوه کاندای وتی: به خوا
 بهرده وام فه رمانی خوا به جی ده گه یه نم و له پری خوادا جیهاد ده کم تا خوا سه رم
 ده خات و به لینی خویمان پی ده گه یه نیت، کاممان کوژرا شه هیدی بهرده که ویت له
 به هه شتدایه و کاممان مایه وه خه لیفه ی خوییه له سه ر زه ویداو میراتگری حه قی
 به نده کانیه تی، چونکه خوا قسه ی ناراستی نییه و ده فه رمویت ﴿وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا
 مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ﴾ هه روه ها
 عومه ر له هان دانیا بۆ جیهاد ده لیت: کوان نه و نامو و که سه جورانه ی له به لینی
 خوا دووریان گرتووه؟ به سه ر زه ویدا بچن، نه و خاکه ی خوا له قورنانه کیدا به لینی
 پی داوون به میراتی نیوه ی بگی ریست، چونکه ده فه رمویت ﴿لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ﴾ خوا
 ئایینی خو ی سه رده خات و سه رخه ری سه ر بلندتر ده کات و پال پشته ی دارو
 ده سته یه تی و به سه ر گه لاندای سه ری ده خات، کوان به نده صالحه کانی خوا؟
 سه عدیش له هان دانیا بۆ جیهاد ده لیت خوا حه قه و له ده سته لاتدا هیچ
 هاویه شیکی نییه و به لینی خوا لادانی نییه و ده فه رمویت ﴿لَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزُّبُورِ مِنْ
 بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرْثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ﴾ (لقمان ۱۰۵) نه وه نه و میراته تانه که خوا
 به لینی پی داوون و ماوه ی سی حه جه بوی ره واکردوون، وای ده خون و خه لکه که ی
 ده کوژن و سامانیان لی کو ده که نه وه و کو یله یان لی ده گرن تا نه مپو که باریان
 گه یشتوته نه مپو، و نه وه ده سته یان هاتوون بۆتان و نیوه ناودارانی عه ره ب و
 چاکترینانی هه ر هوزیک و سه رخه ری نه وانه تانن که نه هاتوون، نه گه ر ده ست
 به ردار ی دنیا و خوازیاری پوژی دوا یی بن خوا دنیا و پوژی دوا ییشتان پی که وه
 پی ده دات. — به کوورتی ته واه.

دَلنیا بوون له وهی پیغه مبه (ﷺ) هه وائی داوه

ئین سه عد (ج ٤، ص ٣٧٨) له عه ماره ی کوپی خوزهیمه ی کوپی ثابت له مامیه وه هیئاویه تی - که له هاوه لانی پیغه مبه (ﷺ) بوو - پیغه مبه (ﷺ) ئه سپیکی له کابرایه کی دهشته کی کپی، پیغه مبه (ﷺ) که وته شوینی تا پاره که ی پی بدات، بویه خیرا چوو دهشته کییه که ش هیواشی نواند، هندی که س دهگیشتن به دهشته کیه که و له سه ر ئه سپه که قسه یان له گه ل ده کرد و نه یان ده زانی پیغه مبه (ﷺ) کپیویه تی تا هندیکیان له و نرخه ی پیغه مبه (ﷺ) بو ی دانا بوو زیاتریان بو دانا، کاتی ئه وه بوو دهشته کیه که پیغه مبه (ﷺ) ی بانگ کرد و وتی ئه گه ر ئه م ئه سپه ده کپیت ئه وه بیکره ئه گه ر نا ده یفروشم، پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی (الست قد ابتعته منك؟) واته (ئایا من نه مکپی لیّت؟) دهشته کیه که وتی نه به خوا پیّم نه فروشتیت، پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی (با، من لیّم کپیت) (بلی، قد ابتعته منك) (به لی، لیّم کپیت) خه لکی ده یاندا به لای پیغه مبه (ﷺ) و دهشته کیه که و ئه وانیش قسه یان له سه ر ده کرد، دهشته کیه که ده یوت: ئاده ی شایه تیّک بیّنه که پیّم فروشتوویت، هه ر مسوّلمانی ده هات به دهشته کیه که ی ده وت: قورّت به سه ر پیغه مبه (ﷺ) ته نها حه ق ده لیّت، تا خوزهیمه ی کوپی ثابت هات گوپی لیّبوو، چوو بو پیغه مبه (ﷺ) و بو دهشته کیه که، دهشته کیه که ده ی وت شایه تیّکم بو بیّنه که پیّم فروشتوویت، خوزهیمه وتی من شایه تی ده دم تو پیّت فروشت، پیغه مبه (ﷺ) پرویکرده خوزهیمه و فهرمووی (بم تشهد؟) واته (به چی شایه تی ده دهیت؟) وتی به وه ی به راست ده زانم تو پیغه مبه ریت، پیغه مبه (ﷺ) شایه تی خوزهیمه ی به شایه تی دوو پیاو دانا.^١

ئه بو داود (ص ٥٠٨) له عه ماره ی کوپی خوزهیمه وه هیئاویه تی ده لیّت پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی (ئه ی خوزهیمه به چی شایه تی ده دهیت له گه لمان نه بوویت؟)

وتی ئه ی پیغه مبهری خوا من سه بارهت بههول دانت له ئاسمان بهراست ده زانم ئیستا بهو قسه ت نه لیم راسته، پیغه مبهر (ﷺ) شایه تی خوزه ی مه ی به شایه تی دوو پیاو دانا، له گیرانه وه یه کی دیکه دا وتی: ده زانم ته نها تو حق ده لییت له سه ر گه وره تر له وه له سه ر ئایینمان باوه رمان پیهیناویت، نه ویش شایه تی هه کی قبول کرد.

به یهه قی له عایشه وه (رضی الله عنها) هیناویه تی ده لییت کاتئ پیغه مبهر (ﷺ) برا بو مزگه وتی نه قصا به یانی باسیکرد بو خه لک، هه ندئ خه لک پاش گه ز بوونه وه له وه ی باوه ریان پئ هیناوو و چوون بو لای نه بو به کړو پیان وت ئاگات له هاوه له که ته ده لییت نه مشه و برام بو به یتولمه قدیس؟ وتی شتی وا هاتوو؟ وتیان به لئ، وتی نه گهر ئاوا ی وتبییت راست ده کات، وتیان: به راستی ده زانیت نه مشه و چووبیت بو قودس و پیش پوژ بوونه وه هاتبیته وه؟ وتی به لئ من له وه زیاتریش به راستی ده زانم، له هه والی ئاسماندا بو چرکه ساتئ بر وای پئ ده که م، بویه ناوی نرا نه بو به کړی صدیق.^۱

نه بو نه عیم له عایشه وه به هه مان شیوه هیناویه تی، له گیرانه وه یه کدا هاتوو: هه ندئ له وه ی باوه ریان پئ هیناوو پاشگه ز بوونه وه و هه ندئ به راستیان زانی و راپا ببوون.^۲

ئین ئه بی حاته م له فه رمووده که ی نه سه وه چیژکی شه وی ئیسرای به دوورو دریژی هیناوه تیایدا هاتوو: که ببیاوه ران نه و قسه یان بیست چوون بو لای نه بو به کړ و تیان ئاگات لییه هاوه له که ت ده لییت نه مشه و پرگه ی مانگیکی بریوو وه هه ر نه مشه ویش گه راوه ته وه؟ نه بو بوکر وتی - راست ده کات - به هه مان شیوه ی پیشوو هیناویه تی.^۳

^۱ - له ته فسیری ئین که سیر (ج ۳، ص ۲۱) دا واهاتوو.

^۲ - نه بو نه عیم ده لییت: له سه نه ده که دا موحه مه دی کوپی که سیری مصیصی هیه که نه حمه د زور به لاوازی ده زانیت، ئین مو عین وتی راستگو یه، نه سائی و جگه له ویش ده لئ: به هیژ نییه. وه ک له (المنتخب ج ۴، ص ۳۵۳) دا واهاتوو.

^۳ - وه ک له ته فسیری ئین که سیر (ج ۳، ص ۷) داها توو.

ئەبو یەعلا لە جابری کوپی عەبدوللّوھ هیناویەتی دەلیت: لە سائیک لە
سائەکانی عومەردا کە خەلیفە بوو کوللە کەمی کرد، پرسپاری لیکرا ئەویش هیچی
نەوت بەو دەلتەنگ بوو و کەسیکی نارد بۆ کەنداو کەسی بۆ شام و یەکی بۆ عێراق
تا پرسپار بکەن ئایا هیچ لە کوللە بینراوە یان نا؟ ئەو هی لە یەمەنەو هاتبوویەو
مشتی کوللە ی هینا و خستیه بەردەستی، کە بینی سی جار "الله اکبر" ی کرد،
پاشان وتی لە پیغەمبەر (ﷺ) بیست دەیفەرموو (خلق الله عزوجل الف امة منها
ستمائة فی البحر واربعمائة فی البر واول شیء یهلك من هذه الامم الجراد، فاذا
هلکت تتابعت مثل النضام إذا قطع سلک) واتە (خوا هەزار ئومەتی دروست
کردوو شەش سەدیان لە دەریادا و چوار سەدیان لە وشکانیدان، یەکەم شت لەو
ئومەتانە لەناو دەچن کوللە یە، ئەگەر لەناو چوو ئەوا بەدوایدا ئەوانی دیکەش دین
وەک تەسبیح ئەگەر سەرەکە ی پچرا) ^۱.

ئین ئەحمەد لە (الزوائد) و ئین ئەبی شەیبە و بەزارو حارث و ئەبو نەعیم و
بەیهقی لە (الدلائل) و ئین عەساکیر لە خوزالە ی کوپی فوزالە ی ئەنسارییەو
هیناویانە دەلیت: لە گەل باوکم چووم بۆ (ینیع) بۆ سەردانی عەلی کوپی ئەبو تالیب
کە لەوێ نەخۆش بوو، باوکم پێی وت: لێرە چی دەکەیت؟ ئەگەریش بمیریت تەنھا
دەشتەکیەکانی جوھەینەت لە گەل دەبن سواری تە دێیتە مەدینە، ئەگەر
سەرەمەرگت هات هاو لەنت لە گەل دەبن و نوێژت لە سەر دەکەن. - ئەبو فوزالە لە
بەشداربووانی بەدربوو - عەلی وتی: من بەم دەردە نامرم، پیغەمبەر (ﷺ) پای
سپاردووم نەرم تا دەستەلات دەگرە دەست پاشان ئەمەم - واتە پێشی - تیک
ئالای خوینی ئەمە دەبیّت - واتە پوخسارو تەویلی - ^۲.

۱ - موضوع.

۲ - لە تەفسیری ئین کەسیر (ج ۲، ص ۱۳۱) دا واهاتوو.

۳ - صحیح.

۴ - لە (المنتخب کنز العمال، ص ۹۵) دا هاتوو و دەلیت: کەسەکانی سەنەدەکی جێ متمانەن.

حه میدی و بهزارو نه بویه علاو ئین حبان حاکم جگه له ویش له علیه وه
هیناویانه، له علیه وه وتی: عه بولای کوری سهلام هات بو لام و منیش سواری
ولا خه که ببووم، پئی وتم بو کوی دهچیت؟ وتم بو عیراق وتی دهچیت بو نهوی تا
لای تیزی شمشیره کهت بهرکه ویت، عه وتی نهی هاوار به خوا له پیغه مبهرم (ع)
بیست پینش نه وه ئه م نه وه بلیت نه وهی فهرموو.^۱

ئین عه ددی و ئین عه ساکیر له مو عاویهی کوری جهریری هه زه میه وه
هیناویانه ده لیت: عه ئه سپیکی پینو ئین مولجه م دای به لایداو پرسیری کرد
له سه ر ناوی یان ره چه له کی، نه ویش دایه وه پال جگه له باوکی، نه ویش پئی وت
درو ده کهیت - تا دایه وه پال باوکی خو - وتی ئیستا راست ده کهیت،
پیغه مبهر (ع) پئی فهرمووم بکوژه کهم شیوه جوله کهیه و نه ویش جوله کهیه دهی
بیه.^۲

عه بدوره زاق و ئین سه عدو وه کیع له عوبه یده وه هیناویانه ده لیت: عه ئه که
ئین مولجه می ده بینی ده یوت:

ارید حباءه ویرید قتلی عزیزک من خلیک من مراد^۳

ئین سه عدو نه بونه عیم له نه بو توفه یله وه هیناویانه ده لیت: له لای عه ئه کوری
نه بو تالیب بووم، عه بدوره حمانی کوری مولجه م هات بو لای، نه ویش فهرمانی کرد
به خششی بدهن پاشان وتی ئه م یاخیه چی رپی ده گریت له سه ره وه بیریزیت،
ئه مه له وه خویناوی بکات - ئا ماره ی بو پیشی کرد - پاشان عه ئه وت:

اشدد حیان یمک للموت فأن الموت اتیکا
ولا تجزع من القتل إذا حل بوادیکا^۴

^۱ - صحیح.

^۲ - له (المنتخب ج ۵، ص ۵۹) دا واهاتووه.

^۳ - له (المنتخب ج ۵، ص ۶۲) دا واهاتووه.

^۴ - له (المنتخب ج ۵، ص ۶۱) دا واهاتووه.

^۵ - له (المنتخب ج ۵، ص ۵۹) دا واهاتووه.

ئىبن ئەسكەر لى ئوم ئەممارى لى كۆشگىرى ئەممار ھەۋەلانى ھەللىتى:
 ئەممار ناساغ بوو و وتى: بەم نەخۇشەم نامرم، خۇشەۋىستىم پىغەمبەر (ﷺ) پىنى
 وتم كە بە كۆژاۋى لى نىۋان دوو دەستەى باۋەرداراندا دەمرم، لى المنتخب ج ۵،
 ص ۲۴۷) دا ۋاھاتوۋە. پىشتىرىش لى باسى ھەزى ھاۋەلانى بۆ شەپرى پىنى خوا
 قسەكەى ئەممارمان ھىنا، پىغەمبەر (ﷺ) راي سپاردم كە كۆتا تويىشوى ژىانت بىرى
 شىر بىت، لى پۆژى صفىن كە ھات بۆ لاي ەلى كاتى شەپرى دەكرد كە كەسى
 نەدەكوشت، ھەروھە وتى ئەى ئەمىرى باۋەرداران پۆژى ئەۋە ئەۋە - سى جار
 وتى - پاشان شىرىك ھىنرا خواردىەۋە پاشان وتى: پىغەمبەر (ﷺ) پىنى وتم ئەمە
 كۆتا خواردنەۋە لى دنىادا دەخۇمەۋە، پاشان جەنگا تا كۆژا.

ئەبۇبەللا ئىبن ئەسكەر لى خالىدى كۆرى ۋەلىدەۋە ھەۋەلانى لى كچى
 ھىشامى كۆرى ۋەلىدى كۆرى موغىرەۋە - كە لى نەخۇشى ئەمماردا خزمەتى
 دەكرد - وتى: موغاۋىە ھات بۆ لاي ئەمار سەردانى كرد، لى لاي دەرچوو وتى:
 خوايە مەرگى بەدەست ئىمە نەبىت، چونكە من لى پىغەمبەر (ﷺ) بىست
 فەرموۋى (تقتل عمارا الفئة الباغية) (دەستەى ياخى بوو ئەممار دەكوژن).^۱

ئىبن سەعد (ج ۴، ص ۲۳۳) لى ئىبراھىمى كۆرى ئەشتەر لى باۋكىيەۋە ھەۋەلانى
 كاتى ئەبو زەر سەرەمەرگى ھات ژنەكەى گرىا، پىنى وت بۆچى دەگرىت؟ وتى
 چونكە بەبى تۆ دەستم نىيە جلىكم نىيە بۆت بشىت، وتى دەى مەگرى چونكە من
 لى پىغەمبەر (ﷺ) بىستوۋە بە دەستەيەكى دەفەرموۋ كە منىش تياندا بووم (لىموتن
 منكم رجل بضالة من الأرض تشهد عصبة من المؤمنين) واتە (لە نىۋانتاندا كەسى لى
 زەۋىيەكى چۆل دەمرىت دەستەيەكى باۋەرداران نامادەى دەبن) ھەمو ئەۋانە
 ھەرىكەۋ لى گوندى مردوۋە دەستەيەكى مسولمانانى تىداۋوۋە، منم كە لە زەۋىيە

^۱ - صحيح.

^۲ - (المنتخب كنز العمال ج ۵، ص ۲۴۷).

دەمرم، سوئند بەخوا درۆم نەکردەووە و ناکەم، دەى سەيرى پىگەكە بکە، ژنەكەى وتى: ئاخۆ چۆن كە حاجيان چوون و پىگە براۋە، دەچوويە سەر بەرزىيەك و سەيرى دەكرد و دەهاتەوە خزمەتى دەكرد و ھەمووى دەچوو سەيرى دەكرد، ئەوكات بينى دەستەيەك لە ئاژەلەكانيان بەدواى يەكدا دەيان نواندن وەك كپ كەوتوو و ابوون لەسەر ئاژەلەكانيان (بەسەرى پەش و جلى سپی) ئەويش بە جەكەى ئاماژەى كرد، ئەوانيش ھاتن و لە لای وەستان و وتيان چیتە؟ وتى: يەكئ لە مسولمانان دەمریت ئايا كفى دەكەن؟ وتيان كىيە؟ وتى ئەبوذر، ئەوانيش وتيان بە دايك و باركەوہ بەقوربانى بين، قامچى و شتەكانيان دانا و چوون بو لای، ئەويش وتى مۆژدەتان لىبىت ئىنجا فەرموودەكەى پىغەمبەر (ﷺ) بو گىرانەوہ، پاشان وتى بىستم پىغەمبەر (ﷺ) دەيفەرموو (لا يموت بين امرأ مسلمين ولدان او ثلاثة فيحتسبان ويصبران فيريان النار) واتە (لە نيوان دوو كەسى مسولماندا دوو يان سئ منداڵ بمرن چاوەرى پاداشت بن و خۆراپگرن دۆزەخ نابىن). وتى ئىوہ دەبىستن ئەگەر جلىكم بووايە بەشى كفنم بكات تەنھا لەوہدا كفن دەكرام، يان ژنەكەشم جلىكى ھەبووايە بەشم بكات لە جلى ئەودا كفن دەكرام. دەى لەبەر خوا و ئىسلام راتان دەسپىرم ھەركەستان ئەمىر يان عەريف يان نەقيب يان پۆستە چىيە كفنم نەكات، ھەركامەو يەكئ لەوانە بوون جگە لە گەنجىكى پشتيوانان وتى من كفت دەكەم، چونكە من ھىچ كام لەوانە نيم، لە عەباكەى بەرمدا كفت دەكەم و دوو جلىشم ھەيە لەناو تویشوہكەمدا دايكم رستوونى بۆم، وتى دەى تو كفنم بکە، پشتيوانىيەكە كفى كرد لەگەل ئەو دەستەدا كە لە لای بوون، لە نيواندا حجرى كورى ئەدبرو مالىكى ئەشتەر ھەبوو لەگەل خەلكىكدا كە ھەموويان يەمەنى بوون^۱.

^۱ - صحيح.

^۲ - ئەبونەعیم لە ئوم ژەرەوہ بە ھەمان شیوہ ھیناویەتى. وەك لە (المنتخب ج ۵، ص ۱۵۷) دا واھاتوہ.

ئىبن سەعد(ج ۴، ص ۲۳۴) لە ئىبن مەسعود ھەيئەتەى دەلىت: كاتى
عوسمان (ر.ض) ئەبوزەرى بۇ پەزىزە دور خستە ھە و لەوى ئەبو زەر تووشى قەدەرى
خۇى بو، كەسى لەگەل نەبوو جگە لە ژنەكەى و خزمەت كارەكەى، ھەسىيەتى بۇ
كردن بى شۆن و كفنم بكن و لەسەرە پى دامنىن، يەكەم دەستە و كاروان دای بە
لاتاندا بلىن ئەو ئەبو زەرى ھاوئى پىغەمبەرى خوايە، بۇ ناشتنى يارمەتيمان
بدەن، كاتى مرد و ايان كرد و داياننا، عەبدوللای كوپى مەسعود بە دەستەيەكە
خەلكى عىراقەو بۇ عەمرە ھات، سەیریان كرد تەرمى لەسەر پىگەیانە و خەرىك بوو
و شترەكان بيشیلن، غولامەكە ھەستا بۇ لای تەرمەكە و وتى ئەو ئەبوزەرى ھاوئى
پىغەمبەرە(ﷺ) دەى يارمەتيمان بدەن بىخەينە ژىر خاك، عەبدوللأ دەستى كرد بە
گریان وتى: پىغەمبەرى خوا راستى فەرموو(تمشى وحدك وتموت وحدك وتبعث
وحدك) واتە(بە تەنھا دەچیت و بە تەنھا دەمریت و بە تەنھا زیندو دەكرییتەو)
پاشان لەگەل ھاوئى دابەزین و شارديانەو پاشان عەبدوللأ كوپى مەسعود
فەرمودەكەى بۇ گىرانەو، كە پىغەمبەر(ﷺ) لە چوونى بۇ تەبووك چى پى
فەرموو.

ئەبۇنەعیم لە (الدلائل، ص ۱۹۶) لە ھەمیدی کوپی منھبەو ھیناویەتی وتی:
 حوزەیمی کوپی ئەوسى باپیرم وتی: کۆچم کرد بو لای پیغمبەر (ﷺ) و لە کاتی
 گەڕانەو ھى لە تەبوك چووم بو لای و مسولمان بووم، بیستم دەیفەر موو (ھەزە الحیرة
 البيضاء قد رفعت لی وھزە الشیماء بنت نفیلە الأودیة علی بغلة شہباء محتجرة
 بغمار اسود) (ئەو ھیرەى سپیە بەرز کرایەو ھو ھو ھو شەیمای کچی نوفەیلەى
 ئەودیە لەسەر ووشتریکی خوڵە میشى پووشیکی رەشى داو ھەسەر و ملیدا)
 دەلیت: وتم ئەى پیغمبەرى خوا ئیمە نەچوینە حیرە بینیمان وەك ئەو ھیە كە
 وەسفی دەكەیت ئەو ھو بو من بیت؟ فەر مووی (ھى لك) (بو تۆیە) پاشان ھەلگەڕانەو ھو
 پوویدا كەس لە تەبى ھەل نەگەڕایەو ھو، لەگەل كچی نوفەیلە بوو وەك پیغمبەر (ﷺ)
 فەر مووی لەسەر ووشتەر كە پەرۆیەكى رەشى بەستبوو، خوّم گەیاندا پیى وتم ئەمە

پېغەمبەر (ﷺ) ۋەسفى كىرد بۆم، خالىد داۋاي بەلگەي لىكردم، منىش پىم وت ئەوانىش موخەممەدى كۆپى مەسلەمە ۋە موخەممەدى كۆپى بەشىرى ئەنسىرى بوون، خالىدنىش شەيمى دايە دەستم، عەبدولمەسىحى كۆپى نۇفەيلەي بىراى ھات بۆلەي تا پىك بەكەيوت، وتى بىفروشه پىم، وتم نا، وتى بەخوا لە دەسەدى كەمترت نادەمى، ھەزار درەھمى پىداۋ منىش دامە دەستى، پىيان وتم ئەگەر بت وتايە سەد ھەزار دەيدا پىت، منىش وتم: وام نەدەزەنى لەسەد دەيى ژمارەي زياتر ھەيىت^۱.

ئەبۇنەئىم لە (الدلائل، ص ۱۹۸) لە جوبەيىرى كۆپى ھەيىئە ۋە ھەيئەتەي دەلىت: (بندار فان علج) ھەۋالى نارد ئەي عەرەب كەسەك لە خۇتەنمان بۆ بنىرن تا قسەي لەگەل بەكەين، خەلەكەكە موغىرەي كۆپى شوغەيان نارد، جوبەيىر وتى: من سەيىرى دەكەم قىزى درىژو يەك چاۋ بوو، چوۋ بۆلەي، كە گەپايە ۋە پىرسىارمان لىكرد چى پىوت؟ پىي وتىن: سوپاس ۋە ستايشى پەرۋەردگارى كىردو وتم: ئىمە دورترىن شوين ۋە جىمان ھەيە ۋە لە ھەموۋان بىرسى ترو لە ھەموۋان لاسارتر بووين ۋە لە ھەموۋان دورتر بووين لە ھەر چاكەيەك تا خۋاي گەۋرە پېغەمبەرىكى بۆ ناردىن، بەلىنى سەركەۋتنى دىنا ۋە بەھەشتى پۇژى دوايى پىداين، لەو كاتەۋەي ئەۋ پېغەمبەرەمان بۆ ھاتوۋە بەردەۋام لە پەرۋەردگارمانەۋە سەركەۋتن بەدى دەكەين تا ھاتىن بۆلەي ئىۋەش، سوپىند بەخوا ئىمە مۆلك ۋە ژيانى دەبىنن لىي ناگەپىنەۋە بۆ سەختى جاران تا سەردەكەوين بەسەرتاندا بەۋ شەۋە كە لەبەردەستان يان لە خاكەتەندا دەكۆژىين.

۱ - ضعيف.

۲ - تەبەرائى لە ھەمىدەۋە بە دورو درىژى ھەيئەتەي ۋەك لە (الصابە ج ۱، ص ۲۲۴) دا ھاتوۋە. بوخارى لە ھەمىدەۋە بە كورتى ۋە ئىبن مندە بە دورو درىژى ھەيئەتەي دەلىت: تەنھا بەم سەنەدە دەبىنرەيت ۋە زەكەرياي كۆپى يەحيا لە زەھرەۋە ھەيئەتەي. لە (الصابە ج ۳، ص ۲۷۱) دا ۋاھاتوۋە.

بهیهه قی له (الاسماء والصفات، ص ۱۴۸) له جوبهیری کوپی حهیهه وه هیناویه تی - به دوورو دریزئی باسی ناردنی نوعمانی کوپی موقرین دهکات بو لای خه لکی نه هواز که داوایان کردبوو که سئ بیت بو لایان موغیره ی کوپی شوعبه هاتوو. وهرگیره که یان وتی ئیوه کین؟ موغیره وتی: ئیمه خه لکیکن له عهره ب، له سهختی و لاساریه کی سهخت و دوورو دریزدا بووین، له برسیئتیدا پیستمان دهلیسایه وه موو قزمان دهپوشی و دارو بهردمان دهپهرست، لهو باره دا بووین که پهروه ردگاری ئاسمانه کان و زهوی پیغه مبه ریکی له خو مان بو ناردین که دایک و باوکی ده ناسین، پیغه مبه رمان که نیردرای خوایه فه رمانی په یامی پهروه ردگاری پی گه یان دین که ههرکه سمان به ره و به هه شت و خوشییه که ده چی ت که ههرگیز وینه ی نه بووه، ههرکه سیش له ئیمه بمینیتته وه گهردنی ئیوه ده گریته ده ست.^۱

بهیهه قی له تهلقه وه هیناویه تی ده لیت: که سیك هات بو لای نه بو ده ردا و وتی نه ی نه بو ده ردا، مالت سوتا، وتی نه سوتا، دواتر که سیکی تر هات هه مان شتی وت، وتی نه سوتا، که سیکی تر هات و هه مان شتی وت، وتی نه سوتا، پاشان که سیکی تر هات و وتی نه بو ده ردا ئاگر که وته وه تا گه یشتمه لای مالی تو له وئ کوژرایه وه، وتی زانیم خوا وانا کات، وتی نه بو ده ردا نازانین سه رمان له کام قسه ت سوپ بمینئ؟ نه وه ی وتت نه سوتا یان نه وه ی وتت زانیم خوا وانا کات وتی نه و وشانه م له پیغه مبه ر (ﷺ) بیست ههرکه س به یانی بیلئت موسیبه ته کانی نایه ته پرئ تا شه ودیت (اللهم لا إله إلا أنت ربی إلا أنت، علیک توکلت وانت رب العرش الکرم، ماشاء الله کان وما لم یثا لم یکن ولا حول ولا قوه إلا بالله العلی العظیم، اعلم علی کل شیء قدیر وان الله قد احاط بکل شیء علما. اللهم انی اعو ذبک من شرن فسی ومن شر کل دابة انت اخذ بنیا مستها ان ربی علی صراط مستقیم).^۲

۱- بوخاری هیناویه تی وه که هه یسه می ده لیت، نه بو نه عیم له (الدلائل، ص ۱۹۹) له به کری کوپی عه بدولای موزنیه و زیادی کوپی حهیهه وه بهوشیوه هیناویه تی.

۲- ضعیف.

پیشتر قسه که ی عهده دی کوپی حاته مای له بانگه وازدا هیئا وتویه تی (سویند به وهی گیانمی به دهسته سییه م ده بیئت، چونکه پیغه مبه ر (ﷺ) ده فهرمو ی یان قسه که ی هیشامی کوپی عاص و جگه له ویش بو جبلله ی کوپی نه یهم له ناردنی هاو لانا به کو مه ل بو بانگه وازده که وتی: به خوا ئه م شوینی دانیشتنه ت ده به یین و ده سه لاتی گه وره ده به یین به ویستی خوا، پیغه مبه رمان موحه مبه د (ﷺ) هه والی ئه وه ی پیداوین، هه روه ها وته ی عه لی (ﷺ) بو ئه بو به کر (ﷺ) له گرنگیدانی ئه بو به کر به ناردنی سوپا بو شام که وتی: پیم وایه ئه گه ر خو ت بجیت یان که سیك بنیریت بو یان پشت به خوا به سه ریاندا سه رده که ویت، وتی خوا موژده ی خیرت پیبدات چون ئه وه ت زانی؟ وتی له پیغه مبه ر م (ﷺ) بیست ده یفه رمو و (لایزال هذا الدین ظاهر علی کل من ناواه حتی یقوم الدین واهله ظاهرون) واته (به رده وام ئه م نایینه سه رده که ویت به سه ر هه موو ئه وانه ی درایه تی ده که ن، تا نایین زال ده بیئت و دارو ده سه ته شی زال ده بن)، وتی سو بجان ه لالا، ئه م فه رمو وده چه نده جوانه. به پراستی دلخوشت کردم پیی خوا دلخوشت بکات. دواتریش قسه ی ئیبن عومه ر دینن کاتی گوپی شیرری گرت و پای کیشا و له سه ر پئی لایبرد و وتی پیغه مبه ر (ﷺ) له سه ر تو دروی نه فه رمو و کاتی فه رمو و (انما یسلط علی ابن آدم ماخافه ابن آدم، ولو ان ابن آدم لم یخف إلا الله لم یسلط علیه غیره) واته (هه رچییه ک ئاده میزاد لیتی بترسیئت به سه ر ئاده میزاد دا زال ده بیئت، ئه گه ر ئاده میزاد ته نها له خوا بترسایه جگه له خو ی هیچ به سه ریدا زال نه ده بوو).

دُنیا بوون له پاداشت دانه وهی کاره کان

ئینن نه بی شه یبه و ئینن راهه ویه و عه بدی کوپی چه مید و حاکم و جگه له وانیش له نه بو نه سماوه هیئاویانه ده لیت: نه بو به کر له گهل پیغه مبه ر (ﷺ) نانی ده خوارد که نه م نایه ته دابه زی ﴿مَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ﴾ نه بو به کر وتی نه ی پیغه مبه ری خوا هه رچی خراپه مان کردوه ده یبینینه وه؟ فهرمووی نه وهی پیتان ناخوشه دیته پیتان نه وه پاداشتی نه وه تانه، خیریش دوا ده خریت بو خوا وه نه که ی بو پوژی دوا یی. ئینن مه رده ویه له ریگه ی نه بو ئیدریسی خه وه لانیه وه هیئاویه تی پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی نه ی نه بو به کر نابینیت ناخوشی دیته ریت نه وه له کیش و قورسای خراپه کانه، کیش و قورسای چاکه کانت هه ل ده گیرین بو پوژی دوا یی به راست دانانی نه مه ش له کتیبی خوا دا هیه ﴿وَمَا أَصَابَكُمْ مِّنْ مُّصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُو عَنْ كَثِيرٍ﴾^۱

عه بدی کوپی چه مید و ترمذی و ئینن مونزیر له نه بو به کر وه (ر.ض) هیئاویانه ده لیت: من له لای پیغه مبه ر (ﷺ) بووم که نه م نایه ته دابه زی ﴿مَنْ يَعْمَلْ سُوءًا يُجْزَ بِهِ وَلَا يَجِدْ لَهُ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا﴾ پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (یا ابا بکر إلا اقوئك اية انزلت علی) واته (نه ی نه بو به کر ئایا نایه تیکت بو بخوینمه وه که بو م دابه زی؟) وتم به لئ نه ی پیغه مبه ر (ﷺ) بو ی خویندمه وه، نه مزانی چی بوو هیندهم زانی پشتم شکانیکی به خو وه دی، به ره و لای لاریوومه وه، فهرمووی (ماسأئك یا ابا بکر) واته (نه بو به کر چیته؟) وتم نه ی پیغه مبه ری خوا جا کاممان خراپه ی نه کردوه؟ ئایا له سه ری پاداشت (سزا) ده دریینه وه؟ فهرمووی (أما أنت یا ابا بکر والؤمنون فتجزون بذلك فی الدنيا حتی تلقون ولیس لکم ذنوب، وأما الآخرون فیجمع الله ذلک لهم حتی یجزوا

۱ - صحیح.

۲ - له (کنز العمال ج ۱، ص ۲۷۵) دا واهاتوو ده لیت: ئینن چه جهر له (اگرف) له موسنه دی

نه بو به کر دا هیئاویه تی.

به يوم القيامة) واته (ئەي ئەبوبەكر تۆ باوهرداران له دنيا دا پاداشتی ئەوه
 دهرینهوه تا دهگه نهوه به خواو تاوانتان نیه، ئەوانی دیکه خوا ئەوهیان بۆ
 كۆدهكاتوه بۆ پۆژی دوايی تا لهوئ پاداشت (سزا) دهرینهوه)^۱.

ئەحمەد و ئیبن مونیرو ئەبویه علاو ئیبن حبان و حاکم و بیهقی و جگه
 له وانیش له ئەبوبەكری صدیقه وه هیناویانه، وتی ئەي پیغه مبهري خوا دواي ئەو
 نایه ته خیر و خوشی له چی دا بیئت ﴿مَنْ يَعْمَلْ سُوءًا يُجْزَ بِهِ﴾ هه موو خراپه یه كه
 كرد و مانه پاداشتی خراپی له سهر وهرده گرین، فهرمووی (غفر الله لك يا ابا بكر الست
 تمرض؟ الست تنصب؟ الست تعزب؟ الست تصيبك اللأواء الست تنكب؟)
 واته (خوا لیئت خوش بیئت ئەي ئەبوبەكر، ئایا تۆ نه خوش نه ده كه ویت؟ ئایا
 ناخوشی نابینی؟ ئایا خهفه تبار نابیت؟ ئایا سهختی و نارچه تیت نایه ته پئی؟ ئایا
 هیلاك و ناله باری نایه ته پیئت؟) وتی با، فهرمووی (فهی ما تجزون به فی النیا)
 واته (هەي ئەوهیه له دنیا دا سزای له سهر وهرده گرین)^۲.

ئیبن راهویه له موحه ممدی کوپی مونتەشره وه هیناویه تی ده لیئت: كه سیك
 به عوممهري کوپی خه تابی ﷺ وت: من ده زانم سه خترین نایه تی قورئان کامهیه،
 عومر هه ستا و به گۆچان لییدا و وتی په رده ت له سهر لاداوه تا بیزانیت؟ چوو تا
 به یانی هات عومر وتی ئەو نایه ته چی بوو دوینی باست کرد؟ وتی ﴿مَنْ يَعْمَلْ سُوءًا
 يُجْزَ بِهِ﴾ هه رکاممان خراپه یه كه بکات له سهری سزا دهری، عومر ﷺ وتی: کاتی

۱ - ضعیف.

۲ - ترمزی ده لیئت: فهرمووده كه غریبه و له سه نه ده كه یدا قسه هیه، موسای کوپی عوبه یده
 لاوازی له فهرمووده دا هیه، مه ولای ئیبن سباع نادیاره. ئەم فهرمووده جگه له م پوه وه له پوهی
 دیکه وه له ئەبوبه کره وه گێردراوه ته وه سه نه دی سه حیچی نییه.

۳ - ضعیف.

۴ - له (کنز العمال ج ۱، ص ۲۳۹) دا واهاتوه.

دابەزى نان و ئاۋ سودى نەبوو بۆمان تا دۋاي ئەۋە خۋاي گەۋرە ئەم ئايەتەي
دابەزاندو مۆلەتيدا ﴿مَنْ يَفْعَلْ سُوءًا أَوْ يَظْلِمْ نَفْسَهُ ثُمَّ يَسْتَغْفِرِ اللَّهَ يَجِدِ اللَّهَ غَفُورًا
رَحِيمًا﴾^۱.

ئىبن ماجە لە عەبدۇرەھمانى كۆپى ئەلەبەي ئەنسارى لە باۋكییەۋە
ھىناۋىيەتى عومەرى كۆپى سەمەرى كۆپى ھەبیبى كۆپى عەبد شەمس ھات بۆلای
پىغەمبەر (ﷺ) و وتى ئەي پىغەمبەرى خوا من وشترىكى بەنى فلانم دزیو، پاك
بکەرەۋە، پىغەمبەر (ﷺ) ناردى بۆلایان، وتیان ئىمە بۆ وشترىكمان دەگەرپىن،
پىغەمبەر (ﷺ) فەرمانى كرد دەستیان بردى ئەۋىش دەیوت: سوپاس بۆ
ئەۋخۋایەي پاكى كردمەۋە لە تۆ، ویستت جەستەم بېەیتە ناۋ دۆزەخ؟^۲.

ئىبن ئەبى حاتمە لە ھەسەن لە عمرانى كۆپى حوصەینەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت:
ھەندى لە ھاۋەلەن چوون بۆلای و لەشى توۋشى نەخۋشى ببوو، یەككىيان وتى:
ئىمەش پىت دىلگران دەبىن كاتى دەبىنن وايت، وتى دەي دىلگران مەبە، چونكە
ئەۋەي دەبىنىت بەھۋى تاوانەۋىيە و ئەۋەي خوا دەیسپىتەۋە زیاترە، پاشان ئەم
ئايەتەي خویندەۋە ﴿مَا أَصَابَكُمْ مِنْ مُصِيبَةٍ فِيمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُو عَنْ كَثِيرٍ﴾^۳.

ئەحمەد لە الزھەد و ئەبۇنەعیم لە (الحلیة) لە ئەبۇضمەرۋە ھىناۋىيەتى - واتە
ئىبن ھەبیبى كۆپى ضەرە - وتى: كۆپىكى ئەبۇبەكر سەرەمەرگى ھات، گەنجەكە
سەیرى سەرىنىكى دەكرد، كە ئەو مرد بە ئەبۇبەكریان وت: بینیمان كۆرەكەت
چاۋى لەسەر سەرىنەكە بەرزیان كردهۋە سەیریان كرد لە ژىرىدا پىنج یان شەش

۱ - لە (كنز العمال ج ۱، ص ۲۳۹) دا ھاۋە

۲ - ضعیف.

۳ - لە تەفسىرى ئىبن كەسىر (ج ۴، ص ۵۶) دا ۋاھاۋە.

۴ - لە تەفسىرى ئىبن كەسىر (ج ۴، ص ۱۱۶) دا ۋاھاۋە.

دىنار ھەيە، ئەبۇبەكر داي بەسەر دەستىداۋ دەيوت: (إنا لله وإنا إليه راجعون)، وام دا نەنا پىستت بەرگەي ئەمە بگرى.^۱

پىشتەر لە باسى قسە وتن بە مسولماناندا فەرمايشتى پىغەمبەرمان (ﷺ) ھىنا كاتى بە كەسىكى وت كە ھات بۆلای و لەسەر مەملوكەكانى پرسىياری لىكرد فەرموى (إذا كان يوم القيامة يحسب ما خانوك وعصول وكذبوك، وعقابك إياهم فوق ذنوبهم إقتص لهم منك الفضل) واتە (كە پۆژى دوايى ھات حساب دەكرى چەند ناپاكيان لە پوودا نواندويت و بە درۆيان زانيون و لىت ياخى بوون، سزاي تۆش بۆيان بە پىيى تاوانيان بەسە نەبۆت و نە لە دژت، ئەگەر سزات بۆيان لە تاوانيان زياتر بوو تۆلەي زياترەكەيان بۆ دەكرىتەو لىت) كابرا سەرى دانەواندو دەگرىا، پىغەمبەر (ﷺ) پىيى فەرموو (أما تقرا قول الله) (ونضع الموازين القسط يوم القيامة) كابرا وتى ئەي پىغەمبەرى خوا (ﷺ) خىر لە ۋەدايە لىي جيا بمەو، تۆ شاھىدبە ھەمويان ئازادن.^۲

بەھىزى باۋەرى ھاۋەلان (ﷺ)

ئەحمەد لە ئەبۇھورەيرەو ھىناويەتى دەلىت: كاتى ئەم ئايەتە دابەزى (لله ما في السماوات وما في الأرض وإن تبدوا ما في أنفسكم أو تخفوه يحاسبكم به الله فيغفر لمن يشاء ويعذب من يشاء والله على كل شيء قدير) (البقره ۲۸۴) ئەو لەسەر ھاۋەلانى پىغەمبەر (ﷺ) سەخت بوو، ھاتن بۆلای پىغەمبەر (ﷺ) و لەسەر ئەژنۆ كە وتن و وتيان ئەي پىغەمبەرى خوا (ﷺ) لە كاردا ئەو ھەمان لەسەر داوا كراو كە دەيتوانين لە نويزو پۆژوو و جىھادو ھەدەقەدا - ئەم ئايەتەش دابەزىو بۆ سەرى بەرگەي

^۱ - (كنز العمال ج ۲، ص ۱۴۵) دا ۋاھاتوود دەلىت: حوكمى مەرفوعى ھەيە، چونكە ھەوال لە بارەي بەرزەخو.

^۲ - صحيح.

^۳ - ترمى لە عائىشەو بەوشىو ھىناويەتى و كەسەكانى سەنەدەكەش جى متمانەن.

ناگرین، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمووی (اتریدون ان تقولوا كما قال اهل الكتابين من قبلکم) (سمعنا وعصینا) بل قولوا سمعنا واطعنا غفرانک ربنا وإلیک المصیر) واته (نایا ده‌تانه‌ویت وه‌ک وه‌ر دوو ده‌سته‌ی نه‌ه‌لی کیتاب بلین که له‌ پیش ئیوه‌وه‌ بوون وتیان بیستمان و یاخی بووین، به‌لکو بلین بیستمان و گوئی رایه‌ل ده‌بین، خواجه لیبوردن بومان که‌پانه‌وه‌ش هه‌ر بۆ لای تو‌یه) کاتی نه‌وه‌یان دان پیداناو زمانیان وتی خواش به‌ دوایدا ئه‌م نایه‌ته‌ی نارد ﴿أَمَّنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلٌّ آمَنَ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِّنْ رُّسُلِهِ وَقَالُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ﴾ (البقرة ۲۸۵) کاتی نه‌وه‌یان کرد خوا نه‌سخی کرده‌وه‌و ئه‌م نایه‌ته‌ی دابه‌زاند (لا یُکَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِن نَّسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَا إَصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِنَا رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلْنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِ وَاعْفُ عَنَّا وَاعْفُزْ لَنَا وَارْحَمْنَا أَنْتَ مَوْلَانَا فَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ) ۱. ئه‌حمه‌د له‌ موجه‌یده‌وه‌ هیناویه‌تی ده‌لێت: چووم بۆ لای ئیبن عه‌بباس و وتم: ئه‌ی ئه‌بو عه‌بباس من لای ئیبن عومه‌ر بووم، ئه‌م نایه‌ته‌ی خویندو گریا، وتی کام نایه‌ت؟ وتم (ان تُبَدُّوا مَا فِي أَنْفُسِكُمْ أَوْ تُخَفُّوهُ) ئیبن عه‌بباس وتی: ئه‌م نایه‌ته‌ کاتی دابه‌زی کاتی هاو له‌لانی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) زۆر پیی دلگران بوون و ته‌واو توو‌په‌ی کردن و وتیان ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا مال و یران بووین، ئیمه‌ له‌سه‌ر قسه‌و کردارمان شتمان له‌سه‌ر ده‌نوسرا ئیستا له‌سه‌ر دل‌ه‌کانیشمان که له‌ده‌ست خو‌ماندا نییه‌، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) پیی فه‌رموون (بلین بیستمان و گوئی رایه‌ل ده‌بین) (وَقَالُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا) وتیان بیستمان و گوئی رایه‌ل ده‌بین، ئه‌م نایه‌ته‌ی سه‌ریه‌وه‌ ﴿أَمَّنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلٌّ آمَنَ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِّنْ رُّسُلِهِ وَقَالُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ﴾ به‌وه‌ وته‌ی ده‌روونیان له‌سه‌ر لابر او ته‌نها کرداریان له‌سه‌ر دانرا. هه‌روه‌ها له‌ ریگه‌ی سه‌عیدی کوپی جوبه‌یر له‌ ئیبن عه‌بباسه‌وه‌ به‌

کورتي هیئاویه تی و تیایدا هاتووہ پیغہ مبر (ﷺ) فہرمووی (بَلَّيْنِ بَيْسْتَمَان و گوی
رایہ ل بووین و خوْمان بہ دہستہ وہ دا) خوی گہورہ باوہری خستہ ناو دلایانہ وہ.^۱
ئین ئہبی حاتم لہ عہدوللّوہ (ر.ض) هیئاویہ تی دلّیت کاتی ئہم ئایہ تہ
دابہزی ﴿وَلَمْ يَلِسُوا اِيْمَانَهُمْ بِظُلْمٍ﴾ ئہوہ لہ سہر هاوہ لانی پیغہ مبر (ﷺ) سہخت بوو
وتیان کاممان ستہم لہ خوی دہکات؟ پیغہ مبر (ﷺ) فہرمووی (وانیہ کہ ئیوہ
گومانی بو دہبہن، بہ لکو بہ کورہ کہی وت ﴿يَا بَنِيَّ لَا تُشْرِكْ بِاللّٰهِ اِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيْمٌ﴾
بوخاری هیئاویہ تی، ئین مہردہویہ هیئاویہ تی دلّیت: کاتی ئہم ئایہ تہ دابہزی
﴿الَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلِسُوا اِيْمَانَهُمْ بِظُلْمٍ اُولٰٓئِكَ لَهُمُ الْاَمْنُ وَهُمْ مُّهْتَدُونَ﴾ پیغہ مبر (ﷺ)
فہرمووی (پیّم وترا تو لہ وانہیت)^۲.

ئین ئہبی حاتم لہ صفیہ کی کچی شہیبہ وہ هیئاویہ تی دلّیت: لہ لای
عائیشہ بووین باسی ئافرہ تانی قورہیش و گورہ بیان کرا، عائیشہ وتی: ئافرہ تانی
قورہیش فہزلیان ہیہ و بہ خوا من لہ ئافرہ تان پشتیوانان بہ فہزترم نہ دیوہ لہ
بہ راست دانانی کتیبی خواو ئیمان بہ دابہ زینی قورئاندا لہ وان توندترو گورہ تر
نیہ، سورہ تی نور دابہزی ﴿وَلْيَضْحَكُنَّ يَخْمُرُهُنَّ عَلَىٰ جُيُوبِهِنَّ﴾ پیاوہ کانیاں چوونہ وہ بو
لایان ئہو ئایہ تانہ یان بو خویندنہ وہ و کس ہہ بوو دہخویندہ وہ بہ سہر ژن و
خوشک و کچ و نزیکانیدا ہر کامیان ہلدہ سا دہچوو بو لای جلہ خوریہ کہی و دہی
پیچا بہ خویہ وہ وک بہ راست دانان و پروابوون بہ دابہ زینراوی خوا لہ

^۱ - موسلیم بہو شیوہ هیئاویہ تی، ئین جہریر لہ چہند ریگہیہ کی دیکہ وہ لہ ئین عہبباسہ وہ
هیئاویہ تی، ئہوانہش لہ ئین عہبباسہ وہ چہند ریگہیہ کی صہحیحن. وک لہ تہفسیری ئین
کہسیر (ج ۱، ص ۳۳۸) دا واهاتووہ.

^۲ - ضعیف.

^۳ - لہ تہفسیری ئین کہسیر (ج ۲، ص ۱۵۳). ر

قورئانه كه يدا، له پشت پيغه مبهروه (الله) وهك نهوه وابوون سهريان قهله رهش
بيت^۱.

ئيين نهبي حاتم له مهكحولوه هيناويه تي دهليت: پيريك هات كه پيلوه كاني
چاوي له سهراوانی كه وتبوون وتی نهی پيغه مبهري خوا كه سيك ناپاكي كردو
لايدا چي پيوستى و شتى هه بوو به دهستى دهخست، نه گهر خراپه ی به سهراوه ویدا
دابهش بكریت قور به سهريان دهكات، ئايا تهوبه ی بو ههیه؟ فرمووی (ئايا مسولمان
بویت؟) وتی شایه تی ددهم هیچ په ستراوئ نییه جگه له خواى تاك و بئ هاوتاو
موحه ممد بهنده و نیردراوی خوایه، فرمووی (فان الله غافر لك غوراتك و فجاتك
و مبدل سیناتك حسنات ما كنت كذلك) واتة (خوا له ناپاکیه كان و لادانه كانت خوش
دهبی و خراپه كانت دهكات به چاکه تا کاتی به وجوره بیت) وتی نهی پيغه مبهري
خوا ته نانهت ناپاکی و دهراچونه کانیشم؟ فرمووی (وغراتك و فجاتك) واتة (ناپاکی و
دهراچونه کانیشت) کابراش پووی هه لکردو چوو "الله اکبر" و "لا اله الا الله" ی
دهوت.

ته بهرانی له نهبو خهروه وه هيناويه تی هات بو لای پيغه مبهري وتی: ئهري كه سنی
هه موو تاوانه کانی کردبی و چي پيوستى بوو بئ و به دهستى خستبئ ئايا تهوبه ی
بو ههیه؟ فرمووی (مسولمان بووین؟) وتی به ئی، فرمووی (فافعل الخيرات و اترك
السيئات فيجعلها الله لك خيرات لها) واتة (دهی چاکه كان بکهن واز له خراپه كان بیته
خوا هه موویان دهكات به چاکه بوئ) وتی ناپاکی و دهراچونه کانیشم؟ فرمووی
به ئی، کابراش تا چوو هه الله اکبری دهکرد.

۱ - ضعیف.

۲ - نهبو داود له جگه له پزگه ی صهفیه ی کچی شهیه وه هيناويه تی، له تهفسیری ئیین
که سیرج ۳، ص ۲۸۴) دا واهاتوه.

۳ - ئیین که پیرج ۳، ص ۳۲۸) دا واهاتوه.

ئىبن ھاتەم لە ئەبو ھورەيرە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئافرەتى ھات بۆ لام وتى: ئايا تەۋبەم بۆ ھەيە؟ زىنام كىردوۋى مەندالەم بۈۋى مەندالەكەم كۈشت، وتە: نا چاۋت نەھەسىتە ۋە پىزىت نەبى، ئەۋىش ھەستە ۋە پەژارە داى گىرتىۋى، پاشان لەگەل پىغەمبەر (ﷺ) بەيانىم كىردوۋى بۆم باسكىرە ئەكە چى وتە مەنىش چىم پىوت، فەرمۇۋى (خراپىت وتە، مەگەر ئەم ئايەتە ناخوئىيەتە ۋە ﴿وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا﴾ {۶۸} يُضَاعَفْ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَيَخْلُدْ فِيهِ مُهَانًا} {۶۹} إِلَّا مَنْ تَابَ﴾ (الفرقان: ۶۸-۷۰) مەنىش خوئىندە ۋە بۆ ئەكە، ئەۋىش كىرۋىشى بىردوۋى سۈپاس بۆ خواكە دەروۋى لىكىردە ۋە، ئەم فەرمۇدە لەم پىۋە ۋە نامۇيە ۋە كەس ھەيە لە سەنەدەكەدا كە نانا سىرىت، ئىبن جەرىر بە سەنەدى خۇي بە شىۋە ھىناۋىيەتى ۋە لاي ئەۋ ھاتوۋە: ئەكە بە پەژارە ۋە دەرچوۋ ۋە دەيوت: ئەي ھاۋار ئەم چاكە بۆ دۈزەخ دىرۋىست كىراۋە؟ ھەروەھا دەلىت كاتى ئەبو ھورەيرە لاي پىغەمبەر (ﷺ) گەپرايە ۋە بەھەموۋ كۆلەنەكانى مەدىنەدا گەپرا بەدۋاى ئەكەداۋ نەي دۈزىيە ۋە، بۆشەۋى دۋاتر ئەكە ھات بۆ لاي، ئەۋىش وتى پىغەمبەر (ﷺ) چى فەرمۇۋە، ئەكەش سۈجىدە بىردوۋى: سۈپاس بۆ خواكە دەروۋى لىكىردە ۋە لەۋكارەم تەۋبەي پى بەخشىم، كە نىزەكىكى پىبۈۋە لەگەل كچەكەيدا ھاتبۈۋى، كە نىزەكەكەي نازاد كىردوۋى تەۋبەي كىرد^۱.

ئىبن ئىسحاق لە ئەبۇلھەسەنى مەۋلاي تەمىمى دارىيە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: كاتى ئەم ئايەتە دابەزى (والشعراء يتبعهم الغاون) ھەسانى كۈپى ثابت ۋە بەدوللاي كۈپى پەۋاھە ۋە كەبى كۈپى مالىك ھاتن بۆ لاي پىغەمبەر (ﷺ) ۋە دەرگىيان وتىان: خوا ئەۋ ئايەتەي دابەزاندو دەزانىت ئىمە شاعىرىن، پىغەمبەر (ﷺ) ئەم ئايەتەي

۱ - ضعیف.

۲ - لە تەفسىرى ئىبن كەسىر (ج ۳، ص ۳۲۸) دا ۋاھاتوۋە.

خوينده وه ﴿إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ﴾ فہرموى (ئيوہ) (وذكر الله كثيرا)
فہرموى (ئيوہ) (وانتصوا من بعد ما ظلموا) فہرموى (ئيوہ).^۱

له ئہبو حەسەنەوہ بە دەقى ئىبن حاتەم ھىناويەتى. ئەحمەد لە عەتای كۆپى
سائیمەوہ ھىناويەتى دەلیت: یەكەم پۆژ كە تیايدا عەبدورەحمانى كۆپى ئەبو
لەیلەم بینى پیریكى سەر و پىش سپیم لەسەر گوێ درێژی بینى بە دواى تەرمیکەوہ
بوو، بیستم دەیوت فلانى كۆپى فلان پىی و تەم لە پیغەمبەرى (ﷺ) بیست
دەیفەرموو (من احب لقاء الله احب لقاءه ومن كره لقاءه) (هەركەس حەز
بكات بگات بە خوا خواش حەز دەكات بگات پىی، هەركەس پقى بىت بگات بە
خوا خواش حەز ناکات پىی بگات) ھەمووان گریان، وتى بۆچى دەگرین، وتیان
ئیمە پرقمانە لە مەرگ، وتى ئەوہ ناگریتەوہ، بەلکو کاتى سەرە مەرگە (فَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنَ
الْمُقَرَّرِينَ {۸۸} فَرُوحٌ وَرِيحَانٌ وَحَنَّةٌ نَعِيمٌ) (الواقعة: ۸۸-۸۹) ئەگەر موژدەى ئەوہى
پیدرا حەز دەكات بگات بە خوا، بۆ ئەوى دیکەش ﴿وَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنَ الْمُكَذِّبِينَ الضَّالِّينَ
{۹۲} فَنَزُلُ مِنْ حَمِيمٍ {۹۳} وَتَصْلِيَةُ جَحِيمٍ﴾ كە ئەو موژدەى پیدرا حەز ناکات بە
خواو خواش زیاتر حەز ناکات پىی بگات.^۲

ئىبن جەریر لە عەبدوللای كۆپى عەمرى كۆپى عاصەوہ ھىناويەتى دەلیت:
كاتى ئەم ئایەتە دابەزى (إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزَالَهَا) ئەبوبەكر دانیشتبوو كاتى ئەو
ئایەتە دابەزى گریا، پیغەمبەر (ﷺ) پىی فەرموو ئەبوبەكر بۆچى دەگریت؟ وتى ئەو
سورەتە دەم گریەنی، پیغەمبەر (ﷺ) پىی فەرموو (لولا انکم تخطئون وتذنبون

۱- ئىبن حاتەم و ئىبن جەریر لە گێرانیەوہى ئىبن ئیسحاقوہ ھىناويانە، ئىبن ئەبى حەسەنى
مەولای بەنى نەوفەل بەر واتیە ھىناويەتى و باسى كەعبى نەکردووہ. وەك لە تەفسیری ئىبن
كەسیر (ج ۳، ص ۳۵۴) دا ھاووہ.

۲- صحیح.

۳- لە (تەفسیری ئىبن كەسیر (ج ۴، ص ۳۰۱) دا و ھاووہ.

فيغفر الله لكم لخلق الله امة يخطئون ويذنبون فيغفر لهم) واتە (ئەگەر ئىۋە ھەلە و تاوان نەكەن و خوا لىتان خۇش بىت ئەوا بە دۇنيايىيەۋە خوا ئوممەتتەك دروست دەكات كە ھەلە و تاوان دەكەم و لىيان خۇش دەبىت) ^۱.

ئەبۇشەيخ وحاكم لە (الكنى) و بەيھەقى لە كىتەبى (عذاب القبر) و ئەبەھانى لە (المجە) و جگە لە وانىش لە عومەر ۋە ھىناۋيانە دەلىت : (پىغە مەھر (ﷺ) پىيى فەرموم ئەى عومەر كاتى لە نىۋان چواربالى ناو زەۋيدا لە دوو بالدا بىت و مونكەرو نەكىرت بىنى چۆن دەبىت؟) (يا عمر كيف انت إذا كنت فى اربع اذرع من الأرض فى ذراعين ورايت منكرا كبيرا) و تە ئەى پىغە مەھرى خوا مونكەرو نەكىر چىن؟ فەرموى (فتانا القبر يبعثان القبر بأنيا بهما ويطان فى اشعارهما، أصواتهما كالعرد القاصف و ابصارهما كالبرق الخاطف، معها مزربة، لواجتمع عليها أهل منى لم يطبقوا رفعها. هى ايسر عليها من عصان هذه - وبيد رسول الله عصية يحركها - فامتعناك فإن تعاييت أو تلويت ضربا بها ضربة تصير بها رماد) واتە (دوۋ تاقىكەر ۋە ھى ناو گۆپن، بە كەلبەكانيان بە ناو گۆپدا دەگەرپن و بە سەر قۇياندا دەكەن (دەچن) دەنگيان ۋەك ھەۋرەگرمەى توند وايە و چاۋەكانيان ۋەك ھەۋرە بروسكەى كتوپرو لە ناۋبەر وان، مەقاشىكانيان پىيە ئەگەر خەلكى مينا كۆبنەۋە بۆى ناتوان بەرزى بكەنەۋە. ئەۋە بۇيان لەم گۆچانەى من ئاساترە - بە دەستى پىغە مەھر ۋە (ﷺ) گۆچانۇكەيەك بوۋ كە دەيجولاند - تاقىت دەكەنەۋە، ئەگەر تواناى ۋە لام دانەۋەت نەبوۋ يان پىچت پىدا بەۋە وا لىت دەدەن كە پىيى دەبىت بە خۇلە مىش) و تە ئەى پىغە مەھرى خوا من لە سەر ئەۋ بارەم، فەرموى (بەلى) وتى دەى چارىيان دەكەم، (خۇمىيان بۇ ئامادە دەكەم) ^۲.

۱ - حسن.

۲ - لە تەفسىرى ئىبن كەسىر (ج ۴، ص ۵۴۰).

۳ - ضعيف.

سەئىدى كۆپى مەنسور بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى و عەبدولواھدى مەقدىسى
لە كىتەبى (التبصير) دا بۆي زىياد كىرۋە پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (سۆيىند بەۋەي بە
ھەق بە پىغەمبەر ناردوۋى جىرىل ھەۋالى پىدام ئەو دوۋانە دىن بۆلات و
پىرسىيارت لىدەكەن و تۆيش دەلىيت خوا پەرۋەردگار مە ئەي ئىۋە پەرۋەردگارتان
كىيە؟ موحەممەد پىغەمبەر مە ئەي كى پىغەمبەرتانە؟ ئىسلام ئايىنمە ئەي ئايىنى
ئىۋە چىيە؟ ئەۋانېش دەلىن: ئەي چەند سەر سۈرھىنەرە. نازانېن ئىمە نىردراۋىن بۆ
لاي تۆيان تۆ نىردراۋىت بۆ لامان).^۲

ئىبىن عەساكىر لە ئەبو بەھرىيە كىندىيەۋە ھىناۋىيەتى عومەرى كۆپى خەتتاب
پۇژى دەرچو، لە كۆپىكىدا بوو كە عوسمانى كۆپى عەففانى تىدا بوو، وتى
كەسىكتان لەگەلە ئەگەر باۋەرى لە نىۋان سەربازانىكىدا دابەشكرا بەشى دەكرىن –
مەبەستى عوسمانى كۆپى عەففان بوو –.^۳

پىشتەر لە باسى سىفەتى ھاۋەلاندا قىسى ئىبىن عومەرمان ھىنا كە پىرسىياري
كرىد: ئايا ھاۋەلان پىدەكەنېن؟ وتى بەلى ئىمانى دلىشىيان لە شاخەكان گەۋرەتر
بوو. عەممارىش لە خۇپراگرى لەسەر سەختىيەكان وتى: دلم بە ئىمان ئارامى
دەگرت. كاتى پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (دلىت چۆنبوو؟) واتە كاتى بىباۋەپان
گرتىيان و وازىيان ئى نەھىنا تا بە چاك باسى خواۋەندەكەي كرىن.^۴

۱ - لە (كنز العمال ج ۸، ص ۱۲۱) دا ۋاھاتوۋە.

۲ - ۋەك لە (الرياض النضر ج ۲، ص ۳۴) دا ھاتوۋە.

۳ - لە (المنتخب ج ۵، ص ۸) دا ۋاھاتوۋە.

۴ - ئەبۇنەئىم لە (الحلىيە) و ئىبىن سەئىد لە ئەبو عوبەيدەۋە ھىناۋىيانە، ئىبىن جەرىرو بەيھەقى
ھىناۋىيانە لە تەفسىرى ئىبىن كەسىر (ج ۲، ص ۵۸۷) دا ھاتوۋە.

ئەبۇبەكر لەسەر خەلىفە دانانى عومەر وتى بە پەرۋەردگارم دەمترسىنن؟ دەلىم
خوایە چاكتىن بەندەم لەسەر دانان، لە گىرپانە ۋە يەككى دىكەدا وتى: من لە ئىۋە
باشتر خواۋ عومەرىش دەناسم، عومەر لە دابەشكردنى ھەموو شتى ناۋ بەيتول
مالدا بە ۋەكەسەى وت كە دواندى تا بۇ دوژمن يان وشكە سالى لە پرىكى بەيلىتە ۋە
پىيى وت شەيتان لەسەر زمانتە، خوا بەلگەى ئەۋى فير كردوم لە خراپەى
پاراستومى، پىغەمبەر (ﷺ) چى بۇ ئامادە كردوۋە ئەۋى بۇ ئامادە دەكەم،
گوپرايەلى و خواۋ پىغەمبەرەكەى، لە گىرپانە ۋە يەككى دىكەدا: سوئند لەبەر بە يانى
لەخوا لانادەم، لە گىرپانە ۋە يەككى دىكەشدا وتى: لەخوا ترسى خويان بۇ ئامادە
دەكەم (وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا) يان عەلى (ر.ض) لەباسى ھەزى ھاۋەلان بۇ
بەخشىن وتى: باۋەرى بەندەك راست نىيە تا ئەۋى لە لای خوایە لای دلىياتر
بىت لەۋى لە دەستى خۆيدايە، كاتى ويستى ببەخشىت بە داۋاكارو فاتىمە وتى
من شەش درھەم دانائە بۆگەنم، عامرى كوپى پەبىعەش لە باسى گىرپانە ۋەى
ساماندا وتى: ھىچ پىۋىستم بە ۋە پرە پىنەۋەت نى، ئەمرو سورەتەك دابەزى كە لە
دنیا بىزارى كردووين (اَقْتَرَبَ لِلنَّاسِ حِسَابُهُمْ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ مَّعْرُضُونَ).

حاكم (ج ۳، ص ۲۸۸) لە عائىشە ۋە ھىناۋىەتى ئوسەيدى كوپى حوزەير لە
كەسە زور چاكەكان بوو، دەيوت ئەگەر من ۋەك ئەۋەبم كە لە يەككى لە باسى بارمدا
بم، بەھەشتى دەبم و گومانم لەۋە نىيە، كاتى قورئان دەخوينم و گوئى لىدەگرم،
كاتى گويم لە وتارى پىغەمبەرە (ﷺ) كاتى بەشدارى ناشتنى تەرمىكم، ھەر تەرمى
ئامادە بووم بە خۆم وتوۋ چى پىدەكرىت و چى دىتە پى.

۱- حاكم دەلىت ئەم فەرمودە ھەيچە و بوخارى و موسلىم نەيان ھىناۋە، زەھەبى دەلىت ھەيچە.

پىرست

- ۵ (بەشى ھەشتەم).....
- ۷ (ھەزى پىغەمبەر ﷺ) ۋ ھاۋەلانى بۇ بەخشىن).....
- ۱۸ (بەخشىنى ئەۋەى ھەزى لىيەتى).....
- ۲۲ (بەخشىن لەكەل پىتۈستىدا).....
- ۲۳ (چىرۋكى ئەبۇۋەقىل ﷺ).....
- ۲۴ (چىرۋكى عەبدوللانى كۆرى زەيد ﷺ).....
- ۲۴ (چىرۋكى يەكىك لە پىشتىوانان).....
- ۲۵ (چىرۋكى ھەوت مائەكە).....
- ۲۵ (ئەۋەى قەرز دەدات بە خوا).....
- ۲۷ (بەخشىن لەسەر نىسلام).....
- ۲۸ (بەخشىن لە جىھادى رىتى خوادا).....
- ۲۸ (بەخشىنى ئەبۇبەكر ﷺ).....
- ۲۹ (بەخشىنى عوسمانى كۆرى عەففان ﷺ).....
- ۳۱ (بەخشىنى عەبدولرەھمانى كۆرى عەۋف ﷺ).....
- ۳۲ (بەخشىنى ھەكىمى كۆرى حىزام ﷺ).....
- ۳۳ (بەخشىنى ئىبىن عومەر ۋ ھاۋەلانى دىكەش ﷺ).....
- ۳۳ (بەخشىنى زەينەبى كچى جەھش ۋ ئافرەتىكى دىكەش).....
- ۳۴ (بەخشىن بە ھەزاران ۋ ئەداران ۋ دەست كورتان).....
- ۳۶ (بەخشىنى سەئىدى كۆرى عامرى).....
- ۳۸ (بەخشىنى عەبدوللانى كۆرى عومەر ﷺ).....
- ۳۹ (بەخشىنى عوسمانى كۆرى ئەبۇلغەص ﷺ).....
- ۳۹ (بەخشىنى عائىشە رضى الله عنها).....
- ۴۱ (بەخشىن بە داۋاكاران).....
- ۴۳ (خىرو سەدەقەكان).....
- ۴۵ (خەلات ۋ دىيارىكان).....
- ۴۶ (نان پىدان).....
- ۴۸ (پىغەمبەر ﷺ) نان دەبەخشىت).....
- ۴۹ (ئەبۇبەكر ﷺ) نان دەبەخشىت).....
- ۵۰ (ئاننانى عومەرى كۆرى خەتتاب ﷺ).....
- ۵۱ (ئاننانى تەلھى كۆرى عوبەيدوللا ﷺ).....
- ۵۱ (ئاننانى جەغفەرى كۆرى ئەبۇتالىب ﷺ).....
- ۵۱ (ئاننانى صوھەبى پۇمى ﷺ).....
- ۵۲ (ئاننانى عەبدوللانى كۆرى عومەر ﷺ).....
- ۵۴ (ئاننانى عەبدوللانى كۆرى عەمرى كۆرى عاص ﷺ).....

- ٥٥ (ناندانی سه عدى كورى عوياده) ((ع))
- ٥٦ (ناندانی نه بوشوعه يي نه نسارى) ((ع))
- ٥٧ (ناندانی جابري كورى عه بدوللا) ((ع))
- ٥٩ (ناندانی نه بوته لعي نه نسارى) ((ع))
- ٦١ (ميواندارى ميوانانى هاتووى ناو مه دينه ي پاك)
- ٧٠ (دابه شكر دنى خوراك)
- ٧٢ (پوشينو دابه شكر دنى جل و بهرگ)
- ٧٥ (ناندانی موحاميدان)
- ٧٧ (خهرجى پتفه مبه ر) ((ع)) چؤن بوؤ)
- ٧٩ (دابه شكر دن و چو نيتى دابه شكر دنى سامان)
- ٧٩ (له لايه ن پتفه مبه ره وه) ((ع))
- ٨٠ (نه بويه كر سامان دابه ش ده كات و)
- ٨٠ (يه كسانيشى تيدا به كارديت)
- ٨٣ (دابه شكرى عومهرى فاروق و نه زلدانى)
- ٨٣ (به پتشينه و خاوه ن نه سه به كان)
- ٨٦ (عومهرى كورى خه تهاب) ((ع)) ديوانى
- ٨٦ (مووچه و به خشين) (الخطايا) داده نيت)
- ٨٩ (كه رانه وهى عومهر) ((ع)) بو راي نه بويه كرو عه لى
- ٨٩ (رضي الله عنهما) له دابه شكر دندا)
- ٨٩ (عومهر) ((ع)) سامان ده به خشيت)
- ٩١ (عه لى كورى نه بو تاليب) ((ع)) سامان دابه ش ده كات)
- ٩١ (عه لى و عومهر) (رضي الله عنهما) چى له
- ٩١ (به يتوالدا يه دابه شى ده كن)
- ٩٤ (راى عومهر) ((ع)) له سر مافى مو سلمانان له به يتوالدا)
- ٩٥ (ته لعي كورى موبه يدوللا) ((ع)) سامان دابه ش ده كات)
- ٩٦ (زوبه يري كورى عه وام) ((ع)) سامان دابه ش ده كات)
- ٩٩ (عه بدولره همانى كورى عه وف) ((ع))
- ٩٩ (سامان دابه ش ده كات)
- ٩٩ (نه بو موبه يدهى كورى جه راج و موعازى كورى جه بل و حوزه يفه) (رضي الله عنهم) سامان دابه ش ده كن)
- ١٠١ (عه بدوللاى كورى عومهر) ((ع)) سامان دابه ش ده كات)
- ١٠٢ (نه شهري كورى قه يس) ((ع)) سامان دابه ش ده كات)
- ١٠٣ (مانيشه ي كچى نه بويه كر) (رضي الله عنهما)
- ١٠٣ (سامان دابه ش ده كات)
- ١٠٣ (سهوده ي كچى زه معه ي دايكى باوه رداران)
- ١٠٣ (سامان دابه ش ده كات)
- ١٠٣ (دايكي باوه رداران زه ينه بى كچى جه حش)

- ۱۰۳ (رضی اللہ عنہا) سامان دایہش دہکات)
- ۱۰۴ (بہش برینہوہ بؤ لہ دایکبوی)
- ۱۰۵ (پیشکاری لہ بہ خشین بؤ خودو نریکان لہ بہ یتولالدا)
- ۱۱۰ (کیرانہوہی سامان)
- ۱۱۰ (نہو پارہو سامانہی بؤ پیغہ مہبر (ﷺ))
- ۱۱۰ (دہ خریتہ روو دہ کیڑیتہوہ)
- ۱۱۴ (نہ بوہ کر (ﷺ) سامان دہ کیڑیتہوہ)
- ۱۱۶ (عومہری کوری خہتاب (ﷺ) سامان دہ کیڑیتہوہ)
- ۱۱۷ (نہ بوہوہیدہی جہراج (ﷺ) سامان دہ کیڑیتہوہ)
- ۱۱۸ (سہ عیدی کوری عہمر (ﷺ) سامان دہ کیڑیتہوہ)
- ۱۱۹ (عہ بدوللای کوری سہ عدی (ﷺ) سامان دہ کیڑیتہوہ)
- ۱۲۰ (جہ کیمی کوری حیزام (ﷺ) سامان دہ کیڑیتہوہ)
- ۱۲۱ (عامری کوری رہ بیعہ (ﷺ) شک دہ کیڑیتہوہ)
- ۱۲۱ (نہ بوہری غیفاری (ﷺ) سامان دہ کیڑیتہوہ)
- ۱۲۳ (نہ بورانیعی مہولای پیغہ مہبر (ﷺ) سامان دہ کیڑیتہوہ)
- ۱۲۴ (عہ بدولرہ حمانی کوری نہ بوہہ کری صدیق (ﷺ))
- ۱۲۴ (سامان دہ کیڑیتہوہ)
- ۱۲۴ (عہ بدوللای کوری عومہری فاروق)
- ۱۲۴ (رضی اللہ عنہما) سامان دہ کیڑیتہوہ)
- ۱۲۵ (عہ بدوللای کوری جہ عفری کوری)
- ۱۲۵ (نہ بوہالیب (ﷺ) سامان دہ کیڑیتہوہ)
- ۱۲۵ (عہ بدوللای کوری نہرقہم (ﷺ) سامان دہ کیڑیتہوہ)
- ۱۲۶ (عومہری کوری نوعمانی کوری موقرین (ﷺ))
- ۱۲۶ (سامان دہ کیڑیتہوہ)
- ۱۲۶ (نہ سماو عانیثہی کجانی)
- ۱۲۶ (نہ بوہہ کری صدیق (ﷺ) سامان دہ کیڑیتہوہ)
- ۱۲۹ (ترس لہ بہ روودا کر دہوہی دنیا)
- ۱۲۹ (ترسی پیغہ مہبر (ﷺ))
- ۱۳۲ (ترسی عومہری کوری خہتاب (ﷺ) و گریانی)
- ۱۳۲ (بہ دہست لہ روودا کرانہوہی دنیاوہ)
- ۱۳۵ (ترس و گریانی عہ بدولرہ حمانی کوری عہوف (ﷺ) لہ بہ روودا کرانہوہی دنیا)
- ۱۳۷ (ترس و گریانی خہبابی کوری نہرہت (ﷺ))
- ۱۳۷ (لہ دہست بہ روودا کرانہوہی دنیا)
- ۱۳۹ (ترس و گریانی سہلانی فارسی (ﷺ))
- ۱۳۹ (لہ بہ روودا کرانہوہی دنیا)
- ۱۴۱ (ترسی نہ بوہاشمی کوری عوتبہی)

- ۱۴۱..... كۆپى رەببىيەنى تۈرەپتى (ﷺ).....
- ۱۴۲..... (تەرس و گىيانى نەبۈمەيەدە كۆپى جەراج) (ﷺ).....
- ۱۴۲..... لە بەرۋوداكرانه ۋەدى دىنيا.....
- ۱۴۳..... دىنيا نەۋىستى پىغەمبەر (ﷺ) ۋ ھاۋەلەنى ۋ لە دىنيا دەرچوون بەبى كۆرەنەبەرى.....
- ۱۴۳..... دىنيا نەۋىستى پىغەمبەر (ﷺ).....
- ۱۴۸..... دىنيانەۋىستى نەبۈمەكرى ھەدىق (ﷺ).....
- ۱۵۰..... دىنيا نەۋىستى عومەرى كۆپى ھەتتاب (ر).....
- ۱۶۱..... دىنيا نەۋىستى موسمانى كۆپى ھەنغان (ﷺ).....
- ۱۶۱..... دىنيا نەۋىستى ھەلى كۆپى نەبۈتالىيب (ﷺ).....
- ۱۶۳..... دىنيا نەۋىستى نەبۈمەيەدە كۆپى جەراج (ﷺ).....
- ۱۶۴..... دىنيا نەۋىستى موصەبى كۆپى عومەير (ﷺ).....
- ۱۶۶..... دىنيانەۋىستى موسمانى كۆپى مەزەون (ﷺ).....
- ۱۶۷..... دىنيانەۋىستى سەلمانى فارسى (ﷺ).....
- ۱۶۹..... دىنيانەۋىستى نەبۈزەرى غىفارى (ﷺ).....
- ۱۷۰..... دىنيانەۋىستى نەبۈدەردا (ﷺ).....
- ۱۷۲..... دىنيانەۋىستى مەزى كۆپى ھەفرا (ﷺ).....
- ۱۷۳..... دىنيا نەۋىستى لە جەلاجى ھەتغانى (ﷺ).....
- ۱۷۳..... دىنيانەۋىستى ھەبۈلئەلى كۆپى عومەير (ﷺ).....
- ۱۷۵..... دىنيانەۋىستى ھۈزەيىفە كۆپى يەمان (ﷺ).....
- نكۈلى لە ۋەكەسى خۇى لە دىنيا دۈۈرلەكرى ۋ جىزى پى دەھاتو ۋەسەتەكرىن بە خۇكرتەۋە لە دىنيا
- ۱۷۵..... خۇشەكانى.....
- ۱۸۷..... (بەشى نۇيەم).....
- ۱۹۴..... (خۇشەۋىستى پىغەمبەر (ﷺ) لە ناۋ ھاۋەلەنىدا).....
- ۲۰۵..... بەرزو بەرپىز راكرىنى پىغەمبەر (ﷺ).....
- ۲۱۲..... ماچكرىنى جەستەى پىغەمبەر (ﷺ).....
- ۲۱۴..... كرىيانى ھاۋەلەن (ﷺ) لە تاقى بانگەشەى كۆززانى پىغەمبەر (ﷺ) ۋ ھەۋلەدانىيان بۇ پاراستى.....
- ۲۱۶..... كرىيانى ھاۋەلەن بە باسى جۈداۋىۋنەۋەى پىغەمبەر (ﷺ).....
- ۲۱۸..... كرىيانى ھاۋەلەن لە تەرسى مەركى پىغەمبەر (ﷺ).....
- ۲۱۹..... مائىناۋى پىغەمبەر (ﷺ).....
- ۲۲۱..... كۆچى دۋاى پىغەمبەر (ﷺ).....
- ۲۲۳..... شۆردن ۋ كەنكرىنى پىغەمبەر (ﷺ).....
- ۲۲۴..... چۆنەتەى نۆيىزكرىن لەسەر پىغەمبەر (ﷺ).....
- ۲۲۶..... بارى ھاۋەلەن لە كاتى مەردىنى پىغەمبەر (ﷺ).....
- ۲۲۶..... ۋ كرىيانىيان بۇلى جىبابۈنەۋەى.....
- ۲۲۹..... ھاۋەلەن سەبارەت بە مەركى پىغەمبەر (ﷺ) جىيان وت.....
- ۲۳۲..... كرىيانى ھاۋەلەن لە كاتى ناۋەيتەنى پىغەمبەر (ﷺ).....

۲۲۳	ھاوہلان ھو کہ سہیان دھدا کہ
۲۲۳	تسہی بہ پیغہ مہر (ﷺ) بوتایہ
۲۳۵	بہ جیکہ یاندنی ھرمانی پیغہ مہر (ﷺ)
۲۴۵	توندی بہ رامہر ھوہی پیچہ وانہی
۲۴۵	ھرمانی پیغہ مہر (ﷺ) دھکات
۲۵۰	ترسی ھاوہلان ھہ کاتی سہریچی
۲۵۰	ھہ ھرمانی پیغہ مہر (ﷺ)
۲۵۳	شوینگہ وٹنی پیغہ مہر (ﷺ)
۲۷۸	ھہرامی دھست خستہ خوتن و
۲۸۶	دوورگرتن ھہ کوشتنی موسلمانان و
۳۰۰	خو دوورگرتن ھہ ھناوبردنی کہ سی موسلمان
۳۰۰	توقاندنی موسلمانان
۳۰۲	بہ کہ مدانان و سووكدانانی موسلمانان
۳۰۳	توورہ کردنی موسلمانان
۳۰۴	ھہ فرینی موسلمانان
۳۰۶	جنیودان بہ موسلمانان
۳۰۸	کہ وٹنہ ویزہی موسلمانان
۳۰۸	غہبہ تکردنی موسلمانان
۳۱۴	چوون بہ دواۋ عہیب و عاری موسلمانان
۳۱۶	داپوشینی موسلمانان
۳۱۹	لیبوردهی و لیخوشبوون ھہ موسلمانان
۳۲۳	پاسا وھیتانہ وہ بو کاری موسلمانان
۳۲۳	رقبوون ھہ تاوان ھہ وک تاوانکان
۳۲۴	سہلامتی دھروون ھہ دھست ناپاکی و ھہ سوودی
۳۲۶	دلخوشبوون بہ چاکی باری موسلمانان
۳۲۷	ھہ ولی رازیکردنی موسلمانان
۳۳۲	بہ جیکہ یاندنی پیویتی موسلمان
۳۳۳	پیکردن بو پیویتی موسلمانان
۳۳۴	سہردانی موسلمان
۳۳۵	پیزگرتنی سہردانکن
۳۳۶	پیزگرتنی میوان
۳۳۷	پیزگرتنی کہ وروہ بہریزی دھستہ یہک
۳۳۹	دلراکیشانی سہردہستہ
۳۴۰	پیزگرتنی نالوبہیتی پیغہ مہر (ﷺ)
۳۵۳	پیزگرتنی زانایان و کہ وروہ ھاوہن ھہ زہکان
۳۵۸	پیزگرتن ھہ کھل جیاوازی را و کاردا

- ۳۶۱..... (فەرمانكردن به شوينكه و نى كه و رەكان)
- ۳۶۱..... (توور و بوون بۇ كەورەكان)
- ۳۷۰..... (كريان بۇ مەركى كەورەكان)
- ۳۷۲..... (بىتزارى به مەركى كەورەكان)
- ۳۷۲..... (رېزكردنى لاۋازان و ھەژارانى مۇسلمانان)
- ۳۷۶..... (رېزكردنى دايك و باوك)
- ۳۸۱..... (سۆز بۇ مىندالان و يەكسانى نواندن لەنيوانياندا)
- ۳۸۶..... (رېزكردنى دراۋسى)
- ۳۸۹..... (رېزكردنى ھاۋرى چاك)
- ۳۸۹..... (ھەركەس و بەپىي خۇي بدوينه)
- ۳۹۰..... (سەلامكردن لە مۇسلمانان)
- ۳۹۳..... (وھلامدانە ۋەي سەلام)
- ۳۹۷..... (سەلام ناردن)
- ۳۹۸..... (تەۋقە و دەست لە ملكردن)
- ۴۰۰..... (ماچكردنى دەست و پى و سەرى مۇسلمانان)
- ۴۰۳..... (ھەستان لە بەرى مۇسلمانان)
- ۴۰۵..... (جوۋلان بۇ مۇسلمانان)
- ۴۰۷..... (قبولكردنى رېزكردنى مۇسلمانان)
- ۴۰۷..... (پاراستنى نھيتى مۇسلمانان)
- ۴۰۹..... (رېزكردنى ھاۋرى باوك)
- ۴۱۰..... (بەدە مەۋە چوۋنى بانگمىشتى مۇسلمان)
- ۴۱۱..... (لاپردنى سەختى لە سەر رېتى مۇسلمان)
- ۴۱۲..... (وھلامدانە ۋەي پۇمىن)
- ۴۱۵..... (سەردانى نە خۇش و نە ۋەي پىنى دەۋىرىت)
- ۴۲۲..... (مۆلەت ۋەركردن)
- ۴۲۸..... (خۇشەۋىستى مۇسلمانان لە بەر خۇا)
- ۴۳۲..... (تۇران لە مۇسلمانان)
- ۴۳۴..... (چاككردنى نىۋانى لە يەك تۇراۋان)
- ۴۳۵..... (بەلىتى راست بۇ مۇسلمانان)
- ۴۳۵..... (دوۋرگرتن لە بەدگومانى بەرامبەر بە مۇسلمانان)
- ۴۳۶..... (ۋەسفى چاكى مۇسلمان و نەۋەي لىتى بىتزاره)
- ۴۴۲..... (بەيۋەندى خزمەيتى و پىچراندنى)
- ۴۴۵..... (بەشى دەيەم)
- ۴۴۷..... (بەشى دەيەم)
- ناكارى بېتھەمبەر (ﷺ) و ھاۋەلەن و رەۋشتيان چۇن بوو و چۇن لە نىۋان خۇياندا بە جوانترين ناكارى
- ۴۴۷..... رەفتاريان دەكرد

۴۵۵	رەوشتی هاوولانی پیغه مبهەر (ﷺ)
۴۶۰	نەرمونیانی و لیئوردەیی
۴۶۷	نەرمونیانی هاوولانی پیغه مبهەر (ﷺ)
۴۶۷	بەزەیی و سۆز
۴۶۹	بەزەیی هاوولانی پیغه مبهەر (ﷺ)
۴۶۹	شەرم و نابروو
۴۷۰	شەرم و نابرووی هاوولانی پیغه مبهەر (ﷺ)
۴۷۴	خاکی بوون
۴۷۴	خاکی بوونی پیغه مبهەر (ﷺ)
۴۸۱	خاکیبوونی هاوولانی پیغه مبهەر (ﷺ)
۴۹۰	گالته و بزه به خشی
۴۹۵	بزه به خشی هاوولانی پیغه مبهەر (ﷺ)
۴۹۸	بە خشندهیی
۴۹۸	بە خشندهیی گەورە مان موحە مەد پیغه مبهری خوا (ﷺ)
۵۰۰	بە خشندهیی هاوولانی پیغه مبهەر (ﷺ)
۵۰۰	لە خۆبووردن
۵۰۰	خۆراگری
۵۰۰	خۆراگری لە سەر نە خوشییه کان بە گشتی
۵۰۰	خۆراگری گەورە مان موحە مەد پیغه مبهری خوا (ﷺ)
۵۰۲	خۆراگری هاوولانی پیغه مبهەر (ﷺ)
۵۰۷	خۆراگرتن لە سەر لە دەستدانی بینایی
۵۰۷	خۆراگرتنی هاوولان (ﷺ) لە سەر لە دەستدانی بیناییان
۵۰۹	خۆراگری لە سەر مەرگی مندال و نزیک و خویش و نازیزان
۵۰۹	خۆراگری گەورە مان موحە مەدی پیغه مبهری خوا (ﷺ)
۵۱۲	خۆراگری هاوولانی پیغه مبهەر (ﷺ) لە سەر مەرگ
۵۲۲	خۆراگرتن لە سەر ناره حەتیە کان بە گشتی
۵۲۴	سوپاسکردن
۵۲۴	سوپاسکردنی گەورە مان موحە مەدی پیغه مبهری خوا (ﷺ)
۵۲۷	وېاسگوزاری هاوولانی پیغه مبهەر (ﷺ)
۵۳۰	پاداشت
۵۳۰	پاداشتی گەورە مان موحە مەدی پیغه مبهری خوا (ﷺ)
۵۳۱	پاداشتی هاوولانی پیغه مبهەر (ﷺ)
۵۳۶	ئىجتىهاد لە پەرستندا
۵۳۶	ئىجتىهادی پیغه مبهەر (ﷺ) لە پەرستندا
۵۳۶	ئىجتىهادی هاوولانی پیغه مبهەر (ﷺ)
۵۳۷	دلیری

۵۳۷	دلیری که وره مان موچه ممدی پیغه مبه‌ر (ﷺ) و هاو ده لانی
۵۳۹	له خوا ترسی و خو پاریزی
۵۴۱	پشت به‌ستن به‌خوا
۵۴۱	پشت به‌خوا به‌ستنی موچه ممدی پیغه مبه‌ری خوا (ﷺ)
۵۴۲	پشت به‌خوا به‌ستنی هاو ده لانی پیغه مبه‌ر (ﷺ)
۵۴۴	رازیب‌وون به‌ه‌زا
۵۴۵	له خوا ترسان
۵۴۶	(ترس)
۵۴۶	ترسی که وره مان موچه ممدی پیغه مبه‌ر
۵۴۷	ترسی هاو ده لانی پیغه مبه‌ر (ﷺ)
۵۵۲	(گریان)
۵۵۲	گریانی پیغه مبه‌ر (ﷺ)
۵۵۲	گریانی هاو ده لانی پیغه مبه‌ر (ﷺ)
۵۵۷	بیرکردنه وه به‌ند وه‌رگرتن
۵۵۹	(له خو پیچینه وه)
۵۶۰	(ببنده‌نگی و زمان پاراستن)
۵۶۰	(ببنده‌نگی پیغه مبه‌ر (ﷺ))
۵۶۱	(ببنده‌نگی هاو ده لانی پیغه مبه‌ر (ﷺ))
۵۶۵	(قسه و کوفتان)
۵۶۷	(پیکه‌نین و زهرده‌ه‌نه)
۵۶۷	(پیکه‌نینی پیغه مبه‌ری خوا (ﷺ))
۵۷۰	(له سه‌ر خو بی)
۵۷۱	(رق و کینه خوارده وه)
۵۷۲	(غیره)
۵۷۴	(ه‌رمان به‌چاکه و ریکری له خرابه)
۵۸۴	(که نارگیری)
۵۸۷	(ه‌نه‌ناعت)
۵۸۸	(ه‌ه‌نگاوانانی پیغه مبه‌ر (ﷺ) و هاو ده لانی له هاوسه‌رگیردا)
۵۸۸	(هاوسه‌رگیری پیغه مبه‌ر (ﷺ) له‌گه‌ل ه‌ه‌دیج‌ه‌دا)
۵۹۰	(هاوسه‌رگیری پیغه مبه‌ر (ﷺ) له‌گه‌ل عایشه و سه‌وده (خوایان لی رازی بیت))
۵۹۴	(هاوسه‌رگیری پیغه مبه‌ر (ﷺ) له‌گه‌ل نوم سه‌له‌م‌دی کچی نه‌بو نوم‌ه‌یه (خوای لی رازی بیت))
۵۹۵	(هاوسه‌رگیری پیغه مبه‌ر (ﷺ) له‌گه‌ل نوم حبیبیه کچی نه‌بوسفیان (خوای لی رازی بیت))
۵۹۸	(هاوسه‌رگیری پیغه مبه‌ر (ﷺ) له‌گه‌ل زه‌ینه‌بی کچی جه‌نش (خوای لی رازی بیت))
۶۰۱	(هاوسه‌رگیری پیغه مبه‌ر (ﷺ) له‌گه‌ل سه‌فیه کچی حویه کوری نه‌خته‌ب (خوای لی رازی بیت))
۶۰۴	(هاوسه‌رگیری پیغه مبه‌ر (ﷺ) له‌گه‌ل جوده‌ریه کچی حارسی خوزاعی (خوای لی رازی بیت))
۶۰۵	(هاوسه‌رگیری پیغه مبه‌ر (ﷺ) له‌گه‌ل مه‌یمونه کچی حارسی هیلالی)

- ٦٠٦ (پنځه مېره (ﷺ) فاتيمه کچې ددهات به علی کورې نه بوتاليب)
- ٦١١ (هاوسه رگيرې په بيهه نه سله می (خوای لې رازی بیت))
- ٦١٤ (هاوسه رگيرې جوله بيب (خوای لې رازی بیت))
- ٦١٥ (هاوسه رگيرې سلخانی فارسي (خوای لې رازی بیت))
- ٦١٧ (هاوسه رگيرې نه بودهدا (خوای لې رازی بیت))
- ٦١٧ نه بودهدا دهر دای کچې ددهات به يه کی له موسلماننه لاوازو هزاره کان
- ٦١٨ علی (خوای لې رازی بیت) نوم کلسومی کچې ددهات به عومره (خوای لې رازی بیت)
- ٦١٩ عه ددی کورې حاتم کچه که ی ددهات به عه مری کورې حریس (خوای لې رازی بیت)
- ٦١٩ (هاوسه رگيرې بيلال و براهی (خوای لې رازی بیت))
- ٦٢٠ (نکولې له خوچوواندن به بیتاوه ران له هاوسه رگيريدا)
- ٦٢٠ مارهی
- ٦٢٢ تیکه لې زن و پياوو مندا لآن
- ٦٣٩ تیکه لې هاوه لانی پتغه مېره (ﷺ)
- ٦٥١ (خواردن و خوادرنه وهی پتغه مېره (ﷺ) و هاوه لانی)
- ٦٥٧ (جل و بهرگی پتغه مېره (ﷺ) و هاوه لآن)
- ٦٦٨ مالی خیزانه کانی پتغه مېره (ﷺ)
- ٦٦٩ به شی یانزه هم
- ٦٧٠ که وره یی باوهر
- ٦٧٩ نو تکرده وهی نیمان
- ٦٧٩ به راست دانه نانی نه زموون و بهرچاویه کان
- ٦٩١ (راستی و پراویری باوهر)
- ٦٩٤ (باوهره یتان به زات و سیفاته کانی خوای که وره)
- ٧٠٢ پروابوون به فریشته کان
- ٧٠٣ پروا بوون به قه دهر
- ٧٠٨ پروابوون به نیشانه کانی روژی دواپی
- ٧٠٩ پروابوون به وهی له ناو کورو به رزه خدا روو ددهات
- ٧١٤ پروا بوون به روژی دواپی
- ٧١٦ پروابوون به وهی له روژی دواپی دا روو ددهات
- ٧٢٠ پروا بوون به شه ناعهت
- ٧٢٤ پروا بوون به به هشت و دوزه خ
- ٧٣٨ دنیا بوون له وهی خوا به لینی داوه
- ٧٤٢ دنیا بوون له وهی پتغه مېره (ﷺ) هه والی داوه
- ٧٥٢ دنیا بوون له پاداشت دانه وهی کاره کان
- ٧٥٥ به هیزی باوهری هاوه لآن (ﷺ)
- ٧٦٤ پیرست